TITELMAN
SUPER
PSALMOS

2

A
37
451

2 m. 6-4.

Nº 2
32-7640

2 m. 6 4.

No. 2
33 7 4
33-1640

[illegible]
2-33-7640

Bibl[illegible] [illegible]aria
Sala B
Est. 73
Tab.
Núm. 163

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL
GRANADA
Sala: A
Estan: 37
Numero: 451

ELVCIDATIO IN OMNES PSALMOS IVXTA VERITATEM VVLGATÆ ET ECCLESIÆ VSITATÆ

Latinæ editionis, quæ & ipſa in-
tegra ex aduerſo cor-
reſpondet.

Quibus Pſalmis ſingula argumenta virtutem ipſorum complectentia præponuntur.

Per F. Franciſcum Titelmanum Haſſellenſem,
ordinis fratrum minorum.

SECTIO SECVNDA.

IN VIRTVTE

ET FORTVNA.

LVGDVNI,

APVD GVLIELMVM ROVILLIVM
SVB SCVTO VENETO.

1573.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

INDEX LXXVI PSALMORVM SECVNDAE SECTIONIS.

AD dominum cũ tribularer. pſal. 119
Ad te leuaui oculos meos. pſal. 122
Attendite popule meus. pſal. 77
BEATVS vir, qui timet dominum. pſal 111
Beati immaculati. 118
Beati omnes, qui timet dominum. 127
Benedic anima mea domino. 1. 102
Benedic anima mea domino. 2. 103
Benedictus dominus Deus meus. 143
Benedixiſti domine terram. 84
Bonum eſt confiteri domino. 91
CANTATE domino canticum nouum, laus. 149
Cantate domino canticum nouum, cantate. 95
Cantate domino cãticum nouum, quia. 97
Confitebor tibi domine. 2. 110
Confitebor tibi domine. 3. 137
Confitemini domino, & inuocate. 104
Confitemini domino, quoniam bonus. 1 105
Confitemini domino, quoniam bonus. 2. 106
Confitemini domino, quoniam bonus. 3. 117
Confitemini domino, quoniam bonus. 4. 135
Credidi propter quod. 115
DE profundis clamaui. 129
Deus laudem meam. 108
Deus quis ſimilis erit tibi. 82
Deus ſtetit in ſynagoga. 81
Deus venerunt gentes. 78.
Deus vltionum dominus. 93
Dilexi, quoniam exaudiet do. 114
Dixit dominus domino meo. 109
Domine clamaui ad te. 140
Domine exaudi orationẽ meam. 1. 101
Domine Deus ſalutis meæ. 87
Domine exaudi orationem meã 2. 142
Domine refugium factus 89
Domine non eſt exaltatum. 130
Domine probaſti me. 138
Dominus regnauit decorem. 92
Dominus regnauit, exultet. 96
Dominus regnauit, iraſcantur. 98
ECCE nunc benedicite domino. 132
Ecce quàm bonum. 133
Eripe me domine ab. 139
Exaltabo te Deus meus rex. 144

Exultate Deo adiutori noſtro. 40
FVNDAMENTA eius in montib. 86.
IN conuertendo dominus. 115
In exitu Iſraël de Aegypto. 113
Inclina domine aurem. 85
Iubilate Deo omnis terra ſeruite. 99
LAVDA anima mea dominum. 145
Lauda. Hieruſalem dominum. 145
Laudate dominum, quoniam bonus. 146
Laudate dominum in ſanctis. 150
Laudate dominum de cælis. 148
Laudate dominum omnes gentes. 116.
Laudate nomen domini, laud. 134.
Laudate pueri dominum. 112
Lætatus ſum in his. 121
Leuaui oculos meos. 136
MEMENTO domine Dauid. 131
Miſericordiam & iudicium can. 100
Miſericordias domini in æternum cantabo. 88
NISI dominus ædificauerit. 126
Niſi quia dominus erat. 123
Notus in Iudæa Deus. 75
PARATVM cor meum Deus. 107
QVI regis Iſraël intende. 79
Qui cõfidunt in dño 124.
Qui habitat in adiutorio. 90
Quàm dilecta tabernacula. 83.
SAEPE expugnauerunt me. 128.
Super flumina Babylonis. 136
VENITE exultemus. 84.
Voce mea ad dominum. 76
Voce mea ad dominum clamaui; 141

INDEX CANTICORVM

FERIALIVM.

Confitebor tibi domine. fo. 693
Ego dixi in dimidio dierum meorum. fo. 696.
Exultauit cor meum in Domino. fol. 702.
Cantemus domino. fo. 706.
Domine audiui. fo. 712
Audite Cæli. fo. 728
Benedicite omnia opera domini. fo. 743

FINIS.

INDEX EORVM QVÆ IN HAC SECVNDA SECTIONE TRACTANTVR.

ABLACTAtus quomodo ſe habet erga matrẽ, ſic fidelis erga Deũ. 551.c
Abrahæ benedixit Melchiſedec, tanquam maior minori & omnibus qui in lumbis erant Abrahæ. folio 398.g
Abſorpti ſunt iuncti petræ iudices, quomodo debeat intelligi. 615.d
Adam poſt peccatũ quia excuſauit non ſtatim confitendo peccatum, ſententiam condemnationis illico accepit. 618.h
Adam ſingulis animantibus imponens nomina, debuit omniũ habere ſciẽtiã. 619.a
Adeps frumenti (quod eſt Chriſtus) ipſius eſt diuinitas, qua ſatiantur in patria beati: craſſior eſt ſubſtantia humanitas, qua paſcuntur in via electi. 369.a
Adoleſcẽs quidã ętate, quidã moribus, & quomodo adoleſcens debeat ex lege Dei corrigere vitam. 488.e.
Aduentus Chriſti in mundum & ad extremũ iudiciũ pulchrè deſcribitur. 251. e.f. 252.g
Afflicto & penitus deſolato hõmini cõuenit pſal. 87. qui totus in luctu finit & incip. 252.g
Alas & pedes habet ſpiritus hominis, quibus ad Deum proficiſcatur aut volet. 585.d
Altaria Dei cõcupiſcit, terrena faſtidiens. 6.h
Amici Dei quantum honorificati ſunt, & eorum principatus quomodo eſt confortatus. 593.a
Amicorum Dei numerus eſt homini incomprehenſibilis. ibidem.

Amicõrum Dei maxima multitudo & ſumma exaltatio prouocare meritò debent peccatorem ad reſurgendũ à peccatis,exemplo filij prodigi, quòd prolixè declaratur. 603.a
Ancillæ Dei filium quilibet fidelis ſe appellat pluribus rationibus. 122.d
Angelorum ſcribitur excellentia. 703.b
Anni hominis ſecundum mediocrem valetudinem,ſunt anni ſeptuaginta,vel octuaginta:quod autem ſupereſt labor eſt & dolor. 186.f
Animæ exhortatio ad exhibendam à Deo innumeris beneficiis, eſt pſalm. 102. dignus qui ſæpius attenta mente legatur.
Annorum vitæ humanæ non tantus nunc eſt numerus, quantus erat tempore Dauid aut Moyſi. 187
Animam Deus ſanat ab omnibus ſuis infirmitatibus,quę ſunt vitia & inclinationes malæ. 301 d
Anima in corpore primũ principium eſt,effectiuum omnium operationum vitaliũ. 571.a
Anima cum dormitare cœperit viuificatur in verbo Dei. 446.f
Anima mea in manibus meis ſemper multipliciter exponitur. 503.a
Anima hominis neceſſe habet ſuſtentari cibo ſpirituali æquè ac corpus cibo corporali. 293.a
Anima hominis mirabilia opera Dei non poteſt ſatis cognoſcere. 589.c
Animam quærere,& animam requirere multum differunt in vſu ſcripturarum. 627.d
Anima pœnitẽtis & deſiderantis miſericordiam Dei eſt ſicut terra ſine aqua. 631.b
Anima noſtra quomodo adhæreat pauimento. 489.e
Apoſtoli fundamenta ſunt eccleſiæ,ſed Chriſtus vnicum eſt fundamentum primarium ſuper quod etiam ipſi fundantur. 130.a
Apoſtoli ex lapidibus viuis Eccleſiam deſcribunt ædificaturi, quos & vehementer amabunt. 286.f
Apoſtoli flumina paradiſi eleuauerunt voces ſuas,quibus præualuerunt ſuper eleuationes maris & omnem ſuperbiam ſæculi. 214.f. & 215.g
Apoſtolorum ſemen perpetuò non deficiet. 289.d
Apoſtolorum amor & ardor erga ſalutem electorum. 296.h
Apoſtolica deſcribitur prædicatio,qualia etiam & quanta per illam Deus ſit operatus,quomodo potenter illis

lis coōperabatur, quomodo perſecutio orta, ſed per Deum tandem ſedata, quo modo Iudæa derelicta, & gentilitas viſitata, Eccleſia ædificata, ſynagoga deſtructa.362.& 363.per totum.

Aquæ fluunt ſpiritu domini flante: ſed differentes ſunt hæ aquæ: quædam lacrymarum, quædam gratiarum. 561.f.g

Aquarum magnitudo comparatione ad terræ quantitatem, & quomodo ab initio terram ambibant, ſed Dei iuſſione eam reliquerint. 329.a

Aquarum ſimilitudine ſignificantur aduerſa vitæ præſentis, ſiue in corpore ſiue in anima. 654.e

Item quomodo ſecūdum Aquarum ſimilitudinem abſque damno ſalutis aduerſa ferre debeamus. ibidem.

Aquilæ in modum renouat Deus iuuentutem noſtram. 303. vbi prolixè habes de aquilæ reiuueneſcentia & ſpirituali applicatione huius comparationis.

Aquilæ comparantur cōfidentes in domino. 312.a.b

Araneus & aranea quid differant. 184.c.& 185.d

Araneorum ſtudio atque labori comparatur hominum vita, pulchrè ſatis & prolixè. 177.e.184.c.185.d

Aſcenſiones in corde noſtrō quomodo debeamꝰ diſponere, vt accipiamus benedictionem Dei, & quare ſignanter in corde magis quàm in opere. 100.g

Aſtronomorum ſententia de ſtellarum firmamenti magnitudine. 574.h

Atria appellantur cœleſtes manſiones propter amplitudinem & capacitatem. 96.

Auarus in ſua domo & ſubſtantia, hoc eſt, quod araneus in ſua tela quam texuit. 184.c

Auicularum exemplo monetur homo, cæleſtes manſiones ſibi exquirere, nec in terra habere requiem. 91.h.per totum.

Auguſtinus intelligentiæ gratia oſſum dicit pro os, melius ducens vt reprehendant grammatici, quàm vt non intelligant populi. 602.f

Aues ſecundū Dei prouidentiam & inditam ſibi naturam, quædam altius quædam humilius nidificant, & quomodo beſtiæ quædam loca exceſſa petunt gratia tutelæ, alię humilia. 320.f

BAbylonica regio multis irrigatur fluminibus, quorum ſunt præcipua Ti-

beris & Euphrates. 579.d

Babylonica captiuitas, ſignũ fuit captiuitatis humani generis:& ab illa liberatio in ſignũ præceſſit redemptionis humanæ per Chriſtum. 735.a

Babyloniorum pœna propter crudelitatem exercitam in Iſraëlem. 582. per totum.

Baptiſtæ Ioannis ante Chriſtum præcurſio prædicitur. 109 g.vbi etiã habes, quare ſpecialiter præco iuſtitiæ appelletur. Baptiſtæ Ioannis fit mentio in Pſalm.131. vbi lucerna Chriſti appellatur.

Baltaſar rex Babylonis per faſtum abuſus eſt vaſis templi Domini.580 g

Beati ſunt in re ciues ſuperni, attamen ſpe beati ſunt qui hic in terris Dei ſperant auxilium, & aſcenſiones in corde diſponunt. 101.h

Beati fideles, qui ſciunt iubilare domino, quoniam ſentiunt ipſius magna beneficia.156.g.h

Beatus quem de ſua lege erudit dominus, quoniam bene illi erit in diebus malis. 223.e

Beatitudo & fœlicitas non in temporalium abundantia, ſed in Deo ſita eſt.637.c.d& 638.per totum.

Beatus non ſemper veram ſignificat fœlicitatem. 582.f

Ad bellum Deus manus noſtras docet. 635.b

Benedictio Dei facit hominẽ bonæ voluntatis in ſpirituali proficere. 93.c

Benedictio Dei eſt ipſum eius bonum velle. 102

Benedictionem impij nolunt & idcirco ab eis elongabitur, maledictionem autem conſequentur, quàm dilexerant. 379.c

Benedictio iuſtorum non venit ſuper impios. 544.g.h

Beneficij vel paruuli recens exhibitio gratum excitat ad rememorationẽ maiorũ ante ſuſceptorum. 406.e

Beneficiorum Dei conſideratio excitat ad laudem & gratiarum actionem: quemadmodum neglectus conſiderationis huius à Deo ſeparat,& alienos facit. 4.d

Beneficiorũ veteri populo Iudæorũ olim exhibitorũ ꝓlixa cõmemoratio fit pſ.104

Bene patientes ſecundũ Græcorum phraſim vocamus illos qui afficiuntur bonis, ſicut per contrarium benefacientes appellamus, qui alios bonis afficiunt. 212.a

Beneplacitum domino eſt ſuper timentes eum & in ipſo ſperantes. 57.per totum.

Beneplacitum eſt domino in populo ſuo,& quis ſit popu-

lus

lus iſte Dei in quo eſt ipſi beneplacitum. 683.a
Benignitas Dei maxima erga nos in hoc declaratur, quòd ſuauiſſima & factu facilia præcipiens etiam auxilium fidele nobis præſtet ad implendum ea. 10.h
Benignitas Dei facit terram cordis noſtri dare fructum ſuum. 115.h
Benignitatem Dei erga homines maximam potentiſſimè deſcribit pſal. 102. lectione & relect. digniſſim⁹.
Bernardi deuotiſſima contemplatio, de contentione iuſtitię & miſericordiæ Dei pro hominis redéptione. 1.2.c
Bonæ voluntatis hominibus pax erit apud dominum, etiam ſi labantur nonnunquam. 100.g
Brachium Dei eſt cum ſumma potentia. 155.d
Breuitas vitæ humanæ eiuſdémq; miſeria pulcherrimè deſcribitur pſalm. 89. & deinceps in annota.

CAdauer anima abſente, neque oculum, neque aurem propriè habere dicendum eſt. 632.g.h
Calicem ſalutaris quomodo debemus accipere pro gratiarum actione. 441.a.b
Calicem accipere omniū eſt, ſed non omnium bibere, & quomodo differant calicem accipere, bibere & ebibere. ibid.
Calor naturalis perpetuò conſumens facit vt corpus egeat cibo, quemadmodum calor concupiſcentiæ facit vt egeamus cibo ſpiritus. 293.a.b
Canonis ſacræ miſſæ irrationabilis reprehenſio, calumniæque confutatio. 398. per totum.
Canticum Domini in terra aliena recuſat canere populus Dei. 577
Cantare debemus Deo nec ſolam miſericordiam, nec ſolum iudicium, ſed miſericordiam ſimul & iudicium. 176.a.b
Cantare debent domino fideles in viis eius, & de iis qui cantant non in viis domini. 584.b
Captiuitas animæ duplex. 105.g
Captiuitatis filij nunquam debent obliuiſci patriam, à qua abducti ſunt. 577.b
Captiuitas miſeranda generis humani ex prçuaricatione proceſſit. 359. per totum.
A qua captiuitate cum per ſe liberari non poſſent homines, ſunt per Deum liberati. ibidem atque id per verbum patris, in quo ſonata ſunt omnia. ibidem.
Capitis conquaſſatio ſignifi-

cat grauiſſimam percuſſionem & contritionem. 401.a
Capitis exaltatio in ſcripturis magnam ſignificat eleuationem, quod exemplis pluribus declaratur. ibid. per totum.
Caput efferre ſignificat ſuperbire. 86.g
Carbonibus deſolatoriis cõparantur verba Dei. 510.h
Cauſæ quædam ſunt ſecundum fieri, quædam ſecundum eſſe ſuorũ effectuum. pſal. 138.
Cæcos Deus illuminat. 651.b
Cæleſtes manſiones diuerſis rationibus appellantur, interdum atria, interdum tabernacula. 96
Cælos fecit Deus in intellectu & ſapientia. 571. d. 572. per totum.
in Cælo quomodo dicitur Deus reſpicere humilia. 421. per totum.
Carnales tentationes ſagittis aptè comparantur. 198.b
Caro aliquando pro cute ponitur, ſicut econtrario cutis pro carne. 294.e
Ceruicem concidere ſignificat punitionem extremam: ſicut confringere aut conquaſſare caput, vel dentes conterere. 546.f
Charitas nos facit gaudere de cõuerſione peccatorum & profectu proximorum. 498.e
Charitas fraternitatis magnificè cõmendatur, aſſimilata vnguento ſacerdotali & fecunditate roris impinguantis. 562.e
Charitas vbi adfuerit illic omne eſt bonum. ibidem, per totum.
Chriſtus de inferiori inferno à patre fuit liberatus. 147. f
Chriſtus ſolus inter mortuos liber, quia potuit quando voluit à morte reſurgere. 147
Chriſtus in laboribus fuit in iuuentute: ſed in ætate virili magis. 149
Chriſtus Dauidi promittitur, & ipſius regnũ æternum ſub typo Salomonis. 157. & ſeq.
Chriſti regnum & aduentus ad iudicium deſcribuntur. 251.e
Chriſtianorum afflictio ad conſolationem ipſis eſſe debet. 170.b & 171
Chriſti glorioſum regnũ quod accepit à patre deuicta morte pulchrè deſcribit pſal. 91
Chriſti ſeſſio ad patris dextrã, victoria & dominiũ ſuper inimicos, natiuitas æterna de patris ſubſtantia, æternũ ſacerdotiũ, cõtra principes mundi iudiciũ, & poſt humiliationem glorificatio deſcribuntur pſalm. 109

Chr

Chriſtus à patre miſſus orbē ſanauit. 361.b
Chriſti conceptio de virgine & de ſpiritu ſancto, in pſalmis prædicitur. 808
Chriſti ad patrem oratio, contra Iudam atque Iudæos, & maledictionum in illos imprecatio. 374.h. & ſeq.
Chriſto ſunt ſubiecti tam amici quam inimici, ſed differenter. 392.f
Chriſti hæreditas ſunt filij adoptionis, ſúntq; ipſi merces & præmium omnis laboris eius. 535. per totum.
Cibum omnia viuentia à Deo expectant & quærũt, neque niſi à Deo habere poſſunt. 324
Ciuitas, vt ſecura ſit fortitudinem mœniorũ portarúmque requirit. Et inſuper neceſſariorum prouiſionem, quæ duo ſunt in eccleſia maximè triumphanti. 668.e
Coagulata ſunt corda impiorum iniquitatis frigore & corruptione malitiæ. 467.d
Cogitationes Dei nimis profundæ ſunt. 204.c
Cogitationes hominũ Deus à longè cognoſcit. 222.c.d 589.a
Cogitatione exactiſſima Deꝰ hominem & omnia quæ intra vel circa ipſum ſunt cognoſcit. ibid.
Cognoſcit Deus omnia noſtra antequam fiant. ibidem.
Cognitio Dei omnia & præterita & futura includit. ibidem.
Cōmotio terræ ſalutaris per pœnitentiam. 244.b
Commutatio mirabilis fiet in futuro ſeculo. 179.b
Commutatio admirabilis facta eſt prædicantibus Apoſtolis, vt ſynagoga derelicta, gentium ædificaretur Eccleſia. 364.f
Commodare plura ſignificat. 413.b
Confiteri poſitum inuenitur in ſignificatione paſſiua. 369.d
Confidenter aliquando pro ſecurè vſurpatur. 196.h
Confeſſionem peccati maximè amat Deus, ſicut excuſationem peſſimè odit. 618. per totum.
Confeſſione Dauid de peccato meruit veniam, ſicut excuſatione Saul iram. ibidem.
Confuſio colentium idola. 252.h
Conſciētiæ bonæ habēs probatum teſtimonium non conturbatur. 415.a
Conſcientia in malo obſtinata eſt carcer infernalis, à qua ſolus Deus hominem liberat. 126.b

Conſcientia ſecura hom.b iiii

eſt quaſi cubile, in quo requieſcit, & in quo dulciter conuiuatur. 234.b
Conſolationem veram à ſolo Deo quærere oportet. 15.
Conſolationes externas carnis ac mundi debet abnegare, qui voluerit internis gaudere. 16.b.17.c
Conſolatoria ſententia pro iis qui ſæpe labuntur, ſed reſurgunt à caſu. 101.a
Conſolatio nequis obturbetur, ſi non ſemper ſe videat æquè ad Deo ſeruiendum alacrem. 491
Contritos corde ſanat Deus, & eorum vulnera alligat. 550.g
Conuertere ſe volens peccator afflictionem ſingularem patitur ab iis qui prius illi in peccatis familiares fuerant. 284.e.f
Conuerſio gentium ad Eccleſiam in tempore gratiæ pulchrè deſcribitur pſal. 86
Coronat nos Deus in miſerationibus ſuis. 302
Cornu Dauid in tempore gratiæ producendum Eccleſiæ, eſt Chriſtus naſciturus pro ſalute hominum 558.9
Correptio iuſti ex charitate, ſummè expetenda volenti proficere. 615.b
Corporalem cultum Dei ordinare debemus ad interiorem hominem, de quo principalis cura habe 216. per totam elucida nem.
Corpus diaboli ſe ſeducit, ut & corpus Chriſti ad lutem ſe adiuuat. 61
Coruorũ pulli quomodo tempus derelicti à pare bus, à Deo benignè cu tur. 660
Corui triſte quoddam runt, & conditionibus quot cum diabolo hab ſimilitudinem.
Creatura nulla dici debe Dei vtero genita, ſed ta vnigenitus filius. 396
Cremio arefacto oſſa pœ tentis pulchrè cõparan 282.h
Cryſtallus ſignat peccato obduratos in malitia, q cryſtallus dicitur à proiicienda ſicut bucc 664.f
Cryſtallus aliquando qua libet glaciem generali aliàs ſpecialiter glaciẽ o duratam ſignificat. 670
In cubilibus ſuis lætantur cti tam Eccleſiæ militan quàm triumphantis. 68
Cuſtodia Dei ſuper elect eſt continua, diligentiſſi atque fideliſſima. 514. ſequent.
DÆmonium meridian quid ſit.
Damnati quomodo dicant

in miſeriis non ſubſiſtere. 611.b
Damnati in æternum viuent, & ſemper patientur grauiſſima tormenta. ibidem. a. b
Dauid à domino percuſſus virga, vt euaderet gladium. 169. b
Dauid non in omnibus formam tenuit boni principis. 274.a.b
Dauidi facta eſt promiſſio de ſemine & regno perpetuis, principaliter Chriſtum reſpiciens. 157.a.& ſeq.
Dauidis deuotio erga ædificandam domum domini. 555
Dauidis meritum interponunt orantes poſteri. ibid.
Dauidis humilitas qua agnoſcit populum ſuum nonniſi per Deum ſibi eſſe ſubditum. 639.a.b
De cuſtodia triplici Chriſtus petit liberari, ſcilicet de cuſtodia mortalis corporis, de obſidione inimicorum, & inferno atque ſepulchro. 626.627.628.per totum.
Defectio corporis humani hoc fit ordine, vt primùm decidat, deinde induretur, ac tandem areſcat in puluere. 175.b
Defuncti corporis vita qui, & quam ob rem detineantur in loco purgatorio. 549.a.b
Pro defunctis quare ſoleat legi pſalmus. 129.549.a.b
pro Defunctis ad quid orent viuentes. ibid.
De laqueo venatorũ in ſe confidentem liberat Dñs. pſ. 90
Deſiderium eſurientiũ Deus adimplet bonis. 302. per totum.
Deus æternus immutabilis permanet, cælis & terra mutabilitati ſubiectis. 285.d
Deus animas noſtras ſanat ab omnibus infirmitatibus peccatorum, miſerationibus coronat, bonis replet, iuuentutem renouat, & alia multa cõfert beneficia, quæ pulcherrimè deſcribit pſal. 102
Deus eo quòd ſummè magnus vel magnanimus, eſt etiam ſumme miſericors. 313.c
Dei prouidentia etiam inſenſibilia ligna paſcit in campis, & de animalibus tutandis loco naturæ congruo curam gerit. 304.305
Deus à periculis grauiſſimis nos liberat, à quibus ſine eo non poſſemus liberari. 524. g.h
Deus omnia quæ circa hominem & intra ſunt exactiſſimè nouit, etiam cogitationes à longè cognoſcit, & multo ante quàm res fiant prænoſcit. 589.a
Deus quomodo manum ponit ſuper hominem. ibid.

Deus animas noſtras ſanat ab. omnibus infirmitatib⁹ peccatorum, miſerationibus coronat, bonis replet, iuuétutem renouat, & alia multa cófert beneficia, quæ pulcherrimè deſcribit. Pſalm 102

Deus omnium eſt cauſa efficiens ſecundum eſſe, non ſecundum fieri tantũ, propter quod ſine eo nihil poteſt creari nec permanere in eſſe. ibid.

Deus eſt ſuauis, mitis, & multæ miſericordiæ. vide horum pulchram diſtinctionem. 106.h

Deus noſtra omnia exactiſſimè cognoſcit, ſicut ea quæ habet ante oculos. 176.d

Deus vt res cognoſcat, non eget extrinſeco lumine, neque obſunt ei tenebræ. 183.a

Deus vltionum in puniendo impios agit liberrimè, nec poteſt impediri, cùm longè diuerſum ſit de iudicibus huius ſeculi. 220. h 226.d

Deus pater quomodo filium ſuum gignit ex vtero ante luciferum, cùm ſecundum generationem æternã, matrem non habeat. 13.b

Dei ſuper omnes præcellentia pulchrè deſcribitur. 179.a & ſequen.

Dei noſtri in hoc declaratur ſumma benignitas, q leniſſima præcipit, & men ad eadem imple fideliſſimè adiuuat. 10 103.c

Dei noſtri præcellentiſſ maieſtas hoc à nobis e git vt ipſi cum ſummo cio & maxima diſcretio tanquam omnium pri domino ſeruiamus. 26 & ſeq.

Dei cuſtodia atque prote ſuper electos aſſidua diligentiſſima. 102.h.&

Dei præſentiam nemo p effugere, quocunque ſ terit.

Deum nõ cognoſcere ea nos agimus, eſt rationi trarium.

Deo nihil impedimenti ſtant tenebræ quomin mnia videat, etiam in cte: quomodo lumen nihil illũ adiuuat vt vi 600.g

Deus non videt per lum trinſecum.

Dextera impiorum eſt de ra iniquitatis, iuſtorum rò eſt dextera æquita 183.g

Dextera in vſu ſcriptur pro fortitudine ponit pro perſona filij Dei.

A dextris eſſe aliquãdo i num, aliquando in m ſonat.

A dextris impiorum ſtat

bolus. 225.a
Diabolus dicitur aſpis, baſiliſcus, leo & draco, ob veneni malitiam & nocendi cupiditatem: à fidelibus tamen vincitur. 193.b
Diabolus mille artifex variis tentationum modis oppugnat homines. 599.a
Diabolus Chriſtum tentans, perversè ſcripturā citauit, qua in parte illum imitantur hæretici. 180.h
Diaboli venatores dicuntur, quoniam ipſis omnes competunt venantium cōditiones. 189.c.& 190.d
Dierum in ſcriptura inuenitur plenitudo & dimidium, & qui dicantur habere dierū plenitudinem, & qui dimidium. 306.h
Dies vna in patria ſuperna eſt melior, quàm mille in præſenti ſeculo. 47.h
Diei vni heſternæ quæ tranſiit, comparantur animi vitæ humanæ. 174.h
Dies vitæ humanæ comparantur vmbræ declinanti. 285.c
Dies vitæ humanæ comparantur fœno vel gramini, & flori, qui flante vento abripitur. 314.f
Dies, quam fecit dominus, eſt tempus gratiæ & ſalutis, in qua nos oportet exultare. 448.h
Dij gentium, dæmonia ſunt & vanitas. 246.e
Dies Hieruſalem dicitur dies viſitationis ipſius, ſicut dies hominis appellatur dies punitionis eius. 581.c
Diſponere ſermones in iudicio quid ſit. 414.f
Diſponens in iudicio ſermones meritò in æternum non commouebitur. ibid.
Diſpergit diabolus: congregat Deus, quos ille diſperſerit. 658
Dominium Dei maximum & latiſſimum. 154.b
Dominiū Dei duabus rationibus eſt præcellētiſſimum. 238.g
Dolet ſanctis vehementiſſimè Deum blaſphemari ab infidelibus aut impiis. 432.f
ECcleſiæ Chriſti dilatatio & exaltatio pulchrè ſub metaphora vineæ deſcribitur, & prædicitur. 515.c
Eccleſiæ ſanctæ in tempore gratiæ ædificatio per Apoſtolos, eiúſque profectus & dilatatio. 499.500.501
Eccleſiæ gentium electio, reprobata ſynagoga & ſumma illius fœcunditas. 364
Eccleſiæ militantis ad triumphantem precatio, & viciſſim huius ad illam reſponſio. 418.419
Eccleſiæ gratiarum actio eſt pſalmus 123. quod per Deū à grauiſſimis perturbationibus ſit liberata.

ſeculi, adinuicem pugnant: ſed illa vincunt, hac ſuccumbunt. 217.c

Fomitis praui qui eſt in corrupta carne meminit Paraphraſtes Chaldæus. 216.a

Fontium amœnitatem Pſalmiſta conſiderat, vnde procedunt flumina, & iuxta quos dulciter cantillantes reſident auiculæ. 212.a

Forma ab ſoluta boni principis vel prælati pulchrè deſcribitur. 273. per totum.

Fortitudo multiplicatur inuocantibus dominum. 584.f

Fortitudinem equi non diligit Deus, neque tibias virorum fortium. 656.h

Franciſcus proferens pſalmum 141. emiſit ſpiritum. 626.f

Frenum ori imponere eſt ſtudere ſilentio. 618.e

Frigus domini intolerabile dicitur, id eſt, ira eius. 675.a & quomodo hæc per frigus ſignificatur. 672.e.

Fructus ventris ſingulariter dicitur Chriſtus, quia de matre virgine ſine patris operatione natus. 557.558

Frumentum duo habet, nempe furfurem & adipem: ſic Chriſtus verum frumẽtum habet humanitatem & diuinitatem. de hac ſatiat beatos in patria, de illa ſanctos paſcit in via. 669.a.b

Fulgura Deus facit in pluuiã, quod diuerſimodè exponitur. 570.e

Fundamentum ſpiritualis ædificij eſt ſibiipſi humiliter diffidere, totámque in Deo ſpem cõſtituere, ſuper quo fundamento vt poſſunt ædificari maxima, ita ſine eo omnia collabuntur in cinerem. 101.a

Fundamẽta eccleſiæ ſunt Apoſtoli: vnicum tamen fundamentum primarium eſt Chriſtus dominus. 130.a

GAudium fidelium de redemptione humani generis, dæmonibus inuidentibus in pſal. 55

Gentilitas electa ad ædificationem nouæ Eccleſiæ, reprobatis Iudæis & ſynagoga eorum. 423.a

Gentilitatem diu ſterilem tandem Deus fecit, iuxta prophetica vaticinia, multorum filiorum in gaudio matrem ibidem.

Gentibus exhibendam in eccleſia miſericordiam deſcribit Pſalm. 116.a

Glacies ſunt corã Deo omnes peccatores, propter frigus malitiæ, quo coagulantur corda eorum. 671.a

Glacies obdurata & cryſtallus eſt peccator nolens emolliri aut liquefieri ad pœnitentiam. ibidem

Glacies liquefacta eſt peccator conuerſus ad pœnitentiam.

tiam. 672.f
Gladiũ & virgam habet Deus, gladium pro reprobis, virgam pro filiis, vbi deliquerint. 168.g
Gladius malignus fuit Dauid gladius Goliæ, & Gladius Saulis. 637.b
Gladius diu vibratur antequã feriat, ſed virga ſtatim adeſt filiis peccantibus: quare in hac debet electus conſolari, illum autem omnes timere. 168.g
Gladios ancipites habent ſancti in manibus ad faciẽdum vindictam & iudicium in malos. 683.d
Gladius aliquando ſignificat iudiciariam poteſtatem, aliquando verbum Dei. 687.a
Gladio verbi Dei quomodo ſancti pugnãt aduerſus diabolum & omnes mundi potentes ac ſapientes. ibidem.
Gratiam & gloriam ſolus donat Deus. 94.le.
Gratiã reconciliationis humanæ per Chriſti aduentum prolixè & pulchrè deſcribit Pſalmus. 84.
Gloriatur iuſtus, quod oppugnatus multoties, non ſit deuictus ab hoſtibus. 542.h
HAeretici ſcripturam per uerſè aut truncatè citantes, patrem ſuum imitãtur diabolũ qui ſimiliter egit, Chriſtũ tentãdo. 222.h
Hæreticorum prauitate & adinuẽtionibus in nouiſſimis temporibus ſeducendos plurimos prædicitur. 366.g
Hæretici propter ambitionem & contentionis ſtudiũ confingunt hæreſes. ibidem.
Hæreditas Chriſti omniumq; laborũ & paſſionũ eius merces ſunt filij gratiæ. 535.b
Hermon mons eſt trans Iordanem, vbi dominabatur Og. 563.d
Hieruſalem ſuperna quomodo ædificatur, vt ciuitas ex viuis lapidib9, & quomodo ſit in ea ſumma cõiunctio atq; coędificatio ſingulorũ cũ ſingulis, quod non eſt in corporalibus ædificiis. 517.c
Hieruſalem ædificator eſt dominus. 658.e
Hieruſalẽ ſuperna ſeras portarũ habet cõfortatas, & benedictionẽ filiorũ ſuorum, fines quoque ſuos in pace habet, & frumenti adipis ſatietatem. 663.d
Hymnum eſſe ſanctis Dei variè intelligitur. 584.h
Hominis nomine interdũ diabolus includitur. 611.d
Hodie alicubi ſignificat tempus gratiæ. 239.h
Homines in hoc ſeculo laborantes rectiſſima comparatione aſſimilantur araneis. 176.e
Honor regis noſtri Dei iudiciũ diligit, ꝓlixè & pulchrè

exponitur 266.a 267.b.c
Humani generis ſalus ꝑ Chriſtũ facta deſcribitur.251.e.
Humani gñeris recõciliationẽ tẽpore gratię per Chriſtũ factam pulcherrimè deſcribit pſal. 84
Humanę vitę nimiam breuitatem & magnã miſeriam pulcherrimè deſcribit pſalmus 89.
quem cum ſuis annotationibus diligenter lege.
Humanæ vitę tẽpus cõparatur fumo.282.h.ibi. vide annotationẽ notatu dignã de eo quod tẽpus bonorũ non ſic deficit vt tẽpus malorum.
Humanæ vitæ tẽpus cõparatur vmbræ declinanti.285.c
Humani generis totus proceſſus quo egit cum illo Deus ab initio,& aget vſq; ad cõſummationem ſæculi, pulcherrimè deſcribitur in pſalmo 106. per totum pſalm.
Humiles Deus reſpicit & exaltat ad gloriam, ponítque eos cum principibus. 418.g
Humilitas maxima virginis Mariæ ipſam ſuper omnes eleuauit in gloria. ibidem.
Humilitatis pulchrã formam tradit pſalmus 130.
Humilitas maxima etiã nunc in virgine Maria in cælo permanet. ibidem.
IDolorum vanitas & mira impotentia apertiſſimè depingitur. 425.b.d
Idola quare non exerceant a-ctus vitæ,& ſenſuũ non ha-beãt operatiões 432.h.43.a
Idumæorum pœna deſcribitur. 578
Ignis triplex pręcedet faciẽ iudicij vẽturi: ignis ſcilicet cõflagrationis, ignis infernalis,& ignis charitatis.251.e
Indui iuſtitiã vel decorem,vel confuſionẽ, ſecundũ modũ ſcripturæ ſignificat abundantiam. 216.a
Infernus inferior multipliciter intelligitur, & quomodo ex eo nos Deus variis modis eruit. 133.g
Infernus dicitur terra obliuionis, qa ibi nõ eſt memoria Dei, vel quia Deus nõ memor illorũ eſt.142.f.& 147.g
Inimicos ſuos quomodo iuſtus dum viuit debeat deſpicere,ſic tamẽ vt timere nũquam omittat. 450.f.g
Inimicos Dei, odio perfecto debet odire amicus eiꝰ .50
Intellectus diuinus ſic ſe habet in cogitatione omnium rerũ,quomodo oculus humanus de ſeipſo lumen fũdens in quo videat omnia 143.h
Inuidia dæmonum & impiorum hominũ de exaltatione iuſtorum. 411.a
Inuitatio iucũdiſſima ad Dei laudem & obedientiam,e pſalm.94.
Inuitans alios,non debet ſe

da tantum perſona alios ad uocare, ſed prima ſe debet etiam includere. 235.c.d.

Inuitant ad laudandum Deum pſalmi 95.97.&99.in quibus etiã creaturę inanimatę inuitãtur ad laudẽ atque lętitiã.

Ioſeph indigna humiliatio,& ſubſequens glorioſa exaltatio 335.per totum.

Ira Dei non eſt perpetua aut implacabilis erga ſuos, ſed ſuperatur à ſua miſericordia. 303.d

Ira Dei in ſcriptura nũc per ardorẽ & calorẽ,nunc per frigus ſignificatur,& quomodo duobus modis his,Deũ intelligamus iraſci exẽplo ſẽſibili ſolis declaratur. 671.c

Iraſci non ſtatim debemus, vbi hominum ingratitudinem viderimus, quibus bona cõtulimus, ſed potius exemplo Chriſti orare. 205.f

Iudæi omnia ſua faciebant quodam impetu & celeritate: propter quod non erant in propoſito ſtabiles. 354

Iudæa facta eſt deſerta & infrugifera propter malitiam inhabitatorum: gentilitate electa ex Dei gratia. 364.f

Iudæorum contra Chriſtum maliciam plenè deſcribit pſalm.108.& maledictiones continet ſeueriſſimas, quæ illis ſuperuenerunt propter interfectionem ſui Meſſiæ.

Iudæorum peccata multa & frequenter nimis iterata cõmemorat pſalm.105.

Iudæũ præter conſuetudinem pro tribu & ſub tribu, totũ populum Iſraël ponit Propheta. 427.428.429.

Iudęa quomodo facta eſt ſanctificatio Domini in exitu filiorum Iſraël. ibidem

Iudiciariæ ſedes Apoſtolis cũ Chriſto datæ ſunt, vt cũ eo veniant ad iudicium. 518.e.f

Iudicium exercebunt ſancti cum Chriſto in malos & reprobos. 683.d

Iudicium Chriſti duplex, alterum in primo aduentu, alterum in ſecũdo, vtrunque in æquitate. 245.d.249.c

Iudicium extremum quàm ſit futurum glorioſum, quámq; terribile. 3.c.

Iudicij diuini memoria facit hominem cautum & ſolicitum in omnibus. 5.e.12.c

Iudicibus omnibus in terra vicem Dei gerẽtibus, veri iudicij forma præſcribitur, quibus etiam malè ſua iudicia ferentibus terribilis comminatio intentatur. 72.g

Iudicum peruerſitas peruertit omnia quæ in mundo ſunt, ſiue ſurſum ſiue deorſum. 79.c

Iudicium in nobis dirigit honor Dei, quod pulchrè & prolixè exponitur. 162.d.& ſequen.

Iuramentum Dauid factum,

eſt ipſa promiſſio:& iurare Dei eſt promittere. 160.h

Iurat aliquando Deus per ſemetipſum expreſsè,ſed quã rariſſimè,vt etiã ipſe nomẽ ſuum ſanctificet,quomodo præcepit nobis. 241.d

Iuſtitia & pax ſiue miſericordia in humani generis per Chriſtum reconciliatione quomodo ſe inuicem oſculatæ ſunt & redactę in concordiã, quæ vſq; tunc fuerãt quodammodo diſſidentes. 107.b.& prolixius 111.b

Iuſtitia Dei vna eſt, qua iuſtis bona retribuit ſecundũ merita, malis autem ſimiliter mala,ſecundum illorum demerita.3.

Iuſtitia tempore gratiæ quomodo de cælis proſpexit. 107.e

Iuſtitia perfecta exigit vt & in aliis ſicut in teipſo odias impietatem. 278.e

Iuſtitia tandem aliquãdo conuertetur ad iudicium,quod variis modis intelligitur. 223.f.& 227.e

Iuſtus palmæ florenti & cedro libani aperta ratione comparatur. 206.h.& 210.g

Iuſto quem Deus erudierit in ſua lege, bene erit in diebus malis, quando impiis erit peſſimè. 223.a

Iuſtus homo præcepta Dei habere debet ſuum conſilium vel ſuos conſiliarios. 460.e

Iuuentus noſtra renouatur à Deo ſicut aquilæ.309.d.& ſequenti. vbi comparatio illa ſpiritualiter exponitur.

LAbor frequenter pro afflictione ponitur. 148.h

Laborem fingunt impij in præceptis Dei, cum ſint æquiſſima,leuiáq;, & minime grauia. 215.b

In laboribus quomodo fuit Chriſtus à iuuentute ſua. ibidem.

Lacrymarum vallem homini poſuit Deus hunc mundum ad vltionem primi peccati, eandémq; etiam ſibi homo poſuit per peccati conſenſum. 105.d

Laqueus per Deum cõteritur, & nos liberamur. pſal. 123 ver.6.

Laudare deũ monetur omnis creatura rationalis & irrationalis animata, in ſupernis & infimis, pſal. 133.134.

Lætantur ſancti pro diebus quibus viderunt mala, ſicut lugẽt damnati pro diebus quibus viderunt ſeculi bona. 123.

Lætari monemur, & in lætitia ſeruire Domino. 271.h

Lex Dei multis appellatur nominibus, ſed rationibus diuerſis. 456.

Leuare manum in ſcripturis duo ſignificat, vel modum iurandi,vel extenſionem potentiæ

tentiæ ad vindictam. 355.a
Liber inter mortuos ſolus Chriſtus fuit. 146.d.147.e
Liberè agit Deus in punitione malorum quantumuis potentium, cùm longè diuerſum ſit de ſeculi iudicibus. 220.h.226.d
à Ligno quomodo regnauit Chriſtus. 248.a
Linguoſus homo non dirigitur vel proſperabitur. 611.a
Liquefacit emiſſum verbum domini corda pœnitẽtium & proficientium, ſed differẽter illos ad lacrymas pœnitentiæ, hos ad aquas maioris gratiæ. 664.g.h
Lixiuio cõparatur correptio fraterna: quæ multo pręſtãtior eſt oleo adulationis blandiſſimo, quod corrumpit homines. 615.c
Loquax homo ſimilis eſt ciuitati non habenti portas, vel domui abſque oſtio, vbi ingreditur quiſquis voluerit: ſic & ſermo de ore locacis. 617.d
Lucerna Chriſti dicitur Ioannes Baptiſta rationibus congruentiſſimis. 558.h
Lumen vultus Dei dirigit iter fidelium. 156.f
Lux iuſtis in hoc mũdo oritur fidei cui in futura vita ſuccedit pfecta lux viſionis. 253.b
MAledictionem qui diligit accipiet eam: & qui benedictionem fugit non obtinebit eam. 379.c
Maledictionem quomodo dicantur mali diligere, & benedictionem nolle, cum omnes natura bonum appetant & malum fugiant. ibid.
Maledictiones aduerſus populum Iudæorum nimium terribiles habet pſalm. 108.
Mandata Dei fidelia & in ſæculum confirmata, & in veritate diſpoſita. 404.f
Manus leuare debemus ad operandum quæ Dei ſunt, nõ ſolũ lingua de eis loqui. 464.e. & ibid. Manus non ſolùm extendere oportet, ſed eleuare ad mandata Dei.
Mare ingreſſi ſunt Apoſtoli ad faciendum operationem in aquis, quãdo exierunt ad prædicandum populis. 362.
Mare plenum admirabilibus natatilibꝰ paruis ac magnis, 325.
Maria virgo, terra eſt benedicta, de qua veritas Chriſtus orta eſt, & quæ benignitatẽ dante Deo dedit fructũ ſuũ de ſpiritu ſancto gignens filium. 108.e.114.f.118.e
Mariæ virginis prius mentem gratia, quàm ventrem fructu impleuit Spirituſſanctus. 119.f
Mariam matrem ſuã Chriſtus in pſalmo ancillam Dei nominat, ſicut ipſa ſeipſam appellauit in ſuo cãtico. 126.c
Maris admirabiles elationes

cõprimit in cęlis dominus, quod tã de mari corporali quàm myſtico veritatem habet. 215.g.& ſeq.

In medio domus ſuæ paterfamilias debet perambulare, princeps in medio regni, non latere in angulo, neq; in otio ſedere. 77.c.d

Memoria Dei delectat ſpiritũ, facítq; deſipere omnia inferiora & terrena. 10.f.& ſeq.

Memorari debemus ſemper, & frequentius nobiſcũ expẽdere præſentis vitæ & omnis tẽporalis delectationis breuitatẽ, ſequẽtis verò temporis & gaudij cæleſtis æternitatem. 8.c.d

Meridianum dęmonium quid ſit. 186.f.& prolixius. 193.c

Miſericordia & veritas quomodo ſibi obuiauerunt in humani generis per Chriſtũ reconciliatione. 08.c

Miſericordia Dei ſuſtentat periclitãtes de lapſu, & ſecundũ multitudinẽ dolorũ cõſolationẽ multiplicat. 224.h

Miſericordiam & veritatem diligit Deus. 94.e

Miſerationes Dei eſſe ſuper omnia eius opera quomodo intelligendum. 649.a

Monitio pulchra & efficax fidelium tempore gratiæ, ne ſimiles fiant inobedẽtibus Iudæis, ne & in pœna fiant ſimiles. 233.a

Monoceros ſiue vnicornis, cornu habet ĩſigniter exaltatũ propter qđ magnifica exaltatio ꝑ ipsũ nõnunquã in ſcriptura exprimitur. 20.f

Mõtes appellãtur ſancti Apoſtoli, ſed mons vnicus ſummus Chriſtꝰ, ſuper quẽ mõtes illi ſunt fundati. 135.a

Moriendi neceſſitas non ex Dei bona voluntate, ſed ex Dei ira & noſtra culpa procedit. 175.b.182.h

Moriendi ineuitabilis neceſſitas à Pſalmiſta ĩdicatur. 174.g

Montes exultaſtis ſicut arietes, &c. variis modis exponitur. 424.f.g

Moriendi ſalubriter videtur conuenientius tempus pueritiæ aut ſenectutis, quàm illud, qđ eſt mediũ ob cauſas multas. 299.b.c

Moriens homo, ſecundũ corpus reuertitur in terrã ſuã, & quomodo in terrã ſuam dicitur redire. 650.h

Myſterium cõceptionis Chriſti de virgine ex operatiõe Spirituſſancti, in pſalmis prædicitur. 19.f.111.b

Myſteriũ incarnationis Chriſti deſcribitur in pſal. 86.

Myſteriũ corporis Chriſti in Sacramento altaris indicatur pſalmo. 110.

NEgotium perambulans in tenebris quid ſit. 86.f 97.a

Negligentia & deſidia prælatorum ſiue principum, in eccleſia

eccleſia Chriſti parit damna plurima. 271.c.277.c

Nidum ſibi debet quærere rationalis homo, exemplo irrationabiliũ auiũ, inquo tutus habitet iuxta ſuæ naturæ conuenientiam. 708 h

Nocturnus timor nihil nocebit confidenti in Domino. 190.d

Nocturnus timor quid ſit, multiplex expoſitio. 197.a.198.b

Nycticorax dictio Græca quid ſignificat, & ex quibus componatur. 296.f.g

Niuem Deus facit ſicut lanã, & quomodo per niuẽ ſignificantur electi. 670.

OBedientia præceptorum Dei magis eſt homini neceſſaria, quã oblatio ſacrificiorum corporalium. 212.b.& ſeq.

Obiurgatione ſeuera feriuntur, qui in æquiſſimis Dei præceptis laborem fingunt, & ob difficultatem ſe excuſant, quaſi ea non poſſint implere. 225.b

Obuiauerunt ſibi miſericordia & veritas in reconciliationem humani generis. 110.a

Obuiam ire ſignificat, interdum condeſcendere: quomodo dicimus, Coniuges debere ſibi mutuo ire obuiam. 110.

Oculo de ſe illuminato non indigenti intrinſeco lumine, pulchrè comparatur intellectus diuinus. 183.a

Oculi domini quomodo dicantur eſſe lucidiores ſole. 183.a

Opera domini magna & exquiſita confeſſione quoque & magnificẽtia plena. 403.b

Opprobrium verum quod metuit ſpiritualis homo, eſt conſentire peccato, non autem temporalia opprobria. 494.g

Orare debemus exẽplo Chriſti, quando malũ nobis pro bono reddi videmus, idque duplici ratione. 383.b

Oratio pulcherrima & efficaciſſima, tempore perſequutionis Eccleſiæ, ſiue ab infidelibus, ſiue ab hæreticis. pſalm.78.per totum.

Oratio facilis & multum deuota eſt pſalm.85.

Oſanna quod vulgò legitur, legi debet Hoſianna, id eſt, ſalua obſecro. 454.f.g

PAnis obliuio facit cor areſcere, tam ſecundum corpus quàm ſecundum ſpiritum intelligendo. 293.d

Panem vel cibum animæ ſumere non valet, qui roſtrũ habet aduncatum, id eſt, rationem à ſenſualitate ſuperatam. 310.g.h

Pauperibus qui ſuas facultates diſperſerunt, horum iu-

ſtitia ſempiterna permanet ante Deum, quãuis ceſſet diſtributio. 410.g
Peccatoribus poſt modicum florem prætereuntibus dãnatio eſt æterna, Deus autẽ in æternũ permanet. 105.f
Pellicano ſolitudinis, Nycticoraci in domicilio, & paſſeri ſolitario, ſeipſum comparat pœnitens. 284.e
Petræ allidens aquila roſtrum aduncatũ, reiuueneſcit, ſic & homo reparatur, ſi conteratur mala concupiſcentia ad petram Chriſti. 311.
Plenitudinem ætatis atq; dierum habet, qui conſummatus eſt in virtutibus, quantumuis ſit ætate iuuenis. 294.h
Palmæ & cedro comparatur iuſtus. 206.h.210.g
Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos, ad magnanimũ ſpectat. 277.c
Paſcua duplicia quibus Deus fideles paſcit. 138.h
Paſſerum & turturum exemplo ſpiritualis homo monet ſeipſum cæleſtes manſiones querere. 91.h.100.b
Paſſeres in terra promiſſionis vilis erant pretij, & in multitudine maxima. 97.c
De paſſione Chriſti pſalm.87. exponitur. 82.h
Paulus fuit palma inuicta. 210.g
Pauperum æque ac diuitum debet curam gerere pri[n]ceps vel quiuis præpoſitu[s] quomodo Deus omniu[m] ex æquo eſt creator. 27
Pauperum, orphanorum a[c] viduarum cauſas & par[i] tueri, quàm ſit vtile & D[eo] gratum. 77.g
Pacem loquitur Deus in pl[e]bem ſuã, & ſuper ſanct[os] & in eos qui conuertun[tur] ad cor. 101
Peccator dum in peccato m[a]net, multa mala corpo[ris] & animæ patitur diuina [con]tra eum ſæuiente iuſtit[ia]. 71.f.& ſeq.
Pœna damnatorũ in ſcriptu[ra] nomine calicis ſignifica[tur] propter multas ration[es]. 704.b
Populum ſuum Deus nu[n]quam derelinquet. 21
Populus paſcuæ Dei ſunt [o]mnes ſerui eius, & oues [ma]nus eius. 13
Præcepta Dei nobis data, [la]borem quendam & diffi[cul]tatem habent in obſeru[an]do, propter noſtram v[ani]tatem. 1
Præcinctio Chriſti ſigni[ficat] præparationem ad p[ræ]lium contra principẽ t[ene]brarũ, vel præparation[em] opus grande. 113.c
Præpoſiti in medio deb[ent] perãbulare, malos à ſe [ab]gere, bonos ſibi adiũge[re] delinquentes punire. 1

Præpoſitis & principibus abſolutam viuendi formam tradit pſal.100
Probitatis tanta vis eſt, vt fuget à ſe malignos, & bonos alliciat. 272.d.e
Rahab per he in medio non eſt nomen mulieris in Hierico, quæ per heth ſcribitur, ſed pro Aegypto ponitur, vel ſuperbum ſignificat. 136.c
Reconciliationem humani generis per Chriſtũ in tempore gratiæ factam, pulcherrimè deſcribit pſal.84
Recordatus eſt Deus miſericordiæ & veritatis ſuæ erga genus humanum in tẽpore gratiæ. 251.e.& ſeq.
Regnum Chriſti glorioſum poſt miſeram paſſionem, pulchrè deſcribitur. 213.d
Regnauit à ligno Chriſtus, quomodo intelligẽdũ. 174.g
Reliquiæ cogitationis quomodo diem feſtum agant domino. 4.d
Reſurrectio Chriſti cauſa eſt multiplicationis & gloriationis electorum. 604.f
Sacerdotiũ Chriſti deſcribitur ſecundum ordinem Melchiſedec, non ſecundũ ordinem Aaron quod prolixè declaratur. 397.d
Sacramenti venerandi corporis Chriſti fit mẽtio in pſal. 110
Sacerdotes prius offerunt ſacrificium quàm de eo cõmunicent populo, ídq; tam in veteri quàm in noua lege. ibid.
Sacramenta Dominici corporis & ſanguinis cũ iudicio ſunt ſumenda ex doctrina Apoſtoli. 266.a
Sagitta volans in die, non nocet fidẽti in Domino. 186.e
Sagitta volans in die quid ſit, ibid.& 198.b
Sancti ſunt omnes fideles per ſpiritum Chriſti, cuius ſunt participes. 223.f
Sancti ſperantes in Domino & in ſpe clamantes, liberantur, & exaudiũtur. 189.c
Sancti in die iudicij videbunt vltionem fieri de inimicis ſuis. 894.a.206.h.210.f.g
Sancti in hac vita multiplicantur tam robore quam numero. 206.a.212.a
Sancti in hac vita humiles in patria florebunt, erúntque glorioſi. 212.a.b
Sancti Dei inuocantes exaudiuntur, & interdum oſtendit pro eis Deus mirabilia. 264.d.270.f
Sanctificatio in ſcripturis ſignificat ſanctuariũ vel templum. 246.f
Sanctificatio vel templum cordis noſtri in ſummo decore & puritate cuſtodiri debet. ibidem.
Sanctis Dei rebellantes grauiter ſubinde à Deo puniuntur.

tur. 270.f
Scabellum pedum Domini adorādum quomodo debet intelligi. 273.d
Scapulis ſuis quomodo Deus obumbrat in ſe confidentibus. 190.d
Scapulæ Dei quid ſint. 196.h
Scientia Dei ex homine, quomodo dicitur facta mirabilis, vt non poſſit ad eam̄ pertingere homo. 222.c
Scripturarum ſacrarū fit mentio in pſalmis. 122.e
Securitas beata bene cōfidentis in domino, pſalmo 90. deſcribitur pulcherrimè.
Sedet Deus ſuper Cherubim. 163.c
Senectutis miſeria & afflictiones vtiliter à Deo ſunt in ætate hominis vltima diſpoſitæ, & ꝙ in illis eſt, eſt magna vtilitas iis qui cum patientia de manu Dei in punitionem peccatorum eas ſuſcipiunt. 175.b
Senectus iuſtorum eſt in miſericordia vberi. 205.g. 210.f 212.a
Serpentum omne genus conculcat fidens in Domino. 202.a
Serui quidam ex euentu, quidam ex naturali origine in ſeruitute geniti. pſal. 87
Serui ſunt omnes homines Deo, ſecundo prædictorum modorum, ex naturali parentum linea, ibidem.
Signum in bono fecit pater cum filio in reſurrection[e] eius. 135.a
Signum in bono ſubinde fec[it] Deus erga Dauid, & fac[it] erga omnes ſeruos ſuo[s] ibidem.
Spiritualis homo in omnibu[s] facilè inuenit vnde ædifi[i]cetur, cùm animalis nu[l]lis rationibus commoue[ri] poſſit. 97.
Spiritualis homo ante omni[a] debet auxilium ſuum exp[e]ctare à Deo, ac ſibiipſi pro[r]ſus diffidere, deinde aſcen[ſ]iones in corde diſponere 110.g
Spiritualis homo oblectatu[r] in creaturis & admirabili[i]bus operibus Dei. 204
Spiritualis hominis in De[o] bene confidentis ſecurita[tem] deſcribit pulchrè & prolixè pſalm. 90
Spirituales homines aliquan[do] do poſt conſolationem gr[a]uiſſimè affliguntur. 109
Spiritus ſanctus autor conce[ptionis] ptionis Chriſti in vtero vi[r]gineo deſcribitur. 109. 116.b
Stabilitas eccleſiæ & ſacra[mentorum] mentorum eius vſque a[d] conſummationem ſecul[i] 134.a
Stabilitas eccleſiæ per Chri[ſtum] ſtum & Apoſtolos fundat[a] 113.d. 217.b
Stellæ firmamenti plurim[æ] qu[a]

quantitate ſunt maiores lu
na, terra, & ſole. 206.a
Stulti & inſipiẽtes non intelli
gũt, neq; cõſiderãt quæ Dei
ſunt & quomodo diſtingui
poſſunt. 205.f.207.c
Stultorum hominum, qui pu-
tant Deum non cognoſcere
res noſtras, ſententia, eorũ-
que efficaciſſima cõfutatio.
222.d
TAbernacula rectè appel
lantur cæleſtes man-
ſiones, non quaſi peregrino
rum, ſed quia exercituũ ſu-
pernorum habitacula. 95.g
Tempus totum vitæ præſentis
per diem ſignificatur: futu-
rum autẽ tempus, quia æ-
ternum eſt, per annos ſigni-
ficatur. 17.c
Templum cordis noſtri debet
ſumma puritate pollere.
246.f.247.g
Tẽtationũ modi diuerſi, quos
omnes non timet, qui habi
tat in auxilio altiſſimi. 183.c
& ſeq. 195.f.g
Terminũ poſuit Deus maris
fluctibus & montium altitu
dini, ne terram tandem ope
riant. 256.f
Terra nominatur ſicca vel ari
da, à qualitate prędominan
te. 237.g
Terræ omnes fines habet De⁹
in manu ſua, quod iudicat
ipſius perfectiſſimum do-
minium. 224.f
Torrens in ſcripturis duplex
inuenitur, alter voluptatis,
alter pœnalitatis. 401.b.c
VEnatores appellãtur dia
boli. 194.e.195.f
Verbum aſperum dicitur ſen-
tentia damnationis ęternæ,
& quomodo fideles ab eo
Deus liberat. 189.f
Verba Dei, optimum ſunt re-
mediũ aduerſus malas ſug-
geſtiones. pſal. 116
Veritas orta eſt de terra, quia
Chriſtus de virgine natus.
108.d
Verbum Dei in æternum per-
manet in cælo, dupliciter
exponitur. 500.g
Verbum Euangelicæ prædica
tionis quomodo emiſerit
Deus ex Sion. 586
Verba, præcipuum ſunt quo
poſſunt bonis nocere mali.
610
Verba Dei eadem gladij anci
pites & ſagittæ acutæ appel
lantur conſimili ratione.
687.a.b
Viam mandatorum Dei qui-
dam percurrunt, quidã per
ambulant, quidam repunt.
491
Viam mandatorum Dei ſi nõ
percurrere poſſimus, ſaltẽ
perambulemus, aut mini-
mum perrepamus. ibid.
Viam latã & facilem in veri-
tate ambulant boni, viam
autem difficilem impij: li-
cet contrarium ſentiãt mun
dani. 495

Victoriam Deus in ſe cõfidentibus donat contra omnem virtutem inimici. 189.c
Virga virtutis quam miſit dominus ex Sion, variis modis intelligitur vel de humana natura aſſumpta, vel de verbo prædicationis Euangelicæ, vel de ſceptro regni. 292.h
Virga dñi eſt correptio paterna ad emendationem, gladius verò punitio iudiciaria ad cõdemnationem. 169.h
Virga Dominus erga filios vtitur, nec diu punitioné virgæ differt: ſed gladius contra reprobos tãdem produ citur. ibid.
Virtus nomen æquiuocũ eſt. 151.d
Vitam pręſentem contemptibilem faciũt breuitas durationis & multiplicitas affictionis. 44
Vitam poteſt omni viuenti auferre Deus, ſi velit manum claudere aut faciem auertere, & cibum non præbere eſurientibus. 325.45
Viti fructiferæ comparatur vxor timentis Deum: & quæ illa ſit vxor, ſpiritualiter exponitur. 54
Vitis appellari poteſt ſenſualitas. 54
Vltio damnationis & pœnæ infernalis ſuper impios pulchrè deſcribitur. 511.a
Vnguento defluenti à capite Aaron in barbam & oram veſtimenti eius, comparatur fraterna charitas. 5
ZElus facit iuſtos contabeſcere ſuper impiorum malitia. 47

FINIS.

BIBLIOTECA
UNIVERSITARIA
GRANADA

SE

PR
O
ſa
micum
rabili ill
conturb
Euang
bono : q
ius terr
tribus n
dem opt
vnus eſt
SE

E
magni
Quem
tus fuit
tia era
& in E
get vni
cleſiã ſi
in cogi
dicent
2 In lo
ſio eiu
Siquid
F mirum
mundu
locũ h
ſumm
in Sion
uit. 3
raële,

SEPTVAGESIMIQVINTI PSALMI
ARGVMENTVM

PROPHETAT in hoc Pſalmo Propheta de cultu vnius Dei Chriſti Ieſu in Eccleſia ſancta, quæ eſt Iudæa, Iſraël. Hieruſalem, & Sion vera, déque mirabili Chriſti victoria contra inimicum generis humani, & pace vera mundo allata, de mundi admirabili illuminatione per ſanctos Apoſtolos, vnde facta eſt infidelium conturbatio: qui in ſomno infidelitatis ſuæ permanentes, nec ad Euangelij lucem volentes exurgere, vacui permanſerunt ab omni bono: quorum erit terribilis vltio in nouiſſimo iudicij magni die, cuius terrorem verſu ſeptimo, octauo, & nono deſcribit. Verſibus autem tribus nouiſſimis, ex pia magnalium Dei conſideratione, monet laudem optimo Deo reddere, & deuotionis munera perſoluere, illi qui vnus eſt etiam è regibus terræ formidabilis.

SEPTVAGESIMIQVINTI PSALMI
ELVCIDATIO.

E CELEBRIS fama & optimè cognitus eſt Deus 1 *Notus*
in Eccleſia ſancta ſua, quæ eſt Iudæa vera, con- *in Iudæa*
feſſionē bonam illi ex corde fideli perſoluens: *Deus:*
* in populo fideli (qui eſt Iſraël verus ſecun- * *in Iſraël*
dum ſpiritū, fide videns & cognoſcens Deum) *magnu nomen*
magnū, pretioſum, honorabile & glorioſum eſt nomen eius. *eius.*
Quemadmodū enim olim in paruula Iudææ terra ſolùm no
tus fuit Deus, & in ſolo ſemine Iſraëlis ſecundū carnē noti-
tia erat nominis & cultus Dei, ita nūc & in tempore gratiæ, Rom. 1
& in Eccleſia & populo fideli, cognitio abundat, & cultus vi- Roma. 10
get vnius veri Dei: dum interim cæteri omnes qui extra Ec-
cleſiā ſunt, Deū ignorantes, vel ſua idola colentes, euaneſcūt
in cogitationibus ſuis, vt gentiles idololatræ: vel Deo cōtra-
dicentes, ſuam iuſtitiā quærunt cōſtituere, vt carnales Iudæi.
2 In loco pacis, in Hieruſalem vera factus eſt locus & man- 2 *Et factus*
ſio eius: & in Sion vera elegit ſibi habitationem perpetuam. *eſt in pace*
Siquidem in Eccleſia, quæ eſt vera Sion & Hieruſalem (ni- *locus eius, et*
F mirum fidei cōtemplatione ſublimata & pace Chriſti, quam *habitatio e-*
mundus dare nequit, firmata) elegit ſibi Deus manſionem & *ius in Sion.*
locū habitationis, vt habitet & permaneat in ea vſq; ad con- Ioan. 14
ſummationē ſeculi: quemadmodū olim ad tēpus aliquantū
in Sion & Hieruſalem corporali ſecundū figuram inhabita-
uit. 3 In hac autem ſua Eccleſia, in hac Iudæa, in hoc Iſ- 3 *Ibi confre-*
raële, in hac Hieruſalem, in hac Sion, mirabilia oſtendit *git potētias:*

opera omnipotẽtiæ ſuæ, cõfringens, cõterens, & ad nihilum
redigens omnes inimicorũ virtutes, omnémq; aduerſariam
** arcũ, ſcutũ, gladiũ, & bellum.* potẽtiam: *arcus ſcilicet, ſcuta, gladios, cæteráq; inſtrumen-
ta bellica aduerſariorum confringens & ſuperans, ac bella
auferens, hoc eſt populũ ſuum ab omni malo ſaluũ faciens,
& ab omni hoſtium oppugnatione ſecurum, ita vt illis nec
gladius, nec arcus, nec ſcutum, nec vllum corporale bellum
poſſit ſuam pacem veram auferre, aut quicquã veri inferre
4 Illuminans tu mirabiliter à mõtibus æternis: nocumenti. 4 Hanc autem ſalutẽ & ſecuritatem populi tui
feciſti modo admodum mirabili, illuminando à montibus
æternis radios ſuperni luminis tui mundo tenebris obcæca-
to, & ſub hoſtiũ tyrannide velut in obſcuro carcere conclu-
ſo, per viros altiſſimos ad hoc ab æterno præparatos effun-
Hebr. 2 dendo: id eſt, per ſanctos Apoſtolos tuos, quos primũ tuo ra-
Act. 1 dio illuminare voluiſti (partim tuiipſius magiſterio, quo il-
Ioan. 16 los corã ore ad os loquẽs in humanitatis forma erudiuiſti,
partim ſpiritus tui ſancti interna vnctione, quæ in cælum
ſcandẽs eiſdem miſiſti, ad perfectam de rebus omnibus eru-
ditionem) vt deinde per hos ſic illuminatos montes vniuer-
ſam terrã illuminares: quemadmodũ Sol corporalis primũ
in montes ſuũ mittit lumen, vt inde in humiliora loca ſplen-
** turbati ſunt omnes inſipientes corde.* dor luminis refulgeat: *quod dum faceres, turbati ſunt om-
nes increduli & inſipientes corde: cõmoti ſunt & conturbati
omnes terreni & infideles homines, qui noluerunt gratiam
Dei recipere, tam Iudæi carnales, qui horũ montiũ ſplendo-
rem, nimiũ ſibi placẽtes, ferre nõ potuerũt, quàm gentiũ po-
puli, qui grauiſſimas etiam oppugnationes & perſequutio-
5 Dormierũt ſomnũ ſuum. nes ſuſcitauerũt ſuperno lumini, Euangelij lucem qua po-
tuerũt virtute oppugnantes. 5 Dormierũt ipſi ſomnũ infi- B
delitatis ſuæ, permanſerunt ſua voluntaria electione ſterten-
tes, & dormientes, in infidelitate ac priſtinis vitiis & concu-
piſcẽtiis ſuis, ſimiles hominibus dormiẽtibus media die, qui
ad lucem nolunt expergiſci, qui ſe nõ patiũtur excitari a lu-
mine diei. Ita noluerunt ad lumen ſupernũ mundo infuſum
** & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarũ in manibus ſuis.* expergiſci, noluerũt aperire oculos vt lumen reciperẽt, recu-
ſauerũt ſuſcipere veritatis doctrinã, elegerúntq; magis per-
manere in cæcitate ignorantiæ ſuæ: *atq; ita vacui perman-
ſerunt iſti viri diuitiarũ, homines terreni in potentia & diui-
tiis gloriantes, ab omni opere bono, & nihil veri boni inue-
nire potuerũt in manibus ſuis, qui diuitiis terrenis & poten-
ti-

tia ſeculi excæcati contradixerũt lumini ſancto Euangelicæ *Hebr. 11*
veritatis & fidei, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, aut
boni operis quippiã facere, vnde poſſit ſperari beata remu-
neratio. 6 Vbi verò tibi placitũ fuit horũ ſeculi potentum, *6 Ab in-*
& veritatis perſequutorũ ſuperare potẽtiam, verbo tuo in- *crepatione*
crepaſti atq; prohibuiſti illos, & ab increpatione tua, à voce *tua Deus*
iuſſionis tuæ, omnes illi magni atq; potẽtes aſcẽſores equo- *Iacob, dor-*
rum ſimiles facti ſunt dormitãtibus: qui prius gloriabantur *mitauerunt*
in potẽtia ſua, & cõfidebãt in equis & curribus aduerſus po- *qui aſcẽde-*
pulum domini, facti ſunt quaſi dormiẽtes, prorſus impoten- *runt equos.*
tes ad perficiendũ ſui cordis propoſitum, quomodo homi-
nes ſomno depreſſi nihil valent agere vitalis operis, quan-
tumlibet ſint fortiſſimi.* Ab increpatione quoq; tua ſomno
mortis correpti ſunt, & periẽrũt aſcẽſores equorũ, confiden-
tes in potentia & diuitiis ſuis: voce ac iuſſione tua pleriq; in-
terempti periẽrũt, vt cordis ſui propoſitũ non poſſent perfi-
cere, tua increpatione, vltione, ſiue prohibitione impediti. *7 Tu terri-*
7 Tu profectò terribilis es ac meritò formidabilis vniuer- *bilis es, &*
ſis, quantumuis iuxta ſeculũ potẽtibus, quantocũq; armorũ *quis reſiſtet*
apparatu, quodlibet milliũ copiis inſtructis: atq; vbi tu oſten *tibi?*
dere volueris terrorẽ potẽtiæ tuæ, nõ eſt rex, nõ eſt princeps,
non eſt exercitus, non eſt vlla virtus, neq; poteſtas quæ tuæ
potentiæ valeat reſiſtere: non eſt vlla creatura, quæ contra
ſtare poſſit in cõſpectu tuo: * & quanquam nunc diſſimulas, ** extũc ira*
multa lõganimitate agas etiã cũ hoſtibus tuis, veniet tamen, *tua.*
quando terrorẽ tuæ potentiæ manifeſtè demonſtrabis: & ex
tunc, illo in momento, cùm dies illa aduenerit, tum appare-
bit furor iræ tuæ, tunc palàm apparebit omnibus terribilis Rom. 2
B indignatio tua, quæ in punitione reproborũ mõſtrabitur in Pſal. 2
die nouiſſimo. Tunc enim loqueris ad impios in ira tua, & Sopho. 1
in furore tuo cõturbabis eos, eritq; dies illa, dies calamitatis 8 *De cælo*
& miſeriæ, dies terroris & iudicij, dies fletus & luctus oibus *auditũ feci-*
impiis. 8 Antequã verò hæc ita cõpleantur, tu Deus de cęlo *ſti iudiciũ:*
auditũ facies iudiciũ: voce deſuper miſſa proclamari facies Ioan. 5
venturũ tuũ iudicium, quãdo mortui audient vocẽ filij Dei, 1. Cor. 15
& procedẽt ad remunerationẽ: quãdo tuba canet, & mortui 1. Theſ. 4
reſurgẽt incorrupti: quãdo deſcendet iudex de cælo in voce Matth. 24
Archãgeli, dicẽtis, Surgite mortui, venite ad iudiciũ: qñ miſ- ** terra tre-*
ſi Angeli colligent electos à quatuor angulis terræ, vt ſiſtan- *muit.*
tur tribunali tuo: * ac mox vbi proclamatũ & auditũ fuerit

hoc nuntiū iudicij tui, ſimul eodē momēto, in ictu oculi, te
ra vniuerſa contremiſcet, & dabit mortuos ſuos: contrem
ſcéntq; tūc omnes à facie iudicis tam glorioſi tāq; terribi
boni quidē cū reuerentia, mali verò cū ſeruili pœnarū ter
** & quieuit.* re, & malæ cōſcientiæ erubeſcentia: *& quieſcēt omnes a
ſilebūt, eritq; ſilentiū magnum expectātibus ſingulis ſent
tiam iudicij ſui, quando nemo mutire audebit, aut os ape
re, vel ad excuſationē, vel ad accuſationē, vel ad probatio
aut propoſitionē ſuorū negotiorū, aut etiam ad murmu
tionē & cōuicium: ſed omnia ſolius iudicis (qui ſimul & i
Hiere. 29 dex erit & teſtis) arbitrio & cognitione tranſigentur. Er
ibi magnū ſilentiū, quomodo fieri ſolet, cùm in ſchola m
giſter virgam tenens in ira & terrore ingreditur: dum qu
ſibi metuit, & rei exitū diſcipuli tacitus cōſiderantes, in q
graſſatura ſit punitio, attendūt cum ſilentio, ne mutire q
9 *Cùm exurgeret in iudicium Deus:* dem aut verbū vllum facere audentes. 9 Contremiſcet (i
quam) & ſilebit terra, tunc cùm aduenier Deus in iudiciu
cùm poſt longā diſſimulationē ad faciendū iudiciū & ex
cendam vltionē conſurget, ad modū hominis qui à torpi
** vt ſaluos faceret oēs manſuetos terræ.* ſomno euigilans poſt ceſſationem opus aggreditur: *vt i
iudicio ſaluos faciat omnes fideles, pios, humiles, atq; ob
dientes terræ: vt remunerationē bonā tribuat omnibus d
ctis, qui ſuper terrā vixerunt in manſuetudine, humilitat
Matth. 25 obedientia præceptorū ipſius: vt hos videlicet ab impiis
greget, & in regnū patris ſui ab æterno illis præparatum
10 *Quoniā cogitatio hominis cōfitebitur tibi:* ducat, impiis ex aduerſo in abyſſum protruſis. 10 Et qu
cùm hæc omnia (piis certè admodū iucunda & grata) p
funda contēplatione meditabitur homo, dabit cōfeſſion
& laudē tibi: non ſe cōtinebit à laude & cōfeſſione nom
** & reliquiæ cogitationis diem feſtum agēt tibi.* tui, qui iſta cōſideratione profunda cōtemplabitur: *& p
huiuſmodi conſiderationē profundā, atq; intima cōtem
tionē tantorū mirabiliū, quæ pro ſuis electis operatur pi
mus Deus, tanta lætitia mentis atq; pietatis affectus (qua
lut reliquiæ ſunt talis intimæ conſiderationis, vtpote qu
ea ſolet in homine generari, & in anima etiā poſt actuale
culationē relinqui) hominē obtinebūt, vt videatur in eis a
ma velut magnū feſtū celebrare. Præſtat ſiquidē hoc fid
bus profunda & attenta meditatio Diuinorū mirabiliū, v
omni grauitate & triſtitia facti alieni, Deo ſuo quaſi pe
tuum feſtū, in mentis quiete & animi alacritate, celebrare

de ant

deantur. 11 Pro gratiarū actione autē ô fideles oēs,ad animi gratitudinē demonſtrandā vota facite Dño Deo veſtro,affe-
E ctiones ſanctas, pia deſideria,ſalutaria propoſita illi offerte, atq; etiā firmate,ſanctaſq; oblationes illi addicite & cōſecrate:atq; vbi propoſita ſiue firmata fuerint Deóq; conſecrata, curate quæ Deo ſunt addicta reddere,fideliterq; perſoluere. Non enim vouere tantū ſufficit, niſi & reddantur quæ vota ſunt Dño:*oēs abſq; delectu, quicunq; eſtis in circuitu eius, quicunq; de populo eius eſſe & haberi vultis,quicūq; illi adhæretis,vt Deo veſtro ac Dño afferre illi debetis deuota laudum,orationū,piarū affectionū,& ſalutariū deſideriorū grauiſſima munera,ſiue etiā exteriora quælibet,quæ cordis deuotio ſuggeſſerit,vt offeratis & cōſecretis ea Domino. 12 Ei (inquam)reddatis & offeratis, qui ſolus verè terribilis eſt,& meritò omnibus metuendus : vtpote qui ſolus poteſtatē habet auferendi animā principibus ſeculi vbi voluerit: qui ſolus in manu habet vitas quantumuis potentū atq; magnorū ſuper terrā,vt quādo voluerit,& ſicut voluerit,eos poſſit ſolo verbo vita priuare, habétq; poteſtatem ſimul & corpus & animā mittere in gehennā : atq; idcirco meritò etiā potentiſſimis terræ regibus eſt metuendus ac formidabilis : quan-
F to magis & cæteris omnibus qui ſunt ſuper faciem terræ?

*11 Vouete et reddite Domino Deo veſtro: * omnes qui in circuitu eiꝰ affertis munera.*

12 Terribili,& ei qui aufert ſpiritum principum, terribili apud reges terræ.

Matth. 10.
Lucæ 12.

ANNOTATIONES IN Pſalmum Septuageſimumquintum.

VERSV primo, Notus in Iudæa Deus. Quidā hūc Pſalmum totū exponunt de tēporali aliqua inſigni liberatione populi Iſraëlitici ab hoſtibus : velut de liberatione à Sennacherib,aut alia priori cōſimili : cuiuſmodi in regū libris plures factas legimus,beneficio Dei. Multis ſiquidē præclaris geſtis huiuſmodi fuit in populo Iſraëlitico , in terra Iudææ nobilis Deus,& ex iis quæ in populo illo geſſit,omnibus per circuitū gentibus notus , in eo quòd pro filiis Iſraël pugnans,potentiā aduerſariorū,& eorū omnem apparatum ſua virtute cōtriuit:mirabiliter apparens cū terrore deſuper è cælis, quaſi ex montibus quibuſdā ab initio fundatis,vnde increduli turbati ſunt , nihil inuenientes roboris in manibus ſuis,diuina virtute ſuperati:neq; auxilium habuerant in equis in quibus ſperauerant. Atq; ita illud iudiciū de quo fit mentio in verſibus octauo & nono , non intelligetur extremum,ſed temporale,quo iudicauit Deus pro populo ſuo

Iſraelitico,cōtra aduerſarios: quos tremor & ſilentium co
ripuit, Deo exurgente ad ſuum huiuſmodi iudicium. Hu
expoſitioni non diſſonat,quod pro titulo in codicibus qu
buſdam Græcis atq; Latinis ponitur Pſalmus Aſaph, cōt
Aſſyrios vel ad Aſſyrios. Nos tamen maluimus Eccleſiæ
victoriæ illi, quæ in Eccleſia per Chriſtum facta eſt, Pſalm
proceſſum applicare. Nam vt prior ille ſenſus ſecundum hi
ſtoriam & figurā non ſit incōmodus, certè is quē dedimu
ſecūdum rem ſignatam videtur conuenientior. Cùm enim
2.Cor.10 omnia in figura (iuxta Apoſtoli verbū) illis contingebāt ca
nalibus Iudæis, manifeſtum eſt victorias omnes in popu
Iſraelitico factas, in figurá præceſſiſſe illius ſummæ & glo
rioſiſſimæ victoriæ, qua de hoſte humani generis Chriſtu
triūphauit. Verſu ſecundo, Et factus eſt in pace locus eiu
In Hebræo ſalem ponitur, quod putāt pro Hieruſalem po
ſitū eſſe, dicentes locum eundē qui pòſt appellatus eſt Hie
ruſalem, prius vocatū fuiſſe Salem: vt quatuor ſimul comm
moret Propheta, ſcilicet Iudæam, Iſrael, Salem vel Hieruſa
lem, & Sion: diuerſis quatuor nominibus rem vnā eādēmq;
deſignās. Quod manifeſtè indicat Chald. Paraph. habens i
hunc modū, Notus eſt in domo Iuda Deus, in domo Iſrael
magnū nomen eius. Et fuit in Hieruſalem domus ſanctuari
eius, & habitaculum domus diuinitatis ſanctæ eius in Sion
quādo fecit domus Iſrael volūtatē eius, habitauit diuinita
eius inter eos. Hæc autē Paraph. quanquā expoſitionē illam
iam antè breuiter tactam de mirabilibus in populo Iſrael
tico ſequitur: nos tamen in ſpiritualem domū Iuda, dom
Iſraelis, Hieruſalem & Sion, conuenienter ſenſum ſubduc
1.Cor.14 mus, vti in Elucidatione eſt manifeſtum. Rectè autem factu
eſt locus Dei in pace, in vnitate Eccleſiæ, in qua vera eſt pa
Chriſti in cordibus fideliū, in quibus regnat pax eius: quo
2.Cor.13 niā ipſe (vt ait Apoſtolus) Deus nō eſt diſſenſionis, ſed paci
1.Theſ.3 Propter quod, pleriſq; in locis Chriſtū appellat idē Apoſto
2.Theſ.3 lus Deū pacis. Quod autē in verſu ſequēti dicitur, Ibi cōfr
git potētias, arcum, ſcutū, gladium & bellum, ſignificat per
fectam populi Chriſtiani pacē & victoria per Chriſtum,
hoſtiū poteſtatē contritā. Quaſi enim cōfracta & cōminu
eſt potētia, arcus, ſcutum, gladius, & bellum principis tene
brarū, quando per Chriſtum ita deuictus eſt, vt nihil iam d
Rom.8 mnatiōis ſit his qui in Chriſto Ieſu, vt nihil illis niſi propri
ſu

ſua voluntate nocere poſſit, aut vllum in eos habere impe-
rium. Poteſt & ad pacem temporalem mirabiliter tandem
Eccleſiæ redditam referri. Diuina enim virtute factum eſt,
vt Eccleſia prius grauiſſimis conquaſſata perſequutionibus,
poſtmodum ſecura quieuerit, velut bellicis omnibus inſtru
mentis confractis. De quo in alio Pſalmo dicitur, Venite & Pſalmo 45
videte opera Domini, quæ poſuit prodigia ſuper terram, au
ferens bella vſq; ad finem terræ. Arcum conteret, & cõfrin-
get arma, & ſcuta comburet igni. Verſu quarto, Illuminãs
tu mirabiliter à mõtibus æternis. Iam ſæpenumero admo-
nuimus, per mõtes in ſcripturis intelligi Apoſtolos ſanctos,
queẽadmodũ ſuprà Pſal. LXXI. Suſcipiant montes pacẽ popu-
lo. Cæterùm æterni dicuntur hi montes, non quòd ab æter-
no fuerint, ſed quia ab æterno ad hanc rem ſunt præordina
ti & prædeſtinati à Deo, peculiari diſpoſitione, vt in tẽporis
plenitudine per eos illuminaretur mũdus. Profectò autẽ mi
rabiliter Deus mundũ illuminauit per hos æternos mõtes.
Erant enim ipſi in ſeſe orbi illuminãdo minimè idonei, vt-
pote homines omnis diſciplinæ ignari, homines piſcatores
& teloniarij, ex infima penè vulgi ſorte electi, ſermone atq;
ſcientia imperiti. Quapropter, nõ abſq; maximo miraculo
fieri potuit, vt per indoctos iſtos ac prorſus rudes homines,
A tenebræ depellerentur, quæ totũ mundũ obſederãt, & lucis
fulgor per orbẽ vniuerſum emicaret. Notandũ autẽ, quòd
nõ dicit Propheta, ipſos montes illuminare mirabiliter, ſed
Deo cõfitetur, quòd mirabiliter à montibus æternis illumi-
net. Scilicet hoc illud eſt, quòd quidã ex his mõtibus ad men
ſurã ſapiens, vt oportet, ingenuè cõfitetur, dicens, Non enim 2. Cor. 3
ſufficientes ſumus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis:
ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, qui & idoneos nos fecit
miniſtros noui teſtamẽti, nõ litera ſed ſpiritu. Et alibi, Non 1. Cor. 15
ego autẽ, ſed gratia Dei mecũ. Ac rurſum, Deus qui dixit de 2. Cor. 4
tenebris lumen ſplẽdeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris,
ad illuminationem ſciẽtiæ claritatis Dei. Non enim ſibi, ſed
Deo bonorũ omniũ auctori dant gloriã ſerui fideles. De illa
autẽ conturbatione quæ exorta eſt, interim dum hi montes
ſuũ lumen inciperent diffundere (quæ cõſequenter in altera
verſus parte innuitur) dictũ fuit in Pſal. XLVI. Quoniã ecce
reges congregati ſunt, conuenerunt in vnum. Ipſi videntes
ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, commoti ſunt, tremor

apprehendit eos:quod quidem partim de ſalubriter cõtu
batis ad pœnitentiã,partim de malitioſè cõturbatis ad pe
ſequutionẽ intelligitur. Verſu ſeptimo,Extunc ira tua.V
detur eſſe demonſtratio tantũ ad intellectum,ſimilis illi q
2. Timo. 4 vſus eſt Apoſtolus ad Timoth.ita ſcribens, De cætero rep
ſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi Dominus
illum diem iuſtus iudex : demonſtrans videlicet iudicij di
cuius tamen antè non meminerat, ſed ipſe eam præ ocu
habebat,& intellectu contẽplabatur,quã demonſtrabat. I
& in propoſito diẽ illum terribilẽ mente tenẽs Propheta,
cebat,Extunc ira tua.Quæ autem ſequũtur verſu octauo
nono,enuntiata tempore præterito, videntur accipiẽda
gis,vt dicta ſecundũ tẽpus futurũ, ad hunc ſenſum, De ca
auditũ facies vel annuntiabis iudiciũ, terra timebit, & qu
ſcet.Cum exurrexerit in iudiciũ Deus,vt ſaluos faciat om
nes manſuetos terræ. Atq; ita per futurũ vertit ex Hebr
Hierony. Sciendũ eſt,quòd rectè poſſent iſta intelligi etia
de iudicio primo,quo iam Saluator perfecit iudiciũ mund
contra principem tenebrarũ,quando deſuper miſſa eſt tub
Euangelicæ prædicationis, qua præconizatum eſt iudiciu
mũdi,& principis tenebrarũ condẽnatio:timuítq; terra,qu
tum ad incredulos:& quieuit,quantum ad fideles,exurge
Deo in ſalutẽ electorũ ſuorũ. Verſu decimo,Quoniã co
tatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis d
feſtũ agent tibi. Aduerte,coniunctionẽ quoniã hoc in lo
non cauſam dicere, ſed tantùm continuationẽ ad præcede
tia:quod in Elucidatione nos explanauimus, eius loco co
ſtituentes, Et quidem. Cæterùm pro cogitatione,in Græ
vtroq; loco ponitur ἐνθύμιον, quod à verbo ἐνθυμέομαι deſ
dit.Valet autẽ hoc verbũ idem quod animaduerto,perpe
do,cõſidero,cogito, recordor, & quaſi in corde verſo,ac
neo. Vnde ἐνθύμιον ſignificat animaduerſionem, conſide
tionem, penſiculationẽ, recordationẽ, diligentem animi
rem aliquã attentionẽ. Huiuſmodi autẽ hominis cogita
dicitur cõfiteri Dño,quoniã ipſa homines facit confiteri
laudẽ dare Deo.Qui conſiderat profunda mentis cõtemp
tione opera Dei,ipſi ſunt qui Dei gloriã prædicant:quem
modũ econtrario defectus laudis diuinæ in plurimis eſt,
eo quòd non recogitant mirabilia Dei opera, & erga gen
humanũ immenſa beneficia. Quæ autẽ ſint reliquiæ hu
cogita

cogitationis,& quomodo diem feſtũ agant Dño, in Elucidatione ſufficiẽter eſt declaratũ. Verſu vndecimo, Vouete & reddite Dño Deo veſtro, omnes, qui in circuitu eius offertis munera. Græci codices habent tertia perſona οἴσουσι, hoc eſt, offerẽt: faciũtq; diſtinctioné aliam quàm noſtra habeat lectio, hoc modo, Vouete & reddite Dño Deo veſtro, oẽs qui in circuitu eius (ſubaudi ſunt) offerent munera. Atq; ita vertit Hieronymus ex Hebræo, Oẽs qui in circuitu eius ſunt, offerent dona. Eandẽ ſententiã habet Felicis verſio, & manifeſtiſſimè Paraph. Chald. ita habẽs, Omnes qui habitant in circuitu ſanctuarij, offerent ſacrificia domui ſanctuarij in timore. Ferunt quoq; Gallicanã lectionem ita habere per tertiã perſonã & tẽpus futurũ: habẽtq; ſimiliter lectio quã beatus Auguſtinus explanat, tametſi vulgò in eccleſiaſtico officio ſecus legatur, id quod ex cõmixtione Romanæ lectionis veriſimile eſt eueniſſe, eo ꝙ prima facie videretur ſecunda perſona magis cõuenire cũ præcedẽtibus imperatiuis, vouete & reddite. Nos autẽ in Elucidatione iam dictam lectionẽ vt veriorẽ explanauimus: poteſtq; noſtra lectio in eandẽ reduci ſententiã, ſi tantũ pro affertis legatur afferte vel affere tis. Nos tamẽ in textu nihil immutauimus. Cæterũ de votis reddẽdis, diximus in Pſal. XLIX. in annotatione verſus illius, Immola Deo ſacrificiũ laudis, & redde altiſſimo vota tua.

SEPTVAGESIMI SEXTI PSALMI ARGVMENTVM.

IN HOC *Pſalmo vir ſpiritualis totũ ſe in oratione ad Deũ eleuãs, & cuncta quæ in mundo ſunt tranſcendẽs, omnémq; mũdi conſolationem reſpuens, in memoria Dei etiam noctis tempore ſeſe oblectat, & in conſideratione mirabiliũ operũ eius exercitat: ſimul quoq; ſuum ſpiritum diſcutiens, ventilans & examinans, ne ſit in eo aliquid quod tantæ maieſtatis oculos offendat. Sibi nãq; perſuadẽs, quòd impoſſibile ſit obliuiſci Deũ miſericordiæ ſuæ, adeò nõ ceſſat à bona ſui ad Deum exercitatione, vt etiã propoſitum innouet, velut de integro Dei ſeruitutẽ incipiens, in confidentia virtutis Dei, quæ ſemper adeſt meliora proponentibus. In cõſideratione autẽ operũ Dei amodo ſe exercitare proponens, ſpecialiter illud ponit ante oculos, quod eſt ſuper omnia quondã populo Iſraëlitico exhibita ſingulariter memorabile: quomodo videlicet populũ illum de manu Pharaonis atq; Aegyptiorũ, in manu valida & extento potẽtiæ brachio liberauit, vniuerſum populum Iſraël quaſi oues ſub ducatu Moyſi & Aaron dedu-*

cendo, & pro eis contra hoſtes pugnando vſq; ad internecionẽ. Quod miraculũ ſicut figura & typus fuit eius quæ pòſt ſubſequutura erat ſaluationis generis humani, ita rectè in eo ſecundũ myſticam intelligẽtiã poteſt intelligi: tametſi ea quæ in vltimis verſibus dicũtur, ſecundũ literã manifeſtè ſatis ſonent temporalẽ illã Iſraëlitarũ redẽptionẽ.

SEPTVAGESIMISEXTI PSALMI ELVCIDATIO.

1 Voce mea ad Dominũ clamaui: voce mea ad Deũ, et intendit mihi.
*2 In die tribulationis meæ Deum exquiſiui, manibus meis nocte cõtra eum: * et nõ ſum deceptus.*
*3 Renuit cõſolari anima mea: * Memor fui Dei: * et delectatus ſum, * & exercitatus ſum, & defecit ſpiritus meus.*

VOCE orationis meæ exclamaui affectu ma-
gno ad dominũ, ſpem omnẽ ſalutis meæ: vo-
ce (inquam) mea ad Deũ clamaui, & nõ repu-
lit clamorẽ orationis meæ, ſed benigna aure
accepit, & exaudiuit eã. 2 In die afflictionis
& tribulationis meæ toto cordis affectu Deũ exquiſiui, ma-
gno deſiderio ſuſpiriiſq; ac gemitibus ad illũ conſcendẽs in
oratione: manibúſq; meis noctis tempore ex oppoſito iacui
expanſus in oratione: expandi per noctẽ in oratione manus
ad illũ, tanquã ſi ſtetiſſet ex aduerſo corã me: * atq; hæc fa-
ciens non erraui, non ſtultè egi, non laboraui fruſtrà. Scio
enim ante quem effudi precem meam, & coram quo expan
di in oratione manus meas, & certus ſum, quia potens eſt
ferre mihi auxiliũ, nec derelinquet in ſe ſperantẽ. 3 Abne-
gauit ſpiritus meus & abominatus eſt, propter Dei amorẽ,
omnẽ terrenã & tranſitoriã mundi huius conſolationem, in
nulla tẽporali delectatione voluit, neq; potuit quieſcere ar-
dens in te ſpiritus meus, nec propter quancũq; tẽporalẽ cõ-
ſolationẽ patiebatur ſe ab æternorum deſiderio auelli: ma
luítq; tuam dulcedinẽ cum afflictione eſurire ſolo deſide-
rio, quàm omnibus mundi oblectamentis cum abundantia
perfrui: * abſtractus autem ab omni conſolatione aliena, in
mente habui dominũ Deum, in illum defixi mentis oculos:
illũ contẽplabar, meditabar, & circa illum appoſui omnem
cogitatum cordis mei: * neq; abſq; delectatione multa &
magno gaudio fuit iſta meditatio mea. Siquidem ipſa ſola
Dei memoria non poteſt non gaudiũ magnum afferre piis
animis: * atq; hac conſolatione confortatus, exercitabam
memetipſum, piis affectibus atq; ſuſpiriis tendens in Deum
meum, & præ nimio deſiderio atque conſideratione defecit
intra me ſpiritus mentis meæ, tanquam victus magnitudine
Dei ſuccubuit: quaſi fatigatus, attenuatus & exhauſtus eſt,
præ nimia eius conſideratione: dum eo minus ſibi videtur

agnoſcere, quo amplius in ipſum fuerit defixus. 4 Nó ceſ- *4 Aſtici-*
G ſaui tamen à contemplatione Dei, ſed primo manè exurrexi *pauerũt vi-*
ante cæteros, præuenerũtq́; oculi mei vigilias cóſuetas ho- *gilias oculi*
minũ, ſomno manè excuſſo ex oculis, dũ adhuc cæteros pre *mei:*
meret ſopor grauis, vt ita in tranquillitate opportuniſſimo
tempore contemplationi totus intenderem:* ſic autem me- ** turbatus*
ipſum exercitando, & in meditatione totum occupando, *ſum, & non*
præ nimia cõtemplatione & admiratione conturbatus ſum *ſum locut⁹.*
ſuper magnitudine operũ Dei & imméſa eius bonitate ve-
lut obſtupeſcés, & quaſi in extaſi ſupra me raptus, quaſi voce
deſtitutus, vocé non edebam in hac conturbatione poſitus.
Nó enim inueniebã quid dicerem, neq; proloqui valebam
quippiam dignum: quemadmodum accidere ſolet obſtupe-
factis admiratione hominibus, dum velut elingues ac muti
cóſiſtunt attoniti. 5 Propoſui ante oculos cordis, & mente *5 Cogitaui*
conſideraui tépora præterita ab initio, quæ in eis facta fue- *dies anti-*
runt, mirabilia Dei opera reuocando ad memoriã, vt in eis *quos:*
contemplarer magnitudiné Dei, & præcipuè maximam bo-
nitatem, qua ſemper egit erga genus humanum:* & annos ** & annos*
H æternos, tempus æternitatis, quod abſq; finis termino ſub- *æternos in*
ſequuturum eſt, ego reuolui ante mẽtis oculos, ſimul & re- *mẽte habui.*
uoluendo retributionem bonorum atq; malorũ, vtranque
ex æquo æterná: vt huiuſmodi conſideratione in bono me-
metipſum firmaré, & ab omni malo caueré ſollicitius. 6 Et *6 Et medi-*
meditatus ſum nocte in corde meo, in noctis ſilentio collo- *tatus ſum*
quédo cum corde meo, diligentérque rimando, & ſollicitè *nocte cum*
perquirendo cordis abſcondita:* & exercitabam memet- *corde meo:*
ipſum in ꝓpriæ vitæ & actionũ vniuerſarũ ſollicita exactaq; ** & exer-*
diſcuſſione, & limabam, expurgabam atq; emundabã ſpiri- *citabar, &*
tum meũ, eundémq; etiam ventilabam, profundéq; fodie- *ſcopebã ſpi-*
bam, & perſcrutabar vſq; ad occulta latibula, etiam cordis *ritũ meum.*
intima diligentiſſimè peruestigando, ſicq́ue emundando &
expurgando ab omni inquinamento etiã occultiſſima quæ-
que cordis latibula: nequid vſquam latere poſſet, quod tam
magnum dominũ iuſtè poſſet offendere, aut in annis æter-
nitatis iuſta vindicta puniri: ſciens quòd ij qui ſeipſos diiu- 1.Cor.11
dicant, à domino non iudicabuntur. 7 Dixi autẽ in corde *7 Nunquid*
meo, Nũquid poterit Deus hominem in æternũ à ſe proii- *in æternum*
cere, ita vt nequaquam vltrà flecti ſe patiatur ad miſericor- *proiiciet*
diam: etſi forſitan ad tempus aliquantũ videtur hominem à *Deus:*

ſe

ſe repellere, ac vt in tribulationes & tentationes varias inci-
dat, permittere, an in æternum negliget? an non iterũ aduo-
catus miſerebitur, & præſtabit clamãti de tentatione auxi-

** aut non apponet vt cõplacitior ſit adhuc?*

lium: * aut nõ adiiciet Deus vt fiat adhuc placidior, vt poſt-
quam iracundiam oſtenderit, benigniorẽ ſe & placidiorem
iterũ placatus exhibeat: & ſi forte iratũ ſe aliquando nobis
oſtendat, nõnne rurſum humilitate placari poterit, vt miſer-
tus afflictorum, iterũ conuertat ad nos benignum ac amabi-

8 Aut in finẽ miſericordiã ſuã abſcindet à generatione in generationem?

lem aſpectum vultus ſui? 8 An credi hoc poteſt de Deo, q
prorſus in finẽ abſciderit, & abſtulerit ab hominibus ſuam
miſericordiam in omnes generationes, ita vt nulli homini
in quacunq; generatione poſthac velit oſtendere miſericor-
diam ſuam, nec vltrà cuiuſquam miſereri? 9 Aut credi hoc
poteſt de Deo, quod prorſus obliuiſci poſſit ſuæ miſericor-
diæ, vt immiſericors fiat, & miſericordia non vltrà flexibilis

*9 Aut obliuiſcetur miſereri Deus: *aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas.*

vllis precibus: * aut tanta, ſiue talis poteſt eſſe eius iracun-
dia, vt per eam omnino cõtineat omnes miſerationes ſuas,
vt implacabilis ira non vltrà patiatur Deũ homini exhibere
opus vllum miſericordiæ ſuæ? Itane iniquè, ita impiè, ita cru-
deliter de Deo noſtro ſentire poterimus? Abſit. Magis au-
tem credamus, quoniam etſi ad tempus proieciſſe videatur,
aut ad tempus iram oſtendere, opportuno tamen tempore
rurſus blandus illuceſcet mortalibus, ſua iucunda præſentia
opportunũ afflictis allaturus auxilium: faciens interim cum
tẽtatione prouentũ, vt poſſit is qui tẽtatur ſuſtinere. 10 Et

2.Cor.10

quia hæc ſuprà quaſi per querimoniã ꝓpoſita, omnino ab-

10 Et dixi, Nunc cœpi,

ſurda ſunt & impoſſibilia, dixi in corde meo, Ecce nequa-
quã deſperabo, nequaquam ceſſare volo ab expectatione, à
deſiderio Dei mei: nõ deſinã quaſi fatigatus in eo meditari
& exercitare ſpiritũ meum: quin potius reſumpto ſpiritu, &

Philip.3

innouata fiducia conſequendæ miſericordiæ, ecce nũc inci-
pio, quod vſque nunc factum eſt reputans quaſi nihilum, in
anteriora autem meipſum extẽdens: & amplius quàm hac-
tenus vnquam fecerim, nunc meipſum volo exercitare in

** hæc mutatio dexteræ excelſi.*

Deo: * hanc autem bonã cõmutationem non propriis meis
viribus tribuo, nõ me confido poſſe virtute propria perfice-
re: ſed omnipotẽtis dexteræ altiſſimi tribuo virtuti, quæ me
potẽs eſt in omni bono confirmare atq; promouere: in cu-

1.Reg.2

ius conſpectu facilè eſt ditare ac honeſtare pauperẽ, & in ſe-
ipſo imbecillem atque inualidũ, ad omne opus bonum ſua

virtute corroborare. 11 Itaque, vt propoſito ſatisfacerem,
& Deo me totum dedicarē, occupaui & exercitaui memet-
ipſum in meditatione mirabiliū operum altiſſimi: quoniam
ad memoriā reuocare volo omnia magnalia Dei, quæ pro
ſuo populo fecit in præteritis temporibus, quæque ab initio
patribus pollicitus eſt ſeſe præſtaturum in fine temporū. In
horum nanque diuinorū operum attenta conſideratione &
fideli cōteplatione, optima eſt pij cordis exercitatio. 12 Et
meditari volo de omnibus operibus tuis, & exerceri mente
pariter & affectu in cūctis exquiſitiſſimis tuis operibus, quæ
adinueniſti ſeu excogitaſti ſecundum occultam ſapientiam
tuam, vt faceres: horū conſiderationi volo inhærere iugiter,
vt conſiderem in eis magnitudinem potentiæ, ſapientiæ, bo-
nitatis & miſericordiæ tuæ, ſicq; ex operum conſideratione
D in tui reuerētiam prouocer & amorē. 13 O maxime Deus,
via tua in ſanctitate eſt, tu in ſanctitate & iuſtitia ambulas,
& cuncta quæ agis, in ſanctitate atque iuſtitia agis: neque eſt
iniqtas aut iniuſtitia in omnibus viis & operationibus tuis.
*Eſt etiam in ſanctitate via tua, quoniam per ſanctitatem
ad homines venis, ad eos qui in ſanctitate & iuſtitia conuer-
ſari ſtudent, libenter accedens, vt ponas in eis manſionem:
*Ecquis eſt, vel vbi eſt Deus aliquis, inter omnes qui dicun-
tur vel exiſtimātur dij, verè magnus in omnibus, ſicut tu es
verè in omnibus magnus, dn̄e Deus noſter, magnus in poten
tia, magnus in ſapiētia, magnus in bonitate, magnus in miſe
ricordia, magnus in iuſtitia, magnus in duratione, magnus in
imperio, & in omnibus ſic magnus vt maximus? * tu es dn̄e,
qui ſolus tuæ virtutis potentia operaris opera verè miran-
da, quæ omnem excedunt humanā virtutem, ac totius natu
ræ ſuperant facultatem. 14 Inter cætera autem quæ feciſti
mirabilia corā patribus noſtris filiis Iſraël, vnū hoc admo-
dū ſpectabile eſt, & ſempiterna memoria recolēdū, in quo
manifeſtaſti corā omnibus populis virtutem omnipotentiæ
tuæ: *quando in manu valida & in brachio extento, in for-
tiſſima omnipotētia tua, redemiſti de ſeruitute AEgyptio-
rum, manu violenta, populum quē elegeras tibi in peculium
E ex omnibus gētibus, nempe filios Iſraël, à patre Iacob pro-
genitos, & ob gratiam Ioſeph in AEgyptum, vt incolæ terrę
fierent, & inibi paſcerentur, ingreſſos. 15 Cùm autem iſtos
in manu valida de ſeruitute velles redimere, quàm mirabile
erat

11 *Memor*
fui operum
Dn̄i: quia
memor ero
ab initio mi
rabilium
tuorum.
12 *Et medi*
tabor in o-
mnibus ope
ribus tuis: et
in adinuen-
tionibus tuis
exercebor.
13 *Deus in*
ſancto via
tua:
** quis Deus*
magnus ſi-
cut Deus
noſter?
**tu es Deus*
qui facis mi
rabilia.
14 *Notam*
feciſti in po
pulis virtu-
tem tuam:
** redemiſti*
in brachio
tuo populū
tuum filios
Iacob & Io
ſeph.
Exod. 19
15 *Viderunt*
te aquæ.

Deus vide- erat quod prò eis dignatus es operari. Ecce enim quaſi te
rũt te aquæ, vidiſſent aquæ maris rubri, ita ad imperiũ iuſſionis tuæ fu-
& timue- gerũt,ac velut timere à verbo tuo ſe indicabant, cũ ob tuæ
runt: iuſſionis imperium, naturalem ſuum fluxum relinquentes,
Exod.14 conſtringerentur,atq; ſolidarẽtur in modum muri vtrinque
conſiſtentes,alueúmq; ſiccum cõtra naturæ ſuæ inſtituta re-
linquentes, vt tranſitũ ſecurũ præberent populo tuo, quem
* *& turba-* ita per aquam ſaluare voluiſti : * & profunditates aquarum
tæ ſunt a- viſæ ſunt conturbari, dum ſeſe in altum magno impetu ce-
byſſi. leriter accumulauerunt ex imperio tuo, vt alueum ſiccũ fa-
16 *Multitu* cerent & pertranſibilem populo. 16 Vbi autem populus
do ſonitus tuus pertranſiſſet,inſequentibus illum hoſtibus, cum frago-
aquarum. re magno & impetu redierunt aquæ,te iubente,in ſtatũ pri-
ſtinum: & factus eſt ſonitus magnus aquarũ impetu ſuo re-
currentium,vt opprimerẽt atq; obruerẽt hoſtes populi tui,
occurrerúntque mugitu magno Ægyptiis perſequentibus
diſſolutæ aquæ,& inuoluerunt illos in impetu fluctuũ ſuo- F
* *vocẽ dede* rum: * inſuper & de nubibus ſonitum terribilis tonitrui fe-
rũt nubes. ciſti procedere in terrorem & conturbationẽ perſequentiũ.
17 *Etenim* 17 Nam & fulgurationes, quas tu eiaculabaris è nubibus,
ſagittæ tuæ tanquam ſagittæ ignitæ tranſierunt per medium eorũ, cum
tranſeunt: terrore maximo:apparuerũtq; fulgura terribilia,& coruſca-
* *vox toni* tiones horribiles : * ſonitus terribilis tonitrui in rotis cur-
trui tui in ruum AEgyptiorum apparuit: dum per tonitrui tui impetũ
rota. rotæ curruum illorũ ſubmerſæ ſunt, vt per præceps ferren-
Ibidem. tur in profundum rubri maris. Siquidem reſpiciens dñs per
columnam ignis & nubis ſuper caſtra AEgyptiorum, inter-
fecit exercitum eorum,ſubuertitq; rotas curruum, & fere-
18 *Illuxe-* bantur in profundum, ita vt conterriti AEgyptij dicerent
rũt coruſca adinuicem, Fugiamus Iſraëlem,quia dominus pugnat pro
tiones tuæ eis contra nos. 18 Illuxerunt & apparuerunt coruſcatio-
orbi terræ: nes atq; fulgurationes tuæ ſuper orbẽ terræ aduerſum AE-
* *commota* gyptios: & ipſi terreni impij & infideles exiſtentes commoti
eſt, & cõtre ſunt,conturbati,& tremefacti à terrore præſentiæ tuæ:* In- G
muit terra. ſuper & in vniuerſis gentibus per orbem terrarũ,vbicunque
19 *In mari* res iſta audita fuit, commoti ſunt homines & conturbati
via tua, & præ magnitudine tam ſtupendi & merito admirãdi miracu
ſemitæ tuæ li. 19 Tu etiam in mari habes viam tuã, æque maria ac ter
in aquis ras perambulas,æquale vtrobique imperium tenens : & viæ
multis: tuæ in aquarum copiis & congregationibus ſunt,neque vllæ
ſunt

ſunt tam multæ, támq; magnæ aquarum aut marium con-
gregationes, in quibus non tu æquè atq; per terrã obambu-
les: * imò peruolas potius quàm perambulas, ita vt veſtigia *& veſti-
gradientis non poſſint videri. Non enim quemadmodum gia tua non
homo dum locum quempiam calcat, ob molis corporeæ cognoſcen-
pondus veſtigium relinquit in ſignum conculcationis, ſic tur.
Deus veſtigia relinquere putandus eſt, ad modum ambulan
tis hominis. Nullum enim habet pondus grauitatis, vt ſub
eo debeat cedere terra vel aqua, nullos habet pedes corpo-
ris, nullis graditur corporeis paſſibus, vt terræ aut aquæ de-
beat pedes infigere, aut infixi pedis ſignum poſt ſe relinque-
H re. 20 Ac tum quidem in tanto hoc miraculo, deduxiſti 20 *Dedu-*
populũ tuum Iſraëliticũ, ſub ducatu Moyſi & Aaron, quos *xiſti ſicut o-*
cõſtitueras principes & duces totius multitudinis: per quo- *ues populũ*
rum etiam miniſterium compleuiſti miraculum iſtud diui- *tuũ, in ma-*
ſionis aquarum, & reuerſionis ſuper AEgyptios: deduxiſti *nu Moyſi*
(inquam) illos ſub manu iſtorũ, quemadmodũ deducuntur *& Aarõ.*
oues ſub manu paſtorum ſuorum, per quos defenduntur ab
iis qui nocere volunt, abſq; ſuo labore, abſq; vlla ſua mole-
ſtia. Ita enim quietè, ita tranquillè, ac velut otioſè liberaſti
filios Iſraël, pro eis pugnans, omnémque inimicorum virtu-
tem ſolus conterens, abſque vlla eorum moleſtia: ita vt tan-
tum ſpectatores ipſi eſſent interfectionis hoſtium ſuorum,
quos omnes perire videbant ante oculos ſuos, cùm ipſi ne
manum quidem ad prælium iuberentur extendere, Moyſe
tantùm clamante ad te, & virgam ſuper aquas extendente,
te autem mirabiliter operante omnia.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum ſeptuageſimumſextum.

VERSV ſecundo, In die tribulationis meæ Deũ exquiſi-
ui, manibus meis nocte cõtra eũ, & non ſum deceptus.
Quidã ita verſum diuidunt, In die tribulationis meæ Deum
exquiſiui manibus meis: ac deinde, nocte cõtra eũ, & nõ ſum
deceptus. Melior autẽ & vulgatior cõnexio eſt, ſi totũ hoc,
A nocte cõtra eũ, iũgatur abſq; diſtinctione præcedẽtibus, ad
hunc modũ, In tempore quo mihi obuenit quælibet tribu-
latio, ego exquiſiui Deum, manibus meis nocte contra eum
expanſis, vel nocte contra eum illas expandendo in oratio-
ne: ac deinde ſequitur quod ad totũ præcedens refertur, Et
non ſum deceptus: in eo ſcilicet, quòd in die tribulationis
Deum

Deum exquiſiui,nocte manibus verſus ipſum protẽſis, &c. Quod autem dicitur,cõtra eũ,non ſonat in malũ, quomodo hoſtis cõtra hoſtẽ manus extendit,ſed tantũ valet quantum ex oppoſito eius,vel corã eo. Eſt enim talis loquutio, ſecundum modũ imaginationis humanæ. Quẽadmodũ enim homines cũ alicui ſupplicãt,ex oppoſito ſe proſternũt, illiq; quẽ rogant, velut ex aduerſo manus protendũt ſupplicatrices:ita in oratione Deũ quoq; nobis velut cõtra poſitũ, & è regione contraſtantẽ imaginamur: atque ita cõtra eũ dicimur manus extẽdere,id eſt, ex oppoſito illius vel ante cõſpectũ eius. Illud verò,Nõ ſum decept⁹, Græcè eſt οὐκ ἠπατήθην, quod ꝓpriè ſonat,nõ ſum ſeductus,nõ ſum malè ſuaſus, nõ erraui hoc faciẽs,nõ ſum errore deceptus. Quaſi dicat,Hac in parte prudenter egi, nec erraui,Deũ meũ ſolũ requirens in tribulationibus ſolatium.Et reuera non errant, non malè ſuaſi ſunt,nec malè ſibi cõſulũt,qui ita agũt. Qui verò Deo relicto ad homines confugiunt,aliunde quærentes auxilium vel ſolatium, hi verè in errore ſunt,ſeducti ſunt, malè ſuaſi ſunt,peſſimè illis eſt conſultum. Verſu tertio, Renuit conſolari anima mea,memor fui Dei,& delectatus ſum. Attende quæſo,pulcherrimũ ordinẽ.Primum enim eſt,vt quis cõ-
Exod.20 ſolationem externam omnẽ propter Deum reſpuat.Zelotes enim eſt Deus,nec alienos ſecum patitur amores,alienis conſolationibus occupatos, ſuæ cõſolationis ac viſitationis non dignatur beneficio. Abnegata verò aliena conſolatione, nequaquã animus permanere debet otioſus,ſed Dei bonę memoriæ vacare,& diuinis meditationibus inſiſtere. Siquidem domũ ſcopis mundatam, & poſt emundationẽ malè vacan-
Matth.12 tem, ex Euãgelica parabola didicimus fieri dæmoniorũ ha-
Pſalm.45 bitaculũ. Vnde & in Pſalmo dicitur,Vacate,& videte,quoniã ego ſum Deus:quaſi dicat,Ad hoc vacate,vt videatis. In ſanè in ꝓpoſito loco,vir ſpiritualis indicat ob hoc ſe reſpuiſſe alienã conſolationẽ, vt iis quæ Dei ſunt memorandis tota poſſit mente inhærere,atq; inde ſolida certáq; delectatione perfrui.Fieri enim nõ poteſt,quin ſancta & pura Dei recordatio delectationẽ pariat in animo memorantis:quẽadmodum non poteſt ſano palato nõ inferre dulcedinẽ deguſtatus mellis fauus. Demũ,hæc quæ eſt ex Dei memoria delectatio,in exercitio ſpirituali hominẽ confirmat, & infatigabilẽ cuſtodit,atque etiam prouehit, vt continuò amplius diuinis

inten

intẽdat,vſq; dum præ nimia exercitatione obſtupeſcat,& ve-
lut in ſeſe deficiat.Aduerſus hunc autẽ pulcherrimũ ordinẽ
magno ſuo diſpẽdio peccant,qui tametſi nonnunquã iis quę
Dei ſunt recogitandis intendunt animũ,nolunt tamen abii-
cere amores alienos:cõſolationes extraneas à mundo,à car-
ne oblatas,nimium libenter amplexantur,nõ renuit cõſolari
anima eorum:propter quod,nõ merentur ſuauitatẽ diuinæ
C delectationis guſtu mentis percipere, quoniam etſi Deo vi-
deantur præbere mentem,ſeruãt tamen alienis conſolatio-
nibus affectum,vt in eum ſeſe guſtus ſupernæ dulcedinis non
poſſit inſtillare. Itaq; fit,vt ſua culpa Diuinã dulcedinẽ igno
rantes,tepeſcãt in opere Dei, móxq; in tempore tentationis Matth.13
recedant,nec vnquam prouehuntur ad eũ perfectionis gra-
dum,vt ſpiritus eorũ in Deo deficiat. Omnino enim bonam
intelligimus hanc defectionem,de qua ſpiritualis vir loqui-
tur,dicens, Exercitatus ſum,& defecit ſpiritus meus:quẽad-
modum in alio Pſalmo dicitur , Defecit in ſalutare tuũ ani- Pſal.118
ma mea. Et iterum, Defecit caro mea & cor meũ,Deus cor- Pſal.72
dis mei,& pars mea,Deus in æternũ. Verſu quinto,Cogi-
taui dies antiquos,& annos æternos in mente habui.In Elu-
cidatione per dies antiquos,vt aliàs frequẽter,præterita tem
pora intelligimus:per annos autem æternos,tẽpus æternita-
tis, quod expectamus indeficiens & in perpetuũ duraturum.
Admodũ autẽ pulchrè,tẽpora pręterita,dies:futura autem,
annos nũcupat:rurſúmq; illa,dies antiquos tantũ,hæc verò,
annos æternos,quoniã videlicet omne tẽpus quod præteritũ
eſt,quaſi dies pauculæ computantur. Mille enim anni, ſicut Pſal.89
dies heſterna quæ præteriit. Antiqui autẽ dies dicũtur,quo
niam præceſſerũt iam olim in ſeculis patrũ noſtrorũ. Tẽpus
verò quod ſubſequetur abſq; durationis termino,anni dicun
tur & anni æterni,quoniã nõ deficiẽt imperpetuũ:quomodo
in alio Pſalmo de æternitate Dei dicitur,quòd anni eius non Pſal.101
D deficiẽt.Duo autẽ hìc proponũtur nobis frequẽter cogitan
da. Primum quidẽ,ea quæ in præteritis ſeculis tranſierũt,vt
eorũ quæ prius geſta ſunt conſideratione vel inſtruamur,vel
corroboremur,vel cõſolemur, vel quomodocũq; in Dei ſer
uitute ſtabiliamur.Nam(vt ſanctus Apoſtolus ait)quæcunq; Rom.15
ſcripta ſunt,ad noſtrã doctrinã ſcripta ſunt, vt per patientiã 1.Cor.10
& cõſolationẽ ſcripturarũ ſpem habeamus.Et omnia patri-
bus noſtris cõtingebãt in figura noſtri, in quos fines ſeculo-

rum deuenerunt. Quamobrem ea quæ olim ab initio geſta ſunt, & quomodo Deus ſiue cũ iuſtis, ſiue cũ impiis ſemper egerit, nõ abſq; fructu ſubinde reuocãda ſunt ad memoriã. Specialiter etiã illa quæ noſtris tẽporibus iam elapſis, à nobis malè patrata ſunt, cũ dolore ſunt recogitãda, quẽadmo-
Eſa.38 dum Ezechias ait in ſuo cantico, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Secũdo autẽ loco iugiter in mẽte habenda ſunt ventura æternitatis tempora, ad quorũ conſideratione nos multis in locis Saluator inducit, dũ nobis æterna præmia ſubinde replicat, nũc vitæ æternæ propoſitione adblandiẽs, nũc ſuppliciis æternis cõminan-
Deut.32 do perterrefaciẽs. Sic & per Moyſen, optãdo ſimul & exhortando dicitur, Vtinam ſaperent & intelligerent, ac nouiſſima
2.Cor.4 prouiderent. Et Paulus Apoſtolus cõtra præſentes afflictiones, ex æternitate vẽtura nuſquã non profert cõſolatione: Id quod in præſenti eſt (inquit quodam loco) momentaneũ & leue tribulationis noſtræ, ſupra modũ in ſublimitate æternũ
2.Cor.5 pondus gloriæ operatur in nobis. Et iterũ, Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ędificatione habemus ex Deo, domũ non manu factã, æternam
Rom.8 in cælis. Et alibi, Non ſunt cõdignæ paſſiones huius tẽporis ad futurã gloriam, quæ reuelabitur in nobis: item & in aliis locis quãplurimis. Idem faciũt & alij Apoſtoli atq; diſcipuli
Eccle.7 domini, & ſancti Eccleſiæ doctores. Vnde per Sapientẽ dicitur, In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternũ nõ peccabis. Rectè ergo vir ſpiritualis hoc duplici exercitio ſe dicit ſalubriter exercitatũ, nempe pręteritorũ cõmemoratione, & æternorũ venturorũ cõſideratione. Neq; nos aberrabimus, ſi propoſitũ exemplũ imitantes, per omnẽ vitam iugiter iſta cõſiderabimus. Verſu ſexto, Et ſcobebam ſpiritũ meum. Vulgo codices Latini habent ſcopebã, per p. Apparet autem mutari debere p, in b, aut certè, e in a, vt dicamus ſcobebam, vel ſcopabam. Quorum prius, ſcilicet ſcobebam, deriuatur à nomine ſcobes, ſcobis, quod ſignificat puluiſculũ qui abraditur à ferro, vel alia qualibet materia. Vnde verbũ ab hoc nomine deriuatũ, ſcobo, is, ere, ſignificabit ſcobẽ abradere vel abſtergere, velut limando & abſtergẽdo. Atq; hoc modo ſcobere ſpiritũ, non aliud eſt quàm limare, & diligenter ab omni macula expurgare, atq; vt niteat efficere, quẽadmodũ facere ſolent qui limãdo, ſcobẽ faciũt de-

cidere

cidere. Neq; malè cõſonat huic, quod habet Pſalterium Romanũ, Ventilabam ſpiritũ meũ: hoc eſt, ventilando emundabam & purgabã, vt nihil puluerulentũ, nihil alienũ in eo remaneret. Si verò ſcopare legamus, per a, & p, à ſcopa verbum deducitur, & eadẽ rurſum quæ ex prioribus habetur intelligentia. Non enim aliud eſt ſpiritũ ſcopare, quàm velut ſcopa emundare, & purgare à ſordibus atq; omni immunditia. Le-
F ctio quam exponit beatus Auguſt. habet, Scrutabar ſpiritũ meũ. Græca verò habẽt ἔσκαλλε τὸ πνεῦμά μου. i. fodiebat, ad hunc ſenſum: Fodiebat ſpiritus meus. Nam σκάλλω, ſignificat fodio. Neq; hæc diuerſam à ſupradictis habẽt intelligentiã. Qui enim emũdare vult cõſcientiã, & ab omni inquinamento purgare, ſcrutatur eam & fodit, penetrando intima & abſcondita latibula cogitationum atq; affectionum ſuarum, vt perquirat & deſpiciat, ſi fortè fœtidum aliquid in occulto lateat. Fodere ſpiritum aut ſcrutari ſpiritum, idem eſt quod emundare, quod ſcobere, quod ventilare, quod ſcopare: eſtq; in his omnibus manifeſta ſecundũ ſenſum conſonãtia. Forſitan autem in Græco ſcriptũ fuit ἔσκυλλε, ſolum mutato α, in υ: quæ mutatio facillimè fieri poteſt, neq; raro ſolet ſcriptorum vitio cõtingere. Atq; ita ſenſus eſſet, Exercitabat, & vexabat ſe ſpiritus meus. Nam σκύλλω, vexo ſignificat. Rectè autẽ ſpiritum ſuũ vexat, qui illũ emundare curat. Aut rectè ſe vexat ſpiritus, qui ſeipſum expurgare ſatagit. Quemadmodum enim dicitur ferrũ ſecundum modũ aliquem vexare, qui vt illud nitidum faciat, ſcobẽ abradit ab eo: ſic quodã modo ſpiritum vexant ſpirituales homines, qui ſemper exi- 1. Cor. 11
ſtentes pauidi, iugiter conſcientiam examinant, ac perpetua inquiſitione (vt ita loquar) diuexãt atq; excruciãt: quã quam ſalubris eſt iſta vexatio, qua nunc ſe diiudicãt, ne in futurum iudicio vexentur æterno. Verſu decimoquarto, Notam fecisti in populis virtutẽ tuam: redemiſti in brachio tuo populum tuũ, filios Iacob & Ioſeph. Quæ ab hoc verſu dicuntur
G vſq; ad finem Pſalmi, in Elucidatione expoſuimus de redemptione temporali filiorum Iſraël ex Ægypto, cui expoſitioni nimis manifeſtè totus textus ſuffragatur. Poſſunt tamen myſticè intelligi de liberatione tempore gratiæ facta de manu diaboli, & de mirabilibus per Chriſtum in tempore gratiæ ad Eccleſiæ ædificationẽ exhibitis: ſicq; aquæ iſtæ, accipientur populi multi: aquarũ abyſſi conturbatæ, corda profunda

iniquitatibus,commota ad pœnitentiam : vox nubium,vox Apoſtolorum : ſagittæ Dei, verba efficacia prædicationis Apoſtolicæ : vox tonitrui in rota, eadẽ vox Euangelicæ prædicationis, per orbis circuitum diſcurrens : coruſcationes, miracula quibus Euangelica doctrina fuit confirmata, atq; ita conſequenter aptando cætera.

SEPTVAGESIMISEPTIMI PSALMI ARGVMENTVM.

In hoc Pſalmo admodum prolixo, commemoratio fit veterum beneficiorum quæ Deus ab initio liberationis filiorum Iſrael de Aegypto, illis exhibuit, & ex aduerſo Iudæorum inobedientia atq; incredulitas, qua perpetuò Deum exacerbabant, atq; ad iracundiam prouocabãt, quotlibet ſignis viſis, & quamlibet magnis, nunquã tamen diffidere, tentare, murmurare deſiſtentes. Incipit autẽ à commemoratione Iſraëlitici populi, oſtendẽs quomodo cũcta prius geſta, voluit Deus poſteris nota fieri, & ad nepotum tranſmitti memoriam, vt per recordationem diuinæ magnitudinis, cauerent ſimiles fieri prauis progenitoribus, ſed Deum magis metuerent, & famulatu debito colerent, qui pro patribus tam ſtupenda edidiſſet miracula. Enumerat autem particulatim penè omnia, quæ in eductione filiorum Iſrael ex Aegypto geſta fuere, vel in deſerto poſt eductionem, vel in Aegypto in plagis variis ante eductionem, ac etiam poſt introductionem in terrã promiſsionis, ſub temporibus Iudicum, vbiq; interponens cũ magna exaggeratione Iudæorum ingratitudinem & perpetuam rebellionem: tandẽ in erectionem Dauidis faciens Pſalmi cõſummationem.

SEPTVAGESIMISEPTIMI PSALMI ELVCIDATIO.

1 *Attẽdite populeus meus legem meã:* Exod. 20 * *inclinate aurẽ veſtrã in verba oris mei.*
2 *Aperiã in parabolis os meum,* * *loquar propoſitiões ab initio.*

ATTENDITE populee meus, quem elegi mihi in peculium ex omnibus gentibus, ad legem meam, quam ego pro beneficio ſpeciali donaui patribus veſtris: *aurem veſtram accommodate ad verba quæ ego loquutus ſum, aut loquor, aut loquar per os meum, aut per os Prophetarum ſeruorum meorũ : aurem præbete,& obedientiam præſtate meis ſermonibus.
2 Aperiam os meũ,& loquar in parabolis: doctrinam ſalutis ego per myſteria verborũ proponam, ita quidem in parabolis veritatem tegendo,vt indigni excludantur & exerceantur boni: *loquar vobis propoſitiones & ænigmata de iis quæ præceſſerunt in diebus antiquis,quæ in ſeculis

3 *Quanta audiuimus, & cognouimus ea:* * *& patres noſtri narrauerunt nobis.*
4 *Non ſunt occulta à filijs eorum in generatione altera.*

ſeculis prǫteritis peracta memorãtur. Vox Prophetǫ. 3 Quã
multa ſunt, & quam magna quæ nos auditu fide digno acce-
pimus, & ex relatu cognouimus : * maiores noſtri fide digna
narratione manifeſtauerunt nobis poſteris ſuis. 4 Non vo-
luerunt ea eſſe celata & occultata poſteris ſuis, in generatio-
nibus quæ poſt ipſos venturæ erãt: ſed de generatione in ge-
nerationé, ac de progenie in progenié ſemper patres ea filiis
manifeſtauerunt, atq; viciſſim hi ſuis filiis, donec tandem ad
nos vſq; perlata ſunt. 5 Narrauerũt (inquã) nobis patres no-
ſtri, narrãdo laudes dñi & mirabilé potentiá eius: hoc eſt, lau-
dabilia & potẽtiſſima opera eius, ad gloriã & laudẽ dñi Dei
ſui, mirabilia ſcilicet ſigna atq; prodigia quæ fecit ꝓ ſalute
populi ſui. 6 Et in primis quidé illud ad laudé Dei memo-
randũ eſt, quòd populo ſuo Iſraelitico dare voluit legé præ-
clarã, æquiſſimã atq; iuſtiſſimã, in teſtimoniũ illis, ſecundum
quã ſcilicet vitã ducerẽt, & gratã ſibi exhiberent ſeruitutem:
in qua ſcilicet cõteſtatus eſt eos de ſua volũtate, & de oĩbus
præceptis atq; iuſtificationibus ſuis, vt ſcirẽt quomodo am-
B bularẽt in cõſpectu eius: hoc inquã teſtimoniũ, hãc teſtifican
tem legé, ipſe ſuſcitauit, erexit, dedit, ſtabiliuit, atq; cõſtituit
in ſuo populo Iſraëlitico, quod nulli alteri fecit nationi.
7 Quam multa ſunt, & quã magna, quæ ipſe voluit per pa-
tres nota fieri, & manifeſtari filiis, quæ voluit per maiorum
narrationé tradi memoriæ poſterorũ : vt generationes pòſt Pſal. 147
venturæ vſq; in cõſummationé ſeculi agnoſcerent mirabilia
opera dñi & laudes eius, neq; deficeret laus Dei in æternũ ab
omni poſteritate eorũ. Quæ enim in initio electionis populi
fecerat Deus pro populo Iſraëlitico, ea voluit palã fieri, per
narrationé maiorũ, in oĩbus pòſt vẽturis gñationibus. 8 Vt
filij (inquã) qui adhuc naſcentur in futuris generationibus,
& ad vitam prodibunt de maternis vteris, cognoſcant ea ex
ſuorũ patrũ narratione : qui etiã ipſi viciſſim à ſe progigné
dis narrabũt eadẽ quæ à ſuis acceperũt, erũntq; ſolliciti ſuis
poſteris annunciare mirabilia altiſſimi, quomodo ipſis ſunt
C annuntiata à patribus eorum. 9 Ad hoc autem, annuntian-
da erunt poſteris ſtudioſè quæ in ſeculis præteritis peregit
Deus, vt poſteri ipſi his auditis diſcant ſperare in Domino

5 *Narran-*
tes laudes
Domini &
virtutes eiꝰ,
& mirabi-
lia eius quæ
fecit.
6 *Et ſuſci-*
tauit teſti-
monium in
Iacob: et le-
gem poſuit
in Iſraël.
7 *Quanta*
mãdauit pa
tribus no-
ſtris, nota fa
cere ea fi-
lijs ſuis : vt
cognoſcat
generatio
altera.
8 *Filij qui*
naſcẽtur &
exurgẽt, &
narrabunt
filijs ſuis.
9 *Vt ponãt*
in Deo ſpẽ
ſuã, & non
obliuiſcan-
tur operum
Dei;

Deo patrum ſuorũ:confidentes,eum quẽ pro patribus tam
ſtupenda peregiſſe cognouerũt,necſibi denegaturũ auxiliũ,
ſi fideles fuerint in cultu & lege eius : * vtq; per memoriam
operũ potentiæ eius permaneant in timore Dei, & in obſer
uatione præceptorũ eius partim allecti blandimẽtis trium-
phalium ſignorum,quæ pro patribus obedientibus facta co
gnouerint,partim territi horrendis ac prodigioſis punitio-
nibus incredulorũ atq; rebelliũ. 10 Vt priorum exemplis
territi, & alieno periculo præmoniti, non fiant ſimiles pa-
tribus ſuis incredulis & inobedientibus, qui fuerunt gene-
ratio praua, & ad iracundiam prouocans Dominũ ſuũ, qui
ſuis tentationibus, murmurationibus, diſſenſionibus, ſedi-
tionibus,idololatriis, & aliis multis peccatis inobedientiæ
atq; incredulitatis,ſemper Deo reſtiterunt, dura ceruice, &
ad amaritudinẽ iracundiæ cõcitãtes manſuetiſſimũ Domi-
num. 11 Generatio(inquã) quæ nõ ſtuduit cor ſuũ dirigere
ad Deum factorem ſuum,quę non prępárauit Domino cor
ſuum,vt rectũ faceret in oculis eius:ſed ſequuta eſt vias cur-
uas & malas,derelinquens Deum ſuum : * & non eſt fidelis
inuentus cũ Deo ſpiritus eorum, non credidit anima eorũ
Deo,non credidit ſpiritus eorum ad Deum, non adhæſerũt
per fidem ex corde illi,quantũlibet foris ore & ſignis id fin-
gerent.Ore nanq; & labiis Deo ſe fingebant ſeruire velle,
cor autẽ eorũ longè erat ab eo, nec fuit fidele & rectum in
oculis illius. 12 Filij Iſraël mali & inobedientes, ſimiles fe-
cerunt ſeipſos temerariis & glorioſulis, & tamen timidis
bellatoribus:qui antequã tẽpus belli adueniat, mira viden-
tur agere,intendẽtes arcus ſuos, & mittẽtes ſagittas ſuas ad
ſigna,quaſi præludia quædam pugnæ ſic exhibentes, itémq;
gladiis adinuicem dimicantes, & haſtas vibrantes, in pugnæ
præludiũ,quaſi mirãda ſint acturi:verũ vbi tẽpus pugnæ ad-
uenerit,& adfuerit ipſe articulus cõgreſſionis, conuertũtur
in fugã,& nihil cõprobatur fuiſſe omnis illa vana audacia
quam oſtentauerant, & tantũ temeritas quædam ac vanitas
fuiſſe cõprobatur. Ita enim increduli iſti Iſraëlitæ, cùm vi-
derent antẽ oculos pro ſe miranda ſigna fieri, acclamabant
laudẽ domino , vſq; ad ſydera præ gaudio vociferabantur:
prædicabãt Moyſen,& fidẽ atq; obedientiã amodò magnis
clamoribus promittebãt:item & loquente ad eos Domino,
mirabilia ſpondebãt,dicentes, Omnia quæcunq; mandaue-
rit

** & mandata eius exquirant.*

10 *Ne fiant ſicut patres eorũ, generatio praua & exaſperans.*

11 *Generatio quæ non direxit cor ſuum:*

Eſaiæ 29

** & non eſt creditus cũ Deo ſpiritus eius.*

12 *Filij Ephrẽ intendentes & mittentes arcũ,cõuerſi ſunt in die belli.*

Exod.24

13 Non cuſtodierunt teſtamentum Dei: & in lege eius noluerunt ambulare.
14 Et obliti ſunt benefactorum eius: & mirabilium eius quæ oſtendit eis.*

rit Dominus,faciemus,& erimus obedientes. Verū in tem-
pore tentationis ſtatim diſcedebant ad incredulitatem,mox
exclamabāt contra Moyſen,murmurabant contra Dominū,
& cuncta quæ prius propoſuerant, fuerántq; polliciti, indo
mita ceruice confringebant. 13 Nō obſeruauerūt teſtamē
tum Domini Dei ſui,hoc eſt,noluerūt obedire legi eius,pre
ceptis videlicet & iudiciis quæ diſpoſuerat eis. 14 Et obli-
ti ſunt beneficiorum quæ illis iam antè Deus exhibuerat:
*hoc eſt, mirabiliū ſignorū atq; prodigiorū quæ operatus
fuerat in conſpectu eorū,in tempore tentationis,nō aduer-
F terūt ad omnia præcedētia ſigna,æquè increduli,æquè mur
muratores,acſi nihil eorū cōſpexiſſent,cū debuiſſent meri-
tò ex præcedentiū memoria cautiores fieri in futuris tēpo-
ribus. 15 Non recogitauerunt maxima illa prodigia, quæ
coram & pro patribus eorū fecit Deus in terra Ægypti,quę
appellabatur campus Taneos, vel regio Taneos, à ciuitate
dicta Tanis, quæ inſigniſſima , nominatiſſima , & maxima
Ægypti ciuitas fuit in oſtio Tanitico. 16 Inter cætera autē
illud maximè memorabile eſt, ꝙ aquas maris rubri diuiſit
pro eis, ita vt per medium ſicci aluei deduxerit filios Iſraël, Exod.14
& diuiſas aquas ex vtraq; parte conſtituerit quaſi in vtre,vt
eſſent tranſeuntibus ex vtraque parte velut murus ſolidus.
17 Et ducatū illis præſtitit per diē in colūna nubis , quæ per
diem apparuit illis ad viam monſtrandā, & tota nocte præ-
ceſſit illos in colūna ignis lucentis per noctem, vt die ſimul
ac nocte cœleſti ducatu non deſtituerentur. 18 Inſuper in
deſerto,cū deficerent aquæ,adfuit Dominus ſitienti & peri-
clitanti populo ſuo,rupem ſcindens & rūpens,hoc eſt,iubēs Exod.13
è rupe aquas effluere:& copioſè potū illis dedit,ita vt bibe- Num.20
rent ad ſufficientiā de abundantia aquarum è petra exilien
tium,tanquam in maxima profunditate aquarum. 19 Fe-
citq; de petra aquas effluere populo ſitienti, Moyſe tantùm
virga percutiente ſilicem, & proſilire fecit aquas copioſiſſi-
mas in maxima abundantia, vt deriuari viderentur quaſi in
flumina aquæ quæ eruperant. 20 Neque hæc tamen tanta
beneficia,tam inaudita prodigia ſtabilire potuerunt fidem
populi illiꝰ,nec propterea ceſſauerūt à peccatis ſuis:ſed poſt

15 Corā patribus eorū fecit mirabilia in terra Ægypti, in cāpo Taneos.
16 Interrupit mare,et perduxit eos: & ſtatuit aquas quaſi in vtre.
17 Et deduxit eos ī nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis.
18 Interrupit petrā in eremo: & adaquauit eos velut in abyſſo multa.*
19 Et eduxit aquā de petra, & eduxit tanquā flumina aquas.

*ſuerunt adhuc peccare ei : * in iram excitauerunt excelſum in inaquoſo.*
21 *Et tentauerunt Deum in cordibus ſuis, vt peterent eſcas animabus ſuis.*
22 *Et malè locuti ſunt de Deo:*
* *Dixerunt, Nunquid poterit Deus parare menſam in deſerto?*
23 *Quoniã*

percuſsit pe hæc omnia, nouum peccatum adiecerũt prioribus:*ad ira
trã, & flu- cundiam prouocauerunt altiſſimum in deſerto, quod eſt lo
xerunt a- cus abſq; aqua. 21 Et tentauerunt Deum in cordibus ſuis,
quæ:& tor ſigna potentiæ eius & præſentiæ intempeſtiuè, importunè,
rentes inun & infideliter popoſcerunt ab eo, cum murmuratione & iur-
dauerunt. gio petentes cibos ſecundum deſideria ſua, faſtidientes cœ-
Nume.11 leſtẽ panẽ, atq; dicentes, Anima noſtra arida eſt, nihil aliud
& 21 vident oculi noſtri niſi mannam, & alia huiuſmodi. 22 Et
24 *Nũquid* malè loquuti ſunt de Deo, cõtra eũ murmurãtes & blaſphe
& panẽ po mantes, cum dicerẽt, Vtinam mortui eſſemus in AEgypto
terit dare, quando ſedebamus ſuper ollas carnium, aliáq; his deterio-
aut parare ra:*& dixerunt maleuoli adinuicẽ, murmurantes, Nunquid
menſam po potens eſt Deus nobis cibos diuerſos præbere, iuxta deſide-
pulo ſuo? rium animæ noſtræ, quomodo fieri ſolet in apparatu men-
ſarum, in quibus varia ciborum genera proponuntur?
23 Nam de petra quidem vidimus, quòd ſolùm virga per-
cuſſa dedit aquas, eáſq; ita copioſè & ſuperabundanter, vt
in modum torrentiũ magno impetu ingredientes aquæ ſeſe
accumulauerint, & quaſi torrentes rapidi de petra proſilie-
Nume.14. rint. 24. Sed nunquid idem ipſe poterit nobis dare appa-
25 *Ideò au* ratũ cibi humani in hac ſolitudine, aut menſam variis onu-
diuit Do- ſtam cibariis parare, quibus ſolebamus in AEgypto ſatura-
minus, et di ri : piſcibus videlicet & carnibus, cucumeribus & peponi-
*ſtulit : * &* bus, porríſque, & aliis, quibus veſcebamur in AEgypto?
ignis accen- 25 Idcirco (quia hæc dixerunt murmurantes) audiuit iſta
ſus eſt in Ia Dominus, & ad cunctas eorum murmurationes attendit:
cob, & ira diſtulit tamen aliquantulũ punitionem, quam eis pro mur-
aſcendit in muratione volebat inferre, volẽs prius implere de quo mur
Iſraël. murando ipſum tentauerunt, quàm eos puniret : & ira Dei
26 *Quia* in modum ignis accenſa eſt, atq; efferbuit contra populum
non credide Iſraeliticum murmurantem, & furor magnus Dei exortus
rũt in Deo; eſt contra populum. 26 Propterea quòd viſis etiam tot mi-
nec ſperaue raculis non crediderunt in Dominum Deum ſuum, à quo
runt in ſa- tanta iam perceperãt beneficia, nec ſpem habuerũt in ſalua
lutari eius. tione eius, in ſalute quã eis præſtitit de manu inimicorũ, nõ
ſpera

ſperauerũt,quòd ipſe qui eos ſaluauit,etiã nutrire eſſet po-
tens:adeóq; ex præcedentibus ſignis non ſunt in fide aut ſpe
cõfirmati, vt magis ex acceptis beneficiis prioribus ſua pro
cacitate mouerẽtur ad nouas murmurationes & tẽtatiões, *27 Et mã-*
quemadmodũ ex percepta refectione aquæ de petra moti *dauit nubi-*
fuerunt vt ciborũ peterent apparatum. 27 Et videte quan- *bus deſuper:*
ta fuit ingratitudo,quãta impietas contra Deũ, pro carniũ *& ianuas*
& Ægyptiorum ciborum apparatu murmurare contra Do *cæli ape-*
minum,vbi cæleſtem panẽ haberent ex Dei dono ad abun *ruit.*
dantiã.Ecce enim multò antè quàm ita murmurãdo carnes *28 Et pluit*
petiſſent,præceperat Dominus nubibus quę ſurſum ſunt, vt *illis manna*
in eis Dei virtute generatũ manna ſuper terras demitterẽt, *ad mandu-*
& velut portas cœli aperuit. 28 Et pluit deſuper panẽ qui *candum:*
B naturæ lege ex terra ſolet progigni,hoc eſt, pluit illis deſu- Exod.16
per,& copiosè demiſit cibũ diuinitus præparatũ : quẽ velut Nume.11
pluendo demiſit,quoniam ſimul cũ rore deſcendebat deſu- ** & panẽ*
per.Deſcendente enim rore nocte ſuper caſtra, deſcẽdebat *cæli dedit*
pariter & mãna:*panẽ deſuper miſſum qui nõ de terra iux *eis.*
ta naturã generatus fuerat, ſed in ſuperioribus fuit diuina *29 Panem*
virtute formatus,dederat eis Dominus: quo & cibauit eos *angelorum*
annis quadraginta in ſolitudine,donec attingerent terrã ha *mãducauit*
bitabilẽ. 29 Panẽ miniſterio angelico in ſupernis formatũ, *homo:*
aut certè panẽ non humanum,nec naturali via de terra ena Nume.21
tum,dederat Deus manducare populo huic:*cibos miſit eis ** cibaria*
abſq; omni labore ſuo & ſollicitudine,pręparatos in magna *miſit eis in*
copia,ita vt quiſque quantum poſſet edere,colligeret. Tali, *abundan-*
inquã,miraculo iam illis panem dederat cæleſtẽ,ita mirabi- *tia.*
liter, ita copiosè, cùm pòſt adhuc nauſeantes peterent ſibi Nume.16
menſam parari,& Ægyptios cibos expoſcerẽt,panẽ ſuauiſ- *30 Tranſ-*
ſimũ de cælo demiſſum abiicientes,ad iniuriã diuini bene- *tulit Au-*
ficij,cibũ leuiſſimũ illum appellantes, & animam ſuam ari- *ſtrum de*
C dam dicẽtes,quòd nihil ederent niſi mãna. Quapropter nec *cælo:*
mirum fuit,ſi furor Domini contra ingratiſſimũ populum ** Et indu-*
efferbuit. 30 Voluit nihilominus implere deſiderium mur- *xit in virtu*
murantium,priuſquam exerceret in eos vindictã. Vnde vẽ- *te ſua*
tum auſtralẽ qui antè iam flauerat de cælo,violenta ſua iuſ- *Africum.*
ſione tranſtulit,ſilere fecit atque compeſcuit: * & in virtute Nume.11
potentiæ ſuæ (cui & venti & mare obediũt) adduxit Africũ Exod.16
ventũ:qui egrediens à Domino, arreptas trans mare cotur- *31 Et pluit*
nices detulit, & demiſit in caſtra. 31 Et miſit eis in maxima *ſuper eos,ſic*

ut puluerē carnes, & ſicut arenā maris volatilia pennata.
32 *Et ceciderunt in medio caſtrorum eorum, circa tabernacula eorum.*
Nume.11
33 *Et manducauerunt & ſaturati ſunt nimis, et deſideriū eorum attulit eis:*
* *non ſunt fraudati à deſiderio ſuo.*
Nume.11
34 *Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei aſcēdit ſup eos.*
35 *Et occidit pingues eorū, & electos Iſraël impediuit.*
Ibidem.
36 *In omnibus his peccauerunt adhuc:*

abundātia carnes coturnicū, quemadmodū puluis abundat
ſuper terrā: ita vt quomodo pluuia terrā operit guttis aquę,
ſic viſa fuerint caſtra Iſraëlitarū plena coturnicibus, & aues
iſtas adduxit in maxima copia, quaſi arenā quæ eſt in litto-
re maris innumerabilis. 32 Et vt nulla eſſet difficultas po-
pulo, vtq; eorum deſideriis pleniſſimè ſatisfieret, fecit Deus
vt caderent coturnices iſtæ in medio caſtrorū eorum, circa
ipſa eorū tabernacula, ne vllum in colligendo laborem in-
ſumerent. Volabant enim in aëre duobus cubitis altitudine
ſuper terram ex omni parte caſtrorum, itinere quantū vno
die poteſt confici: ita vt ſurgens populus toto die illo & no-
cte ac die altero, congregauerit coturnicū maximam mul-
titudinem: qui parū, decem coros, & ſiccauerunt eas per gy-
rum caſtrorum. 33 Et manducauerunt carnes iuxta concu-
piſcentiam cordis ſui, & ſaturati ſunt valde, ſuntq; copioſè
ſatiati cibo concupiſcētiæ ſuæ: attulit illis Deus quæ deſide-
rauerāt & cōcupierant murmurantes: *non ſunt paſſi defe-
ctum eius quod cōcupierāt, datū eſt illis abundanter quan-
tum vtique deſiderare potuiſſent: non quidem propter hoc
vt illorum expleretur deſiderium, ſed vt reipſa monſtraretur
Dei omnipotentia, ſimúlq; oſtēderetur, malè incredulos illos
de Deo dubitaſſe. 34 Vbi autem ad oſtenſionem ſuæ potē-
tiæ murmuratorum ſatisfeciſſet deſiderio, tum voluit hacte-
nus dilatam iram aduerſus impios manifeſtare. Itaque cum
adhuc eſcæ iſtę carniū eſſent in dentibus ipſorū, neq; adhuc
defeciſſet cibus eiuſmodi de ore eorum, ecce furor Domini
concitatus eſt aduerſus impios murmuratores, percuſſitque
eos plaga magna. 35 Et interfecit in ira ſua Dominus pin-
gues populi Iſrael, & electos ac ſuperbiores ex populo ipſe
impediuit per mortē, & interfectione prohibuit ne ingrede-
rentur in terrā promiſſam patribus eorū: impediuit quoq;
à profectione, ne vltrà poſſent proficiſci cū populo Dei, quo-
niam proſtrati fuerunt illic in deſerto. Pingues enim, id eſt,
diuites, delicatiores, & minus patientes, qui ad murmura ſo-
lēt eſſe magis proni, & electi atq; teneriores, qui huius mur-
murationis potiſſimum cauſa fuere, à Deo iuſta punitione
interfecti ſunt, propter peccatū murmurationis eorū, adeò
vt ex eorū interfectione locus ille vocatus ſit, ſepulchra con-
cupiſcentiæ. 36 In omnibus mirabilibus his & maximis be-
neficiis, quibus illos Deus affecit, itemq; terribilibus prodi-

giis

giis quæ in eis oſtēdit, non ſunt cōuerſi pleno corde ad do-
minum,nec deſierunt à prauitate ſua,ſed adiecerūt peccatis
prioribus alia poſteriora atque peiora:* & poſt tot ac tanta
mirabilia,quæ Deus pro illis exhibuit, nō ſunt firmati in fi-
de & fiducia Domini Dei ſui,ſed permāſerūt vt antè rebel-
les ſemper & increduli. 37 Et quoniā increduli fuerunt,iuſta
F Dei punitione omnes proſtrati ſunt in deſerto, intra tēpus
breue quadraginta annorū, propter vanitatem, falſitatem,
malitiam, & incredulitatem cordis ſui:* & anni vitæ eorum
cum feſtinatione tranſierunt, intra tempus modicū corpo-
ra murmuratorū omniū in deſerto proſtrata ſunt, ita vt ex
infinita illa multitudine, quæ numerata fuit per Moyſen &
Aaron in deſerto Sinai, nullus inueniretur in tempore in-
greſſus in terra promiſſionis, niſi Ioſue & Caleb: cæteris o-
mnibus (iuxta verbum Dñi) in deſerto intra quadraginta
annorum ſpatiū proſtratis. 38 Similes erāt peruerſis pue-
ris,qui donec virga cæduntur,magna promittunt, & mores
malos iurant cōmutare in melius: ſed vbi ceſſauerit virga,
ad ingenium redeunt, & ſolita mala ſtudia. Ita enim & ipſi
dū à Deo occiderentur, confugiebant ad Moyſen & Aaron,
petētes pro ſe ſupplicari Domino,tum cōfitebantur peccaſ-
ſe ſe Domino,nimirum mortis timore perterriti: videban-
túrq; tunc ad horam conuerti ad Deū:*& quaſi feſtinabant
ſtudioſè ad eum,primo diluculo conſurgentes:quemadmo-
dū ſolent qui in re qualibet ſolliciti & diligētes exiſtunt,pri-
mo manè cōſurgere. 39 Ac tum quidem, vexatione dante
intellectum,didicerunt quòd Deus ſolus eſſet, qui eis poſſet
in malis omnibus ferre auxilium,quíque paratus eſſet ſem-
G per ad adiuuandum potius quàm ad perdendū, ſi modò ipſi
non ſe redderēt indignos:* & cognouerūt experiētia edo-
cti,quòd altiſſimus Dominus Deus eorū verus eſſet redem-
ptor & ſaluator,qui ſemper paratum ſeſe mōſtrabat ad ſuſ-
cipiendum pœnitentes. 40 Et ſimulauerunt ore diligere
ſe Deum, & illi velle decætero, cultu debito famulari,atque
obedientiam & fidem præſtare,& lingua ſua falſa ac mēdaci
multa pollicebantur, quæ ex vero corde non procedebant.
Timore enim compulſi,& ad euaſionem periculi, nihil non
promittebant. 41 Et quanquam ore multa promittebant,
non fuit tamen cor eorū rectum ad Deum, nec fuit eorum
voluntas ſyncera erga illum, neque ex animo proponebant

**& nō crediderunt in mirabilibus eius.*

37 Et defecerūt in vanitate dies eorum: Hebr.3

** & anni eorum cū feſtinatione:* Num.1

38 Cùm occideret eos quærebant eū,& reuertebantur:

** et diluculo veniebāt ad eum.* Eſaiæ 28

39 Et rememorati sūt, quia Deus adiutor eſt eorum:

** & Deus excelſus redemptor eorum eſt.*

40 Et dilexerunt eum in ore ſuo, & lingua ſua mentiti ſunt ei.

41 Cor autē

priſt

eorum non erat rectũ cum eo:
** nec fideles habiti ſunt in teſtamento eius.*
42 *Ipſe autem eſt miſericors, & propitius fiet peccatis eorum:*
** & non diſperdet eos.*
43 *Et abundauit vt auerteret irã ſuam:*
** & non accendit omnẽ iram ſuam.*
44 *Et recordatus eſt quia caro ſunt:*
Roma.7 Gene.6 & 8.
** Spiritus vadens & non rediens.*

priſtinam malitiã & infidelitatem relinquere : id quod ſub
ſequẽs ſemper reſumpta murmuratio,vel inobediẽtia ape-
tè mõſtrabat: * nec ſunt inuenti fideles in teſtamẽto Dom-
ni Dei ſui,mẽdaces cõprobati ſunt in lege eius propter mul
tiplices tranſgreſsiones ſuas.Non enim obſeruabant legem
Dei,quam ſuſceperant,& obſeruare promiſerãt. 42 Quan-
uis autẽ huius populi tanta tãmq; obfirmata fuerit malitia,
ipſe tamen Dominus non obliuiſcebatur ſuæ miſericordiæ,
ſeruabatq; illis, quantũuis freqũẽter lapſis ac relapſis, ſuam
miſericordiam:quemadmodum ipſe in ſe ſemper eſt miſeri
cors,& propitium ſe ſemper exhibebat peccatis eorũ,para-
tus illis dimittere peccatum, quoties egiſſent pœnitentiam:
*& non penitus illos voluit diſperdere, non illos omnino vo
luit exterminare,ſed patribus incredulis in deſerto proſtra-
tis,filios fecit in illorum locum exurgere,in quibus promiſ-
ſiones factas patribus adimpleret. 43 Et abũdanti ac ſuper-
effluenti ſua miſericordia fecit, vt auerteret iram ſuã à po-
pulo, vt non penitus vſq; ad internecionem vel deletionem
populi deſæuiret indignatio : * & non permiſit exæſtuare
vſq; ad perfectum aut ſuperexceſſum furorem indignatio-
nis ſuæ,ſed etiã repreſſit,ne in filios murmuratorum graſſa-
retur,vtq; conſiſteret in punitione patrum : neq; ipſis etiam
patribus totã inferens vindictam, quã ſua impietate nimia
nimium rebelles commeruerant. 44 Habénſque ſe Deus in
modũ recordantis, attendit ad fragilitatem naturæ & con-
ditionis humanæ,quòd ſcilicet non purè eſſent homines ſpi
ritualis naturæ, aut angelis ſimiles, ſed quòd carnem geſta-
rent in qua habitat ex corruptione originali fomes prauus,
lex peccati, praua ſenſualitas, vnde ad omne malum proni
ſunt homines ab adoleſcentia ſua, vnde habent vt ab omni
virtute alieni, & ad omne bonum difficiles, econtrario in
omne malũ ſint proni ac faciles:quæ certè naturalis ad ma-
lum inclinatio, nonnulla eſt occaſio cõpatiendi & miſeren-
di,neq; iuxta extremam iuſtitiæ ſeueritatem vindictam exi
gendi à natura fragili: * attendit inſuper Deus, quòd homo
res caduca & fragilis ſit ac modici temporis : cuius ſpiritus
cum egreſſus fuerit à corpore, nõ iterum poteſt reuerti per
ſemetipſum,ſed mortuus ſemel homo manet mortuus,do-
nec virtute Diuina reſuſcitabitur in nouiſſimo, propter
quod nõ ita paratus eſt Deus mortẽ etiã temporalẽ inferre
peccant

peccantibus,ſed frequenter diſſimulat, malens diſſimulan-
do tempus illis concedere pœnitentiæ, quàm ſubitò oppri-
mendo æternæ perditionis eos ſubmittere ſententiæ. *Va-
dens etiam eſt homo & non rediens,quoniam per ſe quidẽ
à Deo poteſt recedere, & in malum ire:verùm per ſeipſum
à malo ad bonum redire non poteſt, niſi adiutus ſpeciali
B Dei auxilio. Ex ſe enim habet,vt peccare poſſit:vt autem be
ne agere, nonniſi ex Deo. 45 Quàm multis vicibus legimus
illos Deum ad iracundiam prouocaſſe in deſerto,per annos
quadraginta ? quoties ad indignationem commouerunt
Deum in deſerto illo arido ac ſiticuloſo abſq; aquis,vbi non
erant aquarum flumina? 46 Et conuerſi ſunt ſemper ad ma-
lum,poſtquam ſemel bene propoſuerant, pactum infringen
tes,quod cum Deo pœnitentes in afflictione inierant, & ite-
rum tentauerunt,murmurantes,& ſigna intẽpeſtiuè pro ſua
cupiditate fieri poſtulantes: * & Deũ ſanctũ Abrahã, Iſaac
& Iacob patrũ ſuorum, ad amaritudinem ſiue iracundiam
prouocauerunt,cui fideliſſimo corde adhæſerant patres eo-
rum. 47 Non ſunt recordati potentiæ eius, quam in ſignis
admirandis & inauditis prodigiis oſtenderat, in tempore
quo eduxit patres eorum de Aegypto,de poteſtate Pharao
nis & ſeruorum eius, à quibus crudeliter affligebantur, &
oneribus grauiſſimis opprimebantur. 48 Non ſunt (in-
quam)recordati manuum Dei,quomodo exhibuit in cam-
C po Taneos, in terra Aegypti potentiſſima ſigna atque pro-
digia, Pharaonem & ſeruos eius decem plagis grauiſſimis
percutiens,propterea quòd non vellet iuxta vocem Domini
dimittere populum eius. 49 Ipſe enim omnes aquas Ae-
gyptiorum per manum Moyſi & Aaron, ſolius virgæ ictu,
conuertit in ſanguinem, factúmque eſt,vt omnes fluuij eo
rum & riui,paludes etiam & ſtagna ac lacus, in quibus aqua
pluuialis, vel alia quælibet erat collecta,verterentur in ſan-
guinem, & cruor eſſet pro aqua in omni terra Aegypti, vt
non poſſent Aegyptij bibere aquam fluminis. 50 Miſit in-
ſuper in eos commixtionem muſcarum, & impleta eſt vni-
uerſa terra Aegypti muſcis omnis generis,quibus terra vni-
uerſa corrupta eſt, ac velut deuorata atque conſumpta,af-
flictáque vehementiſſimè: * fecit quoque fluuios ebulli-
re ranas, occupantes domos & omnia penetralia Aegy-
ptiorum, quibus grauiſſimè fuerunt afflicti, aſcendentibus
illis

*45 Quoties
exacerbaue
rũt eũ ĩ de-
ſerto, in irã
cõcitauerũt
eũ in inaq.
46 Et con-
uerſi ſunt,
& tentaue
runt Deũ:
* & ſanctũ
Iſraël exa-
cerbauerũt.
47 Nõ ſunt
recordati
man⁹ eius,
die qua re-
demit eos de
manu tribu
lantis.
48 Sicut po
ſuit ĩ Aegy-
pto ſigna
ſua:et pdi-
gia ſua ĩ cã
po Taneos.*
Exod.7
*49 Et cõuer
tit ĩ ſangui
nem flumi-
na eorũ: &
imbres eorũ
ne biberent.
50 Miſit in
eos cyno-
myiam, &
comedit eos:*
Exod.8
**et ranã, et
diſperdidit
eos.* Ibidẽ.

51 *Et dedit* illis in domum, in cubiculum lecti, & ſuper ſtrata homi-
ærugini ſiu num, & in reliquias ciborum. 51 Et dedit ærugini ſiue ru-
ctus eorum: bigini conſumenti fructus eorum, ſuſcitans corruptionem
* *& labo-* deuaſtantem, quæ abſumeret terræ naſcentia, ne haberent
res eorum AEgyptij quæ ipſi ederent, vel iumenta eorum:* fecit inſu-
locuſtæ. per ſurgere locuſtas quæ operuerunt ſuperficiem terræ, &
52 *Et occi-* comederunt in agris omnia in quibus laborem impende-
dit in gran rant, corroſeruntque omnia ligna in agris, & impleuerunt
dine vineas habitationes AEgyptiorum. 52 Et deſtruxit, ac infrugiſe-
eorum: * *&* ras reddidit vineas AEgypti, in grandine quam pluit Deus
moros eorũ ſuper AEgyptum, per quam & percuſſa ſunt quæcunq; fue-
in pruina. runt in agris, ab homine vſque ad iumentum, & omnis her-
Exod.10 ba agri percuſſa eſt, & omnia ligna regionis confracta: * &
53 *Et tradi* arbores eorum fructiferas ipſe mortificauit, & ſteriles red-
dit grãdini didit per pruinam nocturnam prauæ qualitatis, congelan-
iumẽta eor. tem & corrumpentem ligna qualitate noxia. 53 Et tradi-
Exod.9 dit iumenta AEgyptiorum grãdini ad interfectionem: fe-
* *& poſſeſ-* cit eorum iumenta omnia quæ in agris fuere inuenta, peri-
ſionẽ eorum re grandine: * & poſſeſſiones eorum datæ ſunt igni deuo-
igni. Ibid. randæ, agri videlicet eorum, & omnia quæ in agris inuen-
54 *Miſit in* ta ſunt. Siquidem grando & ignis pariter mixta ferebã-
eos iram in- tur circa terram, diſcurrentia fulgura, quibus tacta & con-
dignationis ſumpta ſunt quæ in agris erant. 54 Exercuit in illos iram
ſuæ: indigna indignationis ſuæ, ipſo videlicet multiplicis punitionis ef-
tionẽ: & irã fectu patenter demonſtrans ſuam aduerſum illos indigna-
& tribula- tionem & iracundiam ſuam: * miſit quoq; eis immiſſiones
tionẽ immiſ & morſus punitionum, per miniſterium angelorũ, quorum
ſiões p̃ ange miniſterio in huiuſcemodi inferẽdis Deus vti ſolet, & cuiuſ-
los malos. modi ipſi ſe libenter immiſcere ſolent, nihil tam cupientes
55 *Viã fecit* quàm hominibus nocere, vel in ſpiritualibus vel in corpo-
ſemitæ iræ ralibus rebus. * Terrores quoq; & incurſus horribiles mi-
ſuæ, & non ſit in eos, per miniſterium angelorum malorũ, vt eos vehe-
pepercit à menter perterrefacerẽt. 55 Fecit viam ſemitæ iræ ſuæ, di-
morte ani- rexit ſemitam indignationis ſuæ, viã rectam præparauit fu-
marũ eorũ, rori ſuo, nimirũ vt recta trãſiret furor, atq; indignatio eius
& iumenta penitus cõpleretur, nec cohiberetur amplius, ita vt etiam ab
eorũ in mor interfectione non abſtinuerit, ſed morte eos, & iumẽta eo-
te concluſit. rum peſte crudeli feriens, interfecit. 56 Et poſt plagas plu-
Ex.11.& 12 res præuias, nouiſſimam ſuperaddidit, eámq; grauiſſimam
56 *Et per-* qua percuſſit omne primogenitum in terra AEgypti, à pri-

mo

mogenito Pharaonis vſque ad primogenitum nouiſſimæ
humillimæque ancillulæ, & omnia primogenita iumento-
rum, ita vt non eſſet domus in qua non iaceret mortuus:
*primitias omnis laboris eorum, primitias partus, primo-
genita quæ laborioſiſſimis partubus fuerant enixa, percuſ-
ſit in tabernaculis Cham, id eſt, in domibus AEgyptiorum,
quorum Cham pater & principium extitit. 57 Et poſt
hanc plagam eduxit dominus in manu valida & forti po-
pulum ſuum, ſicut paſtor educit oues abſque vllo eorum la-
bore, abſque pugna, abſque omni moleſtia: * & perduxit
eos in deſertum extra captiuitatem AEgypti, quomodo pa-
ſtor gregem ouium educit de ſtabulis in paſcua. 58 Et de-
duxit eos in fortitudine ſua, antecedens eos per columnam
ignis & nubis, in bona ſpe & confidentia & gaudio: & non
timuerunt egredientes, protectorem & propugnatorem
habentes tam potentiſſimum dominum: * & eorum ad-
uerſarios AEgyptios, cùm obſtinato animo inſequuti fuiſ-
ſent ad ſe reuocandum, Deus miraculo ſtupendo inuoluit
fluctibus maris, & demergi fecit in profundum. 59 Et
poſt annos multos, introduxit populum ſuum iſtum in
terram quam promiſerat patribus eorum, in loca monto-
ſa quæ ipſe ſibi ſanctificare voluit, & ſuo populo dare ad
habitationem: *loca (inquam) montoſa, quæ acquiſiuit
dextera eius, quæ ipſe tanquam victor & triumphator ma-
G nu potẽti, quaſi iure belli, obtinuit, & tradidit populo ſuo.
Nec enim filij Iſraël in gladio vel arcu ſuo poſſederunt
terram promiſſionis: ſed dextera Dei pugnante pro eis,
gentes robuſtiſſimæ de terra deletæ ſunt, in quorum lo-
cum ipſi introducti ſunt. 60 Eiecit nanque Deus, in for
titudine manus ſuæ pugnans pro populo Iſraël, gentes
multas & fortiſſimas, deleuítque eos & conſumpſit de
terra, videntibus illis: * & in ſortem atque hæreditatem
diuiſit eam populo ſuo: iuxta quod promiſerat patribus, di-
cens: Vobis & ſemini veſtro dabo terram hanc: diuiſit (in-
quam) filiis Iſraël, per Ioſue filium Nun, in funiculo di-
uiſionis, quomodo ſolent terræ menſurari, vnicuique tribui
ſuam ſortem ſecundum funiculum aſſignando. 61 Fecít-
que dominus in habitationibus eiectarum gentium, in illa-
rum ciuitatibus & locis, habitare duodecim tribus Iſraëliti
cas, plantauítque eas ibi, & inſtituit in locum illorum veros

cuſſit oẽ pri-
mogenitũ in
terra AE-
*gypti: *pri-*
mitias oĩs
laboris eorũ
in taberna-
culis Cham.
57 *Abſtulit*
ſicut oues po
pulũ ſuum:
**& perdu-*
xit eos tan-
quã gregem
in deſerto.
58 *Et edu-*
xit eos in
ſpe, & non
timuerunt:
** et inimi-*
cos eorũ ope
ruit mare.
Pſal.43
59 *Et indu-*
xit eos in
mõtẽ ſancti-
ficatiõis ſuæ
** montẽ quẽ*
acquiſiuit
dextera ei⁹.
60 *Et eie-*
cit à facie
eorũ gentes:
Ge.12.& 15
** et ſorte di-*
uiſit eis ter-
ram in fu-
niculo diſtri-
butionis.
61 *Et habi-*

terræ

tare fecit in tabernaculis eorũ tribus Iſraël.

62 Et tẽtauerũt & exacerbauerũt Deũ excelſum: et teſtimonia eius non cuſtodierunt.

Iudic.2

*63 Et auerterũt ſe, & nõ ſeruauerunt pactũ: *quẽadmodum patres eorũ conuerſi ſunt in arcum prauũ.*

*64 Et in iram cõcitauerũt eũ in collibus ſuis: * & in ſculptilibus ſuis ad æmulationẽ eũ prouocarunt.*

65 Audiuit Deus & ſpreuit, & ad nihilum redegit valde Iſraël.

terræ poſſeſſores & dominos,vt ibi firmam ſuam mãſionem ponerent , domóſque ædificarent, & filios ac filias procrearẽt, tanquam in terra ſua:quomodo ſolet arbor in terra in qua plãtata eſt,ſeſe firmare radicitus, quaſi in loco proprio.
62 Verùm quemadmodum ab initio ſemper ſe peruerſos & inobedientes exhibuerunt,ita & tũ non ceſſauerũt à ſua impietate:ſed iuxta malitiam antiquam tentauerũt dominum Deum ſuũ,nondũ in Deo poſt tanta percepta beneficia confidentes,nõdum fide plena illi adhærentes:& ad iracundiam prouocauerũt Deum altiſſimũ, à quo tãta iam perceperant bona,& de quo tã multa audierant à patribus ſigna narrata & legem eius non cuſtodierũt, pactum Dei quod pepigit cũ
eis,non obſeruauerũt. 63 Et auerterũt ſe,poſt mortem Ioſue ac ſeniorũ, nouis exurgẽtibus qui non cognoſcebãt dominũ,nec viderãt opera eius, & non ſeruauerũt pactũ quod patres eorũ pepigerãt cum Deo, polliciti ſemper illius cultum & obedientiam cuſtodire : *quemadmodum fecerunt patres eorum,ita & filij cõuerſi ſunt in arcum prauum, exhibuerũt ſeipſos tanquam arcum malum & inutilem, facti ſunt ſerui praui,rebelles & inutiles:ita vt quemadmodũ malus arcus ſagittanti nõ ſeruit ad libitum , quãtumuis ſit artis peritus,nec ſagittã mittit quò ille deſtinauerit:ſic nec illi fideles ſeruos ſe exhibuerũt optimo domino,neque quæ ipſe vellet perficiebant, ſed quod eorum eligeret volũtas praua.
64 Ad iracundiam concitauerũt Deum in extructione excelſorum, nouum cultum inſtituentes ſecundum ſimilitudinem gentium idololatrarum, quem Deus non præceperat: qui ob hoc tabernaculũ fieri præceperat, ne loca aliena extruerent, eſſétq; vnus omnibus orationis locus ad tabernaculum , vt vnus erat omnium dominus : * quódque grauius erat, etiam idola ſculptilia vel fuſilia artificis manu fabricata,coluerunt, iuxta ritus gentium, vnius Dei cultu poſtpoſito:ſicq; ad indignationem Deum manſuetiſſimũ ſuperabundanti ſua impietate prouocarũt.
65 Attendit Deus ad opera eorũ peſſima,& deſcenderũt mala hæc omnia in aures eius, tanquam vindictam clamantia aduerſum illos : & per vindictam iuſtitiæ ſuæ ſpreuit,cõtempſit,abiecit,ignobiles reddidit,& cõculcari permiſit eos:populúmq; ſuum Iſraëliticum quẽ antè ita magnificè glorificauerat, valde humiliauit atq; annihilauit, dans illos in manus alienigenarũ per circuitum

fa-

faciénſq; eos tributarios, & grauiſſima ſeruitute ſinens op-
primi. 66 Locum quoq; tabernaculi, qui à tempore Ioſue
fuerat in Silo, in ſorte Ephraim ipſe abiecit: nec vltrà in Si-
B lo voluit cõmorari, vt nõ eſſet amplius locus orationis & ſa-
crificij in Silo: *locum, inquam, ſui tabernaculi, vbi inter ho-
mines habitauit, in quo elegerat manſionẽ ſuam, & ſpecia-
lem exhibuerat ſui præſentiã, vt illic adoraretur, inde loque
retur, vota quoque & ſacrificia illic acciperet à populo ſuo.
67 Et permiſit in captiuitatẽ venire arcam ſanctã, quæ erat
ſpes & fortitudo populi Iſraëlitici, in qua maximè confide-
bãt, & per quam ſperabãt cõtra inimicos aſſequi victoriam:
*atq; hanc arcam (quæ erat populi Iſraëlitici decor, pulchri
tudo, ornatus, & gloria) propter præſentiã diuinitatis in ea
ſeſe exhibentis populo, permiſit capi in bello a Philiſthæis
alienigenis, & abduci in regionẽ Philiſthæorũ. 68 Neq; hoc
ſolũ, verumetiam de populo plurimi gladio interfecti ſunt.
Nam vna illa vice, quãdo arca domini capta fuit, plaga ma-
gna facta eſt in populo, ceciderúntq; triginta millia peditũ:
* & hæreditatem ſuam, populum quem in peculium ſuum
C elegerat, valde abiecit atq; humiliauit ſub manibus inimi-
corum ſuorũ. 69 Iuuenes eorum fortes & robuſti, ferro &
igni abſumpti ſunt, & in exardeſcẽte igne hoſtilis iracundiæ
interfecti ſunt: * & virgines eorum interfectas non vacabat
nec libebat iuxta cõſuetudinem lamentari, nõ præſtabantur
mortuis virginibus ſolitæ funeris pompæ, tum propter ni-
miam populi conſternationẽ, tum propter nimiã multitudi
nem abſq; miſericordia interfectarum, tum propter metum
maioris mali inſtantis, adornante vnoquoq; fuga pro ſalute
ſua, dum quiſq; magnum putauit, ſi ſuæ poſſet vitæ cõſule-
re: nec erat otium, neq; animus lamentationibus vacare, aut
defunctis ſolita funeris præſtare obſequia. 70 Sacerdotes
eorũ gladio interfecti ſunt, quemadmodũ videlicet Ophni
& Phinees, ambo filij Heli ſacerdotis, ceciderunt die vna,
capta arca Domini: * & viduæ defunctorum virorũ in præ-
lio non plorabantur, non deflebantur, vti ſolet fieri. Nimius
enim terror omnes inuaſerat, & tanta erat vnicuiq; ſuæ for-
midinis miſeria, vt nemini liberet, aut etiã vacaret alterum
D quantumuis proximũ plangere: quemadmodũ fieri ſolet in
rebus deſperatiſſimis & ſumma miſeria, quando tanta eſt
vnicuiq; ſua miſeria, vt nec frater fratris, nec filius patris ha-

Ioſue 18
66 *Et repulit tabernaculum Silo: * tabernaculum ſuum vbi habitauit in hominibus.*
67 *Et tradidit in captiuitatẽ virtutẽ eorum: * & pulchritudinẽ eorum in manus inimici.*
1. Reg. 4
Ibidem.
Exod. 20
68 *Et cõcluſit in gladio populũ ſuũ: * & hæreditatem ſuam ſpreuit.*
69 *Iuuenes eorũ comedit ignis: * & virgines eorum nõ ſunt lamentatæ.*
1. Reg. 4
70 *Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt: * & viduæ eorũ nõ plorabantur.*

*71 Et excitatus eſt tanquam dormiẽs Dominus: * tanquam potens crapulatus à vino.*

beat rationem aut ſollicitudinem. 71 Attamen nòn imper-
petuum hæc ira permanſit ſuper populum Domini,neq; d
hoſtes paſſus eſt gloriari de victoria , neq; inultos permiſ
ſed poſt tempus modicum is qui antè dormire viſus fuera
& nihil agere pro ſua gloria,cœpit ſuas vires oſtẽdere,quem
admodũ cum homo exurgens à ſomno,ad ſolita redit ope-
ra:*factus eſt tanquam homo fortis, poſtquam abſceſſit cra
pula vini,qui ad tempus crapula vini oppreſſus grauiſſimum
ſomnum dormiens nihil agebat,ſed vino edormito,atq; di-
geſtione conſumpto, exurgit potentior, vino ſcilicet inſtau-
1.Reg.5 ratus & calefactus. Ita ſe Deus poſtquam ad tempus modi-
cum diſſimulauerat, diſtuleratque vindictam in impios ho-

*72 Et percuſſit inimicos ſuos in poſteriora: *opprobriũ ſempiternũ dedit illis.*

ſtes populi ſui, fortior apparuit ad vltionem. 72 Et percuſ-
ſit inimicos ſuos Philiſthæos plaga peſſima, in ſecretiori
parte natium,ita vt cõputreſcerent prominentes extales eo-
rum,propter quod innumeram multitudinem hominum in
ſingulis ciuitatibus interfecit, dum circunduceretur arca
eius: *opprobrio ſempiterno,in hac punitione tam fœda &
abominabili plaga affecit eos. Meritò enim hoc in perpe-
Ioſue 18 tuum illorũ ceſſit ruborem atq; cõfuſionem ſempiternam,

73 Et repulit tabernaculũ Ioſeph, & tribum Ephraim non elegit:

quòd ita miſerãda plaga cæſi fuiſſent à Deo Iſraël,quẽ ſper-
nebant, & cuius populum oppugnabant aſſiduè. 73 Repu-
lit tamen tabernaculum Ioſeph, id eſt, tribum Ephraim filij
Ioſeph nõ elegit,vt habitaret in ea, & manſionem figeret in
ea tabernaculi ſui.Nam licet primũ tempore Ioſue locus ta-
bernaculi fuiſſet in Silo,in ſorte Ephraim filij Ioſeph,nõ vo-

*74 Sed elegit tribum Iuda: * montem Sion quem dilexit.*

luit tamen Dominus illic habitationem ſibi cõſtitui,nec ſta-
bilem templi locum: neq; etiam illic voluit ſtabile perdura-
re regnum,vbi tamen prius regnauerãt Saul & Hieroboam.
74 Sed tribum Iuda elegit, vt in ea templum ædificaretur
nomini ſuo,eſſẽtq; in ea principatus regni: *maximè autem
Hieruſalem, vbi erat mons Sion,quem dilexit, & quẽ elegit,
vt in eo templum ſibi ædificaret, illícq; adorationis locum
cõſtitueret, vtq; eam faceret ciuitatẽ regiam & præcipuam

75 Et ædificauit ſicut vnicornis ſanctificiũ ſuum:

populi Iſraëlitici. 75 Et ædificauit in terra Iuda ſanctuarium
ſuum, templũ ſanctũ ſuum, in quo ſibi offerrentur ſacrificia
legitima: ad modũ vnicornium zelans pro puritate & ſoli-
tudine habitationis ſuæ,nolens aliũ Deum præter ſe,in hoc
templo quod ſibi ædificarat,coli vel adorari,neq; plures ſibi
habitationes permittẽs cõſtrui,ſed vnicã iſtam chariſſimam

habea

habens,neq; tranſiens de loco ad locum, ſed ſtabiliter ſemel electum templi, & cultus ſui locum abſq; mutatione cuſtodiens: * idq; fecit in terra Iuda,quam fundauit,ac ſtabiliuit pro cultu ſuo in æternum,vbi perpetuò coleretur atq; adoraretur(quantum quidem ex ipſius erat electione,cuius ſine pœnitentia & retractione dona ſunt atq; electio) ſi nõ illorum impediſſet malè grata infidelitas. Fundauit inſuper eam in ſecula pro habitatione ſua,quatenus figura erat Eccleſiæ ſanctæ, in qua habitationẽ ſuam perpetuã habiturus eſt Deus vſq; in conſummationem ſeculi. Aut quia donec vetus illa Synagoga perſtaret cum ſuæ legis ritibus & veteri tabernaculo,non alius erat locus deputandus diuino cultui.

** in terra quam fundauit in ſecula:* Rom.11

76 Ex hac quoque tribu Iuda, ex omnibus filiis Iſraël elegit Dauid ſeruum ſuum, quem per Samuelem vnxit in regẽ po-
G puli ſui, reprobato Saule,de tribu Beniamin:*quem & tulit è paſcuis paſcentem greges ouium patris ſui, à pecorũ cura ad populi regimen eũ ſublimando: accepitq; eũ & aſſumpſit ad regiam dignitatẽ,ab ouium fœtarũ cura,quas ſequebatur, aq; tanta humilitate ad tam magnificam euexit regalis faſtigij dignitatem. 77 Ad hoc (inquam) aſſumpſit eum ab ouium cura, vt in modum paſtoris regeret & gubernaret Iſraëlem, populũ Domini, quem in hæreditatẽ & peculium ſibi modo mirabili elegerat ex omnibus gentibus: vt qui prius patris ſui paucarum ouium in humilitate extiterat paſtor, iam innumerabilis populi in regia maieſtate glorioſus fieret moderator. 78 Ipſe verò innocens à Domino & ſimplex vocatus,qualis vocatus erat,talis permanẽs,pauit,rexit, ac gubernauit ſubditos ſibi populos in ſimplicitate & innocentia cordis ſui,in pace & cultu Dei,quanta potuit diligentia,fideliter illos gubernans:*& in prudentia operũ ſuorum dux illis fuit, ducatum illis bonum præſtitit in cultu Dei, ſapienter omnia agens, & in omnibus prudenter ſe gerens, ex Dei gratia,ad quæcunq; pro ſalute populi fuiſſet egreſſus.

76 *Et elegit Dauid ſeruũ ſuum:* 1.Reg.6

** & ſuſtulit eũ de gregibus ouiũ, et de poſt fœtantes accepit eum:* Exod.20

77 *Paſcere Iacob ſeruũ ſuum,et Iſraël hæreditatẽ ſuam.*

78 *Et pauit eos ĩ innocẽtia cordis ſui:*

** & in intellectibus manuũ ſuarum deduxit eos.*

H

ANNOTATIONES IN
Pſalmum Septuageſimumſeptimum.

VERSV primo, Attendite popule meus. Duo verſus primi,quaſi pro introductione Pſalmi ſunt poſiti,tanquã ex ore Domini loquentis,cùm verſus omnes ad finem vſque ſubſequentes non ſint vox Domini, ſed Prophetæ ipſius,

ab ore Domini inchoatum ſermonem proſequentis. Mira
autem videtur, quòd hic dicat dominus ſe aperturum os
parabolis, & loquuturum propoſitiones ſiue ænigmata, cū
Pſalmus totus pene omni difficultate careat, & nuda tamen
proponatur rerum geſtarū hiſtoria, abſq; vlla difficiliū ſen
ſuum ſiue verborū inuolutione. Poteſt verò huic quæſtioni
pluribus rationibus ſatisfieri. Primò, ſi dicamus omnem ſer
monem Dei quantumuis lucidū & clarum, eſſe tamen para
bolam & ænigma mundo & iis qui ſunt in mūdo incredulis:
quoniā videlicet animalis homo nō percipit quæ ſunt ſpiri
1.Cor.2 tus Dei, & neſcit intelligere: quoniā ſpiritualiter examinari
debēt quæ ſpiritualia ſunt: ipſe verò caro eſt, & non ſpiritus.
Amplius verò, quæ in hoc Pſalmo dicuntur, tametſi in ſe ſe
cundū ſuperficiem cōſiderata, facilia videantur, & obſcuri
tate carentia: tamen ſi ad rationem Diuinæ prouidētiæ atq;
prædeſtinationis referantur, verè maxima ſunt ænigmata,
mirandæ parabolæ, quæ hoc Pſalmo proponuntur. Si enim
preſſius intueamur, profundiúſq; cōſideremus, populū hunc
Iſraëliticū ſecundū carnē, tam ſemper rebellē & inobedien
tem permanſiſſe in dura ſua ceruice, à primo die quo cœpit
illis loqui Moyſes, vſq; dum in eis habitauit Dominus, vo
luiſſe tamen Deū hunc tam pertinacem & duriſſimū popu
lum prę omnibus gentibus ita peculiari electione ſeligere, &
tam glorioſis portentis in eo clarificare ſuam dexteram, nec
tot offēnſis, tot murmurationibus adduci potuiſſe, vt penitus
populum illum deleret, adeò vt poſt innumeras rebelliones
etiā florido regno, ſub Dauidis manu, illos adornaret: huius
(inquam) rei conſiderationē quis non dicet ænigmaticam,
quis non obſcuritate plenā? quis lucidè rationē eius capere
poterit? Item quòd ſolam tribum Iuda elegit, tabernaculo
prioris loco repulſo, Silo videlicet reiecto, & electa Hieruſa
lem pro ædificatione templi, atq; conſtabilitione regni, nō
ſunt hæc abſq; obſcuritate. Item, quòd Dauid minimum &
poſt fœtantes ad regnum elegit, præteritis principibus &
potentibus populi, & alia huiuſmodi multa: deniq;, quoniam
proponuntur veteris hiſtoriæ geſta, non propter hiſtoricæ
narrationis literam, ſed ad poſterorum commonitionem &
inſtructionem, vt ex iis quæ patribus contigerant, diſcant
poſteri quomodo timeant Dominum, & recedant à malo:
1.Cor.10 quoniam hæc omnia (iuxta Apoſtoli teſtimonium) in figu-

ra facta ſunt noſtri, rectè parabolæ iſta dicuntur: quoniam
ſimilitudines proponũtur & figuræ veteris hiſtoriæ, quæ po-
ſteris vt typus & figura præceſſerũt, in quibus veritas debeat
compleri. Erat quoq; perpetua illa rebellio populi Iſraëli-
tici cõtra Dominum in deſerto, ſignum ac typus eius quod
poſtmodũ incarnato Domino in propria venienti cõtigit, vt
à ſuis non reciperetur, ſed pateretur contradictionẽ grauiſ-
B ſimam, vſq; ad ignominioſiſſimæ mortis opprobriũ. Quod Hebr.12
autẽ in ſecundo verſu habetur, Loquar propoſitiones ab ini
tio: in Græco pro propoſitionibus, habetur προβλήματα, quod
propriè ſignificat quæſtiones difficiles & dubitabiles, de qui-
bus poteſt diſputari, & capitur nonnunquã vt ſit ſermo qui-
libet habens obſcuritatẽ, difficultatem latentẽ, & occultam
conſiderationẽ veritatis. Vnde beatus Hieronymus ex He-
bræo vertit, ænigmata antiqua, & ſanctus Euangeliſta Mat-
thæus præſentẽ locũ adducẽs, habet, Eructabo abſcondita à
conſtitutione mundi. Verſu quinto, Narrantes laudes Do-
mini. Participium iſtud narrantes, cũ iis quæ ſequũtur, con-
tinuari debet ad finem verſus tertij præcedentis, hoc modo,
Patres noſtri narrauerũt nobis narrãtes laudes Domini, &c.
Verſus autem quartus veluti per parentheſim accipitur in-
teriectus. Verſu ſeptimo, Vt cognoſcat generatio altera.
Elucidatio interpretatur In generationibus ſubſequentibus,
vt ſignificetur, Deũ mandaſſe Iſraëlitis, docere filios ſuos, vt
cognoſcerent generationes ſubſequentes edoctæ à patribus
opera magna Dei. Altiori tamen intellectu, rectè populus
Chriſtianus intelligi poteſt iſta generatio altera, de qua in
Pſal.xxi. legimus, Annũtiabitur domino generatio ventura,
& annuntiabũt cæli iuſtitiã eius populo qui naſcetur, quẽ fe-
cit dñs. Pro hac autem generatione ſcripta ſunt geſta omnia
veteris teſtamẽti, quemadmodũ apertè teſtatur Paulus Apo
ſtolus, dicẽs, Quæcũq; enim ſcripta ſunt, propter noſtrã do- Rom.15
ctrinã ſcripta ſunt: vt per patientiã & conſolationẽ ſcriptura
C rum ſpem habeamus. Item in alia Epiſtola, Omnia in figu- 1.Cor.10
ra cõtingebãt illis (patribus videlicet antiquæ generationis)
ſcripta ſunt autẽ ad correptionẽ noſtrã, in quos fines ſecu-
lorũ deuenerũt. Cui expoſitioni ſatis fauet quod ex Hebræo
vertit Felix, Vt cognoſcat generatio nouiſſima. Rectè enim
generatio nouiſſima dicitur populus in plenitudine tempo-
ris, in ætate vltima (quæ nouiſſima hora eſt, quaſi occidentę

1.Ioan.2 mundo)genitus,qui eſt populus Chriſti fideliũ, in quẽ fines
1.Cor.12 ſeculorũ deuenerũt,quóſq; nouiſſima occupauit hora, quo-
tidie præſtolantes aduentum domini. Verſu vndecimo, Et
nõ eſt creditus cum Deo ſpiritus eius. Non eſt hic ſermo ſe-
cundum Latinitatis vſum admodum proprius:tamen inter-
pres reddidit,vt in Græco legitur, οὐκ ἐπιστώθη μετὰ τοῦ θεοῦ
πνεῦμα αὐτοῦ:quod ad verbũ redditur, Non creditus eſt cum
Deo ſpiritus eius,hoc eſt,nõ eſt fidelis inuẽtus cum Deo ſpi-
ritus eius,vel fidelis probatus. Clarius autẽ ex Hebræo ver-
tit Hieronymus, Et nõ credidit Deo ſpiritus eius. Et Felix,
Et non fuit fidelis cũ Deo ſpiritus eius. Verſu duodecimo,
Filij Ephrem,intendẽtes & mittẽtes arcum, cõuerſi ſunt in
die belli. Verſum iſtũ in Elucidatione ſecũdum prouerbia-
lem & ſimilitudinariã loquutionẽ intelleximus, ſumpta cõ-
paratione à temerariis & glorioſis pugnatoribus : per filios
Ephrẽ generaliter accipientes filios Iſrael,eo quòd in tribu
Ioſue 18 Ephraim primum omnium locus fuerat diuino cultui depu-
1.Reg.4 tatus,à duce populi ſancto Ioſue, fixo tabernaculo domini
in Silo:qui locus eſt in ſorte Ephraim, vbi & permanſit vſq;
ad mortem Heli ſacerdotis , quãdo capta fuit arca Domini.
1.Reg.10 Sed & Saul de tribu Beniamin,rex primus filiorũ Iſraẽl, ibi-
3.Reg.12. dẽ legitur regnaſſe in Galgala : & poſt diuiſionẽ regni Salo-
monis,inſuper Hieroboã in Sichem,in mõte Ephraim.Vnde
nõ immeritò ob hanc præcellentiã, poteſt totus populus fi-
liorũ Iſraẽl nũcupari ab illis ſic præeminẽtibus:maximè cũ
in malam partem,inq; cõtemptum & reprehẽſionem tendit
ſermo(quemadmodum fit hoc in loco) eo quòd omnis illa
3.Reg.15 dignitas & primitas ſit à Deo abiecta. Vnde & locus taber-
naculi in Silo deſertus fuit poſt tempora Heli ſacerdotis, &
regnum Saulis reprobatum fuit.Regnum quoq; Hieroboã
qui idololatria fœdè cõtaminauerat Iſraẽlẽ , per duos quos
erexit vitulos,poſt mortẽ filij penitus euerſum legimus , ita
vt nec anima remaneret de ſemine eius. Propter quas cau-
ſas etiam in fine Pſalmi dicitur , Tribum Ephraim non ele-
git,ſed tribum Iuda. Sic itaq; conuenienter totus Iſraẽliti-
cus populus per Ephraim intelligitur. Verũ quod nos expo-
ſuimus ſecũdũ ſimilitudinẽ & cõparationẽ, alij exponũt ſe-
cundum ſenſum hiſtorialem,dicentes in hoc verſu ſignifica-
ri,quòd filij Iſraẽl,ob ſuã prauitatẽ,quantumlibet eſſent ar-
mati,& periti rei bellicæ,terga tamẽ hoſtibus dederũt , & in

prælio

prælio fuerunt ſuperati,quoties per infidelitatẽ deſerebant Dominũ. Verùm iſta ſententia non ſatis huic loco videtur opportuna,niſi fortè dicamus, quod poſteà prolixius dictu- rus eſt,iam obiter præindicaſſe. Alij vero cladẽ illam intelli gũt,qua percuſſi ſunt filij Iſraël,cũ cõtra Dei mandatũ poſt murmurationẽ aſcenderunt ad populũ terræ promiſſionis, Nume. 14
dicente Moyſe,& conteſtãte eos, Nolite aſcẽdere,quoniam non eſt Dominus vobiſcũ, ne corruatis coram inimicis ve- ſtris:propter quod,nec hi obediẽtes voci Domini, cæſi ſunt
E ab Amalechite & Chananæo, & in fugam turpiter cõuerſi.

Verſu decimoquinto,In campo Taneos. Primùm illud eſt in hoc Pſalmo aduertendum, quòd frequens admodum eſt eiuſdẽ in eodẽ verſu repetitio,ita vt pars ſecunda,expoſitio ſit partis prioris : quod licet in aliis Pſalmis frequens ſit, in hoc tamẽ ſpecialius atq; frequentius vſuuenit, itẽ & in aliis ferè hiſtorialibus,qui poſterius ſuo loco exponẽtur.Cõſide ra in hoc Pſalmo,in ipſo ſtatim ingreſſu,verſum primũ, Attendite popule meus legẽ meã, quod eſt pars prima : & Inclinate aurem veſtrã in verba oris mei,quod eſt pars ſecunda:quantũ abinuicẽ differunt?Minimum.Item verſu ſexto, Et ſuſcitauit teſtimonium in Iacob, & legẽ poſuit in Iſraël: vtraq; pars eandem habet ſententiam.Iterúmq; verſu decimotertio, Non cuſtodierunt teſtamentum Dei, & in lege eius noluerũt ambulare. Ac rurſum verſu trigeſimoprimo, Et pluit ſuper eos ſicut puluerẽ carnes,& ſicut arenam maris volatilia pẽnata. Atq; ita per temetipſum cõſiderare poteris in reliquis. Ita ergo & in propoſito verſu, idem eſſe dicimus quod priori loco dicit terrã AEgypti,ac poſteriori,campum Taneos. Tanis enim (teſte Strabone lib. XVII.) maxima in oſtio,quod Taniticum vocatur,ciuitas fuit,cuius etiam meminerunt Ptolomæus & reliqui Geographi, fuítque ciuitas regia AEgypti. Vnde apud Eſaiam cap. XIX. principes AEgyptiorũ appellantur principes Taneos : Stulti facti ſunt principes Taneos,ſapientes conſiliarij Pharaonis,dederunt conſilium inſipiens. Et iterum, Stulti facti ſunt principes Taneos.
F Ab hac ergo ciuitate regia,nobili & inſigni, tota AEgyptus accipit appellationẽ. Quod autẽ terra AEgypti campus dicitur, puto propter fœcunditatẽ & pulchritudinem terrę ſic eam fuiſſe appellatam. Vnde Gene. XIII. vbi de ſeparatione agitur Abrahæ & Loth, data optione Loth ab Abrahã,legi

mus,quòd eleuatis oculis viderit omnẽ circa regionẽ Iordanis,quę vniuerſa irrigabatur,antequã ſubuerteret Dominus Sodomã & Gomorrhã, ſicut paradiſus Domini, & ſicut Ægyptus venientibus in Segor : vbi manifeſtè cernitur, quàm amœna terra habita fuerit Ægyptus,vt ſimul etiã cum paradiſo mereatur in cõparationẽ adduci ſecũdũ ſpeciẽ pulchritudinis & fœcũditatis:id quod ex Nili habebat irrigatione:

Gene.2 quemadmodum paradiſus ex fonte qui ebulliebat in medio eius. Verſu vigeſimoſeptimo, vigeſimooctauo, & vigeſimonono, Et mãdauit nubibus deſuper, & cætera. Et pluit illis mana,& cætera. Panẽ angelorũ, & cætera. Hîc interponitur miraculũ mãnæ, quaſi ſimul factũ cũ miraculo datarũ coturniũ,

Num.11 cũ tamẽ ex hiſtoria libri Numerorũ manifeſtiſſimè conſtet,multò antè filios Iſraël mãna vſos fuiſſe, quàm tentatio iſta & murmuratio pro carnibus fuiſſet exorta,imò occaſionẽ ſibi ſumebãt murmurationis ex ipſo mãna,dicẽtes,Nihil aliud vidẽt oculi noſtri niſi mãna.Anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo. Quod ergo hîc in narratione murmuris pro carnibus interponitur datio mãnæ, nõ ita accipiẽdũ eſt,quaſi eodẽ tẽpore hæc cõtigerint:ſed quaſi ad exaggerationẽ malitiæ & peccati murmurãtiũ, interponitur inſigne beneficiũ quod antè iam acceperãt : quoniã videlicet tali pane accepto de cælis,abſq; ſuo labore & moleſtia, ſpeciali miraculo angelorũ miniſterio formato, adhuc pro corruptibilibus vilibúſq; carnibus murmur excitarẽt cõtra Dominũ.Notãdũ autẽ pro verſu vigeſimonono, quòd vbi nos habemus,Panẽ angelorũ mãducauit homo,Chal.tranſlatio habet,Cibũ qui deſcẽdit de habitaculo angelorũ comederũt homines.Ex quo alia põt accipi intelligẽtia,præter eam quæ in Elucidatione poſita eſt, de pane angelico miniſterio formato.Quę tamẽ expoſitio ſatis eſt veriſimilis,eo quòd ſoleat Deus huiuſmodi miracula per angelorum miniſterium perficere. Vnde non eſt diſſimile vero,in hoc tam præclaro miraculo adfuiſſe miniſteriũ angelicũ.Paraph.autẽ Chald. ideò angelorũ indicat appellari cibũ, quia non dę terra, ſed deſuper deſcẽdit in terrã:quã etiã expoſitionẽ paucis in Elucidatione indicauimus,tametſi priorẽ vt præcipuã præelegimus. Verſu quadrageſimoſeptimo,Nõ ſunt recordati manus eius,die qua redemit eos.Ad cõplendũ ſententiã noſtræ huius lectionis, videtur neceſſariò ſubaudiendũ verbũ aliquod,

quod,

quod,cũ quo ablatiuus die,iungatur, hoc modo, Nõ ſunt re
cordati manus eius, quã oſtẽdit vel exhibuit die qua rede-
mit:id eſt,tẽpore liberationis eorũ.Ex lectione tamẽ Græca
ſimiliter atq; Hebraica poſſet per genitiuũ verti, abſq; vlli*
verbi ſubauditione,hoc modo, Non ſunt recordati manus
diei eius qua redemit eos. Nã hoc pacto, nõ niſi repetendũ
foret ex parte priori verbũ recordati ſunt. Atq; ita ſanè ex
H Hebræo verterũt Hieronymus ac Felix. Verſu quinquage
ſimo,Miſit in eos cynomyiam,& comedit eos. Beatus Hiero
nymus locũ præſentẽ tractãs in Epiſtola ad Suniã & Frete-
lam,ſcribit in hũc modũ: Cœnomyia,nõ, vt Latini interpre
tati ſunt, muſca canina dicitur, per y Græcã literã κυνόμυια,
ſed iuxta Hebraicã intelligentiã per œ diphthongum debet
ſcribi,vt ſit κοινόμυια, id eſt, omne genus muſcarũ:ſed Aqui-
la πάμμυιαν, id eſt, omnimodã muſcã interpretatus eſt. Hæc
Hieronymus.Verũtamẽ Græci codices omnes conſtantiſſi-
mè & maxima conſonãtia etiã nunc cernuntur habere κυνό-
μυιαν,per y Græcũ, nõ per œ diphthongũ. Et lectio Pſalterij
Romani apertè habet muſcã caninã. Quantũ verò ad dictio
nem Hebraicã quæ hoc loco ponitur, arob, ſciendũ eſt q̃ à
diuerſis diuerſimode redditur. Beatus enim Hieronymus,&
hoc in loco, & in Exodi hiſtoria, ſæpius vertit omne genus
muſcarũ,vel muſcam omnis generis. Felix in textu ſimplici-
ter muſcã vertit:ad marginẽ autẽ dicit, omne genus muſca-
rũ & volatiliũ peſſimorũ cõmixtũ. Alius, turbam inſectorũ
reddidit: alius, mixtionẽ ferarũ ſylueſtriũ. Alij verò muſcã,
venenatũ dicũt ſignificari. Alij verò dicũt, vocabulũ Hebrai
cum prædictũ ſignificare mixtionem.Vnde ereb per zere in
prima,& ſegol in ſecũda ſignificat diuerſorũ populorũ com
mixtionẽ,vt Exod.xii. Sed & vulgus promiſcuũ innumera-
bile deſcẽdit cũ eis.Omnes omniũ ſententias recẽſuimus, vt
videat lector neutrã lectionẽ eſſe prorſus contẽnendam;ta-
metſi quod dicit Hieronymus de omnimoda muſca, videa
tur probabilius,quàm de muſca canina, quantũ ad Hebrai-
cam attinet veritatẽ. Verſu qnquageſimoquinto,Viã fecit
A ſemitæ iræ ſuæ.In Græco clarius aliquãto dicitur, ὡδοποίησε
τρίβον τῇ ὀργῇ αὐτοῦ: vbi quod apud nos dicitur per orationẽ,
viam fecit, in Græco ſimplici vocabulo dicitur ὡδοποίησε:
quod ſignificat viã facere ,vel viã parare : eſtq; ſenſus, Viam
pręparauit,viã fecit ſemitę irę ſuę,vt ſit ſemitę caſus datiui:

quod clarius vertit Felix ex Hebræo, Direxit ſemitá irę ſu
Beatus autē Hieronymus vertit, Muniuit ſemitá furori ſuo
videlicet vt nó ceſſaret, nec declinaret ira ipſius, ſed perge
ret deſęuire vſq; ad internecioné & morté, qui hactenus t
tum plagis citra morté Ægyptios afflixerat. Sic auté dic
tur homo parare viā ſuæ iracūdiæ, & ſemitā eius rectā fac
re atq; dirigere, quâdo illá decreuit ad plenū effundere, n
vltrà cohibere: quéadmodū ecótrario, quoties ira comp
tur, dicere commodè poſſumus, viā illi vel illius ſemitæ ſ
curſui eſſe obſtructā & impeditā, videlicet vt tranſire ad p
num nó poſſit. Quod auté in fine verſus dicitur, Et iumen
eorū in morte cóclusit: exponi poteſt de plaga peſtilétię, q
(vt ſcribitur Exod. IX. cap.) mortua fuerút animantia Æg
pti, peſte à Deo immiſſa. Cui aptè cócordat qđ ex Hebra
vertit Hieronymus, Animantia eorū peſti tradidit. Et Feli
Iuméta eorū in peſté cóclusit. Verſu quinquageſimoſexto
Et percuſſit omne primogenitū in terra Ægypti. primiti
omnis laboris eorum. Expoſitioni noſtræ, quam in Eluci
tione dedimus, per primitias laboris intelligentes primog
nitos partu laborioſiſſimo editos, & primitias partus, i
quo eſt dolor maximus, atteſtatur verſio Hieronymi ex He
bræo, quæ ſic habet, Percuſſit omne primogenitum in terr
Ægypti, principiū partus in tabernaculis Chā. Cæterùm, q
habitationes Ægytiorū, tabernacula Chā appellantur, in
de eſt, quoniā filius Chā fuit Mezraim (vt legitur x. cap. Ge
neſis) à quo AEgyptij & nomé, ſecundū Hebræorū appell
tioné, & originē ducunt. Nam AEgyptus, Hebræis appell
tur Mezraim. Verſu ſeptuageſimoprimo, Et excitatus e
tanquā dormiens Dominus, tanquā potens crapulatus à v
no. Huius lectionis aſſignatur duplex intelligētia. Secund
priorem, comparatur Deus homini à ſomno exurgenti, q
prius crapula vini fuerat obrutus, omníq; virtute priuatu
& in ſomnū grauē vini violentia præcipitatus: quéadmod
accidere ſolet iis qui nimio vino ſeſe ingurgitarūt: qui poſt
quam vino edormito, atq; per ſomnū digeſto euigilant, ite
rum viribus reſumptis valētes fiunt. Quā expoſitionem ind
cat Elucidatio, & confirmat verſio beati Hieronymi ex He
bręo, quę ſic habet, Et euigilauit quaſi dormiens Dominus
quaſi fortis poſt crapulā vini: quod alius quidam paraphra
ſticè ita ex Hebręo explicauit, Tanquā vir qui excuſſo ſop
ri

re vini vociferatur. Secundum verò intelligentiam alteram,
comparationē facimus cum homine vino inebriato: verùm
non ita vt ei vires ob hoc deficiant,ſed potius vt ei vires ac-
creſcāt & animus. Frequēter enim euenit,imò familiare eſt,
vt ij qui ante guſtatū vinū ſobrij exiſtētes patientiam mon-
ſtrant,mox vbi vino fuerint accenſi, exurgant ad vindictam.
Nam(vt ſcitè quidam gentiliū dixit) vina parant animos, ac
C pauperem etiā faciunt cornua ſumere. Atq; huic intelligen
tiæ conſonat,quod habet verſio Felicis, Et excitatus eſt, vel
ſurrexit,tanquam dormiens Dñs,velut potens exultans præ
vino, aut exultans à vino, vel quadam exultatione cantans
vel vociferās. Verſu ſeptuageſimoſecūdo, Et percuſſit ini-
micos ſuos in poſteriora. Chald. Paraph. ſic habet,Et pcuſ-
ſit infeſtos eis,vel moleſtātes eos, hæmorrhoidibus,in poſte
riora. Hiſtoria verò ex primo libro Regū eſt manifeſtiſſima, 1.Reg.5
de plaga Philiſthinorum in ſecretiori parte natiū, & quo- 1.Reg.6
modo ad euaſionē pœnæ, anos aureos ex diuinorū conſilio
fecerūt,gratia placandi Dominū: quod certè in maximā illis
incredulis ceſſit confuſionē. Alioqui,niſi tam eſſet manife-
ſta hiſtoria, potuiſſet ſermo ſecundū ſimilitudinē accipi, vt
in poſteriora percutere idē intelligeretur, quod vltione ali-
qua & punitione caſtigare,maximè cū cōfuſione & oppro-
brio:ſumpta à pueris cōparatione,qui cùm prauè quid ege-
rint,in poſteriora cæduntur,quod illis in magnā apud coæ-
taneos cedit cōfuſionē. Poſſet itaq; cōmodè per hanc in po-
ſteriora percuſſionē, ignominioſa illa Dei punitio ſignifica-
ri. Verſu ſeptuageſimoquinto,In terra quā fundauit in ſe-
cula. Elucidatio triplicē indicat intelligentiā. Quod autē ſe-
cundo loco dicitur, de firmitate & ſtabilitate Eccleſiæ, quæ
eſt vera Iudæa, veriſimilius videtur, maximéq; ex intentio-
ne Prophetæ:q ſemper in finē Chriſtū reſpiciebat, quoties
de venturis faceret ſermonē. Verſu ſeptuageſimoſexto, De
poſt fœtantes accepit eū. Sermo iſte Latinis admodū infre-
B quēs eſt,videlicet cōiungendo duas præpoſitiones adinuicē,
abſq; coniunctione media. Interpres tamen proprietatem
ſermonis (qui & in Hebræo & in Græco ſic reperitur) ma-
luit ſimiliter retinere,quàm ſermonis formā mutādo,à pro-
prietate originalis lectionis abſcedere. Beatus tamē Hiero-
nymus ex Hebræo vertēs,mutat hanc loquendi formam. Sic
enim legit, Tulit eum de gregibus ouium, ſequentem fœtas
adduxit

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

adduxit eum, Et Felix, Ab inſequendo effœtas adduxit il-
vel de poſt fœtantes adduxit. Sententia difficultatem nullam
habet, niſi fortè quis interroget, cur ſpecialiter dicatur de
poſt fœtantes acceptus. Nónne enim æquè ſequebatur poſt
ouiculas omnes, totius paſtor gregis, etiam eas quæ fœtæ fu-
erant? Facilè verò per ſe quilibet intelligit, hoc ideò dictum
fuiſſe, quòd fœtarum ouium ſpecialem curam gerant paſto-
res, ne quid aduerſi eis accidat, vtque partum obſeruent, ſi
nôdum pepererunt: aut ſi partu ſunt liberæ, vt agniculis te-
Eſaiæ 40 neris impendant ſollicitudinē. Vnde & apud Eſaiam, vbi de
CHRISTI (ita vt loquar) paſtoratu fit mentio, ſingula-
etiam fœtarum cura exprimitur. Sic enim legimus, Leuabit
agnos in ſinu ſuo, fœtas ipſe portabit.

SEPTVAGESIMIOCTAVI PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS *iſte lamentatio eſt fidelis populi, in maxima de-
ſolatione & diſsipatione conſtituti, veluti in eo ſtatu, in qu-
erant ſub illuſtri Antiocho. Vnde 1. Machab. 7. huius Pſal-
verſus tertius adducitur, tanquam in illo tempore impletus. Et om-
nibus hiſtoriam Machabæorum memoria tenentibus perſpicuum eſt,
vnquam aliàs, tunc maximè fuiſſe omnia quæ in Pſalmo iſto dicun-
tur impleta. Itaque, ſecundum hiſtorialem hanc ſententiam, quere-
moniam proponit populus Domini, in anguſtia huiuſmodi poſtu-
aduerſum gentium nationes, à quibus patiebatur grauia, quorum &
crudelitatem ipſo ſtatim Pſalmi initio commemorat, vſque ad ver-
ſum quintum, vnde Deum precatur finem facere iracundiæ aduerſ-
populum ſuum, eámque potius in alienigenas & incredulas nation-
ſanctorum impios oppreſſores effundere, orans Deum non record-
peccata populi ſui præterita, ſed nimium afflictis largiri potius miſe-
ricordiam, & in miſericordia opportunum auxilium, ipſis ſuis perſe-
quutoribus reddita vltione, pro gloria nominis ſui, vt deſinant blaſ-
phemare Deum, & populum eius conculcare, promittens Deo libera-
tori populi ſui pro gratiarum actione confeſsionem laudis æternam.
Aptiſsimè autē hic Pſalmus applicari poterit fideli populo ſub leg-
noua, ab exteris nationibus patienti grauia: quemadmodum noſt-
temporibus, per ſingulos ferè annos ſolet accidere. Pleniſsimè aute-
adimplebuntur hæc omnia tempore perſequutionis illius grauiſsim-
quam Antichriſtus ille impius ſuſcitabit aduerſus Eccleſiam Dei, &
omnes electos eius.*

SE

SEPTVAGESIMIOCTAVI PSALMI ELVCIDATIO.

DEvs, gentes idololatræ, nationes barbaræ &
incredulæ, in quibus non eſt fides, neque ſcien
F tia nominis tui, animo hoſtili venerunt in
hæreditatem tuam, armorum virtute obti-
nuerunt populum tuum, & ciuitates noſtras
vt victores occupauerunt: * templum ſanctum tuum, quod
in nobis erat tuo cultui deputatũ, ipſi coinquinauerũt abo-
minationibus ſuis, quas fecerunt in eo, item & vaſa omnia
quæ in miniſteriũ templi & ſacrificiorum exhibitioné fue-
rant Deo cõſecrata, polluerũt, vſibus prophanis ea deputan-
tes, aut certè idolorum cultibus: * deniq; ciuitatẽ tuam ele-
ctam Hieruſalem (quam elegiſti tibi ex omnibus locis ad
inhabitationem) ſimilem fecerunt tugurio extructo ad po-
morum cuſtodiam: ſicut vmbraculũ in vinea, aut tugurium
in cucumerario, quæ poſt fructus decerptos deſeruntur, aut
deſerta per ſemetipſa collabũtur. Ita enim pene deſerta fa-
cta eſt ciuitas tua ſancta, multis interfectis, plurimiſq; in ca-
ptiuitatem abductis, ſedétq; iam ſola, & quaſi vidua ac dere
licta, ſecundum comparationẽ multitudinis eorũ, à quibus
antè fuit inhabitata. 2 Tantam autem in populum tuum
G exercuerunt tyrãnidem, vt nec ſepulturæ tradere voluerint,
nec tradi permiſerint corpora interfectorum: ſed morticina
ſiue cadauera eorũ dederunt in cibum auibus quæ volitant
in aëre: * corpora ſeruorum tuorũ poſuerunt in eſcam be-
ſtiis terræ, inſepulta & inhumata relinquentes in plateis at-
que in agris corpora eorum, ita vt venientes aues cæli &
beſtiæ terræ, eorũ carnes manducarent. 3 Effuderunt ſan-
guinem ſeruorum tuorũ vndiq; per circuitum ciuitatis tuæ
Hieruſalẽ, tanquam aquã, in abundantia maxima, vt flueret
tanquam riui ſanguis, nec ampliori tangebantur miſericor-
dia ſæuiſſimi hoſtes ſuper effuſione ſanguinis, quàm ſi effu-
diſſent aquam pro ſanguine: * & non erat qui interfectis ſe-
pulturæ impẽderet obſequiũ, tum propter nimiã interfecto
rum multitudinem & remanentiũ paucitatẽ, tũ propter ho
ſtium metũ, qui non patiebantur ſepulturæ tradi perẽptorũ
cadauera: ſed in plateis ea iacere voluerũt, & in agris ad ter-
rorẽ cæterorũ, & ſuæ gloriæ oſtentationẽ. 4 Facti ſumus in
opprobrium & irriſionẽ vicinis noſtris, ita vt nos ſubſannẽt,

*1 Deus venerunt gẽtes in hæreditatem tuam: * & polluerunt tẽplum ſanctũ tuũ: * poſuerunt Hieruſalẽ in pomorũ cuſtodiam.* Eſaiæ 1

*2 Poſuerunt morticina ſeruorum tuorũ eſcas volatilibus cæli: * carnes ſanctorum tuorum beſtijs terræ.* Thren. 1

*3 Effuderũt ſanguinem ipſorum tanquã aquam in circuitu Hieruſalẽ: * & non erat qui ſepeliret.*

** Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris, ſubſannatio & illuſio ijs*

irride

qui in circuitu noſtro ſunt.
5 Vſquequò domine iraſceris in finem?
** accẽdetur velut ignis zelus tuus?*
6 Effunde iram tuã in gẽtes quæ te nõ nouerũt:
** & in regna quæ nomen tuũ nõ inuocauerunt.*
7 Quia comederunt Iacob:
** & locum eius deſolauerunt.*
8 Ne memineris iniquitatũ noſtrarum antiquarum:
** citò anticipent nos miſericordiæ tuæ:*
** quia pauperes facti ſumꝰ nimis.*
9 Adiuua nos deus ſalutaris noſter, & pro

irrideant, contẽnãt atque ludibrio habeant alienigenæ na-
tiones, quæ in circuitu noſtro habitãt, gaudẽtes in afflictio-
nibus noſtris,& cum gaudio nobis exprobrãtes. 5 Tu ve-
rò domine,(à cuius volũtate toti pendemus, de cuius ma-
omnem hãc punitionẽ ſuſcepimus, ſcientes quod nõniſi tu-
prouida permiſſione iſta nobis eueniant) quouſq; tandẽ in
hãc tuã ſines perdurare aduerſum nos?* quãdiu patieris in-
dignationẽ hãc exæſtuare & flagrare contra nos, ad modum
ignis cõtinuò gliſcentis, vorantiſq; omnia, ac ſeſe contin-
voratione augmẽtantis? 6 Vtinam piiſſime pater, vel nunc
tandem relaxares à nobis vltricem manum tuã, & propitius
factus populo tuo in illas potius gẽtes vim brachij tui exten-
deres, quæ te nõ agnoſcunt, quæ tibi non credunt:* & in re-
gna incredula, barbaráſq; nationes, in quibus idololatria vi-
get, & nulla eſt cognitio nominis tui, quæ te nõ adorãt, nec
colũt, nõ inuocãt: vtinam aduerſum huiuſmodi magis con-
uertas potentiam tuam, & manũ tuam ſuper illos aggraues;
quemadmodũ olim feciſſe te cognouimus: populũ autem te
agnoſcentem, te vnicũ colentem, ſolita benignitate aſpicias.
7 Admodum verò iuſtè hæc illis præſtare poterit vltio tua,
propterea ꝙ populum tuũ Iſraëliticũ, quem tu tibi in pecu-
liũ elegiſti ex omnibus gẽtibus, ipſi penitus conſumpſerũt,
& velut exoſſauerũt atque commanducauerunt: * & locum
habitationis eius deſolatũ fecerũt abſq; omni gloria, abſq;
omni gaudio, abſq; habitatorũ multitudine: aliis gladio &
igni trucidatis, aliis in captiuitatem abductis, omnibus verò
ſpoliatis & miſerè cõturbatis, ac conſternatis animo. 8 Ne
aſpicias Dñe ad peccata noſtra antiqua, quibus in genera-
tionibus præcedẽtibus à diebus antiquis te frequẽter nimiũ
irritauerũt & exacerbauerũt patres noſtri, quorũ nũc iniqui-
tates, tuo iuſto, licet occulto, iudicio portamus: neque etiam
proprias noſtras iniquitates, quas in prioribus annis à te de-
clinantes commiſimus, aſpicias:* potius autem nos præue-
niãt magnæ & multæ miſerationes tuæ, potius memor eſto
ſolitæ miſericordiæ tuæ, vt per eã nobis parcas, quibus per
iuſtitiã non aliud cõpetit quàm vindicta:* verè enim iam hu-
miliati ſumus, afflicti, & attenuati valde, nimiúmque cõtem-
pti, abiecti & miſeri facti ſumus, ita vt in exẽplũ ſimus & in
opprobrium cunctis nationibus. 9 Mitte verò in tanta
humilitate poſitis nobis auxilium de tribulatione, ô Deus

ſal

B ſaluator noſter, noſtra ſalus vnica, & libera nos de manibus
inimicorũ noſtrorũ propter honorẽ & gloriã nominis tui,
* & peccatis noſtris patrũq; noſtrorũ exhibeto te propitiũ,
vt vltionẽ miſericorditer remittas, ſecundum iuſtitiam de-
bitam, propter tui nominis gloriam. Erit enim magna in
hoc tui nominis & tuæ potẽtiæ glorificatio, ſi populũ tuum
de inimicorũ opprimẽtiũ manibus liberaueris, ipſos autem
oppreſſores iuſto tuo iudicio, digna vltione fueris perſequu-
tus. 10 Ita fac nobiſcum Dñe miſericorditer, vt non dicant
in nationibus incredulis, Vbi eſt Deus illorum? cur illos non
ſaluat de manibus noſtris? quare non defendit (ſi potens eſt
vt prædicatur) populum ſuum, à quo colitur? vt non ſic blaſ-
phemetur propter nos nomen ſanctum tuum: * potius verò
innoteſcat, manifeſta fiat, & palàm ſe exhibeat inter natio-
nes incredulas, nobis aſpicientibus, vltio tua. 11 Vltio, in-
quã, & vindicta ſanguinis ſeruorũ tuorum, qui crudeliſſimè
ab hoſtibus illis abſque omni miſericordia effuſus eſt: mani-
feſta (inquã) fiat hæc vltio contra inimicos coram oculis no-
C ſtris, nobis vidẽtibus, itẽmq; & cunctis per circuitum natio-
nibus, vt deſinãt blaſphemare, cùm manifeſtam cõſpexerint
vltionẽ manus tuæ, neque vltrà dicãt irridẽtes, Vbi eſt Deus
eorum? cùm te in põdere vindictæ tuæ præſentem perſenſe-
rint: * ad quam rẽ vt flectaris facilius, attende, obſecramus,
pio oculo ad gemitus eorum qui adhuc fortè relicti ſunt de
tanta clade populi, qui nũc in grauiſſima captiuitate ex inti-
mis cordis affectibus ad te emittũt gemitus atq; ſuſpiria: ne
hũc gemitũ repellas, ne auerſeris, ne abiicias ignita & dolo-
ris plena ſuſpiria, quin potius ita ad te introeant, ita à te ex-
cipiantur, vt ab illis flecti te patiaris. 12 Et licet iam patres
gladio abſumpti ſint, nec de his ad vitam reuocãdis ſpes ali-
qua nobis ſit, vſq; in diem reſuſcitationis nouiſſimæ: atta-
mẽ, pro reliquiis populi tui, pro filiis interfectorũ, & morte
crudeli in manu hoſtiũ abſumptorum, te deprecamur, vt ſe-
cundũ magnitudinẽ brachij tui, ſecundũ infinitam potentiæ
tuæ magnitudinẽ, adiicias animum ad poſſidendũ reliquias
iſtas pauculas, filios interfectorum illorũ, nos pauperes ſer-
D uos tuos, qui tuo munere de tãta clade ſumus ſuperſtites, &
reliquiæ pauculæ de tam ingenti populo reſiduæ. Attende
quoque ad orphanos & pupillos relictos in populo tuo, ex
parentum nece, & ſolita tua miſeratione patrem te illis
exhi

pter gloriã nominis tui Domine libera nos:
** & propitius eſto peccatis noſtris, propter nomen tuum.*
10 *Ne fortè dicant in gẽtibus, Vbi eſt Deus eorum?*
** & innoteſcat in nationibus coram oculis noſtris,*
11 *Vltio ſanguinis ſeruorum tuorũ, qui effuſus eſt:*
** introeat in conſpectu tuo gemitus cõpeditorũ.*
12 *Secundũ magnitudinẽ brachij tui poſſide filios mortificatorum.*

Pſalm.67
Pſalm.9

*13 Et redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinu eorum: * improperium ipſorũ quod exprobrauerũt tibi Domine.*

14 Nos autem populus tuus et oues paſcuæ tuæ, cõfitebimur tibi in ſeculum.

15 In generatione & generationem annuntiabim⁹ laudem tuam.

exhibe: quoniam pater es orphanorũ, & pupillorũ adiutor. 13 Vicinis autem noſtris, id eſt, gentibus idololatris, quæ ſunt in circuitu noſtro, quæ nobis omnis noſtræ calamitatis fuerunt auctores, ſecundum iuſtitiæ tuæ æquitatem & ordinationem, redde punitionem condignam, & vltionem perfectam (cuiuſmodi eſt ſeptupla punitio) in ſinu eorum, in retributionem videlicet & præmium eorum quæ crudeliter egerunt in populum tuum, & in ſanctum nomen tuum: *redde (inquam) illis ſecundũ vel propter improperia ipſorum, quibus exprobrauerunt tibi Domine, propter contemptum, ignominiam & opprobria, quibus (partim verbis, vt blaſphemando, partim factis, tua ſancta conculcando, & omnia prophanando) tibi fuerunt iniurij & contumelioſi. 14 Nos autem, qui ſumus populus tuus & oues paſcuæ tuæ, qui alium præter te Deum non colimus, qui alium præter te paſtorem & rectorem ignoramus, qui noſtram omnem ſpem & ſollicitudinem in te proiicimus, & à te paſci ſemper, regi, & gubernari optamus, dabimus tibi confeſſionem laudis & gratiarum actionis, in ſempiternum. 15 Annuntiabimúſque & prædicabimus laudes tuas in omnes generationes, & in omnia ſecula imperpetuum, cùm tu nobis liberationis poſtulatæ pro tua bona voluntate præſtiteris beneficium. In aduerſis quoque & proſperis quicquid tandem tibi de nobis placitum fuerit diſponere, ſemper læti ſeruiemus tibi, & in gratiarum actione perſeuerabimus ſemper in patientia præſtolantes ſalutare tuum.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum Septuageſimumoctauum.

VERSV primo, Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam. Cùm Pſalmũ hunc volumus nobis orationis formam efficere, cõtra inſultus Turcarum, aliarúmq; infidelium nationum, nõ alia re opus eſt, quàm vt per Hieruſalem, hæreditaté domini, & populum eius intelligamus, ſanctam Eccleſiam, quæ eſt Hieruſalem vera, vtpote cuius prior illa erat tantum figura. Habet autem Pſalmus iſte ferè argumentum commune cum Pſalmo 63. maximè quantũ ad initium. Vterque enim à querimonia incipit, & hoſtiũ crudelitaté depingit. Attamen in hoc Pſalmo nulla fit præteritorum Dei beneficiorum ſpecialis cõmemoratio, ſed in ſupplicatione & gratiarum actione finitur. Ille verò, circiter medium, aliquot

F Dei beneficia populo olim exhibita ſingulariter narrat, ac deinde orādo & gratias agendo, vt hic præſens, cōcludit. Videtur inſuper præſens hic Pſalmus maioris calamitatis, quā prior ille, facere mentionem: vt ille magis videatur tempori captiuitatis Babylonicæ cōuenire, hic verò potius perſequutioni ſæuiſſimæ illuſtris Antiochi. Verſu eodem, Poſuerūt Hieruſalem in pomorum cuſtodiam. Significatur non aliud, quàm deſolatio ciuitatis olim celeberrimæ. Dicitur enim pomorū cuſtodia, tuguriū vel domuncula ad cuſtodiam pomorum extructa, quemadmodū in vinea fieri ſolet: quæ vel deſtruītur vel deperit atq; collabi permittitur, facta abſque habitatore, vbi fructus fuerint collecti. Eodem hoc modo loquēdi vſus eſt Eſaias, primo capite ſuæ Prophetiæ, in prædicando deſolationem populi. Sic enim ait, Terra veſtra deſerta, ciuitates veſtræ ſuccenſæ ſunt igni. Regionem veſtram coram vobis alieni deuorant, & deſolabitur ſicut in vaſtitate hoſtili. Et derelinquetur filia Sion, vt vmbraculum in vinea, & ſicut tuguriū in cucumerario, & ſicut ciuitas quæ vaſtatur.

Verſu octauo, Ne memineris iniquitatū noſtrarum antiquarum. Expoſuimus in Elucidatione principaliter de peccatis patrū, qui præceſſerūt. Cui cōſentit quod habet Chal. Paraph. Ne commemores nobis iniquitates noſtras, quibus deliquimus à principio. Vnde & Hieremias in Threnis plo- Thre.5
rans, ait, Recordare Domine quid acciderit nobis. Patres noſtri peccauerūt, & nō ſunt: & nos iniquitates eorum portauimus. Et ſanctus Tobias, Et nūc domine (inquit) memor eſto Tobiæ 3
mei, & ne vindictā ſumas de peccatis meis, neq; reminiſcaris delicta mea, vel parentū meorū. Nam pro parentū peccatis puniri filios, manifeſtū eſt ex pleriſq; ſcripturarū locis: id quod apertè ipſemet dominus cōteſtatur legem ferens, Ego Exod.20
G (inquit) ſum dominus Deus tuus, fortis, zelotes, viſitans iniquitates patrū in filios, in tertiā & quartā generationem, eorum qui oderunt me: & faciens miſericordiam in millia, his qui diligunt me, & cuſtodiunt mandata mea. Veruntamen ſub iniquitatibus antiquis poſſumus intelligere etiam peccata propria, ætate minori patrata, delicta videlicet adoleſcētiæ, de quibus in alio Pſalmo dicitur, Delicta iuuētutis meæ Pſal.23
& ignorantias meas ne memineris. Pro eo autem quod habet noſtra lectio, Citò anticipēt nos miſericordiæ tuæ: beatus Hieronymus vertit, Citò occupēt nos miſericordiæ tuæ,

quia attenuati ſumus nimis. Et Felix, Feſtina, præueniant te miſerationes tuæ, quoniam pauperes vel attenuati ſumus nimis: quæ eandem habent intelligentiam. Verſu decimo, innoteſcat in nationibus, coram oculis noſtris. Quomodo in aliis aliquot locis, ita & hoc in loco faciendum eſt, videlicet vt finem huius verſus cum principio ſequentis connectamus, ad complendum ſententiam, hoc modo, Et innoteſcat in nationibus coram oculis noſtris vltio ſanguinis ſeruorum tuorum, qui effuſus eſt. Nomen enim vltio, quod ponitur in verſu vndecimo, ſuppoſitum eſſe debet verbi innoteſcat, quod in præcedenti verſu locum habet. Quam connexionem manifeſtè cernuntur habere exemplaria Græca, itémque verſio Hieronymi ex Hebræo, quæ ſic habet, Nota fiat in gentibus ante oculos noſtros vltio ſanguinis ſeruorum tuorum, qui effuſus eſt. Sic & Paraphraſis Chald. Manifeſtetur in populis, vt videamus ipſi vltionem ſanguinis ſeruorum tuorum, qui effuſus eſt.

SEPTVAGESIMINONI PSALMI

ARGVMENTVM.

PSALMVS hic eiuſdem ferè argumenti eſt cum præcedenti. Poſtulatur nanque in eo omnipotentis Dei auxilium contra aduerſantium nimias oppreſſiones: & vt efficacior ſit poſtulantium oratio, vetus Dei beneficium erga populum ſuum proponit, ſub vineæ ſimilitudine exprimens, quomodo olim glorioſè eductum de Aegypto tranſtulerit in promiſſionis terram, ibique multiplicauerit & glorificauerit ſuper omnes per circuitum nationes: qui nunc in prædam fiat omnibus hoſtibus per circuitum: quemadmodum vinea, vbi diruta fuerit maceria, ab omnibus tranſeuntibus conculcatur, atque etiam à beſtijs agrorum & ſyluarum effoditur, diſſipatur atque exterminatur. Propter quod, verſu decimoquinto, ac deinceps, Deus oratur, ne vineam ſuam tam glorioſè olim plantatam prorſus deſerat: ſed vt conuerſus perficiat quod cœpit in vinea ſua inimicis fugatis, atque ad nihilum redactis. Vbi ex temporali ſalutione & reparatione hæreditatis (vt alias frequenter ſolent ſancti Prophetæ) tranſiens Pſalmiſta ad ſpiritualem generis humani liberationem, Meſſiæ meminit, & aduentus eius, quem virum dexteræ Dei, & filium hominis appellat, nimirum ſecundum diuinam naturam, verum & conſubſtantialem patri Deum, & ſecundum humanam, verum hominem, natum de homine: poſtulans vt per hunc reſtituantur in ſuo tempore omnia, & ſalus veniat humano

generi

generi, vt per eum fideles inſtructi & ſaluati, imperpetuum in eius cultu in ſancta Eccleſia perſiſtant. Itaque Pſalmus iſte, qui ſecundum ſuum initium atque etiam conſequentem decurſum, non videtur niſi temporalem liberationem poſtulare, in fine tandem ſpiritualem ſpectat, verámque & potiſſimam liberationem, ſine qua nihil eſt omnis ſaluatio temporalis. Neque verò hoc videri poterit inconueniens, illis qui in ſacris Prophetarum vaticiniis vel ſobriè ſunt verſati. Eſt enim iſte à temporalibus ad ſpiritualia, à figuralibus ad vera tranſitus, in illis frequentiſſimus. Atque hac etiam de cauſa arbitror ego, in titulo huius Pſalmi præſcriptum eſſe (iuxta communem Græcorum atque Latinorum lectionem) In finem, pro iis qui commutabuntur, quos in Pſalmo XLIIII. *diximus eſſe populum fidelem nouæ legis. Ad hos enim finis Pſalmi & præcipua ſpectat intentio. Aut (iuxta Hebraicam lectionem) pro liliis, quod diximus in eandem conuenienter intelligi ſignificationem. Sunt enim lilia, animæ fidelium in ſancta Eccleſia, quos huius Pſalmi finis & nouiſſima intentio (vt diximus) reſpicit.*

SEPTVAGESIMINONI PSALMI ELVCIDATIO.

MAGNE Deus, paſtor, gubernator, & rector
fidelis populi tui, attende ad gemitus & ora-
tiones noſtras, quas fundimus ante conſpectũ
B tuum: *tu qui in bonitate tua ducem te præ-
bes populo tuo, quemadmodum paſtor dedu
cit oues, ante eas gradiens ad ducatum itineris, eiſq; defen-
ſionem præbens ab omnibus nocere volentibus, & ſaluta-
ria vitæ paſcua commonſtrans, quemadmodum paſtor ante
oues graditur, defenditque eas, & bona deducit in paſcua.
2 Tu domine, qui in maieſtate tua ſecundum magnificen-
tiam gloriæ tuæ ſedem habes in ſummis beatorum ſpiri-
tuum, in cuius ſignum & teſtimonium veritatis, ſuper propi-
tiatorium quondã elegiſti ſedẽ tuam, inter duo Cherubim,
alis ſuis obũbrãtia propitiatoriũ arcæ, vnde reſponſa dabas,
téq; populo tuo præſentẽ monſtrabas: *veni (inquã) de ſubli
mi ſede tua, & manifeſtũ te fac, præſentémq; exhibe, in oſtẽ-
ſione gloriæ tuæ, in cõſpectu omnis populi tui, coram oibus
te colentibus, Ephraim videlicet, Beniamin & Manaſſe, vbi-
cunq; locorum, & in quacunq; tandem ſorte cõſiſtant. 3 In
ſuſcitatione potentiæ tuæ, in oſtẽſione omnipotẽtis virtutis
tuæ, veni & accede ad nos, vt de malis maximis & peſſima

*1 Qui regis Iſrael intende: *qui deducis velut ouem Ioſeph.*

*2 Qui ſedes ſuper Cherubim: * manifeſtare coram Ephraim, Beniamin et Manaſſe.*

3 Excita potentiã tuã, & veni: vt ſaluos facias nos.

inimicorum tyrannide quibus premimur, ſaluos facias n
Tu enim vnus es, qui nos poſſis omnipotenti tua virtute ſ

*4 Deus, cõuerte nos: *& oſtende faciẽ tuam, & ſalui erimus.*

uos facere ab omnibus malis noſtris, nec præter te eſt ſ
in cælo ſiue in terra alius. 4 Tu nos Dñe, ad te conuerte,
totam mentẽ, totúmq; affectũ, & quicquid in nobis eſt, ad
valeamus cõuertere, quò ad percipienda tua beneficia ſin
idonei. Si enim tu cõuertas nos, cõuertemur ad te: *vultũ
tuũ benignũ & amicũ aſpectum, quo in filios tuos ſoles a
cere, conuerte ad nos, & oſtende nobis te placabilem, iter

Thren. 5

cõuerſus ad nos: & te reſpiciẽte, te miſerẽte, ſalui erimus. S

5 Domine Deus virtutum quouſq; iraſceris ſuper orationẽ ſerui tui?

lus enim reſpectus miſericordiæ tuæ ſalutẽ præſtat miſe
quacunq; oppreſſis calamitate. 5 Quouſq; verò tu ô D
Deus angelicorum exercituum, & omniũ virtutum, omn
fortitudinis dominator, quaſi iratum te demonſtrabis pre
bus ſeruorum tuorũ? quouſq; vultũ auertes? quandiu ve
obſurdeſces ad clamorẽ noſtrũ? quandiu exaudire differ

6 Cibabis nos pane lacrymarum, & potũ dabis nobis in lacrymis, in menſura.

nec implebis quæ poſtulamus? Ecce multũ iam tempus eſt
in afflictione humilitatis noſtræ perſeueramus, quòd per
mus in orationibus, clamantes ad te, nec ſentimus auxiliu
6 Comedere nos facis in dolore & lacrymis panẽ noſtru
& potum miſces nobis cum dolore ac lacrymis, in menſu
maxima, & nimium abundanter. Nam propter nimiã mi
riam, quæ tua permiſſione ſuper nos venit, etiã ipſa corpo

*7 Poſuiſti nos in contradictionẽ vicinis noſtris: *et inimici noſtri ſubſannauerunt nos.*

refectio (quæ ſolet oblectationẽ adferre) dolorẽ habet a
triſtitiam: nec vlla omnino res eſt corporalis, in qua nob
vlla poſſit eſſet oblectatio. 7 Permiſiſti nos fieri genti
quæ ſunt per circuitũ noſtrũ, in contradictionem atq; cõte
tionẽ, ita vt de nobis inter ſeſe ipſi certarent & cõtender
adinuicem, ſingulis nos ſibi in ſeruitutẽ rapere feſtinãtib
ita vt nunc hic populus, nunc ille noſtri occuparet domi
*& aduerſarij noſtri infideles habitãtes per circuitum, vi

*8 Deus virtutum conuerte nos: * & oſtende faciem tuam, et ſalui erimus.*

tes nos ita à te derelinqui, ita in prędã hoſtibus dari, turp
contempſerunt & irriſerunt nos. 8 Tu verò Domine D
cæleſtium exercituũ, & omnis virtutis atq; fortitudinis a
ctor, gratiæ tuæ operatione nos ad te cõuerte: *& faciẽ tu
benignus exhibe nobis, quã nũc videris à nobis tenere au
ſam: iterũ nos tuo placabili vultu ad cõmiſerationem aſp
cias, & ſalui fiemus ab omnibus anguſtiis & neceſſitatib
noſtris. Quò enim tu benigne aſpicis, & faciẽ dirigis, nõ p
teſt illuc nõ venire ſalus & omne bonũ: quemadmodũ vbi c

pore

poreus ſol aſpectum ſui luminis dirigit, mortua viuificantur
E omnia. 9 Quo verò ſis ad miſerendum pronior, faciliúſq; 9 Vineam
tuã potentiã noſtra flectat oratio, recordare Domine, quãta de Aegy-
olim gloria & dignitate tuum populum præeminere feciſti pto tranſtu-
omnibus, quãdo patres noſtros filios Iſraël, populũ illũ Iſraë- liſti.
liticum eduxiſti de Ægypto, de domo ſeruitutis & fornace Deut.4
ferrea, ad modũ agricolæ qui vineã de loco incómodo trãſ-
fert ſua diligentia ad locũ alium commodiorem, quẽ volue
rit. Ita enim tu velut agricola bonus, populũ illũ (qui in mo-
dum vineæ, latè altéq; ſuos ramos emiſerat, & in maximam
multitudinẽ excreuerat) de Ægypto, loco afflictionis & la-
boris voluiſti trãsferre: *atq; vt hanc de terra Ægypti euul- *eieciſti gẽ
ſam vineã in loco plãtares lacte & melle manãte, in terra cõ- tes, & plan
modiſſima atq; delicatiſſima, ꝓ qua iuraueras patribus eo- taſti eam.
rũ, eieciſti gẽtes ſeptẽ fortiſſimas ante cóſpectũ eorũ, Euæũ,
Iebuſæum, Gergezæum, Aethæũ, Amorrhæũ, Chananæũ, &
Pherezæũ: illíſq; tua potentia eiectis, in loco illorũ firmiter
radices agere & ſecurè habitare feciſti populũ tuum, atq; in
eo filios ac filias progignere, & animalia nutrire, domos ha-
F bitationéſq; ædificare. 10 Exhibuiſti te ducẽ itineris ante fa 10 Dux iti
ciem populi tui, & cũ de Aegypto eos educeres in mirabili- neris fuiſti
bus oſtẽtis tuis, & cũ in deſerto in colũna nubis per diẽ, & co in conſpectu
lumna ignis per noctem, gradereris ante eos, ac poſtremò cũ eius:
præmitteres ante eos Angelũ tuũ in terrã, quã dare volebas Exod.13
eis, vt gentes fortiſſimas terrã incolentes eiicerẽt ante faciẽ Exod.23
eorũ, vt abſq; labore acciperẽt repromiſſã terrã: *túq; ipſe & 33
plantaſti & firmaſti radices eius, dans ei firmã & ſecuram ha * & plan-
bitationẽ in terra illa: & vinea iſta impleuit terram vniuer- taſti radi-
ſam, quam accepit in poſſeſſionẽ. Creuit enim populus val- ces eius, &
de, & inhabitauerunt terram in multitudine maxima, à Dan impleuit
vſq; Berſabee, ſicut arena quæ eſt in littore maris. 11 Ad tã- terram.
tam autẽ excreuit celſitudinem, tam in ſublime aſcendit vi- 2.Reg.17
nea iſta, vt ſub vmbra eius requieſcerent & abſconderentur 3.Reg.4
etiã montes excelſi, ita vt multis regnis & principatibus per 11 Operuit
circuitũ imperaret, eminerétq; glorioſior omnibus per cir- montes vm-
cuitũ munera offerẽtibus, & amicitiã ac fœdera poſtulanti- bra eius:
G bus: & palmites eiꝰ ac germina quæ de hac vinea exorta sũt, * & arbu-
glorioſa facta ſunt & alta nimis, ſuper cedros electiſſimas & ſta eius ce-
altiſſimas: cuiuſmodi nimirũ fuerunt Dauid, Salomon, Eze- dros Dei.
chias, & alij nónulli, qui tã ſanctitate quã potẽtia & gloria re-

12 Extendit palmites ſuos vſq; ad mare: et vſque ad flumen propagines eius.

gni,cunctis præeminebant regnis per circuitum. 12 Dilata
ta quoq; eſt vinea iſta,& palmites ſuos extendit vſq; ad me
diterraneũ mare Philiſthinorum, ex parte vna:& vſq; ad fl
uium Euphratem,ex parte altera extendit ſuas propagine
Creuit enim populus iſte vehementer ex tuo munere, & d
latauit terminos ſuos,donec tu cũ eo eſſes : & dominaba
omnibus per circuitũ,nec erat ex omnibus regnis illis, qu
ſuper hanc vineam poſſet conſcẽdere,vt ipſam opprimere

13 Vt quid deſtruxiſti maceriam eius,& vindemiant eã omnes qui prætergrediũtur viã?

13 Tunc quidem ita floruit, ita dilatata fuit, ita præcell
vinea tua. Nunc verò ecce tota deſolata & miſerabilis app
ret, ſimilis facta vineæ, cuius diruta eſt & deiecta macer
ita vt omnes pertrãſeũtes per viam pro ſuo libito abſq; ob
ſtaculo & reſiſtẽtia poſſint in eã ingredi,& ex ea decerpe
eamq; cõfringere ac deſtruere,quiſq; pro ſuo placito, nul
prohibente,nullo reclamãte. Ita profecto factus eſt nũc p
pulus tuus,poſteaquã tuę protectionis cuſtodia(quę illi p
muro ſemper fuit)ſubſtracta eſt, omnium qui commora
per circuitum inimicorũ direptioni expoſitus, neq; eſt q
excludat illorum impetum atq; potentiam, poſteaquam
manum abſtrahis à protectione. 14 Quemadmodũ vine

14 Exterminauit eã aper de ſylua: & ſingularis ferus depaſtus eſt eã.*

maceria diruta omnibus patentem,apri ſylueſtres de ſylu
egredientes,& feræ aliæ quælibet demoliuntur & diſſipan
ita nos quoq; populũ tuum beneficio tuæ protectionis p
uatos,infideles & incredulæ nationes per circuitũ(tanqua
ſylueſtres apri,ſordidi & immundi in concupiſcentiis ſuis
propter vagum infidelitatis errorem quaſi in ſylua vaga
di)exterminant & opprimunt grauiſſimè:*& iidem ipſi
ut feræ deſerti,ſicut beſtiæ ſolitariæ, feræ ſolitudinis, alie
à domo Dei(quæ eſt Eccleſia)depaſcũtur & conſumũt

15 Deus virtutũ conuertere: reſpice de cælo, & vide, & viſita vineã iſtam.*

15 O potentiſſime domine Deus virtutum,conuertere i
rum ad nos,qui nunc auerſus videris,& benignos tuæ mi
ricordiæ oculos rurſum ad nos cõuerte:& vide pio comp
ſionis affectu,vt opem feras, præbeaſq; auxiliũ : * & veni
viſitandũ vineam tuam iſtam,vt quam olim tanta diligen
plantaſti,atq; in tanta exaltaſti gloria, nõ ita nũc ſinas ab h
ſtibus cõculcari,ſed eam de manibus cõculcantiũ & diri

16 Et perfice eam quã plãtauit dextera tua.

tium potius excutias, & tuæ protectionis maceria, vt oli
circũdes atq; cuſtodias. 16 Et quam olim tua omnipot
dextera plantauit de Ægypto tranſlatam,eam nunc quoq
dignãter promoue,benignè dirige,guberna,tuere,defend

& perfectam redde:*cõuertere quoq;,reſpice, & vide ſuper *ɛ *& ſuper*
filium hominis, ſuper Meſſiam tuum, attende in faciẽ Chri *filium homi*
ſti tui, quem de homine humanam facies aſſumere naturã, *nis, quem*
quẽ tibi confirmaſti, quem firmiſſimo conſilio prædeſtina- *confirma-*
ſti,& decreuiſti de hac vinea naſciturum:* quẽ etiam conſta *ſti tibi.*
biliuiſti,vt coram te vnà cum ſuis viuat ac regnet in ęternũ:
*quem etiã plenitudine ſpiritus tui corroborabis abſq; mẽ
ſura,& fortem facies ad debellandum Diabolum, & ſubuer
tendũ regnũ eius:vt vel propter hunc, qui de vinea iſta naſci
turus eſt,populum tuum non prorſus deleas,nõ penitus cõ-
culcari permittas, ſed vel reliquiæ ſaluæ fiant de quibus ille
procedat. 17 Eſt quidẽ iam igni ſuccenſa & ſubuerſa vinea 17 *Incenſa*
iſta tua,eſt quidẽ nunc miſerè dilaniata, fœdè conculcata, & *igni & ſuf*
B ferè ad nihilũ redacta,hoſtili ſæuitia:* veruntamen ſi tu cõ *foſſa:* ab*
uerſus iterũ nos volueris aſpicere,ſi tibi viſum fuerit cõuer- *increpatio-*
tere ad nos benignum vultũ tuũ,nobiſq; ferre ſubſidiũ,mox *ne vult⁹ tui*
illi ab oſtenſione iræ tuæ peribunt quaſi nihilũ, ad nihilum *peribunt.*
redigetur vltione iracundiæ tuæ omnis virtus & poteſtas eo
rum:tibi facillimũ & quaſi pro nihilo erit,omnẽ illorũ vir-
tutem cõfringere,nóſq; in ſtatũ priſtinũ reſtituere. 18 Fiat, 18 *Fiat ma*
obſecramus, manus tua ſuper Meſſiã Chriſtũ tuum, qui de *nus tua ſu-*
ſemine vineæ huius naſciturus eſt, qui erit vir dexteræ tuæ, *per virum*
per quẽ videlicet tu operaberis opera fortitudinis tuę,quiq; *dexteræ*
tibi erit ſecundũ virtutẽ coæqualis, eiuſdem dexteræ, eiuſ- *tuæ.*
démq; potentiæ:mitte illum quem expectamus ſaluatorem
& liberatorẽ noſtrũ, & in illo conſtitue plenitudinem poten
tiæ atq; virtutis tuæ,vt per eum ſalutẽ opereris toti orbi de-
ſideratã,iuxta promiſſiones factas patribus noſtris : *ſuper
virum(inquã) hunc Meſſiam noſtrum,quem tu confirmaſti
tibi,quem firmiſſimè decreuiſti, præordinaſti, & definiuiſti
mittendũ ex ſemine Iſraël ſecundũ carnẽ, ad ſalutẽ humani Roma.5
C generis:*quémq; etiã promiſſionibus & Prophetiis multò Roma.9
ante factis firmiter ſanxiſti venturum:*quem etiam fortitu * *& ſuper*
dine diuinitatis tuę adimplebis & corroborabis, vt ſufficiẽs *filium homi*
ſit ac validus ad regnũ mundi & principis eius deſtruendũ, *nis quem*
ac pro eo regnũ Dei erigendum. 19 Et nos,ô piiſſime Deus, *confirma-*
quantũuis grauibus affligamur moleſtiis, quantiſcunq; op- *ſti tibi.*
primamur afflictionibus, quantũlibet diu diſtuleris auxiliũ 19 *Et non*
tuũ,nolumus tamẽ vnquã à te diſcedere, nolumus per impa *diſcedimus*
tientiã tuũ cultũ deſerere, aut proiicere quã in te habemus *à te.*

ſpem noſtram,imò conſtantes permanere volumus, & perſe-
uerantes vſq; ad mortem in cultu tuo : & ſi moram feceris,
Thre.3 neq; ſtatim impleueris quæ poſtulamus,expectabimus te,&
** viuifica-* in ſilentio ac ſpe præſtolabimur ſalutare tuum:*hoc certiſ-
bis nos, ſimè ſcientes,& firmiſſimè ſperantes, quòd non in perpetuũ
nos ſis abiecturus,neq; derelicturus,quaſi penitus deſpera-
tos:ſed in tempore beneplaciti tui,cùm tibi optimũ videbi-
tur,miſereberis noſtri,& vitam adferes nobis per filiũ homi-
nis illum virum dexteræ tuæ,vitam dabis nobis,reſtituéſque
** & nomen* nobis omnia,& ab omnibus inimicis facies ſaluos : *& no-
tuum inuo- tuũ nomẽ quod colimus, deuotè inuocabimus:nos interim
cabimus. donec tibi placitũ erit noſtri miſereri, nõ ceſſabimus ab in-
uocatione tui nominis. Præſtolantes enim inuocabimus,&
inuocãdo præſtolabimur.Tũc quoq; cùm vitã per tuũ Meſ-
ſiã populo tuo attuleris,toto ex corde inuocabimus nomen
tuum omnes qui crediturі ſumus in nomine eius,& inuocan-
20 *Domine* tes conſequemur ſalutem. 20 Tu ergo Domine Deus ſu-
Deus vir- pernarũ virtutũ,& cœleſtiũ exercituũ,conuerte nos ad te,vt
tutum con- toto corde totaq; mente,& omnibus viribus tibi adhære-
uerte nos: mus,tuóq; inſiſtamus cultui, vt non indigni habeamur in
** & oſten-* conſpectu tuo,quibus tua impendas beneficia:*oſtende no-
de faciẽ tu- bis benignũ vultũ tuum, benignitatẽ exerce, & fac benigne
am, & ſal- nobiſcũ,iuxta dulcedinẽ miſericordiæ tuæ, & ſalui erimus
ui erimus. ab omni malo. Solus nanq; benignus aſpectus tuus, ad pel-
lendum omne malum,& omne bonum conferendũ, ſufficit.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum ſeptuageſimumnonum.

VERSV primo,Qui regis Iſrael intende,qui deducis velut ouem Ioſeph. In Græco eſt participiũ, *ποιμαίνων* quod ſignificat paſcentẽ,vel(vt plenius exprimamus) paſtoraliter regentem : quemadmodũ ſuprà etiam admonuimus in Pſalmo 2.circa verſum illum, Reges eos in virga ferrea. Et in Pſal.22.in verſu primo,Dominus regit me,& nihil mihi deerit.In his enim locis,eadem in Grȩco dictio ponitur. Sed & in aliis quibuſdam Pſalmorum locis, eandem hãc dictionem Græcam interpretes Latini verterũt, paſcere.Nam ſuprà Pſalmo 77.vbi in fine Pſalmi de Dauide dicitur,Paſcere Iacob ſeruũ ſuũ.Ac rurſum,Pauit eos in innocentia cordis ſui : in Græco idem verbũ ponitur quod ſuprà diximus. Vnde manifeſtum eſt, paſcere & regere pro eodem debere

acci

accipi.Inſuper & in Hebræo hoc loco participium ponitur, ſignificans paſcenté.Quod auté ſequitur,Qui deducit velut ouem Ioſeph,à quibuſdã exponitur de ipſa perſona Ioſeph, quem Deus ſibi fidentem & ſeruienté deduxit velut ouem, qui ſemper vt ouis & innocens manſuetũ ſe geſſit in omnibus,tam apud patré in terra Chanaã,quàm apud extraneos in Ægypto: & Dominus illum ſemper vt paſtor bonus comitabatur,in omnibus ſeruans eũ à fratrũ nece, ſuáq; prouidentia ad principatum AEgypti prouehens.Cui expoſitioni conſonat Chald. Paraphraſis ſic legens, Qui deducis velut ouem patrem noſtrum Ioſeph.Atq; ita quod pręcedit,Qui regis vel paſcis Iſrael,ſimili ratione de perſona Iſraelis poſſet intelligi,iuxta illud quod Iſrael ipſe pueris Ioſeph bene Gene.48 dicens,ait,Deus qui me paſcit à iuuentute mea,&c. Nos tamen in Elucidatione maluimus ad totũ populũ Iſraeliticũ referre ſermoné.Cui ſentẽtię magis fauet quod ex Hebręo ſecundo loco vertit Hieronymus, Qui deducis velut gregé Ioſeph.Et Felix per numerũ pluralem vertit, Velut oues.Id

F enim ad populũ totum magis ſpectat. Verſu ſecundo,Qui ſedes ſuper Cherubim, manifeſtare coram Ephraim, Beniamin & Manaſſe.Hãc manifeſtationé coram Ephraim, Beniamin & Manaſſe, in Elucidatione generaliter ſumus interpretati,de apparitione corã populo Domini. Poteſt tamen ſpecialis aſſignari ratio, quare de his tribubus ſpecialis fiat mentio,non auté de tribubus aliis. Arca nanq; Domini, vbi ſupra propitiatoriũ inter duo Cherubim locũ ſibi elegerat, in medio erat totius multitudinis filiorũ Iſrael:omnes auté tribus duodecim erant per circuitũ: ab Oriente quidé erát Iudas, Iſſachar, & Zabulon:à meridie Rubé, Simeó & Gad. Et hi præibant,cum eſſet proficiſcendũ. Ab occidente verò erát caſtra Ephraim, Beniamin & Manaſſe: & ab Aquilone, Dan,Aſer & Nepthalim. Itaq; erat præſentia Domini peculiariter ante Ephraim, Beniamin, & Manaſſe, qui in poſtrema parte erant ad Occidenté. Nihil ergo aliud ſibi vult hæc poſtulatio,quàm vt præſentiã ſuã Deus populo exhibeat, vt ad propitiatorium ſuum vellet deſcendere, & ſe populo toti exhibere pręſenté.Sic enim quoties Deus manifeſtatur ante tres illas tribus, intelligitur toti populo ſeſe exhibere præſentem.Cùm enim Deus populum ſuũ derelinquebat in manus hoſtiũ,& duris afflictionibus ſubiacere patiebatur,quaſi

abſens,propitiatorio derelicto,reputabatur,eò quòd deſ- ſione ſolita non monſtraret ſuam præſentiã. Orant proinde vt appareat,& ad propitiatoriũ redeat. Verſu tertio,Ex- ta potentiã tuam, & veni,vt ſaluos facias nos. Nonnulli h- intelligunt poſtulari aduẽtum Chriſti in carnem ad huma- ni generis ſalutem.Quod quidem ſecundum intelligentia- myſticam rectè manifeſtatur , quẽadmodũ & Pſalmus tot- huic propoſito de Chriſti incarnatione non incómodè poſ- ſet applicari.Videtur tamẽ ex Pſalmi deductione, de adue- tu in auxilium fieri ſermo,quemadmodũ monſtrant quer- moniæ quæ mox enarrantur,præſentiúmq; miſeriarũ ſimi- & beneficiorũ corporaliũ patribus olim exhibitorũ propo- ſitio. Verſu ſexto,Cibabis nos pane lacrymarum, & poti- dabis nobis in lacrymis in menſura. Panis lacrymarum eſt qui in dolore,& cum lacrymis à lugentibus ſumitur. Simi- Pſalm.101 le eſt de potu in lacrymis. Sic & in alio Pſalmo dicitur,Ci- nerem tanquã panẽ manducabã, & potum meum cum fle- miſcebam. Illud autẽ,in menſura,quod ad arctitudinẽ & te- nuitatẽ cibi ac potus referunt,nos in Elucidatione expoſui- mus,maximã abundantiã lacrymarũ atq; doloris.Cui con- ſonat quod Felix vertit ex Hebræo,Feciſti illos (ſcilicet de populo tuo) comedere panem lacrymarum , & feciſti illo- bibere lacrymas in maxima menſura. Nec diſſonat quod habet Paraphraſis Chaldaica , Cibaſti eos panibus intincti- lacrymis,& bibere feciſti eos vinum lacrymis affluens.Neq; aliud velle videtur quod Hierony.ac cæteri vertunt, Pota- nos in lacrymis tripliciter,de quo in annotationibus ex He- bræo nonnihil dicemus. Verſu ſeptimo, Poſuiſti nos in c- tradictionẽ vicinis noſtris. Habet hæc enuntiatio duplicem intelligentiã. Prior eſt,quã in Elucidatione explanauimus de hoſtiũ adinuicem contẽtione pro direptione populi fi- delium.Quando enim populus fidelis ita ex omni parte a- hoſtibusper circuitũ opprimitur,vt nunc ab illis vim patia- tur,nunc ab aliis,rectè quaſi in contradictionẽ & contenti- nẽ poſitus dicitur, vtpote pro quo hoſtes adinuicẽ conten- dunt,quis illum poſſideat,quis in illũ vſurpet dominiũ,qui- illũ affligat miſeriis:quomodo ager quilibet in contentione vel contradictionẽ poni intelligitur,cum de eo,in cuius poſ- ſeſſionem veniat,contenditur. Hæc autem diuerſorũ pro c- iuſdam afflictione,contentio, exprimit magnam patienti-

po-

pro quo contenditur,miſeriam:dum ſcilicet quiſq; pro viri-
bus moleſtare & affligere nititur miſerũ. Et planè quomo-
do de Sinone capto ait Vergilius,dicens, Certántq; illudere Aen.2
capto:ita Iſraëlitis quoq; legimus accidiſſe,vt certarẽt adin
uicem hoſtes populum iſtum opprimere,affligere, atq; con
terere:quod ex ſacris hiſtoriis fit manifeſtũ,in quibus quàm
ſæpe legimus populum Iſraëliticum,Deo permittente, nũc
ab Aſſyriis,nũc ab AEgyptiis, nunc ab aliis per circuitũ na-
tionibus ſpoliatum,ac grauia paſſum. Poſterior intelligẽtia
eſt, Poſuiſti nos in contradictionẽ & oppugnationẽ hoſtiũ,
id eſt, feciſti nobis contradictiones,contentiones,oppugna-
tiones,& prælia ſuſcitari ab aduerſariis vicinis noſtris. Secũ
dum quẽ intelligitur cõtradictio iſta ſiue contentio aduer-
ſariorum, non adinuicem,ſed contra populum Iſraëliticũ:
quomodo & de Saluatore noſtro CHRISTO Hebræis ſcri Hebr.12
bẽs ait ſanctus Apoſtolus, quòd paſſus ſit aduerſus ſemet-
ipſum cõtradictionẽ:Recogitate(inquit)eum qui talẽ ſuſti-
nuit pro nobis aduerſus ſemetipſum contradictionẽ,vt non
A fatigemini animis veſtris deficiẽtes. Verſu octauo,Deus vir
tutum conuerte nos,& oſtende faciem tuam & ſalui erimus.
Verſus iſte tertiò in hoc Pſalmo repetitur. Eſt enim verſus
quartus & octauus,eſt & nouiſſimus,totiúſq; orationis clau
ſula.Quæ trina repetitio, ad ſanctæ ac ſuperbenedictæ Tri-
nitatis inuocationẽ rectè intelligitur pertinere. Dignus au-
tem verſu eſt verſiculus iſte, qui non dico tertiò repetatur,
ſed perpetuò in ore noſtro verſetur.Et vide,quæſo te, quàm
apto ordine procedat hæc poſtulatio. Primũ enim oramus
à Deo conuerti,ac deinde monſtrari nobis faciem Domini,
ſicq; ſalutem percipere.Prius enim eſt, vt iracũdiæ cauſa tol
latur,ac deinde vt placidus redeat vultus eius qui iracundiã
poſuit.Quid autẽ eſt in nobis, quo Deum cogimus à nobis
vultum ſuum auertere ? Quid,niſi quia nos prius auertimur
ab eo?Semper enim oculi Domini ſuper iuſtos, & metuẽtes Pſal.22
eum,ſunt in bonũ.itaque,niſi nos priores auertamur ab eo, Pſalm.23
nunquã ille faciẽ ſuam auertet à nobis. Aptiſſimè ergo qui
faciem Dei placidam ſibi cupit reſtitui, prius ſe poſtulat ad
Dominum cõuerti.Quis autem ex aduerſis faciat cõuerſos,
niſi ſolus ipſe cui in oratione loquitur Propheta,dicẽs, Con
uerte nos domine,& conuertemur ad te? Scio enim (inquit Hiere.31
idem Propheta) quoniã nõ eſt hominis via eius,nec viri eſt,

Thren.5 vt dirigat greſſus ſuos. Eſt enim homo ſpiritus vadẽs, & non
Hier.10 rediẽs: à Deo per ſuam malitiam recedens, ad Deum autem
Pſal.102 per ſuam propriam ſolam virtutem redire non potens. Ergo
tu domine virtutum (cui nihil impoſſibile neq; difficile eſt)
conuerte nos, ac deinde conuerſis faciẽ oſtende placabilem,
qui auerſis iuſtè auertiſti vultum iratum. Si autem faciẽ tuã
nobis oſtenderis, ſi nobis ſolita miſerationis placiditate illu
xeris, non poterit non ex hac tuæ faciei cõuerſione & vultus
illuminatione ſalus nobis procedere. Vnde quaſi hac de re
certus, neq; quicquam dubitans, ait, Oſtende faciem tuam
Pſalm.66 & ſalui erimus. Sic & in alio Pſalmo dicitur, Deus miſerea
tur noſtri, & benedicat nobis: illuminet vultũ ſuũ ſuper nos,
& miſereatur noſtri. Eſt autem notatu digna hoc in loco
Chaldaica Paraphraſis, pulchrè admodum præſentẽ verſi
culum exponẽs, in hunc modum, Deus exercituum, cõuerte
nos de captiuitate, illumina ſplendorẽ iocũditatis faciei tuæ
ſuper nos, & ſalui erimus. Illam autẽ captiuitatem, præcipue
intellige captiuitatẽ peccati & mortis, deinde etiã eam quæ
temporaliter premit populum. Ex priore nanque poſterior
proficiſcitur. Verſu nono, Vineam de AEgypto trãſtuliſti.
Populum Iſraëliticum hoc in loco intelligendum monſtrat
Chaldaica Paraphraſis, quæ ſic habet, Domum Iſraëlis quæ
aſſimilatur vineæ, de AEgypto trãſtuliſti. Et pro eo quod in
ſequẽti verſu habemus, Dux itineris fuiſti in conſpectu eius:
eadem Paraph. habet, Expuliſti à facie eius Chananæos. Et
aliàs in ſcriptura legimus, hunc populum vineæ aſſimilatũ,
& vineam Domini nuncupatum, veluti apud Eſaiam cap. 5.
Vinea facta eſt dilecto meo, in cornu filio olei. Ac poſt pau
ca, Vinea enim dñi exercituum, domus Iſraël eſt, & viri Iuda
Matth.21 germen delectabile eius. Et de eadem Saluator ait in Euan-
gelio, Vineam paſtinauit homo, & ſepem circũdedit, & fo-
dit in ea torcular, & locauit eã agricolis, & cætera. Pulchrè
verò in metaphora perſiſtẽs Propheta, populi iſtius de AEgy
pto eductionem, vocat tranſlationẽ vineæ, ipſiúſq; populi in
terra promiſſa firmationem appellat vineæ trãſlatæ planta-
tionem, ac deinde eius populi exaltationẽ, & multiplicatio-
nem deſcribit per ſimilitudinẽ vineæ in altum cõſcendentis
ſupra ſublimitatẽ montiũ, & in latum ſeſe expandentis vſq;
ad mare. Demũ vbi querimonia proponitur deſolati populi
cõtinuata vineæ metaphora, dicitur maceria eius diruta, ipſa
verò

verò omniū vindemiationi, deprædationi atq; rapinæ expo ſita, ita vt feris ſyluarū & beſtiis agri liber pateat introitus ad conculcandum,& eradicandum omnia. Ita cōſideratione aptiſſima, quæcunq; de populo hoc proponūtur, ſiue ad cōmemorationem prioris beneficij, ſiue ad querelā præſentis miſeriæ, ſub vineæ comparatione, metaphoræ ſemel aſſumptæ continua proſequutione, pulchrè admodū explicantur. Si verò ſecundum myſticam intelligētiam, vineam iſtam intelligamus ſpirituale & veram domum Iſraël, quæ eſt Eccleſia fideliū, domus Dei, aptiſſimè hæc omnia in nos cōpetēt, I.Tim.3
quoties in prædam & in direptionē infidelibus damur: quēadmodum ex iis quæ frequēter ſupradicta ſunt, facilè per ſe intelligens quiſque poterit animaduertere. Verſu decimo, Dux itineris fuiſti in cōſpectu eius. Intellige, viam præparaſti,& viā feciſti ante eam. In Græco enim vno verbo dicitur ὡδοποίησας, quod eſt viā feciſti, quomodo etiam habet Pſalterium Romanum. Et Felix ex Hebræo, Præparaſti viam vel
D ſemitam in conſpectu eius. In ſequēti autem verſu, per arbuſta, intellige propagines vel ramos:& per cedros Dei, cedros electiſſimas atq; altiſſimas: quemadmodum Pſalmo 35. per montes Dei, intelligimus mōtes altiſſimos, Iuſtitia ſua ſicut montes Dei. Hæc autem de exaltatione vineæ & dilatatione, ſi iuxta myſticam intelligentiā ad populum fidelē in Eccleſia noua referātur, aptiſſimè intelligi poterūt de Eccleſiæ exaltatione, dilatatione,& profectu. Operuit enim montes Eccleſiæ vmbra, quando ſub fide & vnitate Eccleſiæ principes orbis & regna gentium elegerunt requieſcere: arbuſta autē eius cedros Dei operuerūt, quādo filij Eccleſię omnem mūdi ſapientiā & ſublimitatem ſuperātes, omnem altitudinem & omnem ſublimitatē aduerſantem ſciētiæ Dei nouerunt in captiuitatem redigere, potētiſſimorúmq; principum ſecularem potentiā, & ſapiētiſſimorū hominum ſecularem ſapientiā, ſuæ fidei ſtabilitate deſtruere. Vſque ad mare verò palmites extendit,& vſque ad flumen miſit germina, quādo miſſis per orbē terrarū Apoſtolis, aliiſq; veritatis prædicatoribus, in omnem terrā exiuit ſonus eorū, & in fines orbis terræ peruenerūt verba eorum, ſicq; per orbem dilatata eſt fides Catholica. Cui myſticæ expoſitioni non diſſonat quod habet Paraph. Chald. Expādit ramos ſuos, miſiſti diſcipulos eius vſq; ad mare magnum,& vſque ad flumen Euphratem

(margin: I.Cor.13 — beside "nem & omnem ſublimitatē aduerſantem ſciētiæ Dei noue-"; Pſalm.18 — beside "toribus, in omnem terrā exiuit ſonus eorū, & in fines orbis")

germ

germina eius. Verſu decimoquarto, Exterminauit eã aper de ſylua,& ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Poteſt ſingulare accipi pro plurali ſecundum cõmunem loquẽdi cõſuetudinem,vt ſignificetur , apros de ſylua & feras ſolitarias,vel feras deſerti demolitas eſſe vineã domini.Aut ſub numero ſingulari (quod in idem redit) intellige populum gentilem, qui eſt velut aper de ſylua egrediẽs, idémque velut ſingularis ferus. Eſt enim loquutio à ſimilitudine vineæ ſumpta, quã collapſa maceria,beſtiæ huiuſmodi ſolẽt demoliri.Vigilanter autẽ attẽde,quomodo homines infideles apris cõparantur,quos etiam Dominus in Euãgelio interdum porcos,

Matth.7 interdũ verò canes appellat, veluti cũ diſcipulis ait: Nolite dare ſanctũ canibus:neque mittatis margaritas veſtras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus ſuis , & canes con-

Matth.25 uerſi dirumpãt vos. Alibi verò etiam hœdis cõparat,dicẽs, Cum venerit filius hominis in maieſtate ſua,tũc congregabũtur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos abinuicem, ſicut ſegregat paſtor oues ab hœdis. Sed & hoc notandum diligenter,quòd apri iſti non de domo exeunt, ſed de ſylua.

1.Tim.3 Domus enim Dei (teſte magno gentium Apoſtolo) ſancta Eccleſia eſt. Infidelitatis autem & peruerſitatis natio, ſylua eſt,quia à Deo deſerta:& quicunq; in ea inhabitant,à domo Dei ſunt alieni,ſylueſtres ſunt, nõ ciues ſanctorũ, & domeſtici Dei.Vbi autem nos habemus ſingularem ferum,Græcè habetur μόνιος ἄγριος :hoc eſt,ſolitarius ferus,vel ſingularis agreſtis,id eſt,fera deſerti.Non enim ita accipi debet quod dicitur,ſingularis ferus, vt idem valeat quod ſingulariter vel eximiè ferus. Non enim ſignificatur iſta ſuperexcellentia, quemadmodũ Græci ſermonis proprietas manifeſtius indicat:ſed ſingularis potius vnicũ vel ſolitariũ ſignificat. Inuenimus autem & in ſacris literis vocabulũ iſtud ſingularis, in hac ſignificatione vſurpatum , velut Marci 4. Et factum eſt cum eſſet ſingularis,interrogauerunt eum diſcipuli,hoc eſt, cum eſſet ſolitarius, & extra multitudinem. In Hebræo autem,vnica dictio ponitur ziz, quam interpretes admodũ diuerſimode reddunt.Hieronymus vertit, Omnes beſtiæ agri depaſtæ ſunt eam:intelligens ſcilicet per ziz.generaliter omnem beſtiam agri. Felix etiam vertit, Fera agri depaſta eſt eam,aſſerens hac dictione ſignificari omne genus animalis ſylueſtris.Atque horũ verſiones magis noſtræ lectioni con-

ſen-

ſentiũt.Plura de hac eadẽ dictione Hebraica diximus in annotationibus ex Hebræo Pſalmo 49. pertractantes partem illam, Et pulchritudo agri mecum eſt, vbi in Hebræo eadẽ dictio ponitur. Verſu decimoſexto,Et ſuper filium hominis,quem confirmaſti tibi. Hoc loco quidam codices Latini non habent additum genitiuum hominis,ſed habẽt tantũ, Super filium quẽ cõfirmaſti tibi:qua in parte Hebraicæ cõſentiũt lectioni, quæ genitiuum hoc loco non habet. Græci tamen codices,atque etiã plerique Latinorum addũt,æquè atque in verſu decimooctauo. Intelligunt autem quidã per hunc filium, nõ Meſſiam, ſed ipſum populum Iſraëliticum, qui per vineam hactenus ſignificabatur. Tanquam filiũ nãque Deus habuit populũ Iſraëliticum, iuxta quod in Exodo legimus, Filius meus primogenitus Iſrael. Ac rurſum ex voce Domini,per Moyſen ad Pharaonem, Dixi tibi,dimitte filium meum , vt ſacrificet mihi : eundémque populum intelligunt in verſu ſequenti , per virum dexteræ Dei : quoniam ſcilicet dextera ſua illũ Deus ſolitus erat protegere. Verùm quod ſequitur in verſu decimooctauo, Et ſuper filium hominis quem confirmaſti tibi,nõ ſatis commodè videtur poſſe aliò,quàm ad Meſſiam accõmodari. Illic enim, & in Hebræis & in Grecis & in Latinis exẽplaribus legitur, Filius Adã vel hominis. Nuſquã autẽ in ſcriptura legimus totum populum Iſraeliticum filium hominis , vel filiũ Adã appellatum. At verò Meſſiã noſtrum filium hominis fuiſſe etiam peculiariter appellatũ ,ex Euangelica hiſtoria nimis eſt manifeſtũ, cùm & ſeipſum plerũque hoc nomine appellauerit.Nos itaque hũc filiũ hominis,in Elucidatione ſumus interpretati Meſſiã Chriſtum Cui expoſitioni apertè ſubſcribit Chald.Paraph.quæ ſic habet : Et ſuper regẽ Meſſiã, quem cõfirmaſti tibi. Et in verſu decimooctauo,Sit manus tua ſuper virum cui iuraſti in manu dextera tua:quod rectè in Meſſiã cõpetit, cui(vt in alio loco dicitur) iurauit dominus,& non pœnitebit eum. Verſu decimoſeptimo , Incenſa igni & ſuffoſſa:ab increpatione vultus tui peribũt. Quidam verſum præſentem accipiunt , quaſi incenſa & ſuffoſſa nominatiui caſus exiſtant,in neutro genere,& ſupponãtur verbo,peribũt:vt ſit ſenſus, Incenſa igni & ſuffoſſa peribunt ab increpatione vultus tui.Verùm hãc conſtructionẽ manifeſtè condẽnat lectio Græca, quæ nominatiuos habet ſingulares gene

Exod.4
Ibidem.
G
Pſal.109

genere fœminino, hoc modo, ἐμπεπυρισμένη πυρὶ, καὶ ἀνεσκαμ-μένη. Rectius ergo diuiſim ita accipiemus ſententiam, Vi-nea ſuccenſa eſt igni, & ſuffoſa: ab increpatione tamẽ vultus tu[i] hoſtes incenſores & effoſores peribunt, & reuertetur vin[ea] tua in ſtatum priſtinum. Iuxta quã ſentẽtiam ita vertit Feli[x] verbo ſubſtantiuo ſuppleto, Combuſta eſt igne, exciſa eſt, a[b] increpatione vultus tui peribunt.

OCTOGESIMI PSALMI
ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte octogeſimus, exhortatio videtur eſſe ve-teris populi, ad celebrandum in lætitia feſtiuitates domini D[ei] ſui, maximè illam quæ in menſis ſeptimi principio tubis clange-tibus erat celebranda, ſimúlque rememoratio veterum beneficiorum populo exhibitorum: & commonitio conteſtatióq; Domini ad po-pulum, de fideli cultu & pura ſeruitute, quam ſibi vult impendi, quam ſeriò exigit à ſeruis ſuis, non compatiens ſecum deos alien[os]: vbi accepta occaſione, commodè exprobratur populo, poſt tot ac-cepta beneficia, & propoſita promiſſa ampliſsima, pertinax ipſius in-credulitas, cuius etiam pœnam tam temporalem, quàm æternam de-ſcribit. Nos verò ad ſpiritualem exhortationem ſiue admonitionem ad ſpiritualiter Deo feſta dignè celebranda, ipſiq; cultu debito fa-mulandum, præſentis Pſalmi textum commodè poterimus referre.

OCTOGESIMI PSALMI
ELVCIDATIO.

*1 Exultate Deo adiutori noſtro: * iubilate Deo Iacob.*
*2 Sumite Pſalmum, & date tympanum: *pſalteriũ iocundum cũ cithara.*
3 Buccinate in neomenia tuba, in inſigni die ſolennitatis veſtræ.
Num. 29
4 Quia præ

CVM exultatione laudate fideles vniuerſi do-minum Deum, fortiſſimum, fideliſſimúmq; ad-iutorem noſtrum: *cum iubilis & laudibus celebrate Deum Iſraël, Deum fidelis popu-li ſui. 2 Aſſumite Pſalmos ad illi canendum in gaudio, & exhibete tympana, vt perſonetur in eis ſonitus lætitiæ: * pſalterium iucundum ſimul exhibete cum cithari-ris, & omnis generis muſica inſtrumenta proferte Domino, vt in eis laus plenior reſonet, non ſolũ voce oris deprompta, ſed & foris per artis inſtrumenta ſeſe effundens. 3 Clangi-te tuba in nouilunio, in ipſis Calendis, & prima die menſis ſeptimi: quæ dies eſt vobis ſolennis, & inſigniter celebris ex præcepto domini, vt omne opus ſeruile nõ faciatis in ea, quo-niam dies clangoris eſt & tubarum. 4 Quia de hac ſolen-nitate celebrãda præceptum accepit populus Iſraël, & decre-

ct

eſt,ſiue lex à Deo Iſraël conſtituta populo ſuo. Voluit enim
ipſe,& præcipiendo decreuit, vt prima dies menſis ſeptimi
eſſet filiis Iſraël ſabbathum memoriale, clangentibus tubis,
quod vocaretur ſanctū, in quo nullū facerent ſeruile opus,
ſed conſtitutū offerrent ſacrificiū,parantes ſe ad ſolennitatē
alterā decima die eiuſdem menſis ſuo ordine ſequuturā, ad
expiationē publicā, ac deinde etiā ad feſtiuitatē tabernacu-
lorū,quæ erat die decimaquinta menſis eiuſdem. 5 Poſuit
autē Deus præceptū illud in teſtimoniū &memoriale in po-
pulo Iſraël,cùm educeret eū de terra Aegypti:hoc pręceptū
illi cōſtituit in cōmemoratione beneficij eductionis de Ae-
gypto, atq; cæterorū pòſt exhibitorū omniū beneficiorum:
B *in qua terra Aegypti aduena fuerat,& ſub iugo,ac ſeruitu-
te barbaræ & incognitæ gentis ſeruierat,cuius linguam non
intelligebat,ſub Aegyptiorū ſeruitute,quorū lingua illi fuit
peregrina. 6 Verū Deus ipſe ab oneribus grauiſſimis luti
& lateris,ſub quibus miſerrimè ſeruiebant, liberauit eos,ne
dorſa amplius deberēt eiuſmodi oneribus ſubdere,ipſe eos
de grauiſſima hac ſeruitute qua premebantur redemit: *ſi-
quidem manus eorū ſeruierāt in cophinis,ad colligendū pa-
leas, ad portandū lutum & lateres, iuxta numerū præfixum
ſibi,vſq; ad amaritudinem animæ ſuæ. 7 Vox domini,Ecce
popule meus cùm in tribulatione eſſes, cùm Aegyptij per-
ducerēt ad amaritudinē vitam veſtram,grauiſſimis oneribus
luti & lateris,clamaſtis ad me dominū Deū patrū veſtrorum:
& ego nō obſurdui ad clamores veſtros, ſed iuxta petitionē
C veſtrā liberaui vos de fornace ferrea Aegypti: * exaudiui te
in occulto tēpeſtatis & tonitrui,cùm ego ſub columna nubis
latēs,tonitrui tempeſtate concitata,Aegyptiorum currus in
profundū maris rubri ſubuerſis rotis agitarem, ſicq; illos in
medium fluctuū iniicerē:ita pro vobis mirabiliter pugnan-
do,vt non euaderet nec vnus ex eis, cùm tamen ego velut ex
abſcondito pugnarem,nec exterius in pugnatoris forma me
oſtenderē: * poſt hoc autē tantū tuæ liberationis beneficiū,
& alia huiuſmodi plura, probaui ego te apud aquas quæ ex
murmuratione veſtra nomen acceperūt, vt contradictionis
appellentur:ibi te probaui cùm eſſet aquæ defectus,vt vide-
rem an fidelis eſſes tot acceptis beneficiis, an nō:& oſtendiſti
te,poſt tot accepta beneficia, & tam patentiſſima conſpecta
prodigia,adhuc infidelem murmuratorē & contradictorem

ceptū in Iſrael eſt, & iudiciū Deo Iacob.
Ibidem.

*5 Teſtimoniū ī Ioſeph poſuit illud, cū exiret de terra Aegypti: * linguā quā nō nouerat, audiuit.*

*6 Diuertit ab oneribus dorſū eius: * manus ei⁹ in cophino ſeruierunt.*

*7 In tribulatione inuocaſti me, & liberaui te: * exaudiui te in abſcondito tempeſtatis.*

Exod.14

** pbaui te apud aquā cōtradictionis.*

Num.20

8 Audi proinde popule meus, & ego ſeriò loquar tibi,&
obteſtatione aperiã tibi voluntatẽ meam,vt ſcias quẽadm
dum coram me debeas ambulare,ne tibi dicas nõ prædiẽ
aut ne excuſes per ignorantiam: *ecce Iſraël popule meus
me audire velis, & mihi verè eſſe obediens, hoc ante om
prouidebis, vt non ſit in te Deus aliquis nouus & extrane F
quem nõ coluerũt patres veſtri,vt nõ vobiſipſis aliquod id
lum fabricetis,neq; vllam ſpeciem cuiuſcunq; rei quam p
Deo colatis : neque vllum omnino Deum alium præter m
adorabitis, ſed mihi vni & ſoli cultũ diuinitatis impende
9 Ego enim ſolus ſum verus dominus & Deus veſter: qui
in potentia virtutis meæ eduxi de terra Aegypti , quique
ante eductionẽ hãc ſtupenda prodigia exercui in Pharao
& ſeruos eius,veſtri cauſa: item & poſt eductionẽ in deſer
mirabilia coram oculis veſtris exhibui:*& nũc latè aperi
tuum,poſtula quæcunq; volueris,& quantacunq; volueris
ego quæcunq; poſtulaueris , abundanter tribuam tibi iu
deſiderium cordis tui : tantùm poſtula , tantùm quid ve
indica, imò & quicquid volueris pete, & ego abſque tuo l
bore abundatiſſimè tuis votis ſatisfaciam, ſi te modò in
ritate fidelem inueniam. Vnde nihil opus habes ad alien
deos confugere , poſteaquam per me omnia conſequer
10 Quanquã autẽ ita blanda promiſſa propoſuerim pop
meo,noluit tamen obedire voci meæ,nec tam blãdis prop G
ſitis cõditionibus ſuſcipere voluit obedientiã præceptor
meorum:*populus Iſraëliticus,cui tanta præſtiteram be
ficia, cui tam egregias offerebã pollicitationes, non acqu
uit ſermonibus meis,nõ credidit,neq; adhęrere voluit m
11 Et quoniam me eligentem, vocantem, & benefacere v
lentẽ ſpreuerũt & abiecerũt,ſemper inobedientes voci me
idcirco & ego viciſſim abieci illos propter ſuam ingrat
dinẽ & inobedientiã,& permiſi illos duci prauis cõcupiſc
tiis cordis ſui, dimiſi illos ſequi prauitatẽ & praua deſid
peruerſi affectus ſui:*ambulabũt à me dimiſſi ſecundũ p
uas adinuentiones ſuas,ſecundũ malas cogitationes & pe
ma cõſilia carnalis cordis ſui, perficiẽt quæcũq; illis ſugg
ſerit maligna ſua cogitatio. 12 At verò ſi populus quẽ e
geram, gratũ ſe delectatione atq; vocatione præſtitiſſet, d
b tam mihi præſtãs obedientiã : *ſi Iſraëliticus populus am
bulaſſet in præceptis atq; iuſtificationibus meis quæ illi p
poſi

8 Audi po-
pulus meus,
& cõteſta-
*bor te: * Iſ-*
raël, ſi au-
dieris me,
nõ erit in te
Deus recẽs,
neq; adora-
bis Deum
alienum.
9 Ego enim
ſum Domi-
nus Deus
tuus qui edu
xi te de ter-
ra Aegy-
*pti: * dilata*
os tuum, &
ĩplebo illud.
10 Et non
audiuit po-
pulus meus
vocẽ meam:
** & Iſraël*
nõ intendit
mihi.
11 Et dimi-
ſi eos ſecun-
dũ deſideria
cordis eorũ:
** ibunt in*
adinuentio-
nibus ſuis.
12 Si popu-
lus meus au
diſſet me:
** Iſraël ſi*
in vijs meis
ambulaſſet.

poſuerã vt ambularet in eis. 13 Pro nihilo vtiq; inimi-
cos eorum humiliaſſem, pro minimo ſanè, imo pro nihilo
mihi fuiſſet eorũ aduerſarios omnes expurgare, ipſiſq; ſub-
iugare, & ante faciem eorũ conterere: minimo vtiq; nego-
tio, & nullo penitus labore ab omnibus aduerſariis illos ſer-
F uaſſem ſecuros: * & ſuper aduerſarios eorum volentes eos
affligere, ego aggrauaſſem vltricem manum meam, poten-
tiam vltionis meæ exercuiſſem aduerſus omnes qui voluiſ-
ſent nocere populo meo: quemadmodũ abundè ſatis re ipſa
oſtenderam in contritione terribili Aegyptiorum, & Cha-
nanæorum eiectione valida. 14 At verò iſti rebelles ſem-
per & increduli, ſemper aduerſantes & repugnantes domino,
obſtinati in dura ceruice infidelitatis ſuæ, mentiti ſunt ad-
uerſus dominũ, nihil eorũ obſeruantes opere quæ ore pol-
liciti fuerant, egerúntq; mendaciter contra Dominum: * &
erit tempus punitionis eorum in æternum, punitione æter-
na vltio ſumetur de ipſorum tanta ingratitudine, infideli-
tate, & inobedientia. Siquidem ignis æternus deuorabit
inobedientes huiuſmodi & incredulos: vt qui in hoc tem-
pore tot beneficiis ſuauiſſimè inuitantem, peruicaciter ni-
mium contempſerunt, in futuro vltionis tempore duriſſima
ſine fine ſuſtineant tormenta. 15 Attamen Deus gentem il-
lam repugnantem & inobedientem cibauit ex pinguedine
frumenti, ex medulla tritici, id eſt, pane electiſſimo & delica-
G tiſſimo: * & comedere dedit eis ad abundantiã mel, quod de
petris colligebant, vbi abſq; hominũ ſtudio vltrò apes mel-
lificabant: dedit eis terram lacte & melle manantem, pro-
ferentem fructus pinguiſſimos, & electiſſimum triticum, vbi
& tanta mellis erat copia, vt de petris abundanter mel poſ-
ſent colligere: quod ſanè beneficium valde illorum impieta-
tem exaggerat, qui nec ſic emolliri potuerunt, aut in Dei
ſeruitutem ſaltem beneficiorum dulcedine ineſcari.

*13 Pro nihilo forſitã inimicos eorum humiliaſſem: * & ſuper tribulãtes eos miſiſſem manum meã.*

14 Inimici domini mẽtiti ſunt ei.

** & erit tẽpus eorum in ſecula.*

*15 Et cibauit eos ex adipe frumẽti: * & de petra melle ſaturauit eos.*

ANNOTATIONES IN
Pſalmum octogeſimum.

VERSV tertio, Buccinate in neomenia tuba. De feſto
tubarũ, quod initio menſis ſeptimi celebrabatur, legi-
mus Num. 29. Dicunt autem quidam, clangorem iſtum tu-
barum fuiſſe in tubis corneis, propter memoriã oblationis Gen. 22
Iſaac, pro quo fuit oblat⁹ aries cornibus hærẽs inter vepres:
qua in re typum geſſit poſt immolandi agni, pro peccatis

Exod.20 mundi. Alij in rememorationẽ acceptę legis Dei. Cùm en
legẽ daret Dñs, audita fuit vox buccinæ terribiliter buc
nãtis, & cõcrepantis admodũ terribili ſonitu. Pro quo fac
quod in hoc Pſalmo principaliter ſermo fiat de obedien
legis Dei, & de trãſgreſſionis querimonia, cùm dicitur, Au
popule meus, & cõteſtabor te, &c. Ego ſum dominus De
tuus, &c. Si populus meus audiſſet me, &c. Verſu quin
Teſtimoniũ in Ioſeph poſuit illud. Ioſeph hîc accipitur p
populo Iſraëlitico, qui nonnunquã à Ioſeph (propter em
nentiã ipſius in Aegypto) nominatur: quemadmodũ ſup
Pſal.79 Pſal.76. Redemiſti in brachio tuo filios Iacob & Ioſeph. I
Pſalmo proximè hunc præcedente, Qui regis Iſraël inten
qui deducis velut ouẽ Ioſeph. Fieri autẽ de ipſo toto pop
ſermonẽ, manifeſtè ſatis indicãt verba textus. Non enim Io
ſeph ipſe egreſſus aliquãdo fuit de terra Aegypti, neq; in ſ
egreſſu huius feſtiuitatis præceptũ vllũ accepit: ſed popul
vniuerſus poſt liberationẽ in deſerto, loquẽte Dño in mon
Sinai, mandatũ huiuſmodi de feſto tubarũ ac cæteris cel
brãdis accepit. Quod autẽ ſequitur, Linguã quã non nouer
audiuit, nos in Elucidatione expoſuimus de lingua Aeg
ptiorũ, quæ filiis Iſraël erat peregrina, cũ primũ in Aegyp
deſcenderent. In quo ſignificatur ipſos in Aegypto aduen
fuiſſe & peregrinos: ac proinde cũ educerẽtur, de gente ba
bara, & ſibi peregrina fuiſſe eductos. Alij verò intelligunt
loquela domini, in legis datione in deſerto. Non enim ſoli B
fuerãt, donec in Aegypto manerẽt, audire vocẽ tonãtis d
quã in deſerto in datione legis audierunt cũ maximo terr
re, vt tãto fixius propoſita inhærerẽt cordibus audientiu

Verſu ſexto, Manus eius in cophino ſeruierũt. In coph
ſeruierũt manus populi Iſraëlitici, quoniã in corbibus po
tare debebãt lutũ & lateres, ac paleas colligere per totã te
ram. Quod autẽ ex Hebræo vertit Hieronymus, Manus ei
à cophino receſſerunt: ſignificat liberationem ab huiuſmo
ſeruitute, quẽadmodũ id quod ſtatim antecedit, Diuertit a
oneribus dorſum eius. Eandẽ etiã habet ſententiã, quod v
tũt alij. Manus eius ab olla receſſerũt, vel trãſierũt: hoc eſt, a
ollis cõficiendis liberati ſunt. Nõ enim ſolum ad lateres co
quẽdos cogebãtur filij Iſrael, ſed & ad alia opera fictilia, qu
cunq; ex luto erãt faciẽda. Vnde legimus Exo. 1. ca. ꝙ Aeg
ptij ad amaritudinẽ perducebãt vitam eorũ, ſeruitute du

in luto & lateribus ac omni opere. Cōſentit & quod Chald. habet Paraph.in hunc modū, Manus eius à ferendo ad ollas luto tranſierūt. Idem etiā vult,quod alij vertūt,Manus eius à furno vel à fumo receſſerūt. in omnibus enim his nō aliud ſignificatur, quā populi de grauiſſima ſeruitute liberatio. Et per cōtrariū idē erit,ſiue dicamus,In cophino ſeruierūt,ſiue in ollis ſeruierūt,ſiue in furno,vel ad fumū ſeruierūt. Verſu ſeptimo,Exaudiui te in abſcōdito tēpeſtatis. Iſtud,In abſcondito tempeſtatis,diuerſi diuerſimode intelligunt. Elucidatio exponit, In occulto columnæ nubis, vbi velut occultabatur preſentia deitatis,pro filiis Iſrael tēpeſtate horribili tonitrui & fulminis terribiliter pugnātis. Cui expoſitioni ſatis cōſonat modus ipſe loquendi, quo in Exodi hiſtoria factū iſtud Exod.14
memorabile deſcribitur. Sic enim legimus,quod reſpiciens Dn̄s per columnā nubis interfecit exercitū Aegyptiorum, & ſubuertit rotas curruū. In hoc autē quod dicit,per colūnam nubis reſpexiſſe Dn̄m,ſignificat,quaſi de occulto ſuo latibulo ſuper hoſtes eū proſpexiſſe:quēadmodū ſolent,qui è turri aut munitione qualibet mittunt in hoſtes iacula. Nec diſſonat ab hac expoſitione Paraph.Chal.quæ ſic habet, Exaudiui te, vel reſpondi tibi in loco occulto, domo diuinitatis meæ,vbi ardebāt corā me rotæ ignis. Nam hoc vltimū,tempeſtatem ſignificat. Alij verò quaſi per antiphraſim dictum accipiūt iſtud abſconditū tempeſtatis ſiue tonitrui,quoniam
B minimè in abſcondito perfecta fuit hæc liberatio,ſed palàm & manifeſtè coram oculis omnium,dum horribili tonitruo & terrificis coruſcationibus rotas curruū ſubuerteret,& currus ipſos ageret in profundum. Alij intelligunt,In occulta & abſcondita tribulatione tua:cum grauiſſimè ſcilicet affligereris & opprimereris vehementiſſimè, tamen ſilere cogebaris, & palàm non audebas exclamare ad me propter duritiem præfectorum, ſed quaſi in ſilentio & in abſcondito.

Verſu octauo, Iſrael, ſi audieris me, non erit in te Deus recens. Dij recentes ſunt, quicunque artificis manu de nouo fiunt, cuiuſmodi erat vitulus ille quem ad petitionē populi Exod.23
opere fuſorio formauerat Aaron, item & vituli duo quos 3.Reg.12
ædificauit Hieroboā: aut omne quod humano ingenio cœpit tanquam numen haberi,& vt Deus coli:quemadmodum gentiles,Iouē,Belum,& huiuſmodi,vt deos coluerunt. Deos autem alienos ſiue peregrinos vocat deos aliarum gentium,

vt non exemplo aliarum gentium per circuitum trahere
tur ad idololatriā. Verſu decimo, Dilata os tuū, & impleb
illud. In iſta oris dilatione & adimpletione duo accipimu
Primò facilitatem qua Dominus pollicetur populo ſuo bo
norum impetrationem, ſi fidelem ſibi præſtiterint ſeruitut
Quid enim facilius quàm os aperire: quid facilius, quàm o
dilatare? ſecundò intelligimus abundantiā omnis boni, qu
ſeruis fidelibus promittit Dominus, Ego, inquit, imple
illud. Quid amplius poteſt quàm implere? Mira verò eſt
hoc ſermone emphaſis. Non enim dicitur, Extende ad op
manus tuas, & ego implebo eas, ſed dilata tantum os tuum
Neq; rurſum dicitur, Aperi os tuum, & ego in illud inii
aliquid, vel non ſinam illud vacuum: ſed ait, Dilata, id eſt, la
tè aperi, & ego totum implebo, quantumcunq; tu dilataue
ris. Iuxta communem autem modū loquendi dicuntur di
tare homines os ſuum, quādo magnum aliquid, & quaſi i
credibile proferunt. Veluti ſi quis hiſtoriam aliquam na
rans, loquatur aliquid incredibile, aut quod nō videatur ve
riſimile, dicimus illum dilatare os ſuum, id eſt, latè aperir
Ita in oratione poſtulando, dilatat os ſuū, qui magnum al
quid, & quod ſecundū humanum iudicium nō ita videatu
impetrabile, poſtulat. Vult ergo Domini ſententia, Popul
meus, tantū fidelis eſto: & ego quicquid poſtulaueris, qua
tumuis magnū, quantūuis videatur humanā facultatē ex
dere, opportuno tēpore præſtabo tibi. Siquidē apud me n
eſt impoſſibile, neq; difficile omne verbū. Implebo autē, i
eſt, copioſiſſimè & abundanter ſupra quàm petere poſſis, ſ
ciam. Cui conſonat quod Paulus Apoſtolus ait, Ei autē q
Lucæ 1 potens eſt omnia facere ſuperabundāter, quàm petimus, a
Geneſ.18 quàm intelligimus, &c. Quod autē in hoc Pſalmo per Pro
Epheſ.3. phetam Deus loquitur veteri populo, idem in tempore g
Ioan.14 tiæ nouiſſimè loquutus eſt nobis per filium ſuum in Eua
Lucæ 11 gelio clamantē & dicētem, Siquid petieritis patrem in n
Marc.11 mine meo, hoc faciam. Petite, & accipietis. Et iterum, Om
nia quæcunq; petieritis in oratione, credite quia accipiet
& euenient vobis. Quid ſunt hæc aliud, quàm latè aperi o
tuū, & implebo illud? Verſu decimotertio, Pro nihilo for
tā inimicos eorū humiliaſſem. Aduerbiū illud forſitan, n
in Deo ſignificat dubitationē aut mutabilitatē, aut vacill
tionem, quaſi ignoret Deus quid facturus fuiſſet, ſi obedi
tem

tem ſe præſtitiſſet populus,ſed vel libertatem tantùm indicat voluntatis diuinæ, vel etiam iuxta communem modum loquentium accipitur,vt quandã ſermonis notet modeſtiã, cùm tamen firma intendatur aſſeueratio. Veluti cùm pater dicit rebelli filio, Si obedientẽ te præſtitiſſes meis conſiliis, forſitã ditiorẽ te & glorioſiorẽ reddidiſſem, quàm nunc ſis. ſignificat hoc ſermone,filiũ indubiè futurũ fuiſſe fœliciorẽ. ſi ſuis obtemperaſſet conſiliis. Ita cum Dominus loquitur ſeruo, ſi mihi fideliter inſeruieris, forſitan non damnũ inde referes:ſic modeſtè loquendo,multũ inſinuat, ſimul & indicat ſibi liberũ eſſe facere quod velit, & tamen voluntariè ſe multa facturũ.Sic & in alio Pſalmo dicitur,Niſi quia Domi- Pſal.123
nus erat in nobis, cùm exurgerent homines in nos, fortè viuos deglutiſſent nos.Cũ iraſceretur furor eorum in nos,forſitan aqua abſorbuiſſet nos: vbi nulla indicatur dubitatio aſſeuerantis. In Græco verò etiã manifeſtius eſt nullã indicari dubitationẽ.Nam particula ἂν ponitur, quæ ſignificat potius vtiq;,vt ita legatur, Pro nihilo vtiq; inimicos eorũ humiliaſſem.Quod autem dicitur pro nihilo, Græcè eſt ἐν μηδενὶ, hoc eſt in nihilo. Quod intelligi poteſt, tanquã pro nihilo,minimo labore, nullo negotio,quemadmodũ in Elucidatione explicauimus: vel quaſi nihilũ ſic eos humiliaſſem, id eſt,vſq; ad nihilũ redegiſſem eos, vel pro nihilo & gratis, nulla conductus mercede.Iuxta quam intelligentiã reſpicere videtur hic ſermo illud quod in hiſtoriis ſacris legimus,
E filios Iſraël magno nõnunquã ære,multiſq; auri & argẽti & diuerſorum ornamentorum ſumptibus conduxiſſe auxilia regũ ac principũ,contra inſurgẽtes quos metuebant aduerſarios:quos Deus gratis & pro nihilo,nulla conductus mercede,ſola oratione poſtulatus, citiſſimè abegiſſet & cõtriuiſſet,ſi iuſtã ei præſtitiſſent obediẽtiã. Verſu vltimo,Et cibauit eos ex adipe frumẽti,& de petra melle ſaturauit eos.Significatur hoc modo loquẽdi maxima fœcũditas & amœnitas terræ promiſſionis ſuppeditãtis abũdãter,nõ ſolùm quę ad victũ ſunt neceſſaria, quæ in frumenti adipe intelliguntur: verũetiam quæcunq; ad oblectationẽ & delicias pertinent, quæ in mellis dulcedine accipimus. Hanc ob cauſam frequẽter in ſcripturis dicitur terra iſta manare ſiue fluere lacte & melle.Quãtũ verò ad mel,dicũt,in terra illa apes mellificare ĩ petris,ſicq; magnã ibi vltrò ſe offerre mellis copiã,

1.Reg.14 id quod ex hiſtoria libri Regum poſſumus cognoſcere, v
Ionathas filius Saul in agro mel reperit, in quod virgæ ſu
mitatem intinxit. Quid verò per iſtum frumenti adipem,
petram mellis, debeat myſticè intelligi, non magnam hab
difficultatem. Adipe enim frumenti in Eccleſia nos Domi
nus cibat, dum precioſiſſimi corporis & ſanguinis ſacram
to, frumento electiſſimo, medulla tritici vtiq; pinguiſſim
& placentula tritici delicatiſſima nos paſcit, vitam vera
præbens, eámq; ſempiternam. De petra autem melle nos
tiat, quando ſuauibus, & pluſquam melleis de petra Chr
Ioan.1 ſto fluentibus Euangelicis doctrinis, animas noſtras refic
aut cum ſpiritualium gratiarũ dulciſſimis chariſmatibus,
plenitudine Chriſti effluentibus mentes implet fidelium.

OCTOGESIMIPRIMI PSALMI
ARGVMENTVM.

In hoc *Pſalmo dura & terribilis fit increpatio eorum qui p teſtate iudiciaria à Deo accepta, non rectè vtuntur ad iuſt iudicium, ſed per iniquitatem illud peruertunt. In primo verſu P pheta loquitur, item & in vltimo. Cætera omnia intermedia, ta quam ex ore Domini accipimus, cum terrore & auctoritate pron tiata. Propheta ergo nonniſi præfatur, vt Dominum introducat l quentem: & oratione concludit, poſtulans Deum aduenire iudic poſtquam in terris corruptum eſt omne iudicium. In aliis autem v ſibus Deus, vt iudex primus malos & iniquos iudices ſeuera incr tione redarguit, & quid ab illis velit fieri proponit, ac tandem tionem æternam malè adminiſtrantibus cum terrore denuntiat, tu vtique manifeſtandam, quando per mortem omnis ab eis auferet poteſtas.*

OCTOGESIMIPRIMI PSALMI
ELVCIDATIO.

1 Deus ſtetit in Synagoga Deorum:
Dominvs Deus omnipotens ſtat in medi
congregationis Deorum, id eſt, iudicũ & pri
cipum, qui eius vicem & locũ in terra geren
tes, eius iudicium tanquam vicarij Dei exer
cent, propter quod etiã Dij merentur appe
lari: in horum (inquam) Deorũ cœtu Deus ſtat, tanquam om
** in medio* nibus præſidens, tanquam iudex primus, cuius cæteri omn
autem Deos miniſtri ſunt atq; vicarij: *ſic autem in medio eorum conſ
diiudicat. ſtens, diiudicat eos, diligẽter attẽdit quis poteſtate ſibi co
Rom.13 miſſa, & gladio quem portat rectè vtatur, ad vindictam m

leſactorum,laudem verò & defenſionem bonorum:aut quis
econtrario poteſtate ſibi tradita,& commiſſo gladio abuta-
tur in bonorum oppreſſionem, malorum verò exaltationẽ:
ita hos tantùm vicarios,ille primus & verus iudex à quo eſt
omnis poteſtas,conſiderat,conſpicit,diiudicat, vt ſi quidem
probè commiſſo ſibi funguntur officio, beatam illis donet
pro fideli ſeruitute mercedem, ſin ad tyrannidem verterint
ſuum principatum, aut per auaritiam eo abuſi fuerint ad in
iuſtitiam, vt pœnas de illis ſumat in tormentis æternis.
H 2 VOX DOMINI CONSISTENTIS IN IVDICVM 2 *Vſquequò*
MEDIO. Quandiu tandem vos iudices terræ, quibus vicem *iudicatis ini*
meam commiſi in terris, abutentes tradita vobis poteſtate, *quitatem?*
peruertetis iudiciũ,non quod æquum & iuſtum eſt, ſed ini-
qua & iniuſta iudicia iudicantes?* & quouſq; tandẽ vos pra ** & facies*
ui iudices accipietis perſonam in iudicio? quouſq; conſide- *peccatorum*
rabitis & accipietis perſonam impiorum,diuitum & poten- *ſumitis?*
tum huius ſeculi, propter illorum vel gratiã vel metũ per-
uertentes iudicium? cùm tamen ego vobis mandauerim, iu
ſtum iudicare iudicium,& vultum non reſpicere potentum,
nec cuiuſcunq; in iudicio accipere perſonam. 3 Facite iu- 3 *Iudicate*
dicium iuſtum pauperculis & orphanis,& viduis, quibus nõ *egeno &*
eſt inter homines aliud auxilium præter æquitatem iuſtitiæ, *pupillo:*
cùm opprimantur ab impiis omnibus: *humilibus, vilibus Leuit.19
& pauperculis,æquè atq; magis potentibus & diuitibus fa- Leuit.14
cite iuſtitiam,abſq; perſonarum reſpectu, omnibus cõmuni Leuit.19
ter ex æquo adminiſtrãtes iuſtum iudicium, ne reuereami- ** humilem*
ni vultum potentis, vt propterea nolitis pauperum ſuſcipe- *& pauperẽ*
re iudicia,nec ad illorũ attendatis fauorẽ,vt eius gratia ad- *iuſtificate.*
uerſum pauperes proferatis pro potẽtibus falſam ſentẽtiã.
4 Pauperes,& egenos,orphanos,& viduas, & derelictos(qui 4 *Eripite*
bus non eſt aliud humanũ auxilium præter æquitatẽ iuſti- *pauperẽ,&*
tiæ)eripite & ſaluate de poteſtate peccatorũ diuitũ atq; po *egenum de*
tentũ,volentiũ illos opprimere:cõmiſſa vobis auctoritate & *manu pec-*
poteſtate iudiciaria,hos cõpeſcite ab iniuria,à calũnia,à ra- *catoris libe*
pina & qualibet oppreſſione:illos autẽ,paterno affectu,vt cõ *rate.*
miſſos veſtræ tutelæ filios, defendite ab iniuria. Ad hoc eñ Rom.13
poteſtatẽ vobis cõtuli,ꝓpter hoc gladiũ portatis,vt ſitis mi- 5 *Neſcie-*
niſtri mei,vindices in iram malè agẽtibus, bonis autẽ in de- *runt neque*
fenſionẽ atq; tutelã. 5 Verùm hi excæcati muneribus,corru *intellexe-*
pti affectu prauo,non ſcierunt neq; intellexerunt iudiciũ & *runt:*

æquitaté:noluerũt attẽdere quid æquũ,quid iuſtũ:nó intel-
ligunt, meũ eſſe iudiciũ:non attendunt, quòd ego in medi-
eorum conſiſtam, iudicaturus de ſingulis eorũ iudiciis:non
conſiderant,quòd corã meo tribunali ſint rationem reddi-
ri ſuæ adminiſtrationis : non habent ante oculos diſtrictum
** in tene-* iudiciũ meum:*& in hac ſua cæcitate cuncta agunt, non ſe-
bris ambu- cundum æquitaté,ſed pro libito, quaſi non aliũ habeant ſu-
lant: periorem iudicem,quaſi poteſtaté omnem à ſeipſis habe-
Aggæi 1 nec ab alio acceperint: * veruntamen poſt paululum veniet
Apoca. 20 tẽpus,quãdo à fundamentis cómouebitur terra:adhuc mo-
** mouebun-* dicum,& ego cómouebo cælũ & terrã : veniet hora iudicij
tur omnia mei,quando terra à fundamẽtis cómouebitur, & dabit mor-
fundamen- tuos ſuos : quando de omnibus eis vna hora faciã iudicium
ta terræ. cuiq; pro merito ſuæ adminiſtrationis:quando ſimul ipſi cũ
pauperibus vno momẽto reſurgent, ſimúlq; accipient iuſti
6 Ego dixi, ſuper ſe iudicium. 6 Ego quidem mirificè vos exaltaui,vo-
Dij eſtis, bis in terra committens meam poteſtatem,meamq; autori-
tatem,ad exequendũ iudicium:dans vobis ſuper alios proxi-
mos generis veſtri poteſtatem & imperiũ, etiã vitæ ac mor-
tis:ſicq; vos loco meo poſitos feci tales,vt meritò appellemi-
** & filij* ni Dij,quoniam Dei eſtis vicarij:*& eſtis omnes vos (ratio-
excelſi om- ne huius exaltationis)ſuper cæteros confratres veſtros,eiuſ-
nes. démque naturæ conſortes,quaſi filij Dei altiſſimi,qui vos lo-
co ſui conſtituit adminiſtratores iuſtitiæ : eſtíſq; nunc ſuper
terram ratione commiſſæ poteſtatis, admodũ præcellentes,
7 Vos autẽ magnificati vehemẽter ac glorioſi,ac Deo proximi. 7 Ve-
ſicut homi- runtamen nó hoc vos eleuet,nó ſecuros reddat,vt propterea
nes morie- negligatis iuſtitiam:quoniam quidem vt homines (iuxta co-
mini: munem omnium legem)aliquãdo moriemini, ac tũc quid-
auferetur à vobis omnis poteſtas & præcellentia veſtra, ſuc-
cedentibus aliis in locũ dignitatis veſtræ:nec erit tunc vlla,
quantũ ad vos ac cæteros pauperes,hac in parte differentia:
Hebr. 9 neq; tunc,niſi de bona adminiſtratione,fiet inquiſitio. Sta-
tutũ nanq; eſt hominibus ſemel mori,& poſt hoc iudicium:
neque hanc legem generalem vlla poteſtas poteſt effugere:
** & ſicut* *& ſicut vnus quilibet de principibus cadere ſolet in prælio,
vnus de ſubitò omni gloria,omni honore,omni poteſtate priuatus,
principi- qui ante erat glorioſiſſimus in equis , & in militũ millibus,
bus caden- móxq; in eius locũ & hæreditatem ſuccedit alius : ita & vos
tis. ad meæ iuſſionis imperium, cùm mihi placuerit, ſinguli p-
mo-

mortem cadetis & interibitis, neq; vllius veſtrum erit pote-
ſtas æterna: ſed interire vos faciam ſubitò, omnémque glo-
riam poteſtatis veſtræ auferam à vobis, & dabo alteri cui-
D cunque voluero. Et quomodo ceciderunt nobiles illi ſpi- Lucæ 10
ritus de cælo, quomodo Satanas de cælo cecidit tanquam
fulgur, propter ſuperbiam: ita & vos tanquam vnus aliquis
ex illis (licet nunc multum vobis videamini exaltati) ſubitò
in profundum damnationis cadetis, qui nũc per ſuperbiam
contemnitis Deum cuius vices geritis. 8 Vox Prophetæ: Eſaiæ 1
Quia verò in terris vix inuenitur iuſtum iudiciũ, quoniam 8 *Surge*
omnes ſequuntur munera, & accipiunt perſonam, nec eſt *Deus, indi-*
pauperibus & orphanis ex iudiciaria poteſtate auxilium, tu *ca terram:*
Deus (cui competit iudicare, cuius eſt iudicium) exurge ad 2. Para. 19
iudicandum populos, conſurge vt iudices pro iis qui oppri- Pſalm. 7
muntur in terra, aduerſum illos qui diſſipant & dilacerant,
ac miſerè defœdant ſua auaritia & iniuſtitia hæreditatem
tuam:* tu enim es Dominus omnium populorum, tibi com ** quoniam*
petit omnium gentium verum dominium, ac proinde tuum *tu heredi-*
eſt facere pro eis iudicium & adminiſtrare iuſtitiam, quam *tabis in o-*
poſteaquam negligunt & peruertunt, imò opprimunt tui *mnibus gen*
vicarij, ad te confugere cogimur primarium Dominum & *tibus.*
iudicem: vt quod illi ſua malitia non præſtant, tua bonitas
& miſericordia aliquando reſtituat.

ANNOTATIONES IN *Pſalmum octogeſimumprimum.*

E VERSV primo, Deus ſtetit in ſynagoga deorũ. Quẽad-
modũ vulgò is qui vice fungitur pręfecti, appellari cõ-
ſueuit præfectus, maximè vbi in eodẽ loco nõ cõmoratur is
cuius vicem gerit: ita iudices terræ, quia vice Dei funguntur,
& locum eius tenẽt, idcirco in ſcripturis merẽtur elohim &
elim, id eſt, dij appellari. Vnde Exodi 22. dicitur, Si quis com Exod. 22
mendauerit amico pecuniam, aut vas in cuſtodiam: & ab eo
qui ſuſceperat, furto ablata fuerint, &c. ſi latet fur, dominus
domus applicabitur ad deos, & iurabit, quòd nõ extenderit
manum in rem proximi ſui. Et poſt pauca, Ad deos vtriuſq;
cauſa perueniet: hoc eſt, ad iudices. Ac rurſum eodẽ in loco,
Diis nõ detrahes: id eſt, iudicibus & principibus populi. Ma
nifeſtum tamen eſt, quicquid præter vnum verum Deũ no-
mine Dei appellatur, analogicè dici, nec poſſe ſecũdũ vnam
rationẽ & propriam ſuam ſignificationem niſi de vno dici.

Cæt

Cæteri enim per participationé vel aſſimilationem quand
dicuntur dij,aut etiã ſecundum opinionem, vel appellatio
1.Cor.8 nem tãtum:quemadmodũ Paulus Apoſtolus ait,deos mul
tos eſſe,videlicet qui dij appellantur, in cælo & in terra. At
vero Deus noſter nó ſecundum participationem hoc nomẽ
habet,ſed ſecundum ſuam propriam ſubſtantiam,ſecundũ
ſuam propriam eſſentiam Deus eſt, videlicet ens ſummũ &
primum,quo nihil poteſt cogitari maius aut melius, & ſum
mum quod cogitari poteſt.Quod autem iudices ſuper ter
ram ſint Dei tantũ vicem gerentes,in credita ſibi poteſtate
ex verbis Ioſaphat regis Iſrael diſcimus, cuius in 2.lib.Para
2.Par.19 lipomenωn talem legimus ad conſtitutos iudices exhorta
tionem:Videte(ait)quid faciatis.Non enim hominis exerce
tis iudicium,ſed Domini:& quodcũq; iudicaueritis, in vos
redundabit.Sit timor Domini vobiſcum , & cum diligentia
cuncta facite. Non eſt enim apud Dominum Deum noſtrũ
iniquitas,neq; perſonarũ acceptio,neq; cupido munerũ.Et
eodem in loco ſubditur,In Hieruſalem quoq; cõſtituit Io
ſaphat Leuitas & Sacerdotes & principes familiarum ex Iſ
rael,vt iudiciũ & cauſam Domini iudicarẽt habitatoribus
eius.In quibus verbis , iudiciũ quod iudicibus cómittitur,
audimus iudiciũ Domini & cauſam Domini appellari. Nec
minus clarè Paulus Apoſtolus multis verbis hoc ipſum teſta
tur,cap.xiij.Epiſtolæ ad Romanos,in hæc verba,Omnis ani
ma poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.Nõ eſt enim po
teſtas,niſi à Deo.Quæ auté ſunt,à Deo ordinatæ ſunt.Itaq;
qui poteſtati reſiſtit,Dei ordinationi reſiſtit. Qui auté reſi
ſtunt,ipſi damnationem acquirunt.Et poſt pauca , Non ſine
cauſa(poteſtas)gladiũ portat:Dei enim miniſter eſt, vindex
in irã ei qui malè operatur:& alia huiuſmodi plura ibidẽ cõ
memorat. Verſu ſecũdo,Vſquequò iudicatis iniquitaté,&
facies peccatorũ ſumitis?Iudicare iniquitaté, poſitũ eſt pro
iudicare quod iniquũ eſt,vel iudicare iniuſtè : quẽadmodũ
facere iniquitaté vel bonitaté,ex ſcripturarũ conſuetudine
dici ſolet,pro bene vel malè facere. In ſecũda aũt parte pro
faciebus Græcè eſt *πρόσωπα*: quod ambiguũ eſt,& verti po
teſt indifferenter facies ſiue perſona. Siquidem *πρόσωπον*, &
faciẽ & perſonã ſignificat.Eadem auté videtur eſſe ſentẽtia,
ſiue dicamus,ſumere facies,ſiue perſonas ſumere.Qui enim
nó ipſam in ſe cauſæ iuſtitiã attendit,ſed aliud aliquid cõſi
derat

derat cauſæ extraneū,propter quod vel fauore attractus,vel
odio auerſus,vel timore perterritus,cōtra ęquitaté iudicat,
hic faciem ſumit,& perſonā accipit. Quidā verò præſentem
locum ſic intelligūt, Quouſq; ſimiles vos facitis peccatori-
bus?quouſque veſtro iniquo iudicio efficitis, vt peccatores
appareatis & iniqui iudices?Verùm prior ſententia videtur
verior,magiſq; probāda. Verſu tertio & quarto, Iudicate
egeno & pupillo,humilem & pauperem iuſtificate. Eripite
pauperē,& egenum de manu peccatoris liberate.Hæc ſunt,
in quibus Deus iudices vult ſui potiſſimum ſimiles fieri : &
dum hoc fideliter agunt,deorum appellatione dignos ſe fa-
ciunt.Quemadmodum enim prima eſt Deo cura eorū qui Pſalm.67
humana ſunt ope deſtituti,quibus non eſt conſilium, nō eſt Pſalm.9
auxilium ab homine,cuiuſmodi ſunt orphani,viduæ paupe
res & abiecti,adeò vt peculiari etiam appellatione voluerit
in ſacra ſcriptura pater orphanorū,adiutor pupillorum,iu-
dex viduarū,refugiū pauperum,ſaluator rectorum & humi
lium,nuncupari : ita nihil æquè à iudicibus Deus expoſcit,
quàm vt huiuſmodi hominū curam gerant,vt pro his iudi-
cent contra aduerſantes aut opprimere moliētes iuſta iudi
H cia.Neque in aliqua re tam poſſunt aſſimilari Deo iudices,
quàm in hac pauperū defenſione. Planè enim diuinū quid-
dam eſt,& ſupra hominem,ſaluare,defendere,eripere,vindi
care,tutari.Et planè tyrannicum,imò diabolicū eſt,paupe-
rē iniuſtè opprimere tuæ cōmiſſum fidei, aut in manus op-
primentiū derelinquere, cùm ex officio poſſis & debeas,vel
omnium bonorum atq; etiam tuæ vitæ impendio,liberare.
Quapropter nunquam minus dignum aliquid faciunt iudi-
ces ſuo vocabulo,quàm quoties perſonam accipiētes,cōtra
Dei præceptū,huiuſmodi miſerorum curā & iudiciū poſt-
ponūt.Hinc apud Prophetas huius rei tam frequēs inueni
tur admonitio,tam multa paſſim eius cōmemoratio,vt vix
aliud quicquam ita inuenias replicatum atque inculcatum.
Cōſiderent iſta,quibus eſt iudiciaria poteſtas cōmiſſa:atten
dant etiā illi, qui vel procuratoris vel aduocati (vt vocant)
officia exercent : attendant qui Canonibus & legibus dant
operā,& intelligant quid ſit in quo maximè gratificari poſ-
ſint domino Deo ſuo,cuius ſunt iuſtitiæ adminiſtratores,&
cui in ſuis adminiſtrationibus ſeruiūt. Diſcāt,nuſquam ſibi
quęſtū eſſe vberiorem,quàm in pauperum tutela,& orpha-

norum procuratione vel aduocatione. Sciant nõ aliũde
prouentus ampliores, neque lucrum cumulatius poſſe acc
dere, quàm ex miſerorum patrocinio : neq; Deo vllũ ſe p
ſe gratius præſtare obſequium. Tametſi enim non habe
ipſi quod retribuant in præſenti tempore, habẽt tamẽ in
lis curatorem ditiſſimum, qui pro eis beatam mercedem
æternitate vẽtura perſoluet, qui (ne quicquam dubitem
Lucæ 14 ipſemet voce aperta atteſtatus eſt, ſe quicquid vni ex mi
Matth.25 mis factũ fuerit in ſuo nomine, tanquã ſibi factũ habere.
ipſe eſt Samaritanus ille, qui pro vulnerato illo Euangel
Luc.10 ſtabulario ſpondens, ait, Curam illius habe, & quæcunq
ſupererogaueris, ego cum rediero, reddã tibi. Ipſe eſt inſ
Luc.14 per, qui in ſancto Euangelio docet, ad prandium aut co
non eſſe vocãdos diuites, amicos, cognatos, aut huiuſmo
qui habẽt vnde retribuãt: ſed potius cæcos, debiles, clau
ac pauperes: & eos qui huiuſmodi inuitauerint, pronunti
beatos, eò quòd nõ habeant iſti quod retribuãt, ac proin
ſeruatur benefacienti retributio in reſurrectione iuſtorum
Ita ſanè multò beatior eſt, q orphano, viduæ, pauperi patro
cinium impendit iuſtitiæ, multò ſuis rebus melius conſu
verè pinguiorem nactus eſt venationẽ, eo qui diuitis, aut p
tẽtis retribuere cauſam agit. Sed (quod cum maximo anim
dolore proferimus) obtenebrati ſunt mortaliũ plurimorum
oculi, execranda auaritia ac philargyriæ peſſima cupidita
excæcatæ ſunt eorũ mens & cõſcientia, vt in futuram retri
butionem minimè intendentes, ſolis intenti tẽporariis mer
cedibus, nullis minus libenter, minus fideliter, minus alacri
ter adminiſtrẽt iuſtitiã, quàm iis quibus maximè debueri
& quibus Deus potiſſimũ impendi volebat: id eſt, paupe
bus non habentibus retributionem. Ita ſunt pleriq; auribu
corrupti, vt libentius nummuli vnius impræſentiarũ tinnie
tis ſonitum exaudiant, quàm cœleſtium retributionum ſu
uiſſimas promiſſiones : ſuam quoq; operam & ſtudiũ libe
tius viliſſimo obulo diuendant, quàm pro ampliſſimo æter
Deut.32 næ hæreditatis præmio collocẽt. Qui vtinã ſaperent, vtinam
intelligerent, & nouiſſima prouiderent, quando de conte
ptis ac neglectis miſericordiæ operibus glorioſus ille pup
Matth.25 lorũ pater, & viduarum iudex, in maieſtate ſua, de ſuper
progrediens ſedibus, diſtrictam exquiret rationem, & hor
bilem exercebit vltionem. Si enim veterem illum Iudaicu

po

populũ toties audimus per Prophetas reprehenſum acerri-
mè,q pupillis non iudicarent, quòd cauſa viduæ non ingre- Eſaiæ 1
deretur ad eos, & alia huiuſmodi: quid arbitramur Chriſtia
nis illis euenturum, qui diuitum perſonas venerátes & mirã Iudas.
tes (iuxta Apoſtoli vocẽ) quæſtus gratia, pauperibus vel iu- Iacobi 2
dicium vel patrocinium denegant: aut ſi nõ planè denegant,
certè nimiũ frigidè & oſcitãter, ac nihil minus quàm ex ani-
mo agunt, protrahentes ad annos multos iudicij ſententiã,
& vanis verbis inanibúſq; ſpebus miſerè miſeros lactantes,
donec omnes illorũ pilos vſq; ad nouiſſimũ abraſerint, & ex
miſeris effecerint miſerrimos? An putamus Deũ, qui olim
ſanguinis Abel de terra clamorem audiuit, nõ iam exaudire Gen.4
pauperũ gemitus, cum quibus ita iam in terris agitur vt li-
bet hominibus, nõ vt voluit Deus? Cùm ergo venerit pater Pſalm.67
pauperum iſtorum, pater orphanorũ, & iudex viduarũ, ſuſce
ptor humilium, putas quid faciet ſuis iſtis vicariis? Quæ illos
manet, putamus, pro ſui officij tali exequutione retributio?
Malos malè perdet, & infideles ſeruos, per quos blaſphema-
tur nomen eius inter gẽtes, proiiciet in tenebras exteriores, Matt.22
C vbi erit fletus & ſtridor dentium. Cùm autem interierint, nõ Pſalm.48
ferent ſecum munera quæ à diuitibus corraſerũt, peruertẽ-
tes iudicium, neq; deſcendet cum eis gloria eorũ, quam ſibi
parauerunt in abuſu poteſtatis ſuæ. Si quis autem fidelis in-
uentus fuerit in eis, omnia quæcunq; pauperibus impendit,
accipiet ſecum: & nõ apparebit vacuus aut nudus in die illa
coram Domino. Vtinam hac in re ſapiãt, quorũ oculos plus
fulgor oblectat argenti, quàm ſpes omnis promiſſionũ Dei.
Iſta forſitan tibi, lector bone, dicta videbũtur tã vehemen-
tius, quàm etiam prolixius. Nos tamẽ noſtro dolori nõdum
ſatisfecimus. Qui potẽs eſt in omnibus Deus, ipſe pro ſua bo
na voluntate cuncta reſtituat. Verſu quinto, Neſcierunt ne-
que intellexerunt: in tenebris ambulant: mouebũtur omnia
fundamẽta terræ. Chald. Paraph. hoc loco ſic habet, Neſcie
runt bonum operari, & non intellexerunt legem, in tenebris
ambulant. Quod accipi poteſt, vt noſtræ lectionis vulgatæ
completio. Quod autẽ ſequitur, Mouebũtur omnia funda- 1.Ioan.5
menta terræ: præter expoſitionẽ ſupra poſitã de terrore diei
nouiſſimi, poteſt etiam exponi continuè ad præcedentia, in
hunc ſenſum: Iudices ipſi non intelligunt, neque ſciunt quæ
Dei ſunt: in tenebris ambulant, peruertentes iudicia, nec ſe-

cundũ legem Dei iudicantes aut dirigentes populum:& ob hoc omnia conturbãtur,ob hoc totus mundus in maligno poſitus eſt.omnia ſurſum ac deorſum voluuntur,peruertuntur & euertũtur omnia, neq; quicquã eſt integrũ. Sic enim exprimere ſolemus grauem conturbationẽ & inordinationem,cùm dicimus, vſq; in fundamẽta aliquid commoueri. Secundum quem modum in Pſalmo 74. dicitur, Liquefacta eſt terra, & omnes qui habitant in ea , iuxta expoſitionem quã in Elucidatione ſuprà aſſignauimus. Cùm enim Deus confirmaſſe ſe dicit terræ liquefactæ colũnas, profectò monſtrat eas fuiſſe commotas, præ abundãte videlicet malitia quæ columnas conturbauerat, atq; à ſua ſtabilitate dimouerat. Verſu ſexto, Ego dixi, Dij eſtis, & filij excelſi omnes. Hunc verſum Saluator, Ioannis 10. capitulo adducens contra Phariſæos,ex eo cõuincit, non malè ſe fuiſſe loquutum, cùm Deum aut filium Dei ſe dixiſſet. Sic enim Iudæis lapidare ipſum vt blaſphemũ volentibus,reſpondit, Nónne ſcriptum eſt in lege veſtra, quia Ego dixi,dij eſtis? Si illos dixit deos,ad quos ſermo Dei factus eſt,& nõ poteſt ſolui ſcriptura:quem Pater ſanctificauit,& miſit in mundum,vos dicitis, Quia blaſphemas,quia dixi,filius Dei ſum? Eſt aũt talis eius argumentatio: Deus homines alloquens, ipſemet deos illos appellat:non ergo ob hoc blaſphemum me poteſtis oſtẽdere,quòd dixerim,me eſſe filium Dei. Nam ſi Deus homines etiam deos appellat,cur blaſphemia reputatur,ſi homo dicatur filius Dei, maximè vbi quod verbo dicitur, operibus confirmatur? Propter quod & ſubiungit, Si non facio opera patris mei,nolite credere mihi. Si autẽ facio,etſi mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoſcatis & credatis quia pater in me eſt, & ego in patre. Verſu vltimo, Surge Deus, iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus. Poteſt iſtud accipi, vt prophetia & poſtulatio de aduentu regis Meſſiæ,ad quem ſpectat omnium gentiũ hæreditas,& ipſe tanquam iudex aduenit in terram facere iudicium mundi,& principem mundi condemnare. Veruntamen altera expoſitio,quam in Elucidatione dedimus,Deum poſtulans ſuperintendere rebus humanis,& iuſta ferre iudicia poſteaquã apud homines omnia ſunt peruerſa, toti proceſſui Pſalmi videtur magis quadrare. Atq; in hanc ſententiam etiam illud ſuprà expoſuimus, quod Pſalmo 7. dicitur,

Ibidem.

Exurge

Exurge Domine Deus in præcepto quod mandaſti, & Synagoga populorum circundabit te. Et propter hanc in altum regredere, Dominus iudicat populos.

OCTOGESIMI SECVNDI PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte oratio eſt veteris populi Iſraëlitici, deprecantis Deum pro vltione contra inſurgentes aduerſarios: quorum primum quidem malignum propoſitum, & copioſam multitudinem congregatarũ gentium Domino proponit, ac deinde exempla aliquot inſignia diuinæ vltionis præteritis ſeculis coram patribus eorum Iudicũ tempore exhibita commemorat, poſtulans ſimilem nunc contra inſurgentes aduerſarios fieri vindictam, maximè aduerſum principes hoſtilium exercituum, vt manifeſta Dei vltione conuicti cognoſcant magnitudinem diuinæ potentiæ, quòd ſolus ipſe ſit Dominus Deus ſuper omnia altiſsimus, cui nemo poſsit comparari. Poterit nihilominus fidelis Eccleſia accommodatiſsimè hoc Pſalmo vti pro ſupplicatione ad Deum, quoties idololatrarum obruitur impetu, aut infidelium nationum crudelitate opprimitur. Neq; quicquam obſtat, modò ſub illis gentium nominibus quæ in Pſalmo exprimuntur, Idumæis videlicet & Iſmaëlitis, Moabitis, Agarenis, Gebalitis, Ammonitis, Amalechitis, Philiſthæis, Tyriis, & Aſſyriis, generali ac-
F *ceptione intelligantur infideles quælibet nationes contra Chriſti fidem & Chriſtianum populum conſurgentes. Siquidẽ illi olim oppugnantes Synagogam figura erant immaniſsimorum hoſtium, qui nunc Eccleſiam non ceſſant iugiter bellis atque omni armorum vi oppugnare.*

OCTOGESIMI SECVNDI PSALMI ELVCIDATIO.

OMNIPOTENS Deus, tu ita es ſublimis & ex-
celſus ſuper omnia, vt nemo poſſit inueniri 1 *Deus quis*
ſimilis tui, qui tibi poſſit comparari, vel in po *ſimilis erit*
tentia, vel in ſapientia, vel in alia qualibet *tibi?*
perfectione: * proinde nunc, ô potentiſſi- * *ne taceas,*
me Deus, quando opportunitas maxima ſe offert demon- *neq; compe-*
ſtrandi tuã iſtam magnitudinem, & noſtra ex parte ſuprema *ſcaris Deus.*
occurrit neceſſitas, ne ſileas, ne quieſcas, ne ceſſes, ne diſſi- 2 *Quoniam*
mules, ne nos populũ tuum in manus perſequentiũ derelin- *ecce inimici*
quas: ſed extende potius manũ tuam contra illos, & te nobis *tui ſonue-*
oſtende placabilem, & exhibe defenſorem. 2 Ecce enim *runt:*

opportuna ſeſe offert occaſio,& noſtra ex parte magna oc-
currit neceſſitas, quoniam infideles nationes per circuitum,
aduerſarij nominis, fidei & cultus tui, rumores ſuſcitant bel-
lorum, magno fragore & ſtrepitu ad bella ſe parantes, & in
finibus noſtris ſuæ præſentiæ ſonitum exhibentes: * & qui
tuum cultum oderunt impij idololatræ, caput ſuum eleua-
uerunt per ſuperbiam: erigunt cornua ſua, ſuperbia efferun-
tur, & eleuãtur contra te & contra populum tuum, ſperãtes
poſſe præualere nobis, & tui nominis cultum extirpare.
3 Contra populum ſanctũ tuum, pium, iuſtum, & innocen-
tem, malitioſè tractauerunt, & nequiter excogitauerũt con-
ſiliũ: *& ſecũdum aſtutiam ſecularis prudentiæ ſuæ cogita-
uerunt contra fideles tuos, quibus modis illos poſſent oppri-
mere, & vel prorſus delere, vel in ſuã ſubiectionẽ perducere.
4 Dixerunt, ſe inuicem excitando, & cohortando ad oppu-
gnationem noſtri, Venite, pariter iungamus vim exercituũ
noſtrorum, ſicq; iunctis copiis coadunati illos inuadentes
diſperdamus illos ex gentibus & populis, vt amplius non ſit
populus, neq; ceſſemus, donec ita deleamus totum hunc po-
pulum, vt ex populo fiat non populus, & ex gente non gens:
* deleamus memoriam gentis huius, adeò vt non vltra no-
minetur gens vlla ab Iſraelis nomine, cùm ea, quæ hoc no-
men iam tenet, prorſus fuerit deleta, & vſq; ad radices extir-
pata. 5 Quoniam cogitauerunt vnanimiter, conſiliũ fece-
runt vnanimes, vno conſenſu, vna mente, vno propoſito, vna
voluntate: *pariter inierũt pactum, & fœdus pepigerũt con-
tra te, vt tuum populum delerent, & cultum tuum annihila-
rent: in hoc propoſito malitiæ, contra te & populum tuum
penè omnes gentium nationes per circuitum conſpirauę-
runt, & velut pariter coniurauerunt: * videlicet Idumæi &
Iſmaelitæ, primi & inquietiſſimi hoſtes noſtri, qui ſic nos
modò ſine cauſa perſequũtur à Iacob & Iſaac patribus pro-
genitos, quomodo olim patres eorum Edon ſiue Eſau, &
Iſmael filius ancillæ Agar, perſequebantur innocentes fra-
tres ſuos, Iacob & Iſaac, patres noſtros, abſq; omni iuſta cau-
ſa, cùm magis vt fratres diligere eos debuiſſent: hoc ſcili-
cet vetus odium contra nos innoxios, abſque omni cauſa,
etiamnum iſti exercent malorũ patrum mali filij, cùm magis
diligere nos & adiuuare debuiſſent ratione cognationis
progenitorũ noſtrorũ. 6 Inſuper & Moabitæ, & filij Agar,

**& qui ode-
rũt te, extu-
lerũt caput.
3 Super po-
pulũ tuum
malignaue-
rũt conſiliũ:
* & cogita-
uerũt aduer-
ſus ſanctos
tuos.
4 Dixerũt,
Venite, &
diſperdamꝰ
eos de gẽte:
*& nõ me-
moretur no-
men Iſraël
vltra.
5 Quoniam
cogitauerũt
vnanimi-
ter:
* ſimul ad-
uerſum te
teſtamentũ
diſpoſuerũt:
* taberna-
cula Idu-
mæorum &
Iſmaëlitæ.
6 Moab et
Agareni,
Gebal &
Ammon,*

Geb

A Gebalitæ quoq;,&Ammonitæ & Amalechitæ,qui primi op-
pugnauerunt patres egreſſos de Aegypto, ipſi nec læſi, nec
prouocati:alienigenæ quoq; Philiſthæi,qui nobis per multa
tempora maximum exhibuerunt negotium: inſuper etiam
Tyrij,qui licet aliquando tẽpore Hiram regis,amici fuerint
cum Salomone & populo eius, poſtmodũ tamen cum cæte-
ris verſi ſunt ad inimicitias. 7 Neq; verò iſti ſolũ vicinio-
res cõtra nos coniurauerunt in malũ, ſed etiam qui longius
diſtãt,Aſſyrij illis ſunt aſſociati,paritérq; cũ illis venerũt cõ-
tra nos: * nimirum aduocati & conducti in auxilium à filiis
Loth, in ſubſidium & adiutorium Ammonitarum & Moa-
bitarum:qui,vt certior eſſet faciliórq; eorum victoria,Aſſy-
riorum etiã virtutem ſtuduerũt ſibi coniungere. Omnes hæ
gentes,vniuerſi populi iſti,quanquam inter ſeſe maximè di-
ſcrepantes, quanquam ſibiinuicem aliàs aduerſarij,in noſtri
tamen oppugnatione conuenerunt vnanimes, & ſocij facti
ſunt,icto cõtra nos pariter fœdere, quaſi teſtamẽto diſpoſi-
to,& pacto firmato de perditione noſtra. 8 Veruntamen tu
(qui es cũctis nationibus longè fortior,cuius potẽtiæ nemo
poteſt reſiſtere,eo quòd nõ ſit ſimilis tui) age cũ illis per vir-
B tutem tuæ fortitudinis, quemadmodum egiſti olim cũ Ma-
dianitis, tempore Gedeonis,qui per annos ſeptem grauiter
oppreſſerant Iſraelem: & ſicut tempore Delboræ prophe-
tiſſæ,per Barach feciſti Siſaræ principi exercitus Chanaani-
tarum: *& ſicut Iabin regi Chanaan,qui per annos viginti
vehementer oppreſſerat filios Iſrael,habẽs iam nominatum
Siſaram ducem exercitus ſui,qui apud torrentẽ Cyſon,per
manũ Barach, tua virtute ita ſunt cõtriti, vt ipſe Siſara dux
exercitus de curru coactus fuerit deſilire,ac pedes ad latibu
lum confugere, vbi à muliere quadam ſuſceptus, clauo per
tẽpora percuſſus interiit, & omnis exercitus eius ad inter-
nicionem vſq; percuſſus interiit. 9 Diſperierunt omnes iſti,
& ad nihilum redacti ſunt in Endor, loco vicino iuxta tor-
rentẽ Cyſon:facti ſunt quaſi ſtercus & fimus ſuper faciẽ ter-
ræ,dum prę multitudine inſepulta eorum corpora remãſe-
runt,& cõputruerũt in fœtore ſtercoreo:ſic etiam cõculcati
ſunt,& pro nihilo cõtriti atq; proſtrati,quaſi ſtercus fuiſſent
C terræ, viliſſimi atq; impotentiſſimi. 10 Ita fac cum princi-
pibus & ducibus iſtorum hoſtium noſtrorum,qui nunc con
tra nos in pugnã veniunt, ſicut quondam feciſti principibus

& Amalech,alienigenæ cũ habitantibus Tyrum.

*7 Etenim Aſſur venit cũ illis. *facti ſunt in adiutorium filiis Loth.*

8 Fac illis ſicut Madiam & Siſaræ:

Iudicum 7

Iudicum 4

** ſicut Iabin, in torrẽte Cyſon.*

9 Diſperierũt in Endor, facti ſunt vt ſtercus terræ.

10 Pone principes eorũ ſicut Oreb et Zeb, & Zebee et Salmana.

Iudicū4 Madianitarum,Oreb & Zeb:quos fugientes à facie Gedeo-
nis & filiorum Iſrael, comprehenderunt & interfecerūt filij
Ephraim,capitibus eorū miſsis ad Gedeonem,Zebee quo-
que & Salmana regibus Madianitarum,quos Gedeon per-
ſequutus proprio interfecit gladio, omni eorū exercitu in-
11 *Omnes* terfecto circiter centum triginta millia. 11 Tales(inquam)
principes eo pone omnes principes, ita age cū omnibus principibus eo-
rū qui dixe rum,qui in ſuperbia& malitia cordis ſui mutuò ſeſe in ma-
runt: lum exhortātes & cōfortantes,dixerūt,*Hæreditate poſsi-
**Hæredita* deamus terram filiorū Iſraël, in qua eſt tabernaculum Dei:
te poſsidea- venite, ſubiiciamus illam ditioni noſtræ, vendicemus eam
mus ſāctua nobis, vt de ea faciamus quicquid libuerit, & vel deleamus
rium Dei. pro libito noſtro,vel ſeruituti noſtræ ſubiiciamus. 12 Deus
12 *Deus* noſter,vltor & defenſor noſter,fac illos ſimiles rotis quæ vol-
meus, pone uuntur in orbem, fac agitentur ſpiritu vertiginis in modum
illos vt ro- rotarū,ita volue ac reuolue eos tua virtute,quemadmodum
tam: rota minimo negotio in curru vel alibi vertentis manu vol-
uitur atq; reuoluitur:*Fac etiam eos inſtabiles & nutabun-
**et ſicut ſti* dos,in omnibus cōſiliis & cogitationibus ſuis:* & quemad-
pulam ante modū ſtipula abripitur flatu validi venti, ſic à facie iræ tuæ
faciē venti. illi diſpergantur,& omnis eorū fortitudo diſſipetur,rediga-
13 *Sicut* túrq; ad nihilum. 13 Sicut ignis corripiens & inflammans
ignis qui cō ſyluam aliquam, magno impetu & ſtridore ligna cōſumit:&
burit ſyluā: licet ob viriditatem multū repugnēt,præualet tamen ignis,
* *& ſicut* & deuorat vniuerſa magno ſtridore & terribili ſonitu:* &
flamma cō- ſicut flamma cùm montes ſulphureos fortè cōprehenderit,
burens mon grauiſſimè ſæuit ac graſſatur vehementiſſimè in materiam
tes: illam montis quē inuaſerit,vt nō ſit qui poſſit ignis graſſan-
tis impetū extinguere, aut vel compeſcere, cùm nec à longè
accedere quiſquam audeat. 14 Ita tu Domine pro nobis
14 *Ita per-* egrediēs ad pugnā & vltionem,perſequere inimicos noſtros
ſequeris illos vehementi indignatione tua, quaſi ad modum tempeſtatis
in tempeſta vehementiſſimè perterrefacientis & conturbantis aduerſa-
te tua: rios: *ſic tu in furore iræ & indignationis cōturbabis eos,&
* *& in ira* grauiſſima feries vltione. Erit námq; eis ira indignationis
tua turba- tuæ,quaſi ignis rapidiſſimus, quæ eos in impetu magno cō-
bis eos. ſumet, cui nemo vel audebit vel poterit reſiſtere, multò
15 *Imple fa* minus quiſquam eam poterit extinguere. 15 Ita tu Domi-
cies eorum ne pro nobis iudicans,reple facies eorum cōfuſione & igno-
ignominia. minia,fac tua manifeſta punitione turpiter percuſſi confun-

dantur & erubeſcant coram omnibus gentibus : *vt ſic hu-
miliati, quos ex eis forte elegeris ad ſanam mentem, vexa-
tione dante intellectum conuertantur, téque incipiant co-
gnoſcere, quem tam manifeſtiſſimis ſignis vident prædica-
ri : & qui prius tuum nomen oppugnauerant increduli &
idololatræ, tuæ potentiæ conuicti teſtimoniis, ipſum iam
fidenti corde inuocent facti fideles. 16 Erubeſcant tua
vltione, & conturbentur confuſione ſempiterna, qui poſt
conſpecta tam euidentia tuæ virtutis teſtimonia, obſtinati
permanſerunt in incredulitate & duritia cordis ſui: *confu-
ſio ſempiterna & interitus æternus, portio eorum erunt in
profundo abyſsi. 17 Et cognoſcant omnes gentes (euidé-
tiſsimis & quibus contradici non poſsit, efficaciſſimis ſignis
conuicti) quia tu es verus Deus, cui ſoli ſecundum verita-
tem competit nomen Domini, qui ſolus es verus Dominus,
& quòd tu ſolus excelſus ſis & altiſsimus, ſuper omnes qui
ſunt in terra, quòd tu ſis rex omnium regum & omnium
dominantium Dominus, magnus Dominus & rex magnus
F ſuper omnes deos, ſuper omnes gentes excelſus, & cui pror-
ſus nemo poteſt vel in cælo vel in terra comparari : vt ſic
nomen tuum cum gloria & honore magnificetur ſuper
omnem orbem terrarum, quemadmodum dignum eſt lau-
dari & benedici in ſecula ſeculorum, Amen.

** & quærent nomen tuum Domine.*

16 Erubeſcant & conturbētur in ſeculum ſeculi:

** & cōfundantur, & pereant.*

Apoc. 19
Pſalm. 94
Pſalm. 112

17 Et cognoſcant, quia nomen tibi Dominus: tu ſolus altiſsimus in omni terra.

ANNOTATIONES IN *Pſalmum Octogeſimumſecundum.*

VERSV primo, Ne taceas, neque compeſcaris Deus. Ne compeſcaris dictum eſt, pro non quieſcas, quomodo ex Hebræo vertit Hieronymus. Reputatur autem Deus velut compeſci, id eſt, quieſcere vel deſiſtere ab vltione, cum diſsimulat, cùm fert patienter (abſque præſenti vltione) malorum impietatem. Verſu ſecundo, Quoniam ecce inimici tui ſonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput. Sonitus iſte apparatus bellici eſt non incognitus. Non enim poſſunt multa millia hominum galeis, loricis, aliíſque id genus armis bellicis armatorum & accinctorum coire in vnum abſque fragore & ſtrepitu maximo. Dum ergo inimicos dicunt ſonuiſſe, ſignificant eos ſibi bellum intentaſſe. Illa quoque capitis elatio, de qua ſecundo loco dicitur, manifeſtum eſt quòd ſecundum prouerbialem conſuetudinem intelligatur, iuxta quam dicunt, homines illos

efferre caput, qui ſuperbè ſe eleuant: quod alibi dicitur exaltare cornua: vt Pſalmo LXXIIII. ex voce Domini, Nolite iniquè agere, nolite exaltare cornu. Nolite extollere in altum cornu veſtrum. Et alterius caput dicitur exaltare vel extollere, qui magnificat alterum, quemadmodum vltimo cap. IIII. libri Regum legimus, Euilmerodach regem Babylonis ſubleuaſſe caput Ioachim regis Iuda de carcere, quando benignè ei loquutus eſt, & thronum eius poſuit ſuper thronos regum qui ſecum erant in Babylone. Sic per Sapientem dicitur, Sapientia humiliati exaltabit caput illius. Et in alio Pſalmo is qui ſuper inimicos victor per Deũ euaſit, Et nunc (inquit) exaltauit caput meum ſuper inimicos meos. Per contrarium verò, caput deprimere, vel demittere, vel humiliare, ſignificat ſubmiſſum eſſe, ac humilẽ eſſe atq; ſubiectum, quomodo in Eccleſiaſtico dicitur, Magnati humilia caput tuũ. In ſequẽti autem verſu, malignauerunt, intellige nequiter tractauerũt, quemadmodũ ex Hebræo vertit Hieronymus, atq; etiã Felix. Verſu quinto, Quoniam cogitauerũt vnanimiter, ſimul aduerſum te teſtamentũ diſpoſuerũt, &c. Aduerbia illa vnanimiter & ſimul, quidam pariter annectunt eidem verbo cogitauerunt, ad hũc ſenſum: Cogitauerũt vnanimes pariter: ac deinde ſeparatim legũt, Aduerſum te teſtamentũ diſpoſuerũt. Cui diſtinctioni non malè cõſonat lectio Græca, quæ ſic habet ὅτι ἐβουλεύσαντο ἐν ὁμονοίᾳ ἐπὶ τὸ αὐτὸ· κατὰ σοῦ διαθήκην διέθεντο, hoc eſt, Quoniam cogitauerũt in vna mente, vel in vno corde, vel in vnanimitate in idipſum: contra te teſtamentũ diſpoſuerunt: vbi in idipſum aptius videtur cũ præcedentibus iungi. Manifeſtius verò eandem connexionẽ monſtrat Chald. Paraph. quę ita legit, Quoniã cogitauerũt in toto corde aduerſum te pariter, & propterea aduerſum te pactũ pepigerũt. Cõmunius tamen ſolent prædicta aduerbia abinuicẽ ſeparari, hoc modo, Quoniã cogitauerũt vnanimiter, ſimul aduerſum te teſtamẽtum diſpoſuerũt, quomodo nos in Elucidatione explicauimus. Hebraica autẽ lectio ambigua eſt. Cæterùm, tabernacula Idumæorũ dicit, vel quia de bellum parãtibus & terram alienam inuadentibus loquitur, qui in tabernaculis & tentoriis habitare ſolent: vel quia populi illi Orientales magna ex parte (vt ferũt) in tabernaculis inhabitãt. Verſu ſexto, Moab, & Agareni, Gebal & Ammõ & Amalech, alienigenæ

Ecclеſ. 11

Pſalm. 26

Eccleſ. 7

næ cum habitantibus Tyrum. De iſtis Agarenis dubiū eſt,
an à præcedentibus differant, ſcilicet Iſmaëlitis. Nā Iſmaël
filius fuit Agar, à qua Agareni. Videbuntur ergo iidem eſſe
Iſmaëlitę, qui & Agareni. Forſitan autem præter Iſmaëlem
habuit Agar & alios filios, à quibus deſcendētes populi, A-
gareni vocētur: qui verò ab Iſmaële, ſpecialiter appellantur
Iſmaëlitæ. Et ſunt qui dicūt, Agar eandē eſſe quæ alio no-
mine appellatur Cethura, quā poſt mortē Saræ (vt legimus
Geneſis xx. capi.) Abraham duxit vxorem, procreauitq; ex
ea filios plures, quos omnes ſeparauit ab Iſaac electo filio
ſuo, ad Orientalem plagam. Populi autem iſti qui hîc cōme
morantur, Orientales ſunt populo Iſraëlitico. De populo au
tem Gebalitarum, nihil vſquā peculiare in ſcripturis poſſu-
mus inuenire, qualis aut quātus fuerit, aut quid cōtra Iſrael,
aut quantū egerit. Alienigenas autem ſingulariter intelligi
debere Philiſthæos, ex Hebræo eſt manifeſtū. Pro alienige-
A nis nāq; ſingulari numero habet Philiſthæū, quomodo Hie
ronymus, & Felix ac cæteri interpretes vertunt. Quod autē
habitatores Tyri inimici fuerint & aduerſarij populi Iſrael
vt cæteri, vel ex Eſaiæ Prophetia cognoſcimus, qui contra
omnes gentes per circuitū prophetans, quæ Iſraeli fuerant
aliquādo moleſtæ, & ſuū cuiq; onus prædicēs, nouiſſimè om
niū & Tyro ſuū onus denūtiat, quemadmodū videre potes
Eſaiæ XXIII. Verſu ſeptimo, Etenim Aſſur venit cū illis, fa-
cti ſunt in adiutoriū filiis Loth. In hiſtoria Geneſis legimus, Gene.16
quéadmodū Loth per filias inebriatus, ex coitu cū filia ma
iori, nocte prima, genuit Moab: altera autem nocte, ex filia
minore, genuit Ammon. De Moab verò dicit eadē hiſtoria,
quòd ipſe pater ſit Moabitarum vſque in præſentē diem: &
de Ammon, quòd pater ſit Ammonitarum vſq; hodie. Moa
bitæ ergo & Ammonitæ, generali appellatione nominan-
tur filij Loth. De hoc autem adiutorio ab Aſſyriis impenſo
filiis Loth, id eſt, Ammonitis, particulare quoddam factum
legimus II. lib. Regum x. capite: quando nuntiis regis Da-
uid per raſionē dimidiæ barbæ & veſtium præciſionē vſque
ad nates illuſis, & turpiter valdè cōfuſis, ab Anon rege filio-
rum Ammon, conſcij ſceleris, & vltionem Dauid metuentes
Ammonitæ, propter illatam iniuriam, miſerunt, & mercede
conduxerunt Syrum Roab, & Syrū Soba, viginti millia pe-
ditum: qui fugati ſunt à facie Ioab. Rurſum tamē miſerunt

& adduxerunt Syros qui erant trans flumen in multitudine
magna, ita vt ex eis percuſſerit Dauid ſeptingentos curruum,
& quadraginta millia equitū. Verſu octauo, Fac illis ſicut
Madiā & Siſaræ, ſicut Iabin in torrēte Cyſon. Vltio illa Ma-
dianitarū, quam vnico verbo attingit in principio ſermonis,
dicens, ſicut Madian, non eadē eſt cum ea quæ ſtatim ſequi-
tur contra Siſaram & Iabin, ſed tēpore fuit poſterior, quē-
admodum ex libro Iudicum eſt manifeſtum. Quarto enim
& quinto capitibus eius libri, vltio deſcribitur contra Iabin
regem Chanaan, qui per viginti annos vehemēter Iſraelem
oppreſſerat, & Siſaram principem militiæ eius, atq; vniuer-
ſum exercitum eius. Idq; factū fuit ſub Delbora propheti-
ſa, & Barach filio Abinoën. De afflictione autē, qua Iſraeli-
tæ à Madianitis fuerunt oppreſſi, & de victoria per Gedeo-
nem contra Madianitas mirabiliter obtenta, & vltione in
eos grauiſſima, tractatur per capita tria ſequētia, fluxerūtq;
inter victoriam Barach & Madianitarum oppreſſionē, anni
quadraginta. Poſt nanq; victoriam Barach contra Siſaram,
Iudi.41 quieuit terra per annos quadraginta, ac tunc demum filij
Iſraël malum facientes in conſpectu Domini, traditi ſunt
in manu Madiā ſeptem annos. Itaq; ordo ille, Sicut Madian
& Siſaræ, nequaquam ſecundum hiſtoriæ veritatem, & rei
geſtæ seriē intelligitur, ſed quod poſterius eſt (vt frequenter
in narrationibus fieri ſolet) breuiter ante prius geſti narra-
tionem perſtringitur, poſtmodum verò verſu decimo la-
tius explicatur: vbi principes Madianitarum propriis ſuis
explicantur nominibus, Oreb videlicet & Zeb, Zebee &
Salmana. Notandum verò, quod hîc dicitur de Iabin, Fac
illis ſicut Iabin in torrente Cyſon, non intelligendū ſecun-
dum perſonam ipſius Iabin. Nam Iudicum hiſtoria nō me-
minit, niſi de duce exercitus eius Siſara clauo percuſſo, &
cōtrito exercitu. Ipſum autem regem non legimus fuiſſe in
prælio, neq; ipſius perſonæ mali aliquid accidiſſe. Nihil au-
tem dubium eſt, quin regi factū dicatur, quicquid eius duci
& exercitui cognoſcitur eueniſſe. Idē de Endor, in hiſtoria
Ioſue 17 Iudicū nulla fit mentio. Ex libro autem Ioſue cognoſcimus,
locum eſſe in tribu Manaſſe: quem locū credendum eſt pro-
pinquum eſſe torrenti Cyſon. Cuius etiam loci fit mentio
primi libri Regū cap. xxviii. de muliere pythoniſſa, quæ ha-
bitabat in Endor. Chal. trāſlatio per Endor fontē intelligit.

Sic

Sic enim habet, Diſperſi fuerunt ad fontẽ Dor. Ex loco au-
tem iam citato libri Regũ, magis apparet ciuitas vel vicu-
lus aliquis fuiſſe. Stercus autẽ terræ facti intelliguntur per-
cuſſi aduerſarij, ſecundũ duplicem ſimilitudinem : vel quo-
niam tanquam fimus facti ſunt, computreſcentes, & diſperſi
ſuper faciem terræ: vel quoniam ſic conculcati ſunt abſque
reſiſtentia virtute Dei, quomodo ſtercus calcatur in plateis.
Cui poſteriori expoſitioni cõſonat quod Chald. Paraph. ha
bet, Facti ſunt ſicut ſtercus conculcatum in terra. Verſu
duodecimo, Deus meus, pone illos vt rotã. Pro rota in He-
bræo habetur galgal, quod ſignificat ſphæram, circulũ, ro-
tam, & quodlibet rotundum ac volubile, propter volubili-
tatẽ & girationem. Nam verbum radicale, galgal, idem eſt
quod girauit, mouit, voluit, rotauit. Vnde in Græco habe-
D tur τρόχος, quod manifeſtæ eſt ſignificationis. Eſt ergo ſen-
ſus, Ita illos tuo terrore cõturbatos volue, quomodo volui
tur rota, vt non ſint apud ſeſe præ miſeria : ſic illos torque,
quomodo ſolet trochus torqueri à pueris, aut quomodo ſo
let ſphæra aut globus rotari atq; iactari ſuper terrã. Vulgò
autem dicere ſolent homines, de eo quem pro libito tractãt
abſq; reſiſtentia, quòd quaſi ſphęram eiuſmodi poſſint vol-
uere, & quod tanquam trochum poſſint circungirare, aut
tanquam rotam circunuoluere. Videtur autem in hoc ſer-
mone de illo ſpiritu vertiginis fieri ſermo, de quo apud E-
ſaiam legimus cap. XIX. in hæc verba, Dñs miſcuit in medio
eius (ſcilicet Ægypti) ſpiritum vertiginis, & errare fecerunt
Ægyptum in omni opere ſuo, ſicut errat ebrius & vomens.
Vnde & aliter præſens locus poteſt intelligi, ſumpta meta-
phora ab iis qui in capite patiũtur vertiginẽ. Neſciũt enim
quid agant, aut quò vadant, quaſi priuati ſenſibus. Ita hoc
loco intelligi poteſt poſtulatio fieri pro eo, vt mittatur in
principes aduerſariorũ talis pauor ac tremor, vt præ pauore
neſciant quid agant, fiántq; ſine omni cõſilio. Et quemadmo
dum facillimũ eſt vertigine capitis laborantes in terrã pro-
ſternere, vt ſic illi quoq; abſque reſiſtentia, terrore Dei con-
turbati, poſſint proſterni atq; deuinci. Sunt tamen, qui di-
ctionẽ Hebræã hîc poſitam putant ſignificare carduũ talem
qui facit lanuginẽ quandã deſuper, quæ ad modicũ venti fla
tũ diſſipatur & fugit. Quæ expoſitio eſt Rabbi Salomonis.
Verùm doctiores & potiores noſtræ potius fauent verſioni.

Vnde beatus Hieronymus & Felix non aliud quàm rotam verterunt, neque alij vlli ex Hebræo interpretes, quos mihi contigit videre, aliud quàm rotam verterunt. Sed & Chald. Paraph. manifeſtiſſimè rotam intelligit. Sic enim habet, Pone eos ſicut rotam, quæ voluitur & mouetur & non conſiſtit in decliui. Sicui tamen placeat illam Rabbi Salomonis ſententiam ſequi, poterit etiam in communi lectione eam accipere, ſi rotam ſecundũ ſimilitudinem accipiat. Lanugo enim illa quę ſuper herbas quaſdam poſt florem apparet, in modum rotæ currus diſpoſita videbitur, ſi quis contempletur exactius. Verſu decimoquinto, Imple facies eorũ ignominia, & quærent nomen tuum Domine. In Elucidatione ita explanauimus, Quærent ipſi impleti ignominia nomen tuum. Tametſi enim maior pars populi infidelis peruerſa remanſerit, quantiſcunq; ſignis conſpectis: non tamen dubidum eſt, multos ex gentibus, viſis tam manifeſtiſſimis diui-
Iudith 5 næ virtutis indiciis, Deo dediſſe gloriam. Vnde in libro Iudith, Achior dux filiorum Ammon coram Holoferne manifeſtiſſimè de Deo populi Iſraelitici loquebatur, atteſtans, quòd ſi non in populo peccatum inueniretur, nequaquam vllius quantacunq; virtute poſſent deuinci, talem habentes protectorem. Et quomodo de iſto legimus, quòd poſtmodũ cum omni ſua gente, conſpecta virtute per Iudith contra Holofernẽ facta, ſe adiunxerit populo Dei, & Deum Iſrael coluerit: ita non dubium eſt, multos alios extitiſſe, qui ſimilibus diuinæ virtutis ſignis credentes, ad fidem Dei veri fuerunt conuerſi. Poſſet tamen aliter prædictus verſus intelligi hoc modo, Imple hoſtium facies ignominia: & pij ſerui tui, cùm illi confuſi fuerint, quærent nomen tuum, id eſt, fidelius & perfectius tibi adhærebunt, & ſeruient: iuxta quem ferè modum, vltimum Pſalmi verſum explanauimus.

OCTOGESIMITERTII PSALMI
ARGVMENTVM.

I DEM *argumentum habet præſens hic Pſalmus cum eo qui ordine eſt* XLI. *Quẽadmodũ deſiderat, &c. vehemens ſcilicet æternorum deſiderium hominis cuncta iſta temporalia faſtidientis, & ad cæleſtia non peritura toto cordis affectu tranſeuntis. Mox cum in principio deſideriũ ardentiſſimũ profert tabernaculorũ cæleſtium adducens auicularum, paſſeris & turturis exemplum ad ſui deſiderii confortationem: vt quomodo irrationales illæ habitationes ſuas quæ-*

runt & inueniunt, ſic & ipſe homo ſpiritualis æternam manſionem quærere non deſinat donec inueniat: propter quod magna admiratione ad illa ſuperna altaria ſuſpirans, eorum qui in domo illa iam commorantur, beatitudinem prædicat. Et quia nondum hanc ſibi videt poſſe contingere, ad id quod proximum eſt, nempe ſpem bonam, ſe conuertens, illos quoque ſecundum ſpem beatos nunc commemorat, qui meliora in dies proponentes, atque in via Dei ſemper progredi ſatagentes, Dei benedictionibus corroborati, continuis greſſibus ad illam primã beatitudinem pergunt. In quorum numero vt ipſe quoq; poſſit inueniri, verſu octauo precatur ſuam orationem à Deo exaudiri: & quò magis ad miſericordiam Deum flectat, nomen benedicti Meſsiæ interponit, iterum replicans cæleſtis manſionis quam tantopere concupiſcit præcellentiam: ac tandem verſibus duobus vltimis, in Dei miſericordia & veritate ſeipſum conſolando, fiducia ſancta con-
G *firmat, ſollicitámque animam ſpe bonæ quietis in pace componit.*

OCTOGESIMITERTII PSALMI
ELVCIDATIO.

QVAM ſunt amabilia, quàm deſiderabilia illa
ſuperna tua tabernacula, ô exercituum cæle-
ſtium dominator Deus, quam iucũdæ & ex-
petibiles ſunt paternæ manſiones illæ domus
tuæ, in quibus commorantur tui exercitus,
in quibus tui inhabitant domeſtici, qui coram te ſunt omni
tempore: * profectò tam ſunt amabilia ampliſſima illa a-
tria tua, tam ſunt illæ manſiones expetendæ, vt iam in cor-
pore adhuc mea anima inhabitans, vehemẽtiſſimo illorum
teneatur deſiderio, ac velut moræ impatiens, deficiat præ ni-
mio deſiderij ardore. 2 Neque verò ſolum anima mea
manſionum harum cæleſtium æſtuat deſiderio, ſed & o-
mne quod intra me eſt, cor meum, & corpus hoc meum, &
H cunctæ corporis vires (quaſi diffundente ac ſpargente ſeſe
deſiderio ſuperabundanti animæ) cum exultatione oble-
ctantur in te domino Deo meo, qui es Deus vnus, viuus &
verus: tantus eſt affectus animæ, vt in corporis quoque
membra redundans, in te ea faciat velut exultantia præ
lætitia. 3 Ecce enim paſſerculi, irrationalia animal-
cula, & quibus nulla eſt ſpes immortalitatis, naturali
ducti inſtinctu, ſolo ſenſus ac naturæ impulſu, quærunt
& inueniunt ſibi domos, loca iuxta ſuæ naturæ conditio-

1 Quàm dilecta tabernacula tua domine virtutum: Matth.8
** concupiſcit & deficit anima mea in atria domini.*
2 Cor meũ et caro mea exultauerũt in Deũ viuum.
3 Etenim paſſer inuenit ſibi domum:

nem

** & turtur nidum, vbi reponat pullos ſuos.* nem apta ad inhabitandum : * turtures ſimiliter, natu ſenſus tãtũ ductu, poſſunt inuenire ſibi nidos in quibu bitét,progignántq; & enutriát pullos ſuos. Ita (inquam) malia rationis expertia,ſolo prædita ſenſu, immortal ſpem minimè habétia,congrua ſuæ naturæ loca quæru inueniũt: & non quęram ego,creatura rationalis,certam bés ſpé immortalitatis,habitationes tuas æternas,ſolas hi iuxta naturæ meæ conditioné conuenientes, vt mo illi paſſeres ac turtures quærũt ac inueniunt temporales

4 Altaria tua, domine virtutum: congruas? 4 Manſiones autem iſtæ quas deſidero,ad ſuſpiro, illa ſunt tua ſacroſancta altaria, ô fortiſſime D exercituũ,quæ ſunt in cóſpectu præſentiæ diuinitatis tu quibus ſacrificium perfectæ laudis iugiter & inceſſanter offertur,vbi requiem non habent ſacrificantes nocte ac

Apoc.4 dicentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus no

** rex meus & Deus meus.* omnipotens,qui eſt, qui erat,& qui venturus eſt : * hæc (in quã) ſunt illa tabernacula,ô rex meus & Deus meus, ad q ſuſpirat gemés anima mea, in quibus quærit mãſionem bi,vt & ipſa his aliquãdo aſſiſtere, & in eis iuge ſacrificiu

5 Beati qui habitant in domo tua, domine: laudis inceſſabilis tibi poſſit offerre. 5 Verè beati ſunt, nõ ſolũ térque quatérq; beati,ſed in infinitũ beati, qui in inhabitant illam ampliſſimã iucũdiſſimámq; domum tui, qua ego adhuc peregrinãs in corpore longè abſum, tamen illuc contendam ſpiritu:verè beati illi ſunt, quibus iam co

2.Cor.5 ceſſum eſt ſtare corã te omni tépore,dulciſſimúmq; vultu

** in ſecula ſeculorum laudabunt te.* tuũ cõtueri: beati qui iam panẽ manducant in regno tuo, cti conuiuæ menſæ tuæ : * hi profectò à laudibus tuis nu quã ceſſabunt,& indeficiéti cãtico te collaudabunt in perp tuis æternitatibus: ab his æternæ laudis perpetuum accipi

6 Beatus vir, cuius eſt auxiliũ abs te. ſacrificium. 6 Nihilominus & illi aliqua in parte ſecundu ſpem bonam ſunt beati, quantũ beatus eſſe poteſt adhuc i mortali degens corpore,qui licet nondũ ante cóſpectũ v tus tui ſint admiſſi, tamen in hac ſua peregrinatione om

Luc.4 ſtudio adnituntur,dignã tibíq; placitã ducere vitam,omne

Philip.3 ſuã ſpem in te habentes repoſitam, omne ſuum auxilium

** aſcẽſiones in corde ſuo diſpoſuit in valle Lacrymarum,* tua miſericordiſſima bonitate ſperantes : non vanè ſibiip fidentes,ſed ſolidam in te ſpem ſuam conſtituentes: * qui ita in tuo auxilio ſperantes,in dies meliora proponunt,pe nõ referunt,neq; progredi ceſſant in viis tuis,neque manum retrahunt ſemel miſſam ad aratrum, ſed ad interiora ex-

tend

tendũt ſemetipſos,& altiora cõtinuò meditantur:ſemper vi-
delicet ſolliciti, quomodo magis ac magis placeant tibi ſuo
domino,vt abundẽt magis: qui ſic(inquam) aſcẽſiones diſpo
nunt in cordibus ſuis,interim dum in hac valle lacrymarum Philip.1
degunt, in hoc loco exilij & ploratus, vbi multò vtilius eſt
ſanctis lacrymis rigari,quàm inepta lætitia diſſolui: * in loco * *in loco*
iſto quem poſuit atq; conſtituit eis dominus, in loco exilij, *quē poſuit.*
cui diuina ſententia ſunt addicti;vt in eo pœnitẽtiam agen-
tes,& vitam Deo dignam ducẽtes, poſſint tandem aliquãdo
poſt peractũ ſuæ peregrinationis curſum,ad illas beatas per-
C tingere manſiones. 7 Hi ſanè ſpe beati ſunt, qui ſe tales in 7 *Etenim*
hoc exilio præſtiterint. Nam is qui legem tulit Deus benedi *benedictio-*
ctus,qui mãdata atq; præcepta hominibus dedit, idem ipſe *nem dabit*
benedictionem gratiæ ſuæ paratus eſt omnibus qui bonæ *legiſlator:*
ſunt voluntatis conferre:vt qui legẽ tulit,idem ipſe ad legem Pſalm.102
ſuam implendã adiuuet eos qui bonæ fuerint volũtatis, co- Ioan.15
gnoſcens figmentum noſtrum,& noſtram ex nobiſipſis infir-
mitatem,vtpote quòd ſine ipſo nihil poſſumus: * ipſi verò ex * *ibunt de*
legiſlatoris ſuauiſſimis benedictionibus continuum acci- *virtute in*
pient in ſpiritu profectum, efficientúrq; in dies robuſtiores *virtutem.*
ſeipſis,progredientur de fortitudine in fortitudinem,adiicie- Pſal.118
tur robori robur:corde dilatato perambulabũt, imò percur Eſa.40
rẽt,imò peruolabũt viam mãdatorum Dei:volabunt, & non Pſalm.94
deficient: * donec tandem pertingant illuc quò peruenire o- 1.Cor.13
mnibus votis deſiderãt, videlicet ad vidẽdum dominũ Deũ, * *videbitur*
qui eſt rex magnus ſuper omnes Deos, in ſuperna patria, in *Deus deorũ*
Sion cæleſti,vbi eſt cõtẽplatio aperta vultus Dei facie ad fa- *in Sion.*
ciẽ:veniẽtq; tãdem à labore itineris ad requiẽ æternitatis,à
D deſiderio fidei & expectatione ſpei, ad conſpectionẽ beatæ
faciei,& pleniſſimã fruitionem rei ſemper deſideratæ. 8 O 8 *Domine*
domine Deus cæleſtiũ exercituũ, potentiſſime & glorioſiſ- *Deus vir-*
ſime princeps, exercitibus mille milliũ ſemper ſtipatus atq; *tutum, ex-*
circũdatus,exaudi(quęſo)orationẽ meam,& ad aures beni- *audi oratio*
gnitatis tuæ,ô Deus Iacob, introire permittas, vt fiat exau- *nem meam,*
dibilis,quam ego ex hac valle lacrymarum,ex intimo affe- *auribus per*
ctu effundo, toto deſiderio anhelans atque ſuſpirans ad æ- *cipe Deus*
terna illa tabernacula. 9 Protector, defenſor, adiutor, & *Iacob.*
propugnator noſter,ô Deus, aſpice ad miſeriam pauperta- 9 *Protector*
tis & infirmitatis noſtræ, aſpice ad locum exilij huius, in *noſter aſpi-*
quo nihil eſt niſi fletus,nihil niſi miſeriæ: vt tua benedictio- *ce Deus.*

ne

** & reſpice* ne abundantius cõferas,quod ex nobis penitus abeſt:* atte
in faciem de etiam ad faciem Meſſiæ CHRISTI tui, quem vnxi
Chriſti tui. in ſalutẽ generis noſtri:in eius nomine petimus, vt tua m
miſericordia aſpicias, vt qui ex nobis fortè beneficio ind
gni ſumus,eius nomine,qui tibi nõ poteſt nõ eſſe acceptiſ
mus, impetremus quæ nobis in hac miſera vita ſunt nece
ſaria,vt tandem aliquando ad illa amabiliſſima tabernacu
10 Quia peruenire mereamur,& nõ fruſtra ſit omne noſtrũ ſuſpiri
melior eſt 10 Ecce enim hoc certo ſcio,quòd dies vna in tuis mãſion
dies vna in bus melior ſit,quàm multa dierum millia in hac valle miſe
atrijs tuis, riæ:longè magis optandũ eſt,vel vnius diei ſpatio inhabita
ſup millia. re in manſionibus tuis ampliſſimis atque iucundiſſimis, vb
11 Elegi ab eſt omnis boni plenitudo,quàm mille annos, imò multa a
iect⁹ eſſe in norũ millia in hac valle miſeriæ habitare, vbi omnis eſt bo
domo Dei ni egeſtas. 11 Optarem magis ego quidem eſſe infimus ſe
mei, magis uulus,abiectiſſimus cuſtos oſtij, & omniũ nouiſſimus in do
quàm habi- mo domini Dei mei,in ſupernis illis manſionibus beatiſſi
tare in ta- mis, quàm habitare in hac vita in habitationibus peccato
bernaculis rũ,quàm hìc inter peccatores vitã ducere,etiãſi primatũ h
peccatorũ. gererẽ,& omniũ eſſem primus. Qui enim minimus eſt in re
Matt.11 gno cælorũ,maior eſt,& infinito fœlicior eo qui in terris v
Lucæ 7 detur maximus,& omnium primus. 12 Et quidem domin
12 Quia mi Deus miſericordiam diligit, & veritatem, ea diligentiſſim
ſericordiam ſeruans in cunctis operibus ſuis, miſericordiſſimus pari
& verita- & veraciſſimus:vt non potens non miſereri, ita non pote
tem diligit fallere:propter quod optimè confido,iuxta promiſſum,a
Deus: illa,ad quæ nunc ſuſpiro æterna tabernacula,aliquando m
** gratiã &* peruenturum:* ipſe eſt qui nobis(iuxta promiſſum) ſi bon
gloriam da voluntatis fuerimus, gratiam dabit ſuæ benedictionis, p
bit domin⁹. quam in omni bono cõfirmati, tandẽ aliquando ad ætern
13 Non pri illam gloriam adducamur. A quo enim nunc benedictio
uabit bonis gratiæ miſericorditer ſuſcipimus,ab eodem, perfecto cur
eo: qui am- peregrinationis noſtræ,ſupernæ gloriæ brauiũ & beatæ re
bulãt in in- tributionis coronã præſtolamur. 13 Illud enim certiſſi
nocentia. habeo,quòd,eis qui nunc iuſtitiæ ſtudent, ambulantibus
** Domine* ſimplicitate & innocentia,neq; aduerſus Deum impium a
virtutum, quid,neque aduerſus proximũ iniuſtum quid meditãtib
beatus ho- huiuſmodi(inquam)non ſit Deus negaturus ſua bona ne
mo qui ſpe- in hac vita, neque in futura: ſed dabit illis nunc in præſen
rat in te. gratiam, & in futuro conſummatam gloriam: * ac proinde
con

concludens dico, verè beatum eſſe hominem illum pro ſtatu huius vitæ, vtpote de futura beatitudine ſecurũ, qui in te, ô domine ſupernorũ exercituum, habet rectam ac bonam fiduciam: videlicet qui ob ſpem tuarum promiſſionũ, & bonorum quæ à te expectat in vẽturo ſeculo, cũcta huius mundi blãdimenta deſpiciẽs, vni tibi placere totis viribus ſtudet.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum octogeſimumtertium.

G VERSV primo, Quàm dilecta tabernacula tua, domine virtutũ. Hunc Pſalmũ quidam, maximè Hebræi, intelligũt literaliter nimiũ de abſentia Dauidis à tabernaculo Domini, cũ videlicet in perſequutione aliqua degẽs, nõ permitteretur adeſſe tabernaculo Domini: vt totũ iſtud deſideriũ ad præſentiã materialis tabernaculi Domini referatur. Verũ multò eſt ſenſus fœcundior & ſpiritualior, ac ſpirituali Pſalmiſta dignior, vt de abſentia ab illis cæleſtibus manſionibus, ad quas ſubinde ſolebat in extaſi ſpiritus hinc cõmigrare, déq; ipſius ardentiſſimo ad has manſiones deſiderio, omnia exponamus. Sed quare tabernacula appellat cæleſtes manſiones? Tabernacula enim, militantium ſunt, triũphantibus non videntur conuenire. Cur ergo non potius dixit palatia, aut certè atria, vt ſtatim ſubiungit? Nam hæc magis triumphantibus in gloria congruunt. Sed attende qui iſta quæris, cæleſtes illas myriades ſupernorum ciuiũ, in ſancta ſcriptura exercitus appellari. Sępiſſimè enim legimus Deum appellari Deum ſabaoth, id eſt, Deum exercituum. Et quoties in Græco habetur θεὸς δυνάμεων, hoc eſt, Deus virtutum: in Hebraico ponitur, Deus ſabaoth, id eſt, Deus exercituum: vt ſatis probabile ſit, per virtutes in his locis exercitus illos fortiſſimos intelligi, qui ſemper aſtant in circuitu regis ſui, vt in numero inæſtimabili, ita in incõparabili fortitudine. Atqui ad exercitus ſpectant tabernacula. Militantiũ
H enim dicuntur exercitus. In nouo quoque teſtamento, angelorũ multitudinem vocari inuenimus nomine militiæ, cùm apud Lucam de angelorum multitudine in CHRISTI ortu apparentium, ita ſcribitur, Facta eſt cum angelo multitudo militiæ cæleſtis, laudantium Deũ & dicentium, Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, vbi in Græco στρατιᾶς ponitur, quod propriiſſima ſignificatione valet militiam. Quis autem ignorat, ad militiam Lucæ 2

ſpect

ſpectare tẽtoriorũ atq; tabernaculorum inhabitationẽ? Ergo cæleſtes iſtas manſiones tabernacula appellat Propheta, non tanquã peregrinantium inſtabilem,& citò tranſeuntem incolatum,ſed tanquam cæleſtis militiæ ſemper ſtabilem,& imperpetuum durat urã habitationem. Aduertendum quoque eſt,pro eo quòd noſtra habet lectio, Quàm dilecta tabernacula,in Græco haberi ἀγαπητὰ, quod ſæpe verti ſolet, chariſſima:vt ſit ſenſus, Quàm amabilia, quàm deſiderabilia,quàm ſummè expetẽda. Chariſſimũ enim dicimus,quod nobis eſt maximè amabile & deſiderabile. Atque ita legit Romanum Pſalterium, Quàm amabilia tabernacula tua.

Verſu eodem,Cócupiſcit & deficit anima mea in atria domini. Quòd eædem illæ cæleſtes manſiones, quæ paulò ante appellatæ ſunt tabernacula, iam appellẽtur atria, diuerſa fit conſideratione: videlicet ad ſignificandam glorioſam amplitudinem,quam alius quidam in ſpiritu Propheta cótemplans,exclamãdo dicebat, O Iſraël, quàm magna eſt domus Dei,& ingens locus poſſeſſionis eius. Solent enim atria magnæ eſſe amplitudinis & capacitatis, amplius quàm interiora cubicula,aut partes aliæ domus interiores. Secũdum quam amplitudinis conſiderationem, optimo vtique iure ſuperna manſio atriorum appellationem meretur:in quã tam infinitus mille millium numerus abſq; vlla coartatione ſuſceptus eſt initio, ſuſcipitur etiam nunc, & ſuſcipietur vſque in finem ſeculi:ita vt poſterius aduenientes prius ingreſſis nullam faciant anguſtiæ compreſſionẽ: & cũ tam multa millium millia iam illi accumbant menſæ, etiã ex plateis & vicis, imò & à viis ac ſepibus collectis omnib⁹,quantumuis miſeris,renuntietur nihilominus,quòd adhuc locus ſit.Deniq;,vbi magnũ quodlibet feſtũ,videlicet nuptiarũ, aut aliud cóſimile fuerit celebrandũ, aut triumphus aliquis exhibẽdus,ad atria cubilibus neglectis cóſugitur. Secundum quam cóſiderationem in atriorum appellatione(qua frequenter apud hũc Pſalmiſtam inuenimus diuinas mãſiones nũcupari)præter amplitudinem ſupradictã, etiam gaudij feſtíq; nuptialis, quod illic perpetuò celebratur, poſſumus intelligere indeficientem iucunditatẽ.Mirúmne igitur nobis videbitur,ſi ad hæc tã amabilia atria deſiderando deficiat fidelis anima?Nam ſi operarij ſerui perpetuò grauẽ in agris colendis, aut alio quolibet graui opere, ferentes laborẽ magna anhelatione feſtos expectant

Baruch 3

pectant dies, aut nuptiarũ celebritatem, quò vel paululum requieſcãt à laboribus: quomodo non multò magis fidelis anima cognoſcẽs illic paratam ſibi, non diei vnius requiem, nõ paucularũ horarum tenue gaudiũ, ſed indeficiẽtis æternitatis ſuauiſſimam quietẽ, & infinitorum ſeculorum interminabilem lætitiã, ſummo deſiderio ad hæc tanta ſibi repoſita anhelabit gaudia? Verſu ſecundo, Cor meũ & caro mea
B exultauerunt in Deum viuum. Huic ſatis conſonat, quod Pſalm. 62. dicitur, Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea: de quo iam ſupra tractauimus in annotationibus. Niſi fortè illud ſingulare videatur, quod hîc dicit, cor & carnẽ exultare in Deũ viuũ, illic verò ſitire Deum. Non ſunt tamen iſta abinuicẽ multum diuerſa. Quomodo enim cor & caro exultet in Deo, quin ſimul etiam ſitiat ad Deũ? atq; econtrario, ſi in Deum ſitit caro, vtiq; & exultat in eo, quoties illum fideliter cum affectu mens recogitauerit.

Verſu tertio, Etenim paſſer inuenit ſibi domũ, & turtur nidum. Vade ad formicã (inquit Sapiẽs quodam loco ad pigrũ) & diſce ſapientiam. Hîc verò Pſalmiſta noſter, etiam ad paſſeres & turtures nidificãtes, ſuã dirigit conſideratiõẽ, & noſtrã reuocat attentionẽ. Ita ſanè vir Deo deditus, & vitæ ſpirituali totus intentus, in omnibus vel minimis animalculis inuenit vnde boni aliquid diſcat: diſcit, vnde ſeipſo melior euadat: cùm ecõtrariò animalis homo nõ ſapiẽs neque intelligens quæ Dei ſunt, ac minus etiam qui ſecũdum carnẽ omnia iudicãt beſtiales homines, nullã omnino recipiãt ex rebus quantũuis maximis bonam eruditionẽ. Quid autẽ eſt, quod hîc Propheta ſanctus in paſſerculis cõſiderauit: quid vidit in turture, quod ſit memoratu dignũ? Vtiq; multa & magna, quæ ſpiritualem hominẽ valeãt ædificare, ſi iuxta ſuæ modum naturæ ſatageret animalcula illa in naturalibus cõditionibus imitari. Præcipuũ tamẽ ob quod nunc auicularum iſtarũ introducit conſiderationem, videtur eſſe, vt ſeipſum hortetur ad quærẽdum congruã ſibi domum, neq; ceſſandum, donec illam aſſequatur: ſimul vt ſe-
C ipſum bona ſpe cõfirmet, quod diligẽter quęſitã aliquando ſit inuenturus. Quemadmodum enim auiculæ iſtæ habitationis loca apta ſibi quærunt, paſſer quidem in tectis, turtur autem in locis maximè ſolitariis, vtraq; iuxta cõditionẽ ſuæ naturæ (quoniam illud gregale ſatis & ſociale animal eſt,

Prou. 6

1. Cor. 2

hoc ſolitudinis amãtius) nullo verò modo contẽta ſunt hę animalcula loco oblato, vtputa ramuſculo cui caſu inſede-rint, niſi domũ alicubi propriam habeant quã norunt,& ad quam confugiũt,in qua generationi & nutritioni inſiſtũt,& ad quã ſemper poſt multã euagationẽ redeunt:ita & homo ſpiritualis, diuina atq; cæleſtis creatura, ad Dei imaginem & immortalitatis bonum ſingulari priuilegio creata, iuxta hanc ſuæ naturæ conditionem, congruam domum ſibi de-bet quærere, nec vlla ratione à quærendo deſiſtere, donec inuenerit. Neq; contentus eſſe debet caſulis iſtis & antris huius mũdi,quoniam nulla eſt hîc ſtabilitas,nulla ſecuritas, neq; multum diu hîc licebit perſiſtere. Citò enim aduenies qui te cõturbabit,faciẽtq; auolare,vbicũq; tandem reſede-ris,etiamſi in altiſſima arbore aut in ſummis montium faſti-giis. Veniet(dico)veniet,qui te auolare faciet,neq; ſecurus vſquam locorum eſſe poteris, niſi nidum tibi congruũ ele-geris, niſi habitationẽ propriã iuxta tuæ naturæ exigentiam adinuenias. Vbi verò nidus iſte erit,& quæ hęc domus,quæ homini quęrẽda eſt ad ſecuritatem? Nimirum cæleſtes illæ manſiones, ad quas poſſidendas creati ſumus. Quicquid enim corporale eſt, quicquid temporariũ,quicquid peritu-rum, nõ poteſt eſſe creaturæ rationali & immortali cõgru-domus. Et cùm in his homo affectu inſederit,ſimilis eſt a-culæ ramo cuilibet extra propriũ nidũ inſidenti, cui domi inſidet,proculdubio periculo non caret.Quòd nec ipſi igno-rantes, ad leuiſſimũ quemq; tranſeuntiũ rumuſculum ma-gna celeritate auolantes,ad locum refugij ſeſe conferunt, eſt,ad nidum & habitationem propriã.Ita videlicet noſtram tarditatem admonentes, vbicunq; tandem animus noſter conquieuerit, non fore abſq; periculo vitam noſtram, niſi quantocyus in propriam habitationem, in nidum refugij ſtudeamus auolare. Videlicet in hoc nido iam deliteſcebat ille minimus Apoſtolorũ, & peccatorũ omniũ primus, ſi-

1.Cor.15 milis paſſerculus,cùm diceret, Noſtra autem conuerſatio in

Philip.3 cælis eſt. Ad eundem hunc nidum volabat ille,cuius in alio

Pſal. 54 Pſalmo vox eſt,Ecce elongaui fugiẽs, & manſi in ſolitudine.

Expectabã eũ qui ſaluũ me fecit à puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate. Quò enim elongaſſet fugiẽs,qui ſibi metue-bat de periculo malitiæ,niſi ad nidum proprium? Quare in ſolitudine manſit,niſi quia illic nidum ſuum habuit? Atque

hæc

hæc quæ hactenus dicta ſunt,nihil adhuc peculiare,quantũ ad ſpeciẽ hic expreſſarũ auium aperuerũt,ſed tantùm generalis auiũ conditionis faciũt mentionem. Neq; opus eſt ad ſpeciales earum cõditiones,pro textus ſententia,ſingularius deſcendere.Nam ſiquem dubitatio moueat,cur duarũ iſtarum ſpecierũ tantùm fiat mentio:huic reſponderi poteſt,vt magis notas magiſq; familiares duas iſtas ſpecies pro toto genere poſitas. Fuiſſe enim aues huiuſmodi in maxima abundantia in terra illa promiſſionis ,ex Moſaica lege & Euãgelica hiſtoria oſtẽditur.Nam pauperũ oblatio erat par Leuit.5
turturũ, videlicet quòd ob multã copiã vili emerentur pre- Matth. 10
E cio. De paſſeribus quoque Saluator teſtatur , paſſeres duos Luc.12
aſſe vendi,& quinq; dipõdio. Sic ergo duas has ſpecies,vt in genere auium notiſſimas & vulgatiſſimas poſuit , ſignificare volens , etiam infimas & viliſſimas auiculas hanc ex natura habere prudentiã,quã debeant ſpirituales homines imitari. Forſitan & duas iſtas ſpecies expreſſit,vna non cõtẽtus,propter conditionem diuerſam.Nam paſſer,auis eſt admodum garrula,audax & temeraria,non multũ metuẽs humana cõſortia,etiã in tectis,& proximè ad feneſtras nidificans. Turtur verò admodũ quieta eſt,& meditabũda, nõ garrula, ſed gemebunda,meticuloſa magis & ſolitaria : vt his diuerſarũ cõditionum ſpeciebus duabus totã comprehendat auiũ generalitatem, ſignificãs, omnes auiculas cuiuſcunq; ſint conditionis , tam eas quæ frequentiã amant hominũ,quàm eas quæ ſolitudinem quærũt,habere hãc naturalẽ prudentiam, vt locum aliquem tutum firmæ habitationis ſibi quærant. Quòd ſi deſcendere nobis liberet ad peculiares cõditiones, hiſce auiculis ſecundum ſpeciem conuenientes, eáſq; licere per atramentum & calamũ latè depingere , ac ſpiritualibus hominibus ſpiritualiter applicare, multæ paginæ nequirent comprehendere quæ ſuper his in ſpiritus dulcedine poſſet pius animus meditari. Quapropter nimiã effugere cupientes prolixitatẽ,quæ dicta ſunt, arbitrantes ſufficere,generali expoſitione cõtenti,ſpecialibus quæ dici poterãt ſuperſedemus , atque ad ſequentia pergemus. Verſu quarto,Altaria
F tua,domine virtutum. Quidam hunc verſum ſecundum ſententiam cum præcedentibus connectunt, hoc modo,Paſſer inuenit ſibi domũ,& turtur nidum,vbi reponat pullos ſuos, nempe altaria tua ô domine virtutum:ſignificãdo videlicet,

aues iſtas interdum habitationes ſibi eligere,& nidos con-
ſtruere circiter altaria in tēplis,queādmodum nōnunquam
videmus columbas in templi parte aliqua nidificare: vt ſic
moneat etiā ſe ſpiritualis homo, circa altaria Dei nidū fa-
cere,& habitationē firmare. Verùm id,quantū ad turtures
nō ſatis probabile eſt, cùm ſint animalia ſolitudinis ama-
tiora, quàm vt circa altaria in tēplis(vbi quotidie fidelium
fit conuentus & tumultus plurimus)velint nidificare. Qua-
propter nobis conueniētius viſum fuit,hāc partē ſeparatim
legere,quaſi cum reſumptione ſuſpirij:vt ſit oratio incom-
pleta, defectum patiēs propter deſiderij vehemētiam expri-
mendam,ſuſpirio videlicet cōplemētum deuorante:quēad-
modum accidere ſolet hominibus profunda ſuſpiria emit-
tentibus, aut ex magno affectus deſiderio ſermonē profe-
rentibus. Verſu quinto & ſexto,Beati qui habitāt in domo
tua Domine, in ſecula ſeculorū laudabūt te.Beatus vir cu-
ius eſt auxilium abs te. Quidam vtrūq; verſum referunt ad
1.Tim.2 incolas militantis Eccleſiæ,quæ apud Apoſtolum appellatur
domus Dei.Neq; mala ſententia eſt,eos qui nunc Eccleſiam
ſanæ fidei,& bonæ conuerſationis meritò inhabitant, digne
ambulantes ſecūdum vocationem in qua vocati ſunt, lau-
daturos Deum in ſecula ſeculorum.Qui enim in finem vſq;
Matth.10 perſeuerauerint, & in finē opera Dei cuſtodierint(iuxta ve-
ritatis promiſſionē)ſalutis æternæ fient participes,vbi laus
diuina nunquam,non dico deficiet,ſed nunquam intermiſſa
ceſſabit.Nobis tamē in Elucidatione placuit verſum quin-
tum ad beatitudinē rei, ſextum autē ad beatitudinem ſpei
accōmodare.Pro quo vtcunq; facit quod in quinto mentio
fit de vnico illo opere quod eſt in beata patria præcipuum,
Deum videlicet indefeſſis laudibus celebrare:in ſexto verò,
illa exprimūtur opera quæ miſeris peregrinis cōueniūt, ex-
pectare ſcilicet à Deo auxiliū,aſcēſiones in corde diſpone-
re,per vallem lacrymarū trāſire, de virtute in virtutē pro-
cedere. Verſu ſexto,Beatus vir,cuius eſt auxiliū abs te,aſcē-
ſiones in corde ſuo diſpoſuit. Nota eorū quæ hîc dicuntur
pulcherrimū ordinem, quē vt in ſe habeat ſpiritualis quili-
Matth.19 bet,ſummo ſtudio conari debet. Primū enim,quia via man-
datorū Dei anguſta eſt, & aſcēſus ad Deū vſq; homini mor-
tali craſſo iſto corpore circūdato difficilis admodum, ſtoli-
dus ſit neceſſe eſt, qui ſe putet ſuis viribus poſſe viam iſtam
percur-

percurrere,& terminũ pręfinitũ attingere.Oportebat enim
illud attẽdere quod ait in Euãgelio Saluator,Sine me nihil Ioan.15
poteſtis facere:& quod ait Apoſtolus , Nõ ſufficiẽtes ſumus 2.Cor.3
cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis,ſed ſufficientia no-
ſtra ex Deo eſt.Atq; ob hoc,qui ad patriã vult proficiſci,pri
mùm omniũ ſibiipſi penitus diffidens,totam ſuã ſpem fidu-
ciámque in Deo cõſtituat,quomodo ſanctus Petrus nos mo
H net dicens, Omnem veſtrã ſolicitudinẽ proiicientes in eum,
quoniam ipſi cura eſt de vobis. Abſq; hoc fundamento, vt
nihil ſunt omnia quæcunq; proponit homo:ita eo firmiter
iacto,quãtumuis hominum iudicio impoſsibilia,imbecilli-
bus etiã hominibus fiunt poſſibilia,imò facilia, imò iucun-
da,& deſiderabilia.Abſq; hoc fundamẽto, vt quidam iuxta
humanum iudicium fortes & validi magna conati turpiter
lapſi ſunt de ſublimi , quò iam cõſcendiſſe videbantur:ita in
huius fundamenti ſtabilitate , multos cõperimus ſecundum
hominem infirmiſſimos , nimis excelſa petiuiſſe, & feliciter
obtinuiſſe. Ita ſanè Apoſtolorũ ille minimus , qui ex ſe ne- 2.Cor.3
que cogitare aliquid ſufficiebat,in eo qui ſe confortat om- Philip.4
nia poſſe magno animo confidit,& confidẽter iactat. Apud
Eſaiã quoq; huius fundamenti efficacia pulcherrimè deſcri Eſaiæ 40
bitur,his verbis:Qui ſperant in Domino , mutabũt fortitu-
dinẽ.Aſſumẽt pẽnas ſicut aquilæ,currẽt & non laborabunt,
ambulabũt & non deficiẽt. Iacto autẽ fundamento hoc ſta-
bili,pergat deinde aſcenſiones in corde diſponere , in omni
ſanctitate & iuſtitia Domino Deo ſuo inſtituat ſeruire,de
die in diẽ ſtudeat proficere , ac ſuo Domino magis magíſq;
placere. Conſideret, quæ illius maximè placita ſunt volun-
tati,atq; ea potiſſimum ſectetur(vt miles fidelis)quibus ma
ximè ſe commendari nouerit ſuo Domino , cui ſe probauit Luc 1.
atq; addixit in militiam. Vbi vigilanter intendendum eſt, 2.Tim.2
quod non dixit Propheta,beatũ illum qui ſemper aſcendit,
ſed qui aſcenſiones diſpoſuit in corde. Semper enim aſcen
dere,pauciſſimis datur:cùm(iuxta Iacobi Apoſtoli vocem) Iacob.4
in multis offendamus omnes , &(iuxta Sapientis teſtimo- Prou.24
niũ) ſepties in die cadit iuſtus.Inſuper(quemadmodũ dile 1.Ioan.1
C ctus ait Chriſti diſcipulus)ſi dixerimus quia peccatũ nõ ha
bemus,noſipſos ſeducimus,& veritas in nobis non eſt.Si er-
go ſolus ille ſpe beatus pronũtiaretur,qui aſcẽdit ſemper in
opere , quæ foret ſpes toties à diſpoſita aſcenſione laben-

tibus? Mitius ergo dixit, Aſcenſiones in corde ſuo diſpo-
ſuit. Videlicet hoc illud eſt, quod in nouis Dominici nata-
Lucæ 2 lis gaudiis, Angeli gloriã Deo perſonãtes, ſimul pacem nun-
tiant hominibus bonæ volũtatis, iuxta Latinæ Eccleſiæ re-
ceptiſſimã lectioné. In terra, inquiũt, pax hominibus bo-
volũtatis. Qui auté bonæ ſunt volũtatis, ipſi ſunt & qui aſc-
ſiones in corde diſponunt: qui quotieſcunq; quacunq; tan-
dem occaſione lapſi fuerint, nó in ſordibus permanét iace-
tes, vt ſordeſcãt amplius, ſed quãtocyus à caſu ſtudent exur-
gere, rurſumq; aſcenſiones à quibus ceciderũt erigere. Ta-
enim miſeri ſumus, tam in bono impotẽtes, & nimiũ inſta-
biles, vt vix inueniatur qui in eodem iuſtitiæ ſtatu, non dic-
perpetuò, ſed diu permaneat, qui nó ſæpe vel carnis propri-
fragilitate, vel ſuggeſtione dæmonis occulta, vel malis pro-
ximorum exemplis, aut mundi huius blandimentis, aut al-
quolibet modo tepeſcat à bono propoſito, ſicq; ab aſcenſi-
nibus quas diſpoſuerat decidere incipiat. Non ergo beatu
ille ſolus, qui ſemper aſcẽdit, & ab aſcẽſionibus nũquã dec-
dit, ſed qui aſcẽſiones in corde diſponit, qui ſemper propo-
nit meliora: & licet nó ſemper aſſequatur quod optat, neq;
quæ proponit, ſemper inuiolata cuſtodiat, propoſitũ tame
bonũ nunquã abiicit, nunquã deſpondet animum, donec i
1.Timo.1 hac vita volui ſe conſpexerit. Denique, aſcenſiones dixit i
Prouer.23 corde diſponendas, videlicet quoniã finis præcepti eſt Cha-
ritas, & quoniã ſuper omnia Deus cor hominis ſibi dari po-
ſtulat, & corda multò magis quàm manus intuetur. Nam i
exteriori opere poteſt quis multũ feruidus citò eouſq; con-
ſcendere, vt vlteriorẽ non poſſit aſcenſum diſponere: in co-
de verò quantumcunq; aſcenderis, ſemper altior vlterior
aſcenſus relinquitur. Poteſt quis (verbi gratia) tantam ele-
moſynã exteriori diſpenſatione largiri pauperibus, vt vltr
non poſſit aſcendere, vt ampliora dare nó poſſit. Poteſt item
quis tandiu pauperibus miniſtrare, infirmos viſitare, vt no
poſſit amplius: orationẽ adeò poteſt protrahere, vt nó poſ-
ſit diutius: ſimiliter & ieiuniũ in ſummũ facilè poteſt addu-
cere, & quicquid eſt corporalis exercitij, ſuũ habet termin
Eſt enim modus in eiuſmodi rebus omnibus, ſunt certi de-
niq; fines, quos vltra citráq; nequit conſiſtere rectũ. Veru
in cordis aſcẽſione nullus eſt definitus terminus. Deũ ama
di (quod ad cordis volũtatiſq; affectum pertinet) nullus e
fini-

finis: via eſt latiſſima, quam penitus percurrere, quantũuis
velociſſimus curſor nunquã poterit. Vnde & in alio loco idẽ
hic Propheta velut præ admiratione exclamans, ait, Omnis Pſalm. 118
conſummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis.
Interim verò, dum hæc agit homo, Deum videlicet ponens
ſuum adiutoriũ, ac deinde ſuper hoc fundamento innixus,
aſcẽſiones in corde diſponẽs, quid ex parte altera agat beni
gnus Dominus (qui piis nunquã deeſt hominum conatibus)
verſu ſubſequenti nobis explicat diuinorum ſecretorum
C optimè conſcius Propheta, dicens, legiſlatorẽ illis ſic conan-
tibus daturũ benedictionẽ, vt eant de fortitudine in forti-
tudinẽ, donec tandem perueniant ad videndum Deum facie
ad faciem. O mira Dei benignitas! O nimia piiſſimi patris
facilitas! Quàm minimum eſt, quod à nobis exigit: quàm
maximũ verò, quod ipſe præſtiturũ ſe promittit! Tantũ duo
ſunt, quæ à nobis exigũtur, auxiliũ videlicet noſtrum in Deo
cõſtituere, ac deinde in eius fiducia aſcenſiones in corde diſ
ponere. Quibus duobus quid poteſt eſſe facilius? Quid
enim facilius, quàm in tam piiſſimo patre ponere fiduciam?
quid leuius, quàm aſcẽſiones corde ſaltẽ & volũtate diſpo-
nere? Atq; hæc tantũ ſunt, quæ noſtra ex parte poſtulantur.
Quicquid ſupereſt, ipſe ſe cuncta præſtiturũ promittit. Nos
illi fidamus, & meliora ſemper proponamus. Cæterùm ab
ipſo qui dedit velle, expectandũ eſt vt det etiã perficere, pro
ſua bona volũtate: quẽadmodũ ait ſanctus Apoſtolus. Idem Philipp. 2
enim eſt quod ipſe bonã appellat Dei voluntatẽ, & quod no
ſter hic Pſalmiſta appellat benedictionẽ. A Dei nanq; bona
voluntate (vt ait Apoſtolus) ſiue legiſlatoris benedictione,
(vt loquitur Pſalmiſta) expectãda à nobis eſt omnis boni pro
poſiti adimpletio: quomodo pulchrè alio quoq; in loco idẽ
hic Pſalmiſta ait, Reuela domino viam tuã, & ſpera in eo, & Pſalmo 36
ipſe faciet. Quàm optimè nobiſcum agitur, qui tam mitem
atq; ſuauẽ habemus legiſlatorẽ, tam ſuauia nobis ſuis legi-
bus proponentẽ, vt verè dicere poſſit, Iugũ meũ ſuaue eſt, &
D onus meũ leue. Et nihilominus eundẽ tam fidelẽ, tam ſua-
uem, tam fortẽ experimur adiutorẽ, vt ſua propria virtute,
quicquid nobis pręceperit, ipſe in nobis, aut (vt verius dicã)
ipſe nobiſcum velit operari, quẽadmodũ beatus ait Apoſto
lus, Non ego autẽ, ſed gratia Dei mecum. Et hæc quidem, 1. Cor. 15
quantum ad generalem ſentẽtiam duorum horum verſuũ,

latius diximus. Sunt tamen, quantum ad particulas horum
verſuum, quædã adiicienda. Nam circa illud quod dicitur
verſu ſexto, Aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit in valle la-
crymarum, in loco quẽ poſuit. Notandũ quòd verbo poſuit
diuerſi diuerſa aſſignãt ſuppoſita. Nos in Elucidatione ex-
poſuimus, In loco quem poſuit homini Deus. In hac enim
valle lacrymarum nos Deus poſuit, poſt primi parẽtis pecca-
tum, è paradiſo eiectos: quemadmodum Geneſ. 3. capi. legi-
mus, in hæc verba, Emiſit eum (videlicet Adam) Dominus
de paradiſo voluptatis, vt operaretur terrã de qua ſumptus
eſt. Alij verò intelligũt, In loco quem poſuit ſibi homo: ea-
dem videlicet ratione, quoniã per propriã culpam primus
parens à paradiſo in hanc miſeriæ vallẽ eiectus fuit, ſicque
modo quodã ſibiipſi locũ hunc miſeriæ poſuit, quẽ ſua pro-
pria culpa promeruit, cũ illi Deus locũ conſtituiſſet longe
aliũ, ac iam in illũ inſtituiſſet. Iam enim tulerat Adã Deus,
poſuerátq; in paradiſo voluptatis vt operaretur, & cuſtodi-
ret illũ. Ipſe verò inobediens factus, inde ſe eiecit quò fue-
rat per Deum introductus. In verſu quoque ſequenti, caue
ne id quod dicitur de virtute in virtutẽ, intelligas de mo-
ralibus aut Theologicis virtutibus, humilitate videlicet,
caſtitate, iuſtitia, & ſimilibus. Virtus enim hîc pro robore &
fortitudinẽ ſumitur, quod in Græco manifeſtũ eſt, vbi non
ἀρετὴ ponitur, quod virtutem (à qua boni dicimur) ſignificat,
ſed *δύναμις*, quod ſignificat virtutẽ potẽtiæ, ſiue robur for-
titudinis. Vnde & beatus Hieronymus ex Hebræo vertit,
Ibũt de fortitudine in fortitudinẽ. Hoc autem quid ſit, ſatis
in Elucidatione explicatum reliquimus. Verſu nono, Re-
ſpice in faciem Chriſti tui. De Meſſia peculiariter exponit
Elucidatio, cui apertè cõſonat Chald. Paraphraſis, quæ hoc
loco ſic habet, Meritũ patrũ noſtrorũ reſpice Deus, & attẽ-
de faciem Meſſiæ. Poſſet verò intelligi Dauid de ſua ipſius
perſona loquens, vt ſui faciens peculiarem apud Deum me-
moriam. Quod ſi ab alio vel aliis hic Pſalmus factus aſſera-
tur, accipere poſſumus, ipſos voluiſſe regis Iſraëlitici (qui
ab vnctione Chriſtus Domini appellabatur) ſpecialẽ facere
memoriã. Poteſt etiã fidelis quilibet ſe ſpiritu ſancto vnctũ
confidẽs, vnctione interna, verſiculũ iſtũ cum timore & ve-
recũdia ſancta ſibimetipſi applicare: poſtulando videlicet à
Deo, vt quẽ ſpiritu ſuo ſancto voluit vngere, quémq; tanto
eſt b:

eſt beneficio dignatus, velit benigno ſemper fauore aſpice-
re, & in omni bono ad finem vſque conſtabilire, donec ad
finem deſideratum pertingat.

OCTOGESIMI QVARTI PSALMI ARGVMENTVM.

*MYSTERIVM omne redemptionis humanæ apertè ſatis
hic Pſalmus videtur explicare, ſtatim in ipſo exordio, pro
maledictione collatam benedictionem, pro captiuitate liber-
tatem, pro culpa veniam, pro ira reconciliationem, in temporis pleni-
F tudine per Chriſtum Saluatorem factam, iucundo verſuum proceſ-
ſu commemorans, eueſtigio ſubiungens orationem, qua Dei miſeri-
cordiam populo petit oſtendi, & omnem auerti iracundiam. Móxq;
finita oratione, Propheta ſe ad audiendum vocem interius loquen-
tis ſpiritus ſancti conuertens, pacem & ſalutem audit ſibi denun-
tiari, ſuper omnes qui eſſent credituri in venturum Meſſiam. In cu-
ius aduentu, mirabili modo dicit obuiam ſibi proceſſiſſe miſericordiã
& veritatem, iuſtitiámq; & pacem ſiue miſericordiam redactas eſſe
in oſculi concordiam, poſteaquam ipſe Dei filius prima veritas in ter
ra voluit incarnari, & de cælo ipſe, vera iuſtitia, in hac infima deſcen
dere: idque modo ſupernaturali, vt in terris ſine patre de virginis ma
tris vtero, ſancto ſpiritu deſuper fœcundato, procederet: quomodo è
terra germen, deſuper veniente fœcunditate generatur. Ante cuius
Meſſiæ aduentum venturum prophetat præcurſorem, iuſtitiæ præco-
nem: cuius deinde ſerui veſtigia, ſtatim deſideratus cunctis gentibus
Meſſias ſubſequatur.*

OCTOGESIMI QVARTI PSALMI ELVCIDATIO.

CONVERSVS tandem in temporis pleni- 1 *Benedixiſti domine terram tuam:*
tudine abſtuliſti, piiſſime Deus, maledictio-
G nem, ſub qua vſque tunc fuerant detenti ho-
mines habitantes in terra, & pro maledictio-
ne cõtuliſti benedictionem: tandem tibi com
placuit miſereri humani generis, atque dilectionis, com-
placentiæ & miſerationis ſigna oſtendere: * captiuitatem
illam duriſſimam, cui populus tuus ab initio per primi pa- * *Auertiſti captiuitatem Iacob.*
rentis tranſgreſſionem factus fuerat ſubiectus, in illius
manibus, cui ſeipſum ſubiecerat per conſenſum in malum:
hanc captiuitatem populi tui, tam miſerandam, tam diuti-
nam, placuit tibi tandem, definito ad hoc tempore, auferre

atq; auertere à nobis : vt ex ſeruitute, imò tyrãnide grauiſ-
ſima, nos reſtitueres ad libertatem gloriæ filiorum Dei, &
ex filiis miſerandæ captiuitatis, filios faceres beatæ liberta-
2 *Remiſiſti iniquitatem plebis tuæ:* tis. 2 Et quoniam nos ex nobiſipſis omnino ſoluendo non
fuimus, neq; vlla ratione potentes ad ſatisfaciendũ pro pec-
catis noſtris, tibi placuit liberaliter dimittere iniquitates no-
ſtras: * neque tantum vnam aliquam iniquitatem, ſed omni-
* *Operuiſti omnia peccata eorũ.* in vniuerſum peccata, quibuſcunque te quomodocunque
offendimus, ita voluiſti velare & operire à conſpectu tuo,
ſicq; penitus dimittere, vt nõ ea nobis amplius velis impu-
tare, neq; vltrà ad vltionem ante oculos tuos adducere, ſed
3 *Mitigaſti omnẽ irã tuam:* perinde quaſi nũquã geſta fuiſſent habere. 3 Omnis illa ira
& indignatio tua, qua ante tẽpus illud aduẽtus benedicti fi-
lii tui indignabaris humano generi, in ipſius aduentu ſeda-
ta atq; mitigata eſt, & quaſi ſecũdũ modũ aliquẽ extincta ſiue
ſopita: quẽadmodũ cum homo iracundia exardeſcẽs aduer-
ſus alterum, occurrente amico ac loquente pro eo aduerſus
quẽ fertur indignatio, ſtatim furorẽ ponit, & iracundiam mi-
tigat, velut flamma aquę ſuperfuſione extincta, aut certè mi-
* *Auertiſti ab ira indignationis tuæ.* tigata : * auertiſti te atque ceſſaſti ab ira illa indignationis
tuæ, deſiiſti indignari aduerſus genus humanũ, & factus es
nobis placabilis. 4 Verũtamẽ quid nobis proderit, te primũ
illã poſuiſſe ſemel iracundiã, cũ per filiũ tuũ genus redime-
4 *Conuerte nos Deus ſalutaris noſter:* res humanum : ſi nos in noſtra vel infidelitate, vel vitiorum
quorũlibet prauitate remanẽtes, iuſtã ſuper nos iram tuam
non amoueamus, ſed magis etiã duplicemus? Idcirco te ora-
mus, Domine, iam factũ nobis placabilẽ, Deũ ſalutis noſtræ,
te Deum ſalutarẽ ac ſaluatorẽ noſtrum, vt nos ad te ex toto
corde conuertas. Cùm enim ex nobiſipſis vt oportet cõuer-
ti ſufficienter haudquaquã valeamus, ad te confugimus: vt
poſtquam tu conuerſus es ad nos, nos etiã facias cõuerti ad
* *& auerte irã tuam à nobis.* te: * ſicq; tuã iram penitus auferas à nobis, quam certè non
euaderemus, ſi te cõuerſo nos adhuc permaneremus auerſi:
imò verò iram tuam ita ſuper nos aggrauaremus, quemad-
modum faciunt omnes qui hoc in tempore gratiæ te ſibi
placabili, adhuc veteres tenent inimicitias, in ſuis iniqui-
5 *Nũquid in æternum iraſceris nobis?* tibus vt antè permanentes, nec ad lucem diuinarum miſe-
rationum reſpicientes. 5 Scio enim quòd non patiatur hæc
tua infinita miſericordia atq; benignitas immenſa, vt per-
petua permanere poſſet tua illa aduerſum nos indignatio.

*per-

*neque poterat hoc ferre tua imméſa miſericordia,vt pro-
tenderetur ira tua in omnes generationes:ſed in tépore pla-
cito,in tépore definito, debuit ira tua cómutari in manſue-
tudinem, & debuiſti redire placatus noſtro generi. Alioqui
vbi nobis apparuiſſet tua miſericordia, in qua gloriaris co-
ram filiis hominum,ſi núquam ceſſatura fuiſſet illa ſeueritas
iuſtitiæ? 6 Proinde tu Deus piiſſime (qui olim auerſus à no-
bis per tépus iracundiæ permittebas nos detineri ſub mor-
tis imperio)côuerſus nunc ad nos , iterúmq; ad nos rediens,
per placationé tuæ gratiæ,ad vitá nos reſtitues , déq; morte
ad vitam reduces , ex filiis mortis & dánationis faciens filios
B vitæ atque ſalutis æternæ: * populus autem tuus , tanto per
te accepto beneficio,gratum erga te animũ gerentes, læta-
buntur ex toto cordis affectu, & exultabunt in bonis tuis.
7 Oſtende nobis tu domine,& palàm exhibe miſericordiam
tuã,innoteſcat corã omnibus tam ſuauiſſima miſericordia
tua:* & ſaluté tuã illam,ad quã nos præordinaſti, ipſúmque
illũ Saluatorem , quem nobis ab æterno prædeſtinaſti dare
in tépore ſuo,da nobis in cunctis populis, vt in ipſum credẽ
tes,per eũ ſalui fiamus ab ira in vitam ſempiternã. 8 VOX
PROPHETICA, Volo ergo aurẽ cordis mei adhibere ad
arcanum diuinæ alloquutionis,vt audiam in ſilentio quid in
tra me loquuturus ſit dominus de vẽturæ redẽptionis my-
ſterio,& de venturæ ſalutis ordine ac tempore ſcrutabor,in
quod, vel in quale tempus ſpiritus prædicat futurũ illud iu-
cundiſſimũ & optatiſſimum humanæ redemptionis benefi-
C ciũ , quibúſq; rationibus id ſit adimplendũ: * id enim certò
iam percepi , quòd loquetur dominus verbũ pacis & propi-
tiationis ſuper populum ſuum, ſuper genus hominũ,aduer-
ſus quẽ olim verbũ indignationis protulit & maledictionis.
9 Super populum ſuum(inquam)hoc eſt,ſuper omnes ele-
ctos ſuos & fideles,qui credituri ſunt in eum , quicũque ob-
latam ſibi gratiam non reſpuerint, præeligẽtes in ſuis priſti-
nis remanere impudicitiis: * & ſuper eos qui conuertuntur
ad cor, quicunq; ſuorum peccatorum conſiderata turpitu-
dine , in ſemetipſis ad cor redeuntes,meliora propoſuerint,
veram agentes pœnitentiã , dignóſque facientes pœnitentiæ
fructus. 10 Et (vt generaliter dicam)ſalus ipſius propè erit
omnibus timentibus eum , offeretur ſalus iſta omnibus qui
ipſum ſuſcipient cũ timore & reuerẽtia,quique verbis illius
cred

** Aut extendes iram tuã à generatione in generationem?*
6 Deus tu conuerſus viuificabis nos:
** & plebs tua lætabitur in te.*
7 Oſtẽde nobis Dñe miſericordiam tuam:
** & ſalutare tuum da nobis.*
8 Audiam quid loquatur in me dominus Deus:
2.Petr.1
** quoniam loquetur pacem in plebem ſuam.*
9 Et ſuper ſanctos ſuos:
** & in eos qui conuertuntur ad cor.*
10 Verumtamen prope timentes

*tem ſalutare ipſius: * Vt inhabitet gloria in terra noſtra.*
11 *Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi: * iuſtitia et pax oſculatæ ſunt.*

credulos ſe & obedientes præſtabunt,neque quiſquam om-
nino hominum excludetur ab ea:* vt magnificentia gloriæ
eius reueletur atq; inhabitet in iſta terra noſtra , ita vt glo-
ria diuinitatis inhabitet in loco iſto miſeriæ, quãdo ex filiis
mortis & damnationis efficientur filij vitæ & gloriæ ſempi-
ternæ. 11 In hac autẽ generis humani amabiliſſima recõci-
liatione , miſericordia & iuſtitia modo mirabili occurrerũt
ſibi,& velut obuiã proceſſerũt in amplexus mutuos : * iuſti-
tia (inquã) & pax ſe inuicẽ amplexatæ atq; oſculatæ ſunt,in
amicitiæ & cõcordiæ ſignũ. Siquidẽ in hoc tẽpore reconci-
liationis & gratiæ , miſericordia & veritas , ſiue iuſtitia &
pax in vnitatem & concordiam mirabiliter tandem redactæ
ſunt,quæ ab initio velut ex aduerſo videbantur cõtendere,
& vſque tunc modo quodam diſſentientes , videbantur non
poſſe in eandẽ conuenire ſententiam. Exigebat enim ſeue-
ram nimiũ ſatisfactionẽ iuſtitia , pro offenſa humani gene-
ris,cùm homo ipſe nequaquã haberet quod pro recõcilia-
tione perſolueret : econtrario autẽ miſericordia infinita re-
miſſionem quærebat liberalem , neque exigendam putabat
diſtrictam talẽ ſolutionem , maximè cum is à quo exigenda
Apoc. 3 erat,nequaquã eſſet ſoluẽdo,imò pauper eſſet,miſer, & mi-
ſerabilis , quò etiã amplius illi videbatur exhibẽda miſera-
tionis liberalitas. Ad hũc ergo modũ videbantur ab initio
cõtendere miſericordia atq; iuſtitia , & iuſtitia paci ſe vide-
batur ex aduerſo opponere.Pacem enim hominis erga Dei
iuſtitiæ ſeueritas prohibebat , reconciliationis pretiũ expo-
ſcens,nec aliter pacem volens tribuere, quantumuis miſeris.
Attamen in temporis plenitudine,cùm Deo placeret terram
miſericorditer reſpicere , & generis humani ſalutẽ operari,
modo mirabili in concordiam redactæ ſunt iuſtitia & miſe-
ricordia,vtraque in parte aliqua cedens alteri , vtraq; alteri
ſecundũ aliquid condeſcendens , vt ſic redigi poſſent in con-
cordiam. Tali enim medio prouiſum eſt, vt & iuſtitiæ ſatiſ-
fieret & miſericordiæ, ita vt neutra iure poſſet conqueri. Et
tamen neutra totum quod à principio videbatur poſtulare,
accepit.Atque huiuſmodi facta compoſitione in diuinitatis
ſecreto concilio, quæ vſquedũ diſſenſerant,redactæ ſunt in
amicitiam, ſuntq; inuicem ſe in teſtimoniũ pacis (vt ita lo-
quamur)amplexatæ & deoſculatæ : quemadmodum facere
ſolent qui à veteri inimicitia reuertuntur ad concordiam.

12 Quòd ſi quis interroget quomodo id fieri potuerit, ecce 12 *Veritas*
in hoc totum eſt myſterium eius quod ſub parabola verbo *de terra or-*
rum dicitur, quòd verbum caro factum eſt, quòd filius Dei *ta eſt:*
æterna veritas ipſe carnem aſſumere, & de homine homo Ioan.1
fieri eſt dignatus: ita de puriſſimo ac ſanctiſſimo virgineo
vtero, abſq; virtute virilis ſeminis, ſola operatione ſpiritus
ſancti, procedens, quomodo de terra gramen exurgit, à fœ-
F cunditate quæ illi ineſt ex diuino munere: * & in eo quòd * *& iuſti-*
ipſe, qui eſt vera iuſtitia, de cælo voluit proſpicere, atque ad *tia de cælo*
noſtra exire, noſtram aſſumere carnem, réſq; noſtras omnes *proſpexit.*
& cuncta diſſidia componere. Quid verò non poſſit ipſe, qui Lucæ 1
veritas eſt atque iuſtitia? Quomodo non ſibiipſi poſſet ſa- Matth.1
tisfacere iuſtitia, poſteaquã id quod ab homine exegit, per Ioan.14
ſemetipſam voluit perſoluere? 13 Et hoc quomodo intel- 13 *Etenim*
ligi poſſit, ſi dubitas, apertius audi, non humanum, ſed purè *dominus*
diuinum eſſe huius operis myſterium. Dominus enim Deus *dabit beni-*
omnipotens deſuper dedit benignitatẽ gratiæ ſuæ, omnium *gnitatẽ, &*
artifice ſpiritu ſancto miſſo de cælo: cuius mirabili opera- *terra noſtra*
tione fœcundata terra illa ſuperbenedicta virginei vteri, *dabit fru-*
protulit nobis fructum ſalutis, filium Dei benedictum, per *ctum ſuum.*
quem ſalus venit mundo. Spirituſſanctus enim ſuperueniet Luc. 1
in terram vteri virginei, & virtus noua altiſſimi obumbrabit Malac.3
illi: ideóque & quod ex ea natum eſt, ſanctum vocatum eſt,
G filius Dei. 14 Prius autem quàm hic veniret humani gene- 14 *Iuſtitia*
ris redemptor atque Saluator, complacuit patri mittere An *ante eũ am*
gelum ſiue nuntium, qui præpararet viam ante eum: præcur *bulabit:*
ſorem ſeruum voluit præmittere, iuſtitiæ præconem, Ioan- Luc. 1
nem Baptiſtam, qui pœnitentiam prædicãdo, & ad iuſtitiam Matth.3
homines erudiendo, plebem Iſraëliticam pararet venturo
domino: * cuius peracto curſu, poſuit deinde Dominus ipſe * *& ponet*
pedes ſuos in via, ad veniẽdum poſt illum præcurſorẽ ſuum: *in via greſ-*
poſtquam ille ſuum præcurſionis officium peregiſſet, ſuc- *ſus ſuos.*
ceſſit eueſtigio Dominus, ante cuius faciem præcurrerat ille
ſeruus, vt regnum cœlorum euangelizaret pauperibus, & ſua Eſa.49
doctrina illuminaret mundum, operaretúrque omnia ad Lucæ 3
quæ miſſus fuerat à benedicto patre ſuo, cum quo viuit in
vnitate ſpirituſſancti Deus in omnia ſecula benedictus,
Amen.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum octogeſimumquartum.

VERSV quarto,quinto,ſexto,& ſeptimo,Conuerte n
Deus ſalutaris noſter , &c.Ita expoſuimus in Elucida
tione hos verſus,vt ſint oratio populi fidelis facta iam ge
ris humani redemptione , poſtulantis conuerti ad Deu
iram auferri,& miſericordiam oſtẽdi , ne perfecta per Me
ſiam ſalute fruſtrentur. Non enim omnino ad omnes hom
nes hæc ſalus ita ſe extendet , vt eam omnes aſſequantu
Plurimi enim ſeipſos facient oblata ſalute indignos , e
quòd non conuertantur ad Deum ſalutis auctorem.Propt
hoc videlicet populus domini petit à Deo conuerti. Sc
enim , non poſſe nos conuerti ad dominum , niſi ille nos a
Hier.31 ſe conuertat. Id quod Hieremias propheta apertè ſatis in
cat,cum orando dicit , Conuerte nos domine, & conuert
Hier.10 mur ad te.Et iterum,Scio,quoniam non eſt in manu homi
nis via eius , nec viri eſt vt dirigat greſſus ſuos. Poſſent ta
men iſti verſus accipi vt prophetica oratio , in ſpiritu facta
pro adimpletione eorum quæ iam tribus primus verſibu
cõmemorauerat: id eſt , pro generis humani redemptione
vt eo quod venturum erat per modum præteriti propoſito
ad illius eiuſdem vt nondum exhibiti conſideratione Pro
pheta tranſiens,oret ipſum adimpleri in tempore ſuo.Cum
quo rectè etiam concordat,quod verſu octauo,ac deincep
accepta reuelatione interna de futura humani generis re
ſtitutione , pulcherrimo canit vaticinio. Verſu ſexto
Deus , tu conuerſus viuificabis nos , & plebs tua lætabitu
in te. Pſalterium Romanum pro paſſiuo conuerſus , legi
actiuum,conuertens:hoc modo, Deus , tu conuertens viui
ficabis nos. Et habet quidem lectio iſta ſenſum bonum &
commodum:Tu Deus conuertendo nos ad te, facies nos vi
uere. In hoc enim eſt hominis vita , ſi ad dominum Deum
ſuũ fuerit conuerſus, quemadmodũ econtrario mortuus e
omnis qui à Deo eſt auerſus. Veritas tamen lectionis huiu
habet,conuerſus.Nã in Græco habetur ἐπιστρέψας , quod ſi
gnificat conuerſus,vel reuerſus.In Hebræo quoq; paſſiuum
ponitur,hoc modo , Nónne tu conuerteris, viuificabis nos
vel , Certè tu conuerteris , ſiue reuerteris , viuificabis nos
Quod noſtra quidẽ lectio verbo priori commutato in part
cipium , pulchrè ſecundũ eandem ſententiam dixit,Deus, tu

conu

conuerſus viuificabis nos. Quod autem beatus Hieronymus vertit,Deus,tu reuertens viuificabis nos, quãuis ſecundum terminationem videatur magis conuenire cũ participio conuertens, tamen ſecundũ rem & ſignificationẽ idem eſt quod conuerſus. Conuertitur enim Deus ad hominem, dũ ad ipſum reuertitur: & auertitur ab homine,quoties ab homine recedit. Quantum verò ad ſententiam,notandum, q̃ ſicut ſole conuerſo ad terram, atque ex latibulo hiemis verno tempore ad terram redeunte,omnia lætificãtur,reſumúntq; vigorẽ, quæ eius autũnali hiemalíque abſentia fuerant velut emortua,omníque deſtituta virore:ſic hominum corda Dei abſceſſu & auerſione omnino ſterilia & infœcunda,omniq; virore virtutum & vigore gratiæ deſtituta, Deo conuerſo per gratiæ ſuæ placationẽ,viuificãtur iterũ, & accipiunt vigorem atq; virorẽ admirabilẽ in omni ornamẽto ſpiritualiũ virtutũ. Verſu octauo,nono, & decimo, Quoniam loquetur pacẽ in plebem ſuam. Et ſuper ſanctos ſuos, &c.Videntur hæc ſic per coniunctiones adinuicẽ iuncta, nõ diuerſis modis eſſe exponenda,ſed pro eodẽ accipienda, vt ſequentia exponant præcedentia,quomodo frequenter fieri ſolet.Plebs enim Domini qui ſunt, niſi ſancti eius? & ſancti domini qui ſunt,niſi qui cõuertũtur ad cor?& agẽtes pœnitẽtiam mali præteriti,niſi qui credũt & obediũt Deo? Et hi
B ipſi ſunt qui verè cẽſentur timere dominũ, quibus ſalus eſt propinqua.Vnde illud verũtamen,verſu decimo, nõ ſignificat aduerſationẽ,ſed prius dictorũ potius cõpletionem vel explanationẽ.Valet enim illud verũtamen, ac ſi dicas,quinetiam:vt ſit ſenſus,Quin prope timentes eum:vel, Imò verò prope timentes eũ,ſalutare ipſius.Nonnulli tamen particulas iſtas omnes diſtingunt,dicẽtes, per ſanctos intelligi perfectos:per eos qui conuertũtur ad cor,pœnitentes & imperfectos.Per timentes autẽ,Iudæos timore pœnarum ſeruientes,prope quos fuit ſalus,quoniam ſalus ex Iudæis orta eſt, iuxta Saluatoris teſtimoniũ. Prior tamẽ expoſitio videtur Ioan.4
cõuenientior.Neq; ſcripturis eſt infrequẽs, ita rẽ eandẽ pluribus dictionibus explicare. Verſu vndecimo, Miſericordia & veritas obuiauerũt ſibi.Prouerbialis vſus loquẽdi habet,vt qui mutuò ſibi aliqua in parte cedendo,in vnitatẽ pacis atq; concordiæ cõueniunt,dicãtur ſibi inuicem occurrere,vel ire obuiam,quod eſt obuiare: quomodo vulgò dicimus,

mus,virum vt perfectiorem, debere ſubinde mulieri ob-
ire,& mulierem vt ſubiectam & inferiorē debere frequē-
ſuo marito ire obuiā. Nam inter cōiuges ſibi mutuò ob-
are neſcientes aut nolentes,rara admodum pax eſſe pote-
Quoniam videlicet non ſemper extremū iuſtitiæ rigor-
mordicus tenere debēt coniuges pacem quærentes, ſed f-
quenter inuicē donare & condeſcendere debent, & ſuo i-
frequenter cedere , ac diſſimulare aliquid & tolerare , p-
gratia:id eſt,nō ſemper expoſtulare,neq; ſemper iurgia c-
citare ad omnem occaſionē. Ac iuxta hanc loquendi cōſ-
tudinē,in Elucidatione obuiationem iſtam ſumus interp-
tati,inſequētes hac in parte melliflui Bernardi ſentētiā, q-
ad eundem modū pulcherrimè dulciſſiméque præſentē l-
cū enarrat in ſermone de annuntiatione: vbi prolixis diſ-
tationibus introducit loquentē miſericordiā pro homi-
redemptione, iuſtitiā verò ex aduerſo pro hominis cōde-
natione,eáſq; facit velut ex aduerſo cauſam dicere cora-
bunali & cōſiſtorio beatiſſimæ Trinitatis : atq; poſt mu-
iudicis ſententiā proponit,diſſentientes(vt videbatur) co-
cordantē:in eo ſcilicet quòd beata Trinitas pro hominē-
dimēdo,filiū in diuinis voluit carnem aſſumere & huma-
ri,vt homo factus ipſe,manēs verus Deus,pro omniū ho-
num peccatis moriens,iuſtitiæ ſatisfaceret vindictam exp-
ſcenti,nec abſq; condigna ſatisfactione volēti peccatum d-
mittere:& nihilominus ſatisfieret miſericordiæ, pro hum-
ni generis recōciliatione ſollicitiſſimè agenti : ita tamen,
neq; hæc, neq; illa totū quod videbatur poſtulare obtin-
rent. Miſericordia enim voluiſſet gratis ſtatim peccatū om-
ne & debitū vniuerſum dimitti : Iuſtitia verò voluiſſet illum
ipſum qui peccatū cōmiſerat ſatisfactionem dare , & recō-
ciliationis de ſemetipſo perſoluere pretiū. Neutra verò to-
tum hoc quod poſtulare videbatur planè accepit,ſed vtraq;
aliqua in parte rigori ſuæ exactionis debuit cedere. Iuſtiti-
enim non potuit ſummū ius perſequi, neq; conſequuta e-
Miſericordia etiā non totū potuit gratuita donatione im-
petrare. Per mediatorem tamē Chriſtū,iuſtitiæ ſatis eſt fa-
ctū,vt non habeat quod conqueratur pro homine puro ſo-
lūtariè ex charitate ſumma illo mortuo,qui homo ſimul e-
Deus erat. Miſericordia quoq; licet cum multa difficultate,
ac tandem poſt multa tēpora,obtinuit tamē vel tandē quod

volui-

voluit, nempe hominis reconciliationem: ac proinde nõ eſt in totum fruſtrata. Hæc omnia mellifluus ille Bernardus, loco ſuprà allegato, diffuſius & dulciſsimè proſequitur. Alij verò hanc obuiationem intelligũt cõcurſum & coniunctionem. Cõcurrerunt enim, & pariter cõuenerunt, atq; cõiunctæ ſunt miſericordia & iuſtitia in redẽptione generis humani. Neque enim ſolius miſericordiæ hoc opus erat, quæ ſola maluiſſet hominem ſimpliciter abſq; ſatisfactione recipere in gratiã. Neq; ſolius erat opus iuſtitiæ, quæ ſola nunquã Deũ innocẽtem feciſſet pro homine impio ad tam vilia deſcendere. Sed miſericordia & iuſtitia ſimul conuenerunt, hócq; admirabile effecerũt cõſilium. Quãuis poſſit per veritatẽ etiam aliud intelligi, nẽpe fidelitas & veritas promiſſionũ Dei. Miſericordia enim & veritas ſimul adfuerunt in Chriſti incarnatione, & humana recõciliatione. De miſericordia id eſt manifeſtum. Erat enim hoc opus maximę profundiſſimæq; miſerationis. Veritas autẽ & fidelitas non defuit. Quia enim mẽtiri Deus aut fallere non nouit, promiſſiones patribus factas in tempore ſuo debuit implere. Vnde & aliàs in ſacris literis hæc duo, videlicet miſericordiam & veritatẽ, cõiuncta inuenimus, cùm humanæ reconciliationis faciunt mentionem. Beata nanq; virgo Maria, in ſuo gratulatorio cantico myſteriũ humanæ recõciliationis pandens, ita cecinit: Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ: ſicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham, & ſemini eius in ſecula. Vbi dum priore loco dicit, Recordatus miſericordiæ ſuæ: apertè miſericordiam exprimit. In eo autem quod ſequitur, Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraham, & ſemini eius, tacitè veritas atq; fidelitas indicatur. Zacharias autẽ & ipſe plenus Spiritu ſancto, licet priore loco veritatẽ proponat, dicẽs, Sicut loquutus eſt per os ſanctorũ, &c. Iuſiurandũ quod iurauit ad Abrahã patrẽ noſtrũ daturũ ſe nobis, &c. ante tamẽ concluſionẽ cantici, apertiſſimè meminit miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos oriens ex alto, &c. Verſu eodem, Iuſtitia & pax oſculatæ ſunt. Quanquã hæc pars cõformiter ad præcedentẽ rationabilius videatur intelligẽda de reconciliatione iuſtitiæ & pacis, quæ ante Chriſti incarnationẽ adinuicẽ videbãtur repugnare (quoniã iuſtitia pacẽ ſuper humanũ genus prohibere videbatur) Chriſto autẽ humano amicitia ſunt coniunctæ,

Luc. 1

Ibidem.

E

& admiſit iuſticia pacē,nec vltra prohibuit: attamen poſ
etiam aliter intelligi, de iuſtitia non ipſius Dei ſed homi
qua corā Deo iuſtus eſt,& quę à Deo homini procedit,de
pace non totius generis humani,ſed qua anima iuſta pace
habet cū Deo.Hoc enim modo iuſtitia & pax in tēpore g
tiæ ſe oſculantur,quoniā adinuicē coniungūtur & counia
tur nexu admirabili, ita vt non ſit vnum abſque altero. I
quocunq; enim eſt iuſtitia, in eodem & pax eſt erga Deu
& qui iuſtitiam non habet,pacē non habet erga Deum.Pe
iuſtitiam enim veram,quæ coram Deo eſt, pacem quoq; v
Eſaiæ 57 ram habemus. Non enim (iuxta prophetæ teſtimoniū) pa
eſt impiis.Hoc ergo modo ſecundum metaphoram,iuſti
& pax ſe oſculantur,ſiue amplexantur,ſibiq; inuicem coh
rēt,& mutuò ſe comitantur. Verſu duodecimo,Veritas d
terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit. Nos in Elucida
Ioan.14 tione illam intelligimus veritatē, quę de ſemetipſa in ſac
1.Cor.1 Euāgelio loquitur,dicens, Ego ſum via,veritas & vita:ite
iuſtitiam illam de qua Paulus ſcribit Apoſtolus, Qui fact
eſt nobis(inquiens)ſapientia à Deo, & iuſtitia, & ſanctifica
tio,& redemptio.Hęc enim veritas de terra orta eſt, ſiue d
terra germinauit aut pullulauit,quando de virgine bened
cta Maria carne aſſumpta Dei filius naſci dignatus e
Ioan.16 Proſpexit nihilominus de cælo hæc ipſa noſtra iuſtitia & v
ritas,quoniā exiuit à patre,& venit in mundum,vt res hum
nas reſtitueret.Proſpicere autem iſtud intelligere poſſumu
vel deorſum aſpicere,vt ſignificetur,iuſtitiā quæ vſq; ad te
poris plenitudinē auerſa videbatur à noſtro genere,iam ta
dem caput extuliſſe ad proſpiciēdum ſuper nos,& ad cōpo-
nendū noſtrū miſerabile negotiū: quomodo & in alio Pſal
mo ſcribitur, Quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo,dñs de
Pſal.101 cælo in terrā aſpexit:vt audiret gemitus compeditorum,vt
ſolueret filios interemptorū. Vel proſpicere iſtud intellig-
tur prodire,ſiue exire & deſcendere,vt iuſtitiam proſpexiſſe
de cælo ſit, Dei filium de patris ſinu prodiiſſe, & exiiſſe de
ſummo cælorū ad ima mundi. Quanuis poſſet hæc iuſtitia
rectè intelligi ipſa, quæ in animabus noſtris à Deo gratui-
to ipſius munere infunditur.Incarnato nāq; Dei filio, & ve
ritate de terra exorta,iuſtitia ſimul & pax vera de cælo ma
nauit in corda noſtra,ita vt clamaret Apoſtolus,ac diceret
Roma.3 Iuſtitia Dei per fidē & ex fide, in omnes qui credunt in eu

E

Et rurſum, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Rom.5
ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Quidam etiam veritatis de terra ortum ſiue germinationē ſecūdum metaphoram exponunt, dicētes, per veritatis germinationem de terra, & iuſtitiæ proſpectum vel emanationē de cælo, nō aliud ſignificari quàm fœcūditatem ſpiritualium chariſmatum, & omnis veri boni abundantiam, in tēpore gratiæ: quaſi dicat Propheta, Tanta erit in tempore gratiæ ſpiritualiū bonorū abundantia, vt terra non aliud videatur quàm veritatem germinare, neq; cælum aliud quàm iuſtitiā depluere. Cùm enim quid deſuper ſimul & de ſubtus prouenit, non poteſt non eſſe illius rei maxima abundantia: quemadmodum in diluuio illo celeberrimo quod per arcā euaſit Noë, deſuper Geneſ.7
veniēte pluuia per dies plurimos abſq; ceſſatione, & ruptis abyſsi fontibus à ſubtus aſcēdentibus, aquas copioſiſſimas legimus excreuiſſe. Atq; ita etiam quod ſequitur, Etenim dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum, exponūt non de fœcundato virgineo vtero, nec de ſpiritus ſancti ſuper illam obumbratione, ſed de irrigatione
H ſpirituali animarū fidelium, totiúſq; Eccleſiæ. Dat nāq; dominus, & mittit deſuper benignitatē beneplaciti ſui, benedictionémq; gratiæ ſuæ, & terra cordis noſtri huiuſmodi ſalutari imbre irrigata profert fructum ſuum. Deus enim (iuxta Apoſtoli ſancti teſtimoniū) eſt qui operatur in nobis Philip.2
velle & perficere pro ſua bona voluntate: quíq; nobiſcum, & in nobis operatur omne bonū: queādmodum idem ille teſtatur, dicens, Non ego, ſed gratia Dei mecum. I.Cor.15
Itaq; terram intelligunt vel ipſam fidelium Eccleſiam: quam rectè terram noſtram appellamus, quicunque in Chriſtum credimus: vel ipſa ſingulorum fidelium corda, quæ ſinguli velut ſingulos agros ſuſcepimus colendos de manu Domini. Conformiter quoq; & nouiſſimum illum verſum, Iuſtitia ante eū ambulabit, & ponet in via greſſus ſuos, exponūt non de præcurſore iuſtitiæ præcone, vt nos expoſuimus, ſed de iuſtitia in cordibus fidelium: quam ante Deū quodammodo ambulare dicunt, quatenus habitaculum Deo in cordibus fidelium præparat, videlicet quia nonniſi ad illos Deus accedit, neque niſi in illis habitare dignatur, qui pœnitentiam agunt veterum delictorum, & in ſanctitate iuſtitiáq; Deo placere ſtudent. Quæ expoſitio licet nequaquā videatur improbanda,

nos tamen in Elucidatione maluimus verſus quatuor iſtos nouiſſimos de myſterio incarnationis Chriſti, & humanæ reconciliationis apertius interpretari. Omnino enim ſingularia quædã in hoc Pſalmo ſacer vates ſibi indicat reuelata, cùm ante horũ deſcriptionẽ ſpeciali modo prę mittit, Audiã quid loquatur in me Dominus Deus. Propter quod omnia iſta ad myſteriũ incarnationis, & modũ humanæ reconciliationis ſpecialiter accommodauimus, vti mõſtrat apertè ſatis Elucidatio. Et nequis arbitretur hãc expoſitionẽ nos de capite noſtro cõfingere, & in fauorẽ ſacratiſſimæ noſtrę fidei, ſciẽdũ eſt, præter antiquorũ patrũ Latinorũ expoſitiões, etiã veteres Hebręorũ Rabbinos ad ſingularẽ Meſſię natiuitatẽ iſta retuliſſe, quæ hîc de ortu veritatis è terra dicũtur. Nam Rabbi Moſes, in annotationibus ſuper hũc locũ, Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit, ita ſcripſit, Et cur dixit, creſcet, ſiue orietur, ſiue pullulabit, & non dixit, naſcetur? Quoniã nimirũ gñatio, ſiue natiuitas eius, nõ erit ſimilis gñationi ſiue natiuitati creaturarum quæ ſunt in mundo, imò diuerſa & diſtãs erit, abſq; ſocio & coniunctione. Et hic erit ſaluator noſter, & iuſtus noſter, quẽ mittet Deus. Et hoc eſt quod dicit, Vtiq; Deus dabit bonum vel benignitatẽ, & terra noſtra dabit fructũ ſuũ. Hæc ille. In qua expoſitiõe manifeſtè cernimus, indicari virginitatem matris Meſſię noſtri, quæ dicitur abſq; ſocio & cõiugatione fructũ editura, & nouo gñationis modo præter naturã paritura. Verſu penultimo, Etenim Dñs dabit benignitatẽ, & terra noſtra dabit fructum ſuũ. Cũ de beata virgine præſentẽ verſum exponimus, hãc benignitatẽ referre poſſumus nõ ſolum ad ipſam vteri eius fœcũditatẽ, verumetiã ad animæ eius in oibus ſpiritualibus bonis copioſum ornatum. Prius enim Dei benignitas copioſiſſimè impleuit eius mentẽ quàm vẽtrẽ, prius animã oibus ornauit pretioſiſſimis donis, quàm vterũ grauidauit puerilibus mẽbris: prius arcã omni ornatu fecit expolitam, quã cæleſte mãna in ea repoſuit. Et in vtroq; horũ dñs ſuã dedit benignitatẽ, vt digna fieret hæc noſtra terra talẽ nobis dare fructũ, vt de tam ſancta terra tã ſanctus procederet fructus, vt eſſet ſancta delibatio ſicut & maſſa: eſſet radix ſancta, vt erat ramus ille ſanctus à principio, qui in tempore ex ea erat proceſſurus: eſſet denique virga ſancta de radice Ieſſe, vnde flos ille Nazaræus debuit aſcendere, in quo erat

accep

acceptурus requiẽ ſpiritus Dñi. Cęterùm, quomodo hęc vir Rom. 11
go beatiſſima ſimul & fœcundiſſima, terra noſtra dicatur,
fideli cuilibet non eſt obſcurum. Quomodo enim nõ noſtra Eſa. 11
terra eſt, quæ nobis ab æterno ordinata atq; præparata eſt,
& in tẽpore nata, in tẽpore ſanctificata, in tẽpore ſpiritu ſan
cto fœcũdata, vt nobis fructũ proferret noſtræ ſalutis æter-
næ? Nonne enim terrã noſtrã iuſtè appellabimus, quæ nobis
ſuũ progignit fructũ, vnde paſcimur, nutrimur, & viuimus?

Verſu vltimo, Iuſtitia ante eum ambulabit, & ponet in via greſſus ſuos. Partẽ iſtã in Elucidatione expoſuimus de præcurſione Ioãnis Baptiſtæ, qui præco fuit iuſtitiæ, quẽadmodũ ex ſacris Euangeliis manifeſtiſſimè cognoſcimus. Quicquid enim docuit, iuſtitia erat. Docuit enim homines agere Luc. 1
pœnitentiã, & quid iuſtius? Docuit pœnitẽtiæ fructus dignos Matth. 3
facere, & quid iuſtius? Turbas docuit mutuò ſibi ſuccurrere, Ibidem.
alimenta & veſtimenta impartiendo nõ habentibus, & quid Luc. 3
iuſtius? Milites docuit neminem concutere, nemini calumniam facere: publicanos monuit non amplius, quàm quod conſtitutũ eſt exigere: & hæc nonne ad iuſtitiã ſpectant? Deniq; quòd Herodem arguit propter vxorem Philippi fratris ſui Herodiadem, dicens, Non licet tibi habere eam, nónne & hoc palàm ad iuſtitiam attinet? Meritò ergo iuſtitiæ præco ſpeciali appellatione nuncupari poteſt Ioannes, qui tandem pro iuſtitia, vltra omnẽ exhortationem, etiã vitam impendit, & ſeipſum ſuperimpendit. Quòd autẽ Prophetæ occultum non fuerit myſterium præcurſionis huius, etiã ex alio Pſalmo apertè ſatis cognoſcimus, cum in fine Pſalmi cxxxi. de populo fideli loquẽs, ita ait, Illuc producã cornu Dauid, paraui lucernã Chriſto meo. Quo in loco per cornu Dauid, Chriſtus Dominus: per lucernã verò, ipſius Chriſti præcurſor Baptiſta intelligitur: quemadmodum in expoſitione eius Pſalmi prolixius tractatum videre licet. In ſequenti autem parte, Et ponet in via greſſus ſuos, ſatis ambiguum & incertum videtur, quid debeat ſubaudiri pro ſuppoſito verbi, ponet. Quidam pro ſuppoſito intelligũt iuſtitiam, ad hunc ſenſum, Iuſtitia ponet in via greſſus ſuos: quod ita intelligunt, Iuſtitia diſponet ſuos greſſus ad viam, quia videlicet iuſtitia facit hominẽ non ſtare, nõ quieſcere, ſed ambulare de bono in melius, facítq; homines perãbulare vias rectas & bonas. Alij iuſtitiã pro ſuppoſito accipiũt, ſed pro ſuos, legũt eius,

vt ſit ſenſus, Iuſtitia ponet greſſus Domini in via, id eſt, fa-
ciet dominum aduenire in corda fidelium. Facilius tamen
eſt & melius, vt pro ſuppoſito verbi ponatur ipſe Dñs, iuxta
ſenſum in Elucidatione expoſitũ, Iuſtitia ante eum ambula-
bit, & ipſe ponet greſſus ſuos in via: id eſt, præcurret Chri-
ſtum iuſtitiæ præco, & ipſe deinde ſubſequetur eueſtigio
Dominus, ante quem ſeruus ille fuit præmiſſus. Cui conſo-
Ioan.1 nat quod turbis prædicans Ioãnes dicebat, Veniet fortior
me poſt me, cuius nõ ſum dignus ſoluere corrigiam calcia-
mentorum eius. Et eſt hæc contructio omnium aptiſſima.
Nam qui iuſtitiã pro ſuppoſito ponũt, & greſſus ſuos pro-
priè accipiũt, his lectio Græca reclamat, quæ relatiuũ habet
maſculini generis, hoc modo, καὶ θήσει εἰς ὁδὸν τὰ διαβήματα
αὐτοῦ. Qui verò iuſtitiam pro ſuppoſito ponunt, & greſſus
ſuos exponũt, greſſus Domini, his proprietas relatiui ſuos
obſiſtit. Iuxta noſtrã autem ſuprapoſitam expoſitionem, nul-
lum eſt incommodum neque in ſermone neq; in veritate.

OTOGESIMIQVINTI PSALMI ARGVMENTVM.

*F*ORMA *orandi eſt hic Pſalmus, quemadmodum & titulus in-
dicat: in quo conſiderans homo ſuam ex ſemetipſo imperfectio-
nem & indigentiam, à Deo poſtulat cuſtodiam & miſericor-
diam, cuius bonitatem & potentiam miris extollit modis, vſque ad
verſum decimum: vbi deinde à Deo in via bona dirigi, & in ſpiri-
tu lætificari depoſcit, promittens confeſſionem laudis Deo miſericor-
di ſuo liberatori, per quem ſe agnoſcit ab inferni profundo libera-
tum, per quem & in poſterum orat ab inimicis inſurgentibus libe-
rari, ſibiq; in bonum fieri ſignum ſalutis, vt confuſis impiis perſequu-
toribus, ipſe lætetur in Domino. Quidam hanc orationem pecul-
iariter Chriſto attribuunt, illum introducentes loquentem ad patrem
pro ſe ac ſuis fidelibus. Nos autem in Elucidatione maluimus gene-
rali expoſitione ad quemlibet fidelem Pſalmum accommodare.*

OCTOGESIMIQVINTI PSALMI ELVCIDATIO.

1 *Inclina domine aurem tuam, & exaudi me:* Pſalm.144 Pſalm.9

DEVS piiſſime, qui propè ades omnibus inuocan-
tibus te in veritate, qui adiutor es in tribulatio-
&in opportunitatibus, inflecte nũc aures miſeri-
cordiæ tuæ ad precẽ meã, & benignũ mihi præbe
audi-

auditũ,orantémq; exaudi pro tua miſericordia:*egò enim
qui coram te nunc fundo precem meam, verè egenus ſum
& pauper,à memetipſo nihil habens, niſi quæ tua liberalita
te accipio : qui abſq; te ſum cæcus, nudus,pauper, miſer,&
miſerabilis : propter quod meam paupertatem agnoſcens,
ad te ditiſſimum Dominũ confugio, vt de tua liberali abun
dantia nimiæ meæ ſuccurratur inopiæ. 2 Cõſerua me Do-
mine in vita,protectione cuſtodię tu me cuſtodi, vt nõ mor
te afficiar, & non mihi auferatur vita animæ ab aduerſariis
meis,quorum eſt hoc ſummum ſtudium : ſum enim ſancti-
ficatus munere ſpirituſſancti tui, tu ſanctificaſti animam
F meam tibi in habitationem,& in templum me conſecraſti,
per vnctionem ſpiritus tui : propter quod, me conſecratum
tibi ac dedicatũ,oro diligenter fidelitérq; cuſtodias,ne for-
tè pollui me contingat ab hoſtibus, id ſuper omnia quæren
tibus : * ita Domine ſaluum fac me pauperculum famulum
tuum,ex bonæ voluntatis deſiderio tibi ſeruire cupientem,
ab omnibus periculis in quibus verſatur anima mea : maxi-
mè cum ego omnem habeam in te repoſitã fiduciam, & de
tua bonitate tuóq; auxilio cõfidam pleniſſimè, qui nunquã
derelinquis ſperantes in te. 3 Oſtende mihi miſericordiam
tuam,miſerator Deus,quam iugiter continuis precibus cla
màs ex toto cordis affectu poſtulo,pro qua cõſequẽda tota
die clamo ad te : * lætam fac animam ſerui tui benigna ex-
auditione tua, quoniam toto conatu cor meũ in oratione
ad te eleuaui,quoniam ab omnibus quæ ſunt in mundo vi-
ſibilibus atq; delectabilibus auulſi mentem meam & deſide
rium meum,vt tibi pura mente & mundo corde totus intẽ
derem,ſicq; fieret mea oratio tibi magis accepta & exaudi-
G bilis. 4 Cognoui enim,& certè mihi perſuaſum habeo de
te,ꝙ non ſis tu(vt vulgò ſunt potẽtes inter homines) durus,
moroſus, & crudelis, ſed magis benignus, placidus, & dul-
cis,quem facilè ſit prece flectere : mitis quoq;& propiciabi-
lis,ad dimittendum pœnitentibus pronus ac facilis: itẽ quòd
ſis magnæ & infinitæ miſericordiæ,ad concedendũ poſtula-
ta humiliter petentibus:*idq; non erga vnum tantũ aut al-
terum, non erga hanc gentẽ ſolã aut ſolam illam, ſed erga
omnes indifferenter, abſq; perſonarũ acceptione, quicunq;
ex fideli corde te inuocant in veritate,ad eum modum quo
tu vis & nos decet te inuocare. 5 Qua conſideratione ego

** Quoniã*
inops et pau
per ſũ ego.
Apocal.3
2 *Cuſtodi*
animã meã,
quoniã ſan
ctus ſum:
** ſaluũ fac*
ſeruũ tuum
Deus meus
ſperãtẽ ĩ te.
Pſalmo.9
3 *Miſerere*
mei Domi-
ne, quoniã
ad te clama
ui tota die:
** lætifica*
animã ſerui
tui, quoniã
ad te domi-
ne animam
meã leuaui.
4 *Quoniã*
tu dñe ſua-
uis et mitis,
et multæ mi
ſericordiæ,
** omnibus*
inuocanti-
bus te:
5 *Auri-*
bus percipe
Domine o-
rationem
meam, &
intende vo
ci depreca-
tionis meæ.

animatus,ſpe exauditionis cõcepta, fidẽter ad te fundo ora-
tionem meam : petens vt aures tuæ miſericordiæ ad ea
dignanter accommodes, vtq; voci deprecationis meæ beni-
gnus intendas : vt ſi iuſtum & bonũ inueneris quod propo-
6 In die tri no,benignè illud adimpleas. 6 Hoc enim mihi conſuetu-
bulationis dinarium eſt,hoc vetus ac ſolitũ mihi eſt refugium,in omni
meæ clama- mihi obueniente tribulatione,vt ad te leuem vocem clamo-
ui ad te: ris mei,vt ad te clamans & orans confugiã:*quoniã te domi-
**quia ex-* ne fidelem ſemper inueni auxiliatorem, non ſoles repellere
audiſti me. humiliter deprecantẽ,ſed benignè potius exaudire, & op-
portunũ ferre auxiliũ pro tuo beneplacito. Propter quod
olim nõ ſemel tui auxilij fidẽ expertus, ſemper in anguſtiis
7 Non eſt ad te volo confugere. 7 Et quẽ aliũ poſſem ego cõmodio-
ſimilis tui in rem inuocare auxiliatorem,aut ad quẽ cõfugere protecto-
diis domine: rem meliorẽ,quàm ad te Domine Deus meus? Nõ eſt enim
** Et non* in omnibus diis,qui ſit tibi ſimilis:nõ eſt in omnibus poten-
eſt ſecundũ tibus,ſiue Angelorum bonorum vel malorum exercitibus,
opera tua. ſiue in ſeculi potentibus quiſquã,qui tibi valeat comparari,
8 Omnes ſiue potẽtiam ſpectemus,ſiue veritatem & fidelitatem,ſiue
gẽtes quaſ- etiam bonitatem & miſericordiam:neque in omnibus diis
cunque feci- gentium,qui falſa appellatione dij nominantur, quiſquam
ſti, venient, poteſt inueniri ſimilis tui, qui ſic poſſit ſubuenire inuocan-
& adora- tibus:*& nõ eſt quiſquam ſimilis tui in operibus, qui poſſit
bunt coram operari ſimilia eorũ quæ tu facis, opera tantæ potentiæ &
te domine: virtutis,cuiuſmodi tu mõſtras in omnibus. 8 Propter quam
** & glori-* ſuper omnes præexcellentiã,cũctæ nationes populorũ, quas
ficabunt no- tu tam ſecundum animam, quàm ſecundum corpus creaſti,
men tuum. venient ante conſpectũ tuum,tẽq; adorabunt, ô rex regũ &
Roma 6 domine dominantium : *dabúntque gloriam, & honorem
Philip.2 exhibebũt magno nomini tuo.Veniet enim tẽpus, quando
Matth.13 tibi flectetur omne genu cæleſtiũ, terreſtriũ,atq; infernorũ:
2.Cor.6 quando ante te cõgregabũtur omnes gentes,quãdo omnes
9 Quoniã manifeſtabuntur & exhibebũtur ante tribunal tuũ, vt refe-
magnus es rat vnuſquiſq; prout geſſit in corpore,ſiue bonum, ſiue ma-
tu, & fa- lum:quando velint nolint, cogentur omnes tuæ maieſtatis
ciens mira- ſuperexcellentiam agnoſcere,tẽq; ſolum vt verum Deum &
bilia: ſupremũ iudicẽ adorare,ac tuæ obedire ſententiæ. 9 Et id
** Tu es* quidẽ optimo iure.Tu enim verè es in omnibus,& per om-
Deus ſolus. nia magnus:id quod & in opere patẽter oſtendis,dũ opera-
ris pro tuo placito admirabilia quæcunq; volueris:*profe-
ctò tu

ctò tu ſolus es Deus viuus & verus, & non eſt extra te alius.
10 Vt autem tibi ſicut iuſtum eſt ſyncera valeam ſeruitute
placere, quæſo, ſis tu mihi ductor atq; director in via præce-
ptorum tuorũ, per quam tu nos ambulare voluiſti, nequã-
do aberrem à via recta aut declinem, ſiue ad dexteram, ſiue
ad ſiniſtram: & tuo ducatu directus ambulem in veritate &
æquitate iuſtitiæ tuæ, alienus ab omni iniquitate & iniu-
ſtitia: *fac lætari in te ſancta lætitia cor meum, fac me ſan-
cto gaudere gaudio in dulcedine ſpiritus tui, vt debito ti-
B more & amore reuerear nomen tuum, vt guſtata paternæ
ſuauitatis dulcedine, cor meum in hilaritate te diſcat reue-
reri, ad eum modum quo filium decet timere atq; reuereri
nomen paternum. 11 Confeſſione laudis ego te celebrabo
domine Deus meus, ex toto affectu cordis mei: & nomen
tuum ſanctum atque in ſecula benedictum ego laudabo &
glorificabo, donec viuam, in perpetuis æternitatibus, ita vt
in perpetuũ nunquã penitus deficiat laus tua ab ore meo.
12 Neq; illud quidem immeritò, quoniam quidem miſeri-
cordia tua erga me magna eſt nimis, quoniam miſericor-
diam maximam mihi demonſtraſti, egiſtiq; mecum miſeri-
corditer valde, ſuprà quàm explicare aut etiã cogitare poſ-
ſim: *& tu ſaluaſti animam meam à profundo lacu inferni,
tu me tua benigniſſima cuſtodia præſeruaſti & cuſtodiſti à
dãnatione mortis & inferni, in quo paulominus habitaſſet
C anima mea, niſi tu Domine me adiuuiſſes. 13 Ecce enim
Deus piiſſime, impij dæmones, eorúmq; miniſtri & mem-
bra, homines peruerſi, feroci animo & crudeli propoſito in-
ſurrexerunt aduerſum me: & congregatio fortium, qui me
(quantum ex memetipſo) multò ſunt potentiores, conan-
tur me perdere, & morte afficere: * & non habent te domi-
num Deum ante oculos, non te metuunt, non eſt timor tui
ante oculos eorum, vt deſiſtant à ſuo peruerſo propoſito, à
perditione innocentis: * non etiam attendunt te, neq; con-
ſiderant quòd tu ſis mihi auxiliator, atq; idcirco tantùm me
in memetipſo conſiderantes, & meam debilitatem cum ſua
fortitudine conferentes, ita confidunt ſe mihi poſſe præua-
lere, nec verentur oppugnare ſeruum tuum. 14 Ego verò
nequaquam in memetipſo confido, neq; in propria virtute
ſpem habeo, ſed in te Domine Deus meus, qui ſemper tuis
ſupplicibus miſereri es ſolitus, & cuius ſunt miſerationes à Pſalmo 24

10 *Deduc*
me Dñe in
via tua, &
ingrediar
in veritate
*tua: *lætet̃*
cor meũ, vt
timeat no-
men tuum.
11 *cõfitebor*
tibi dñe deꝰ
meꝰ in toto
corde meo:
& glorifica
bo nomẽ tuũ
in æternũ.
Pſ.93. & 85
12 *Quia mi*
ſericordia
tua magna
eſt ſup me:
* *& eruiſti*
animã meã
ex inferno
inferiori.
13 *Deꝰ iniq̃*
ĩſurrexerũt
ſup me, et ſy
nagoga po
tẽtiũ quæſie
runt animã
*meam: * &*
nõ propoſue
rũt te in cõ
ſpectu ſuo.
14 *et tu dñe*
Deus miſe-
rator et mi
ſericors:

ſeculo ſuper omnia opera tua, quemadmodum & es natu-
ra miſericors, imò ipſa immẽſa & inexhauſta miſericordia
** patiens,* * qui es inſuper longanimis & patiens in diſſimulando pec-
et multæ mi cata hominum,& differendo vindictam, quò ſic per longa-
ſericordiæ, nimitatem peccatores inuites ad pœnitentiam : multæ
& verax. quoque miſericordiæ, nimirum infinitæ & inexhauſtæ, per
Roma.2 quam ſemper es paratus redeuntes per pœnitentiam recipe-
re in gratiam, & nihilominus verax, iuſtiſſimus videlicet
Pſalm.144 remunerator omnium humanarum actionum, & fidelis in
15 *Reſpice* omnibus verbis ac promiſſionibus tuis. 15 In te (inquam)
in me, et mi eſt ſpes mea omnis & tota fiducia, tu benignis miſericor-
ſerere mei: diæ tuæ oculis in me ſeruum tuum aſpice,& miſericordiam
tuam oſtende mihi: dum illi econtrario omni ſtudio & to-
to conatu mihi machinantur mala, vt tua miſericordia ad-
iutus, illorum poſſim feritatem effugere, ne mihi iuxta de-
** da impe-* ſiderium ſuum præualeant : * da mihi ſeruo tuo ex bona
rium tuum voluntate tibi famulari cupienti, imperium, dominium, &
puero tuo: victoriam ſuper inimicos meos : da mihi fortitudinem, per
quam illos poſſim ſuperare atque ſubiicere mihi, per quam
** & ſaluũ* exaltari valeam ſuper illos, illiſque euadere ſuperior : * ab
fac filiũ an omnibus inimicis ſaluum fac me, qui ſum filius ancillæ
cillæ tuæ. tuæ, Eccleſiæ ſanctæ ancillæ tuæ, quæ me tibi per fidem &
verbum tuum in ſpiritu ſancto genuit : qui etiam ſum
pauperculæ matris meæ, humilis tuæ ancillæ filius. Sum
enim ego ſeruus tuus & filius ancillæ tuæ, quoniam & ego
ſeruus tuus ſum, & mater mea tua eſt vernacula atque an-
16 *Fac me-* cilla : quoniam æquè & ego & omnes progenitores mei
cum ſignum ſerui tui ſumus. 16 Oſtende erga me ſignum aliquod mi-
in bonum: ſericordiæ & beneplaciti tui, quò poſſint cognoſcere ad-
uerſarij mei, quòd te habeam mihi propitium & protecto-
** vt videãt* rem : demonſtra indicio aliquo liberationis gratuitæ, quod
qui oderunt tibi ſit in me beneplacitum : * vt hoſtes mei qui me impla-
me, & con- cabili odio perſequuntur, id videntes, confundantur & eru-
fundantur, beſcant, cum viderint me tuo auxilio defenſum atque
quoniam tu munitum, & tua conſolatione ſancta corro-
domine ad- boratum, vt nulla illis ſpes eſſe poſſit
iuuiſti me, de me obtinendi impium ſuum
& conſola- deſiderium & iniquum
tus es me. propoſitum.

*

ANNOTATIONES IN Pſalmum octogeſimumquintum.

VERSV ſecundo, Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum. Si de Chriſto Domino ſingulariter Pſalmus exponatur, nullum eſt dubium, quomodo ſanctum ipſe ſe iuſtè poſſit aſſerere, cum ſit ſanctus ſanctorum, ſanctificans omnia, qui non ad menſuram accepit ſpiritum, vt eſſet abſque menſura ſanctus. Si verò ad vnumquenq; fidelé dicamus pertinere Pſalmum (iuxta Elucidationis proceſſum) ne ſic quidem difficile eſt intelligere, quomodo fidelis ex teſtimonio bonæ conſcientiæ ſe dicat ſanctum, videlicet
F participatione plenitudinis Chriſti. Nam vt ille per ſpiritũ Ioan.3
acceptum non ad menſuram, ſanctus eſt non ad menſuram: ita ſinguli nos de eius plenitudine accipientes, ſanctificamur in ſpiritu eius, efficimúrque ad menſuram ſancti. Vnde Ioan.1
Paulus Apoſtolus ab idololatria ad Chriſtum cõuerſis Co- 1.Cor.6
rinthiis, Et hæc (inquit) aliquando quidem fuiſtis, id eſt, idolis & peccatis ſeruientes, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. In eodem quoq; capitulo, etiam membra & corpora noſtra quomodo ſancta ſint, declarat, dicens, Neſcitis quoniam corpora veſtra mẽbra ſunt Chriſti? Et iterum, An neſcitis quia membra veſtra templũ ſunt ſpiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri? Sanctificamur ergo quicunque ſpiritum Chriſti accipimus, primùm quidem in membra Chriſti, vt illius ſancti ſanctorum membra ſimus, ſitque ille caput noſtrum. Deinde, vt templum ſimus ſpiritus ſancti, atque adeò totius ſuperbenedictæ Trinitatis. Meritò proinde inceſſanter clamemus ad dominum, dicentes, Cuſtodi animã meam, quo- Pſal.126
niam ſanctus ſum. Niſi enim dominus cuſtodierit ciuitatẽ, fruſtra vigilant cuſtodes. Attamen omni diligentia curandum nobis eſt, vt in quo ſanctificati ſumus, in eo permaneamus, ne ſemel facti membra Chriſti, iterum efficiamur mẽbra diaboli: & ne ſemel facti templum ſpiritus ſancti, iterũ efficiamur mancipia & habitaculum ſpiritus maligni. Non eſt enim æquum tollere mẽbra Chriſti, & facere mẽbra dia-
G boli: neq; iuſtum eſt conſpurcare templum Chriſti, & facere habitaculum diaboli. Verſu tertio, Lætifica animã ſerui tui, quoniam ad te domine animam meam leuaui. Dili-

genter

genter nota, quod addit, Quoniam ad te domine animam
meam leuaui. Hic enim ordo ſeruandus eſt, vt qui lætificari
quærunt à domino Deo ſuo, qui diuinis refici exoptãt conſo-
lationibus, ad Deũ ſtudeãt toto conamine leuare ſuas ani-
mas. Quæ enim in imis huius mũdi, in fæcibus & cœno tem-
poraliũ voluptatũ adhuc immerſæ iacent, capaces non ſunt
cæleſtis illius & diuinæ lætitiæ. Quæ autem ſemetipſas e
lutoſo illo cœno temporaliũ extricantes, ad æterna eriguntur,
ad Deum ſe leuant, tẽporalem & vanam lætitiam abnegan-
Pſalm.76 tes, iuxta quod in alio Pſalmo ſpiritualis homo loquitur, di-
cés, Renuit conſolari anima mea: huiuſmodi merebũtur di-
uinis cõſolationibus & caſtiſſima ſpiritus iucũditate viſitari
& oblectari. Sed & in aliis compluribus locis, quoties Pro-
pheta magnum aliquid à Deo poſtulat, hoc inuenimus ſpe-
cialiter ipſum præmittere, quòd animam ſuam eleuauerit
ad dominum: veluti Pſal.24. Ad te domine (inquit) leuaui
animá meá, Deus meus in te confido, non erubeſcam. Neque
irrideant me inimici mei. Et Pſalm.142. Notam fac mihi viam
in qua ambulem, quia ad te leuaui animam meam: Eripe
me de inimicis meis, domine ad te confugi: doce me facere
voluntatẽ tuam. Videlicet hoc modo orandi ſignificare vo-
lés, fruſtra nos quæ ſunt Dei expectare aut poſtulare, niſi ad
illum ſatagamus leuare animas. Verſu quarto, Quoniam
tu domine ſuauis & mitis, & multæ miſericordiæ omnibus
inuocãtibus te. Datiuus ille nouiſſimo loco poſitus, omni-
bus inuocãtibus te, refertur ad ſingula præcedẽtiũ triũ, hoc
modo, Tu Domine ſuauis es omnibus te inuocantibus, tu
mitis es omnibus te inuocãtibus, tu es multæ miſericordiæ
omnibus inuocãtibus: id eſt, erga omnes inuocantes es co-
pioſus in miſericordia & multum miſericors. Poteſt autem
inter hęc tria apta quędã poni diſtinctio. Eſt enim Deus ſua-
uis, id eſt, benignus & dulcis. Nam in Græco ponitur χρηστὸς
quod ſignificat benignum, & in Hebræo tof, quod ſignificat
ſimpliciter bonum. Eſt enim Deus benignus omnino & bo-
nus, benignè & dulciter agens cũ ſeruis ſuis, pauca ab illis &
factu facilia exigens, neque niſi quæ illis vtilia ſunt, inſuper
etiam ad perficiendum illos fideliter adiuuans. Secundo au-
tem loco in Græco habetur ἐπιεικὴς, id eſt, modeſtus & mi-
tis, videlicet qui non à pœnitentibus peccatoribus extremum
exigit, neq; extremum ſequitur iuſtitiæ rigorem, ſummum

ius

ius exigẽdo,extremámve ſolutionem expoſcẽdo, ſed facilè placari permittit,facilè recipit in gratiã redeuntes. Nã hæc eſt virtus epiiciæ,non extremum ſequi iuris rigorẽ,ſed diſpenſare ac diſſimulare noſſe pro loco & tẽpore , conditione perſonarũ expenſa.Et hanc ſignificationem habet etiã vox Hebraica hoc locó poſita,quæ venit à verbo ſalach, quod ſignificat dimiſit vel propitiatus eſt.Vnde dictio hoc loco poſita valet ferè idẽ quod propitiabilis,vel facilis ad dimittendum:quẽadmodum & beatus Hieronymus vertit,bonus & propitiabilis.Felix adiicit,vel parcens,id eſt , ad parcendum facilis.Apertius etiã hoc ipſum indicat Chald.Paraph.quæ ſic habet,Quoniam tu Deus bonus es,iuſtus , & remittis iis qui conuertũtur ad legẽ.Inuenitur autẽ duo hæc,quæ Pſalmiſta hîc cõnectit,etiã Paulus quodam in loco coniunxiſſe,
A vbi Corinthios obſecrat per mãſuetudinem & modeſtiam 2.Cor.10
Chriſti.Quod enim mãſuetudinem dicit,ad ſuauitatẽ pertinet:quod verò modeſtiã,ad iſtam mititatem.Nam pro modeſtia idẽ vocabulũ ponitur ἐπιείκεια,cuius hîc ponitur adiectiuũ.Quod autẽ tertio loco ponitur multæ miſericordiæ, ſiue copioſus miſericordia,id generale eſt tam ad peccatorum remiſſionẽ,quàm ad beneficiorũ exhibitionẽ ſpectãs.

Verſu octauo,Omnes gentes quaſcunq; feciſti,veniẽt, & adorabunt coram te domine.In Elucidatione hunc verſum expoſuimus de nouiſſimo iudicij magni die , quãdo omnes exhibebũtur ante tribunal iudicis: & palã omnes boni atq; mali coram eo aſtabunt iudicandi : iuxta illud Propheticũ, Eſaię 45
Viuo ego dicit dominus,quoniam mihi flectetur omne ge- Rom.14
nu.Poteſt tamen intelligi de cõuerſione populorũ in tẽpore Pſalm.18
gratiæ,quando exeunte ſono prædicationis Apoſtolicæ in omnes fines orbis terrarũ, exomnibus gentibus aliqui conuerſi ſunt ad fidẽ Chriſti,qui ipſum adorauerũt & glorificauerunt,vt ſummũ & verum Deum. Verſu decimo,Deduc me domine in via tua , & ingrediar in veritate tua. Ingrediar poteſt accipi,vt ſit imperatiui ſiue deprecatiui modi,ſicut quod præcedit verbũ,deduc, & quod ſubſequitur, lætetur:cui cõſonat quod ex Hebræo vertit beatus Hieronymus,Deduc me dñe in via tua,vt ambulẽ in veritate tua:ſecundum quẽ modum & nos in Elucidatione expoſuimus. Vel poteſt accipi vt ſit indicatiui modi futuri tẽporis,eritq; ſenſus,Tu eſto mihi ductor,& ego ambulabo,te ductore, in

veritate tua. Verſu duodecimo, Eruiſti animã meã ex in-
ferno inferiori. Si Chriſto applicetur Pſalmus, intelligend
erit hæc liberatio animæ ipſius ex inferno inferiori, ſecũ
id quod in alio Pſalmo ex perſona eiuſdem domini noſt
Pſalm.15 ad patrẽ dicitur, Quoniam non derelinques animã meam i
inferno, quoniã videlicet animã Chriſti omnipotens pat
nõ permiſit deſcendere in damnationẽ inferni cũ reprob
qui infernus meritò dicitur infernus inferior: pro quo be
tus Hieronymus vertit in infernũ extremũ. Imò neq; in li
bo patrũ (qui ſuperior quidã infernus meritò appellari po
teſt, reſpectu loci dãnatorũ) detineri animam eius permiſ
ſed loco illo tantũ viſitato, patribúſq; de captiuitate libe
tis, fecit etiã in corpus reuerti, atq; ita in cælũ vnà cum reſ
ſcitato & glorificato corpore glorioſè conſcẽdere. Cũ ve
generaliter fideli cuilibet Pſalmus applicatur, accipitur ve
ſus iſte vt gratiarũ actio pro liberatione ab inferno, videl
cet quoniã per Dei magnã miſericordiã agnoſcit ſe à mo
talibus peccatis (in quæ ceciderat, & pro quibus inferior
inferni dãnationẽ cõmeruerat) liberatũ, ex miſericordia
liberali peccatorũ dimiſſiõe. Vel quia agnoſcit Dei eſſe be
neficiũ, quod non in peccata talia ceciderit, & quòd non ſi
ſit mortis effectus. Id enim omnes fateamur neceſſe eſt, De
gratiam & munus eſſe, ſiue quòd à peccatis noſtris pœnite
tiam agentes reuertimur, ſiue quòd in eiuſmodi peccata n
cecidimus, pro quibus mortis damnationem fuiſſemus co
meriti: vt tam immaculata ſanctitas, quàm pœnitẽtiæ ve
tas, Deo referatur accepta, & pro vtraque meritò illi agan
debitæ gratiæ. Verũtamẽ poſſet infernus iſte inferior re
etiam intelligi carcer malæ & deſperatæ conſcientiæ. Ve
enim infernus eſt, & inferior atque extremus infernus e
carnificina malæ & deſperatæ cõſciẽtiæ. Et erit hic infern
multò dãnatis intolerabilior, quàm ipſe ille corporalis lo
cus horroris, quẽ illis Deus deputauit, vt in eo cum ange
malis in æternũ puniantur. Ab hoc autem inferiori infern
ſubinde Deus homines in hac vita degentes liberat, & vel
à morte ad vitã reducit, atq; ex profundo horroris puteo i
claritatẽ auræ ſupernæ educit: qui proinde, agnito Dei bene
cio, tãto poſt maiore affectu erga ſuũ liberatorẽ afficiũtu
agendiſq; gratiis tanto affectuoſius inſiſtunt, quãto maior
miſerationis circa ſe perfectũ opus, reuelato mentis ocul
conſ

conſpiciunt. Verſu decimoquinto, Da imperiũ tuũ puero tuo. Græca dictio quæ reſpondet imperio, nempe κράτος, ambiguæ eſt ſignificationis. Interdũ enim ſignificat potentiam, vt apud Lucam in cantico beatæ Mariæ virginis, Fecit Lucæ 1
potentiam in brachio ſuo, vbi Græcè legitur ἐποίησε κράτος. Hinc Græco vocabulo Deum appellamus παντοκράτορα, id eſt, omnipotentẽ. Interdum verò ſignificat imperiũ vel poteſtatẽ, qualẽ habet ſuperior ſuper inferiorẽ. Vnde Deũ vocamus κοσμοκράτορα, id eſt, mundo imperantẽ, vel mũdi dominantem, id eſt, ſuper omnia quæ in mũdo ſunt poteſtatem atq; imperium habentem. Neque ſunt iuxta veritatem hæ duæ ſignificationes abinuicem diuerſæ, ſi potentiam intelli-
D gamus imperialem & poteſtatiuam (vt ita loquar) per quam quis ſuper alium obtinet imperiũ. Non enim niſi per imperialem ſuam potentiam Deus omnium dominatur, neq; aliter ſuper cũcta habet imperiũ, niſi quia ipſe eſt omnipotẽs. Secundũ hæc ergo diuerſimode locus præſens à diuerſis inuenitur trãſlatus. Nam lectio Pſalterij Romani pro imperio habet poteſtatem: Da poteſtatem (inquit) puero tuo. Hieronymus autẽ legit, fortitudinem. Quæ lectiones facilè rediguntur in cõcordiã, ſi intelligamus talẽ poſtulari à Deo fortitudinẽ, qua inimicis perſequentibus poſſimus euadere ſuperiores, vt non nos illis veniamus in ſubiectionẽ, ſed ipſi econtrario nobis in poteſtatẽ veniãt, & ſubiiciãtur cõfuſi atq; deuicti. Talis eſt fortitudo, quam à Deo petimus, talis poteſtas, tale imperiũ, quod poſtulat in perſequutione poſitus homo ſpiritualis. Illi tamẽ qui Pſalmũ peculiariter accõmodãt Chriſto, imperiũ iſtud poterunt exponere abſq; incõmodo, poteſtatẽ illã quã ipſe accepit à patre poſt reſurrectionẽ, de qua in Pſal. 2. ex patris perſona dicitur, Poſtula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuã, & poſſeſſionẽ tuã terminos terræ: & de qua ipſemet Chriſtus à diſcipulis abſcedẽs loquitur in Euãgelio, dicẽs, Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. De qua etiã poteſtate, multis in locis multa loquitur ſanctus Apoſtolus. At tũc quidẽ ancillã illã, cuius ſe filiũ Chriſtus loquitur, manifeſtũ eſt debere intelligi illã benedictam terrã, de qua in Pſalmo præcedẽti fecimus mẽtionẽ, Deiparam virginẽ Mariam: quæ etiã ſeipſam ancillã Dei in Lucæ 1
ſuo iucũdo cãtico humiliter nũcupauit, vt nũc à filio hîc loquente eam audimus nuncupari. Cõformiter quoq; in verſu

ſequen

ſequenti illud ſignũ in bono quod ſecum fieri optat,intel-
geretur Chriſti reſuſcitatio,& in cælum aſſumptio. Nã h
ſignum fuit,quod omnipotens pater cũ Chriſto fecit, qu
erga ipſum demonſtrauit in bonũ,quo ſe oſtendit illũ dil
re,ſibiq; in illo eſſe beneplacitum:in quo etiã ſigno euide
tiſſimè omniũ aduerſariorũ Chriſti apparuit cõfuſio,ita
Matth.28 mendacio & pecunia cogerẽtur ruborẽ ſuæ verecundiæ p
liare,quãdo cuſtodibus data copioſa pecunia,vt veritatẽ ta
cerẽt,mẽdacibus linguis rumorẽ falſum ſparſerunt in po
lo,dicentes,ꝙ cuſtodibus dormientibus fuiſſent illũ ſuffura
ti diſcipuli. Quidã etiam perſonæ Dauid applicant Pſalm
neque omnino incommodè. Iuxta quam applicatione
Dauid in perſequutionibus poſitus poſtulat cælitus ſibi da
ri contra hoſtes fortitudinẽ,qua poſſit illorũ ſuperare per
ſequutionem,petítq; liberationis ſignum & ſalutis erga ſe
Deo monſtrari,vt confuſi hoſtes abſcedãt, deſiſtãntq; à pro
poſita malitia,cũ dominũ viderint pro ſeruo ſuo dimicã
quemadmodum nõ ſemel in ſacris regum hiſtoriis legim
accidiſſe. Vſqueadeò enim nouis admirabilibúſque mod
ſubinde Deus ſuũ Dauid liberauit de manibus Saulis,vt ne
1.Reg.24 mini non eſſet perſpicuũ, ſolius Dei fuiſſe talẽ liberation
&26 ita vt nimia coactus euidentia ipſemet Saul,licet obſtinati-
ſimo animo eſſet contra Dauid, aliquoties legatur à perſe-
quutione populũ reduxiſſe in propria. Quòd ſi etiã Dau
introducamus poſtulantẽ dari ſibi imperiũ, & regnũ ſuper
populũ domini, nõ ambitionẽ aut ſuperbiam illi impinge-
mus.Poterat enim is qui regẽ ſe à Deo vnctũ ſciebat, poſtu
lare vt Dei in ſe propoſitũ adimpleretur. Illa tamẽ ſentẽti
quam in Elucidatione explanauimus , potior videtur. Ver-
ſu eodẽ,Saluum fac filium ancillæ tuæ. In Elucidatione du-
plex eſt monſtrata intelligentia , ſecundum quarum vtranq;
ſingulis fidelibus verſus iſte poſſit conuenire.Secundũ prio-
rem nanq; intelligentiam ancilla iſta accipitur Eccleſia, quæ
dicitur ancilla Dei , ipſi videlicet ſeruiens deuotione fidei &
operibus placitis. Poſterior autẽ magis videtur probanda
qua ad maiorẽ perfectioréq; humiliationẽ ſeipſũ nominat
non ſolùm ſeruũ Dei,ſed etiam ancillæ eius filium. Pro cu-
ius intelligentia nota,quoſdã eſſe ſeruos qui caſu aliquo vel
euentu in ſeruitutẽ venerunt ſuis dominis,vt qui ſunt quidẽ
liberi natiuitate,ſed bello ſuperati,in captiuitatéq; abducti

&

& vænundati in ſeruos, tali ſic euentu ex libertate veniũt in
conditionem ſeruilem. Id ipſum & aliis variis modis contin-
git. Et qui ſic facti ſunt ſerui, licet dominos appellent illos
quibus venerunt in ſubiectionẽ, non tamen matres illorum
ancillæ fuerũt eorundẽ dominorũ. Nam ex progenitoribus
liberæ ſunt cõditionis, tantũ ex euentu facti ſerui. Sunt verò
alij, qui ex ipſa ſua origine ſunt ſerui, vtpote qui in ſeruitute
ſunt geniti, quorũ patres matréſq; in ſeruitute domini ali-
cuius tales proles genuerunt. Atq; hi longè magis ſunt viles
& humiles prioribus, eſtq; maioris humilitatis ſic ex proge
nie natũ eſſe ſeruũ, quàm ex accidente ſeruũ tantũ fieri. Vo
lens ergo ſignificare ſeruus Dei maximã ſuã erga Deũ ſub-
iectionẽ, & ſummã humilitatẽ indicare, nõ tantũ ſe fatetur
ſeruũ Dei, ſed & matrẽ ſuã fatetur eiuſdẽ ancillã, cùm ſe no-
G minat filiũ ancillæ eius. Aperto enim cõſequio elicitur, meã
matrem eſſe ancillam Dei, ſi ego me fatear eſſe filiũ ancillæ
eius. Intelligit autẽ in matre totã progeniẽ, patrem, auum,
atauum, tritauum, & vniuerſum genus, vſq; ad primũ paren-
tem. Omnes enim progenitores noſtri, viliſſimi ſerui & an-
cillæ Dei fuerunt. Secundũ hunc quoq; modum in Pſalmo
cxv. poſitus in extaſi vir fidelis, magno deuotionis affectu
loquitur, dicẽs, O domine, quia ego ſeruus tuus, ego ſeruus
tuus & filius ancillæ tuæ. Verſu vltimo, Fac mecũ ſignũ in
bonũ. Nos ſimpliciter interpretati ſumus, Demonſtra erga
me indiciũ aliquod bonitatis tuæ & beneplaciti, atq; amo-
ris erga me, vt videntes inimici tuo me fultũ auxilio, cõfun-
dantur. Poteſt etiã ſic intelligi, Exhibe circa me ſignum &
prodigiũ in bonũ: id eſt, prodigioſo aliquo ſigno me libera
ab inimicis, vt apertè videntes inimici tuo me iuuari auxi-
lio, cõfundantur. Vnde quidam ex Hebræo, ſenſum hũc ma-
gis quàm textus verba ſequutus, ita vertit, Inſigniter bene-
fac mihi, &c. Optimè autẽ hãc poſtulationẽ impletã cogno-
uimus, tam in perſona Chriſti (in cuius reſurrectione ſignũ Luc 11
Ionæ Prophetæ, & prodigiũ maximũ fuit exhibitum) quàm
in perſona Dauid, qui nõ ſine maximo miraculo de ſumma
miſeria in qua erat, cùm fugitiuus ageret in deſertis & mon-
tibus, ad glorioſi regni magnificentiã tandẽ fuit ſubuectus.
Verè enim prodigiũ magnũ erat, videre iam ſuper omnem
Iſraelem longè lateq; dominãtem, cui pridẽ vix pro corpo-
ris ſalute tutum erat anguſtæ alicuius ſpeluncæ latibulum.

Cum omnibus quoq; fidelibus ſignū faciet Deus in bonū & prodigioſum aliquid erga eos operabitur, quando eos ex ſe imbecilles & miſeros, de tantorum hoſtium, támq; fortium & crudelium poteſtate liberatos, ſublimabit in gloria fœlicitatis æternæ, impiis ad ſuam perpetuam confuſionem

Pſal.111 id cum dolore dentiúmq; ſtridore cernentibus.

OCTOGESIMISEXTI PSALMI ARGVMENTVM.

EX ABVNDANTIA cordis in hoc Pſalmo, verbo rum quidem numero modico, ſed maieſtate ſenſus multum diſſimili, prorumpit Pſalmiſta in laudes Eccleſiæ, quam dicit in montibus fundatam, portas habentem Deo ſuper omnia tabernacula Iacob dilectas, de qua glorioſa dicit eſſe prædicta. Cuius etiam verſu tertio & quarto miram deſcribit amplitudinem, vtpote quæ intra ſeſe concludat cunctarum gentium quondam à Deo alienarum nationes. Verſu autem quinto admirabilem eius depingit gloriam, quòd in ea natus ſit qui ipſam fundauit & condidit, quòd in ea Deus homo factus ſit, quemadmodum in ſcripturis prædictum fuerat & præſignatum, ad inſtructionem populorum: nouiſſimo tandem verſu, huius ciuitatis & omnium in ea habitantium proſpiciens prænuntiánſque lætitiam. Parum autem refert an de Eccleſia militante, an de triumphante, Pſalmum intelligamus: vtrique enim rectè omnia conueniunt, ſed huic perfectius, illi ſecundum ſuum modum imperfectius. Præſtat autem vt ſimul de vtraque Eccleſia Pſalmus intelligatur. Ad vnum namque ſpectant, & eſt vnus vtriuſque Dominus: ciues quoque iidem ſunt, qui ab vna tranſeunt in alteram, quaſi ab anteriori atrio ad interiorem thalamum.

OCTOGESIMISEXTI PSALMI ELVCIDATIO.

1 *Fundamenta eius in montibus ſanctis:* CIVITATIS illius quam mente contemplor in tempore gratię per Meſſiam ędificandam, Eccleſiæ illius ſanctæ quam ſibi in domum & ciuitatem ædificabit rex magnus in plenitudine temporis aduenturus, huius (inquam) ciuitatis, domus & ædificij fundamenta, erunt in

Rom.8 ſublimibus illis montibus, Apoſtolis atque Apoſtolicis viris, quos ſui ſpiritus primitiis copioſè ſanctificabit ædificator huius ædificij Deus, faciétque in veritate ſubli-

1.Petr.2 mes & immobiles. Quicunque enim in hoc ædificio coædifica-

coædificabūtur in habitaculum Dei, tanquā lapides viui, ſu Ephe. 2
perædificari eos neceſſum erit ſuper fundamētum Apoſto- 1. Cor. 10
lorum & Prophetarū, quēadmodum & ipſi cōſequēti ordi- 1. Cor. 3
ne ſuper petrā Chriſtū, & ſuper fundamentum illud, præter
quod nemo poteſt aliud ponere (quod eſt Chriſtus IESVS)
erūt firmiter ædificati. *neq; mirū, ſi ſuper talia tamq; pre- *diligit do
tioſa & ſublimia fundamenta ædificabitur ciuitas illa, ſpiri- minus por-
tualiter dicta Sion (propter lucētis in ea fidei ſpeculationē, tas Sion ſu
atq; etiā propter ſingularē Dei electionem) quoniā quidem per omnia
B diliget Dns eam multò amplius, quàm veterem illam Syna- tabernacu-
gogā imò ipſas portas, ipſum tantū introitum huius Eccle- la Iacob.
ſiæ nouæ, quā in ſpiritu præuidet ædificādam, magis diligit,
quàm omnia tabernacula, omnes habitatiōes veteris illius
Iſraelitici populi, adeò vt præ nimio illius amore videri
poſſit hunc populum nō amaſſe. *Ipſam etiam ſtabilitatem
Eccleſiæ nouæ, quā ſibi māſionem ſtabilem & nunquā com
mutandam elegit, diligit multò amplius, quàm Synagogam
veterem, quam ad tempus tantum inhabitare voluit, magis
vt in tarbernaculis quàm vt in domo & ciuitate ſtabili. 2 O 2 Glorioſa
ciuitas nobilis magni Dei, quæ artificem & conditorem es dicta ſunt
habitura, nō Beſeliel, non Moyſen, nō alium quemlibet ho- de te ciui-
minem, ſed Dei filiū, quámq; Deus ipſe vt domū ſuam inha tas Dei.
bitabit: quàm glorioſa, quam magnifica, quàm eximia ſunt,
quæ de te per ſanctos Patres & Prophetas ſunt prædicta,
quæq; de te ſunt in ſecreto diuinitatis conſilio definita, &
ab æterno ordinata: quàm magna ſunt, quæ in te implebun-
tur in tēpore ſuo, iuxta quod a Deo præordinata ſunt, atque
C per viros ſanctos prænūtiata. Talia profectò ſunt & tanta, vt
eorū cōparatione nihil videri poſſint quæcūq; olim veteri
illi Iudaico populo fuere exhibita. 3 Vox Dñi. Intra hanc 3 Memor
ciuitatē non ſolum vnā aliquā gentem concludam, aut vnius ero Rahab
generis populum, quēadmodum olim ſynagogam mihi ex et Babylonis
ſola natione Iſraelitarū ſegregaueram: ſed ex omnibus genti ſcientiū me.
bus, populis & linguis, ex omnibus natiōibus quæ ſub cælo
ſunt, ædificabo eā. in ædificādo enim ciuitatem iſtam, etiam
Aegypti & Babylonis ero memor, etiā Aegyptios & Baby-
lonios, qui antè fuerant idololatræ & alieni a me, ego tum
agnoſcā, eos videlicet qui ad Apoſtolorū prædicationē me
voluerint agnoſcere, quicūq; ſunt ex eis me per fidē cogni-
turi, & in noīe meo credituri. 4 Imò verò Philiſthæi alieni 4 Ecce alie-

nigenæ, & Tyrus, et populus Aethiopum, hi fuerũt illic.

genæ, qui antè fuerãt à me alieniſſimi, imò populi mei aduerſiſſimi hoſtes, Tyrij quoq; & Sidonij, quiq; longè habitant in extremo terræ Aethiopes,ecce omnes hi illic erant in ædificio ciuitatis illius hi omnes inuenietur.Ex omnibus enim gẽtibus,populis,tribubus,&linguis,ex omnibus finibus orbis terræ cõgregabo mihi electos meos,quos omnes vno

1.Cor.11
eodémq; ſpiritu regeneratos in vnam Eccleſiam coædifica-

1.Pet.2
bo,tanquam lapides viuos,in habitaculum meum in ſpiritu

Ephe.2
ſancto. Neq; omnino quiſquam excludetur à ciuitatis illius

Act.10
glorioſo ædificio : ſed abſq; perſonarũ acceptione,in omni

Ioan.1
gente,qui crediderint in nomine filij mei,eúmq; aduenientem receperint, coædificabit eos in habitaculũ Dei,faciens filios Dei illos fieri,qui vſq; tum alieniſſimi fuerant à Deo & teſtamento promiſſionũ mearum.

5 Nunquid Sion dicet homo? et homo natus eſt in ea,et ipſe fundauit eã altiſſimus.

5 Vox Prophetæ.Illud quoq; ſummè admirabile myſterium, nunquid homo dicet aut explicabit Sion? nũquid explicare vllus homo, aut perſuadere ipſi Sion poterit hoc myſteriũ & ænigma quod proponitur? videlicet quòd in ea eſſet homo & vir quidam tẽporali natiuitate naſciturus,qui tamẽ idem ipſe ſecũdum veritatẽ omnibus excelſior & maior, eam fundaturus eſſet atq; ædificaturus : quomodo myſteriũ hoc vllus hominum poſſet dicere & explicare Eccleſiæ, quòd ipſe huius ciuitatis ædificator,in ipſa quã ipſe erat ædificaturus ciuitate naſceretur?Nónne glorioſum hoc eſt & inauditũ, humanóq; ingenio incõprehenſibile?Et hoc tamẽ ita in te futurũ eſt ô ciuitas Dei,cũ Dei filius ex virgine fideliſſima & immaculatiſſima carnẽ aſſumens venerit in mũdum , ad te ex omni gentibus (vti iam vox domini proteſtata eſt) ædificandam.

6 Dominus narrabit in ſcripturis populorũ, et principũ horũ qui fuerunt in ea.

6 Et quoniã id prorſus foret incredibile humano ingenio, ne ob noſtri ſenſus craſſitiẽ non acceptaretur Dei veritas, voluit Deus myſteriũ illud in ſcripturis ſanctis patefacere, vt per fidem fieret credibile quod per ingeniũ humanũ non potuiſſet cõprehẽdi: quæ ſanè ſcripturæ ſunt fideliũ populorũ,& principum atq; rectorum,qui fuerũt, vel futuri ſunt in ea ciuitate principes. Sanctæ enim ſcripturæ à Deo datæ ſunt Eccleſiæ ſanctæ, in maximum beneficium,ad ædificati-

2.Tim.3
onem & inſtructionem populorum: quandoquidem omnis

2.Petr.1
ſcriptura diuinitus inſpirata , vtilis eſt ad docendum,ad arguendum , ad corripiendum , ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus.

Sunt

Sunt quoque ſcripturæ iſtæ principum & rectorum, qui in Eccleſia fuerunt vel futuri ſunt, vel quoniam per ipſos ſunt deſcriptæ ex inſpiratione Dei. Nam ſpiritu ſancto inſpirati, loquuti ſunt atq; deſcripſerunt eas ſancti Dei homines. Vel
F quia ipſi ex his hauriũt quæ populis effũdãt, veritaté omné ex eis quaſi ex ore Dei addiſcẽtes, qua cõmiſſos ſibi popu- 7 *Sicut lætantium omnium habitatio eſt in te.*
los paſcunt. 7 Sed quid multa de te, ô glorioſa Dei ciuitas, tentamus dicere? Magna quidem & multa ſunt, ſed adhuc abſcondita quæ de te dicta ſunt, & in te implebũtur in tempore ſuo. Neq; ego nũc plura adiiciam, niſi hoc tantũ, quòd propter abundantiam bonorum quæ in te erunt, in lætitia Ephe.2 vera & ſempiterna viuẽt omnes habitatores tui, inhabita- Ioan.16 tio omnium qui intra te erũt, erit ſicut magnificè lætãtium, exultantium, atq; tripudiantium: quicunq; intra portas tuas habitabunt, ciues ſanctorum & domeſtici Dei, in maximo vtiq; gaudio (quod nemo ab eis auferre poterit) & in maxima pace cordis (quam illis Deus dabit, & mundus vt non dare, ita nec auferre poterit) illic habitabunt.

ANNOTATIONES IN Pſalmum Octogeſimumſextum.

G VERSV primo, Fundamenta eius in montibus ſanctis. Quomodo in Euangelio amore ardens illa peccatrix fœmina perditum medici corpus, ab eo quem hortulanum exiſtimabat requirens, ex cordis abundantia prorumpens in verba dicebat, Domine ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, Ioan.20 & ego illum tollam: cùm nihil in ſermone præmiſiſſet, quod in pronomine illo poſſet accipi: ita & in propoſito ſermone, ex magna affectus abundantia, qui ſecum longa meditatione multa voluerat cordis ſui tacita cogitatione, tandem ſpiritus feruore impulſus in verba prorumpens, ita loquitur, acſi oĩbus quid ipſe mente geſtaret foret notũ, neq; aliter quàm ſi antè de illo verba multa feciſſet, quod ſola cogitatione apud ſeſe reuoluit. Vnde patet paucula hæc verba & paucula ſyllabas, quibus conſtat hic Pſalmus, ex profunda mentis conſideratione, & abundanti ſpiritus dulcedine procedere: quam ob cauſam multa etiam in eis inuenitur difficultas & obſcuritas. Nã ſic ferè obſcurioribus ſermonibus ſolẽt Prophetæ depromere ſacra myſteria, cũ i ea totus animus raperetur profundius. De fundamẽtis autem iſtis, in

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

Elucidatione ſatis indicauimus, quæ potiſſimũ debeant i-
telligi,nimirũ Apoſtoli ſancti, quos & aliá, diximus mo-
tiũ nomine ſignificari, vt Pſal. L X X I. Suſcipiant montes p-
Pſalmo 75 cem populo. Et alibi, Illuminans tu mirabiliter à montib-
æternis. In his auté montibus eſſe fundaméta ciuitatis De-
nihil aliud ſibi vult, quàm mótes iſtos eius eſſe fundamen-
Quod autem montes iſti fundamenta ſint Eccleſiæ Dei,
lus Apoſtolus manifeſtè indicat,cũ Epheſiis ſcribens, ita a-
Epheſ.2 Itaq; iam non eſtis hoſpites & aduenæ,ſed eſtis ciues ſan-
rũ & domeſtici Dei,ſuperædificati ſuper fundamentũ Ap-
ſtolorũ & Prophetarũ. Quis verò melius nouit ædificij c-
1.Corin.3 iuſlibet fundamenta, quàm architectus ipſe ædificij? Pau-
1.Cor.15 ergo credamus neceſſe eſt, qui (quod ad hoc ædificium a-
net)ſapienté ſe architectũ alio in loco epiſtolarũ ſuarũ a-
pellat. Neq; verò hic ſolus Apoſtolorum minimus & abo-
tiuus fœtus fundamenta appellat ſanctos Apoſtolos, ver-
etiã ſingulari priuilegio dilectus ille diſcipulus, in ſua ſa-
Apoca. 21 cta Apocalypſi,ciuitaté quã cóſpexit,vidit habere fundam-
ta duodecim : in quo non dubiũ eſt,ſanctũ duodecim Ap-
ſtolorum cœtum intelligi. Nam duodecim Apoſtolorum n-
mina,ſimul & agni,illis fundamentis duodecim vidit inſc-
pta. Notandum verò quòd vtrobiq; pluralem numerum p-
nens,fundamenta ciuitatis dicit eſſe in ſanctis montibus,v-
delicet magna illuminatione numerum ſingularé illi fund-
mento & illi monti ſeruans, qui eſt fundamentũ fundame-
torum,& mons montium. Quod vnũ fundamentũ ille ia-
1.Cor.3 antè citatus architectus reſpiciebat,cum diceret,Fundame-
tum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum e-
quod eſt Chriſtus Ieſus. Cui etiã fundaméto vnico prio-
illa plura fundamenta inniti,& in quo vno multa illa con-
neri & firmari inſinuat,cũ poſt fundamentũ Apoſtolorum &
Epheſ.2 Prophetarũ,ſubiungit dicens, Ipſo ſummo angulari lapid-
Chriſto Ieſu : in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit i-
téplũ ſanctũ, in Domino. Quod & in prædicta Apocalyp-
Apoca. 21 alter ille diſcipulus indicat,cum duodecim Apoſtolorum n-
mina dicit duodecim fundamentis inſcripta , adiiciens,&
agni : quaſi ſignificare volens multorũ fundamentorũ vnu-
hoc præcipuũ. Hunc eundem montem vnicum ſuper omne-
eleuatũ,alius Propheta in ſpiritu cóſpiciebat, cũ in ventur-
tépora eminus proſpiciens, clamaret, Erit(inquiens) in no-
uiſſim

niſſimis diebus præparatus mons domus Domini, in vertice montiũ:& eleuabitur ſuper colles:& fluent ad eũ omnes gentes,& ibunt populi multi. Sic ergo in ſanctis montibus ſunt ciuitatis huius fundamenta,vt hæc vlterius fundaměta vnum habeant fundamentum primum in monte illo qui eſt ſanctus ſanctorũ,altior omnibus. Aduerte autem,quòd non ſolũ Apoſtolos, verũetiam Prophetas & Patriarchas dicere poſſumus nouæ Eccleſiæ fundamenta, quatenus eadem eſt fides Patriarcharũ & Prophetarum,qua ante Chriſti aduentum cuncta fidei noſtræ myſteria credebant,& prædicebant, præſignabántq; implenda,& qua ſancti Apoſtoli poſt Chriſti aduentum, cuncta ſalutis noſtræ myſteria crediderunt,& docuerunt impleta. Prædictę expoſitioni non malè cõſonat, quod habet Chaldaica Paraphraſis: Fundamentum eius ſuper ore patrũ qui fuerũt à principio. Verſu eodẽ, Diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob. Vide cõparationẽ. Non dicit, Diligit Dominus Sion, pluſquam Iacob. Non dicit, Diligit Dominus portas Sion, ſuper portas Iacob. Nõ dicit, Diligit tabernacula Sion, ſuper tabernacula Iacob:ſed portas tribuens Sion, & tabernacula Iacob, hoc aſſerit, quòd portas Sion diligat Dominus ſuper tabernacula Iacob. Qua in re illud primùm euadit manifeſtum, diſtinctionẽ hîc poni inter Sion & Iacob, neq; per duo hæc

B idẽ intelligi. Vnde Sion rectè putamus nouã Eccleſiã ſignificari, Iacob verò ſynagogã veterẽ, Iſraëliticã plebẽ. Quid verò eſt, quòd portas tribuit Sion, id eſt, Eccleſiæ: Iacob verò, id eſt, Synagogæ veteri, tabernacula? Si tu melius aliud non habes, puto ego in hoc ſtabilitatẽ Eccleſiæ nouæ deſignari,& Synagogæ repudiationẽ. Portæ enim nonniſi munitorum locorũ ſunt,& fundaměta ac munitiones firmitatemq; & ſtabilitatem habentiũ ciuitatũ: tabernacula verò non habẽt ſtabilitatẽ neq; firmitatẽ. Et quidem donec in Synagoga Iudæorũ tantũ Deus habitabat, quaſi in tabernaculo potius quàm in domo: in caſtris ſiue in tentorio, potius quàm in ciuitate habitabat, nimirum vnde poſt modicum erat emigraturus. In noua autẽ Eccleſia ſtabilẽ ſibi poſuit manſionẽ, non eam relicturus vſq; in conſummationẽ ſeculi. Niſi fortè mẽtiri ipſe poteſt, ex cuius ore audiuimus, Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationẽ ſeculi. Matt.28
Atq; hanc ſententiam in Elucidatione poſteriori loco indi-

cauimus. Præter quam, alteram loco priori, nec illam qui-
dem incommodam locauimus: vt ſecundum vulgatum lo-
quendi modum ſignificetur, longè maiorē & longè aliu
eſſe amorem Dei erga Eccleſiam, quàm erga Synagoga
quod ſignificari videtur, cū portas ipſius Sion dicit eſſe De
magis dilectas, quàm ipſa Synagogæ tabernacula. Velut
dicam ego, ad præferendum ciuitatem alteram alteri, hu
ſolum introitū eſſe meliorem vniuerſis illius plateis & hab
tationibus. Alij verò per portas Sion intelligunt ſacramen
nouæ Eccleſiæ, per quæ eſt in hanc ciuitatem ingreſſus, ſic
ti per portam eſt in ciuitatem ingreſſus. Per tabernacul
autem Iacob intelligunt vmbras illas quas lex habebat
in quibus ſub lege Iudæi habitabant, in illis & ſub illis a
tēpus concluſi, vt coërcerentur à grauioribus malis, ſed
Galat. 3 temporis plenitudine amouendis & abrogandis, vbi adue-
niſſet lex libertatis. Verſu tertio, Memor ero Rahab & Ba
bylonis, ſcientium me. Per Rahab, Latinorum pleriq; in-
telligunt mulierem illam quæ in Hiericho exploratores ſu-
ſcepit hoſpitio, & ſaluauit. Atque ita per Rahab, quæ me-
Ioſue 2 retrix fuiſſe dicitur, & Babylonem, per quam ſolet pecca-
torum congregatio deſignari, intelligimus peccatores no-
minatiſſimos, quorum Deus memor fuit in tempore æd-
ficationis Eccleſiæ, quando illorū plurimos fecit pœniten-
tiam agere vitæ prioris, & veteri exuto homine, in nouitat
vitæ diligentiſſimè ambulare: iuxta quod & Saluator ait i
Matth. 11 Euangelio loquens Phariſæis, Publicani & meretrices præ-
Marci 8 cedent vos in regno Dei. Et alio in loco, Multi (inquit) ve-
nient ab Oriente & ab Occidēte: & recūbent cū Abraham
Iſaac & Iacob in regno cælorum: filij autē regni eiicientu
in tenebras exteriores. Aptè verò iuxta hanc expoſitionem
Rahab fit ſpecialis mentio, quæ nuntios miſſos à Ioſue ſuſ-
cipiens ſaluata eſt ab internicione, & populo Dei adiuncta
eſt, videlicet ad ſignificandū in tempore gratiæ peccatore
omnes Apoſtolica prædicatione conuerſos, qui per fidem &
obedientiā ad Deū conuerſi, ſalutē ſunt ex nuntiis Dei con
ſequuti per Chriſtum. In Babylone quoque extitit Niniue
Ionæ 3 quā poſt tēpora Dauid ad prædicationē Ionæ miſſi à domi
no & ex ore Domini pœnā prædicātis, inſignē legimus egiſ-
Lucæ 11 ſe pœnitentiā, adeò vt eam Saluator dignam duxerit pro-
ponere in exemplū, ad perfidæ Iudaicæ ceruicis confuſionē.

Secun

Secundũ hanc ergo intelligentiam, ſignificatur peccatorum viliſſimorum tempore gratiæ conuerſio, & in Eccleſiã cum cæteris coædificatio omniũ eorũ qui veram egerunt pœnitentiam: vt deinde in verſu ſequenti, ſpecialiter gentium intelligatur poni conuerſio ad Eccleſiam. Si tamen Hebræum conſulamus, videbitur nõ hîc nomen haberi mulieris illius ſuprà nominatę, quæ Rachab per heth in medio ſcribitur, cum hoc in loco per he in medio Rahab legatur. Propter quod in Elucidatione aliorum ſequimur ſententiã, qui per Rahab dicũt ſignificari Ægyptum: cuius ſententiæ plures ſunt Hebraicarũ literarum periti: vt ſit ſenſus, Memor ero Ægypti & Babylonis. Cuius etiam ſentẽtiæ fuiſſe Chaldaicæ Paraphraſis auctorẽ manifeſtè conſpicimus; qui pro Rahab poſuit Mezraim, quod Hebræis vbiq; ſignificat Ægyptũ à Mezraim filio Cham: à quo vt originẽ, ita & nomen acceperunt Ægyptij, quẽadmodũ diximus in annotatione verſus quinquageſimiſexti Pſalmi LXXVII. Quidã etiã illud Eſaiæ LI. Nunquid non tu percuſſiſti ſuperbum, vulneraſti draconem? de Ægypto dicunt intelligendum, ſicq; transferendum, Nunquid non tu percuſſiſti Ægyptum, vulneraſti draconem? id eſt caput Ægyptiorum Pharaonem? Et in hoc loco penitus eadẽ dictio inuenitur in Hebræo, quæ in præſenti verſu eſt poſita, Rahab, per he in medio dictionis. Beatus quoq; Hieronymus nõ videtur illorum accedere ſententiæ, qui Rahab hîc intelligunt meretricem. Nam in ſua ver-
E ſione ex Hebræo, non vt nomen propriũ, ſed vt appellatiuũ tranſtulit, dicens, Commemorabor ſuperbiæ & Babylonis ſcientiũ me. Nam Rahab per he in medio ſignificat etiã ſuperbũ vel ſuperbiã, à verbo Rahab, quod ſignificat excellit vel ſuperbiuit. Et fieri potuit, imò veriſimile eſt ſic factum eſſe, vt à ſuperbia ſiue excellentia Ægyptus tali denominatione fuerit appellata, quòd inſignis eorũ fuerit ſemper ſuperbia, ſiue excellentia & gloria, propter omniũ rerũ abundantiã & potentiæ ſublimitatẽ. Notandũ quoq; eſt vbi iam vulgò legimus per genitiuum ſcientiũ me, in Græco haberi datiuũ, τοῖς γινώσκουσί με, id eſt, ſcientibus me, quomodo etiã Pſalteriũ Gallicanũ dicũt habere. Nã quod nos vulgò legimus per genitiuũ, videtur ex Romana lectione mutuatũ. Facit autẽ caſus datiuus aliã quã genitiuus ſententiã, videlicet illã, Memor ero Rahab & Babylonis cognoſcẽtibus me: hoc

eſt,memoriā faciā apud cognoſcentes me Rahab & Baby-
nis,memorabor iſtorū apud fideles meos, de eis loquar,
eos intra numerū fidelium meorum cōputabo,cæteriſq;
agnoſcentibus adnumerabo. In quem ſenſum quidā ex
bræo,licet ſententiā potius quàm verba ſequutus, ſic ver
Adnumerabo cognoſcētibus me Rahab & Babylonē. V
ſu quarto,Ecce alienigenæ. Per alienigenas intelligi Phi
ſtheos(quemadmodū in Elucidatione indicauimus)mani
ſtè demōſtrat lectio Hebraica,quę pro alienigenis habet
mē Palæſtinæ.Vnde Hieronymus ex Hebręo vertit,Ecce
læſtina & Tyrus,&c. Idipſum admonuimus & in annotatio
nibus Pſal. LXXXII. in verſu ſexto. Verſu quinto, Nunqu
Sion dicet homo : & homo natus eſt in ea, & ipſe fundau
eā altiſſimus? Ex Hebræo patet,Sion eſſe caſus datiui.Pro
pter quod ita in Elucidatione expoſuimus, Nūquid hom
dicet ipſi Sion,hoc eſt, nūquid aliquis hominū hoc ſuffic
ipſi Sion exponere,enarrare,& explicare,quod ſequitur,
delicet,q; homo ſit natus in Sion, qui idē ipſe fundauit e
Neq; enim ſecundum humanū ingenium id credibile,a
perſuaſibile videtur, quod in ciuitate aliqua eſſet naſcit
rus infans,qui illam ædificauit. Videtur enim includi in h
repugnantia.Si enim ciuitatē hanc ille ædificauit, fuit erg
antequā ædificaretur ciuitas. Eſt enim efficiens cauſa pri
effectu:& artifex opus ſuū tempore antecedit, velut fabri
tor domū.Et ſi in ea hic natus eſt,fuit ergo illa (vt videtu
ante hunc qui in ea natus eſt. Locus enim in quo quis naſ
tur,præfuit ante eū qui in illo naſcitur. Sed licet hoc my
riū ipſi Sion homo dicere nō potuit,licet nō homo id pe
ſuadere & credibile efficere potuerit, Deus tamen reuela
myſteria,fecit nobis id eſſe credibile. Propter quod ſubi
gitur,verſu ſequēti,Dn̄s narrabit in ſcripturis populorū.
hæc quidē ſentētia iam aſſignata facilior eſt aliis quibuſ
quas in hoc loco ponunt cōmentatores.Verūtamē ſi ad o
ginalem lectionē reſpiciamus Hebræam,profectò non m
gnā inueniemus cū prædicta expoſitione cōſonantiam,ne
in hoc verſu,neq; in ſequentibus. Propter quod in annota
tionibus ex Hebręo alia præter ſuprapoſita dabimus hu
loci intelligentiam, Hebraicæ lectioni magis conform
quā tamen hoc in loco ad effugiendā confuſionē noluim
cōſtituere.Illuc te mitto,ſi tibi nō ſatisfaciūt hîc propoſit

OCTOGESIMISEPTIMI PSALMI
ARGVMENTVM.

G *In toto Pſalmorum libro vix eſt inuenire alium ſequenti huic Pſalmo ſimilem. Alij enim Pſalmi qui à triſtitia incipiunt, tandem in lætitia finem accipiunt: & plerunque tanto maiori finiuntur gaudio, quanto à grauiori incœperunt ploratu: id quod in Pſalmo tertio & ſexto, atque alijs plurimis apertiſſimè quilibet videre poterit. Hic verò ſicut in luctu incipit, ita & finit, non lenito dolore, non reddito gaudio, animo prorſus in nullo releuato. Eſt itaq; oratio pauperis penitus derelicti in grauiſſimis afflictionibus & tribulationibus, ſiue corporis, ſiue animi, vel potius vtriſque: in qua pauper & afflictus multis verbis ſuam proponens miſeriam, affectu maximo poſtulat miſericordiam. Poteſt verò Pſalmus totus rectè admodum Chriſto domino applicari, de paſſionis afflictione ad patrem clamanti, quemadmodum in annotationibus monſtrabimus. Nos tamen in Elucidatione ita omnia temperauimus, vt vnicuique grauiter tribulato poſſit apta eſſe forma clamandi ad dominum, ita tamen vt Chriſtum clamantem nequaquam excludamus.*

OCTOGESIMISEPTIMI
PSALMI ELVCIDATIO.

DOMINE Deus ſaluator meus, in quo omnis
eſt ſpes ſalutis meæ, cuius ſolius eſt ſaluare, à
H quo vno ſalus vera eſt expectanda, eleuata
voce orationis meæ, magno affectu clamaui
ad te per diem atque noctē, in oratione iugi
ter perſeuerans ante conſpectum tuum, non abiiciens fidu-
ciam, orationem non remittens, quò vel ſic aſſidua te prece
& clamore importuno flecterem. 2 Ingrediatur proinde
ante conſpectum tuum deprecatio mea, non illam repel-
las, non abiicias, ſed dignanter ante miſericordiæ tuæ ſa-
crarium aſcendere permittas: * & ad exaudiendum quod
poſtulat mea oratio, benignè inflecte & accommoda audi-
tum tuum. 3 Neque verò abſque cauſa eſt quod oro, non
fruſtra clamo ad te, dñe Deus meus. Ecce enim iam plena
eſt malis anima mea, in grauiſſimis animæ & corporis ver-
ſor anguſtiis & tribulationibus permaximis, ita vt plenum
ſit cor meum amaritudine atque dolore: * & vita mea pe-
nè ad nihilum deducta eſt: iam inferno mihi & morti vi-
deor proximus, tædet animam meam vitæ huius: triſtis eſt
ad mortē vſque anima mea, præ horrore & pauore nimio,

1 Domine Deus ſalutis meæ, in die clamaui & nocte coram te.

*2 Intret in cõſpectu tuo oratio mea: * inclina aurem tuam ad precem meam.*

*3 Quia repleta eſt malis anima mea: * & vita mea inferno appropinquauit.*

&

4 Aeſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum.

& iam in portis inferni mihi videor conſtitutus. 4 Depu-
tatus ſum cum iis qui iam deſcenderunt in foueam ſepul-
chri, atq; in lacum profundum inferni: cum illis iam con-
putatus ſum, & nihil, vel parum admodum, ab illis videor
abeſſe, quandoquidem præ nimia afflictionis & tribulatio-
nis anguſtia nihil inter me & illos diſtare videtur: neq; mul-
tò melior eſt hæc mea vita tot plena doloribus, quàm ſit
mortuorum illorum conditio, iámque cum illis penitus vi-
deor deputatus, vt qui iamiam illis ſim adnumerandus, niſi

** factus ſum ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos liber.*

tuæ conſolationis ope ſubleuer: *factus ſum quaſi homo in-
cuus & deſtitutus omni auxilio, quaſi deſperatus, cui nul-
la ſit ſpes euaſionis, quaſi derelictus inter mortuos, de quo
vltra erigendo nemo cogitat, quemadmodum ſolent qui
inter mortuos derelicti ſunt, à nullo vltra curati. Sic enim
& mihi nunc vſuuenire video, vt de me erigendo, liberando,
conſolando nemo cogitet, nulla ex parte vllum percipiam
conſolationis leuamen. Maneo totus aridus, deſolatus, af-
flictus, plenus anguſtiis: & quantumuis clamem, non ſentio

*5 Sicut vulnerati dormientes in ſepulchris, quorum nō es memor amplius: * & ipſi de manu tua repulſi ſunt.*

ſubleuantem. 5 Quemadmodum interfectis contingit,
qui iam in ſepulchris mortui quieſcunt, & manent in mor-
te, quorum non amplius memor videris, vt eos ad vitam re-
ducas, ſed eos relinquis in puluere ſuo, donec reſuſcitatio-
nis dies vltima aduenerit: * & ipſi repulſi abiectíque viden-
tur de manu tua, videris illos abieciſſe à cura tua, vtpote
quos ita relinquas in puluere ſuo, nec manum apponis vt
ad vitam reſuſcites eos: ita planè & mihi nunc videor iam
penitus inter mortuos computari, & tanquam vnus aliquis
ex illis prorſus videor de manu tua repulſus, quoniam qui-
dem manum tuam non vltrà ad meam protectionē aut con-

*6 Poſuerūt me in lacu inferiori: * in tenebroſis & in vmbra mortis.*

ſolationem extendis, ſed penitus me abſque omni conſo-
latione relinquis. 6 Tribulatores & perſequutores mei
ſua afflictione nimia conſtituerunt me velut in profundo
inferni, doloribus maximis (cuiuſmodi in inferno ſunt) im-
plentes animā meam, exterius interiúſq; grauiſſimè me af-
fligentes: * poſuerunt me in locis tenebroſis inferni, & quaſi
in vmbra mortis, ita vt ſuper me videretur ſe mors ipſa ex-

7 Super me confirmatus eſt furor tuus.

pandere, & totum me obumbrare. Dolores enim mortis cir-
cundederunt me, & inuenerunt me inferni pericula, vt iam
in inferni profundo, & ſub mortis miſeria mihi videar vi-
tam agere. 7 Omnis autem hæc mea miſeria inde mihi

pro-

proceſſit, quoniam tuæ miſericordiæ ſolitum non perſen-
tio influxum, conſuetæ tuæ cõſolationis non percipio viſi-
C tationem: clauſiſſe mihi videris miſericordiæ puteum, fon-
tem conſolationis tuæ, & omnino apparet confirmata ad-
uerſum me ira tua, dum afflictio ſuper afflictionem venit,
nec percipitur conſolatio: * & omnes tribulationum affli
ctionúmq; inũdationes tu venire permiſiſti ſuper me, q̃bus ** & omnes*
velut aquarum fluctibus obruor, & vehementiſſimè timeo *fluctus tuos*
mergi in eis, vt non videam quid vltrà ad afflictionẽ meam *induxiſti ſu*
poſſit adiici. 8 In tantam abominationem, afflictionem & *per me.*
miſeriã venire me permiſiſti, vt etiã noti mei, conſanguinei, *8 Longè fe*
affines, vicini, & quondam familiares mei, fugiant à me: *po- *ciſti notos*
ſuerunt me ſibi quaſi abominationẽ, ita me exiſtimauerunt *meos à me:*
quaſi abominabilẽ, ita vt illos mei pudeat, erubeſcantq; vel ** poſuerunt*
me alloqui, tam deſpectum & contemptibilem, vel mecum *me abomi-*
vllam habere familiarem conuerſationẽ. Inſuper & præ ti- *nationẽ ſibi.*
more me fugiũt, quaſi abominationem, ne fortè ex mea fa-
miliaritate, ſi vllum amicitiæ mihi ſignum oſtendant, & ipſi
veniãt in periculum à meis perſecutoribus: qui ita me perſe
quuntur crudeliter, vt omnẽ mihi propitiũ habeãt exoſum.
D 9 Veni in manus hoſtium meorũ, permiſſus ſum & traditus *9 Traditus*
in poteſtatẽ perſequutorũ, venit hora & tenebrarũ poteſtas, *ſum, & nõ*
vt operentur in me perſequutores mei tua permiſſione quę *egrediebar:*
voluerint, & nõ datur mihi exitus, non apparet liberatio, nõ
video vſquam mihi patere exitum, non video malũ leuari,
ſed continuò aggrauari magis, & concludi me ab hoſtibus:
* atq; ob hoc, oculi mei huc & illuc conſiderates ac perſpe- ** oculi mei*
ctantes ad auxilium, præ inopia & defectu vigoris langue *languerunt*
ſcunt ac deficiunt. 10 Et ego in tanta poſitus aduerſitate, in *præ inopia.*
tanta deſolatione conſtitutus, necdum tamen ſpẽ tuæ miſe- *10 Clama-*
ricordiæ abiiciens, neque in tam deſperatis rebus deſperãs, *ui ad te do-*
fidenter ad te in oratione mea clamaui: * iugiter per totam *mine:*
diem in oratione extendi ad te manus meas, abſq; intermiſ- ** tota die*
ſione toto cordis affectu, inſuper & corporis geſtibus orãs, à *expandi ad*
te poſtulaui miſericordiã: hoc ſciẽs, ꝙ nec in rebus deſpera- *te manus*
tiſſimis tibi ſit difficile ſuccurrere periclitãtibus, tęque vnũ *meas.*
eſſe ſciẽs, qui in tanta neceſſitate mihi poſſis ferre ſuppetias.
11 Clamabam autem in hũc modũ, dicens, Nunquid tu do- *11 Nunquid*
mine in illis qui iam morte perierunt, oſtẽdis tua mirabilia, *mortuis fa-*
& nõ magis in viuis exhibes tua magnalia, & in illis glorifi- *cies mirabi-*
lia?

care

** aut medici ſuſcitabunt, & cōfitebuntur tibi?*

care ſoles potentiā tuam qui adhuc in viuis agunt? * & cùm
homo morte abſumptus fuerit, non eſt vlla virtus humana,
nulla medicorum induſtria, quæ poſſit mortuū ad vitam re-
ducere, vt reſuſcitatus det confeſſionē & laudē tuo nomini.
Non enim mortui vltrà laudabūt te domine, in vita corpo-
ris: neq; ſemel mortuus reduci poteſt humana virtute, vt re- (Pſal. 113)
deat ad iterū laudandum te in vita corporis. Proinde nunc,
ô ſuauiſſime Deus, donec adhuc in viuis ago, lætifica animā
meā & ſpiritum meum, vt tē donec fuero laudem in lætitia:
quandoquidem tempus breue eſt quo te laudare poſſum in
vita iſta corporis, nec erit ſemel egreſſo reditus. 12 Nun- (Matth. 8 & 13)
quid aliquis ex iis qui iā mortui ſunt, iamq; ſecundū corpus
in ſepulchro conditi, enarrabit vltrà, aut eloquetur per os
ſuū opera miſericordiæ tuæ, ad laudē tibi dādū in eis & glo-
riam? * & iuſtitia tua atque veritas nequaquam ad laudem
tuam narrabitur in damnatione & morte inferni, ſed erunt
illic potius omnia lamētis & fletibus, dentiúmq; ſtridoribus
plena: nec audietur ibi vox laudis aut gratiarū actionis, vbi
nonniſi fletus audietur & ſtridor dentium. Nos itaque qui
viuimus, fac in ſpiritus gaudio benedicere ſancto tuo nomi-
ni, & ne illis nos ſimiles fieri patiaris derelictione nimia.

*12 Nunquid narrabit aliquis in ſepulcro miſericordiam tuā? * & veritatem tuam in perditione?*

13 Profectò in loco illo horroris, in exterioribus illis tene-
bris non agnoſcētur ad laudē, aut vllā gratiarū actionē, nec
cōmemorabūtur aut recēſebuntur mirabilia opera tua: * &
iuſtitia tua nequaquam agnoſcetur ad laudē, non cōmemo-
rabitur ad gratiarū actionē, in terra illa obliuionis, in qua
nulla erit tui vel tuorū beneficiorū grata recordatio, in qua
nullius eſt bonæ aut lætæ rei memoria, in qua nulla eſt rerū
præteritarū læta aut conſolatoria recordatio: quam etiam
tu prorſus obliuioni dediſti, & abieciſti penitus à facie tua,
vt non eorū miſerearis in perpetuū, nullamque eis mittas in
æternū redemptionē. Quapropter, ad tui nominis gloriam

*13 Nūquid cognoſcentur in tenebris mirabilia tua? * & iuſtitia tua in terra obliuionis?*

te rogo, donec adhuc in loco iſto peregrinationis dego, do-
nec à miſericordia tua non ſum abalienatus, vt mihi tempe-
ſtiuè ſuccurras: ne in locū illum tenebrarū & obliuionis de-
ſcendam, ſed tua gratia & conſolatione ſuſtentatus, in tua
ſemper laude permaneā. 14 Et ego, piiſſime domine, illo-
rum cōſiderans ſortem miſerandam, & meū attendens maxi-
mum periculum, eò magis ad te exaltaui clamorē orationis
meæ: * adeò vt ſummo manè exurgens de ſtrato lecti mei

*14 Et ego ad te domine clamaui: * & manè oratio mea præueniet te.*

ſpreto

ſpreto cubili requiei, præuenirem ante conſpectum tuum,
antequã exoriretur dies,& donec adhuc molliter cubarent
in ſtratis ſuis cæteri homines,vt vel tanta diligẽtia & impor
tunitate quaſi extorquerẽ à te quam petebã miſericordiã.
15 Ecquid eſt,piiſſime Deus, ꝙ orationem meam non ad-
mittis ante conſpectum tuũ,quòd non exaudis tam ſolicitè,
tamque aſſiduè & importunè clamantem?& quare auertis à
me benignum aſpectũ fauoris tui? quare nõ acquieſcis cla-
manti? quomodo ita permanes obfirmatus, neque flecti te
ſuſtines?* Nõ enim ſoles humilium & ſupplicum vota aſper
nari, neque abiicere humiliter & fidenter tuam faciẽ oran-
tes. 16 Ecce ego(quemadmodum optimè tu noſti)pauper
ſum,& in laboribus ac malis plurimis verſatus ſum per om
nem decurſum vitæ meæ,ab infantia mea vſq; nunc multas
ærũnas, calamitates atq; miſerias ſuſtinui in diuerſis ætati-
H bus,priuſquã in hanc vſq; ætatem peruenerim: * nunc autẽ
tandem, cùm videar ex tua ordinatione ad aliquã conſcen-
diſſe celſitudinẽ,cùm ad ætatem grandiorẽ perueniens vide-
rer,vel temporalibus bonis exterius, vel ſpiritualibus inte-
rius ſublimatus,iã vel maximè humilior,deiicior, atq; con-
turbor,adeò vt quicquid laborũ in prioribꝰ ætatibus (quã-
do humilis eram & abiectus) pertuli,nihil videri poſſit præ
malis iſtis quæ nunc mihi in ætate grandiori & ſtatu altiori
(quantum videtur) conſtituto exurgunt. 17 In me nunc
tranſire videntur omnes iræ tuæ, videtur ſuper me & aduer
ſum me nunc irruere perfecta & obfirmata iracũdia furoris
tui:tot mihi ſimul mala ex omni parte interius exteriúſque
immittis,vt non videam quid vltrà poſſit mali accedere,niſi
viuens mergar in infernum: * & præter hæc ipſa quæ nunc
iam ſuſtineo,etiã terrores tui quibus de ſubſequuturis æter
næ damnationis anguſtiis conſcientia vexante metuo valde
conturbant anxiã,ſcrupuloſam, & in puſillanimitate cõſtitu
tam animã meã. 18 Ex omni parte me circundederũt tam
punitiones iræ tuæ,quàm terrores illi,ad modũ aquæ vndi-
quaq; circũdantes animã, nullã relinquẽtes partẽ corporis
vel animæ quã non affligant,quã non contingant:quomodo
aqua cũ circũdederit quẽpiam,nullam partẽ non contingit,
A ita vt vehementer mihi metua ne obruar aut immergar in
illis:quẽadmodum in maximo eſt mortis diſcrimine, qui ex
omni parte aquis conſiſtit circũdatus,maximè ſi cõtinuò in-
creſe

15 *Vt quid domine repellis orationẽ meã: * auertis faciem tuam à me?*

16 *Pauper ſum ego & in laboribus à iuuentute mea: * exaltatus autem humiliatus ſum & conturbatus.*

17 *In me tranſierunt iræ tuæ: * & terrores tui conturbauerũt me.*

18 *Circũdederunt me ſicut aqua tota die:*

** circumdederunt me ſimul.*

creſcant aquæ, & nulla videatur imminutio: * pariter in-
num agglomeratæ afflictiones præſentes, & terrores malo-
rum imminentium, ex omni me parte circundant, vt nul-
lum videatur effugium: quemadmodum cùm ex omni par-
te ſe aquarum fluctus agglomerant, vt non poſſit qui in a-
qua conſiſtit euadere. 19 Et foret id quidem vtcunq; tole-
rabile, atque ad ferendum leuius, ſi in tantis malis adeſſet a-
liquis qui mihi tam afflicto aſſiſteret, qui compaſſionis af-
fectu commotus, vllum mihi ſiue verbo, ſiue facto præbe-
ret conſolationis leuamen. Nunc verò, ad cumulum totius
meæ miſeriæ, omnis à me amicorum, proximorum, & fa-
miliarium elongata conſolatio, præ nimia miſeria: dum illi
propter nimiam meam humiliationem vel de me erube-
ſcunt, vel aſſiſtere mihi metuunt, ne & ipſi per me in peri-
culum veniant. In tantis malis, ecce domine quomodo de-
relinquis ſeruum tuum, iugiter tamen ad te clamantem,
& hactenus non eſt exauditio. Expectabo tamen in ſilentio
ſalutare tuum domine, & poſſidebo in patientia animam
meam, donec tu, quem expecto, liberator aduenias.

19 Elongaſti à me amicum & proximũ, et notos meos à miſeria.

Thren. 3

Lucæ 21

ANNOTATIONES IN
Pſalmum octogeſimumſeptimum.

VERSV tertio, Quia repleta eſt malis anima mea, & vi-
ta mea inferno appropinquauit. Per metaphorã dici-
tur quis appropinquare inferno, quando tãtos ſuſtinet cru-
ciatus, vt videatur ſibi exiſtentibus in inferno ſimilis, aut ab
illis nõ multum abeſſe. Vel inferno appropinquare accipi-
tur, pro appropinquare morti. Secundum quem modũ di-
cere ſolemus, eos qui morti corporis ſunt propinqui, iã alte-
rum pedem habere in ſepulchro. Applicãdo autem Pſalmũ
hũc peculiariter Chriſto domino, intelligendus eſt hic ver-
ſus ſecundum id quod Apoſtolis dicebat ipſe, agoniã illam
grauiſſimam ingrediens, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mor-
tem: quando cœpit pauere & tædere, contriſtari & mœſtus
eſſe: quando in agonia poſitus guttas ſanguinis in terram de-
currentis ſudauit. Verè tunc oportuit repletã eſſe malis ani-
mã eius, tunc (vt ita loquamur) vita eius inferno erat vicina.
Quomodo etiã Dauid nõnunquam in tanta anguſtia exti-
terit, vt eſſet anima ipſius plena malis, & vita inferno proxi-
ma, nemo ignorat, niſi cui nõ eſt nota perſequutionũ impij
Saulis ſæua & inſignis crudelitas. Idipſum quoque ſubinde

Matth. 26

Lucæ 22

C experiuntur, qui piè volunt in Deo viuere, dum ad tempus, Dei diſpẽſatione, ad ſuam probationem, à ſuo conſolatore videntur derelicti: quomodo de ſeipſo ſatis apertè teſtatur gentiũ Apoſtolus, in Epiſtola ſecunda ad Corinthios ita ſcri- 2.Cor.1
bens, Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione noſtra quæ facta eſt in Aſia, quoniã ſupra modum grauati ſumus ſupra virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere: ſed ipſi in nobiſmetipſis reſponſum mortis habuimus, vt nõ ſimus fidentes in nobis, ſed in Deo qui ſuſcitat mortuos.

Verſu quarto, Aeſtimatus ſum cũ deſcẽdentibus in lacũ. Poteſt hoc intelligi, Aſſimilatus ſum mortuis atq; damnatis, & illis factus ſum ſimilis. Vel ſic, Aeſtimatus ſum ab inimicis cum deſcẽdentibus in lacũ: hoc eſt, inimici me æſtimauerũt & reputauerũt quaſi vnum ex illis qui deſcendunt in lacũ. Secũdum quem modum intelligi etiã poteſt quod ſequitur verſu quinto & ſexto. Omnia enim iſta exponi poſſunt de æſtimatione inimicorũ, qui exiſtimabant non poſſe illum quẽ perſequebantur, infernũ & mortẽ effugere, & iam quaſi inter motuos atq; habitatores inferni cõputabãt, quẽ morti apud ſe deſtinauerãt, definito cõſilio. Atq; id ſi Chriſto aptauerimus, optimè in eũ quadrabit, aduerſus quẽ mortis definita ſentẽtia nõ ſemel fuit à publico inimicorũ concilio: quemadmodum apud Ioannem legimus: Ab illo ergo Ioan.11
die cogitabãt Iudæi interficere eũ. Et alibi, Reus (inquiunt) Mat.26
D eſt mortis. Opinati etiam ſunt, nullam fore curam Deo de Chriſto reſuſcitãdo ad vitam, ſi eum potuiſſent ſemel interficere, ſicq; de eo cenſebãt quẽadmodum de cæteris, qui vulnerati & interfecti cadunt in ore gladij, quos nemo cõſpicit ad vitam redire, ſed dormiẽtes manere in ſuo puluere. Sic enim cenſebãt & de Chriſto futurum, ſi tantùm ad mortem ſemel illum potuiſſent deducere. Nequaquam enim reſuſci- Luc.23
tandum illum credebant. Item quaſi vnũ ex damnãdis in in- Mat.11
ferno illum reputauerunt, quoniã ab eis quaſi blaſphemus, quaſi ſeductor populi, quaſi ſeditioſus aduerſus poteſtates ac principes, quaſi potator vini & homo vorator, iudicabatur: 1.Petr.5
cuiuſmodi hominibus ſcimus eſſe deputatũ lacum inferni, loca tenebroſa, & mortis vmbrã Ad eundem modum & de nobis exiſtimant noſtri inimici dæmones peruerſi, ſẽper nos circũeuntes vt deuorẽt, cùm fortè nos viderint à Deo derelictos, ac deiectos animo, viribúſq; deficiẽtes. Nos tamen in

Elucidatione iſta omnia nõ ſecũdum inimicorum opinionem vel exiſtimationem expoſuimus, ſed de ipſis afflictionibus & miſeriis, quarum ratione aſſimilari videtur homo deſolatus iis qui in morte ſunt vel in inferno. Verſu eodem, Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Hęc pars nõnullam videtur habere difficultatẽ, ex nomine, liber. In Elucidatione expoſuimus per vacuũ vel derelictũ: vt ſit ſenſus, Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio, derelictus ab oĩbus, vel vacuus abſq; omni adiutorio. Poteſtq; ſecundum hũc ſenſum duplex haberi cõſtructio. Poteſt enim dictio, liber, coniungi cum illo quod præcedit, ſine adiutorio, vt ſit ſenſus, Aeſtimatus ſum ſicut homo liber ſine adiutorio, inter mortuos: id eſt, deſtitutus & vacuus ſine adiutorio: ſecũdum quẽm modum loquẽdi interdum dicũt homines, ſe eſſe nudos abſq; veſtimẽto, pauperes abſq; pecunia. Poteſt etiã nomẽ liber copulari immeditatè cum illo, inter mortuos, ac tũc ſonat derelictum, ẽſtq; tunc ſenſus: Derelictus inter mortuos, vt ad quẽ nemo vltrà reſpiciat. Atq; horum ſenſuum vtrũq; nos in Elucidatione paucis indicauimus. Secũdum verò priorẽ ſenſum illum de vacuitate ſiue deſtitutione & carẽtia, ferè etiã Paulus Apoſtolus eodẽ vocabulo vſus inuenitur, cap. VI. Epiſtolæ ad Romanos, ita ſcribẽs, Cùm ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ, id eſt, à iuſtitia vacui, nudi, iuſtitia deſtituti, iuſtitia carentes. Quidam intelligũt, liber à rebus huius vitæ: vt exprimatur mortuorũ cõditio, qui hac vita defuncti, à rebus huius vitę ſunt liberi. Si verò hunc verſum peculiariter perſonæ Chriſti voluerimus accõmodare, pręter expoſitionẽ ſupradictã alia ad modum digna & iucũda pro illius gloria in hoc verſu accipi poterit intelligẽtia, ſed erit alia accipiẽda conſtructio. Nã illud quod nouiſſimo loco ponitur, inter mortuos liber, debebit ſecũdum conſtructionem verbo factus ſum præponi, & à parte ſuppoſiti cõſtitui, ad hũc modum, Ego qui ſum inter mortuos liber, factus ſum ſicut homo ſine adiutorio. Nã in paſſionis humilitate, Chriſtus Dominus, qui ſolus eſt inter mortuos liber, factus fuit ſicut homo omni deſtitutus adiutorio, patris ac ſua voluntate in tantã deſtitutionẽ dere-
Pſal.21 lictus, vt ſecundum ſerui formã clamaret, dicẽs, Deus meus, Deus meus, quare me dereliquiſti? Rectiſſimè verò Chriſtus Dominus ſe dicit inter mortuos liberũ, & hoc illi peculiariter

ter in omnibus mortuis competit. Neq; aliorum hominum
quiſquam ſe poterit inter mortuos apellare liberū, præter
F vnum Chriſtum dominū. Idcirco auté inter mortuos liber
eſt, quoniam nó aliqua neceſſitate mortem ſuſtinuit, quaſi
fur aut latro, aut cæteri homines, quibus volentibus nolen
tibus vis inferri poteſt vt mori cogãtur, ſed propria ſua vo-
luntate, quãdo voluit, & ſicut voluit, morté ſuſcepit: neq; po
tuiſſet, niſi propriæ voluntatis permiſſione & acceptatione,
à morte apprehédi. Deinde, cùm ad triduū in morte ex ſua
propria voluntate permaneret, iuxta patris voluntatem, &
iuxta quod ipſe prædixerat, non habuit ne tunc quidé mors
poteſtaté illum detinédi: ſed liberrimè quãdo voluit exur-
rexit, & morte relicta ac ſuperata, iterū ad viuos rediit: fa-
ctúſq; eſt viuus poſt paululum qui fuerat mortuus, vt vltrà
mors illi nó dominaretur in æternum, & à modo viueret in Rom.6
ſecula ſeculorū: quéadmodū ipſe in Apocalypſi apparés di Apoc.1
lecto ſuo diſcipulo loquitur. Pulcherrimè verò hanc ſuam Ioan.10
libertaté ante paſſioné expreſſit, coram turbis & diſcipulis
ita loquens, Poteſtatem habeo ponédi anima meã, & pote-
ſtatem habeo iterum ſumédi eam. Et iterū, Nemo tollet eã
à me ſed ego pono eam à meipſo. Qui enim ſic talem habet
poteſtatem, & animam ponendi, & iterum pro placito reſu-
mendi: nihil dubium quin huiuſmodi ſit liber etiam inter
mortuos. Hoc ergo cóqueritur (ſecūdum hãc applicationé)
Chriſtus, quòd ipſe Dei filius etiam inter mortuos liber, fa-
ctus ſit quaſi homo impotens abſq; adiutorio, vt exiſtime-
tur non poſſe de manibus inimicorū ſeſe defendere. Verùm
iſta intelligétia non videtur quadrare, niſi cùm ad Chriſtum
Pſalmus peculiariter applicatur. Et ſi Hebræã reſpiciamus
G lectionem, obſiſtit huic quoq; intelligentiæ, quòd illud in-
ter mortuos liber, ita diſtinguatur, vt ſit principium verſus
ſequétis, vt videatur non cõnectendum cum præcedétibus,
ac proinde ſenſum prædictum non ſatis cómodè poſſe ha-
beri. Sic enim diſtinguut, Factus ſum ſicut homo ſine adiu-
torio. Ac deinde, Inter mortuos liber ſicut vulnerati, &c.
Cùm verò generaliter applicare voluerimus Pſalmū, acci-
piéda eſt altera illarū expoſitionū, quę in Elucidatione indi
catæ ſunt, & in annotationibꝰ priori loco expoſitæ, quæ etiã
originali lectioni Hebraicæ magis cóſonát. Verſu octauo,
Lógè feciſti notos meos à me, poſuerunt me abominationẽ

ſibi. Hoc ipſum vt magnum miſeriæ ſuæ grauamen repetit
verſu vltimo, dicens, Elongaſti à me amicũ & proximũ & no
tos meos à miſeria. Experitur enim hoc in ſe quilibet, quàm
graue ſit, ab iis quos prius amicos habuit, in tempore aduer
ſitatis derelinqui. Quomodo autẽ iſtud tam Chriſto Domi
no, quàm in perſona Dauid valde fuerit impletũ, manifeſtè
docẽt ſacræ hiſtoriæ: de illo quidẽ noui, de hoc autẽ, veteris
teſtamenti: & nos in Annotatione verſus decimiquarti, deci
miquinti, & decimiſexti Pſalmi xxx. latius deduximus.

Verſu decimotertio, Et iuſtitia tua in terra obliuionis.
Terra obliuionis dicitur locus damnatorũ duplici ratione:
videlicet quia nõ ſunt vltra memores Dei in bonũ qui illic
ſunt, neq; etiã memoriã vllam habẽt priorũ, quæ ipſis in ali
quam eſſet conſolationem. Omniũ enim pomparũ, delicia-
rum, voluptatum, quibus in hoc mundo vacabãt, iam nõ eſt
illis ad conſolationẽ quãcunq; vlla memoria: ſed prætereũt
omnia, acſi nũquã fuiſſent. Secũdo, terra obliuionis eſt, quia
à Deo obliuioni data, ſic vt nunquã qui in ea degũt inde ſint
liberandi. Siquidem in inferno nulla eſt redemptio. Neq;
verò ſolus Deus obliuioni dat terrã illam, verũ etiam ſancti
Angeli & ſuper terrã viuẽtes. Nec enim ſancti Angeli vllam
de illis adiuuãdis curam gerũt, ſciẽtes definitã Dei ſenten-
tiam: neq; qui ſuper terram ſunt, illorũ vltra recordantur, vt
quicquam eis impẽdant vel ſolatij vel auxilij. Atq; hanc po
ſteriorẽ intelligentiã indicat verſio Hieronymi ex Hebræo;
quæ ſic habet, In terra quæ obliuioni tradita eſt. Neq; malè
cõſonat quod habet Felix, In terra deſolationis, vel in terra
deſolata & deuaſtata. Verſu decimoſexto, Pauper ſum ego,
& in laboribus à iuuentute mea. Quod iſtud quidã ad labo
rem manuũ referũt, dicentes intelligi, quòd Chriſtus ſimul
cum nutritio Ioſeph in exercendo fabrilẽ artem laboraue-
rit, propter pauperiem, id huic loco non admodum videtur
cõuenire, etiam ſi de Chriſto totus Pſalmus peculiariter ex-
poneretur. Labor enim in ſcriptura plerunq; pro afflictione
quã quis ſuſtinet accipitur, & pro difficultatibus quas per-
petimur: quemadmodũ ex plurimis locis facilè poſſet decla-
rari, ſi nõ vt rem certam & notã præſupponeremus. Vnde &
hoc in loco beatus Hieronymus vertit, Pauper ego & ærum
noſus ab adoleſcẽtia mea. Neq; ego nũc diſſero, an non verũ
ſit aliquãdo manibus Chriſtũ laboraſſe: ſed hoc tantũ dico,

huic ſcripturę nõ eſſe illud accõmodum, neq; de tali labo-
re intelligendum, ſed de ærumnis, afflictionibus, & miſeriis
multimodis, quas ipſe pro nobis in ſua tenera carne Dei fi-
lius portauit à principio ſuæ natiuitatis: quando in loco ex-
A traneo, in parentum peregrinatione naſci voluit, in loco ad
puerperiũ inepto & imparato, minimẽq; idoneo, nempe in
ſtabulo, vbi pro lecto erat durũ præſepiũ: mox verò in fuga
ad Aegyptũ à facie regis Herodis, ac deinceps vſq; ad horã
mortis. Admodum verò pulchrè ſubiũgit, Exaltatus autem,
humiliatus ſum & cõturbatus. Nam ea quæ Chriſtus pertu
lit pro nobis, donec latebat abſconditus, donec vt infans, vt
puer, vt adoleſcẽs viueret mundo incognitus, vtcunq; leuia
erãt, neq; ita ad tolerãdum grauia. At verò poſteaquã trice-
ſimo ætatis ſuæ anno, patris voce deſuper intonãte, Hic eſt Matth. 3
filius meus dilectus, in quo mihi cõplacui, ipſum audite: ſic
magnificè exaltatus & mirabiliter glorificatus eſt, cœpit
iam multo grauioribus laboribus obrui, multo pluribus
iiſq; difficilioribus moleſtiis grauari: vt priores ætates dul-
ces videri potuerint præ huius ſtatus amaritudine. Ab eo
enim tẽpore quo ita exaltatus fuit, ex quo cœpit patris iuſ-
ſione prædicando Euangelio intẽdere, extunc concitati ſunt
aduerſus eũ Scribarũ & Phariſæorũ animi, qui ipſum odio
implacabili per totũ prædicatiõis tẽpus obſeruabãt amaro
inuidóq; animo, & perſequebãtur: qui multas illi exhibue-
runt moleſtias & cõturbationes ſecũdum hominem, donec
tandẽ in mortẽ crucis ignominioſiſſimam illum adegiſſent.
Peculiariter etiam ex illa exaltatione maxima, qua paulo
ante ſuã paſſionem in Hieroſolymã introiuit cum ſumma
gloria, ipſe in aſino ſedens, turbis illi pium Oſanna accla- Matth. 21
mantibus, &, Benedictus qui venit in nomine Dñi, eleuata
B voce canẽtibus, in ſummã poſt paululum venit humiliatio-
nem & cõturbationem. Extunc enim conſummatus fuit Iu-
dæorũ furor, vt illum irreuocabili ſentẽtia, quocũq; tãdem
mortis genere auferrẽt de medio: quomodo & poſt paulu-
lum, vbi aduenisset ſtatuta hora, in manus illorum traditus,
verè multum conturbatus fuit, vt diceret, Triſtis eſt anima Matth. 26
mea vſq; ad mortem, & humiliatus valde, nimirum (iuxta
Apoſtoli vocẽ) vſq; ad mortẽ crucis. Atq; ita quidẽ Chriſto Philip. 2
Domino iſta peculiariter rectè accommodamus. Neq; mi-
nus commodè ipſi quoque Dauidi hæc valebunt applicari;

qui licet ab adoleſcentia gregẽ patris paſcẽs, & poſt fœtantes incedens, multos fuiſſet perpeſſus labores (non enim par-
Geneſ.19 ui laboris erat magnos greges paſcere, quemadmodũ Iacob coram vxoribus ſuis de patre illarum conquerẽs, ſatis luculenter exponit) multò tamen maiora, & his nequaquã conferenda ſuſtinere debuit, poſt immanẽ illum gigantem blaſphemum Goliath glorioſè deui ctũ: quãdo triumpho illo tam magnifico ita ſublimatus eſt, vt ab eo penderent oculi omniũ, eſſetq́; ipſe dux populi ante illos ingrediens & egrediens, velut locũ regis tenẽs, factus populi dux & gener regis. Poſt hanc enim exaltationem, in quantũ venerit laborem, ex Saulis perſequutione, nemini eſt incognitũ. Idipſum & in nobiſipſis paſſim experimur, quò altius euehimur & ſubleuamur, eo maiores nobis cõtinuò labores ſuperaddi: vt illos quos vulgus putat propter gloriæ ſublimitatẽ beatos, prudentes viri iudicent omniũ hominũ ærũnoſiſſimos, ac laborũ præ cunctis mortalibus pleniſſimos, ſi modò ſibi commiſſa poteſtate pro dignitate & iuſtitia rectè fungi velint. Spiritualiter verò hoc ipſum ſubinde ſolet accidere, vt C
poſt ſummam exaltationem veniat ſpirituales viri in maximam humiliationem atq; cõturbationem. Interdum enim Deus abundanti conſolatione ſuæ præſentiæ atq; viſitationis adeò lætificat corda ſeruorum ſuorum, vt ſibi videatur in maximo gaudio ac ſumma lætitia & libertate vitam ducere, vt ſibi videantur inter cæleſtes agere ciues. Viciſſim verò nõnunquã prorſus ſe elongans Deus, & inimicis ad tentandũ concedens aditum, eum quem prius tanta conſolatione ſic exaltauerat, vt in cælo ſibi videretur degere, ita permittit grauiſſimè interius exteriúſque affligi, ita permittit cõturbari illũ & cõſternari, vt ſibi videatur in inferno vitam ducere, & iam ſe morti iudicet proximũ: dũ continuò accreſcente afflictione nullam alicunde percipit conſolationem releuantẽ. Tale aliquid in Pſalmo vigeſimonono Pſalmiſta indicauit, dicens, Ego autẽ dixi in abundantia mea, non mouebor in æternũ: Domine, in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutẽ. Hic certè exaltatio eſt. Sed audi quod ſequitur & videbis conturbationem. Auertiſti (inquit) faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus. Videlicet manifeſta eſt hæc commutatio, quam etiam prolixa ſequitur lamẽtatio. Ad te Domine (inquit) clamabo, & ad Deum meum deprecab

precab

precabor. Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem? Nũquid confitebitur tibi puluis, aut annunciabit veritatem tuam? Vide fletum conturbati, vide gemitum hominis terroribus diuinis conterriti. Ita ſanè diſpen-
D ſatione occulta ſapientiſſimus Deus electos ſuos nunc humiliat, nunc exaltat, nunc ſubleuat, nunc deprimit pro ſuo beneplacito: omnia verò propter illorum probationem & lucrum ſalutis, vt ab ea quam tenent non cadant iuſtitia, & ad altiora Dei munere, cum probati fuerint, mereãtur promoueri, doniſque maioribus cumulari: quemadmodum de beato viro Iob in exemplum legimus, quòd poſt probatam Iob 23
patientiam, reddita ſint illi cuncta duplicia.

OCTOGESIMI OCTAVI PSALMI ARGVMENTVM.

PROPHETAT *in hoc Pſalmo ſacer vates ſub typo Dauid, de regno regis Meſſiæ, in cuius typum ille præceſſit: prius tamen verſibus aliquot in præconio multiplicis Dei laudis occupatus, videlicet in efferendo Dei veritatem, magnificentiæ & gloriæ incomparabilem ſublimitatem, ſummam poteſtatem, qua etiam mari imperat, quáq; ſuperbos omnes & inimicos conterit: dominij latitudinem, quod ſe latiſſimè ſpargit in cælum vſq; & in omnes partes terræ: iuſtitiam quoq; & iudicium, miſericordiam & veritatem, in quibus eſt præparatio ſedis Dei: iuſtis rationibus beatum prædicans populum, qui nouit iubilare ſuo Domino, quòd illi à Domino ſit futura protectio, & mirabilis danda ſublimatio. Atq; hæc vſq; ad verſum decimumnonum. Hinc verò Deus pater introducitur, magnifica promiſſa Dauidi etiam iuramento confirmans, de ſeminis ſui perpetua conſeruatione, de throni regij æterna ſublimatione, de miſericordia in perpetuum ſemini ipſius ſeruanda, & alia huiuſmodi multa: quæ omnia ad Da-*
E *uid quidem vtcunq; pertinent, & ad ſemen eius, ſecundum temporalem quandam fælicitatem ipſius ac filij Salomonis poſt eam: præcipua tamẽ intentione, verum illum Meſſiam (cuius typum geſſit filius Iſai) ſpectant, ad quem præcipua & primaria referenda eſt intelligentia omnium eorum quæ de æterna illa fælicitate multis verſibus deſcribuntur, vſque ad verſum trigeſimumſeptimum. Poſt hæc verò ad finem vſque Pſalmi grauis proponitur querimonia, ſuper fidelis populi derelictione & afflictione, cui tam magnifica ſunt in Dauide & Chriſto promiſſa: quorum etiam commemoratio Deo qui promiſit obijcitur, vt vel ſic ad miſerendum cogatur: qui cùm ſit veraciſſimus, non poteſt non implere promiſſa. Nouiſſimè verò circa*

finem Pſalmi graue opprobrium proponitur Deo ante oculos, quo ab impijs populus fidelis afficitur, imò ipſum Dei nomen blaſphematur, quo vel ſic Dei miſericordia ad ſubueniendum inſlectatur.

OCTOGESIMIOCTAVI PSALMI ELVCIDATIO.

1 *Miſericordias Domini in æternum cantabo.*
Pſalm.144

2 *In generatione & generationem, annuntiabo veritatem tuam in ore meo.*

3 *Quoniã dixiſti, In æternũ miſericordia ædificabitur in cælis, præparabitur veritas tua in eis.*

4 *Diſpoſui teſtamentũ electis meis: * iuraui Dauid ſeruo meo, vſque in æternum præparabo ſemen tuum.*

5 *Et ædificabo in generationẽ et generationem, ſedem tuam.*

MISERICORDIAM Domini maximam &
multiplicem, quam ſemper erga humanum
genus monſtrauit ab initio, & quam exhibe-
re erga electos nunquam deſinet, ego vt di-
gnum ac iuſtum eſt, perpetuis celebrabo can-
ticis, vt ſempiternæ miſericordiæ perẽniter reſpondeat laus,
& carmen æternum. 2 Veritatem quoq; & fidelitatẽ tuã,
qua verax es in cunctis ſermonibus, & fidelis in promiſſio-
nibus tuis, ego prædicabo & celebrabo, notámq; faciã per
mea cantica in ſubſequuturis ad conſummationem vſq; ſe-
culi cunctis generationibus, per Pſalmos & cantica, quæ ſu-
per his dictabo, & canam per os meum, ad tuam ſempiternã
gloriam. 3 Tu enim dixiſti, tu ita apud te ſtatuiſti ac defi-
niuiſti, quòd in cælis ſempiternam ædificares ac præparares
miſericordiam tuam, quódq; veritatem, & fidem tuam præ-
parares & ædificares ſempiternam in cælis. Ita tibi placuit
ab æterno prædeſtinare & definire apud temetipſum in cæ-
lis, quomodo in tẽporis plenitudine præordinatã ab æterno
miſericordiam & veritatẽ opere exhiberes in tempore ſuo.
4 Vox domini. Patribus prioribus, quos elegi & ſegregaui
mihi de coinquinatione ſecularis malitiæ, ego diſpoſui, or-
dinauíq; teſtamentũ, percuſſi cum illis fœdus, feci promiſ-
ſionem illis de exhibenda in temporis plenitudine miſeri-
cordia ſemini eorum, cum Abraham videlicet, Iſaac & Ia-
cob atq; horum ſimilibus primis illis Patriarchis: * pecu-
liariter verò in poſteris generationibus pollicitationem ſta-
bilem, ſic quaſi iuramento firmatam feci ſeruo meo Dauid,
quem inueni hominem ſecundum cor meum, promittens
illi, quòd in æternum eſſem conſeruaturus & ſtabiliturus
poſteritatẽ & ſemen ipſius. 5 Quódq; thronum regni eius
ita ſtabilirẽ in oẽs generationes, vt eſſet de ſemine eius qui
regnaret in domo Iacob ſuper populũ Dei in æternũ, & cu-
ius regni nõ eſſet finis. Huic enim Dauidi cũ iuramento fir-
maui, q de ſemine eius naſciturus eſſet in tẽporis plenitudi-
ne Meſſias filius meus, q regnaturus eſſet ſup populũ meũ,
cui

cui ego darem ſedem Dauid patris ipſius ſecundũ carnẽ, vt
regnaret in domo Iacob, in populo fideliũ, in ſancta Eccle-
ſia inæternum,& cuius regni non foret finis imperpetuum.
6 Vox Prophetæ. Mirabilia iſta quæ tu domine decreuiſti
& cogitaſti, ac ab æterno præparaſti exhibere generi homi-
num, in tẽpore ſuo: confitebuntur & prædicabunt ſancti tui
Apoſtoli viri planè cæleſtes:* & quidẽ veritatẽ tuam ac fidẽ
qua fideliſſimè ſeruas promiſſa & imples, ipſi annuntiabunt,
prædicabunt, & diuulgabũt per orbem vniuerſum in cõgre
H gationibus ſanctorũ, per vniuerſam Eccleſiã ſanctam tuam:
inſuper & veritatẽ tuam omnem quam notam facies eis, &
quam illos docueris per ſpiritũ veritatis, ipſi diligentiſſimè
annuntiabunt per vniuerſam Eccleſiam. 7 Nec immeritò
te cæli prædicabunt vbiq; terrarũ, quoniã quidẽ tu omni-
bus es excelſior & dignus qui efferaris, quiq; prædiceris ſu-
per omnia. Nemo enim vel in nubibus deſuper, nemo in ſu
pernis cælorũ habitaculis inueniri poteſt, qui æquetur tibi,
qui poſſit aut debeat æſtimari æqualis tibi, ô altiſſime:*ne-
mo vel in filiis Dei, in ſublimibus illis angelicis ſpiritibus,
qui in cõſpectu tuo ſunt, aſſignari poterit ſimilis tui, qui te-
cum in vllo valeat conferri. Quanto minus hîc in terra, aut
ſubtus terrã in inferno poterit inueniri aliquis, qui tibi poſ-
ſit ſecundũ aliquã æqualitatẽ vel ſimilitudinẽ comparari?
8 Tu Deus es qui glorificaris, qui magnificaris, & glorioſus
redderis in beata congregatione ſanctorũ tuorũ, cuius maie
ſtas ſumma relucet ac ſeſe monſtrat ſiue oſtentat in medio
Angelorũ ſanctorũ, ſanctorũmq; patrũ, in quorũ medio ha-
bitas: ſicut glorificatur regia maieſtas in medio ſiue in cõci-
lio magnatũ ſuorũ, cum in eorum medio ſecundũ magnifi-
A centiam ſuã regalibus indumentis adornatus reſidet: *verè
magnus in omnibus tu es, & terribilis ac metuendus præ
omnibus qui ſunt in circuitu tuo: tu omniũ miniſtrorũ tuo-
rum gloriã tua præcellentia offuſcas & obſcuras, vt in im-
menſum tuæ maieſtatis reſplẽdeſcentia illos ſuperas. 9 O
magne & verè maxime domine Deus cæleſtiũ illorum & in-
uictorum exercituum, qui coram te ſunt omni tẽpore, quis
poſſet vel in cælis deſuper, vel in terra deorſum, aut in extre
mis maris inueniri tui ſimilis, qui ex aduerſo tibi poſſit op-
poni, quaſi tibi æqualis, aut tui ſecũdũ omnimodã perfectio
nis nobilitatem ſimilis? * tu enim domine potentiſſimus es,

Lucæ 1

6 *Confitebuntur cæli mirabilia tua domine: * etenim veritatem tuam in eccleſia ſanctorum.*

7 *Quoniã quis in nubibus æquabitur domino? * ſimilis erit Deo in filiis Dei?*

8 *Deus qui glorificatur in concilio ſanctorum. * magnus & terribilis ſuper omnes qui in circuitu eius ſunt.*

9 *Domine Deus virtutum, quis ſimilis tibi? * potens es Domine, et veritas tua in circuitu tuo.*

& ita potens, vt nihil tibi ſit difficile, neq; ſit apud te impoſ-
ſibile omne verbũ: inſuper & veritas tua eſt in circuitu tuo,
ipſa te ex omni parte circũdat: quicquid in circuitu tuo eſt,
fides eſt & veritas: inſeparabilis eſt à te veritas & fides, vt nõ
poſſis nõ adimplere quæ es pollicitus, vt nó poſſis obliuiſci
promiſſionũ tuarũ, vt mentiri non valeas in æternum, neq;
aliud quàm quod fides & veritas expoſcit præſtare. 10 Tu
imperium habes & dominium nó ſolùm longè ac latè ſuper
vniuerſam terram, verũetiam ſuper maris ſuperbiam atque
ſæuitiam, & tu poteſtatẽ habes mitigandi atq; ſedandi feri-
tatem, elationémque fluctuum eius pro tuo libito, vt nõ ſe
altius quàm oporteat eleuent, & ad tuæ iuſſionis mandatũ
ſtatim cóquieſcãt: quod certè nemo poteſt ex omnibus re-
gibus aut principibus, qui ſuper terram ſunt. 11 Tu in virtute
terribilis potẽtiæ tuæ humiliaſti ac deieciſti ſuperbũ illum
principẽ exercitus angelorũ malorũ: tibi ſe volentem æqua-
re Luciferũ humiliaſti, atq; depoſuiſti de ſede gloriæ ſuæ,
in mortẽ eum conĩciens, ſicut hominem interfectum gla-
dio: * in extento brachio glorioſæ tuæ fortitudinis omnes
cõplices eius tuæ gloriæ detrahentes deieciſti, & deturbaſti
potẽtes illos de ſedibus ſuis, ac rudẽtibus inferni detractos
de cælo in profundũ abyſſi demerſiſti eos. Superbam quoq;
Ægyptũ tu humiliaſti, & interfeciſti in plagis tuis pluribus:
& rebellantẽ tibi Pharaonẽ cũ vniuerſo populo ſuo demer-
ſiſti in profundũ maris, & morte eos perire feciſti, quomodo
ſolent qui iugulantur & interficiuntur gladio. 12 Tua ſunt
quæcunq; creata ſubſiſtunt, ſuprema & infima, cæleſtia atq;
terreſtria: tu omnia potenti verbo iuſſionis tuæ ſuſcitaſti de
nihilo, propter quod & ad te vt verum dominum ſpectant
vniuerſa, ita vt ſolus poteſtatem habeas de eis agendi quic-
quid libuerit: * vniuerſum orbem terrarum, & quicquid in
eo continetur, tam animatum quàm inanime, tam ſentiens
quàm inſenſibile, tam rationalia quàm rationis expertia, o-
mnia tu potẽti verbo tuo creaſti de nihilo: * vniuerſas quo-
que orbis partes cum omnibus quæ in eis ſunt, partẽ videli-
cet Aquilonarem, quæ eſt ad ſiniſtrã, & partem meridiona-
lem, quæ eſt ad dexterã, & ad quam ſitum eſt mare, æquè tu
creaſti, cum omnibus quæ continentur in eis. 13 Plaga oc-
cidẽtalis in qua ſitus eſt mons Thabor, cõſideratione ad ter-
ram Iſraël, & plaga Orientalis ad quã ſitus eſt mons Hermõ
(qui

Geneſ. 8
Lucæ 1

10 *Tu dominaris poteſtati maris: motũ autem fluctuũ eius tu mitigas.*

11 *Tu humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum: * in brachio virtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos.*

Lucæ 1
2. Petr. 2

12 *Tui ſunt cæli, & tua eſt terra: * Orbẽ terræ & plenitudinẽ eius tu fundaſti. * Aquilonẽ & mare tu creaſti.*

13 *Thabor & Hermõ in nomine tuo exultabunt:*

(qui ſunt duo præcipui mõtes terræ Iſraël) exultabũt in no-
mine tuo: omnes habitatores terræ populi tui, ſiue qui ad
Orientẽ habitant ſiue qui ad Occidentẽ, in te domino Deo
D creatore ſuo lætabuntur cũ exultatione magna, quãdo tibi
placitũ erit reſpicere & viſitare populum tuum: * tuũ bra-
chium nequaquam impotens eſt, vt eſt omne humanũ bra-
chiũ: tua potentia minimè debilis aut infirma eſt, ſed eſt tuũ
brachiũ prævalidum, & tua potentia eſt robuſtiſſima, ita vt
nihil tibi ſit impoſſibile neque difficile, neq; quiſquam illi
poſſit reſiſtere, aut impedimentũ præbere in omni eo quod
agere tibi libuerit 14 Et quidẽ de fortitudine tui brachij,
de tua prævalida potẽtia omnino nihil hæſitamus, nihil diſ
fidimus. Tantũ oramus, vt manus tua iſta confirmetur ſuper
nos in bonum, ad protectionẽ, defenſionẽ & cuſtodiam no-
ſtri, vtque robuſtiſſimam iſtã dexterã tuam non ſinas in tuo
ſinu marceſcere, & otioſam eſſe: ſed ad operationẽ mirabilẽ
extẽdas eã, vt in ea pro tui populi ſalute operari velis mira-
bilia opera potẽtiæ tuæ, ſicque exaltetur ipſa & glorificetur
in mirabilibus tuis: * iuſtitia & iudicium ſunt, quæ tibi præ-
parant ſedem tuam, thronus tuus in æquitate & rectitudine
conſtitutus eſt, fundatus & conſtabilitus, vt non poſſis tu niſi
quod iuſtum & æquũ eſt peragere: ac proinde nullũ eſt bo-
nis & rectis periculũ à tua potentia: neque eſt quod metua-
mus ne tu in nos tyrannidẽ exerceas (quæ ferè apud morta-
E les magnam & eximiã ſolet cõſequi potentiã, cum in vnum
aliquem fuerit congeſta) eò quòd ſtabilitũ habeas tuũ thro-
num regium & iudiciariam ſedẽ in iuſtitia & iudicio, neque
poſſis niſi quod iuſtum eſt & æquum iudicare vel agere.

** tuum brachium cum potentia.*

Gene. 18
Lucæ 1
14 *Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua.*

** iuſtitia et iudiciũ præparatio ſedis tuæ.*

15 Miſericordia & veritas antecedunt faciem tuã, nuſquã à
te abſunt miſericordia & iuſtitia, aut miſericordia & fides
ſiue fidelitas: ſemper his comitatus incedis, ſuntq; tibi velut
indiuidui comites & conſiliarij, neq; omnino quicquã agis
abſque horũ præſentia ſimul & conſilio: quoniã quidẽ vni-
uerſæ viæ tuæ ſunt miſericordia & veritas, & hæc duo mon-
ſtras vbique in cunctis operibus tuis. * Beati proinde ſunt
illi, qui cognoſcentes fide dominũ Deum ſuũ, quantum ha-
beant & qualẽ, quàm iuſtum, quàm veracẽ, quàm miſericor
dẽ, quàm fidelem, qui hæc (inquam) fide recta cognoſcẽtes,
norũt iubilare atque lætari in domino Deo ſuo, qui ſpem
habentes in dño Deo ſuo, omni procul pulſa triſtitia gau-

15 *Miſericordia & veritas præcedent faciẽ tuam:*
Pſalm. 24
**beatus populus, qui ſcit iubilationem.*

dere

dere norunt in illo, in pace Dei exultantes in cordibus ſu-
16 *Domine* quòd talẽ ſe cognoſcant habere dominũ. 16 Domine, h-
in lumine iuſmodi qui rectã te ſic fide cognouerint, ambulabũt in d-
vultus tui rectione atque ducatu cæleſtis & ſpiritualis luminis, quod
ambulabũt: vultu tuo radiare facies ac reſplendere in cordibus eorum
reſplendentia lucis tuæ facies in mẽtibus illorũ lucere c-
ritatem ſpiritualis luminis, per miſſionẽ & vnctionem inte-
ñam ſpiritus tui, in cuius ducatu ambulabũt, atq; profici-
Ioan.16 de virtute in virtutem, & nequaquam torpidi iacebunt a-
* *Et in no-* quieſcent: * ſic autem ambulantes in lumine tuo nequaq-
mine tuo ex degent in triſtitia, ſed erunt in cõtinuo gaudio, quod nem-
ultabunt to tollet ab eis, erúntq; ſemper in te gaudẽtes, vtpote in cord-
ta die: bus ſuis tuam pacem habentes, quã mundus vt non dare, n-
Ioan. 4 nec auferre poteſt: ſed quam tu dabis, & relinques eis, qu-
Philip.4 omnẽ longè ſenſum exuperat: * & in tua iuſtitia vera, quam
* *& in iu-* dabis illis, magnificè exaltabuntur. Per iuſtitiam enim fid-
ſtitia tua ex quã à te iuſtificabuntur credentes in nomine tuo, poteſta-
altabuntur. accipient, vt fiant ex filiis diaboli filij Dei: quæ ſanè exalta-
Ioan.1 tio eſt omniũ maxima. 17 Tu enim es gloria fortitudin-
17 *Quoniã* omniũ ſeruorũ tuorũ, vniuerſi populi tui gloria tu es: ni-
gloria vir- quod gloriemur in nobis, cùm non ſimus ſufficientes ex no-
tutis eorum bis, quaſi ex nobis, vel cogitare aliquid, neq; ſine te quicqu-
tu es: poſſimus facere: abſque te nulla prorſus ſit virtus noſtra, ni-
2.Cor.3 nobiſcũ operetur gratia tua, quæ iuſtificat animas noſtras
Ioan.15 propter quod, oportet nos nõ in nobiſipſis gloriari, nõ fide-
Philip.2 re in propria fortitudine, ſed in te domino Deo noſtro, qui
Eſaiæ 26 operaris in nobis & velle & perficere pro tua bona volun-
2.Cor.3 tate, qui omnia opera noſtra in nobis & nobiſcũ operaris, i-
* *& in be-* quo deniq; eſt omnis noſtra ſufficiẽtia: * & in tua bona atq;
neplacito benigna voluntate magnificè ſublimabitur atq; eleuabitur
tuo exalta- fortitudo & virtus noſtra: cũ tibi fuerit in nobis placitum, vt
bitur cornu tua nos adiuues gratia, & fauore tuo benigno proſequaris,
noſtrum. tũc ſubleuabimur & exaltabimur ſuper omnes inimicos no-
18 *Quia Do* ſtros. 18 Ad te enim dñe ſpectat ſuſceptio noſtra, à te eſſe
mini eſt aſ- debet, & eſt noſtra defenſio, protectio, liberatióq; populi tui
ſumptio no- ab omnibus inimicis noſtris, & ad te ſolũ id ſpectat, à te vno
ſtra, & ſan id expectamus, ô ſancte Iſraël rex noſter, qui ſanctificaris in
cti Iſraël re populo tuo, & ſolus verè regnas in eo, vt in electo regno
gis noſtri. tuo. Nõ enĩ eſt nobis ſuſceptor alius, nõ alius protector, de-
fenſor, aut liberator: tu ſolus es q nobis potes, vbi fuerit tibi b-

bene

beneplacitū,de inimicis noſtris dare ſalutē. 19 Illo in tēpo-
re, quando tibi placuit reſpicere & aſſumere tuum populū,
eúmq; ab inimicis & omnibus qui eum oderāt & oppreſſe-
rant liberare,tūc per ſpiritū in viſione interius reuelaſti au-
rē ſanctorū tuorū,indicaſti ſanctis Prophetis tuis, Samueli,
Nathan,Gad,& ſi qui alij erant horū ſimiles,conſiliū bene-
placiti tui,dixiſtíq; eis,* Vox domini , Elegi mihi virum ſe-
cundum cor meum , quem ego meo adiutorio faciā poten-
tem,ad liberādum populum meū & ſaluādum de manibus
inimicorū,& de populo meo ego elegi quem volo exaltare
& vngere in regem,vt regnet ſuper populum meū, eúmque
defendat. 20 Hic quem loquor,Dauid eſt filius Iſai,quem
ego inueni virum ſecundū cor meum, quē ego aptaui mihi
ſeruum meum fidelē , quem ego talibus ornaui dotibus &
bonis,vt ſit mihi bene in illo complacitum: * hunc ego per
Samuēlem Prophetā meū volui ſancto conſecrationis oleo
vngere in medio fratrum ſuorum,atque hac conſecratione
regem populi mei,Saule abiecto,conſtituere. Simul verò in
hoc Dauide temporaliter regnāte ſuper Iſraëliticum popu-
lum ſecundum carnē, præcipuum alium ſpecto verū Dauid
A & Meſſiam , in cuius typum prior ille præceſſit , vt typicus
Dauid in figura veri Dauidis:in quo,cùm aduenerit in tem
poris plenitudine,ponā ego præualidum adiutoriū meum,
quem oleo lætitiæ & ſpiritus mei præ omnibus participibus
& conſortibus ipſius vngam,non ad menſuram poſiturus in
eo ſpiritū meū,vt regnet in domo Iacob,in Eccleſia mea in
æternum. 21 Et quidem fortitudo manus meæ adiuuabit
tam illum typicum,quàm hunc verum Dauidē: * & præua-
lidum brachiū meum confortabit eum & corroborabit:ty-
picum quidem illum,vt temporaliter ſufficiat de corporali-
bus hoſtibus per circuitum liberare populum , qui ſecundū
carnē Iſraëliticus dicitur,ſibiq; armorum vi omnes per cir-
cuitū poſſit ſubiugare nationes,& reddere tributarias:hunc
autē verum Dauidē, vt poſſit Iſraëlem ſecundum ſpiritum,
fidelem populum meū,ſaluare à peccatis eorū,& de crudeli
tyrannide principis tenebrarum. 22 Nihil poterūt aduer-
ſus eum omnes inimici eius,nō illi aliquo modo prævalere,
ſed neque reſiſtere poterūt: iniqui & mendaces nō apponēt
vt noceāt illi,non ad hoc pertingere poterunt,vt quicquam
B illi inferāt nocumenti.Nam illum quidē typicum Dauidem

19 Tunc locutus es in viſione ſanctis tuis, & dixiſti,
**Poſui adiutorium in potente , & exaltaui electū de plebe mea.*
20 Inueni Dauid ſeruum meum:
1.Reg.16
** oleo ſancto meo vnxi eum.*
Pſal.44
Ioan. 3
Lucæ 1
21 Manus enim mea auxiliabitur ei:
** & brachium meū confortabit eum.*
Matth.1
22 Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei.

ita ego mea protectione defendã, ſimul & regnum eius, n
nullus inimicorũ illi poſſit præualere, imò neq; reſiſtere, ne-
que filij Belial alienigenarum nationũ quæ ſunt in circui-
eius aduerſus illũ quicquã ꝓmouere, ſed ecõtrario oẽs ſub-
iugabuntur ipſius imperio, reddamq; illi cunctas per circu-
tum nationes tributarias. Hunc autẽ verũ Dauidem ita ex-
altabo ſuper omnes inimicos populi ſui, ſuper etiã ſpiritua-
lis nequitiæ dæmones peruerſos (qui ſunt veri iniquita-
filij, omnis iniquitatis inuẽtores, ſuaſores & promotores) at-
que adeò ſuper ipſum principẽ tenebrarũ, & principẽ hu-
mundi, ita vt aduerſus ipſum nihil habere valeant: quinim
omnibus his cõdẽnatis & foras eiectis, abſque reſiſtentia &
nocumẽto eripiat de manu illorũ populũ ſuũ, & de captiui-
tate duriſſima in gratiſſima reſtituat libertatẽ filiorũ Dei.

*23 Et concidam à facie ipſius inimicos eius: * & odientes eum in fugam conuertam.*

23 Atque ad hunc modum ego percutiã & interficiã coram
eo inimicos ipſius, per virtutem omnipotẽtiæ meæ: & tem-
porales illius hoſtes, & huius ſpirituales (qui populũ ipſius
tyrannide iniuſta oppreſſerant) ego confringam, cõminuam
atq; humiliabo: * & omnes qui eum oderunt ego confuſos
reddam, & in fugam conuertam, diſperdã, ad nihilum redi-
gã, faciamq. nihil eorũ quæ moliuntur obtinere. 24 Eritque

*24 Et veritas mea & miſericordia mea cum ipſo: * & in nomine meo exaltabitur cornu eius.*

cũ eo ſemper veritas ſiue fidelitas mea & miſericordia mea,
quæ illum defendet ad quæcunque perrexerit, & proſpera
faciet in omnibus quæcunque fuerit operatus, per quam in
omnibus ſemper tutus ipſe erit & ſecurus, etiã in medio vm-
bræ mortis, & ad omnia quæcũque voluerit forte habebit
auxilium: * & in nomine meo ſublimabitur cornu illius, et
virtute quam ego oſtendã per illũ aduerſum inimicos glo-
rificabitur virtus eius, & extolletur caput eius, imperiúmq;
& gloria efferetur per vniuerſum orbẽ terrarũ, vbicunque
fuerit audita fama virtutum gloriæ eius, quas per illum ego

25 Et ponã in mari manum eius, & in fluminibus dexteram eius.

fuero operatus. 25 Tam latè autẽ regni illius protendam
terminos, vt non ſolũ intra montana habeat ſuæ domina-
tionis imperium, neque in terra ſolùm Iudææ, verũetiam in
inſulis maris obtineat principatum, & in regionibus lõgin-
quis (quæ per flumina varia diuiduntur abinuicem) habeat
principatum & imperiũ, vt illas habeat ſuæ ſubiectas dexte-
ræ. Nam & typici mei Dauidis imperiũ latè admodũ propa-
2.Reg.8 gabo, ita vt agnoſcant aliquando eius imperium cũcti Syri
vſq; ad Euphratẽ, totáque Meſopotamia dicta Syria flumi-

num,

nũ,itẽ & Palęſtini,qui ad mare habitant. Ammonitæ quo-
que,Moabitæ,Edomitæ,& aliæ gẽtes per circuitum. Meſſiæ
autem mei imperium per orbẽ vniuerſum mirabiliter dila-
tabo in plenitudine temporis, quando illi dabo omnẽ pote Matth.28
ſtatẽ in cælo & in terra, quando illi dabo gẽtes in hæredi- Pſalm.2
tatẽ,& terminos terræ in poſſeſſionem,quando ex omnibus
gẽtibus & populis (tã qui in terra habitãt, quàm qui in ma
ris inſulis) faciam conuerti ad verum cultum nominis eius.
26 Ipſe corde fideli me inuocabit vt patrẽ ſuũ,dicẽtq; mihi 26 *Ipſe in-*
filiali affectu,Pater meus es tu, Deus meus es tu,& defenſor *uocabit me,*
ſalutis meæ:ſolus tu ſaluator meus,imò tota ſalus mea:affe *Pater meus*
ctu prorſus filiali ita erga me affectus erit, quomodo erga *es tu, Deus*
patrẽ filius afficitur,agnoſcẽs corde grato verè paterna mea *meus,& ſuſ*
beneficia, & in me quomodo pater in filio omnẽ collocatã *ceptor ſalu-*
habebit fiduciam. Ille quidem typicus patrẽ me appellabit *tis meæ.*
E ſecundum ſpecialem curationẽ:hic autem verus, verum ſe- Pſalm.17
cundum naturam agnoſcet me,& appellabit patrem,vtpote Pſal.109
qui mecum ſit vnus, ſitq; conſubſtantialis meus filius, quem Pſalm.2
ego ante luciferũ ex vtero & ſubſtantia mea ab æterno ge-
nui. 27 Et ego vt primogenitum illum conſtituam,& ſicut 27 *Et ego*
vnicè dilectũ præ omnibus qui ſunt in terra, eleuabo ſuper *primogeni-*
omnes:quemadmodũ ſolet primogenitus gloria & digni- *tum ponam*
tate exaltari ſuper omnes poſterius genitos, ſolétq; poni ve *illum:*
lut dominus & princeps cæterorum fratrũ ſuorum: * excel- * *excelſum*
ſum illum ponã ſuper omnes reges qui ſunt in terra : gloria *præ regibus*
regni & diuitiis, latitudinéq; imperij illum faciã ſublimio- *terræ.*
rem omnibus regibus qui regnant in terra. Illum quidẽ ty- Pſalm.8
picum ſublimabo,per temporalis regni ſublimem gloriam, 1.Cor.15
dando illi potentiã nimiã & glorioſiſſimas victorias, quot, Philip.2
quales,& quãtas nũquã quiſquã legitur principũ huius mũ Rom.8
di obtinuiſſe.Hunc autẽ verum gloria & honore coronabo,
& ſuper cuncta opera manuũ mearũ conſtituã, ſubiiciámq; Apoc.1
omnia ſub pedibus eius, nomen illi daturus, quod ſit ſuper poc.19
omne nomẽ, vt in nomine eius omne genu flectatur, cæle- 28 *In æter-*
F ſtiũ, terreſtriũ, & infernorũ : erítq; ipſe velut primogenitus *nũ ſeruabo*
in multis fratribus, Dominus omniũ fratrum ſuorũ, etiam *illi miſeri-*
princeps & iudex regũ terræ, rex regum & dominus domi- *cordiã meã:*
nantiũ. 28 Imperpetuum ſeruabo erga illum ac ſemẽ eius * *& teſta-*
miſericordiam meã, ſemper erga ipſum ac ipſius filios meæ *mentũ meũ*
miſerationis demonſtrabo effectũ: * & teſtamentum quod *fidele ipſi.*

illi

illi diſpoſui,ſiue promiſſionis fœdus quod cũ illo pepigi,ſ
29 *Et ponã* rit illi fidele firmũ ac ſtabile,quod nũquã rumpetur, nũq;
in ſeculũ ſe- euacuabitur. 29 Videlicet ſemẽ eius iuxta promiſſum me
culi ſemen faciã in ſẽpiternũ permanere ſtabile & indeficiẽs: & thro
eius, et thro regni eius firmabo & ſtabiliã,vt perduret imperpetuũ, iu
num eius ſi- dies cæli,ſecundũ durationem cælorũ,donec cælũ perſtab
cut dies ce- in ſeculũ ſeculi.Quã ſanè promiſſionẽ,in typico Dauide
li. plebo,primũ quidẽ ſecũdũ partẽ aliquã, in filiis poſt ipſu
Rom.1 aliquãdiu regnãtibus:ſed pleniſſimè in filio meo , qui de
Lucæ 1 ius ſemine ſecundũ carnẽ naſcetur, regnabitq; in domo Ia
Ioan.3 cob in æternũ & regni eius non erit finis.Meſſiæ autem me
Matth.28 ſemen dabo ſempiternũ,electos fideles,quos ſibi & mihi
30 *Si autẽ* aqua & ſpiritu ſancto regenerabit in filios Dei , quibus vſq;
dereliquе- in cõſummationẽ ſeculi,vt non ipſe deficiet,ita nec ego de
rint filij ei⁹ ero,nũquã ab electis ablaturus directionẽ ſpiritus mei,ne
legẽ meã, et que ſuper eis clauſurus miſericordiæ viſcera. 30 Quod fi-
in iudicijs lios illius cõtingat abſcedere à lege mea, & dimiſſis viis iu-
meis nõ am diciorũ atq; præceptorũ meorũ ambulare per deuia, decli-
bulauerint: nare ſiue ad dexterã ſiue ad ſiniſtrã, relicta via quã ego illi
31 *Si iuſti-* monſtraui,vt ambularent in ea: 31 Si iuſta mandata mea,
tias meas quæ ego in iuſtitia & æquitate fundaui, impia ſua præuari-
pphanaue- catione prophanauerint,coinquinauerint atq; cõtaminaue
rint: & mã rint per inobediẽtiam, & quæ mandaui non obſeruauerint
data mea 32 Si ſic (inquã) inobedientes ſe mihi præſtiterint, non di
non cuſto- morabitur vitio mea, nõ in longinquũ differã punitionem,
dierint: quemadmodũ agere ſoleo cum iis,quos in damnationẽ gra
Eſa.28 uiorẽ ſeruo reprobatos : ſed quãtocyus adero illis in virga
32 *Viſitabo* diſciplinæ meæ,puniturus illos pro impietatibus ſuis, peſte,
in virga ini fame,gladio, opprobrio, captiuitate,exilio,atque id genus
quitates eo- aliis afflictionibus corporalibus : vt his modis , vexatione
rũ et in ver dante intellectũ,reſipiſcant,& pœnitẽtes ad me reuertantur
beribus pec- in toto corde ſuo:quomodo ſolẽt boni patres ſuorũ filiorũ
cata eorum. nõ diſſimulare errata,neq; indulgẽtia mala permittere illos
33 *Miſeri-* in ſuis iniquitatibus, donec tandẽ adigantur in crucem , ſed
cordiã autẽ virga & verberibus corrigunt, mox vbi errantes viderint:ne
meã nõ diſ- dilata correctione,in peiora prolapſi,tandẽ pereant incorri
pergam ab gibiles. 33 Affectum tamen atq; etiam effectum miſeratio-
eo, neq; no- nis meæ nunquã auferã à ſemine eius , nunquam deſinã ſe-
cebo in veri mini eius benefacere propter ipſum cuius eſt ſemẽ, neq; im
tate mea. miſericorditer cum illo agã in veritate & fide mea:nõ per-
mit-

mittet mea veritas & fides promiſſionis meæ aliter me a-
gere, quàm iuraui cũ ſemine illius, neq; potero cum electis
populis eius nõ agere benignè & miſericorditer ſecundum
promiſſionem iuramẽti mei. 34 Neq; ego fœdus quod pe-
pigi cum illo prophanare vel infringere vnquam potero,
neq; violare promiſſum:* & quæ promiſi per os meum, quæ
in verbis meis ſum pollicitus, non faciam irrita, non patiar
fieri vana, qui ſum Deus verax & Deus vocor veritatis: qui
neq; mentiri noui neq; fallere. Propter quod, iuxta promiſ-
ſum meum, nunquã penitus miſericordiam amouebo à ſe-
mine Chriſti mei, vſq; in cõſummationẽ ſeculi, nõ claudam
A electis & fidelibus viſcera miſericordiæ meæ, neq; thronum
gratiæ meæ illis vnquam præcludam, ſed patère illis ſemper
volo fontem miſericordiæ & thronum gratiæ meæ, vt liceat
omnibus qui voluerint cõfidenter accedere, atq; inde aquas
haurire in gaudio de ſalutis fontibus, & auxilium reportare
in opportuno tempore. 35 Semel ego hoc illi promiſſione
firmiſſima, & fœdere certiſſimo cũ iuramẽti confirmatione
pollicitus ſum, in ſanctitate mea: neq; mẽtiar illi, ſed imple-
bo pleniſſimè quæ fuero pollicitus, videlicet ꝙ ſemen eius
coràm me permanebit in æternum. 36 Quódque (vt iam
antè dixi) thronus eius & ſoliũ regni eius ſit permanſurum
corã me in maxima gloria & ſplendore, ad modũ glorioſè
fulgẽtis Solis glorioſiſſimũ: item & ad ſimilitudinem Lunæ
abſq; mutabilitatis defectu in æternũ aſtantis in perpetua
plenitudine. Regnũ nãq; Meſſiæ mei, in quo Dauidis pro-
miſſioni ſatisfaciam, abſque omni defectu & mutabilitate
integerrimũ ſemper & glorioſiſſimũ perdurabit imperpe-
tuum: neq; regni eius vllus erit finis:* & ne fortè vanæ exi-
ſtimentur hæ promiſſiones Dauidi factæ, ecce eſt in cælis
teſtis fidelis & verax, qui nouit & teſtatur, quòd hæ promiſ-
B ſiones factæ ſint Dauidi: hoc eſt, ego ipſe teſtis ſimul & pro-
miſſor exiſto, quẽadmodũ teſtis idẽ ipſe & iudex, teſte non
indigẽs alio, neq; admittẽs aliũ, in omnibus quæcũq; decre-
uero, vel egero. Teſtis ſum ego ipſe quòd promiſerim, teſtis
ſum fidelis, qui non negabo quod ſcio, ſed curabo fideliter
vt ſecundum veritatem cuncta impleantur in tempore ſuo.
37 Vox Prophetæ. Iſta quidem tunc dixiſti, hæc tum loque-
baris, cùm tibi fuiſſet placitũ reſpicere & viſitare populum
tuũ. Nunc verò meritò lamẽtari & querulari nos poſſumus

34 *Neque prophanabo teſtamẽtum meum:*
Pſal.10
Tit.1
* *& quæ procedũt de labiis meis, non faciam irrita.*
Hebr.4
Eſa.12
35 *Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mẽtiar: ſemen eius in æternum manebit.*
36 *Et thronus eius ſicut Sol in cõſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternũ:*
Luc.1
**et teſtis in cælo fidelis.*
37 *Tu verò repuliſti et deſpexiſti, diſtuliſti Chriſtum tuum.*
Hier.39

in tempore iſto infelicitatis & miſeriæ: quādo tāta eſt in po-
pulo tuo afflictio, vt prorſus videaris Chriſti tui & promiſ-
ſionum ex ore tuo factarum oblitus. Videris enim nunc re-
puliſſe, cōtempſiſſe, & elongaſſe, atq; remouiſſe lōgè à con-
ſpectu tuo Dauid, item & Meſſiam tuum, cui tanta promi-
ſeras, dum fideles, illorū ſemen, in tantis derelinquis angu-
38 *Auertiſti teſtamentum ſerui tui:* ſtiis, ita miſeris modis ſinis affligi. 38 Videris abieciſſe pa-
ctum quod cū ſeruo tuo Dauid atq; Meſſia & ſemine eius
pepigeras: promiſſi videris factus immemor, quod illi fue-
ras pollicitus: *cōtaminari permiſiſti in terra populū tuū, in
** prophanaſti in terra ſanctuariū eius.* quo vt in ſanctuario & in templo erat tibi firma habitatio:
hunc populū tuū permiſiſti prophanari, faciēs gētes alienas
dominari eorū, ac ſuper eos gerere principatū: itē permiſiſti
diuerſis vitiorum generibus conſpurcari populum, qui olim
ſanctus erat & mundus, charitatē refrigeſcere ſinēs, & excre-
ſcere iniquitatē, mala quoq; plurima & afflictiones euenire
inter eos, vt meritò velut prophanatus nunc cenſeatur, qui
39 *Deſtruxiſti omnes ſepes eius:* olim ſanctus fuerat & quaſi ſanctuariū tuū. 39 Expoſuiſti
populū tuum prædæ in manus hoſtiū, munimēto tuæ ſolitæ
protectionis ablato: quemadmodū cùm à vinea ſepes aufer-
** poſuiſti firmamentū eius formidinem.* tur, patet ipſa direptioni & cōculcationi omniū qui tranſie-
rint per viam: *etiam munitiones & fortalicia eorum po-
ſuiſti in formidinem atq; pauorem: nuſquam iam eſt nobis
ſecuritas, ne in ipſis quidem munitionibus & fortaliciis, ſed
omnia pauor & formido occupat. Diſſolutæ ſunt manus
omniū, & nō eſt virtus, non eſt animus ad reſiſtendum hoſti- D
40 *Diripuerūt eum oēs trāſeuntes viam:* bus. 40 Quemadmodū vinea, cōfracta ſepe & diruta mace-
ria, cōculcatur & diripitur ab omnibus per viam trāſeunti-
bus: ita populus tuus, conſuetæ defenſionis tuæ munitione
priuatus, paſſim opprimitur & ſpoliatur, nunc ab hoc popu-
** factus eſt opprobrium vicinis ſuis.* lo, nūc ab illo, quæcunq; cōtigerit ad oppugnationē aſcen-
dere: *& omnino factus eſt populus tuus in opprobriū gen-
tibus omnibus quæ ſunt in circuitu eorum: illi quibus olim
41 *Exaltaſti dexterā deprimentiū eum:* in magna gloria & in magno terrore imperabamus, nunc
ſibi ludum & iocū faciūt de nobis, quos olim venerabātur,
nūc etiā nos oppugnare, moleſtare, & ſibi ſubiugare tentāt,
& præualent, qui olim te nos protegēte nec audebāt aduer-
** lætificaſti omnes inimicos eius.* ſum nos hiſcere. 41 Exaltaſti ſuper populum tuū dexteram
inimicorū, qui eum quęrūt deprimere, ſibiq; ſubiicere, feci-
ſti illos nobis præualere, & dominari noſtri: *lætari feciſti
omnes

ómnes inimicos populi tui, propterea quòd ad tantã miſe-
riam eum permiſeris deuenire: & gloriati ſunt pro victoria,
quam te permittẽte obtinuerunt ſuper illum. 42 Abſtuliſti 42 *Auer-*
adiutoriũ gladij eius, auxiliũ quod illis in gladio pugnanti- *tiſti adiuto*
bus ſoles impendere, iam aufers ab eis imò eorum gladios *rium gladij*
auertis, vt nec ſecundum ſuã fortitudinem inimicis valeant *eius:*
E reſiſtere, & velut retũdis aciem gladij eorũ, & ictũ deflectis,
ne feriãt hoſtes ſuos, & vincãt: quãdoquidem ita decreuiſti,
vt hoſtes reportẽt victoriam, & tuus populus victus ſuccum-
bat: *& nullum prorſus auxilium eis adfers in prælio, non ** & non es*
vltra egredieris ad pugnã cum exercitibus noſtris, non am- *auxiliatus*
plius pugnas pro nobis, ſed prorſus videris reliquiſſe nos. *ei in bello.*
43 Deſtruxiſti & diſſoluiſti populum tuum ab emundatione Pſal. 88
in qua ſolet gloriari, auferri permiſiſti & violari munditiã 43 *Deſtru-*
eius, & omnino priſtinus ille ſplendor mũditiæ & ſanctitatis *xiſti eũ ab*
diſſipatus eſt, & nuſquam apparet, ſuntq; omnia cõſpurcata *emũdatione:*
iam & plena immunditiæ: *& thronũ regni, dignitatẽ regiã, ** & ſedem*
ad terram ſiuiſti proſterni, regni gloriã ad ſummam humi- *eius in terra*
litatem & ſubiectionem venire feciſti. 44 Minuiſti atque *colliſiſti.*
abbreuiaſti dies temporum eius, feciſti illos ad modicã tem 44 *Mino-*
poris duratiónẽ ſubſiſtere, morte præmatura ante tempus *raſti dies tẽ*
occũbere feciſti plurimos præ nimia miſeria & afflictione: *poris eius:*
& omnino magna confuſione atq; ignominia affeciſti illos, ** perfudiſti*
ac, velut indumẽto, ex omni parte operuiſti. Eſt enim illorũ *eum confu-*
tanto nunc maior confuſio, quanto prius gentibus omni- *ſione.*
F bus longè lateq; imperauerãt glorioſius. Et qui ſolebãt in
te gloriari vt victores, præ omnibus iam ſumma operiuntur
confuſione, dum ſe vinci cernũt ab omnibus, etiam infimis
gentibus, maximè à fœdiſſimis illis idololatris, canibus &
porcis verius quàm hominibus, quibus ſubiici nõ minus eſt
miſerũ, quàm irrationabilibus ſubiici beſtiis. 45 Sed quan- 45 *Vſque-*
diu tandẽ, piiſſime Deus, diſſimulabis, & nõ attendes ad tan- *quò domine*
tam iſtã populi tui miſeriã? quãdiu tandẽ vultu permanebis *auertis in*
auerſo, vt nõ aſpicias ad omnẽ hãc noſtrã calamitatẽ? *quã *finem?*
diu hic in nos furor iracũdiæ tuæ deſæuiet ad modum ignis ** exarde-*
ſæuiẽtis & corripiẽtis, ac deuaſtãtis omnia vſq; ad puluerẽ? *ſcet ſicut*
Vel nunc tandem conuertere Domine, & benigno tuo vul- *ignis ira*
tu aſpice in nos, atq; ad omnem miſeriam noſtram, cui viui- *tua?*
mus ſubiecti: factúſq; placabilis ſuper malitia noſtra, qua
tuam iram prouocauimus, ceſſare iube furorẽ iracũdiæ tuæ

mitiga iram tuæ indignationis, & reddere nobis placatu[s]
46 Memo- ac placidus. 46 Aſpice Domine, & attẽde ad breuitatẽ vitæ
rare, quæ huius: conſidera quæ ſit noſtra ſubſiſtentia, quàm ſit breue
mea ſubſtã- tempus vitæ & ſubſiſtentiæ noſtræ, quo ſubſiſtimus hic ſuper
tia: terram: attende quàm breuis ſit morula vitæ huius, & an[...]
quod hîc ducimus, vt cito flectaris ad miſericordiã: neq; no-
bis hanc ipſam breuem periodum abbreuies, vt non ſubi[to]
præoccupemur à morte, ſed tempore pœnitentiæ nobis con-
ceſſo, antequã hinc emigremus, te recipiamus placatum, qu[em]
** nunquid* per noſtras iniquitates tuã prouocaueramus iuſtitiã. *Quid
enim vanè enim? An tu vanè, & ad nullam vtilitatem creaſti omnes fi-
conſtituiſti lios hominũ? Quis fructus erit, quæue vtilitas tibi ex nobis,
omnes filios ſi ita nos in tuo furore vniuerſos pergas abſumere, quemad-
hominum? modum iam pleriq; abſumpti ſunt? An non hoc præſtat, vt
nobis parcendo & indulgendo exhibeas miſericordiã, & nos
in gratia tua viuentes laudemus & celebremus miſerationes
47 Quis eſt tuas? 47 Nemo enim hominũ eſt qui vitam ſibi poſſit ſerua-
homo qui vi- re perpetuã, & qui nõ tandem per mortẽ hinc debeat exire,
uet, & non morteq; vitã finire: nemo eſt qui ſuã animã poterit cuſtodi-
videbit mor- re, vt non veniat ſub imperiũ inferni: id eſt, in mortẽ & inte-
tẽ, eruet ani- ritũ. Hæc eſt enim lex ſuper omnes filios Adam, lex eſt vni-
mã ſuã de uerſæ carnis. Et eſt oĩbus hominibus ſemel mori ſtatutũ, vt
manu infe- nemo poſſit mortẽ euadere. Atq; ideo interim dum adhuc
ri? viuimus in iſto corpore, aſpice ad nos per tuã miſericordiã,
Eccl.40 antequã nos dies illa mortis præoccupet, aut imparatos op-
Heb.9 primat. *A morte quoq; æterna & dãnatione inferni nemo
Rom.8 ſe ſuis propriis viribus poteſt ſaluare, niſi tu Dñe ſolus, qui
tua gratia potes efficere, vt nihil ſit damnationis iis qui in te
48 Vbi ſunt credũt. Propter quod, in te vnũ reſpiciẽtes, tuã ſalutẽ ſuppli-
miſericor- ces depoſcimus. 48 Vbi nũc ſunt illæ miſerationes tuę, quas
diæ tuæ an- exhibuiſti in prioribus ſeculis, cùm tã manifeſtè oſtenderes
tiquæ domi- illis præſẽtiã bonitatis tuæ: quãdo populus tuus, te ductore
ne: & directore, in omni virtute & iuſtitia fulgebat, læto corde
** ſicut iura-* tibi ſeruiẽs, toto pectore in te cõfidẽs, toto animo tibi adhæ-
ſti David rens: quãdo tam in tẽporalibus quàm in ſpiritualibus omni-
in veritate bus abundare faciebas populum tuũ? *iuxta quod in verita-
tua? te & fide tua pollicitus fueras ipſi Dauidi & Meſſiæ tuo, vi-
49 Memor delicet miſericordiam tuã facere cum ipſo, & poſteris eius
eſto domine vſq; in æternum: cùm nunc longè aliter habeãt omnia, tuo
populo penè ad ſummam redacto miſeriam. 49 Attende

vel

vel nunc tandem ad opprobrium & confuſionem,quo ſerui
A tui afficiũtur ab infidelibus & idololatris,quibus conceditur
à te victoria:quod opprobriũ à multis gẽtibus alienigenis
nos ſuſcepimus,& cõtinemus quaſi intra ſinũ noſtrum,quod
nos gementes & dolentes accipimus & ferimus ab impiiſſi-
mis illis oppreſſoribus noſtris , tam inuiſibilibus quàm viſi-
bilibus inimicis. 50 Quo opprobrio non nobis Domine ſo-
lum exprobrauerũt,verũetiam tibi & tuo ſancto nomini,di-
centes, non te eſſe potentem qui ſaluares nos de eorũ mani-
bus,ſibi hanc omnem aſcribẽtes victoriam, nõ tuæ permiſ-
ſioni:ſicq; nõ nos ſolum blaſphemãt, quòd gemẽtes vtcũq;
ferremus,ſed inſuper etiã ſanctum nomẽ tuũ, quod nequa-
quam ferẽdum eſt nobis:*quo (inquam) opprobrio expro-
brauerunt cõmutationem Chriſti tui, dicentes, quòd com-
mutatus ſit,& auerſus à nobis atq; elongatus is quem tu no-
bis vnxiſti in ſaluatorem. Ita enim exprobrãtes dicunt no-
bis,Vbi eſt rex veſter,vbi ſaluator veſter,in quo ſoletis glo-
riari & habere fiduciã?Quare nõ iam vos ſaluat, quare non
adiuuat? 51 Quicquid tamen de nobis contingat,quicquid
tandem de nobis,ſiue ad proſperitatem,ſiue ad aduerſitatẽ
tu diſponas & facias in vero iudicio tuo,tu nihilominus o-
B mni ſemper laude & benedictione dignus es:noſtrũ ſemper
eſt in laude & gratiarum actione permanere,& dicere,Sicut
Domino placuit, ita factum eſt,ſit nomen Domini benedi-
ctum:& tibi Dño Deo noſtro ſemper benedictio , claritas,
honor,& gratiarũ actio debetur,in ſecula ſeculorũ:*atque
ita optamus, vt etiam atq; etiã fiat, vt etiam atq; etiã detur
tibi laus & benedictio per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

opprobriũ ſeruorũ tuorũ, quod cõtinui in ſinu meo multarũ gentiũ.

50 *Quod exprobrauerunt inimici tui, Domine:*

**quod exprobrauerũt cõmutationẽ Chriſti tui.*

51 *Benedictus Dominus in æternum.*

Sapien.12

Iob.1

**fiat fiat.*

Apoc.7

ANNOTATIONES IN
Pſalmum octogeſimumoctauum.

VERSV quarto , Iuraui Dauid ſeruo meo,vſq; in æternum pręparabo ſemen tuũ. Abrahã quidem Dominus iuraſſe legitur de ſemine , cùm poſt ſummam obedientiam illam animo impletã , de vnigeniti immolatione , ita illum deſuper ſecundò vocatum alloqueretur, dicẽs,Per memetipſum iuraui,dicit Dominus,quia feciſti hãc rem, & nõ pepercisti filio tuo vnigenito , benedicam tibi , &c. Et poſt pauca , Et benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, Hoc autem ſemen Apoſtolus Paulus in Epiſtola ad Galatas

Gen.22

Gal.3

Chriſtum interpretatur,cũ ait,Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones,& ſemini eius.Non dicit ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno.Et ſemini tuo,quod eſt Chriſtus.Cæterum ad Dauid nuſquã legimus expreſſum tale fieri iuramẽtum, ſed tantũ promiſſionem & firmã pollicitationẽ. Quamobrem,iurare hîc videtur accipiẽdum pro firmiter & irreuocabiliter promittere.Fit enim iuramẽtum,ad promiſſi confirmationem atq; firmitatem.Dei autem quantumuis ſimplex promiſſio, omnino firmiſſima eſt, nec minus certa, quàm ſi multiplici foret iuramẽto firmata. De promiſſione autem hac Dauidi facta per Nathan Prophetã ex ore Domini,legimus II.Reg.VII.& I.Paral.XVII.vbi eadem fere dicta habentur ex ore Nathan, quæ hîc per Pſalmiſtã commemorãtur. Et licet in illa ſacra hiſtoria Dominus videatur prima facie Salomonem reſpicere, cùm loquitur de tẽplo ædificãdo,& de regni eius pace & gloria,manifeſtum eſt tamẽ diligẽtius conſiderãtibus, in omnibus illis præcipuè Chriſtum Dominum ſpectari,in quo ſolo perfectè impletæ ſunt promiſſiones illæ factæ Dauidi . Nequaquã enim thronus Salomonis ſtabilis fuit in perpetuũ,& iãdiu permulta ſecula ipſius atq; etiam poſterorũ eius ſecundum carnem ceſſauit imperium: Chriſti verò regnum manet in æternũ, iuxta quod Angelus

Lucæ 1 ad matrẽ virginẽ loquitur, dicens, Dabit illi dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum,& regni eius nõ erit finis. Aduerte autem,quòd præparabo,hîc valet ſtabiliam,vel confirmabo. Vnde beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, Vſq; in æternum ſtabiliam ſemen tuum. Verſu ſeptimo,Quis in nubibus æquabitur Domino?ſimilis erit Deo in filiis Dei? In nubibus dictũ eſt, pro in cælis, quòd nubes ſupernè locũ habeant:ſicut econtrario frequenter locus nubiũ, vel etiam locus ſuperior appellatur cælum : vt cum volucres cæli ſubinde appellantur in ſacris

Matt.13 Euãgeliis aues quæ volitant in aëre. Filij autem Dei intel-

Lucæ 8 liguntur ſancti Angeli. Vnde Chald.tranſlatio habet, Inter choros Angelorũ.Itidem Felix vertit, Inter ordines Angelorũ. Verſu decimo,Tu dominaris poteſtati maris,motum autem fluctuum eius tu mitigas.Significatur hoc verſu,poteſtatẽ habere Deũ ad compeſcendã maris ſuperbiã atque elationẽ,in quo magna valde oſtẽditur Dei potentia. Nam quia & vulgò homines agnoſcũt terribilẽ maris feritatem,

quam

quā nemo poſſit domare, cū poſſet ignis facilè aqua extin-
gui, idcirco magis glorificatur in hoc Dei potētia, quòd etiā
maris ſuperbiæ & elationibus poſſit imperare. Hinc & in
alio Pſalmo dicitur, Mirabiles elationes maris, mirabilis Pſalm.92.
in altis Dñs. In Hebræo autē, loco poteſtatis, ſuperbia poni-
tur, ad hūc ſenſum, Tu dominaris ſuperbiæ maris, & elatio-
nes gurgitum eius tu cōprimis. Poteſt verò iſtud de ſuperbi
maris repreſſione etiam ſpiritualiter intelligi, de ſuperbia
huius ſeculi cuius habet ipſe dominiū: quoniā omnē ſecu-
li ſuperbiā atq; potentiam ſua poteſt virtute deprimere &
ſuperare, & omnes ſuperbi huius ſeculi fluctus, elationes &
cōmotiones poteſt, cum ſerenus illuxerit, mitigare. Verſu
duodecimo, decimotertio, decimo quarto, decimo quinto, &
decimoſexto, Tui ſunt cæli, & tua eſt terra, &c. Aliquanto
aptius hi verſus diſtinguerentur, ſi finis præcedētis cū initio
ſequentis ſemper iungeretur, iuxta hūc modū, Tui ſunt cæ-
li, & tua eſt terra: orbem terræ & plenitudinē eius tu funda-
ſti. Aquilonē & mare tu creaſti: Thabor & Hermō in nomi-
E ne tuo exultabunt. Tuum brachium cum potentia: firmetur
manus tua, & exaltetur dextera tua. Iuſtitia & iudiciū præ-
paratio ſedis tuæ: miſericordia & veritas præcedēt faciē tuā.
Beatus populus qui ſcit iubilationem. Dñe, in lumine vul-
tus tui ambulabunt, &c. Quā diſtinctionē ita per omnia in
ſua verſione Felix obſeruat. Notandū autē, quod per qua-
tuor illa, Aquilonē, mare, Thabor & Hermon, iuxta facilio
rem & veriſimiliorē expoſitionē, intelligi debeant quatuor
partes mūdi, videlicet Septētrio, Meridies, Occidēs & Oriēs.
Vnde in Hebræo pro mari habetur dextrū. Sic enim vertit
Hieronymus, Aquilonē & dextrum tu creaſti. Per dextrum
autē ſignificari dicunt meridiē, qui eſt quaſi dextra pars mū
di, vt plaga præcipua, ad latus orientis: ſeptentrio verò ſiue
Aquilo quaſi ſiniſtra, vt plaga minus digna, ad latus ſimili-
ter oriētis poſita. Vnde Felix meridiem vertit pro eo quod
Hieronymus verterat dextrū. Thabor verò montē terræ Iu
dææ dicūt eſſe ab Occidēte, quēadmodū Hermon ab Orien
te: vt manifeſtū ſit, quatuor his appellationibus omnes pla
gas orbis terræ & mundum vniuerſum in ſua amplitudine
ſignificari. Cui expoſitioni pulchrè admodū & apertè cōſo-
nat Paraph. Chal. quæ ſic habet, Deſertum Aquilonis habi
tatoréſq; auſtri, tu creaſti: Thabor ab Occidēte, & Hermon

ab oriēte in nomine tuo laudes dicūt. Poſſent verò iſta ſepa
ratim accipi,vt per Aquilonē & mare,ſiue ſiniſtrum & dex
trum intelligatur tota mundi latitudo : quemadmodum &
ſubinde in ſcriptura ab oriente vſque ad occidentem,vel ab
ortu vſq; ad occaſum ponitur, ad ſignificandum totā mūdi
Pſalm. 1[illegible]4 amplitudinem,vt illic,Ab ortu ſolis vſq; ad occaſum lauda
bile nomen Domini. Per exultationē verò Thabor ex Her
mon,qui ſunt montes in partibus Galilææ,volunt quidam
intelligi priuilegiū ſingulare virtutū & miraculorum Chri
ſti in tēpore gratię,quę primitus in Galilææ partibus maxi
mè claruerūt,vbi plurima Chriſtus ex Euāgeliis & docuiſ
ſe & feciſſe legitur. Alij inſuper myſticas alias intelligentias
ex aquilonis & maris proprietatibus item ex interpretatio
ne nominū Thabor & Hermō adinueniūt, quas nos proli
xitatis vitādæ gratia omittimus. Verſu decimotertio, Tuū
brachiū cum potētia. Poteſt hoc duplicē ſuſcipere conſtru
ctionē. Primo hanc, Tuum brachiū eſt cum potentia: id eſt,
brachiū quod tu habes,non eſt impotens, ſed cū ſumma po
tentia. Secundo hanc, Tuum eſt brachiū cum potentia,ſiue
Tibi eſt brachium cum potentia,quomodo vertit Felix: hoc
eſt,tu habes fortiſſimū brachium, quod poſſit miranda. Eſt
autem ſentētia penitus eadē in vtraq; conſtructione. Quo
modo autem peculiariter id Deo attribuatur, quòd habeat
brachiū cum potētia,euidēter cognoſci poterit ex collatio
ne noſtri nimiū infirmi & imbecillis brachij,cum illius po
tentiſſimo & robuſtiſſimo, de quo in ſuo cantico humilis
Lucæ 1 illa mater virgo cecinit,dicēs, Fecit potētiā in brachio ſuo,
diſperſit ſuperbos mente cordis ſui. Depoſuit potētes de ſe
de,& exaltauit humiles. Verè enim præualidū ſit brachium
neceſſe eſt,per quod tāta fieri debebat cōmutatio,per quod
Lucæ 11 tam potens erat expugnādus inimicus,tam fortis vincēdus G
& alligandus armatus,ſuum atriū cuſtodiens. Verſu deci
mooctauo, Quia Domini eſt aſſumptio noſtra. Aſſumptio
nem interpretati ſumus protectionē atq; defenſionē. Vnde
Hieronymus ex Hebræo ita vertit, Quia à Dño eſt prote
ctio noſtra,& à ſancto Iſraël rege noſtro. In Gręco etiam ha
betur ἀντίληψις,id eſt, ſuſceptio ſiue defenſio, aut protectio:
quemadmodū ſępiſſimè ἀντιλήπτωρ ponitur pro ſuſceptore,
defenſore aut protectore. Verſu decimonono, Tūc locu
tus es in viſione ſanctis tuis : & dixiſti, poſui adiutoriū, &c.

Hic

Hic propheta perſonam Dei patris loquẽtem facit, de pro-
miſſionibus Dauidi & Chriſto factis, vſq; ad verſum trige-
ſimumſeptimũ. Quæ omnia nos in Elucidatione ſatis clarè
tam Dauidi filio Iſai, quàm Chriſto filio Dei (ad quẽ hæc
omnia principaliter diximus ſpectare) accõmodauimus, vt
opus non ſit pro his verſibus prolixiora annotamenta fru-
ſtra adiicere. Verſu trigeſimoſecũdo, Viſitabo in virga ini
quitates eorũ. Per virgã, in ſcriptura, diſciplina paterna in-
telligitur: quemadmodũ per gladium, vltio iudicis. Vnde de
paterna diſciplina Sapiens ait, Qui parcit virgæ, odit filium. Prouer.3
Et iterũ, Qui diligit filium, aſſiduat illi flagella. De gladio Eccleſ.30
autem dicitur Pſalmo VII. Niſi conuerſi fueritis, gladium
ſuum vibrauit, id eſt, iudiciariã vltionem iam habet paratã,
qua ſe de vobis vlciſcatur. Et in ſacra Apocalypſi ſuũ terri- Apoca.2
H bilem aduentũ ſub cõminatione proponens, ait, Si nõ pœni
tentiam egeris, veniam, & pugnabo tecum in gladio oris
mei. Qua de re nonnihil etiam diximus in annotationibus
Pſalmi XXII. circa illũ verſum, Virga tua & baculus tuus,
ipſa me cõſolata ſunt. Eſt autem differentia inter hanc vir-
gam & gladium, quòd gladius quidẽ non ſtatim adeſt pec-
canti, ſed differtur plerunq; in longum ictus gladij, quoniã
non vult Deus mortem peccatoris, nec delectatur in perdi Sapien.1
tione viuorum, ſed magis vult eos cõuerti & viuere, omnes 1.Tim.2
cupiens fieri ſaluos: atq; ob hoc plerunq; terribilem illum
damnationis æternæ gladium diu vibrat & oſtentat, ante-
quam feriat, cupiens videlicet terrore ſuo feriendos à malo
auellere, vt gladij ictum valeãt effugere. Vnde de eodẽ hoc
gladio, ſub arcus extẽti ſimilitudine loquẽs alibi Propheta,
ſic ait, Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant à Pſalmo 59
facie arcus. Quod ipſum Paulus quoq; Apoſtolus teſtatur, Rom.2
cum benignitatem & longanimitatẽ Dei aſſerit peccatorem
adducere ſiue inuitare ad pœnitentiam: & longanimitatem
Dei illos dicit contemnere, qui diu patienter tolerati abſq;
vltione, recuſant pœnitentiam agere. Quanto verò diutius
gladij ictus differtur, & quanto magis feriẽdus expectatur à
Deo, vt effugiat & non feriatur, tanto eſt ictus grauior &
importabilior, cum deſuper aduenerit. Propter quod, eodẽ
in loco Apoſtolus ait, illos ſibi iram theſaurizare, in diẽ re-
uelationis iuſti iudicij Dei, qui ſecundum duritiam cordis
impœnitentis, longanimi Dei expectatione non emolliũtur

ad pœnitentiam. Virga verò econtrario ſtatim quidé adeſt
peccanti, ſi electus fuerit qui delinquit, nec diu differetur:
imò quo magis fuerit dilectus & electus qui offendit, eo mi-
nus differtur virgæ punitio, eo celerius delinqués ictũ per-
ſentiet: ſed multò eſt ictus virgæ leuior quàm gladij: neque
durat in perpetuũ, ſed ad momentũ, vel breuẽ morulam, &
fit percuſſi emendatio, ipſiúſq; ad corripienté patrem reco-
2. Reg. 11 ciliatio. Id manifeſtè etiam in Dauide ipſo nobis monſtrat
Ibidem. ſancta hiſtoria: qui vbi per malã concupiſcentiã deliquiſſet
cũ Bethſabee, ac poſt, iniquitaté iniquitati adiiciens, Vriam
innoxium dolo perire feciſſet, nõ diu in errore permiſſus eſt:
2. Reg. 12 ſed quãtocyus ad eum Propheta Nathan miſſus eſt, qui illũ
dura increpatione confundens, & pœnã ſtatim denuntians
quaſi virga percuſſit. Et licet non ſtatim grauis aliqua vltio
ſuper Dauid venerit: nihil tamen dubiũ, quin regi ſic incre-
pari, & peccatũ quod occultũ & latens credebat iam reuela-
Ibidem. tum ſenſiſſe, virga aſpera fuerit: inſuper & prolis morté, pro
cuius vita impetranda tantum faciebat luctum, debuit ſuſti-
nere, & alia in poſterum expectare, quæ ſuo tépore ſuſtine-
ret. Ita cum alias in dinumeratione populi malè ſuggerenti
2. Reg. 24 cõſenſiſſet Satanæ, ſtatim re peracta percuſſit illũ cor ſuum,
quaſi virgæ verbere: ſimul & Gad videns ad eum miſſus eſt,
qui illi gladiũ, famem, & peſtilentiã propoſuit, vt ex tribus
vnum quod vellet eligeret. Vides, quomodo non in longum
peccãtis dilata punitio eſt, ſed quaſi eueſtigio eſt cõmiſſum
peccatum ſubſequuta. Idem quoq; in Salomone & aliis ple-
riſq;, qui poſt ipſum regnauerũt, ex ſacra hiſtoria eſt mani-
feſtum. Hinc ille hiſtoriarũ Iudaicæ miſeriæ ſub Antiocho
2. Mach. 6 deſcriptor, in 2. Machab. lib. cum horrenda quædã deſcripſiſ-
ſet, ab illo impio impiè in Iſraëlitas operata, ad ſuæ gentis
conſolationẽ, atque legentiũ commotioné, digniſſimã ſen-
tentiã de hac punitione virgæ proloquitur: quam hîc quoq;
ad verbum deſcribere non duxi inutile. Obſecro autem eos
(inquit) qui hunc librũ lecturi ſunt, ne abhorreſcãt propter
aduerſos caſus, ſed reputent ea quæ acciderint, nõ ad interi-
tum, ſed ad correptionem eſſe generis noſtri. Etenim multo
tempore non ſinere peccatoribus ex ſentẽtia agere, ſed ſta-
tim vltiones adhibere, magni beneficij eſt indiciũ. Nõ enim
ſicut in nationibus dominus patiẽter expectat, vt eas, cũ iu-
dicij dies aduenerit, in plenitudine peccatorũ puniat: ita &

in nobis ſtatuit, vt peccatis noſtris in finem deuolutis, ita demum in nos vindicet. Propter quod, nunquam quidem à nobis miſericordiã ſuã amouet, corripiens verò in aduerſis populum ſuũ non derelinquit. Quæ profectò ſentẽtia optimè cum iis quæ in hoc loco ex ore domini proferuntur conſentiunt, & confirmant ea vſque in multas generationes rectè fuiſſe impleta in veteri illo populo iſraëlitico, donec Synagogæ perduraret electio. Nunc autẽ illa reprobata in populo Chriſtiano conſideranda hæc punitio eſt, quã etiã modo ad oculum cernimus, dum quotidianis plagis & nouis ſignis ciuitates omnes penè per totũ Chriſtianorũ imperiũ experimur affligi, multò amplius quàm infideles & obſtinatos idololatras, quibus iudiciũ reſeruatur importabile, & vitio grauiſſima in extremũ diẽ, ſuo tẽpore reuelanda. Vnde quæ in præcedentibus ad conſolationẽ Iudaicæ gentis deſcripta
C propoſuimus, noſtra tẽpeſtate, Chriſtiani nos, rectiſſimè ad noſtram cõmotionem & conſolationẽ poterimus accõmodare: ne cùm nouas ſemper & inſolitas punitiones de anno in annum aduerſum nos immitti viderimus, conturbemur, quaſi populũ ſuũ Deus in totũ abiecerit. Donec enim id cernimus, maius indiciũ habemus dilectiõis Dei. Quãdiu enim patris virgã ſentit filius, certo colligit argumento nondum ſe à ſuo patre repudiatũ. Propter quod Pſalm. XXII. hoc intelligẽs ſpiritualis homo, dicebat, Virga tua & bacul9 tuus, ipſa me cõſolata ſunt. Et Pſal. XVII. Diſciplina tua correxit me in finẽ, & diſciplina tua ipſa me docebit. Verſu quadrageſimotertio, Deſtruxiſti eum ab emundatione. Clarius ſecundum expoſitionẽ in Elucidatione poſitam vertit ex Hebræo Hieronymus, Quieſcere feciſti munditiã eius: accipiendo quieſcere, pro ceſſare: quemadmodũ alibi, Quieſcere faciamus omnes dies feſtos Dei à terra. Verti etiam poteſt ex Hebræo, Retrocedere feciſti eum à munditia vel puritate, aut deleuiſti munditiã eius, vel deſtruxiſti ſplendorem eius. Quæ omnia clarius quàm noſtra lectio eandem habent ſententiã. Verſu quadrageſimoſexto, Memorare quæ mea ſubſtãtia. Subſtãtia hoc loco videtur nõ accipi debere pro ipſo quod ſubſiſtit, vel ex quo homo ſubſiſtit, videlicet pro materia & forma, ex quibus homo compoſitus ſubſiſtit, ſed pro ſubſiſtentia potius, vita aut duratione. Eſt enim ſenſus, Memorare quę ſit mea vita, quæ ſit mea ſubſiſtẽtia, id eſt, quàm

Pſalm. 73

modic

modica ſit duratio vitæ meæ, qua ego ſubſiſto in terra. Vn-
de ex Hebræo vertit Felix, Memor eſto, quanti tempo-
vel quàm breuis momenti ſim ego. Alij vertunt, Quòd ſub-
taneus ſim ego, id eſt, ſubitò & citò admodum abſumend-
per mortem, quòd citò præcipitabor, & non diu durabo. E
ſecundum hunc modum indicauimus ſubſiſtentiam acc-
etiam Pſalmo 38. cum dicitur, Ecce menſurabiles poſu-
dies meos, & ſubſtantia mea tanquam nihilum ante t
quemadmodum videre poteris in Elucidatione & in vtr-
que annotationibus ſuper eo loco. Poterit tamen præſe-
locus non malè intelligi de ipſa ſubſtantia, ſiue materia
compoſitione, vnde corpus hoc corruptibile compoſitu
ſubſiſtit. Atque ita ſenſus erit, Memento domine, quòd d
luto & de limo terræ me compoſuiſti, propter quod neceſ
habeo quantocyus redire in puluerem, iuxta quod tua ve
Gene. 3 ad primum parentem meum loquuta eſt, dicens, Puluis e
& in puluerem reuerteris. Sicque eadē erit hæc querimo-
Iob 10 nia, cum illa quam apertius proponit ſanctus Iob, cum ai
Memento, quæſo, quòd ſicut lutum feceris me, & in pulue-
rem reduces me. Atque huic expoſitioni conſonat maniſe-
ſtè Paraph. Chald. quæ ſic habet, Recordare, quòd creatu
ſum de puluere. Verſio tamen beati Hieronymi, nec huic,
nec priori noſtræ fauet intelligentiæ. Sic enim diuerſa ab
vtraque lectione ſententia ille vertit, Memento mei de pro-
fundo: id eſt, de imo miſeriarum quibus iaceo immerſus.
Verſu quadrageſimonono, Memor eſto domine opprobrij
ſeruorum tuorum, quod continui in ſinu meo, multarum
gentium. Aliter dicitur opprobrium ſeruorum Dei, aliter
gentium. Seruorum enim Dei dicitur opprobrium paſſiuè,
quatenus ipſi hoc ſuſtinent. Gentium autem actiuè, quate-
nus ab eis infertur populo domini. Clarius autem hæc ſen-
tentia efferretur, ſi vltimus ille genitiuus poneretur in abla-
tiuo, ad hūc modum: Memor eſto opprobrij ſeruorum tuo-
rum, quod continui in ſinu meo à multis gentibus. Verſu
penultimo, Quod exprobrauerunt inimici tui Domine,
quod exprobrauerunt commutationem Chriſti tui. Poteſt
quòd accipi coniunctionaliter, loco quoniam: vt ſit ſenſus,
Memor eſto, & cætera, quoniam exprobrauerunt tibi do-
mine, & cætera. Atque hæc conſtructio difficultatem non
habet. Verùm lectio tam Græca, quàm Hebræa magis de-
clarat,

clarat, quod relatiuè accipiendum. Nam & in Hebræo & in Græco relatiuum habetur, atque ita conueniẽtior eſſet elo quutio per ablatiuum caſum, iuxta quod ex Hebræo vertit beatus Hieronymus, & nos in Elucidatione ſimiliter explanauimus: cum & in Græco ſit οὗ caſus genitiui, qui apud Latinos reddi ſolet per ablatiuum.

OCTOGESIMINONI PSALMI ARGVMENTVM.

HVMANAE vitæ breuitatem & multiplicem miſeriam Pſalmus iſte corã Deo ſub orationis forma proponit, oſtendens totum hoc tempus vitæ noſtræ, etiamſi mille foret annorum, nõniſi vnius diei ſpatium cõputari, nec diu in eodem ſtatu poſſe hominem ſecundũ corpus perdurare, ſed debere continuò tranſmutari & tranſire ad finem, mox vt exordium cœperit, donec per ſenectutem tandem penitus deficiat, redeátque in puluerem, iuxta legem omnibus filijs Adã ex ira Dei conſtitutam. Deinde etiam aliam afflictionem commemorat verſu ſeptimo, & deinceps, quæ homini eſt ex timore diuini furoris atque diſtricti iudicij, quod poſt huius vitæ finem expectatur, quando
F *ſeuerè noſtra omnia dijudicabuntur, quæ nunc Deus ante oculos conſiderat, vt tunc adducat in iudiciũ, ad quod iudicium noſtræ vitæ decurſus quãtocyus properat, continuò fini accedẽs vicinius: quæ vita & labore afflictioneq; ſpiritus plena eſt (propter quod aranei cõparatur exercitationi, fruſtra ſeſe fatigantis & exhaurientis) & nimia breuitate deficiens, vtpote quæ nonniſi ſeptuaginta, aut vt maximum, octoginta annos habet durationis in bona qualicunque valetudine, vt quicquid ſuperfuerit, ad laborem & dolorem pertineat: Deo ſic in manſuetudine ad præteritorum delictorum expiationem in ætate nouiſsima corripiente hominem, vt venturam, iámque de proximo imminentem iudicij iram paterna correctione emendatus poſsit effugere: quæ tam eſt terribilis, vt nemo hominum ſatis poſsit illius terrorem comprehendere, propter quod poſtulat, paternam ſibi dexteram notam fieri, & ex diſciplina paterna erudiri corde in ſapientia. Atque hæc ad verſum vſque decimumquintum. Vbi ad Deum orationẽ dirigens, ſe conſolatur in miſericordia Dei, qua repleri confidit omnibus bonis, exultaréque & lætari pro afflictionibus præteritis: quæ licet futura, ſub tempore tamẽ præterito, quaſi iam accepta ſignificat. Duobus autem verſibus nouiſsimis, perpetuam Dei directionem & illuminationem poſtulans, ita Pſalm. terminum humanæ miſeriæ contemplator imponit.*

OCTOGESIMINONI PSALMI ELVCIDATIO.

1 *Domine refugiũ factus es nobis, à generatione in generationem.*

DOMINE Deus,tu exhibuiſti te nobis refugiũ in omnibus generationibus ab initio, protectorem,defenſorem,ſuſceptorem, & auxiliatorẽ ſemper te præſtitiſti nobis atque patribus noſtris in omnibus generationibus qui præceſſerunt ab initio. 2 Tu verò qui factus es nobis refugium in tempore,abſq; nobis in ſempiternum perſiſtis,neque

2 *Priuſquã montes fierẽt, aut formaretur terra & orbis, à ſeculo & in ſeculum tu es Deus.*

nobiſcũ cœpiſti habere vitæ principium. Siquidem ante omnem creaturam tu eras, antequam fierent montes, antequam altiſſimæ illæ & nobiliſſimæ angelicæ mentes crearentur:ſic & priuſquam crearetur orbis terrarum, cũ omnibus quæ ſunt in ipſo:ante omnia ſecula in æternitate tu verus eras Deus,& ſubſiſtebas in temetipſo perfectiſſimus, omnium bonorum aggregatione perfectiſſimáque poſſeſſione plenè beatus. Vnde cognoſcimus, quòd nobis vt te refugium exhibeas,non hoc vilius eſſe tui commodi gratia, qui ante omnem creaturam cuncta in te pleniſſimè poſſederis, vt non poſſis à quoq; quicquam ſuſcipere,ſed noſtri commo-

3 *Ne auertas hominẽ in humilitatem:*

di & boni gratia id facis. 3 Hinc nos populus tuus ſumpta fiducia bonitatis tuæ,oramus, vt non ſinas humanũ genus penitus auerti in humilitatem: ne nos patiaris, neque nunc declinare in vilitatem peccati, neque poſt huius vitæ exitum in illam infimam & extremam vilitatem damnationis inferni, quæ verè vltima & extrema abiectio ſiue vi-

* *& dixiſti, Conuertimini filij hominum.*

litas eſt: * quoniam tu dixiſti, ita definiuiſti de omnibus filiis hominum, quòd reuerti debeant ſecundum corpus per mortem in terram vnde formati ſunt: generali ſententia & lege voluiſti,vt omnes mortales ſicut de puluere facti ſunt, ita quoque per mortem redirent in puluerem:quam ſententiam tuam nemo poterit effugere. Quapropter, pro huius humilitatis (quæ tantum ſecundum corpus eſt) auerſione

4 *Quoniam mille anni ante oculos tuos, tãquã dies heſterna quæ præterijt.*

nequaquam volumus deprecationem facere, ſed pro illa vltima & peſſima quæ ad animã attinet, oramus, vt non in illam nos auertas,nunquam ad illam nos abiicias, ſed miſericorditer ab ea cuſtodias. 4 Ecce enim mille anni cũ iam præterierint, ante oculos tuos ſunt quaſi dies vna, videlicet heſterna, quæ iam præteriit, & nihil eius ſupereſt. Idem enim erit de mille annorum ſpatio & duratione, cum illi

iam

iam euoluti ſiue trãſacti fuerint, vt nihil illius durationis ſu
perſit. Vnde quãuis hominẽ aliquem contingeret mille an-
nos viuere (quod omnino nemini datur) & huius tamẽ vita
nonniſi tanquam diei vnius reputaretur, neq; coram te æſti
maretur diuturnior mille annorũ quàm vnius diei duratio,
neque quenquã poteſt longa vita ab illa tua generali ſenten
tia excipere, etiam ſi daretur illi mille annorum duratio.
5 Eritque illa mille annorũ duratio nonniſi ſicut vigilia no 5 *Et cuſto-*
ctis, quæ citò tranſit, & ſuccedit ipſa abeũte adueniẽs altera *dia in no-*
poſterior, quomodo & ipſa priorem alterã abeuntem ſubſe *cte:*
quuta fuit, ab eius termino ſumendo initium: * anni filiorũ * *quæ pro*
hominũ quibus ſuper terram viuunt, ſunt ex numero eorũ *nihilo habẽ*
quæ pro nihilo habentur, id eſt, quaſi nihil exiſtimãtur dies *tur, eorum*
humanæ vitæ, duratio mortaliũ pro nihilo cõputatur pro- *anni erunt.*
pter ſucceſſionem perpetuã, defectum continuum, ſiue con
tinuã ad finem tendentiam, & celerrimum tranſitũ. 6 Ma- 6 *Manè ſic-*
nè tranſibit quaſi herba in ortus ſui initio, trãſibit homo, & *ut herba*
permutabitur continuò per augmentationẽ & profectũ ad *tranſeat:*
perfectionem iuſtam cõſequendam: quemadmodum manè
exoriẽte ſole gramen proficit, & tranſit per augmentationẽ
ad perfectiorem valitudinẽ, augmẽtaturq; mole, & perfici-
B tur cõuenientibus qualitatibus: * in ætate prima florebit & * *manè flo-*
vigebit ſecũdũ corpus, & proficiet in augmẽtatione atq; per *reat, &*
fectiõe corporis, donec in virile robur euaſerit: quaſi in me *tranſeat:*
ridiẽ & vitæ mediũ, ſicut herba floret & trãſit continua aug-
mẽtatione ꝑficiẽs, donec perueniat ad ſtaturã perfectã: * ſed * *veſperè*
ad veſperam, cum diei finis, id eſt, vitæ terminus, ſiue ſene- *decidat, in-*
ctus ipſa aduenerit, deficere incipiet vigor eius, & deperibit, *duret, & a-*
imminuetúrq; cõtinuo defectu à ſtatu perfectiõis & vigoris *reſcat.*
priſtini: & exhauſtus vigore humoréq; naturali indureſcet
cõuiſcato corpore, vt ſolent indurari ſenũ corpora: & ꝑrſus
exiccabitur, humido naturali magna ex p̄te cõſumpto, nec
vltra ſufficiẽti ad reparationẽ corporis & ſuſtentationẽ calo
ris vitalis, ſicq; tãdẽ redibit in puluerẽ. 7 Hãc enim defectio 7 *Quia de-*
nẽ, hanc mortis neceſſitatẽ, nõ in bona voluntate tua ordi- *fecimus in*
naſti in nobis, ſed ex ira tua in vindictam inobediẽtię noſtræ *ira tua.*
C nobis impoſuiſti. Tu enim ab initio rectũ feceras hominẽ,
& ſic cõſtitueras immortalẽ, vt potuiſſet ſi voluiſſet, nõ mo-
ri, neq; ab initio iſta lex mortis incũbebat nobis: ſed ꝓpter
inobedientiam offenſus, in ira tua protuliſti aduerſus nos

dur

duram iſtam ſententiam, vt iam non liceat cuiquam mo-
ſtatũ effugere : ſumúſq; non tua bona voluntate, ſed no-
** & in furore tuo conturbati ſumus.* culpa, huic legi mortis ſubiecti. * Et forſitã parum id vi-
retur huic neceſſitati corporalis mortis ſubiacere, toleri-
vtcunq; foret pœnalis illa, ſed tẽporalis afflictio. Nunc ve-
(quod miſeria noſtrã in hac vita valde aggrauat) ex alia p-
te, cõſideratione eorũ quæ poſt mortẽ imminẽt iudicioru
tuorũ valde conturbamur, à facie furoris tui quẽ credim
aduerſus omnes impios te oſtenſurum in die illa tremẽ-
meritò cõtremiſcimus & expaueſcimus, ne fortè poſt hu-
vitæ miſeriã temporalẽ, tuo furore illo proiiciamur cũ re-
8 *Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo:* probis in ſempiternã. 8 Et meritò quidẽ conturbari deb-
mus in hoc tuo furore, in cõſideratiõe terribilis iudicij t-
quoniã credimus te omnes noſtras iniquitates, quibus n-
tuæ volũtati contrariamur exactiſſimè cognoſcere, & hab-
re ante cõſpectũ tuũ, eáq; omnia quæ nũc agimus mala no-
** ſeculũ noſtrum in illuminatione vultus tui.* te latere, ſed habere ante oculos: * totũ etiã decurſum vit-
credimus te habere ante oculos, atq; in lumine ſiue cogn-
tione vultus tui, ita vt omnes noſtras operatiões præterit-
præſentes atq; futuras (quas per omnẽ decurſum ſeculi no-
ſtri, ſiue duratiõis vitę noſtrę operati ſumus, vel operabimu
ſuper terrã) tu habeas lucidiſſimè cognitas, quẽadmodũ i
quod nos ante oculos noſtros poſitũ in medio diei lumin
clariſſimè cõſpicimus: neq; quicquã eorũ quæ nos hic ag-
mus in obſcuritate poſitũ eſt tibi, quaſi abſcõditũ ab ocul-
tuis: vt meritò cõturbari debeamus in cõſideratione vẽtu-
illius furoris tui, ob conſcientiã plurimorũ malorũ quæ i
9 *Quoniã omnes dies noſtri defecerunt:* te cõmiſimus, & quotidie committimus: cùm ſciamus, diſtri-
ctiſſimã de cũctis operibus noſtris à te exquirendã rationẽ
9 Quid enim non timeamus venturũ illũ furoris & iudicij
diẽ? Ecce ex ſententia iræ tuæ, quæ ſuper nos irreuocabili-
ter prolata eſt, defectionis & mortis nobis incũbit neceſſi-
tas, nec eſt via effugiendi, nõ eſt fortitudo, nõ eſt cõſiliũ, no
** & in ira tua defecimus.* eſt ſapientia cõtra hoc decretũ tuũ: * tranſierúntque omnes
dies & anni noſtri: totum tempus vitæ noſtræ continuo flu-
xu ad finem proximè accedit, & neceſſe nobis erit, velimus
nolimus, ante tuũ cõſpectũ exhiberi, vt referat vnuſquiſque
2. Cor. 5 propria corporis prout geſſit, ſiue bonũ, ſiue malum. Nonne
igitur ſtolidiſſimi fuerimus, id ſciẽtes non poſſe nos euade-
re, ſi nõ modò ſtudeamus à conſideratione furoris illius ſi
ſalub

ſalubriter cõturbari,vt pœnitentiã agentes,illius tũc merea 10
mur terribilẽ vltionẽ euadere? 10 in omnibus annis & to-
to tẽpore vitæ noſtræ nos pleriq; mortalium meditamur &
exercemur multo labore & ſollicitudine, ſicut araneus :in
multo & ſuperfluo labore & afflictione tranſigimus annos
vitæ noſtræ ad ſimilitudinẽ aranei. Quẽadmodũ enim ara-
neus magna ſollicitudine diſcurrit, & multa inſtantia labo-
rat in texẽdo telã,ad cõponẽdũ opus ſuũ,& ob hoc ſeipſum
euiſcerat & exhaurit,vt citius ante tẽpus deficiat exhauſtus:
è qua tamen tela modicũ admodũ habet fructũ,tenuẽ ſcili-
cet victũ in ea ſibi venando,neq; poſt omnẽ laborem habet
aliud:& frequenter poſt omnẽ laborẽ,poſt perfectã telã,ipſe
qui texuit,fugatur è ſuo ędificio,aut ſcopa circũducta per pa
F rietẽ abripit ſimul in momẽto tẽporis & araneũ & telã eius,
atq; in ignẽ coniicit, ſicq; omnis perditur labor & qui labo-
rat in eo:ita & homines ſuper terram in annis vitæ ſuæ fre-
quẽter multis exercẽtur inutilibus laboribus,quos impẽdũt
rebus tẽporariis, maxima ſollicitudine & ſedulitate operan
tes in illis,ſeipſos exhauriẽtes euiſcerãtes,atq; mirũ in mo-
dum excruciãtes,cùm non poſſint ex o͞ibus niſi tenuẽ ſibi vi-
ctum & veſtitũ accipere:& nõ raro poſt omnes labores pera
ctos ſubito homo vita priuatur, & cogitur relinquere quæ
cõgregauit omnia, vel ipſum etiã opus ſubitò deſtruitur ac
perit abſq; vtilitate aliqua. Atq; ita manifeſtũ eſt , totũ hoc
tẽpus noſtræ vitæ nõ eſſe niſi laborẽ, dolorẽ & afflictionem
ſpiritus,cuiuſmodi eſt araneorũ vita.*Eſt præterea humana
vita etiã durationis permodicæ. Dies enim annorum homi-
nis,duratio vitæ humanę,qua poteſt homo,vt plurimum ſe-
cundũ cõſuetũ naturæ curſum,in ſanitate & bona valetudi-
ne viuere, ſunt anni ſeptuaginta aut circiter, vel paulò in-
G fra,vel paulò ſuprà, iuxta cõplexionis fortitudinẽ & bonam
proportionem hominis. 11 Si verò in magnis viribus,ſiue(vt 11
ita dicã) robuſticitatibus, multaq; cõplexionis fortitudine,
aliquibus detur octoginta annos viuere, in bona valetudi-
ne & qualicũq; robore, profectò id quàm pauciſſimis cõtin
git,& optimæ robuſtiſſimæq; compoſitionis talis eſſe debe
ret,qui ad tãtũ terminũ in bono corporis robore poſſet per
tingere:*quod verò vltra hos terminos eſt reliquũ vitæ, in
afflictione eſt atque dolore, propter defectum continuum.
Reſiduum tempus vitæ humanæ, quod in plurimis ſecũdum

Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur.

Eccle.1

**dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni.*

Si autẽ in potentatibus, octoginta anni:

** & amplius eorum labor & dolor.*

MM

cómunem humanæ conplexionis curſum vltra ſeptuagin[ta]
annos viuitur, vel in pauciſſimis illis & fortiſſima comple-
xione præditis vltra octoginta annos, id plenũ eſt dolore &
afflictione:eóq; magis,quo longius vltra terminũ illũ trã-
tur,& fini acceditur vicinius. Omnibus enim viribus deſti-
tuuntur, neq; mẽbris corporis ſui vltra valẽt vti pro libito
propter caloris naturalis &ſpirituũ defectum,morbiſq; va-
riis implentur & pœnalitatibus : cùm etiãſi aliud nihil ma-
illis contingeret, ſenectus ipſa per ſe morbus dicatur, ſicut
12 *Quoniã* & verè morbus eſt. 12 Tunc enim in ſenectute venit ſuper
ſuperuenit nos manſueta diſciplina tua,per quã corripimur variis ma-
mãſuetudo, lis,& erudimur in mãſuetudine tua. Afflictio enim illa ſene-
& corripie- ctutis,prouidè ſic à tua benignitate humano generi induci-
mur. tur & imponitur,in expiationem erratorum vitæ priſtinæ,&
pro delictis iuuẽtutis(quæ donec ſenſus carnis in nobis vi-
guit cõtraximus)deficiens,iamq; ad finẽ vergens vltima illa
ætas,carne cõſumpta, velut ſatisfaciat,puniatq; illa vitæ æ-
tas nouiſſima iudicio proxima, quod in prioribus delictum
eſt,antequã hinc abſcedere per mortẽ homo cogatur,diſtri-
ctóq; tribunali aſſiſtere. Superuenit quoq; nobis in ſene-
ctute quædã remiſſio & defectus quidã vigoris atq; feruo-
ris,corporis viribus omnibus deficiẽtibus, & mẽbris flacce-
ſcẽtibus, per quã remiſſionẽ & deficientiã corripimur & af-
fligimur, éſtq; ipſa nobis pro correptione & diſciplina, pro
punitione erratorũ ætatis prioris, in qua per inordinatũ car-
13 *Quis no* nis feruorẽ mala multa cõmiſimus. 13 Quis ex hominibus
nit poteſta- nouit poteſtatem & fortitudinẽ iræ tuæ?& quis nouit dinu-
tẽ iræ tuæ, merare,mẽſurare,cõprehendere iram tuã,præ timore tuo,
& præ timo ſecundũ timorẽ tuum,ſecũdum quod merito es timẽdus &
re tuo iram formidabilis? Profectò nemo comprehendere poteſt,nemo
tuam dinu- valet intelligere,quàm potens,quàm terribilis,quàm formi-
merare? dabilis vltio illa iræ tuæ ſit futura, cum ſeſe manifeſtauerit:
atq; ob hoc parũ nobis videri debet,imò nihil, imò gratum
nobis eſſe debet, quicquid in hoc mundo pro peccatorum
noſtrorũ expiatione, in manſueta Dei correptione ex ipſius
ordinatione ſuſtinemus. Paululum enim eſt omne quod in
2.Corin.4 præſenti cruciat : & id quod in præſenti eſt momentaneũ &
14 *Dexterã* leue correptionis paternæ, ab illo pondere grauiſſimæ iræ,
tuam ſic no quæ tũc reuelabitur,animã alleuiat. 14 Ita pater ſic nos af-
tam fac: fligẽdo diſciplina tua, notifica nobis paternã dexterã tuam:

fac

fac nos tuã diſciplinã qua nos percutis agnoſcere, vt agno-
ſcẽtes à te nobis has obuenire afflictiões, & patris noſtri eſſe
hæc verbera, patiẽter ea cum gratiarũ actione ſuſtineamus,
fiantq; nobis in purgationẽ peccatorũ noſtrorum, & in eua-
ſionẽ venturæ illius iracundiæ, quã tunc ſentiẽt qui nũc ex-
tra diſciplinam ſunt, aut qui nõ cum patiẽtia tuã correptio-
nem ſuſcipiunt: * & fac nos ſicut corpore exterius afflictos,
ita corde interius eruditos, per ſanctam ſapientiam tuam: vt
B dum exterius nos cædis virga tuæ correptionis, interius nos
erudias inſtitutione ſanctæ vnctionis: & vexatione dante in-
tellectum, ad te penitus conuertas, atq; in tua ſapientia per-
fectos facias: ne ſi foris tantùm manum ſentiamus verberan
tem, interiori eruditione deficiẽte, nihil nobis tua diſcipli-
na proficiat. 15 Quoniam itaq; ſic ſe habent res humanæ,
quoniã omnia noſtra plena ſunt afflictione & dolore, tandẽ
aliquando Deus piiſſime ad nos cõuertere benigno aſpectu
tuo: *mitémq;, placidum, benignũ & exorabilem te oſtende
erga ſeruos tuos, vt flectere te poſſint ad miſericordiã. Tota
enim vitæ noſtræ quã iam expoſuimus miſeria, nõ aliud cla-
mat, quàm medicinalẽ tuam miſericordiam. 16 Te verò ad
nos cõuertente benignum aſpectũ tuum, te ad nos redeunte
in fauore gratiæ tuæ, quaſi in matutino tempore (quando
feſtinus Sol exoriens lætificat orbem) abundè implebimur
omnibus bonis, ex diuitiis theſauri inexhauſtæ miſericor-
diæ tuæ:* & nos in hac abundantia bonorum tuorũ magno
gaudio exultabimus atque delectabimur, omnibus diebus
quibus viuemus ante conſpectũ tuũ, in perpetuis ęternitati-
C bus. 17 Tunc lætabimur pro temporibus præteritis, in vita
iſta corporis tranſactis, in quibus afflixiſti nos, & diſciplina
tua correxiſti: quando fructũ illum pacatiſſimũ recipiemus
patientiæ, & hæreditatẽ regni, quod cõparatur patiẽtia: *lę-
tabimur ſuper diebus & tẽporalibus quibus experti ſumus
& ſuſtinuimus mala: queadmodũ ecõtrario veniet aliquãdo
tempus vt triſtentur impij qui in bonis duxerunt dies ſuos,
pro diebus quibus fuerũt iucundati, & pro annis quibus vi-
derũt bona. Erit enim in futuro retributiõis tẽpore mirãda
commutatio, vt ij qui in hac vita corporis bona receperunt,
mala tũc accipiãt: q verò nũc mala, tũ bona ſuſcipiãt: vt qui
in vita luxerint, tum rideãt: & qui in vita riſerint, tũ lugeant. Lucæ 16
Quam cõmutationem dum mẽtis oculis attendimus, vtique Matth. 5

*& eruditos corde in ſapientia.

15 *Conuertere Domine vſq; quo: *& deprecabilis eſto ſuper ſeruos tuos.*

16 *Repleti ſumus mane miſericordia tua: *& exultauimus, et delectati ſumus in omnibus diebus noſtris.*

Hebr. 12

17 *Lætati ſumus pro diebus quibus nos humiliaſti: * annis quibus vidimus mala.*

18 *Reſpice in ſernos tuos, & in opera tua:* modis omnibus parati ſumus,animo patiéti, grato & hila-
ri,tuæ correptionis ſemper diſciplinã ſuſcipere. 18 Vt aũt
ad illam omnis boni abundantiã,& ſatietatẽ pertingere ali-
quando valeamus, oramus,vt nos ſeruos tuos & opera ma-
nuũ tuarũ paterno ſemper aſpectu reſpicias,ſemper ad nos
paternũ oculum ſollicitudinis, curæ & prouidentiæ dirigas,
curã verè paternam de nobis gerens:vt nos qui ſumus ſerui
tui & opera manuũ tuarũ, quæ tuis manibus feciſti & pla-
** & dirige filios eorũ.* maſti,ſemper in tuo ſeruitio ſtabiles permaneamus: *neq;
verò pro nobis tantũ, ſed & pro filiis ac poſteris noſtris hoc
ipſum poſtulamus,vt ſemper te eis directorẽ & ducem in o-
mni bono,ad conſummationẽ vſq; ſeculi,exhibeas, & quaſi
paſtor bonus baculo tuo eos dirigas,etiã neceſſariã corre-
tionẽ & diſciplinã nunquã abſtrahẽs ab eis,vt nõ aliquando
16 *Et ſit ſplendor domini Dei noſtri ſup nos, et opera manuũ noſtrarũ dirige ſuper nos, & opus manuũ noſtrarum dirige.* à te aberrent. 19 Et ſit ſplendor tuus,ô dñe Deus noſter,ſu-
per nos:tu deſuper refulge & reſplende in mentibus noſtris,
ſancta illuminatione tua,per quam dirigamur in cũctis ope-
ribus noſtris,& in cunctis operibus manuum noſtrarum: in
omnibus noſtris actionibus dirigamur, gubernemur, firme-
mur, & cõſtabiliamur,vt ſanctæ tuæ illuminationis ducatu,
in omnibus tuã ſanctiſſimam voluntatem adimplentes, ad
perpetuæ tuæ beatitudinis nimis amabile conſortium feli-
citer aliquando pertingere valeamus,ac poſt miſeræ, labo-
rioſæ, atque ærumnoſæ huius vitæ laborem, inquietiſſimæ
tuæ & beatiſſimæ manſionis requiem introire. Amen.

ANNOTATIONES IN *Pſalmum Octogeſimumnonum.*

VERSV ſecundo, Priuſquam montes fierent. Elucidatio
montes interpretatur Angelos,quomodo & aliàs non-
nunquam, vt Pſalmo CXXIIII. Montes in circuitu eius, iuxta
vulgatiorem expoſitionem, vt ſignificetur fuiſſe ab æterno
Deum,ante conſtitutionem omnis creaturæ,tam ſpiritualis
quàm temporalis. Poteſt tamẽ ſimpliciter intelligi de mon-
tibus corporalibus,qui ſunt in terra:quos fecit Deus in ini-
tio cõditionis rerũ, tunc(vt veriſimilius creditur)quũ aquis
terrã ex parte diſcooperuit. Verſu tertiò,Ne auertas homi-
nem in humilitatẽ. Poteſt intelligi, in vilitatẽ peccati atque
damnationis,vt vides in Elucidatione:vel ad humilia iſta &
vilia huius mũdi viſibilia bona:vt ſit ſenſus,Nõ patiaris nos
decli

declinare, affectiuè incuruari ad humilia & vilia ſeculi bona. Quod etiã ſequitur, Et dixiſti, cõuertimini filij hominũ: recipit hoc quoq; duplicem intelligentiam. Prior in Elucidatione poſita eſt, de ſentẽtia Domini poſt peccatum ſuper Adam prolata, Puluis es, & in puluerẽ reuertẽris: vt accipiatur conuertimini, pro reuertimini. Poſterior conuerſionem iſtam propriè intelligit, ſecundũ hunc ſenſum, Tu dixiſti, ac præcepiſti filiis hominum, vt ſe cõuerterent ab amore harũ
rerũ humiliũ, ad amorem bonorũ ęternorũ & inuiſibilium. Secundum vtranq; autem expoſitionem, aptè hæc pars cum
F præcedenti connectitur. Meritò enim poſtulamus, nõ auerti in humilitatẽ rerum temporaliũ, eo quòd nobis præceperit Deus conuerti ad æterna, & ab illis terrenis auerti. Meritò etiã poſtulamus nõ auerti in humilitatẽ peccati & dãnationis æternæ, eo ꝙ nobis iuxta ſententiã Dei ſit quantocyus ſecundũ corpus moriendũ, ne ex vtraq; parte mors nos apprehendat, vt ſaltem ſpiritus ſaluus fiat, dum corpus ex ſtatuto quod effugere nõ poteſt, reuertetur in terram ſuam, & in puluerem terræ de qua formatus eſt. Cõiunctio autẽ iſta, &, in medio verſus poſita, videtur accipienda pro quia, vel cùm: vt ſit ſenſus, Cum tu dixeris, Cõuertimini filij hominũ.

Verſu quinto, Et cuſtodia in nocte: quę pro nihilo habẽtur, eorũ anni erunt. Principium huius verſus ſecundũ ſententiam iungi debet cum fine præcedẽtis, hoc modo, Quoniã mille anni ante oculos tuos, ſicut dies heſterna quę preteriit, & cuſtodia in nocte: ac deinde, Quæ pro nihilo habẽtur, eorum anni erunt: qualem diſtinctionem habet lectio Hebraica. Aptè autem tempus vniuerſum vitæ noſtræ, imò annorum mille duratio comparatur non tempori noctis, ſed cuſtodiæ ſiue vigiliæ nocturnæ, quæ tribus tantum aut quatuor conſtat horulis, & continuò vna ſuccedit alteris, ſúntq; ſingulæ durationis minimæ. Siquidem totũ noctis tempus, in quatuor diuidebatur vigilias. Vigiliæ quoq; ad militiam ſpectant: qua etiam ratione non malè noſtræ vitæ hoc tempus vigiliæ comparatur, quoniam quidem militia eſt vita Iob 7
G hominis ſuper terrã. Neq; verò cuilibet vigiliæ cõparatur, ſed nocturnæ: quoniam omnia hîc tenebris & obſcuritate ſunt plena. Nocturnã enim vigiliã cuſtodimus, quicunq; in hac vita & in ſeculo iſto tenebroſo ſubſiſtimus. Verſu ſexto, Mane ſicut herba trãſeat. Facilius eſt, vt verba accipiãtur

ſecũdum indicatiuum modum,hoc ſenſu,Mane ſicut herba tranſibit,mane florebit & tranſibit,veſpere decidet,indurabit,& areſcet.Niſi velimus hæc ſubitò cõmutata perſona, vt ex ore Domini ſentẽtiam ſuã pronuntiantis accipere,vel ſecundũ optationem Prophetæ,optãtis cõformiter ad diuinæ voluntatis ſentẽtiam.Quod priori tamẽ loco dicitur,& ſimplicius & facilius eſt.Tranſitus autẽ ille qui hîc geminatur,idem eſt:& videtur trãſitus eſſe ad ſtatum perfectiorem: id quod ſatis indicat adiectum verbũ floreat. In principio enim vitæ proficit homo & perficitur, ad modũ herbæ florentis.Sed quomodo herba,poſtquã manè floruit,ad veſperam deficit,& vigorẽ perdit:ita & homo poſtquã floruerit, & perfectionẽ iuſtam adeptus fuerit in vitæ medio,ſtatim ad defectionẽ tendit,efficitúrq; aridus & ſenio contabeſcẽs, vti nos docet experiẽtia.Trãſitum autẽ illum in priori parte verſus intelligi ad perfectionem,etiam Paraphraſis Chaldaica indicat,ſic legens,Similes ſunt operationes eorũ herbæ quæ de mane floret & augetur,veſperi autem decidit& ſiccatur propter æſtum.Nota etiam hoc, quòd diſtinctè tria hîc de hominis defectione dicũtur. Primò enim loco dicitur,decidat:ſecũdo,induret.tertio,areſcat.Quæ tria,ordinatè in hominis defectione ſic ad oculum conſpicimus.Primũ enim collabi incipit illud robur virile, & perfectio vigoris imminui deficiẽte calore naturali, & ad defectionẽ tẽdente corpore,ſentitq; homo ſenſim viribus corporis ſe deſtitui, & mẽbrorũ ſolito vſu priuari. Statim verò cõſequitur corporis induratio,dũ corporis partes caloris naturalis actione deperdita & abſumpta nequeũt reparari : ſicq; conuiſcãtur ſenũ corpora & indurantur ſucco exhauſto, quomodo lutũ induratur ad Solem,ſi non ſuperfundatur humor cõtinuus. Poſtremò,cùm iam ad vltimũ defectionis ſtatũ res deuenerit,exiccatur penitus,& areſcit,redigitúrq; in puluerẽ.Quo modo autẽ hæc naturaliter in hominis corpore ſic proueniãt,qualiter homo ſecundũ naturales cauſas à prima ætate vſq; ad mediã proficiat,augmẽtúmq; ſumat,qualiter ad veſperam ſenectutis decidat,qualiter indureſcat & deficiat in puluerẽ,hæc (inquã) omnia plenius exactiúſq; tractauimus in libris de conſideratione rerũ naturaliũ,libro octauo,per plura capitula.De cõuiſcatione verò & induratione ſeniliũ corporum, libri quinti cap.quinto. Verſu ſeptimo, Quia

defecimus in ira tua,& in furore tuo turbati ſumus. Poſſent
quidem duæ iſtæ partes ad idem referri, & poſſet non malè
poſterior accipi,vt ſecundū ſententiā eadē cum priori. No-
bis tamen videtur conuenientius, vt priorem de defectione
corporali,quā in præſenti vita ex ſentētia vindictæ iræ Dei
experimur,intelligamus :poſteriorem de cōturbatione quæ
in conſcientia noſtra oritur ex conſideratione venturi fu-
roris Dei,cuius ira iſta,quā nūc experimur in defectu & af-
flictione corporis, tantū indiciū eſt & ſignū præuium. Nam
afflictio iſta quam propter primi parentis peccatum modo
in corpore ſuſtinemus, & defectionis neceſſitas, manifeſtè
nos docet,quàm terribilis vltio ſit exercenda in reprobos
pro peccatis ipſorū propriis,cùm in furore ſuo iudex adue
A nerit.Meritò proinde,cū ex ira Dei ſemel(manſuetè tamē)
iraſcētis,talē in nobis defectionē experimur,ſalubriter con
turbemur à facie furoris illius quē venturū ſcimus :vt dum
tēpus eſt ab illo declinare,illū effugere ſatagamus. Verſu
octauo,Seculum noſtrum in illuminatione vultus tui. Secu
lum noſtrū appellat, totum decurſum & totam durationē
vniuſcuiuſq; viuētium.Nam & hoc vulgò appellamus no-
ſtrum ſeculum,tempus ipſum durationis noſtræ, quo ſuper
terram viuimus: quemadmodum ſeculum futurum appel-
lamus,totā illam æternitatis durationē, in qua ſine fine vi-
uemus.Hoc autē noſtrum ſeculū Deus ponit in illumina-
tione ſiue in luce,quia ante ſuos oculos cōſtituit,& ſuę lim-
pidiſſimæ cognitionis lumine percipit, vt nihil eorum quæ
nos hîc agimus, cogitamus aut dicimus,illum poſſit latere.
Notandū verò quòd nō dicit tantū, ſeculū noſtrum tu con-
ſpicis aut vides:ſed dicit,ſeculū noſtrum poſuiſti in illumi-
natione vultus tui. Sic enim eſt diuinus intellectus in co-
gnitione rerū omniū, quomodo ſi oculus humanus de ſe-
ipſo diffunderet lumē, per quod rem exterius poſitā ſibi fa-
ceret perceptibilē.Nam vt oculus talis opus nō haberet ad
colorū diſtinctionē qualibet alia re illuminante, neq; illius
obſtaret perceptioni quòd res in tenebris eſſent poſitæ,quo
niam quidē ipſemet in ſuo lumine rē ſibi faceret viſibilē,
nec egeret alieno lumine, nec impediretur tenebris : ita &
diuina mens ſuperbenedicta nullo indiget lumine alieno,
vt noſtrū ſeculū conſpiciat,vt nos & noſtra quæ hîc agimus
B diſcernat:nō opus habet aliqua illuminatione vel ſolis, vel

lucernæ ardentis : ſed ipſamet lux eſt limpidiſſima, in qu
cernit omnia:vt meritò dicatur ipſemet ponere ſeculum no
ſtrũ in illuminatione vultus ſui. Vnde per quendã Sapien
Eccleſ. 23 rectiſſimè dicitur, Oculi Domini lucidiores ſole. Niſi enim
quod prædictũ eſt reſpiceret nó diceret oculos eſſe ſole lu-
cidiores, ſed oculos eius diceret ad videndũ clariſſimos ſu-
pra viſum omnium oculorũ. Dicens autẽ oculos ſole luci-
diores, ſignificat, ipſam mentẽ diuinam ſua propria illumi-
natione omnia cognoſcere, multò melius quàm ea quę cor-
poreo viſui obiecta ſunt, in lumine ſolis diſcernantur. Vnde
Pſalm. 138 & in alio loco Pſalmiſta, Et dixi, Forſitan tenebræ concula
bũt me, & nox illuminatio mea in deliciis meis. Quia tene-
bræ non obſcurabũtur à te, & nox ſicut dies illuminabitur:
ſicut tenebræ eius, ita & lumẽ eius. Cuius intellectũ difficile
quidẽ, ſed prædictis bene cóformẽ (ſi libet) ſuo loco requi-
re. Verſu decimo, Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur.
Mirum eſt, q̃ dicat annos noſtros meditari ſiue exerceri, vt
araneum. Non enim ipſi tempori vitæ noſtræ conuenit me-
ditatio vel exercitatio iſta, ſecundum aranei ſimilitudinem.
Accipienda ergo eſt eloquutio illa impropriè, vt idem va-
leat quod, Nos in annis noſtris meditamur, exercemur, ſic-
ut araneus : pleriq; noſtrûm operationes ſimiles exercem
quales exercet araneus. De hac autẽ comparatione, multa
ſatis in Elucidatione breuiter indicauimus, quæ ſi quis dila-
tare velit (id quod vnicuiq; vel paulum mentis habenti ſa-
ctu perfacile fuerit) inueniet, comparatione aptiſſima ope-
rationi aranei vitam humanam aſſimilari. Quibus etiã po-
teſt adiici, quòd araneus omnẽ ſuum laborem videtur im-
pendere ad hoc, vt animalcula innoxia prædetur & interi-
mat. Opus enim eius cùm perfectum fuerit, nó aliud quàm
laqueus eſt & rete quo muſcæ ac huiuſmodi capiantur. Et
cũ venatione muſcã ceperit, ſtatim accurrit, vt exugat ſan-
guinem. Ita pleriq; mortalium, impij videlicet & iniuſti ho
mines, omnem impendunt ſollicitudinem & diligentiam ad
decipiendum ſeducendúmq; & opprimẽdum innoxios. Vi-
demus & hoc, araneum multo minus liberũ ac tutum eſſe,
& magis coanguſtatum facilius poſſe comprehendi atque
necari, poſt opus telæ perfectum, poſt domum conſumma-
tam, quàm ante potuerit. Nam ante ædificatam domũ, mox
vbi vel flatum lenem perſenſerit, magna celeritate longè
aufu

aufugit & euadit periculum. Cum verò intra domum ædi-
ficatam fixerit ſam habitationem, non nouit niſi in cubicu-
lum interius ſe ſubducere è propatulo: in quo, dum nó con
ſpicitur, ſecurum ſe putans, plerunq; ſimul cum ſua aranea
araneus inuoluitur, atque in terram proſtratus calcatur, vt
eiiciat venenoſa viſcera, ac pereat, qui donec viueret, in-
noxia oppreſſit interemitq; animalcula. Ita & auari homi-
nes, huius ſeculi filij, multò minus tuti ſunt, liberi & ſecuri,
poſt ſuas ædificatas telas, poſt ſua ædificia magna & alta con
ſummata, quàm fuerant antequam quicquam omnino ædi
D ficaſſent aut poſſediſſent. Diligunt enim telas ſuas, & quan-
tumuis metus magnus ingruerit, nó volunt relinquere telas
quas ædificarũt, ſed abſcondũt ſeſe in diuitiis quas congeſ-
ſerũt, & in operibus quæ extruxerũt: fiduciã habentes quòd
ſaluari poſſint in eis, donec tandé veniat qui ipſos latitãtes,
& videri ſe non putantes, humiliet vſq; ad terrã, & pedibus
conculcatos in infernum tremendũ proiiciat, perpetuò tor-
quendos: ſicut & ipſi dum viuerent in telis ſuis, tortores fue
rant ſimpliciũ. Verùm hæc impiis peculiaria ſunt; illa auté
quæ in Elucidatione poſita ſunt, generaliter pleriſque mor
taliũ conueniunt, etiam iis qui abſq; iniuſtitia & fraudibus
viuunt. Poteſt etiã iſta meditatio aranei accõmodari ad ſol
licitudinem humanæ vitæ, in qua viuimus. Araneos enim
experimur præ cæteris animalibus maximè ſollicitos & ti-
mentes. Dũ enim reſident in arce ſui cubilis, plerunq; dimi-
dio corpore in foramẽ conclauis abſconditi, ita quaſi excu
bias vidẽtur agere: vt quàmprimũ vel leuiter tela contacta
fuerit, cernatur ad interiorẽ ſuã munitionẽ ſeſe retrahere,
atq; illic ſeſe abſcondere, donec ad experiendum, verúmne
periculũ ſit an non, iterum caput efferant. Sic in perpetua vi
dentur agere ſollicitudine. Nec aliter ſe habet omnis vita
hominũ, quę in magna ſollicitudine ducitur: dum ad quẽli-
bet leuem timorem homo metuit frequenter, vbi nullus eſt
timor. Nec illud pro ſimplicioribus inutile fuerit annotare,
quòd aranea apud probatiores auctores linguæ Latinæ telã
ipſam potius, quàm animal inuenitur ſignificare: animal
autem ipſum quod telã texit, genere maſculino, araneus ap-
pellatur. In præſenti tamen loco, araneam genere fœmineo
vulgata lectio ponit pro animali texẽte, nó pro tela quæ te-
xitur: quomodo etiã ſubinde apud Poëtas, atque adeò apud

ethnicórum Poëtarū principē Virgilium, aliquandó innu-
nitur vſurpatum. Verſu eodem, Dies annorum noſtrorum
in ipſis ſeptuaginta anni. Facilior eſſet ſermo, ſi tantū dice-
retur, In diebus annorū noſtrorū ſeptuaginta anni, aut dies
annorum noſtrorū ſeptuaginta continēt annos, aut ſeptua-
ginta annis conſtant. Cum verò præmittitur dies annorum
ac deinde replicatur, in ipſis, ita difficilior redditur oratio
nominatiuo illo primo abſq; rectore propter alterū inter-
poſitū relicto. Verùm id nō eſt ſcripturarū vſui infrequens
& aliàs nō ſemel ſimilia admonuimus, velut Pſalmo x. Do-
minus in cælo ſedes eius. Et alibi, Dominus ipſe eſt Deus.
Quantum verò ad ſententiā, nota ordinem huius partis ad
præcedentē: quoniam in parte priori fiebat mentio de af-
ctione & labore qui eſt in vita hominis, hic autem de eius
breuitate. Duo enim hæc ſunt, quæ præſentem vitam faciū
contemptibilem & aliquo modo vilem ac miſerā: videlicet
Ecclesia.1 quòd vita ſit plena laboribus, iuxta quod Sapiens ille dice-
bat, Omnia quæ fiunt ſub ſole non eſſe niſi vanitatem, labo-
rem, & affictionē ſpiritus: deinde, quòd tantæ ſit breuitatis,
tantæ celeritatis, vt nonniſi pro vno die, imò nonniſi pro
noctis vna vigilia mereatur computari. Duo hæc in libro
Sapien.2 quoq; Sapientiæ coniungūt impij, ad impietatē ſeſe exhor-
tantes, Exiguū (inquiunt) & cum tædio eſt tempus vitæ no-
ſtræ. Vbi dum exiguum dicunt, poſterius notatur eorū quæ
diximus: dum verò adiicitur, & cum tædio, prius indicatur,
videlicet quæ eſt in vita præſenti afflictio ſpiritus. Verſu
vndecimo, Si autem in potentatibus, &c. Ad perfectum ſen-
ſum eliciendum expediret hunc verſum coniungi cum præ-
cedenti, ipſúmq; hoc principium legi vt quādam parenthe-
ſim, ad hunc modū, Dies annorū noſtrorū in ipſis ſeptuagin-
ta anni (ſi autem in potentatibus, octoginta anni) & amplius
eorū labor & dolor: vt ſit hic ſenſus, Duratio vitæ humanæ
annos cōplectitur ſeptuaginta (aut fortè in validiſſimis &
robuſtiſſimis quibuſdam, octoginta) quod verò vltra hunc
terminum eſt reliquum vitæ eorū, certè labor & dolor eſt.
Valet enim hoc, in potentatibus, ac ſi dicamus, in robuſti-
tatibus, in iis qui ſingulariter forti & robuſta ſunt cōplexio-
ne præ cæteris. Debet autē terminus iſte humanæ vitæ hic
aſſignatus ſic accipi, vt ad quē poſſint homines ſani & bene
valentes, cū bono robore, abſq; dolore & afflictione perti-
gere:

gere:ſecundum cómunem videlicet curſum, vſque ad annos ſeptuaginta:ex maxima autē cóplexionis fortitudine, vſque ad octoginta. Quod ſatis apertè in Paraphraſi Chaldaica innuitur,quæ ſeptuaginta annos dicit fortitudinis,Dies (inquit)annorum noſtrorū ſeptuaginta anni fortitudinis. Vnde patet, periodū ſiue durationem humanæ vitæ multum eſſe imminutā citra tempus Moyſi, ſi hic (iuxta tituli prænotationem)dicatur Pſalmi auctor: vel citra tēpus Dauid, ſi ipſe Pſalmū dicatur conſcripſiſſe.Quapropter malè ex hoc loco arguunt quidam,periodū & durationem humanæ vitæ iam eandē & æqualem habere ſpeciem humanam,quantam habebat tēpore Moyſi, eò quòd etiam nunc multos videamus viuere vſq; ad annos ſeptuaginta, paucos quoſdam (ſecundum cóparationē loquendo)ad annos octoginta, imò non-
G nullos,ſed paucisſimos,ad annos nonaginta, aut centū. Sed decipiuntur qui iſtud aſſerere conantur, nō rectè intelligentes quod hîc de numero annorū vitæ humanæ dicitur. Non enim ipſa extrema duratio humanæ vitæ aſſignatur à Moyſe,vel à Dauide,ad quā poſſet humana vita perduci, etiā cū dolore & afflictione: ſed illud tempus,quo in vigore poteſt homo permanere,& bona qualicūque valetudine abſq; vitæ tædio, cum vſu bono ſenſuum & membrorū perſiſtere. Nam Moyſes, cui hunc Pſalmū pleriq; Hebræorum aſcribunt, aut ſaltē cuius tempus propter inſcriptionē tituli videtur conſiderari debere,centū & viginti annis vixiſſe inue- Deut.34
nitur.Vnde poſt annū ſeptuageſimum vixit annos quinquaginta.Ioſue quoq; mortuus eſt centum & decem annorum. Ioſue 14
Sed & ex naturali ratione pulchrè id demōſtrari poteſt,non poſſe fieri ſecundū naturā,vt eadem nūc ſit humanæ ſpeciei periodus, quæ tunc deſcribitur fuiſſe, quòd nimia temporū mora interceſſerit.Nos rem iſtam totā cū declaratione loci ex Pſalmo propoſiti, ex ipſa radice pleniſſimè tractauimus in libris de conſideratione rerum naturalium, cap.22.libri octaui: vbi oſtendimus,quid ſit in cauſa cur in diuerſis mundi ætatibus periodus humanæ vitæ continuò deficiat, deficiétque donec perſtabit curſus ille tēporū, tā ex auctoritate ſcripturæ ſanctæ, quam ex demonſtratione rationis naturalis,ac naturalis Philoſophiæ principiis. Verſu eodem, Et amplius eorū labor & dolor. Verior ſentētia iſta eſſe vide-
H tur: Quod ſupereſt,vel quod eſt reſiduum vltra ſeptuaginta annos

annos,vel in fortiſſimis vltra octoginta, affictione & do-
re eſt plenum: & vix intra vitæ terminum meretur cópu-
ri,cum poſt terminū illum vita ſit quaſi non vita, eſtque
quotidianus defectus corruptionis mors potius dicen-
quàm vita,& verius mortis ꝓtractio ſiue expectatio, qu
prolongatio vitæ. Secundum quam intelligentiam,ampli
eorum,valet,amplius vltra illos annos:id eſt,quod vltra h
annos eſt. Quidam tamen ſic intelligunt, Maior pars ann
rum vitæ noſtræ eſt labor & dolor, quoniam maiorem pa
tem temporis noſtri in labore & dolore conſumimus,va
obnoxij corporis neceſſitatibus,in fame,ſiti, frigore, opp
briis,curis, moleſtiis, extrinſecus & intrinſecus obuenie
tibus,& aliis mille malis.Quam ſententiam videtur habe
lectio Pſalterij Romani, quod loco amplius, habet plu
mum: Plurimum(inquiens)eorū,labor & dolor:hoc eſt,po
tior pars annorum noſtrorum labor eſt & dolor.Græca a
tem lectio vtranque patitur expoſitionem,quemadmodu
& lectio noſtra vulgata Gallicani Pſalterij. Nam ſi hǣc ve
ſecundam intelligentiam tantum,amplius eorum,accipe,
valeat,potius eorum,vel maior pars.

NONAGESIMI PSALMI
ARGVMENTVM.

SECVRITATEM *hominis in Deo habentis fiduciam mira iu-
cunditate hic Pſalmus depingit, oſtendens eum qui in adiuto
omnipotentis per bonam ſpem inhabitat, & in protectione altiſſi
commoratur, dominum in protectorem atque refugium ſuum di-
gendo, ab omnibus inſidiatorum laqueis & mortis amaritudine p
Deum liberari, ſub eius ſcapulis & alis, quomodo ſolent pulli ſu
alis maternis, tutari, veritate Dei vt ſcuto circundari, vt nullu
debeat periculum metuere, neque per noctem, neque per diem, neq
ex inſidijs,neque in aperto,neque à quantolibet hoſtium numero: i
quibus omnibus ex Dei munere talem in Deo ſperanti promittit vi
ctoriam, vt hincinde cadant hoſtes deuicti, & ipſe ſaluus abſq
omni nocumento euadat glorioſior: adijciens etiam hoc, quòd ocu
proprijs aliquando ſit punitionem inimicorum ſuorum conſpectu-
rus. Quæ omnia illi hinc dicit prouenire (quemadmodum ab initi
indicauerat) quòd dominum Deum altiſſimum poſuerit ſuum refu-
gium, vnde fit, vt nullum malum ipſum poſſit accedere. Peculia-
ter etiam ex ſingulari angelorum auxilio, quibus Deus præceptu
dedit ſuper electis omnibus in ſe confidentibus, quòd eis debeant*

omnibus vitæ huius viis, alioqui vix pertranſibilibus abſque ſummo diſcrimine, aſſiſtere, ne vllum aliquando patiantur ſcandalum, & in mortem corruant filij regni, quos ad vitam Deus prædeſtinauit. Inſuper & hoc pollicetur verſu decimotertio, omne ſerpentum genus, & omnem inimici rabiem atque aſtutiam, nihil illi nocitura, qui erga Deum corde fuerit bene fidenti. A verſu autẽ decimoquarto vſque ad finem, Deus ipſe bene ſperantem alloquens introducitur, quæcunque ſub Prophetæ perſona iam prædicta fuerant, ſui verbi indubitata aſſertione corroborans atque confirmans, vitæ etiam æternæ beatitudinem poſt liberationẽ ab omnibus periculis fideliter promittens.

NONAGESIMI PSALMI
ELVCIDATIO.

B

QVI ſuam habitationem & manſionem elegerit in auxilio omnipotentis Dei, non confidens in propriis viribus, neque ſpem ponẽs in homine, aut in diuitiis, aut in poteſtate, aut ſeculi prudentia, aut alia quacunque huiuſmodi vanitate, ſed totam ſuam ſpem conſtituit in domino, huiuſmodi homo permanebit & commorabitur in defenſione Dei altiſſimi regnantis in cælis: huic velut pro habitaculo firmo & ſecura manſione erit benigna omnipotentis Dei protectio, à qua diuinæ protectionis ſecuritate excluduntur, qui alibi quàm in adiutorio altiſſimi eligunt ſuam habitationem.

1 *Qui habitat in adiutorio altiſſimi in protectione Dei cæli commorabitur.*

2 Qui huiuſmodi fuerit, cum multa fiducia dicet domino, Tu es defenſor meus, cuius protectioni in cunctis mihi obuenientibus malis volo inniti: tu quoque meum es ſecurum refugium, & quaſi arx valida, quaſi locus munitus, ad quem ſemper in omnibus periculis volo confugere, quaſi ad aſylum & ſalutis locum:* denique tu es Deus meus, & mea omnia, & in te totam cordis mei ponam fiduciam.

2 *Dicet domino, Suſceptor meus es tu, & refugiũ meũ:*

* *Deus meus, ſperabo in eum.*

C

3 Tu nanque es qui me tibi fidentem hactenus liberaſti, & liberabis (vti non dubito) etiam in poſterum, de laqueis & inſidiis omnium inimicorũ meorum, qui ad modum venatorum pauperculam animam meam ſummo ſtudio & ſedulitate maxima perſequuntur, vt eam interimant: ponúntq; laqueos multiplices & varias inſidias, vt illaqueatam in eis animam meam morte afficiant: quomodo ſolent venatores maximis laboribus perſequi innoxia animalcula, & laqueos ponere, foueas effodere, aliaſq; inſidias

3 *Quoniam ipſe liberauit me de laqueo venantium:*

dias

dias ſtruere, tantùm vt illa poſſint comprehendere, & v
& à ver- priuare:* liberaſti tu quoque me hactenus, & liberabis (v
bo aſpero. confido) impoſterum à verbo illo aſpero, ab illa terri
ſententia damnationis æternæ, quæ ſuper omnes illos a
quando eſt proferẽda, quos illi venatores ſuis laqueis ap
henderint, qua cuncti iniquitatis operarij in ignẽ æter
iubebuntur abſcedere cum ſuis venatoribus, à quibus il
Matth.25 queari ſe permiſerint, id eſt, cum diabolo & angelis eius
quo ſe præter neceſſitatem ſuperari permiſerũt, cum in au
xilio Dei potuiſſent ſuperare omnes illorũ laqueos. Qu
Hebr.4 ſanè verbũ erit nimium aſperũ, nimium terribile, penetra
bilius omni gladio ancipiti, pertingẽs vſq; ad internecio
& perditionem, nõ corporis modò, verumetiã ſpiritus & a
nimæ. Ab hoc enim aſpero verbo me liberaſti, dũ in laque
venatorum non peruenire, aut certè in eis non permane
4 Scapulis mihi dediſti. 4 Vox Prophetæ ad eum qui habitat in adiu
ſuis obũbra torio altiſſimi. O tu quiſquis es, qui ſic (vt modò dictum e
bit tibi: tali confidẽtia habitas in adiutorio altiſſimi, quàm bene
bi erit, & quàm eris ſecurus in tua iſta fiducia. Ecce De
ipſe in quo habes fiduciam, ſuæ potentiæ fortitudine ti
obumbrabit, quaſi ſcapulas ſuas ſuper te expãdet, ſuũ au
lium ſuper te faciet apparere, vt nocumenti nihil ad te po
ſit pertingere: quomodo cum pater ſcapulas ſuas & hum
ros obiicit pro filio, vt is qui paruulo nocere cupit, nõ po
ſit, obſtaculum præbentibus latis obumbratis patris ſcapu
& ſub lis: * & ſub expanſis alis miſericordiæ ac bonitatis eius ſe
pennis eius curus ages, & confidendo tutus eris ab omni aduerſario
ſperabis. nocumẽto: quomodo pulli gallinę ſub alis & pennis ma
nis agũt ſecuri, qui cum extra alas euagãtur, accipitris al
rúmq; rapaciũ auium patent vnguibus, ſúntque direptio
5 Scuto cir- & morti expoſiti. 5 Quaſi ſcuto circundabit te veritas &
cundabit te fides eius, ſic te eius certiſſima veritas ex omni parte ſec
veritas eius: rum cuſtodiet, quomodo is qui ſcuto vndiquaq; circunda
& non ti- tur, nulla ex parte vulnerari poteſt: *non erit timor tibi, ne
mebis à ti- que periculum, ſed in ſecuritate deges, quæcunque tandem
more no- tentatio obuenerit: & primũ quidem non timebis ab om
cturno. terrore qui per noctẽ poteſt occurrere, nulla tibi tẽtatio oc
culta, quaſi per noctis tẽpus ex occulto & ex latebris prou
niens, poterit præualere: ab omnibus nocturnis huiuſmodi
terroribus atq; periculis eris ſecurus, vt non te ſuperent in

dom

domino confidentem. In aduerſiſſimis quoque caſibus nul-
lum patieris nocumentum, Deo tibi aſſiſtente in omnibus.
6 Aequè etiã non timebis à periculis quæ per diem poſſint *6 A ſagit*
obuenire, nihil tibi nocere poterit malorũ quæ per diẽ ob- *ta volante*
uenerint in aperto: etiãſi ſagitta aduerſum te iactetur, non *in die:*
tibi infigetur, non ea vulneraberis: ſi tẽtatio aliqua manife-
ſta, ſed lenis tibi adueniat, non te feriet mortali vulnere. In
proſpero quoq; rerũ ſtatu, quando nihil apparebit nubilũ,
ſed videbũtur ſerena tibi & pacata omnia, Dei cuſtodia ſimi
liter tutus perſtabis, qui & in proſperis & in aduerſis tibi ad
feret auxilium: * item illæſum te ſeruabit ab omni malo ** à negotio*
F quod in tenebrarũ latibulis obambulat, à tentatione graui, *perambu-*
moleſta & diuturna, quæ te multũ & diu quaſi circumeun- *lante in te-*
do & circumambulando moleſtat, vt tandẽ vel importuni- *nebris:*
tate vincat, aut ex occulto tandẽ aliquando te opprimat, ſi
quando te videat minus paratum: * tandẽ etiã ab omnibus ** ab incur-*
inſultibus apertis & manifeſtis oppugnationibus eris ſal- *ſu & demo*
uus, cuiuſmodi ſunt quę per vim fiũt, claro tẽpore meridiei: *nio meridia*
& ab inimicis huiuſmodi ſic apertè per vim tẽtationũ oppu *no.*
gnãtibus æquè ſaluaberis in diuino auxilio, vt ab illis nego
tiis tenebrarũ: hoc eſt, non tibi poterunt aduerſarij dæmo-
nes præualere, propter diuinam cuſtodiã, quoſcũque tandẽ
modos adinueniant, quamcũq; tandẽ viam experiantur, ſiue
occultè nocere cupiãt, quaſi in occulto tenebrarũ, abſq; op
pugnatione aperta, ſub latibulo aliquo, ſiue etiã apertã per-
ſequutionem aut tentationẽ, omni ſibi conceſſa virtute, ad-
uerſus te exuſcitẽt: etiamſi in omni ſua virtute aduerſum te
conentur, & apertè te oppugnent, nihil patieris incommodi.
G 7 Pugnante pro te Deo tuo protectore, proſternentur in *7 Cadent à*
terram, & ad nihilũ redigentur omnes aduerſarij tui, qui ti- *latere tuo*
bi nocere quæſierint, concidéntque ſuperati ab vtroq; latere *mille, & de*
tuo, in maximo numero: ab hoc quidem latere nempe ſi- *cem millia à*
niſtro, mille, & ab altero latere dextero (quæ eſt pars for- *dextris tuis:*
tior) decem millia: id eſt, abſq; numero cadẽt ex omni par-
te, ex qua te oppugnauerint, ſiue à dextris, ſiue à ſiniſtris: &
hoſtium cuneos ita penetrabis ſecurus, ſicut cũ bellator ro-
buſtus & præualidus dextra læuaque multos proſternens, ** ad te au-*
ictu ſui gladij hoſtium agmina perrumpit & pertranſit il- *tem non ap*
læſus: * tibi verò non poterit adnocendum appropinquare *propinqua-*
ne vnus quidem aduerſariorum tuorum, nullus omnino ex *bit.*

omni

omnibus oppugnãtibus ita tibi poterit approximare,vt q

8 Veruntamen oculis tuis conſiderabis, & retributionem peccatorum videbis.

pugnet, vt præualeat, vt quod molitur obtineat. 8 Qu
verò amplius eſt,etiam tuis oculis aliquãdo cernes, & vid
bis dignam impiorũ,qui te modò perſequuntur punition
videbis hiſce tuis oculis,illorũ ex Dei iudicio condẽnatio
in tẽpore illo vltionis,in nouiſſimo die, quando ſententi
mortis & dãnationis æternæ videbis aduerſum illos pro
ri, & exequutionẽ terribilem accipere. 9 Omnia autẽ h

*9 Quoniam tu es domine ſpes mea: * Altiſsimũ poſuiſti refugiũ tuũ.*

tã ſingularia diuinæ protectionis beneficia inde tibi proc
dunt,quoniã dominũ Deum poſuiſti ſpem tuam,& fiduci
habuiſti in domino Deo tuo:* quoniã nõ in caducis & in
rioribus his conſtituiſti fiduciã,ſed ipſum omnipotentem
omnium altiſſimũ dominum tu elegiſti in refugium tu
ab illo poſtulãs & ſperans optimè protegi atq; tutari. 10 I

*10 Nõ accedet ad te malum: * & flagellum nõ appropinquabit taberna culo tuo.*

quoniã ipſum,qui eſt altiſſimus, dominũ Deũ poſuiſti ti
refugiũ,iccirco non poterit tibi vllum malum appropinq
re,nullũ te malũ valebit apprehendere,vt nocumenti qu
quã inde ſuſtineas:* & nullum flagellũ,nulla peſtis, null
verò malũ poterit ad domum manſionis tuæ intrare: eris
tuo illo tabernaculo(quod in altiſſimo tibi poſuiſti) ab o
mni malo,& ab omni peſte malitiæ ſecurus. Is enim,in qu
refugiũ tuũ poſuiſti, altiſſimus te ſibi fidentẽ ab omni ma

11 Quoniã angelis ſuis mãdauit de te,vt cuſtodiant te in omnib⁹ vijs tuis.

Hebr.1

ſeruabit,& noxia omnia longè profligabit. 11 Ipſe enim t
ſollicitã curã gerens,mandatũ præceptũmq; dedit angelis
ſpiritibus miniſtris ſuis,de tua diligenti & firma cuſtodi
videlicet vt te diligẽter cuſtodiãt atq; obſeruẽt in omnibu
vijs tuis,quocunq; perrexeris, vt in omnibus actionibus, a
quas volueris manũ extendere,aſſiſtant tibi,téq; ita obſer
uent,& illuminando perficiendóq; dirigant,vt in nullo à
recta deuiẽs,neq; ad dexteram, neq; ad ſiniſtram declina
neq; ab vlla aduerſariorum poteſtate te patiãtur nocume
tũ accipere.ita videlicet angelicos ſuos miniſtros tibi adm
niſtratorios & cuſtodes cõſtituens, quomodo ſolet pater fi
lio vnicè dilecto aſſignare cuſtodes, ſuiſq; miniſtris ſolic

12 In manibus portabunt te.

tiſſimè mandare de filij obſeruatione atq; cuſtodia. 12 At
que hi adminiſtratorij ſpiritus,accepto hoc Dei mãdato,ſo
licitiſſimè perfectiſſiméq; iuſſa cõplere ſatagent, téq; fide
liſſimè omni cura & ſtudio cuſtodient:ita vt quaſi in mani
bus te portẽt per viã quã ambulare volueris,in cunctis actio
nibus tuis ita tibi ſuo adiutorio aſſiſtendo, ita manifeſtum

præſt

præſtando auxilium, vt in vlnis te geſtare videantur: * ne * *ne fortè*
quando contingat alicubi te pedem offendere ad lapidem, *offendas ad*
vel aliud quodlibet viæ offendiculum, ne vllũ vſquam ſcan- *lapidem pe-*
dalum patiaris, ne vſquã quicquã accipias nocumenti in via *dem tuum.*
B quam ambulas diuinorũ præceptorũ, ſitq; tibi adamanti le- Pſal.112
gem Domini pax multa & nullum ſcandalum. 13 Denique 13 *Super a-*
nec vniuerſum ſerpentum genus tibi quicquam nocere po- *ſpidẽ & ba-*
terit: ſed abſq; læſionis nocumento perambulabis ſuper aſpi- *ſiliſcum am*
dem & baſiliſcũ, ſimiliter & ſuper aliarũ ſpecierũ ſerpentes, *bulabis:*
cuiuſcunq; tandem malitiæ aut infectionis fuerint, nihil ti-
bi mali illorum venenũ inferet: * imò neque leonem neque * *& cõcul-*
draconem in via timebis, ſed ſecurus & imperterritus in *cabis leonẽ*
via tua cõculcabis eorum capita, tametſi leo ferociſſimum *& draconẽ*
ſit animal, draco aſtutiſſimum: tu tamen & illius ferocem
fortitudinem, & huius nociuam aſtutiam æquè victor calca-
bis atq; ſuperabis: hoc eſt, nulla virtus inimicorum, ſiue in-
firmorum, ſiue fortiorũ, ſiue magnorum, ſiue paruorum, tibi
nocere poterit aut præualere. Ecce enim Altiſſimus, quem Luc.19
poſuiſti refugium & ſpem tuam, dedit tibi poteſtatẽ calcan- Ioan.12
di ſuper omnes ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnẽ virtu- & 16
tem inimici: & ſicut ipſe prior vicit malignũ, iudicatũ, con-
C demnatum, ac foras eiectum: ita & tibi dabit poteſtatẽ hũc 14 *Quoniã*
quoq; vicendi malignum. 14 Vox domini. Iſtum cui ha- *in me ſpera*
ctenus te meũ Prophetam audio loquentem, & cui te audio *uit, libera-*
magna fuiſſe pollicitũ, ego (iuxta verum verbũ tuum) libe- *bo eum:*
rabo, & ſaluum faciam ab omni malo, propter quod in me * *protegam*
ſpem & fiduciam cõſtituerit, ſecundum fidem ipſius faciam *eũ, quoniã*
illi & non eum fruſtrabor, neq; confundam ab expectatione *cognouit no*
ſua, quoniã nõ noui ego in me ſperantes derelinquere: * ego *men meum.*
eum defendam ab omnibus aduerſariis & omni malitia, eò 15 *Clama-*
quòd nomen meũ cognouit, eò quòd in me credidit & ſpe- *uit ad me,*
rauit, atq; vt patrem, dominum, protectorem, & ſaluatorem *& ego ex-*
inuocauit. 15 Ipſe ad me ex corde fideli nihil hæſitans cla- *audiã eum:*
mauit, cõfidens de exauditione, quòd poſtulata eſſet acceptu- * *cum ipſo*
rus: & ego nequaquam illũ fruſtrabor, ſed quod poſtulauit *ſum in tri-*
concedam, eiúſq; ſupplicationi benignus annuam: * adero *bulatione:*
illi in tribulationibus & anguſtiis, quoniam propè ſum iis Pſal.33
qui tribulato ſunt corde, & omnibus me in veritate inuocã- Pſal.144
tibus: adero (inquam) vt fiam ei adiutor in opportunitati- Pſal.4
bus in tribulatione, vt eũ de tentatione & periculo eripiam, Pſal.26

**eripiã eũ,* vt eum liberem à malo : & mea ſingulari protectione glori-
& glorifica ficabo eum, exaltabo caput eius ſuper omnes inimicos eius,
bo eum. donãdo illi glorioſam de cunctis hoſtibus victoriã. *Erepto
16 Longitu etiam de tentationibus omnibus huius malitiæ ſuper terra
dine dierum ſaluum faciam , & magnificè ſublimabo in regno meo,
replebo eũ: gloria cæleſti. 16 Adimplebo illum de laboribus & periculis
**& oſten-* huius vitæ tranſlatum, dierum longitudine: perducam illum
dam illi ſa- ad tempora æternitatis, quorũ erit ſine fine in immẽſum lon-
lutare meũ. ga duratio, viuere illũ faciã in perpetuis æternitatibus: *fa-
ciámq; illum meæ ſalutis participem, meam ſalutem illi vi-
1. Cor. 13 dere, guſtare, experiri & poſſidere faciã , & meam gloriam,
meam diuinitatem (quæ eſt ſalus & vita omniũ beatorum)
ego illi oſtendam, ita vt facie me contueatur ad faciẽ, quo-
modo videt homo facie ad faciem amicum & proximũ ſuũ:
vt qui in hoc tempore in me ſperauit, quem non videbat, in
æternitate perpetua meæ diuinitatis viſione atque perfecta
fruitione mecũ lætetur, per omnia ſecula ſeculorũ. Amen.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum nonageſimum.

VERSV primo , Qui habitat in adiutorio altiſſimi, in protectione Dei cæli cõmorabitur. Secũda pars huius verſus, quãtum ex ipſo modo Latinę eloquutionis, incerti eſt an ſimul debeat iungi cũ præcedenti abſque ſentẽtiæ cõplemento, vt debeat ad complendum ſentẽtiam adiũgi proximè ſequens verſiculus: an ita ſeparatim, vt cõpleat ſententiam abſque illius annexione. Iuxta priorem illũ modũ hæc foret ſententia, Qui in adiutorio altiſſimi habitat, & qui cõmorabitur in protectione altiſſimi, hic dicet Domino, Suſceptor meus es tu, &c. Iuxta poſteriorem modum, hæc eſt ſententia , Qui in adiutorio altiſſimi habitat, hic cõmorabitur & ſecurus deget in protectione Dei cæli. Ac deinde diuiſim ſubditur : Huiuſmodi dicet Domino, Suſceptor meus es tu. Quam connexionem nos in Elucidatione ſolã expreſſimus, quòd hæc ſit veriſimilior: id quod tam ex Hebræo, quàm ex Græco eſt manifeſtum. Vtrobique enim ponitur nudũ participium, loco huius, qui habitat, ad hunc modum, Habitãs in adiutorio altiſſimi, in protectione Dei cæli commorabitur: vbi apertũ eſt nonniſi primam ſententiam poſſe accipi. Poſito enim participio, ceſſat illa ſuprapoſita ambiguitas. Dein-

de, in

de, in Hebræo verbum initio ſequentis verſus poſitũ, primæ perſonæ eſt, nõ tertiæ. Sic enim legũt, Dicã Deo, &c. Propter quod, non poteſt verſus præcedẽs, qui habet verbũ perſonæ tertiæ, aptè coniungi ſequenti, habenti verbum perſonæ primæ. Verſu tertio, Quoniam ipſe liberauit me de laqueo venãtium. Venatores iſtos quos poterimus cõmodius intelligere, quàm ipſos illos obfirmatiſſimos & vigilantiſſimos hoſtes noſtros, malignos dæmones? Optimè enim illis venatorũ conditiones conueniunt. Nam ſicut venatores ſumma diligentia & aſſiduitate feram ſectantur, interdum per plu-
F res dies neq; cibũ neq; ſomnum vllum commodè capientes, frigora & calores patienter tolerantes, inſuper currẽdo, cornu ſonando, & canes inſequendo, mirum in modum ſeſe fatigãtes, nullis parcẽtes laboribus, nõ à curſu & perſequutione ceſſantes, donec vlla eſt feræ adipiſcendæ ſpes reliqua: ita per omnia noſtri iſti aduerſarij ſumma diligentia & vigilãtia noſtrarum animarum quærunt perditionem, nihil æquè optãtes ac perimere noſtras animas: cuius etiã gratia (vt Petrus Apoſtolus ait) tanquã leones rugiẽtes perpetuò nos cir- 1.Petr.5
cumeuntes, quærunt quem deuorent. Neq; caro & ſanguis ipſi ſunt, cum quibus eſt nobis colluctatio, vt ait alter ille Ephe.6
gentium Apoſtolus: ſed ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus, mundi rectores tenebrarũ harum, qui eò quòd carnẽ & ſanguinem non habent, nulla cibi neceſſitate, nulla ſomni indigentia, à tentatione & perſequutione auellũtur: ſed in ſua malitia æquè ſemper vigiles & alacres perſiſtũt. Inſuper, venatores videmus non tam ipſa carne delectari ferarũ quas perſequuntur, neq; tam preciũ requirere, quàm ipſam animantium interfectionem (neq; enim multum ſolent venatores auari inueniri, neq; multum in eſu ferinarũ carniũm conſueuerũt oblectari) ſed præcipuum gaudiũ quod ex venatione accipiunt, tum habẽt, cùm haſta ſua venatoria datũ fuerit beſtiam confodere. Ibi videlicet ſeriò triumphant, ibi voluptas eſt præcipua, quam requirunt. Et cùm ferã contigerit ſua velocitate illorum manus effugere, vehementiſſimè ſibi indignantur, non quòd pellem, aut carnem perdiderint,
G nõ cauſa cibi aut lucri perditi: ſed ob hoc tantùm, quòd beſtiam nõ peremerint, quæ illis nihil nocuit. Hac enim cauſa etiam nobiles principes, quoties magnificè animũ releuare voluerint, ad ſyluas conſueuerunt venatũ egredi (quod in-

dubitatum eſt)neque cibum, neque lucrum quærentes, ſed gaudium illud quod ex innoxiorũ animalium timida fuga, ac deinde violenta interfectione cõcipiunt. Atq; ita profectò noſtri iſti hoſtes peruerſiſſimi, non aliud quærũt, quàm noſtram perditionem. Neque enim ſuum bonum quærunt, dum nos perſequũtur, ſed tantum noſtrum malum: neq; vllum ipſi lucrũ ex noſtra interfectione norũt, ſed noſtra ipſa mors, quanquam nullum inde conſequantur commodũ, est tamen illis voluptati, & mirũ in modum ad hoc anhelant, vt nos valeant morte perimere. Neq; id ſanè mirum. Cùm enim cõtrarij ſint hi impiiſſimi diaboli optimo & clementiſſimo Domino Deo noſtro, cõſequitur, vt quomodo ipſe noſtri eſt amãtiſſimus, & nihil æquè optat ac noſtrã ſalutem & vitã, omnino nolens mortem peccatoris, neq; delectationem accipiens in perditione viuorũ : ita illi nobis inimiciſ-

Ezech.33 ſimi nihil æquè concupiſcunt, quàm perditionẽ & mortem

Sapien.1 animarũ noſtrarũ: neq; maior illis poteſt contingere voluptas, quàm in morte hominum & perditione viuorum. De his venatoribus meminimus dixiſſe nos quædam etiam in Annotationibus Pſalmi x l I. in enarratione verſus primi, Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus. Verſu eodem, Et à verbo aſpero. Verbum hoc aſperum in Elucidatione ſumus interpretati, mortis atq; condemnationis æternæ terribilem ſententiam, à quo verbo per Deũ liberatur quiſquis à peccato ſeruatur. Poteſt enim per verbum aſperũ, intelligi maligna perſuaſio, aut vana ſuggeſtio peruerſorũ, aut praua impiorum doctrina, quæ bonis verè aſperũ, verè amarũ verbum eſt, tametſi aliter peruerſis videatur. Ab hoc autem aſpero verbo electos liberat Deus, cũ eos mala ſuggeſtione aut peſtifera impiorũ doctrina ſeduci nõ patitur. Poteſt enim Verbũ accipi pro re, vt ſit ſenſus, Ab omni re praua & noxia. Verſu quarto, Scapulis ſuis obumbrabit tibi. Vertit hic Propheta ſermonẽ ad ipſum qui cõfidit in Domino, de quo hactenus ſub perſona tertia, per tres verſus loquutus fuerat: incipitq; iam illũ alloqui ſub perſona ſecũda, dicẽs, Scapulis ſuis obumbrabit tibi, &c. vſque ad verſum decimumquartum, vbi Dominus ipſe introducitur loquens, & confirmans ea quæ prius per Prophetam à Prophetico ſpiritu fuerant prędicta. Notandum verò, quòd per ſcapulas rectè intelligimus Dei

fortitudinem, ſub qua proteguntur fideles ſperantes in Do-
mino. Homines enim latas habentes ſcapulas,robuſtos di-
cimus, vt meritò in ſcapulis fortitudo intelligatur. Vnde
obumbratio iſta ſcapularum , rectè accipitur protectio fide-
lium,ex Dei potenti adiutorio.Nihil enim aliud eſt,Scapulis
ſuis obumbrabit tibi, quàm ſcapulis ſuis operiet te,ſub ſca-
pulis ſuis te occultabit & proteget.Sperabis autẽ in ſecunda
parte,idẽ videtur valere quod cõfides,vel cõfidenter ages:id
eſt, ſecurus eris, vel tutus ages : vt ſit ſenſus, Sub pennis eius
ages ſecurus.Cõfidenter enim interdum valet ſecurè,quem-
admodũ cum apud Prophetam dicitur,Iſraël habitabit con Hiere.23
fidenter,id eſt,ſecurè. Pulchrè totum hunc verſum explicat
A Chaldaica Paraphraſis, hoc pacto , Vmbra diuinitatis eius
obumbrabit tibi , & ſub vmbra gloriæ eius ſecurus cõſiſtes.
Manifeſtũ eſt autẽ, ſumi hìc cõparationẽ à pullis gallinarũ,
qui ſub matrũ alis degũt ſecuri,nec rapacitatẽ metuunt ac-
cipitrũ.Secundũ quam cõparationem & in alio Pſalmo di- Pſal.16
citur,Sub vmbra alarum tuarum protege me,à facie impio-
rum qui me afflixerunt. Verſu quinto, Scuto circundabit
te veritas eius.Scuto circundabit,id eſt,ad modum ſcuti cir-
cundabit,tanquam ſcuto ex omni parte communiet,faciét-
que ſecurum : vt eſt bene ſecurus , qui validiſſimo ſcuto eſt
circundatus. Quæ autem ſequuntur de timore nocturno,
ſagitta volante in die , negotio in tenebris perambulante,
& dæmonio meridiano , à diuerſis diuerſimode exponuntur.
Simpliciter ita poſſunt intelligi , Veritate Dei te protegen-
te, eris ab omni nocumento ſecurus, ſiue quod per noctem
obuenire poterit,ſiue quod per diem,ſiue quod ex occulto,
ſiue quod in manifeſto.Nam his quatuor modis ſolent ho-
mines pati periculum. Quidam enim nocturnis inſidiis vin-
cuntur,aut fugãtur terroribus, quẽadmodũ timore noctur
no Gedeon Madianitarum vicit exercitum. Quidam clara Iudicum7
luce,arcu,haſta,aut gladio feriũtur:in horum enim vſu,diei
lumine eſt opus,Interdum ex occulto,& quaſi in tenebris,ex
improuiſo homo ab hoſte opprimitur. Interdum violento
incurſu, manu valida:qui modus eſt maximè fortiũ ſiue au-
daciũ.Quomodocũq; ergo te hoſtes tui oppugnare tentaue
rint,nõ poterũt tibi ſcuto optimè circũdato quicquam no-
cere. Alij timorem nocturnum ad aduerſitatis tempus refe
runt:ſagittã in die volantẽ,ad tempus proſperitatis:negotiũ

perambulans in tenebris intelligentes tentationem grauem
& moleſtã, multo tempore velut obambulantẽ & circum-
euntem hominem, nõ ſub aperta inimicitia, ſed quaſi ſub
boni ſpecie, vt ex abſcondito capta opportunitate noceat:
Pſalmo 10 quẽadmodũ in alio Pſalmo dicitur, Parauerũt ſagittas ſuas
Pſalmo 63 in pharetra, vt ſagittẽt in obſcuro rectos corde, & ſagittent
in occultis immaculatum. De quibus negociis in tenebris
2. Cor. 11 perambulãtibus, etiã Paulus ſcribit Corinthiis, dicens, Ipſe
Satanas transfigurat ſe in Angelum lucis. Incurſum autẽ &
dæmoniũ meridianũ accipiũt tentationẽ apertã & violen-
tam, velut cũ ſub meridiei tẽpus in ciuitatẽ aut arcẽ aliqua
incurſus ſiue inſultus fit ab hoſtibus violẽtus. Vel per timo-
rẽ nocturnũ intelligatur tẽtatio occulta, & leuiter tranſiẽs,
non omnino importuna, quo modo contingit timor noctur-
nus, qui ex occulto eſt, & non multũ durat. Mox enim obla-
to lumine auſugit, aut clareſcente die. Per ſagittam volan-
tem in die, intellige tentationem manifeſtã, ſed celerem, &
velociter, antequam penitus præuiſa fuerit, ferientẽ: quem-
admodum ſagitta licet manifeſtè veniat, tamen celeriter in
carnem infigitur, & vulnerat hominem: attamen ſi mox ex-
trahatur, & ſalubre medicamẽtum adhibeatur, modicũ eſt
à vulnere periculum. Huiuſmodi ſunt tentationes carnales,
quæ quaſi ſagittæ celeriter in animum hominis immittun-
tur, & antequã penitus præuiſæ fuerint, vtcunque vulnerãt.
Nam aliqua in parte animã lædũt. Verùm ſi mox extrahan-
tur hæ ſagittæ, & non permittantur malo cõſenſu intra affe-
ctũ habitare, non erit vulnus mortiferũ. Per negotium verò
perambulãs in tenebris accipiatur tentatio importuna, quæ
licet nõ omnino ſubitò hominẽ oppugnet, vel ſubitò coturbet,
tamẽ prolixa mora eſt mirabiliter homini moleſta: &
quãuis repellatur, nõ abſcedit, nec ſemel repulſa deſinit, ſed
obambulat, quaſi per circuitum, opportunitatẽ quærens ad
reditum. Per meridianũ autẽ dæmoniũ & incurſum, intelli-
gatur ſubita grauis oppugnatio cuiuſlibet tentationis aut
perſequutionis, ſiue corporalis, ſiue ſpiritualis. Hanc autem
quadruplicis tentationis diſtinctionem inuenimus virum
illum humana quidẽ literatura ſimplicẽ, ſed diuina ſciẽtia
2. Cor. 11 minimè vacuum, & cum beato Paulo licet ſermone, nequa-
quam tamẽ ſcientia imperitum, beatum Franciſcũ, in egre-
gia illa dominicæ orationis expoſitione, quam ſolet Eccle-
ſiaſti-

ſiaſticis hóris præmittere,breuibus aptè admodũ expreſſiſ-
ſe:cùm orans non induci in tentationem ita diceret, Et ne
nos inducas in tentationẽ, occultam vel manifeſtã, ſubitam
vel importunam. Ecce quomodo ſingulis verbis ſingulas
expreſſit tentationes. Quomodo autem omnibus his tenta
tionum mille modis diabolus artifex vtatur ad deceptionẽ
humani generis, hominibus ſpiritualibus non eſt incogni-
tum: qui in ſeipſis,cõmutatis vicibus,nunc hanc, nunc illam
experiuntur. Vtuntur nanq; inimici noſtri non eadem aduer
ſus omnes tentationis ſpecie:ſed aduerſus quoſdã hac, ad-
uerſus alios alia,iuxta quod ſperant facilioré ſe hoc aut il-
lo modo poſſe parare ſibi victoriã. Quoſdam enim melius
timoribus nocturnis concutiunt, & à bono ceſſare faciunt,
D ac in puſillanimitatẽ pertrahunt:alios ſagittis per diem vo-
lantibus vulnerare ſatagũt : alios obãbulant quaſi in tene-
bris,vt nõ percipiãtur eorũ fraudes, & incautos habita op-
portunitate proſternãt,illosmaximè quos apertè nõ audent
inuadere. Alios etiã aperto inſultu grauiſſimè oppugnant.
Duæ autẽ hæ tẽtationes vltimæ, validiores ſunt:priores, mi
nus graues vidẽtur. Alij alias adhuc ponũt expoſitiones. No
bis iſta impræſentiarũ ſufficiãt,ne nimia expoſitionũ abun-
dãtia faciat vt nulla placeat:id quod ferè ſolet euenire, vbi
nimia interpretationũ congeries fuerit coaceruata. Verſu
ſeptimo, Cadent à latere tuo mille, & decẽ millia à dextris
tuis. Ex ſimilitudine eorum qui in pugnis viriliter agentes,
vtraq; ex parte plurimos proſternunt, tam ad ſiniſtrã quàm
ad dextram, ſumpta videtur iſta eloquutio. Propter quod,
etiã talis fit diſtinctio, vt à latere ſiniſtro cadentibus mille,
à dextro dicantur cadere decem millia:quoniã multo plu-
res ſolẽt pugnatores ex parte dextera quàm ex ſiniſtra pro-
ſternere, eo ꝙ ictus gladij & vis brachij magis feratur ad
dexteram, & validius illic operetur. Iuxta hanc verò expo-
ſitionem,eſt manifeſtum,fieri de caſu proſtratorum aduer-
ſariorũ hoc loco ſermonẽ. Alij verò ſic malunt intelligere,
Aliis qui in Domino non habẽt fiduciam hinc inde pereun-
tibus, potiſſimum quatuor prædictis ſpeciebus nocendi, ita
vt à ſiniſtris tuis interfecti cadant mille, & à dextris tuis de-
cem millia:tu nihilominus in Deo firmatus,ſpei tuę fiducia
tutus & illęſus permanebis,& ab omni huiuſmodi periculo
ſecurꝰ:ſolúſq; vel mille millibus pereũtibus,nihil perſenties

nocumenti, ad te vnum nullũ malũ appropinquabit, vt no-
ceat. Et hæc expoſitio non minus cõmoda eſt quàm præce-
dens. Quidam, duo iſta latera myſticè exponunt, per dexte-
ram intelligentes proſperitatẽ, per ſiniſtram verò aduerſita-
tem, dicentes, ſigniter dictũ eſſe, quòd à ſiniſtra cadentibus
mille, à dextris cadẽt decẽ millia: quoniã multò plures re-
bus proſperis quàm aduerſis corruũt & perduntur. In tempo-
rali namq; proſperitate, omnia velut inuitant ad malũ, mun-
dus ad ſe allicit in otio proſperè agentem, diabolus facilè
perſuadet quæ vult, & caro ipſa quæ cõcupiſcit, leuiter im-
petrat. In aduerſis verò caſibus, ipſa aduerſitas velut cõſtrin-
git hominẽ, & auocat animũ dolentẽ ab omni inordinata
voluptate. Quæ quidẽ expoſitio nõ omnino malè loco præ-
ſenti quadraret, ſi quod dicitur à latere tuo & dextris tuis
intelligeretur de ſiniſtra & dextera Dei. Nã ita in Deo quo-
cunque intelligere poſſumus diuerſitatẽ diſpẽſationis, qua
quibuſdam proſpera aliis aduerſa in præſenti vita diſpẽſat,
Matth. 25 quẽadmodũ & illa vltimæ retributionis inæqualitatẽ, per
dexterã & ſiniſtrã ipſemet Dominus in Euangelio ſignifi-
cauit, dũ dixit, oues à dextris, hœdos à ſiniſtris, in illo diſcre-
tionis die collocãdos. Verùm quia in omnibus his verſibus
ſermo dirigitur nõ ad Deum, ſed ad ipſum in Deo fidentẽ,
ob hoc nõ ſatis conueniẽs videtur illa expoſitio: quoniam
nuſquã legimus, per dexterã hominis ſignificari ipſius ſtatũ
proſperum, aut per ipſius ſiniſtram, ſtatum aduerſitatis. Ad-
uertendũ etiam eſt, quòd in Græco nominatiui habẽtur ſin-
gulares, vbi nos habemus plurales. Nam pro mille ponitur
χιλιὰς, quod ſonat acſi dicamus, millenarius: pro decẽ milli-
bus autẽ ponitur *μυριὰς*, quod ſignificat numerũ decẽ mil-
liũ. Propter quod in ſecũda parte verſus illud, Ad te autẽ nõ
appropinquabit, poteſt exponi, allato ſuppoſito ex parte
priori, Ad te nec chilias nec myrias appropinquabit: id eſt,
neq; numerus mille hoſtiũ, neq; numerus decẽ milliũ, ad te
poterit appropinquare: hoc eſt, quanticũq; fuerint numero,
æquè nihil efficient: ſecundũ quam intelligentiam verti po-
tuiſſet, Ad te autẽ non appropinquabũt, videlicet nec mille,
nec decẽ millia. In Elucidatione nos expoſuimus, Ad te nõ
appropinquabit vllus ex eis, videlicet ex tanto numero nec
vnus. Secundũ verò aliam expoſitionem ſuprapoſitam, quæ
dicit, cadentibus ex omni parte iis qui in Deo non ſperantibus,

ipſum

ipſum fidelē permanſurum illęſum,ita debebit intelligi,Ad te non appropinquabit vllum malum, videlicet neq; timor nocturnus,neq; ſagitta in die volans, neq; negotium in tenebris perambulās, neq; incurſus,aut dæmoniū meridianū.

Verſu nono,Quoniam tu es domine ſpes mea,altiſſimum poſuiſti refugium tuum. Prima iſta pars verſus videtur cum toto contextu verſuum præcedentium atq; ſequentiū malè cohærere,quoniā tam in præcedētibus,quàm in ſequētibus verba ſunt Prophetæ alloquentis ſperantē in domino. Hæc autē vox eſt ipſius in domino ſperantis, ſic tamen vt ſtatim cōtinuetur ſermo Prophetæ ad ipſum in domino ſperantē. Oportet ergo hoc accipere, quaſi breuiter ex affectu ipſius ſperantis in Domino interiectum:vt tam magna audiēs ſibi polliceri,quaſi exultās in ſpe ſua,illo adhuc loquēte ſermonem aliquantulū interrumpat, dicens, Quoniā tu es domine ſpes mea.Quaſi dicat Domino,Quicquid mihi boni pollicetur ſpiritus,totū mihi ex recta erga te fiducia procedit.

G In Elucidatione verò,ob claritatē continuationis huius partis prioris,Quoniā tu es domine ſpes mea, ſententiam tanquā ex ore Prophetæ alloquentis in domino ſperantē explicauimus ſub perſona ſecūda , cū textus habeat primā. Mox verò Propheta ipſe, ſiue in Propheta Propheticus ſpiritus, ſermonem proſequitur,dicens, Altiſſimū poſuiſti refugium tuum.In quo notandū, quòd altiſſimum generis eſt maſculini,vt ſit ſenſus, Dominū Deum omnipotentē, qui eſt altiſſimus,tu poſuiſti tuū refugiū. Id enim manifeſtè ex Græco apparet,vbi articulus additur generis maſculini,τὸν ὕψιστον, hoc eſt,ipſum altiſſimū,genere maſculino.Vnde quod quidam exponunt,ſermonem ad Deum dirigentes, hoc modo, Tu Deus poſuiſti tuum refugium altiſſimum, ac deinde,Ad te Deum non accedet malū, & tuo tabernaculo non appropinquabit flagellum:tametſi poſſit tolerari, & habeat veritatem,nō videtur tamen hæc eſſe vera præſentis loci intelligentia : tum(vt diximus)quòd Græca obſtet lectio, tum ꝙ ſequentia manifeſtū eſt non ad Deū,ſed ad fidelem eſſe referenda,cum dicitur,Quoniam angelis ſuis mandauit de te,vt cuſtodiant te,&c. Verſu vndecimo, Quoniam angelis ſuis mandauit de te. Hunc verſum vnà cū ſequente, ex Euangeliis cognouimus, tentatorem diabolū Chriſto obieciſſe, ad Matth.4 perſuadendū illi de templi pinnaculo pręcipitium.Sed per-

uerſè ille hanc ſcripturam citauit, & ſcripturæ ſe prauum interpretem atq; applicatorem oſtendit, pluribus de cauſis. Primùm quidem, ratione prauæ intentionis: quoniã ad malum, ſcripturæ vſum quærebat, videlicet vt ad vanam gloriam (iuxta ſanctorum Theologorum ſententiã) Chriſtum hominem alliceret, aut etiam Dei faceret tentatorem. Secundò, quia non ſecundum ſpiritualem ſenſum, vt debuit, ſcripturam accommodauit: cùm debeat hæc ſcriptura non ſecundum verborũ ſuperficiem intelligi de cuſtodia & geſtatione manuum corporali, ſed potius de ſecura Angelorũ protectione atq; cuſtodia, qua Angeli electis ſuperintendũt ex mandato Dei. Manifeſtiſſimum enim eſt, nõ debere corporaliter iſta intelligi, vel ex eo quòd nullæ ſunt Angelis corporeæ manus. Quidam etiam hinc diabolum, id eſt, calumniatorem malum non malè calumniantur, id eſt, iuſtè arguunt, quòd ea adduxerit quæ pro ſua parte facere videbantur, eo tacito quod aduerſum ſe faceret. Vnde quod ſequitur, Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, &c. (quod de diaboli proſtratione & conculcatione intelligitur) ſubticuit: quemadmodum hæretici hac in parte ſuum patrem, mendacij omnis parentem, mendaces filij inſequentes, ſcripturas citare ſunt ſoliti: deſumẽtes ex eis particulas aliquas, quæ ſecundũ aliquam apparentiam pro illorum erroribus facere videntur, diſſimulantes & nolentes attendere quæ antecedunt, & quæ conſequuntur, ne eliciant rectam ſententiam, & veritatem inueniant. Eſt enim his proprium, truncatè ſcripturas adducere: & veritatem, ſiquãdo citent, proponunt dimidiam. Inſuper & hoc reprehendunt in citatione diaboli, ꝙ ea quæ generaliter de quolibet fideli in Deo ſperante ſcripta ſunt, vt peculiariter de filio Dei ſcripta adduxerit. Sic enim ait, Si filius Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt enim, Quoniam Angelis ſuis mandauit de te, &c. Cum enim præmittit, Si filius Dei es, mitte te deorſum: ac deinde ad hoc propoſitum ſubiungit, Scriptum eſt, &c. indicat iſta de filio Dei ſingulariter dicta, quæ ſcripta ſunt vniuerſaliter de quolibet in Deo bonam habente fiduciam. In omnibus autem his modis inuenimus etiam hodie plurimos ſacris ſcripturis turpiter in ſuam perniciem & confuſionem æternam abutentes, quẽadmodũ & ille ex ſua peruerſa ſcripturæ citatione nihil præter confuſionem reportauit.

Verſu

Verſu decimoquinto, Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis. Poſſent hoc loco multa de proprietatibus aſpidis, baſiliſci, leonis, & draconis adduci, & dæmonibus variis modis ſuum venenum fundentibus, aut ferocem malitiam exercentibus applicari. Nos tamen ſimpliciter putamus (vt in Elucidatione indicauimus) his quatuor nominibus totam dæmonum cohortem, cum omnibus ſuis artibus, omnibúſque viribus intelligi: quòd nihil aduerſæ poteſtatis nocere valeat electo, in domino habenti fiduciam. Cui cóſonat quod
in Euangelio Saluator diſcipulis loquitur, dicens, Ecce dedi Lucæ 10
vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebunt.

NONAGESIMI PRIMI PSALMI ARGVMENTVM.

EXHORTATIO eſt Pſalmus iſte fidelium ad laudem Dei, bonum dicens eſſe laudare dominum per diem ac noctem, pro miſericordia & veritate ipſius, in canticis & inſtrumentis muſicis, ex conſideratione mirabilium & imperueſtigabilium operum eius, in
B *quibus homines fideles quæ Dei ſunt ſapientes norunt oblectari, inſipientes autem & peruerſi ea non attendunt: quorum damnatio verſu ſeptimo, octauo, & nono deſcribitur, ac deinceps iuſtorum per Deum exaltatio, viror atque fœcunditas commemorantur.*

1 Bonum eſt cõfiteri Domino, & pſallere nomini tuo, altiſsime.

NONAGESIMI PRIMI PSALMI ELVCIDATIO.

BONVM eſt, ô altiſſime Deus, nos humiles
tuos ſeruulos confeſſione laudis tuam celſi- Malac.1
tudinem concelebrare, & tuo magno nomi- Pſal.111
ni, quod eſt ab ortu ſolis vſque ad occaſum, Iacobi 1
magnum & laudabile, iugiter laudis decantare carmina. Cùm enim tu vnus & ſolus ſis verè bonus, imò bonitas vniuerſa, & cũ à te vt omnis boni fontali principio cũcta nobis bona procedant (quoniã omne datũ optimũ, & omne donum perfectũ à te luminũ patre eſt deſcendens deſuper) optimũ digniſſimúmq; & æquiſſimum eſt, vt quãtumcunq; valuerimus, dignis te celebremus laudibus.

2 Ad annuntiandũ manè miſericordiam tuã, & veritatem tuam per noctem.

2 Bonum eſt ita te laudare, ita tibi confiteri, vt annuntie- Pſal.118
mus manè primo diluculo miſericordiam tuã, qua plena eſt Pſal.32
omnis terra, qua miſereris omniũ, quæq; ſuper omnem car Sap.1

Eccle.18 · Pſalm.144 · Ad Tit.1

nem expanditur:& etiam per noctem, fidem atq; veritatem
tuam,qua fidelis es & verax in omnibus verbis tuis, per quã
nec mentiri potes nec fallere, vt ita tuã miſericordiã & ve-
ritatem ſumma diligentia & alacritate primo manè vigiles
decantemus:inſuper & mediis noctibus cõſurgamus, aut vi-
giles excubemus,ad celebrandũ te condignis laudibus. Di-
gnus enim es, in cuius laudibus vniuerſum diei noctiſq; tẽ-
pus expendamus.* Vt etiã ſpecialiter certis horis ac ſtatutis
tẽporibus miſericordiã & veritatẽ tuã laudemus, cuiuſmo-
di ſunt tẽpus matutinũ & tẽpus veſpertinũ, dum vel à ſom-
no alacres reſurgimus,vel ad quietem corpus componimus.

3 *In decachordo pſalterio, cum cantico, in cithara.*

4 *Quia delectaſti me dñe in factura tua: & in operibus manuũ tuarũ exultabo.*

3 Laus autẽ iſta & cõfeſſio quò ſit plenior,bonũ fuerit etiã
inſtrumenta adhibere muſica,per quæ canamus cãtica Do-
mini,videlicet per pſalteriũ tenſis decẽ chordis cõpoſitũ,&
apto ad perſonandũ in illo cantico,& per ſuauiter ſonãtem
citharã, ad melodiã Domini aptiſſimã. 4 Omnino autem
bonũ eſt & iuſtũ ſic nos tibi canere,quoniã tu domine læti-
ficaſti me,& gaudio refeciſti ſpiritũ meũ in facturis, figmẽ-
tis,ſiue creaturis tuis:& magno me gaudio perfundis in cõ-
ſideratione mirabiliũ operũ tuorum,quæ operantur manus
tuæ,quæ tu operaris in potentia, ſapientia, & bonitate tua.
Summam enim mihi adfert voluptatẽ tuarum creaturarũ
attenta cõſideratio:& quanto profundius preſſiúſq; cõtem-
plor, tanto maiori gaudio reficitur intra me ſpiritus meus,
in ſingulis tuæ infinitæ perfectionis agnoſcẽs veſtigiũ,etiam
in creaturula omniũ minima & viliſſima conſiderando im-
menſam potẽtiã,ſapientiam,& bonitatem tuam. 5 O quàm

5 *Quàm magnificata ſunt opera tua domine:*

** nimis profundæ factæ ſunt cogitatione: tuæ.*

magna facta ſunt opera tua,potentiſſime, ſapientiſſime, &
perfectiſſime Deus: in quanta perfectione & nobilitate à te
cõdita ſunt,quàm magna potẽtia & ſapiẽtia abs te fabrica-
ta.Non eſt enim vlla creatura,in qua nõ tu & potẽtiæ, & ſa-
pientiæ, & bonitatis tuæ infinitatẽ demonſtraueris: * cogi-
tationes tuæ & tua cõſilia nimis profunda ſunt & imperue-
ſtigabilia,omnẽ humani ingenij excedunt facultatem, ita vt
tuũ ſenſum,aut tuos conceptus, cogitatus ſiue cõſilia nemo
hominum poſſit cognoſcere ſiue comprehendere: nemo eſt
qui ad ea poſſit pertingere, quantumuis bene ingenioſus,
quantũuis in apprehendendo celer, & in diiudicando exti-
terit acerrimus. Sunt enim iudicia tua incõprehenſibilia,&
Rom.11 inueſtigabiles viæ tuæ: neq; cognouit aliquis ſenſum tuum,

aut tibi fuit conſiliarius, vt ea poſſit cognoſcere. 6 Homo
E carnalis aut animalis, qui nõ percipit quæ Dei ſunt, neq; in
conſideratione tuorũ mirabiliũ ſe exercitat, ſed vel in deſi-
deriis carnis ſuæ perficiendis, vel in adinuẽtionibus ingenij
ſui ſecundum humanã ſapientiam ſiue prudentiã occupat
animũ: huiuſmodi (inquam) verè inſipiens nõ intelligit pul
chritudinem & magnitudinem iſtam operum Dñi: & ſtultus
huiuſmodi non cognoſcet ea quæ diximus, vt ſciat in ope-
ribus domini delectari, & pro eis laudem Deo perſoluere.
Nõ enim nouit oblectari niſi in deſideriis animæ ſuæ, vel in
cogitationibus cordis ſui: & eſt ab eo aliena omnis in Deo
voluptas, quæ tamẽ ſola caſta & mũda eſt, ſanctũ huiuſmodi
& caſtũ gaudiũ ille omnino nõ nouit. 7 Impij homines Deũ
non habentes ante oculos, neq; reſpiciẽtes in opera eius, cũ
ipſi per cogitationes cordis ſui cœperint exurgere, & velut
enaſci de terra ad aliquã altitudinem, ſiue in diuitiis, ſiue in
honoribus, ſiue in delitiis, vel aliis huiuſmodi temporalibus
rebus, cùm ita (inquam) de terra enati fuerint, quaſi gramen
de terra, quod continuo augmento acquirit pulchritudinẽ
F viroris, donec ad ſtaturã perfectã attingat, cum ipſi opera-
rij iniquitatis quaſi florentes mũdo ſe oſtẽtauerint, & quaſi
magnũ aliquid facti iam apparuerint, cœperintque eminere
in tẽporali proſperitate, cui penitus intenderunt oculis cor-
dis, relicta conſideratione mirabiliũ Dei: 8 Accipient ipſi
exitũ huius ſuæ gloriæ in ſumma miſeria, finietur flos iſte &
exaltatio in maxima ignominia, voluptas modica in pœna
infinita, parua atq; horaria delectatio & gloria in immenſa
perpetuaque afflictione & ignominia. Morte nanq; & dam-
natione æterna punientur in ſeculum, quod in hoc mundo
Deo neglecto vanitatibus totos ſe dederint: * tu verò domi
ne Deus, iſtis in perditionem abeuntibus permanes altiſſi-
mus, ſuper omnes glorioſus, idem qui eras ab initio in o-
mnia ſecula, neque (vt illi) vnquam viuere deſines. 9 Ita
enim habet decretũ æternæ iuſtitiæ tuæ, vt peccatores ini-
mici tui qui te contẽpſerunt, tuo cultui donec viuerent no-
luerunt intendere, qui de acceptis beneficiis ingrati contra
tuam voluntatem, in ſola terrena defixos habuerunt mentis
G oculos, negligẽtes & præuaricãtes æquiſſima præcepta tua,
vt illi (inquam) inimici ſtipendium peccati accipiant mortẽ,
vt in perditionẽ mittãtur æternã: * & diſpergentur, diſſipa-
bunt

1. Cor. 2
6 *Vir inſipiens nõ cognoſcet: & ſtultus non intelliget hæc.*
7 *Cũ exorti fuerĩt peccatores ſicut fœnum, & apparuerint omnes qui operantur iniquitatem:*
8 *Vt intereãt in ſeculum ſeculi:*
* *tu autem Altiſſimus in æternum Domine.*
9 *Quoniam ecce inimici tui, Dñe, quoniã ecce inimici tui peribunt:*
Rom. 6
* *& diſpergentur oẽs*

qui operantur iniquitatem.
10 *Exaltabitur ſicut vnicornis cornu meũ:*
* *& ſenectus mea in miſericordia vberi.*
11 *Et deſpexit oculus meus inimicos meos:*
* *& ab inſurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.*
Pſalm. 90
12 *Iuſtus vt palma florebit:*
* *ſicut cedrus Libani multiplicabitur.*
13 *Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei noſtri florebunt.*
1.Tim.3

buntur,atq; ad nihilum redigentur omnes illi operarij iniquitatis, qui æquiſſimis tuis præceptis fuerunt inobediẽtes.
10 Et exaltabitur vehementer poteſtas ac fortitudo & gloria mea,omniúmq; qui in te habuerũt fiduciã,qui tuis ſemper vacarunt laudibus,ad modum cornu monocerotis ſiue vnicornis,cuius eſt præ cæteris animalibus cornu admodum eleuatũ:* & licet multis fuerim in vita iſta fatigatus laboribus,finietur tamen ſenectus mea tandem in copioſa miſericordia:finẽ bonũ ego accipiam ex dono Dei in conſolatione abundanti gratiæ,quæ meã ſenectam conſolabitur, & faciet quaſi iuueneſcentẽ ac validam. Et cum videbor ego ſecundum corpus ſenio deficere, nequaquam vt illi ad perditionem ibo , ſed copioſiorẽ tunc ſentiam & pinguiorẽ Dei miſericordiã: quæ tanto mihi erit abundantior & pinguior, quanto ad illam ſubſequuturam retributionis fœlicitatem accedam vicinius.
11 Veniet quoque tempus , quando ego deſpiciã,& pro nihilo æſtimabo omnes inimicos meos,quãdo mihi vltrà nocere nihil poterunt,quãdo etiã oculis meis illorum punitionẽ videbo :* & de malignè agentibus contra me aduerſariis, qui aduerſum me pſequutiones ſuſcitãt, audient aures meæ iuſtam vltionis ſententiam. Oculis meis conſiderabo,& videbo retributionem peccatorũ, & auribus meis audiã ſententiã proferri in aduerſarios meos.
12 Iuſti verò opera domini cõſiderãtes, & diuino cultui intẽdentes, nõ perdentur cum impiis,ſed virebũt virore perpetuo,& flores producent honeſtatis,bonarũ virtutũ operationes , à virendo atque florendo neque hieme neque æſtate ceſſantes, neq; in proſperis neque in aduerſis omittentes benefacere: quemadmodum palma in ſuo ſemper viroris flore perſiſtit: * neq; ſolũ ipſi in ſemetipſis virebunt , verũetiam in fœcunditate multa(partim verbo ſalutaris doctrinæ , partim luce bonæ cõuerſationis,partim feruore aſſiduæ orationis) plurimos ad iuſtitiã cõuertent, ſuiq; ſimiles facient , operãte in eis & per eos gratia Dei ad proximorũ conuerſionẽ,quemadmodũ cedri qui in Libano ſunt, magna fœcũditate vehementer multiplicantur.Inſuper multiplicantur, id eſt,proficiunt viribus & augmentum ſumunt, atq; corroborantur in bono,quemadmodũ cedri in Libano quotidianis proficiũt incrementis vſq; ad ſtaturam permaximã.
13 Iuſti iſti plantati in domo domini,inſiti Chriſto, in Eccleſia ſancta (quæ

eſt

eſt domus Dei)in atriis & māſionibus domus Dei noſtri flo- Ioan.15
rebunt,ibi Chriſto veræ viti vt palmites inſiti, flores & fru- Pſalm.1
ctum dabunt in tēpore ſuo: quoniā qui in hac vite manſe- Ioan.15
rit,in hoc ſolo plantatus perſtiterit, fructum multū afferet:
quemadmodum econtrario fructū nullum poteſt facere qui
in illo non manſerit. 14 Adhuc multiplicabuntur & fru- *14 Adhuc*
ctificabunt in pingui ſenectute,etiā in vltima ætate deficien *multiplica-*
te corpore,multiplicabūtur in operibus bonis, & augmētū *būtur in ſe-*
ſumēt profectus ex copioſa vnctione miſericordiæ Dei, ſe- *necta vberi:*
nectutem eorū velut perungente ſua gratia: * & bene pa- ** & benè*
tientes erunt,bona multa & magna patientur,multis & ma- *patientes e-*
gnis à Deo bonis afficientur: vt cum tantis fuerint affecti ab *rūt, vt an-*
eo beneficiis,ſuſceptam gratiā non diſſimulent neq; ſileant, *nuntient.*
ſed palam annuntient & confiteantur. 15 Annuntient (in- *15 Quoniā*
quam)& confiteantur,quòd rectus,æquus,iuſtus, & verax ſit *rectus domi*
dominus Deus noſter,& non eſt in eo vlla iniquitas aut infi- *nus noſter,*
delitas,qui ſuis ſeruis ipſum ex corde confidentibus omniū *& non eſt*
bonorum tribuit abundātiam, impiis autem contemptori- *iniquitas*
bus iuſtam infert condemnationis ſempiternæ vindictam. *in eo.*

ANNOTATIONES IN
Pſalmum nonageſimumprimum.

B VERSV ſecundo, Ad annuntiandum manè miſericordiam tuam & veritatem tuam per noctem. Poſſunt iſta diſtinctè exponi vt manè laudanda dicatur potiſſimum Dei miſericordia, per noctem autem veritas: intelligendo per manè,tempus proſperitatis:per noctem,tempus aduerſitatis. In proſperitate enim ſpirituali, & in alacritate animi conſtituti,Dei benignam miſericordiam collaudamus: in aduerſitate autem & triſtitia aut tribulatione ſpirituali poſiti,veritatem & fidem Dei canimus,eam inuocantes vt adueniat ad liberandum:eámq; laudantes, quòd nunquā nos deſtituerit,vt neq; nunc deſerat.Nos in Elucidatione, abſque huiuſmodi diſtinctione tempus vtrunque,id eſt diem & noctem,applicauimus & miſericordiæ & veritati:vt intelligatur & manè & per noctē annuntianda miſericordia, itémq; & manè & per noctem annuntianda veritas. Sub altero enim alterum intelligimus.Simile quid diximus in Pſalmum 35. ſuper verſu quinto, Domine in cælo miſericordia tua, & vſque ad nubes veritas tua. Verſu ſexto, Vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc. Duæ iſtæ

partes

partes ſecundum faciliorem intelligentiam ita ſumuntur, vt eandem habeāt ſententiā. Si tamen Hebræā reſpiciamus lectionem, ex vi vocabuli aliquid diuerſitatis inuenimus inter eū qui priori loco dicitur inſipiens, & poſteriori ſtultus. Vox enim baar priore loco poſita, ſignificat ſtupidū vel beſtialē: poſita autē loco poſteriore cheſil, ſignificat prauè ſtultū, vel animi prauitate deſipientem. Ex quo talē poſſumus ſumere diſtinctionem, vt priore loco ſignificentur homines prorſus carnales, & omnino ſenſui dediti, qui potius à cōcupiſcētia deuicti vel ignorātia obtenebrati peccant, quàm ex mentis peruerſitate: quales illi fuerāt de quibus ſcribit Apoſtolus,
1.Cor.11 Scitis, quoniā cùm gentes eſſetis, ad ſimulachra muta prout ducebamini euntes: quales fuerāt (inquam) ſed eſſe iam deſierant. Poſteriore verò loco vt illi ſignificentur, qui non ex ignorātia neq; ex mera infirmitate, ſed ex animi peruerſitate negligūt quæ ſunt Dei: cuiuſmodi erāt Scribę illi & Phariſæi, qui agnitā veritatē peruerſa mēte impugnabant, quos proinde obiurgationibus ſeueriſſimis pius medicus Saluator noſter toties redarguit, vt ſtultos reduceret ad ſapiētiā. Hoc ergo modo duas hominum ſpecies indicat hic verſus, qui Dei opera nō cōſiderāt. De hac autē dānatione impiorū
Pſalm.27 qui opera Domini nō ſtudēt intelligere, alio Pſalmo ita dicit Propheta, Quoniā non intellexerūt opera Domini, & in opera manuū eius deſtrues illos, & nō ędificabis eos. Verſu ſeptimo, Cùm exorti fuerint peccatores quaſi fœnū, & apparuerint omnes qui operantur iniquitatē. Ex Hebræo aliquāto clarius ſic legitur, Cū germinauerint impij quaſi fœnū vel herba, & floruerint omnes qui operantur iniquitatē. Vnde patet, illud apparere, qđ habet noſtra lectio, accipiendū pro caput efferre, ſiue eleuari vel exaltari, quod eſt florere in hoc mundo. Quantū autē ad continuationē huius verſus cū ſequentibus, videtur difficultas, quoniā nō apparet vlla connexio, niſi aliquid vſquam in ſupplementū adiiciatur. Sciendū autem eſt, eandē hanc difficultatem & in Hebræo & in Græco occurrere. Nuſquā enim apparet bona cōnexio abſq; ſupplemento. Hieronymus vt habeat connexionem, omittit particulā cū, ſic legens, Germinauerunt impij quaſi fœnū, & floruerunt omnes qui operantur iniquitatē, vt conterantur vſq; in ſempiternum. Atq; hîc quidem commoda ſentētia eſt, ſed particula cū omittitur, quæ tamē manifeſtè in Heb

in Hebræa lectione ponitur. Felix in ſua verſione vt ſenten-
tiã integrã acquirat, ita vertit, Dũ germinabũt ſiue floreſcẽt
impij ſicut fœnum, & floreſcẽt omnes operantes iniquitatẽ,
deſtruentur vſq; in æternum. Sed hic iam alterã omittit par-
ticulã, videlicet vt, quæ etiam in Hebræo ponitur, hoc mo-
do: Vt intereant vel conterantur. Duos ergo modos aſſigna-
bimus, quibus abſq; omiſſione vllius particulæ accipi pote-
rit bona connexio. Prior eſt, ante illud vt intereãt, ſubaudien
do, futurũ eſt, ad hunc ſenſum: Cùm exorti fuerint peccato-
res ſicut fœnum, & apparuerint omnes qui operantur iniqui
tatem, tum futurum eſt vt intereant in ſeculũ ſeculi: vt ſigni-
ficetur, quanta calamitas modicam fœlicitatem quantocyus
ſit ſubſequutura. Quam connexionẽ apertè mõſtrat Chald.
Paraph. quæ ſic legit, Quãdo germinabũt impij ſicut herba,
& florebunt omnes operarij falſitatis, futurum eſt quòd de-
E ſtruat eos Deus vſque in æternum. Alius modus eſt, coniun-
gendo illud quod ſequitur, Tu autem altiſſimus in æternum
domine, cũ præcedentibus, ad hunc modũ, Cum exorti fue-
rint peccatores, &c. vt intereant in ſeculũ ſeculi, tu qui es al-
tiſſimus omniũ, nequaquam tu peribis cum illis, ſed in æter
num permanebis illis pereuntibus. Quæ connexio ſatis eſſet
commoda, ſi non obſtaret coniunctio, autem, quæ cõnexio-
nem iſtam nõ ſatis rectè ferre videtur. Ea autẽ diſſimulata,
aut ſecundum emphaſim intellecta, nihil erit in connexio-
ne incommodi. Aliqui cum præcedentibus quærunt conne-
xionem: hoc modo, Vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus
non intelliget: quid? hoc videlicet, quòd cùm exorti fuerint
peccatores, &c. futurum ſit vt intereant in ſeculum ſeculi: vt
ſit ſenſus, Homines ſtolidi, carnales, & animales non hoc in-
telligũt, quòd modicã fœlicitatem iſtam horariam tanta ſe
quetur æterna calamitas. Verſu nono, Et diſpergentur o-
mnes qui operantur iniquitatem. Diſpergentur, poteſt expo
ni, diſperdentur, ad nihilũ redigentur: id eſt, in perditionem
æternã abiicientur, quomodo videlicet perire ſolẽt quæ di-
ſperſa ſunt. Atq; ita nos in Elucidatione interpretati ſumus.
Poteſt etiã accipi pro ſeparabũtur, vt ſit ſenſus, Abiicientur
aut ſeparabuntur à conſpectu tuo, vel à conſortio beatorũ.
Vnde Chalda. Paraphra. ſic habet, Separabuntur à cõgrega
tione iuſtorũ omnes qui operãtur iniquitatẽ. Hieronymus
autem legit, diſſipabũtur, quod priori ſentẽtiæ magis fauet.

BIBLIOTECA

Verſu decimo, Et exaltabitur ſicut vnicornis cornu me
Monoceros ſiue vnicornis præ omnibus animalibus altum
habet cornu, & in ſublime protenſũ. Propter quod, cómodè
per ipſius cornu exprimitur magna exaltatio. In ſecũda au-
tem parte, Et ſenectus mea in miſericordia vberi: pro miſe-
ricordia in Hebræo eſt oleum. Vnde Hieronymus vertit in
oleo vberi. Et Felix, oleo viridi. Chald. Paraphr. habet olei
recens oliuæ frondoſæ. Quod oleum accipi poteſt lætitia ſpi-
ritualis, qua mens ex Dei gratia vngitur, aut ipſamet gratia
Psal. 44 Dei, per quam homo vngitur, de quo alibi, Vnxit te Deus
Deus tuus, oleo lętitiæ. Noſtra autẽ lectio quæ pro oleo ha-
bet miſericordiam, ad eandem ſententiam facilè reducitur.
Poteſt etiam per hanc ſenectutem intelligi ſenectus ſpiritua-
lis: id eſt, quidam in bono tepor & refrigeſcentia de qua ſe-
nectute diximus in Pſalmo LXX. in pertractatione verſus illi-
us, Ne proiicias me in tempore ſenectutis meæ, cùm defece-
rit virtus mea, ne derelinquas me. Talis enim ſenectus ſi-
Psal. 101 quãdo homini aduenerit ex propriæ infirmitatis defectibili-
tate, expellitur vetuſtas illa per vberẽ Dei gratiã atq; miſeri-
cordiã, per quam renouatur vt aquilæ noſtra iuuentus, reſti-
tuimúrq; ad alacritatẽ & fortitudinẽ debitã. Verſu vnde-
cimo, Et deſpexit oculus meus inimicos meos. Sic & alibi
Psal. 52 dicit, Quoniã ex omni tribulatione eripuiſti me, & ſuper ini-
Psal. 111 micos meos deſpexit oculus meus. Atq; iterũ, Non commo-
uebitur iuſtus, donec deſpiciat inimicos ſuos. Illos enim de-
ſpicimus, quos vltra non metuimus, neq; magni facimus.
Editio autẽ Romana habet, reſpexit, quomodo etiã in He-
bræo legitur. Atq; ita eſt ſenſus, Reſpiciet oculus meus ini-
micos meos, ſubaudiẽdo in punitione debita, videlicet cum
voluptate cõtemplando eorũ iuſtam damnationẽ. Quod illi
conſonat ſubſequenti particulæ, Et ab inſurgentibus in me
malignantibus audiet auris mea: id eſt, de iis qui conſurgunt
aduerſum me (vt vertit Hieronymus) vel ſuper eos audiet
auris mea ſententiam diuinæ vltionis. In quam ſententiam
manifeſtè interpretatur Paraphraſis Chaldaica, ſic habens,
Vidit oculus meus interitũ moleſtantium me, qui inſurgunt
contra me vt malignentur, audient aures meæ vocẽ confra-
ctionum eorum: id eſt, vocem perditionis eorũ, vtpote qui
ipſi confringentur atq; redigentur ad nihilum. Quidam ad
perfectius exprimendum ſententiam, ſupplent grata, deſide-
rata

rata,vel optata:hoc modo,Videbit grata,vel optata oculus meus de inimicis meis,& de inſurgētibus in me malignantibus grata vel optata audiet auris mea. Verſu decimoſecundo,Iuſtus vt palma florebit,ſicut cedrus Libani multiplicabitur.Palmæ cōparatur iuſtus,vel propter perpetuū virorem, quem neq; hieme neq; æſtate perdit:iuxta illud primi Pſalmi,Et folium eius non defluet.Vel propter fructus ſuauitatem.Eſt enim fructus palmæ ſuauiſſimus. Forſitan etiam ob illam nobilem conditionem,quam dicunt palmam habere, nempe quòd oneribus impoſitis non cedat neq; demittatur in terram, ſed magis cōtrà nitatur:quomodo vir iuſtus tentationū pondere nequaquam deprimitur, ſed magis victor euadit: quemadmodū nobilis quædam palma patenti voce clamat,dicens, In his omnibus ſuperamus,propter eum qui Rom.8
dilexit nos. Et alio in loco,In omnibus(inquit)tribulationē 2.Cor.4
patimur,ſed non anguſtiamur:aporiamur,ſed non deſtituimur:perſequutionē patimur,ſed nō derelinquimur : humiliamur,ſed non confundimur:deiicimur,ſed nō perimus. In ſecūda autē parte, multiplicatio illa cedri poteſt vel ad mul-
H titudinem & pluralitatem referri,quomodo multiplicari dicitur homo multa prole,& arbor dicitur multiplicari,cū ab ea multæ arbores enaſcūtur.Vel multiplicatio iſta intelligitur de augmento,robore & perfectione quantitatis,vt multiplicabitur ſit dictū,pro magnificabitur,velcorroborabitur, aut perficietur.Vnde quidā vertunt ex Hebræo,Sicut cedrus Libani magnificabitur, vel creſcet, aut pollebit viribus : id eſt,roboris ſumet augmentū. Manifeſtū eſt autē,iuſtos vtroque modo in Dei gratia feliciter multiplicari.Robore enim multiplicātur,quādo de virtute in virtutē quotidianis greſſibus pergūt. Numero verò,dū ſic lumen ſuū lucere faciunt Matth.5
coram proximis, vt glorificent patrem in cælis, dum per Euāgelium Chriſto gignunt animas proximorū, dum ſan- 2.Cor.4
ctis precibus ſedulò Deum pro omnium ſalute deprecantur, peccatores velut parturientes, & iterum parturientes,donec Galat.4
formetur in eis Chriſtus.Nā his tribus modis multiplicantur cedri noſtræ,de quibus loquimur. Verſu decimotertio, Plantati in domo dñi, in atriis domus Dei noſtri florebunt. Per domū domini & atria Dei, in Elucidatione idem intelligimus, videlicet ſanctam Eccleſiam, quæ (ſecundum Apo- 1.Tim.3
ſtolū) eſt domus Dei. In ſancta enim Eccleſia plantati iuſti,

florent & fructificant in ea. Altiori tamen contemplatione poſſent hæc duo diſtingui, ita vt prius de Eccleſia militante, poſterius de triũphante intelligeretur, ad hunc ſenſum, vt qui nunc plantati fuerint, radicéſq; acceperint bene firmatas in hac militante Eccleſia, hi florebũt in illis ampliſſimis atriis Domini, ibi apparebunt florentes & pulchri, ibi magnificati erunt & ſublimes in gloria ſuperna. Modo enim illorum flos latet, modò videntur aridi, & iudicantur quaſi ſteriles. Illic autem apparebit flos & decor eorũ. Prior tamen expoſitio videtur ſimplicior, vt per domum & atria idem intelligamus. Non enim eſt hoc ſcripturis infrequens ita eandem rem diuerſis appellare nominibus: imò eſt hæc non minima ſanctorum eloquiorũ feſtiuitas, eadẽ ſubinde repetere, vel ſub diuerſis vocabulis, vel etiam ſub iiſdem. Veluti illud quod in eodem Pſalmo antecedit, Quoniam ecce inimici tui, domine, quoniam ecce inimici tui peribunt, quantã habet gratiam, quod ita voculas eaſdem replicando dicitur.

Verſu decimoquarto, Adhuc multiplicabuntur in ſenectute vberi, & bene patientes erunt, vt annuncient. Quod verſu duodecimo de hoc verbo multiplicari diximus, idem hic quoque dicendum, poſſe videlicet ipſum accipi vt dicat multiplicationem ſecundum numerum, vel ſecundum virtutem & vigorem. Vtroque enim modo, etiam in ſua ſenectute iuſti multiplicantur, dum neque à benefaciendo vnquam ceſſant, neque ab aliorum (quantum in ipſis eſt) ad virtutem inſtitutione deſiſtunt. Quanquam enim grandior ætas corpus infirmũ reddat, vt ad opera difficilia fiat homo impotens, manet tamen vigor mentis, & accedit per ætatẽ auctoritas, vt tum monendo, tum conſulendo, abundè poſſint etiam in decrepita ætate proximis proficere. Hieronymus verò pro multiplicabuntur, vertit, fructificabunt: & Felix, Germinabunt: quorum vtrumque vtrique prædictarum expoſitionum facilè poteſt aptari. In ſenecta autem vberi, intelligi debet in ſenecta pingui, id eſt, copioſa Dei gratia & miſericordia quaſi peruncta. Nam quòd quidam per vberem ſenectutem, intelligunt magnam ſenectutem, vel etiam æternitatem (quæ copioſa ſenecta non malè poſſet appellari, ſicut Pſalmo præcedenti dicta eſt lõgitudo dierũ) Græcæ lectioni nõ reſpõdet, quæ habet ἐν γήρᾳ πίονι: hoc eſt, in ſenectute pingui. In vberi ergo ſenectute, intelligi debet in ſenectute pingui,

gui,

gui, quomodo ſuperius in miſericordia vberi, dictū eſt, pro pingui miſericordia. In eo autē quod ſequitur, Et bene patiētes erūt, notāda eſt nouitas illius dictionis bene patiētes, ne (iuxta quorundam expoſitionem) exiſtimetur ſignificare bonam patientiam, vt ſit ſenſus, Bonam habebūt patiētiam. Græci enim εὐπαθοῦντας dicūt eos qui afficiuntur beneficio. Vt enim in alios beneficia cōferētes appropriato vocabulo εὐεργετοῦντας, id eſt, bene faciētes: ita eos qui ab aliis accipiūt beneficia εὐπαθοῦντας, id eſt, bene patiētes appellāt. Bene patiētes ergo hoc loco idē valet, quod affecti beneficiis. Vnde in Hebræo huius loco dicitur, Frondentes ſiue frondoſi, aut virides aut viuidi erūt. Cæterum, quod ſecundum diſtinctionem noſtræ lectionis in eodem verſu continuè ſequitur, Vt annuntiēt, melius in verſus ſequētis caput ſepararetur: hoc modo, Vt annuntient, quoniam, &c. quam diſtinctionē habet lectio Hebræa, & nos in Elucidatione indicauimus, ad
C caput vltimi verſus verbum præcedens replicando.

NONAGESIMI SECVNDI PSALMI ARGVMENTVM.

PROPHETAT *Pſalmus iſte de gloria regni Chriſti, quod accepit paſsione conſummata rediens ad patrem, vnde exierat, deque ædificatione ſanctæ Eccleſiæ, quæ poſt Chriſti aſcenſionem per Apoſtolorum prædicationem ædificata eſt, nihil obſtantibus grauiſsimis perſequutionibus & inſanis tumultibus, quos contra Apoſtolicam prædicationem excitauit mare mundi huius efferueſcens, id eſt, potentes & ſapientes ſeculi, cum ſibi adhærentibus in-* Pſal.92 *fidelibus populis, contra veritatem peſsima iracundia exardeſcentibus: quos Deus in altis admirabilis, teſtimonijs efficaciſsimis conuicit, vt in omni ſua virtute & ſapientia neq; contradicere neque reſiſtere potuerint: ſitq; ex firmitate verborum & ſignorum quæ pro veritate monſtrata ſunt, Eccleſia in ſempiternum in ſua ſanctificatione per-*
D *manſura, vſque in conſummationem ſeculi, & vltrà.*

NONAGESIMI SECVNDI PSALMI ELVCIDATIO.

1 *Dominus regnauit, *decorē indutus eſt.*

CHRISTVS Dn̄s morte deuicta, cui ſe ſua voluntate ſubiecerat, iam regnū habet, & imperiū tenet in dextera patris, omnia habēs ſubiecta ſub pedib⁹ ſuis, omni accepta poteſtate in cælo & in terra: *depoſitóq; habitu ſerui, in 1.Cor.15 Matth.28 Pſalm.8

BIBLIOT... UNIVERSIT...

Pſal.29 quo ab hominibus viſus,& cũ hominibus cõuerſatus fuerat,
iam gloria & honore circũamictus eſt: ſaccóque humanæ
mortalitatis cõſciſſo,ſtola glorioſæ reſurrectionis & perpe-
* *indutus* tuæ immortalitatis eſt veſtitus: abiit iam ab eo procul om-
eſt dominus nis infirmitas,induitque pro infirmitate fortitudinẽ: fortem
fortitudinẽ, nunc Deũ ſeſe monſtrans in cælis,qui olim ſe hominẽ infir-
* *& præ-* mũ exhibuerat in terris:* & queádmodũ vir pugnator ſeſe
cinxit ſe. accingit gladio, vt aduerſus hoſtẽ dimicet: ita Chriſtus rex,
Pſalm. 44 dux, & Saluator populi ſui, accinctus eſt gladio ſuper fe-
mur ſuũ,ita ſe aptauit ad ſalutem populi ſui,ad eiiciẽdum e
mundo ſuũ aduerſariũ,principem tenebrarũ,& electorũ nu-
merum de eius tyrannide per virtutem Euãgelicæ prædica-
2 *Etenim* tionis liberãdum. 2 Ipſe enim eſt,qui orbem terræ ſtabi-
firmauit or liuit atq; firmauit,qui Eccleſiam ſuam ſanctam in firmitate
bem terræ, fidei ſuper petrã firmiſſimã fundauit, vt non poſſit commo-
qui non cõ- ueri in ſeculũ ſeculi, aduerſus quã nec portæ inferi poſſint
mouebitur. præualere. Ipſe poſt reſurrectionẽ & glorioſam aſcenſio-
Matth.16 nem,miſſis in omnẽ terrã Apoſtolis,ædificauit fundauitque
in fidei firmitate Eccleſiã ſanctam,velut nouum orbem ter-
rarum,quæ vſque in conſummationẽ ſeculi nunquam defi-
ciet: quemadmodum in initio creationis rerum materialem
orbem terrarum fecit,qui perſtabit in ſecula. 3 Ex eo autẽ
3 *Parata* tempore,quando tu ô rex præclare,regnum accepiſti,morte
ſedes tua ex deuicta,quãdo decorem, gloriam & fortitudinem induiſti,
tunc: humilitate,ignobilitate,& infirmitate depoſita,paratum eſt
tibi ſolium gloriæ,thronus regius & iudiciarius tibi ſecun-
dum humanitatis formã in cælũ redeũti cum victoria ad pa-
tris dexteram eſt cõſtitutus,vt tanquã patri coæqualis ſede-
Pſalm.109 res in ipſius dextera: extunc dixit tibi Deus pater tuus, Sede
Marci 16 à dextris meis: extũc fecit te cõſidere ad dexterã ſuam,iudi-
Actuũ 10 cem te conſtituens viuorum atq; mortuorum, dans tibi gen-
Pſalm.2 tes in hæreditatem & in poſſeſſionẽ terminos terræ: * ne-
* *à ſeculo* que mirum ſi ad tantam ſis prouectus dignitatẽ, quoniam
tu es. quidem patri tuo es ſecundum diuinam naturam coæter-
4 *Eleuaue-* nus,ab initio & ante ſecula cũ ipſo permanẽs, ante omnem
runt flumi- creaturam. 4 Cùm autem propoſitũ tuum de principis te-
na,domine, nebrarum expulſione velles perficere, atq; ad ſalutẽ per te
eleuauerunt operatam tuos electos aduocare,miſiſti tu Dñe per vniuer-
flumina vo ſum orbẽ terrarũ ſanctos Apoſtolos tuos,prædicatores veri-
cem ſuam. tatis: quos ſic impleuiſti aquis ſalutaris ſapiẽtiæ, & ſcientia

Euan

Euangelicæ doctrinæ, quemadmodũ flumina aquis ſunt ſa-
lutaribus plena: quæ quidẽ flumina in altum leuauerunt vo *Eſaiæ 58*
cem ſuam, exaltauerunt quaſi tuba vocẽ prædicationis ſuæ,
ita vt in omnem terram exiret ſonus prædicationis eorũ, & *Pſalmo 18*
in fines orbis terræ perueniret ſonus vocis eorũ. 5 Eleuaue- *5 Eleuaue-*
runt, dico, hæc tua flumina altè reſonantes doctrinas ſuas, *runt flumi-*
quaſi gurgites quoſdam & fluctus inundantes, quibus totũ *na fluctus*
orbem implerent, & velut concuterent orbem ad cõuerſio- *ſuos,*
nem fidei: *ita eleuauerunt vocem & fluctus ſuos, præ voci- ** à vocibus*
bus aquarum multarum, ſupra & cõtra voces multorum po *aquarum*
pulorum contrà clamantiũ & repugnantium priorum illo- *multarum.*
rum fluminũ prædicationi. Vicit enim illa potẽs vox flumi- Lucæ 1
num, ita vt non potuerit reſiſtere contradictio multorũ in-
fidelium populorũ. Tale enim os & talis ſapientia illis data
fuit, tam efficax fuit vox ſonitus eorũ, vt non potuerint re-
ſiſtere, neq; contradicere, multo verò minus præualere oẽs
G eorũ aduerſarij. 6 Interim enim dum hæc tua flumina, flu- *6 Mirabi-*
mina vtiq; paradiſi & gratię, eleuarent vocẽ ſuam, mundus *les elationes*
totus in maligno poſitus, hoc mare magnum, ſpacioſum, & *maris:*
plenum inſanis tumultibus, mirabiliter cõmotum eſt, mira 1. Ioan. 1
biliter efferbuit, ſéq; in altum nimis extulit. principes potẽ
tes, & ſapientes ſeculi huius cum ſibi adhærentibus, grauiſ-
ſimos perſequutionũ tumultus ſuſcitauerunt fidelibus prę-
dicatoribus veritatis: & mirabiliter ſe aduerſus tua mitia flu
mina extulit hoc mare ſuperbũ & ſemper inquietũ: *ſed eſt ** mirabilis*
in excelſo cælorũ habitaculo mirabilis Dominus, qui ma- *in altis Do*
ris illius quantumuis mirabiles elationes ſua poteſt virtute *minus.*
mitigare, cõpeſcere, atq; etiã in totum ſedare, pro ſuo bene
placito: qui in hoc ſe mirabiliter oſtẽdit mirabilẽ, ꝙ illis ta
libus maris elationibus poſſit pro ſua voluntate imperare.
7 Teſtimonia ipſa quibus fluminũ tuorum vocem, Apoſto- *7 Teſtimo-*
licã prædicationẽ, confirmaſti, ſigna & prodigia admirabi- *nia tua cre*
lia in virtute ſpiritus tui per ſanctos tuos prædicatores exhi *dibilia fa-*
bita, in confirmationẽ Euangelicæ doctrinæ, per quæ tu illis *cta ſunt ni*
H cooperabaris prædicantibus, eorúmq; ſermonẽ cõfirmabas, *mis:*
facta ſunt admodũ perſuaſibilia, valde ad perſuadendũ effi-
cacia, vt quẽuis etiam inuitũ (modò ratione vtentẽ, & men-
te obſtinata non inſanientem) poſſint inducere, imò cogere
quodammodo & cõpellere ad credendum veritati mundo
annuntiatæ: ita vt per ea etiã barbaræ nationes plurimæ ad

** domum tuam decet ſanctitudo Domine in longitudine dierum.*

fidem ſint perſuaſæ ſiue inductæ, pleriq; etiam potentia & ſapientia in mari ſeculi huius admodũ pollentes.*Et quoniam tu Domine pro tua ſancta Eccleſia ædificanda tam mirabilia operari dignatus es, domũ tuã iſtam, quam tibi per Apoſtolicæ prædicationis miniſterium ædificaſti, decet ſanctitas atq; mũditia, tam interior quàm exterior, vſq; in conſummationem ſeculi: & in perpetuum decens eſt, vt domus illa, quã ſic tibi tam mirabiliter ędificaſti & comparaſti, non polluatur in æternũ, neq; deficiat vnquam in ea ſanctificatio fidei tuæ: ſed iuſtũ eſt, eam ſic à te fundatã, in cõſummationẽ vſq; ſeculi ſemper in veritate perſiſtere, & nullam vnquã malitiã prorſus illi dominari, donec ſecundũ plenitudinẽ gloriæ tuæ eam pleniſſimè inhabites in æternũ. Amen.

ANNOTATIONES IN *Pſalmum Nonageſimumſecundum.*

VERSV primo, Dominus regnauit, decorẽ indutus eſt. Regnauit, non debet exponi, rex fuit, quaſi ſignificetur regni tranſitus: ſed regnum accepit, vt ſignificetur iam illum accepiſſe ſibi regnum & imperium: quomodo ipſe de

Matth. 28 ſe ad patrem redeunte, poſt reſurrectionem aiebat, Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Quod autem dicitur, Induit decorem, induit fortitudinem, vel ſignificat ornatum quo ſe Chriſtus ornauit, decore & fortitudine: vel aſſumptionem qua aſſumpſit ea, vel plenitudinem deſignat. Ita enim abundantiam & plenitudinem ſacræ literæ ſolent non rarò per induitionẽ ſignificare. Velut cum in alio Pſal-

Pſalm. 108 mo dicitur, Induantur quaſi diploide cõfuſione ſua. Et ite-

Pſalmo 34 rum, Induantur confuſione & reuerentia, qui quærunt ma-

Pſalm. 108 la mihi. Item, Et induet maledictionem quaſi veſtimẽtum. Sic & in bonam partem Pſalmo CXXXI. Sacerdotes tui induantur iuſtitiam. Sacerdotes eius induam ſalutari. Et in Actis Apoſtolicis, Donec induamini virtute ex alto: & in aliis plus mille locis. Præcinctio verò illa, cuius meminit finis verſus, intelligitur præparatio ad prælium contra principem tenebrarum, Chriſti aduerſarium, in ſalutem electorum. Atque hæc eſt iſta præcinctio, ad quam in alio Pſalmo

Pſalm. 44 Propheta dulce ſponſo canens epithalamium, eundem adhortatur, dicens, Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, potentiſſime: Specie tua & pulchritudine tua intende, proſperè procede, & regna. Propter veritatẽ & manſuetudinem

& iuſtitiam: & deducet te mirabiliter dextera tua. Sagittæ
B tuæ acutæ, populi ſub te cadent, &c. Quod illic (inquam) in ſpiritus deſiderio poſtulatur vt veniat, id iam hoc Pſalmo quaſi peractum decãtatur. Comparatur ergo Chriſtus, iam in patris dextera ſedẽs, duci ſiue regi pugnatori, ad pugnam ſe pro liberatione ſui populi apparanti. Poſſet tamen iſta præcinctio conſiderari ſecundũ conſuetudinem eorum qui operari aliquid volunt, qui ſe præcingendo componunt, vt expediti poſſint eſſe ad laborẽ, nec patiantur impedimentum. Præcinctos enim eſſe oportet eos qui magni operis quippiã volunt agere. Atq; ita per Chriſti hanc præcinctionem intelligeretur ipſius velut præparatio ad ædificationẽ Eccleſiæ, & noui orbis terrarum conſtitutionẽ. Verſu ſecundo, Etenim firmauit orbem terræ. Nos in Elucidatione orbem terrarum ſpiritualem expoſuimus Eccleſiam ſanctã, velut nouum mũdum & nouum orbem: quæ non cõmouebitur, fundata ſupra firmam petram: quemadmodũ ipſe in Euangelio Saluator Petro ait, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi nõ præualebunt aduerſus eam. De orbe autem terrarum materiali, quomodo firmatus ſit, vt nõ cõmoueatur, vt non pereat, ſtabiliſq; perſiſtat, eſt manifeſtum. Notandũ tamen eſt, cum de orbe terrarum materiali exponitur Pſalmus, præcinctionem iſtam, de qua fit in præcedenti verſu ſermo, conuenientius tum intelligi de præparatione ad opus. Cum enim ab
C æterno Deus decore ſuo & fortitudine fuiſſet indutus, voluit tamen in tẽpore ad opus ſe pręcingere, vt orbem terrarum in ſua ſtabilitate perpetuò manſurũ conderet. Atq; ita quod ſequitur, Parata eſt ſedes tua Deus ex tũc, intelligi debet, quòd à principio creationis rerum ſteterit regnum eius. & quòd thronus regni eius paratus fuerit ab initio: id eſt, quòd ab initio omnium creaturarum rex & Dominus fuerit. Nos tamẽ omnia ad Chriſti glorificati regnum & thronum retulimus. Verſu quarto, Eleuauerunt flumina Domine, &c. Mira eſt ſermonis feſtiuitas & magnificentia in trina iſta replicatione, cum dicitur primum, Eleuauerunt flumina Domine: deinde ſubditur, Eleuauerunt flumina vocem ſuam: atq; iterum, Eleuauerunt flumina fluctus ſuos. Eſt enim quaſi gradatio quædam verborum, dum in poſteriori ſemper plus dicitur, quàm in priori: quemadmodum

Pſal.xxviii. Afferte Domino filij Dei, afferte domino filios
arietum,afferte domino gloriam & honorẽ. Et ibidem, Af-
ferte domino patriæ gentiũ,afferte domino gloriã & hono-
rem,afferte domino gloriã nomini eius. Quod autẽ per flu-
mina intelligimus ſanctos Apoſtolos, id nos rectè feciſſe
arbitramur: quoniam ſicut flumina à fonte accipiunt in ſui
aluei capacitate abũdantiã aquarũ,perpetuò è fonte curren-
tium: ita & hi in capacitate credulorũ cordiũ ſuorũ aquas
vitales ad abundantiã capientes, implebantur ex plenitudi-
Pſalmo 35 ne ſui fontis,id eſt,Chriſti domini:apud quẽ(vt in alio Pſal.
Hiere.17 dicitur) eſt fons vitæ,quíq; (iuxta Hieremiã) vena eſt aqua-
rum viuentiũ. Neq; verò mirũ videri debet, ſi ipſos prædica-
tores fidei nos flumina appellauerimus: quandoquidẽ Do-
minus non eos tantùm flumina appellauit qui in ipſum cre-
dunt,ſed flumina etiã dixit de eis effluere: iuxta quod apud
Ioan. 7 Ioannẽ in templo clamat publica voce, dicens, Qui credit
in me(ſicut dicit Scriptura)flumina de vẽtre eius fluẽt aquæ
viuæ. Non ſolùm ergo flumina dicit credentes, ſed flumi-
num velut quoſdã fontes,quatenus ex eorũ ventre effluunt
flumina: qua etiam conſideratione,fontes appellari diximus
fideles Apoſtolos,Pſal.lxvii.cum dicitur, In eccleſiis bene-
dicite Deo domino de fontibus Iſraël. Verſu quinto, Ele-
uauerunt flumina fluctus ſuos. Quidam hæc flumina intel-
ligũt oppoſita & contraria prioribus. Illa enim flumina Dei
& agni erant flumina paradiſi & vitæ: hæc verò intelligunt
flumina Satanæ,flumina mortis & inferni. Quæ flumina tu
intellige ſecularem potentiam & ſapientiã, quæ ſe contra
Apoſtolos erexerunt. Secundũ quam ſententiã, notanda eſt
diligẽter ſermonis huius proprietas. Dicũtur enim flumina
iſta poſteriora eleuaſſe fluctus ſuos,cùm illa priora dicãtur
eleuaſſe vocem ſuam: vt ſignificetur, aduerſus vocẽ Apoſto-
licam homines mundi huius eleuaſſe non vocẽ, ſed fluctus
ſuos. Videlicet,quoniã illi efficacia verbi pollebant,illi per-
ſequutionis inſania ſæuiebant, neq; vocẽ voci opponebant.
Non enim poterant voce,id eſt,rationabili reſpõſione con-
Actu.6 tradicere, nõ poterãt(quomodo de beato Stephano in Actis
Apoſtolicis ſcribitur,reſiſtere ſapiẽtiç & ſpiritui qui loque-
Lucæ 21 batur. Promiſſum enim Saluatoris noſtri irritũ non cecidit,
quo ſuis electis teſtificatus eſt,dicens, Ego dabo vobis os &
ſapientiã,cui non poterũt reſiſtere omnes aduerſarij veſtri.

Quia

Quia ergo ori os nõ potuerũt ſecularia flumina opponere, quia nõ vocem voce repellere, ad fluctuũ impetum & gurgitum ſæuas concuſſiones confugerunt, vt quibus ratione E contradicere nõ poterant, eos violentia perſequutionũ deſtruerent. Vbi etiã hoc notandũ, quòd flumina priora vocẽ dicuntur eleuare, ſingulari numero, non plurali: quoniam videlicet quaſi ex vno ore loquebãtur omnes, idipſum docentes & prędicãtes, iuxta quod ab vno magiſtro Chriſto & doctore eodẽ ſpiritu ſancto acceperãt, qui non eſt magiſter neq; Deus diſſenſionis, ſed pacis. Flumina autem poſteriora fluctus eleuauerũt, quoniã multas & freqũetes perſequutiones excitauerunt aduerſus populũ fideliũ. Quod autẽ ſequitur, A vocibus aquarũ multarũ, ſecundũ prædictam expoſitionẽ ita intellige: Seculi potẽtes & ſapientes ſuperbè excitauerũt perſequutiones graues contra Apoſtolicã doctrinã, à vocibus aquarũ multarum: id eſt, ab inſanis clamoribus & contradictionibus multorum populorũ veritati recuſantiũ acquieſcere, & ſuorum principum atq; ſapientũ infidelitati adhærentium. Seculi enim potentes & ſapientes, tantum ex fiducia in multitudine populorũ ſibi adhærentiũ & ſubiectorũ, auſi ſunt obſiſtere fluminibus Dei, ſuã aquã ſalutarẽ effundentibus, non autẽ ex vllo interno bonæ cõſcientiæ teſtimonio, aut vlla rationabili perſuaſione ad hoc inducti. Verũ iuxta expoſitionẽ noſtrã, quã in Elucidatione aſſignauimus, à vocibus, idẽ valet quod, pro vocibus, vel ſuper voces, id eſt, pluſquã voces aquarum multarũ. Altior enim fuit vox prædicationis Euãgelicæ omnibus vocibus aquarũ multarũ, id eſt, populorũ obmurmurãtiũ. Vicit enim veritas, & nihil obſtãtibus incredulorũ turmis, numero plurimis, fœliciter triumphauit, vt vſq; hodie non defecerit eius regnũ in F Eccleſia, quemadmodum neq; deficiet vſque in conſummationem ſeculi. Verſu ſexto, Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis dominus. Nota pulcherrimam partium harũ adinuicẽ correſpondentiã. Non nego (inquit) elationes maris fuiſſe mirabiles, tales profectò, vt ſecundum hominẽ ſpes nõ videretur poſſe eas ſupprimi. Verùm hoc aduerti & ſciri debet, eſſe in cælis admirabilẽ dñm, qui iſtas elationes maris, quantumuis mirabiles, & ſi millecuplo magis mirabiles, ſolo poteſt verbo cõpeſcere. Quod etiã de elationib⁹ maris corporei veritatẽ habet. Mirabilẽ enim ſe Deus oſtẽdit, ꝙ mirab

1. Cor. 11

mirabilibus huius maris elationibus cũ plena poteſtate & Pſal.88 auctoritate imperat, iuxta quod in alio Pſalmo dicitur, Tu dominaris poteſtati maris, motũ aũt fluctuũ eiꝰ tu mitigas.

NONAGESIMITERTII PSALMI ARGVMENTVM.

ADVERSVS impios bonorum oppreſſores Pſalmus iſte dirigitur, poſtulans ſimul & prædicens Dei aduerſum illos iuſta venire iudicia, quorum impietatem pluribus verſibus deſcribit, in oppreſſione maximè illorum qui humana carent defenſione: ac deinde eorum inſipientiam, putantium Deum ſua latere facinora: qua de re illos arguit & conuincit, impoſſibile eſſe oſtendens, vt Deus oculorum & aurium fictor, largiens omnibus videre & audire, ipſe non cognoſcat quæ agunt homines: dicens, etiam cogitationes hominum ſingulas Deo eſſe cognitas, & omnem illarum vanitatem non latere Deum. Quorum impietate confutata, verſu duodecimo beatum pronuntiat, quem Deus in ſua lege erudit, illique bene futurum dicit in nouiſſimo, quando peccatoribus fodietur fouea, & iuſtitia exercebit vltionis iudicium. Verſu autem decimoſexto ſpiritu feruens aduerſus malitiæ deſtructionem, optat ſibi ad id perficiendum auxilium: ſed abſque Deo nihil fieri poſſe ipſe in ſe expertus, confitetur dicens, quòd niſi per Deum fuiſſet adiutus, in inferno iam haberet manſionem: & diuinæ aſcribit miſericordiæ, quòd non fuerit in infernum collapſus, à qua etiam conſolationem abundantem iuxta afflictionis proportionem ſe confitetur ſemper percepiſſe, vt non deficeret. Qua de re verſu vigeſimo acri obiurgatione in illos ſubitaneo ſpiritus motu inuehitur, qui præcepta Dei vt grauia & obſeruatu impoſſibilia calumniantes, ſic loquuntur, & ſic agunt, acſi non aliter quàm malè poſſent viuere: contra quorum prauitatem & fraudem, ipſe ſe in domino tutum confidit habere refugium, illis ſuo tempore iuſta condemnatione pro ſua impietate puniendis.

NONAGESIMITERTII PSALMI ELVCIDATIO.

Deus vltionũ dominus, Deus vltionũ liberè egit.

DEVS potentiſſimus, cuius eſt vltionem facere aduerſus omnem impietatem & iniuſtitiam, ad quem ſpectat vltio & retributio vindictæ, vt iudicem verum & primum, cui ſoli peccant homines, ipſe Deus ſcelerum vltor, Pſalm 50 liberè & confidenter egit, ſemperq; agit confidenter & libe- Matth. 22 rè, in cunctis vltionibus quas ſecũdum ſuam iuſtitiam peragit

agit. Non enim reſpicit cuiuſquam perſonam, neq; metuit
vultū potentis, neq; defert vllius dignitati aut gloriæ, neque
concedit prudentiæ aut ſcientiæ: ſed liberè abſq; omni per-
ſonarum reſpectu vltionē in omnes exercet impios, ſiue ma
gnos ſiue puſillos. 2 Tu itaq; ſcelerum vltor, qui ſemper li
berè agis in impiorum punitione, tu qui terram iudicas, qui
iudex es hominum, ad quem ſpectat cunctarū humanarum
actionum diſcuſſio atq; remuneratio, oſtēde nunc gloriam
potentiæ tuæ: & ſuperbis impiis iſtis qui nunc in mundo do
minantur, & opprimunt bonos, redde viciſſitudinem, debi-
ta ſceleribus præmia. 3 Quandiu enim tu, iudex confidē-
tiſſime atque liberrime, patieris homines impios, qui te
non agnoſcunt, neq; tibi ſeruiunt: quandiu (inquam) patie
ris iſtos impunè euadere, atq; etiam gloriari in ſua malitia,
degentes in multa ſecuritate & voluptate, abſq; timore iu-
A diciorum tuorum, eò quòd ſe videant ita longanimiter à te
tolerari, & omnino nihil ſuſtinere mali? 4 Quandiu pa-
tieris impunè, vt effutiant & eloquantur quæ ſunt iniqua &
noxia, & contra te blaſphemias, & contra proximos dolos
atque iniuſtitiam? vt talia proponant in cordibus, & loquan
tur in ore, atque etiam opere exerceant operarij iniquita-
tis: quandiu diſſimulabis, & feres impiorum iſtam malitiam
impunitam? Exurge quantocyus, & oſtende vltionem tuam,
vt bonis tuo iudicio ereptis de tentatione, impij illi iuſtam
accipiant operū ſuorum mercedem. 5 Ecce enim Domine
afflixerunt populum tuum, humiles & pauperes tuos ſer-
uos humiliauerūt, populū humilem & ſimplicem, quem tu
velut tuam peculiarem hæreditatē habes & reputas, ipſi tuo
timore poſtpoſito crudeliter oppreſſerunt, & multis modis
per ſuam potentiā atq; aſtutiam vexauerunt. 6 Homines
pauperes & derelictos, deſtitutóſq; humano auxilio, cuiuſ-
modi ſunt viduæ, orphani, pupilli, & aduenæ, & huiuſmodi,
non habentes inter homines auxilium vel cōſilium, in hos
crudelius ſuam malitiam exercuerūt impij, nō ſolùm bonis
illos ſpoliantes, verumetiam vitam eis auferentes ſine cau-
ſa: vel propter bonorum acquirēdam poſſeſſionem, mortis
falſas cauſas cōminiſcēdo, vel bonorū iniuſta ablatione &
B graui oppreſſione eorū vitam in dolore ad mortem dedu-
cendo præ nimia animi amaritudine. 7 Iſta autē omnia ſic
liberè agunt pro ſua mala voluntate, quoniam perſuaſum

2 *Exaltare qui iudicas terram, redde retributionē ſuperbis.*

3 *Vſquequò peccatores domine, vſquequò peccatores gloriabuntur?*

4 *Effabuntur et loquētur, iniquitatē loquentur omnes qui operantur iniuſtitiam?*

5 *Populum tuū domine humiliauerūt, et hæreditatē tuam vexauerūt.*

6 *Viduam & aduenā interfecerūt, & pupillos occiderunt.*

7 *Et dixerunt, Nō videbit Dominus:*

hab

Iob 22 habent, Deũ non attendere ad res humanas, dicentes, eum
perambulare circa cardines cæli, neq; noſtra conſiderare, vt
pro operibus reddat aliquãdo cõdigna præmia: dicũntq; in
Pſalm.13 cordibus ſuis, Non videbit dñs quæ nos agimus: * & nõ in-
** nec intel-* telliget Deus Iſraël, Deus cæli non attendet, non conſidera-
liget Deus bit ea quæ nos hic in terris agimus, ſic vt ea aliquãdo addu-
Iacob. cat in iudicium. Atq; ita hac perſuaſione faciunt, vt non ſit
Pſalm. 110 timor Dei ante oculos eorũ: propter quod, abſq; omni re-
Eccleſ.1 naculo feruntur in omne malũ præcipites, abiecto timore
tuo, per quẽ declinat omnis à malo, quíq; ſapiẽtiæ eſt initiũ,
8 *Intelligi-* & ſine quo nemo poteſt iuſtificari. 8 Vos verò, ô inſipiẽtes
te inſipiẽtes in populis, qui nõ ſapitis quæ Dei ſunt, ſed terrena ſolũ, po-
in populo: nite iſtam veſtram inſipientiam, quæ vos excæcat: & rationis
veſtræ lumẽ quod vobis à Deo inditũ eſt, cõuertite ad con-
** & ſtulti* ſiderãdum & intelligendum id quod verum eſt: * & ô ſtulti
aliquando ac ſtolidi homines, qui vobis huiuſmodi tam ſtolidè perſua-
ſapite. detis, quæ nullam habent veriſimilitudinẽ, quæ etiam ratio
naturalis mõſtrat eſſe falſa & vana, tãdem aliquando ſapere
curate, & attentè conſiderate quod verũ eſt, vt non in veſtra
9 *Qui plan-* inſipiẽtia atque ſtultitia pereatis. 9 Vosipſi quæ dico iudi-
tauit aurẽ, cate, veſtrã ipſorũ rationẽ conſtituo iudicem: an fieri poteſt,
non audiet? vt ille qui aures finxit, deditq; hominibus, à quo omnes ho-
mines auditũ habẽt, & audiendi ad hoc aptũ organum, qui
dat omnibus vt audiãt, hic ipſe nõ poſſit audire ſiue perci-
** aut qui* pere nũc quæ vos ſuperba & impia loquimini? * & qui mira-
finxit ocu- bili artificio hominis oculos finxit, taliq; virtute formauit,
lũ, non conſi- vt poſſit per eos videre, & quæ foris ſunt obiecta apprehen-
derat? dere, ipſe nõ poterit videre, nõ poterit cõſiderare, atq; perci-
pere ea quæ vos pro veſtra mala volũtate nunc in terris agi-
tis? An hoc perſuadere vobiſipſis poteſtis? poteſt hoc veſtro
inſidere animo? patitur lumen naturale quod vobis ineſt, vt
ita ſentiatis, Deũ qui dat hominibus vt audiãt & videãt, non
audire neque videre, & non percipere quæ dicuntur & agun-
tur à vobis? Eſt hoc profectò omni rationi cõtrarium, neque
10 *Qui cor-* quicquam habet apparentiæ talis exiſtimatio. 10 Denique
ripit gentes, ipſe qui corripit & caſtigat populos, qui vltionem facit de
non arguet? peccatis gentium, exiſtimatis hunc nõ arguturum ſuo tem-
** qui docet* pore & puniturum veſtra ſcelera? putatis illum latere veſtra
hominem dicta aut facta, vt exiſtimare poſſitis non vos ab eo pro illis
ſcientiam? eſſe corrigendos? * ipſe qui docet hominem ſciẽtiam, à quo
eſt

eſt omnis ſciẽtia & omnis veritas, qui cuncta manifeſtat ho-
minibus, & cognoſcere facit ea quidẽ quæ ad corpus per na
turale lumen quod ſignauit in nobis: ea verò quæ ad animæ
ſalutẽ per internã ſpiritus ſui inſtructionẽ, atq; etiã per di-
ctamẽ naturalis luminis: ſcilicet iſte à quo ſic eſt omnis ve-
ritatis cognitio, ſola veſtra non videbit opera? ſcilicet hunc
veſtra dicta factáq; ſola latebunt? Quàm mirãdũ eſt, vos iſta
tã irrationabilia, tam nõ cohærẽtia, tam diſſona rationi, tam
nihil apparentiæ probabilitatiſve habentia, poſſe inducere
in animũ, ſicq; agere & viuere, quaſi hæc vera eſſe credatis.
11 Vt autẽ planã vobis enuntiem veritatẽ, & veſtra confun-
datur inſipiens iſta perſuaſio, hoc ſcitote, dñm Deum non
E ſolùm dicta audire & facta cõſpicere, verumetiã latentes in
occulto cordis cogitationes & propoſita omnium hominũ:
& hoc cognoſcit, quòd hominum cogitationes vanæ ſint ac
futiles, quòd homines terrena ſapientes (quantũ ex ſemet
ipſis) vana & inutilia cogitãt, & omnem vanitatẽ cogitatio-
num noſtrarum ipſe conſpicit: propter quod nõ ſolùm à di-
ctis & operibus malis, verumetiã à malis vaniſq; cogitatio-
nibus ſollicitiſſimè diſtrictiſſiméq; abſtinere nos conuenit.

11 Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniã vanæ ſunt.

12 Et quoniã homo, quantũ ex ſemetipſo, mẽdax ac vanus
eſt, & de terra natus, & de nihilo factus, ita plerunq; de ter-
ra & de vanitate, ſiue de nihilo cogitans: idcirco illum ego
iudico felicẽ quẽ tu domine erudieris, quem tu interna tua
vnctione inſtruxeris, vt ſciat cogitare quæ bona ſunt & ſalu-
taria, eaque loqui & agere: * & quem tu inſtruxeris in lege
tua, cui tu intelligẽtiam dederis præceptorũ atq; mandato-
rũ tuorũ, eorũ ſecũdũ quæ tu nos vitã inſtituere præcepiſti,
vt illa intimo cordis affectu percipiat, ita vt illi ſapiat do-
ctrina æquiſſimæ legis tuæ, & in ea oblectetur ac medite-
F tur iugiter. 13 Huic enim quem tu ſic erudieris & inſtruxe-
ris, tu mitigabis à diebus malis, huic facies bene eſſe in tem-
pore anguſtiæ, in diebus in quib⁹ malè erit omnibus impiis,
quibus per ſententiam diſtricti iudicij fodietur & aperietur
fouea inferni, dũ iubebuntur diſcedere in ignẽ æternũ: quã-
do his (inquã) impiis ita malè erit, quando cum eis ita terri-
biliter agetur, vt cũ ſordidis hircis: tu mitigabis iuſto, tu illi
molliter & bene eſſe facies, cũ illo benignè ages, vt cum tua
ouicula, nimirũ locaturus illum ad dexterã tuam, atque pro
loquuturus ſuper illũ æternæ beatitudinis vocẽ ſuauiſſimã.

12 Beatus homo quem tu erudieris Domine:

** & de lege tua docueris eum.*

13 Vt mitiges ei à diebus malis, donec fodiatur peccatori fouea.

Matth.25

Et

Et cũ impiis fodietur in inferno fouea, quãdo in inferno ſe
pelientur reprobi, iuſto in ſupernis cælorũ manſionibus g
rioſa ſedes exaltabitur, in qua cũ ſuo domino fœliciter re
14 *Quia* gnabit & triumphabit in perpetuum. 14 Non enim à
non repellet abiiciet dominus populũ ſuũ, & illos quos ipſe vt ſuã hæ
dominus ple ditatem poſſidet, quos ipſe vt ſuas oues agnoſcit, in ſuã po
bẽ ſuam, & ſeſſionem computat, non eos derelinquet in perpetuum, ſe
hæreditatẽ cuſtodiet ab omni malo, & faciet ſaluos in regnũ ſuũ cæ
ſuã non de ſte: nõ eos abiiciet vt reprobos, in ſepulchra inferni, ſed c
relinquet: liget eos in ſinũ ſuum, & conſidere faciet eos ſecũ in cæle
Eſaiæ 40 ſtibus. 15 Futurum eſt enim, vt iuſtitia Dei, quæ ad temp
Ephe.2 diſſimulat, differtq; vindictam, velut expectans peccatore
Rom.2 ad miſericordiã, & velut inuitans ad pœnitẽtiam, tandẽ ali
15 *Quoad-* quando reueletur, & conuertatur ad vltionis iudiciũ: futu
uſq; iuſtitia rum eſt vt iuſtitia exequutionem accipiat, atq; in opus pro
cõuertatur cedat, ad reddendum vnicuiq; ſecundum opera debitã me
in iudiciũ, cedem, ad faciẽdã in impios vindictã de omnibus quæ ſun
* *& qui* operati malis: * & qui tunc inuenientur iuxta illam, qui tun
iuxta illã, adiuncti erũt iuſtitiæ Dei, omnes illi & ſoli illi erũt, qui nu
omnes qui recto ſunt corde, qui corã iuſtitia Dei ſtabũt atq; conſiſten
recto ſunt abſq; repulſa, erũt iuſti, fideles, & recti corde. Nã impij qu
corde. prauo ſunt corde, tunc nequaquã inuenientur iuxta illã Dei
iuſtitiã, non poterũt in cõſpectu iuſtitiæ illius iudiciũ exe
16 *Quis cõ* centis cõſiſtere, ſed repulſam quãtocyus patientur, & long
ſurget mihi proiicientur ab ea in profundũ inferni, in ignẽ æternũ, elon
aduerſus gati à Dei cõſpectu in æternũ. Tolletur enim impius, vt no
malignan- videat gloriam Dei. Erunt etiam omnes recti corde iuxta
tes? illam Dei iuſtitiã iudicantẽ, quando ſancti omnes quaſi a
* *aut quis* ſeſſores aſtabunt, vel aſſidebunt, vel aſſentiẽtur iuſtitiæ iudi
ſtabit mecũ canti, approbabũntq; iudicij ſententiã. 16 Cùm verò tanta
aduerſus o- ſit hominũ impiorũ in hoc ſeculo prauitas, vbi potero ego
perãtes ini- reperire aliquẽ, qui pro me velit ac poſſit exurgere contra
quitatem? malignè agentes, & malũ quærentes innoxiis? * aut vbi in
17 *Niſiquia* ueniam qui pro me ex mea parte velit ac poſſit ſtare contra
dominus ad operarios iniquitatis, ad illos expugnandũ & prohibendum
iuuit me, ne ſua peruerſa implere poſſint cõſilia? O vtinam tale poſ
paulominus ſem alicubi reperire adiutoriũ, quo omnia impiorum ma
habitaſſet chinamenta (quod vehementiſſimè deſidero) poſſem diſſol
in inferno uere atq; diſſipare, eorũmque peſſimis conatibus obſiſtere.
animamea. 17 Sed non inuenio in hominibus potentiã huiuſmodi, quæ

mihi

mihi id poſſit præſtare:neq; hominis hoc eſt opus,tã abun-
dantem mundi malitiã effugere vel deſtruere,niſi quem tua
domine miſericordia adiuuerit. Vnde de meipſo hoc exper-
tus loquor, quòd niſi tu dñe miſericorditer adiuuiſſes me,
periculum mihi fuiſſet maximum, ne iam morte abſorptus
inhabitarẽ lacũ inferni, iam malitia nimia deuictus ſuccu-
A buiſſem tẽtationi, nõ potuiſſem inuenire malorũ exitũ:atq;
idcirco quòd nunc ſaluus adhuc in vita cõſiſto,nõ meis nudis
viribus,ſed tuæ potiſſimũ gratiæ debeo. 18 Si exiſtimabam
ego in corde meo, motus eſt pes meus, ſi mihi videbar ve-
niſſe in lapſus periculũ,quotieſcũq; in tale diſcrimẽ me con
tingeret incidiſſe, vt mihi viderer non diu poſſe conſiſtere,
iamq; in tẽtationẽ induci inciperẽ:tu dñe quãtocyus præſen
tem te mihi exhibebas in auxilio tuæ gratiæ,per miſericor-
diã tuã opportunũ mihi mittebas adiutoriũ,nõ patiẽs tẽtari
me ſupra vires, faciẽſq; cũ tentatione prouentũ,vt poſſem
ſuſtinere & inuenire exitũ, miſericorditérq; me liberaſti ab
omni lapſus periculo,vel lapſum quãtocyus erigẽdo,vel la-
bi incipientẽ à caſu præſeruãdo. 19 Neq; ſolùm à caſu me
cuſtodiuit miſericordia tua,ſed abũdanter inſuper adimple
uit cõſolationibus. Secundum enim multitudinẽ dolorũ &
afflictionũ, quibus affligebatur cor meum, ex proportionis
æqualitate,tuæ ſuauiſſimæ cõſolationes ex altera parte læti
ficauerũt animã meã:ita facis ſemper cũ tentatione prouen
tum, vt quemadmodum abundant paſſiones & afflictiones,
ita & abundet per te cõſolatio mea,ne ſub pondere tribula-
B tionũ deficiã,victúſq; ſuccũbam,ſi non tuis ſuauiſſimis cõſo
lationibus iuxta menſuram tribulationum ſufficienter exi-
ſtam confortatus. 20 Et cùm ego ipſe tantam ſim expertus
in memetipſo diuinæ miſerationis dulcedinẽ,etiam in affli-
ctionibus maximis nunquã me deſerẽtem:quare vos ô per-
uerſi,falſas excuſationes quæritis,dicentes,præcepta Dei ni-
mium grauia eſſe, & obſeruatu difficillima, non poſſe vos
peccata derelinquere,& Deo ſeruire? Nunquid vobis qui ſic
fingitis laborẽ, difficultatẽ, & velut impoſſibilitatem quan-
dam in æquiſſimis præceptis Dei, nunquid vobis (inquam)
adhæret ſedes iniquitatis, vt nõ poſſitis iniquitatẽ deſerere?
an vlla vobis eſt adglutinata peccandi maléque viuendi ne-
ceſſitas? vt nõ poſſitis ex iniquitatis ſede in qua nunc quie-
ſcitis exurgere, eamq; ſurgendo relinquere? Si hæc dicitis,

18 *Si dicebã, Motus eſt pes meus, miſericordia tua domine adiuuabat me.*
1.Cor.10

19 *Secundũ multitudinẽ dolorũ meorũ in corde meo, cõſolatiões tuæ lætificauerunt animam meam.*
2.Cor.1

20 *Nũquid adhæret tibi ſedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto?*

mentimini, & blaſphematis dulcedinem miſerationis Dei,
quæ(vt ego certiſſima didici experientia)parata ſemper eſt
vobis auxiliū ferre,vt à malitia veſtra,in qua turpiter ſedetis
& requieſcitis, valeatis reſurgere, ſi vos tantum vobiſipſis
nō defueritis.Neq; verum eſt quod fingitis,in eius præceptis C
1.Ioan.15 eſſe laborē,difficultatē, & velut impoſſibilitatem. Mandata
Mat.11 enim eius grauia nō ſunt,eſtq; iugū eius ſuaue, & onus leue,
& amanti nihil eſt difficile. 21 Impij iſti perſequutionem
excitabunt, & quaſi venationem inſtituent aduerſus animas
iuſtorū,cupientes eos in laqueū & perditionē inducere: *&
homines innocētes ipſi,ſi poterūt, ad mortē deducent,abſq;
tuo timore, occaſiones quærent vt innocentes poſſint de
vita tollere. 22 Verùm aduerſus omnē impiorū malitiam,
contra omnem impietatem,dolos & machinamenta prauorum,
factus eſt mihi dominus Deus in refugiū,tanquam arx
munita, ad quā ſemper ego confugiā, & in qua ab omnibus
malorum periculis tutus abſcondar:& Deus meus factus eſt
mihi in auxiliū fiduciæ meæ,in adiutoriū, in quo ego ſpero
omnia malorū ſuperare pericula. In ipſius enim refugio &
protectione ero ab omni malo ſecurus. 23 Illis autē impiis
retribuet mercedem debitā impietatibus eorū: propter malitiā
eorū cōdemnabit & perdet eos dominus Deus noſter, D
Deus vltionum,qui ſemper agit liberè,ipſe perditione ſempiterna
condemnabit illos, proiiciétque & ſeparabit à facie
ſua in æternum, pro omnibus iniquitatibus quas ſunt operati,
redditurus illis mortem,peccati totū ſtipendium,à qua
ſuos electos omnes,qui bonitatem ſedulò ſunt ſectati,faciet
ſaluos in vitam æternam. Amen.

*21 Captabunt in animam iuſti: *& ſanguinē innocentē cōdēnabūt. 22 Et factus eſt mihi dominus in refugiū, & Deus meus in adiutoriū ſpei meæ. 23 Et reddet illis iniquitatē ipſorum, & in malitia eorum diſperdet eos, diſperdet illos dominus Deus noſter.*

ANNOTATIONES IN *Pſalmum nonageſimumtertium.*

VERSV primo,Deus vltionum liberè egit. Apud homines,qui iudicum funguntur officio,frequenter nō poſſunt vt volunt, exercere in maleficos vindictā, vel quòd non ſatis potentes ſint ad exequendū vltionem, vel quod præ timore, aut ſpe lucri, vel alicuius accipiendi beneficij,nō audeant,vel quia poteſtatem habent reſtrictam atque limitatam ab eo qui eſt poteſtate & auctoritate ſuperior. Atq; ita fit vt vltores & iudices in terris, qui loco Dei ſuper terram ſunt vltionum domini, ad quos ex commiſſo officio ſpectat vindicta

vindicta malorum,frequenter non liberè agant,non ſecurè,
non cõfidenter, non pro voluntate, neq; pro æquitate,dum
vel ſpe, vel timore,vel ſuperiori auctoritate ita eorum bra-
chium conſtringitur,vt non quantum debeât,velint:aut cer-
tè non valeant,quantũ velint. Deus verò,quoniam eſt omni- Gene.17
potens, cui nihil eſt impoſſibile, neque difficile, qui omnia Lucæ 1
quæcunq; vult facit, ſub cuius ditione cuncta ſunt poſita, vt Pſal.113
non inueniatur qui poſſit reſiſtere eius voluntati: ditiſſimus
item & ſibi ſufficientiſſimus, vt bonorum noſtrorum nõ in-
E digeat,neq; à quoquam quicquam debeat expectare:ſupre-
mus omnium dominus, rex magnus ſuper omnes reges, vt Heſter 13
non poſſit vlla ſuperiori auctoritate prohiberi:quoniã talis
(inquam) eſt Dominus Deus vltionũ, idcirco liberè ſemper Pſal.15
& cõfidenter agit in exequutione ſuæ iuſtitiæ. Verſu deci- Pſal.94
mo,Qui corripit gentes,nõ arguet? qui docet hominẽ ſcien
tiam? Ad vltimam partem hanc,Qui docet hominem ſcien-
tiam,repeti debet illud ex parte præcedenti,nõ arguet:hoc
modo, Qui docet hominẽ ſcientiam, non arguet? Quare in
eundem ſenſum ſic dici poterat abſq; repetitione,Qui cor-
ripit gentes,qui docet hominẽ ſcientiam,non arguet? Cùm
autem dicitur, Qui corripit gentes, videtur reſpicere cele-
briores punitiones factas in prioribus ſeculis ſuper totas
gentes, cuiuſmodi erat punitio diluuij ſuper totũ orbem,& Gene.7
ignis & ſulphuris ſuper Sodomã & Gomorrhã, plagarũ per Gene.19
Moyſen ſuper terram Ægypti,aliarúmque his ſimilium. Eſt Exod.7
ergo ſenſus, Is qui totas gentes corripit pro ſuis ſceleribus, & 8
vos impios nõ arguet pro veſtris impietatibus? Si totæ gen-
tes non poſſunt illius effugere vltionẽ,vos effugietis? Si non
parcit nec populis, vos impunè peccabitis, quaſi ignoret
Deus quæ agitis? Verſu decimotertio, Vt mitiges ei à die-
bus malis,donec fodiatur peccatori fouea. Clarius ex He-
bræo vertit Hierony. Vt quieſcat à diebus afflictionis:& Fe-
lix, Vt præſtes quietẽ illi à diebus malis:hoc eſt,vt illũ cuſto
dias à diebus malis, ne dies malos ſentiat, túncq; illũ facias
habere requiẽ,quando impiis erũt dies mali & dies afflictio
nis. In eo etiã quod ſequitur, Donec fodiatur peccatori fo-
uea:particula donec,impropriè ſumi videtur:& facilior ap-
F pareret ſententia,ſi ita diceretur, Vt mitiges ei à diebus ma-
lis,quãdo fodietur peccatori fouea. Poteſt tamẽ etiã impro-
priè accipi hæc particula, & talẽ efficiet ſententiam, Beatus

quem tu erudieris, & cætera, vt bene illi eſſe facias, & quietem præſtes per patientiæ tuæ doctrinam à diebus afflictionis, in quibus nunc agit, preſſus nimia peccatorum malitia, vt interim ex inſtitutione tuæ legis conſoletur in aduerſis, perferátq; in patientia & dulcedine ſpiritus impiorum malitiam, donec tandē aduerſum impios perſequutores videat fieri vltionem in nouiſſimo, quando illis fodietur fouea, id eſt, reuelabitur interitus atque perditio mortis æternæ, vt
Luc. 16 cum diuite illo epulone ſepeliantur in inferno. Atq; ita per dies malos, intelliguntur dies afflictionis & tribulationis in præſenti tempore. Iuxta priorem verò ſententiam, intelliguntur tempora æternitatis, quibus impij in tormentis detinebuntur. Verſu decimoquinto, Quoadvſq; iuſtitia conuertatur in iudicium. Manifeſtum eſt, particulam quoadvſque, non accipi vt denotet excluſionem, quaſi ſignificetur, interim nō derelinquendos ſanctos donec iuſtitia conuertatur in iudicium, ac tum ſanctos derelinquendos, quando iuſtitia cōuertetur in iudicium: ſed accipitur vt ſignificet conſequutionem eius quod poſterius futurum eſt, ſecundum temporis ordinem: quemadmodum in Euangelio de Io-
Matth. 1 ſeph dicitur, quòd deſponſatam ſibi vxorem Mariam non cognouit, donec peperit filium ſuum primogenitum. Et in Pſalmo c i x, Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, &c. Iuſtitiam autem conuerti in iudicium, intelligunt duobus modis, videlicet vel de iuſtitia Dei, vel de iuſtitia ſanctorum. Iuxta priorem modum in Elucidatione diximus, iuſtitiam Dei conuertendam in iudicium, quia ipſa quæ nunc diſſimulat & differt punitionem impiorum, & velut otioſa ceſſare videtur, tandem ad vltionis iudiciū procedet. Sicut enim nunc à iudicio ceſſare videtur, ita tum manifeſtè cōuertetur ad iudiciū. Alij de iuſtitia ſanctorū interpretantes, dicūt, iuſtitiam ſanctorū, quæ nunc contemnitur, deridetur, & perſequutionem ſuſtinet, aliquando venturam in iudiciū, quando coram omnibus reuelabitur, & quanti ſit pretij monſtrabitur, pro qua glorioſam accipient ſtolam incorruptionis. Nunc enim quaſi abſq; iudicio, abſq; æſtimatione, & velut nullius pretij habetur iuſtitia: ſed veniet tempus, quando in iudiciū conuertetur, quando præ ſubitatione inſperatæ ſalutis cōturbati impij dicēt, Ecce quos aliquādo
Sapien. 5 habuimus in deriſum & in ſimilitudinem improperij. Ecce

quo

quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorũ eſt. Verſu eodem, Et qui iuxta illam, omnes qui recto ſunt corde. Plerique id legunt accentu quæſtionis ac ſubnexæ reſponſionis, hoc modo, Et qui iuxta illam? omnes qui recto ſunt corde. Verùm ſi originalem Græcam lectionem reſpiciamus, videbimus manifeſtè nequaquã hanc eſſe rectã lectionẽ. In Græco enim ſic legitur, καὶ οἱ ἐχόμενοι αὐτῆς, πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.
H Vbi manifeſtum eſt, nullũ poni ſignum quæſitiuum: poteſtq; ſic verti, Et exiſtentes iuxta illam, omnes recti corde, ſubaudiendo verbũ ſubſtantiuum, ſunt. Vnde patet, qui, in noſtra lectione nõ eſſe ſignum quæſitiuum, ſed indefinitè poſitum, vt hunc faciat ſenſum, Et omnes qui recto ſunt corde, ſunt illi qui ſunt iuxta eam. Foretq; ſermo aliquãto facilior, ſi ita legeretur, Et iuxta illam omnes recti corde. Cæterũ, quod ad ſententiam pertinet huius lectionis, nos in Elucidatione duplicẽ indicauimus. Priorem de bonis in die iudicij, abſq; cõfuſione aſtituris iuſtitiæ Dei, quando tolletur impius, ne videat gloriã Dei: poſteriorem de approbatione diuinæ ſententiæ, quemadmodũ aſſeſſores iuxta iudicis iuſtitiam iudicantem aſſiſtunt per circuitum. In lectione autẽ Græca, relatiuum poſſet referre iudicium æquè atq; iuſtitiam: quoniam in eo idiomate vtrunq; eſt generis fœminini. Vnde legi poteſt, Et qui iuxta illud, omnes recti corde. Quod ad eundem modũ poteſt exponi. Sancti enim iuxta iudiciũ Dei erunt, quoniã ei adhærebũt, ipſumq; approbabunt, tanquam aſſeſſores. Beatus Hieronymus vertit ex Hebræo, Et ſequentur illũ omnes recti corde, quod in eandẽ ſententiã rectè poteſt interpretari. Dicuntur enim aſſeſſores ſequi iudiciũ iudicis. Ad quẽ modum exponi poteſt etiã lectio noſtra vulgata, per ſequelam iuſtitiæ intelligendo eius approbationem. Verſu decimoſexto, Quis cõſurget mihi aduerſus malignantes, aut quis ſtabit mecum aduerſus operantes iniquitatẽ? Intelligitur hæc interrogatio pronũciari, vel ex metu periculi, propter mala & pericula quibus plenus eſt mundus, vel ex feruore indignationis bonæ ſecundũ Deum, propter deſideriũ diſſipandi improborum malitiam. Priori ſatis cõſonat quod mox ſequitur, Niſi quia Dominus adiuuit me, paulominus habitaſſet in inferno anima mea. Poſteriorem tamen ſententiam explicat Elucidatio, & connexionẽ cum verſu ſequenti nõ ineptam

demonſtrat. Verſu vigeſimo, Nunquid adhæret tibi ſedes A
iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto? Nos in Elucida-
tione hunc verſum ſumus interpretati, quaſi interiectum
ad obiurgationem impij in peccatis permanere eligentis,
prætextu difficultatis, quã fingit eſſe in obſeruatione man-
datorum Dei. Atque ita pronomen, tibi, demóſtrat ipſum-
met impium, ad quem dicitur fieri ſermo: qua autem occa-
ſione hîc ad peccatorem dicamus verti ſermonem, ſatis id
monſtrat continuatio Elucidationis. Et hoc incognitum
non eſt, quomodo impij laborem fingunt in præceptis Dei,
quomodo difficultatem cauſantur, & queruntur de labore
atque dolore, quem dicũt eſſe in obſeruatione diuini man-
dati : cum ſecundum veritatem, impiorum viæ ſint multo
magis difficiles, & plenæ laboribus : quemadmodũ in libro
Sapien.5 Sapien. ſerò pœnitentes impij atteſtantur, dicentes, Laſſati
ſumus in via iniquitatis, ambulauimus vias difficiles. Et in
Pſalmo XIII. de viis impiorum dicitur, Contritio & in-
fœlicitas in viis eorum. Hos autem qui ſic fingunt in præce-
pto laborem, vbi verè labor non eſt, amara obiurgatione
ferit Propheta, cùm ait, Nunquid tibi, qui ſic fingis in præ-
cepto laborem, adhæret ſedes iniquitatis? Solent enim di-
cere, non poſſe ſe vitam malam deſerere, debere ſe hoc pa-
cto, id eſt, malle in peccato quopiam viuere, non poſſe aliter
agere, vitium non poſſe deſerere, de quo fortè commouen-
tur: atque ita ſibi dicunt ſedem iniquitatis adhærere, vt non
poſſint ab ea, in qua ſedent, iniquitatis ſede exurgere, vt nó
poſſint prauitatem ſuam, in qua firmati ſunt, derelinquere.
Dicunt quoque à natura ſe habere vt ſic viuant, contrarium
eſſe ſuæ naturæ non ſic viuere vt viuunt, atque etiam hoc
pacto ſedem iniquitatis ſibi dicunt adhærere. Contrarium B
tamen indicat Prophetæ hæc obiurgatoria interrogatio,
cùm ait, Nunquid tibi adhæret ſedes iniquitatis, qui fin-
gis in præcepto laborem? quaſi dicat, Nequaquam adhæ-
ret, vt tu impiè & obſtinatè fingis. Quacunque enim hora
pœnitentiam agere volueris, poteris aſſiſtente Dei gratia, à
tua malitia exurgere. Alij verò ſermoné dirigunt ad Deum,
ad quem ſermo fit in verſu mox pręcedéti, hoc modo, Nun
quid tibi, ô Deus, adhæret ſedes iniquitatis? vt ſignificetur
nequaquam Deo adhærere eos qui in iniquitatibus ſedent:
Pſalm.5 quoniam (vt in alio Pſalmo dicitur) nó habitabit iuxta eum

mali

malignus, neq; permanebũt iniuſti ante oculos eius. Quod autem ſequitur, aliqui legunt per verbum perſonæ ſecundæ, hoc modo, Qui fingis laborem in præcepto: vt, qui, referat Deũ. Fingit enim Deus in præcepto laborẽ, quia præcepta nobis talia poſuit, quæ in obſeruatione ſua propter carnis noſtræ ad mala pronitatem, habent quandam difficultatem: verùm id propter noſtrã fecit vtilitatem, vt tanto fiat nobis remuneratio glorioſior. Et iuxta hanc ſentẽtiam præſens verſus cum præcedenti ſermone hoc pacto poterit continuari, Quando ego in periculis eram, & ad caſum tendebam, tua miſericordia Domine adiuuabat me: & ſecundum multitudinem dolorum in corde meo, lætificatus ſum conſolationibus tuis. Tibi enim nequaquam adhæret ſedes iniquitatis, tu in iniquitate non reſides, qui laborẽ formas,
C & ponis nobis in præcepto. Et licet laborẽ poſueris in præcepto quod dediſti nobis, minimè tamen id feciſti, quòd iniquitatem diligas, vt labore deterriti præceptum violaremus: quandoquidem ita nobis ſemper paratus aſſiſtis tuis conſolationibus, ne frangamur laboribus. Alij legunt per tertiam perſonam, Qui fingit laborem in præcepto. Nam in Græco relatiuum nullum eſt, ſed tantum participium πλάσσων, id eſt, formans, quod iungunt cum nomine θρόνος, hoc modo, Nunquid adhæret tibi thronus iniquitatis, qui fingit laborem in præcepto? Eſtque ſenſus, Nequaquam tibi Domine adhærent throni iudicum & hominum impiorum, qui throni (id eſt, iudices & principes ipſi in eis reſidentes) fingunt laborem in præcepto, præcipiunt grauia, difficillima, & ferè impoſſibilia aliis, vt cùm non pro voto ſatisfecerint, iuſtam inueniſſe videantur anſam ad perdendum innoxios. Nequaquam Deo tales throni iniquitatis adhærent, nequaquam ad ipſum tales iniquitatis ſedes pertinent. Noſtra tamen lectio, quæ habet in perſona ſecunda, fingis, rectè etiam ex Græco accipitur, nec aliter vertit ex Hebræo Hieronymus. Verſu vigeſimoprimo, Captabunt in animam iuſti. In Græco eſt θηρεύσουσιν, id eſt, venabuntur, vel venationem inſtituent aduerſus animam iuſti, vel ſuper animam iuſti: videlicet vt eam comprehendant, & morte illaqueent. Idem valet captabunt, id eſt, capere, ſiue comprehendere ſtudebunt & conabũtur. Eſt enim hoc captare, quaſi cũ obſeruatione diligenter venari & ſedulò quærere.

NONAGESIMIQVARTI PSALMI ARGVMENTVM.

INVITATIO eſt hic Pſalmus fidelium ad laudem Dei, propterea quòd ipſe rex & Dominus ſit omnium ſupremus, qui omnia fecit, & vbique tam in terra quàm in mari plenum & perfectum tenet imperium, qui eſt omnium ſuorum fidelium paſtor & curator benigniſſimus. Dehinc à verſu octauo ad finem vſque, exhortatio ponitur fidelis populi, ad credendum & obediendum illi potentiſſimo Domino, ad cuius laudem iam antè inuitauerat, proponens exemplum veteris illius populi Iudaici inobedientis & murmuratoris, ne, vt illi vltione Dei in terram promiſſionis propter ſuam impietatem non fuerunt introducti, ita & nos contingat à terra quietis æterna nobis promiſſa excidere, ſi voci Dñi fuerimus inobedientes.

NONAGESIMIQVARTI PSALMI ELVCIDATIO.

VENITE pariter omnes qui timetis Dominũ,
vt vnà lætemur & exultemus in Dño Deo no-
ſtro, laudéſq; in iubilo alacriter cãtemus Sal
uatori noſtro, qui nos à morte ſaluos facit, &
vita donat ſempiterna. 2 Maturemus, feſti-
nemus, quaſi præuenientes & præoccupantes ante conſpe-
ctum vultus eius, laudibúſq; & actionibus gratiarum acce- E
dere eius præſentiam feſtinemus, velut contendentes quis
prior ſit aduenturus: neq; tamen appareamus ante conſpe-
ctum eius vacui, ſed laudis & actionis gratiarum adferamus
coram eo munera: * & in pſalmis, hymnis, atq; canticis ſpi-
ritualibus iubilemus ei Saluatori noſtro. 3 Quoniã Deus
noſter eſt magnus Dominus, & rex magnus, præ omnibus
qui dij nominantur vel exiſtimantur in cælo aut in terra.
Ipſe enim eſt rex regum & Dominus dominantium, qui do-
minatur ſuper omnes habẽtes poteſtatem vel imperium in
terris, & ipſi nemo dominatur ſuperior. Omnes quoq; qui
dij nominantur, huic ſunt vt primo & ſoli vero Deo ſubie-
cti, quomodo ſerui erga dominum ſuum: * & ipſe Dominus
non abiiciet in ſempiternum populum ſuum, nunquam de-
relinquet ſibi ſeruientes, & in ſe habentes fiduciam. 4 Eſt
profectò Deus noſter magnus Dominus, & rex magnus ſu-
per omnes deos, quoniam pleniſſimo imperio dominatur
& imperat omnibus finibus terræ: tota latitudo terræ ab
Oriente vſq; ad Occidentem, & à Septentrione vſq; ad Me-
ridiem

1 Venite, ex
ultemus do-
mino, iubile
mus Deo ſa
lutari no-
ſtro.
2 Præoccu-
pemus faciẽ
eius in con-
feſſione:
** & in*
pſalmis iu-
bilemus ei.
3 Quoniã
Deus ma-
gnus domi-
nus, & rex
magnus ſu-
per omnes
deos:
Apoca. 19
** quoniam*
non repellet
Dominus
plebẽ ſuam.
4 Quia in
manu eius
ſunt omnes
fines terræ:

ridiem eius eſt ditioni pleniſſimè ſubiecta : & quæcunq; to
ta hac terræ latitudine continétur, ipſe habet quaſi in ma-
nu ſua, vt de eis poſſit agere & conſtituere quicquid libue-
rit, & quæcunq; voluerit facere : cum cæteri interim domi-
ni vel dij, nonniſi in aliqua terræ anguſta particula ſuæ ha-
beant dominationis imperium, anguſtis valde terminis con
cluſum: & illo ipſo in loco vbi dominantur, nó omnia poſ-
ſunt agere ac diſponere pro ſua volũtate, neq; omnia age-
re illic valent quæ volunt: vt meritò horum comparatione
Deus noſter magnus dominus, & rex magnus debeat nun-
cupari: *imò & altiſſima montiũ, ſummos vertices mõtium *& altitu
ipſe poſſidet: adeò nihil eſt in vniuerſa terra ipſius imperio dines mõtiũ
non ſubditũ, vt loca etiam altiſſima & hominibus inacceſ- ipſius ſunt.
ſa, in ſua habeat poſſeſſione. 5 Neque verò ſolum in terra 5 Quoniã
ſuum habet imperium, verùm æquè etiam in amplitudine ipſius eſt
maris. Ipſe enim eſt, qui mare in principio creationis rerum mare, &
de nihilo condidit, propter quod iure ipſi quoq; aſcribi de- ipſe fecit
bet in dominium: *ſicuti & terram (quæ propter naturalem illud:
G ſuã ſiccitaté arida ſiccáq; meritò nuncupatur) ipſe forma- * & ſiccam
uit ſuis manibus, hoc eſt, virtute ſuæ potentiæ & ſapientiæ manus eius
ipſius induſtria: quomodo artifex manibus ſuis formatopus formaue-
de luto, ita ipſe ſua potentia de nihilo. 6 Venite vnà mecũ, runt.
vt ſummo illi regi & domino ſummum exhibeamus hono 6 Venite,
rem, adorantes illum in ſpiritu & veritate, vt primum & ſu- adoremus,
premum dominatorem, & coram eo in profundiſſima cor- & procida-
dis humilitate procidétes, ſimul & corda & corpora noſtra, mus:
hoc eſt, totos nos ſub illius potentiſſima manu humilian- * & plore-
tes: * inſuper & lacrymas fundamus coram eo, tum ad ob- mus ante
tinendam peccatorum veniam, quibus ipſius magnificen- dominum,
tiam vehementer, multipliciter, & frequenter offendimus, * qui fecit
tum ad impetranda ſancta dona ſalutaris gratiæ eius : * & nos, quia
meritò coram illo procidere atq; flere debemus, quoniam ipſe eſt do-
ipſe eſt qui nos de nihilo creauit, & rationales creaturas eſſe minus deus
fecit, cum nihil fuiſſemus: & ipſe eſt dominus Deus noſter, noſter.
cui totos noſipſos debemus quantiquanti ſumus, cui debe-
mus hoc ipſum quòd ſumus, & quòd homines ſumus, & cui Gene. 48
inſuper omnia quæ ſunt in nobis debemus referre accepta,
omnémq; dare gloriam, honorem, benedictioné, & gratia- 7 Et nos po
H rum actionem. 7 Nos verò ſumus populus paſcuæ eius, ſu pulus paſ-
mus quaſi grex ouium, quas ipſe vt paſtor bonus regit & pa cuæ eius:

ſcit ab infantia noſtra: qui ſecundum corpus in hoc mundo
nos paſcit abundãter, omnibus quæ ſunt ad corporis ſuſten
tationem neceſſaria, faciens terram germinare, herbam, &
fructus humano vſui aptos, terrámq; fœcundans & irrigans
deſuper, ad ſubminiſtrandũ nobis cõmoda cibaria: ſecundũ
ſpiritũ verò, intra ſuam Eccleſiam ornatiſſimã nos paſcit vi-
uificis doctrinis atq; ſacramẽtis, donans abundè nobis om-
nia quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria: ita vt non deficiamus in
** & oues* vllo bono ſiue gratia: * & ſumus nos quaſi oues ſub manu
manus eius: eius, ſub eius cura viuẽtes, ſub eius ducatu, protectiõe & cu
Hiere. 43 ſtodia ſecuri, quomodo oues ſunt ſub manu paſtoris, q nos
Eſaiæ 49 etiã facit numerando tranſire per manũ ſuã, ſiue ſub manu
2. Cor. 6 ſua, quomodo greges ouiũ trãſeũt ſub manu numerãtis, per
8 *Hodie ſi* omnia fideliſſimi paſtoris erga nos exercens officium. Pro-
vocẽ eius au inde vos quicũq; Deo placere cupitis, ſi in hoc die ſalutis, in
dieritis, no- hoc acceptabili tẽpore gratiæ, vocẽ audieritis domini Dei
lite obdura veſtri ad vos loquẽtis, ſiue per exteriorẽ ſermonem, ſiue per
re corda ve internam alloqutionẽ, ſiue per alium quẽlibet vocationis
ſtra. modum, cauete ne obduretis corda noſtra, ne veſtræ volũta
tis arbitriũ liberũ obfirmetis aduerſus vocem Domini vo- A
cantis, vt nolitis vocantem ſequi, nolitis monentem audire,
obedire præcipienti: ſed mitia & mollia illi exhibete corda
veſtra, obedientes eſtote vocanti, monenti, præcipienti.
9 *Sicut in* 9 Nolite (inquam) in hoc die veſtra corda obdurare, ſicut
irritatione olim patres veſtri, illa vetus Iudæorum ſynagoga, populus
ſecundũ diẽ duræ ceruicis & cordis lapidei, obdurauit cor ſuũ aduerſus
tentationis dominum in tempore illo quando irritauit, exacerbauit, &
in deſerto, ad iracundiã ſiue ad amaritudinẽ prouocauit dominũ per
10 *Vbi ten* infidelitatem in tempore tentationis, in deſerto. 10 In quo
tauerũt me deſerto patres veſtri, illi duræ ceruicis Iudęi, me tentauerũt
patres ve- multis vicibus, non credẽtes, neq; obedientes voci meę, qui
*ſtri: * pro-* illis per Moyſen & Aaron ſeruos meos, loquebar, & opera-
bauerũt, & bar pro eis mirabilia: * ipſi experimentũ quæſierũt potẽtiæ
viderũt ope meæ, perpetuò diffidentes, non credentes, & murmurantes,
ra mea. & viderunt opera mirabilia, quæ ego corã eis, licet incredu
11 *Quadra* lis & murmurantibus, exhibui: & ne ſic quidẽ ab infidelita-
ginta annis te & murmure eos potui prohibere. 11 Et propter hãc illo-
offenſus fui rum infidelitatẽ, diffidentiã atq; murmurationẽ, per annos B
generationi quadraginta offenſus fui veteri populo illi, generationi
illi: peruerſæ incredulorũ & tentatorũ: circunduxi eos in indi-

gnat

gnatione mea per annos quadraginta per deſertū,quod iter Pſalm.94
intra quadraginta dierum ſpatium perfeciſſent, ſi voci meæ
credidiſſent,fuiſséntq; obedientes: * & dixi (videns illorum *& dixi,
obſtinatam malitiam,quòd malum ſuper malum adderent, *Semper hi*
quódq; nec mirabilibus beneficiis, nec terribilibus vltioni- *errant cor-*
bus poſſent à ſua prauitate auerti) populus iſte ſemper er- *de.*
rat corde,perpetuò murmurant,diffidunt, non credunt,ten-
tant,& me ad iracundiā prouocant,quomodocūque ego cū
illis agam,ſiue beneficia cōferendo, ſiue terrores oſtenden-
do,nihil proficio,perſeuerant illi in ſua malitia, nihil aliud
quàm tentant & murmurant,neq; beneficiis emolliri, neq;
terroribus cōpelli poſſunt ad obedientiam. 12 Et ipſi non 12 *Et iſti*
cognouerūt vias meas,meam iuſtitiam,meam miſericordiā, *nō cognoue*
meam veritatem,meam fidem,quibus ego ambulo & ince- *runt vias*
do in omnibus actionibus meis,non crediderunt mihi, nec *meas:*
C in me confiſi ſunt,vti faciunt quibus cognitæ ſunt viæ meæ:
*propter quod ego illis iuraui in iracundia mea, propter * *vt iura-*
quam infidelitatē atq; malitiā firmiſſimo decreto ſtatui, & *ui in ira*
tanquam irreuocabilem ſententiam protuli, quòd nō eſſent *mea, ſi in-*
ingreſſuri in terram quietis, quam promiſerā patribus eo- *troibunt in*
rum,& in quam eos introduxiſſem, ſi debitam mihi præſti- *requiē meā.*
tiſſent obedientiam.Propter quod, omni attentione ſollici-
tiſſimè cauendum eſt in hac die, in hoc tempore gratiæ, ne
illorum culpa & inobedientia ſimiles inuenti, digni efficia-
mur conſimili pœna: ne videlicet ob incredulitatem & in-
obedientiam excludamur ab illa fœlici repromiſſionis ter-
ra,quam expectant & deſiderant omnes electi, vt in ea habi
tent,& regnent in ſecula ſeculorum.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum nonageſimumquartum.

VERSV primo,Venite,exultemus domino.Valde iucun-
dum eſt,quod in hoc Pſalmo, quoties fit inuitatio vel
ad Deum laudādum,vel ad Deū adorandum,non dicit Pro-
D pheta per ſecundam tātum perſonam, Venite,exultate do-
mino,iubilate Deo ſalutari noſtro, præoccupemus faciem
eius,&c.ſed prima perſona dicit,Adoremꝰ,exultemus, pro-
cidamus,ploremus. Nō enim eſt hic Propheta ex illorū nu-
mero qui alios docētes,& ad bonū exhortantes,ipſi nihil a-
gūt eorū ad quæ adhortātur alios:qui ad fortiter bellandū
cōtra hoſtem claſſicum canunt, tubam ſuæ vocis exaltātes,
ipſi

ipſi interim viuentes in otio,ac ſub hoſtili tyrannide miſerè
ſeruire præeligentes. Sanè qui huiuſmodi ſunt,ita dicũt,Ve-
nite,exultate,iubilate,procidite,plorate:ſed prima perſona
negligunt ſeipſos includere cum iis quos adhortãtur.Vide-
licet tales erant illi de quibus Saluator terribiliter in Euan-
Matth.23 gelio loquitur,dicẽs, Super cathedrã Moyſi ſederũt Scribæ
& Pharisæi.Omnia ergo quæ dixerint vobis,ſeruate & faci-
te:ſecũdum opera autem eorum nolite facere. Dicũt enim,
& nõ faciunt. Alligant autem onera grauia & importabilia
in humeros hominum , digito autem ſuo nolũt ea mouere.
Horum verò longè diſſimilis eſt, qui proximis dicẽs venite,
ſtatim illis ſe adiũgẽs,ſubiicit,exultemus,iubilemus, proci-
Eſa.2 damus,ploremus,&c.Sic & apud Eſaiam ſeinuicẽ adhortã-
tes fideles populi dicũt,Venite, aſcẽdamus ad montem do-
mini , & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas ,&
ambulabimus in ſemitis eius. Verſu ſecũdo,Præoccupemus
faciẽ eius in cõfeſſione. Præoccupemus,idem eſt quod præ-
ueniamus,quemadmodũ vertit Felix,ſiue maturemus , aut
feſtinemus:hoc eſt,tẽpeſtiuè veniamus,dum tempus eſt lau-
Pſalm.76 dãdi:quemadmodum alibi dicitur, Anticipauerunt vigilias
Pſalm.118 oculi mei.Et rurſum, Præuenerũt oculi mei ad te diluculo,
vt meditarer eloquia tua. Poteſt etiã iſta præoccupatio in-
dicare quandam cõtentionẽ & vehemẽs ſtudium,quo ſancti
Dei ſerui quãſi cõtendere videntur ad inuicem præuenien-
dum in Dei laudibus:dum ſancta quadã æmulatione vnuſ- E
quiſque ſuũ proximum conatur ſuperare:vt ſit ſenſus,Quaſi
inuicem præoccupãdo,ſiue præueniendo, feſtinemus venire
ante cõſpectum domini Dei noſtri.Confeſſio autem in qua
monemur præoccupare faciẽ domini,intelligitur confeſſio
laudis & actionis gratiarũ. Vnde Hieronymꝰ ſic vertit,Præ-
occupemus vultũ eius in actione gratiarũ. Et Felix, Præue-
niamus faciem eius in confeſſione , celebratione, vel laude.
Verſu tertio, Quoniã nõ repellet Dominus plebem ſuam.
Hãc particulam , quæ ſecundum vſum Romani Pſalterij in
templis canitur,nõ habet lectioꝰ Hebræa, neq; aliquid eius
loco.Et dicũt,Gallicanũ Pſalteriũ ipſam ſimiliter nõ habe-
re,quãuis cõmuniter in libris habeatur inſerta ex Pſalterio
Romano.Neque habet hoc loco ſatis aptã cõnexionẽ,quæ
melior eſſet,ſi illo omiſſo ita legeretur,Quoniam Deus ma-
gnus dominus , & rex magnus ſuper omnes deos. Quia in

manu

manu eius ſunt omnes fines terræ, & altitudines montium
ipſius ſunt. Sic enim verſus ſubſequẽs manifeſtè cauſam red
dit eius quod dicit præcedẽs. Ratio enim magnitudinis re-
gni & dominij Dei noſtri rectè ex hoc ſumitur, quia in ma-
nu ſua habet omnes fines terræ, & quoniã altitudines mon-
tiũ ipſius ſunt. Propter quod in Elucidatione licet particulã
illã, Quoniã nõ repellet dominus plebẽ ſuã, adiecerimus, &
explicauerimus, ſic tamẽ eã poſuimus quaſi impertinẽtẽ, &
velut ex abũdãti interiectã. Illud autẽ quod ſequitur, Quia
in manu eius ſunt omnes fines terræ, &c. iũximus cũ præce-
denti illo, Quoniam Deus magnus dominus & rex magnus.
F Vbi notandũ quòd regnum atque dominiũ domini noſtri in
duobus hîc cõmendatur, & vt magnũ eleuatur. Primũ qui-
dem in hoc quòd latiſſimè expanditur, quoniã videlicet non
in vna aliqua terræ parte, non in Europa ſola, neq; tantũ in
Aſia, neq; in Aphrica tantũ: quẽadmodũ qui inter homines
dominantur, nemo prorſus inuenitur ex illis, qui vniuerſale
habeat totius terræ dominiũ: ſed vel vnius tãtũ plagæ in ter
ra, vel minimæ alicuius particulæ, quæ cõparatione facta ad
totius terræ magnitudinẽ, nõniſi pũctulus venit æſtimanda.
Dominus autẽ Deus noſter in omnibus finibus terræ impe-
riũ tenet, imò & altiſſima mõtiũ loca, hominibus inacceſſa,
imò incognita poſſidet. Secũdò commẽdatur dominiũ Dei
noſtri in perfectione imperij & perfecta ſubiectione, cũ di-
cuntur fines terræ eſſe in manu eius. Quod enim in manu
quis habet, pleniſſimè illud ſuæ habet volũtati ſubiectũ, vt
poſſit agere de eo quicquid libuerit: quẽadmodũ etiã vulgò
dicere ſolemus, illud nos habere in manu, quod in plena eſt
noſtra poteſtate, vt agere de eo poſſimus ꝑ noſtro placito.
Nõ ſic enim alij qui dominãtur ſuper terrã, in manu habent
terras, quarũ ſunt domini: neq; eos omnino in manu habent
quibus dominantur, neq; agere ſemper poſſunt quodcũque
voluerint, niſi & ipſi velint aliquãdo pati quodcũq; ſubditis
placuerit. Verſu quinto, Quoniã ipſius eſt mare, & ipſe fe-
cit illud. Illud poſterius, Et ipſe fecit illud, accipi poteſt vt
exprimatur in eo cauſa dicti prioris. Ratio enim quare do-
mini ſit mare, eſt, quia ipſe fecit illud. Vnde Hieronymus
G in ſua verſione cõiunctionem cauſalem pro copulatiua po-
nit, in hunc modum, Quoniã ipſius eſt mare. Ipſe enim fecit
illud. Quod ſi quis obiiciat, artifices pleraque ædificia face-

re,

re,& domos cóſtruere, quorũ tamẽ ob hoc ipſi nó ſunt do-
mini:manifeſta obiectionis huius eſt ſolutio, quoniã artifi-
ces illi tantũ in conſtruendo miniſtri ſunt,ex aliena materia,
ex pretio & lucro alieno ædificãtes,neq; ſibi, ſed illi qui eos
conducit pretio,ædificant.Deus autẽ cælũ,terram,& omnia
quæ condidit,nó vt miniſter fecit cóductitius, non ex aliena
materia,quã ſibi alius quiſquã ſuppeditaſſet,non ab aliquo
mercede cóductus,nó operãs ſub lucro,nó etiam vtẽs cuiuſ-
cunq; adiutorio,ſed de nihilo,propter ſemetipſum & per ſe-
metipſum omnia creauit : propter quod , meritò omnium
dñs habetur,& vt talis colitur atque adoratur ab omnibus
qui incolũt locũ dominationis eius. Per ſiccam autẽ ſiue ari-
dã,quam in parte poſteriori dicũtur formaſſe manus domi-
ni,manifeſtũ eſt intelligi terrã,quæ ſic appellatur à qualita-
te prima in ea prædominãte. Vnũquodq; enim elementum
vnã ex quatuor primis qualitatibus in ſe habet excellentem
& prædominãtem , vtpote ignis dominãtem habet calidita-
tem,aër humiditatem , aqua frigiditatem, terra ſiccitatem.
Qua de re latius ex propoſito egimus in libris de cóſidera-
tione rerũ naturalium, lib.5.quem inſcripſimus de genera-
tione & corruptione rerũ naturalium.A prædominãte ergo
ſiccitate,terra in ſcripturis appellatur arida vel ſicca,quem-
admodum Gen.1.dicitur , Cógregentur aquæ quæ ſub cælo ſ
ſunt in locũ vnũ,& appareat arida. Et iterũ , Et vocauit ari-
dã terrã. Verſu ſeptimo,Oues manus eius.Oues manus do-
mini , intelligi poſſunt , quas creauit & fecit. Melius tamen
videtur,vt intelligantur oues ſub manu eius, vel ſub cura e-
ius,quemadmodũ in Elucidatione expoſuimus. Sub manu
enim paſtoris dicũtur oues paſci,ſub cuius cura & defenſio-
ne paſcuntur.Paſcua autẽ iſta,cuius nos dicimur eſſe popu-
lus,altera corporalis eſt mundi huius, de qua paſcua in alio
Pſalm.36 Pſalmo dicitur,Spera in domino,& inhabita terrã,& paſce-
Pſalm.22 ris in diuitiis eius.Vel ſpiritualis , de qua iterũ in alio Pſal-
mo , Dñs regit me , & nihil mihi deerit , in loco paſcuæ ibi
Ioan.10 me collocauit.Et ipſe paſtor in Euãgelio, Per me ſiquis in-
troierit , ſaluabitur, & ingredietur , & egredietur,& paſcua
inueniet:nihil dubiũ quin ſpiritualia paſcua ſignificare vo-
luerit. Verſu octauo,ac deinceps,Hodie ſi vocẽ eius audie-
ritis,&c. Totum hunc locum vſque ad finem Pſalmi prolixè
tractat Paulus Apoſtolus , tertio & quarto capitulis Epiſto-

læ ad Hebræos:per hodie iſtud,cuius fit hîc mentio , intelligendo tempus iſtud gratiæ & ſalutis, de quo in alia Epiſtola Corinthis ſcribẽs,ait,Ecce nũc tempus acceptabile , ecce 2.Cor.6
nunc dies ſalutis. Monemur autẽ exemplo veteris illius increduli populi,nõ obdurare corda noſtra ad vocẽ Domini, ne ſimili pœna pereamus , ne quomodo illi in deſerto proſtrati nõ potuerũt introire in requiẽ,ita & nos cõtingat à requie æterna fieri alienos:ne patrũ imitatores facti in culpa, ſimiles efficiamur etiam in pœna. Fœlix enim quem faciunt aliena pericula cautũ. Verſu vndecimo, Quadraginta annis offenſus fui generationi illi. Pſalteriũ Romanũ hoc loco legit , Quadraginta annis proximus fui generationi huic:
A quomodo etiã in Eccleſiaſtico recitatur officio, in horarum matutinarũ inuitatorio. De cuius lectionis veritate nõ magna eſt difficultas,ſi intelligamus, Deũ illis fuiſſe proximum in beneficiorũ collatione & mirabili prouiſione, qui & manna illos per annos quadraginta pauit, & veſtimẽta eorũ cuſtodiuit,vt nõ detererẽtur,& in omnibus eos protexit atque ſeruauit à nocumẽto beſtiarũ & hoſtiũ,ſemperq; pręſentem ſe exhibuit in tabernaculo,loquẽs Moyſi & Aaron. Attamẽ lectio Hebraica non habet proximus fui , neq; etiam lectio Græca,ſed vtraq; habet offenſus fui. Vnde ex Hebræo vertit Hieronymus , Quadraginta annis diſplicuit mihi generatio illa. Felix autẽ , Tæduit me generationis huius, vel faſtidiũ perpeſſus ſum de generatione hac , aut moleſtia ſum affectus. Alius vertit, Iurgatus ſum cũ generatione hac:quę omnia ſatis cũ noſtra lectione conueniũt. Cùm enim cuipiã offenſi ſumus,illius nos ſolet tædere,ab illo perpetimur moleſtiã,cũ illo iurgamur. Poſſet verò etiã illa lectio Romani Pſalterij ad hãc reduci ſententiã,ſi intelligamus,Deũ illi generationi quadraginta annis fuiſſe proximum ad vltionem & caſtigationem , quomodo præceptor ſe proximum ſemper exhibet diſcipulo cõmiſſo ſuæ fidei,quem perpetuò obſeruat, vt mox vbi deliquerit caſtiget , nec impunè patiatur delinquere. Verſu vltimo , Vt iuraui in ira mea , ſi introibunt in requiem meam. Lectio Romana pro vt,habet, quibus,hoc modo, Quibus iuraui in ira mea. Et eſt ſentẽtia aliquãto clarior,quàm ſit in lectione noſtra vulgata. In Græco
B tamen habetur, ὡς ὤμοσα, hoc eſt,vt iuraui,quomodo habet noſtra lectio Gallicana : vbi , vt , videtur accipiendum loco

quam

quamobrẽ:vt ſit ſenſus,Quamobrem,vel propter quod, iuraui in ira mea. Ex Hebraico autem quidam vertunt, Quibus iuraui:alij, propter quod,vel quamobrem iuraui.In eo autem quod ſequitur,Si introibũt in requiem meam, nota modum huius enũtiationis,quæ ex cõſuetudine hominum in ira loquentiũ defectum patitur, & negationem firmiſſimam,abſq; tamen vllius negationis expreſſione, ſignificat. Exprimit enim dominus in huiuſmodi loquutionibus modum hominum iracundia inflammatorum, qui talibus ſolent eclipticis ſiue deficientibus vti ſermonibus, velut ira ſupprimente orationis complementum. Quod autem quidam dicunt,in huiuſmodi orationibus,ſi,idem valere quod nõ,nõ videtur aptè dici. Sic enim non eſſet oratio deficiens, ſed perfecta,ſi idem valeret ſi,quod nõ.Qui enim dicit,Nõ introibũt in requiem meam:manifeſtũ eſt, eum facere orationem completam. Hoc tamen verum eſt,vbi ſic ponitur ſi,cõiũctio tali modo quo hîc ponitur, in imperfectione ſermonis,per modum iuramenti vel proteſtationis, illic negationem fortem & vehementem indicari ex ipſo modo loquendi,nõ tamẽ ex vi ſignificationis ipſius dictionis ſi, quæ hîc nõ aliter quàm ſolet accipitur. Et notãdum, quòd cùm abſq; negatione ſi,ponitur, tunc negatio vehemens indicatur: quãdo autem negatio apponitur, tunc per contrarium vehemens affirmatio inſinuatur. Secundum affirmationem C

Pſalm.88 dicitur in Pſalmo,Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mẽtiar,hoc eſt,nequaquam ei mentiar. Sic Eſaiæ 32. Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini, dicit Dominus Deus exercituum. Atq; hîc manifeſtum eſt indicari vehemẽtem negationem,quaſi dicat, Nequaquã mẽtiar, nequaquam dimittetur. Secũdum negationem verò,apud Hieremiã Dominus loquitur,dicens, Galaad tu mihi caput Libani,ſi nõ poſuero te ſolitudinem, & vrbes inhabitabiles:hoc

Hiere.22 eſt, vtique ponam te in ſolitudinem, & vrbes tuas inhabitabiles.Et apud Eſaiam,Iurauit dominus exercituum, dicens,

Eſaiæ 14 Si non, vt putaui, ita erit, & quomodo mente tractaui, ſic eueniet:quaſi dicat,omnino vt putaui erit,&quomodo mẽte tractaui eueniet.

3.Reg.21 Item in libris Regum,de Achab homicida, innocentis Naboth interfectore, Si non pro ſanguine Naboth,&pro ſanguine filiorũ eius quem vidi heri,ait dominus, reddã tibi in agro iſto,dicit dominus:hoc eſt, indu-

biẽ

biè reddam. In omnibus his manifeſtũ eſt addita negatio-
ne indicari affirmationem, abſente autẽ negatione indicari
negationem. Et interdum quidem in ſcripturis inuenimus
completam hanc iuramẽti formam, interdũ incompletam.
Incompletam audiuimus in exemplis iam citatis. Alibi ta-
men non rarò hanc formam iurandi vel promittendi com-
pletam legimus. Veluti cum Sauli interroganti de Dauid
poſt cæſum Goliath, de qua ſtirpe eſſet: Ioab interrogatus, 1.Reg.17
reſpõdit, Viuit anima tua rex, ſi noui. Et vbi Dauid lugẽs ſu 2.Reg.3
per morte Abner, populo conuenięti ad ſumendum cibum
D reſpondit, Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, ſi ante occa-
ſum Solis guſtauero panẽ, vel aliud quicquam. Sic Heliab ad 3.Reg.17
Achab loquitur ex ore Domini, Viuit dominus Deus Iſrael,
in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros vel pluuia, niſi iu-
xta oris mei verba. Ita rex Iſrael, nimia cõmotus inediæ mi-
ſeria, aduerſus Helizeũ loquebatur, dicens, Hæc mihi faciat 4.Reg.6
Deus, & hæc addat, ſi ſteterit caput Helizei filij Saphat ſu-
per ipſum hodie. Poſſunt huiuſmodi ex ſcripturis plura ad-
duci, ſed quæ modò citata ſunt, abunde ſufficiunt. Eſt tamen
& hoc aduertendũ, maximè illa iuramenta incompleto ſer-
mone pronuntiari, quæ à domino, vel per Prophetas ex ore
domini proferuntur: quemadmodũ in exemplis illis primis
omnibus manifeſtum eſt videre. Quæ autẽ iam citata ſunt,
hominum erant iuramenta, & illa quidem completa. Cuius
differentiæ cauſa iſta videtur, quia homines maiorẽ ſui ha-
bent per quem poſſint iurare, & cuius in iuramento poſſunt
nomen interponere. Deus autem maiorem ſe nõ habet, per Hebr.6
quem poſſit iurare: & ipſius vel ſolum verbum debet pro-
pter infallibilis veritatis certitudinem meritò ſufficere ad
faciendã fidẽ. Et licet aliquãdo inueniatur per ſemetipſum
iuraſſe (vt cùm ad Abraham de ſeminis promiſſione loque- Gene.22
retur, dicẽs, Per memetipſum iuraui, &c. de quo iuramento
tractat etiam Paulus Apoſtolus in Epiſtola ad Hebræos, di- Hebr.6
cens, Deum, quia maiorem per quem poſſet iurare non ha-
buit, iccirco iuraſſe per ſemetipſum) id tamen non paſſim,
neq; niſi in rebus maximis facit, vt ſuum nomen ſanctificet
ipſe, qui nobis ſuum nomen ſanctificare, & nõ in vanum aſ-
ſumere præcepit. Tanta enim debet eſſe verbi eius auctori-
tas, vt etiamſi non interponat eius nomen per quẽ iurat, ipſe
iurandi modus ſufficere debeat, ac pro firmo iuramento re-

putari. Hæc de modo iuramenti ſemel prolixius diximus, ne ſæpius eadem iſta opus haberemus cum minore fructu fruſtatim & particulatim proponere. Præſtat enim, rem ſemel in ſua plenitudine ad integrum, quantum iuſtum eſt, pertractare, quàm per multa loca diſpergere, particulatimque diuidere, & nuſquam pro dignitate tractare.

NONAGESIMIQVINTI PSALMI ARGVMENTVM.

INVITANTVR in hoc Pſalmo omnes fines terræ, non ſoli Iudæi, ſed vniuerſæ quoque quæ procul ſunt nationes, ad cantica, laudes, & prædicationem gloriæ magni Dei, cuius magnitudini atque ſublimitati (quæ omnes deos immenſo interuallo ſuperexcedit) monentur patriæ gentium gloriam & honorem aſſerre, eúmque cum hoſtiarum muneribus in atrio ſancto adorare. Verſu autem decimo, prædicari iubet Chriſti glorioſum regnum, & orbis correctionem ſiue reparationẽ, id eſt, humani generis redemptionem, & Eccleſiæ ſanctæ ædificationem. Ad cuius tanti gaudij congratulationem, in ebrietate ſpiritus Propheta omnem creaturam ſuperiorem pariter atq; inferiorem exhortatur, dicens, Lætentur cæli, & exultet terra, &c. ita vt nec ligna nemorum omittat inuitare. Gaudij autem huius materiam duobus vltimis verſibus apertius exprimit, videlicet quoniam eſſet venturus dominus iudex & vindex populi, qui pro orbe terrarum in ſua æquitate eſſet facturus iudicium, & populos iuxta fidem & veritatem ſuam redempturus. Nihil autem dubium videtur quin hunc Pſalmum Propheta componens, illam tunc venturam, iam verò factam humani generis per Chriſtum liberationem, in ſpiritu prævideret, de qua totum hoc tam iucundũ, tam gaudio plenum cecinit exhortatorium canticum. Æquè non dubium quin gentium futuram conuerſionem ſpiritu monſtrãte, præcognouit, qui eiſdem tam ſolicitè totum veritatis myſterium prædicare ſatagit, & vniuerſos multa verborum replicatione ad gloriam, honorem, & hoſtias offerendum, atque in Domini atria ingrediendum, ſtudioſiſſimè exhortatur. E

NONAGESIMIQVINTI PSALMI ELVCIDATIO.

1 Cantate domino cãticũ nouum: cantate domino omnis terra.

CANTATE domino noua cantica in alacritate cordis veſtri, ex animo hilari & gaudenti depromite cantica omnes inhabitatores terræ, quicúq; ſiue orientem, ſiue occidentẽ, ſiue meridiem, ſiue ſepten

ſeptẽtrionem inhabitatis, pariter abſq; exceptione vniuerſi
carmina laudum concinite domino. 2 Cantate domino, &
laudem dicite nomini eius, quod ab ortu Solis vſq; ad occa
ſum eſt magnum in gentibus, éſtq; ab ortu Solis vſq; ad oc-
caſum laudabile: * de die in diem annũtiate, iugiter prædi-
cate, & proclamate inceſſanter ſalutẽ, quã ipſe venit adferre
G populo ſuo: nequaquam enim tanta ſalus premi debet ſilen
tio. 3 Neq; verò in Iudæa tantum, aut in alia qualibet vnica
regione, ſed & in omnibus gẽtibus atq; nationibus per vni-
uerſum orbẽ terrarũ diſperſis, prædicate magnificentiã glo-
riæ eius: * & in omnibus populis, tribubus, ac linguis, abſq;
perſonarũ acceptione, ſine vllius gentis exceptione, annun-
tiate mirabilia eius, quæ cogitauit ab æterno, & in tempore
ſuo exhibuit, ad oſtenſionem magnificentiſſimæ gloriæ ſuæ.
4 Et eſt quidem digniſſimus ipſe, cuius gloria ſic prædice-
tur in vniuerſis gentibus, quoniam dñs eſt verè & plenè ma-
gnus in oĩbus, magnus potentia, magnus ſapientia, magnus
bonitate, magnus imperio, magnus duratione, magnus in
iuſtitia, magnus in miſericordia, denique perfectè magnus
per omnia:* & ſecundum hãc ſuã perfectam in omnibus ma
gnitudinem, quæ excedit omnia, eſt etiã multũ laudabilis: vt
omnibus incõparabiliter maior, ita laude oĩbus in immen-
ſum ſuperior:* & eſt ipſe terribilis, honorabilis, atq; metuẽ-
dus, ſuper omnes qui Dij nominantur in cælo vel in terra.
H Non enim eſt ſimilis ei in diis, & non eſt ſecundũ opera eius
quiſquã alius. 5 Omnes enim dij gentium, quos idololatræ
gentes pro diis colũt, omnia idola nationũ, quę pro diis ado
rant, quibus vt diis ſacrificant, & per omnia vt diis famulan
tur, non ſunt veri dij, ſed dæmonia, quæ in huiuſmodi idolis
colũtur. Quæ enim ipſi immolãt, dæmoniis imolãt, nõ Deo:
& in omni ſuo cultu dæmoniis ſeruiũt, non Deo:* dñs autem
Deus & Saluator noſter, ipſe eſt verus Deus, qui creauit cæ-
los, & terram, & oĩa quæ in eis ſunt: qui ſuã diuinitatẽ operi-
bus patẽtiſſimè cõprobat, quod illi facere minimè poſſunt.
6 Ante faciẽ eius nihil aliud eſt quàm cõfeſſio & pulchritu-
do, nihil aliud quã gloria & decor: oĩa in cõſpectu eius ſunt
plena cõfeſſione & pulchritudine, oĩa ante oculos maieſta-
tis eius ſunt cõfitenda, celebrãda, magnificanda, decora atq;
nitidiſſima, nihil coinquinatũ ipſe patitur in cõſpectu præ-
ſentiæ ſuę, nihil fœdum, nihil ſordidum, nihil turpe, nihil in-

Malac. 1
Pſal. 12
2 *Cantate domino, & bñdicite nomini eius.*
* *annũtiate de die in diẽ ſalutare eius.*
3 *Annuntiate inter gentes gloriam eius:*
* *in omnib⁹ populis mirabilia eius.*
4 *Quoniam magnus dominus,*
* *& laudabilis nimis:*
* *terribilis eſt ſuper omnes deos.*
Pſal. 88
5 *Quoniam omnes Dij gentium dæmonia:*
* *dominus autem cælos fecit.*
1. Cor. 10
6 *Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius:*

decens,aut indecorum poteſt eſſe ante oculos eius. Ab his
enim ipſe auertit oculos: *in ſanctificatione vel ſanctuario
eius, in téplo quod ipſe ſibi ad inhabitationẽ ſanctificauit,
nihil eſſe poteſt niſi ſanctimonia & magnificentia,debent il-
lic omnia eſſe ſancta, munda, nitida,pretioſa, & magnifica.
Nihil enim illic immundũ, pollutũ, aut ſordidũ poteſt in-
eſſe:ſed debent omnia pro dignitate tanti regis eſſe ſancta,
magnificè ornata,polita atq; fulgida, ita vt præ decore illic
cuncta reſplendeant. 7 Huic proinde tam magnifico Dño
cunctæ patriæ & familiæ gentiũ, omnes tribus nationũ ad-
ferte &offerte quaſi pro munere & ſacrificio,non dico vitu-
los & hircos,oues & boues,aut alia huiuſmodi, ſed gloriam
& honorem:adferte(inquam)& offerte Dño & nomini eius
gloriã in laude & debita actione gratiarũ .Hoc eſt enim ſa-
crificiũ quod ſuper omnia poſtulat Dominus Deus noſter,
videlicet immolari ſibi ſacrificiũ laudis,quod omnibus cor
poralibus oblationibus habet gratius. Non enim ipſe no-
ſtrorum bonorũ indiget,vt expectare à nobis quicquam de-
beat:attamen quia Dñs & pater noſter eſt paternũ honorẽ à
filiis requirit,nóſq; ſeruos & creaturas æquiſſimũ eſt domi-
no & creatori noſtro dare gloriam. 8 Accipite hoſtias,quas
illum noſtis habere acceptiſſimas, hoſtias videlicet laudis
& gratiarũ actionis: & cum hoſtiis iſtis confidenter ingredi-
mini etiam vos gentium nationes in atriũ eius.Ne appare-
tis ante cóſpectum Domini Dei veſtri vacui, aſſumite vobis
hoſtias laudis, ſicq; cõfidenter introite in aulam eius,in ſan-
ctam Eccleſiam,in qua tanquã in aula ſua reſidet atq; inha-
bitat: *non vos alienos putate,ô patriæ & familiæ gentium,
tametſi olim longè fuiſtis à dño Deo, ſed accedite nũc con-
fidenter,& adorate illũ in ſpiritu & veritate:qui nõ Iudæorũ
eſt Deus tantũ,ſed etiã gentium,atq; adeò vniuerſæ terræ,&
omnium finium eius. 9 A facie eius cõmoueatur vniuerſa
terra,ipſo aduenienté à cõſpectu eius ſalubriter cõmouean
tur omnes inhabitatores vniuerſæ terræ,ſalubriterq; cõmo
ueantur & cõturbentur ad pœnitentiam veteris idololatriæ
& paternæ malitiæ:*& hoc in omnibus gentibus prędicetur
atq; proclametur,quòd Dominus verus mũdi huius,iniquo
principe cõdemnato ac foras eiecto,regnũ iam ſibi accepit,
& imperat in omnibus populis: quòd morte deuicta regnũ
mundi huius de principis tenebrarum tyrannide per filium
ſuum

**ſanctimonia & magnificentia in ſanctificatione eius.*

7 *Afferte domino patriæ gentiũ, afferte Domino gloriã et honorem. afferte Domino gloriã nomini eius.*

Pſal.15

8 *Tollite hoſtias,& introite in atria eius:*

Exod.23 &34

** adorate dominũ in atrio ſancto eius.*

Epheſ.2 Ioan.4 Rom.3

9 *Commoueatur à facie eius vniuerſa terra*

Ioan.12 &16.

** dicite in gentibus, quia Dominus regnauit.*

ſuum vindicauit,atque in ſe,ipſúmque ſuum filium ſuo iure 10 *Etenim*
tranſtulit,omnibus ſubiectis ſub pedibus eius,omníque illi *correxit or-*
poteſtate tradita in cælo & in terra. 10 Etenim ipſe rectifica *bem terræ,*
uit, ad rectitudinem reſtituit, reparauit, & velut innouauit *qui nõ cõmo*
orbem terrarum, qui in æternum iam ab illa reſtauratione *uebitur:*
& innouatione non mutabitur, aduerſus quem vltrà nec ** iudicabit*
portæ inferi præualebunt: per filij mortem & Euangeli- *populos ĩ æ-*
cam prædicationem mundum perditum reparauit, Eccle- *quitate.*
ſiámque ſanctam fundauit, quæ in æternum non commo- 1.Cor.15
uebitur, neque deficiet: * & ipſe Dominus faciet iudicium Matth.28
pro populis in æquitate iuſtitiæ ſuæ,iudicabit pro gentibus Matth.16
contra principem tenebrarum, hunc condemnando, illos 11 *Lætẽtur*
ſaluando & eripiendo de illius tyrannide. 11 Et quoniam *cæli & exul*
tam immenſa eſt hæc lætitia, quia tam magnum eſt huius *tet terra,cõ*
ſalutis beneficium, ad congratulationem ſuper tantis bonis *moueatur*
debet inuitari vniuerſus creaturarũ ſuperiorum ſimulatq; *mare et ple*
inferiorum ordo. Cæli proinde lætentur,& terra exultet ad *nitudo eius:*
congratulationem:mare quoque velut plaudendo,ſuis flu- ** gaudebũt*
ctibus commoueatur, ad oſtendendũ exultationis ſignum: *campi,& o-*
& omne quod in ipſo eſt, ſimul plaudat & commoueatur: *mnia quæ*
D *camporum quoq; planities & omnia quæ ſunt in eis, agri *in eis ſunt.*
& omnes ſegetes, fructúſque creſcentes in eis, lætentur & 12 *Tũc exul*
exultent vnà cum creaturis cæteris. 12 Neq; erunt nemo- *tabunt oĩa*
ra expertia exultationis huius,ſed debebũt etiam ipſa exul- *ligna ſylua*
tando congratulari, vnà cum arboribus, quæ naſcuntur in *rum:*
ipſis. Dignum eſt enim vt omnis omnino creatura homi- ** à facie do*
nis reparationi congratuletur & congaudeat,propter quem *mini: quia*
facta ſunt omnia: * exultatio autem iſta & congratulatio, *venit, quo-*
ad quam omnem modò inuitauimus creaturam,erit à con- *niam venit*
ſpectu Domini, propter præſentiam aduentus Domini: vi- *iudicare ter*
delicet quoniam venit facere iudicium pro terra & habita- *ram.*
toribus eius, iudicare cõtra principem tenebrarum pro or- Matth.1
be terrarum, ad ſaluum faciendum populum ſuum, eúmq; Lucæ 1
de poteſtate tenebrarum eripiendum, & transferendum in Coloſ.1
regnum lucis ſuæ. 13 Ipſe iudicauit pro orbe terrarum in 13 *Iudicabit*
æquitate, iuſtè condemnato impio tyranno,& liberato hu- *orbem terræ*
mano genere: * & populos vniuerſos, qui omnes detine- *in æquitate:*
bantur ſub morte, & erant natura filij iræ, ipſe vt iudex ac ** et populos ĩ*
vindex liberauit in veritate & fide ſua: quando viſitauit & *veritate ſua*
fecit redemptionẽ plebis ſuæ, ſicut loquutus fuerat ad pa- Epheſ.2

QQ 3 Lucæ 1

tres noſtros, & per os ſanctorum Prophetarum ſuorum à
Matth.25 ſeculo. Olim etiam in conſummatione ſeculi adueniet in
2.Corin.5 iudicis forma, in gloria patris ſui, cum angelis ſuis: & tunc reddet vnicuique ſecundum opera ſua, iudicabitque viuos & mortuos in æquitate & veritate.

ANNOTATIONES IN *Pſalmum Nonageſimumquintum.*

VERSV quinto, Quoniam omnes dij gentium dæmonia. Quomodo hîc dicuntur omnes dij gentium eſſe dæmonia, cùm ſint dij gentium ſimulacra, vel ſculptilia, vel
Pſalm.113 fuſilia, artificis manu facta? quemadmodum in alio Pſalmo dicitur, Simulacra gentium, argentum & aurum, opera manuum hominum. Hæc autem dæmonia non ſunt, quæ nulla artificis manu, non ex vlla præiacente materia facta ſunt, ſed de nihilo, ſola diuinæ potentiæ virtute, creata ab initio. Sed aduertendum eſt, quòd gentiles idololatræ in ſimulacris illis ſuis manufactis & arte fabricatis adorabant ſpiritus illuſores, qui illudentes miſeris, ſimulabant aliquid numinis ineſſe lignis illis & lapidibus, & diuinitatem illis ineſſe fingebant, dantes reſponſa, & ſigna quædam edentes permiſſione Dei veri, per quæ ſeducebant populum, vt coram illis ſua vota & ſacrificia offerrent, ſicq́; debitum Deo ſummo honorem ſibi vſurparent ſerui profugi & infideliſſimi. Vnde manifeſtum eſt, in idolis gentes non coluiſſe ligna & lapides, ſed magis ipſa illa dæmonia, quæ in illis venerabantur, quaſi numina deitatis, cum non eſſent niſi figmenta vanitatis & effictores illuſionis. In Hebræo autem hoc loco nõ habetur, dæmonia, ſed ſculptilia, vt vertit Hieronymus: aut vanitates, & nihil, quomodo ad marginem ponit Felix, vt iuxta Hebraicam veritatem ſic legatur, Omnes dij gentium ſunt ſculptilia, aut ſunt vanitates, & nihilum. F

Verſu ſexto, Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius. Accipiendum hoc eſt ſecundum eum modum, quo dicitur in Pſalmo cx. Confeſſio & magnificentia opus eius: hoc eſt, omne opus eius eſt confeſſione vel laude dignum, & plenum magnificentia: omne opus eius eſt laudabile & magnificum. Ita propoſiti ſermonis hic ſenſus eſt, Quicquid in conſpectu Dei eſt, confeſſione dignũ eſt, & plenum pulchritudine, ſummè laudandum eſt, & maximè decorum. Atque ita & in eo quod proximè ſequitur, Sanctimonia

& magni

& magnificentia in ſanctificatione eius, dicendum. Vbi ſanctificatio accipienda videtur pro ſanctuario, quemadmodũ ex Hebræo vertunt Hieronymus, Felix, & cæteri ex Hebræo interpretes. Nam & aliàs ſanctificatio inuenitur poſita in ſcripturis pro ſanctuario, vt apud Hieremiam, Venerũt Hiere. 51
alieni ſuper ſanctificationem domus Domini. Et primo Ma- 1. Mach. 1
chabæorum de Antiocho dicitur, quòd intrauit in ſanctificationem cum ſuperbia magna. Ac rurſum IIII. cap. Iudas debellato hoſte cum ſuis ad templum aſcendens, dicitur ſanctificationem vidiſſe deſertam, hoc eſt, deſertum tem-
G plum & ſanctuarium. Pſalmo autem LXXVII. ſanctuariũ, quod hîc dicitur ſanctificatio, etiam ſanctificium inuenitur appellatum, cum iuxta noſtram lectionem dicitur, Et ædificauit ſicut vnicornis ſanctificium ſuum, in terra quam fundauit in ſecula. Per hanc autem ſanctificationem ſiue hoc ſanctuarium, in Elucidatione intelligimus ſanctam Eccleſiam, quam etiam poſtmodum per atrium ſiue aulam Domini accipimus. Poteſt tamen ſimiliter & ad vniuſcuiuſq; fidelis mundum, & ſanctificatum cor intelligentia accommodari, quatenus omnes ſanctificatio & ſanctum templum Dei ſumus, quicunque ſpiritum Chriſti habemus inhabitantem in nobis: quemadmodum ſanctus ait Apoſto- 1. Cor. 3
lus, Templũ Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Et iterum, Vos 2. Cor. 6
eſtis templum Dei. In hoc autem templo cordis noſtri oportet ſanctimoniam eſſe & magnificentiam, oportet omnia ſancta eſſe, ornata, nitida, ſiue magnifica, & velut ſplendo-
F re quodam refulgentia. Hinc idem Apoſtolus ait, Neſcitis 1. Cor. 3
quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Siquis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Et rurſum, An neſcitis quia membra veſtra templum 1. Cor. 6
ſunt ſpiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri? videlicet vt non liceat vobis contaminare voſipſos pro veſtro libito, ſed ſanctimoniæ intendere debeatis propter honorem eius, qui vos ſibi in ſanctificationem & templum elegit. Et iterum, Quis conſenſus templo 2. Cor. 6
Dei cum idolis? Vos enim eſtis templum Dei viui, ſicut Leui. 26
dicit Dominus, Quoniam inhabitabo in illis, & inambu- Eſaiæ 52
labo inter eos, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus. Propter quod, exite de medio eorum, & ſeparamini, di-
H cit Dominus. In his omnibus manifeſtè cernimus, quomodo

nos Apoſtolus moneat & iubeat ſanctimoniam & magni-
ficentiam ſpiritualem ſectari, eo q corda noſtra ſunt ſan
ctificatio Dei. Omnino enim iuſtū eſt vt ille qui eſt ſanctus
ſanctorum, magnificus ſuper omnes, habeat etiam ſanctum
& magnificum habitaculum. Non enim conuenit, ſanctum
Leuit.19 Dominum, pollutum inhabitare tabernaculum, neque ma-
Lucæ 6 gnificum regem vile habere habitaculum. Propter quod,
Matth.5 ipſa etiā voce Domini non ſemel admonemur, Sancti eſto-
te, quoniā ego ſanctus ſum. Et in Euangelio, Eſtote miſeri-
cordes, ſicut & pater veſter cœleſtis miſericors eſt. Eſtote
vos perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Verſu
ſeptimo, Afferte domino patriæ gentium. In Hebræo eſt fa-
miliæ gentium, vel populorum. Atq; ita etiam vox Græca
ſonat πατριά. Significat enim familiam vel cognationem.
Et veriſimile eſt, quod nos modò patriam, totos alicuius re-
gionis incolas appellamus, ab illa ſignificatione prima ſic
denominari, q in numero populorum ſint quaſi vna πατριὰ,
ſiue familia vna, ortum trahens, vim, genúſq; ducens ab eo-
dem patre. Neq; ſecundum vim ſignificationis aliud eſſe vi-
detur patria vna, quàm familia, ſiue ſtirps vna, aut vnum
genus, tota videlicet aliqua collectio magna ab eodem pa-
tre originem longam trahentium. In poſtrema autem par-
te, cum dicitur, Afferte Domino gloriam nomini eius: nota,
præter conſuetudinem duos datiuos abſque coniunctione
eidem verbo, ex abundātia ſpiritus, appoſitos, videlicet Do-
mino & nomini. Cuius effugiendi incommodi gratia, qui-
dam ſubintelligunt dignā, hoc modo, Afferte Domino glo
riā dignam nomini eius. Verùm id non admodum videtur
probandum. Verſu octauo, Tollite hoſtias, & introite in
atria eius: adorate Dominū in atrio ſancto eius. Tollite ho-
ſtias, id eſt, accipite hoſtias, vel (vt ex Hebræo vertit Hiero-
nymus) leuate munera. Atria aūt dixit pluraliter pro atrio.

Verſu nono, Cōmoueatur à facie eius vniuerſa terra. Cō-
motio iſta non mala, ſed bona intelligatur, videlicet qua
quis per timorē iuſtū ſalubriter cōmouetur. Idem enim eſt
Pſalm. 66 cū eo, quod in alio Pſalm. dicitur, Metuant eum omnes fines
Pſalm.32 terræ. Et alibi, Timeat Dominum omnis terra, ab eo autem
cōmoueantur omnes inhabitantes orbē. Vnde ex Hebræo
hoc loco vertit Hieronymus, Paueat à facie eius omnis ter-
ra: hoc eſt, timeat Dominū omnis terra. Quod exponit Pa-
raphra

raphraſis Chaldaica, dicens. Contremiſcite vel expaueſcite à cõſpectu eius omnes inhabitatores terræ. Verſu eodem, Dicite in gentibus, quia dominus regnauit. In Pſalterio Romano, ad finem huius verſus additur, à ligno. Sic enim habet, Dicite in nationibus, quia dominus regnauit à ligno. Atq; ita per tẽpus illud quod inter octauam Paſchæ & Pentecoſten interiacet, in cõmemoratione victoriæ crucis Chriſti, pro verſiculo cantatur, ſecundum ordinem Eccleſiæ Romanæ, in matutinis atq; veſpertinis horis. Quã etiam lectionem ſequutus eſt, qui crucis triumphalem hymnum compoſuit, cuius eſt initium, Vexilla regis prodeunt. Nam verſu tertio ita canitur, Impleta ſunt quæ cecinit Dauid fidelis carmine, dicens, In nationibus regnauit à ligno Deus. Neq; difficile eſt intelligere, quomodo dicatur dominus regnaſſe à ligno: videlicet quia per lignum crucis de diabolo triumphauit mundúmque de poteſtate illius exemit, & ſibi in regnum comparauit, maximo vtiq; ſui ſanguinis pretio. A ligno ergo regnauit, quia per lignum ſic ſibi regnum iſtud cõparauit, in illo perſoluens pretium redemptionis noſtræ, id eſt, ſacratiſſimum ſanguinem fundens pro ſalute mundi. Veruntamen additamentũ iſtud à ligno, neq; in Hebraicis, neq; in Græcis codicibus inuenitur, neq; in Pſalterio Gallicano. De correctione autem ſiue cõfirmatione orbis terræ, cuius fit mentio verſu ſequenti, & quomodo nõ commouebitur, dictum fuit etiam Pſal. XCII. in verſu ſecundo, Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur. Poteſt enim vel de prima rerũ creatione, vel potius de ipſa mundi reſtitutione exponi: quemadmodũ illud iudicium, de quo ſubſequenter fit ſermo, poteſt vel nouiſſimum quod expectatur, vel primum quod iam perfectũ creditur, intelligi. Verſu vndecimo, Lætentur cæli, & exultet terra, &c. Quidam iſta omnia, videlicet cælos, terram, mare, campos, & ſyluarum ligna, exponunt myſticè. Nobis videtur ſecundum modum Propheticum conuenientius, vt abſq; myſtico ſenſu, intelligamus ſecundum literam inuitari hic omnẽ creaturam ad laudem Dei: quomodo ſolent facere Prophetæ, quando ſingulari aliqua illuminatione ſuper venturis mirabilibus humanæ redemptionis myſteriis viſitabantur, vt inuitarent montes & colles, cælos & terrã, mare & aridam, campos & ſyluas, & omnia quæ in eis ſunt. Tam pleni enim ſunt gau-

dio, vt ferre in ſeipſis totum non poſſint, quin effundant, C
quin & alias omnes creaturas faciant participes. Si tamen
per cælos intelligamus angelos, & per terrã homines inha-
bitãtes eã, nihil erit inſolitũ. Vnde & Chaldaica Paraphra-
ſis ſic exponit, Lætẽtur exercitus cælorũ, & exultẽt iuſti ter-
ræ. Maris autẽ commotionẽ quæ ſubiungitur, quidã intelli
gũt ſeculi huius ad prædicationẽ Euangelicam malitioſam
commotionẽ ſiue perſequutionẽ: & item quæ ſequuntur de
camporũ gaudio, & lignorũ ſylueſtrium exultatione, myſti
cis exponunt ſenſibus: ſed magis (vt dixi) Propheticæ exul-
tationi videtur conueniens, vt ſecundũ literam intelligatur
tali inanimatarum creaturarũ allocutione vniuerſitas crea
turarum ad congratulationem inuitari. Atq; ita commotio
maris intelligitur fluctuum concuſſio, ſiue fluctuum eius re-
ſonatio. In quem ſenſum vertit Hieronymus, Tonet mare
& plenitudo eius. Verſu duodecimo & decimotertio, Quo
niam venit iudicare terram, Iudicabit orbẽ terræ in æqui-
tate, & populos in veritate ſua. Poſſunt hæc intelligi vel de
Ioan. 16 iudicio, quo in primo aduentu Dominus iudicauit mundũ,
Ioan. 12 id eſt, pro mundo, aduerſus principem tenebrarum: vel de
iudicio nouiſſimo, quod expectatur futurum in aduentu ſe-
cundo, quando orbem iudicabit, id eſt, habitatores orbis,
quando de ipſis ipſorúmq; operibus faciet iuſtũ iudicium.
Vtrunq; autem hoc iudiciũ in æquitate & iuſtitia eſt, quo-
niam in illo priori iuſtè princeps mundi condemnatus eſt,
2. Cor. 5 & è regno mundi foras eiectus: in hoc autẽ poſteriori iuſtè
Galat. 6 iudicabitur de ſingulis orbis habitatoribus, quãdo recipiet
vnuſquiſq; prout geſſit in corpore, ſiue bonũ ſiue malum: D
quãdo vnuſquiq; metet quæ in corpore ſeminauit. Vtranq;
autem prædictarum intelligentiarum nos in Elucidatione
indicauimus. Iuxta priorem iudicare terrã, eſt iudicium fa-
cere terrę, ſiue pro terra: iuxta poſteriorẽ, eſt facere ſiue ex-
ercere iudicium de terra, id eſt, de habitantibus in ea. Super
hæc verò, iudicare terrã, accipi poteſt vt valeat, agere iudicẽ
terrę, vel regnare aut imperare ſup terrã: quẽadmodũ dici-
tur in libris Iudicũ & Regũ, ꝙ hic iudex aut ille iudicabat
populũ: id eſt, iudicẽ populi agebat, & quodammodo prin-
cipem agebat. Ita & venit in hunc mundum Dominus iudicem
agere, & regnare in terra, mundóque imperare, illo iniqui-
tatis iudice principe tenebrarum deuicto, foraſque expulſo.

NONAGESIMISEXTI PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte de CHRISTI regno & gloria canit, orbémq; terrarum vocat ad lætitiam, enarrans domini magnificentiam, & ex aduerſo idolorum vanitatem atque confuſionem, vſq; ad verſum octauum: vbi angelos hortatur adorare dominũ, & ſanctam Eccleſiam dicit in eo oblectatam, propter nimiam ipſius ſuper omnes deos exaltationem. Verſu autem vndecimo, monet ſeruos domini iniquitatem habere odio, quòd iuſtitiæ ſtudentes, & odientes iniquitatem ipſe cuſtodiat, luce quoque ſua illuſtret, & recreet cordis lætitia: in exhortatione ad Dei laudem canticum finiens, vt cœpit in lætitia.

NONAGESIMISEXTI PSALMI ELVCIDATIO.

E CHRISTVS dominus morte deuicta regnum
accepit, & imperium tenet, ſedens ad dexte-
ram patris, poteſtatem habens omnium quæ
in cælo & quæ in terra, conſtitutus iudex vi-
uorum atque mortuorum: * propter quod,
lætari atque exultare debent omnes habitatores terræ, ſi-
mul & illi qui in inſulis procul habitant, etiam in nouiſ-
ſimis maris, omnes de CHRISTI domini hoc imperio,
hácque ſublimatione gaudere debebunt. 2 Nube & ca-
ligine circundatus eſt, in nube & caligine habitat, quem ſe-
cundum diuinitatem nemo hominum vidit, cuius maie-
ſtatem nemo perſcrutari ſufficit. * Nube quoque & caligi-
ne terribiliter circundatus veniet ad iudicium, quando ve-
niet cum nubibus in gloria patris ſui: & ſicut à nube ex
hoc mundo ad patrem aſcendens fuit aſſumptus in cælum,
quæ eum aſcendentem accepit, & abſcondit ab oculis ſpe-
ctantium, ita in nube veniet, & in nube reuelabitur mun-
do, cùm ad iudicandum aduenerit: * iuſtitia & iudicium
F ſunt præparatio, firmatio, & rectificatio ſedis eius: thronus
ipſius in æquitate & iudicio ſitus, præparatus, firmatus eſt
atq; rectè diſpoſitus: imperat & iudicat in iuſtitia & iudicio,
vt non poſſit apud eum inueniri iniquitas aut iudicium in-
iuſtitiæ. 3 Cum verò aduenerit rex iſte ad exercendum
iudicium, vltrix flamma coram facie eius præibit: vel ignis
ille conflagrationis, qui aduentum præcedet iudicis: vel
ignis ille æternus, qui quodammodo ante faciem domini

1 *Dominus regnauit:* Marci 16 Matth. 28 Act. 10 * *exultet terra, lætentur inſulæ multæ.*
2 *Nubes & caligo in circuitu eius:* Ioan. 1 Apoc. 1 Act. 1 * *iuſtitia & iudiciũ correctio ſedis eius.*
3 *Ignis ante ipſum præcedet.*

præc

præcedet quaſi vltionis miniſter, quatenus à iudice prolata
** & inflam* ſententia, ignis hic ſtatim condemnatos vorabit: * & exu-
mabit in cir ret atq; conſumet hoſtes ipſius per circuitũ, inuoluet igni
cuitu inimi- ille & comburet omnes iniquitatis operarios, qui dum vi-
cos eius. uerent, inobedientes ſe, atq; rebelles exhibuerunt mandatis
Lucæ 12 iudicis. Præceſſit quoque iamdiu ignis ille, quem venit ipſe
homo factus mittere in terrã, & quem voluit ardere ac ve-
hementer incendi: id eſt, ignitum eloquium Euangelicæ
prædicationis, & vorans flamma ſpiritus ſancti: quo duplici
igne, hoſtes domini ſunt inflammati atq; cõſumpti: hi qui-
Lucæ 21 dem ſalubriter, zelo bono per pœnitentiam: illi verò in ſui
4 *Aluxe-* malum, per iracundiam & contradictionem. 4 Terribilia
runt fulgu- fulgura eius illuceſcent & apparebunt toti orbi terrarum,
ra eius orbi antequam aduemat ad iudicium: demonſtrabuntur terro-
terræ: res mirabiles, & erunt ſigna in ſole & luna terribilia: * qui-
Ibidem. bus viſis, vniuerſi habitatores terræ conturbabuntur timo-
re horribili, ita vt areſcant & diſſoluantur præ expectatio-
ne eorum quæ superueniẽt vniuerſo orbi, & præ terrore ni-
** vidit, &* mio prodigiorũ terribilium. * Iam quoq; fulgura diuinorũ
commota eſt eloquiorum, micantium ad modum coruſcationis deſuper
terra. venientis, orbi apparuerunt: iam agnouit omnis terra, & ſa-
lubriter commota eſt, quantum ad fideles, ſicut quantũ ad
5 *Mõtes ſic-* incredulos malitioſè cõturbata. 5 Montes liqueſcent, dif-
ut cera flu- fluent, & reſoluentur, ad modum liqueſcentis & diffluentis
xerunt à fa ceræ, ante conſpectum domini: cum ita in terrore ſuo adue-
cie domini: nerit, videbuntur ardere montes, & diffluere per ignis voran
** à facie do* tis impetum, ad eum modum quo cera liqueſcit igni admo
mini omnis ta vel iniecta: * à præſentia Domini ſic terribiliter aduenien
terra. tis liqueſcet & commouebitur omnis terra, cum omnibus
ſuis inhabitatoribus. Iam quoque in tempore iſto Chriſti
præcedente iudiciũ, per Euangelicæ prædicationis & ſpiri-
tus ſancti gratiam, altiſſimi montes ſeculi huius, ſublimes
potentia, ac ſapientia glorioſi, emolliti & humiliati ſunt à
Lucę 12 facie Domini, per ignẽ quẽ venit mittere in terram: & om-
6 *Annun-* nis terra vim perſenſit ignis huius conflagrantis. 6 Annun-
tiauerunt tiabunt & manifeſtabunt cæli deſuper aduenientem in ter-
cæli iuſtitiã rore iuſtitiam iudicis: cæli illum glorioſum demittent, &
eius: demonſtrabunt venientem mundo in gloria patris ſui: item
Matth. 24 & angeli cælorũ habitatores prædicabunt iuſtitiã venientis
Ibidem. iudicis, qui mittentur ante filiũ hominis, cum tuba & voce

mag

magna, vt prædicét iudicium venturum, & cógregent omnes Matth.25
electos à quatuor ventis terræ: * & omnes populi, tribus ac Apoc.1
linguæ, videbunt eũ venienté in gloria ſua, & patris, & ſan- Zach.12
ctorum angelorum: & videbit eum omnis oculus, etiam qui **et viderũt*
eum pupugerunt, vt videant qué confixerunt. *Iam quoque *omnes po-*
in tempore iſto annuntiauerũt Apoſtoli regnũ Dei & iuſti- *puli gloriã*
tiã eius, iuſtitiã verã quæ ex fide eſt: & cognouerunt omnes *eius.*
populi gloriã Domini, illorũ prædicatione edocti. 7 Con- 7 *Cõfundã*
fundẽtur in illo terribili vltionis tempore omnes qui ado- *tur omnes*
rant idola, ſculptilia, ſiue fuſilia, ſiue quomodocũque aliter *qui adorant*
A artificis manu facta: & omnes qui gloriãtur, ſpémq; & fidu- *ſculptilia,*
ciam ponũt in idolis ſuis, quæ non ſunt dij veri, ſed vanitas *& qui glo-*
ſunt & mendaciũ: quẽadmodũ & confundi cœperũt ad præ- *riantur in*
dicationé Euangelicam, quando paſſim homines, abiuratis *ſimulacris*
& confractis idolis, ſe cõuertebant ad ſeruiendũ Deo viuen- *ſuis.*
ti, & gloriãdũ atq; ſperandũ in Deo viuo & vero. 8 Hic do 8 *Adorate*
minus eſt, qué adorare debet etiam vniuerſitas angelorum. *eum omnes*
Non ſunt adoranda idola gentiũ, quæ nóniſi dęmonia ſunt, *angeli eius:*
ſiue argentũ & aurũ, opera manuum hominum: ſed iſte no- Pſalm.93
ſter dominus, qui mũdũ ſaluauit, regnum accepit, & vt iudex Pſalm.113
ſuo tépore cũ terrore reuelabitur, ipſe eſt ab omnibus ado-
rãdus, etiã ab angelicis exercitibus, id eſt, ab iis qui ſunt in-
ter omnes creaturas præcellentiſſimi & nobiliſſimi: quanto
magis à nobis hominibus adorari debet, qui illis multò ſu-
mus ſecundum naturæ dignitaté inferiores & ignobiliores?
*audiuit hoc Sion, audiuit ſancta Eccleſia hãc Chriſti præ * *Audiuit*
dicationem, hãc annũtiationem, quòd Chriſtus dominus ſit *& lætata*
adorãdus ſolus, vtpote ſolus verus Deus & dñs, & contem- *eſt Sion.*
nenda eſſe idola gentium, nimirum vana: hæcque audiens, &
B corde fideli ſuſcipiens, lætata eſt in Chriſto ſalutari ſuo, læ- 9 *Et exul-*
tata eſt ſuper Chriſti gloria, & eiectione idolorũ atque dæ- *tauerunt fi-*
monum. Audiens etiam ſancta Eccleſia de ipſius aduentu *liæ Iudæ,*
ad iuſtum iudicium, gauiſa eſt in ſpe bonæ retributionis. *propter indi*
9 Et exultauerunt omnes animæ fideles, omnes filij fidei & *cia tua do-*
confeſſionis magna ſunt affecti lætitia, propter tua æquiſſi- *mine.*
ma iudicia, quibus tu iuſtiſſime domine decreuiſti agere 10 *Quoniã*
cum humano genere, tam propter iudicia iuſta, quibus in *tu dominus*
nouiſſimo die redditurus es vnicuique ſecũdum opera ſua: *altiſſimus*
quàm propter iudicia, quibus iã pro mundo iudicaſti aduer *ſuper omnẽ*
ſus tyrannũ diabolũ. 10 Et meritò ſanè te adorent angeli, *terram:*
meri

meritò in tuis iudiciis exultare debēt homines fideles, quo-
niam tu es dominus excelſus & altiſſimus ſuper omnem ter-
ram, tu es eleuatus & ſublimis ſuper omnes habitatores ter-

** nimis exaltatus es ſuper omnes deos.*

ræ: * valde tu exaltatus es ſuper omnes qui vel ſola homi-
num imaginatione & appellatione dij æſtimantur, vel e-
tiam qui ſecundum participationem verè dij nuncupantur:
hos omnes tu immenſo interuallo ſuperas, nec eſt in dijs

Pſalm. 81

11 *Qui diligitis dominum, odite malum.*

ſimilis tui domine. 11 Vos proinde quicunque verè in do-
minum creditis, eúmq; verè diligitis, qui ſolus eſt bonus &
infinitè bonus, odio habete malitiam, & omnem execrami-
ni impietatem. Cum enim ipſe perfectè bonus exiſtens, imò
ipſa infinita bonitas, ex diametro pugnet cum malitia, o-
portet, ſi illum velitis diligere, odio habere iniquitaté. Non

** cuſtodit dominus animas ſanctorũ ſuorum, de manu peccatoris liberabit eos.*

enim poteſtis ſimul & ipſum amare, & mala diligere. * eorũ
enim qui ſic malum odiunt & fugiunt, ipſe miſericorditer
& fideliter cuſtodit animas, animas piorum atque ſancto-
rum ipſe ſaluat à malo, & cuſtodit in vitam æternam, & de
poteſtate omnium impiorum eos liberabit: non ſinet eos ve-
nire in manus peccatorum, qui ipſis quærunt malum, ſed ab
omni malo ſaluos faciet in ſuum regnum cæleſte. 12 Iu-

Prouer. 15

12 *Lux orta eſt iuſto: * & rectis corde lætitia.*

ſtis quoque peculiariter lux oritur, ſingulari illuminatione
Dei donantur & viſitantur qui ſtudent iuſtitiæ, diligentes
dominum, & odientes iniquitatem: * & rectis ac mundis
corde, quibus eſt affectus ſyncerus, & cor purum ab omni
malitia, oritur lætitia, ex teſtimonio bonæ conſcientiæ & ſe-
curæ mentis, quæ eſt quaſi iuge conuiuium, & ſuper omnia,
ex continua Dei præſentia & inhabitatione. Beati enim
mundi & recti corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Non
poſſunt autem non plurimum lætari, qui ſic mundo corde

Philip. 4

13 *Lætamini iuſti in domino: * & confitemini memoriæ ſanctificationis ei⁹.*

Deum iugiter conſpiciunt. 13 Exultate proinde & læta-
mini in domino Deo veſtro, quicunque diligitis iuſtitiam, &
odio habetis iniquitatem, gaudete in domino ſemper, ite-
rum dico gaudete: * & date confeſſionem ac laudem me-
moriæ ſanctificationis vel ſanctitatis eius: confitemini illi,
rememorantes ſanctitatem eius, qua ipſe ſolus eſt ſanctus
in ſemetipſo, ſuper omnes deos, atque etiam ſanctificatio-
nem, qua ſuos electos ſanctificauit & ſanctificat. Eſt enim in
vtroq; valde laudabilis, & quia ipſe in ſe ſanctus eſt, & quia
ſanctificator eſt fidelium.

ANN

ANNOTATIONES IN
Pſalmum nonageſimum ſextum.

VERSV ſecundo, Iuſtitia & iudicium correctio ſedis eius. Si correctionem acciperemus, quomodo vulgò ſolet apud Latinos accipi, videlicet pro reductione ad rectitudinem, poſſet præſens locus ſic intelligi, Omnis correctio quæ à ſede eius procedit, iuſtitia eſt & iudiciū: id eſt, ſecundum iuſtitiam & in iudicio. Sed ex Hebræo cognoſcimus, correctionem iſto in loco idem valere quod prǫparationem vel fundationem, aut ſtabilitionem aut ædificationem, ſiue in rectitudine fundationē, aut rectam conſtitutionem. Vnde correctio ſedis eius hîc intelligēda eſt, ipſa fundatio aut recta ſituatio ſiue conſtitutio regalis ſolij: vt quod hîc dicitur, correctionem ſedis eius eſſe iuſtitiam & iudicium, idem ſit
E cum eo quod in alio Pſalmo dicitur, Parauit in iudicio thronum ſuum, & ipſe iudicabit orbem terræ in æquitate. Iuxta quam ſententiam ex Hebræo vertit Hieronymus, Iuſtitia & iudicium firmamētum ſolij eius. Felix, Iuſtitia & iudicium, habitatio ſedis eius, vel baſes ſedis eius. Quod autem nos de ſede domini iudiciaria expoſuimus in Elucidatione, poſſet etiam ad eam, quam in ſe habet quælibet fidelis anima, ſedem Dei referri. Iuſtitia enim & iudicio præparatur in homine locus & ſedes Dei. Non enim intrabit Deus neq; ſpiritus eius in maleuolam animā, in qua non eſt iuſtitia & iudiciū: ſed requieſcere facit ſuper mitē & tremētem ſermones ſuos: id eſt, ſuper eum in quo eſt iuſtitia & iudicium. Sed illa expoſitio quæ in Elucidatione eſt poſita, magis videtur facere ad propoſitum. Verſu tertio, Ignis ante ipſum præcedet. Hic verſus cum aliquot ſequentibus, æquè cōmodè poſſet exponi, vel de terrore eorum quæ futura ſunt ante aduentum, ſiue in aduentu iudicis, vel de iucunditate eorum quæ facta ſunt poſt Chriſti reſurrectionem, vbi aſcēdiſſet ad patris dexterā, accipere ſibi regnum & imperium ſuper orbem. Atque ob hoc, in Elucidatione per plures verſus geminam conſtituimus intelligentiam, conſueto duplicis intelligētiæ ſigno adiecto. Quòd ſi tertius hic verſus de igne intelligatur terribili aduentus ſecundi, iterum oſtendimus duplicem intelligentiam. Prior eſt de igne conflagrationis, per quam ſancti Theologi in aduētu iudicis mundum dicūt purgandū: quemadmodum Petrus Apoſtolus in poſteriori ſua Epiſto

Pſalm. 9 · Sap. 1 · Eſaiæ 66

2.Petr.3 Epiſtola indicat, dicens, Adueniet autem dies domini vt fur, in quo cæli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur: terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurẽtur.
Pſalm.49 De quo igne etiã in alio Pſalmo dicitur, Ignis in conſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tẽpeſtas valida. Hic autem non videtur eſſe ille ignis æternus, de quo ſubinde loquitur Saluator in Euangelio. Non enim ille ad purgationem cælis aut elemẽtis, ſed ad punitionẽ & cruciatus diabolo & angelis eius præparatus eſt: quemadmodum in ſententia do-
Matth.25 mini dicitur, Diſcedite à me maledicti in ignẽ æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. De hoc ergo igne conflagrationis & purgationis prior eſt intelligẽtia. Poſterior verò eſt de igne illo condemnationis æterno, qui (vt iam diximus) diabolo & angelis eius paratus eſt, qui ante faciem iudicis præcedere dicitur, nõ quòd prior tempore realiter debeat præcedere aduẽtum iudicis in mũdum, ſed quomodo miniſter vel inſtrumentũ exequendæ iuſtitiæ præcedere dicitur ante iudicẽ, quomodo gladius ſolet iudicem præcedere, vt miniſteriale inſtrumentũ exequutionis iuſtitiæ. Quia enim ignis ille infernalis mox ad pronuntiationem iudicialis ſentẽtiæ corripiet impios, & in eos ipſo momento deſæuiet, iccirco rectè quaſi cum iudice vel ante iudicem aduenisse dici poteſt. Et iuxta hunc modum videtur etiam intelligendũ quod in Epiſtola poſteriore ad Theſſalonicẽſes ſcri-
2.Theſſ.1 bit Apoſtolus Paulus, in hũc modũ: Si tamen iuſtũ eſt apud Deum retribuere retributionem iis qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini, requiem nobiſcum, in reuelatione domini IESV de cælo, cum angelis virtutis eius, in flamma ignis dantis vindictam iis qui non nouerunt Deũ, & qui non obediũt Euãgelio. Nam ſi participiũ illud dãtis iungatur cũ genitiuo proximè præcedenti ignis (quæ cõnexio prima facie apparet cõmodior) videtur per ignem iſtum dantẽ vindictam intelligi ignis infernalis, per quẽ propriè vltio condigna exercebitur in reprobos. Nam ignis conflagrationis, etiamſi corpora impiorũ poſſit breui momento interimere, animam tamen impiam non poteſt æterna punitione (quæ illam decet) affligere. Quare per ignem dantem vindictã, intelligendus videtur in citato iam Pauli loco ignis æternus, vt dicat Paulus, reuelandum dominũ IESVM cum angelis virtutis eius, & cum flamma ignis æterni vindicis.

Verſu octauo, Adorate eum omnes Angeli eius. Hunc lo cum Paulus Apoſtolus allegat capi. I. Epiſtolæ ad Hebræos, ad probandum Chriſtum filium Dei eſſe Angelis maiorē, ex eo quòd illum iubeantur adorare. Non adorat enim niſi minor maiorem. Adducens autem Paulus hunc locum, ſic ait, Et cùm iterum introducit (videlicet pater) primogenitum in orbem terræ, dicit, Et adorent eum omnes Angeli eius. Ex qua citatione difficultas eſt, quid ſibi velit quod ait, Et cùm iterum introducit pater primogenitum in orbem terræ. Dicēdum eſt, quòd iccirco hoc dicitur, quoniā in illo Pſalmo mentio fit de regno Chriſti, quod ei datum eſt à patre, morte deuicta. Vnde & initium Pſalmi ſic habet, Domi-
H nus regnauit, exultet terra. Quòd ſi prędicta in verſibus prioribus exponantur de terribili aduentu domini ad iudicium, rectè dicitur iterū introduci à patre in orbem terrarum, ad ipſum iudicandum: quoniam venturus eſt in gloria patris ſui iudiciū exequuturus, per poteſtatem à patre ſibi datam: quemadmodum apud Ioannem dicitur, Pater diligit filiū, & Ioan. 5
omnia dedit in manu eius: & poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. Si verò prædicta intelligantur tantùm de conuerſione populorum per Euangelicam prędi Ibidem.
cationem, dicitur introduci filius à patre in orbem terrarū, quatenus ita Chriſtus regnum recuperauit in populis, vbi prius idola colebātur, & ipſe ignorabatur. Quid autem per Sion, & per filias Iudæ intelligatur, ex Elucidatione patet, & plenius diximus in Pſalmo XLVII. circa verſum illū, Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua domine: vbi etiam prolixius oſtendimus, quare gaudendum ſit monti Sion & filiis Iudæ, propter hæc domini iudicia.

Verſu duodecimo, Lux orta eſt iuſto, & rectis corde lętitia. Nos in Elucidatione lucē illā pro luce quæ intra mentes iuſtorū oritur, indicauimus accipiendā, conſimilémq; in poſteriori parte lætitiam. Poſſet verò & de futura illa plenitudine lucis ac gaudij exponi, præteritū accipiēdo pro futuro, vt ſit ſenſus, Lux æterna lucebit, & orietur iuſto, & rectis corde orietur ſempiterna & inæſtimabilis lætitia: quēadmodum in alio loco dicitur, Lux perpetua lucebit ſanctis tuis Eſa. 35 & 51
domine. Et iterū, Lætitia ſempiterna ſuper capita eorū, gaudium & exultationē obtinebunt. Ad quē ſenſum rectè quadraret quod ex Hebræo vertit Felix, & alij quidam, Lux ſata

vel ſeminata eſt iuſto,& rectis corde lætitia. Nunc enim iuſto lux illa ſeritur,nunc ſeminatur, quia nondum iuſtus eã metit,nódum ea perfruitur,ſed ad eam aliquando ſuſcipiẽdam & acquirẽdam præparatur, & modo quodam nunc illi ſeritur & ſeminatur,vt ſuo tempore metatur tam lux plena, quàm perfecta lætitia. Quéadmodum enim quod ſeminatũ eſt,in occulto latet,& nondum apparet quid futurũ ſit,poſtmodum verò in tẽpore ſuo caput effert,ſeq; manifeſtat: ita nunc lux & lætitia beatorum ſeminatur & occultatur,vt aliquando lucis plenæ & perfectæ lætitiæ fructus inde metatur.

1.Ioan.3 De qua re,pulchrè dilectus diſcipulus ita loquitur diſcipulis,Chariſſimi, nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus.Scimus,quoniam cùm apparuerit,ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Quaſi dicat,Mira quidẽ gloria vobis iam ſeminata eſt, ſed nondum enata eſt, nondũ apparuit. Neq; malè cõſonat huic expoſitioni quod in Chald.Paraph.dicitur, Lux quieſcit,& repoſita eſt iuſto:

1.Petr.1 quo modo beatus Petrus hæreditatem illam incorruptibilem, incõtaminatam,& immarceſſibilem, dicit cõſeruatam in cælis,& ſalutem ait paratã reuelari tempore nouiſſimo.

NONAGESIMISEPTIMI PSALMI ARGVMENTVM.

HABET *Pſalmus iſte argumentum idem cum præcedentibus. Eſt nanque inuitatio ad laudem Dei, pro mirabilibus per eum patratis,mundoq; exhibitis : inter quæ, præcipua eſt ſalus illa quam Deus per ſuæ diuinitatis dexteram voluit operari, & in conſpectu omnium gentium manifeſtari, propter miſericordiam & veritatem ſuam. Poſt quæ paucis enarrata, à verſu ſexto vſque ad finem,nihil aliud quàm inuitatio ad laudem, ad iubilationem, ad cantica ponitur;non hominum tantùm, verumetiam maris & omnium quæ in eo ſunt,terræ & omnium quæ in ea fluminum & montium,propterea quòd ipſe venit iudicare terram.*

NONAGESIMISEPTIMI PSALMI ELVCIDATIO.

*1 Cantate domino cãticũ nouum: * quia mirabilia fecit.*

CANTATE Domino in alacritate cordis carmen nouũ, nouæ laudis & inſoliti gaudij canticum illi depromite de plenitudine interni gaudij: *fecit enim miranda, & quæ nouis peculiaribúſq; canticis

ticis decantentur digniſſima. 2 Et licet multa admodum
ſint Dei opera miranda, quæ ipſe patrauit ab initio ſeculi, in
rerum omnium creatione & ſapientiſſima adminiſtratione
ſiue gubernatione, peculiariter etiã in admirabilis generis
humani directione ab initio ſeculi: illud tamen omnia ſupe
C rat, & quaſi obſcurat quod in nouiſſimis diebus in tẽporis
plenitudine operari dignatus eſt, in redemptione humani
generis: quãdo omnipotẽs dextera eius, pro ſua volũtate ſa-
lutem eſt operata, & ſanctum brachiũ eius fecit ſalutẽ ma-
gnam in populo & pro populo ſuo, quãdo per ſuã potẽtiam
genus humanum de captiuitate & ſeruitute duriſſima rede-
mit. 3 Hanc autẽ ſalutẽ ſic ſua dextera perfectã, Dominus
voluit reuelare, & notã facere, ac prædicare in oĩbus popu-
lis: ipſum quoq; ſalutare, ipſum Saluatorẽ Chriſtum filium
ſuũ, per quem tantã fecit ſalutẽ, mundo voluit notũ facere:
*iuſtitiã ſuã prædicari fecit & notificari in cõſpectu omniũ
populorũ, iuſtitiã ſuã, iuſtitiã quæ eſt ex fide, & per fidem in
Chriſto filio eius, ſanctos Apoſtolos ſuos prædicare fecit, &
notificari in omnibus populis. *Notum etiam fecit ſalutare
ſuũ & auxiliũ ſuũ, in exhibitione ſalutis quã contulit mun-
do: & in hoc apertè monſtrauit ſuam iuſtitiã, per quã genus
humanum redemit de manu & tyrannide iniuſtè ipſum op-
D primentis. 4 Recordatus eſt dominus miſericordiæ & fidei
ſiue veritatis ſuę: ipſe qui per multa anteacta ſecula oblitus
videbatur miſericordiæ, obfirmatã habẽs iram ſuã aduerſus
genus humanũ, & qui ſuam fidem videbatur negligere aut
violare, nõ exhibendo quondam promiſſa patribus, Abrahã,
Iſaac, & Iacob, ipſe tandem in temporis plenitudine curauit
ſuæ miſericordiæ ſatisfacere, & ſuam fidẽ liberare, ſeq; ve-
racem & fidelem in promiſſis operis exhibitione demon-
ſtrare: ſicq; velut recordatus eſt miſericordiæ & veritatis ſuæ
erga domũ Iſraël, ſuper populũ fidelem, verũ ex fide ſemen
Patriarcharum, quibus fuerat facta repromiſſio. 5 Neque
verò hæc ſalus intra Iudææ anguſtos limites delituit, neque
intra tam anguſta ſpatia fuit occultata, licet in Iudæa fuerit
orta & perfecta: ſed nota facta eſt & diuulgata per Apoſto-
lorum prædicationem, hæc ſalus ſimul, & ipſe Saluator qui
eam operatus eſt, in vniuerſos terminos terræ, ab oriente
vſque ad occidentem, & à ſeptentrione vſq; ad meridiem. Si-
quidem in omnem terram exiuit ſalutis huius prædicatio, &

2 Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius.

*3 Notum fecit dominus ſalutare ſuum: *in conſpectu gentium reuelauit iuſtitiam ſuã.* Rom. 3

4 Recordatus eſt miſericordiæ ſuæ & veritatis ſuæ domui Iſraël.

5 Viderunt oẽs termini terræ ſalutare Dei noſtri.

6 Iubilate vbique terrarum ſalus hæc agnita fuit. 6 Proinde omnes
Deo omnis qui inhabitatis terram, Deo(qui tam miranda pro vobis in
terra: temporis plenitudine operari dignatus eſt)in cordis veſtri
* cantate, et lætitia iubilate : * cordis quoq; lætitiam vocalibus cantici
exultate, & declarate, exultantes inſuper geſtibus etiam corporis læti-
pſallite. tiam exhibete, & pſalmos illi de mirabilibus editis facino-
ribus componite & canite. Omnium enim eſt hoc cõmune
7 Pſallite gaudium, vniuerſalis eſt omnium hæc lætitia & exultatio,
domino in quoniam omnibus ſalus iſta facta & annuntiata eſt. 7 In
cithara: perfectum verò gaudij teſtimoniũ, etiam muſica adhibete
* in citha- veſtris laudibus inſtrumẽta, concinite illi in citharis, nablis,
ra & voce & aliis ad eam rem aptis muſicis inſtrumentis : * in citharis
Pſalmi: ſimul adiuncta voce cantici, ſic vt manu contingente muſici
* in tubis inſtrumentum lingua non ceſſet à laudibus, ſed modulatio-
ductilibus nem aptã ſimul decantet, quę ſono inſtrumenti ſuaui melo-
& voce tu- dia reſpondeat: *in tubis quoq; ductilibus, ad concinendum
bæ corneæ. in vocis fortitudine, & in clangore concrepantis buccinæ,
Apoc. 9 ſiue tubæ corneæ, cuius eſt ſonus fortis ac præualidus. 8 Iu-
8 Iubilate bilate in cõſpectu regis noſtri domini, qui videlicet rex no-
in conſpectu ſter & dominus eſt, rex regum & dominus dominãtium : iu-
regis domi- bilate coram eo, & laudes concinite, vt dignum eſt tanto ac
ni: tali domino iubilari à nobis, qui eius ſumus pluſquam ſer-
* moueatur uiſſimi ſerui : * & quoniam non eſt vniuerſa terrarum habi
mare et ple tatio, neq; tota rationalis creatura ſufficiẽs ad dignę laudis
nitudo eius, perſolutionem, atque iterum quia omnis creatura vnà cum
orbis terra- hominę meritò debet collætari & congaudere, iccirco &
rum, et qui cæteras creaturas omnes iuſtum eſt pro ſuo modulo lauda-
habitant in re dominum. Itaq; mare ſuorum colliſione ſiue colluſione
eo, fluctuum ſonitum edat, & tonet, pro ſuo modo ſic collau-
9 Flumina dans dominum, ſimul & omnia quæ in ipſo ſunt : vniuerſus
plaudẽt ma quoque orbis terrarum cum omnibus ſuis inhabitatoribus,
nu, ſimul cum omnibus quę in eo ſunt, pro ſuo vnumquodque modo
mõtes exul- laudem canat domino. 9 Flumina quoque exultabunt, &
tabũt à con quaſi plaudent manibus in dulci alliſione fluctuum : ſimul
ſpectu dñi: etiam montes quaſi exilient & exultabunt à præſentia do-
* quoniam mini : deniq; cæli & terra & omnia quæ in eis ſunt, omnia
venit iudi- præ gaudio geſtient à præſentia aduenientis domini : *quo-
care terrã. niam ad hoc veniet in temporis plenitudine, vt iudicet ter-
Ioan. 12 ram, vt faciat iudicium mundi, vt principe mundi diabolo
Lucæ 1 eiecto, ipſe regnet in domo Iacob, in populo ſuo in æternũ,

eóſque regat, paſcat, & iudicet in perpetuum. 10 Iudicabit 10 *Iudica-*
G pro orbe terrarum, & reget eũ in iuſtitia, & populos omnes *bit orbẽ ter-*
in æquitate. Non enim regnabit in tyrannide & iniuſtitia, *rarũ in iu-*
vt ille pater mendacij, mundi rector tenebrarum harum, ſed *ſtitia, & po-*
in omnimoda æquitate regnabit ſuper populum ſuum. *In *pulos in æ-*
iuſtitia quoque faciet pro orbe terrarum iudicium, aduer- *quitate.*
ſus iniquũ mundi principem, & liberabit populos in æqui- Ioan.8
tate ſua, de oppreſſione iniqua. * Denique & in nouiſſimo Ephe.6
die, in iuſtitia iudicabit totum orbem terrarum, redditurus
vnicuique pro operibus condignam retributionem.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum nonageſimumſeptimum.

VERSV ſecũdo, Saluauit ſibi dextera eius. Datiuus ille, ſibi, facit difficultatẽ in oratione. Nos in Elucidatione indicauimus, ſibi poſitum eſſe, ac ſi diceretur, iuxta ſuum placitum, vel iuxta quod voluit: ſaluauit autem pro ſalutem fecit, vel ſalutẽ operatus eſt: vt ſit ſenſus, Dextera eius iuxta ſuum bene placitum ſalutem eſt operata. Alij verò putant, vulgatam lectionem malè habere caſum datiuũ, pro datiuo autem conſtituendum accuſatiuum, ad hunc modum, Saluauit eum dextera eius, quo modo habet Romanum Pſalterium, ſicut in Græco legitur, *ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ*, hoc eſt, Saluauit ipſum dextera eius. Cuius lectionis ſenſus eſt,
H Dextera Chriſti, id eſt, diuinitas Chriſti, ſaluauit ipſum: hoc eſt, à morte fecit ſaluum, & ad vitam reſurgere, & brachium ſanctum eius ſaluauit ipſum. Beatus tamen Hieronymus ita vertit, vt habet noſtra lectio Gallicana. De hoc quoq; nonnihil dicemus in annotationibus ex Hebręo. Verſu tertio, In conſpectu gentium reuelauit iuſtitiã ſuã. Poteſt intelligi iuſtitia, qua ipſe Deus in ſe iuſtus eſt: quã in cõſpectu gentiũ reuelauit, quando principem tenebrarũ iuſtè condẽnauit, & ſibi regnũ reſumpſit orbis terrarum. Iterum, ſuã iuſtitiam, qua in ſe iuſtus eſt, reuelauit in cõſpectu gẽtium, quãdo per Apoſtolicã prædicationẽ omnibus hominibus per vniuerſum orbẽ eam fecit notã. Poteſt aliter intelligi iuſtitia Dei, nõ illa qua in ſe ipſe iuſtus, ſed illa qua homo corã Deo iuſtus eſt, de qua Paulus ait, Nũc autẽ iuſtitia Dei manifeſtata Rom.3
eſt: teſtificata à lege & Prophetis. Et iterum, iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti, in omnes, & ſuper omnes qui credunt in

eum. Atq; hanc iuſtitiam adueniens Dominus per Apoſtolicam prædicationem reuelauit in conſpectu omnium gen-
Marc.16 tium, quando Apoſtolos ſuos fecit prædicare ac dicere, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Verſu quarto, Recordatus eſt miſericordiæ ſuæ, & veritatis ſuæ domui Iſraël. Quod Dominus dicitur recordari, manifeſtū eſt hoc ita dici ſecūdum ſimilitudinem humanæ recordationis: ſicut per oppoſitum interdum dicitur obliuiſci, quādo ad modum obliuiſcentis ſe habet. Cùm enim promiſſa diſſimulat, multúmq; tardat perſoluere, iuſtitiæ & fidei ſuæ videtur oblitus: & cùm miſericordiam non exhibet, videtur oblitus miſericordiæ. At verò vbi miſereri cœperit, & promiſerit ſatisfacere, dicimus eum recordari miſericordiæ & verita-
Lucæ 1 tis: quomodo etiam in cantico virginis matris dicitur, Suſcepit Iſraël puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ: vbi & recordatio veritatis innuitur, cum ſubſequenter adiungitur, Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham, & ſemini eius in ſecula. Et in ſuo Cantico Zacharias, Deum parantem in filio ſuo ſalutem mundo, hoc agere dicit, ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris, & ad memorandum teſtamenti ſui ſancti, quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum daturum ſe nobis. Ita ergo recordatus eſt Dominus in hac hora nouiſſima miſericordiæ & veritatis ſuæ. Ille autem datiuus, domui Iſraël, ſecundum commodiorem conſtructionem iungatur cum verbo recordatus eſt, ad hunc ſenſum, Recordatus eſt miſericordiæ ſuæ & veritatis ſuæ erga domum Iſraël, ſiue (vt vertit Felix) pro domo Iſraël, id eſt, ad faciendum miſericordiam & veritatē cum domo Iſraël: poſſet etiā intelligi, promiſſam domui Iſraël: ſed abſq; aliqua ſubauditione ſenſus prior apparet melior.

Verſu nono, Flumina plaudēt manu, ſimul mōtes exultabunt. Aduerbium ſimul, ab aliquibus iungitur cum præcedentibus, hoc modo, Flumina plaudent manu ſimul: ac deinde, montes exultabunt. Nos in Elucidatione iunximus cum ſequentibus, hoc modo diſtinguentes, Flumina plaudent manu, ſimul mōtes exultabunt. Quam diſtinctionem etiam ſequitur verſio Felicis, Flumina plaudent palmis, ſicut montes exultent. Hebraica lectio ad vtranque connexionem eſt indifferens.

NONA

NONAGESIMIOCTAVI PSALMI
ARGVMENTVM.

IN HOC etiam Pſalmo, vt in præcedentibus, exhortatio ponitur ad reuerentiam Dei ſedentis ſuper Cherubim, & laudem magni nominis eius, cuius honor diligit iudicium, qui parat directiones populo ſuo, cuius etiam ſcabellum pedum, vt ſanctificatum ab eo qui
B illud calcat, dicitur adorandum. Verſu autem ſexto, patrum quorundam exempla proponit, nominatim mentionem faciens Moyſi, Aaron & Samuel: qui quoniam Dominum fideliter inuocabant, eiúſq; præcepta diligenter obſeruabant, idcirco familiari Dei etiam allocutione digni ſunt habiti, fuerúntque exauditi in precibus ſuis, & iram potuerunt Dei aduerſus populum ſuum irati mitigare, vt leui diſciplina paterna peccatis populi tantùm punitis, non penitus reprobarentur: quemadmodum aliis ſolet gentibus contingere, qui in ſuis adinuentionibus impunè permanere & pergere ſinuntur iuſto Dei iudicio, vſque in diem extremæ vltionis. Vltimo autem verſu iterum laudis replicat exhortationem.

NONAGESIMIOCTAVI PSALMI
ELVCIDATIO.

DOMINVS Deus noſter regnum & imperium *1 Dominus*
tenet: iraſcantur, indignẽtur, & commouean- *regnauit,*
tur vt voluerint incredulæ nationes, velint *iraſcantur*
nolint, ferre debent eius imperium, & regem *populi:*
debent eum atq; Dominum agnoſcere, quan ** qui ſedes*
C tumuis reluctentur & contradicere videantur: * qui ſedes *ſuper Che-*
ſuper Cherubim, qui præſides Angelicis exercitibus, & cæ *rubim, mo-*
leſtes illos ſpiritus habes velut ſedem, ſuper quam requie- *ueatur ter-*
ſcit gloriæ tuæ maieſtas: qui etiam in veteri illa arca taber *ra.*
naculi, ſuper propiciatorium inter duo Cherubim locum *2 Domin⁹*
viſibilem tibi olim delegiſti, ad ſignum eius ſedis quam ha- *in Sion ma*
bes glorioſam inter cæleſtes exercitus in cælis: à facie tua *gnus & ex-*
commoueatur omnis terra, æquum eſt vt te omnes reue- *celſus ſuper*
reantur & timeant qui terram inhabitant. 2 Dominus *omnes popu*
qui eſt in Sion, in populo fideli, ipſum agnoſcite, qui in *los.*
Eccleſia ſancta inhabitat, ipſe per omnia magnus eſt & ex- *3 Confitean*
celſus ſuper omnes populos, ita vt in omnibus gentibus ne- *tur nominĩ*
mo ſit qui illi poſſit comparari, eſtque excelſior & ſubli- *tuo magno,*
mior omnibus, ſicut rex omnibus eſt celſior in regno ſuo. *quoniã ter-*
3 Quapropter tuo magno nomini, ô rex altiſſime, confite- *ribile et ſan*
ri debẽt omnes populi tuo ſubiecti imperio, quoniã nomen *ctum eſt:*

Philipp.2 tuum ſanctum eſt atq; modis omnibus venerabile, nomen
Pſalm. 112 eſt ſuper omne nomen, in quo flecti debet omne genu cæle-
ſtium, terreſtrium & infernorum: quódq; ab omni creatura
debet immenſis efferri præconiis, vtpote ab ortu ſolis vſq;
** & honor* ad occaſum laudabile & benedictum in ſecula: * & honor
regis iudi- regis noſtri, regia dignitas, & imperatoria maieſtas eius,
ciũ diligit. qua præeminet omnibus, diligit iudicium, expoſcit & exi-
4 *Tu para* git hoc à nobis, vt in iudicio & iuſtitia illi ſeruiamus, quo-
ſti directio- modo æquum eſt. Vult enim tantus rex iuſta & munda ſer-
*nes: * iudi-* uitia exhiberi ſibi, & ſeruos iuſtos requirit, quomodo ipſe
ciũ & iuſti iuſtus eſt, & omnia quæ facit, in vero facit iudicio. 4 Et
tiã in Iacob quia diligis tu Domine iudicium, idcirco paraſti populo
tu feciſti. tuo directiones, dediſti ſeruis tuis præcepta atque mandata
5 *Exalta-* tua, quibus in iudicio atq; iuſtitia dirigantur: *tu feciſti in
te Dominũ Iacob, in populo tuo, iudicium & iuſtitiam, tu ipſe cum eis
Deum no- iuſtè in omnibus egiſti in iudicio & iuſtitia: & vt ſimiliter a-
ſtrũ, & ado gerent ipſi, tam erga te quàm erga proximos, voluiſti, atque
rate ſcabel- mandaſti. 5 Exaltate, ô populi omnes, & magnificate Do-
lum pedum minum Deum noſtrum, & procidite ante thronum gratiæ
eius, quoniã eius, humiliãtes vos coram ſcabello pedum eius, quaſi pro-
ſanctũ eſt. ſtrati ante pedes eius: quoniam ſanctum & honorandum eſt
6 *Moyſes* quicquid ad ipſum attinet, etiam ſi infimũ fuerit, quemad-
& Aaron modum eſt pedum ſcabellum. Tam enim ſanctus eſt Domi-
in ſacerdoti nus, vt quicquid ad ipſum ſpectat, ſanctum ſit, adorãdumq;
bus eius: & venerandũ, etiam quod infimũ reputatum fuerit: quemad-
** & Sa-* modum regis magnifici non ſolùm corona, quam in capi-
muel inter te geſtat, honoratur, non ſolùm pallium quo eſt circuma-
eos qui inuo mictus, verumetiam calciamenta pedum eius, imò ſcabel-
cant nomen lum throni eius. 6 Moyſes & Aaron erant de numero ſa-
eius. cerdotum eius qui colebant eum, erant ſpecialiter Deo ſa-
1.Reg.3 cri: ille quidem à Deo ſpecialiter conſecratus, vt legiſlator
fieret & ordinator atq; miniſter legalis ſacerdotij: hic verò
vnctus à fratre ſuo Moyſe ex ore Domini etiam viſibiliter,
7 *Inuoca-* & ſacerdotalibus adornatus veſtibus: *& Samuel Propheta
bant Domi Domini, erat de numero fidelium ſeruorum, qui cognoſcũt
num, et ipſe per fidem, & inuocant ex fide & conſcientia bona nomen
exaudiebat Domini, Samuel fidelis miniſter fuit coram Domino. 7 Illi
eos. patres noſtri, egregia virtutum exempla, inuocabant Domi-
Exod. 33 num, orantes tam pro ſe quàm pro commiſſo ſibi populo: &
Nume.12 Dominus benignum ſe illis exhibuit, exaudiens orationes
eorum

eorum & poſtulata concedens: *imò etiam familiaré ſuam *& in co-
ſocietatem ad illos oſtendit, loquens ad illos (Moyſen & *lumna nu-*
Aaron) de columna nubis, quæ apparebat ſuper tabernacu *bis loqueba*
lum, ſic illos ſuo ſpeciali colloquio ſingulariter honorans, *tur ad eos.*
F coram populo ſuo. 8 Ratio autem quare ſic ipſi exaudie- 8 *Cuſtodie-*
bantur orantes, & quare ſic diuino honorarētur colloquio, *bant teſti-*
hæc erat, quia obedientes fuerunt præceptis dominicis. Cu *monia eius,*
ſtodiebant enim teſtimonia eius, quibus conteſtatus fuerat *& præce-*
populum, id eſt, legem & omnia præcepta quæ illis obſer- *ptum quod*
uanda tradidit. 9 Et quoniam ſic obedientes & fideles fue- *dedit illis.*
runt in adimpletione tuæ voluntatis, idcirco viciſſim te il- Pſalm.17
lis benignum exhibuiſti Dominum, qui cum ſancto ſanctus Pſalm.144
es, & cum innocente innocens, & cum electo electus, qui vo 9 *Domine*
luntatem facis te timentium. Idcirco (inquam) tu Domine *Deus no-*
Deus noſter illos benignè exaudiebas in omnibus quæ à te *ſter, tu ex-*
poſtulabant, ſiue pro ſua, ſiue pro populi ſui ſalute: *oſten- *audiebas*
diſti quoq; te illis benignum & propitium, dimittens pro- *eos:*
pter illorum precem peccata populi: ſi quando te offendiſ- * *Deus tu*
ſet populus, illis pro eo orantibus, tu flexus fuiſti ad miſeri *propitius*
cordiam, dimiſiſtiq; illis peccatum, quemadmodum orante *fuiſti eis:*
Moyſe populus quem delere voluiſti ſaluatus fuit, & Aaron Exod.32
offerente thus in thuribulo plaga incendij ceſſauit: * & in Nume.16
ſingulare beneficium, hoc eis contuliſti, quòd populum eo- * *& vlci-*
G rum pro quo ſupplicabant, non permittebas diu impunè a- *ſcens in om*
gere in peccatis, vt tandem in die iudicij ſuper eos addu *nes adin-*
ceres condemnationis ſententiam, quomodo cum reprobis *uentiones*
gentibus agis quę te ignorant: ſed in omnia opera eorum *eorum.*
mala, quæ ipſi ſecundum malitiam cordis ſui adinuenerūt, 10 *Exal-*
vt te offenderent, te exhibuiſti ſeuerum vltorem & vindi- *tate Domi*
cem, vt cogerentur vltionis tuæ præſentia quantocyus ab *num Deum*
excogitatis vel cœptis deſiſtere. 10 Exaltate & magnifica- *noſtrum,*
te Dominum Deum noſtrum, & adorate eum in monte ſan *& adorate*
cto eius in quo habitat, in Eccleſia: ſiue hac militante, per *in monte*
fidem excelſa, & per ſpem atq; charitatem firma & immo- *ſancto eius:*
bili: ſiue illa triumphanti, per apertam Dei viſionem & per-
fectam fruitionem altiſſimè ſublimata, & immobiliter fir- * *quoniam*
mata: *quoniam Dominus Deus noſter ſanctus eſt, & ſuper *ſanctus Do*
omnes ſolus ſanctus, ac ſummè metuendus: propter quod, *minus De-*
omni laudis & honoris exaltatione ſemper eſt digniſſimus, *noſter.*
neque pro dignitate ſatis vnquam poteſt exaltari.

ANNOTATIONES IN *Pſalmum Nonageſimumoctauum.*

VERSV primo, Qui ſedes ſuper Cherubim, moueatur
terra. Quomodo dicatur Deus ſedere ſuper Cheru-
bim, diximus in Pſalmo LXXIX. in verſu illo, Qui ſedes ſu-
per Cherubim, manifeſtare coram Ephraim, Beniamin &
Manaſſe. Quidam autem hoc loco pro ſecūda perſona, po-
nunt tertiam, legentes qui ſedet: coniungentes iſtud, qui
ſedet cum principio verſus, hoc modo, Dominus qui ſedet
ſuper Cherubim, regnauit, iraſcantur populi, moueatur ter-
ra. Alij repetunt verbum regnauit, hoc modo, Dominus re-
gnauit, iraſcantur populi: qui ſedet ſuper Cherubim regna
uit, moueatur terra. Nos ſub ſecunda perſona abſq; repeti-
tione iſta coniunximus, ad hunc modum, Qui ſedes ſuper
Cherubim, ô magne Deus, à facie tua moueatur terra. In
Hebræo, ſimiliter & in Græco, participium eſt, acſi dicatur
iuxta Hebræum, ſeſſor Cherubim, vel inſidens Cherubim:
aut iuxta Græcū, ſedens ſuper vel in Cherubim. Verſu ſe-
cundo, Dominus in Sion magnus & excelſus ſuper omnes
populos. Duplici diſtinctione hoc legi poteſt. Primò, ad hūc
ſenſum, Dominus qui eſt, vel habitat, vel colitur in Sion, i
populo ſuo fideli, ipſe eſt magnus & excelſus ſuper omnes
populos: hoc eſt, Deus Iſraël eſt rex magnus ſuper omnem
terram. Secundò ita diſtingui poteſt, Dominus eſt in Sion
magnus, & excelſus eſt ſuper omnes populos: vt Dominus
Deus dicatur magnus eſſe & laudabilis valde in ſuo popu-
lo, & nihilominus ſuper omnes populos excelſus. In Sion
enim magnus eſt, dum ſe glorioſè in ſuo populo magnifi-
cat, in mirabilibus quę pro eo potenter & magnificè opera-
tur. Excelſus verò eſt etiam ſuper omnes populos, quoniam
Pſalm. 94 in manu eius ſunt omnes fines terræ, & ipſe pleno imperio
dominatur omnium. Verſu tertio, Et honor regis iudiciū
diligit. Iſtud iudicium quod diligit Deus, intelligere poſſu-
mus in nobiſipſis, vel in Deo. Honor regis diligit in nobis
iudiciū, quia dignitas & maieſtas Dei noſtri exigit à nobis
& in nobis ſeruis ſuis iudiciū, videlicet vt in iudicio illi ſer-
uiamus. Iuſtū enim eſt, vt tam magnifici domini & tam ſum
mi regis miniſtri, in iuſtitia & iudicio ſatagāt perficere ſuū
Leuit. 11 miniſteriū. Vnde illud toties veteri illi populo in legiſlatio-
& 9 ne replicatum, Ego Dn̄s. Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus
ſum.

ſum. Et in lege gratiæ,nouo populo nouus præceptor Chri Lucæ 6
ſtus Dominus, Eſtote(inquit)miſericordes,ſicut & pater ve- Matth.5
ſter cæleſtis miſericors eſt. Eſtote vos perfecti,ſicut pater ve-
ſter cæleſtis perfectus eſt. Iterum verò ſecundum hanc intel-
ligentiam,iudicium accipi poteſt pro æquitate & rectitudi-
ne iuſtitiæ,vt iam expoſitum eſt:vel etiam pro iudicio quod
diſcretionem ſolemus appellare. Exigit enim honor magni-
ficentiſſimi regis noſtri, vt illi cum magno iudicio, cum
magna diſcretione & attentione ſeruiamus, non quomodo
vili alicui aut plebeio domino ſeruiri ſolet,ſed cum magno
timore & tremore,cum magna alacritate,diligentia, ſollici
tudine & reuerētia,tanquā illi qui eſt omniū rex ſupremus,
& quo eſt nemo celſior:vt ob hoc meritò ſummo cū hono-
re illi debeat ſeruiri. In quē ferè ſenſum ſcribēs Corinthiis
Paulus, vult ſanctiſſima myſteria corporis & ſanguinis Dñi I.Cor.11
ſumentes,cum iudicio manducare,dum ait, Quicūque man
ducauerit panē,vel biberit calicē Domini indignè, reus erit
corporis & ſanguinis Domini, non diiudicans corpus Dñi:
quia ſcilicet non cū iudicio debito accedit ad ſumenda tam
ſacroſancta myſteria,tam ſacrum panem,tam ſacrū vinum:
B panem non panem,ſed corpus filij Dei:vinum non vinū, ſed
ſanguinē vnigeniti patris. Idcirco enim non diiudicat ſuffi-
cienter qui indignè accedit,quia abſque debito iudicio,non
diſcernens hunc panē tam ſanctum à pane cibario & craſſo,
quem in publicis conuiuiis vulgò manducant homines: nec
illum ſanctiſſimum ſanguinem aliter ſumit, quàm vinum
quod è penu depromitur. Atq; ita ſanè perquā plurimi inue
niūtur,qui ſeruiūt quidē Deo,quantū exterius videri poteſt:
ſed abſq; debito iudicio, abſq; neceſſaria diſcretione. Non
enim qua oportet reuerentia,non qua oportet alacritate &
promptitudine bonæ voluntatis, nō qua oportet integrita-
te bonæ intentionis,nō qua oportet ſedulitate bonæ opera-
tionis: ſed cū pigritia,torpore,faſtidio,ſimulatione,tanquā
ſi alicui tēporali domino ad mercedem pauculam inſerui-
rent:imò(quod nullis vnquam lacrymis ſatis defleri poteſt)
multò etiā minori fidelitate & ſedulitate, quàm huiuſmodi
mercenarij dominis, à quibus vili tantū ſunt mercede con-
ducti,nullo autē vinculo alio obligati. Veros autē Dei ſer-
uos oportet cum magno iudicio ſuæ ſeruitutis obſequia
præſtare, vigilantiſſimè ſcilicet diſcernentes & diiudicantes

attent

attentiſſimè quanto hic dominus omnibus tēporalibus do-
minis ſuperemineat, quāto hic rex omnibus ſit regibus ter-
ræ excelſior, quāto hic Deus ſuper omnes deos ſit in imme-
ſum eleuatus, quanto ſit omnibus potētibus potētior, quā-
omnibus terribilibus poteſtatibus terribilior, quanto de-
nique amabilibus omnibus ipſe in immēſum amabilior, ac
ſatis putēt, vt plebeio alicui terreno, corruptibili vel tempo-
rali domino, ita huic cæleſti, immortali & æterno ſeruire.
Omnino enim hoc iudicium requirit à nobis Dei honor &
magnificentia, quomodo & ſanctus homo Dei Moyſes ſibi
Deute.4 cómiſſum populum adhortabatur, dicēs, Non eſt alia natio
tam grādis, quę habeat deos appropinquātes ſibi, ſicut Deus
noſter adeſt nobis: ſic videlicet ex honore regis, illos exhor-
tando ad iudiciū. Poteſt verò (vt ab initio annotationis cœ-
pimus dicere) iudiciū iſtud intelligi in ipſomet Deo, ad hūc
ſenſum: Honor regis amat iudicium, maieſtas Dei amat iu-
ſtitiam, & omnia vult agere in iudicio, amplexatur iudiciū,
gaudet iuſtitia, nihil poteſt agere abſque iudicio, ſiue contra
iuſtitiā. Verſu quarto, Tu paraſti directiones. Pſalterium
Romanum habet pro directionibus, æquitatem, Tu paraſti
æquitatem. Idem autem per vtrunq; intelligitur, videlicet
mandata domini: quæ æquitas dicuntur, quoniam in æqui-
tate & iuſtitia fundantur, & quia nonniſi quod æquum &
iuſtum eſt præſcribunt. Propter quod Pſalm. 118. dicitur,
Omnia mandata tua æquitas. Et rurſum, AEquitas teſtimo-
nia tua in æternum. Directiones verò appellantur, quia ho-
minem ad Deum dirigunt, & in agendis ducatum præſtant,
quemadmodum Pſalmo ſuprà citato dicitur, Lucerna pedi-
bus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. Pro eodem
etiam accipi poteſt iudicium & iuſtitia, in parte ſequēti, cum
dicitur, Iudicium & iuſtitiam in Iacob tu feciſti. Vel ſic in-
tellige, Præcepiſti fieri iudicium & iuſtitiam in Iacob. Vel
ſic, Tu ipſe feciſti in populo tuo iudicium & iuſtitiam. Sed
priora videntur magis conueniētia, & melius cū præceden-
tibus cohærent. Quòd enim honor regis diligat iudicium,
inde manifeſtè apparet, quòd ipſe fundauerit æquitates,
quòd legem dederit ſuo populo, & quòd præceperit fieri iu-
dicium & iuſtitiam in populo ſuo. Niſi enim honor regis
diligeret iudiciū, non præcepiſſet iudicium & iuſtitiam fie-
ri, neque legem tuliſſet, quæ monſtrat quid iuſtum atq; in-
iuſti

iuſtum. Verſu quinto, Et adorate ſcabellum pedum eius. Præter expoſitionem in Elucidatione poſitam, per ſcabellū pedum domini intelligi etiam poteſt arca fœderis. Quia enim ſuper propitiatoriū quod erat operculum arcæ,inter duo Cherubim,ſedem habere & habitare dicebatur domi nus, rectè proculdubio dici poteſt arca ſcabellū pedū eius. Erat enim quaſi ſub ſede Dei. Atq; hæc arca ſancta erat,nimirum à Deo ſpecialiter ſanctificata,& adeò ſancta, vt eam tangens Oza morte fuerit percuſſus : & qui eam nudā con- 2.Reg.6
ſpexiſſent, morte punirentur ſubitanea. Attamen cum ipſa Num.4
adorari iubetur,non debet intelligi propriè dicta adoratio, quæ nōniſi Deo debet attribui,vtpote enti primo & ſupremo domino: ſed adoratio impropriè debet accipi pro ſpecialis honoris exhibitione:quomodo frequēter in ſacris hiſtoriis inuenimus homines adorare ſe inuicē : quod nonniſi cuiuſdā reuerētiæ magnæ ſignificat exhibitionem.Quidam verò,adorate ſcabellū,accipiunt loco huius,adorate ad ſcabellū,vel ante ſcabellum , vel coram ſcabello eius, vt intelligatur adoratio propriè dicta ipſius Dei , non arcæ tamen adoratio, ſed Dei ſuper arcam ſedentis : quemadmodū nos Chriſtiani , Deum ſub admirabili ſacramento latentē adoramus,& ad locū vel ante locum , vel verſus locum illum in quo ſanctiſſima illa myſteria cōſeruantur,adorationis exhibemus reuerentiam:non ipſum tamen locum adorantes, id eſt ligna, lapides, aut clauſtra , ſed ipſum quem illo in loco pro ſua altiſſima bonitate credimus ſeruari.Secūdū hāc verò intelligētiā,myſticè per arcā accipere nobis licebit Eccleſiā ſanctam militantē,quæ eſt velut ſcabellum pedum domini:vt cæleſtis illa Eccleſia triumphans , hac ratione eius ſedes poteſt appellari , quòd huic illa ſit ſubiecta , quaſi inferior ſuperiori,quemadmodum ſcabellū ſubiectum eſt ſedi. Vel intelligi poteſt ipſa Chriſti humanitas, quæ eſt ſcabellū pedum inhabitantis diuinitatis,in qua videlicet inhabitat & requieſcit diuinitas. Nos in Elucidatione nullum horū ſequimur,ſed ſecundum conſiderationem ſimilitudinis , dicimus ſignificari maximam reuerentiam , vt ſummo domino exhibendā , cum præcipitur etiam ſcabellum pedū eius eſſe adorandum & honorādum , quemadmodum ſatis dilucidè illic oſtendimus. Verſu penultimo, Deus tu propitius fuiſti eis , & vlciſcens in omnes adinuentiones eorū. Nos in Elucidat

cidatione iſta ad populum retulimus,cui illi præerãt ſacer-
dotes, de quibus prius factus eſt ſermo : quemadmodum &
Chaldæa indicat Paraphraſis,cũ ait, Deus,tu propitius fui-
ſti populo,propter eos.Atq; ita iſtud,Propitius fuiſti eis,va-
let,Propitius fuiſti populo propter illos.Nam de Moyſe ma-
nifeſtum eſt,quomodo frequenter iram à populo auerterit
ſuis precibus , neq; ſemel parcitum ſit multitudini ipſo de-
precãte pro illa.De Aaron autem Numeri 16.legitur, quòd
plagam incendij, incenſi oblatione & precibus ceſſare fece-
rit.De Samuele verò,quòd ad Dei placandam iram multum
potens fuerit , vel illud indicat , quod apud Hieremiam ex
Hiere.15 ore Domini dicitur , Si ſteterint coram me Moyſes & Sa-
muël,nõ erit anima mea ad populum iſtum. Quod autẽ ſe-
quitur, Et vlciſcens in omnes adinuentiones eorum , ſimili-
ter ad populum referimus,ídq; ſecundum duplicem intelli-
gentiam. Quarum prior in Elucidatione exprimitur , quòd
in magnum beneficiũ,Deus populi peccãtis peccata ad pre-
ces ſanctorum tãtùm diſciplina paterna puniuit, vt cauerent
impoſterum,& non impuniti peccarẽt licẽtius , ne ita in to-
tum eos abiiceret. Altera verò eſt, ſecundum quã per adin-
uentiones iſtas populi,intelligimus opera mala,quę contra
ſanctos à Deo ſibi præfectos,Moyſen, Aaron & Samuel, ex-
cogitauerunt , videlicet rebelliones & ſeditiones cõtra ipſos
Num.16 excitatas:quemadmodum Chore,Dathan, & Abiron ſedi-
tioſi contra Moyſen & Aaron, miſerè perditi ſunt , cum ta-
bernaculis ſuis,viui abſorpti à terra.Deinde ducẽti & quin-
quaginta quinque offerentes incenſum,igne conſumpti.De-
Ibidem. hinc & illa quatuordecim millia,quæ cõtra Moyſen & Aa-
ron, propter prædictorũ mortem,ſeditionem excitauerant.
Atq; ita adinuentiones eorum intelliguntur adinuentiones
contra illos , id eſt, mala conſilia excogitata contra ſanctos
domini. Sicut enim fuit dominus populo propitius propter
orationes ſanctorum,ita & ira commouebatur aduerſus il-
lum,quando contra ſanctos ipſius ſeditionibus atque mur-
murationibus inſurgebant. Quidam tamen iſta intelligunt
de propitiatione & punitione propriorum peccatorũ ipſius
Moyſi, Aaron, & Samuelis. Moyſes enim peccauit ad aquas
contradictionis , non ſanctificando dominum coram filijs
Iſraël. Aaron præter hoc , etiam in conflando vitulum. Sa-
muëlem verò dicunt peccaſſe in hoc , quòd non ſufficienter
filio

filios peccantes corripuerit. Atq; ira Dei ſignificatur diſtri-
ctum iudicium, quo etiam ſanctis ſuis ab vltione non pe-
percit, ſiquando aduerſus ipſum deliquiſſent.

NONAGESIMINONI PSALMI ARGVMENTVM.

Exhortatio eſt Pſalmus iſte, vniuerſos terræ habitatores conuocans ad lætandum & exultandum in confeſſione Domini, qui eſt omnium creator vnus & conditor, cuius miſericordia nunquam deficit, neque veritas vſque in conſummationem ſæculi.

NONAGESIMINONI PSALMI ELVCIDATIO.

CVM iubilo cordis laudate dominum vniuerſi 1 *Iubilate*
habitatores terræ, & ſeruite illi in cordis læ- *Deo omnis*
titia. Non exigit à ſeruis ſuis vt in triſtitia *terra, ſerui-*
aut ſeruili terrore ſibi ſeruiant, ſed populum *te Domino*
H amat qui nouit iubilationem, qui ſcit exul- *in lætitia.*
tare ſemper in nomine eius, & alacrem de hilari corde præ
ſtare ſeruitutem. 2 Venite, accedite ad eum in cordis de- 2 *Introite*
uotione, & introgrediamini ante conſpectum eius: non *in conſpectu*
quaſi ante moroſum & difficilem dominum, trepidi & an- *eius in exul*
xij ſerui in triſtitia & ſeruili ſollicitudine, ſed cum exulta- *tatione.*
tione liberæ conſcientiæ, tanquam filij ante patrē piiſſimū,
paſtorémque benigniſſimum. 3 Illud enim vobis ſcien- 3 *Scitote*
dum eſt, & etiam atque etiam profunda mente recogitan- *quoniam do*
dum, quòd dominus, ad cuius confeſſionem nunc vos ex- *minus ipſe*
hortor, ipſe eſt ſolus verus Deus, & præter eū non eſt alius: *eſt Deus:*
ipſe eſt, quo nihil eſt maius, nihil prius, nihil dignius po-
teſt cogitari: * ipſe nos fecit de nihilo, vt eſſemus aliquid: * *ipſe fecit*
& totum hoc eſſe quod in nobis eſt, & tam nobile eſſe, quo *nos, & non*
cæteris omnibus ſupereminemus corporeis creaturis, ipſe *ipſi nos.*
donauit nobis: & nequaquam noſmetipſos fecimus, ne-
que à nobiſipſis habemus quicquam, ſed ab illo vno omnia:
propter quod, iuſtiſſimum eſt, vt illi à quo ita nos cuncta
A accepiſſe cognouimus, corde lætiſſimo iubilemus & ſer-
uiamus, quantum valuerimus. 4 Specialiter verò, ô vos 4 *Populus*
omnes qui eſtis de populo eius, qui de numero eſtis electo- *eius, & oues*
rum eius, qui eſtis quaſi oues paſcuæ eius, quos ipſe quaſi pa *paſcuæ eius,*
ſtor bonus, tā ſecundū corpus in hoc corporeo mūdo, quàm *introite por*
ſecundum animam, in ſancta Eccleſia paſcit, & ab omni ma- *tas eius in*
lo defendit: vos (inquam) peculiari exhortatione admo- *confeſſione:*
neo,

** atria eius in hymnis: *confitemini illi.*
5 *Laudate nomen eius, quoniã ſuauis eſt Dominus: * in æternum miſericordia eius: * & vſque in generatione & generationem veritas ei⁹.*

neo,vt portas eius ingrediamini : vt introëatis ante faciem eius in confeſſione laudis & gratiarum actionis : * vt atria eius ingrediamini cum hymnis,pſalmis,& laudibus:domum cultus eius,vel ſanctam Eccleſiam, vel materiale templum, ſic introite cum hymnis & laudibus : * vos (inquam) date confeſſionem illi. 5 Et laudem dicite benedicto in ſeculis nomini eius , quoniam ipſe dominus erga ſeruos ſuos non eſt crudelis,non moroſus, non difficilis, ſed mitis,benignus, manſuetus,bonus,facilis,dulcis,& pius : * miſericordia eius in ſempiternum non deficiet , ſemper erit expoſita petentibus eam vſque in conſummationem ſeculi : * item & veritas ſiue fides eius atque iuſtitia,in omnes generationes perdurabit, non poterit vnquam mentiri neque fallere: ſed quæcunque pollicitus eſt ſeruabit electis ſuis, donec peribit ſeculum.

ANNOTATIONES IN Pſalmum Nonageſimumnonum.

VERSV quarto, Introite portas eius in confeſſione, atria eius in hymnis : confitemini illi. Debet verſus iſte ita diſtingui , vt in confeſſione iungatur cum præcedenti verbo, hoc modo, Introite portas eius in confeſſione: deinde repetatur introite, ad regendum accuſatiuum atria, adiuncto eo quod ſequitur, in hymnis, hoc modo, Introite atria eius in hymnis : vt deinde diuiſim ſequatur, Confitemini illi : quod rectius in principium verſus ſequentis referretur, iuxta quod in Hebræo legitur. Sic enim clarius vertit Hieronymus, Ingredimini portas eius in gratiarum actione, atria eius in laude. Confitemini ei, benedicite nomini eius , quia bonus dominus. Eandem etiam diſtinctionem habet lectio Græca.

CENTESIMI PSALMI
ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte centeſimus formam videtur deſcribere , & officium deſignare hominis iuſti , maximè autem principis: quem licet quidam interpretentur ſingulariter de Chriſto domino , quòd vix alius inueniatur cui omnia hic poſita perfectè conueniant : melius tamen apparet ipſum in perſona Dauid pronuntiari, de ſe omnia illa non ad iactantiam, ſed ad laudem & gratiarum actionem recitantis : quòd videlicet in innocentia ambulauerit in medio domus ſuæ , quòd malum non propoſuit ante oculos, quòd C

quòd odio habuerit impios, eorúmque fuerit conſortia auerſatus, fideles autem & iuſtos ſibi adiunxerit & exaltauerit, ſuperbis humiliatis, & peccatoribus punitione debita peremptis. Hæc enim ſunt officia regis, neq; regis ſolùm, verumetiam cuiuſlibet patrisfamilias in ſua domo, aut cuiuſlibet præſidentis in ea communitate cui præſidet.

CENTESIMI PSALMI
ELVCIDATIO.

DE MISERICORDIA ſimul & iudicio atque
iuſtitia cantabo tibi domine: videlicet quòd
miſericors ſimul & iuſtus ſis tu Dñe in cunctis
operibus tuis: ita ſemper miſericors, vt nihilominus
iuſtus: ac rurſum ita iuſtus, vt nihilominus
miſericors: ita ſuper his duobus ſemper & vbiq;

1 Miſericordiã & iudiciũ cantabo tibi domine.

coniunctis tibi cantabo. 2 Super his tibi pſalmos dicam
& canam, cantanſq; & pſallens tibi, ego erudiar in via innocentiæ:
diſcam, intelligam, & inſtructus à te ſciã ambula-
D re viam immaculatã mandatorum tuorũ. Qui enim in viis

2 Pſallam & intelligã in via immaculata:

immũditiæ pſallunt, horũ non eſt ſpecioſa laus in conſpectu
tuo: *ô vtinã tu mihi citò aduenias, ô ſi iam nunc ad me venias,
vt ignorantẽ inſtruas & illumines in via mandatorum
tuorũ, vt tibi queã dignè pſallere. Hoc enim totũ eſt quod
cupio, te videlicet meis cãticis inuitare, te ad me aduocare:

**quando venies ad me?*

nihil eſt quod æquè atq; tuũ aduentum deſiderem. 3 Volo
autem quod ex tuo munere in me eſt boni propoſiti, tibi ad
gloriã, & proximis ſubditiſq; ad exemplũ, hoc cantico proponere,
ex bonæ conſcientiæ teſtimonio: vt exprimã qualis
eſſe debeã, ſi in via immaculata pſallere voluero. Ecce ego
ex munere gratiæ tuæ ſtudebã conuerſari in medio familiæ
meæ, cũ innocẽtia, iuſtitia & ſimplicitate, quaſi pater in medio
filiorũ, quaſi dominus in medio ſeruorũ, quaſi paſtor in
medio ouium, ſingulos attendẽs & cõſiderans, ſingulis proſpiciens
domeſticis meis, ſinguliſque ſuperintendens, quantum
opus erat: vt ſua quiſq; adminiſtratione iuſtè fungeretur,
neq; malum vllum notabile paterer in domo ac familia
mea, pro quo nõ emendãdo gererẽ ſollicitudinẽ. 4 Caui

3 Perambulabã in innocentia cordis mei in medio domus meæ.

*4 Non proponebã ante oculos meos rẽ iniuſtam: * facientes præuaricationes odiui.*

mihi ſedulò, ne rem iniuſtam ſiue vllam iniuſtitiam menti
meæ proponerẽ, ad eã perficiendã opere, ne de vlla cogitarem
perficienda (ſiue aduerſus Deũ, ſiue aduerſus hominẽ)
iniquitate aut iniuſtitia: *neq; ſolùm ipſe nõ volui mala fa-

cere, verumetiam in aliis odiebam peccatum, vt tranſgreſ-
ſores legis Dei mei odio habui: non quidem ipſam illorum
perſonam, ſed præuaricantium vitia: ita vt quantum in me
eſſet, illis obſiſterem mala agentibus, & impedirẽ mala eo-
rum propoſita, ne poſſent ea perficere, pro mea autem virili

*5 Nõ adhæſit mihi cor prauum: * declinantem à me malignum non cognoſcebam.*

ad bonum inducerem. 5 Et quoniam ita iniquitatis me ad-
uerſariũ præſtiti, elongati ſunt à me omnes qui prauo ſunt
corde, non adhæſerunt, non aſſociati ſunt, non ſe coniunxe-
runt mihi qui malæ ſunt voluntatis & prauo corde, amato-
res iniuſtitiæ: * malignos à me abſcedentes, meam vel ſo-
cietatem vel ſeruitutem deſerentes, propter malitiam, quòd
viderent ſe non poſſe apud me ſuam impietatem iuxta de-
ſiderium perficere, qui ob hoc à me declinabãt, recedebant,
ſiue meam amicitiam atq; ſocietatẽ, ſiue meam ſeruitutem
derelinquentes, hos ego nihili feci, quaſi nunquam cogno-
uiſſem eos, ſic ab illis me alienaui, quantumuis alioqui illo-
rum amicitia grata aut ſeruitus commoda fuiſſet: qui pro-
pter iniuſtitiæ amorem odiúmque bonitatis ita me deſere-
bant, illos prorſus cõtempſi, & permiſi ſeparari à me pro ſuo
placito, longè mallẽs illos à me abſcedere, quicunq; tandem
aut quanticunq; fuiſſent, quàm vt à me in ſua impietate fo-

6 Detrahentẽ ſecretò proximo ſuo, hunc pſequebar.

uerentur aut tolerarentur. 6 Siquem videbam ad detra-
ctiones pronum, qui promptus eſſet ad detrahendũ ſecretò
proximo ſuo, ad malè loquendum in occulto de fratre, ad
auferendũ vel imminuendum bonũ nomen proximi, hunc
ego redarguebam acriter, & ſeuerè corripiebam, hunc ego
toruo aſpectu atq; etiam increpatoriis verbis cum auctori-
tate compeſcui: non arridebam detrahenti, non diſſimula-
bam, non fouebam illum in detractionis malo, ſed contra-
dicendo reſiſtebam, & ſeuerè increpando compeſcebam.

7 Superbo oculo & inſatiabili corde, cum hoc non edebã.

7 Quos ego aduertebam eſſe ſuperba & elata mente, mon-
ſtrante ſeſe foris per oculos mentis interiori elatione, &
quos comperiebam eſſe corde inſatiabili, ſiue diuitiis per
auaritiam, ſiue honoribus per ambitionem, ab huiuſmodi
me abſtraxi, cum his non duxi familiarem vitam, hos nolui

8 Oculi mei ad fideles terræ, vt ſedeant mecum:

habere familiares ſiue domeſticos, aut etiam cum his nulla
volui familiari iungi ſocietate ſiue amicitia, vt vel cum illis
inuitatus familiariter conuiuarer, vel ipſi mecum à me inui-
tati. 8 Sed ſi quem in terra, vbicunq; tandem locorum, aut
quocunque tandem genere natum, viderem fidelem, iuſtum

& bon

& bonum, benè, iuſtè, ſimpliciter & fideliter ex corde ſyn-
cero commiſſa ſibi peragentem officia, in hoc fuit mihi be-
neplacitum, ad eiuſmodi homines oculũ & reſpectum ha-
bebam, vt tales exaltarem, & mecum conſidere facerem,
mecũmq; demorari, & ad menſam meam vt domeſticos &
amicos accumbere:*quos cõperiebam benè, iuſtè, & fideli-
ter conuerſari, huiuſmodi elegi ad miniſteriũ meũ, huiuſ-
modi ego exaltaui ad officia regni & domus meæ, talibus
miniſtris cõmittebam quæ vel in regno vel domo mea erãt
agenda, talibus credebam rerum omnium agendarũ admi-
niſtrationem. 9 Qui autem in factis ſuis ſuperbiam vllam
aut dolum oſtendũt, per ſuperbiam alios iniuſtè calumniari,
moleſtare aut opprimere volentes, eiuſmodi non habitabũt
coram me in tota domo mea: quos tales eſſe cognouero, ne-
quaquam illos intra domũ meam recipiam, vt mihi in vllo
ſeruiant miniſterio: atq; etiamſi intra domum meam habi-
H tauerint, vbi tales deprehendero, expellam atq; eiiciam eos,
neq; patiar tales impietatis amatores permanere ante ocu-
los meos:*qui loquuntur iniqua, non proſperantur, nõ pro-
ſperè agunt apud me, nunquã illis bene erit, nunquam inue
nient gratiam in oculis meis, vt eos eueham, foueã aut pro-
moueam: nõ erit ad tales animus meus, ſed aduerſabor illis,
& durum me illis oſtendam, donec ab impietate huiuſmodi
deſinant. 10 In primo mane, admodum maturè, quantum
in me erat, ego omnes malefactores in terra mihi ſubiecta
puniebam & auferebam de medio: mox vbi perſenſiſſem
malum cõtagioſum alicubi exurgere, curaui vt quantocyus
malum illud ſupprimeretur vel auferretur, ipſos mali aucto
res rigidè puniendo, aut etiam ſi malitia id exigeret, morte
mulctando: *vt ſic diſperderem de populo Domini, de Ec-
cleſia fidelium omnes iniquitatis operarios, quantum mihi
foret poſſibile: ne ſi impunitum aliquandiu malum permi-
ſiſſem, in peius excreſceret, ſicq; abundantia malitiæ infice-
retur terra & ciuitas domini, ipſius cultui deputata & ſan-
ctificata. Malum enim niſi quantocyus rigida punitione ex-
tinguatur, celeriter increſcit, & ſerpit latiſſimè ab vno in
plurimos: propter quod, eum qui populo Domini præſidet,
ſi Deo placere velit, huic rei vigilantiſſimè neceſſe eſt in-
tendere.

** ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat.*

9 Nõ habitabit in medio domus meæ qui facit ſuperbiam.

**qui loquitur iniqua, non direxit in conſpectu oculorũ meorum.*

10 In matutino interficiebã omnes peccatores terræ:

**vt diſperderem de ciuitate Domini omnes operãtes iniquitatem.*

ANNOTATIONES IN
Pſalmum Centeſimum.

CVM Pſalmum iſtum iuxta modum in Elucidatione ex-
poſitum ipſi Dauid applicamus, in ſeipſo iuſti viri &
boni principis exemplum deſcribenti, non ſic iſta accipien-
da ſunt, quaſi omnia perfectè Dauidi conueniant, quaſi ſem-
per in innocẽtia perambulauerit in medio domus ſuę, quaſi
nunquam ante oculos propoſuerit rem malam, quaſi ſem-
per oculi eius fuerint ad fideles terræ. Profectò enim non
2.Reg.11 ambulauit in medio domus ſuæ in innocentia, quando de
feneſtra videns Bethſabee lauantem, concupiuit alienam in
corde ſuo, & ad malam concupiſcentiam implendam nun-
tios miſit, operéq; impleuit quod malè concupierat: profe-
ctò non erat hoc in innocentia cordis ambulare in medio
domus ſuæ. Et neque hoc erat non proponere ante oculos
rem iniuſtam. Et cùm adiiciens malum malo, Vriam fide-
liſſimum comprobatum, fecit dolo & fraude, traditis illi
proditoriis literis, occumbere: nunquid tum erant oculi
eius ad fideles terræ, vt ſederent cum eo, aut habitarent cum
eo, & non magis contra fideliſſimum ſeruum, vt innocen-
tem impiè ſine cauſa auferret de medio? Non ergo iſta ſic
accipienda ſunt, quaſi per omnem vitam Dauid ea obſerua-
uerit, quaſi nunquã fuerit tranſgreſſor: ſed accipienda ſunt,
vt ab eo pronuntiata, cùm in bono eſſet propoſito & bona
conſcientia, quando nullius ſibi erat facinoris conſcius. Aut
ſic accipitur totus Pſalmus, vt potius qualis eſſe debeat, ſe-
ipſum Dauid admoneat, quàm quis ſit, aliis prędicet. Verſu
primo, Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.
Cantare debemus Deo non miſericordiam ſolam, non iudi-
cium ſolum, quoniam neque miſericors ſolùm eſt, neque
ſolùm iuſtus dominus noſter: ſed miſericordiã ſimul & iu-
dicium, quia ſimul miſericors & iuſtus eſt. Iuſtum eſt enim
ſic illum cantari, vt eſt in ſemetipſo: propter quod, miſericor-
diam ſimul & iudicium (vt ſimul miſericors & iuſtus eſt)
cantare illi debemus. Nam ſi ſolam cantemus miſericor-
diam, periculum eſt ne nimium remiſſè, nimiúmque ſecurè
agamus, abſque timore & debita ſollicitudine. Solius enim
miſericordiæ recordatio ad remiſſionem inuitat, & minus
cautum & timoratum reddit. Qui verò ſolum recogitant
& cantant iudiciũ, his eſt ex altera parte graue periculum,

ne vel

ne vel deiiciantur animo, vel timore potius quàm amore agantur: dum in miſericordiam blandientem nunquam leuantes oculos, ſolius intuentur iudicij terrorem. Bene autem pſallunt, & bene ſibi conſulunt, qui neq; miſericordiam obliuiſcuntur, neque iudicium, ſed adinuicem iſta ſapienter coniungunt. Qui enim ſic pſallunt, in via immaculata redduntur intelligentes, & inſtituuntur in via iuſtitiæ, vt habet verſus proximè ſequens. Verſu ſecundo, Quando venies ad me. Conuenientius eſt vt accipiatur hoc ſecundum modum optandi, vt ſit ſenſus, O quando venies ad me, ô vtinam quantocyus aduenias, vt in Elucidatione explicauimus. Poſſet tamen quando accipi temporaliter, Intelligam in via immaculata, tunc quando tu venies ad me, ſcilicet vt me in via immaculata & in lege tua inſtruas, quando ad me quaſi

C doctor ad diſcipulum aduenies. Verſu tertio, Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. Diligenter notandum quod dicitur, In medio domus meæ. Oportet nanque eum qui præſidet, ſiue regno, ſiue communitati, ſiue domui, aut cuilibet tandem congregationi, non in angulo aliquo domus deſidere, nō in abdito cubilis ſemper latere concluſum, non in molli ſtrato otioſum ſtertere, non ad opiparam menſam in cœnaculo amœno accumbentem delitiari, cutémq; ſic in delitiis curare: ſed in medio ſibi creditæ domus perambulare, tanquam qui ſit rationem redditurus de omnibus quæ in domo illa ſibi credita aguntur. Propter quod ab Apoſtolo dictum eſt, eum qui præ- Rom. 12
eſt, præeſſe debere in ſollicitudine: & aptiſſimo vocabulo Eccleſiaſtici patres, eos qui dominico gregi præficiuntur, Epiſcopos duxerūt nominandos, videlicet vt ex ipſa ſui nominis appellatione incūbentes ſibi, ſollicitudinis onus agnoſcerēt, tuiúſq; ſedulò admonerentur. Siquidē ἐπίσκοπος Græcè Latinis ſignificat ſuperintendentem, vel ſupercontemplantem, aut ſuperconſiderantē, quòd eius ſit intendere, & inuigilare gregi commiſſo, & diligenter conſiderare ne quid ipſorum culpa alicubi depereat, quomodo paſtoris eſt officium ſeruare ouiculas ne pereant. Intendere autē debent tanto ſollicitius, quanto nō corporum, ſed animarū poſiti ſunt custodes. Vnde per eundem Apoſtolum ſubiectis ouibus dicitur, Hebr. 13
Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris redditurі. Admo

dum autem pulchrè dicitur, Perambulabam in medio domus meæ. Eum enim qui præeſt, in medio domus oportet perambulare. Omnium enim gerat curam neceſſe eſt: & diligenter peruidendum eſt illi, ne vlla vſquam ouis, vel ex hac parte, vel ex illa parte depereat. Propter quod, in medio illum oportet ambulare, vt æquè propinquus, æquè expoſitus ſit omnibus, vt ex æquo omnibus abſq; perſonarum acceptione inuigilet: non ſolos curet diuites, non ſolùm intendat iis qui ſunt in Eccleſia ſiue familia præcipui, ſed infimis etiam atq; viliſſimis. Æquè enim pauperis & diuitis, nobilis & ignobilis anima requiretur ab eo, cũ in iudicium aduenerit iudex iuſtus, qui æquali potentia, ſapientia, & bonitate ſingulorum animas condidit, cui omnes æquè ſunt
Pſalmo 31 magni precij, vtpote qui finxit ſigillatim corda filiorum hominum. Notandum etiam hoc, quòd paſtor in medio domus perambulare dicitur, aduerſarius autẽ per domus circuitum: quemadmodum Petrus Apoſtolus ait, Aduerſarius
1. Petri 5 veſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quęrens quem deuoret. Et alibi, In circuitu impij ambulant. Diabolus ergo, & qui ex parte eius ſunt, in circuitu gregis circumambulant vt noceant: bonus autem paſtor, in medio gregis & domus perambulat, vt ex omni parte circumeuntes aduerſarios repellat, & nullibi illis, quantum quidem in ipſo fuerit, nocendi concedat aditum. Atq; vtinam hac noſtra tempeſtate, illud tam præclarum Prophetæ exemplum imitentur principes populorum, maximè autem Eccleſiarum prælati. Vtinam magis aſſueſcerent ad perambulandum in medio domus ſuæ, vtinã à perequitandis campis, & ſyluis percurrendis prorſus abſtinerent, vtinam non in angulis, in cubilibus otioſi deſiderent, magis autem in debita ſollicitudine medium domus ſuæ, imò Dei (quemadmodũ ex officio illis incumbit) perambularent. Proculdubio non ita multæ paſſim animæ miſerè deperirent, quot nunc cernimus ante oculos maximo perdi numero: dũ ex omni parte circuiens hoſtis, ad nocendum ſemper vigilat: bona autem pars eorum, quorum erat lupis obſiſtere, ſomnum grauem in cubilium penetralibus dormiunt, nihil minus quàm de commiſſa ſibi domo ſolliciti. Verſu quarto, Non proponebam ante oculos meos rem iniuſtam, facientes præuaricationes odiui. Expoſtulat hoc perfecta iuſtitia, primũ vt ante oculos

Pſalm. 11

tuos

tuos non proponas impium aut iniuſtum aliquid, vt nullam tibi impietatem proponas in animo ad implẽdum eam. Eſt enim hoc proponere ante oculos, rei intẽdere ad aſſequendum eam. Deinde, vt ſicut iniquitatem in teipſo odis, atque ideo ante oculos tuos non proponis: ita & in proximis habeas exoſam, & operarios impietatis, vt huiuſmodi ſunt, perſequaris, ad illos humiliandos, atq; illorum conatus malos infringendos. Hinc in alio Pſalmo noſter Propheta loquitur, dicens: Nónne qui oderunt te Domine, oderã, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfectò odio oderam illos, inimici facti ſunt mihi. Alibi verò etiã fleuiſſe ſe dicit, & vehementer admodum fuiſſe conturbatum, propter impiorũ tranſgreſſiones. Sic enim Pſalmo CXVIII. ait, Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia nõ cuſtodierũt legẽ tuam. Mei oculi (inquit) exitus aquarũ deduxerunt, quia illi impij non cuſtodierunt legem tuam. Et iterũ, Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Secundum eandem conſideratiõe iterum in alio Pſalmo deſcribens, quiſnam ſit inhabitaturus tabernaculũ Domini, aut in monte ſancto accepturus requiẽ, prius dicit, Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiã: qui loquitur veritatẽ in corde ſuo, qui nõ egit dolũ in lingua ſua: ac deinde ſubiungit, Ad nihilum deductus eſt in cõſpectu eius malignus, hoc eſt, qui pro nihilo reputat, qui penitus contẽnit, & peſſimè odit malignos, conatúrq; illos, quantũ in ſe fuerit, humiliare, & conatibus eorum improbis obſiſtere. Verſu quinto, Non adhæſit mihi cor prauum, declinantẽ à me malignum non cognoſcebam. Ea eſt vis probitatis, vt fuget atque elonget à ſe omnem malignũ. Quomodo enim luminis fulgentem claritatem tenebræ non ferũt, & ante illã hæ aufugiunt, item & cum tenebris omnes tenebrarũ amatores: ita à facie virtutis ſiue probitatis omnis fugit improbitas: atque hinc fit vt improbi vehementer exhorreant bonorũ conſortia, quemadmodũ econtrario ſocietatem cum ſui ſimilibus vehemẽter exquirũt. Ita cũ is qui regno aut familię præſidet, bonus ac iuſtus fuerit, adiungũtur illi veri, boni, & recti corde: qui autem prauo ſunt corde, fugiũt ab illius probitate, & declinãt ab eo. Hinc in præſenti loco cũ dixiſſet, Non proponebam ante oculos meos rem iniuſtã, faciẽtes præuaricationes odiui: mox ſubiungit, non adhæſit mihi cor prauũ. Quaſi dicat,

Pſalm. 138

Ibidem.

Pſalm. 14

Quoniam virtutem ſectatus ſum,& odiui impietatem, tam in memetipſo quàm in aliis proximis & ſubditis meis: idcirco non adhæſerũt mihi homines prauo corde,non ſe adiunxerunt mihi,ſed magis ſe elongauerunt à me. Iuſtus verò cum viderit ita à ſe elongari & declinare impios, nunquid dolet, nunquid illos ad ſe conatur allicere, nunquid blandimentis ad ſe inuitat declinantes? Nequaquam. Sic enim ait Propheta, Declinantem à me malignum non cognoſcebam. Nam iuſtorum ſocietatem ſicut ſemper iuſtus optat,iuxta illud quod in alio Pſalmo dicitur,Conuertantur mihi timentes te, & qui nouerunt teſtimonia tua: in peccatorum conſortium vel amicitiam omnino nihil pendit,& à ſe propter impietatis amorem declinantes adeò reputat extraneos,vt nolit vel agnoſcere. Verſu vltimo, In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Secundum myſticam intelligentiam exponitur hoc aliquando de terra cordis noſtri,cuius terrę peccatores in matutino interficimus,quando in tranquillitate mentis poſiti (quod maximè eſt tempore matutino)omnes cogitationes & affectiones malas, quas inuenerimus in corde, ſtudemus perimere & prorſus eiicere, vt mundemus animas noſtras (quæ ſunt ciuitates Domini) ab omnibus huiuſmodi operariis iniquitatis,id eſt,ab huiuſmodi impietatibus,vel certè peccatorum initiis: quibus ad conſummatam iniquitatem perducimur, ſi conſenſerimus, & non quantocyus interfecerimus,allidentes eas ad petram. Vel in matutino intelligitur,mane & maturè, quamprimum ſenſerimus cogitationes tales aut affectiones in nobis exurgere. Maturè enim antequam increſcant mox debent ſupprimi & interfici. Quod autem in Elucidatione expoſitum eſt, magis ad propoſitum Pſalmi facit de peccatoribus puniendis, ſicque ſupprimenda malitia.

Pſalm. 118

ARGVMENTVM IN PSALMVM CENTESIMVMPRIMVM.

PSALMVS iſte ſecundum Eccleſiaſticam conſuetudinem inter pœnitentiales Pſalmos quinto loco ponitur, qui cum aliis eiuſdem nominationis in hoc optimè conuenit, quòd à luctu & fletu magno initium ſumit ex propriæ miſeriæ conſideratione: finitur autem in multo gaudio & conſolatione, ex contemplatione

tione diuinæ magnitudinis, bonitatis & æternitatis. Primum itaque, in afflictione & anguſtia multa conſtitutus poſtulat à Deo ſuam orationem exaudiri, proponens ſub ſimilitudine fumi euaneſcentis, areſacti cremij, & fœni ſolis æſtu percuſſi, vitæ huius corporalis vanitatem: ſe verò, ob afflictionem & deſolationem ſuam,
C comparat pelicano ſolitudinis, nycticoraci in domicilio, & ſolitario paſſeri: his comparationibus ſignificare intendens, quomodo præ dolore ſocietatem omnem cæterorum hominum fugerit, propter quod etiam exprobrationes & conſpirationes ab aduerſariis quos fugiebat perpetitur: iterúmque verſu decimo, ſui doloris magnitudinem repetit, ob quem ipſum quoque cibum & potum ſibi dicit fuiſſe inſipidum, propter vehementem humiliationem, & colliſionem qua ſe à Deo cognoſcit percuſſum. Verſu autem decimotertio, triſtia iſta relinquens de ſui doloris pondere tranſit ad lætam conſiderationem diuinitatis: cuius primò ſtabilem æternitatem ſibi proponit ob oculos, deinde compatientem miſericordiam, qua in tempore gratiæ ſalutem eſt operatus generis humani, nouámque fidelium Eccleſiam
D per ſeruos ſuos Apoſtolos ædificauit, precibus ſupplicum inflexus, & eorum qui ſub captiuitate grauiſſima tenebantur, longo gemitu tandem exoratus, propter laudem ſui nominis. De quibus omnibus partim ſub tempore præterito, partim in tempore futuro, promiſcuè canit, quòd ad horum temporum Prophetiæ ſpiritus non attendat differentiam. Verſibus autem vigeſimoquarto & vigeſimoquinto deſiderium & oratio fidelium conuerſorum pro dierum ſuorum plenitudine orantium interponitur, vt non ante tempus ſuæ perfectionis auferantur de medio. Atque hinc iterum verſu vigeſimoſexto totus in conſiderationem Diuinæ ſtabilitatis tranſiens, cælos (qui tamen videntur inter res creatas magis ſtabiles) comparatione fa-
E cta ad Deum prorſus immutabilem oſtendens admodum eſſe mutabiles, vtpote qui ſunt immutandi aliquando & innouandi, cum Deus ſemper idem, idem ipſe permaneat: ſemen tamen fidelium, id eſt, electos, verſu vltimo, ſemper dicit coram Deo habitaturos, & in conſpectu ipſius dirigendos.

CENTESIMIPRIMI PSALMI ELVCIDATIO.

F DOMINE Deus meus, cuius miſericordia ſem- 1 *Domine*
per miſeris & afflictis eſt refugium, quæſo, vt *exaudi ora-*
orationem meam iſtam qua nunc oro ante *tionē meā:*
conſpectum tuum, in amaritudine afflicti &
contribulati ſpiritus, dignāter exaudias: *vt- ** & clamor*

meus ad te q̃ue meus iſte clamor, quo ex cordis magno affectu ad te
veniat. in oratione clamito, introgrediatur vſque ad ſacrarium
exauditionis tuæ, ne fruſtra illum ego emiſerim, ſed quæ
2 Nõ auertas poſtulo, impetrata referat. 2 Noli auertere à me affli-
tas faciem cto benignum aſpectum tuum, noli abſcondere à me pla-
tuam à me: cidum vultum tuum, vt nolis ad orationem meam atten-
** in quacũ* dere: * magis autem in quacunque die tribulationem
que die tri- paſſus fuero, ac de tribulatione ad te clamauero, prom-
bulor, incli- ptum te exhibeas ad orationem meam, & aures pias au-
na ad me ditúmque benignum accommodes meis precibus. 3 Qua-
aurem tuã. cunque (inquam) die, quocunque tempore, quacunque
3 In quacũ hora contigerit me afflictum & orantem ex cordis bo-
que die inuo no affectu te inuocare, quæſo ne moreris reſpicere, ne
cauero te, differas exaudire: ſed quantocyus orantem reſpicere, &
velociter ſubueni poſtulantis deſiderio. Tam enim ſum ex memet-
exaudi me. ipſo miſer, vt longam moram non patiatur mea (quæ
ferè ad extremum vſque gradum deuenit) miſeria, vt ſit
vel in morula modica non modicum mihi periculum.
4 Quia de- 4 Ecce enim dies, anni & tempora mea conſumpta ſunt,
fecerũt ſic- præterierunt, tranſierunt, & euanuerunt ad modum fu-
ut fumus mi, qui ſubitò euaneſcit atque reſoluitur, nec vllam ha-
dies mei: bet conſiſtentiæ firmitatem: ita vt poſtquam euanuerit,
nihil videatur illius ſupereſſe. Ita planè tranſierunt cun-
cti dies vitæ meæ, & iam nihil illorum ſupereſt, efficiórque
ego conſumptis illis termino vitæ huius in dies propin-
** & oſſa* quior: * & oſſa mea continuò areſiunt, exiccantur, ſuóque
mea ſicut robore deſtituuntur, & omni exhauriuntur vigore, ad mo-
cremium dum cremij quod in ſartagine per ſubiecti ignis actionem
aruerunt. torretur vehementiſſimè, vt eliquetur ex eo omnis pin-
guedo. Oſſa quidem corporis ita areſcunt ob nimiam af-
Prou.17 flictionem triſtitiæ, quoniam ſpiritus triſtis exiccat oſſa.
Oſſa quoque animæ meæ, id eſt, virtutes omnes, atque po-
tentiæ quæ in ea ſunt aruerunt languerunt, & penitus de-
fecerunt præ inopia, velut facta impotentia atque inuali-
da ad omne bonum, & ad quæcunque aduerſa ſufferendum
imbecillia, dum in tam longa afflictione abſque vlla con-
ſolatione permaneo, dúmque ipſe ille vehemens ignis pra-
5 Percuſſus ui ſenſualis affectus, velut depaſcit, conſumit, & in bono
ſum vt fœ- languere facit omnem animæ virtutem. 5 Quomodo
num. gramen virens ab æſtu ſolis percutitur, læditur, cogitúrque

A areſcere,virore deperdito:ita ego percuſſum me ſentio,ſiue
ab æſtu indignationis & iræ tuæ, quam ſentio deſuper, ſiue
ab æſtu malæ concupiſcentiæ, quam ab infra crudeliter ſæ-
uientem experior: * & areſactum eſt cor meũ,ſpiritus meus ** & aruit*
omni virore atque vigore deſtituitur, vt nihil vltrà videatur *cor meum:*
in me ſupereſſe vigoris ſiue virtutis,ad bene agendum:*quæ
quidem debilitatio & cordis areſactio inde mihi etiã pro- ** quia obli-*
ueniebat,quòd præ nimio cordis dolore neglexi ſumere ci- *tus ſum co-*
bum,per quem ex tua inſtitutione debet confirmari cor ho *medere pa-*
minis.Dum enim præ nimio dolore & triſtitia immoderato *nem meum.*
B ieiunio me exhaurio,propter cibi defectum membris con- Pſal.103
tabeſcentibus,perit corporis vigor,ob continuam actionem
naturalis caloris, qui corpori inſitus eſt, perpetuóque edit
ſiue abſumit aliquid: vt ſi non continuò per cibum fiat de-
perditi reparatio, neceſſarium ſit corporis vigorem defice-
re.Cibum verò ſpiritus dum obliuiſcor comedere, panem
verbi Dei (quod eſt ſpiritus & vita, in quo melius quàm in Ioan.9
corporali pane viuit homo) dum neglexi comedere, deglu-
tire,ruminare,atque intra ſpiritus intimum traiicere, meri-
tò infirmatus eſt,meritò exaruit intra me ſpiritus meus, vi-
C delicet neceſſario deſtitutus pabulo. Si quidem vt corporis
vigor corporali pane ſuſtentatur atque fouetur, ita vigor
ſpiritus pane indiget ſpiritali,neque ſine eo poteſt anima in
ſuo robore firma conſiſtere. 6 Propter vocem gemitus *6 A voce*
mei,propter dolorem nimium,quem ſuſpiriis,gemitibus,& *gemitꝰ mei*
fletibus teſtabar, ita exiccata ſunt oſſa mea, vt omni carne *adhæſit os*
cõſumpta adhæſerint oſſa cuti:quemadmodum illi qui mul *meum carni*
to tempore cibum non ſumpſerunt,ſola oſſa habere viden- *meæ.*
tur cute & pelle obtecta. 7 Aſſimilatus ſum pelicano,ſoli- *7 Similis*
D tudinariæ aui, quæ ſicut diligit ſolitudinem, & moratur in *factus ſum*
ſolitudine,ſiue in deſerto, ita & ego propter nimium animi *pelicano ſo-*
mœrorem quo pœnitens angor, hominum fugio conſortia, *litudinis:*
publicum fugio,& loca ſecreta quærito, amica mœroribus: ** factꝰ ſum*
* factus ſum quaſi coruus nocturnus,quaſi noctua,aut bu- *ſicut nycti-*
bo habitans in ſecreto & tenebroſo aliquo angulo domi- *corax in do*
cilij, qui lucem fugit atque conſpectum hominũ, noctibus *micilio.*
autem vigilat & grauiter cantat, velut canticum lugubre.
Sic enim & ego lucem & conſpectum hominum fugiens,
per noctem vaco fletibus,& lugubres edo gemitus. 8 Ita *8 Vigilaui,*
vig

& factus vigilaui, in prolixam vſque noctem ſeruans vigilias, ab-
ſum ſicut lato præ nimio dolore ſomno ab oculis meis: & aſſimilatus
paſſer ſoli- ſum paſſeri ſolitario, habitanti in tecto ædificij, qui aliorum
tarius in te- fugiens conſortium, continuo clamore, & eo quidem vnico F
cto. atque inuariato, clamat fortiter, ſed tamen abſque omni
Pſalm. 54 modulationis dulcedine. Ita enim & ego elongaui fugiens,
Thre. 3 & manſi in ſolitudine, expectans eum qui ſaluum me face-
Eſa. 38 ret: ita ego ſedens ſolitarius, & leuans me ſupra me, vel con-
uertens me ad me, recogitaui omnes annos meos in amari-
tudine animæ meæ, fortique & continuo clamore aſperum
pœnitentiæ cantum inclamaui coram te, nihil aliud clamãs,
quàm, Peccaui, peccaui, iniuſtè egi, iniquitatem feci, Deus
propitius eſto mihi peccatori: Miſerere mei Deus, miſerere
mei: Parce Dñe, parce, dimitte, dimitte: reſpice, reſpice, atq;
9 Tota die his ſimilia aſpera cantica. 9 Super hæc autem mala quæ G
exprobra- ego abintus grauiſſima pertuli, acceſſerunt etiam ea quæ
bant mihi extrinſecus ab aduerſariis meis ſuſcepi. Cùm enim ſic in af-
inimici mei: flictione & luctu pœnitentiæ perſiſterem, aduerſarij mei
ita me lugentem conſpicientes, iugiter probra & conui-
cia iactabant in me, & verbis in me ſcommata iacientes,
**& qui lau-* & factis vt poterant turpiter mihi illudentes: * & qui prius,
dabant me, donec eſſem eis in peccato ſocius, me laudabant, mihi adu-
aduerſum labantur, mihi applaudebant, hi poſtquam ab ipſorum co-
me iurabãt. inquinatione & viis malis me ſubduxiſſem, iam coniurauc-
runt aduerſum me, vt omnibus modis quibus poſſent, mi- H
hi illuderent, mihique in propoſito pœnitentiæ obſiſte-
rent. * Illi etiam qui mihi blandiebantur, amicitiam ver-
bis ſimulabant, & confictis adulationibus exterius applau-
dere ac amicitiam oſtendere videbantur, aduerſum me con-
iurabant, in meum malum definito conſilio conueniebant,
vt ſub ſpecie amicitiæ incautum in mortem traherent.
10 Quia ci- 10 Ego autem in nimio dolore poſitus, panem & cibum
nerem tan- (quem ad vitæ ſuſtentationem accepi) comedi quaſi ci-
quam panẽ nerem, acſi cinis fuiſſet, abſque omni delectatione & refe-
manduca- ctione: ita inſipidus fuit mihi, propter animi dolorem om-
bam: nis cibus corporis, nec erat mihi inter panem & cinerem
differentia: neque delectationis multò amplius ex panis eſu
accepi, quàm ſi pro pane ſumpſiſſem cinerem. Aut ci-
nerem manducabam tanquam panem, cinerem acſi panis
fuiſſet

A fuiſſet comedi, panem ſimul comedi cum cinere qui adhæ-
ſerat,non curans quid ederem præ dolore, vt ſolent homi-
nes plurimum afflicti non curioſè perſpicere quid edant,
aut quàm ſit mũdum quod comedunt: * ſed neq; potus ipſe
vllam mihi attulit delectationem aut voluptatem:quoniam
bibendo à lacrymis non abſtinui,ſed tam eas abundanter ef-
fudi, vt ſimul cum potu qui erat in poculo commixtæ fue-
rint. In ſumma,tantus fuit mœror animi, tanta ſpiritus an-
guſtia, vt ne illa quidem quæ ſummam hominibus ſolent
adferre voluptatem, vllam mihi potuerint adferre conſola-
B tionem. 11 Omnem autem hanc afflictionem ego acce
pi à conſpectu iræ indignationis tuæ, eò quòd indignatio
nem tuam aduerſum me oſtenderis,te mihi demõſtrare vo-
lueris offenſum:* quoniam tu vehementer me humiliaſti &
afflixiſti,quaſi colliſione valida me allidens ad terrã:quem-
admodum ſolent homines, cùm fortiter quippiam volue-
rint collidere in terram,illud prius in altum eleuare, ac de-
inde toto conatu & pleno impetu ad terram proiicere: vt
tãto ſit caſus & colliſio grauior, quanto eſt magis in altum
facta eius quod proiicitur eleuatio. 12 Dies mei abſceſ-
C ſerunt & tranſierunt ad modum vmbræ, quæ nullam habet
ſoliditatem ſubſiſtentiæ,& continuò imminuti ſunt,breuio-
réſq; facti,quanto longius in viuendo progredior:quemad-
modum vmbra continuò minor apparet, quanto magis ad
ipſum corpus luminoſum vnde venit vmbra acceditur: * &
ego continuo defectu ſic ad mortem tendens,ad modũ her
bæ exarui,virore conſumpto,& exhauſto vigore deficiens.
13 Tu verò domine,nequaquam noſtri ſimilis,nullum defe-
ctum pateris, vigore & fortitudine non imminueris, neque
ad terminum durationis tuæ appropinquas:ſed in perpetua
D æternitate ſtabilis & immutabilis perſeueras,idem ipſe nunc
exiſtens qui eras ante mundi principium,& ante omne tem
pus, atque idem permanſurus in omnia pòſt ventura ſecu-
la: * & tui memoria tecum permanet æterna, in omnes ge-
nerationes pòſt venturas celebris futura, vt fuit in priori-
bus generationibus. Indeficienti enim fortitudine tua &
bonitate inexhauſta oſtendis in omnibus generationibus
tam admiranda opera, vt nunquam poſſit tui memoria de-
ficere de hominum cordibus. 14 Tu Domine qui in prio-
ribus generationibus viſus es hominibus dormire, quaſi de
ſomno

** & poculum meum cum fletu miſcebam.*

11 A facie iræ ĩdignationis tuæ:

** quia eleuans alliſiſti me.*

12 Dies mei ſicut vmbra declinauerunt:

** & ego ſicut fœnum arui.*

13 Tu autẽ domine in æternũ permanes:

** & memoriale tuum in generatione & generationẽ.*

14 Tu exurgens do-

mine miſe- ſomno exurgens, reſpicies tandem aliquando ad Sion: &
reberis Siō: populi tui miſereberis, veniéſque in tempore conſtituto, vt
ſaluum facias populum tuum à peccatis eorum, & in liber-
** quia tem* tatem reſtituas:*veniet enim tempus gratiæ & miſerationis
pus miſeren ab æterno definitum & præordinatum, quo decreuiſti cum
di eius. illo facere miſericordiam, tempus illud gratiæ & reconci-
Matth. 1 liationis, tempus illud acceptabile & dies ſalutis aduenie:
Eſaiæ 46 * illud(inquam)tempus adueniet,neque imperpetuum du-
2. Cor. 6 rabit hoc tempus iræ, ſub quo fuerunt patres noſtri in præ-
** quia ve-* teritis generationibus. 15 Quoniam ſeruis tuis, quos mit-
nit tempus. tes in tempore illo ad ædificandum Sion, ſanctam tuam Ec-
15 *Quoniam* cleſiam,complacebunt lapides eius, Apoſtoli atq; Apoſtoli-
placuerunt ci viri, fideles artifices & ſapientes architecti operis tui, di-
ſeruis tuis ligent homines fidem ſuſcipientes, tanquam lapides viuos:
lapides eius. & quemadmodum artifex complacentiam & gratiam ha-
bet in lapidibus ad ædificium quod intendit conuenienti-
bus, ita illi per quos tu Sion ædificare volueris, gratiam &
complacentiam magnam habebūt in fidelibus hominibus,
qui per fidem apti erunt, vt tanquam lapides viui coædifi-
Ephe. 2 centur in habitaculum Dei,vt ſuperædificentur ſummo an-
** & terræ* gulari lapidi: * & miſericordia commouebuntur ſuper ter-
eius miſere ram,cinerem,& puluerem ipſius Sion,id eſt, etiam ſuper in-
buntur. fimos & viliſſimos peccatorum exiſtentium vt puluis terræ,
qui crediderint prædicationi eorum: faciéntq; illos ex pul-
uere mortuo fieri lapides viuos, ex peccatoribus iuſtos, ex
infidelibus fideles, vt apti fiant ad ædificium Eccleſiæ do-
16 *Et time-* mus Dei, & corporis CHRISTI. 16 Et in tempore illo,
bunt gentes cùm tibi ita placuerit per abundātem tuam miſericordiam
nomē tuum ædificare Eccleſiam, populi, tribus, & linguæ ac nationes
domine: alienigenæ,quæ prius te ignorauerant,agnoſcent te,& reue-
** & omnes* rebuntur atque adorabunt inclytum nomen tuum: * & per
reges terræ vniuerſum orbem plurimi reges terrarum agnoſcentes ma-
gloriā tuā. gnificentiam gloriæ tuæ, venerabuntur te,& colent vt ſupre-
mum dominum,agnoſcentes te regem eſſe regum,& domi-
17 *Quia æ-* nantium cunctorum dominum. 17 Quia dominus ipſe
dificauit do in tempore placiti ædificabit ſibi Eccleſiam ſuam ex lapidi-
minus Sion: bus viuis, ex multitudine populorum fideliū: * & in ea ipſe
** & videbi* apparebit in gloria ſua, manifeſtabitur palam omnibus in
tur in glo- filio ſuo,quem mittet in carne factum viſibilem.* In gloria
ria ſua. quoque ſignorū & prodigiorum admirabilium, quæ illo in
tem

A tēpore per ædificatores Sion glorioſè operabitur,agnoſce-
tur ipſe & manifeſtabitur mundo , oſtendétq; ſuā fidelibus
præſentiam. 18 Idcirco autem ædificabit Sion , & manife- *18 Reſpe-*
ſtabit gloriam ſuam in ea , quoniam miſericordia commo- *xit in ora-*
uebitur Dominus,& ad miſerendum inflectetur precibus hu *tionē humi-*
milium miſerorum & affiictorum , qui ad ipſum de ſua mi- *lium:*
ſeria pro ſalute iugiter exclamant: * & nequaquam abiiciet ** & non*
aut repellet orationes eorum qui ad ipſum de tribulatione *ſpreuit pre-*
& affictione clamauerint , in humilitate ſupplicantes. Vi- *cem eorum.*
dens enim videbit affiictionem populi ſui clamantis ad ſe
B de anguſtia , veniétque vt ſaluet & liberet eum ab inimico-
rum tyrannide. 19 Scribenda ſunt hæc , & digna vtiq; quæ *19 Scriban*
ſcribantur in generationibus poſterioribus, vt omnis gene *tur hæc in*
ratio quæ pòſt ventura eſt vſq; ad conſummationem ſeculi, *generatione*
miſericordiam iſtam maximam nō ignoret, neq; obliuiſca- *altera:*
tur in perpetuum.* Maximè etiam hæc ſignāda & ſcriben-
da ſunt pro generatione illa vētura , pro populo qui naſce-
tur in plenitudine tēporis,pro nouo illo populo , qui ſpiri-
tuali natiuitate ex aqua & ſpiritu ſancto generabitur domi- Ioan.3
no in Eccleſia noua:* Et populus ille qui creabitur, hæc le- ** & popu-*
C gens & cognoſcēs collaudabit Dominum:generationes pòſt *lus qui cre-*
venturæ,quæ in poſterioribus ſeculis naſcituræ ſunt , agno- *abitur,lau-*
ſcētes hāc olim in temporis plenitudine exhibitam ſibi mi- *dabit domi-*
ſericordiam , cum gratiarum actione in cordis lætitia col- *num.*
laudabunt Dominum, pro accepto verè ſummo beneficio.
*Item & populus iſte nouus, qui in noua Eccleſia genera-
bitur Domino,qui hāc(de qua nūc vt futura loquimur)mi-
ſericordiam ſuſcipiet in medio tēpli ſui,ea ſuſcepta , quàm *20 Quia*
maximè laudabit Dominum , cum viderit impleſſe omnia *proſpexit de*
Deum quæ olim promiſerat. 20 Videlicet hæc ſcribantur *excelſo ſan-*
D & ſignētur in generatione altera,quòd in temporis plenitu- *cto ſuo:*
dine Deus pater omnipotēs de altiſſimo tabernaculo & ſan Pſalm.47
cto tēplo ac throno ſuo,quod inhabitat glorioſus,benigno ** Dominus*
aſpectu deſuper reſpexit:* quòd Dominus(inquā)ipſe ſum- *de cælo in*
mus de ſummo cælorū, vbi reſidet in magnificentia gloriæ *terram aſpe*
ſuæ,oculos ſuæ miſericordiæ benignúmq; aſpectum ſuum *xit.*
dignatus ſit inflectere ad hæc infima noſtra, ad eos qui in *21 Vt audi-*
terra iſta habitant mortales & ignobiles. 21 Neq; verò ad *ret gemitus*
hoc aſpexit in hæc infima noſtra,vt veniret , & iudicaret, ac *compedito-*
perderet mundū pro iniquitatibus per ſuæ rigorē iuſtitiæ, *rum:*

ſed

ſed ad miſerēdū potius miſeris & afflictis, qui hic ſuperter-
rā iacebāt in captiuitate duriſſima, ſub principe tenebrarū
violentiſſimo & crudeliſſimo tyranno, vinculis peccatorum
& mortis irretiti, qui vt gemere potuiſſent, certè liberare ſe
non potuerunt: vt horū gemitum exaudiret, & gementes de
tā dura captiuitate, ſua miſericordia faceret ſaluos, diſruptis

** vt ſolueret filios interēptorū.* Ioan. 8

vinculis & tyranno deuicto: *atque vt filios hominū, qui o-
mnes per illū impium ab initio homicidam interfecti fue-
rant, & morte dānati, à mortis iugo abſolueret, & morti de-
ſtinatos à morte faceret ſaluos. 22 Vt ipſi à vinculis pec-

22 *Vt annuntient in Sion nomen domini:* ** & laudem eius in Hieruſalem.*

cati ac mortis & diaboli ſeruitute liberati, in ſancta Eccleſia
prædicarent cum gratiarū actione, & decantarent cum lau-
de nomen Domini, annuntiarent etiam & prædicarent alijs
qui adhuc captiui detinerētur oblatā ſalutis gratiam: *vtq;
laudem eius annuntiarent & proclamarēt in Hieruſalē ciui-
tate ſancta, in Eccleſia, quæ eſt veræ pacis locus & habitatio.
Propter nanq; ſuam gloriā & ſui nominis laudē ipſe hanc
fecit miſericordiā cum genere hominū. 23 Vt annuntia-

23 *In conueniēdo populos in vnū, & reges vt ſeruiant Domino:*

rent (inquam) laudem domini in Sion, tunc cum in vnum
conuēturi eſſent populi ſimul & reges, vt ſeruirent domino:
in tēpore ſcilicet gratiæ & die ſalutis, quando plurimi popu-
li ſimul conuerſi, & in vnitatem fidei cōgregati, vnam con-
ſtituēt componētq; Eccleſiam, ſimul & reges ac duces popu-
lorū cum ipſis, vt in vnitate & concordia vno cultu omnes
vni famulentur domino. 24 Et ipſe populus fidelis, popu-

24 *Reſpondit ei in via virtutis ſuæ:*

lus Sion & Hieruſalē, reſpondit liberatori ac ſaluatori do-
mino in via fortitudinis ſuæ, viam fidei ac mandatorū eius
fortiter perambulans, & percurrēs alacriter: ſic (inquam) re-
ſpondit, & ſic illi loquutus eſt, dicens, *Nuntia mihi, indica

** Paucitatem dierum meorū nūtia mihi.*

mihi breuitatem temporis mei, fac me cognoſcere quàm ſit
breuis & modica vitæ meæ duratio, vt tantò diligentius atq;
feruentius, dum tēpus eſt, ſemper ad te feſtinem, neq; ceſſem
à curſu, donec ad te perueniam. 25 Ne tamen me ex hac

25 *Ne reuoces me in dimidio dierū meorum:*

vita reuoces, ne me auferas à vita in dimidio temporis mei,
antequā conſtituta dies aduenjat, ſine implere me numerum
dierum quos conſtituiſti mihi, vt non ante tempus in ira tua
ſubitò me ſuccidas, ſine me ad iuſtam peruenire ætatem: id
eſt, ad debitam virtutū perfectionem attingere, & in virum
perfectum excreſcere, fieríq; conſummatū in bono, vt dignè
valeā tibi occurrere: & nō donec puer adhuc ſum, donec ad-
huc

A huc in imperfectione viuo ante tẽpus mutaritatis,me ſucci-
das, ſed facias pro tua volũtate in virtutibus cõſummatum,
plenos habere dies,antequam hinc me auferas,aut migrare
iubeas: * & meritò quidẽ ego perfectionẽ durationis meæ
poſtulo.tua enim duratio omnimodis integra & perfecta eſt
abſq; omni defectu,in omnes generationes & priores & po-
ſteriores ſeſe extendẽs, imò omnes generationes in immen
ſum excedens,vt initium nullum habẽs,ita nec finem. 26 Et
tu quidem,domine, in principio tẽporis creaſti terrã,eamq;
in ſua firmitate fundaſti & conſtituiſti ſolidam: * & ampliſ-
B ſimi illi cælorum orbes ſunt opera manuum tuarum,opera
potentiæ ,ſapientiæ atq; virtutis tuæ , quæ tu potenter ſolo
verbo creaſti de nihilo. 27 Ipſi quidem à ſuo ſtatu in quo
nunc ſunt recedẽt,neq; in ea ſemper diſpoſitione in qua nũc
cernuntur remanebunt: ſed tu in æternũ permanes idẽ ipſe,
omnino inuariatus & prorſus immutabilis , vtpote qui nec
acquirere aliquid poſſis in teipſo,quod nõ habeas,aut eorũ
quæ habueris, quicquam deperdere: * & omnes illi vetera-
ſcent,ſiue antiquabuntur ad modũ veſtimenti,quod cum per
vetuſtatem ad extremum deuenerit ſtatum ſuæ durationis,
C innouari debet.Sic enim & cæli,cũ ad finem vſq; ſtatus hu-
ius deuenerint,in quo nũc ſunt, immutabuntur ad nouitatẽ
maioris gloriæ. 28 Et ſicut mutari ſolet operimentum aut
indumentum, aſſumendo nouũ pro veteri, ita mutabis illos
& innouabis mutatione glorioſa : & ipſi immutabuntur, ſic
innouati, cùm liberabuntur à ſeruitute & vanitate,cui nunc
propter hominẽ ſunt ſubiecti: *at tu Domine prorſus idem
ipſe ſemper inuariatus & immutabilis perſiſtis,nullã omni-
no vel acquirendo vel deperdendo mutationẽ in teipſo ad-
D mittens:nec eſt apud te vlla tranſmutatio , aut viciſſitudinis
obumbratio:& tua duratio (quæ eſt æternitas) nunquã finẽ
accipiet.Eſt enim æternitas duratio infinita,neq; initiantem
neq; finientem habẽs terminũ. 29 Et licet tibi ſoli hęc æter
nitatis duratio à temetipſo cõueniat, facies tamen ex boni-
tate tua etiam electos tuos huius tuæ durationis ſecundum
partẽ aliquã participes.Nam filios ſeruorũ tuorũ,quos tibi
per Euangeliũ genuerint ſancti Apoſtoli tui & doctores,fa-
cies habitare atq; permanere coram te in ſempiternum:*&
ſemen eorũ,quod poſt ſe reliquerint, poſteritas eorum, filij
quos ſpirituali generatione in te per Euangeliũ genuerint,

** in generatione & generationem anni tui.*
26 Initio tu Domine terrã fundaſti:
** & opera manuũ tuarum ſunt cæli.*
27 Ipſi peribũt, tu autem permanes:
** & omnes ſicut veſtimentũ veteraſcent.*
28 Et ſicut opertorium mutabis eos, & mutabũtur:
** tu autem idem ipſe es: & anni tui nõ deficient.*
Iacob.1
29 Filij ſeruorum tuorum habitabunt:
** & ſemen eorum in ſeculum dirigetur.*

in ſempiternum coram te dirigentur, vt non deficiãt à con-
ſpectu tuo imperpetuum. Nam & in hac militante Eccleſia
nunquam fidelibus aberis vſq; in conſummationem ſeculi:
& in ventura illa triumphante ſocietate beatorum, perpe-
tuò inhabitabis in medio eorum, erúntq; ipſi ante conſpe-
ctum tuum in ſecula ſeculorum, Amen.

ANNOTATIONES IN Pſalmum Centeſimumprimum.

VERSV primo, Domine exaudi orationẽ meam. Hunc
Pſalmum, tametſi vnus quilibet fidelium in pœnitẽtia F
ſua dolens, & in Dei miſericordia reſpirans, ac ſeipſum con-
ſolans, in domo gratiæ eius aptè poſſit proferre: videtur ta-
men nõ minus cõgruum futurũ, ſi in perſona totius humani
generis, vt in ea miſeria poſiti, qua ante Chriſti erat aduen-
tum, in illa tanta captiuitate & ariditate pronuntietur. Se-
cundũ quem modum, nonnulli ad populum illũ veteris Sy-
nagogæ accõmodare nituntur deprecationẽ, quæ in Pſalmi
principio ponitur: quod autem circa mediũ dicitur, de exhi-
bita miſericordia, benigno reſpectu Dei, ædificatione Sion, G
& alia quæ ſequũtur, ad temporalem illam liberationem de
Babylonica captiuitate, quæ ex Dei miſericordia poſt exa-
ctum ſeptuaginta annorũ ſpatiũ, afflicto populo, & de affli-
ctione humiliter clamãti fuit cõceſſa. Vnde illud quod dici-
tur, Venit tẽpus miſerẽdi eius, quia venit tempus, de illo de-
finito tempore ſeptuaginta annorũ, quod fuerat per Hiere-
miam prędictũ, exponũt. Quæ expoſitio, noſtræ nihil præiu-
dicat, cũ illa tẽporalis liberatio de Babylonica captiuitate,
ſignum & typus fuerit veræ liberationis per Chriſtũ, in tem-
pore gratiæ perfectæ, de qua Pſalmum nos ſumus interpre-
tati. Siue autem vnum aliquem accipiamus in hoc Pſalmo E
orantem, ſiue populũ vniuerſum gementẽ pro liberatione,
rectè quadrat applicationi titulus, qui ſic habet, Oratio pau
peris, cum anxiatus fuerit, & corã Domino effuderit precem
ſuam. Nã ſub huius pauperis nomine, indifferenter vel vnus
quilibet ſpiritu tribulato & cõtrito corde, vel ſimiliter affe-
ctus totus populus fidelis poteſt intelligi. Verſu quarto,
Quia defecerũt ſicut fumus dies mei. Generaliter id quidem
de omnibus hac vita corporis viuentibus veritatem habet,
omnium hominũ qui viuunt ſuper terram in hoc mortali

A corpore dies velut fumũ deficere ſiue euaneſcere, quatenus vniuſcuiuſq; vita celerrimè aufugit, & quãtocyus pertrãſit, vt poſtquam tranſacti fuerint anni multi, ſic videatur tota illa duratio præteriiſſe, ac ſi nihil fuerit. Vnde Pſal. LXXXIX. mille anni dicuntur eſſe ſicut dies heſterna quæ præteriit: & anni humanæ durationis, inibi cõputantur inter ea quæ pro nihilo habentur. Diligẽter autem notandũ, quòd non dicit, dies ſuos defeciſſe velut lignum quod igne conſumitur, aut velut ſtipulã quæ ſubitò ardore multo corripitur, ſed fumo ſuæ vitæ durationem facit ſimilem. Nam cum lignum aut B ſtipula comburitur, aliquid videtur coram oculis relinqui, nempe cineres aut carbones: ſimiliter & cũ aliud quippiam ſolidum corrumpitur, remanere aliquid cernimus ante oculos, quod poſt corruptionẽ rei illius ſupereſt. Verùm fumus nobis prorſus videtur euaneſcere, ac penitus in nihilum diffluere, quantum ad iudicium pertinet oculorum: niſi quòd ratio nos docet, non poſſe in nihilũ quicquam ſecũdum naturam reſolui. Ac ſecundũ hoc totalis illa noſtræ durationis deficientia, per comparationem fumi multò aptius quàm per aliud quidlibet exprimitur. Quod autẽ iam dictũ eſt, de C diebus malorum atq; bonorũ, æquè conuenit. Omniũ enim dies, quaſi fumus deficiũt & pertranſeunt, & ad mortẽ æquè ſapiens & inſipiens, iuſtus & impius, continuò tendunt. Speciali tamen modo de peccatorum diebus dicere poſſumus, quod ipſorum dies quaſi fumus deficiunt, quo modo nõ deficiunt dies iuſtorum: videlicet quatenus impij tempus iſtud ſibi à Deo benigniſſimo donatum ad bene operandũ, malè expendunt, ſeruientes vanitati in deſideriis & malis concupiſcentiis ſuis, neq; donec lucri & negotiationis tempus eſt, in Dei præceptis ſtudent ſe exercitare. Propter quod cùm D nihil in diebus vitæ ſuæ lucrati fuerint, niſi perditionem & mortem, neq; vllum fructum fecerint, rectè ſpeciali modo dicuntur illorum dies velut fumus defeciſſe: nõ ſolum quia ipſum illud tempus huius vitæ ſecundũ ſuam ſubſtantiam & ſuum eſſe pertrãſiit, verumetiam quia ex tempore illo nihil boni fructus impiis remanſit. Iuſtorũ autem dies, licet & ipſi ſecundũ durationẽ tranſeant, tamen quodammodo in æternum permanent, nimirum ſecundũ fructum æternum quem in vita labili bonis actionibus ſtuduerunt apud Dei miſericordiam promereri. Quomodo enim omnino tempus illud

periiſſe dicemus, quod abſcedens, tempus ſine tēpore, id eſt,
æternitatē vitæ relinquit? Cùm enim vitæ huius abſceden-
tis terminus, initium præbeat alterius vitæ nunquam finien-
dæ, nequaquam dicere nobis licebit, quòd ſicut fumus dies
illi omnino deficiant. Secundū quam cōſiderationem, etiam
vulgò tempora illa, aut dies illos nō dicimus periiſſe, quæ in
bonis operationibus vtiliter & cum fructu expendimus: quæ
autē ſine bono fructu, periiſſe nobis (& id quidē iuſtiſſimè)
fatemur. Nō enim perditur tempus, nō euaneſcit vt fumus,
quod tam ſolida vitæ beatæ æternitate cōmutatur: omnino
autē periit tempus, quod cùm euanuerit, terminúmq; ceperit,
nihil vltrà vitæ relinquit, niſi perditionē & mortem æter-
Pſalm.36 nam. Hinc & in alio Pſalmo dicitur, Nouit Dominus dies
immaculatorum. Quæ autem nouit Deus, & quæ ipſe ponit
ante oculos ſuos, profectò nō omnino euanuerūt vt fumus,
cuius nulla eſt memoria cū diſparuerit. Manifeſtum eſt ita-
que, locum propoſitum de dierum huius vitæ defectu, poſſe
duobus modis intelligi, ſiue generaliter ad omnes bonos at-
que malos, ſiue ſpecialiter ad malos: quomodo rectè accipi
poteſt, cū à pœnitente Pſalmus pronuntiatur, qui cōfitetur in
vanitate ſe cōſumpſiſſe dies ſuos. Verſu eodem, Oſſa mea
ſicut cremiū aruerunt. Pro cremio in Græco ponitur φρύγανα:
pro aruerunt verò, συνεφρύγησαν. Significat autem φρύγανον
aliquid quod frigitur. Vnde ad verbum verti poſſet, Oſſa
mea quaſi frixum aliquid confrixa ſunt. Secundū quem ferè
modum habet Pſalteriū Romanū, Oſſa mea ſicut in frixo-
rio (id eſt, in patella frixoria) confrixa ſunt. Noſtra autem
lectio, pulchrè aptéq; eandem exprimit ſententiam, pro eo
quod frigitur, ponens cremiū. Nihil enim eſt quod ſic igne
ſolet frigi, vt cremium. Tamdiu enim in frixorio torreri
permittitur, donec vel minimum aliquid pinguedinis in eo
fuerit reliquum. Quin & ferreo inſtrumento ſolet ad patel-
læ latera igne velut candentia fortiter comprimi, vt omnis
ex eo per vim ignis extorqueatur pinguedo. Pulchrè quoq;
eandem ſententiam expreſſit Hieronymus, dicens, Oſſa mea
quaſi frixa contabuerunt. Oſſa autem iſta, in Elucidatione
indicauimus intelligi poſſe vel corporis oſſa, vel ſpiritus: &
hanc confrixionem ſiue arefactionem, poſſe item de cor-
porali vel ſpirituali defectu intelligi. Qui enim in multo
Prou.17 dolore eſt poſitus, ſpiritu triſti (iuxta verbū Sapientis) exic-
cante

A cante oſſa medullis conſumptis, vehementer deficit, ſolitóq; priuatur corporis robore. Frequenter etiam animæ oſſa, id eſt, vires & potentiæ exhauriuntur, flacceſcunt, deficiunt, ac velut eneruantur, fiúntque omnia torpida, & ad bonum pigra, cùm nimia fuerit & nimiũ prolixa tribulatio. Triſtitia enim per ſe vires animæ diſſoluit, & torpidas facit, vt nihil boni agere libeat. Specialiter etiã confrixantur & exhauriuntur oſſa animæ, quaſi cremiũ, per feruentẽ malæ cõcupiſcentiæ ignem: qui ignis vbi ſæuire permittitur, mirũ in modum

B cunctas exhaurit & eneruat animæ vires, vt ad omne bonum fiant impotentes. Vnde cũ pœnitens hunc Pſalmũ pronuntiat, rectè de tali arefactione poterit partẽ iſtam intelligere.

Verſu quinto, Percuſſus ſum vt fœnum, & aruit cor meum. Sol dicitur percutere herbã, vel gramen, vel aliud quippiã, cum ſuo vehementi ardoris æſtu flagrans, nocumentũ infert virori illius, vt flacceſcere, areſcere, languere, vel exiccari ipſum faciat, eo quòd ſui ardoris vehementia ſuper ipſum ceciderit. Æſtus autẽ iſte vel ex dolore afflictionis intelligitur, qua Dei permiſſione affligi homo ſinitur, vel ex feruore

C (quem iam diximus) malæ concupiſcentiæ. Ab vtroq; enim æſtu contingit percuti hominem vt areſcat. In parte autem ſecunda, quod dicitur de pane quem oblitus eſt comedere, id ſimiliter vt priora, vel de corporali, vel de ſpirituali pane, poteſt exponi, quemadmodũ in Elucidatione indicauimus. Quomodo autem panis aliquis ſit ſpiritualis, Saluator monſtrat in Euangelio, cùm tentatori reſpondẽs ait, Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Et iterum ad diſcipulos, Meus cibus eſt, vt faciam voluntatẽ eius qui miſit me. Hunc autẽ obliuiſcuntur mandu- Deut.8 Matth.4 Lucæ 4 Ioan.4

D care, qui mandata & verba Dei negligunt meditari, atq; intra cordis intima traiicere, vt inde paſcantur: quoniã ſpiritus & vita ſunt. Cuiuſmodi neglectores impoſſibile eſt non continuò in ſpiritu deficere. Vt enim in corpore eſt calor corporalis, qui cõtinua ſua actione aliquid deperdit humoris ſiue vigoris corporalis, niſi per alimentũ proſpiciatur, vt continua fiat deperditi reparatio: ſic eſt in homine ignis concupiſcentiæ carnalis, qui ſemper ad malũ ſollicitans, atq; ab omni bono auocans, ſic continuò velut hauriat animã ſuo vigore, quantum ad bonũ virtutis, eámq; in bono debilem & infirmam reddit, niſi per continuam meditationẽ diuino- Ioan.6

rum eloquiorũ & iugem ruminationẽ diuinæ legis, animæ proſpiciatur aduerſus illius mali æſtus prauam actionem. Ac de pane iſto ſpirituali manifeſtè exponit Paraph. Chal. quæ hoc loco habet, Oblitus ſum legẽ doctrinæ meæ, id eſt, legem quã ſum edoctus, quam didici à Deo. Verſu ſexto, Adhęſit os meum carni meæ. Caro videtur pro cute poſita. Vnde Threnorum IIII. vbi tranſlatio noſtra habet, Adhęſit cutis eorum oſſibus, aruit & facta eſt quaſi lignũ, in Hebræo habetur vocabulum ſignificans carnẽ, ſed pro cute ponitur. Econtrario verò interdum cutis pro carne ponitur. Sunt enim hæc ſibiinuicẽ proxima, vt facilè accipi poſſit alterũ pro altero. Verſu ſeptimo, Similis factus ſum pelicano ſolitudinis. Per comparationem harum auium quæ hic exprimũtur, præcipuè ſuam quærit exprimere deſolationẽ. Pelicanus ſolitudinis ſiue deſerti dicitur, quòd ſolitudinem ſiue deſertum quærat, publicum fugiens, vt ſolent homines amaro & afflicto animo, quibus eſt grauis atque moleſtus omnis tumultus multitudinis. Nycticorax autem in domicilio, auem ſignificat lucifugam & quærẽtem tenebras: quæ comparatio rectè etiam animo cõtribulato competit, quęrenti tenebrarum latibula. Eſt autem nycticorax Græca vox, ſecũdum ſuam compoſitionẽ ſignificans nocturnũ coruum. Siquidem Græcis νὺξ, ſignificat noctem, κόραξ verò coruum. Vnde νυκτικόραξ, noctis coruũ vel nocturnũ coruum valet. Et putant quidam ſignificari veſpertilionem, quæ nocte volitat: ſed melius noctuam intelligimus ſiue bubonem. Nam beatus Hieronymus, pro nycticorace in domicilio, vertit, bubonem ſolitudinum. Felix, nocticoracem vel bubonem deuaſtationum vertit: id eſt, habitantem in loco deuaſtato, derelicto & ſolitario. Pro pelicano autẽ, priore loco quidã vertunt onocrotalum vel monedulam. Hieronymus autem nobiſcum vertit pelicanũ. Perparum autẽ refert, quid legatur: quoniã non tam auium proprietates vllæ ſpeciales quęrũtur, quàm ipſa ſolitudinis deſolatio. Et ipſi quoq; Hebræi non conſentiunt in huiuſmodi auium cęterarúmq; ſpecierũ animaliũ nominationibus, plurimúmq; abinuicẽ in his diſſentiũt. Verſu nono, Qui laudabant me, aduerſum me iurabant. Laudãtes iſtos in Elucidatione expoſuimus eos qui olim ante conuerſionẽ nos laudabãt, cùm eſſemus ipſis peccatorum ſocij: qui poſtmodum pœnitẽtiæ propoſitũ ſectari

vol

A volentes perſequuntur,ad priſtinam vitam malam ſua vexa
tione pertrahere molientes.Cui cõſonat,quod in tertio pœ
nitentiali Pſalmo,pluribus verbis dicitur,Amici mei & pro Pſalm.37
ximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt. Et
qui iuxta me erant, de longè ſteterunt,& vim faciebant qui
quærebant animam meam.Secunda quoq; interpretatione
indicauimus ſignificari eos, qui verbis ſimulatoriis & fictis
adulãtur,vt ſub ſpecie amicitiæ ſiue boni facilius noceant.
Poſſumus tamen his tertiã adiicere intelligentiam, vt lau-
dantes accipiamus per contrariũ,pro deridentibus ſiue delu
B dentibus:ſolemus enim effictis laudibus deludere. Atq; ita
ſenſus erit,Deludentes vel deridẽtes me,aduerſum me iura
bant.Pro quo facit, quod vertit Felix, Deludentes me, vel
dicentes me ſtultũ,vel deridentes me, in me iurauerũt. Nec
diſſonat quod habet Chald.Paraph.Blaſphemãtes ſiue con
uiciantes verbis,iurantéſq; in vanum.Ad quem etiã ſenſum
reduci poteſt quod vertit Hieronymus, Exultantes per me
iurabant. Exultant enim in illuſione, qui derident. Verſu
decimo,Quia cinerẽ tanquam panem manducabam. Poteſt
hæc oratio accipi ſecundum tranſpoſitionem verborum,ad
C hunc ſenſum, Panem ſicut cinerem comedi : ſecundũ quem
ferè modum apud Poëtam dicitur, Perflauit fiſtula buccas,
loco huius,Perflarũt buccæ fiſtulam. Atq; ita ſignificat do-
lens,panem ſibi non magis quã cinerem fuiſſe ſapidum, &
abſque omni delectatione ſe cibum manducaſſe, æquè acſi
manducaſſet cinerem,in cuius eſu manifeſtum eſt non eſſe
voluptatem.Secundò accipitur hæc oratio ſecundũ propriũ
ſitum partiũ,vt ſit ſenſus,Comedi cinerem loco panis.Per-
inde mihi fuit,ſiue panem ſiue cinerem manducarem.Iuxta
quam ſententiam quidam ex Hebræo vertunt, Cinerẽ loco
D panis comedi, vel comedi cinerẽ ſimul cum pane, quaſi non
diſcernens inter panem & cinerẽ, nec curans à pane abſter-
gere adhærentem,vel abſcindere coctione adglutinatum ci
nerem. Atque ita vertit Felix, Quia cinerem vnà cum pane
comedi. Verſu vndecimo, Quia eleuans alliſiſti me. Hoc
ſermone ſignificare videtur grauẽ colliſionem, & vehemen
tem contritionẽ. Quæ enim in altũ eleuata in terrã pro ii-
cimus,fortius alliduntur, & vehementius conterũtur. Iuxta
quem modum in Elucidatione nos ſumus interpretati. Po-
teſt tamen etiam aliter intelligi,ſecundũ quod in alio Pſal-

Pſalm.87 mo dicitur, Exaltatus autē, humliatus ſum, & conturbatus.
Quoſdam enim Deus poſt magnā exaltationem humiliat,
quorum tanto eſt caſus grauior, quanto erat gradus altior,
ad quem fuerant ſublimati. Quod de toto genere humano
facilè eſt intelligere. In ſublimi ſiquidem nobilitatis gradu
Deus hominē conſtituerat ab initio, vnde illum in lapſum
miſerandū permiſit corruere. Specialiter etiā ſingularibus
hominibus id frequēter accidit, vt poſt magnam exaltatio-
nem in graues tentationes permittātur ex Dei diſpenſatio-
ne incidere. De qua re præſentem verſum non incongruè li-
cebit accipere. Verſu decimoquarto, Quia tēpus miseren-
di eius, quia venit tempus. Tempus miſerendi eius, valet, vt,
vel quò miſerearis eius. Vnde Hieronymus ex Hebræo ſic
vertit, Quia tempus eſt vt miſerearis eius. Secundo autem
loco, cum iterum dicitur, quia venit tempus: in Hebręo alia
dictio eſt, quàm in loco priore. Hîc enim ſimpliciter tempus
ponitur: dictio autem quæ ſecūdo loco habetur, nō ſigni-
ficat ſimpliciter tēpus, ſed quaſi tempus definitum, ſiue ex
pacto atque condicto conſtitutum. Propter quod explican-
dum beatus Hieronymus in ſua verſione & tēpus & pactum
cōſtituit, hoc modo, Quoniam venit tempus, quoniā venit
pactum: quod vno ſermone dicere potuiſſet, Tempus pacti
vel tempus condicti, ſiue tempus condictum & conſtitutum
videlicet ad miſerēdum: quod aliqui (vt iam antè diximus)
exponunt de impletione ſeptuaginta annorum: nos verò de
temporis plenitudine, de tempore acceptabili, & die ſalutis,
Eſaiæ 49 cuius meminit ex Eſaia Propheta Paulus Apoſtolus cap. vi.
Epiſtolæ poſterioris ad Corinthios. Verſu decimoquinto,
Quoniā placuerūt ſeruis tuis lapides eius. Quomodo lapi-
des, ex quibus Sion ædificata eſt, complacuerint ſeruis Dei
architectis illis & ædificatoribus ſanctis Apoſtolis, per quo-
rum miniſterium ædificata eſt, ex ipſorum ſcriptis, geſtis &
paſſionibus euidentiſſimè cognoſcimus. Quid enim aliud
omnia Apoſtolorū ſcripta teſtantur, quàm immēſum quen-
dam ſummæ charitatis affectum, quo fideles ſuos, lapides
Sion diligebāt: quos vt filios chariſſimos, affectu pluſquam
1.Corin.4 paterno ſiue materno complexabantur, vt cuperent & ſua
2.Cor.12 omnia impendere, & ſeipſos ſuperimpēdere pro animabus
illorū? Quid aliud ſibi volunt tanti illi labores, quos cauſa
horum lapidum in vnum hoc ædificium pariter colligēdo-
rum

A rum,ſubierũt? Quid aliud deniq; Inſignes illi martyriorum agones,quibus tam viriliter pro noſtræ ſalutaris fidei cõfirmatiõe decertarũt? Verè ergo placuerũt ſeruis tuis lapides Sion,id eſt,dilexerũt eos,& beneplacentes habuerunt. Terram autẽ in ſecunda parte verſus accipe pro puluere. Nã ita ſonat dictio Græca χοῦν,hoc loco poſita. Vertit etiã ita Hieronymus,& cæteri ex Hebræo interpretes,Pulueri eius miſerebuntur. Per puluerẽ autẽ conuenienter intelligimus viliſſimos filiorum hominũ,qui erant velut cõculcatio pedũ, quibus etiam Deus in tempore gratiæ miſericordiã contu-
B lit. Non enim tantũ ad lapides vſq;, non ſolùm vſq; ad eos qui aliquid eſſe videbantur,verumetiã ad infimũ vſque puluerem ſaluandũ ſe humiliauit,qui noſtrũ puluerem in ſeſe aſſumere eſt dignatus Ieſus Chriſtus Dominus noſter in ſecula benedictus. Amen. Verſu decimonono, Scribãtur hæc in generatione altera, &c. Intelligi poteſt, in generationibus aliis poſterioribus, vel ſpecialiter de generatione noua quæ erat ventura in tẽpore gratiæ,de qua dicitur Pſal. x x i. Annũtiabitur Domino generatio vẽtura. Pro quo etiã facit quod in Hebręo habetur,generatio nouiſſima,quẽadmodũ
C legit Hieronymus ac cæteri ex Hebræo interpretes. Quãuis & hoc conueniẽter ſic poſſet intelligi,Scribentur hęc etiam in generatione vel pro generatione nouiſſima, id eſt, ita vt etiam vltima generatio cognoſcat & intelligat: vt ſignificetur,in æternũ miſericordiæ Dei nõ futurã obliuionẽ. Prępoſitio autẽ in,cùm dicitur,In generatione altera,videtur poſita loco pro,vel ad: vt ſit ſenſus, Scribentur hæc pro generatione altera,vel ad generationem alteram: vel per datiuum, ipſi generationi alteri. Verſu vigeſimoprimo, Vt ſolueret filios interemptorũ. Facilius eſt quod in Hebræo ponitur,
D Vt ſolueret filios mortis,hoc eſt,morti deuotos, deſtinatos ſiue addictos,cuiuſmodi erãt omnes filij hominũ. Iuxta quã ſentẽtiã habet Chal. Paraph. Vt ſolueret eos qui morti traditi ſiue addicti ſunt. Et Felix, Appropinquantes morti, vel iudicatos ad mortem interpretatur. In quã ferè ſententiam etiam noſtra lectio reduci poteſt, vt in Elucidatione mõſtrauimus. Verſu vigeſimotertio, In conueniendo populos in vnum & reges,vt ſeruiant Domino. Clarius hoc ita legit Hieronymus,Cùm cõgregati fuerint populi ſimul & regna, vt ſeruiãt Dño. Cum autẽ loco regũ ponit regna, hoc ipſo in-

dicat ſub regibus debere populos ſimul quibus præſunt cõ-
prehendi. Verſu vigeſimoquarto, Reſpondit ei in via virtu-
tis ſuæ. Per virtutem hoc loco non accipias bonitatem. Si-
gnificat enim virtus hîc non aliud, quàm robur aut fortitu-
dinem, id quod tam ex Hebræo, quàm ex Græco eſt euidẽ.
Vnde non ad intentionem Pſalmi loquuntur, qui viam vir-
tutis ſuæ exponunt, viam bonitatis & æquitatis Dei: ſed via
fortitudinis debet intelligi. Sciendum tamen, quòd hunc lo-
cum diuerſi diuerſimodè exponunt. Alij enim pro ſuppoſito
verbi reſpondit, conſtituunt Deum, & eundem pro antece-
dente relatiui ſuæ aſſignant, ad hunc ſenſum, Reſpondit
Dominus populo ſuo in via fortitudinis ſuæ. Cuius lectio-
nis poteſt hic accipi ſenſus, Cùm congregarentur populi in
vnum, & reges vt ſeruiant Domino, non defuit ſuo populo
Deus, ſed ipſe beneficio gratiæ ſuę illis reſpondit, illis ſatiſ-
fecit (vt ita loquamur) illorum bonam voluntatem & pium
deſiderium ſua gratia adimplens: ſic (inquam) eis reſpondit
in via ſuæ fortitudinis, id eſt, iuxta viam ſuæ fortitudinis,
iuxta quod potens eſt in auxiliando, & fortis vt auxiliũ præ-
beat populo ſuo. Quod autem deinde ſubſequitur, Paucita-
tem dierum meorum nuntia mihi, &c. Vox eſt populi allo-
quentis adiutorem Dominum. In Elucidatione verò pro
ſuppoſito verbi reſpondit, accepimus populum, itémq; pro
antecedente relatiui ſuæ, ad hunc ſenſum, Populus Domini,
Sion & Hieruſalem, reſpondit ei ſuo Domino in via ſuæ for-
titudinis: id eſt, alloquutus eſt Dominum in via, per quam
in fortitudine currebat poſt ipſum, dicens, Paucitatem die-
rum meorum, &c. Quam interpretationẽ in Elucidatione
ſemel poſitam non replicamus. Hebraica tamen lectio cum
neutra iam dictarũ expoſitionũ conſentit, de quo videre po-
teris in annotationibus ex Hebręo. Verſu vigeſimoquinto,
Ne reuoces me in dimidio dierum meorum. Inuenimus in
ſcripturis dierum plenitudinem, inuenimus & dimidium.
Atq; hæc non ſecũdum temporis menſurã ſimpliciter acci-
piuntur, ſed potius ſecundum perfectionẽ virtutum. Vnde
Sapien. 4 de annorũ plenitudine apud Sapientẽ ita legimus, Conſum-
matus in breui, expleuit tempora multa. Et iterũ, Senectus
venerabilis eſt, non diuturna neq; annorũ numero computa-
ta. Cani enim ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita imma-
culata. Et hæc eſt illa ætatis perfectio, de qua Paulus apud

Ephe-

A Epheſios loquitur, dicens, Donec occurramus omnes in vi- Ephe.4
rum perfectũ, in menſurã ætatis plenitudinis Chriſti. Nam in conſummatione fidei atq; virtutũ, vult fideles fieri perfectos viros, & iuſtam quantitatem ſiue menſuram ætatis accipere, vt digni ſint Chriſto, & in illo pleni inueniantur. Per oppoſitum verò, dimidiũ dierũ tantùm habent, qui nondũ in Chriſto iuſtam & ſufficientem perfectionem habent, qui conſummati nondũ in Deo ſunt, minus habentes quàm habere oporteat, ſiue quàm requirat Deus. Hinc etiam pueros centum annorũ nouit ſcriptura, qui nondũ ad dimidiũ die-
B rum peruenerunt, annũ agentes cẽteſimũ, cum adhuc pueri
nuncupẽtur. Et puer centũ annorum (inquit Eſaias) maledi Eſa.65
ctus erit. Et in alio Pſalmo ſcribitur, Viri ſanguinũ & doloſi Pſal.54
nõ dimidiabunt dies ſuos: quod cõuenienter ad propoſitam ſententiã poteſt exponi. Et frequẽter Paulus Apoſtolos pueros vocat, quãuis ſecundũ ætatẽ viros, eos qui nondũ in fide & virtutibus perfecti ſunt. Meritò ergo oramus, non auferri in dimidio dierũ, ſed magis petimus plenitudinẽ dierũ donari nobis, id eſt cõſummati fieri in fide, virtutibus atq; operibus bonis, antequã hinc auferamur: videlicet metuẽtes ne
C illud audire nos cõtingat, quòd in Apocalypſi cum increpa
tione dicitur, Non inuenio opera tua plena corã Deo: & ne Apoc.3
cũ fatuis virginibus in dimidio dierum ſubitò præoccupati, tantũ lampades inueniamur manibus tenere, deſtituti oleo. Quidã verò dimidiũ iſtud dierũ accipiunt ſecundũ literã, de medio tẽpore ætatis humanæ. Videtur enim tẽpus hoc, quo homo viuit in medio vitæ, eſſe minus ad mortẽ cõmodum, quoniã tũc ſolẽt vtplurimũ homines eſſe minus boni. Optima verò mors eſt, quæ in optimo ſtatu hominẽ inuenit. Vnde ad oculũ cernimus, quoſdã eorũ qui in ætate puerili atq;
D etiã in adoleſcẽtia, qualẽcũq; vitã duxerũt, fuerũtq; ſtudioſi
vtcunq; virtutũ & bonarum actionũ, vbi ad ętatẽ virilẽ peruenerint, ad vitæ ſuæ dimidiũ, Deũ derelinquere, & penitus ſe vel impudicitiæ tradere, vel auaritiæ mancipare, aut ambitioni inſeruire, atq; ita prorſus Deum negligere: vt multo huiuſmodi melius fuiſſet in ætate minori tolli de medio, quã in vitę ſuæ dimidio. In ſenectute verò (quæ eſt dierũ hominis vltimũ) nõ raro fit, vt appropinquãte fine, & deficiente corporis robore, pleriq; agãt pœnitentiã vitæ prioris, paſſionibus quæ vigebant in ætate priori, in vitæ dimidio, iam vel

in to

in totũ ceſſantibus,vel vt minimum aliqua ex parte ſeditis.
Et caſtigantur tũ ipſi de manu Domini variis morbis & mi-
ſeriis,quibus ætatis prioris delicta purgantur, cùm vt de ma-
nu domini cũ patientia & gratitudine fuerunt ſuſcepta.Vn-
de multò eſt ſalubrior mors iſtorum,in dierũ vltimo, quàm
fuiſſet in dierũ dimidio. Adde, quòd in pueritia ſiue adole-
ſcentia, priuſquã rebus huius mũdi impliciti ſunt homines,
& malitiã ſeculi experti,parum ſibi metuẽtes,propter qua-
lemcunq; innocentiam, & non ita multum vitæ huius rebus
impliciti,facilè ſe ad mortem domino vocante reſignant,&
libenter pulſanti domino aperiunt oſtium.Necdũ enim pe-
nitus in illis viget mũdus,neq; curis vxorum,filiorum,fami-
liæ,aut aliarum ſimilium rerum ſunt impliciti,neque habẽt
quæ illos multum remorentur.Senes quoq; , corpore pe-
nitus deficiente , morte iam multò antè expectata,& ipſi ple-
runq; facilius ſe dedunt in manus domini,& venienti occur-
rere ſolent,ſi eſt in illis quicquam veræ ſapientiæ. In medio
autem dierum,quando maximè homini floret mũdus,quan-
do iam diuitias,honores, gloriam incipit poſſidere , lætari
in vxore & liberis , in familia , prædiis, aliiſque huiuſmodi,
ô quàm es amara mors eiuſmodi hominibus , quàm relu-
ctantes tu huiuſmodi proſternis,ſi quando in illos venenato
tuo telo deſæuire te contigerit. Solent enim huiuſmodi æ-
gerrimè reddere animam , & vix induci poſſunt vt ad mor-
tem ſe dignam Deo præparent,non credentes in medio ſuo
robore ita ſe poſſe morbo ſuperari:& tam ardens eſt adhuc
affectus erga eam in qua demorantur ſubſtantiam , vt non
niſi maxima difficultate ab ea poſſint auelli. Propter quod
Eccle.41 per Sapientem rectè dicitur, O mors , quàm amara eſt me-
moria tua homini habenti pacem in ſubſtantiis ſuis , viro
quieto,& cuius viæ directæ ſunt in omnibus , & adhuc va-
lenti accipere cibum. Hac ergo conſideratione, ſecundum
formam præſentis verſiculi , quidam ſic meritò exiſtimant
orandum , vt non reuocet nos Deus in dierum noſtrorum
dimidio.Altera autẽ ſententia illa prior magis eſt ſpiritua-
lis,& ſpiritualiter oranti magis congruit. Non eſt enim ho-
minis,Deo præſcribere tempus, quando auferri velit de me-
dio: hoc tantùm oret,vt mortem bonam conſequatur : cæ-
terum, quando,vbi, aut quomodo , in Dei manu relinquat,
qui pro noſtra vtilitate nouit cũcta ſapienter adminiſtrare.

CEN

A CENTESIMISECVNDI PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte exhortationem continet ad laudem Dei, pro immenſis & innumeris eius beneficijs, quæ miſericorditer præſtitit humano generi, peccata dimittens pœnitentibus, infirmitates ſanans, à morte redimens, in miſericordia coronans, deſiderium adimplens bonis, iuuentutem renouans, miſericordiam & iudicium faciens oppreßis, legem directricem ferens populo, propter nimiã miſericordiam non iraſcens imperpetuum, neque ſeuerè agens cum ſuis,
B *etiam peccantes electos non pro exigentia & condignitate demeriti puniens, ſed paterna diſciplina ad emendationem potius corripiens, propter miſericordiam ſuper omnes electos confirmatam, qua etiam longißimè à pœnitentibus abijcit peccata, affectu pluſquam paterno erga nos affectus, cognoſcens quale ſimus figmentum, quódque non aliud quàm puluis & terra ſimus, & durationis permodicæ, ad modum graminis virentis, & floris exorientis, quorum eſt viror & pulchritudo nimium inſtabilis. Atque hæc omnia vſque ad verſum decimumſextum. Vbi deinde Dei miſericordiam ſimul & iuſtitiam, ſiue veritatem prædicat erga omnes fideles ſeruos, qui ſolliciti ſunt obſer-*
C *uare mandata domini. Verſu autem decimonono, eius glorioſa in cælis ſede & imperio vniuerſali prædicatis, ſequentibus deinde verſibus, angelicos exercitus ad collaudandum inuitat, ſimul & vniuerſa opera altißimi, vt omnis creatura in laude verſetur creatoris.*

CENTESIMISECVNDI PSALMI ELVCIDATIO.

O MEA anima, creatura nobilis, & dignitate *1 Benedic*
nimium excelſa, te hortor ad laudem domi- *anima mea*
ni Dei, qui in ſua natura cõdidit omnia, ac te *domino:*
D peculiariter rationalem eſſe fecit, vt illum
poſſes agnoſcere, agnitum laudare: inſuper
& imaginem ſuam in te impreſſit ſiue inſpirauit, ſuíque fe- ** & omnia*
cit capacem, vt eo tu in æternum perfruereris:* quæcunqne *quæ intra*
intra me ſunt, etiam intima mihi, omnia membra, omnes *me ſunt, no*
vires, ſiue ex parte corporis, ſiue ex parte animæ mihi inexi- *mini ſancto*
ſtentes, omnia hæc interiora mea, vos ego inuito & exhor- *eius.*
tor ad dandam laudem & confeſſionem ſancto nomini e- Pſalm. 112
ius, quod eſt benedictum in omnia ſecula. 2 Iterum tibi *2 Benedic*
dico, ô mea anima, rurſum te exhortor creatura nobilis & *anima mea*
excelſa, dominum Deum creatorem tuum celebra, laude *domino:*

qua

qua poteris,tam pro temetipſa,quàm pro vniuerſis mirabi-
* & noli o- libus operibus eius: * & caue diligentiſſimè ne ingrata in-
bliuiſci oẽs ueniaris beneficentiſſimo creatori tuo, caue negligas vel
retributio- obliuiſcaris beneficia Dei tui tanta & tam multa, quæ tibi
nes eius. præſtitit,de nihilo te creãdo, ſua imagine atq; ſimilitudine
te inſigniẽdo,cæteris omnibus ſecundũ nobilitatẽ auferen-
do,& ad vẽtura inæſtimabilia bona præparãdo: cauendũ ve-
que tibi eſt, ne poſt tanta accepta beneficia, ô anima mea,
taceas à laude talis benefactoris tui,quaſi vel non acceperis,
3 Qui pro- vel nõ attẽdas beneficia eius. 3 Vt enim illa taceã maxima,
pitiatur o- quæ ad naturalẽ dignitatẽ & ſublimitatem attinent, & illa
mnibus ini- quæ gratiæ ſunt cõmemorem:ecce ipſe eſt qui ſolus dimit-
quitatibus tit tibi peccata, qui ſolus te poteſt ſaluam facere ab omni-
tuis: bus tuis iniquitatibus,quantũcunque magnis,quantumlibet
multis,quocunq; tandẽ modo,ſiue cogitatione, ſiue loquu-
tione,ſiue opere patratis: qui tam potẽs eſt,vt poſſit te à pec-
* qui ſanat catis emũdare,& tam bonus atque miſericors vt velit, quo-
oẽs infirmi- tieſcunq; ex vero corde iniquitatis tuæ egeris pœnitentiam:
tates tuas. * ipſe ſolus tuus eſt medicus, qui te poteſt & vult curare ab
Pſalm.9 omnibus vulneribus, ſanare ab omnibus infirmitatibus, id
1.Cor.10 eſt,ab omnibus defectibus atq; miſeriis facere liberam,& in
4 Qui re- bona ſpiritus valetudine cõfirmare:quomodo medicus cor-
demit de in poralis corporalia ſanat vulnera. 4 Ipſe eſt qui tuã vitã re-
teritu vitã demit à morte,qui te à morte cuſtodit vel liberat,qui etiam
tuam: in grauiſſimis periculis te præſeruat ne abſorbearis à mor-
* qui coro- te:ſicq; à portis mortis te exaltat, faciens cũ tentatione pro-
nat te in mi uentũ,vt ſuſtinere poſſis,atq; etiã,ſi in mortẽ te cõtigerit in-
ſericordia cidiſſe,ipſe eſt qui te poteſt de faucibus mortis eripere, mor-
& miſera- tis condẽnationẽ auferre, & in ſpem vitæ æternæ reſtituere,
tionibus. ſicq; de ventre inferni reducere:quomodo genus humanum
Pſalm.32 ſub morte concluſum, ſaluauit à perditione interitus,& ad
Pſal.118 ſpem vitæ reparauit:* ipſe eſt qui te coronat & circuncingit
Pſal.144 miſericordia ſua inexhauſta,qua plena eſt terra,& indeficiẽ-
1.Cor.1 tibus miſerationibus,quæ ſunt ſuper omnia opera eius: qui
5 Qui re- ex omni parte abũdãtiſſimè tibi prouidet, & cumulatiſſimè
plet in bo- te adornat,ne quicquã tibi deſit in vlla gratia, donec tandẽ
nis deſide- omnis boni accumulatione perfectè te fœlicẽ reddat. 5 Ipſe
rium tuum: eſt qui tuũ deſideriũ adimplet in omnibus verè bonis,qui ſo-
Iacobi 1 lus potẽs eſt humanũ adimplere deſideriũ,qui tibi dat peti-
Lucæ 1 tiones cordis tui,qui tibi omnia quæ petieris, abũdãter tri-

buit

A buit,& nō improperat,eſurientémq; adimplet bonis : * per
qué iuuētus tua renouatur ad modū reiuueneſcētis aquilæ,
qui te à torpore & defectu malæ ſenectutis ſpiritualis po-
teſt ad vigorē debitum & fortitudinem bonam reſtaurare:
ſicq; velut à ſenectute ad iuuentutē reparare, etiamſi ad ma
ximā vſq; ſenectutē deueniſſes,cuiuſmodi eſt aquilarū ſene
ctus.Et cū te à ſenectute ad iuuentutem reparauerit,erit iſta
tua iuuentus,quaſi iuuētus aquilæ, viuaciſſima ſcilicet,& ad
excelſa petendū cæleſtiaq; contemplandū validiſſima: quo-
modo aquila in iuuentute ſua viuaciſſima eſt,& ad volandū
B in excelſum præualida , inſuper & ad contuendū Solis rotā
irreuerberatis oculis ſufficiēs. 6 Ipſe eſt qui miſericordiā
& iudicium facit cū omnibus patientibus iniuriam,per mi-
ſericordiā illis ſubueniendo,vel qui de tētatione & oppreſ-
ſione eripiat patiētes , vel in tentatione cōfirmet ſua gratia:
per iudicium verò,oppreſſos liberando, & opprimētes iuſta
vltione puniendo. 7 Ipſe notas fecit Moyſi patri noſtro
vias ſuas:præcepta,mādata,& iuſtificationes, in quibus am-
bulare & viuere voluit populū ſuū,Moyſi ipſe omnia reue-
lauit:* ac per hūc deinde omnes filios Iſraël cognoſcere fe-
C cit voluntatē ſuā, cuncta videlicet quæ ab illis voluiſſet ob-
ſeruari.Per hunc enim Dominus legē dedit populo ſuo,qua
ſignificatur & exprimitur voluntas legē dantis : quod indu-
biè magnū eſt beneficiū:ſic lege cælitus data,eſt, in denſiſſi
mis huius mundi tenebris Dei voluntatē reuelari, tanquam
ſi per tenebroſam viā in multo periculo ambulantibus , ſu-
bitò quis claritatē lucis attulerit. Neq; taliter omni natio-
ni fecit Dominus, neque iudicia ſua omnibus ſic manifeſta-
uit. 8 Ipſe eſt cui proprium eſt miſereri & parcere, ſemper
miſereri ſolitus omnibus miſericordiā poſtulantibus , vt eſt
D natura clemens atq; miſericors, imò ipſa miſericordia:* eſt
lōganimis & patiens,nō ſtatim vindictam inferens peccanti-
bus,nō continuò in peccatorē condēnationis ſententiā pro-
nuntiās,ſed longanimitate ſua & patiētia inuitans peccato-
rē ad pœnitētiā,ita vt quodāmodo ſtet expectās, donec mi-
ſereatur noſtri: * & eſt in omnibus ſupra modū miſericors:
præ omnibus quæ in eo prædicātur , effulget & eminet mi-
ſericordia,qua plena eſt terra , quæ eſt ſuper omnē carnem,
quæ ſuperexaltat iudicium,quæ eſt à progenie in progenies
omnibus timentibus eū. 9 Et quia ſic clemens eſt,& multū
miſe

**renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.*

6 Faciens miſericordias Dominus & iudiciū omnibus iniuriā patientibus.

7 Notas fecit vias ſuas Moyſi:
** filijs Iſraël voluntates ſuas.*

8 Miſerator & miſericors Dñs:
Pſal.147
** lōganimis:*
** & multū miſericors.*
Rom.2
Eſa.30
Pſal.32
Pſalm.118
9 Non imperpetuum iraſcetur:

Iacobi 5
Lucæ 1

miſericors, fieri non poterit, vt nihil niſi iraſcatur, & infi[nite] penitus iraſcatur aduerſus genus humanũ, ita vt nunquã ſe placari permittat: ſed poſtquam aliquãdiu iratũ ſe mõſtrauerit propter iuſtitiã, ſuperuincet miſericordia, & ea flectetur ad miſerendũ atq; parcendum infirmo generi:

** neq; in æternũ comminabitur.*

* & licet aliquãdiu videatur comminari, videatur dura loqui, minas intẽtare, oſtẽtare terrores, vel in verbis increpatoriis per ora Prophetarũ aut ſcripturæ ſanctæ, vel etiam in plagis & afflictionibus tẽporalibus, non id tamen perpetuò durabit, ſed opportuno tempore recordabitur miſericordiæ ſuæ, & vultum benignum demonſtrabit pœnitenti populo, & blandius cum eo aget conuerſo, cũ quo durius antè egerat, vt ad pœnitentiã adduceret delinquentes.

10 Non ſecũdũ peccata noſtra fecit nobis: neque ſecũdũ iniquitates noſtras retribuit nobis.

10 Et licet ſubinde ad correptioné delinquentiũ terribiles plagas immittat in populum ſuũ, ſemper tamẽ ſuperuincit miſericordia, in eo quòd longè infra condignitatem ſceleris punit peccatũ, neq; ſecundum proportionem ad patratã malitiam ſufficienter dignam infert peccantibus pœnã, non ſatis pro demerito puniendo delicta, ſi rigorem ſpectemus iuſtitiæ ac iuſti iudicij eius. Nos enim quotidie offendimus in multis, & grauiter nimiũ ſubinde offendimus: ipſe tamẽ nõ ſtatim, neq; ſemper adhibet vltionem.

Iacobi 3

Et cũ ſubinde ad vindictã extendit manũ ſuã, non iuxta condignitatẽ demeriti, extremo rigore punit ſeruos delinquẽtes, ſed paterna correptione ſiue diſciplina vtiliter corripit: non vt dãnet, ſed vt ſaluet electos: & vt non in æternũ pereant, ſi impuniti permaneant in impietatibus ſuis.

11 Quoniã ſecũdũ altitudinem cæli à terra corroborauit miſericordiã ſuam ſuper timentes ſe.

11 Nam ſecundum altitudinem cæli à terra, quantum altius eſt cælũ à terra, ita Dominus corroborauit, confortauit, præualere fecit, & ſuperexaltauit ſuam miſericordiam ſuper omnes qui timent eũ: longè ſuperat miſericordia eius omnem noſtrã malitiam, neq; fieri poteſt vt aliquando exhauriatur vel deſtruatur Dei miſericordia, noſtra quãtacunque & quãlibet multiplicata malitia: nõ poteſt eſſe tãta noſtra iniquitas, cui nõ poſſit propiciari illius miſericordia, ſi in vero corde egerimus pœnitentiã.

12 Quantũ diſtat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates noſtras.

12 Ipſe eſt qui à nobis pœnitẽtibus longiſſimè profligauit & elongauit iniquitates noſtras, ſecundũ maximã diſtantiam, cuiuſmodi eſt diſtantia orientis ab occidẽte: hoc eſt, puriſſimos nos fecit à peccatis noſtris, & pleniſſimè abſtulit, amouit, & ſeparauit à nobis pœnitentibus peccata noſtra, tanquã ſi nunquam fuiſſent in

nobis

A nobis, nec facilè poſſint ipſa ad nos, aut nos ad ea redire:
quemadmodũ id quod in occidente eſt, longiſſimè abeſt ab
eo quod in oriente eſt ſitũ, nec poſſunt iſta facilè adinuicem
accedere. 13 Neq; mirũ, ſi tam benignè nobis Deus noſter
miſereatur, & iniquitates auferat. Eſt enim affectu verè pa-
terno, imò pluſquã paterno, erga omnes metuẽtes eum: & ſic
miſeretur noſtri, ſiquando cõtingat nos offendere, vt nõ ſta-
tim proiiciat in mortem, quomodo pater miſeretur filij er-
rantis, non ſtatim illum à ſe repellens, ac penitus abiiciens,
B vbi in aliquo offenderit, ſed potius corripiens verbo ac ver-
bere, vt ad bonã viam reducat errantẽ, omniq; ſollicitudine
laborãs emendare illũ, vt nõ pereat: pœnitenti vero libentiſ-
ſime indulgẽs, & condonãs omnia ſcelera, ſuper perditi filij
reditu feſtum & gaudiũ magnum faciens, quoniam perierat
ille, & inuentus eſt, mortuus fuerat & reuixit. *Quare autẽ
ad miſerendũ humano generi ſit Dei miſericordia ita prom
pta, ſempérq; parata, ratio eſt, quoniã ipſe cognouit condi-
tionem figmẽti noſtri, ipſe optimè nouit, quàm vile figmen-
tum, quàm pauperculæ creaturæ nos ſimus, qui de limo ter-
ræ ſumus formati, & carne conſtamus, atq; ſanguine, in qui-
C bus ex vitiata natura corruptio praua pronitáſque ad omne
malũ inhabitat, ita vt ſenſus hominis & cũcta cogitatio hu-
mani cordis intenta ſint ad malũ omni tẽpore, ab adoleſcen
tia ſua: cuius noſtræ infirmitatis cõſideratio cõmouet illũ ad
ſic miſeris miſerendum, quomodo ſolent etiã homines illis
facilius condonare, quos vident naturali inclinatione vehe-
mentiſſimè ad mala ſollicitari, & fortiſſimè velut impelli ab
inhabitante prauo fomite. 14 Attendit & conſiderat Dñs
quòd puluis & terra ſimus, facti atq; plaſmati de luto & li-
D mo terræ, ſicut de terra figulus fingit vas fictile, atq; in terrã
& cinerẽ iterũ redituri, cõmuni lege & neceſſitate omnium
filiorũ Adam: *homo dies ſuos habet ad modũ fœni, homi-
nis duratio ad modũ graminis eſt, homo in diebus ſuis & in
duratione vitæ ſuæ gramini aſſimilatur, quod hodie floret
& cras in clibanũ mittitur: quod mane pulchrè viret, & ve-
ſpere decidit exiccatũ: *homo ipſe ſic floret & viret, quomo
do flos agri, qui ad modicũ tẽpus admodũ ſpecioſus, lętus &
feſtiuus apparet, ſed nimiũ citò exiccatus areſcit, ac decidit,
omni ſpoliatus ornatu. 15 Nam ſtatim vt flatus venti ſuper
illũ fortiter vtcũq; vel paruo impetu flauerit, abripitur flatu

13 *Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt dominus timentibus ſe:*
Lucæ 15
* *quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrũ.*
Gen. 6 & 8
14 *Recordatus eſt, quoniam puluis ſumus:*
Gen. 3
* *homo ſicut fœnum dies eius:*
* *tanquam flos agri ſic efflorebit.*
Matth. 6
Lucæ 12
15 *Quoniã ſpiritus pertranſibit in illo, & non ſubſiſtet: & non cognoſcet amplius locũ ſuum.*

venti,& nõ habet firmam conſiſtentiam, non poteſt reſiſtere
aduerſus vẽti flãtis impetũ,ſed ab eo proſternitur & deficit:
& non amplius poterit cognoſci, inueniri , aut demonſtrari
Pſal. 145 locus eius:ſic eſt ac ſi nunquam fuiſſet,nuſquã apparet illius
veſtigiũ.*Spiritus quoq; humanus & rationalis anima per-
trãſit in homine,quatenus ad modicã duratione in corpore
inhabitat,ipſúmq; viuificat,& nõ habet vllam firmam in eo
ſubſiſtentiã ſiue duratione, cogitúrq; nimiũ citò emigrare,
quãtocyus exit à corpore ſpiritus,& reuertitur homo in ter-
ram ſuam,& poſt modicum nullum remanet defuncti veſti- F
gium,corpore abdito in terram,& anima in occultũ locum
ſub Dei manu recepta : efficitúrq; ita alienus à loco habita-
tionis ſuæ,acſi nunquã ibi habuiſſet manſionem:prorſus au-
feretur de terra viuentiũ,erítq; mũdo ipſe incognitus,& ipſi

16 Miſericordia autẽ Domini ab æterno et vſque in æternum, ſuper timentes eũ.

viciſſim erit incognitus mundus. 16 At verò Domini miſe-
ricordia nunquã areſcit,nunquã deficit,ſed in æternũ ſtabi-
lis permanet in omnia ſecula,nullo vnquã tẽpore abſumen-
da aut exhaurienda , quam in perpetuis æternitatibus ſuper
pleniſſimè ſentiẽt electi eius,omnes qui nũc timent, adorãt,
& colunt Dominũ,quibus tam in vita iſta corporis,quàm in G
vita illa æternitatis miſericordia eius nunquam deficiet.

17 Et iuſtitia illius in filios filiorum,his qui ſeruãt teſtamentũ eius.

17 Et iuſtitiã,fidem atq; veritatẽ ſuã ipſe ſeruabit atq; im-
plebit erga filios filiorũ , erga vniuerſum ſemen electorum
ſuorũ, erga omnes quicũq; patrũ fidelium fideles ſe præſti-
terint imitatores , iis videlicet qui obſeruãt & diligẽter cu-
ſtodiũt præcepta eius. 18 Quíq; nõ obliuiſcuntur,nõ negli-
gunt,non tranſgrediuntur præcepta Domini, ſed ea iugiter

18 Et memores ſunt mandatorũ ipſius ad faciendum ea.

habent ante mentis oculos , cũ bona voluntate adimplendi
ea, qui in lege Domini habent volũtatẽ, & in lege eius me-
ditantur die ac nocte,vt ambulent in ea,perficiántq; diligen- H
ter quæcũq; ille faciẽda præceperit, & ſolicitè caueãt ac fu-
giant quæcunq; vt fugienda prohibuerit. 19 Ipſe autem hic

*19 Dominus in cælo parauit ſedem ſuam: * & regnũ ipſius omnibus dominabitur.*

Dominus noſter , qui nobis miſero pulueri hic in terris de-
genti ſic miſeretur,ipſe ſibi magnificè thronũ regiũ præpa-
rauit , ſedem maieſtatis & glorioſam habitatione ſibi in ex-
celſo cælo cõſtituit, vbi cũ Angelorũ milibus regnat in ma-
ieſtate;*& ipſius regnum latiſſimè patet, ipſius imperium ſe
ſpargit ac fundit longè ac latè in omnes angulos orbis ter-
rarũ, & in omnes partes mundi:omnia ſubiiciuntur eius di-
tioni,poteſtati,atq; imperio, vt nihil vſquã locorũ ſit, quod
non

A non habeat ipſe ſibi ſubditũ. 20 Vos verò, ô angelicæ men-
tes, nobiliſſimi ſpiritus, in quorũ medio habitat excelſus no-
ſter dominus, vos maximè decet voce inceſſabili ſemper lau-
dare dñm, cui ſemper miniſtratis & aſſiſtitis: * vos qui eſtis
virtute & fortitudine præualidi, quorũ eſt virtus noſtræ im-
becillitati incomparabilis, qui robore ac virtute humanum
genus immenſo ſuperatis interuallo, nimirũ ſpiritus imma-
teriales & incorporei, nõ infirmũ limum & fragile lutũ: *vos
qui eſtis exequutores voluntatis eius, adminiſtratorij ſpiri-
tus, miniſtrantes ei in mille millibus, promptiſſimè pergen-
B tes ad omnia ad quæ ille vos ſuo præcepto deſtinauerit, &
omnia potentiſſimè adimplẽtes, quæ implenda cõmiſerit: ſic
vt in omnibus obedientes vos præſtetis voci ſermonũ eius,
iuſſioni & imperio eius per omnia abſq; dilatione, tædio, fa-
ſtidio, cõtramurmuratione, parẽtes & ſatisfacientes. 21 Be-
nedicite dño omnes cæleſtes exercitus, immenſæ virtutis &
fortitudinis, qui illi miniſtratis ſinguli in ordinibus veſtris,
& in omnibus eius adimpletis voluntatẽ, per omnia eius pa-
retis imperio, ſummáq; cũ alacritate & ineffabili gaudio eius
iuſſa perficere ſatagitis. 22 Benedicite & collaudate Dñm
C ſimul omnia opera eius, in omni loco dominationis & im-
perij eius: opera omnia eius, vbicunq; tandẽ conſiſtant, quo-
cunq; in loco dominationis eius maneant, laudem cõfitean-
tur creatori, conſeruatori, & gubernatori ſuo. Nihil enim eſt
operum eius, quantuncunq; ab hominibus æſtimetur mini-
mum, vbicunq; tandem locorũ deliteſcat, in quo nõ infinita
reluceat eius potentia, ſapientia, bonitas, atque omnimoda
perfectio: & habet omnis creatura, ſiue in cælo, ſiue in terra,
ſiue in mari exiſtens, laudem copioſam, qua poſſit celebrare
D omnipotentem omniũ conditorem Deum: *proinde etiam
nunc, ô mea anima, te adhortor (quomodo in huius hymni
faciebam initio) ad debitas domino laudes perſoluendas:
non deſino monere te & exhortari, vt à creatoris omnium
laude nunquam ceſſes, ſed quantum potes, quantum vales,
illum exaltes, & magnifices in ſecula ſeculorum.

20 Benedicite Domino oẽs angeli eius:

** potentes virtute:*

Hebr. 1

** facientes verbum illius, ad audiendam vocem ſermonum eius.*

21 Benedicite Domino oẽs virtutes eius, miniſtri eius, qui facitis voluntatem eius.

22 Benedicite Domino oĩa opera eius, in omni loco dominationis eius:

** benedic anima mea Dominõ.*

ANNOTATIONES IN
Pſalmum Centeſimumſecundum.

VERSV tertio, Qui propiciatur omnibus iniquitatibus
tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas. Duæ iſtæ par-
tes in eandem poſſunt accipi ſententiam, vt idem ſit infir-

mitates ſanare, quod propitiari iniquitatibus. Siquidem iniquitas, verè morbus eſt, languor eſt, infirmitas eſt animi, videlicet animum peſſimè diſponēs, & innoxia inordinatione cōſtituens: quomodo morbus ſiue infirmitas corporalis corpus malè diſponit, iuſtum temperamentum (in quo conſiſtit ſanitas) diſſoluens. Sed & alibi in ſcripturis peccata infirmi-
Eſaiæ 53 tates appellātur, ſiue languores, vt in illo eſt Eſaiæ de Chriſto vaticinantis, Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Quod licet ad beneficiū corporalis ſa-
Matth. 8 nationis populis exhibitū Euangeliſta alicubi adducat, principali tamen intentione de ſpiritualium languorū ablatione videtur intelligendū. Poſſumus tamen aliter per infirmitates, accipere malas inclinationes & pronitates ad quælibet vitia. Tot enim morbis, tot languoribus, tot infirmitatibus laborat anima, quot eſt malis ſubdita inclinationibus, quot pronitatibus ad mala vitia verſus interitū tendit. Nulla autē tanta eſt huiuſmodi infirmitas, nullus adeò magnus, talis lāguor, quē non ſanet ſua medicinali gratia dn̄s, optimus
Pſalm. 6 medicus, ſi humiliter & inſtanter (vt decet) ab ægrotantibus fuerit poſtulatus: quemadmodum in alio Pſalmo audiuimus clamantem, Miſerere mei domine, quoniam infirmus ſum: ſana me dn̄e, quoniā cōturbata ſunt oſſa mea, & anima mea turbata eſt valde. Verſu quarto, Qui coronat te in miſericordia & miſerationibus. Coronare accipimus pro, ex omni parte circundare, vel vndiq; cumulare: vt non aliud ſit coronari in miſericordia & miſerationibus, quàm Dei miſerationibus omni ex parte circundari & cumulari, copioſiſſi-
Pſalm. 5 méq; impleri. Secundū quem fere modum, & in alio Pſalmo dicitur, Dn̄e, vt ſcuto bonæ volūtatis tuæ coronaſti nos: hoc eſt, benigna volūtate tua ex omni parte cirdūdas, & circumcingis nos, quaſi ſcuto. Si tamen coronare hîc accipiatur, vt ſignificet retributionem vitæ æternæ donare pro bonis operibus, non erit incōmoda ſententia. Quicunq; enim coronam illam beatæ retributionis ſuſcipient de manu domini, nihil dubium eſt, quin à miſericordia & miſerationibus domini
Thren. 3 illam cōſequantur. Miſericordiæ enim domini, quia non ſumus conſumpti, & miſerationis altiſſimi eſt quicquid boni agimus. Nam ſine illo miſericorditer adiuuante, nihil poſſumus. Deus ergo ſuos electos & nūc coronat in miſerationi-
Ioan. 15 bus, dū in eis ſuarū gratiarū dona accumulat, & in ſeculo vē-

turo

A turo coronabit in ornatu gloriæ. Verſu quinto, Qui replet
in bonis deſideriũ tuũ. Scilicet hoc eſt, quod in ſuo cantico Lucæ 1
Maria canit, eſurientes à Deo impleri bonis. Nã eſuries iſta,
deſideriũ eſt. Et quod aliquanto apertius apud Iacobũ dici- Iaco. 1
tur, Qui dat omnibus affluenter, & non improperat: intelli-
gens de eſurientibus atq; deſiderantibus, id eſt de rectè fide-
literq; poſtulantibus. Et notandũ, quòd non ſimpliciter dici-
tur, Qui replet in bonis vacuitatẽ tuam. Non enim omnes
vacui implentur bonis: ſunt enim vacui, qui ſe plenos putant:
& quia vacuitatẽ ſuam ignorant, non deſiderant: & hi iuſto
B Dei iudicio relinquũtur inanes: de cuiuſmodi in Apocalypſi Apoc. 3
ex ore Dñi dicitur, Dicis, quia diues ſum, & nullius egeo, cum
ſis pauper, cæcus, nudus, miſer & miſerabilis. Audis verè va-
cuum, ſed non deſiderantẽ, & ideo inanem ac vacuum per-
manentem, non impleri bonis. Subdit autem ex eiuſdẽ ore
ſanum conſilium, vt bonis vacuus iſte poſſit impleri. Suadeo Ibidem.
tibi (inquit Dominus) à me emere aurũ ignitũ, probatum,
vt locuples fias. Quid autem eſt hoc emere, niſi per deſide-
rium quærere? Sic enim emitur à Domino, quicquid emitur
C abſq; argento & auro & omni commutatione, quemadmo-
dum per Eſaiam ex ore Domini dicitur, Omnes ſitientes, ve- Eſaiæ 55
nite ad aquas: & qui non habetis argentũ, properate, emite,
& comedite. Venite, emite abſq; argento, & abſq; vlla cõ-
mutatione, vinũ & lac, id eſt optima quæq;, & maximè vitæ
ſpirituali neceſſaria, tantũ deſiderantes & poſtulantes acci-
pite. Rectè ergo dicitur Deus nõ quamlibet implere vacui-
tatem, ſed deſiderium tantum. Nam vbi vacuitas eſt abſque
deſiderio, aut etiã cum faſtidio & cõtemptu deficiẽtis boni,
ibi eſt & permanet vacuitas, quemadmodũ ait Maria, diuites
dimitti à Deo inanes. Verſu eodem, Renouabitur vt aqui-
D læ iuuentus tua. De hac renouatione iuuentæ aquilarũ, di-
uerſi diuerſa tradunt. Quidam dicunt aquilam vbi ſenuerit
pennis grauari, & oculorũ aciem fieri obtuſam, vt neq; alta
volatu petere queat, vt aſſolet, neq; ſolare lumen ita ex di-
recto aſpicere. Quod vbi perſentit, in illis in quibus maxi-
mè ſolet præualere, ſe iam deficere, fontẽ quærit, in quẽ tri-
na immerſione ſe immergens priſtino dicitur vigori reſtitui,
vt ſuperuacaneis excidẽtibus plumis reſiduæ erigantur, & in
iuſtam leuitatem reparentur, redeatq; oculis ſuus ad conſpi-
ciendum vigor, ſicque iuuentutem recuperet. Quidam ſcri-

bunt,aquilam quolibet decennio, donec ad centum annos E
perueniat,ignem petere elemẽtarem,& hinc ſe in mare mer
gere,indéq; nouas plumas illi ſuccreſcere, ac ita reiuuene-
ſcere.Sed horũ neutrũ multá habet probabilitaté. Veriſi-
milius autem eſt,& tam auctoritati magis conſonum,quàm
propoſito magis accómodũ, quod ſcribit beatus pater Au-
guſtinus,aquilam,cũ ad ſenectam deuenerit, roſtrũ acquire
re aduncatum, ſuperiori labio ſuperexcreſcẽte inferiori, ita
vt hic vncus quo incuruatur roſtrũ ſuperius ſuper inferius,
nó patiatur aquilam ſumere cibum,ſicq́; viribus neceſſariò
deficere: quæ vbi id perſentit, ſe videlicet propter aduncati F
roſtri impedimentum non poſſe cibum ſumere,cibíq; defe-
ctu,forti adhuc permanéte interno vigore, deſtitui viribus,
& ad defectionem tendere,ad petram aduolat, allidénſq; &
atterens roſtrum aduncum ad petrã,aufert impedimentum
cibi ſumẽdi:impediméntóq; ſublato cibum ſumit, & viribus
reparatur, ac modo quodam reiuueneſcit:vbi verò roſtrum
illud nequiuerit cõterere, neceſſariò deficere, nõ ex interno
defectu,ſed ſubtractione cibi. Atque huic dicto ſatis conſen
tit quod Ariſtoteles & Plinius,hac certè in re fide digni au- G
ctores ſcribunt,aquilam eſſe admodum longæ vitæ,ipſamq;
non ſenio cótabeſcere, aũt ægritudine conſumi, ſed magis
fame mori,cũ propter aduncatum roſtrum non vltra value
rit cibum ſumere. Illud tamen de roſtri ad petram attritio-
ne,ex illorum non habetur auctoritate. Verùm id veriſimile
eſt,beatũ Auguſtinũ ex aliis habere dignis fide auctoribus,
quorũ forſitan nobis ignoti ſunt libri. Et ſatis hoc eſt ratio-
ni cõſonũ,& aſtipulatur natura,quæ omni ſollicitudine cu-
rat vitæ impedimẽta amouere,vitǽq; terminum protelare.
Neq; multum id mirandũ videtur,ſi auis illa roſtrũ aduncũ
quo ſe aduertit impediri,dicatur ad petrã allidere & conte H
rere,quandoquidem animalia ægrotantia maiori miraculo
videmus ad certæ ſpeciei herbas,medẽdi ſibi gratia,natura
docente confugere. Hanc itaq; narrationem,vt magis aucto
ritate confirmatam,magíſq; rationi cõſonam, inſequentes,
oſtendamus in quo ſit facienda præſens cõparatio: quemad
modum videlicet reparatio hominis per gratiam fiat, ad
modum reiuueneſcentis aquilæ. Sanè homo per ſpiritũ ra-
tionalẽ qui in ipſo eſt(ratione intellectus & volũtatis) ani-
mal eſt omnibus animalibus ex ſuæ naturæ cõditione viua-

A eius, nimirum inter cætera omnia animaliũ genera ſolũ immortale & incorruptibile, ſecundũ iam dictam ſuæ cópoſitionis partem, & ad vitã æternã ab initio creatus eſt, non ad morté. Attamen qui ex ſe immortalis eſt, & ad perpetuò viuendum conditus, à roſtro aduncato patitur periculũ mortis. Eſt autem hoc aduncatũ roſtrum, ratio ſiue voluntas ad prauá ſenſualitaté inclinata, fomiti prauo (qui infernè habitat) condeſcendens, & peccato illi quod (iuxta Apoſtolum) Rom. 7
in carne habitat, conſentiens. Ab hoc enim aduncato roſtro impeditur homo, ne cibũ animæ ſumat, ad vitã veram ne-
B ceſſariũ, de quo cibo per Saluatoré dicitur, Meus cibus eſt, Ioan. 4
vt faciam voluntaté eius qui miſit me. Et iterũ, Operamini Matt. 4
non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitã æternam. Ac rurſum, Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo
quod procedit de ore Dei. Et alibi, Verba quæ ego loquor Deut. 8
vobis, ſpiritus & vita ſunt. Hũc pané nó poteſt ſumere, qui Ioan. 6
roſtrũ habet ſic (vt dictũ eſt) aduncatũ & incuruatũ, atq; ita continuo defectu in ſeipſo contabeſcens, neceſſariò ad interitum tendit: quemadmodũ pœnitenté in Pſalmo hũc pro- Pſalm. 101
ximè præcedenti cóquerenté audiuimus, his verbis, Percuſ-
C ſus ſum vt fœnũ, & aruit cor meum, quia oblitus ſum comedere pané meũ. Sed qui ſic malè aduncatũ fortè ſemel acquiſierit roſtrum, ánnon habet vbi illud conterat? Habet certè
petrã, de qua ſecundũ myſticam intelligentiã ſcriptum eſt, Pſalm. 136
Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos (id eſt Babylo-
nis) ad petrã. Quæ verò hæc ſit petra, breui verbo nos docet 1. Cor. 10
Apoſtolus, dicẽs, Bibebãt autẽ de ſpiritali cóſequẽte eos petra, petra aũt erat Chriſtus. Ad hũc ergo aduolare nos oportet, ſi de malè incuruato roſtro curari voluerimus, ad hunc allidere, ad hunc atterere. Roſtrũ enim cótritum ipſe habet
D pro ſacrificio, quemadmodũ in Pſalmo 50. dicitur, Sacrificiũ Deo, ſpiritus cótribulatus: cor contritũ & humiliatũ Deus non deſpicies. Hoc enim eſt roſtrum alliſum ad petrã & contritum, quod cor contritum & humiliatũ, ſiue cótribulatus ſpiritus: quandoquidem cótritio iſta per pœnitentiã eſt. Vbi autem ſic roſtrum incuruatũ ad petram alliſum confregerimus, tum panem noſtrũ quem obliti fueramus reſumemus,
iterũ gratia Dei & verbo eius paſcemur, exultabũt oſſa hu- Ibidem.
miliata, reparabitur in nobis virtus ſpiritus, cor mũdum in nobis creabitur, ſpiritus rectus innouabitur in viſceribus no

BIBLIOTE[CA] UNIVERSITA[RIA]

ſtris,& redibit ad nos lętitia ſalutaris Dei. Ad húc ergo modum ſumi poteſt illa cōparatio. Beatus Auguſtinus ſimilitudinē accōmodat ad reſurrectionem futurā iuſtorū. Aduertendum tamen eſt, præſentem locum cōmodè poſſe exponi abſq; prædicta illa cōparatione, vt dicamus non hic indicari, ꝙ ſit iuuenta hominis renouanda ad eum modum quo renouatur iuuenta aquilæ: ſed hoc tantum, ꝙ iuuēta hominis ſit renouanda, vt talis fiat qualis eſt iuuenta aquilæ. Atq; ita ſenſus erit, Iuuentus tua per Deum renouabitur, vt fiat quaſi iuuentus aquilæ, ita reiuueneſcens per Deum priſtino redditus vigori, vt videatur iuuentus tua magis eſſe aquilæ iuuentus quàm hominis: videlicet vt ſicut aquila in iuuentute ſua nondū ſenio prægrauata, altiſſima petit volando, & irreuerberatis oculis abſq; nocumento ſolis rotā contuēdo, ſic & tu in Dei gratia vigoratus & cōfirmatus, poſſis in altiſſima vſq; cæli conſcendere tabernacula, ac in verū iuſtitiæ ſolem, in Dei claritatē, mentis aciem iugiter tenere defixā.

Eſaiæ 40 Secundū quem ferè modum in alio ſcripturæ loco dicitur, Qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas vt aquilæ, volabunt, & non deficiēt. Non enim videtur hoc ſermone indicari, ꝙ ſperantes in Domino aſſument ſibi pennas, ſicut aquila in ſenectute pennas renouat, aut pēnas nouas ſibi aſſumit: ſed hoc tantū indicatur, quod fortitudinem nouā à Deo induent, & nouo confirmabuntur robore, quódq; pennę illis dabūtur ſimiles pennis aquilarū: vt quomodo aquilæ ſuis validiſſimis ſubnixæ pennis, etiā altiſſima loca petunt abſq; fatigatione, quæ aliorum generum volucribus forent inacceſſibilia: ſic & ipſi in Domino ſperantes, ad altiſſimū poſſint perfectionis gradū conſcendere, & Deo proximi fieri per cordis puritatem, mentis contemplationē, & vitæ integritatē, quò nequaquā peruenire poſſunt qui in ſemetipſis, inq; propriis ſuis viribus habēt fiduciā. Hoc enim indicat quod ſequitur, Volabūt, & non deficient. Verſu nono, Neq; in æternum comminabitur. Comminabitur poſitum eſt pro iraſcetur, vel indignabitur. Vnde Pſalterii Romanum habet, Non in finem iraſcetur, neq; in æternū indignabitur. Et Hieronymus ex Hebræo pro cōminabitur, vertit, iraſcetur. Felix, Non in ęternum ſeruabit odium. Omnia verò eandē habent ſententiā. Verſu vndecimo, Quoniam ſecundū altitudinē cæli à terra corroborauit miſericordiā

ſuam

A ſuam ſuper timentes ſe. Aliquãto clarius ex Hebræo ſic vertit Hieronymus, Quantum enim excelſius eſt cælum terra, tantũ confirmata eſt miſericordia eius ſuper timẽtes eum.

Verſu decimotertio, Quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum: recordatus eſt quoniam puluis ſumus, & cætera. Idcirco dicit noſtri Deum miſertum, quia cognouit figmentum noſtrũ ſiue plaſmationẽ noſtrã, vt vertit Hieronymus: hoc eſt, quid ſumus & vnde formati, quã viles ſcilicet & modicæ ſubſiſtentiæ, ſecundum corporis plaſmationẽ. Nemo enim melius nouit operis figmentum ſiue plaſmationẽ (vi-
B delicet vnde factũ ſit opus, & quàm vile ſit vel nobile, quantiq; momenti, precij, vel durationis) quàm figulus ipſe qui finxit opus. Habet autẽ ſe erga Deũ vniuerſum genus humanum, ſicut opus ad figulum & factorẽ ſuũ: quemadmodum in Pſalmo dicitur, Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Et in eandẽ ſententiã Iob ſanctus: Manus tuæ (inquit) fecerunt me, & plaſmauerunt me totũ in circuitu. Ac deinde, Memento (quæſo) quòd ſicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me. Nónne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeũ me coagulaſti? Pelle & carne veſtiſti me, oſſibus & ner-
C uis compegiſti me. Tale videlicet eſt figmentum noſtrum, hæc noſtra eſt plaſmatio, quam attendens Deus noſtri miſeretur. Eſt enim inſita & ingenita magnificis animis erga miſeros quædã naturalis cõmiſeratio, quẽadmodũ erga ſuperbos quædã deteſtatio. Vnde & illud Poëtæ, Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos. Deus ergo cùm ſit ſuper omnes magnus Dominus & magnificentiſſimus, ſumméque (vt ita dicã) magnanimus, tanto magis erga nos mouetur affectu miſericordiæ, quanto magis viles nos attendit, magíſq; conſpicit humiles, modò tales apud noſmetipſos nos cõprobet
D in corde, quales eſſe videt in corpore. Nõ tamẽ ſolùm intelligendum eſt illud quod hîc dicitur, Deũ cognoſcere figmẽtum noſtrum, de vilitate materiæ ex qua conditi ſumus, ſed magis etiã de prauitate fomitis, qui eſt in corrupta hac carne noſtra, & in miſerabili iſto puluere inhabitat, quẽadmodum in Elucidatione apertius explicauimus. Nam id maximè Dei cõmouet erga nos miſericordiã, quòd nos videt ſic eſſe corruptos ac miſeros, talẽ in nobis habentes ab origine vitioſam corruptionẽ, quam ex ipſa natiuitatis atque conceptionis origine à parẽtibus per traducẽ accipimus. Propter

Pſalm. 118
Iob 10

quod,lapſus aliquando in turpia facinora, ille cui incerta &
occulta ſapientiæ ſuæ reuelauerat Deus, cùm pœnitentiam
agens ſuæ impietatis poſtularet à Deo remiſſionem, ſui fig-
menti conditionem ſignanter Deo ponit ob oculos, dicens,
Pſalm.50 Ecce enim in iniquitatibus cõceptus ſum, & in peccatis con-
cepit me mater mea:hac ratione facilius ſe putans Deũ poſ-
ſe ad miſericordiam flectere, ſi vitiatæ naturæ corruptionē
(ex qua ad omne malum eſt homo facilis)illius conſidera-
tioni obiiceret. Atq; huic intelligẽtiæ de prauo fomite ma-
nifeſtiſſimè conſentit Chaldaica Paraphraſis, quæ pulchrè
hoc loco ſic habet, Quoniã ipſe nouit fomitẽ prauum, qui
peccatũ ſuggerit:in memoriã venit corã eo,quòd ex pulue-
re ſumus nos.Nec deſunt,qui pro figmẽto ex Hebræo ver-
tunt fomitem. Verſu decimoquarto, Homo ſicut fœnum
dies eius,tanquam flos agri ſic efflorebit. Diuerſimodè hic
verſus diſtinguitur. Quod enim in medio ponitur, dies,ad
priora referri poteſt,ad hunc modũ : Homo ſicut fœnũ dies
eius:ac deinde,tanquam flos agri ſic efflorebit:quam diſtin-
ctionẽ habet Elucidatio.Eſtq; hæc loquutio penitus ſimilis
illi,qua dicitur in Pſalmo x.Dominus in cælo ſedes eius:vbi
ſicut nominatiuus Dominus ponitur abſq; rectore, ſic & in
propoſito nominatiuus homo rectore caret,propter ſuper-
uenientẽ aliũ,nẽpe dies,qui ſe ſupponit verbo in orationē
appoſito, ſicq; priori nominatiuo ſuo aduẽtu quaſi ſurripit
verbũ regens. Secundũ rectã autẽ Grãmaticæ formã,aptius
diceretur,Dies hominis ſunt ſicut fœnum, vel homo habet
dies ſuos quaſi fœnũ,ad modũ fœni. Alij tamẽ iungũt cũ ſe-
quẽti,ad hũc modũ,Dies eius tanquã flos agri,ſic efflorebit.
Verũ hęc diſtinctio nõ eſt cõueniẽs,quoniã ex Græca lectio
ne manifeſtè cognoſcimus nominatiuum dies eſſe numeri
pluralis,nõ ſingularis.Sic enim Græca habet lectio, ἄνθρω-
πος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως
ἐξανθήσει. Verſu decimoquinto,Qm̃ ſpiritus pertrãſibit in il
lo,& nõ ſubſiſtet.Quẽadmodũ ex Elucidatione liquet,indif-
ferẽter hoc põt intelligi,vel de flore,vel de hoïe. Cõuenien-
tius tñ videtur de flore accipiendũ,in quẽ flãdo pertrãſit ve-
tus,flatúſq; deiicitur,vt nõ appareat locus eius.Nã ſecundũ
Eſa.40 hũc modũ,& apud Eſaiã dicitur, Oïs caro fœnũ, & oïs glo-
ria eius quaſi flos agri.Exaruit fœnũ,& cecidit flos,quia ſpi
ritus Domini ſufflauit in illud:id eſt,vẽtus vrẽs (qui à Domi

no egre

A no egreditur atq; emittitur) in vtrunq;, id eſt, in fœnum atque in florem ſufflat, vt illud areſcat, hic decidat. Cui expoſitioni fauet quod habet Chaldaica Paraphr. Quia flatus ſicut vẽtus ſpirauit in eum, & non ſubſtitit amplius. Nec malè conſonat quod vertit Hieronymus, Quoniam ſpiritus pertranſiet eum, & nõ ſubſiſtet. Si verò de homine intelligatur, ſpiritus iſte intelligi poterit anima hominis, quæ in corpore pertranſit, non habens hîc manentem ciuitatem, ſed futuram inquirens, & in corpore quaſi peregrè agens, donec in eo eſt ſecundũ hanc mortalitatis conditionẽ. Mox autẽ vbi Hebr.13 2.Cor.5

B pertranſierit anima, & abſceſſerit à corpore, nequit vltra homo ſubſiſtere, quoniam animam perdidit, totius vitæ & omnis vitalis operationis principium. Vel propius ad floris ſimilitudinem, intelligi poteſt ſpiritus aut flatus indignationis Dei. Nam exardeſcens furor Dei, non incõuenienter per ſpiritum, flatum, aut ventum vrentem ſignificatur. Atque ita aperta eſt hominis cum flore comparatio. Sicut enim flos, vbi perflauerit ipſum vrens ventus, conſumptus deficit: ita homo cùm in ipſum pertranſit flatus iræ atque vindictæ Dei, morte abſumptus, non ſubſiſtit amplius. Hoc verò

C non de illorum tantùm morte intelligendum venit, qui ſubita aliqua & inſolita punitione propter enormia facinora auferuntur de medio, ſed generaliter de omnibus hominibus. Omnes enim ex ſentẽtia iræ Dei abſumimur per legẽ mortis, propter inobedientiam primi parentis, ſemel in ira Dei aduerſum omnes filios Adam prolatam, atque etiamnum ſuper genus noſtrum vniuerſum permanentem irreuocabilem, quemadmodum Pſal. LXXXIX ex perſona totius humani generis dicitur, Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo conturbati ſumus. Et iterum, Quia omnes dies

D noſtri defecerunt, & in ira tua defecimus. In eo autem quod ſequitur, Et non cognoſcet amplius locum ſuum: accipi poteſt pro ſuppoſito indefinitum aliquid, ad hunc modum, Et non cognoſcet quis amplius locum ſuum: id eſt, nemo amplius cognoſcet locum eius: hoc eſt, non vltrà cognoſcetur locus eius, non videbitur vllum vitæ eius veſtigium, non erit eius vlla memoria, tanquam ſi nunquam fuiſſet: quemadmodum in alio Pſalmo dicitur, Tranſiui, Pſalm.36 & non erat peccator: quæſiui eum, & non eſt inuentus locus eius. Vel intellige, Non cognoſcet homo ipſe amplius

locum

locum ſuum, non erit vltrà illi quicquam commercij cu
iis quæ reliquit in mũdo : relinquet omnia aliis,& nihil ip
poſthac cognoſcet quid agatur de habitationibus & om
gloria eius. Verſu decimonono, Regnum ipſius omnibus do
minabitur. Poteſt omnibus accipi ſubſtantiuè, vt ſit ſenſ
Regnum ipſius dominatur,aut ſuper omnia, vel omnia ſub
iecta ſunt eius regno,ditioni,& imperio. Vel adiectiuè, in
telligendo omnibus regnis:vt ſignificetur ipſius regnum eſ
Pſalm. 94 ſuperius atque excelſius omnibus regnis, quoniam ipſe eſt
Apoc.19 rex magnus ſuper omnes deos,rex regum & dominus domi
nantiũ.Eandem ambiguitatem habet vtraque originalis le
ctio,& Græca,& Hebræa, itẽ & Chaldaica. Verſu vltimo
Benedicite domino omnia opera eius, in omni loco domi
nationis eius benedic anima mea domino.Quod hic in me
dio ponitur, in omni loco dominationis eius, ambiguæ eſt
conſtructionis.Vel enim cũ præcedenti iungitur,hoc modo,
Benedicite domino omnia opera eius, in omni loco domi
nationis eius:vt deinde diuiſim pro Pſalmi concluſione con
ſtituatur illud à quo ſumpſit exordium,Benedic anima mea
domino. Quam diſtinctionem nos in Elucidatione ſequi
mur. Vel cum ſequenti iungi poteſt, ad hunc modum,In o
mni loco dominationis eius benedic anima mea domino:vt
moneatur anima laudare dominum in omni loco, quomo
do ipſe in omni loco eſt dominus.Decens enim eſt, vt in o
mni loco benedicat anima noſtra Deo,qui dominatur in o
mni loco: quemadmodum in omni tempore laudari idem
ipſe debet,quòd ſit omnium temporum dominus. Vel lau
dare monetur anima dominum in omni loco dominationis
eius quoniam in omnibus creaturis, quæcunque vbicunque
tandem locorum reperiantur, ſiue in cælo ſurſum, ſiue in
terra deorſum,ſiue in latitudine & profunditate maris, de
bet celebrare dominum,ſolum in omnibus verè magnum &
admirabilem.

CENTESIMITERTII PSALMI
ARGVMENTVM.

PVLCHERRIMA *in ſequenti Pſalmo ponitur conſideratio Diuinæ prouidentiæ & ſapientiæ, ex contemplatione ordina tionis & diſpoſitionis prouidiſſimæ, qua mirabiliter omnia à Deo ſunt condita atque diſpoſita ab initio, atque etiamnum ſimili ter gubernãtur. Et primum quidem Dei in ſemetipſo magnitudinem*

pr

A propoñit, lucem eum dicens habitare inacceſsibilem: deinde ad crea-
turam tranſit, oſtendens, quomodo cæli amplitudinem diſtenderit ad
gloriam ſuam, quomodo nubibus & ventis vtatur quaſi pro vehi-
culo, quomodo nobiliſsimos ſpiritus habeat pro miniſtris, quomodo
terram fundauerit immobilem, quam à principio aquis operuit quaſi
veſtimento: poſt verò aliqua ex parte nudam fecit, cuius etiam par-
tes quaſdam eleuatiores in montes poſuit, quaſdam demiſsiores in val
les: ſic tamen & montium altitudini, & maris amplitudini terminos
ponens, vt terram in totum non obruant: quomodo in conuallibus ex
radice montium fontes oriantur, è quibus decurrentia flumina potant
B beſtias agrorum atque ſyluarum, supernè volucribus cæli dulciter
cantillantibus: quomodo deſuper Deus pluuiam donat, qua etiã mon-
tes poſsint irrigari: quomodo Deus terram ſatiat, & abundantiſsimè
replet varijs terrænaſcentibus, quæ omnia ipſe naſci facit: videlicet
herbam producens pro cibo pecorum, panem, vinum & oleum pro ne-
ceſsitate & exhilaratione hominis. etiam arbores ſyluarũ atque cam-
porum non negligens, quas pabulo conuenienti ſuſtentat: quomodo in
arboribus ex Dei ordinatione aues ſibi nidos ſtruunt, quædam altius,
quædam humilius: itẽ diuerſa loca quærunt diuerſa animalia, vt cerui
C altitudines montium, herinacij anguſtias & cauernas petrarum: quo-
modo lunam in ſua mutabilitate poſuit Deus, in diſtinctionem tem-
porum, ſol quoque ſui occaſus habet tempus determinatum, vnde nox
ſuper terram venit, in qua fere omnes quæ venatione viuunt, ad ve-
nationem diſcurrunt, ſicuti rugientes leones, quæ ſole redeunte terris
ad ſua redeũt latibula, vt ſecurè poſsit homo foris in agris ac ſyluis in
operibus neceſſarijs diuerſari. In mari quoque vaſto & continentiæ
ampliſsimæ miranda omnis generis animalia conſiderantur, quædam
maiora, quædam minora, quædam maxima: in quo etiam dignum ſpe
D ctatu cernitur miraculum nauigationis humanæ. Omnia autem hæc,
ſiue quæ in aëre, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in mari viuunt, ab vno
Deo omniũ benigniſsimo prouiſſore neceſſe eſt ali & educari: qui vbi
cibum præbet, manducant & viuunt iſta: vbi autem ille manum ſub-
trahit, coguntur iſta deficere: qui pro viuentium ſuſtentamento quo-
tannis terram perflat ſua bonitate, & creantur terrænaſcentia, inno-
uatúrque facies terræ. Poſt quorum omnium profundam conſidera-
tionem, ſigno terroris Diuini in terræ tremore, & montium fumatio-
ne interpoſito, Pſalmiſta iactat, perpetuis laudibus ſe velle tam ma-
gnificum ſemper dominum celebrare.

CENTESIMITERTII PSALMI ELVCIDATIO.

1 Benedic anima mea domino, domine Deus meus magnificatus es vehementer.

LAVDA dominum ô anima mea, in tota virtu-
te qua potueris: vtiq; enim tu domine om-
es laude & benedictione dignus, qui magni-
caris, & glorioſè exaltaris mirũ in modũ ſu-
per magna & excelſa omnia: qui vt es in te-
metipſo per omnia glorioſus, ita te magnum valde demõ-
ſtras, in potenti rerum omniũ creatione, earũdémq; ſapien-
tiſſima ſimul & benigniſſima diſpoſitione, gubernatione,

2 Cõfeſſionẽ & decorẽ induiſti:

& prouiſione. 2 Confeſſio & decor ſunt indumentũ tuum:
laus & pulchritudo ſunt tibi quaſi pro veſtimento, confeſ-
ſio & pulchritudo ſunt in conſpectu tuo, his ex omni par-
te circundaris, quomodo circumamicitur homo veſtimento
ſuo: quæcunq; apud te ſunt digna confeſſione decora ſunt,
pulchra ſunt, magnifica ſunt: totus es laudabilis in præcel-

1. Tim. 6

** amictus lumine ſicut veſtimento.*

lentiſſimo decore tuo: * amictus lumine, quaſi veſtimento,
lucem habitans inacceſſibilem, in claritate inæſtimabili
fulgens in medio angelorũ tuorum: ita vt de tuæ lucis clari-
tate, totã illam innumerabilium angelorum multitudinem

3 Extendẽs cælum ſicut pellem:

illumines & lætifices. 3 Qui totam cæleſtem machinam
ita extendiſti in ampliſſima latitudine abſque vlla ruga, in
ſumma vtique planicie & æqualitate, ad eũ modũ quo ex-
tendit homo pellem, tanta facilitate, tam minimo negotio
totã illam machinam cæleſtiũ orbium ſic in ſua amplitudi-
ne diſtendens: extẽdis quoq; eam velut cortinam aut oper-
culum quoddã ſuper vniuerſum orbẽ, quomodo artifex do-

** qui tegis aquis ſuperiora eius.*

mum tecto cooperit: * & in ſuperioribus partibus cæleſtis
machinæ aquas conſtituis: ſupra firmamentũ poſuiſti cælum
aqueum ſiue cryſtallinum, quod eſt quodãmodo aqueæ na-
turæ. Cælum enim firmamẽti aqueo cælo operitur ac tegi-

Geneſ. 1

tur, vt ſphæra inferior ſuperiori: & has aquas ſupernas, fir-

4 Qui ponis nubem aſcenſum tuum:

mamẽtũ ab aquis quæ infernæ ſunt diuidit. 4 Qui nubibus
vteris pro vehiculo, cõſcendis ſuper nubes quaſi ſuper equos
aut currus, videris nubibus vti pro curru ſiue pro equis, dum
appares in fragorem nubiũ, aduenĩes contra inimicos tuos,

** qui ambulas ſuper pennas ventorum.*

quemadmodũ aduenire ſolent reges huius mundi in equis
& curribus: * tanta autem velocitate tu aduenis, vt videaris
non equis vehi, aut curribus, ſed magis pennis ſiue alis
ventorum aduolare: tanta pernicitate, tanta celeritate ad-
uenis

A uenis vbi volueris, vt vento puteris vehi magis, quàm curru
vel equis: & ſoles plerũq; in magna tẽpeſtate vẽti apparere,
vt ob hoc quaſi aduectus vẽto puteris. 5 Qui ſpiritus facis *5 Qui facis*
angelos tuos, nuntios tuos facis eſſe nobiliſſimos illos ſpiri- *angelos tuos*
tus: non corporeos habes aut tardos nũtios, cuiuſmodi ſunt *ſpiritus.*
homines, ſed nobiliſſimas illas creaturas ſpiritualis naturæ,
nobilitate homines multò ſublimiores, facis eſſe angelos &
nũtios tuos, qui ſunt potẽtes virtute ad celerrimè perficien
dũ verbũ tuũ, ad perficiendũ quæcũq; tu iuſſeris:* & nobiliſ- * *& mini-*
ſimos etiã cæleſtes ſpiritus eos, qui ſunt quaſi flãma & glo- *ſtros tuos i-*
B bus ignis, ſemper ardentes perfecto charitatis amore: tu fa- *gnẽ vrẽtem.*
cis eſſe tuos miniſtros: qui tãquã miniſtri corã Domino aſ-
ſiſtunt tibi omni tempore, cũ omni laude & reuerentia. Mil- Dan. 7
lia millium facis tibi miniſtrare, & decies centena millia tibi
aſſiſtere: in quorũ omniũ medio tu glorioſiſſimus reſides,
quaſi rex & triumphator glorioſus in maieſtate tua. 6 Qui *6 Qui fun-*
fundaſti atque firmaſti, id eſt, firmiter & immobiliter collo- *daſti terrã*
caſti globum terræ in ſua perpetua ſtabilitate, ſic non poſ- *ſuper ſtabi-*
ſit in perpetuũ nutare, moueri, vel inclinari, vt ſe vertat de *litatem ſuã,*
parte vna in alterã, neq; de loco poſſit in locũ moueri, quo- *& nõ incli-*
C modo cætera omnia elementa, aqua, aër, & ignis mouentur *nabitur in*
cõtinuò: qui ſic admirabili potẽtia & ſapientia in medio to- *ſeculum ſe-*
tius mũdialis machinæ cõſtituiſti ſuper aquas tantũ pondus *culi.*
terræ, quaſi centrũ immobile: ita vt iacens ſuper aquas ele-
mentũ maximè fluidum & inſtabile, nunquam tamen ſubſi-
dat, neq; immergatur in aquas, neq; ſe vertat aliquando de
parte vna in alteram, quomodo aqua hac illácq; fluit & re-
fluit: idq; ſic prouidiſſimè diſpoſuiſti, vt eſſet terra apta ha-
bitationi hominũ cæterorúmq; animaliũ. 7 Elemẽtũ aquæ *7 Abyſſus*
maximæ quantitatis & profunditatis, ad modum abyſſi, eſt *ſicut veſti-*
D amictus terræ ſicut veſtimẽtũ, terra cooperitur abyſſo aqua *mentum a-*
rũ, ſicut homo operitur veſtimẽto: à principio quidẽ creatio *mictus eius:*
nis, omnino per circuitum aquis circũcincta, poſtmodũ verò
iuſſione Dei in partibus aliquot diſcooperta, quomodo e-
tiam veſtimentum non totum operit corpus, ſed partes ali-
quot relinquit nudas:* & eſt quidẽ aquarũ, quæ ſunt in abyſ- **ſuper mon*
ſo elemẽta, tãta copia, tanta abundantia, vt niſi diuina cohi *tes ſtabunt*
berentur volũtate, facilè omniũ montiũ ſuperarent cacumi *aquæ.*
na, faciléq; altiſſima terræ occuparent, quomodo olim in di
luuio illo celeberrimo, tẽpore Noë, ſuper omniũ montium Geneſ. 7

altitu

altitudinem aquæ fuerunt voluntate Dei eleuatæ: neq; etiã
nunc vniuerſa montiũ altitudo poſſet impedire, quin terra
Geneſ. 1 tota aquis eſſet ex omni parte operta, niſi eſſet voluntas tua
8 *Ab increpatione tua fugiẽt.* quæ illas intra ſuos limites cõcluderet. 8 Verũ ab increpa-
tione tua fugiunt aquæ, te feriò iubẽte & præcipiẽte aquis
vt congregarentur in locũ vnum, apparerẽtque arida, ſtatim
dicto audiens creatura creatori obediuit, & cõgregatæ ſunt
verbo Dei aquæ, quæ ſub cælo erant in locum vnũ: quæ a-
quarũ congregationes appellatæ ſunt maria, quo in ſtatu e-
** à voce tonitrui tui formidabunt.* tiam nunc aquæ permanent: * à voce ſeueræ & potẽtis iuſ-
ſionis tuæ, quæ eſt quaſi vox tonitrui, vox fortis, præceptum
validum (quod non poteſt nõ audiri, etiã ab omni creatura,
quemadmodũ non poteſt tonitruum ab homine nõ audiri)
aquæ quaſi formidinem & timorem oſtenderũt, dum ſtatim
ad vocis illius prolationem naturalẽ ſitum relinquentes, in
vnum locum ſegregatæ terram apparere fecerũt. 9 Specta-
9 *Aſcendunt mõtes & deſcẽdũt campi.* bili quoq; miraculo hoc ordinaſti, vt terræ quædam partes
eleuarentur in altum, ſecundũ humanum iudicium vſque ad
nubes & ſydera, aliæ verò partes locum acciperent demiſſio-
rem, vt quædam partes eminerent, quędam eſſent demiſſio-
res: videlicet vt ſic conueniẽtius producerentur omnia quæ-
cunq; ad hominũ vitam ſunt opportuna vel neceſſaria, dum
quædam fœlicius in montibus, alia cõmodius naſcuntur in
vallibus: illis ſolare lumẽ directius requirentibus, his refle-
** in locum quem fundaſti eis.* xo lumine & moderatiori melius habẽtibus: * factę ſunt au-
tem montiũ iſtæ eleuationes & camporũ planicies ex im-
perio voluntatis tuæ, iuxta ordinationẽ ſapientiæ tuæ, ſecun-
10 *Terminum poſuiſti, quem nõ trãſgredientur:* dum loca quæ definiuiſti eis. 10 Poſuiſti terminum vtriſq;
& abyſſo videlicet aquarũ & altitudini montiũ, quem non
poſſint tranſgredi, certis illa limitibus concluſiſti, per hoc
quòd ea cohibes & cõtines: *vt nõ poſſint reuerti & immit-
tere ſe ſuper terrã, ſicq; eam cũ inhabitantibus omnibus op-
** neq; conuertẽtur operire terram.* primere. Niſi enim tua Diuina potẽtia & ſapientia maria &
montes cõtineres, impoſſibile eſſet ab impetu fluctuũ intu-
meſcentis maris, & ab altitudine montiũ vſq; ad ſydera ten-
dentiũ, non opprimi & operiri vniuerſam terram. 11 Tu es
11 *Qui emittis fontes in conuallibus.* qui in locis humilioribus ad montiũ radices mirabiliter fa-
cis ſcaturire fontes, qui ſuas venas habẽt ex mõtibus, mea-
túſq; mirabiles in locis ſubterraneis, per quos perpetuò de-
fluentes & cõcurrentes aqueæ guttulæ, in vnum cõfluunt, &

fluu

A fluxum indeficientem efficiunt, vt nõ ceſſent neq; æſtate ne-
que hyeme: * atq; ex his fontibus congregatæ aquæ, fluunt
inter montes, è quibus ortum trahunt, exoriuntúrq; flumina
maiora ſiue minora, iuxta proportionẽ ſuæ originis, ad cõ-
moditatem hominum in ciuitatibus ſecundũ ciuilem con-
gregationẽ viuentiũ. 12 Ex his aquis refocillantur, potúm-
que accipiũt omnes beſtiæ agri & feræ deſerti, ad has aquas
naturæ ductu cõueniunt ſitiẽtes beſtiæ, cauſa ſumẽdi potus:
* ſyluestres aſini in ſiti ſua anhelabunt & feſtinabũt ad eiuſ-
modi aquas, vt extinguant ſitim qua cruciantur plurimum:
B cum magna expectatione & anhelatione properabũt ſitien-
tes onagri, vt ſitim ſedent, ſeq́; refrigerẽt. 13 Super iſta au-
tem, nempe ſuper fontes & fluuios iſtos, in arboribus iuxtà
poſitis, nidificant volucres cæli, habitationes ſuas illic cõſti-
tuunt iuxta aquarũ fluenta, & in altitudine montiũ, atq; etiã
ſuper beſtias agri & onagros & alia iumẽta, quæ inferne lo-
cum habẽt in terra, cũ aues ſupernè in arboribus & rupibus
conſideãt: * de medio rupiũ atq; frondium in quibus vel ha
bitãt vel reſident, dulciter cantilant, voces edunt ſuauis me-
C lodiæ iuxta cõditionem ſuæ naturæ, vnaquæq; ſuam canti-
lenã fortiter canens, ad magnificam ſui creatoris laudem, vt
infernè dulci ſuſurro currentibus vndis limpidiſſimis, ſuper-
nè verò cõcentu ſuaui varij generis auiculis reſonãtibus, iu-
cundiſſimũ pertrãſeuntibus exhibeatur naturæ ſpectaculũ:
quod in amorẽ tam ſapiẽtiſſimi gubernatoris meritò quem
libet debeat animaduertentẽ cõmouere. 14 Qui ſicut val-
les humectas fontibus, ex montibus originẽ trahentibus, ita
montes (vbi deſunt fontes) rigas de ſuperioribus tuis, id eſt,
de locis nubiũ, quæ ſunt mõtibus ſuperiores, aquis videlicet
D pluuialibus quæ deſcendũt de nubibus, vt primũ montes ir-
rigẽt, ac deinde in valles defluentes eas adimpleãt copioſius,
augmẽténtq; ex mõtibus effluẽtia flumina: * vniuerſa quo-
que terra ſatiatur, & abũdè impletur atq; adornatur de fru-
ctu operũ tuorum, de fructibus omnis generis, quos tu facis
de terra exurgere atq; enaſci. 15 Qui producis iumẽtis fœ-
num, qui facis terrã producere gramina virẽtia, ad eſum iu-
mentorũ, & herbam virentẽ ſeruituti hominũ, id eſt, iumen
tis quæ ſunt ſubiecta ſeruituti hominũ, vt iumenta quæ ad
inſeruiendũ à Deo ſubiecta ſunt homini, inde paſcantur, vi-
uãt atq; corroborẽtur, vt ſufficiãt homini ſuũ exhibere mini

** inter medium montiũ pertrãſibunt aquæ.*
12 *Potabũt omnes beſtiæ agri:*
** expectabunt onagri in ſiti ſua.*
13 *Super ea volucres celi habitabunt:*
** de medio petrarũ dabunt voces.*
14 *Rigans mõtes de ſuperioribus ſuis:*
** de fructu operũ tuorũ ſatiabitur terra.*
15 *Producens fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominum.*

16 Vt edu- ſterium. 16 Ita (inquam) ſatiabitur terra de fructu ope-
cas panem rum tuorum, vt quomodo iumentis è terra præbes herbam
de terra: & gramina, ſic hominibus de terra facias naſci frumentũ &
triticũ, ex quibus panis cõficitur & coquitur, optimũ homi-
* *& vinum* nis ſuſtentamentum : * & vinum facias de terra naſci in vi-
lætificet cor bus, cuius ſobrio ac moderato vſu exhilarentur corda homi-
hominis. num, & perfundãtur honeſta lætitia, aduerſus deprimentem
triſtitiam, aut ſocordiam grauantem, angentémve timorem:
dum eius ſingulari virtute reparantur vitales ſpiritus, mem-
bríſq; innouatur vigor, & occulta quadam efficacia omnia
17 Exhila- in homine redduntur viuaciora. 17 Super hæc quæ ad vi-
ret faciem ctum & potũ faciunt, etiã oleũ præbes quo exhilaret homo
in oleo: faciem ſuam, oleum præbes vnde vnguenta cõficiantur, qui-
bus inuncti homines ſecundum mediocrem vſum, ad mem-
brorum laſſorũ defatigationẽ, & cõtra ſudorum aliarúmq;
exhalationum fœtorem, exhilarantur vultu, & recreantur
corpore toto : vt non ſolum de iis quæ ad vitæ ſuſtentatio-
nem, verumetiam de iis quæ ad caſtam faciũt voluptatem,
honeſtámque delectationem, abundè ſit prouiſum homini:
* *& panis* *omniũ tamen hoc eſt potiſſimum, & maximè ſpectandum
cor hominis beneficiũ, quòd frumentum ac triticum de terra naſci facis,
confirmet. vnde panis cõficitur, quo ſuſtentatur vita hominis, quo vigor
corporis totius conſeruatur, vt nõ depereat, quo cor confir-
matur & alitur, vt ſufficiat ad viuificationẽ corporis, quem-
admodũ illius defectu penitus collabitur vigor cordis, neq;
18 Satura- vltrà vitam ſufficit in membra cætera influere. 18 Neque
bũtur ligna verò ſolũ ad bruta vſq; enutriẽda, neq; ad ſolos enutriendos
campi: homines ſe extendit tua prouidentia, ſed etiã vſq; ad vege-
tabiles plantas tuo pabulo enutriendas. Nã & arbores quæ
in campis & ſyluis deſertæ creſcunt, à te abundè enutriuntur,
copioſo è terra & pluuia præbito pabulo: quas arbores ma-
nifeſtũ eſt ſic à te nutriri, cũ nemo illuc cõſpiciatur hominũ
* *& ce-* ad eas enutriẽdas accedere, aut vel manũ apponere: *atque
dri Libani illæ etiam altiſſimæ cedri, cuiuſmodi ſunt quæ creſcunt in
quas plan- Libano, niſi à te ſaturãtur, & abundè paſcuntur, vt poſſint in
tauit: tam altam excreſcere ſtaturam: quas ſicut tu ſolus abſq; ho-
minis manu plantaſti, abſq; auxilio humano, illic faciẽs per
* *illic paſſe-* virtutem generatiuã pullulare nouas è veteribus: ita & ſolus
res nidifica- eas nutris ac paſcis tua latiſſima prouidentia : * atq; illic in
bunt. lignis camporum atque cedris aues nidos ſuos conſtruunt,
aliæ

A aliæ quidem in altioribus arboribus, aliæ in humilioribus,
iuxta quod vnicuiq; natura ididit & naturæ auctor inſtituit.
19 Præ cæteris auté, nidus erodij dux eſt, ac velut princeps
aliarũ auium, eo quòd amplior & altior ſit nidus eius nidis
auium cæterarũ: quoniã præ cæteris altius ædificat erodius
ſiue ardea, in magna altitudine ſimul & in magna amplitu-
dine, ſupra multas auium ſpecies, ponit nidũ ſuũ: vt meritò
nidus eius dicatur præcellere vel anteire cæteras aues, nimi-
rum amplior & excelſior: *ordinata quoque ſunt à Deo di-
B uerſis animaliũ ſpeciebus diuerſa cõfugia, in quibus ſalué-
tur à periculis: dũ alia ſua celeritate alta petẽdo ſe ſaluant à
perſequentibus, quemadmodũ cerui cùm perſequutionem
ſentiunt, celeri curſu ad montes confugiunt: alia, intra loca
arcta & inacceſſibilia ſuã tutãtur ſalutẽ vitamq; cuſtodiũt:
quemadmodum herinacij ſiue hericij in anguſtis petrarum
latibulis ſe occultãt, quoties periculum metuũt, quòd fuga
celeri ſibi nõ poſſint cõſulere. 20 Lunam inſuper fecit Deus
& poſuit in cœlo, vt ſua mutabilitate & varietate tẽpora di
ſtingueret per mẽſes, nouilunia atque plenilunia, ac feſtiui-
tatum celebrandarũ tempora ex eius viciſſitudine aduerte-
C rentur: * Sol verò adeò determinatẽ, adeò definitè ſuũ ſem-
per curſum retinet, mane oriens & ad veſperum occidens, vt
quaſi per intellectum cognoſcere videatur tempus occaſus
ſui, nũc citius, nũc ſerius oriens & occidens mũdo, iuxta cer-
tiſſimã definitionem & legẽ ſibi præſtitutã, quam nunquam
tranſgreditur. 21 Occidente autẽ Sole, tu facis eſſe tene-
bras, quæ ſunt luminis ſuper terram priuatio, ablato à terris
Sole, qui eſt luminis auctor, tunc nox venit in terris (quando
omnia in tenebris & in ſilentio degũt) ad quietẽ à te ordi-
D nata, vt per diẽ fatigata corpora per noctis tẽpus requiẽ ac-
cipiant, & ad opera ſubſequuturæ diei reddantur alacriora:
*in ipſa nocte pertranſibũt omnes beſtiæ ſyluæ, feræ beſtiæ
tum perambulant ſyluas & agros, ad quærendũ ſibi victum.
Eſt enim tẽpus noctis ad rapinã cõmodius, dum à longe ne-
quit raptor videri. 22 Ac tunc quidẽ leones vt nacti cõmo-
diſſimũ tempus ad venationẽ, procedunt vt prædã agant de
animalibus, rugitũ emittentes, quo perterrefaciãt in vicino
exiſtẽtia animalcula, quò ſic facilius ea rapiãt timore obſtu-
pefacta, ne poſſint effugere: *vt ſic quærãt ſibi eſcam à Deo,
vt ſic iuxta Dei ordinationem de eſca cõmoda ſuæ naturæ

19 Erodij domus dux eſt eorum.

** mõtes excelſi ceruis, petra refugium herinacijs.*

20 Fecit lunam in tempora:

** Sol cognouit occaſum ſuum.*

21 Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox:

** in ipſa pertrãſibũt omnes beſtiæ ſyluæ.*

22 Catuli leonum rugientes, vt rapiant:

** et quærãt à Deo eſcã ſibi.*

23 *Ortus eſt Sol, et cōgregati sūt, & in cubiculis ſuis collocabuntur.*
24 *Exibit homo ad opus ſuū, & ad operationē ſuā vſq; ad veſperā.*
25 *Quàm magnificata ſunt opera tua Domine:*
Gene. 3
** omnia in ſapiētia feciſti:*
** impleta eſt terra poſſeſsiōe tua.*
26 *Hoc mare magnum & ſpacioſum manibus:*
**illic reptilia quorum non eſt numerus.*
27 *Animalia puſilla cum magnis:*
** illic naues pertranſibunt.*

ſibi prouideāt per venationē. Quomodo enim Deus iumentis naturā dedit vt paſci debeāt herbis, ſic leonibus naturam dedit vt nutriantur non graminibus aut pane, ſed animaliū cæterorū carnibus. Propter quod, vt illa priora herbā à Deo requirūt in cibum, ſic iſta per venationem carnes aliorū animalium. 23 Sole verò oriente, cùm iam terris cœperit dies reſtitui, rapacia illa animalia, quæ per noctē prædas agebāt, congregantur in antra ſua, ſeq; recipiunt in ſua latibula, vt accubent atq; quieſcant, venatione & curſu nocturnis fatigata, prædamq; condant & diuidant. 24 Et prouidè id quidem Deus ita diſpoſuit, vt animalia huiuſmodi rapacia, et venatione viuentia, per noctem diſcurſent gratia quęritandi pabuli: vt poſſit abſq; timore homo per diē in agro operari, iuxta inſtitutionē Dei, pro vitæ neceſſariis: vt poſſit homo ſecurè exire in agrū aut ſyluam cauſa operis neceſſarij & ad exercendam operationē ſuam, videlicet ad agrū arandum, ſeminandū, metendum, ad cædenda ligna in ſyluis, aut alia huiuſmodi, idq; à mane ad veſperam. Sic enim voluit Deus, hominē in ſudore vultus pane ſuo veſci, in operādo terram. Qua in re impediretur plurimū, ſi per diem ferę huiuſmodi diſcurſarēt ad venationē. 25 O magne Deus quàm magnifica ſunt, quàm eximia omnia opera tua, ô vtinam pro dignitate ea contemplari aut enarrare ſufficerem: * omnia feciſti in maxima ſapientia: in oībus, etiā in iis quæ vulgò nō animaduertūt homines, & quæ quaſi quotidiana nō attendunt neq; cōſiderant, relucet illa tua incomprehenſibilis ſapiētia, qua cuncta ab initio condidiſti & inſtituiſti, atque etiamnum in eadem inſtitutione cuſtodis atq; gubernas: * vniuerſus orbis terrarū impletus eſt diuitiis tuis, vbiq; locorū inueniuntur creaturę quas tu creaſti & poſſides: quicquid vbique locorum eſt, tuum eſt, quoniam tu creaſti & poſſides omnia. 26 Neque verò terra ſola plena eſt bonis tuis, verumetiam mare iſtud maximum & latiſſimum manibus, id eſt, ſpatio, cōtinentia atq; comprehenſione ampliſſimū: *in illo enim ſunt natatilia abſq; numero, innumeræ in eo inueniuntur animaliū ſpecies, abſq; cōparatione multo plures & magis admirabiles, quàm ſuper terrā. 27 Illic ſunt animalia quædam maiora, quædā minora, quædā admodū modicæ quantitatis, quædam mediocris, quædā permaximæ, quantæ non inuenitur vllum animal in terra: *illic nouū videtur mira-

culum

A culum de trãsfretatione per nauiũ vſum, quod ſanè admo-
dum mirabile eſt, homines per fragilis ligni opus talẽ abyſ-
ſum audere ingredi, & poſſe per eius mediũ, tantis vndarum
tumultibus nihil obſtantibus, cũ ſalute tranſuehi. 28 Illic 28
etiã dracones illi inſignes ſunt & cete grandia, ſupra quàm
credi poſſit molis immẽſæ, quos formaſti ad ludendũ in eo,
vt in illo ampliſſimo mari ſeſe natando voluant atq; re-
uoluant, velut ludendo, quomodo vidẽtur in minoribus flu-
minibus parui piſciculi iucũdo motu atq; diſcurſu ludere:
vt etiam in eo ludãt & iucũdentur, faciẽdo quicquid eis libi
B tum fuerit, cũ ſint totius maris & omniũ aliorũ piſciũ domi
ni, & propter nimiã fortitudinẽ nulla alia piſciũ ſpecies illis
poſſit reſiſtere, quin de eis agant vt voluerint, planè in mari
regnantes, & quæcunq; voluerint agentes, ob præcellentem
ſuã fortitudinẽ. *Sic omnia, tam quæ in aëre volitant, quàm
ea quæ ſuper terrã gradiuntur, quàm etiã quæ in aquis na-
tant, à te expectãt vt des illis cibum, iuxta naturæ ſuæ cõue-
nientiam, in opportuno tempore: cum eſurierint, omnia à te
quærũt cibum, omnia ex tua prouidentia pendẽt & nutriun-
tur: tu es qui omnibus cibum debes præbere, & nemo alius.
C 29 Cùm tu illis dederis cibum, ipſa colligẽt, accipiẽntq; vt 29
manducẽt: te producẽte de terra herbã, carpunt eã iumenta
atque manducant: te offerente prædam, leones rapiunt eam
& comedũt: te educẽte de terra frumentũ, triticũ, & vinum,
accipiũt ea homines, & cibũ potúmq; hinc ſibi colligũt, neq;
poteſt vllum animaliũ ſibiipſi de terra cibũ educere, ſed tan
tum à te eductum colligere: *cum tu aperueris manũ tuam,
cùm liberalem manũ tuam volueris extendere atq; aperire
ad dandum liberaliter, tum videntur omnia bonitate adim-
D pleri, tum quæ bona ſunt & cõmoda ſiue ſalutaria accipiũt,
nullíuſq; neceſſariæ rei patiũtur defectum. 30 At verò vbi 30
tu auerteris faciem tuã, vbi tu manũ ſubtraxeris, vbi tu de-
ſieris illis dare, turbabuntur miſerè, nõ habentes quò confu-
giant pabuli cõquirendi gratia, cũ nonniſi à te poſſint illud
expectare, & neceſſe erit deficiente pabulo ea infirmari atq;
deficere: * & præ defectu cibi viribus omnibus deſtituta co-
gẽtur exhalare animam, nõ poterit anima diutius ſeruari in
corpore, quod continua per cibum eget reparatione, ſicque
in terrã cogentur redire, de qua formata fuerãt: cũ poſſibile
non ſit, vllum animalium abſq; cõuenientis cibi ſumptione

28 *Draco iſte quẽ formaſti ad illudendũ ei:*

* *omnia à te expectãt, vt des illis eſcã in tempore.*

29 *Dante te illis, colligent:*

* *aperiente te manum tuã, omnia implebũtur bonitate.*

30 *Auertẽte autẽ te faciem, turbabuntur:*

* *auferes ſpiritũ eorũ & deficiẽt, & in puluerem ſuũ reuertentur.*

31 *Emitte ſpiritũ tuũ, & creabuntur:* * *& renonabis faciem terræ.*
32 *Sit gloria domini in ſeculum:* * *lætabitur dñs in operibus ſuis.*
Gene.1
33 *Qui reſpicit terrã, & facit eã tremere:*
Pſalm.46 & 95
* *qui tãgit montes, & fumigant.*
34 *Cãtabo Domino in vita mea, pſallã Deo meo quàm diu ſum:*
35 *Iucundũ ſit ei eloquiũ meũ;*
Pſalm.148
* *ego verò delectabor ĩ Domino.*
36 *Deficiẽt peccatores à terra, & iniqui, ita vt non ſint:*

vitã hanc viuere. Ita tibi pro nihilo fuerit, vniuerſum genu
ſuper terram viuentium ſola cibi ſubtractione interimere.
31 Cum verò tibi placuerit ſuper terram emittere ſpiritum
bonæ iuſſionis tuæ, cùm bona voluntate tua terrã fœcun-
dare & vegetare volueris, tum creabuntur in ea quæcunq;
erũt neceſſaria vel cõmoda: * & innouabitur nouitate terræ
naſcentiũ tota ſuperficies terræ, quemadmodũ per tempus
veris cõſpicimus, ex virtute operationis Diuinæ omnia reui
rere, & terram quaſi nouã faciem iuuentutis induere. 32 Sit
ſtabilis, ac firma perſiſtat in æternum inæſtimabilis iſta glo-
ria Domini, quæ relucet in omnibus operibus eius: benedi-
cta ſit gloria eius in æternũ & vltrà: * lætabitur Dominus
ipſe in omnibus operibus ſuis, cõplacet ſibi in iis quæ fecit
bona, bona valde. Videt omnia quæ fecit, quoniã bona ſunt
valde, & oblectatur in operibus manuũ ſuarũ: quẽadmodũ
& omnis qui ex Deo eſt, in factura Dei debet oblectari.
33 Qui tam eſt terribilis ac metuendus, tamq; ſummè po-
tens & præualidus, vt ſolo ſuo aſpectu toti terræ poſſit tre-
morẽ incutere: qui ſi toruo tantũ vultu in indignatione ter-
ram aſpiciat, cõmouebitur & contremiſcet ab iracundo a-
ſpectu eius, quomodo paterfamiliàs aliquis magnæ aucto-
ritatis in domo ſua, aut rex terribilis in regno ſuo, ſolo aſpe
ctu toruo vultúq; iracundo totam perterrefacit familiã, fa-
citq; pauere omnes & cõtremiſcere: * qui in oſtenſionẽ ter-
roris ſui contingens montes præſentia ſua, incendit eos, fa-
citque ardere & flãmas vomere, fumúmq; grandẽ in forna-
cis modũ exhalare terribili ſpecie, vt ſuæ potentiæ mortali-
bus oſtentet terrorẽ. 34 Pro omnibus his tam admirabili-
bus, pro omnipotentia, ſapientia & bonitate, quæ in cunctis
eius operibus conſpicio, cãtare volo laudem Domino Deo
meo, donec viuã: canã illi pſalmos & laudum cantica, donec
ero, & hîc ſuper terrã in ſeculo iſto præſenti, pro mea virib.
& in ſeculo venturo gutture pleno exultationibus Dei &
laude indeficienti, in omnia ſecula. 35 Opto & oro, Domi
ne, vt ſit tibi eloquiũ laudationis meæ iucundũ, quæſo vt ac-
cepta fiat corã te laudatio mea: cãtica laudis quę tibi cano,
deſidero placita fieri ante conſpectũ tuũ: * ego certè in te
oblectabor perpetuò: mihi abſit gloriari, gaudere, iucũdari,
niſi in te, in quo tam copioſiſſimam inuenio oblectationis
gaudiíq; puriſſimi & ſolidiſſimi materiã. 36 Peccatores à
terra

A terra deficient ita vt non ſint qui elongent ſe à te, téq; reli-
cto adhæreant & inhæreant vanitatibus, peribunt de terra, Pſalmo 72
auferentur,& in ignem coniicientur æternum: qui te abii- Matth 25
ciunt,erunt ignobiles & miſeri,erúntq; quaſi non ſint, mit- 1.Reg.2
tendi ſcilicet in perditionem mortis æternæ: *tu verò, ô ani- * *Benedic*
ma mea,cui incerta & occulta ſapientiæ Dei ſunt reuelata, *anima mea*
nequaquam horum efficiaris ſimilis:ſed in tota virtute tua, *Domino.*
ſemper laudem da illis in cunctis operibus ſuis: per omnes
creaturas tu diſcurſa ſollicitè, cunctáq; regerens in gloriam
factoris,ita teipſum in eius nunc laude confirma, vt in ven-
B turo ſeculo (quando impij in perditione vlulabunt) tu cum
beatis in voce exultationis & confeſſionis viuas, & iucunde-
ris coram eo in ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum Centeſimumtertium.

VERSV tertio, Extendens cælum ſicut pellem. Quæ-
cunq; in hoc Pſalmo dicũtur, nos in Elucidatione nõ
niſi ad literam,ſecundũ naturalẽ conſiderationẽ explicaui-
mus. Patrũ tamen diligentia hæc omnia naturalia ſecundũ
mysticos ſenſus piè fideliterq; interpretatur, quorũ interpre
C tationẽ quanquam non ponimus,nequaquã tamen damna-
mus. Nimiã prolixitatẽ pertimeſcimus, maximè quòd my-
ſtica eiuſmodi,ſi cum breuitate perſtringãtur,nullã vel per-
paucam habeant gratiã. Quare potius nobis viſum fuit in
totũ ea omittere,& ad aliorum Cõmẽtarios remittere eos
qui talia requiſierint,quàm vel obiter trãſcurrẽdo negotio
non ſatisfacere,vel cõmentationes longas ſuper ſingulis te-
xendo,nimia prolixitate lectori faſtidium ingerere. Verſu
quarto, Qui ponis nubem aſcenſum tuũ,qui ambulas ſuper
pennas ventorũ. Aſcenſum intellige vehiculum ſiue currũ,
D quomodo habetur in Hebræo. Vtitur enim Deus quaſi pro
curru nubibus,quando aduenit ad pugnandũ cõtra impios,
ſiue ad ſe manifeſtandum populo ſuo: quemadmodũ in nu-
be apparuit coram filiis Iſraël,quando interfecit Ægyptios,
ex qua nube eiaculabatur quaſi ex arce quadam fulmina & Exod.14
tonitrua. Iterũ, in nube ignis apparuit in monte Sinai. Sic & Exod.19
alibi nubes apparuit ſuper tabernaculũ, & caligo impleuit Exod.33
templũ Domini, Salomone orante in eo. Sic & in alio Pſal- 3.Reg.8
mo dicitur, Poſuit tenebras latibulũ ſuum, in circuitu eius Pſal.17.
tabernaculũ eius, tenebroſa aqua in nubibus aëris. Alij ta-

men iſtum aſcenſum ſuper nubem ad literam intelligunt, de nube in qua ad cælum Chriſtus aſſumptus eſt. Verſu quinto, Qui facis angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem. Iſtud nos ordine conuerſo explanauimus ad hunc ſenſum, Qui facis ſpiritus angelos tuos, & ignem vrentem miniſtros tuos: ad quem modum etiam in Elucidatione Apoſtolicarum Epiſtolarum, hoc ipſum ſumus interpretati, in cap. I. Epiſtolæ ad Hebræos, vbi locū præſentem citat Paulus, ad monſtrandum Chriſti ſuper angelos præcel-
Pſam. 44 létiā. Atq; ita loquutio ſimilis erit illi, de qua antè dictū eſt: Virga directionis, virga regni tui: hoc eſt, virga regni tui,
Pſal. 101 eſt virga directionis. Et in alio Pſalmo, Cinerem tanquam panem manducabam, loco huius, Manducabam panem tanquam cinerem. Poteſt tamen intelligi ſecundum proprium ordinem & ſitum partium, hoc modo, Qui facis vt tui angeli ſint ſpiritus, qui hoc feciſti atq; curaſti, vt pro angelis tuis haberes non carnem & ſanguinem, ſed ſpirituales creaturas: & vt miniſtros tuos habeas flammā vrentem, id eſt, non frigidos, non tepidos in ſeruitute, ſed perpetui amoris viuaciſſimo igne flagrantes: vel ignem vrentem, id eſt, fortiſſimos & validiſſimos ad perficiēdum vltionem Dei, vt nemo G
4. Reg. 19 poſſit reſiſtere: quemadmodum eſt ignis maximè in agendo violentus. Sic enim ignis vrens fuit ille angelus, qui in caſtris Sennacherib interfecit nocte vna centum octogintaquinq; millia hominum, corpora omnia in cinerē redigens. Quidam verò, ſpiritus hîc intelligunt ventos & turbines, quibus Deus quaſi nūtiis vti videtur, quum ante ſe eiuſmodi præmittit ad prænuntiandum aduentū ſuum: & flāmam ignis ſiue ignem vrentem, intelligunt ignem materialem,
Gene. 19 punientem malos, cuius ſubinde Deus legitur vſus miniſte- H
4. Reg. 1 rio: velut cum de cælo ignem & ſulphur pluit, ad deletionē Sodomæ & Gomorrhæ: itē ſuper quinquagenarios venientes ad adducendum Heliam. Sed Pauli auctoritas in capit. 1. Epiſtolæ ad Hebræos, manifeſtiſſimè oſtendit, de angelicis ſpiritibus iſtud intelligendum: cum ex hoc loco oſtendere conetur, quanto ſit differentius nomen quod hæreditauit Chriſtus, præ nomine angelicorū ſpirituum. Quod ſi locus iſte de flatibus ventorū intelligeretur, & de igne conſumente, quorſum illi propoſito cōduceret? Verſu ſeptimo, Super montes ſtabunt aquæ. Alij hoc intelligunt de aquis pluuialibus

A ſibus,quæ cum pendeant in nubibus, ſuper mõtes quodã-
modo conſiſtunt. Sed mihi videtur, quòd ſequitur de fuga
ad increpationẽ Domini, non ſatis conuenire cum illa ex-
poſitione.Nos ad magnitudinem elementi aquæ iſtud retu-
limus, quod tantum eſt, vt poſſit vniuerſos etiam montes
operire,niſi Diuina iuſſione & increpatione fugiẽtes aquæ
compulſæ fuiſſent terram aliqua ex parte nudam relinque-
re, pro terræ fructificatione,& animantium inhabitatione.
Rectè autem increpatio dicitur fuiſſe præceptum illud, quo
coactæ ſunt relinquere ſitum naturalem,ſecundũ quem to-
B tam ambibant terram, & in vnũ locum ſe congregare, vbi
& continentur ſola iuſſione Dei, ne ſe penitus ſuper terram
effundant, eámq; opprimant. Videtur enim aquarum incre
patio eſſe,quando cum imperio ſic iubentur quæ obtinent
relinquere,& ab oppreſſione terræ recedere. De hac autem
terræ diſcoopertione,quomodo facta ſit voce Dei, & quo-
modo vſq; nunc cõſeruetur, à propoſito pleniſſimè tractaui
mus in libris de conſideratione rerũ naturalium, libr.7.qui
inſcribitur de cælo & mundo,cap.III. Propter quod pluri-
bus de eadem re hoc in loco agere non curamus. Similiter
C & de montium altitudine,valliúmq; humilitate in terra,ad
quam vtilitatem à Deo facta ſit, eodem in libro ex intentio
ne tractauimus,ca.VI. Verſu duodecimo, Expectabũt ona-
gri in ſiti ſua. Quidam ſecundum faciem iſtud accipientes,
huius dicti cauſam putant onagros eſſe,ſitis admodũ patien
tes,atq; ob hoc nõ ſtatim vbi ſitiunt pergere ad potũ, quo-
modo cætera animalia:& hoc eſſe quod hîc dicitur, Expe-
ctare onagros in ſiti ſua. Alij dicunt, onagros vehementer
eſſe ſitibundos, ſed tamen non libenter in aquam vel pedes
vel os intingere. Quæ ſi ita ſe habent, facilè in lectione La-
D tina intelligitur ſingularis natura onagrorum, qui ſitientes
non ſtatim feſtinent ad potũ, cùm alia animalia cõtrarium
faciant,ſtatim ad potum recurrentes,vbi ſitierint. Huiuſmo
di tamen incerta non eſt neceſſe commẽtari pro expoſitio-
ne loci præſentis, maximè ſi originalẽ conſulamus Hebræã
lectionem, ex qua Hieronymus ſic vertit, Reficiet onager
ſitim ſuã:& Felix, Extinguent vel frangent onagri ſitim ſuã.
Quibus aptando noſtræ lectionis intelligentiam, dicimus
onagros expectare in ſiti ſua: id eſt, cum ſitierint, feſtinare
vel vehementer anhelare, & expectatione cruciari, donec

illuc perueniant,vt ſitim ſedent. Verſu decimoquarto,Rigans montes de ſuperioribus ſuis.De ſuperioribus ſuis intellige,nō de ſuperioribus mōtiū,ſed de ſuperioribus ipſius rigātis Dei:hoc eſt,de excelſis,vel de ſublimibus Dei,id eſt,de nubibus. Vnde Felix vertit,Irrigans montes de excelſis,vel de nubibus ſuis,vel de æthere ſuo.Hieronymus per ſecundā perſonā,Qui irrigas mōtes de cœnaculis tuis:& Paraphraſis Chaldaica,Qui irrigas mōtes de domo theſauri excelſi tui.

Verſu vigeſimoſexto, Hoc mare magnū & ſpatioſum manibus.Manus poſitæ ſunt pro cōtinētia & amplitudine,quo mare velut amplexatur & continet quæcunq; in ipſo ſunt. Vnde Chaldaica tranſlatio habet,ſpatioſum terminis.Intra nāq; terminorū ſuorū amplitudinē omnia illa cōtinet. Alij vertunt, latum ſpatiis. Verſu vigeſimooctauo,Draco iſte quem formaſti ad illudēdum ei. Deberet ſecundum ſententiam pars iſta coniūgi cum præcedentibus, hoc modo, Illic reptilia,quorum non eſt numerus. Animalia puſilla cū magnis,Draco iſte quem formaſti ad illudendum ei:ac deinde ſeparatim eſt legendū, Omnia à te expectāt,vt des illis eſcā in tempore,&c. Dracones autem iſti videntur eſſe cete grandia,de quibus fit ſermo in primo capite Geneſis. Nā ſingulare poſitū videtur pro plurali.Circa illud aūt quod dicitur, Quē formaſti ad illudendum ei, nota, dictum eſſe illudendū ei,pro ludere in eo:quomodo dicimus inſidere equo,pro ſedere in equo:inſtare operi, pro ſtare ſiue perſiſtere cū diligentia in opere,relatiuum autem ei non refert draconē,ſed mare. Eſt enim ſenſus, Vt illuderet mari, ſiue vt luderet in mari.Quā ſententiā nos in Elucidatione prolixius explicauimus.Atq; huic expoſitioni manifeſtè cōſonat quod vertit Felix,Leuiathā quē formaſti,vt rideat in ipſo,videlicet mari,id eſt,vt gaudeat in mari,quoniam (vt aiunt) dominus eſt aliorū piſciū.Et in eandē ſententiā alius quidā ſic vertit,Et cete illa quæ finxiſti, vt ibi luderent. Hieronymus verò ſic vertit,Leuiathā iſtū plaſmaſti,vt illuderet ei. Quod videtur in eandem ſententiā intelligendū.Cum enim dicit, vt illuderet ei,nō videtur poſſe hoc cōmodè aliter intelligi,quam vt ipſe Leuiathan illuderet mari,hoc eſt,luderet in mari.Et in Hebræo expreſſe habetur in eo. Vulgò tamē ita ſolet hic ſermo accipi,vt illudere ſignificet deludere vel decipere.Alij verò putāt referre ipſum draconē,húncq; ſenſum accipiūt,

Draco

A Draco iſte quem formaſti vt illudatur ei, vel vt illudant ei,
videlicet piſces minores alij: quod intelligunt, ratione ma-
gnæ molis ipſius. Cum enim cibi gratia piſces alios vorare
voluerit, aufugiunt ab eo, & verſus litus natitant, vbi vide-
rint eſſe arenam & profunditatem minorem: quò cum ille
cibi auidus cum impetu aquam ſecum adducens fugientes
fuerit inſequutus, defluente quantocyus aqua, ille ob corpo
ris molē deſtitutus aquæ ſufficiētia, nequit ſe mouere, ſicq́;
ſua venatione deluditur, & interdum in captiuitatem nautis
venit. Atq; ita dicunt factum eſſe hunc draconem, vt ſic illu-
B datur ei, non quidem particula, vt, ſignificante finalem cau-
ſam, ſed conſequutionem tantùm. Ex eo nanque quòd tāta
mole ipſum Deus condidit, huic quodámodo illuſioni eun-
dem ſubiecit, eo quòd corporis nimia moles huic illuſioni
det occaſionem: quomodo homines nimia longitudine fre-
quenter aliis fiunt in deriſum, dum ſua capita non rarò alli-
dunt, vbi abſque nocumento cæteri mediocris ſtaturæ per-
tranſeunt. Hoc modo exponunt, qui (ſicut dictum eſt) illu-
ſionem intelligunt deceptionem vel deluſionem. Quanquā
C autem prior expoſitio magis vera videatur, magíſq; conſo-
na literæ Hebraicæ, attamen hæc ſecunda rectè etiam pote-
rit ex Hebræo accipi. In Hebræo enim ad verbum ſic habe-
tur, Ad ridendum in ipſo: quod ſi intelligatur, Vt rideant de
ipſo, vel in ipſo dracone, ſiue propter ipſum draconē, idem
eſt ſenſus, acſi dicatur, ad deludendum eum, vel deridendum
eum, ſiue ad illudendum ei, vt illuſio ſignificet deriſionem
vel deluſionem. Verſu penultimo, Iucundum ſit ei elo-
quium meum. Hieronymus, Placeat ei eloquium meum:
Felix, Dulceſcat, vel ſuaue ſit ei eloquiū meum. Pſalterium
Romanum, Suauis ſit ei laudatio mea.

D

CENTESIMI QVARTI PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte, quemadmodum & ſequentes duo, exhortatio eſt populi Dei ad laudem eius, & commemoratio beneficiorum olim exhibitorum patribus, tam Patriarchis illi primis, Abraham, Iſaac & Iacob, quàm poſteris eorum in AEgypto oppreſſis: pro quibus AEgyptus plagis terribilibus percuſſa fuit, ipſi vero in manu valida liberati fuerunt, & introducti in terram patribus eorum repromiſſam. Pſalmus totus ſatis eſt facilis, & ex hiſtoria Geneſis atque Exodi eius cognoſcitur ſententia.

CEN

CENTESIMIQVARTI PSALMI ELVCIDATIO.

1 Confite-
mini Domi
no, & inuo
cate nomen
eius:
Pſal.49
** annuntia*
te inter gen
tes opera
eius.
2 Cantate
ei, & pſalli-
te ei, narra-
te omnia mi
rabilia eius.
3 Laudami
ni in nomi-
ne ſancto
eius:
** lætetur*
cor quæren-
tium Domi
num.
Galat.6
Pſalm.26
4 Quærite
Dominum,
& confirma
mini:
**quærite fa*
ciem eius
ſemper.
2. Cor.6
1.Cor.10
Coloſ.3
Hiere.29
Malac.1
Rom.9

CONFESSIONE laudis celebrate Dñm, &
ex corde bono cum fiducia inuocate nomen
eius. Sic enim maximè honorari putat, cum à
fidelibus ſuis ſine hæſitatione inuocatur in
die tribulationis: * opera eius mirabilia &
magna quæ fecit vobiſcum & cũ patribus veſtris, narrate &
prædicate omnibus populis, proclamate ea in aures omnium
nationum. 2 Cantate illi laudẽ, & canticis pſalmorũ lau-
date eum, enarrantes in pſalmis laudatoriis & gratulatoriis
canticis vniuerſa mirabilia eius, quorũ ad vos peruenit me-
moria, quæ & cũ patribus veſtris fecit in ſeculis præteritis,
atq; etiamnũ erga vos non ceſſat operari. 3 Exultate lau-
dando, & magnificè lætamini, lætandóq; gloriamini in nomi-
ne ſancto eius, ſancto gaudio & exultatione gloriamini in
eo. Eſt enim eius in ſecula benedictũ nomen iuſtiſſima gau-
dij atq; gloriationis materia, omnibus qui ipſum cognoſcunt
& credunt in illud: * lætentur ſpiritus, & affectus boni om-
nium eorum qui requirunt Dominum, agant in gaudio cor-
da omnium credentium in Dominum, illíque fideliter ſer-
uiẽtium. 4 Quærite Dominum ex toto corde veſtro, omni
ſtudio contendite placere illi, gratámq; præſtare ſeruitutẽ
& confortentur corda veſtra in eo: bonum facientes ne defi-
cite, ne flacceſſite, ſed viriliter agite, & confortentur cor-
da veſtra in fiducia omnipotentis Dei: * quærite ſemper fa-
ciem eius, nunquam ab eo auertite oculos, ſed corã eo ſem-
per ambulate, ei ſemper ſpiritu præſentes vos exhibere con-
tẽdite, tametſi corpore abſentes, vt placeatis in oculis eius
quicquid agitis, ſemper in nomine eius facite, tanquam ipſo
inſpectore, teſte, & iudice. 5 Ad memoriam reuocate, me-
moriq; mente & animo grato reuoluite mirabilia illa ope-
ra quæ fecit in priſtinis generationibus, coram patribus ve-
ſtris, illa ſtupenda atq; inaudita prodigia, & iudicia illa terri-
bilia quæ per ſententiã oris ſui ex iuſſione præcepti ſui ex-
ercuit pro populo ſuo aduerſum inimicos. 6 Vos (inquam)
horum mementote, qui eſtis verum ſemen Abraham fidelis

5 Mementote mirabilium eius quæ fecit, prodigia eius, & iudicia oris eius.
6 Semen Abraham ſerui eius, filij Iacob electi eius.

ſerui

A ſerui domini:vos iſta ad laudem cõmemorate, qui ſecundũ
fidei imitationẽ potius quàm ſecundum carnis originẽ illius
eſtis vera progenies, quique eſtis veri ſecundum ſpiritum &
repromiſſionem filij Iacob electi eius, quem ſingulari ele-
ctione Dominus dilexit & elegit,fratrẽ primogenitum Eſau
odio habens & reprobans. 7 Ipſe eſt dominus Deus noſter *7 Ipſe domi*
viuus & verus,Deus patrũ noſtrorũ, Abraham,Iſaac, & Ia- *nus Deus*
cob,& præter eũ non eſt alius:opera eius mirabilia & terri- *noſter:*
bilia quæ fecit cõtra aduerſarios populi ſui,pro his iudicã-
do,palàm toti mũdo ſunt exhibita:tam glorioſa fuerunt, vt
B eorum fama vniuerſum pertranſierit habitabilẽ orbẽ.* Eſt ** in vniuer*
quoq; iudex & iudicia exercẽs ſuper vniuerſam terram,non *ſa terra iu-*
ſolùm in Iudæa,neq; ſolum in finibus eius habens imperiũ, *dicia eius.*
ſed longè ac latè per vniuerſum orbem terrarum. 8 Non *8 Memo*
eſt oblitus pacti ſui in æternum facti, quod fecit vt in æter- *fuit in ſecu-*
num perduret & nunquam fiat irritum: recordatus eſt (in- *lũ teſtamen*
quã) verbi illius,promiſſi,teſtamenti,ſiue pacti,quod firma- *ti ſui, verbi*
uit nõ ſolũ pro patriarchis illis primis patribus noſtris,neq; *quod mãda*
pro proximis generationibus per aliquot ſecula de ipſis na *uit in mille*
ſcituris,ſed prorſus pro omnibus generationibꝰ vſq; ad con *generatiões.*
C ſummationem ſeculi:quod pactum ſecundũ veritatem vo-
luit firmum habere robur,vſquedum hic mundus perſtabit *9 Quod diſ*
in omnes generationes. 9 Quod teſtamentum diſpoſuit *poſuit ad*
primum omnium ipſi Abraham ſeruo ſuo,expreſſa pollici- *Abrahã:*
tatione ſua promittẽs illi ſui ſeminis multiplicationem, & ** & iura-*
in terram promiſſionis introductionẽ:*memor fuit promiſ *mẽti ſui ad*
ſionis iuramẽto firmatæ,quam ſicut fecerat primũ Abrahę, *Iſaac.*
ita fecit & filio Iſaac. 10 Et ſtatuit illud,firmitérq; conſti- *10 Et ſta-*
tuit ipſi Iacob pro æterno præcepto, tã ipſi Iacob patriar- *tuit illud Ia*
chæ,quàm toti populo, volens firmiſſimè credi promiſſioni *cob in præ-*
D ſuæ:*& eidẽ ipſi alio nomine dicto Iſraël,firmauit promiſ- *ceptum:*
ſionem illam in pactũ æternũ, tam ipſi patriarchæ,quàm o- ** & Iſraël*
mni ſemini eius, vt impleretur quidẽ illa promiſſio in ſemi *in teſtamen*
ne corporali corporaliter,in ſpirituali autẽ ſemine ſpiritua *tũ æternum.*
liter. 11 Dicẽs ad patres noſtros,Abraham,Iſaac,& Iacob, *11 Dicens,*
Tibi & ſemini tuo poſt te dabo terram Chanaan in ſortem, *Tibi dabo*
diuiſionem,& portionem hæreditatis veſtræ: terram Cha- *terrã Cha-*
naan pinguiſſimam & optimã, lacte & melle manantẽ, vo- *naan, funi-*
bis & ſemini veſtro dabo in hæreditariam poſſeſſionẽ: ſemi *culũ hæredi*
ni quidem corporali,ſuo in tempore craſſam & corpoream *tatis veſtræ:*

hæred

hæreditatem:verò autem ſemini ſecundū ſpiritū, hæredita-
tem illam pretioſam, & omnibus verè bonis fœcūdiſſimā
terram viuentium. 12 Et quanquam in longum diſtulit do-
minus implere promiſſum ſuū, ſemper tamen ex quo elegit
patres noſtros,& teſtamentū illis diſpoſuit, ſingularē geſſit
illorum curā,& peculiari eos reſpectu fouit. Nā & in princi-
pio,cum eſſent adhuc in modico numero, cùm anguſta eſſet
adhuc eorū familia,cum eſſent pauciſſimi numero, & tamē
vt aduenæ incolerent terrā promiſſionis, tanquā peregrini
& aduenæ in tabernaculis,demorantes in ea. 13 Et cum fa-
mis inedia cōpulſi,cum omni familia ſua & gregibus tranſ-
irent de gente vna ad aliā,& de populo ſiue regno altero ad
alterū, vt peregrinarētur illic vbi audirēt annonam eſſe co-
pioſiorē,veluti nūc peregrè deſcendentes in Aegyptū in re-
gnū Pharaonis, nunc in Palæſtinam in regnum Abimelech:
14 Cum ita vt aduenæ & peregrini tranſirent de loco ad lo-
cū, ſemper illis ſua ſingulari protectione & cuſtodia adfuit
Deus,vt nō permiſerit illos ab vllo vnquā vim pati, aut no-
cumentum accipere,ſed protector illorū & cuſtos fuit in o-
mnibus quocunque pergebant: * quin & reges magnos pro
eis corripuit,& tā verbo increpationis, quàm pœna vltionis
arguit,propterea quòd ipſis feciſſent iniuriā. Quemadmodū
Pharao rex Aegypti,vbi Saram ſuſtuliſſet in domum ſuam,
flagellatus eſt à Deo plagis maximis cū omni domo ſua, do-
nec reſtituiſſet illi vxorē ſuam. Atq; iterum Abimelech rex
Geraræ,cū tuliſſet Sarā,apparuit ei dominus per ſomniū no-
cte,mortémque ei eſt cōminatus,niſi reſtituiſſet,quā tulerat
viro ſuo. 15 Nolite (inquiebat dominus effectu huiuſmodi
correptionum) cōtingere ſanctos & electos,quos ego mihi
ſpecialiter elegi, & vnctione mea ſanctificaui, ac ſanctifica-
tione vnxi:nolite eos,aut eorū quicquā cōtingere,vt noce-
tis eis:*& contra ſanctos meos,cōtra prophetas iſtos meos,
quibus ego manifeſto meipſum, quibuſcū familiariter ego
loquor & verſor,nolite mali quicquā attētare. Alioqui mor-
te moriemini,& ego pugnabo pro eis,ſi vel in minimo quic-
quam eorum contigeritis. 16 Et poſt tempus aliquantum
iuſſit dominus famem magnam venire ſuper terram Cha-
naā, & ſuper omnem terrā,ſterilitatem magnam annorum
ſeptem induxit,ita vt vbiq; locorum maxima eſſet frumen-
torum inopia: & deficere fecit omne firmamentum panis

omne

12 *Cū eſſent numero breui, pauciſſimi & incolæ eius.*
Hebr. 11
13 *Et pertranſierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum:*
Gene.49
Gene.20
14 *Non reliquit hominem nocere eis:*
Gene.12
* *& corripuit pro eis reges.*
Gene.20
15 *Nolite tāgere chriſtos meos: *& in prophetis meis nolite malignari.*
16 *Et vocauit famē ſuper terram: * & oē firmamētū panis cōtriuit:*
Pſal.103

A omne frumentũ ex quo cõficitur panis, confirmans cor ho- Gen.41. &
minis,abſumptum eſt, neq; vſquã potuit inueniri frumenti 42
copia vel ſufficiẽtia,niſi tãtũ in terra Aegypti, vbi per ſingu-
larẽ Dei prouidentiã abundantia frumentorum fuerat con-
ſeruata. 17 Et hîc, ne paterentur defectũ Iacob & domus *17 Miſit an*
eius,mirabili diſpoſitione à Deo prouiſum eſt, dum ex eius *te eos virũ:*
diſpoſitione,antequã tẽpus hoc famis veniret,Ioſeph filius ** in ſeruum*
Iacob in Aegyptũ ductus eſt, qui poſtmodũ & Iacob patrẽ *venundatus*
cum familia & totã terrã cibaret ſua prouidentia: *Ioſeph *eſt Ioſeph.*
filius minor & vnicè dilectus patri Iacob, à fratribus ſuis Gene.37
B per odiũ & inuidiã vẽditus eſt in ſeruũ Iſmaëlitis, ac deinde Gene.39
ab his Phutiphari Aegyptio. 18 Hic ab vxore dñi ſui iniuſtè 18 *Humi-*
accuſatus propter iuſtitiã, quaſi qui voluiſſet herã opprime *liauerunt in*
re,à domino ſuo in carcerem remiſſus eſt, vinctúſq; & affli- *compedibus*
ctus cõpedibus,vt ſolẽt vinciri malefactores:*ferrei illi com *pedes eius:*
pedes dolore afflixerũt & cruciauerunt animã eius, in dolo ** ferrũ per*
re & afflictiõe vixit poſitus in captiuitate, innocens inter no *tranſijt ani*
xios:* vſquedũ veniret verbũ eius,& enarratio ſomnij, qua *mam eius:*
prædixerat duob[9] cõcaptiuis quæ ipſis eſſent ventura,donec ** donec veni*
illa enarratio cõpleretur in opere,hácq; occaſione tãdẽ fuiſ *ret verbum*
C ſet eductus de iniuſta captiuitate carceris. 19 Eloquiũ dñi *eius:*
in eo viguit,ſpiritus Prophetię ipſi à Deo datus fuit,per quẽ 19 *Eloquiũ*
ſapientiſſimè potuit coniicere ſomnia, & futura occultáque *dñi inflam-*
cognoſcere:* Pharao rex Aegypti,audita à pincerna ſuo ſa- *mauit eum:*
piẽtia eius,& diuinãdi peritia,miſit qui eũ à captiuitate libe ** miſit rex,*
rarent, & adornatũ decenti habitu coram ſe adducerent,ad *et ſoluit eũ:*
coniiciendũ & enarrandum ſomnia,quæ viderat, & diuino- ** princeps*
rum nemo poterat exponere:* miſit (inquam) princeps iſte *populorũ, et*
D magnus multorum populorum Pharao glorioſus,atq; è ca- *dimiſit eũ.*
ptiuitate eduxit Ioſeph,libertatéq; donauit. 20 Compro- Gene.41
bata in eo ſapiẽtia Dei,quòd prudentiſſimè ſimul & vtiliſſi- 20 *Conſti-*
mè expoſuiſſet ſomnia,conſtituit eũ Pharao diſpenſatorem *tuit eum do*
& procuratorem domus regiæ, illum ſibi faciens dignitate *minum do-*
proximum, ita vt vno tantùm regni ſolio illum antecede- *mus ſuæ:*
ret: * & principem illum fecit ſuper omnem poſſeſſionem ** & princi-*
ſuam, dans illi poteſtatem ſuper omnem terram Aegypti, *pem omnis*
ita vt abſq; eius imperio non moueretur manus in vniuerſa *poſſeſſionis*
terra Aegypti, & ad eius nutum agerentur omnia. 21 Vt *ſuæ.*
per abundantem ſapientiam Dei quæ in ipſo erat, principes Ibidem.
& nobiles Pharaonis erudiret, ſicut & ipſe à Deo eru- 21 *Vt eru-*
ditus

diret principes eius ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiam doceret.
22 *Et intrauit Iſraël in Ægyptum: & Iacob accola fuit in terra Cham,*

23 Et au-
xit populũ
ſuum vehe-
menter:
Geneſ.45
** & firma*
uit eum ſu-
per inimicos
eius.
24 Conuer
tit cor eorũ
vt odirẽt po
pulum eius:
Gene.46
Exod.1
Ibidem.
** & dolũ*
facerent in
ſeruos eius.
Ibidem.
25 Miſit
Moyſen
ſeruum
ſuum, Aa
ron quem
elegit ipſũ.
Exod.4
Exod.7
26 Poſuit
in eis verba
ſignorum
ſuorum &
prodigiorũ
in terra
Cham.
Exod.10

ditus fuerat,& vt presbyteros,illos etiam qui propter ſeni
& ſapientiã magnæ auctoritatis & exiſtimationis erãt in po-
pulo Aegypti, doceret prudentiã : vt ipſe totum regnum
ſapiẽtia inſtitueret, & ex eius corã toto populo ingreſſu a-
que gubernatione diſcerent prudentiã. 22 Et factũ eſt, vt
nuntiãtibus filiis audiſſet Iacob viuere adhuc filium ſuum,
quem iamdiu mortuum, & à beſtia voratum exiſtimauerat,
ipſumq; præeſſe toti terræ Aegypti,& peculiariter diſtribu-
tioni frumẽtorũ,quorũ erat in terra vniuerſa maxima pen-
ria,venit ad Ioſeph filiũ ſuũ in Aegyptum, vt ibi ab eo pa-
ſceretur ipſe & omnis domus eius,fuitq; ibi accola & inha-
bitator cũ filiis ſuis,in terra Ægypti. 23 Fecitq; ibi creſce-
re populũ electũ ſuũ,& multiplicari ſemen Iacob vehemen-
tiſſimè,vt qui in animabus ſeptuaginta ingreſſi fuerant Æ-
gyptum,nõ poſt ita multũ temporis in maximã multitudi-
nem excreuiſſent:* fecitque eum multiplicatione nimia in
fortem ac validũ,vt ſibi metuere inciperent Ægyptij,odien-
tes eos propter odium atq; inuidiã,vt iam hoſtibus ſuis in-
ciperent fieri fortiores atq; etiam formidabiles. 24 Et per-
miſit dominus corda Ægyptiorũ conuerti in odium contra
populum Iſraëliticũ:poſt mortẽ Ioſeph ſurrexit rex nouus
& populus nouus,qui non cognouerunt Ioſeph & quæ do-
minus per eum Ægypto fecerat,qui odio moti ſunt contra
filios Iſraël,inuidentes & dolentes de multiplicatione eorũ
*egerũtq; aduerſum ſeruos Dei malitioſè,& nequiter cõpel-
lẽtes illos proiicere in flumẽ filios ſuos, grauiſſimaq; ſerui-
tute opprimẽtes,ita vt ad amaritudinẽ perducerent vitã eo-
rum,in ſeruitute grauiſſima luti & lateris,& in flagellis qui-
bus affligebãtur ab exactoribus regis. 25 Vidénſq; tandem
afflictionẽ populi ſui Deus,& miſereri volens iuxta promiſ-
ſum iã nimiũ fatigati populi,miſit ad filios Iſraël & Pharao-
nem & ſeruos eius,Moyſen famulũ ſuũ,de ſtirpe Iſraëlitica,
adiungens ei & fratrẽ ſuum Aaron,ipſum quem elegit vt eſ-
ſet os & Propheta fratris ſui Moyſi, vt loqueretur coram
Pharaone, vtque poſtmodum ſacerdotio fungeretur ipſe
& omnis poſteritas eius. 26 Poſuit in eis verba ſigno-
rum ſuorum, dedit eis mandata de operandis ſupernatu-
rali

A tali virtute mirabilibus ſignis, quæ corã Pharaone & ſeruis
eius oſtenderẽt, & prodigiorum ſtupendorum, qualia nun-
quã ab initio fuerãt viſa, vt ea exhiberẽt in terra Mezraim
filij Cham, in terra Ægyptiorum. 27 Percuſſit Aegyptum
horribili plaga tenebrarũ denſiſſimarum, quæ factæ fuerũt
per vniuerſam terram Aegypti, ita vt tribus diebus & nocti
bus nemo poſſet videre proximum ſuum, neq; quiſquam è
loco ſe moueret, cũ apud filios Iſraël eſſet lux clara:* & non
irritauit, nõ irritos fecit dominus ſermones ſuos: ſicut præ-
dixerat cõminando Pharaoni, per Moyſen & Aaron, ita fa-
B ctum fuit. * Pharao etiam videns tantum miraculum, non
exacerbauit verba ſua, non amara, neq; blaſphema loquu-
tus eſt: ſed veniam quæſiuit, & accerſito Moyſe, à plaga pe-
tiit liberari. 28 Aquas eorum, virga percutiente Moyſe,
cõuertit in ſanguinẽ, omnes videlicet fluuios, paludes, riuos
& lacus aquarum commutando in ſanguinem, ita vt non
poſſent bibere Aegyptij aquã fluminis, quæ computruerat
in ſanguinẽ: & mortui ſunt piſces qui erant in flumine pro-
pter aquæ putrefactionẽ, quã ferre nõ potuerunt. 29 Ebul-
liuit inſuper terra eorum ranas, Moyſe extendente manum
C ſuper aquas Aegypti, aſcenderũt ranæ in maxima abundan
tia, & operuerũt omnẽ terrã Aegypti, ingredientes etiã do-
mum Pharaonis & principũ eius, & in cubiculum lecti, & in
domos, & in furnos, & in reliquias ciborum: nec quicquam
erat ab harum ranarum vexatione liberũ, vt nec penitiſſima
cubilia ſua rex atq; principes eius potuerint ſeruare immu-
nia, vt non omnia ranis implerentur. 30 Iterũ iuſſit venire
muſcã omnis generis, muſcam grauiſſimã, omne genus mu-
ſcarum, ita vt implerentur muſcis venenatis omnes Aegy-
ptiorũ domus, percuſſóq; terræ puluere facti ſunt cyniſes tã
D in hominibus quàm in iumentis in vniuerſis terminis Aegy-
pti, vt omnis puluis terræ Aegypti verſus videretur in cyni-
fes. 31 Super hæc, Pharaone indurante cor ſuũ, nec volente
acquieſcere verbis Moyſi & Aaron, addidit dominus pla-
gam aliam grãdinis permaximæ, quã ſicut pluuiam copio-
ſiſſimam miſit ſuper vniuerſam Aegyptum, ſuper homines
& ſuper iumenta, & ſuper omnẽ herbam agri, mittens ſimul
ignem comburentem & diſcurrentia fulgura, vt grando &
ignis pariter mixta ferrentur ſuper vniuerſam terram eorũ.
32 Et per grandinem hanc maximam, quantam nunquam

27 *Miſit tenebras & obſcurauit: * et nõ exacerbauit ſermones ſuos.*
Exod. 7
28 *Conuertit aquas eorum in ſanguinem, & occidit piſces eorum.*
Exod. 8
29 *Et dedit terra eorum ranas, in penetralibus regum ipſorum.*
30 *Dixit, & venit cynomyia & cyniſes, in oĩbus finibus eorum.*
Ibidem.
31 *Poſuit pluuias eorũ grandinem, ignem comburẽtem in terra ipſorum.*
Exod. 9
32 *Et percuſſit vineas eorũ & ſi-*

antè fuerat, percuſſæ ſunt omnes vineæ & fines eorū, omneſq;
que arbores quæ erant in vniuerſa terra Aegypti. Percuſſit
enim cūcta quæ fuerūt in agris, ab homine vſq; ad iumēta,
cūctámq; herbā agri percuſſit grādo, & omne lignū regio-
nis confregit. 33 Cúmq; nec ſic Pharao dimitteret populum,
ſed augeret peccatū, & obduraret magis cor ſuum, præcepit
dominus vēto vrenti, vt flaret tota die illa & nocte: qui ma-
ne facto leuauit & adduxit locuſtas cōmixtas cū bruchis, quæ
aſcenderūt ſuper vniuerſam terram Aegypti in multitudine
innumerabili, & operuerunt vniuerſam ſuperficiē terræ, va-
ſtantes omnia. 34 Per quas locuſtas & bruchos innumerabi-
les comeſtū atq; cōſumptū eſt omne gramen & omne viride
in terra Aegyptiorū: & quicquid fructuū erat in arboribus
reſiduum à grandine, per locuſtas deuaſtatum eſt. Deuorata
nanq; eſt ab eis herba terræ, & quicquid pomorum in arbo-
ribus fut, quæ grādo dimiſerat. Nihil quoq; virens relictum
eſt in lignis & herbis terræ, in cuncta Aegypto. 35 Nouiſſi-
mè verò omnium plaga grauiſſima dominus percuſſit Ae-
gyptū, interficiens in terra eorū omne primogenitū, & pri-
mitias omnis doloris ſiue partus eorū: à primogenito Pha-
raonis, qui in ſolio eius ſedebat, vſq; ad primogenitū capti-
uæ quæ erat in carcere, & omne primogenitū iumentorum,
vt non eſſet domus in qua non iaceret mortuus. 36 Et poſt
hæc omnia oſtenta atque prodigia in Pharaonem & ſeruos
eius exhibita, eduxit dominus populū ſuum in manu valida
& brachio extento, ditatos multis vaſis aureis & argēteis &
pretioſis veſtimentis, quæ ex domini præcepto, commodato
acceperant ab Aegyptiis, vt ſpoliarent eos: * & non erat in
omnibus tribubus eorum infirmus, omnes fortes ac robuſti
erant atq; gaudentes pro liberatione ſua, domino eos cōfir-
mante in bona ſoſpitate, vt ad vnum vſque omnes educeret.
37 Et factum eſt mirabiliter, vt Aegyptij qui prius nequa-
quā voluerāt populum dimittere, iam etiam cōpellerent &
rogarēt eos, vt egrederentur, & lætati ſunt, cum filios Iſraël
viderēt egredientes: * cōſpecta enim tam horrenda interfe-
ctione primogenitorū ſuorū, timuerunt ne & ipſi morte ab-

culneas eorum, & contriuit lignū finiū eorū.
Ibidem.
33 *Dixit, & venit locuſta et bruchus, cuius nō erat numerus.*
Exod. 10
34 *Et comedit omne fœnum in terra eorū, & comedit omnem fructum terræ eorum.*
Exod. 12
35 *Et percuſſit omne primogenitum in terra eorū, primitias omnis laboris eorum.*
Ibidem.
36 *Et eduxit eos cum argento & auro.*
Ibidem.
* *& non erat in tribubus eorum infirmus.*

37 *Lætata eſt Aegyptus in profectione eorum:*
* *quia incubuit timor eorum ſuper eos.*

A ſumerentur, timebántq; vltra apud ſe detinere populum do Exod.13
mini, imò vrgebãt eos de terra ſua exire velociter, dicentes, 38 *Expan-*
Omnes moriemur. 38 Cùm autem proficiſcerentur filij Iſ- *dit nubē in*
raël, expãdit dominus nubem ſuper eos in protectionē, ipſe *protectione*
eis comes & dux viæ fuit per columnam nubis in die, & per *eorū, et ignē*
nocte in columna ignis. Dñs enim præcedebat eos ad oſten *vt luceret*
dendam viam, per diem in columna nubis, & per noctem in *eis p nocte.*
columna ignis, vt dux eſſet itineris vtroq; tempore. In pro- 39 *Petie-*
tectionem quoq; ſpecialiter nubes iſta populo fuit, quando *runt, et venit*
perſequentibus Aegyptiis, Angelus Domini, qui eos præce- *coturnix:*
B debat, abiit poſt eos, ſimul & cū eo columna nubis priora di Exod. 16
mittens, poſt tergum ſtetit inter caſtra Aegyptiorum & filios * *& pane*
Iſraël, vt non poſſent Aegyptij ad filios Iſrael per totam no *cæli ſatura-*
ctem accedere: facta vero vigilia matutina, reſpiciens Dñs *uit eos.*
ſuper caſtra Aegyptiorum, per columnam ignis & nubis, in- 40 *Diru-*
terfecit exercitum eorum. 39 Filiis autem Iſrael in deſerto *pit petram,*
iam agẽtibus, cùm petiſſent carnes à Dño, data eſt eis cotur- *& fluxerūt*
nicum maxima abundantia, vt iuxta deſideriū ſuum carnes *aquæ:*
manducarent, vel vſq; ad nauſeam: *pane non humana arte * *& abie-*
aut naturali virtute de terra formato, ſed ſupernaturali do- *runt in ſic-*
C no deſuper dato, pauit eos annos multos in deſerto, abſque *co flumina.*
ſuo labore omni & ſollicitudine. 40 Et cùm ſitirent in de- 41 *Quoniā*
ſerto, aperuit Dñs rupē pro eis, vt aquæ fluerēt in abundãtia, *memor fuit*
quas biberet populus & omnia iumẽta eorū: *eruperunt ex *verbi ſan-*
petra ad iuſſionem domini tantæ aquarum inundationes, vt *cti ſui, quod*
in loco deſerto, ſicco & arido facerent velut flumina, illic *habuit ad*
vbi antea non fuerant aquæ. 41 Ita magnificè, ita mirabili *Abraham*
ter, & glorioſè ſemper & in omnibus egit Dominus cum po *puerū ſuū.*
pulo ſuo, propter teſtamentū quod pepigerat cum patribus Rom.11
eorum, Abraham, Iſaac, & Iacob: quoniam ſecũdum electio- 42 *Et edu-*
D nem ei erant dilecti & chariſſimi, propter patres eorū, quo- *xit populū*
niam memor fuit promiſſi firmi ſui, quod pollicitus fuerat *ſuū in exul-*
Abraham ſeruo ſuo: cui promiſſo vt ſatisfaceret, ita magni- *tatione,*
ficè omnia hæc pro populo electo voluit agere. 42 Et glo Hiere.11
rioſè eduxit populum ſuum de domo ſeruitutis, de fornace * *& electos*
ferrea Aegypti, in magna exultatione: *ſuos electos edu- *ſuos in læti-*
xit in magna lætitia, quorum erat tanto ex liberatione *tia.*
maior lætitia & exultatio, quanto fuerat ſub ſeruitutis
pondere grauior afflictio. 43 Eductóſque de terra capti-
uitatis filios Iſrael introduxit in terram promiſſionis, in 43 *Et dedit*

illis regio- regiones alienigenarum gentium, expellens ac delens pro eis
nes gentiū. gentes quæ inhabitauerant terram Chanaam, Amorrhæos,
Chananæos, Euæos, Ethæos, Iebuſæos, Gergezæos, & Pherezæos,
** & labo-* zæos, vt filiis Iſraël traderet poſſidendas terras eorū: *& poſ-
res populo- ſederūt filij Iſraël ex Domini mandato labores populorū il-
rum poſſe- lorū, agros quos illi coluerāt, & vineas quas illi plantauerāt,
derunt. vrbéſq; & ciuitates quas illi ædificauerant. 44 Fecit autem
Num. 16 hæc omnia Deus, ob gloriam ſui magni nominis, vt tantis
44 *Vt cu-* beneficiis populum ſibi deuinciret, ſuæq; obſtringeret ſer-
ſtodiant iu- uituti, vt tantis affecti à Deo beneficiis, & cōpletis promiſ-
ſtificationes ſionibus eorum patribus factis, ipſi filij cuſtodirēt præcepta
eius, & le- atq; cæremonias eius, & legē quam eis dedit, in toto corde
gem eius re ſuo ſtuderent perficere: ſicq; in obedientia legis & præce-
quirant. ptorum cum gratitudine famularentur domino Deo ſuo.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum Centeſimumquartum.

PSALMO huic præmittitur tituli vice, nihil aliud quàm Hallelu-ia, quod ſignificat, laudate dominum: videlicet quoniā totus Pſalmus ad cōfeſſionem & laudē exhortatur,
1.Petr.5 & quæcūq; proponit veterū illorū facinorū olim per Deum pro electis ſuis patratorū, ob hoc commemorat, vt laudetur in eis Deus, qui ſemper tam prouidā curā & benignā cuſtodiam ſuis impendit electis. Verſu tertio, Laudamini in nomine ſancto eius. De verbo laudari, quomodo ſignificet interdum gloriari, vel lętari quaſi cū laude, diximus in Pſalmū XXXIII. circa verſum illum, In domino laudabitur anima mea. Vnde hoc loco vertit Hieronymus, Exultate in nomine ſancto eius. Felix, Laudamini vel laudate. Intelligi etiam poteſt, Cōplacete vobiſipſis in nomine ſancto eius, gaudium habete in vobis ſuper nomine ſancto eius: in eo gloriemini, videlicet quòd ipſius talis ac tanti Dei ſerui ſitis, & ipſius
2.Cor.10 populus. Apoſtolus nanq; ait, Qui gloriatur, in domino glo-
Deut. 4 rietur. Meritò enim in hoc gloriari poſſumus, quoniam (vt
Pſalm.85 ait ſanctus Moyſes) nō eſt alia natio tā grandis, quæ habeat Deos appropinquātes ſibi, ſicut Deus noſter adeſt nobis: neq; eſt Deo noſtro ſimilis in omnibus diis, neque eſt alius ſecundū opera eius. Verſu quinto, Prodigia & iudicia oris eius. Nos idem per prodigia & iudicia intelleximus, appellantes illa mirabilia ſigna prodigia oris Dei, eo quòd ex iuſſione

& præ

A & præcepto Dei ſic facta fuerint: iudicia verò, quatenus contra reprobos edita ex ſententia oris domini. Poſſemus tamen hæc non incommodè diſtinguere, vt exhortatio fiat ad recordandum Dei prodigia, ſimul & præcepta quæ per os ſuum dedit, id eſt, legem quā tulit & dedit. Solent enim non rarò iſta Dei præcepta appellari iudicia. Melior tamen videtur prior expoſitio, quoniam in verſu ſeptimo cùm dicitur, In vniuerſa terra iudicia eius, iterum de illis prodigiis videtur ſermo fieri: non autem de præceptis legis, quę peculiaris fuit populo Iſraëlitico. Verſu decimooctauo, Donec
B veniret verbū eius. Nos in Elucidatione iſtud expoſuimus de verbo Ioſeph, eiúſq; cōiecturæ impletione, poſt quā opportuno tempore recordatus pincerna ſui coniectoris, curauit apud Pharaonem de iniuſto carcere illum educi. Alij in- Geneſ. 41
telligūt, non verbum Ioſeph, ſed verbū domini, ad hūc ſenſum, Tandiu Ioſeph in carcere manſit cōcluſus, donec veniret verbū domini, donec tēpus veniret quod cōſtitutū & definitum fuit à Deo, vt exaltaretur Ioſeph humiliatus. Illud quoq; quod ſequitur, Eloquiū domini inflāmauit eū, quod nos expoſuimus de verbo ſapientiæ Dei, quo illum Deus in-
C duit & donauit, vt ſapienter poſſet futura præuidere: alij ſic intelligunt, Verbū domini velut igne examinauit & probauit eū, voluntas domini quæ erat, vt ſic Ioſeph humiliaretur per patientiā, quaſi igne examinauit eū, probauit eū, exercitauit & quaſi repurgauit eū, vt ex bono fieret probatior, digníſq; fieret fidelis & probatus iuuenis ampliori prophetiæ munere: vt ſignificetur illa captiuitas à Deo permiſſa ad ipſius Ioſeph probationē, vt (iuxta beati Pauli ſententiam) tribulatio patientiā operaretur, patiētia probationē. Verſu Rom. 5
vigeſimoprimo, Vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum.
D Illa oratio ſicut ſemetipſum, facit nonnullam difficultatem. Nos in Elucidatione ſumus interpretati, ſicut ipſemet edoctus fuit à Deo: quāuis ſecundū eū ſenſum nō admodū propria ſit per accuſatiuū eloquutio, niſi ſic intelligeretur: Sicut ſemetipſum cognouit à Deo eruditū. Poſſet verò etiā aliter intelligi, vt erudiret principes Pharaonis, eóſq; regeret, gubernaret, moderaretur, & inſtitueret, legibúſq; vinciret pro ſua volūtate, quomodocūq; voluiſſet: tāta vtiq; erga illos libertate potēs vti quāta erga ſemetipſum. Cui ſatis cōſonat quod ex Hebræo vertit Hieronymus, Vt erudiret principes

eius ſecũdum voluntatem ſuam. Loco illius nãq; quod nos E
habemus, ſicut memetipſum, in Hebræo eſt, in anima ſua, vel
ſecũdum animã ſuam, hoc eſt, iuxta ſuam voluntatem, aut
ſuum deſideriũ. Verſu vigeſimoſexto, Et prodigiorũ ſuorũ
in terra Cham. Quare AEgyptus terra Cham vocetur, dixi
mus in Pſalm. LXXVII. Verſu vigeſimoſeptimo, Et non
exacerbauit ſermones ſuos. Lectio vulgata noſtri Gallicani
Pſalterij hoc loco neq; cum Græco, neque cum Hebræo cõ
ſonat, neq; cum Pſalterio Romano. Sic enim in Græco legi-
tur, *ὅτι παρεπίκραναν τοὺς λόγους αὐτοῦ*. Atque ita habet lectio
Romana, Quoniam exacerbauerunt ſermones eius: hoc eſt, F
quia verbo domini reſtiterunt & contradixerũt, nec fuerũt
obedientes iis quę per Moyſen & Aaron dñs illis dixerat de
populi dimiſſione. In Hebræo autẽ ſic legitur, Hieronymo
interprete, Et non fuerunt increduli verbis eius. Quod in-
telligi poteſt de populo ipſo Iſraëlitico, qui pro ſe tanta
ſigna fieri videns, ſolóſq; AEgyptios talibus plagis grauari,
Exod. 5 ſe autẽ immunes viuere, cõfiſi ſunt de verbis domini, quibus
tamen ob amaritudinẽ animi prius ægrè voluerant acquie-
ſcere, dicentes Moyſi, Feciſti fœtere odorẽ noſtrũ corã Pha-
raone & ſeruis eius, & alia huiuſmodi. Vel de Pharaone & G
AEgyptiis, qui manifeſtè cõprobantes diuinã virtutẽ, nõ ma
Exod. 9 lè loquuti ſunt, neq; blaſphemauerũt, ſed agnoſcentes pec-
catum ſuum, Moyſe & Aaron vocatis, petierũt à ſe illorum
precibus releuari manum domini. Noſtra autem lectio vul-
gata, neq; cũ hac lectione Hebraica, neq; cum Græca vide-
tur conſentire. Habet tamẽ & ipſa commodã intelligentiã,
quemadmodum duplici interpretatione in Elucidatione
oſtẽdimus. Verſu vigeſimonono, Et dedit terra eorũ ranas.
Quod vulgo legitur in noſtris codicibus, Et dedit, legendũ H
videtur vnõ verbo, edidit. Neq; enim in Hebræo, neque in
Græco præponitur coniunctio, ſed à verbo tali incipitur o-
ratio, quod ſignificat edidit, vel emiſit, vel produxit. Vnde
ex Hebræo Hieronymus vertit, ebulliuit pro edidit: Felix,
produxit. Quod autem quidã libri habẽt terram in accuſa-
tiuo, Et dedit terrã eorũ ranas, eſt etiam hoc deprauatũ. Per
nominatiuum enim legẽdum eſt, quomodo Græca habent,
& correctiores Latini codices, quomodo etiã ex Hebræo cõ
corditer vertunt interpretes. De cynomyia autẽ in verſu ſe-
quenti, an legendum ſit cœnomyia per œ diphthongum, vt
ſigni

A ſignificet muſcam õmnis generis, an cynõmyia per y, diximus in annotationibus Pſal.lxxvij.vbi eadé dictio ponitur.

CENTESIMIQVINTI PSALMI ARGVMENTVM.

IN HOC Pſalmo, vt in præcedenti, commemoratio ponitur mirabilium Dei veteri olim populo exhibitorum, atque hinc ad laudem exhortatio. Eſt tamen in his Pſalmis duobus notanda diuerſitas, quòd præcedens non meminit malorum, quæ filij Iſraël egerunt contra Dominum: ſed tantum illa proponit ſtupenda prodigia & admiranda beneficia, quæ pro illis, maximè contra inimi-
B *cos & hoſtes eorum, feciſſet Dominus. In hoc autem Pſalmo commemorantur potiſſimum mala filiorum Iſraël, quibus impiè egerunt contra Dominum, & eorum punitiones, quibus ob ſuas impietates à Domino fuerunt afflicti: quæ tamen ob hoc commemorantur, vt manifeſtior fiat Dei erga populum ſuum inæſtimabilis & inexhauſta miſericordia: qui toties grauiſſimè delinquentibus ſemper miſertus fuit, quotieſcunque egiſſent pœnitentiam, recordatus miſericordiæ ſuæ & veritatis, quam promiſerat patribus eorum. Tanto enim ſpectabilior, & maiori digna laude relucet miſericordia Domini, & veritas eius, quanto frequentiſſimè lapſis atque re-*
C *lapſis nunquam viſcera claudit, neque promiſſiones implere deſinit factas patribus.*

CENTESIMIQVINTI PSALMI ELVCIDATIO.

CONFESSIONE laudis celebrate Dominum
omnes ſerui eius, quoniam vnus & ſolus ipſe
eſt verè bonus: & ſicut ſolus per ſe verè bo-
nus, ita ſolus verè laude dignus: * quoniam
miſericordia eius perdurat in ſeculum, in æter
num non deficiet, perſentiéntque eam omnes generationes
D venturæ vſque in conſummationem ſeculi, quemadmodum
& perſenſerunt quæcunque præceſſerunt ab initio. 2 Et
quis eloqui ad plenum valeret omnia illa opera admirãdæ
potentiæ atque fortitudinis Domini? quis ea pro dignitate
poſſet explicare? * quis pro dignitate prædicare poterit om
nes laudes eius? quis illum ſicuti dignus eſt laudare ſuffi-
ciet? Eſt enim ipſe magnus valde, nimiúmque laudabilis:
opera verò illa potentiæ eius, & nimium multa ſunt, vt ne-
mo ea omnia poſſit enumerare, & nimium magna, vt nec
vnũ pro dignitate quiſquã hominũ ſufficiat explicare. 3 Illi

1 *Cõfitemĩni Domino, quoniã bonus: * quoniam in ſeculum miſericordia eius.*
2 *Quis loquetur potentias Domini? * auditas faciet omnes laudes eius?* Pſalm. 64
3 *Beati qui cuſtodiunt iudicium, et faciũt iuſtitiam in omni tempore.*

*4 Memento noſtri domine in beneplacito populi tui: * viſita nos in ſalutari noſtro.*
5 Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ.
Lucæ 1
** vt laudeveris cũ hæreditate tua.*
Eſaiæ 64
1.Corin.2
6 Peccauimus cũ patribus noſtris, iniuſtè egimus, iniquitatem fecimus.
*7 Patres noſtri in Ægypto nõ intellexerunt mirabilia tua: * non fuerunt memores multitudinis miſericordiæ tuæ.*

beati ſunt, illi ſibi bene conſulunt atque proſpiciunt ſaluti E
ſuæ, illos Deus gratos habet, qui cuſtodiunt iudicium, id
eſt, qui faciunt iuſtitiam in omni tempore: qui ea quæ recta
& iuſta ſunt, operantur omni tempore, qui nunquam quicquam
iniuſtum aut impium agunt contra Deum vel proximos
ſuos. Qui enim huiuſmodi fuerint, miſericordiam Dei
perſentient. 4 Memento noſtri in bonum Domine, in beneplacito
erga populum tuum, in bona voluntate qua afficeris
erga populum, ſecundum benignitatem quam exhibes
& oſtendis ſeruis tuis nomen tuum timentibus: * viſita
nos in ſalute tua, adfer nobis ſalutẽ quam optamus de ini- F
micis noſtris, & de manu omnium qui nos oderunt: viſita
nos, non quomodo iratus iudex reos viſitat in tormentis &
damnatione, ſed vt pius pater filios benigna tua viſitatione
libertatem adferendo captiuis, ægris medicinam, vitam
mortuis. 5 Vt videamus in bonitate electorum tuorum, vt
experiamur bona dilectorum ſeruorum tuorum, bona illa
æterna quæ promiſiſti & præparaſti diligentibus te, quę non
vidit oculus, non audiuit auris, & quæ non aſcenderunt in
cor hominis, vt pariter lætemur in lætitia gentis tuæ, vt participes
efficiamur lætitiæ populi tui, gaudij quod præpara- G
ſti electis tuis: * vt lauderis à nobis pariter cum hæreditate
tua, vt à nobis ſimul cum populo electorum tuorum, quem
tibi in hæreditatem redemiſti, lauderis, & glorificeris in
perpetuum, cum nos bonorum illorum quæ præparaſti te
diligentibus, effeceris participes. 6 Et meritò nos quidem
tuam debemus implorare miſericordiam. Nos enim parentum
præuaricatorum præuaricatores filij effecti, peccauimus,
iniuſtè egimus, & iniquitatem commiſimus aduerſum
te, ſicut & patres noſtri in generationibus ſuis peccauerunt
in omnem iuſtitiam tuam. 7 Iam inde ab initio, quando H
cœpiſti liberare populum tuũ de manu opprimentium, patres
noſtri in Ægypto agentes, non cognouerũt recta fidei
ſcientia mirabilia opera tua, non ea conſiderauerunt, non
æſtimauerunt pro dignitate: * non fuerunt memores multarum
miſerationum, quas tu domine exhibueras patribus
eorum electis tuis, Abraham, Iſaac, Iacob & Ioſeph, quos
ſemper miſericorditer cuſtodiſti & protexiſti mirabiliter:
neq; fuerunt memores multæ & magnæ miſericordiæ, quã
fueras tu Domine pollicitus facere cũ vniuerſo ſemine illorum,

A rum,vt ſic ex fide diſcerent in te habere fiduciam. 8 Imò
iam coram eorum oculis,inſignibus prodigiis ſuper vniuer
ſam terram Ægypti editis, non ſunt edocti ad credendum
& ſperandum in Domino.Poſt nanq; multa glorioſa oſten-
ta in Pharaonem & ſeruos eius exhibita, cùm eduxiſſet eos
Dominus in manu valida & brachio extento, aſcendentes
de Ægypto,eámq; egreſſi, vſq; ad locum maris rubri, illic
poſiti cùm vidiſſent venientes ad ſe perſequendū Ægyptios,
non habuerunt fiduciam in auxilio Domini,cuius potentiā
tot tamq; euidentiſſimis argumentis iam conſpexerant:ſed
B quaſi diffidentes & deſperantes murmurauerunt cōtra Moy
ſen,& Dominum ad iracundiam prouocauerūt,in murmu-
ratione & diffidentia ſua. 9 Attamen murmurantibus par-
cens,de manu perſequētium Ægyptiorum ſaluos eos fecit,
non illorum aſpiciens demerita, ſed ob nominis ſui gloriā,
vt in Ægyptiorū ſubmerſione glorificaret potentiā ſuam.
Nam ſi illorum reſpiciamus diffidentiam, merebantur ipſi
magis diuino auxilio deſtitui, imò ſeuera vltione puniri:
verùm propter ſuam virtutem manifeſtandam, diſſimulans
Deus illorum peccata, indignis ſalutem immeritā contulit.
C 10 Et increpauit Dominus mare rubrum,& ad increpatio-
nem eius exiccatum eſt ſuo præcepto,contra naturæ inſtitu
ta alueū maris rubri exiccauit, aquas ſtare faciens ab vtraq;
parte quaſi murum:*ſicq; ſpectando miraculo tranſitum fe
cit filiis Iſraël per locum profundi maris,per alueū profun
diſſimum,quem replere ſolet copia aquarum multarum,vt
abſq; nocumento & periculo ſic tranſire poſſent per mediū
maris rubri,ſicut per viam deſerti ſicciſſimi. 11 Atq; ita in-
audito prodigio ſaluos eos fecit de poteſtate Ægyptiorum,
qui eos oderant,eóſq; ad interfectionem requirebant,& de
D manibus inimicorum nouo prodigio ita liberauit eos. So-
lus enim ipſe pugnabat pro populo ſuo contra Ægyptios,
filij autem Iſraël tantùm ſtabant & videbant perdi hoſtes
ſuos. 12 Et poſteaquam tranſiiſſent filij Iſraël,volentes eos
ſequi AEgyptij ad perſequendū & comprehendendū, iuſ-
ſu Dei redierunt aquæ in locum ſuum,iterúmque concluſæ
ſunt,vt antè fuerant:ſicq; totus exercitus Aegyptiorū per-
ſequētiū filios Iſraël,aquis rurſum ſe couniētibus obrutus
& oppreſſus eſt, ita vt ex infinita multitudine non effugeret
nec vnus,qui renuntiare potuiſſet quod cōtigerat. 13 Tunc

8 *Et irritauerunt aſcendētes in mari, mari rubro.*
9 *Et ſaluauit eos propter nomen ſuum,vt notam faceret potētiā ſuā.*
10 *Et increpuit mare rubrum, & exiccatum eſt: * & deduxit eos in abyſsis, ſicut in deſerto.*
11 *Et ſaluauit eos de manu odiētium, & redemit eos de manu inimici.*
12 *Et operuit aqua tribulantes eos, vnus ex eis non remanſit.*
13 *Et crediderunt verbis eius, & laudauerūt laudē eius.*

verò ad horam, cùm ante oculos viderét prò ſe tantũ à Deo E
fieri prodigium, támque nouo modo ſibi præſtitam ſalutem
& inimicos perditos, crediderunt verbis Domini, & bene fi-
deles atque bene fidentes ſe tum demonſtrauerunt: id quod
oſtenderunt in eo quod cecinerunt pro gratiarum actione
laudis canticũ, dicentes, Cantemus Domino: glorioè enim
honorificatus eſt, equum & aſcenſorem proiecit in mare.
14 Sed non ad multum tempus hæc fidei illorum perſtitit
deuotio. Nam citò fecerunt, id eſt, accelerauerunt & prope-
rauerunt ad obliuiſcendum opera Domini, non diu memo-
res fuerunt illorum quæ viderunt, nimium citò, nimiũ pro- F
perè obliti ſunt operum illorum quæ pro ſe facta viderant:
* vbi aduenit vllum diſcrimen, non expectauerũt cum fidu-
cia conſilium Domini, non ſuſtinuerunt cum patientia vo-
luntatem Dei: ſed mox vbi non pro voto omnia ſuccederẽt,
impatientes facti murmurabant & clamitabãt contra Moy-
ſen & Aaron, tentantes Dominum. 15 Id ſatis oſtenderunt,
quando contra Dominũ murmurauerũt in deſerto, in con-
cupiſcentia carnium, quando recordati ciborum Ægypti,
murmurabant propter defectum carnium, cum alioqui ma-
gnificè à Deo cœleſti pane paſcerentur, & abſq; omni neceſ- G
ſitate tentauerunt Deum in ſolitudine, petẽtes dari ſibi car-
nes, vbi pabuli cæleſtis abundè multum acciperent, quantũ
manducare poterant. 16 Et hic Dominus iram differens,
fecit eis iuxta quod petierant, mittens eis carnes in abũdan
tia, vt colligerent & manducarent quantum voluiſſent, vſq;
ad nauſeam: & dedit illis, vt ſatiari poſſent carnibus quas
concupierant. 17 Iterum alia murmuratione contra Moy-
ſen in caſtris malè loquuti ſunt, & contra Aaron, quẽ ſibi
per Moyſen Dominus iam in Sacerdotem vnxerat, atq; ſan
ctificauerat in ſuum miniſterium: ſeditionem ſuſcitauerũt H
contra Moyſen & Aaron, quaſi ipſi ſibi vſurparent dominiũ
in populum Domini. 18 In vltionem autem huius tranſgreſ
ſionis, terra nouo miraculo aperta eſt, abſorbuitq; Dathan
huius ſeditionis præcipuum auctorem, item & Abiron com
plicem, cum omnibus ſibi adhærentibus, abſorbuit: & ſuper
iſtos ſic abſorptos clauſit os ſuum. Dirupta nanq; fuit terra
ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum deuorauit eos cum
tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia ſua. Deſcenderũt-
que viui in infernum, operti humo. 19 Inſuper & ignis à
Domi

Exod. 14
14 Citò fecerunt, obliti ſunt operum eius:
Exod. 15
** & non ſuſticuerunt cõſiliũ eius.*
15 Et concupierũt cõcupiſcẽtiam in deſerto, & tentauerũt Deum ĩ inaquoſo.
16 Et dedit eis petitionẽ ipſorum, & miſit ſaturitatẽ in animas eorum.
17 Et irritauerunt Moyſen in caſtris, Aaron ſanctũ Domini.
Nume. 16
18 Aperta eſt terra, & deglutiuit Dathã, & operuit ſuper congregationẽ Abiron.
Ibidem.
19 Et exarſit ignis ĩ

A Domino egreſſus exarſit in ſynagoga impiorum, in congre-
gatione murmurantium, percuſſitque ac vorauit flamma
eius peccatores: primùm videlicet ducentos illos & quin-
quaginta viros, proceres Synagogæ, tenentes thuribula, & ſit
offerentes incenſum, conſentientes ſeditioni priorum
quos terra abſorbuerat: deinde alia quatuordecim millia &
ſeptingentos è vulgo, murmurantes ob interfectionem
priorum, percuſſit Deus plaga incendij. 20 Poſt hæc ma-
lum malo accumulantes, iuxta montem Oreb, qui eſt Si-
nai, facti impatientes moræ, quam Moyſes faciebat in
B monte apud Dominum accipiens legem, extorſerunt ab
Aaron, vt ſibi faceret vitulum quem pro Deo colerent, pe-
tentes ſibi deos fieri qui eos præcederẽt, perinde quaſi Deũ
in ſe nondum ſenſiſſent, quem tam multis támque euiden-
tiſſimis indiciis iam in ſe inhabitare compererant: * factó-
que & conflato vitulo aureo, adorauerunt illum, feſtum &
gaudium magnum fecerunt, choreáſque duxerunt coram
illo, dicentes, Iſti ſunt dij tui Iſraël, qui te eduxerunt de ter-
ra Aegypti. 21 Atque ita ſuam gloriam, Deum verum, qui
erat illorum honor & gloria, commutauerunt in ſimilitu-
C dinem vituli: quod animal eſt irrationale, manducans
herbam terræ: cultum ſoli Deo debitum exhibuerunt
imagini bruti animalis, in quo non eſt intellectus: talem
videlicet vilem creaturam dixerunt eſſe Deum ſuum.
22 Obliti ſunt illius tam potentiſſimi Dei, qui tanta
eis oſtenderat ſua magnalia, qui eos in ſtupendis ſignis
atque prodigiis ſaluauerat de manu AEgyptiorum, qui
tam mirabilia atque omnibus ſeculis inaudita pro ipſis
egerat in terra AEgypti, antequam inde eos educeret,
ac deinde horribilia in mari rubro, quando ipſis ſtan-
D tibus & videntibus, omnem perſequutorum exercitum
ad vltimum vſque virum aquis oppreſſit. 23 Et dixit
Dominus ad Moyſen, tanta exacerbatus ingratitudine,
ſe deleturum populum illum, & penitus diſperditurum:
Moyſen verò facturum in gentem alteram maiorem & po-
tentiorem, quàm erat populus ille: * verùm Moyſes famulus
Domini, pro commiſſo ſibi populo paterno affectu ſollici-
tus, oratione ſua ſe oppoſuit furori Domini, vt iram eius
confringeret atque placaret, orans pro populo, ac dicens, Di-
mitte eis hanc noxam, aut dele me de libro quem ſcripſiſti.

ſynagoga eorum, flamma combuſſit peccatores.
Ibidem.
20 *Et fecerunt vitulũ in Oreb:*
Exod. 32
**& adorauerunt ſculptile.*
21 *Et mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum.*
22 *Obliti ſunt Deum qui ſaluauit eos, qui fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Chã, terribilia in mari rubro.*
23 *Et dixit vt diſperderet eos, * ſi non Moyſes electus eius ſtetiſſet in confractione in conſpectu eius:*

24 Ita

Exod.23

24 Vt auer teret iram eius, ne diſperderet eos:

** & pro nihilo habuerũt terram deſiderabilẽ.*

24 Ita Moyſes Deũ ſua oratione placauit,vt auerteret à po-
pulo indignationẽ Domini,ne diſperderétur ſubitò, & peni-
tus deleretur:*ſed neque hîc finem accepit malitia.Rurſum
enim poſt miſſos exploratores ad terrã promiſſionis,eorũq;
à terra illa reditum,deſpexerunt,contempſerũt,& pro nihi-
lo habuerunt terrã illã promiſſionis lacte & melle manan-
tem:ſic pro nihilo habuerunt, vt oblatam & promiſſam ſibi
ex verbo Domini,nequaquã vellent ingredi,cùm(iuxta pol-
licitationẽ domini) abſq; ſuo periculo & labore potuiſſent
eã accipere:quod certè eſt pro nihilo habere , nihiliq; æſti-
mare,nolle videlicet rem ſic abſque labore ad poſſidẽdum F

25 Non crediderũt verbo eius, & murmurauerunt in tabernaculis ſuis.

Num.14

oblatã ſuſcipere,nolle ad poſſidẽdum accedere. 25 Nõ cre-
diderũt verbo domini , quo illis promiſerat & patribus eo-
rum,promiſſionis terrã accipere: non ſunt confiſi de domi-
no,quòd terrã illam eſſet ſibi daturus: factíque increduli &
diffidentes murmurauerunt in tabernaculis ſuis , moti voce
exploratorum , qui dixerũt terram eſſe plenã fortiſſimis in-
habitatoribus,nec poſſe expugnari:propter quod , diffidens
de auxilio & promiſſo domini populus incredulus,murmu-
rauit cõtra dñm , inſurrexítq; aduerſum Moyſen & Aaron,
item & contra Ioſue atq; Caleb terram cõmendantes,ita vt G

** non exaudierũt vocẽ domini.*

eos vellent opprimere lapidibus : * & in omnibus his non
exaudierunt vocẽ Domini,non crediderunt verbo Dei, quo
illis promiſerat ſuo adiutorio in terrã introducere lacte &
melle manantẽ:pluris æſtimauerũt verba exploratorũ, ter-
ræ detrahentium, quàm verbum domini pollicentis eam.

26 Et leuauit manum ſuam ſuper eos,vt proſterneret eos in deſerto.

27 Et vt deÿceret ſemen eorũ in nationibus, & diſperderet eos in regionibus.

26 Et eleuauit dominus ad vltionem brachiũ ſuum,poten-
tiã virtutis ſuæ eleuauit ſuper illos murmuratores in vltio-
nem,vt cadauera omniũ eorũ qui huic murmurationi con-
ſenſerant,in deſerto proſterneret: in vltionẽ huius murmu-
rationis,per quadraginta annos dominus populũ circundu- H
xit per deſertum, donec omnis illa generatio murmurantiũ
defeciſſet,eſſétque conſumpta iudicio domini,Ioſue tantùm
& Caleb exceptis,qui eo quòd bene loquuti fuiſſent de ter-
ra,ad quã cum reliquis explorandũ miſſi fuerant, digni ha-
biti ſunt promiſſionis terram ingredi & poſſidere. 27 Ne-
que ſolùm ipſi patres murmurãtes in ſua meruerũt perſona
puniri, verũetiã in poſteris : quos Deus,propter vltionẽ ſce-
leris,permiſit deiici & humiliari in gentibus , quos permiſit
ſubinde vinci ab alienigenis , atque ſub eis interdũ ſeruire,

A quos Deus ad vnũ omnes à facie eorũ contriuiſſet atq; ſub-
iugaſſet perfecta victoria, ſi nõ aliud promeruiſſet murmu-
ratoria ſemper eorum incredulitas. 28 Et poſt hæc initiati
ſunt, conſecrati ſunt, addicti ſunt idolo Moabitarum, nomi-
ne Beelphegor: adiunxerunt ſe illi, vt ipſum pro Deo gentili
ritu colerent, illique ſacrificarent, inuitati à filiabus Moab,
adornatis iuxta conſilium maligni Balaam: * & inuitati ab
iſtis, comederũt de ſacrificiis idolorum, in quibus nõ eſt vi-
ta, & proinde neque verum diuinitatis numen: manducaue-
rũt de idolothytis, quod illis Diuina fuerat lege prohibitũ.
B 29 Et irritauerũt Dominũ in adinuentionibus ſuis, in exco-
gitatis nequiſſimis cõſiliis praui cordis ſui, quibus egerunt
cõtra dominũ: * & facta eſt in eis grauis vltio, cæſis de po-
pulo vigintiquatuor millibus, & principibus populi ſuſpen-
di iuſſis cõtra ſolem in patibulis. 30 Et ſtetit Phinees, filius
Eleazari, filij Aarõ, ſtetit viriliter, virũ ſe præſtitit in vltione
huius impietatis: qui cernens vnum de principibus filiorum
Iſraël, vidẽtibus fratribus ſuis, intrantẽ ad ſcortũ Madiani-
tidẽ, ſequutꝰ illũ pugione perfodit ambos ſimul in locis ge
nitalibus: * hócque facto ex zelo magno honoris Dei, placa-
C uit ille furorẽ domini: & ceſſauit plaga in populo, neq; vl-
tra plures voluit percuti Dominus, cæſis vigintiquatuor mi-
libus: adeò gratum fuit domino, quod ille in zelo Dei, ad vl
tionẽ impietatis, ſic audacter peregerat. 31 Et reputatum
eſt hoc ipſi Phinei ad iuſtitiã, placuit domino opus hoc tãti
ſeruoris, adeóq; factũ illud vitio non dedit auctori, vt etiam
ad iuſtitiã ei aſcripſerit, plurimúmq; inde cõmendarit, imò
& pactũ æterni ſacerdotij illi ſtatuerit in omnes generatio-
nes, vſq; in ſempiternum, iuxta verbum domini dicentis ad
Moyſen, Ecce do ei pacẽ fœderis mei, tam ipſi quàm ſemini
D eius, pactũ ſacerdotij ſempiternũ, quia zelatus eſt pro Deo
ſuo, & expiauit ſcelus filiorum Iſraël, auertit iram meã à fi-
liis Iſraël, quia zelo meo cõmotus eſt cõtra eos, vt non ipſe
eos delerẽ in zelo meo. 32 Rurſum cum veniſſent filij Iſraël
in deſertũ Sin, & aquæ paterentur penuriã, in loco qui pòſt
ab euentu miraculoſo nomen accepit aquarũ contradictio-
nis, ibi ad iracundiã (vt antè frequenter) iterum prouocaue-
rũt dominũ: * & vexatus, plurimúmq; afflictus fuit Moyſes
propter eos, quoniã ipſi ſua murmuratione toties repetita,
& impatientia aſſidua, ad amaritudinẽ prouocauerunt ſpi-
ritum

28 *Et initiati ſunt Beelphegor:*

* *& comederũt ſacrificia mortuorum.* Num. 26

29 *Et irritauerũt eum in adinuentionibꝰ ſuis:* Num. 25

* *& multiplicata eſt in eis ruina.*

30 *Et ſtetit Phinees:* Ibidem.

* *& placauit, & ceſſauit quaſſatio.*

31 *Et reputatum eſt ei ad iuſtitiã, in generatione & generatione, vſq; in ſempiternum:* Ibidem. Num. 20

32 *Et irritauerunt eũ ad aquas contradictionis:*

* *& vexa-*

tus eſt Moyſes propter eos, quia exacerbauerunt ſpiritũ eius.
Num.16
33 *Et diſtinxit in labijs ſuis:*
** nõ diſperdiderũt gentes quas dixit dñs illis.*
34 *Et cõmixti ſunt inter gentes:*
Deut.7
**& didicerunt opera eorũ, & ſeruierunt ſculptilibus eorum:*
** & factũ eſt illis in ſcandalum.*
Ibidem.
35 *Et immolauerunt filios ſuos et filias ſuas dæmonijs.*
36 *Et effuderunt ſanguinẽ innocẽtẽ, ſanguinem filiorũ ſuorũ & filiarum ſua-*

ritũ eius. Siquidem egeſtatem aquæ patientes conuenerunt pariter,& in ſeditionem verſi ſunt contra Moyſen & Aaron, multáq; illis probra dixerũt,& blaſphemias cõtra dominũ, quibus grauiſſimè fuit cõturbatus ſpiritus Moyſi, ita vt dimiſſa multitudine, ad tabernaculũ fœderis cõfugiẽs pronus ibi in terrã corrueret, proſtratúſq; iacens oraret dominum.
33 Et propter hæc omnia toties repetita infidelitatis ac diffidẽtiæ murmura, propter omnes iſtas irritatiões, quibus prouocauerũt Dominũ, ipſe loquutus eſt per labia ſua, protulit in hos vltricẽ ſentẽtiã: * quòd non eſſent diſperdituri penitus, funditúſq; deleturi gẽtes illas, de quibus eis dns loquutus fuerat, quaſq; ante peccatũ penitus de terra delere promiſerat:& penitus vtique deleuiſſet, ita vt nullã vnquã ex eis Iſraëlitæ ſenſiſſent moleſtiã, ſi non eorũ id culpa ꝓhibuiſſet. Quia enim toties cõtra Deũ inſurrexerũt adhuc in ſolitudine, voluit nõ ſtatim ad introitũ eorum delere penitus oẽs habitatores terræ illius, ſed relinqui voluit ex eis multos ad exercitiũ illorũ, vt in eis probaret Iſraëlẽ, atq; etiã erudiret & caſtigaret, ſiquãdo offenderent. 34 Et cõmixti ſunt ipſi ſimul cũ gẽtibus, pacta & amicitiã cũ illis ineũtes, imò etiam matrimonia adinuicẽ celebrantes, contra domini præceptũ, qui illos nolebat cum gentibus inire coniugia aut fœdera: * & ex hac cõmixtione didicerunt opera gentiliũ, aſſimilati ſunt gentibus in cultu & ſacrificiis, vt adorarẽt idola ſimilia atque ſculptilia gentiũ illarũ, quibus erant cõmixti: * & facta eſt illis cõmixtio hæc in ſcãdalũ & occaſionẽ ruinæ, iſta cõtra domini præceptũ coniũctio cum alienigenis, occaſio illis facta eſt idololatrãdi, & recedẽdi à cultu domini. Nam & ob hoc illis præceperat dominus nõ inire huiuſmodi coniunctiones, ne animi filiorum Iſraël per alienigenas vxores auerterẽtur ab eo, & inclinarẽtur ad cultũ idolorũ, quomodo per mulieres Moabitidas illis ante euenerat. 35 Ac poſt eò etiã deuenerũt, vt prorſus abominandos imitarẽtur ritus gẽtiliũ, ita vt crudeliſſimo ſacrificio filios ſuos & filias ſuas immolarent idolis, & dæmoniis quæ colebãtur in idolis: eo dementiæ proceſſerunt, vt filios ſuos & filias domino ſacratos, vt domino viuerent, ipſi interficerent dæmonibus. 36 Et hoc pacto effuderũt impij iſti homicidæ ſanguinẽ innoxiũ, interfectores contra naturam crudeles facti filiorũ ſuorũ & filiarum ſuarũ, quos immolauerunt idolis terræ Chanaan,

idolis

A idolis gentium relictarum in terra promiſſionis: ſicq; eadé
illa, ob quæ dñs deleuerat illũ populũ, terræ abominanda fa
cinora cómiſerũt, cõtra præceptum & voluntaté dñi, multo
grauius in eis offendentes dñm, poſt ſuſceptã ab eo legé ta-
lia admittétes, quàm illi vnquã offenderãt, abſq; ſcripta lege
peccantes. 37 Sicq; factũ eſt vt terra illa promiſſionis, pro-
pter quã ſanctificandã voluerat dominus interficere omnes
inhabitatores eius, rurſum amplius pollueretur & cõtami-
naretur in effuſione ſanguinis innoxij, ínq; huiuſmodi ope-
ribus impiiſſimis, quæ gentili ritu perficiebãt: ita factũ eſt vt
B terra iſta, pro cuius expiatione & ſanctificatione dñs ido-
lolatrarũ inhabitantiũ noxiũ ſanguinem voluit effundi, ſe-
mel mũdata, iterũ turpius coinquinaretur effuſione ſangui-
nis innoxij: * fornicati ſunt à Deo ſuo in peruerſis ſtudiis
ſuis, receſſerũt à cultu domini Dei ſui, cui ſe aſtrinxerãt per
legis ſuſceptioné, & adiunxerũt ſe diis alienis, vt illos adora
rét & colerent. 38 Propter hæc iratus eſt dominus cõtra po
pulũ ſuũ ira graui, & quaſi abominari viſus eſt populũ illũ,
qué antè vt hæreditaté ſuã ſibi elegerat, & in peculiũ ex om
nibus gentibus: indignatione grauiſſima fuit commotus &
C conturbatus cõtra populũ ſuum, ita fœdis idololatriæ riti-
bus contra tam diſtrictiſſima præcepta ſe coinquinantem.
39 Hanc quoque iram magnam oſtẽdit opere dñs, tradens
eos in poteſtaté nationũ idololatrarũ, quæ erãt per circuitũ,
faciens nationes illas poteſtaté acquirere ſuper filios Iſraël,
& hos permittens illis venire in ſubiectionem: * & nationes
per circuitũ, quæ crudeli ſemper odio oderant filios Iſrael,
ab initio ex quo interfectis habitatoribus ingreſſi ſunt ter-
rã promiſſionis, acquiſierunt dominationé in eos, ſeruitute
graui eos opprimétes. 40 Et tribulationib⁹, afflictionibúſq;
D grauibus afflixerũt eos inimici eorũ, tyrannidé magnã exer-
cétes in eos: * & humiliati afflictíq; ſunt ſub poteſtate & do
minatione illorũ, Deo hoc permittéte & diſponente, ad iu-
ſtã punitioné peccatorũ, ſimul vt vexatione dante intellectũ,
agnoſcerent ſuũ ſcelus, & quàm impiè ſuũ reliquiſſent Do-
minum, cui ſi obedientes permanſiſſent, ſubditi in ſeruitu-
tem non veniſſent hoſtibus, ſed ipſi magis dominati fuiſ-
ſent eorum: * non ſic tamen iratus fuit illis, vt in totum à
ſe repelleret, & penitus obliuiſceretur eorũ, ſed per multas
vices miſericordia motus liberauit eos de manu opprimen-

rum, quas ſacrificaue-rũt ſculptilibus Chanaan.
37 *Et infecta eſt terra in ſanguinibus, et contaminata eſt in operibus eorum:* * *& fornicati ſunt in adinuentionibus ſuis.*
38 *Et iratus eſt furore dominus in populũ ſuũ, et abominatus eſt hæreditatẽ ſuã.*
39 *Et tradidit eos in manus gentium:* * *& dominati ſunt eorum qui oderunt eos.*
40 *Et tribulauerunt eos inimici eorum:* * *humiliati ſunt ſub manibus eorũ:* * *& ſæpe liberauit eos.*

tium

tium, quotieſcunq; videlicet ſuæ impietatis agentes pœni-
41 *Ipſi autẽ* tentiam, exclamaſſent ad Dominum. 41 Ipſi verò poſt libe-
exacerbaue rationis acceptũ beneficium, rurſum ad ingenium redibant,
runt eum in iterũ ad priſtina mala reuerſi ſunt: ſicut canis reuertitur ad
conſilio ſuo: vomitũ, & ſus lota ad volutabrum luti redit, ita ipſi non diu
memores accepti beneficij, rurſum ſe dederũt idololatriæ,
aliíſq; malis priſtinis, ob quę antè traditi fuerãt in captiuita-
** & humi-* tem: * & cum ipſi poſt liberationem iterarent priora mala,
liati ſunt mox illis aduenit vltio Dei, qui eos iterũ tradidit in capti-
in iniquita- tatẽ & ſeruitutem hoſtibus per circuitum, vt ab illis oppri-
tibus ſuis. merentur & affligerẽtur propter peccata ſua. 42 Cúmq; tri-
42 *Et vi-* bularẽtur & affligerẽtur ſub oppreſſione inimicorum, affli-
dit cum tri- ctíque agnoſcerent peccatũ ſuum, & agerent pœnitentiã de
bularẽtur, malo ſuo, aſpexit Dominus oculo miſericordiæ ſuæ ad af-
& audiuit flictionẽ eorũ, & exaudiuit clamorem orationis, qua de tri-
orationem bulatione clamabãt ad ipſum confitẽtes peccata ſua, Deiq;
eorum. miſericordiam in ſpiritu cõtribulato & cõtrito corde ſuppli-
43 *Et me-* citer inuocantes. 43 Et licet eorũ iam toties repetita infi-
mor fuit te delitas, ſecundũ iuſtitiæ rigorem hoc promeruiſſet, vt non
ſtamẽti ſui: vltrà eorũ miſereretur Dominus, vt meritò non exaudiret
inuocãtes de afflictionibus: attamẽ voluit ipſe magis aſpice-
re ad teſtamentũ & pactũ quod pepigerat cum patribus eo-
rum, ad promiſſionẽ factam patribus, vt propter ſuam veri-
** & pœni-* tatem glorificandam faceret cum illis miſericordiam: * &
tuit eum ſe- propter multitudinem miſericordiæ ſuæ pœnituit eũ mali
cundũ mul- quod ſuper illos induxerat, propter inexhauſtam ſuã miſeri-
titudinem cordiã cogitauit de malo quod induxerat auferendo, déq;
miſericor- illis liberandis è manu hoſtium: quemadmodũ homo pœni-
diæ ſuæ. tens de dicto aut facto aliquo, ſuper illius cõmutatione ſo-
let cogitare, & ad reuocationẽ cõmutationémq; eius quod
dixit aut fecit adhibere operã, vt ſi quidem nondum factum
fuerit prohibeat vt infectum maneat: ſi autẽ iam perfectum
fuerit, vt in ſtatũ priſtinum, quantum fieri poſſit, rem reſti-
44 *Et de-* tuat. 44 Agénſq; pœnitentiã Deus de malo quod induxe-
dit eos in rat ſuper populũ ſuum, fecit eos inuenire miſericordiã co-
miſericor- ram illis qui eos ſibi ſubiugauerant, vel vt penitus ab eorum
diam, in con- liberarẽtur ſeruitute, vel certè vt mitius ab illis tractarẽtur
ſpectu om- efficiendo: interdũ quidem penitus eos liberauit de hoſtium
niũ qui ce- manu, & viciſſim conſtituit hoſtiũ dominos, vt prius illis ipſi
perãt eos. fuerant ſubiecti: interdũ verò tantum hoſtium repreſſit ty-

ranni

A rannidem,& ſeruitutem effecit tolerabiliorem, etiamſi non
penitus eā auferret. 45 Et nunc Domine Deus noſter, ſecun *45 Saluos*
dum magnam miſericordiam tuam, & ſecūdum multitudi- *fac nos Do*
nem miſerationum tuarum, nos ad te de tribulatione & af- *mine Deus*
flictione hoſtili ex corde humiliato clamantes, ſaluos fac ab *noſter:*
omnibus inimicis noſtris:* & congrega nos ex omnibus na- **& congre*
tionibus, in quas diſperſus eſt populus tuus: vt quos tu pec- *ga nos de*
cantes dediſti in captiuitatē atq; diſperſionem, nunc pœni- *nationibus.*
tentes reſtituas in libertatē, & in vnitatē colligas. 46 Vt in Lucæ 1
B pace & ſecuritate, ab omni malo liberi, confiteamur ſancto 2.Mach.1
nomini tuo: vt ſalutē conſequuti ab inimicis noſtris, in ſan- *46 Vt cōfi-*
ctitate & iuſtitia ſeruiamus tibi, oībus diebus noſtris, déque *teamur no-*
magnis periculis à te liberati, magnificè gratias agamus ti- *mini ſancto*
bi:* & vt gloriemur atq; exultemus in confeſſionibus laudis *tuo:*
tuæ. 47 Sis tu domine benedictus, ſis laudatus, ſis honora- ** & glorie*
tus & glorioſus, dñe Deus Iſraël, Deus populi tui: laus tua in *mur in lau*
æternū perduret, & in perpetuum non deficiat:* & omnis po- *de tua.*
pulus tuus, cōſideratione tantorū tuorū mirabiliū incitatus, *47 Benedi*
in laude cōſentiat, tuíſq; laudibus faueat, dicens, Fiat fiat, ſit *ctus Domi*
C ſemper in omnibus benedictus Deus in omnia ſecula, Amē. *nus Deus*

ANNOTATIONES IN *Iſraël à ſe-*
Pſalmum Centeſimumquintum. *culo & vſq;*

in ſeculum:
** & dicet*
omnis popu
lus, Fiat
fiat.

PRIORI Pſalmo vnicum tantum Hallelu-ia præmitti-
tur, huic verò præmittitur duplicatū, iuxta communem
diſtinctionem Latinorū exemplarium: forſitan ob hoc, quòd
in priori Pſalmo tantū fiebat commemoratio beneficiorum
Dei, & ob hoc ſimplex laudatio. Hic verò & beneficiorum
Dei fit cōmendatio, & præterea propriæ malitiæ aperta cō-
feſſio: ſicq; velut geminata ponitur Dei laudatio. Alij tamen
D duo iſta Hallelu-ia ab inuicem ſeparant, prius referentes in
finē Pſalmi præcedentis, vt ſit eius cōcluſio in exhortatione
diuinæ laudis, quale fuerat & principium. Verſu decimo,
Et increpuit mare rubrū, & exiccatum eſt. Increpatio dicitur
iuſſio Dei, illa qua præcepit aquis, quod cōtra ipſarum erat
naturam. Increpando enim ſolemus prohibere homines ab
iis, ad quæ ex ſe proni ſunt ac faciles. Simili modo in Pſal.
CIII. de aquis dicitur, Super montes ſtabūt aquæ. Ab incre-
patione tua fugiēt, à voce tonitrui tui formidabūt. Secundū
quam ferè metaphoram in alio Pſalmo dicitur, Viderunt te Pſalm.76

aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt, & turbatæ ſunt
abyſſi. Timore enim maximè conſtringitur & compeſcitur
homo, ab eo in quod ex ſe eſt propēſus. Verſu decimoquar-
to, Citò fecerunt, obliti ſunt operum eius. In Græco, loco
illius, citò fecerunt, vnicum eſt verbum ἐτάχυναν, quod
verti poſſet, accelerauerunt, aut feſtinauerunt, vel propera-
uerunt: in quem ſenſum videtur accipiendum quod habet
lectio vulgata, citò fecerunt, quemadmodū in elucidatione
explicauimus. Eſſet autem ſermo facilior, & non incomple-
tior ſententia, ſi tantum aduerbium poneretur omiſſo verbo
fecerunt, in hunc modum, Citò obliti ſunt operū eius: quo-
modo vertunt ex Hebræo Hieronymus & Felix, Cum feſti-
natione obliti ſunt, vel accelerauerunt, obliti ſunt, &c. Et ha-
bet vulgata lectio eandem hanc ſententiam, ſi exponatur ad
hunc modum, Citò fecerunt, vt obliuiſcerentur operum do-
mini, id eſt, feſtinauerūt obliuiſci, quod eſt, nō diu recordati
ſunt. Poſſet tamen illud citò fecerunt vel accelerauerunt, re-
ferri ad ſubitaneam illam lætitiam & cōcentum quem fece-
runt in ſubmerſione Aegyptiorum, pro ſua liberatione.
Omnia enim ſua faciebāt Iudæi quadam velocitate & quo-
dam impetu, nō maturè perpendētes rei pondus, quemadmo-
dum cum illis Moyſes loqueretur, tum clamabāt ſubitò, ſe
velle obſeruare omnia, & obedientiam vociferabantur ma-
gnis clamoribus: ſed nihil eorū quæ loquebantur, ex ſtabili
radice proueniebat, neque grauiter ſatis iſta agebant bona,
quæ aliquando videbantur ſubita aliqua paſſione commoti
agere. Huiuſmodi autē quæ ſic ſubitò fiunt, cū impetu ma-
gis quàm cum iudicio, etiam ſi ſecundum ſpeciē bona ſint,
nullam tamen habent firmitatem. Ad tēpus enim credunt,
& in tempore tentationis ſtatim recedunt. Poteſt etiā aliter
iſta acceleratio in vitium referri, intelligendo acceleratio-
Eſaiæ 38 nem illam quæ apud Eſaiam prohibetur, Qui crediderit
(inquit) non ſuſtinet. Oportet enim eum qui credit, ſuſti-
nere cum patientia, & expectare conſilium Domini: quem-
admodum Abraham poſt acceptam promiſſionem nō feſti-
Rom. 4 nauit, non accelerauit, nō (vt iuxta modum noſtræ lectionis
loquar) citò fecit, ſed longanimiter expectauit, etiam con-
tra ſpem in ſpem credens. Increduli autē nolunt expectare
conſilium domini, nolunt ſuſtinere, donec pro ſuo placito
ipſe agat quæ ſibi bona videntur, ſed mox impleri volūt ſua
defid

A deſideria, aut ſi nõ quantocyus ſatisfiat, murmurãt. Cui ſen-
tentiæ conſonat quod dicitur in vltima parte verſus, Et non
ſuſtinuerunt conſilium eius. Verſu vigeſimoſexto, Et leua-
uit manũ ſuam ſuper eos, vt proſterneret eos. Manus leua-
tioné, in Elucidatione expoſuimus extenſioné potentiæ Dei
ad vindictam, ſumpta metaphora ex conſuetudine eorũ qui
graui verbere cædere volunt. Hi enim manum eleuant, vt
fortiter feriant. Ita Deus ſuper populũ manum ſuam leua-
uit, quando eam extendit ad feriendum validè, ad vniuerſos
illos murmuratores proſternendos in ſolitudine, vt nec vnus
B quidem ex eis ingrederetur terram promiſſionis. Et ſecun-
dum hanc ſignificationem, in alio Pſalmo populus afflictus
dominum precatur, vltionem facere de aduerſariis, dicens, Pſal.137
Leua manus tuas in ſuperbias eorum in finem; quanta ma-
lignatus eſt inimicus in ſancto. Poteſt tamen & aliter iſta
manus leuatio accipi, vt ſignificet formam iurandi. Solent
enim qui iuramentum faciunt, in altum leuare manum iurã-
tes. Vnde in cantico Moyſi Dominus loquitur, dicens, Leua- Deut.32
bo ad cælum manũ meam, & dicam, Viuo ego in æternum.
Si acuero vt fulgur gladium meũ, & arripuerit iudiciũ ma-
C nus mea, reddam vltioné hoſtibus meis, &c. Vbi manifeſtum
eſt, manus eleuationem ad formã iurandi pertinere. Et Gen.
XIIII. rogatus Abraham à rege Sodomorum, accipere o-
mnia pręter animas, reſpondit, Leuo manum meam ad Do-
minum Deũ excelſum, poſſeſſoré cæli & terræ, &c. Secũdum
hanc ergo metaphoram, rectè intelligimus dominũ leuaſſe
manum ſuam, vt eos proſterneret; id eſt, iuramento firmaſſe,
quaſi irreuocabilem ſententiam & irreuocabile promiſſum,
quòd eos omnes eſſet proſtraturus in deſerto. Atq; huic ſen-
D tentiæ manifeſtè ſubſcribit Paraph. Chald. quæ ſic habet, Et
leuauit manũ ſuam, & iurauit in illos, quòd daret eos inter-
necioni in deſerto. Verſu trigeſimoſeptimo, Et infecta eſt
terra in ſanguinibus. Hoc loco quædam exemplaria Lati-
na habent interfecta eſt: cui certè Græca lectio cõſentit, ha-
bens ἐφονοκτονήθη, quod ſignificat, interfecta eſt. Siquidem
φόνος, à quo verbũ illud deſcendit, ſignificat homicidiũ vel
interfectioné. Significat autẽ hæc lectio, multos è terra inno-
centes eſſe interfectos in ſanguinibus, id eſt, in effuſionibus
ſanguinis, vel in ſceleribus & impietatibus. Omnino tamen
ſimplicior & verior videtur eſſe litera quę habet, Infecta eſt,

quam etiam lectionem antiqua & correctiora habēt exem- E
plaria. Cui & Hebraica lectio manifeſtè conſentit. Hiero-
nymus enim vertit, Polluta eſt terra ſanguinibus. Felix ſi-
militer, Polluta eſt, vel infecta.

CENTESIMISEXTI PSALMI
ARGVMENTVM.

PSALMVS *iſte totus in confeſſione eſt miſericordiæ Dei,
non quidem ſpecialiter de beneficijs exhibitis populo Iudai-
co, quales erant Pſalmi præcedentes, ſed de ijs quæ in totum* F
*contulit genus humanum. In quo frequenter admodum replicatur
exhortatio ad confeſſionem laudis, multipléxq; deſcribitur humani
generis miſeria: vt poſt morbum, congruo ordine, eueſtigiò ſubiunga-
tur ratio medicinæ, & deinde medici ſanantis laudatio. Ex morbi
enim qualitate & quantitate ſanantis medici eſt commendatio.
Ponitur autem in hoc Pſalmo totus pene proceſſus, quo cum genere
humano egit Deus ab initio conditionis & lapſus ſui, vſque ad con-
ſummationem ſeculi. Nam in ipſo ſtatim initio, redemptos fideles
exhortans ad laudem, humanæ miſeriæ calamitatem, qua ante Chri-* G
*ſti aduentum premebatur, commemorat, eámq; multis verſibus de-
ſcribit: ſubinde laudis exhortationem replicans, & auxilium atque
liberationem Dei, donec tandem verſu vigeſimo apertam faciat
mentionem miſſi verbi, per quod inſtaurata ſunt omnia: poſt quod
deinde, ſtatum Eccleſiæ ſub Apoſtolorum prædicatione depingit,
quæ in grauium perſequutionum fuit tumultu, donec placuit Deo
quietem reſtituere Eccleſiæ, magna exultatione fidelium. Deinde,
à verſu trigeſimotertio, mirabilem exprimit commutationem quæ
facta eſt in populo Iudæorum & gentium, priore illo reprobato, po-
ſteriore electo ad conſtitutionem Eccleſiæ nouæ: in qua gentes mi-* H
*rum in modum Dei gratia fœcundatæ fructificant, tam merito
quàm numero proficientes. Peſtis tamen magna in populo Eccleſiæ
nouæ frequenter graſſatur, & multorum perditio, bonorum copiam
vehementer imminuens, quæ à magiſtris errorum hæreticis ortum
trahit: qui ſtudio contentionis ipſi primū aberrantes poſt ſua figmen-
ta, alios deinde ſimpliciores poſt ſe trahunt in deuia & praua per-
ditionis itinera: attamen pauperes & ſimplices electos ſuos ſemper
Deus adiuuat, & cuſtodit ab impiorum ſeductione: in quorum con-
ſideratione ſolidum eſt pijs & ſapientibus gaudium, quæ verſibus
canuntur nouiſſimis.*

CENT

A
CENTESIMISEXTI PSALMI ELVCIDATIO.

CONFESSIONE laudis, vt dignum eſt, celebrate
Dominum omnes ſerui eius, quoniam ipſe bo-
nus eſt, atq; ob hoc laude & celebratione dignus,
quoniam in ſempiternum perdurat miſericordia
eius. 2 Illi loquantur, illi dicant laudem, & confiteantur
Domino, qui ab eo ſe redemptos cognoſcunt, qui experti
ſunt beneficium redemptionis eius, ad eos maximè ſpectat
B non tacere laudes ſui redemptoris: * illi quos de poteſtate
liberauit inimicorum, à quibus opprimebantur ſeruitute
graui, quóſq; de diſperſione qua diſperſi erãt in regionibus
mortis, ſub vitiis atq; peccatis variis degentes, longinqui à
Deo, ſua bonitate congregare dignatus eſt, & in vnum fe-
cit habitare. 3 Quos vocauit ex omnibus mundi partibus,
ab oriente, occidente, aquilone & meridie, ex omnibus gen-
tibus, tribubus, populis, & linguis: quos vndecunque colle-
ctos, in vnam congregauit Eccleſiam, tam diuerſarum na-
tionum, diuerſorúmq; locorum homines faciens habitare
C vnanimes in domo ſua, quæ eſt eccleſia, & cum magna iucun-
ditate quaſi fratres habitare in vnum. 4 Prius enim quàm
dignaretur Deus ad humanum genus miſericordiæ oculo
reſpicere, poſt lapſum primi parentis, & ex eo inductam
mundo corruptionem, homines abſq; lege ſcripta viuentes
in hoc mundo, errabant, naturæ corruptæ praua inſequen-
tes deſideria: ſicque mirum in modum erroribus & peccatis
inuoluebantur in hoc mundo, qui erat quaſi deſertum & lo-
cus inuius, abſq; vllius viæ indicio, dum lex omnis ſcripta
defuit, & lex naturæ ab initio hominum inſculpta menti-
D bus, nimium erat ex corruptione naturæ obducta ſpinis &
vepribus, id eſt, corruptis paſſionibus & prauis inclinatio-
nibus: erátq; etiam locus inaquoſus, vbi erant omnia arida
& ſiticuloſa, non erant ſacramenta viuificantia, non erant
fontes doctrinæ veritatis, quibus potuiſſent irrigari: *atque
in hac ſolitudine poſiti, non inuenerunt viam qua potuiſ-
ſent & debuiſſent rectà pergere ad ciuitatem habitaculi, ad
ciuitatem habitationis beatorum, quam beati inhabitant,
& ad quam inhabitandam omnes creati ſumus: in deſerto
iſto poſiti, ſequentes deuia vitiorum, quæ caro monſtrat,
aberrauerunt à via virtutis, per quam viam perueniri debet

1 *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.*
2 *Dicant nunc qui redempti ſunt à Domino:*
Pſalm. 67
1. Timo. 3
Pſalm. 132
** quos redemit de manu inimici, de regionibus congregauit eos.*
3 *A ſolis ortu & occaſu, ab aquilone & mari.*
4 *Errauerunt in ſolitudine, in inaquoſo.*
** viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt.*

ad illam manentem ciuitatem, quam futuram debemus in-
quirere : quoniam ad eam inhabitandam ſumus conditi.
5 Poſiti verò ſic in huius mundi deſerto homines, in corru
ptione illa & miſeria abſq; adiutorio, peſſimè habebāt, ege
ſtatémq; patiebantur omnis boni : fame & ſiti grauiſſimè
periclitabantur, ita vt deficeret in eis anima & vita: nō vtiq;
fame aut ſiti corporali panis aut potus huius corporei, ſed
fame verbi Dei, & ſiti gratiæ eius, in quibus viuit homo ve-
rius quàm in pane aut aqua corporea. 6 In tanta autem
egeſtate, & tam manifeſto diſcrimine poſiti, neſcientes quò
confugerent pro auxilio, ducatu luminis naturalis(quod ſu-
per hominem ſignatum eſt) ſimul adiuti per illuminationē
gratiæ Dei, conuerterunt ſe ad dominū in tribulatione ſua,
vt ab illo poſtularent auxilium, confidentes quòd is qui
figmentum fecerat, poſſet iam deficienti quoque ne periret
ſuccurrere, lapſúmq; inſtaurare: *& de neceſſitatibus eorū,
de omnibus miſeriis, de periculis, de anguſtiis in quibus ver
ſabantur, ipſe ſuo benigno reſpectu liberauit eos, ipſe etiam
tum ad ſe clamātes non deſpexit, ſed ſupplicantibus ſibi ad
fuit. 7 Et quāquam mundus totus verſaretur tum in igno G
rantiæ tenebris, eſsétq; paſſim incognita via virtutis, homi-
nibus per carnis deſideria ad malum(quò proni ferūtur ab
infantia ſua) omni tēpore tendentibus, illis tamē qui ipſum
inuocabāt, doctorem, & ductorē ſe exhibuit, interius illos
ſua gratia illuminans, nonnullos etiam exterius docens viā
virtutis: *vt per eam rectà pergerent ad illam manētem ci-
uitatem, ad quam poſſidendam & inhabitandam ſumus cō-
diti, ad ciuitatē & patriam ſupernam, quæ ſola homini im-
mortali debet eſſe ciuitas & patria : cùm ſint omnes huius
mūdi habitationes corruptibiles, incorruptibili homini nō H
aliud quàm tuguriola & caſulæ peregrinationis abſq; fun-
damētis & firmitate habitationis. 8 Confiteātur proinde
domino miſerationes eius , quæ ſunt multæ & magnæ ni-
mis, ipſæ dent cōfeſſionē domino, & celebretur dominus in
eis, narrētúrq; ipſę, prædicētur, & celebrētur ad gloriā eius:
*& mirabilia eius quæ exhibuit filiis hominum , cōfiteātur
domino, celebrentur & commemorentur ad gloriā domini
qui facit ſolus mirabilia. 9 Ipſe enim animas hominum
inanes & vacuas, omni bono copiosè adimpleuit, & animas
eſuriētes copiosè bonis repleuit. Homines enim ſecūdū ani

Hebr.13

5 *Eſuriētes & ſitientes anima eorū in ipſis defecit.*

Pſalm.4

6 *Et clamauerūt ad dominū cum tribularentur: * & de neceſſitatibus eorum eripuit eos.*

7 *Et deduxit eos in viā rectā:*

Gene.6.

** vt irēt in ciuitatē habitationis.*

8 *Cōfiteantur domino miſericordiæ eius: * & mirabilia eius filiis hominum.*

Pſalm.135

9 *Quia ſatiauit animam inanem, & animam eſurientem ſatiauit bonis.*

A mam prorſus vacuos , originali iuſtitia priuatos , & omnis
boni ex ſe egeſtate laborantes,omni virtutum ornatu deſti
tutos,& veritatis ſalutari doctrina carentes, omnibus ad ſa-
lutem neceſſariis copioſè donauit,modò ſuam egeſtatē vo-
luiſſent agnoſcere,ipſiúſq; auxilium tantū inuocare. 10 Sa-
tiauit,dico illos qui ſedebant in horridis tenebris,non vtiq;
tenebris oculorum , ſed tenebris mentium , lumine gratiæ
priuati,obſcuratum cor habentes,& ſub vmbra mortis po-
ſiti,ſub damnatione mortis : *qui erant vincti, & iam in ca-
ptiuitatem concluſi,libertate perdita, in magna egeſtate, &
B in duriſſimis compedibus,captiuitate moleſtiſſima, ſummè
afflictiua & validiſſima,vt difficillimum foret captiuitatem
illam tam tolerare quàm affugere : quemadmodū ij qui in
egeſtate vincti ſunt, difficilem habent captiuitatem , vt dif-
ficile ſit eam tolerare,quoniam captiuitas cum egeſtate du-
plex eſt miſeria : & qui in ferro vincti ſunt , firmam habent
diutináq; captiuitatē,vt nō poſſint facilè effugere. 11 Om-
nis autem hæc miſeria ſuper homines ex inobedientia ve-
nit,quoniam præuaricati ſunt præceptum Dei, & voluntatē
altiſſimi tranſgreſſi ſunt : quoniam in vno omnes peccaue-
C runt,in cuius lumbis erant:qui dum præceptum Dei tranſ-
greſſus eſt , omnē hanc miſeriam ſuæ toti poſteritati ſuper-
induxit,ſpernénſq; conſiliū Dei(in quo ſi permanſiſſet,mor
tem & omnē miſeriam non vidiſſet)in omnia hæc mala ne-
potes vniuerſos cōiecit,in has tenebras,in hanc vmbrā mor
tis,in hanc mendicitatem & in hanc captiuitatem ferream.
12 Et in peccati pœnā,ex Dei ſententia,humiliata atq; affli
cta ſunt corda hominū,in laboribus multis & magnis , tam
externis quàm internis , tam corporalibus quàm ſpirituali-
bus,dicēte Domino,In ſudore vultus tui veſceris pane tuo,
D donec reuertaris in terram de qua ſumptus es : & infirmati,
humiliati atq; depreſſi ſunt valde in laboribus huiuſmodi,
grauiter ſudauerunt & debilitati ſunt in incumbentibus la-
boribus: *nec potuerunt in ſuis iſtis miſeriis quenquam in-
uenire qui ferret auxilium,qui humanum genus ab iſta mi-
ſeria abſolueret.Omnes enim totius humani generis conſi-
mili erant ſubiecti miſeriæ , neq; propriā ſuā quiſquā ho-
minū potuit depellere miſeriā:quāto min⁹ auxiliū aliis fer-
re valuiſſet? 13 Poſiti verò in hac tribulatione,leuauerūt o-
culos ad Dominum,adiutorem fortiſſimū , ſupplicibus vo-

10 *Sedentes in tenebris & vmbra mortis:*
* *vinctos in mendicitate & ferro.*
Rom. 5
11 *Quia exacerbauerūt eloquia Dei, & conſilium altiſſimi irritauerunt.*
12 *Et humiliatū eſt in laboribus cor eorum, & infirmati ſunt:*
Gene. 3
* *Nec fuit qui adiuuaret:*
13 *Et clamauerūt ad Dominum cùm tribularentur:*

cibus ab eo poſtulantes auxiliũ:*de omnibus periculis, an-
guſtiis atq; miſeriis ſaluos fecit eos. 14 Eduxitq; eos de te-
nebris ignorantiæ & malorum errorũ, quibus erãt obuolu-
ti atq; obtenebrati,& de vmbra mortis, quæ ſuper illos in-
cũbebat,ſalutari ſua doctrina & gratia illuminans eos atq;
viuificans,ſicq; luminis & vitæ beneficio à tenebris & mor-
te eos liberans:* & vincula illa infidelitatis,errorum atq; vi-
tiorum,quibus in carcere malæ conſcientiæ ſub expectatio-
ne certę damnationis ſeruabantur concluſi,comminuit,cõ-
fregit,atq; diſſoluit:ex captiuis filiis iræ(quales natura erã)
faciens liberos filios Dei per gratiam. 15 Narrẽtur Domi-
no ad laudem & confeſſionem miſerationes eius multæ &
magnæ,ex ipſis Dei miſerationibus detur ei laudis cõfeſſio:
* & mirabilia eius quæ oſtendit erga filios hominum, con-
fiteantur Domino,recenſeantur,& commemorẽtur ad lau-
dem Dei,qui ſolus facit huiuſmodi mirabilia. 16 Ipſe enim
populum ſuũ de captiuitate peſſima liberauit,vnde impoſ-
ſibile fuiſſet hominem ſua virtute euadere:è carcere fortiſ-
ſimo,velut habente portas ferreas ſiue æneas, eaſq; cõfirma-
tas ferreis vectibus,populum ſuum eduxit,portis illis cõtri-
tis & vectibus confractis. Quemadmodum enim captiuus
carcere portas æreas & ferreos vectes habente concluſus,ſe-
ipſum non poteſt è tali captiuitate liberare, neq; ſpem ha-
bet eiuſmodi per ſe effugiẽdi ex hoc carcere:ita erat genus
humanum abſq; Deo in captiuitate fortiſſima,quam per ſe
nunquam potuiſſet effugere.Et quemadmodum ſi quis pre-
potens tali munitiſſimo carcere concluſum ſua virtute libe-
raret,contrita ferrea porta & vectibus ferreis:liberatori tali
ſic liberatus maximam haberet gratiam,eiúſq; fortitudinẽ
plurimum collaudaret: ita æquum eſt vt genus humanum
portis æreis contritis,& comminutis ferreis vectibus,ſuo li-
beratori(qui hæc in magnifica virtute operatus eſt)permá-
ximas agat gratias. 17 Suſcepit populum ſuum de iniquita-
tibus eorum:per pœnitentiam redeuntes ab impietatibus
recepit in gratiam:non eos mundos inuenit, cum eos ſuſci-
peret in gratiam,ſed cum adhuc peccatores eſſemus & ini-
mici, miſertus eſt noſtri Deus, vt recordatus miſericordiæ
ſuæ,ſuſciperet Iſraël puerum ſuum:*nam propter iniuſtitiã
ſuam,propter tranſgreſſiones ſuas, & illam primam inobe-
dientiam primi præuaricatoris, & alias inſuper iniquitates,
quas

** & de neceſſitatibus eorum liberauit eos.*

14 *Et eduxit eos de tenebris et vmbra mortis: * & vincula eorũ diſrupit.*

Ephe.2

15 *Confiteantur Domino miſericordiæ eius, * & mirabilia eius filiis hominũ.*

16 *Quia cõtriuit portas æreas, et vectes ferreos confregit.*

17 *Suſcepit eos de via iniquitatis eorum.*

Rom.5

Lucæ 1

** Propter iniuſtitias enim ſuas humiliati ſunt.*

A quas ſibi quiſq; per propriá malitiam ſuperiecit, humiliati
fuerant, & in talem duram captiuitatem, in tam obfirmatū
carcerem coniecti. Si quidem ſola tranſgreſſio, in captiuita
tem iſtam peſſimam humanū genus induxerat.
18 Eo mi-
ſeriæ tandem deuenerunt homines, vt omnis doctrina vir-
tutis & veritatis, qua potuiſſet cor hominis confirmari, aut
in vita ſuſtentari, abominationi fieret: vt omnis cibus veri-
tatis eſſet mortalibus inſipidus, cùm omnia plena eſſent do-
ctrinis mendacij & doctrinis dæmoniorū: * atq; ita præ ni-
mio defectu veri cibi in mundo, totum ferè humanū genus
B proximū videbatur internecioni, nihil niſi mors videbatur
imminere, filij mortis erãt vniuerſi, & filij damnationis, niſi
adueniſſet Deus auxiliator.
19 Poſiti verò in tanta miſeria,
leuauerunt oculos ad Dominū Deum patrū ſuorum, eúmq;
ſupplicibus precibus inuocauerunt de tribulationibus ſuis:
* & de anguſtiis, miſeriis, atque neceſſitatibus omnibus per
eum ſunt modo mirabili ſaluati.
20 Videns nanq; Deus in
tanta egeſtate atq; miſeria poſitum genus humanum, ſicq;
omnia morti eſſe proxima, miſericordia motus, vbi venit
C plenitudo temporis, miſit Deus pater filium ſuum ſibi coæ-
ternum & coæqualem, verbum ſuum, quod erat in princi-
pio apud patrem, vt per ipſum ſanaret genus humanū, atq;
reſtitueret, quomodo per ipſum à principio omnia facta fue
rant. Per hoc verbū ſuum Deus pater mundum iam nimiū
ægrotantem, nimiaq; ægritudine ad mortem vſq; deductū,
ſanauit: quoniamquidem populum ſuū ſaluū fecit à pecca-
tis eorū, languores eorū ipſe tulit, & dolores portauit: ſicq;
vulnera curans, & medicinali ſua gratia, vnctionéq; olei ſui
D ſaluberrima (id eſt, ſancti ſpiritus dono) bonã valetudinẽ cõ
firmans, eripuit eos ab omnibus malis, ab omnibus morti-
bus & mortalibus periculis, vt nihil iam damnationis ſit iis
qui ſunt in verbo Dei in Chriſto Ieſu.
21 Meritò proinde ad
cõfeſſionẽ diuinæ laudis narrari debent miſericordiæ Do-
mini, & mirabilia eius pro filiis hominum exhibita, meritò
ad cõfeſſionẽ laudis narrẽtur Domino.
22 Et pro gratiarū
actione liberati fideles, offerãt Domino ſacrificiū quod illi
nouerint acceptiſſimū eſſe, id eſt, ſacrificiū laudis, quo ipſe
potiſſimū honorificatur, magis quàm immolatione hirco-
rū aut vitulorū: * & opera eius mirabilia, tantæ potẽtiæ, tã-
tæ benignitatis, tantæ miſerationis, nequaquã ſileãt homi-

18 *Omnẽ eſ-*
cã abomina
ta eſt ani-
ma eorum:
* *& appro*
piquauerũt
vſq; ad por
tas mortis.
19 *Et cla-*
mauerũt ad
Dñm, cum
tribularẽt:
**et de neceſ*
ſitatibus eo-
rum libera-
uit eos.
20 *Miſit*
verbũ ſuũ,
& ſanauit
eos: & eri-
puit eos de ĩ
teritionibus
eorum.
Galat.4
Ioan.1
Matth.1
Matth.8
Eſaiæ 55
21 *Cõfitean*
tur Dño mi
ſericordiæ
eius, et mira
bilia eius fi-
liis hominũ.
Rom.8
22 *Et ſacri*
ficent ſacri
ficiũ laudis:
Pſalm.49
* *& annũ-*

tient opera nes ea experti,ſed cum gaudio cordis & mentis tripudio,ea
eius in exul narrent ac recitent omnibus ad gloriam liberatoris. 23 Spe-
tatione. cialiter verò illi qui poſt ſalutem ſic per filiũ Dei omnibus
23 *Qui de-* in commune operatam, electi ſunt ad prædicandam mũdo
ſcēdunt ma ſalutē& gratiā iſtam, quibus iniunctũ eſt à Domino, mare
re in naui- iſtud magnum & ſpatioſum pernauigare,id eſt, mundũ vni-
bus, faciētes uerſum perambulare, in omnē terrā & in fines orbis terræ,
operationē prædicandæ ſalutis gratia exire:qui miſſi ſunt facere opera-
in aquis tionem in omnibus populis(qui ſunt aquæ multæ) docere
multis: ſcilicet omnes gētes,prædicare eis & teſtificari de ſalute &
Pſalmo 18 præceptis Dei,eóſq; baptizare in nomine patris & filij & ſpi-
Apoc.17 ritus ſancti,docētes eos ſeruare omnia quæcunq; præcepiſ-
Matth.28 ſet medicus ille,qui à Deo patre venerat mũdo. 24 Qui ſic
24 *Ipſi vi-* (inquã)in mare iſtud pernauigãdũ miſſi à Deo deſcēderũt,
derunt ope- & quibus commiſſum fuit ſic operari operationes in aquis
ra Domini: multis & populis,ipſi viderũt & experti ſunt mirabilia ope-
ra Domini,quæ potētiſſimè cũ eis egit, & per eos exercuit,
in variis ſignis, prodigiis atq; oſtentis virtutis Dei: quibus
* *& mira-* Deus cooperabatur,ipſis operantibus in aquis multis.*ipſi
bilia eius in viderũt mirabilia quæ Deus fecit cũ eis,& per eos, in profũ-
profundo. do,id eſt,in mari quod pernauigabant miſſi à Deo. 25 Vo-
Marc.16 luntate,diſpoſitione,ac permiſſione Dei factũ eſt, cùm ſan-
25 *Dixit,* cti Apoſtoli atq; diſcipuli Domini in mare inciperent deſcē-
& ſtetit ſpi dere,ad faciendam operationem in aquis multis,vt mox ſpi-
ritus pro- ritus tēpeſtatis ſtaret,exurgeret vētus turbinis, perſequutio
cellæ: & cómotio tumultuoſiſſima exoriretur contra illos mare
* *& exal-* ingreſſos,& operationē ſuam operantes,id eſt, populis Euã-
tati ſunt flu gelium ſalutis annuntiantes:* & tumultus huius cómotio-
ctus eius. nis mirum in modum continuò auctus eſt,tumultuoſa tēpe-
26 *Aſcen* ſtas ſæuæ perſequutionis facta eſt præualida. 26 In tanta au-
dunt vſque tem commotione, ipſi qui deſcenderũt in mare ad faciēdas ſi
ad cœlos, & ibi operationes in aquis multis,mirabiliter iactati ſunt, ten
deſcendunt tati atq; probati,vt nunc viderētur vſq; ad cœlũ eleuari,nũc
vſque ad a- vſq; in profundũ demergi:quemadmodum ad oculũ cerni-
byſſos: mus,naues in mari, dum vehemens eſt tempeſtas, nũc velut
* *anima eo-* ad ſydera iactari,nunc ſubitò quaſi in infernum collabi:ita
rum in ma- illi in mari operãtes,in mũdo Euãgeliũ ſalutis prædicãtes,
lis tabeſce- perſequutione exorta,mirum in modũ iactati ſunt:* in tan-
bat. tis malis agebant,adeò hac perſequutione grauiſſima ſub-
2.Cor.1. inde defatigabantur,vt videretur cōſumi vita eorũ, vt vide-
rentur

A rentur morti proximi,vt eos nonnunquã tæderet viuere,aut
vt de vita penitus deſperarent, in tantis periculis,imò tantis
mortibus cõtinuò agentes. 27 Præ nimia immanitate per-
ſequutionis videbantur veluti homines conſternati animo
& conturbati,tanquã homines ſine mente apparebãt ad mo
dum hominis ebrij, qui nõ eſt compos mentis neq; apud ſe
habet conſiliũ: ita quantum ex ſe videbantur penitus mente
& conſilio carere,vt nõ viderent quid agerent in tantis ma-
lis:* & omnis eorũ ſapiẽtia nihil potuit aduerſus tãta ma-
la,quaſi cõſumpta à nimiis malis,ita vt per ſuam prudentiã
B aut per ſuum conſilium non poſſent inuenire quid agerent.
28 Qui verò ex ſemetipſis non habebant cõſilium, neq; ad
ſuas faciendas operationes in tanta tẽpeſtate peritiã atque
ſapiẽtiã in tribulatione poſiti,in tãtis periculis, clamauerũt
ad dominum,vt ipſe pro ſuo beneplacito opus dirigeret,ad
quod miſerat illos, vtq́ue fluctus tempeſtatis pro ſua bona
volũtate mitigaret:* & ipſe laborãtibus nõ abfuit, ſubuenit
periclitãtibus,deficiẽtibus ex ſeſe tulit ſuppetias,liberauítq;
eos de omnibus eorũ anguſtiis, de tantis periculis eos libe-
rans,faciẽdo cum tẽpeſtate tentationis prouentũ, vt poſſent
C nauigãtes & operãtes in mari ſuſtinere:& ſecundũ menſurã
paſſionum multiplicãdo in eis cõſolationes, deniq; patien-
tiam in aduerſis donando, & in agẽdis omnibus ſpiritus ſui
prudentiam. 29 Quando autem voluit Deus,tempeſtatem
illã omnẽ & perſequutionẽ(quã in primordiis Eccleſiæ, ini-
tio Euãgelicæ prædicationis,permiſerat exurgere) ipſe ſeda
uit,& procellam ſiue tempeſtatem conuertit in tranquillam
& quietã auram:* & fluctus maris ſiluerunt,perſequutiones
& commotiones ceſſauerunt,mala quæ contra prædicatores
Euangelij ſeſe extulerant, mitigata fuerunt atque ſedata.
D 30 Et videntes Eccleſiæ, earúmq; prælati redditam ſibi pa-
cẽ & quietẽ à perſequutionibus,gauiſi ſunt in domino,pro-
ptereà quòd in ſuo beneplacito ceſſare feciſſet Deus tumul
tus illos & fluctus ſæuarum perſequutionũ: * & in portum
optatum deduxit illos,in requiem diu optatã,multiſq; pre-
cibus poſtulatam, tandem illos perduxit: deſiderabilem &
beneplacẽtem requiem tandem eis largitus eſt, nõ permit-
tens fluctus maris ſæuire in perpetuum. 31 Meritò proinde
confiteantur domino,& ad laudem cõmemorentur miſera-
tiones eius, & mirabilia illa quæ exhibuit filiis hominum.

*27 Turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius: * & omnis ſapiẽtia eorum deuorata eſt.*
*28 Et clamauerunt ad dominũ cùm tribularentur: * & de neceſſitatibus eorum eduxit eos.*
1.Cor.10
2.Cor.1
*29 Et ſtatuit procellam eius in auram: * et ſiluerũt fluctus eius.*
*30 Et lætati ſunt,quia ſiluerunt: * & deduxit eos in portũ voluntatis eorũ.*
Pſalm.75
31 Confiteantur domino miſericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum.

32 Et

32 *Et exaltent eum in Eccleſia plebis:* * *& in cathedra ſeniorum laudent eum.*

32 Et exaltent eũ in cógregatione ſancta fidelis populi, po-
pulus omnis fidelis, beneficio ipſius liberatus à morte, & in
pace iam cõfirmatus, in Eccleſia ſancta, dignis ſuũ liberato-
rem & pacis largitorem efferat præconiis:* etiam in cathe-
dris ſeniorũ laudetur: non ſolùm à vulgo & humili populo
laudandus eſt, non tantùm vulgares in celebrando domini
decet eſſe intentos, verumetiã qui in cathedris presbytero-
rũ reſident, maiores in Eccleſia, qui præſunt dominico gre-
gi, qui ſuper cæteros eminẽt, in ſuo venerando conſeſſu de-
bent exaltare dominũ, cuius ipſi vicem gerunt, & cuius loci

33 *Poſuit flumina in deſertum, & exitus aquarum in ſitim.*

tenent in terris præfecti ſuper populum domini. 33 Quam
verò admirabilẽ cõmutationem fecit Deus in temporis ple-
nitudine, poſt Euangelicæ ſtatim prædicationis initium. Ad
prædicationẽ nanq; Apoſtolorũ talem fecit Deus omnipo-
tens in terris commutationem, vt flumina fierent quaſi de-
ſertũ, vt locus ille qui antè fuerat plenus aquarum abundan-
tia, fieret quaſi deſertũ aridũ & inaquoſum: & illic vbi prius
exibãt aquæ in abundantia, defectus aquæ veniret, & magna
valde ariditas: hoc eſt, vt terra Iudææ, quæ prius lege Dei,
itémq; eius ſcientia & cultu ſola videbatur quaſi aquis irri-
gata, in qua ſola notus erat Deus, in quã fontes omnis boni
emanabãt ex beneficiis Dei, vt hæc Iudæa facta ſit quaſi ſo-
litudo, & quaſi deſertũ abſq; aqua: dũ repellẽtes Euãgelicæ
gratiæ prædicationẽ, eíque contradicentes, & ea ſe indignos
faciẽtes, iuſto Dei iudicio bonis omnibus ſunt priuati, vt vi-
uant nunc in maxima ariditate abſque vera ſciẽtia Dei & le-
gis, id eſt, abſque humore omnis gratiæ, vt ſumma iã ſiti veri

34 *Terram fructiferam in ſalſuginem:* * *à malitia inhabitantium in ea.*

Rom. 11

potus priuẽtur. 34 Terrã iſtã, quæ olim admodũ erat fru-
ctifera, quæ olim in cultu Dei vberes fructus afferebat, in
qua ſola agnoſcebatur & colebatur Deus, conuertit in terrã
ſterilẽ & infœcũdam, in terram ſalſuginoſam, quaſi eſſet ſa-
le vel ſalſugine perfuſa, vt amplius fructũ non poſſet produ-
cere:* ídque nõ propter Dei mutabilitatem, quaſi is abſque
horũ demerito pro ſua tãtùm mutabilitate ſic voluiſſet eos
relinquere, (ſine pœnitẽtia enim ſunt dona Dei atque voca-
tio eius) ſed propter demeritũ & malitiam eorum qui habi-
tabant in terra illa, propter Iudæorum nimiã impietatẽ at-
que cõſummatam tãdem malitiã: qui ſicut à principio edu-
ctionis de Ægypto ſemper fuerunt rebelles & murmurato-
res, ac poſt etiam Prophetarum interfectores, ita tandem in

temp

A téporis plenitudine Prophetarum dominum interfecerunt,
& pleroſque ſeruorũ eius, vt adimplerent mẽſuram patrum
ſuorũ: & veritati Euágelicæ, quã Deus voluit mũdo prædica
ri, pertinaciſſimè reſtiterunt, vt meritò ſuper eos veniret o-
mnis ſanguis interfectorum, & vltio de eis perfecta ſumere-
tur in eorũ reprobatione & totali abiectione. 35 Econtra-
riò verò, loca deſerta & inaquoſa, in quibus antè nulla fue-
rat aqua, cõmutauit Deus in ſtagna aquarum: maximã illic
copiã præbuit aquarum, vbi prius nullæ fuerãt, & terrã quæ
prius fuerat ſine aqua, cõmutauit in fontes aquarum, dedit
B ibi ſcaturigines, vnde copioſè effluerẽt aquæ: hoc eſt, genti-
litatẽ ſiue populum gẽtium (qui prius quaſi non gens & non
populus æſtimatus, totus erat aridus & omni humore bono
deſtitutus, non habẽs ſciẽtiam Dei, neq; legis, neq; Prophe-
tarũ, in ſumma viuens ariditate) per Apoſtolicã prædicatio-
nẽ Deus abundè rigauit, ſcientia fidei donauit, ſpiritu ſan-
cto ſuo fœcundauit, & omnibus bonis copioſè adimpleuit,
ita vt nihil deſit illis in vlla gratia. 36 Et collocauit illic
Deus in populo gentiũ pauperes & famelicos, quos omnes
ibi collocauit & congregauit, tãquã in ouili ſuo, vt illic eſu
C rientes paſceret & impleret bonis, diuitibus illis & faſtidio-
ſis Iudæis in vacuitate ſua relictis: * & cõgregati gẽtium po-
puli in vna fide, in vna ſpe vocationis ſuæ, in vna doctrina
veritatis, in vno baptiſmo, in vno domino, in vno ſpiritu, con
ſtituerũt ciuitatẽ Dei, quæ eſt ſancta Eccleſia, vt inhabitarẽt
in ea, tãquã in domo domini Dei ſui: quomodo olim popu-
lus ille Iudaicus Synagogã cõſtituerat, ita hac abiecta, ſuc-
cedens in electione & vero cultu Dei gentiũ populus, nouã
cõpoſuit Eccleſiam, quæ ſupra firmã petram fundata, & per
architectos peritiſſimos conſtructa, voluntate Dei non defi-
D ciet vſque in conſummationẽ ſeculi. 37 Et qui hanc ciuita
tem inhabitant, qui priores in eam fuerant ingreſſi, ſolliciti
atq; diligentes fuerunt de proximorum ſalute, in opere Dei
ſe fideles ac ſtrenuos exhibuerunt, nequaquã otioſi defece-
runt, ſed viriliter & fortiter egerunt, ſolliciti in vicinis locis
& regionibus ſeminare verbũ Dei, aliáſq; particulares Ec-
cleſias fundare, quaſi vineas Domini ſabaoth electas: alius
ſeminabat, alius plãtabat, alius rigabat, alius quaſi ſapiens
architectus fundabat: * neque fruſtrati ſunt labore ſuo, non
fuit abſque fructu & vtilitate labor eorum. Deo enim in-

crem

Matth. 23
Lucæ 11
35 Poſuit deſertum in ſtagna aquarum, & terrã ſine aqua in exitus aquarũ.
Deut. 32
Rom. 10
1. Cor. 1
36 Et collocauit illic eſurientes:
** & conſtituerunt ciuitatem habitationis.*
Lucæ 1
Ephe. 4
Matth. 16
Matth. 28
37 Et ſeminauerũt agros, & plãtauerunt vineas:
** & fecerunt fructũ natiuitatis.*
1. Cor. 3

crementũ dante,& interius efficaciter illis coöperante, fru- E
ctum bonum protulerũt agri & vineæ, in quibus colẽdis la-
borem inſumpſerãt,& fecerũt fructum natiuitatis ,fructum
bonum & naturalẽ. * Ipſi quoq; ſinguli fideles inhabitan-
tes Eccleſiã,corda ſua cum magno ſtudio præparãtes , tales
agros ſeminabãt,& tales vineas plantabãt, ſemen verbi Dei
in illa ſtudioſè recondẽtes , vt mortuũ faceret fructum plu-
rimũ,virtutũq; germina ſollicité inſerẽtes, vt inde creſceret
vinum ſalutis : & fecerunt ipſi fructum bonum , prouentus
ampliſſimos , operũ bonorũ multam abundãtiã,in fructum

*38 Et benedixit eis, & multiplicati ſunt nimis: * et iumenta eorum nõ minorauit.*

vitæ æternæ. 38 Adfuit illis deſuper benedictio Dei,& be- F
neuolentia gratiæ eius , per quam abundanter multiplicati
ſunt fideles,&excreuerũt in magnũ numerũ multorũ milliũ,
qui antè pauculi erãt,& in numero admodũ modico:* & iu-
mẽta inhabitãtiũ Eccleſiã nõ minorauit,id eſt,fideles ſimpli
ces,qui tãquã iumẽta in ſua ſimplicitate ſub obediẽtia ma-
iorũ viuũt,nõ paucos eſſe fecit,ſed plurimos valde,in abũdã
tia maxima.Copioſa enim Dei benedictio Eccleſiam adim-
pleuit fidelibus:qui licet ſimplices ſint,& nõ multũ alta eru
ditione,in recta tamẽ fide & bona obediẽtia Eccleſiæ ſubdi G
ti,ſicut iumẽta ſuis dominis,dirigũtur à præpoſitis in via ſa-

*39 Et pauci facti ſũt, * et vexati ſunt,*

** à tribulatione malorum et dolore.*

2.Tim.3
2.Petr.2
1.Ioan.1

lutis. 39 Verũtamẽ in poſterioribus tẽporibus, & maximè
circa tẽpora nouiſſima,magna illa ſimpliciũ fidelium atque
etiã fideliũ præpoſitorũ multitudo ad paucitatẽ redacta eſt:
* inſuper & à trãquillitate illa pacis,in qua viuunt homines,
donec in ſimplicitate ſua permanẽt,turbati ſunt, & in vexa-
tionẽ cõſcientiarũ inducti:* idq; à tribulatione,anguſtia, &
dolore malorũ multorum,exurgentiũ temporis proceſſu in
Eccleſia.In nouiſſimis nanq; tẽporibus, venientibus illuſo-
ribus & falſis magiſtris plurimis,& Antichriſtis multis vnum H
nouiſſimum præcurrentibus,per diuerſa tempora multi ſe-
ducti ſunt,in maximo ſubinde numero:dũ iumẽta illa abſ-
que debita diſcretione magiſtros mẽdacij inſequẽtia,abdu-
ci ſe permiſerunt in vanos errores & prauas vanitates, mul-
tiſq; vicibus ex huiuſmodi hæreticorum tumultibus atque
ſchiſmatibus mira vexatio & perſequutio,interdũ etiã exte-
rior in corpore & corporalibus bonis , ſemper autem inte-
rior in conſcientia,exorta eſt:& mala plurimis ex horũ ne-
quitia ſimplicibus in Eccleſia proceſſerunt , quæ etiam ple-
nius implebuntur in nouiſſima Antichriſti perſequutione,
quando

A quando in errorem inducentur (ſi fieri poteſt) etiam electi.
40 Cōtentio ſe effudit ſuper principes, ſtudium contentio- *40 Effuſa*
nis inuaſit pleroſq; ex iis qui in Eccleſia, non vt iumenta, ſed *eſt cōtentio*
tanquam principes habebātur, ingenio, ſcientia, eloquentia *ſuper prin-*
præcellentes: inuaſit iſtorū pleroſq; ex ambitioſa & ſuperba *cipes.*
mente procedēs cōtētio, pro defenſandis ſuis ſentētiis, cum Mat.24
animi elatione & pertinacia: confidentes in ingeniis ſuis, aut
eruditione eloquētiave ſeculi, auſi ſunt cōtētiones ſuſcitare,
ſchiſmata erigere, hæreſes cōfingere, atq; in his ſuis placitis
defenſandis omne ſtudiū omnémq; conatum adhibere: * & ** & errare*
B hoc contentionis ſtudium, quod omnes poſſidet hæreticos, *fecit eos in*
errare facit pleroſque maiorū in inuio falſitatis & mēdacij, *inuio, & nō*
& nō in via veritatis, videlicet vt recta & regia via catholicæ *in via.*
veritatis relicta, ſequantur deuia & falſa, ſectantes ſuorum
ingeniorū adinuentiones & ſomnia, quæ ipſi nec de fidei re
gula, nec de ſcripturarū auctoritate ſumpſerunt: neq; ipſi ſo
li auctores hęreſiarchę abducti ſunt in deuia, ſed (quod ma
gis dolendū eſt) ſecū iumētorum illorū ſimpliciū plurimam
multitudinē abduxerunt & abducūt in perditionis itinera.
41 Deus tamen (qui ſuorū ſemper pauperū & humilium cu- *41 Et adiu*
C ram gerit) auxiliū præbet, & per gratiā ſuam aſſiſtit humili- *uit pauperē*
bus & pauperibus ſpiritu, qui non ſibi videntur ſapiētes, nō *de inopia:*
ſunt prudentes apud ſemetipſos, qui in ſimplicitate ſua fun- Rom.12
datæ catholicæ fidei inhærent, & rectā fidei regulam ab illis
primis operariis (qui primum operationē fecerunt in aquis
multis, id eſt, à ſanctis Apoſtolis Apoſtolicíſq; viris) traditā
cum humilitate tenēt, nec ſequuntur noua hominū vanorū
cōmenta, quātumuis loqui videantur placētia: hos ſanè pau
peres & ſimplices adiuuat Deus & cuſtodit, ne ſeducantur 1.Ioan.4
à magiſtris errorū: hos illuminat, vt lupos diſcernāt à paſto-
D ribus: hos probare docet ſpiritus, vtrum ex Deo ſint: hos ſibi
ſeruat & cuſtodit, vt non ſeducātur: quomodo etiā in illa no
uiſſima & grauiſſima perſequutiōe vltimi Antichriſti, ſem-
per aliquot ſibi eſt ſeruaturus electos: * & poſuit familias ** & poſuit*
horū pauperū, ſicut oues, ſicut gregem ſuū faciet ſimplices *ſicut oues fa*
iſtos: ita eos fundabit & cuſtodiet, quomodo paſtor gregem *milias.*
ſuum cuſtodit, ita ſe erga generationes pauperū habebit &
geret, quomodo paſtor erga oues ſuas. 42 Videbunt iſta *42 Videbūt*
qui ſunt recto corde, conſiderabunt iſtā Dei erga ſuos ele- *recti, et læ-*
ctos firmatā bonitatē (qua ſemper cognoſcit qui ſunt eius, *tabuntur:*

& ſa

2.Tim.2 & facit vt ab iniquitate diſcedant) & lætabuntur in hac Dei
*& omnis iniquitas oppilabit os ſuum. inæſtimabili bonitate & electorum ſalute : * & omnis impietas confundetur, aduerſus electos & ſanctos Dei nihil poterit omnis impietas, non poterunt aduerſus bonos præualere portæ inferi: omnes hæreſes, omnes impietates comprimentur,
Matth.16 conticeſcent & confundentur, & erunt quaſi obturato ore, vt non poſſint perſuadere malum electis Dei, & confundentur omnes errorum magiſtri, inuentores mendacij,
43 *Quis ſapiens & cuſtodiet hæc, & intelliget miſericordias domini?* omnes in nouiſſimo redarguentur, inuenientúrq; confuſi. 43 Hæc autem quæ iam diximus, quiſquis ſapiens eſt, diligenter cuſtodiet, ſollicitéq; obſeruabit: & omnis verè ſapiens in iſtis meditabitur, tota mentis attentione conſiderabit miſericordias domini, quas iam multa verborum replicatione cecinimus, neque tamen pro dignitate quicquam diximus. Abyſſus nanq; inexhauſta eſt profunditas miſericordiæ Dei, neq; ab homine, quantumuis eam conſideret diligenter aut contempletur, perueſtigari poteſt.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum Centeſimumſextum.

PSALMVM iſtum quidam conantur literali intelligentia exponere de variis caſibus qui obuenerūt olim veteri populo, quemadmodum Chaldæa Paraphraſis multa in hoc Pſalmo de Sedechia & principibus eius loquitur, de Ezechia ægrotante & ſanato, de Iona miſſo in mare, & tempeſtate ſedata, & de cariſtia tempore Iohel, aliáq; huiuſmodi. Alij de iis intelligunt Pſalmum, quæ generaliter ſecundum corpus ſolent euenire mortalibus. Nam principium Pſalmi, in quo mentio fit erroris & reductionis ab errore, exponunt de iis quos contingit à recti itineris tramite deuiare in loca deſerta & inuia: vbi periculis maximis, tū propter defectum cibi & potus, tum propter metum ferarū ſylueſtrium & viam incognitam, expoſiti, clamant ad Dominum, hunc vnicum reputantes ſuum fidele refugium: à quo & exaudiuntur, cùm ſoleat ipſe in rebus deſperatis libenter inuocatus ſuccurrere, & reducuntur ipſo duce ad viam rectam, ad loca habitata & frequentata hominibus. Quod deinde ſequitur de eſurientibus & ſiti deficientibus, vinctiſque in mendicitate & ferro, exponunt de vinctis corporaliter, qui, graui fame & ſiti in duro carcere affliguntur: qui licet ob ſuas impietates plerique ſic puniantur, ſi tamen in-

deſi

A deli corde Dominum inuocauerint,nõ rarò ſentiunt libera
tionem, vt de tetro & tenebroſo carcere educantur ad exo-
ptatam lucẽ. Quæ etiã de mare ingredientibus dicũtur,ex-
ponunt de periculis eorum qui naufragium patiũtur, qui in
rebus deſperatis inuocantes cũ fiducia Dominum,non rarò
ſentiunt Dei ſibi adeſſe auxiliũ.Quod deinde à verſu trige-
ſimotertio dicitur,de commutatione deſerti in ſtagna aqua
rum,& econtrario, exponunt de potenti cõmutatione qua
Deus loca commutat pro ſuo placito , vt vbi nunc nulla eſt
aqua,poſt annos aliquot aquarũ fluat abundantia:& econ-
B trario,vbi nunc eſt aquarum copia,ibi pòſt ariditas maxima
inueniatur. Ad hunc(inquam)modum,alij,ſecundũ litera-
lem quandam & hiſtorialem intelligentiam, præſentẽ Pſal-
mum totũ tentant exponere.Nobis tamen magis videbatur
cõuenire vt ad ſpiritum omnia illa referrentur.Et profectò
vnicuiq; attentius cõſideranti, facilè liquebit, Pſalmũ iſtum
ſpiritualem intellectũ magis quàm hiſtorialem præ ſe fer-
re.Pro quo etiã facit (meo quidem iudicio)quòd toties re-
plicatur exhortatio laudis,toties Dei inculcatur mirabilia,
C verſu eiuſmodi, Cõfiteantur Domino miſericordiæ eius, &
mirabilia eius filiis hominũ. Proinde nos in expoſitione,de
errore ſpirituali, captiuitate ſpirituali, egeſtate, fame & ſiti
ſpiritualibus,mari ſpirituali,tẽpeſtate ſpirituali,trãquillita-
te ſpirituali, commutatione ſpirituali, benedictione & fru-
ctificatione ſpirituali,totũ Pſalmi proceſſum(quantum po-
tuimus) rationabiliter & lucidè conati ſumus interpretari.
Nos tamen abſq; præiudicio ita noſtra attulimus,vt neminẽ
diuerſa ponentem per nos velimus repudiari. Verſu octa-
uo,Cõfiteantur Domino miſericordiæ eius,& mirabilia eius
D filiis hominũ.Confiteantur,videtur accipi impropriè,ſecun-
dum ſignificationem paſſiuam:vt tantundem valeat,quantũ
confeſſione cõmemorentur , vel laudando cõmemorentur.
Beatus Hieronymus ex Hebræo vertens,verbum Confitean-
tur,accipit in ſignificatione actiua : ſed accuſatiuum adiun-
git,non nominatiuum,ad hunc modum, Confiteantur Do-
mino miſericordiã eius , & mirabilia eius in filios hominũ.
Sic & Felix , Manifeſtent vel celebrent Dño miſericordiam
eius,& mirabilia eius filiis hominũ.Atq; ita ſenſus idem eſt
huius lectionis,accepto verbo in ſignificatione actiua,qui eſt
lectionis vulgatæ , accepto verbo in ſignificatione paſſiua.

BIBLIO UNIVERS

Siue enim dicas, Confiteãtur homines miſericordias Domi-ni, & mirabilia eius: ſiue ita dicas, Confeſſione laudis cele-brentur ab hominibus miſericordiæ Dñi, & mirabilia eius, eadem proculdubio ſentẽtia eſt. In eo quoq; quod ſequitur, Et mirabilia eius filiis hominũ: filiis hominum, caſus eſt da-tiui, ſubaudiendo participiũ facta vel exhibita, vt ſit ſenſus, Mirabilia exhibita vel facta filiis hominum. Cui conſonat quod (vt iam auditũ eſt) vertit Hieronymus, Mirabilia eius in filios hominum. Verſu vigeſimoſexto, Aſcẽdunt vſq; ad cælos, & deſcendunt vſque ad abyſſos. Intelligi poſſunt pro-poſito, ipſi qui deſcendunt mare in nauibus, faciẽtes ope-rationem in aquis multis, vel etiam fluctus maris. Et eadem ferè eſt ſententia, ſiue intelligas fluctus maris aſcendere & deſcẽdere, ſiue ipſos nauigãtes. Nam fluctibus maris iactan-tur ſurſum ac deorſum qui nauigãt. Nauẽ enim fluctus pro-pellunt, & inflati ipſi nauem eleuãt in aëra: concidentes verò nauem quoq; faciũt in ima cõcidere. Quomodo autẽ ſecũ-dum myſticam intelligentiam Apoſtolis Dei operatoribus illud cõueniat, Anima eorũ in malis tabeſcebat: itẽ & quod ſequitur, Turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius, & omnis ſa-pientia eorũ deuorata eſt, facilè ex illo diſcimus verbo Apo-ſtoli Pauli, (qui vnus fuit ex ipſis facientibus operationem in aquis multis, imò plus oĩbus in aquis iſtis laborauit) quod 2.Cor.1 in ſecũda Epiſtola ſuis ſcribit Corinthiis, Nolo (inquit) vos ignorare fratres, de tribulatione noſtra quę facta eſt in Aſia, quoniam ſupra modum grauati ſumus ſupra virtutẽ, ita vt tæderet nos etiam viuere, vel (vt ex Græco etiam verti po-teſt) vt deſperaremus de vita. Sed ipſi in nobiſmetipſis reſpõ-ſum mortis habuimus, vt non ſimus fidentes in nobis, ſed in Deo qui ſuſcitat mortuos, qui de tantis periculis nos eripuit & eruit. Verſu vigeſimonono, Et ſtatuit procellam eius in auram. Clarius in eandem ſententiam Hieronymus, Statuet turbinẽ in tranquillitatẽ. Item pro eo quod ſequitur, Et de-duxit eos in portum voluntatis eorum: ſic habet, Et deducet eos ad portum quem voluerũt. Et loco eius quod verſu tri-geſimonono habemus, Conſtituerunt illic ciuitatem habi-tationis, Hieronymus clarius dixit, Formabũt vrbem ad ha-bitandum. Vrbs autẽ iſta, nihil dubiũ quin illa ſit ciuitas re-gis magni, ciuitas Dei noſtri, quã alio in loco idem Pſalmi-Pſal.47 ſta cecinit, dicens, Magnus Dominus & laudabilis nimis, in ciuita

A ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius. Fundatur exultatione vniuerſæ terræ, mons Sion latera Aquilonis, ciuitas regis magni. Et in Pſalmo alio, Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei.

CENTESIMISEPTIMI PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte contexitur ex Pſalm. LVI. & LIX. Nam quinque priores verſus huius Pſalmi, vſque ad locum illum, Vt liberentur dilecti tui, habet finis Pſal. LVI. vix in vllo facta B *mutatione, niſi quòd illic gloria mea iungitur cum ſequenti, dicendo, Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara, cùm hic iungatur præcedenti, hoc modo, Cantabo, & pſallam tibi in gloria mea: ac deinde diuiſim legatur, Exurge pſalterium, &c. Et in verſu quarto, cum hic dicitur, Magna eſt ſuper cælos, illic dicebatur, vſque ad cælos. Verſus autem reliqui, poſt quintum ad finem vſq; omnes inueniuntur in Pſalmo LIX. Quæ omnia, quia ſemel expoſita ſunt, non iterum hic prolixius à nobis explicabuntur. Argumentum (quod eſt gratiarum actionis pro victorijs habitis) require ante Pſalm. LIX. Annotationes quoq; ſuis locis, ſi libet, require. Elucidationem tamen* C *non grauabimur iterare, quæ prius dicta ſunt etiam huc reuocantes, eo quod Prophetam non piguit diuerſis locis eadem canere.*

CENTESIMISEPTIMI PSALMI ELVCIDATIO.

PRO tuis erga me innumeris & inæſtimabilibus beneficiis, ô potentiſſime Deus, paratū eſt cor meum, & modis omnibus iterū iterúmq; paratum, id eſt, quàm paratiſſimum, ad te lau- D dandum, te glorificandū, tibíq; vt dignum eſt per omnia & ſpiritu & corpore famulandum: *cantabo coram te, & pſalmos dictabo atq; cantabo tibi, in omni gloria mea: ita vt quicquid in me gloriæ fuerit, quicquid virtutis, quicquid vigoris, quicquid fortitudinis, ingenij, memoriæ, affectus, cæterarúmq; viriū, omnis meus decor & gloria, ſiue quæ in corpore, ſiue quæ in anima mihi inexiſtit, totū velim in tuā laudē impendere, vt in tota gloria & virtute pro mea virili dignè tibi pſallam, tam magnificentiſſimo Dño. 2 Et quo ſit laus plenior, etiam inſtrumentis decantata muſicis, accedite huc in manus meas pſalterium & cithara, venite,

1 Paratum cor meum Deus, paratū cor meū.

** cantabo, & pſallam in gloria mea.*

2 Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara:

** exurgam diluculo.*
3 Cōfitebor tibi in popu lis dn̄e, & pſallam tibi in nationi- bus.
4 Quia ma gna eſt ſup cælos miſeri cordia tua, & vſque ad nubes veri- tas tua.
5 Exaltare ſuper cælos Deus:
**et ſuper o- mnē terram gloria tua:*
** vt liberen tur dilecti tui.*
6 Saluum fac dextera tua, & ex- audi me:
** Deus lo- quutus eſt ī ſancto ſuo.*
7 Exulta- bo, et diuidā Sichimam:
**& cōuallē tabernacu- lorum ego dimetiar.*
8 Meus eſt Galaad, et

vt in vobis pſalmum canam altiſſimo domino : *& ego pri-
mo manè, admodū diluculo, exurgā de ſtrato quietis meæ,
vt in tempore illo quietiſſimo, ſimul & amœniſſimo, diui-
nas laudes cum alacritate valeam decantare.
3 Celebrabo
te, laudémq; tibi dicam in gentibus, domine, & in omnibus
per vniuerſum orbem terrarum diffuſis nationibus populo-
rum, te laudabo in pſalmis & canticis.
4 Iuſtum verò, ac
rationabile eſt, vt tibi pſallatur in omnibus gentibus & na-
tionibus, quoniam miſericordia tua magnificata, glorifica-
ta, & exaltata eſt vſq; ad cælos, imò & ſuper cælorum altitu-
dinem : & veritas tua vſq; ad nubes magnificata eſt, hoc eſt,
vtraq; adeò ſublimis & excelſa eſt, vt à nobis comprehendi
non valeat. Nemo enim ſufficit comprehendere numerum
& menſuram magnitudinis miſericordiæ & veritatis tuæ.
5 Fac, ô potentiſſime Deus, vt ſuper cælos cognoſcatur ma-
ieſtas tua, fac per oſtenſionem potentiæ tuæ cognoſcere ho-
mines altitudinem gloriæ, & ſublimitatem altiſſimæ maie-
ſtatis tuæ, quæ cælis eſt altior, & nec cælorum amplitudine,
ſiue altitudine comprehenditur, ſed in immenſum ſuperex-
cedit altius : * & ſuper omnem terram fac cognoſci celſitu-
dinem gloriæ tuæ, vt in omnibus finibus orbis terrarum co-
gnoſcaris, & habearis is qui verè es, potentiſſimus Deus, ac
dominus vniuerſæ creaturæ : *ita (inquam) tu Deus poten-
tiſſime exalteris & glorificeris, vt electi tui, quos ad vitam
ab æterno prædeſtinaſti, liberentur, fiantque ſalui ab omni
malo. In illorum nanq; liberatione & ſaluatione, tuā ſimul
miſericordiam & veritatem ſingulariter glorificas.
6 Et
quoniam hominis opus non eſt liberare & ſaluare, tua ad id
peragendum opus eſt dextera, vt per tuam præualidam om-
nipotentiam ſalutem conſequantur electi tui, quam à ſe-
ipſis, vel ab hominibus quibuſcunq; habere non poſſunt : &
hac in re exaudi me, vt dextera tua ſalues electos, populum-
que tuum de hoſtium manu liberes : * ſic enim tu Deus lo-
quutus es in ſanctuario tuo, ita definiuiſti apud te in ſancto
& ſecreto habitaculo tuo:
7 Videlicet quòd ego Dauid,
vt rex & princeps electi populi tui, lætabor in triumphis vi-
ctoriæ, ex virtute dexteræ tuæ cōtra aduerſarios populi tui,
& diuidam terram Sichem, tanquam bello partam populo
meo: *& vallem illā, quæ Sochot dicitur, id eſt, tabernaculo-
rū, ego dimetiar, tanquā meo dominio & iuri ſubiectā.
8 Po

pulus

A pulus Galaadites mihi ſubiectus eſt, ſimiliter & Manaſſe:
populus auté Ephraim præcipua & velut capitanea eſt for-
titudo mea,& quaſi robur ac virtus capitis, id eſt, principa-
tus mei, vtpote aliis tribubus potentior, bellicoſior, & nu-
meroſior. 9 Tribus Iudæ mihi regnum præſtat, in qua &
principium fuit regni mei:* populus Moabitarum eſt mihi
velut olla & lebes oblectationis, vnde haurire poſſem deli-
cias & oblectationem, eíſque liberè vti iuxta deſiderium.
10 Super filios Edom extendam calciamentum meum, ſu-
per illos calcabo, tanquam perfecta ſubiectione pleniſſimè
B ſubiectos mihi: *Philiſthiim, Amalechitæ, & alienigenæ
per circuitum, facti ſunt mihi tributarij, & ſubiecti ditioni
meæ. 11 Et quis eſt, qui me perduxit vſq; in ciuitates mu-
nitas,vt loca etiam munitiſſima obtinerem?*quis me dedu-
xit in ciuitates Idumæorum, admodum robuſtas & popu-
loſas, vt eas cogerem ſub imperium regni Dei? 12 Quis
alius præter te Domine? qui olim videbaris abieciſſe nos,
ac velut prorſus deſeruiſſe abſq; auxilio, & non volebas cũ
exercitibus noſtris ad pugnam egredi,nolebas pugnare cum
exercitibus noſtris, nolebas tua præſentia defendere popu-
C lum tuum pugnantem: ſed quaſi à prælio abſens permiſiſti
vinci exercitus noſtros ab aduerſariis. Profectò tu qui olim
ita repuliſti populum tuum, & cum eis nolebas egredi ad
pugnam,idem ipſe nunc reſpexiſti nos,& egreſſus nobiſcum
dediſti nobis præclaras victorias. 13 Tu itaque, domine,
ſemper præſta nobis de tribulatione auxilium: ſi inſurrexe-
rint aduerſum nos aduerſarij,& tribulatores populi tui,ſuc-
curres tu nobis auxilio tuo: * verè enim vana eſt ſalus, quæ
expectatur ab homine, & prorſus vaniſſimum eſt, auxilium
& ſalutem expectare ab humana potentia,cùm tu illam ha-
D beas in manu tua. 14 Ex nobis quidem prorſus imbecilles
& impotentes ſumus magnum aliquid efficere: ſed in tuæ
virtutis fiducia & auxilio fortiter agere poterimus magnæ
virtutis opera,agemúſq; tua virtute cõfortati viriliter: * tu
quoque facillimè deſtrues, & abſque omni labore ſiue mo-
leſtia ad nihilum deduces, omnipotenti fortitudine tua,ad-
uerſarios noſtros, quanticunque tandem ſiue numero, ſiue
fortitudine extiterint: propter quod,in te ſemper fiduciali-
ter perſtare volumus, & tuo ſancto cultui ſemper inhærere,
neq; abſcedere abs te in perpetuum.

meus eſt Manaſſes, & Ephraim ſuſceptio capitis mei.
9 *Iuda rex meus,* *Moab lebes ſpei meæ.*
10 *In Idumeã extẽdã calciamentũ meũ:* *mihi alienigenæ amici facti ſunt.*
11 *Quis deducet me in ciuitatẽ munitã?* *quis deducet me vſq; in Idumæam?*
12 *Nõne tu De⁹? qui repuliſti nos, et nõ exibis Deus in virtutibus noſtris.*
13 *Da nobis auxiliũ de tribulatiõe:* *quia vana ſalus hoĩs.*
14 *In Deo faciem⁹ virtutẽ:* *et ipſe ad nihilum deducet inimicos nr̃os.*

CENTESIMIOCTAVI PSALMI

ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte videtur maledictiones continere aduerſum hoſtes prolatas. Perſonæ autem Chriſti applicari eum contra ſuos hoſtes & interfectores Iudæos, & ſingulariter etiam contra Iudam proditorem, qui illorum vnus erat, vel ex hoc fit manifeſtum, quòd Petrus Apoſtolus in 1. capit. Actuum Apoſtolorum, de Iuda proditore verba faciens, partem huius Pſalmi impletam dicit fuiſſe impletam, illud videlicet quod habet verſus ſeptimus, Epiſcopatum eius accipiat alter. Quamuis ergo ſecundum ſubſtratum literæ ſenſum, poſsit accipi vt à Dauide contra ſuos hoſtes, F
Doeg Idumæum, & alios huius ſimiles prolatus, qui ipſi innocenti apud Saulem detrahebant, & alioqui ſatis ad malum Dauidis propenſum magis exaſperabant, ſecundum tamen veritatem & intellectum præcipuum, ipſius Chriſti eſt oratio, in qua patrem alloquens, & inuocans iudicem, hoſtium ſuorum propoſita malitia, & ſua è regione innocentia, dignam deinde vltionem peruerſorum deſcribit, tam in perſonis propriis, quàm in relictis liberis, vxoribus & bonis omnibus: idq; facit multis verſibus, in quibus ea quæ impiis veritatis contradictoribus ventura erant ex Dei iudicio, vt præuidebat, ita exprimit, & ſecundum diuinæ iuſtitiæ conformitatem eadem etiam G
precari videtur. A verſu autem vigeſimo ad finem vſque ſuã paupertatem & afflictionem exponens à Deo ſalutare poſtulat auxilium, in concluſione tandem liberatori promittens laudis cantica.

CENTESIMIOCTAVI PSALMI

ELVCIDATIO.

Hebræ.4

1 *Deus, laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris, & os doloſi ſuper me apertum eſt.*

DOMINE Deus pater meus, cuius oculis nuda & aperta ſunt omnia, qui omnia noſti vt in veritate ſe habent, tu ne tacueris laudem: quoniam ecce ora peccatorum, & hominum nequam contra me aperta ſunt ad blaſphemias atque conuicia, vt dum illi contra me blaſphemantes impiè falsò loquuntur, tu econtrario meam laudem prædices, & prædicari facias, meámque innocentiam manifeſtam facias, tuum mihi impendendo auxilium: dum illi improperia, conuicia, & blaſphemias aduerſum me effutiunt, tu econtrario me apud tuos prædices, meum nomen mundo clarifices, ſicut ego te mundo clarificaui: qua etiam cauſa potiſſimum iſti impij nunc aduerſum me impudentia ora ſua aperiunt. 2 Loquuti ſunt aduerſum me linguis mendacibus atqi

2 *Loquuti ſunt aduer-*

A atq; fraudulentis,mihi detrahentes,méq; calūniantes abſq;
cauſa,propter ſuam peruerſam nequitiam : & ſermonibus
odij ex omni parte me circundederūt, odioſis verbis omni
ex parte me aggreſſi ſunt,verbis duris & grauibus, aut etiā
verbis detractoriis & diffamatoriis, quibus me conati ſunt
omnibus reddere odioſum:appellantes me ſeductorem po-
puli,vini potorem,voratorem,publicanorum amicum, ſab-
bathi violatorem,Dei blaſphematorem, aduerſum princi-
pes ſeditioſum,cum dæmonibus pacta habentem, aliáq; hu
iuſmodi:*abſq; omni rationabili cauſa impugnauerūt me,
B omni qua valuerunt virtute mihi machinantes mala, conſi-
lium facientes,nunc quomodo mihi os obſtruerent, & con-
fuſum me redderent, impoſito ſilentio, quomodo aliquid
ex ore meo raperent in calumniam,nunc quomodo me per
derent,aut dolo tenerent,& interficerent:atque hæc omnia
abſq; vlla cauſa,abſq; vllo meo merito, cum nihil aduerſus
illos egerim,ob quod iuſtè talia aduerſum me debuerint,
aut potuerint machinari. 3 Imò verò, loco eius quod me
diligere debebant,pro dilectione quam mihi debebant, vt
benefactori,ipſi malum reddiderunt, & detraxerunt mihi:
C cùm diligere me pro acceptis beneficiis debuiſſent, non ſo-
lum non dilexerunt, verumetiam hoſtiliter mecum egerūt,
contra me mala loquentes, mihíq; vbicunq; poterant, tam
in nomine, quàm in vita aduerſantes : *ego verò non ſum
commotus ad impatientiam,patienter tuli illorum impro-
bitatem, non reddidi malum pro malo, non maledicebam
maledicentibus : ſed orabam ad te Domine, commendans
tibi cauſam animæ meæ, ad te in oratione leuaui ſpiritum
meum,vt tibi vindictam committerem,& ipſe non offende-
rem in te per impatientiam. *Orabam etiam pro illis mihi
D detrahentibus & aduerſantibus, vt ignoſceres eis & parce-
res, donec viderentur neſcire quid facerent, donec non ex
obſtinatione eorum peruerſitas cerneretur procedere,do-
nec ſpes apparebat vlla conuerſionis eorum. 4 Et ipſi om-
nis beneficij immemores , prorſúſque ingrati in omnibus,
mea manſuetudine nihil emolliti , mea patientia nihil
emendati ,apponebant beneficiis maleficia , pro bonis
rependebant mala : * & pro dilectione mea , qua ego il-
los dilexi,item & pro dilectione mei, qua me ipſi debuiſ-
ſent meritò diligere , reddiderunt mihi odium : cum ego

ſum me lin-
gua doloſa,
& ſermoni
bus odij cir
cundederūt
me:
Ioan.7
Matth.11
Ioan.9
Lucæ 5
Lucæ 11
** & expu-*
gnauerunt
me gratis.
Lucæ 20
Ibidem.
Matth.26
3 *Pro eo vt*
me dilige-
rent,detra-
hebāt mihi:
** ego autē*
orabam.
4 *Et poſua*
runt aduer
ſum me ma
la pro bonis,
** & odium*
pro dilectio
ne mea.

illos amarem,neq; ſolum lingua diligerem, ſed opere & ve-
ritate dilectionem abundè oſtenderē, eorum languidos cu-
Matth.8 rando,eóſq; veritatis Euangelicæ doctrina paſcendo, inſu-
per & peccata tollendo,languores auferēdo,& dolores por
tando,ac proinde meritò me prius amantem & benefacien-
Hebr.12 tem ſaltem redamare debuiſſent, ipſi non ſolum non amo-
rem rependerunt,ſed inſuper odium crudele,quod & opere
teſtati ſunt, grauiſſimam aduerſum me contradictionē ſu-
5 *Conſti-* ſcitantes,vſque ad ignominiæ opprobrium. 5 Et quoniam
tue ſuper eū tanta eſt,tamq; peruerſa & obſtinata illorum impietas, iu-
peccatorē: ſte tu ſancte pater,iudex animæ,& defenſor cauſæ meæ,cui
cauſam meam commendaui ſecundum tuam iuſtitiam, rigi
dum & ſeuerum in illos exercebis iudicium : quod ſicut tu
ex ordinatione tuæ iuſtitię illis ſuperinducere decreuiſti, ita
ego meam voluntatem tuæ conformans,pre cor illis eueni-
re,ad tuæ iuſtitiæ glorificationem,& iuſtam tantæ impieta-
tis vltionem.Itaq; tu conſtitues ſuper eum peccatorem, ſu-
per populum illum impium, & omnes illos iniquos aduer-
Iob 41 ſarios meos,tu iudex iuſte dominari facies impiū : primum
Ioan.8 quidem,tradendo illum in manus crudelis illius tyranni &
exactoris diaboli, qui eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ,&
primus impietatis auctor,& pater mendacij, ex cuius parte
ſunt omnes qui imitantur illum : deinde etiam hominibus
* *& diabo* impiis & crudelibus tyrannis eos ſubiiciendo, vt ab illis di-
lus ſtet à gna afflictione puniti,ſuæ perfidiæ debitas pœnas luant:*&
dextris eius. diabolus ille malignus ſtabit à dextris illorum, ſemper illis
2.Tim.2 aderit,& velut obſeruabit,tanquam captiuos eos tenens la-
queis ſuis,vt ad omne malum inſtiget ſuæ traditos poteſta-
6 *Cum iu-* ti,ac pòſt in damnationem ſecum abducat æternam. 6 Cū
dicatur,ex- iudicium fiet de eis,non inuenietur excuſatio,nō abſoluen-
eat condem tur liberi,ſed condemnati exibunt, referent ſententiā con-
natus: demnationis, quia mortis damnatione ſunt digni: * imò &
* *& oratio* oratio eorum reputabitur immunda & ſordida,quaſi pecca
eius fiat in tum:etiam cum ore videbuntur clamare,& in hypocriſi ſua
peccatum. ſe orare ſimulauerint, labiis tantùm orantes, quaſi ſordida
oratio eorum repelletur, nō erit exaudibilis:quia cor lōgè
eſt à Domino,quod impietate plenū eſt:imò erit oratio illa
execrabilis,quoniā cū irreuerētia & hypocriſi orantes quo-
7 *Fiāt dies* dammodo tentare Deū videntur. 7 Dies illorū pauci fient
eius pauci : & modici,abbreuiabitur duratio vitæ eorū,morte præma-
tura

A tura & intempeſtiua morientur,ſicut & ipſi innocenti mor-
tem iniuſtã ſunt meditati:*& eorũ epiſcopatũ,eorũ munus ** & epiſcopatum eius accipiat alter.*
quo à Deo honorati ſunt atq; ſublimati,alij accipient:quẽ-
admodum pontificum & ſcribarum ſynagogæ dignitas ad
apoſtolos eorúmque ſucceſſores tranſlata eſt:& impius ille
traditor Iudas, dux omnium interfectorum innocentis Do
mini ſui,apoſtolatus munere priuatus eſt,laqueo ſibi animã
ante tempus extorquens,& in locum eius ſuffectus eſt, atq;
ſubſtitutus alius.Imò & totus ille Iudæorum populus, qui Matth. 27
prius omnibus populis ſpeciali ſua ſanctificatione præemi- Actuum 1
B nebat,exiſtens gens ſancta, populus peculiaris ex omnibus
gentibus,& regnũ ſacerdotale,ſiue ſacerdotiũ regale, perdi
dit omnẽ hanc præeminentiã,& ſucceſſit illi populus alter Exod.19
ex gentibus,qui iam genus electũ appellatur, gens ſancta, 1.Petr.2
populus peculiaris, & regale ſacerdotiũ. 8 Fient filij eorũ *8 Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua.*
orphani,& vxores eorũ fiẽt viduæ. Ipſis enim hoſtiũ manu
cadentibus,relinquentur eorũ liberi abſq; patre,& erũt or-
phani,vxor autẽ viro deſtituta erit vidua:quod certè nõ mo
dica eſt morienti afflictio,videlicet pręter omnem dolorem
vulneris,relinquere matrẽ pauperẽ ſuperſtitẽ, multis onu-
C ſtam prolibus,& proles multas in paupertate ſuperſtites, vt *9 Nutantes transferantur filij eius & mendicent:*
non habeant vltrà qui ipſis de vitæ neceſſariis proſpiciat.
9 Filij eorũ nutantes & inſtabiles,de loco ad locũ(iuxta mo
rem nutantium)ſe transferent, vel ab hoſtibus transferẽtur
de loco ad locũ, & in tanta egeſtate atq; penuria expulſi pa
triis ſedibus viuent, vt mẽdicatim ſibi victum cogãtur quę- ** & eiiciantur de habitationibus ſuis.*
ritare:& eiiciẽtur de patriis ſedibꝰ,de habitationibus quas
inhabitauerant patres eorum:non permittentur inhabitare
terrã quã patribus eorũ Deus ſingulari miraculo donaue-
rat,ſed diſpergentur,& captiui ducẽtur in omnes gentes, & Lucæ 21
D erunt exules per orbẽ vniuerſum ſeruientes ſub tributis, in
ſeruitute & deſpectione maxima. 10 Scrutabuntur fœnera-
tores omnẽ ſubſtãtiã eorũ, exactores quibus officiũ cõmiſ- *10 Scrutetur fænerator omnem ſubſtãtiam eius:*
ſum fuerit ſpoliandi deuictas & bello captas ciuitates, peni
tus nihil relinquent,quin omnia prædentur & auferant : vt
de patriis bonis,illis fugiẽtibus, aut in captiuitatẽ vel diſper
ſionẽ abeuntibus, nihil liceat ſecũ auferre:* & alieni,id eſt, ** & diripiant alieni labores eius.*
hoſtes prorſus extranei,imò aduerſarij,diripient labores eo
rum : quæcunque illi collegerant & theſaurizauerant in
vſus ſuorum filiorum atq; hæredum,non ad filios aut hære

des legitimòs peruenient,ſed rapientur ab hoſtibus, etiam
vſq; ad occultiſſima, & minima quæque omnia prædaturi.
11 *Non ſit* 11 Non erit qui illis in tanta oppreſſione poſitis poſſit vllo
illi adiutor: vel conſilio vel auxilio ferre ſuppetias : *neq; ſolum ipſis
**nec ſit qui* non erit auxilium,ſed neq; filiis eorũ, quos orphanos relin-
miſereatur quent,vllus continget miſerator, neq; cũ pupillis eorũ quiſ-
pupilliseius. quam aget miſericorditer. Nam abſq; miſericordia plerique
cadent, interfecti hoſtium gladiis, alij patriis eiicientur ha-
12 *Fiat na* bitationibus,& bonis omnibus ſpoliabũtur, quę ſibi theſau
ti eius in in rizauerãt patres eorũ,ducétúrq; ſic nudi & miſeri in omnes
teritum: gentes captiui,in afflictione nimia. 12 Imò & in perditionẽ
** in genera* dabuntur filij eorum,plurimorũ filij ſimul cum parentibus
tione vna imò in oculis parentũ interficientur, ad maioré parentũ af-
deleatur no flictioné:*neq; pauci erunt,quorũ progenies hoſtiũ gladio
meneius. maximè infirmata ac pene extincta, licet ad modicum poſt
13 *In memo* morté parentũ ſubſiſtet, mox tamen vnica abſumpta gene-
riã redeat i ratione deficiet.Nã quod pene extinctũ eſt,ſi nõ reparetur,
niquitas pa citò prorſus deficiet. 13 Ante oculos Domini redibit ad cõ
trum eius ſiderationé iniquitas parentũ eorũ,vt adducatur ſuper eos
in cõſpectu vltio grauiſſima,quaſi pro omniũ parentũ ſuorum delictis,
Domini: vt inquiratur ab iſtis homicidis, qui adimpleuerũt menſurã
Matth.23 patrum ſuorum,ſanguis omniũ iuſtorum & prophetarũ,qui
** & pecca* effuſus eſt ab origine mundi, ita ſcilicet vt grauiſſima de eis
tum matris ſumatur vltio:*& peccatũ matris eorũ non erit in obliuio-
eius non de ne,quantũ ad punitioné eorum,vt etiam pro illo adducatur
leatur. ſuper illos vltio : hoc eſt,vltione tam graui, tam manifeſta,
Rom.11 tam horribili videbuntur puniri,vt appareat Deũ,quicquid
14 *Fiant* vnquã peccati admiſerũt parentes, ſuper hos eorũ poſteros
contra Do impoſuiſſe,& ad horũ punitioné grauioré, reuocaſſe ad me
minum ſem moriam. 14 Derelicti quoque & reprobati à Deo, ita ef-
per: ficientur obſtinati in ſua malitia, vt ſint perpetuò contra Do-
** & diſpe-* minũ,nunquã redeant in gratiã, donec venerit conſumma-
reat de ter- tio ſeculi, quando eorum reliquiæ ſaluæ fient: * & prorſus
ra memo- de terra viuentium,de ſancta Eccleſia & militante & trium-
ria eorum: phante,peribit eorũ memoria, erunt quaſi incogniti & ex-
** pro eo* tranei à veris Eccleſiæ fidelibus, & erit execrabilis ac dete-
quòd nõ eſt ſtabilis eorum memoria,vſq; dum venerit tempus conſtitu
recordatus tum conuerſionis eorum, quo conuerſi recipiantur in gra-
facere miſe tiam:*propterea quòd non cogitauerunt facere miſericor-
ricordiam. diam,propterea quòd crudeliter nimiũ ſemper egit iſta ge-

A neratio,non ſolũ cum ſeruis Dei & prophetis quos percuſſe
rũt & interfecerũt,verumetiam cum Prophetarũ domino,
quem crucifixerunt. Propter quod meritò iudicium illis fiet Iacobi 2
ſine miſericordia, qui non fecerunt miſericordiam. 15 Et 15 *Et per-*
perſequuti ſunt filium hominis, pauperem,humilem,man- *ſequutus eſt*
ſuetum & egenum, qui erat virorum nouiſſimus, imò ver- *hominẽ in-*
mis & non homo,hominem dolentem corde,virum dolorũ *opẽ & men*
& ſcientem infirmitates, qui totam vitam in multa auſteri- *dicũ & com*
tate trãſegit atq; doloribus multis:vt hunc(inquam) filium *punctũ cor-*
hominis ſic pauperem & afflictum morti traderent. Non e- *de mortifi-*
B nim ſatis illis erat videre filium hominis miſeris modis tra- *care.*
ctatum,flagellatum,ſpinis coronatum,veſte regia & arundi- Eſaiæ 53
ne illuſum: non (inquam)ſatis illis erat videre innocentem Pſalm.21
filium hominis, quaſi leproſum & quaſi nouiſſimum viro- Eſaiæ 53
rum, abſq; decore & ſpecie, vt meritò debuiſſent intima il-
lorũ commoueri viſcera ſuper tanta innocentis miſeria: ve-
rùm inſuper ad mortem illum popoſcerunt, vocibus fortiſ- Matth.27
ſimis inclamantes, Tolle, tolle, crucifige eum. Propter quod, Eſaiæ 53
non mirum ſi iuſta Dei vltio non vna aliqua modica pœna
contenta quieſcat,ſed punitione multiplici penitus eos ve-
C lit diſperdere. Iuſtum eſt enim,vt pœna culpæ reſpondeat.
16 Dilexerunt maledictionem, quæſierũtq; eam in praua Ioan.19
ſua nequitia,& inuenient eam:benedictionẽ verò odio ha- 16 *Et dile-*
buerunt,atq; à ſe abegerunt,& nõ veniet eis. Non eſt quod *xit maledi-*
conquerantur impij iſti,malè & iniquè ſecum agi in his pu- *ctionem, &*
nitionibus. Accipiũt enim quod ſemper quæſierunt & dile- *veniet ei, &*
xerunt,& eo priuantur quod ſemper fugerũt. Omnibus nã- *noluit bene*
que cogitationibus cordis,ſermonibus oris, & operibus ma *dictionem,*
nuum ſuarum impietate plenis, nihil aliud viſi ſunt quære- *& elongabi*
re, quàm maledictionem mortis & perditionis æternæ: be- *tur ab eo.*
D nedictionem autẽ & ſalutem viſi ſunt quàm maximè fuge-
re,dum nihil ea dignũ voluerunt operari:& quomodo quę- Rom.6
ſierũt perditionem, ſic eueniet eis (accipient enim mortem
peccati ſtipendium)vt benedictionem à qua ſemper abhor-
rere viſi ſunt,à qua ſemper ſe elongauerũt,ſtudio prauæ vo-
luntatis, nequaquam percipiãt filij maledictionis atq; per-
ditionis æternæ: quomodo econtrario iuſtis ac timentibus 17 *Et in-*
benedictio, quam ſemper quæſierunt,veniet, & maledictio *duit maledi*
quam oderunt, elongabitur ab eis. 17 Induentur impij iſti *ctionẽ ſicut*
maledictione ſicut veſtimẽto,ex omni parte illos circũdabit *veſtimentũ.*
male

** et ītrauit ſicut aqua ī ĩteriora eiꝰ, et ſicut oleũ in oſſibꝰ eiꝰ. 18 Fiat ei ſicut veſtimẽtũ quo operitur: et ſicut zona qua ſemper præcigitur. 19 Hoc opꝰ eorũ qui detrahũt mihi apud dñm: *& qui loquũtur mala aduerſus animã meã. 20 Et tu domine domine fac mecũ propter nomen tuum: * quoniã ſuauis ē miſericordia tua. 21 Libera me, quia egenus & pauper ego ſum: *et cor meũ conturbatũ eſt ĩtra me. 22 Sicut vmbra cum declinat, ablatus ſum:* Pſalmo 21 ** & excuſ-*

maledictio, operiétque perditio, quomodo veſtimentum eis ſicut omni parte circundabit hominem : * imò in ipſos intrabit, quomodo aqua quæ bibitur intrat in interiora hominis, imò vſq; ad penitiſſima eorum penetrabit, ad modum olei, cuius virtus etiam vſq; ad oſſa penetrat, & intra oſſa ſe porrigit. Eſt enim ſicut oleũ maximè penetratiuũ, ita & impiorum maledictio. 18 Fiet (inquam) illis maledictio quaſi veſtimentum, quo operiuntur homines, vt ſic penitus maledictione circundentur, & ad modum zonæ, qua homo per medium ſui per totum corpus cingitur, vt quomodo totũ corpus zona cingit & ſemper cingit, ita maledictio impios illos penitus circundet : hoc eſt, maledictio & perditio totos F ipſos peruadat, tam ſecundum corpus quàm ſecundum animam, ſemélq; correptos & peruaſos, in perpetuum affligat. 19 Hoc erit eorum qui detrahunt mihi opus ante Dominũ; hæc punitio illis qui mihi aduerſantur eueniet Domino: ſic illis fiet, talis vltio exercebitur ex iuſto iudicio Dei aduerſum illos qui me gratis perſequuti ſunt : * & talis manet vltio eos qui mala loquũtur aduerſus animam meam, qui inſidiantur vitæ meæ, qui aduerſum me conſilium faciunt, & doloſis adinuentionibus cogitant quomodo me interficiãt, G & veritatem Euangelij opprimant. 20 Et tu pater, Domine ſancte, age mecũ benigne pro tua miſericordia: propter gloriam nominis tui miſericorditer fac mecũ, & cum omnibus meis fidelibus qui futuri ſunt vſque in cõſummationem ſeculi, in bona voluntate tua:* tua nanq; miſericordia ſuauis eſt, dulcis & benigna, ita expoſcit tua miſericordia, vt cum me miſero agas, non vt illi impij crudeliter, ſed tanto magis miſericorditer, quanto illi magis crudeliter. 21 Libera me Domine, quoniã ego pauper & egenus ſum, humilis & deſpectus, vir dolorũ, in multis tribulationibus degens, H opprobrium hominũ & abiectio plebis:* & præ nimia afflictionum miſeria cor meum conturbatur intra me. 22 Ad nihilũ deuenit vita mea, abſtulerunt me de vita iſti impij, & finem meum appropinquare fecerunt, ad eum modum quo vmbra continuò ad nihilum tendit, poſtquã declinat, quando iam eſt ſol occaſui proximus:* & quemadmodum locuſta nuſquam habet fixam ſedem, ſed vbicunq; reperitur, abigitur, loco pellitur, & velut excutitur: ita de hoc mũdo ego ſum excuſſus, nimiæ perſequutionis tumultu ſiue impetu,

nec

A necpermittũt inimici in hac vita me habere requiẽ.* Item
quomodo locuſtæ tanquam noxiæ,corrodẽtes terrænaſcen
tia,abiguntur & excutiũtur , vbi earũ fuerit copia,ſic & ego
ab inimicis meis,tanquam noxius & peſtifer homo,tãquam
ſeductor & corruptor hominum,tollor de medio. 23 Vixi
inter eos in magna ſobrietate & tenuitate , continuò ferè
ieiunis,& frequenter inediam patiens:tam eram occupatus
in iis quæ erant patris mei, in illis docendis atq; erudiendis,
vt ita nonnunquam præ virium defectu nutarent & vacilla-
rent genua mea, nec valerem ſupra pedes firmus conſiſtere:
B * & caro mea immutata eſt,facta velut marcida atque exu-
ſtione conſumpta , propter defectum olei: quoniam multo
tempore abſq; vnctione fui,quicquid ad corporis curam at-
tinebat negligens , propter orationis & prædicationis ſtu-
dium,ita vt propter cibum neglectũ,viribus deſtituerer in-
terius,& ob neglectã vnctionem(qua pro carnis reparatio-
ne aduerſum nimium calorem & exhalationum fœtorem
homines vti ſolent) viſa fuerit caro mea velut areſacta , &
mirũ in modum immutata. 24 Et ego in omnibus quæ a-
gebã,factus ſum illis in deriſum atq; in opprobriũ , & quaſi
C ludum & iocum me ſibi fecerunt:conſiderauerunt me, & in
deriſionis ſignum mouerunt ſuper me capita ſua. 25 Ve-
rùm contra horum prauam malitiã præbe tu mihi auxiliũ,
ô domine Deus meus:illis me irridentibus atq; ſubſannãti-
bus;tu me adiuua miſericorditer: * de manu illorum perſe
quutorũ meorum ſalua me propter tuam miſericordiã,cu-
ius eſt ſemper miſeris miſereri,afflictiſque in opportunitate
adferre auxilium. 26 Et fac illos experiri,quod hæc vltio
tua ſit,quòd punitio iſta quam in ſe perſentiẽt,tua ſit, quòd
à te procedat :talẽ ſentiãt vindictam ab vltrice manu tua,vt
D cognoſcant diuinum ſibi ſuperueniſſe iudicium , vt cogno-
ſcant in manus tuas ſe incidiſſe , in quas eſt horrẽdum inci-
dere : * & quòd tu domine iſtam omnem punitionem & o-
mnia mala iſta in tua præualida potẽtia feceris, induxeríſq;
ſuper eos : ipſo vltionis pondere cognoſcant nõ humanum,
ſed diuinum eſſe iudicium,quo obterũtur. 27 Maledicent
quidẽ illi mihi ſeruo tuo,ſed maledictio eorũ apud te con-
uertetur in benedictionẽ: illi blaſphemabunt, mala impre-
cabuntur,mala loquentur contra ſeruum tuum,cogitabunt
afflictionẽ & perditionem: & tu econtrario cogitabis ſuper
ſeruo

ſus ſum ſicut locuſtæ.

23 *Genua mea infirmata ſunt à ieiunio:*

* *& caro mea immutata eſt propter oleum:*

24 *Et ego factus ſunt opprobrium illis , viderunt me, & mouerunt capita ſua.*

25 *Adiuua me domine Deus meus:*

* *ſaluum me fac ſecundum miſericordiam tuam.*

Hebr.10

26 *Et ſciẽt quia manus tua hæc:*

* *et tu domine feciſti eam.*

27 *Maledicent illi, et tu benedices:*

Hiere.25 ſeruo tuo cogitationes pacis & non afflictionis, ſalutis non
Pſalm.84 perditionis, loqueris pacem erga ſeruum tuũ,& bene item
facies illi in bona voluntate tua: * qui contra me hoſtiliter
inſurgunt,vt aduerſentur mihi,vt me oppugnent, mihi no-
ceant, tua benedictione mihi præbente auxilium, confun-
dentur, cùm non potuerint ſui cordis impia perficere deſi-
deria,& ego ſeruus tuus cum mihi adhærentibus, in te læ-
tabimur adiutore & ſaluatore noſtro. 28 Qui detrahunt
mihi,qui contra me loquuntur mala, ipſi induentur confu-
ſione & pudore, & operientur confuſione ſua ſicut indu-
mento:ſic eis adhæreat confuſio,ſic eos totos operiat,ſic pe-
nitus circumueſtiat,ſic eam vbique circunferant, quomodo
diplois ſiue veſtimentum adhæret corpori, & ipſum operit.
29 Ego verò illis datis in confuſionem & opprobrium ſem-
piternum,collaudabo dominum vehementer, & quàm ma-
gnificentiſſimè potero,per os meum & labia mea, canendo
illi cantica laudis & actionis gratiarum: * & in medio mul-
torum,coram multis fidelibus,in medio Eccleſiæ ſanctæ,pa
lam omnibus laudes canam tibi ego,& quicunque mihi ad-
hæſerint fideles mei. 30 Quoniam dominus Deus pater
meus aſtitit mihi pauperi, cũ in afflictione eſſem, à dextris,
tanquam paratus ferre afflicto auxilium, tanquã intendens
mihi,atque ſaluti meæ proſpiciens, non me reliquit ſolum,
Ioan.8 ſed mecũ adfuit in tribulatione:*ad hoc(inquã)mihi à de-
xtris ſic aſtitit,vt non ſineret animam meam venire hoſtibus
in perditionem, vt non eam permitteret in mortem æternã
dari,aut in inferno permanere, ſed de manibus perſequen-
tium eam faceret ſaluam in vitam æternã, quemadmodum
& omnes qui ex mea parte ſunt,ab omni malo ſaluos faciet
in regnum ſuum cæleſte & vitam æternam.

** qui inſurgunt in me, confundantur: ſeruus autem tuus lætabitur.*
28 Induantur qui detrahũt mihi pudore, & operiantur ſicut diploide confuſione ſua.
29 Confitebor domino nimis in ore meo:
** & in medio multorũ laudabo eũ.*
30 Qui aſtitit à dextris pauperis:
** vt ſaluam faceret à perſequẽtibus animã meam.*

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumoctauum.

VERSV tertio,Pro eo vt me diligerent, detrahebãt mi-
hi.In Græco eſt, ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με, quod ad verbũ ſo-
nat,Pro diligere me:quod Latini interpretes rectè expreſſe-
rũt circũloquendo,Pro eo vt me diligerẽt,hoc eſt,loco eius
quod me diligere debuerãt,vt ſit ſenſus, Cũ me debuiſſent
diligere,detrahebant mihi. Veruntamen Græca illa lectio,
Pro diligere me,poſſet etiã aliter intelligi,ad hunc ſenſum,
Pro eo ꝙ ego dilexi eos, detrahebant mihi:hoc eſt, pro di-
lectio

A lectione qua ego illos dilexi, vel propterea ꝙ ego illos dilexi, & propter opera dilectionis quæ illis oſtendi, ipſi mihi reddiderũt mala detrahentes mihi. Cui ſententiæ conſonat quod vertit Hieronymus, Pro eo quòd eos diligebã, aduerſabãtur mihi. Alij ex Hebræo vertunt, Pro dilectione mea: quod vtrãq; ſentẽtiã patitur. Poteſt enim hoc vel actiuè vel paſſiuè exponi, pro dilectione mea, videlicet qua ego diligo illos, vel pro dilectione qua ego diligi deberẽ ab illis, quẽadmodũ in verſu quarto, cum dicitur, Odium pro dilectione mea. Verſu eodem, Ego autem orabam. Exemplum hîc

B accipe quomodo nõ ſtatim ad blaſphemias cõuerti debeas, vbi hominũ in quos beneficia collocaſti, ſenſeris ingratitudinẽ, quomodo non ſtatim furere & exclamare debeas, vbi malum acceperis pro bono, quemadmodum pleriq; faciũt, nõ rectè inſtituti in patientia & longanimitate Dei, qui ſolẽ ſuum ſemper oriri facit ſuper bonos & malos, gratos & ingratos: magis verò ad Deũ nos debemus cõuertere, vbi hominũ perſenſerimus ingratitudinem. Idque duplici ratione. Primũ quidem, vt noſipſos cõſolemur in domino, ne in impatiẽtiam corruẽtes, meritum perdamus operis boni, quod Matth. 5

C proximo licet ingrato impendimus. Cogitare enim debemus, quòd ad dñi gloriam, ex bono corde & ſyncera voluntate, hoc aut illud fecimus: tametſi ille cui factũ eſt, non eo animo id acceperit, tametſi pro bono malũ reddat: atq; ita, cũ ab homine nullam viderimus redire gratiam, ad Deum tanto affectuoſius conuerſi, ipſum orabimus, noſtra quæ ingratis impẽdimus aſpicere, acceptáq; & grata habere, vt pro factis ipſe nobis retribuat, ob cuius honorẽ ea fecimus. Secundò, pro illis ingratis ad Deum orabimus, vt beneficium beneficio cumulemus: quẽadmodũ in cruce Saluator facie-

D bat, & Stephanus optimi magiſtri bonus diſcipulus, inter volitantes lapides. Verſu ſeptimo, Et epiſcopatũ eius accipiat alter. Beatus Petrus Apoſtolus, in primo capite actuum Apoſtolicorũ verba faciens coram fratribus, hanc partem peculiariter ad Iudam proditorem refert, cum ita ait, Viri fratres, oportet impleri ſcripturam, quam prædixit ſpiritus ſanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum qui comprehenderunt IESVM, qui connumeratus erat nobis, & ſortitus erat ſortem miniſterij huius. Et poſt pauca, Scriptũ eſt in libro Pſalmorum, Fiat commoratio eorum deſerta, Lucæ 23 Act. 7

& non

& non ſit qui inhabitet in ea: & epiſcopatũ eius accipiat alter. Et quidẽ de Iuda, quomodo præſens locus ſit impletus, notiſſimũ eſt. Aduertendũ tamen quòd non omnino ſingulariter Pſalmus intelligatur de Iuda proditore & duce eorũ qui comprehẽderũt dominũ, verumetiã de omnibus quorum cõſilio & auxilio ille ſuã proditionẽ exercuit, & quorũ conſenſu CHRISTVS interfectus fuit. In hoc autẽ numero fuerunt primi, Scribæ, Phariſæi & ſeniores populi, deinde &
Matth.27 populus vniuerſus, qui corã Pilato clamauit, dicens, Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Propter quod nos in elucidatione oſtẽdimus, quomodo etiã de his præſens particula intelligatur, quomodo videlicet Scribarũ & Phariſæorũ epiſcopatũ alij acceperunt, ſimiliter & epiſcopatũ totius Iudaici populi populus alter. Cęterùm, quòd ante hũc verſum ſeptimũ in Pſalterio Romano ponitur verſus alius, qui non eſt in Hebręo, neq; in Græco, neq; in Pſalterio Gallicano, videlicet iſte, Fiat habitatio eius deſerta, & nõ ſit qui inhabitet in ea, videtur hoc factũ eſſe ex eo quòd beatus Petrus hos duos verſus in ſuprà citato loco pariter iũctos adducit, vt videri poſſit ex Pſalmo vno duos illos verſus fuiſſe à Petro citatos. Verùm nõ ita res habet. Nã verſus ille, Fiat habitatio &c. ex Pſalmo 68. adducitur, qui ſicut & iſte, malas imprecationes videtur continere. Verſu nono, Nutantes tranſferantur filij eius. Clarius ex Hebræo legũt Hieronymus & Felix, Inſtabiles vagentur filij eius. Nutantes enim, valet, inſtabiles. Qui enim nutãt firmi non ſunt, neq; bene ſtabiles, dũ hac & illac mouentur. Verſu decimo, Scrutetur fœnerator omnẽ ſubſtantiã eius. Poteſt illud dupliciter intelligi. Primò, ſecundum violentiam, accipiendo fœneratorem pro exactore: quomodo fieri ſolet in ciuitatibus bello captis, & hoſtibus ſuperatis, vt ab iis qui rei illi pręfecti ſunt, diligenter perquirantur omnia, & abripiantur, auehantúrq; ab hoſtibus: quã ſententiã nos in Elucidatione expreſſimus. Neq; malè cõſonat quod vertit Hieronym. Scrutetur exactor vniuerſa quę habet: ſimiliter Felix, perdat, vel illaqueet exactor vniuerſa quæ habet: & Chaldaica Paraphraſis, Colliget fiſcus omnia quæ ipſius ſunt. Cõſonat & quod mox ſubditur, Et diripiãt alieni labores eius. Poteſt etiam intelligi ratione nimiæ indigentiæ & inopiæ, vt ſignificetur ſumma inopia, ita vt præ nimio defectu omnia quæcunque habuerint ve-

niant

A niant in manus & poteſtatẽ fœneratoris,accipiendo fœnera-
torẽ propriè pro vſurario,vel pro eo qui dat mutuum. Ita
enim frequẽter contingit homines tantis obſtringi debitis,
vt ſoluendo non ſint: ac tunc fœnerator ſiue creditor vni-
uerſa illorum bona(vt dicere ſolent)confiſcat & obſtrin-
git,vt ex illis poſſit ſolutionem accipere debitorum. Atq;
ita,ſummæ egeſtatis & extremæ inopiæ eſt hæc imprecatio.
Verſu decimotertio,In memoriam redeat iniquitas patrũ
in conſpectu domini. Quod hîc dicitur de rememorãdis pa
rentum iniquitatibus in punitione filiorum, in eandem ſen
B tentiam videtur accipiẽdum eſſe, qua in Euãgelio Saluator Matth.13
impiorum Iudæorum prædicens pœnam, dicit, ſanguinem
omnium Prophetarum ab Abel vſq; ad Zachariam requi-
rendum eſſe ab illa generatione: Ita(inquit)dico vobis, re-
quiretur à generatione hac. Cuius verbi ſententia talis eſſe
videtur, Tam grauis vltio,& tam diuturna punitio Dei iudi
cio vẽtura eſt ſuper hanc generationẽ(quæ patrũ menſuram
impleuit, Prophetarum dominũ Dei filium perſequendo &
interficiẽdo,cùm patres nõniſi ſeruos Prophetas perſequuti
fuerunt)vt videatur vltio fieri ſuper iſtos pro effuſione ſan
C guinis omnium prophetarum, qui fuerũt à principio inter-
fecti:tam ipſi grauiter & ſeuerè puniẽtur,ac ſi pro omnibus
illis patrum ſuorũ peccatis punirẽtur. Atq; in hunc modum
conuenientius videtur præſentẽ paſſum intelligi. Quamuis
poſſit aliter exponi,dicẽdo,Quòd filij temporaliter puniun
tur pro peccatis parentum.Sed quia peccatũ eorũ qui inter-
fecerunt dominũ,vt Iudæ proditoris, Scribarũ & Phariſæo-
rum,per ſe nimium graue fuit,& tam enorme, vt illius com
paratione peccata patrum videri poſſint admodũ modica,
& ipſum eorum proprium peccatum omnem hanc punitio-
D nem abundè fuit promeritum, atq; etiam longè maiora:ic-
circo nobis videtur conuenientius,iuxta priorem expoſitio-
nem præſentem locum enarrari,& non de punitione eorum
propter peccata parentum, quaſi proprium eorũ peccatum
non ſatis dignũ fuerit tanta vltione,niſi adiungantur & alie-
na. Verſu decimoſexto,Et dilexit maledictionem,& veniet
ei:& noluit benedictionẽ,& elongabitur ab eo. Quomodo
verum hoc eſt, impios diligere maledictionem & nolle be-
nedictionẽ?cùm videamus etiam peſſimos homines,ſi inter-
rogentur,benedictionẽ malint an maledictionẽ:reſpondere,

vtriq; benedictionem, non maledictionem. Sciendum ergo, quòd nó ipſam maledictionem ſecũdum propriam rationẽ, vel ſecundum cõſiderationem maledictionis, diligunt impij neq; amant, neq; volunt, neque quærunt: ob hoc tamen dicuntur maledictionem diligere, quoniam eã diligunt & cõcupiſcũt, illis intẽdunt, & illa agũt, ad quæ per ſe cõſequitur ex decreto iuſtitiæ Dei æterna maledictio: & econtrario benedictionem nolunt, auerſantur & fugiunt, quatenus illa fugiũt & auerſantur, ex quibus ſecũdum decretũ Dei cõſequerentur benedictionem æternæ hæreditatis, id eſt, quatenus virtutes auerſantur, & ſequuntur vitia. Secũdum quem modum, de iis qui faciles ſunt ad percutiendum gladio, ſiue ad dimicandum cũ ſociis, cùm fortè quempiã interfecerint, vel ipſi ab alio fuerint interfecti, dicere ſolẽt homines, inueniſſe eos tandẽ quod multo tẽpore quæſiẽrãt; & eum qui multum tẽpus vixit prodigè, cùm tandem ad paupertatem deuenerit, dicũt vulgò homines, inueniſſe quod quæſiuit. Verſu decimonono, Hoc opus eorum qui detrahũt mihi apud dominum. Particula apud dominum, iungenda eſt, non cum verbo detrahunt, vt ſit ſenſus, Qui detrahunt mihi apud dominũ, ſed cum prioribus, ad hunc ſenſum, Hoc erit apud dominũ opus eorũ qui mihi detrahunt. Nouè autem hic dicitur, opus eorum, pro punitione, retributione, vel mercede eorũ. Non enim eſt ſenſus, qui prima facie ſe offert, Hoc eſt vel erit opus, quod operantur illi qui mihi detrahunt, ſed opus eorũ paſſiuè exponi debet, pro opere quod eis fiet: vt ſit ſenſus, Ita apud dominũ vel à domino cũ eis agetur, ſic à domino fiet illis, ſic tractabuntur, ſic puniẽtur à domino, qui mihi detrahunt. Quam ſententiam clarius exprimit Hieronymus, his verbis, Hæc eſt retributio iis qui aduerſantur mihi, à domino. Verſu vigeſimotertio, Et caro mea immutata eſt propter oleũ. Quidam hoc intelligũt, propter vſum olei eſſe immutatam carnẽ. Verùm id non videtur originali lectioni Hebraicæ bene conſonare, neq; etiã rationi. Hieronymus enim vertit, Caro mea immutata eſt abſq; oleo: hoc eſt, propter defectũ olei. In quem ſenſum nos in Elucidatione ſumus interpretati vulgatã lectionẽ, propter oleum exponentes propter defectum olei. Quod licet impropriè dictum videatur, tamen ad ſententiã magis quadrat, quàm ſi exponamus, propter vſum olei. Nam olei vſu non immutatur caro

A caro in peius, ſed magis in melius, ſicut in alio Pſalmo dicitur, Vt exhilaret faciem in oleo. Et Saluator in Euangelio, volens ieiunantes docere exteriorem lætitiam, vult caput inungi oleo, & lauari faciem. Vnde ſicut apud nos, illota manere facie ad triſtitiam ſpectat, ſic apud veteres in terra promiſſionis non vngi oleo vel vnguento, ad triſtitiam & luctum pertinebat, quemadmodum ex multis veteris ſcripturæ locis eſt manifeſtum. Verſu vltimo, Qui aſtitit à dextris pauperis, vt ſaluam faceret à perſequẽtibus animam B meam. Eſſe à dextris, vel ſtare, ſiue aſtare à dextris, aliquãdo in bonam partem ſumitur, veluti Pſalmo xv. Prouidebam dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi, ne commouear. A dextris enim eſt Deus illi, cui ſemper in auxilium eſt paratus: in quem ferè ſenſum & illud videtur accipiendum, quod dicitur in Pſalmo, Dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam. Aliquando autem ſtare à dextris accipitur in malam partem, velut in hoc ipſo Pſalmo, qui iam eſt in manibus, cùm dicitur, Cõſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris eius. Sic autem ad dexteram ſtare in malum, eſt aſſiſtere ad tribulandum, ad C vexandum, & quaſi captiuum in poteſtate tenere, ac trahere & agere quò voluerit ille qui ſic ad dexteram aſtat, quemadmodum ex Elucidatione eſt manifeſtum.

Pſal.103 Matth.6 Pſal.120

CENTESIMINONI PSALMI
ARGVMENTVM.

PECVLIARI *quadam illuminatione illuſtratus Pſalmiſta, ſequentem cecinit Pſalmum, Chriſti hominis exaltationem potiſſimum deſcribens in patris dextera, ac ſuper inimicos perfe-* D *ctam victoriam cum pleno dominio: quod per reſurrectionem quidem & aſcenſionem inceptum eſt, perfectiúſq; implebitur in conſummatione ſeculi, iuxta quod Apoſtolus Paulus cap. xv. prioris Epiſtolæ ad Corinthios declarat: Chriſti quoq; ortum, temporalem ex Iudæis ſecundum humanitatem, ex patris autem ſubſtantia proceſſionem æternam conſequenter deſcribit, & ſempiternum à patre ſibi datum ſacerdotium. Ac deinde ſpecialius atq; diſtinctius victoriæ prius in generalitate prædictæ modum, & ipſius exaltationis cauſam manifeſtans, ita terminat Pſalmum, verbis quidem parcum, ſed myſteriorum plenitudine copioſiſſimum.*

CENTESIMINONI PSALMI ELVCIDATIO.

1 *Dixit dominus domino meo, Sede à dextris meis,*
Matth. 28
Actu. 10

Devs Pater omnipotens, omnium dominator, Chriſto filio ſuo, totiúſq; humani generis ſaluatori iuſſit, morte deuicta, & opere laborioſiſſimo redemptionis humanæ, ad quod exierat conſummato, in dextera ſua conſidere, atque in æqualitatem paternæ gloriæ conſcendere: dans illi poteſtatem ſuper omnia quæ in cælo & quæ in terra, iudicémq; eum conſtituens viuorum & mortuorum.

2 *Donec ponam inimicos tuos*

2 Quin & futurum eſt, vt ſuo tempore pater filio ſubiiciat omnes aduerſarios eius, & inuiſibiles malignos ſpiritus, & homines infideles ſiue inobedientes, ſubiectione adeò plena atq; perfecta:

** ſcabellum pedum tuorum.*

*quomodo ſcabellum ſub pedibus eſt eius cui ſupponitur, quod humillimè vtiq; & viliſſimè conſtat ſub alio proſtratum atq; ſubiectum eſſe, & in plena eſſe calcantis voluntate, vt pro ſuo libito illud voluere poſſit atq; reuoluere. Et huiuſmodi profectò erit poſt iudicium, dæmonum atq; malorum hominum ſub Chriſto miſera, vilis, & pleniſſima ſubiectio: neceſſitatis, dico, non bonæ voluntatis.

3 *Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion:*

3 Omnipotens pater ex Iudæorum populo ſuſcitabit, ſurgeréq; faciet & naſci baculum, in quo tu Chriſte fili Dei ſaluator mundi demonſtraturus es & perfecturus fortitudinem tuã: hoc eſt, carnem te aſſumere faciet, atque humanitatem accipere, per quam velut inſtrumentum potentiſſimæ diuinitatis tuæ, fortiſſimum humanæ redemptionis opus perficies:

** dominare in medio inimicorũ tuorum.*

* atq; ita comparabis tibi dominium & principatum ſuper omnes inimicos & aduerſarios tuos per circuitum, & plenius atq; perfectius es accepturus in nouiſſimo venturo examine.

4 *Tecum principium * in die virtutis tuæ,*

4 Neq; verò mirum id videri debet, quòd tantam per infirmum corpus humanum aſſumptum feceris victoriam, quoniam ſecundum diuinitatẽ tuam coæternus es tuo principio, id eſt, tuo patri, à quo æterno coæternus procedis, & ipſe ſemper eſt tecũ, & tu ſemper cũ illo & apud illũ es: *in die æternitatis tuæ, duratione ſempiterna, quæ nunquã defluit, nunquam labitur, nunquam deficit:

**in ſplendoribus ſanctorum:*

* In hac (inquam) die tecum eſt pater tuus, & es tu cum patre tuo, nõ quemadmodum inter homines ad tempus apparuiſti in infirmitate & vilitate, ſed in ſplendore & claritate paternæ gloriæ, qua ſplendẽt omnes ſancti, patri tuo vt in duratione coæternus,

ita

Aita in gloria coæqualis exiſtens.*neq; id mirũ : quandoqui- *ex vtero
dem ipſemet pater de te teſtificatur , quòd ab æterno ante *ante lucife-*
omnem creaturá tam inuiſibilem quàm viſibilem,te genue- *rũ genui te.*
rit,& gignat ſemper:ex vtero,id eſt,ſua naturali fœcundita-
te,de propria ſubſtãtia atq; eſſentia, ſibíq; cóſubſtantialem,
ac proinde per omnia æqualem. 5 Omnipotens pater quaſi 5 *Iurauit*
iuramento cóſirmatum firmiſſimè ſtatuit & ordinauit, neq; *dominus, et*
vnquam retractabit , te fore ſacerdotem ſacerdotio ſempi- *nonpœnite-*
terno,quod nunquã mutabitur,ſiue per alterius ſuperuenien *bit eũ, tu es*
tis ſacerdotij innouationem,ſiue per alterius ſacerdotis hæ- *ſacerdos in*
B reditariã,vel aliam quamlibet ſucceſſioné:quemadmodum *æternum,*
de veteris legis Aaronico ſacerdotio factũ conſtat: *ſacerdo Hebr.7
tio (inquam) ſecundũ ſimilitudinem Melchiſedech,qui tui *ſecundum
ſempiterni ſacerdotij typum geſſit,panẽ offerens & vinum, *ordinẽ Mel-*
ſine patre in ſcripturarũ narratione inuentus ac ſine matre, *chiſedech.*
& prorſus abſq; genealogia, finem dierum ac principiũ non
habens,ſecundum nomen rex pacis atq; iuſtitiæ,non autem
ſecundum ſimilitudiné Aaron , qui corporales hoſtias legi-
tur immolaſſe,cuiúſq; ſacerdotij initium in ſcriptura apertè
deſcribitur, atq; item hæreditaria filiorum ſucceſſio. 6 En 6 *Dominus*
C Deus pater omnipotés,totáq; adeò diuinitas,quæ tibi Chri *à dextris*
ſto homini ſemper à dextris præſens aſtat in auxilium , quæ *tuis cõfregit*
ſolum te nunquã relinquit,ipſa per inſtrumentũ tuæ huma- *in die iræ*
nitatis,in tẽpore vltionis,quando iram ſuã aduerſus oppreſ- *ſuæ reges.*
ſores & iniuſtos poſſeſſores generis humani voluit oſtende- Pſal.15
re,quam vſq; tunc videbatur propter patientiam & diſſimu- Ioan.8
lationem continuiſſe: in die (inquam) ſuæ huius iræ,eos qui
per tyrannidem regnũ huius mundi occupabãt,ipſe confre-
git,humiliauit, atq; eorũ virtutem imminuit:quando huius
mundi principes & mundi rectores tenebrarum harum, per
D Chriſti morté iudicati ſunt, atq; foras eiecti. 7 Tunc vtiq; 7 *Iudicabit*
iudicium fecit pro miſeris miſerè oppreſſis gentiũ populis, *in nationi-*
eos de manu oppreſſorũ per te Chriſtum liberãdo:*eorum *bus , imple-*
quoque ruinas & caſus miſerandos impleuit , quos olim ab *bit ruinas:*
Angelorum bonorum conſortio proiecit , nunc etiam à ſuo
regno & principatu foras eiiciens, quos tandẽ quoq; omnes
eſt in abyſſi profundum demerſurus: * ſed & plurimorum *conquaſſa*
ſuper terram commorantium infidelium atq; peruerſorum *bit capita*
hominum,qui membra ſunt & filij diaboli, comminuet ca- *in terra*
pita,eóſq; morte feriet ſempiterna.Siquidem cum peruerſo *multorum.*

diabolo condemnabuntur,qui ex parte illius ſunt, infideles E
atq; peruerſi homines,qui nunc aſſiſtunt cõtra dominum &
8 De torrente in via bibet: Chriſtum eius. 8 Quod ſi quis fortè requirat, vnde Chri-
ſto homini tanta prouenerit gloria in patris dextera.Certè
in via mortalitatis huius,inq; hac peregrinatione, turbidiſ-
ſimas atq; amariſſimas guſtauit,& abundè bibit ſeculi hu-
Philipp.2 ius paſſiones atq; miſerias:quoniam vſq; ad mortem crucis
**propterea exaltabit caput.* humiliauit ſemetipſum:*Atq; ob hoc exaltatum eſt caput
eius ſuper omnia quæ ſunt in cælo & in terris,hoc eſt, exal-
tatus eſt & ſublimatus creaturis omnibus altius, in dextera
Ibidem. Dei,in gloria patris ſui:quãdo datum eſt illi nomen à patre, F
quod eſt ſuper omne nomen, ita vt in eius nomine omne
flectatur genu,eiq; omnis lingua confiteatur,quòd ſit in glo
ria Dei patris, Amen.

ANNOTATIONES IN *Pſalmum Centeſimumnonum.*

PRAESENTEM Pſalmũ de Chriſto intelligendum ipſe-
met in Euãgelio teſtatur,cùm Scribas atque Phariſæos
tentans interrogat de Chriſto,cuius filius ſit : vbi adducens
hanc Pſalmi auctoritatẽ,Dauidem ita ſcribẽtem,Dixit do- G
Matth.22 minus domino meo,Sede à dextris meis,ait Chriſtũ appel-
Ibidem. lare ſuum dominum.Quomodo(inquit)eum Dauid appel-
lat dominum,ſi filius eius eſt? Ipſi quoq; Scribæ & Phariſæi
interrogati dum ſilent,neq; propoſitam quæſtionem valent
diſſoluere,oſtendunt ſimiliter de Chriſto ſe hunc Pſalmum
intelligere. Alioqui ſtatim fuiſſet illis in promptu quod re-
ſponderẽt dicẽdo,nõ loqui illic Dauidẽ de Chriſto, ſed de
alio aliquo.Inſuper Paulus Apoſtolus primo capite epiſtolæ
Hebr.1 ad Hebræos,cõparationẽ faciens Chriſti ad Angelos,ſecun-
dum ſuperexcellentiã,præſentẽ locũ adducit,vt de Chriſto H
dictum:Ad quẽ(inquit) Angelorũ aliquãdo dictum eſt, Se-
de à dextris meis,quoaduſq; ponã inimicos tuos ſcabellum
pedum tuorũ?Quaſi dicat,Ad Chriſtum legimus hoc dictũ
apud Pſalmiſtam : ad Angelos, aut Angelorũ aliquem non
legimus. Quapropter manifeſtè vani ſunt,qui poſt tam eui-
dentia teſtimonia ſubterfugere volentes,Pſalmũ hũc conã-
tur interpretari de Dauide,quaſi eũ Dauid de ſe cõpoſuerit,
vt de ſui regni præcellẽtia,& ſpirituali ſacerdotio,ac perfe-
cta ſuper inimicos victoria,proferendũ & decantandũ à ſuo
populo

A populo. Horum (inquã) conatus manifeſtè vanus oſtenditur, dum & Chriſti & Apoſtoli teſtimonio, de Chriſto Domino comprobatur Pſalmum eſſe intelligendum. Verſu primo, Sede à dextris meis. Non fecit pater conſidere filium à ſiniſtris, ne ſignificetur patre minor, qui eſt vnus cum patre: non rurſum fecit illũ ſedere ſuper caput, ne ſignificetur ſuperioritas filij: ſed à dextris vt ſederet dixit, ad ſignificandũ ęqualitaté regni & imperij. Sed hîc fortè obiicias, Si ad dexterã ſedet filius, pater ergo ad ſiniſtrã reſidet, & ſignificatur filio inferior. Dicendũ, quòd in diuinis, cũ more humano loqui-

B mur, ad ſignificandum conceptam veritatem, quam non aliter niſi humano more eloqui ſufficimus, oportet imperfectiones ſecludere, & tantũ id quod perfectũ eſt intelligere. Vnde licet in rebus humanis, qui aliũ ad dexterã collocat, ipſe ſedeat ad ſiniſtrã illius qui ei eſt ad dexteram: in diuina tamen ſeſſione, dextera abſq; ſiniſtra debet intelligi. Non eñ ibi ſiniſtra intelligitur, vbi nõ eſt inæqualitas. Nec ideo pater ad ſiniſtrã ſedet filii, quia filiũ habet ſibi ad dexterã reſidenté: ſicut non eſt filio minor pater, quia coæqualé ſibi

C habet filium. Verſu ſecundo, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ. Operæprecium eſt aduertere vim & ſignificationé particulæ donec, quã in vſu habet ſcripturarũ. Pleriſq; enim in locis exceptioné & excluſionem non deſignat, quemadmodum ex vulgari vſu ſolet accipi, ſed cõſequutionem & quaſi expectationem alicuius quod futurũ eſt. Vnde in propoſito loco non volebat per excluſionem Propheta aſſerere, Chriſtum ſeſſurum in patris dextera vſq; dum ponantur inimici ſub pedibus eius: quaſi tunc à patris dextera illi foret emigrandum, vbi illud eſſet impletũ quod prædicit futurum: interim verò donec illud impleatur, inibi

D reſideat: ſed tantum ſignificatur, Chriſto iam reſidente ad patris dexteram, hoc inſuper expectari, hoc reſtare & ſupereſſe, implendúmq; adhuc & ſequuturum, vt ita ſubigantur illi omnes inimici, quomodo ſcabellum ſubiicitur pedibus. Ita cum in Pſalm. mox ſequenti c x i. de iuſto dicitur, quòd non ſit commouendus donec deſpiciat inimicos ſuos, non ita ſecundum excluſionem intelligit Propheta, quaſi tunc ſit iuſtus conturbandus, cum eò peruenerit vt inimicos deſpiciat, interim verò ſine conturbatione exiſtat (eſt enim id prorſus abſurdiſſimum) ſed hoc tantum ſignificare vo-

lebat,iuſtum nunquam commouendum, imò ſequuturum
adhuc & implendum aliquando,vt non ſolũ non conturbe-
tur ab inimicis, ſed etiam pro nihilo eos deſpiciat. Itẽ cum
Matthæi primo dicitur,Ioſeph Mariam nó cognouiſſe, do-
nec ipſa peperit filium ſuum primogenitum, ſenſus non eſt
per excluſionẽ accipiendus,quaſi vſq; ad tempus partus, Io-
ſeph à Maria abſtinuerit,pòſt verò eã cognouerit (eſt enim
hoc ſanæ fidei repugnãs) ſed mera ſignificatur cóſequutio,
acſi dicatur, Non cognouit eam Ioſeph,& factũ eſt,ſequuti
eſt deinde,& ſuo tempore impletũ eſt,vt pareret filiũ ſuum.
Huius particulæ ita ſemel latius explicatæ declaratio ſuffi-
ciat & pro cæteris locis,vbi fortè eandẽ in cõſimili acceptio
ne poni cótigerit. Verſu eodẽ,Donec ponã inimicos tuos
ſcabellum pedum tuorum. Nota differentem ſubiectionem
inimicorum Chriſti à ſubiectione amicorum & electorum
Rom.8 eius. Erunt enim & amici ſiue electi Chriſti ei ſubiecti, &
ſummè ſubiecti, ſubiectione perpetua : ſed quomodo filij
ſubiecti ſunt patri, dulci, voluntaria & nobili ſubiectione,
quomodo filij regis regi ſubiecti ſunt, & quomodo primo-
genito in multis fratribus fratres cæteri non primogeniti,
quomodo primo hæredi facti cohæredes,ſicut naturali filio
adoptione tantũ facti filij. Nequaquã autem de his amicis
Chriſti dicitur,ꝙ ponentur quaſi ſcabellũ ſub pedibus eius.
Nam lógè aliter ipſe de eis Chriſtus loquitur, dum in ſacra
Apocal.1 Apocalypſi ſic ait,Qui vicerit,dabo illi ſedere mecũ in thro
Ibidem. no meo, ſicut & ego vici, & ſedi cum patre meo in throno
eius. Et iterũ, Qui vicerit & cuſtodierit vſq; in finem opera
Pſalm.2 mea,dabo illi poteſtatẽ ſuper gentes, & reget eas in virga
ferrea, & tanquã vas figuli confringẽtur, ſicut & ego accepi
Lucæ 2 à patre meo,& dabo illi ſtellã matutinã. Et in Euãgelio ſuis
fidelibus amicis magna diſponit,dicẽs,Vos eſtis qui permã-
ſiſtis mecũ in tẽtationibus meis : Et ego diſpono vobis, ſic-
ut diſpoſuit mihi pater meus, regnũ, vt edatis & bibatis ſu-
per mẽſam meã in regno patris mei. Iſta quę amicis Chriſti
promittũtur,quàm lógè abſunt ab eo quod nũc de inimicis
dicitur,ꝙ ſint ponẽdi quaſi ſcabellũ pedũ eius : vt ſignifice-
tur horũ extrema futura deſpectio , quomodo illorum erit
ſumma exaltatio. Verſu tertio,Virgã virtutis tuæ emittet
Dñs ex Sion. Per virgam virtutis in Elucidatione intelligi-
mus corpus Chriſti, ſiue humanitatẽ aſſumptã, quæ fuit ei
quaſi

A quaſi baculus fortitudinis, in qua fortiter egit, & fortitudi-
nem ſuã demõſtrauit. Ita enim in generis humani ſaluatio-
ne & inimici cõtritione ſe habuit Chriſti humanitas, ſicut
ſe habet virga, baculus aut gladius, quo quis ad percutien-
dum vtitur. Quẽadmodũ enim virga, baculus, aut gladius
per ſe nõ inimicũ interficeret, neq; innocentẽ liberaret, niſi
ipſum dextera fortis viri dirigat & impellat, niſi eo vt inſtru
mẽto percutiẽs aut pugnans vtatur: ſic corpus Chriſti aſſum
ptum, aſſumptaq; humanitas, per ſe nunquã generis huma-
ni inimicũ contriuiſſet, nunquã liberaſſet humanũ genus, ſi
B nõ adiuncta fuiſſet virtus diuinitatis, quæ per aſſumptã hu-
manitatẽ, vt per inſtrumentũ conueniẽs, potenter fuiſſet o-
perata. Quomodo autẽ Chriſti humanitas in opere huma-
næ redemptionis fuerit quaſi inſtrumẽtum, ipſa autẽ virtus
diuinitatis principale efficiens, apud ſacros Theologos ter-
tio ſentẽtiarũ Theologicarũ libro plenius tractatur. Poteſt
tñ nõ minus cõmodè, per virgã virtutis intelligi verbũ fidei
& prędicationis Euãgelicæ: quod ideo Deus emiſiſſe dicitur
ex Sion, quia ex Iudæa, in qua per ſeipſum Chriſtus prædi-
C cauit, in omnes deinde fines orbis terrarũ per Apoſtolorum
prædicationẽ ipſum Deus fecit diuulgari: iuxta illud Eſaiæ Eſaiæ 2
Prophetæ vaticinium, De Sion exibit lex, & verbum Domi
ni de Hieruſalem. Hoc autẽ verbum Euangelicæ prædica-
tionis, vtique virga virtutis & fortitudinis eſt magnæ, qua
percuſſi ſunt principes tenebrarum, & infideles gentium po
puli ſalubriter ſunt conuerſi. De qua virga illud etiã poteſt
intelligi, quod de Chriſto apud Eſaiã legitur, Percutiet ter- Eſaiæ 11
ram virga oris ſui: atq; etiã illud quod in Pſal. 2. dicitur, Re-
ges eos in virga ferrea: quemadmodũ in annotatione huius
verſus latius & plenius declarauimus. Cæterum, per hanc vir-
D gam virtutis accipere poſſumus ipſum Chriſti imperiũ ſiue
regnum, quemadmodum dicitur in alio Pſalmo, Virga dire Pſalm. 44
ctionis, virga regni tui: hoc eſt, ſceptrũ regni tui, eſt ſceptrũ
rectitudinis, id eſt, regnum & imperium tuum eſt in iuſtitia
& rectitudine. Atq; hæc etiam virga virtutis, hoc ſceptrum
virtutis, hoc regnum Chriſti forte & præualidum emiſſum
eſt ex Sion, quia in Iudæa cœpit Chriſtiana fides, & re-
gnum Eccleſiæ, atq; à Iudęa in gentes ſeſe dilatauit. Cæte-
rum, dominium illud in medio inimicorum (cuius in ſe-
cunda parte fit mentio) intelligi poteſt in bonam partem

vel in malam, id eſt, vel de dominatione, qua gentibus factis per Apoſtolicam prædicationem fidelibus nunc dominatur per totam Eccleſiam, qui prius fuerant increduli & inimici Dei: vt qui prius ab ipſo fuerant alieni & ſine Deo, nunc in illorum medio habitet Deus, & inambulet inter illos, ſitq; illorum Deus, & ipſi populus eius. Vel de dominatione, qua omnibus generaliter dominatur, etiã iis qui ſanctũ nomen eius blaſphemant, impugnant, & oppugnant. In medio autẽ inimicorum dominatio, ſignificat dominationem omnium qui ſunt in circuitu, ab omni parte, vbicunq; locorum conſiſtant, nullis exceptis. Quod enim in medio eſt, omnibus extremis ęquè eſt proximũ. Si priori modo intelligas, inimicos accipe ſecundum præteritum tempus, videlicet qui aliquando inimici fuerunt: ſi poſteriori, ſecundũ tempus præſens, qui adhuc inimici exiſtunt. Nam & ij qui peruerſa adhuc voluntate Chriſto ſunt inimici, coguntur nihilominus velint nolint eius ditioni eſſe ſubiecti, nec eſt effugere eius dominiũ, in cuius ditione cuncta ſunt poſita, & cuius pedibus à patre ſubiecta ſunt omnia. Verſu quarto, Tecũ principium in die virtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorum. Loco principij in Græco eſt nomen ἀρχὴν, quod indifferẽter ſignificat principium vel principatum. Vnde quidam putant ex Græco vertendum fuiſſe, Tecum principatus in die virtutis tuæ, hanc aſſignantes intelligentiam, Tecũ eſt principatus, regnum & imperiũ in hoc tẽpore virtutis & gloriæ, in quo nunc poſt reſurrectionem à mortuis regnas in ſplendoribus ſanctorũ, in gloria beatorum, tanquam primogenitus, poſt tranſactũ in hoc mundo diem infirmitatis, tempus paſſionis & miſeriæ, cui ad tẽpus voluiſti te ſubdere cauſa ſalutis humanæ. Et hæc quidem lectio non incommodam habet ſententiam. Veruntamen vtraque tranſlatio Pſalterij, tam Romana quàm Gallicana, non principatũ habet, ſed principiũ, quomodo nos in Elucidatione ſumus interpretati, per principium intelligentes patrem, qui eſt principium filij, id eſt à quo ſemper gignitur, ſempérq; procedit filius, quemadmodum pater & filius indifferens ſunt principium ſpiritus ſancti. Hoc autem principiũ cum Chriſto fuit, & eſt in die virtutis, per quam nos intelligimus durationem æternitatis diem videlicet illam, quæ indicatur Pſalmo 2. cùm ex ore patris dicitur, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Chriſtus

Eſaiæ 52
2. Corin. 6
Pſalm. 8
1. Cor. 15

A ſius enim homo ſimul & Deus exiſtens, non ſolùm diem habuit infirmitatis, durationem vitæ huius temporalis, verum-etiam diem æternitatis, quæ eſt dies virtutis, nō infirmitatis: illam quidem ſecundū humanitatē adhuc mortalem, hanc verò ſecundum diuinitatem immortalem. Eſt autem in hac die virtutis cum filio principiū eius, id eſt, pater, in ſanctorū ſplendoribus: quia in æternitate ſimul viuunt in magnifico ſplendore & immenſa gloria, vnde ſanctis omnibus tam angelis quā hominibus ſua procedit gloria. Omnis enim gloria ſanctorū, quædam eſt refulgentia & imago quædā illius B immēſæ claritatis & gloriæ, qua in æternitate pater & filius gloriantur atq; refulgent. Aut diem iſtam virtutis intelligere poſſumus tempus illud, in quo poſt paſſionem & reſurrectionem iam regnat glorioſus. Nam hoc tempus rectè dies virtutis dicitur, quia (iuxta Apoſtolum) etſi olim ſemel paſſus ſit ex infirmitate, nunc tamen viuit & regnat ex virtute Dei, iudex conſtitutus viuorum & mortuorum, ſedénſq; ad dexteram Dei. In hoc autem die, quomodo cū ipſo ſit principium in ſplendoribus ſanctorum, per ſe quiſque ex prædictis intelligit. Veruntamen præter prædictas expoſitiones, C poteſt etiam aliter, & penè contrario modo dies iſta virtutis intelligi, ipſum tempus paſſionis & mortis, quo agnus Dei tulit peccata mūdi, quo moriens Chriſtus operatus eſt ſalutem in medio terræ. Quæ ſanè dies, tametſi infirmitatis videretur & miſeriæ, quantū ad humanū iudiciū, ratione paſſionis & mortis, quam ſecundum humanitatem ille pro nobis ferebat, tanquam agnus immolatitius: verè tamen dies erat virtutis & fortitudinis, quando virtutem magnam fecit agnus, opus redemptionis humanæ, quod nonniſi maximæ virtutis atq; potētiæ erat: quando vicit leo de tribu Iu-D da, radix Dauid: quando agnus qui occiſus eſt redemit nos Deo in ſanguine ſuo, ex omni tribu & lingua & populo & natione, & fecit nos Deo regnū & ſacerdotes. Quis enim dubitet diē hanc appellare diem virtutis, in qua tantæ fortitudinis opus peractū eſt? In hac autem die non abfuit Chriſto principium ſuum, id eſt, pater, neque illum reliquit ſolum. Non enim humanitas diuinitate erat deſtituta, ſed fuit cum illo & in illo principium, pater, vt per filiū ſuum opus perficeret redemptionis humanæ. Non enim potuit coæternum ſibi & coæqualem filium, quem gignit ex vtero antè

2. Cor. 13
Actu. 10
Marc. 19
Ioan. 1
Pſal. 73
Apoc. 5
Apoc. 1 & 5
Ioan. 8

Luciferũ, in paſſionis tempore derelinquere, qui pauperibus eſt adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Erat ergo
Pſalm. 9 cũ Chriſto ſuũ principiũ in die virtutis, & erat cũ eo in ſplẽdoribus ſanctorũ: hoc eſt, vt ſanctis ſuus cõpararetur ſplendor, vt electi ſuã acciperent gloriã, ad quam ab æterno fuerãt
Lucæ 24 prædeſtinati. Ita enim oportuit Chriſtũ pati, & ſic introire in gloriã patris, ſicq́ue & electis ſuam gloriam communi-
Hebr. 2 care: & (vt Apoſtolus ait) auctoré ſalutis ſanctorũ per paſſioné conſummari decebat. Verſu eodẽ, Ex vtero ante Luciferum genui te. Hæc particula, vt ex ore patris ad filium pronuntiata debet accipi: potéſtq; vel de generatione Chriſti æterna, ſecundum diuinitatem, vel de temporali ſecundũ humanitatem exponi. Verùm in vtraq; expoſitione nonnihil prima fronte apparet difficultatis. Si enim de æterna generatione exponas, quomodo ex vtero pater filium ſic genuit, qui non habet vterum neque vllam habet coæternam coniugem, ex qua more generationis humanæ æternum filium æternaliter gigneret? Secundum generationem náque æternam, Chriſtus matrem neſcit, quomodo ſecundum temporalem natiuitaté patrem téporalem non habet. Quomodo ergo dicere poteſt pater, quòd ex vtero ante Luciferum G
gignat filiũ, cùm nec ex vtero proprio nec ex vtero alieno? Si verò de natiuitate téporali exponas, quomodo hac generatione filiũ pater genuit ante Luciferũ? Nónne (iuxta Apo-
Galat. 4 ſtolum) quando venit plenitudo temporis, tum miſit ſuum filium Deus in mundum, natum ex muliere, factũ ſub lege, & cætera? Quòd ſi in téporis plenitudine ex vtero mulieris illum genuit, quomodo ante Luciferum id fecit? Oſtendendum eſt ergo, quomodo vtrunq; hoc incommodum debeat diſſolui. Et quidem quod ad prioré expoſitionem attinet, o- H
mne incommodum euadis, ſi metaphoricè generationem ex vtero intelligas. Quomodo enim in ſcripturis Deo manus, caput, pedes, aures, oculos, legimus attribui, cùm ipſe horũ membrorũ nullum ſecundum veritatem habeat: ſic & vterũ in illo poſſumus deſignare, ratione naturalis ſuæ perfectiſſimæ fœcũditatis: qua tam eſt fœcundus, tamque efficacis in generando virtutis, vt abſque coniuge, de ſua ipſius ſubſtantia, poſſit gignere filium, non ſolùm ſibi ſecundum ſpeciem ſimilem, verumetiam ſibi cóſubſtantialem, vnius eiuſdémque ſubſtantiæ, vt ſint pater & filius vna ſubſtantia &

eſſen

A eſſentia vna. Nulla autem creatura, quantumuis præcellens, quantumuis nobilis, ſecundum genus ſuum, propriè dici poteſt genita ex vtero Dei. Omnia nanque creata fecit Deus quaſi artifex, creator & conditor, ſecundum beneplacitum voluntatis ſuæ, & iuxta ideas, ſiue formas quæ ſunt in mente diuina: non quaſi pater genuit, naturali fœcunditate, ſed ſua ſubſtantia. Quantum verò ad ſecundam expoſitionem, effugitur incommodum, ſecundum prædeſtinationem æternam ſermonem intelligendo, vt ſit ſenſus, Ante omnem creaturam, ante mundi cõſtitutionem, ego propoſui, præordinaui,
B prædefiniui, per ſolius ſpiritus ſancti fœcundationem te ex vtero virgineo immaculato immaculatum gignere in temporis plenitudine, ad perficiendum opus redemptionis humanæ. Quemadmodũ cùm Eccleſia, illa quæ apud Sapientem dicuntur de æterna ſapientia, Ab initio & ante ſecula creata ſum. Ante omnes mõtes & colles ego parturiebar, & ſimilia, ſecundum piam deuotionem accommodat Deiparę Mariæ: manifeſtum eſt ea debere accipi ſecũdum prædeſtinationem & præuiſionem Dei. Et illud quoque intelligendum, quòd per Luciferum æquè intelligi poſſit ſiue ſpiritua
C lis ſiue corporalis creatura. Angelica enim natura rectè dicitur Lucifer, quatenus limpiditate naturaliũ donorũ relucens, ex ſua naturali conditione abſq; omni cõmixtione eſt tenebrarũ & corporeæ obſcuritatis, & abſq; omni malitiæ caligine. Vnde & communiter ſacri doctores illud Eſaiæ, Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris: quod de rege Babylonis ſecundũ literam dicitur, exponunt de illo Angelorum primo, qui ſe contra Deũ erexit per ſuperbiã. Quod ſi Lucifer materialis ſtella accipiatur, debet ſub particulari ſtella tota multitudo ſtellarũ intelligi: vt ſit
D ſenſus, Ante omnium ſtellarum conditionẽ, antequam ſtellæ eſſent creatæ, id eſt, antequam quicquam eſſet corporale creatum. Verſu quinto, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Hunc locum tractans Paulus Apoſtolus 7. capite Epiſtolæ ad Hebræos, multis rationibus oſtendit Melchiſedech ſacerdotem typum fuiſſe & figuram ſummi ſacerdotis Chriſti. Et primum quidem nominis interpretationem applicat Chriſto, quoniam Melchiſedech ſecundum vim Hebræi idiomatis ſignificat regem iuſtitiæ. Appellatio quoq; loci, in quo regnabat ille, Chriſto cõuenit,

Eccl. 24

Eſaiæ 14

nit: quoniã rex erat Salẽ, id eſt, rex pacis. Inſuper & hoc no-
tat Apoſtolus, quòd ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ, id eſt, ſine patre &
ſine matre fuerit, & omnino ſine genealogiã: quod nõ ita eſt
intelligendũ, quaſi ipſe nullum habuerit patrem, aut nullam
matrem, aut quaſi nullam habuerit genealogiã: ſed quia in
ſcripturis, neq; patris, neq; matris, neq; genealogiæ eius vlla
fit mentio. Atq; in hoc rectè illi cũ Chriſto conuenit, qui ſe-
cundũ generationem diuinam æternitatis eſt ἀμήτωρ, id eſt,
ſine matre: ſecundũ tẽporalẽ verò natiuitatẽ, ἀπάτωρ, id eſt,
ſine patre: quoniam ex immaculata virgine Maria, ſine virili
cooperatione, in terris fuit conceptus & natus. Genealogia
quoque Chriſti ſecũdum diuinitatẽ nulla extitit, quoniam
Eſaiæ 53 generationẽ eius quis enarrabit? neq; etiã genealogiã ſecũ-
dum humanam natiuitatẽ habet, talẽ qualem habẽt cæteri
puri homines, ex vtroq; parẽte. Ad hæc, ꝙ neque initiũ vi-
tæ, neq; finis dierũ Melchiſedech in ſcripturis legitur, ſigni-
Ioan.1 ficat Chriſti æternitatem, qui erat in principio apud Deum
patrẽ. Decimas inſuper accepit Melchiſedech ab Abraham,
Gene.14 qui omniũ extitit pater Iſraëlitarũ, ipſius etiã Leui & Aa-
ron, qui tum adhuc in lũbis patris erãt: & benedixit Abrahę
Melchiſedech, tanquam maior minori. In quo ſignificatur,
Chriſti ſacerdotiũ verè pręſtatius eſſe Aaronico: quãdoqui-
dem Melchiſedech, vt typus Chriſti, benedixit Abrahæ om-
niũ ſacerdotũ veteris legis progenitori, atq; ab eo decimas
accepit. Neq; de Melchiſedech legitur, ꝙ eo mortuo ſucceſ-
ſerit alius in locum eius, vt ſignificetur ſempiternum fore
Chriſti ſacerdotium, quod nullo alio vnquã cõmutabitur.
Hic enim ſacerdos, eo quòd maneat in æternũ, ſempiternũ
habet ſacerdotiũ. Hæc omnia Paulus Apoſtolus, loco ſuprà
citato diligenter commemorat, declarãs rectè in propoſito
Pſalmo appellatum eſſe Chriſtum ſacerdotem, ſecundũ or-
dinem Melchiſedech. Superaddũt poſteriores & aliã conue-
nientiã, quaſi præcipuam, prædictiſq; omnibus maiorem, de
oblatione panis & vini, dicentes in hoc vel maximè Melchi-
ſedech typũ geſſiſſe Chriſti domini, quòd panem & vinum
obtulit, in ſignũ eius oblationis quã inſtituturus erat Chri-
ſtus, nẽpe corporis ſui & ſanguinis, ſub ſpecie panis & vini:
quã ſimilitudinẽ reſpexiſſe videtur celebris eccleſiæ doctor,
Thomas Aquinas, in eccleſiaſtico officio, quod in honorem
ſanctiſſimi euchariſtiæ ſacramenti (iubente Vrbano papa)
comp

A compoſuit,cum in prima priorũ veſperarum antiphona, ita
canit: Sacerdos in æternũ Chriſtus Dominus ſecundum or-
diné Melchiſedech,panem & vinũ obtulit. Verùm hoc loco
nouelli quidam noſtræ tempeſtatis hæreſum auctores, ſiue
fautores, admodũ acriter inſurgunt aduerſus piam prædi-
ctorũ patrum ſententiam, dicẽtes nuſquam in ſcriptura in-
ueniri,quòd Melchiſedech Deo obtulerit panem & vinum:
ſed hoc tantum,quòd Abrahæ & ſociis redeũtibus de cæde
regũ & fatigatis,protulerit panem & vinum, eíſq; benedixe-
rit.Qua etiam ratione,ſacrum Eccleſiaſticum canonem quo
B in miſſarũ celebratione Eccleſia ſacerdotes vti ſanciuit,mul-
tis ſeculis in ſumma reuerentia habitũ,impudenter quidam
audẽt mordere:quòd in oratione poſt calicis eleuationem,
ſacrificij Melchiſedech cũ ſacrificio Abel & Abrahæ faciat
mentionem:in quo videtur ad corporalé oblationem panis
& vini reſpicere,ſicut ſacrificiũ corporale fuit quod obtulit Geneſ.4
Abel,& quod obtulit Abrahã,qui frequenter legitur ædifi- Gene.12
cato altari obtuliſſe holocauſtum Domino, paratus etiam Gene.22
immolare vnigenitum. Cum enim de oblatione Melchiſe-
dech prorſus nihil legatur in ſcriptura,putãt illos qui cano-
C nem hunc cõpoſuerunt Eccleſiaſticos patres, ad hoc ſacrifi-
cium panis & vini reſpexiſſe, iſtámque intendiſſe oblationé,
cum dicunt,Sacrificium quod tibi obtulit ſummus ſacerdos
tuus Melchiſedech. Hæretici ergo qui dolent miſſam ſacri-
ficium appellari, & contra Eccleſiaſticam determinationem
contrarium aſtruere cõtendunt, ignorantiæ & inaduertẽtiæ
prædictos arguunt, quòd Melchiſedech dicant obtuliſſe
Deo panem & vinum, cum nihil aliud legatur de eo, niſi ꝙ
(vt dictum eſt) Abrahæ redeunti illa protulerit. Horum au
tem quæſtioni,quod quidem ad canoné attinet, duplici ra-
D tione nos ſatisfecimus in tractatu quem edidimus de expoſi
tione ſacri Canonis,circiter finé diſtinctionis tertiæ. Quod
autẽ ad piam prædictorum patrum in præſenti loco inter-
pretationé pertinet,dicimus,nihil contra pietatem illos di-
cere,neq; cõtra ſacram ſcripturam,qui Melchiſedech obtu
liſſe dicũt Deo panem & vinum. Nam licet in ſcriptura non
expreſsè dicatur,niſi quòd panem & vinũ protulit Abrahæ,
piè tamen creditur & abſq; omni impietate ſentitur, ipſum
Melchiſedech vt ſacerdoté Dei excelſi,primùm ea obtuliſſe
domino,quæ protulit voluítq; proponere populo Domini:

quem

quemadmodũ & ſacerdotes veteris legis prius hoſtiam offe- E
rebant Domino,quàm de ea mãducarẽt ipſi,aut manducan-
dam darent populo:& nũc in Chriſti fidelium eccleſia, ſan-
ctiſſima myſteria dominici corporis & ſanguinis, prius à ſa-
cerdote offeruntur Dño,quàm populo præbeantur ſumen-
da:licet diuerſum morẽ ſequentes ſui cordis adinuentiones
Apoc.1 obſeruẽt Synagogæ ſatanæ,quæ ſe dicunt Chriſti eſſe, & nõ
ſunt:quoniam vnitatẽ Chriſtianæ fidei diſrumpunt. Quo-
rum irrationabiles cõtra patrum orthodoxorum pietatem
latratus,quoniam à viris grauiſſimis editis iuſtis libris egre-
giè cõfutati ſunt,nihil opus eſt nos pro ea re prolixius age- F
re,vt neq; patitur ipſa rei magnitudo annotationum breui-
tate ſe pro dignitate tractari. Illud certè negare non poſ-
ſunt,quin ex au ctoritate ſacræ ſcripturæ hãc admittãt com
parationẽ,Melchiſedech in hoc typũ geſſiſſe Chriſti, quòd
ſicut ille Abrahæ redeũti à cæde tyrannorũ protulit panem
& vinum, addẽs benedictionẽ:ita hic omnibus in fide & in
eccleſia militantibus, ac cõtra tyrannum principẽ tenebra-
rum dimicantibus,quicũq; in fide vicerunt mundum & ma-
lignũ,profert præbẽtq; ſui corporis & ſanguinis ſub ſpecie
panis & vini ſacratiſſima myſteria,quibus confirmẽtur cor- G
da pugnantiũ,vt non deficiãt : quibus laſſi reficiũtur & con-
firmẽtur in vita ſpiritus, vt non ſuccumbant. Hanc profectò
comparationem,velint nolint,cogũtur illi admittere. Ver
ſu penultimo,Implebit ruinas. Nos in Elucidatiõe intelligi
mus hanc impletionẽ in malam partẽ, vt impletio ruinarũ
ſignificet , ruinas futuras pleniores & perfectiores. Ruina
enim grauis fuit dæmonũ,quando corruerũt de ſummo cæ-
lorũ,vel in tartara,vel in caliginoſum hunc aërẽ.Ruina ple-
nior fuit,quãdo per Euangelicã prædicationẽ poſt mortem
Chriſti,etiam è ſede regni,quo dominabantur ſuper gentes, H
proiecti ſunt,iu dicatiq; principes mundi,& foras eiecti:qui-
Ioan.12 & 16 bus verbis apud Ioannẽ Chriſtus vtitur.Et quidẽ grauis ad-
modum fuit hæc ruina ſuperbis dæmonibus, qui ægerrimè
tulerũt ſibi auferri ſuũ principatũ,quo dominabantur mun-
do fortes armati, cuſtodientes atrium ſuum , grauiter acce-
perunt à ſuperueniente fortiori vinci ſe atq; ligari,& omnia
ſua ſpoliari,diripi. Perfectiſſimè autẽ implebit Deus illorũ
ruinam,quando in extremo iudicio,ad pronuntiationẽ ter-
Lucæ 11 ribilis ſententiæ eius,omnes in barathri profundum perpe-

A cuò illic permanſuri,proiicientur,abſq; ſpe redeundi in auras ſuperas. Poteſt tamen iſta ruinarum impletio, etiam in bonũ accipi. Chriſto enim iudicante in nationibus, reſtituta ſunt & erecta quæ fuerant collapſa, quæ periere reſtaurata ſunt. In ſecunda autem parte verſus, cùm dicitur, Conquaſſabit capita in terra multorum: conquaſſatio capitis intelligitur grauiſſima percuſſio diuinæ ſententiæ, quæ ſuper impios cadens deſuper à ſeueritate diuinæ iuſtitiæ, morte æterna eos afficiet: ad eũ modũ, quo lapis grauis deorſum cadens ſuper caput trãſeuntis, confracto & cõminuto capite ipſum B morte opprimit. Vnde patet, idem nunc per capitis cõquaſſationem intelligi, quod ſuprà Pſalmo III. per cõfractionem dentium, &, iuxta Hebræam literam, per maxillæ percuſſionem, ſignificabatur, dicente Propheta, Tu percuſſiſti omnes aduerſantes mihi ſine cauſa, dentes peccatorũ contriuiſti: & iuxta Hebraicam veritatem, Tu percuſſiſti omnium inimicorũ meorum maxillam, dentes peccatorũ cõfregiſti. Verſu vltimo, De torrente in via bibit. Nota duplicem torrentem in ſcripturis. Eſt enim quidã torrens voluptatis, de quo in alio Pſalmo dicitur, Inebriabuntur ab vbertate domus Pſal.35
C Dei, & torrẽte voluptatis tuæ potabis eos. Longè verò diuerſus eſt hic torrẽs, quem bibiturus nunc prædicitur Chriſtus Dominus. Eſt enim torrẽs iſte nõ voluptatis, ſed amaritudinis: nequaquã limpidus, ſed totus turbulentus. Cuiuſmodi torrẽs in alio Pſalmo innuitur, cũ à fidelibus dicitur, Torrẽtem pertrãſiuit anima noſtra, forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam intolerabilem. Sic & duplex calix in ſcriptura legitur, quidã voluptatis, de quo in Pſal. XXII. Et calix meus inebriãs, quàm præclarus eſt: alius amaritudinis, de quo Saluator diſcipulos ambientes primatũ interrogat, Poteſtis bi- Pſal.123 Matth.20
D bere calicem quem ego bibiturus ſum? Nota inſuper, quòd particula, in via, iungi poteſt cũ verbo bibit, vt ſit ſenſus, In via huius vitæ bibit Chriſtus Dominus de torrẽte. Atq; hæc connexio conuenientior eſt, quam & ſolam in Elucidatione ſequimur. Poſſet tamen ſubtiliori cõſideratione etiam coniungi cũ nomine torrẽtis, vt coniunctim legatur, Bibet Dominus de torrente in via: id eſt, de torrẽte turbulento, pleno luto & ſordibus, cuiuſmodi ſunt torrẽtes illi qui impetu currunt in viis publicis, vbi plerunq; plus eſt immundiciarum. Marc.10

Verſu eodem, Propterea exaltabit caput. Intelligi poteſt,

Deus pater exaltabit caput Chriſti,vel ipſe Chriſtus exalta- E
bit caput ſuum : ipſe vt Deus ſeipſum glorificabit vt homi-
nem. Vel quaſi abſolutè accipi poteſt,exaltabit caput,id eſt,
caput ipſius exaltabitur. Per exaltationem autem capitis,in
ſcripturis intelligitur exaltatio & glorificatio poſt humilia
tionem. Vnde in Pſal.III. ad patrem filius loquitur, dicens,
Tu autē Domine ſuſceptor meus es, gloria mea, & exaltans
caput meum:id eſt, me glorificans & ſublimans. Et iterum
Pſal. 26 in alio Pſalmo , In petra exaltauit me , & tunc exaltauit ca-
Eccle.11 put meum ſuper inimicos meos. Sic & in Eccleſiaſtico ſcribi-
tur , Sapientia humiliati exaltabit caput illius , & in medio F
magnatum conſidere illum faciet. Et cap.vlt.IIII.lib.Re-
gum, de Euilmerodach rege Babylonis legimus , quòd in
initio regni ſui ſubleuauit caput Ioachim regis Iuda de car-
cere : quando ei benignè loquutus eſt, & thronum eius po-
ſuit ſuper thronos regum , qui cum eo erant in Babylone.
Idem alibi per exaltationem cornu vel cornuum intelligi-
tur,vt Pſal. LXXIIII. Exaltabuntur cornua iuſti.

CENTESIMIDECIMI PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte qui ſequitur , quemadmodum & præcedens, G
de beneficijs & admirandis operibus nouæ legis tractat. In quo
Propheta ex animo confitetur Domino ſuper magnis ipſius
& electis operibus,& ſempiterna iuſtitia : diuerſa deinde nouæ legis
beneficia per Chriſtum fidelibus præſtita enarrans,nempe,ſanctiſſimæ
Euchariſtiæ inſtitutionē,noui teſtamenti nunquam cōmutandi conſta
bilitionem,& Apoſtolicā de opere redemptionis humanæ prædicatio-
nem,æternæ hæreditatis donationem,mandatorū quæ ſeruis ſuis ìnnu
xit fidelem diſpoſitionem in firmitate , æquitate & veritate , ſalutis
per Chriſtum factæ à Deo miſſionem. Poſt quæ omnia,verſibus duo- H
bus nouiſſimis,ſanctū Domini timorē commendat, & bonū intellectū
laudat eius qui facit opere quod intelligit. Peculiariter verò aduer-
tendum eſt, Pſalmū hunc vnà cū eo qui in ordine ſubſequitur,in He-
bræo ſingulari quadam ratione eſſe dictatum iuxta alphabeticas li-
teras : ita vt per ſingula hemiſtichia, id eſt, verſus dimidios , ſuo or-
dine præponantur ſingulæ literæ Alphabeti Hebraici : ita vt prior
particula primi verſus habeat Aleph , poſterior Beth ; ſecundi ver-
ſus prior,Gimel,poſterior Daleth,atq; ita in conſequentibus vſque in
finem;ita vt vltima Pſalmi clauſula, Laudatio eius manet in ſeculum

ſeculi

*A ſeculi, à Tau ſumat initiũ. Similiter et in ſequenti Pſalmo erit conſi-
derandum. Verùm iſta diſtinctio in tranſlatione neq; apud Græcos,
neq; apud Latinos inuenitur, eo quòd commodè ſeruari non poſſit.*

CENTESIMIDECIMI PSALMI ELVCIDATIO.

TIBI Domine volo laudis & gratiarum actio-
nis dare confeſſionem, ex plena deuotione af-
fectus mei, éxq; omnibus viribus animæ meæ:
neq; in occulto ſolum, quaſi erubeſcens de tua
B confeſſione, ſed palàm etiam in eccleſia ſan-
ctã, inq; concilio & congregatione iuſtorum, ad aliorũ ædi-
ficationem, & in tuum amorem prouocationem. 2 Et es tu
ſanè confeſſione dignus, quoniam magna ſunt, ſtupenda &
admiranda, quæcunque tu operaris, potentiſſime Deus: ſiue
creationem rerum atque gubernationem generaliter atten
damus, ſiue humani generis peculiariter regenerationem:
*ſingularia vtiq;, eximia, præclara, electa, & exquiſita ſunt, Pſal. 113
iuxta omnes voluntates tuas: quoniam omnia quæcunque Dan. 4
voluiſti, tu feciſti, in cælo & in terra: & ſicut voluiſti, ita feci- Gen. 1
C ſti, & propter tuam voluntatem, & ſecũdum tuam volunta-
tem, facta ſunt omnia bona valde. 3 Tuũ opus omne quod
operaris, celebre eſt ſiue confitendum, & magnificum ſiue
magnificandum: quodcunque tu facis, tale facis, vt confeſ-
ſione dignum inueniatur, & magnificentia plenum: * tua
quoque iuſtitia, tua ſanctitas, tua perfectio, tua veritas & fi-
delitas nũquam deficiet, ſed permanebit tecum ſempiterna.
4 Multa quidem ſunt & ſtupenda beneficia tua, quæ olim
exhibuiſti, tam in rerum creatione & gubernatione, quàm
in mirabili Iſraëlitici populi deductione: verùm omnia
D priora ſuperat quod ſequitur. Tu enim domine qui natura
miſericors es ſiue benignus, & miſereri ſemper ſolitus, om-
nium mirabiliũ tuorũ velut memoriale nobis veniẽs in car
ne dediſti: * quãdo fidelibus tuis tuũ ipſius corpus in eſcam
& cibum ſpiritualem atq; ſacramẽtalem, itémq; ſanguinem
in potum inſtituiſti. Siquidem hãc eſcam reliquiſti fidelibus
in memoriã paſſionis, & cęterorũ omnium mirabilium, quę
in tua humanitate nobis exhibuiſti: & in hoc cibo dum prę
ſentem te corporaliter habẽt fideles, per dignam confeſſio-
nem rememorantur vniuerſa mirabilia tua. 5 Teſtamenti

1 Cõfitebor tibi domine in toto corde meo: in concilio iuſtorũ & cõgregatione.
*2 Magna opera dñi, * exquiſita in omnes voluntates eius.*
*3 Confeſſio & magnificentia opus eius: * & iuſtitia eius manet in ſeculũ ſeculi.*
*4 Memoriã fecit mirabiliũ ſuorũ, miſericors & miſerator dominus: * eſcam dedit timentibus ſe.*
5 Memor erit in ſeculum teſtamenti ſui.

** virtutem* quoque tui noui, quod nouæ eccleſiæ abſcedens diſpoſuiſti, E
operũ ſuorũ & in tuo ſanguine moriens confirmaſti, memor eris in ſempi
annuntiabit ternum: nunquã ipſum aboliturus, nunquam antiquaturus,
populo ſuo. ſed ratum ſemper ac gratum habiturus: *vim etiam & effi-
6 *Vt det il-* caciam mirabilium operum tuorũ, quæ pro generis huma-
lis hæredita ni redemptione viſum tibi fuit operari, feciſti annuntiari at-
tem gentiũ: que prædicari fidelibus tuis, quos in eccleſiã congregare vo-
Geneſ.15 luiſti, vt credentes fructũ poſſent ex eis conſequi ſalutis ęter-
Galat.3 næ. 6 Ad hoc (inquam) annunciari feciſti, vt illis credentibus
** opera ma* dares cæleſtis regni hæreditatẽ, omnibus gẽtibus in Chriſto
nuũ eius ve (iuxta promiſſiones Abrahæ factas) repromiſſam. * Et ſunt F
ritas & iu- profectò omnia quę tu in potẽtia, ſapientia ac bonitate tua,
dicium. veluti per manus tuas operaris, in veritate & iudicio diſpo-
7 *Fidelia* ſita, ſúntq; vera & iuſta, nihil habẽtia vanitatis, nihil menda-
omnia man cij, nihil que iniquitatis prorſus aut iniuſtitiæ, quibus plena
data eius, et ſunt opera filiorũ hominum. 7 Mandata inſuper & præce-
confirmata pta quę nobis in teſtamẽto tuo nouo obſeruanda tradidiſti,
in ſeculum omnia ſunt fidelia valde, id eſt, firma atq; ſtabilia, æqua &
ſeculi: obſeruatu digniſſima: *vtpote quæ ſint confirmata in ſem-
** facta in* piternum, nunquã in conſummationem vſq; ſeculi commu-
veritate & tanda: quemadmodum veteris teſtamenti erant multa ſuo G
æquitate. tempore antiquãda: * diſpoſita quoq; & ordinata in omni-
Rom. 3 moda veritate & æquitate, nihil vanum, nihil iniquum præ-
1.Tim.1 cipientia aut ſuadentia, quod nõ raro faciunt hominum ſiue
8 *Redem-* ſtulta, ſiue impia mãdata. Omnia ſiquidem mandata tua ad
ptionẽ miſit dilectionem reducuntur, & eſt ipſa charitas omnium præce-
dominus po ptorum eius radix: qua nihil æquius, nihil iuſtius, imò nihil
pulo ſuo: rectitudini & veritati æquè conſonum. 8 Saluationem ac
** mandauit* liberationem dediſti Deus, atque operatus es per mirabilia
in æternum opera tua, humano generi, fidelibus tuis: *mandaſti quoque
teſtamentũ in ſempiternum, vſq; in conſummationem ſeculi, ab eis ob- H
ſuum. ſeruari teſtamentũ tuum nouũ, quod diſpoſuiſti eis. 9 No-
9 *Sanctũ et* men tuum glorioſum ſanctum eſt, & omni reuerentia vene-
terribile no randum: hoc eſt, tu ipſe iuxta nomẽ tuum (quoniam Deus,
men eius: dominus ac redemptor verè nominaris, & es) omni honore
** initium* es dignus: * ac proinde timor tuus, ô Domine, principium
ſapientiæ ti quoddã eſt verę ſapiẽtiæ, quę ſecũdum Deum eſt, hoc eſt, ſpi-
mor domi- ritualis, cæleſtis, atque diuinæ: adeò vt qui nondum timere
ni. te nouit, necdum initium habeat veræ ſapiẽtiæ, quãtumuis
10 *Intelle-* hominibus ſapere videatur. 10 Bene autem intelligit, &

ſap

A ſapit vtiliter atq; ſalubriter,quicunq; opere adimplet, & facto demonſtrat quod ſapit,atq; intelligit : * & talis viri laus ſolida permanebit apud Dominum ac ſempiterna:quemadmodum ecõtrario malè intelligit, minimèq; vtiliter aut ſalubriter ſapit. qui ea quorum accepit intelligentiam, opere non demonſtat. Seruus enim intelligens voluntatem Domini ſui, & non faciens, plagis vapulabit multis. Qui autem intelligit voluntatem Domini, & fecerit eam, hic laudem habet ante illum.

ctus bonus omnibus facientibus eũ: Lucæ 12 * *laudatio eius manet in ſeculum ſeculi.*

ANNOTATIONES IN *Pſalmum Centeſimumdecimum.*

B VERSV primo, In concilio iuſtorum & congregatione. Quidam per ſ, legunt, In conſilio iuſtorum, hoc eſt, in ſecreto & cogitatione ſanctorum. Sententiæ tamen magis conuenit conciliũ per c, pro cœtu & ſocietate iuſtorũ, quomodo nos in Elucidatione interpretati ſumus. Verſu ſecundo, Exquiſita in omnes voluntates eius : hoc eſt, eximia & ſingularia valde, electáq; & exquiſita, ad ſiue iuxta omnes voluntates eius. Eadem eſt ſententia cum eo quod poſt in Pſalmo CXIII. dicitur, Deus autẽ noſter in cælo, omnia quæ-
C cunq; voluit fecit. Nihil enim quantumuis magnum eſt apud Deum difficile vel impoſſibile. Verſu tertio, Confeſſio & magnificentia opus eius. Nouus eſt loquendi modus, tantundem valens, acſi dicas, Opus Dei eſt celebre & magnificum, vel confeſſione dignum & magnificentia plenum. Secundum eundem modum, verſu ſexto dicitur, Opera manuũ eius, veritas & iudicium, hoc eſt, opera eius ſunt vera & iuſta, facta ſcilicet in veritate & iuſtitia, quia nõ agit Deus iniquè neq; mendaciter. Ita in Pſal. CXVIII. dicũtur omnia mã-
D data Dei eſſe veritas, id eſt, vera, & in veritate diſpoſita. Ad eundem modum Sapiens aſſerit, quæcunq; fiunt ſub ſole nõ eſſe niſi laborem & afflictionem ſpiritus, id eſt, laborioſa & affligentia ſpiritum, aut labore & afflictione ſpiritus plena. Verſu quarto, Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe. Ex traditione patrum conſueuerunt religioſi viri, poſt cœnam aut prandium peracta, in gratiarum actionem pro perceptis donis, hunc proferre verſiculum. Neque id quidem malè. Quamuis enim paruulũ valde videatur hoc beneficium corporalis paſtus, ſi conferatur cũ ſpiritualibus beneficiis maxi-

Gene. 18 Lucæ 1 Eccl. 1 & 2

mis,quibus nós Deus donauit:tale tamẽ eſt, quo meritò debeat homo excitari ad commemorationẽ omniũ Dei mirabilium. Sic enim ſolet gratus animus, quũ beneficio aliquo paruulo actuali exhibitiõe afficitur, ab eo à quo alias plura & maiora ſe cognoſcit accepiſſe, in paruuli illius beneficij actuali ſuſceptione non ſolum pręſens agnoſcere beneficiolum, verumetiam priorũ illorum multo maiorũ & plurium recordari. Nam gratus & fidelis animus, facilè vel minimo beneficio ad ſuſceptorũ antè beneficiorũ rememorationem excitatur. Atq; ita viri ſpirituales ſolliciti ſemper quomodo grati eſſe valeant ſuo ſibi beneficentiſſimo domino, cùm ſe corporali paſtu iam frugaliter ex Dei munere refectos attendunt, corporeiſque viribus ſe ſentiũt confortatos, tranſeunt in commemorationẽ omnium beneficiorũ Dei, quæ ab illo ſuſceperũt tam in ſemetipſis, quàm in toto humano genere. Verũtamẽ nõ eſt iſta de corporali cibo præcipua huius loci intelligentia: ſed principaliter de illa ſpirituali eſca, quæ in ſacratiſſimo Euchariſtiæ ſacramento, ex inſtitutione Dei ſumitur à fidelibus, à timentibus dominum. Ab his enim ſolis dignè & vtiliter ſumitur. Nam qui mãducat panẽ Domini,

1.Cor.11 vel calicem eius biberit indignè, iudiciũ vtiq; ſibi manducat & bibit, non diiudicãs corpus Domini. Qui autem dignè manducauerit ex hoc pane, viuet in æternũ. Hæc enim eſca

Ioan.6 illa eſt, de qua ipſemet Dominus in Euãgelio ait, Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus: qui manducat meam carnẽ, & bibit meũ ſanguinem, in me manet, & ego in eo: & alia huiuſmodi multa. In huius autẽ eſcę ſpiritualis perceptione, ſatis manifeſtum eſt, quomodo omnium mirabilium ſuorum miſericors & miſerator dominus memoriã fecerit, id eſt, quaſi mnemoſynon & memoriale reliquerit, in quo omnia ipſius mirabilia pro humani generis ſalute exhibita, reuocarentur ad memoriã à fidelibus vſq; in conſummationẽ ſeculi. Eſt enim hoc dominici corporis & ſanguinis ſacramentum, à Chriſto in memoriam paſſionis &

Lucæ 22 mortis eius inſtitutum: quemadmodum ipſe Dominus ait,

1.Cor.11 Hoc facite in meam cõmemorationẽ. Et apud Paulũ Apoſtolum: Hoc facite, quotieſcunq; biberitis, in meam commemorationem. Specialiter verò in memoriã paſſionis & mortis Chriſti, quemadmodum ſubſequenter Apoſtolus ait, Quotieſcunq; enim manducabitis panem hunc, & calicem

bib

A bibetis, mortem Domini annũtiabitis donec veniat. In com memoratione autem mortis Chriſti, & natiuitas, & conuerſatio, & glorioſa reſurrectio, ac cæterorum omnium mirabilium quæ fecit ipſe nobiſcum & docuit, fit rememoratio. Quam rem nos à propoſito plenius tractauimus, & dilucidius ex ipſa radice explanauimus, in præfatione præmiſſa tractatui, quẽ ferè ante trienniũ de myſteriorũ miſſæ ac ſacri canonis expoſitione edidimus. Verſu eodẽ, Memoriam fecit mirabiliũ ſuorum miſericors & miſerator Dominus. Cum in ſcripturis hæc duo iunguntur, miſericors & miſera
B tor, id quod frequentiſſimũ conſpicimus, licebit harũ duarum vocum ſignificationẽ ita diſtinguere, vt prior ad naturam referatur & eſſentiã, altera ad miſerationũ propẽſionẽ ſiue effectus. Eſt enim Deus natura ſecundũ ſuam eſſentiam miſericors, cui propriũ eſt miſereri ſemper & parcere. Quãto enim quiſque magis eſt verè magnanimus, & magis bonus, eo ad miſeris miſerendũ eſt pronior: iuxta illud, Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos. Vnde cum Deus natura ſua, & ſecundũ ſubſtantiã atq; eſſentiã ſuam ſit ſummè bonus, & veriſſimè magnanimus, conſequitur item ſummè
C ipſum eſſe miſericordẽ. Miſerator verò eſt, quia ſemper miſereri ſolitus, & quia cõſueuit ſemper agnoſcentibus miſeriam, & petẽtibus miſericordiã, eius effectũ præſtare. Vnde Dauid Pſal. 50. ſecundũ multitudinẽ miſerationũ orat deleri iniquitatẽ ſuam. Hęc autẽ miſerationũ antiquarũ & præſentium multitudo facit, vt Deum miſeratorẽ appellemus: vtpote qui miſereri ſciat ac ſoleat, & (vt humanũ aliquid loquamur) habitũ habeat atq; ſcientiã miſerendi, poſt tot miſerationũ actus exhibitos. Solent enim apud Latinos nomina terminationis cõſimilis in or, habitũ ſignificare, ſiue con
D ſuetudinẽ, ſiue ſcientiã: quemadmodum ædificator, piſtor, paſtor, atq; in aliis huiuſmodi. Verſu ſexto, Vt det illis hæreditatẽ gentium. Poſſumus hoc loco per gentes (quod deſpectum ſolet eſſe vocabulum) intelligere dæmonũ peruerſas nationes: quemadmodũ aliquando eoſdẽ etiã hominis vel viri nomine in ſcriptura accipimus. Ac tunc quidem erit ſententia, Deum voluiſſe dare ſuo populo hæreditatẽ cæleſtis regni, quæ illorum fuerat: hoc eſt, ad quam ipſi ab initio fuerant creati, & cuius futuri fuerãt poſſeſſores æterni, ſi nõ per ſuperbiam ea ſeſe indignos præſtitiſſent. Verſu octauo,

Mandauit in æternum teſtamentum ſuum. Aduerte quòd quemadmodum olim in veteri teſtamento erant promiſſa, præcepta & ſacramenta: ita ſunt & in nouo, de quo hic Pſalmus canit. Et de quolibet horum verum eſt quod dicitur, Deum mandaſſe in æternum teſtamentũ ſuum. Nam quantum ad promiſſiones, quas habet teſtamentum nouum, mandauit eas expectari, & deſiderari à fidelibus ſuis: quantum ad præcepta quæ continet, mandauit ea obſeruari, ne non obſeruantes ſtatuta præcepta, perdant propoſita promiſſa: quantum ad ſacramenta quæ in ipſo ordinata ſunt, in conſummationem vſq; ſeculi ea frequentari mandauit, E
ne negligentes medicinam non conſequantur ſanitatem.

Verſu nono, Initium ſapientiæ timor Domini. Nota eſt diſtinctio duplicis timoris, nempe ſeruilis & filialis. Horum vterq; initium eſt ſapientiæ, verùm diuerſa conſideratione. Nam ſeruilis timor eſt initium extrinſecum, modo quodam ad veram ſapientiam diſponens & præparans, cũ ea tamen ſimul non potens exiſtere: quoniam vt perfecta charitas, ita vera etiam ſapientia timorem huiuſmodi pellit foras. Filialis verò timor initium eſt intrinſecum, eiúſque velut parti-
1. Ioan. 4 cula quædam, eo quòd filialem reuerentiam cæleſtis ſapientia non expellat, imò eam ſuadeat, efficiat, & conſeruet. Non poteſt enim eſſe in eo ſapientia vera, in quo non eſt ſanctus timor Domini.

CENTESIMIVNDECIMI PSALMI ARGVMENTVM.

IN PSALMO *ſequenti vir beatus deſcribitur, qui Dominum timet, eiúſque mandata diligit: cuius ſemen ſpirituale, & beata generatio commendantur, gloria item & diuitiæ internæ perfectáque iuſtitia: quæ omnia, ab exortu ſunt luminis diuini in anima iuſti. Atque hæc primis quatuor verſibus. Opera deinde* H
viri iuſti enarrantur, miſereri, commodare, & in iudicio cuncta diſponere: quæ lætam atque dulcem pariunt conſcientiam, & ab omni reddunt perturbatione atque timore ſecuram, propter cordis in Deo ſtabilitatem, & eam quam habet in Domino ex bonæ conſcientiæ teſtimonio, confidentiam. Glorioſus denique viri iuſti finis proponitur, fructúſque iuſtitiæ, ab inimicorum metu atque inſultibus ſecuritas, pro miſericordiæ operibus ſempiterna eius apud Deum memoria, & glorioſa exaltatio fœlicitatis æternæ. Quibus ex aduerſo opponitur impiorum finalis miſeria, ira & inuidia contra iu-

ſtorum

A *ſtorum gloriam, deſideriũq; illorum fruſtratio, perpetuò deploranda.*

CENTESIMIVNDECIMI PSALMI ELVCIDATIO.

VIR E beatus eſt vir ille, nũc quidem certa ſpe
& expectatione, poſtmodum verò reali atque
ſecura poſſeſſione, qui donec in hoc agit cor
pore, reueretur amátque Dominum Deum
ſuum: * qui totum ſuum deſiderium, omném-
que voluntatem applicat mandatis illius, ſemper ſollicitus
ad obſeruandum ea. 2 Talis ſiquidem viri ſemen atque po
B ſteritas vehementer multiplicabitur, etiam ſuper terram:
quoniam partim verbis ædificatoriis, partim exemplis bo-
nis, partim humilibus precibus, plurimos ſibi filios apud
Deum comparabit, Chriſto ſic eos gignens atq; parturiens,
etiamſi iuxta carnem videatur ſterilis: * ne quis huiuſmodi
generationem pro nihilo pendat, ſciendum eſt, hanc ſpiri-
tualem generationem, qua ſancti de Deo filios in ſpiritu
generant, multò amplius quàm carnalem, Deo eſſe placitã,
& à Deo accipere benedictionem ampliorem, nempe æter-
næ retributionis mercedem: quemadmodum econtrario,
C eorum qui in luxuria filios procreant ſecundum carnem,
maledictionem accipere æternæ condemnationis. 3 In hu-
iuſmodi viri domo interna, quam inhabitat, hoc eſt, in eius
ſpiritu & conſcientia, vera eſt gloria, magnus ornatus, &
ſpiritualium affluentia bonorum: quemadmodũ in eorum
domibus materialibus qui ſeculo diuites ſunt, externus ple
runq; relucet ornatus, & temporales abundant diuitiæ: * Iu-
ſtitia quoque eius & ſanctitas, omnimoda vitæ perfectio,
ipſúmq; iuſtitiæ eius meritum, in ſempiternum permanebit
ante Dominum, & ante conſpectum eius ſemper glorioſum
D faciet illum. 4 Si requiras timenti dominum, vnde tanta
gloria, en præclarum illud lumen, ſol iuſtitiæ, quod eſt Do-
minus ipſe, natura miſericors exiſtens, & miſereri ſolitus, ac
nihilominus iuſtus, exoritur iis qui recto ſunt corde in men
tibus eorum, ex ſeſe alioqui tenebroſis: atq; ex huius lumi-
nis eximio atque præclaro ſplendore, in conſcientiis illorũ
tantus fulget gloriæ interioris ornatus, tantæq; affluunt di
uitiæ. 5 Benignus verò, ſuauis, & amabilis eſt, tam apud
Deum, quàm apud proximos, homo ille, qui miſericordiæ
vacat operibus: primum quidem ſuiipſius miſertus, deinde

*1 Beatus vir qui timet Dominum: * in mandatis eius volet nimis.*

Eſaiæ 53

*2 Potens in terra erit ſemen eius: * generatio rectorũ benedicetur.*

*3 Gloria et diuitiæ in domo eius: * iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.*

Lucæ 2

4 Exortum eſt in tenebris lumẽ rectis, miſericors & miſerator & iuſtus.

5 Iucundus homo qui miſeretur et commodat

& aliorum: quíq; paratus eſt indigentibus commodare ſua, E
atq; etiam largiri, vbi congruum viderit, vel neceſſarium, de
iis quæ accepit à Domino paratus proximorum ſubleuare

** diſponit ſermones ſuos ĩ iudicio: * quia in æternum non commouebitur.*

inopiam: *qui deinde ſermones ſuos vniuerſos atq; opera-
tiones omnes ita gubernat, ita diſpenſat, ita dirigit in iuſti-
tia & æquitate, ſiue ad examen atq; iudicium, vt non loqua-
tur, aut agat, niſi quę iuſta & ęqua ſunt atq; vtilia, & de qui-
bus ſe putet coram iuſto iudice poſſe bonam reddere ratio
nem: * talis profectò in ſempiternum non conturbabitur à
ſententia æternæ damnationis, aut pœnis inferni, neq; etiam

*6 In memoria æterna erit iuſtus: * ab auditione mala nõ timebit.*

in præſenti ſeculo conturbatione deiicietur. 6 Vir ille iu- F
ſtus, de quo ſuprà diximus, in obliuionẽ nõ veniet apud Do
minũ, ſed in æterna erit Domini præſentia: *neq; conturba
bitur ab auditu ſiue rumore malo: quẽadmodũ impij mox
conturbãtur & anguſtiantur animo, vbi aduerſum aliquid,
ſiue rumorẽ quẽlibet malũ audierint, vtpote de peſte, de ho

*7 Paratum cor eius ſperare in Domino: confirmatum eſt cor eius: nõ commouebitur: * donec deſpiciat inimicos ſuos.*

ſtium aduentu, déq; aliis imminentibus aduerſitatibus cor-
poralibus. 7 Idcirco autem commoueri & conturbari ne-
ſcit, quoniam animũ habet exercitatũ in Domini confiden-
tia, & in ſpe bona conſtabilitum atq; corroboratum, vt con
turbari non poſſit deſperatione, aut timore deiiciente, neq; G
in præſenti neq; in futuro: *quin & hoc futurum eſt, vt eos
quos nunc obſeruare habet iuſtus, & à quibus ſibi nunc cau
tè debet proſpicere, tandem omnino deſpiciat, contemnat,
prorſúſq; nihilipendat, quando nocere vltrà non poterunt.
Veniet enim poſt huius peregrinationis curſum, quãdo nõ
erit vltrà iuſtis formidãda ſiue aſtutia, ſiue malitia maligno
rum, quã nunc ſollicitè timere, & cautè declinare debemus,

*8 Diſperſit, dedit pauperibus: * iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi:*

ſi in iuſtitia perſeuerare volumus. 8 Vir iuſtus non theſau
rizat ſibi theſauros in terris, ſed ea quæ accepit à Domino,
miſericordiæ operibus impendens, diſtrahit in ſubuentionẽ H
miſerorum, eíſq; ſua liberaliter elargitur: *atq; huius iuſti-
tiæ virtutíſq; meritum permanebit in ſempiternum ante
Dominum. Tametſi enim contingat diſpergendo & elar-
giendo ceſſare nonnunquam exterius miſerendi opus, vt-
potè cum facultates non vltrà ſuppetunt: meritum tamen
virtutis & operationum præcedentium ſemper iuſto ma-
net, dum pro eis æternam accipit à Deo bonam remunera-
tionem: quemadmodum econtrario impiorum iniuſtitia
ſemper apud Dominũ manet, ratione punitionis ſempiter-

næ,

A næ, etiamſi actiones ipſæ in ſeſe tranſierint: * ſublimabitur
quoque poteſtas & fortitudo viri iuſti in magnifica gloria,
quando ad dignitatem euectus fuerit gloriæ filiorum Dei.
9 Impij verò & inuidi, tam dæmones quàm homines, iuſto-
rum hanc exaltationem videntes, ira & inuidia cruciabun-
tur ſuper fœlicitate aliena, qua ſeipſos fecerunt indignos,
adeò vt dẽtibus præ iracundia frendeãt, atq; in ſeſe propter
inuidiam velut conſumantur, liqueſiant, areſcant, atq; tabe
fiant: * Impiorum tamen deſiderium nequaquam implebi-
tur, neq; quoad ſeipſos, neq; quoad iuſtos. Nam quantũ ad
B ſe, optauerant ſemper in peccatis ſuis viuere, in quibus oble-
ctabantur. Iuſtos verò, tam ſuaſionibus, quàm exemplis pe-
ſtiferis, ab æternis gaudiis deſiderant auocare: ſed videbunt
in nouiſſimo horum vtroque miſerè ſe fruſtratos.

** cornu eius exaltabitur in gloria.*

9 Peccator videbit, & iraſcetur, dẽtibus ſuis fremet, & tabeſcet:

** deſiderium peccatorum peribit.*

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumundecimum.

VERSV primo, Beatus vir qui timet dominum, in man-
datis eius volet nimis. Non dicit beatum qui abundat
auro, argento, pretioſis lapidibus, qui præcellit ingenio, eru-
ditione, arte, ſcientia, qui præeminet poteſtate, auctoritate,
C qui dignitate excellit: ſed illũ aſſerit beatus propheta bea-
tum, qui timet dominum, haud dubium quin filiali & ami-
cabili timore, quíque ſic timet dominũ, vt in mandatis eius
velit, cupiátq; nimis: hoc eſt, vt ea vehementer amet, & cu-
pidiſſimè exquirat, totus illis implendis intendat, vt ſum-
mum ſit illi ſtudium quæ Deus præcepit perficere, quæ pro-
hibuit vitare, in omnibus cogitationibus, dictis ac factis
ſemper cauens, nequando iniquum aliquid aut cogitet, aut
concupiſcat, aut dicat, aut faciat. Denique idem eſt quod hîc
nunc dicitur, In mandatis eius volet nimis, cum eo quod
D Pſalm. 1. aliis verbis dicitur, In lege domini voluntas eius,
& in lege eius meditabitur die ac nocte. Verſu ſecundo,
Potens in terra erit ſemen eius, generatio rectorum bene-
dicetur. Quidam iſtud ad literam interpretantur, de poſte-
ritate carnali. Item quod in ſequenti verſu dicitur, Gloria
& diuitiæ in domo eius: de gloria & diuitiis temporalibus
exponunt. Ita enim quoſdam patrum veteris teſtamẽti (cu-
iuſmodi erant Abraham, Iſaac, & Iacob) legimus in ſacris
hiſtoriis, ſpeciali priuilegio fuiſſe donatos copioſo & bene-
dicto ſemine, gloria quoque & diuitiis temporalibus ador-
natos.

BIBLIOTE UNIVERSIT GRANA

natos. Verùm quia perpaucis iuſtis iſta conueniunt, maximè in tempore hoc nouæ legis, & quoniam frequenter admodum bonos parentes legimus non bonos habuiſſe liberos, imò inſigniter malos, quod etiã hodie videmus in non paucis: quoniam etiam in lege veteri multi iuſti in magna fuerũt egeſtate atq; penuria rerum tẽporalium, in noua autem lege, omnes ſanctitate præcipui ſecundum ſeculum pauperes fuerunt atq; contemptiſ: ita vt ille inſignis Chriſti præco
1.Cor.4 Paulus apoſtolus, ſe, ſuiq; ſimiles, mundi purgamenta & omnium peripſema appellaret, nouiſſimóſque omnium tanquam morti deſtinatos: adhæc quoniam beati diuina voce
Matth.5 nunc prædicantur pauperes, lugentes, eſurientes: quoniam
Lucæ 10 Euangelico conſilio ſuadetur nunc hominibus, temporalia vẽdere, & diſtribuere in vſus pauperum, atq; in nuditate ſequi Chriſtum: ob horũ ſcilicet cõſiderationẽ nobis videbatur cõmodius, ac magis conueniens, iſta de ſeminis potẽtia & benedictione, itémq; de gloria & diuitiis, interpretari ſpiritualiter, quemadmodũ legis in Elucidatione: vt per ſemen iuſti intelligamus ipſos quos vel verbo ſanæ doctrinæ, vel bonæ conuerſationis exemplo, vel ſanctæ orationis ſermone, Deo genuerit, de quali ſemine loquebatur Apoſtolus, cùm
1.Cor.4 diceret Corinthiis, In Chriſto IESV, per euangelium ego
Galat. 4 vos genui. Et Galatis qui iam mortui perierant, Filioli mei (inquit) quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Poſſet tamen & aliter ſemen iſtud intelligi, operationes bonæ: quę duplici ratione potens ſemen dici poſſunt. Primò, quia ſemen valde multiplicatum. Qui enim timorem domini habet, & in lege eius vult nimis, totus intentus eſt perficiendæ legi Dei, hic bonarum operationum cumulos proferet abundanter. Dum tempus enim habet (iuxta a-
Galat.6 poſtoli monitionem) bonum operabitur erga omnes, & bonum faciens nõ deficiet, ſciens quòd ſuo tempore metet nõ deficiens. Secundò, potens eſt ſemen iuſti ratione validæ fructificationis, quoniam ſemen operationis bonæ, ex Dei gratia, fructum mirabilem & precioſum nimis proferet in tempore ſuo, vitæ æternæ. Vnde Pſal. 125. de iuſtis dicitur, Euntes ibant, & flebant, mittentes ſemina ſua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos: quod de operibus bonis manifeſtum eſt debere intelligi. Per rectorum autem generationem, ſecundum hunc intellectum

accip

A accipietur fructificatio bonorum operũ. Opera enim Deo
placita quæ operatur iuſtus ex gratia Dei,ſunt eius ſemen,
filij & ſancta generatio, quam ex bona voluntate & Dei ti-
more producit. Hæc autem rectorum generatio benedi-
citur:vel quando pro fructificatione bonorum operũ Deus
in præſenti ſeculo addit gratiam gratiæ,vel quando in ven-
turo ſeculo operibus bonis bonam retribuit mercedem.
Verſu quarto, Exortũ eſt in tenebris lumen rectis, miſeri-
cors & miſerator & iuſtus. Lumen iſtud eſt lux illa vera, de
qua Ioannes ſcribit, quòd illuminet omnem hominem ve- Ioan.1
B nientem in hunc mũdum. Hoc lumen exoritur rectis, in te-
nebris,vel quia in hoc mundo (vbi omnia abſque beneficio
diuinæ illuminationis ſunt plena tenebris ignorantiæ &
cæcitate ſpirituali , vbi deeſt cognitio veritatis , & abundat
neſcientia boni) viſitatione ſua,iuſtitiæ ſtudentes illuminat,
vt ipſi videant quæ ſint credenda,quæ ſperanda,& quæ agen
da. Vel quia in cordibus hominum iuſtorum, ex ſeſe nõni-
ſi ignorantia & cæcitate plenis , radiis illis ſuæ beatæ lucis
irradiat: quemadmodũ Paulus Apoſtolus ait , Deus qui di- 2.Cor.4
xit de tenebris lumen ſplendeſcere , ipſe illuxit in cordibus
C noſtris, ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei , in facie
Chriſti IESV. Omnes enim ex nobiſipſis nil aliud quàm
cæci ſumus,quantumuis nobis videntes videamur: quemad-
modum in ſacra Apocalypſi ſpiritus quibuſdã improperat, Apoc.3
dicẽs,Dicis,quia diues ſum & locupletatus , & nullius egeo:
& neſcis quia tu es miſer,& miſerabilis, & pauper , & cæcus,
& nudus. Verſu quinto, Iucundus homo,qui miſeretur &
commodat. Iucũdus hic non propriè lætum ſignificat, quo-
modo ſolet accipi. Nam in Hebræo eſt nomen Tob , ſignifi-
cans bonum:& in Græco χρηστὸς , quod ſignificat benignum,
D dulcem vel ſuauem,quemadmodũ alibi vertitur,Suauis do- Pſal.44
minus vniuerſis , & miſerationes eius ſuper omnia opera e-
ius. Et rurſum,Quia tu domine ſuauis & mitis. Iucundus er- Pſalm.8
go homo hìc ponitur pro homine ſuaui,benigno, amabili,
quomodo nos in Elucidatione expreſſimus. Verbum autem
commodare,nõ hìc ſignificat commodum præſtare, quem-
admodũ illi dicimur commodare,cui vſũ præſtamus cómo
dũ:ſed accipitur pro dare commodato,ſiue mutuare, quod
aliquãdo dicimus fœnerari , quãdo vſuræ prauitatẽ à verbo
ſecludimus. Id manifeſtè patet tã ex Hebræo quàm ex Græ-
co,

co. Nam ex Hebræo vertit Hieronymus, Bonus vir & clemens (ſupple erit) & fœnerans. Fœnerari autem in bonam partem ſonat, commodato dare vel mutuare: quemadmodum Lucæ 6 cap. Peccatores peccatoribus fœnerantur, id eſt, mu-
Lucæ 7 tuo dant. Et iterũ, Duo debitores erant cuidam fœneratori, vbi fœnerator pro creditore ponitur. In Græco verò eſt participium κιχρῶν, quod ſignificat commodato dantem: quod vocabulum apud Septuaginta in eadem ſignificatione ponitur, 1. cap. 1. libri Regum, vbi de Samuële loquens mater eius coram Heli, ſic ait: κἀγὼ κιχρῶ αὐτὸν τῷ κυρίῳ πάσας τὰς ἡμέρας, hoc eſt, Et ego commodo vel commodato do eum domino omnibus diebus. In hoc autem quod dicit iuſtum commodato dare vel mutuare, intelligit etiam dare & diſtribuere pro loco & tempore, vbi neceſſitas ſe vel occaſio obtulerit, & facultas adfuerit. Verſu eodem, Diſponet ſermones ſuos in iudicio. Notum eſt ſermones nõ ſolũ verba, ſed etiã opera in ſcripturis ſignificare. Vnde ſenſus eſt, Diſponet res ſuas & ſua omnia opera in iudicio. Quanquã poteſt & peculiariter de verbis quæ per os homo loquitur, intelligi. Nam qui nõ offendit in lingua, hic perfectus eſt vir,
Iacobi 3 vt Iacobus ſanctus ait: & qui cuſtodit os ſuũ (iuxta Sapientis
Prouer. 21 verbum) cuſtodit animam ſuam. Diſpoſitio autẽ hæc in iudicio intelligitur dupliciter. Primò diſponere, ſecundũ iudicium & æquitatẽ, ſecundum regulam præceptorum Dei, & dictamen rectæ rationis. Secundò diſponere ad iudicium, id eſt, ſic agere, & ſic moderari, tanquã qui ſis de ſingulis reddi-
Eccleſ. 12 turus rationẽ. Cũ enim (iuxta Sapientis verbũ) omnia quæcunque faciũt homines, Deus ſit adducturus in iudicium: &
Matth. 12 cum (iuxta Domini indubitatum ſermonem) de omni verbo otioſo quodcunq; loquuti fuerint homines, reddent rationem in nouiſſimo die, proculdubio ſapiẽtis hominis & timẽtis Deum eſt, etiã nũc diſponere ſua omnia ad iudicium, omnia ſic agere, quomodo apud iuſtũ iudicẽ cõfidit ſe poſſe
Eccleſ. 7 reddere rationem. Hinc iterum per Sapientẽ dicitur, In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. Sunt autẽ hæc quaſi adinuicem ſubordinata. Nam qui omnia ſua nunc diſponit in æquitate, & curat omnia ſecundum regulam præceptorum Dei, rectęq; rationis dictamen peragere, conſequens eſt, hunc diſponere omnia ad vẽturum domini iudiciũ, quo iudicabitur in æquitate.

A tate. Quàm verò pulchrè de huiuſmodi homine miſerente,
cómodante, ac ſermones ſuos in iudicio diſponente ſubiun
gitur, quod ipſe in æternum non ſit commouendus, quòd in
memoria æterna ſit futurus, quòd ab auditu vel rumore ma
lo non commouebitur, ꝙ paratū ſit cor eius ſperare in Do-
mino, quòd confirmatū eſt cor eius, quòd nó cómouebitur,
imò deſpiciet omnes inimicos ſuos. O quanta ſunt hæc ho-
minis iuſti & miſericordis cómoda, quàm ſunt hæc magna
præconia, quàm pretioſa nimiū bona, nunquam cómoueri,
in æterna fore memoria, non timere ab auditione mala, pa-
B ratum habere cor ad ſperandū in domino, cófirmatum eſſe
corde in domino, non vnquam cómoueri, imò inimicos de-
ſpicere. Quomodo autē (quæſo te) poſſet conturbari homo
miſericors? quando quidē Diuinæ promiſſionis oraculo cer-
tus eſt, miſericordiā cóſequuturos eos qui faciūt miſericor- Matth. 5
diā. Quomodo is qui omnia diſponit in iudicio, poſſet con-
turbari? cū nihil habeat pro quo debeat cóturbari, ſciēs iu-
ſtum ſe habere iudicem, qui in iudicio & æquitate iudicat.
Quomodo non in æterna erit memoria iuſtis, cū eius iuſti- Pſalm. 7
tia ſit permanſura in ſeculū ſeculi? Nunquid poterit iuſtitia
C permanere, & perire memoria iuſti, cuius ipſa eſt iuſtitia?
Quomodo ab auditione mala poſſet timere, qui in bonæ có 2. Cor. 1
ſcientiæ teſtimonio gloriatur, cuius mens ſecura quaſi iuge Prouer. 15
conuiuium, exhilarat eū qui ſibi nullius mali eſt cóſcius, ob
quod debeat metuere? Nam ſi principes terreni (iuxta Pauli Rom. 13
vocē) nó ſunt timori boni operis, ſed mali, & ſi nonniſi pro-
pter vindictam malorū pórtāt ipſi gladiū: multo magis ille
qui eſt primus omnium princeps & iudex, non eſt metuen-
dus, niſi iis qui ſibi malè conſcij ſunt, neque ad bonorū pu-
nitionem gladium portat. Quomodo inſuper non paratum
D erit cor eius ſperare in domino, & confirmatum erit in illo
cor eius, cum dicat Tobias, eleemoſynam eſſe fiduciam ma- Tob. 4
gnam apud Altiſſimum omnibus facientibus eam, quæ etiā
ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animā
ire in tenebras? Quomodo ergo commoueri poterit? quo-
modo non deſpiciet omnes inimicos ſuos? At verò contrà,
ij qui non miſerentur neq; commodant, qui proximis miſe-
ricordiam non exhibuerunt dum poſſent, meritò hi contur-
babuntur timore horribili: quoniā quidē (Iacobo teſte) iu- Iacobi 2
diciū ſine miſericordia fiet illis qui nó fecerūt miſericordiā.

Hi

Pſalm.87 Hi in memoria æterna nõ erũt, quoniam proiicietur in ter-
Pſal.108 ram obliuionis, & in generatione vna delebitur nomen eo-
rũ, ꝑ eo quod nõ ſunt recordati facere miſericordiã: hi me-
ritò ab auditione mala timebũt, cũ rumor malus ſiue peſtilẽ-
tiæ ſiue prælij ſiue alterius mali inſonuerit, ſtatim hi timo-
re graui corripiũtur & cõturbãtur: tum quia perdere timẽt,
quæ hîc cum amore poſſidẽt tẽporalia bona, tum quia inue-
nire formidãt quæ odiũt & quæ cõmeruerunt mala æterna.
Quare autẽ ſic ab auditione mala timẽt? quia non eſt para-
tum cor eorum ſperare in domino, neq; eſt in illo cõfirma-
tum cor eorum. Quomodo in illo ſperarẽt, quem ignorant, &
quem cõtemnunt atq; repellunt? Inimicos autem ſuos ipſi
nunquam deſpicient, ſed magis ſuſpicient: quando (iuxta Sa-
Sapien.5 pientis teſtimonium) dicent intra ſe, pœnitentiam agentes,
Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimili-
tudinem improperij. Nos inſenſati vitam illorum æſtima-
bamus inſaniã, & finem illorum ſine honore: Ecce quomo-
do computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illo-
rum eſt. Hîc certè nõ inimicos ſuos deſpiciũt impij, verùm
ſeipſos deſpiciẽtes, ſuſpiciũt eos quos in vita habuerant ini-
micos. Vides hac comparatione, quàm ſit diuerſa ſors immi-
ſericordium à miſericordibus, iuſtorũ ab impiis. Cæterùm
de particula donec, quæ eſt in verſu ſeptimo, ſuprà iam di-
ctum eſt in verſu ſecundo Pſalmi c i x. Verſu octauo, Cor-
nu eius exaltabitur in gloria. Per exaltare cornu in ſcriptu-
ris ſignificatur exaltatio & glorificatio. Vnde in alio loco
Pſalm.74 Pſalmiſta monet iniquos non exaltare, neq; in altũ tollere
Ibidem. cornu, id eſt, nõ ſeipſos ſuperbè magnificare aut exaltare cõ-
tra Deum: iuſtorum autem cornua dicit exaltanda: Exalta-
1.Reg.2 buntur (inquit) cornua iuſti. Et Anna Samuelis mater, cum
iam eſſet, fœcunditate ſibi data cælitus, ſuper æmulam ſuam
magnificata, & prole glorificata, canebat, exaltatum eſſe
cornu ſuum in Deo ſalutari ſuo. Quomodo enim vulgari
loquendi conſuetudine dicere ſolent homines ſuperbi, de-
teri aut abradi aut confringi cornua, cum per confuſionẽ
ignominiam aut aduerſitatem quamlibet grauem didice-
rint humiliari (ſecundum quem modum in Pſalmo iam ſu-
prà citato dicuntur confringenda à Deo cornua peccatorũ)
ſic per contrarium, in bonum cornua iuſtorũ bene dicuntur
exaltari, quoniam à Deo ad magnificam gloriã ab humili-
pag

A nte ſublimabuntur. De hac re nonnihil diximus in Pſalmum LXXIIII. Ferè autem idem videtur eſſe hæc exaltatio cornu, quod exaltatio capitis illa, de qua in vltimo verſu Pſalmi CIX. fit mentio.

CENTESIMI DVODECIMI PSALMI ARGVMENTVM.

SERVOS ac pueros Dei ad laudem ſui domini monet hic Pſalmus: cuius benedictum nomen ſemper eſt & vbique laudandum, eo quòd omnibus ſit ipſe ſublimior, & nulla ei valeat
B *creatura, neque terrena neque cœleſtis, præ ſublimitate ſuæ gloriæ, comparari. Attamen humilitatem ſemper diligit in omnibus, pauperes ſpiritu & humiles, tametſi viles carne ac ſordidos, in ſublimitatem ſuæ gloriæ dignanter exaltans: qui de ſua ſterilitate dolentes & afflictos, donata eis fœcunditate, facit lætantes, & peculiariter eam quæ olim ſterilis erat, gentium nationem, in tempore gratiæ fœcundam Eccleſiam pro ſuo placito conſtituit.*

CENTESIMIDVODECIMI PSALMI ELVCIDATIO.

C SERVI domini, laudem & confeſſionem date
omnipotenti, laudem (inquam) date ſancto
nomini eius, quod eſt ſuper omne nomen.
Hoc ſiquidem eſt tributum, hoc debitum,
quod à ſuis ſeruis expoſcit dominus, nempe
laudis & gratiarum actionis ſacrificium, quod nos illi iuſſum eſt, ſi fideles eſſe volumus, perſoluere, potius quàm aurum, vel argentū, vel corporales quaſlibet victimas. 2 Lau-
detur ſanctum illud & tremendū domini nomen, ſitq; iuxta
ſuum nomen Dominus ipſe benedictus, à modo & vſque in
D ſempiternum: quoniam laudis eius non eſt finis, neq; dignè
ſatis laudari poterit vnquam. 3 Et dignum vtique eſt ſan-
ctiſſimum illud atque glorioſiſſimum nomen domini, vt per
vniuerſum orbem terrarum, ab Oriente vſque in Occidentem, ab Aquilone vſq; ad Septentrionem, laudetur & glorificetur pura fidei confeſſione, ab omnibus nationibus & populis, vbicunque terrarum habitantibus, ſiue in mari. Et dignum eſt item, vt à mane, quo Sol exoritur, vſque ad veſperum, quo Sol occidit, confeſſio detur nomini ſuperbenedicto: imò vt nullo vnquam tempore ab eius laude &

Philip. 2
1 *Laudate pueri dominum: laudate nomen domini.*
Pſal. 144
2 *Sit nomē domini benedictū, ex hoc nunc & vſq; in ſeculum.*
3 *A Solis ortu vſque ad occaſum laudabile nomen domini.*

4 Excelſus ſuper omnes gentes Dominus, & ſuper cælos gloria eius.

benedictione ceſſetur. 4 Eſt enim dominus natura ſua & gloria magnus, eleuatus, glorioſus & excelſus ſuper omnes gentes, & ſuper omnia quæ ipſe creauit: ita vt etiam cælorum atque Angelorum vincat gloriam, infinito interuallo poſt ſe relinquens omnia potentia & bonitate atque omnimoda perfectione, in immenſum ſuperans vniuerſa, adeò vt nulla ſit creatura tam excelſa, quæ creatori omnium dignè

*5 Quis ſicut dñs Deus noſter: * qui in altis habitat, & humilia reſpicit, in cælo & in terra?*

valeat conferri. 5 Neque enim alicubi ſiue in cælo ſiue in terra reperiri poterit, qui ex æquo cum domino Deo noſtro poſſit conferri, ac velut ei coæqualis comparari: * qui cum manſionem ſuam & habitationem regiam in altiſſimis habuit cælorum, longè cælis omnibus altior, & ſuper omnem in infinitum tranſcendens creaturam, dignatur nihilominus ipſe in tam ſublimi reſidens demittere ſeſe ad ea quæ infernè geruntur, ſua nihilominus prouidentia ad inferiora dignatur attendere, quæ aguntur ſiue in cælis ſiue in terris. Omnia enim eius ſubiiciuntur prouidentię, quamuis in im-

*6 Suſcitans à terra inopem: * & de ſtercore erigens pauperem.*

7 Vt collocet eũ cum principibus, cum principibus populi ſui.

menſum omnibus emineat ſuperior. 6 Ipſe humiles ſpiritu, & ſibiipſis præ humilitate diffidentes, neque niſi in Deo auxilium habentes erigit, ſuę gratię auxilio, de puluere terrenarum rerum: * & ſpiritu pauperes eleuat atque extrahit G de ſtercoribus mundanarum cupiditatum, quæ velut ſtercora fœtent ante oculos domini: * & de vili iſto atque ſtercoreo ſordidæ carnis habitaculo, educendo exaltat. 7 Subleuat (inquam) & erigit pauperes Dominus, non vt eos viles iterum ſeruos faciat, aut laboribus ſubdat, ſed ad magnificam nimis gloriam, nempe vt eis ſedem & locum tribuat in mente ſua, inter glorioſiſſimos illos cæleſtes principes, ciues Angelicos, atque inter principes populi ſui, patres præcellentes atque Patriarchas, Abraham, Iſaac, Iacob, Samuel, H

Luc. 22

Dauid, ſanctóſque Apoſtolos, & cæteros tam veteris quàm nouæ legis patres, qui ſunt ante Dominum: nimirum vt cum his in regno Dei in vna menſa pariter accumbant, eádemque fruantur gloria.

8 Qui habitare facit ſterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

8 Ipſe cùm vult, eam quæ prius vt ſterilis & infœcunda erat deſpecta, fœcundam facit, & in domo in medio filiorum multorum, quaſi familiæ matrem, facit habitare cum gaudio: lætantem videlicet ſuper filiis diu concupitis, ac tandem Dei dono aſſequutis, quemadmodum antè in ſterilitate ſua ſolitaria ac deſolata vixerat. * Qui etiam in temporis plenitudine gentilitatem quæ

ſterilis

A ſterilis quondam fuerat, Deo non pariens liberos, iam fecit inhabitare ſanctam Eccleſiam (quæ eſt domus eius) in magna fœcunditate, multorum filiorum matrem, quos Deo progignit.

ANNOTATIONES IN Pſalmum centeſimumdecimumſecundum.

VERSU primo, Laudate pueri Dominum. Pueri ponitur pro ſeruis, quomodo ſeruum in Euágelio appellat Lucæ 7
B Centurio puerum. Vnde Hieronymus & Felix vertunt, Laudate ſerui Dominum. In ſecundo autem verſu, cùm dicitur, Ex hoc nunc & vſque in ſeculum: ex hoc nunc, valet à modò, vel ex nunc. Nam quod, hoc, interiicitur, vel fieri puto ad exprimendum articulum Græcum: Græcè enim habetur, ἀπὸ τοῦ νῦν, hoc eſt ab ipſo nunc, vel ab hoc modò, accipiendo modò aduerbialiter: vel etiam cauſa explicandæ emphaſis, quæ latet in articulo. Verſu tertio, A Solis ortu vſque ad occaſum laudabile nomen Domini. In Elucidatione indicauimus duplicem intelligentiam: prio-
C rem, de loco, vt ſignificetur nomen Domini eſſe laudandum in omnibus partibus orbis terrarum, quemadmodum apud Prophetam alium dicitur: Ab ortu Solis vſque ad oc- Malach. 1
caſum, magnum eſt nomen meum in gentibus. Poſterior intelligentia eſt de tempore, vt ſignificetur, à mane vſque ad veſperam eſſe laudandus Deus. Prior tamen intelligentia videtur magis conueniens: quoniam de omni tempore ſermo factus eſt in verſu ſtatim præcedenti, cùm dicitur, Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc &
D vſque in ſeculum: propter quod, conuenientius erit hoc verſu loci generalitatem ſignificari. Verſu quinto, Quis ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cælo & in terra? Quidam olim antiquorum, Dei nimiam excelſam habitationem conſiderantes, ſenſerunt, Deum non ea quæ aguntur in terris attendere. Ex quorum perſona, in libro Iob dicitur, Circa Iob 22
cardines cæli perambulat, nec noſtra conſiderat. Veritas autem per fidem ſimul & per rationem monſtrat contrarium, videlicet ob exaltatam habitationem & ſedem Dei nihil ipſum minus quæ infernè aguntur attendere,

Quod hîc nunc ſignificari videtur, cùm dicitur, Humilia E
reſpicit. Humilia enim appellantur inferiora, quæ inferne aguntur circa creaturas. Et cũ additur, Humilia in cælo & in terra, ſignificatur, etiam quæ in cælo ſunt, humilia eſſe diuino proſpectui: quandoquidẽ ſedes altitudinis eius in infinitum tranſcendit, omnibus cæleſtibus altior, licet ſecundũ piã dignationẽ ſuam in illis ſuã ſedẽ beatis Angelis atq; hominibus demõſtret. Atq; ita hoc in loco exprimitur vniuerſalitas prouidentiæ Dei, ad oĩa ſeſe extẽdentis, & quæ in cælo & quæ in terra. Poteſt tamẽ hic paſſus aliter exponi, ad hunc F
modũ: Quanquã ſic in ſublimi ſede gloriæ ſuæ ſuper omnia eleuatus Deus reſidet, ſemper tamẽ ad humilia attẽdit, id eſt, ad humiles reſpicit: & vbicunq; humilẽ aliquẽ conſpicit aut pauperem ſpiritu, ſuper eũ ponit boni ſui fauoris oculos, vi-
1.Petr.5 delicet vt eũ in tẽpore viſitationis (iuxta Apoſtoli Petri verbum) exaltet, & in tempore tribulationis adiuuet. Hic enim eſt Dei erga humiles reſpectus in bonũ. Atq; ita eadem ferè huius loci erit ſententia, cum eo quod in Pſalmo x. ſcribitur, Dominus in tẽplo ſancto ſuo, Dñs in cælo ſedes eius. Oculi in pauperem eius reſpiciunt: quaſi dicat, Quanquã in templo G
ſancto ſuo, in cælo, habeat ſedem, in pauperes tamen ſpiritu ſemper benigno aſpectu intẽdit, paternam illorũ gerens curam. Atq; huic expoſitioni ſatis cõſonant quæ ſubſequũtur, de exaltatione pauperũ & inopum glorificatione, déq; ſteri-
Pſal.137 lis fœcundatione. Cõſonat etiam quod in alio Pſalmo ſimilibus ferè verbis dicitur, Excelſus dominus & humilia reſpicit, & alta à longè cognoſcit: vbi per vltimæ huius particulæ additionem, manifeſtè indicatur, priorẽ de humilibus corde intelligendam. Sed videtur reclamare, quod dicitur, Humilia in cælo & in terra. Nam in cælo quomodo peculiariter hu- H
milia reſpicit, vbi nihil niſi ſumma humilitas eſt, & ſumma erga Deũ mẽtis & cordis ſubiectio, tam in Angelis, quàm in beatis hominibus? Huic autem dupliciter reſponderi poteſt. Vel enim ad Angelos hoc dictũ referri poteſt, qui ab initio per humilitatẽ abinuicem diſcreti fuerũt. Nam in principio cõditionis angelicæ naturæ, eos qui per humilitatẽ gloriam dabant ſuo conditori, Deus ipſe peculiariter reſpexit, vt eos cõfirmaret in gratia & gloria, faceréntq; ſibi miniſtros & conuiuas perpetuos, in beatitudine ęterna: econtrario autẽ illos ſuperbos, qui per elationẽ intumuerũt contra ac ſupra crea-

A torem. deſpexit & reprobatos abiecit, rudentibúſq; inferni
de cælo detractos (vt ſanctus Petrus ait) tradidit in tartarum 2.Petr.2
cruciandos, ac reſeruãdos in nouiſſimũ iudicij magni diem.
Deinde, etiam nunc in cælis, eo quiſque hominum glorifica
torum plenius Dei gloria ſatiatur, eo maior eſt vniuſcuiuſ-
que fœlicitas, eo magis à Deo reſpicitur, diuinóq; fauore re-
pletur abundantius, quo magis, dum viueret in terris, ſe hu-
milem erga Deũ exhibuit: vt vel hac potiſſimũ ratione, ſan-
ctorũ patrum ſentẽtia, Deiparam virginem Mariam, omni-
bus cæleſtibus ciuibus vniuerſíſq; Angelorũ ordinibus aſſe-
B rat celſiorem, & Dei filio proximã, quòd præ omnibus, dum
in terris eſſet, infimè ſeſe humiliaſſet. Deniq; in æternitate,
in cæleſti beatitudine, ita perpetuò beatorũ ſtatus habet, vt
quanto Deo proximus quiſque fuerit, & in regno illo ſubli-
mior, tanto verò cordis humilitas in eodem abundantior
effulgeat. Hoc enim veridica ratione perſuaſum meritò ſen
timus, virginem benedictam Mariam, vt iuxta ſanctórum
patrum ſententiam omnibus & Angelis & hominibus in glo
ria prçeminet, ac Deo accedit proximè, ita vt humilitate al-
tiſſima, nunc & in perpetuũ, infra omnes Angelos & homi-
C nes, ex corde profundiſſimo, eſſe & fore Diuinitati maximè
ſubiectam. Cùm enim vera humilitas oriatur ex cognitione
Dei & ſuiipſius, duo autẽ hæc optimè præſtet illuminatio di
uina, conſequitur, eam quæ à diuino radio ſuper omnes illu-
minatur, ſicut omnibus clarius Deum cognoſcit & ſemet-
ipſam, ita omnibus præſtantiorẽ & profundiorẽ habere hu-
militatẽ: quæ ſic in perpetuũ perdurabit, quomodo nunquã
deſinet, neque Dei celſitudinem, neque ſuiipſius in ſeſe con-
tueri vilitatem. Verſu ſexto, Suſcitans à terra inopem, &
de ſtercore erigens pauperẽ, vt collocet eum cum principi-
D bus, &c. Nonnunquã iſtud videmus Dei ordinatione ad lite
ram etiã tẽporaliter impleri, vt humiles & deſpecti euehan-
tur ad ſublimia: quẽadmodum populus Iſraëliticus qui erat
numero modicus & incognitus, poſtmodum factus eſt in cun
ctis populis glorioſus: & Saul cum eſſet paruus in oculis ſuis, 1.Reg.15
de tribu & familia non maxima, caput in Iſraël factus eſt. Da
uid item de gregibus ouiũ, & de poſt fœtãtes (vt in alio Pſal Pſal.77
mo dicitur) ad regnũ aſſumptus eſt Iſraëliticum. Sic & poſt-
modũ frequẽter contigit, ad dignitates magnas & præfectu-
ras, ob virtutẽ atq; probitatẽ exaltari humiles. Ita quoq; in

ſpiritualibus,ſancti Apoſtoli & eorum ſucceſſores plerique homines humiles & ex infima plebe, ad Eccleſiarum gubernacula,Diuina electione ſunt aſſumpti,principéſq; conſtituti ſuper omnem terram, & quaſi dij fortes terræ vehementer exaltati. Puto tamen principaliter hîc Pſalmiſtam loqui,de humilium exaltatione ad gloriam,quomodo in Elucidatione indicauimus.Ac iuxta hanc expoſitionem, licebit partes ambas accipere in eandem ſententiam, vt idem ſit ſuſcitare de terra vel puluere, quod de ſtercore erigere, id eſt, de humilitate exaltare.Vel diſtinctè interpretari poſſumus, vt de terra vel puluere ſonet humilitatem naturę ſiue materiæ.Nam(iuxta verbum Domini) puluis & cinis eſt homo, & in puluerẽ reuertetur.Quod ſequitur autem de ſtercore, ſonat vilitatem & ſordes vitiorum. Terra enim & puluis,licet vilis & deſpectus ſit,non tamen fœtet neq; ſordet. Stercus autem,præter infimam vilitatem, abominandum quoq; habet fœtorem.Atq; ita homo ratione ſuæ materię ex qua factus eſt,licet vilis ſit & humilis,eo quòd puluis & cinis, tamen non eſt hac ratione ſordidus neq; fœtidus in naribus Domini Sabaoth : ratione autem vitij , non tantum amplius vileſcit, verumetiam maximè ſordet, fœtet, efficitúrque execrabilis. Deus autem ſua immenſa bonitate & inæſtimabili miſericordia, nō ſolùm de terra ſuſcitabit vel exaltabit inopem,nō ſolùm nos qui puluis & cinis ſumus, exaltabit ad gloriam & immortalitatem:ſed ad eandem ſublimitatem euehet etiam fœdiſſimis inquinatos ſordibus vitiorum,ſi modò in humilitate,ſpiritu contribulato & corde contrito agant pœnitentiam.Quod autem ſequitur,Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi ſui: illi reſpondet quod in Euangelio ait Dominus : Dico vobis quòd multi venient ab oriente & ab occidente, & recũbent cum Abraham, Iſaac,& Iacob,in regno cælorum. Verſu vltimo,Qui habitare facit ſterilem in domo. Quod dicitur de ſterili fœcundata, vt ſit mater filiorum in gaudio, videmus ad ocularem experientiam frequenter humilibus accidere:quemadmodum Annæ Samuelis,& Elizabeth præcurſoris matri.Secundum myſticam verò ſubliniorem intelligentiam,gentiũ competit Eccleſiæ, quæ prius ſterilis erat, Deo liberos non gignens,ſed idolis ac dæmonibus:poſtmodum tamen ex Dei gratia fœcundata plurimis filiis, quaſi magnæ

Margin notes: Pſalm.44; Pſalm.46; Gene.3; 1 Reg.1; Lucæ 1

A magnæ familiæ mater, Chriſti domum nunc inhabitat, imò
eſt ipſa domus Dei: quemadmodum multo antè propheta-
uit Eſaias, cum in ſpiritu alloquens Eccleſiam gentium, di- Eſaiæ 54
cebat, Lauda ſterilis quæ non paris, decanta laudem, & hin-
ni quæ non pariebas: quia multi filij deſertæ magis, quàm
eius quæ habebat virum, dicit Dominus: id eſt, multo plures
erunt filij Eccleſiæ gentium, quàm Synagogæ Iudæorum.

CENTESIMIDECIMITERTII PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte cum exultatione veteris Iſraelitici populi be-
B neficia dignanter illi à Domino exhibita recenſet. Et pri-
mum quidem liberatio eius de ſeruitute Ægyptiaca pro-
ponitur, in qua mare rubrum duce Moyſe diuiſum conſtat: deinde
introductio in promiſsionis terram, in qua Iordanis legitur fuiſſe
ſiccatus, aquis ſeſe in modum montium agglomerantibus, & modo
quodam per incrementum continuum ſubſilientibus. Inſuper, quòd
aquam de petra dedit ſitientibus, ſub quibus particulatim enume-
ratis, cætera veniunt in generalitate intelligenda. In quibus omni-
bus non ſuam populus Domini gloriam quærit, ſed Domini Dei
ſui, quo ſic veritas & miſericordia eius fiant manifeſtæ, & blaſ-
C phemantium idololatrarum ora obſtruantur. Vbi, occaſione acce-
pta, idolorum graphicè depingit vilitatem: in quibus neque vita,
neque ſenſus, neque motus vllus eſt, quemadmodum iuxta verita-
tem, neque in illis qui ea colunt. Ex aduerſo autem, Dei veri culto-
rum deſcribitur ſupernum auxilium, protectio atque benedictio, ſine
perſonarum acceptione, indifferenter omnium. Nouiſſimè verò, ſu-
per populum Domini ponitur bona precatio: & reiectis à Dei laude
mortuis atque damnatis, viuentium atque ſaluandorum perpetua aſ-
ſeritur eſſe laudatio.

CENTESIMIDECIMITERTII PSALMI ELVCIDATIO.

D CVM EXIRET populus Iſraëliticus de terra
Ægypti, cum egrederentur filij Iſraël, fami-
lia Iacob, de populo illo Ægyptiaco, populo
linguæ peregrinæ, populo item ſcelerato &
idololatra, crudeli atq; immani, ſuos aduenas
ſæuè nimis atque barbarè, & prorſus inhumaniter tractan-
te: 2 Tunc factus eſt populus Iudæ ſiue Iſraël ſanctifi-
catio Domini Dei ſui: * tunc factus eſt populus Iſraëli-
ticus peculiare dominium, peculiaris hæreditas, peculiaris

*1 In exitu Iſraël de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro: 2 Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius: * Iſraël poteſtas eius.*

3 *Mare vidit, et fugit:*
* *Iordanis cõuerſus eſt retrorſum.*
4 *Montes exultauerũt vt arietes:*
* *& colles ſicut agni ouium.*
Exod.14
5 *Quid eſt tibi mare quod fugiſti?*
* *& tu Iordanis, quia conuerſus es retrorſum?*
6 *Montes exultaſtis ſicut arietes:*
* *& colles ſicut agni ouium?*
7 *A facie domini mota eſt terra:*
* *à facie Dei Iacob.*
8 *Qui conuertit petrã in ſtagna aquarum:*
Gene.1
Lucæ 1
* *& rupem in fontes aquarum.*

populus, & ſingularis poſſeſſio Domini, præ cæteris genti-
bus. 3 Mare rubrum in exitu filiorum Iſraël de Ægypto,
proinde quaſi vidiſſet aut cognouiſſet Domini voluntatem,
& Iſraëlitici populi per ipſum tranſituri aduentum, diui-
ſum eſt in diuiſiones, & ſolitum fluxum neglexit, ſteterúnt-
que aquæ hinc & inde pro muro, vt tranſitum præberent
fugienti Iſraëli: * ſimiliter & Iordanis fluuius, cùm poſt
multos annos tranſituri eſſent de deſerto in terram pro-
miſſionis, duce Ioſue, poſt mortem Moyſi, ſiccatus eſt, iu-
bente Domino, redeuntibus aquis ad locum originis ſuæ, &
neq; ſolito fluxu fluentibus. 4 Intumuerunt fluere prohi-
bitæ aquæ, & accumulatæ ſunt in molem vnam, ita vt pro-
cul in montium morem apparerent: viſiq; ſunt montes iſti,
per continuum aquarum aduentum increſcentes & intu-
meſcentes, velut ſubſilire atq; exultare, ad eum modũ quo
ſaltare ſolent ludentes arietes: * & minores eleuationes ſuo
etiam modo ſubſilierũt, intumuerúntq;, quaſi agni gregis,
ſaltum arietum ſuorum ducum imitantes atq; inſequentes.
5 Sed dic, quæſo te, ô mare, quid tibi cauſæ erat, aut hoc ti-
bi vnde proueniebat, vt præter naturam ſiccum relinque-
res, pedibúſq; pertranſibilem tuum alueum? * & tu dic, Ior-
danis, vnde hoc tibi, vt fluxum tuum ſolitum nõ proſeque-
reris tranſeunte Iſraëlitico populo? 6 Vos quoq; ex intu-
meſcentibus aquis agglomerati montes, dicite, cur in altum
ſubſiliiſtis, velut exultantes, in morem arietum ſaltantium,
& non magis planè iuxta veſtræ naturæ conditionem, &
morem ſolitum decurriſtis: * & minores aquarum eleuatio-
nes, quare item ſubſiliiſtis in modum agnellorum gregis?
Proculdubio, non ex natura hoc erat, neq; tibi, ô mare ru-
brum, neq; tibi ô Iordanis, neq; ex humana vlla virtute, ſed
planè ſupernaturali ordine atq; diuina virtute, vt iter fieret
electo & ſanctificato populo Domini ad gloriam nominis
eius. 7 Etquidem Deo nihil eſt vel impoſſibile, vel diffi-
cile à cuius facie, voluntate & iuſſione commouetur etiam
terra & contremiſcit: * à conſpectu (inquam) præſentia &
voluntate Domini Dei Iſraël. 8 Ipſe enim eſt, qui de pe-
tra, in deſerto, ſitienti populo dedit aquas copioſiſſimas, ita
vt in magnas congregationes ſtaret aqua, biberetq; popu-
lus & iumenta eorum: * & de ſilice duriſſimo, percutiente
Moyſe virga, effluere fecit aquarum velut copioſiſſimos
fontes

A fontes ac fluuios. 9 Et quidem in omnibus his magnali-
bus, quæ tu pro nobis exhibuiſti, nobis ſufficiat miſericor-
dia ac gratia tua: tibi autem & glorioſo nomini tuo ſit ho-
nor & gloria, in omnibus populis, qui te iſta audierint pro
tuis electis patraſſe mirabilia: abſit verò, vt nobis ipſis pro
his demus gloriam, qui ſumus vel minimo tuo beneficio
ex nobis prorſus indigni. 10 Tui (inquam) nominis gloriā
ſic manifeſtam facias, pro declaranda miſericordia tua erga
ſeruos tuos, & veritate, in fideli adimpletione promiſſionum
tuarum, quas feciſti patribus noſtris & ſemini eorū: *vt non
B valeant iuſta cauſa nobis obiicere gētes idololatræ, per ex-
probrationem dicentes: Quis eſt Deus Iſraël? aut vbi eſt? aut
quid operatur in eis? vt habeamus quæ reſpondeamus ido-
lolatris iſtis exprobrantibus nobis, adducēdo mirabilia quę
tu operatus es pro nobis in terra atq; in mari. 11 Si ita re-
quiritis idololatræ gentes, vbínam ſit Deus noſter qui facit
hæc mirabilia, ecce Deus noſter in cælorum ſublimi, velut
in palatio gloriæ, inter angelicos ciues inhabitat: * tam vir-
tute potens, vt quæcunq; voluerit ſine contradictione poſ-
C ſit opere perficere, ſiue in cælo, ſiue in terra. 12 Gentium
autem idola quæ colunt, quod ad materiam attinet, vel ar-
gentea ſunt, vel aurea, vel ænea, vel alterius cuiuſlibet craſ-
ſæ materiæ: *artificum manibus ſiue ſculpta, ſiue fuſa: & eo
ſanè viliora, quòd non naturæ ſunt opera, ſed mera artis
figmenta, ad naturalium rerum ſimilitudinem ſecundum
externam apparentiam efficta: iuxta naturæ autem verita-
tem nequaquam aſſimilata. 13 Oris quidem habent figu-
ram quandam & ſimilitudinem, ad modum oris exterius
depictam & ſculptam, & quandam labiorum habent appa-
rentiam: verùm per illud apparens os ſuum nullam poſſunt
D vocem edere, ſimulacra muta ſunt, nihil interrogantibus
loqui per os ſuum valentia: * ſic & oculos quoſdam viden-
tur habere, per quos tamen videre nihil poſſunt, neque colo-
rem vllum diſcernere, aut lumen cæli contueri. 14 Sic au-
rium habent ſibi per artis induſtriam effictā ſimilitudinem,
artificialibus inſtrumentis ſic accuratè elaboratam: verùm
non eſt auribus illis virtus audiendi quippiam, neq; voces
exaudire poſſunt, aut ſonos diſcernere: * inſuper & narium
habent effictam ſimilitudinem, quibus tamen odorari nil
valent, quibus odorem nullum poſſunt ſentire, neq; gratū,

Nume.20

9 Non nobis domine, nō nobis: ſed nomini tuo da gloriā.

10 Sup miſericordia tua & veritate tua:

** nequando dicant gentes, Vbi eſt Deus eorū?*

*11 Deus autem noſter in cælo: *omnia quæcunque voluit fecit.*

12 Simulacra gētium argentū & aurum:

** opera manuum hominum.*

13 Os habent, & nō loquentur:

** oculos habēt, & non videbunt.*

14 Aures habent, & non audiēt:

** nares habent, & nō odorabunt.*

neq; ingratum. Atq; ita manifeſtum eſt, omni ſenſu illos ſe-
cundum veritatem carere, ac proinde minus quã bruta eſſe,
brutíſq; longè inferiora, quæ his ſenſitiuis organis ad con-
uenientes ſibi naturales operationes vti poſſunt: cùm hæc
idola, illis, quæ videntur habere, organis ſenſuũ prorſus ad
nullum ſentiendi actũ vti poſſint, non amplius quam trunci
rudes, in quibus talia nulla apparent organa. 15 Inſuper &
manus habent ſimilitudinarias, ad ſimilitudinẽ hominũ di-
gitalibus & articularibus diſtinctionibus ſubtiliter forma-
tas: verùm his ſuis manibus palpare nihil poſſunt, cõtrecta-
re aut tangere, vt tangẽdo palpãdóve diſcernat: *pedes item
ſimili artificio formatos habẽt, & inſtrumẽta ad ambulan-
dum apta videntur habere, non tamẽ pedibus illis fictis va-
lent vel ad paſſum vnũ ambulare, aut vllo modo de loco ſe
ad locũ mouere: ſuntq; vt rudes & informes trunci æquè im
mobiles. *Neq; per fictum guttur ſuum, quod habere viden
tur, vocem clamoris poſſunt edere, quicquid tandẽ illis con
tigerit: etiam ſi exurantur, etiam ſi omnibus pretioſis mo-
nilibus ſpolientur, nõ valent exclamãdo incenſorẽ aut præ-
datorem prodere. 16 Qui idola ſibi faciunt ad colendum
ea, ſimiles efficiẽtur illis, & vniuerſi idolorum cultores, qui
ſpem ſuam ponunt in eis quaſi in veris diis. Quemadmodũ
enim ſupradictũ eſt, idolis, tametſi organa videãtur ſenſuũ
habere, nullã tamen ineſſe vitæ, ſenſus, aut motus operatio
nem: ita qui idola colunt, vita prima (quæ Deus eſt) carẽtes,
ſecundum veritatem neq; vident mentis oculis, neque quæ
Dei ſunt audiunt, neque guſtant bonum Dei verbum, neq;
palpant de verbo vitæ, neq; Dei bonum odorem olfaciunt,
neq; operationẽ aliquam vitæ interioris demonſtrare poſ-
ſunt: ſed prorſus exiſtunt mortui & inſenſibiles, vt non aliud
videantur quàm ligna & lapides, qui ligna & lapides ado-
rant. 17 At verò Iſraëlitica familia reputans idolorum va-
nitatem Dominum elegit Deum ſuum, & ſpem ſuam in eo
conſtituit: * & ipſe viciſſim factus eſt eis adiutor atq; pro-
tector, in omnibus neceſſitatibus eorum. 18 Peculiariter
quoque Aaronica Sacerdotalis familia, ſpem ſuam fixit in
Domino, pro eo quòd eam ſingulari Sacerdotij ſui honore
decorauit, vt tanto illi hærerẽt fixius, quãto eos ſibi iunxiſ-
ſet vicinius: *ipſe verò peculiaris adiutor atq; protector fa-
ctus eſt eis. 19 In vniuerſum denique omnes, quotquot ex
corde

15 *Manus*
habent, & non palpa-
*bũt: * pedes*
habent, & non ambu-
labunt:
** nõ clama-*
bunt in gut-
ture ſuo.
16 *Similes*
illis fiãt qui
faciũt ea, et
oẽs qui cõfi-
dunt in eis.
17 *Domus*
Iſraël ſpe-
rauit in do-
*mino: * ad-*
iutor eorũ,
et protector
eorum eſt.
Ioan. 14
18 *Domus*
Aarõ ſpe-
rauit in do-
mino:
**adiutor eo-*
rum, et pro-
tector eorũ
eſt.
19 *Qui ti-*
ment domi-
num, ſpera-
uerũt in do-
mino:

A corde diligunt ac reuerentur dominum, ſpem ſuam habent *
repoſitam atq; defixam in eo: * & ipſe neminem repellens,
omnibus præbet gratiæ ſuæ, ad declinãda peccata, virtutéſ-
que ſectandas, auxilium: & aduerſum hoſtium inſultus pro-
tectionis ſuæ impendit beneficium, ita neminem ſua deſti-
tuens gratia. 20 Non eſt oblitus dñs noſtri, neque obliuiſci
potuit, ſed memor fuit ſeruorum ſuorum in bonum, cogi-
tauit de nobis ad vtilitatem noſtram: * & ſicut ſperauimus, *
ita benedictionem ſanctam ſuam nobis largitus eſt, & be-
nefecit nobis, omnibus nos bonis ſua benignitate adim-
B plens. 21 Benedixit benedictione ſua ſancta in cæleſtibus
donis populo Iſraelitico, quem ſanctificauit ſibi, peculiari-
ter quoque Aaronicæ familiæ, quam fecit ſacerdotalem.
22 Neq; his tamen ſolis, verùm in vniuerſum omnibus qui
eum reuerentur & colunt, ſine perſonarum acceptione, par-
uis æquè atq; magnis, pauperibus atq; diuitibus. In veritate
enim perſonarum acceptio non eſt apud Deum, neque videt
ipſe ea quæ foris patent, ſed intuetur cor: & quicunque eum
honorificauerit, glorificabit illum, ſiue puſillus fuerit, ſiue
magnus, diues aut pauper. 23 Adaugeat populum ſuũ do-
C minus, multiplicétque, & creſcere faciat, tam numero quàm
profectu virtutum: eos dico qui nunc ſunt, & qui poſt vos
venturi ſunt, poſteros veſtros. 24 Sitis benedicti à domi-
no, & ipſe vobis benefaciat, qui creauit cælum & ter-
ram, & omnia quæ in eis ſunt, ac proinde potens eſt quibus
velit benedicere ſiue benefacere. 25 Supremum cælorum,
id eſt, præclarum illud empyreum cælum, domino eſt depu-
tatum in aulam regiam, & in palatium gloriæ ſuæ, vbi cum
miniſtris ſuis ſecundum plenitudinem gloriæ ſuæ inhabi-
tet: * terram verò dedit ipſe inhabitandam hominibus in
D ſtatu mortalitatis perdurantibus, donec poſt labores tem-
pus adueniat tranſlationis eorum. 26 Eia dulcis domine,
qui in peccatis mortui iacent deſperati, atque à te in ſem-
piternum proiecti, non ipſi laudem dabunt tibi: * neque
quicunque in infernum ſunt demerſi, laudem dabunt tibi,
ſed blaſphemabunt magis ſanctum nomen tuum. Atque ob
hoc, in vita iſta corporis, donec tibi erit placitum, & potiſſi-
mum

adiutor
eorum & protector
eorum eſt.
20 *Dominus memor*
fuit noſtri:
** & benedixit nobis.*
21 *Benedixit domui*
Iſraël: benedixit domui Aarõ.
Coloſſ. 3
Ephe. 6
Act. 10
Rom. 2. 6
1. Reg. 1
1. Reg. 2
22 *Benedixit omnib⁹*
qui timent
dominũ, puſillis cũ ma-
ioribus.
23 *Adijciat dominus ſuper*
vos, ſuper
vos & ſuper filios ve-
ſtros.
24 *Benedicti vos à do-*
mino, qui
fecit cælum
& terram.

25 *Cælum cæli domino:* terram autem dedit filijs hominum.*
26 *Non mortui laudabunt te dñe:* neque omnes qui deſcendunt in infernum.*

mum animæ, cuſtodi nos, vt vel à nobis viuentibus laus de-
tur tuo nomini, quod blaſphematur ab impiis corã te mo-
27 *Sed nos* tuis. 27 Nos enim qui in ſalutari tua gratia viuimus, laudẽ
qui viuim⁹, placitam damus tibi, quam vt modò in gratia canimus, ita
benedicim⁹ ſperamus in ſempiternum nos cantaturos ante conſpectum
domino: ex gloriæ tuæ ſempiternæ, in quam iuxta pollicitationem in-
hoc nunc & troduces populum tuum, quem redemiſti propter gloriam
vſque in ſe- magnifici nominis tui, quod eſt benedictũ in ſecula. Amen.
culum.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumdecimumtertium.

VERSV primo: In exitu Iſraël de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro. Iſraël & domus caſu datiuo debent accipi: quemadmodum Græca lectio monſtrat, & ſenſus ratio expoſcit. Populum autem barbarum intellige, ratione linguæ peregrinæ. Ille enim mihi eſt barbarus, qui in loquendo tali vtitur idiomate, quod ego non intelligo, quódque mihi eſt incognitum: quemadmodum ait Paulus Apoſtolus cap. XIIII. Epiſtolæ prioris ad Corinthios, Si neſciero virtutem vocis, ero ei cui loquar barbarus: & qui loquitur mihi, barbarus. Aegyptiorum autem idioma diuerſum erat ab idiomate Iſraëlitarum. Vnde in alio Pſal-
Pſalm. 83 mo dicitur de Ioſeph, vel genere Iſraëlitarum: Linguam quam non nouerat audiuit. Quòd ſi quis interroget, quomodo filiis Iſraël tunc cùm exirent de terra Aegypti, potuerint ipſi Aegyptij eſſe populus barbarus, cùm veriſimile ſit, in tanto tempore, quo in terra habitauerant, didiciſſe Iſraëlitas linguam Aegyptiorum? Reſpondemus, fieri potuiſſe, cùm in terra Geſſen habitauerint filij Iſraël, ſeparati ab Aegyptiis, vt vulgus Iſraëlitarum linguam Aegyptiorum nunquam addidicerit, quod perparum haberent, aut omnino nihil cum Aegyptiis negotij. Aut ſi huc non libet recurrere, ideo dicas barbarum populum dici, quia à principio cùm intraret Iſrael in Aegyptum, incognita & omnino peregrina erat illi lingua Aegyptiaca, etiamſi pòſt facta fuiſſet illi familiarior. Vel populum barbarum, intellige populum inhumanum & crudelem, non ſe erga populum Domini ciuiliter, vt eiuſdem terræ incolas decebat, & præſtita eis per Ioſeph beneficia expoſcebant, gerentem, ſed quaſi erga aduerſarios hoſtes, omnem crudelitatem (naturali quæ his debetur com-

miſera

A miſeratione ſepoſita) in aduenas & peregrinos exercentem:
quemadmodum nimis manifeſtè per plura capita monſtrat
principium Exodi. Verſu ſecundo, Facta eſt Iudæa ſancti-
ficatio eius, Iſrael poteſtas eius. Iudæam in fœminino gene-
re, præter conſuetudinem ponit hîc pro tribu, ſub vna ta-
men tribu præcipua intelligendo populum vniuerſum: quē-
admodum alibi ſub nomine Ephraim totum intelligit po-
pulum, vt Pſalmo 77. Filij Ephrem, ſiue Ephraim, intenden-
tes & mittentes arcum, conuerſi ſunt in die belli. Intelligi-
tur autem Iudæa vel populus Iudaicus factus ſanctificatio
B domini, quia tunc in eo fuit dominus ſanctificatus, magni-
ficatus & glorificatus, in magnis videlicet prodigiis & o-
ſtentis vſq; tunc inauditis, quæ pro populo illo tum exhibe-
bat palàm toto mundo. Vel quia tunc populum iſtum ſan-
ctificauit, quia tunc ſanctum eſſe ſibi, & (ratione promiſſio-
nis factæ patribus) electum, in oculis omnium demonſtra-
uit, vtpote cuius gratia tam ſtupenda ederet portenta, vt e-
tiam maris pro illorum tranſitu ſiccaret alueum. Factus eſt
populus ille ſanctificatio domini, quia oſtenſus eſt populus
ſanctus eſſe domini. Vel ideo factus eſt domini ſanctifica-
C tio, quia ſanctificatus tunc quaſi denuò ſiue de nouo fuit do
mino Deo ſuo. Vſq; tunc enim commixtus fuerat inter ido-
lolatras Aegyptios, & quaſi gens non ſancta, quaſi populus 2.Cor.6
non electus habebatur, cùm pro eo nihil ageret Deus, imò
in oppreſſione multa relinqueret. Verùm in illa mirabili e-
ductione quaſi peculiariter ſanctum & electū populum ſe-
gregauit ſibi, vt ei benefaceret eximiè, & ſpeciali ratione ha
bitaret in medio eiꝰ, quaſi pater in medio familiæ ſuæ, qua-
ſi rex in medio regni ſui. In ſecunda autem parte cùm dici-
tur, Iſrael poteſtas eius, poteſtas accipitur pro dominio vel
D imperio: eſtque ſenſus, Iſrael factus eſt populus in quo pecu
liariter imperaret, dominaretur, & regnaret Dñs: vt pote-
ſtas Dei accipiatur, pro eo in quo poteſtatem ipſe exercet,
& principatum tenet: quemadmodum regnum aliquando
appellatur vniuerſus ipſe populus terræ, quibꝰ rex imperat.
Vnde paraphraſticè ſic verti poterat; Iſrael factus eſt in quo
Deus principem ageret, aut teneret imperium. Quantū ta-
men ad priorem partem: Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius:
quidam Hebræorum dicunt, viros tribus Iuda primos fuiſſe
auſos in fiducia verbi Domini deſcendere in maris alueum,
atque

atq; ita ſpecialiter illam tribum dicũt hac in re factam eſſe E
ſanctificationem Domini, quoniam ſanctificauerunt Dñm,
ſic fideliter agentes, & fratres ſuos tribus reliquas ad fidu-
ciam ſuo exemplo inuitantes. Nec enim melius ſanctifica-
tur à nobis Deus, quàm obedientia verbi, & fiducia promiſ-
ſi eius. Verùm id quia certum non eſt, neq; auctoritate ſuf-
ficienti firmatum, præcedentia vt magis certa præferenda
videntur: vt non de tribu vna, ſed de toto populo accipiatur
intellectus. Verſu tertio, Mare vidit, & fugit, Iordanis con-
uerſus eſt retrorſum. Hic proſopopœia eſt. Fit enim ſermo
de inanimatis atq; inſenſibilibus, quaſi ſi ſenſum haberent, F
cum dicitur mare videre & fugere. Secundũ quem modum
Pſalm.76 & alibi dicitur, Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ,
& timuerunt, & turbatæ ſunt abyſſi. Cum verò dicitur ma-
re vidiſſe, ſubaudi Deum: quemadmodum illo in loco dici-
tur, Viderunt te aquæ, Deus, & timuerunt, vel populũ Do-
mini, Angelo ipſius & duce Moyſe comitatum. Verſu
quarto, Montes exultauerunt vt arietes, & colles ſicut agni
ouium. Diuerſimodè hunc verſum diuerſi interpretantur.
Quidam exponunt de deſcenſu Domini ſuper montem Si-
nai, quando mons ille adueniente Domino contremiſcens, G
quaſi ſubſilire videbatur: quemadmodum cum fit terræmo-
tus, videtur ad modum arietum & agnorum terra ſubſilire,
ita vt ſimul cum ea etiam cuncta ſubſiliant, quæ ſuper eam
continentur, etiam homines cubantes in lectulis ſuis, & v-
tenſilia quæcũque ſunt in domibus commoueitur pariter.
Et huic expoſitioni rectè conſonat quod mox ſubiungitur,
A facie Domini mota eſt terra, à facie Dei Iacob. Verùm
hoc ex aduerſo videtur obſiſtere, quòd plurali numero dici
tur, Montes exultauerunt, & de collibus numero item plu-
rali adiungitur. Mõs autem Sinai, ſupra quem deſcẽdit Do- H
minus legem prolaturus, mons vnicus eſt. Verum huic ob-
iectioni facile poteſt ſatisfieri, dicẽdo totum illum montem
plures in ſe montes partiales cõtinere & colles diuerſos, vt
ferè ſolent magni montes eſſe diuiſi in montes plures par-
tiales, & multas habere collium eleuationes: quæ omnia ſi-
mul adueniente Domino commota fuere. Vel intelligãtur
cum Sinai, mõtes circumiacentes ſimul fuiſſe moti, & omnia
montana in circuitu ſubſiliiſſe in aduentu Domini. Alij ex-
ponunt de ſcopulis torrẽtis Arnon, qui (vt aiunt) quaſi exul

tant

A tantes & ſalientes demiſerunt ſe in torrentem, vt tranſiret Iſrael. Quod eliciũt ex eo quod Numeri 21. citatur ex libro bellorum Domini, in hæc verba, Sicut fecit in mari rubro, ſic faciet in torrentibus Arnon. Scopuli torrentium inclinati ſunt, vt requieſcerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum. Alij de ſcopulis fluminis, quod tranſibant filij Iſrael, id eſt, eleuationibus quæ erãt in Iordane exponũt: qui ſcopuli, deficiente aqua ex parte inferiori, apparere incipiebant, & continuò magis magíſq; ſeſe oſtentantes, velut ſubſilire videbantur. Alij ſecundum exceſſum quendam di-
B ctum accipiunt propter miraculi iucunditatem. Tam enim erat ſtupẽdum miraculũ illa Iordanis exiccatio, & maris ſimiliter rubri, vt montes omnes in circuitu id proſpicientes (vt ita per proſopopœiam loquamur) meritò exultarent, & tripudiarẽt, partim ob tam noui miraculi iucũditatem, partim ob cõgratulationem populi Domini. Alij myſticè intelligunt, per mõtes, ſublimiores in Iudaico populo: per colles, inferiores: qui omnes pariter conſpecto miraculo exultauerũt, choróſque duxerunt. Nos in Elucidatione nihil horum poſuimus, ſed mõtes interpretati ſumus aquarũ ſeſe aglo-
C merantium cumulos, in modum mõtium eleuatos. Sic enim Ioſue 3. cap. legimus tranſeunte populo Domini per Iordanem, aquas ſuperiores quæ deſcendebant, ſtetiſſe in loco vno, & inſtar montis intumeſcẽtes apparuiſſe procul ab vrbe quæ vocatur Edom, vſq; ad locũ Sarthan. Hos autem montes exultare dicimus ratione cõtinui augmenti, aduenientibus ex loco originis continuò aquis nouis maioré eleuationem faciẽtibus. Res autem quæ continuò eleuatur in altum, quaſi ſubſilire iudicatur. Ex omnibus his propoſitis eligat ſibi lector quodcunq; maluerit. Verſu ſexto, Mõtes exulta-
D ſtis ſicut arietes. Debent hæc intra quæſtionem includi, & cũ ſigno quæſitiuo in verſu priori poſito legi, ad hunc modum, Mõtes quare exultaſtis? Vel, Quid eſt vobis montes, ꝙ exultaſtis ſicut arietes, &c. Verſus autem ſequens, A facie domini mota eſt terra, accipitur quaſi in reſpõſioné, aut certè taciti reſponſi cõfirmationem. Interrogatio nanq; petit, vnde mari ſua fuga, Iordani ſua reuerſio, montibus ſua exultatio procederet. Hic autem tacitam reſpõſionem habes, horum omnium effectorem fuiſſe illum, cui nihil eſt difficile, qui etiam cum voluerit, terram facit contremiſcere, quod certè

non

nonniſi maximæ & diuinæ eſt potentiæ, cùm ſit illa fundata
Pſalm. 103 ſuper ſtabilitatem ſuam, vt nõ inclinetur in ſeculum ſeculi:
propter quod, etiam alterũ ſubauditur miraculũ eductio-
nis aquarum de petra: vt ſic oſtẽdatur, ab eo fuiſſe illa præce-
dẽtia, cuius ſunt hæc ſubſequẽtia. Poteſt tamen illud de ter-
ræ motione à facie Dei, peculiariter intelligi de aduẽtu do-
mini ſuper mõtem Sinai, quando mons ille mouebatur. Ver-
ſu octauo, Qui cõuertit petram in ſtagna aquarum. Cõuer-
ſio illa petræ in ſtagna vel paludes aquarum nõ ſic eſt acci-
pienda, vt ſignificetur ipſam petræ ſubſtãtiam verſam eſſe in
ſubſtantiam aquæ: ſed impropriè hoc dictum eſt, eo q diui-
na operatione ex petra & rupe duriſſima effluxerunt aquæ,
vt ſtagna & paludes ex effluẽtis aquæ abundantia implerẽ-
tur. In ſecũda tamen parte conuerſio propriè poteſt accipi.
Rupes enim cõuerſa fuit in fontẽ aquarum, quia diuina vir-
tute rupes quæ prius aquam nõ habuerat nec dederat, iam
aquarum fundebat abundantiam. Verſu decimo, Nequi-
do dicãt gẽtes, vbi eſt Deus eorum? Dolet hoc maximè ſan-
ctis, quòd Deum vident blaſphemari ab infidelibus: & ſpiri-
tualibus viris multò magis graue eſt ſuſtinere infidelium in
Exod. 32 Deũ blaſphemias, quàm proprias miſerias. Vnde & Moyſen
legimus irato Domino hac ratione occurrere ſolitũ, vt cum
propter peccatum vituli populum vellet vniuerſum delere.
Sic enim ille talia proponẽti Domino reſpõdebat: Ne quæ-
ſo dicãt Ægyptij, Callidè eduxit eos, vt interficeret eos in
mõtibus, & deleret è terra: quieſcat ira tua, & eſto placabilis
ſuper nequitia populi tui. Verſu decimotertio, & deinceps,
Os habẽt, & nõ loquentur. Cũ idola dicuntur habere os, na-
res, oculos, manus, pedes, guttur, & huiuſmodi, nõ ſunt hæc
propriè accipiẽda, quomodo imago hominis nõ propriè ho-
mo dicitur, ſed cum diminuente particula pictus homo, vel
quidam homo, id eſt, hominis viui ſimilitudo. Nam propriè
os, nares, oculi, &c. nõ ſunt niſi mẽbra illa, in quibus actu in-
eſt anima ſenſitiua, certaq; diſpoſitio qualitatiua in talibus
membris requiſita. Vnde in cadauere, vbi anima abſceſſerit,
quomodo iam vltrà homo nõ eſt, ita neq; oculus, neque au-
ris, neq; manus, niſi (vt dictum eſt) impropriè ſumatur appel-
latio huiuſmodi membrorum. Cauſa autẽ quare idola per
huiuſmodi ſimilitudinaria membra non ſentiant, manifeſtũ
eſt, quia videlicet non ſunt informata anima ſenſitiua: quæ
(vt

A (vt Ariſtoteles ait) principium eſt, ſicut viuendi, ita & ſentiendi. Neq; etiam in organis illis ſimilitudinariis ſunt potentiæ illæ naturales, mediantibus quibus anima operatur animali conuenientes operationes, vt in oculis non eſt potentia viſiua, in auribus nulla eſt potentia auditiua, in pedibus non eſt vis ambulatiua, atq; ita in cęteris. Ad hoc autem vt membra exerceant ſuas operationes, oportet in eis eſſe conuenientes potentias naturales, mediantibus quibus, vt cauſis ſecũdariis, anima operari habet animales operationes. Qua de re plenè & à propoſito tractauimus in libris de
B conſideratione rerum naturalium, lib. VIII. Verſu vigeſimoquinto, Cælum cæli Domino. Quidam ita diſtinguunt: Cælum, Domino cæli, vt genitiuus regatur à Domino, non à nominatiuo cælum: vt ſignificetur, cælum eſſe deputatum illi, ad glorioſam inhabitationem, qui eſt cæli Dominus. Nos in Elucidatione exponimus cælum cæli, quaſi per excellentiam dictum, pro ſummo cælorum: quemadmodum in alio Pſalmo dicitur, Pſallite Domino qui aſcendit ſuper cælum cæli, ad Orientem, id eſt, ſuper ſummum cælorum, ad patris dexteram. Pſal. 67

C

CENTESIMI DECIMI QVARTI PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS *iſte forma eſt, qua ſe vir iuſtus atque fidelis in Dei amore exercitat: ex beneficijs diuinæ exauditionis ſibi in maximis periculis, & rebus alioqui deſperatis, frequenter exhibitis, ſeipſum excitando ad ſpem atque dilectionem conuertendam in Dominum, qui & cuſtos eſt humilium, & requies eſt ac benefactor eorum, qui ſe conuertunt in illum: ad quem proinde noſter debet conatus dirigi, vt illi placeamus.*

D

CENTESIMI DECIMI QVARTI PSALMI ELVCIDATIO.

DILEXI Dominum, eíquæ præ omnibus per amorem inhærere elegi, quoniam ipſe eſt qui me exaudire poterit, & volet, quoties ad eum de quacunq; neceſſitate in oratione clamauero. 2 Quoniam quidem benignum auditum ſuum clementer ad audiendum orationem meã demiſit, id eſt, me, licet auditione indignum, dignanter tamen exaudiuit: * & idcirco omnibus diebus vitæ meæ, tam po-

1 Dilexi, quoniã exaudiet Dominus vocem orationis meæ.
*2 Quia inclinauit aurem ſuam mihi: * & in die-*

bus meis in-
uocabo.
3 *Circunde-*
derunt me
dolores mor
tis: et pericu
la inferni ĩ-
uenerũt me.
4 *Tribula-*
tionẽ et do-
lorẽ inueni:
** & nomen*
Domini in
uocaui.
5 *O Domi-*
ne libera a-
nimã meã:
** miſeri-*
cors Domi
nus, & iu-
ſtus, et Deus
noſter mi-
ſeretur.
6 *Cuſto-*
diens paruu
los Dñs:
** humilia-*
tus ſum, et
liberauit
me.
7 *Conuer-*
tere anima
mea in re-
quiẽ tuam:
** quia Do-*
minus bene
fecit tibi.
8 *Quia eri*
puit animã
meam de
morte.

tentiſſimum ac benigniſſimum exauditorem volo ſemper E
inuocare, ad auxiliũ atq; protectioné meam, neq; ad aliud
humanum volo reſpicere vanum auxilium. 3 Cùm me cir
cundarent vndiquaq; tentationes validiſſimæ, vſq; ad mor
tem affligentes pauperculum ſpiritũ meum, & velut vſq; ad
mortem terrentes & conturbantes:* & cùm me apprehen-
diſſent tanta tentationum atque perſequutionum pericula,
quæ iam nunc videbãtur in infernum ac mortem deductura
animam meam. 4 Deniq; quoties afflictio qualibet & an-
xietas, ſiue corporalis, ſiue ſpiritualis, ab inimicis mihi exor
ta fuiſſet: *ego in omnibus te potentiſſimũ atq; clementiſ- F
ſimum exauditorem meum, tuúmq; ſanctum nomen ſemper
inuocaui, loquens, & clamans in hunc modum: 5 O Domi
ne, eſto liberator pauperculæ animæ meę, eam de doloribus
mortis, de periculis inferni, déq; omni tribulatione & angu
ſtia, per tuam miſericordiam, ſaluans in regnũ tuum cæleſte:
* meritò verò ad te ſemper clamabimus, quia miſericors tu
es Domine ſimul & iuſtus: atq; idcirco tu, Deus noſter ſem-
per miſereris, neq; potes nó miſereri omniũ te ex puro cor-
de inuocantium. Facit enim miſericordia tua, vt miſeriis no-
ſtris flecti debeas; & veritas facit atq; iuſtitia, vt quod toties G
nobis à te miſericorditer promiſſum eſt, nemini omnino ne
gare valeas. 6 Tu Domine humiliũ, ſimplicium, atq; pau-
perum ſpiritu es cuſtos, protector, curator, paſtor, ſuperbos
deſpiciẽs ac reprobans:* quã ob rem & ego deſpiciẽs ſuper-
biam, ſub potẽti manu tua humiliaui animam meam, corde
humili tuũ nomen adorãs & inuocans: & factus es etiã cuſtos
& liberator animæ meæ. 7 Amodo ergo, ô anima mea, ô
ſpiritus meus, noli auerti à Domino Deo tuo, neq; poſt huius
ſeculi vanitates vltra abeas (eris enim inquieta, donec iſta
ſectaris) ſed abdicatis ſecularibus omnibus cupiditatibus, H
& carnalibus affectibus, totã conuerte teipſam mẽte pariter
atq; affectu, in Dominum Deum tuum, in quo ſolo erit tibi,
cùm ad ipſum perueneris, vera requies: * & merito ſanè ad
eum tum cognoſcendum, tum amãdum, debes cõuerti: quo
niam ipſe eſt qui maxima iuxta veritaté tibi contulit bene-
ficia, tam in creatione, quàm in regeneratione, imò à quo
omne bonũ eſt tibi, & à quo expectas adhuc maxima. 8 Ipſe
(inquã) eſt, ô anima mea, qui te eripuit de interitu ſempiter-
no, liberans te à peccatis, per quæ illuc fueras alioqui dedu-
cenda

A cenda: * oculos meos ſeruauit à fletibus ſempiternis,& lacrymis gehennæ incõſolabilibus:* greſſus quoq; præſeruauit,ne in foueam caderent infernalem,id eſt, conuerſationẽ vitæ meæ ita direxit,vt per eã non fuerim deductus in infernum. 9 Volo ergo ex toto affectu cordis mei ad hoc conari, & ſtudere ſedulo, per adiutorium gratiæ tuæ, vt tibi valeam placere, & hîc in terra viuentium, in numero fidelium ſeruorum tuorum,& in futura patria ſine termino. Ita enim iuſtum eſt & æquiſſimum, vt tibi tam optimo támq; beneficentiſſimo domino, omni conatu placere ſtudeamus, qui B viuis & regnas in ſecula benedictus, Amen.

** oculos meos à lacrymis: * pedes meos à lapſu. 9 Placebo domino in regione viuorum.*

ANNOTATIONES IN

Pſalmum centeſimumdecimumquartum.

VERSU primo, Dilexi, quoniã exaudiet dominus vocẽ orationis meæ. Nouo modo poni hîc in principio videtur verbũ dilexi,abſq; accuſatiuo ſignificãte ipſum in quo fertur dilectio. Nos in Elucidatione ſubaudimus dominum, ipſum qui mox in caſu nominatiuo exprimitur, ad hunc ſenſum, Dilexi dominũ, quoniã ipſe exaudiet orationẽ meam. C Vbi nota, quòd dilexi, accipi debet,vt valeat, affectum dilectionis & amoris dedi, vel collocaui, in hunc ſenſum, vt dicat fidelis: Affectũ amoris mei iam dedi domino, iam in illũ collocaui, ſiue defixi amorem meum, quoniam ipſe eſt qui exaudiet vocẽ orationis meæ. Quomodo ſi dicat virgo de electo ſpõſo ſuo, Dilexi hunc ſponſum, id eſt amorẽ meum in hunc collocaui,quoniam ipſe abundanter mihi præſtabit quæcunq; poſtulauero. Atque hanc ſententiam ordine ſermonis Hebraici aliquantulum immutato ex Hebræo quidã D ſic legit, Diligo dominũ, quoniã exaudiet vocem deprecationũ mearum. Alij verò nihil ſupplent:& totum hoc, quoniam exaudiet dominus, loco accuſatiui accipiũt: dilexi autem accipiunt,pro deſideraui,vel concupiui,ad hũc ſenſum, Dilexi, concupiui, deſideraui, vel gratum habui, quòd dominus exaudiet vocem orationis meæ. Quaſi dicat, Hoc mihi valde placet,hoc mihi valde optatum,deſideratũ,& gratum eſt,quòd exaudiet dominus orationẽ meã. Si verò exaudiet pro exaudiat acciperetur,hæc haberetur ſentẽtia: Cõcupiui quòd dominus exaudiat orationẽ meã: quomodo ad marginem vertit Felix, Deſideraui,vel concupiui, quòd exaudiat

Dominus,&c. Verſu tertio,Circũdederũt me dolores mortis,&c. Non videtur cõpleta eſſe ſententia, niſi in fine verſus ſequentis,cùm dicitur,Et nomen Domini inuocaui, & quaſi conditionalis aut temporalis ſecundum ſententiam videtur eſſe enunciatio,ad hunc ſenſum,Cùm circũdediſſent me dolores mortis,& pericula inferni me inueniſſent, cum tribulationem & dolorem inueniſſem,ego nomen tuũ inuocaui: ac deinde ponitur inuocandi modus conueniens, cũ ſubditur verſu quinto,O Domine,libera animam meam. Verſu quinto, O Domine,libera animam meam,miſericors Dominus,& iuſtus,& Deus noſter miſeretur. Aptior videretur eſſe connexio, ſi principium huius verſus cum fine præcedentis iungeretur, ad hunc modum, Et nomen Domini inuocaui, ô Domine,libera animam meam:ac deinde diuiſim,Miſericors Dominus & iuſtus,& Deus noſter miſeretur:cuiuſmodi diſtinctionem Felix in ſuą verſione ſequitur, eadémq; & in Hebræo & in Chaldæo inuenitur. Verſu ſexto, Humiliatus ſum,& liberauit me. Humiliatus in Elucidatione interpretamur de humilitate cordis. Nam de ea hîc conuenit facere ſermonem,quoniã ſtatim anteceſſit, Cuſtodiẽs paruulos Dominus.Alij,Humiliatus ſum,exponunt,Afflictus ſum, vel tribulatus ſum. Quod tamen,ſi intelligatur nõ ſola afflictio exterior,ſed ſimul etiam afflictio ſpiritus,videlicet ſpiritus contribulatus,córq; contritum & humiliatum, penè in
Pſal.33 idem recidit.Propè enim eſt Dominus iis qui tribulato ſunt corde,& humiles ſpiritu ſaluabit. Hieronymus vertit,Attenuatus ſum. Felix adiicit,vel pauper factus ſum. Quæ vtrunque patiũtur intellectum. Verſu octauo,Quia eripuit animam meam de morte, &c. Mutatur perſona de ſecunda in tertiam.In priore nanq;verſu animam alloquebatur,dicens, Cõuertere anima mea in requiem tuam,quia Dominus benefecit tibi,atq; ita conſequenter dicendum videretur,Quia eripuit te de morte, oculos à lacrymis, pedes à lapſu. Triplex autem hîc enumerat magnum beneficium,quemadmodum tria oppoſita peſſima ſunt. Nam animæ nihil tam aduerſum quàm mors, oculis nihil moleſtius fletu, & pedibus offenſio ſiue lapſus nocet.Quod autẽ in ſequẽti vltimo verſu dicitur, Placebo Domino,intelligi debet,conabor placere,ſtudebo vt placeam,cui reſpondet quod in Hebræo dicitur,Ambulabo coram Domino in terris viuentium.

CEN

A CENTESIMIDECIMIQVINTI PSALMI ARGVMENTVM.

*PSALMVS iſte apud Hebræos cum præcedenti connectitur,
vnúmque duo hi Pſalmum efficiunt. Quamobrem, Pſalmi
præſentis ſententia, rectè cum præcedentis materia poteſt con-
necti. Vir itaque iuſtus, qui ex conſideratione diuinorum beneficio-
rum paulò antè ſeipſum conuertere ſtudebat ad Dei amorem, ſpem,
atque confidentiam, beneficio ſuo Domino modis omnibus placere
deſiderans, atque hoc ipſum proponens, nunc in proceſſu exercitatio-
B nis ſuæ pergens, euſque deuenit, vt propter rectæ fidei confeſſionem,
mortis quoque & perſecutionum calicem gaudenti velit animo, in
qualemcunque gratiarum actionem ſuſcipere: ore quoque & opere,
non in occulto modò, verùm etiam palàm, iuxta pia cordis vota,
fideliter illi deſeruire: quem & ſuum dominum ſecundum creatio-
nem agnoſcit, & à mortis vinculis liberatorem. Hic itaque vir
iuſtus, qui iam Deo ſuo velle placere propoſuit, ſciens, quoniam ſine Hebr.11
fide impoſsibile eſt placere Deo, neque tamen cordis fidem ſufficere, Rom.10
ſed oris etiam confeſsionem eſſe neceſſariam, ſimul & ad maiorem
animi promptitudinem, ita loquitur in exercitatione ſua.*

C CENTESIMIDECIMIQVINTI PSALMI ELVCIDATIO.

PROPTER fidem rectam qua in te credo, Dò- 1 *Credidi,*
mine Deus, conſtanter quæ ſunt veritatis, lo- *ppter quod*
qui non erubui, neque formidaui: ad tui no- *locutus ſum:*
minis glorificationem, fidei ſanctæ confirma- **ego autem*
tionem, & proximorum ædificationem atque *humiliatus*
corroborationem, audacter confeſſus, quod corde credidi. *ſum nimis.*
Siquidem vt corde creditur ad iuſtitiam, ita ore fit confeſ- 2 *Ego dixi*
D ſio ad ſalutem: * ego autem quæ ſunt veritatis fidei con- *in exceſſu*
ſtanter profitens, perſecutionem & afflictionem grauem *meo, omnis*
inueni, atque ſuſtinui ab aduerſariis veritatis, ſiue viſibili- *homo men-*
bus, ſiue inuiſibilibus: quemadmodum ſemper qui piè vi- *dax.*
uere volunt, & pro veritate zelant, perſecutiones ſuſtinent. Rom.10
2 Ego autem in quodam ſtupore & conſternatione poſitus 2.Tim.3
in tantis malis, hoc ſenſi, & protuli apud me talem ſenten-
tiam, quòd non ſit veritas in hominibus: ſed quãtum ex ſeſe
vani ſunt omnes filij hominum atque mendaces, non eſt
qui ex ſe diligat veritatem, & pro ea zelet, non eſt vſque ad
vnum, niſi à te deſuper fuerit edoctus. Atque idcirco conſo- Pſal.61

labor memetipſum,etiamſi videam bonam partem homi- E
num veritati aduerſari,neque poſt plurimorum abire volo
ſententias, ſed tuæ magis fideli vnctioni, atque doctrinæ
tuæ illuminationi inhęrere. 3 Dic verò mihi,ô anima mea,
ſi quid habes quod domino Deo tuo poſſis offerre,ad qua-
lemcunque retributionem, ſiue gratiarum actionem, pro
vniuerſis maximis illis corporalibus atq; ſpiritualibus be-
neficiis,quæ prior ipſe mihi donauit immeritò. 4 Sanè di-
gnam retributionem, aut plenam compenſationem mini-
mè inuenio,veruntamen ad qualemcunque gratiarū actio-
nem,ecce calicem amaritudinum atque paſſionum, quem F
prior bibiſti,Domine,pro tuo amore acceptare atque bibe-
re paratus ſum : propter veritatis confeſſionem, etiam mor
tis amaritudinem libenti animo ſuſcepturus : * idq; faciam
cum aperta confeſſione & inuocatione nominis tui : cuius
gratia & ſaluberrimum eſt,& omnino glorioſiſſimum, paſ-
ſiones atque etiam mortem tolerare. 5 Cordis mei deuo
tionem ac pium propoſitum, & ſancta pro tuo amore con-
cepta frequenter deſideria,ego perſoluam,oréque & opere
demonſtrabo atque perficiam,vbicunq; ſe obtulerit oppor
tunitas:non in occulto ſolùm,quaſi de tuis erubeſcens ope- G
ribus,ſed palàm in conſpectu fidelium tuorum ad tui nomi
nis gloriam, & proximorū meorum ædificationem:*neque
mihi formidandum eſt, mori pro tuo nomine:quoniā glo-
rioſa mors eſt & magni pretij,optimæque remunerationis,
ante oculos patris tui,eorum qui pro tuo nomine & amore
occumbunt:quemadmodum econtrario, mors peccatorum
peſſima eſt. 6 Eia obſecro, mi amabilis Domine, quidni
pro te moriar? quidni te ego & ore & opere confitear?cùm
ſis tu meus verus ac ſolus, ſecundum corpus & animam,Do
minus,& ego tuum mancipium ſeruiſſimum : * neq; ſolùm H
ego,ſed & mater quæ me genuit, ſerua item eſt tibi : atque
item pater, & auus, & progenitores mei vniuerſi, ſerui tui
erant, & tu es omnium Dominus. 7 Inſuper vincula &
obligationes mortis atque damnationis æternæ, ſeruitutis
diabolicæ, & tyrannidis peccati, tu per tuam miſericor-
diam potenter diſſoluiſti, atque tuliſti ab anima mea : *at-
que ob hoc, pro ſacrificio tibi offerre volo, quod tibi noui
ſuper omnia placitiſſimum, nempe laudem & gratiarum
actioné pro acceptis beneficiis,ſimul ex corde fideli tui no-
min

3 Quid retribuam domino,pro omnibus quæ retribuit mihi?
*4 Calicem ſalutaris accipiam? * & nomen Domini inuocabo.*
*5 Vota mea domino reddam, coram omni populo eius: * pretioſa in cōſpectu Dñi mors ſanctorum eius.*
6 O domine,quia ego ſeruus tuus: Pſalm.33 **ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ.*
*7 Dirupiſti vincula mea : * tibi ſacrificabo hoſtiam laudis,et nomē domini inuocabo.*

A minis quoque implorando auxilium, in omnibus periculis meis atque neceſſitatibus. Huiuſmodi enim ſacrificio à nobis tu vis honorari, magis quàm hircorum aut vitulorum ſanguine. 8 Inſuper pia affectus mei frequenter concepta deſideria, vbicunq; occaſionem nactus fuero, tam ore quàm opere palàm curabo exhibere coram ſeruis tuis: *nunc quidem in latitudine iſta, atque in propatulo militantis huius eccleſiæ: ac deinde plenè perfectéque in medio beatiſſimæ illius ciuitatis triumphantis Hieruſalem, in medio ſanctorum tuorum, qui te ſine fine & termino laudant in ſecula B ſeculorum, Amen.

8 *Vota mea domino reddam in conſpectu omnis populi eius:* Pſalm.48 s * *in atrii domus Domini, in medio tui Hieruſalem.*

ANNOTATIONES IN *Pſalmum centeſimumdecimumquintum.*

VERSV primo, Credidi, propter quod loquutus ſum. Hic credidi, ita exponendũ eſt, quomodo in principio Pſalmi præcedentis, dilexi, vt ſit ſenſus, Fidẽ habeo firmatã, & fide certus factus ſum, de bonitate ſcilicet & veritate Dei. Citat autem hunc locum Paulus Apoſtolus in Epiſtola 2. ad Corin. cum ita ait, Habentes autem eundem ſpiritum fidei: ſicut ſcriptũ eſt, Credidi, propter quod loquutus ſum, & nos C credimus, propter quod & loquimur. Huic etiam conſonat quod ad Romanos ſcribit capit. x. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem cõfeſſio fit ad ſalutem. In eo autẽ quod ſequitur, Ego autẽ humiliatus ſum nimis: humiliatus videtur accipiendum pro afflictus, vt ſignificetur perſequutionũ afflictio, quæ ſolet fidelibus accidere. Maximè autẽ hic Pſalmus conuenit exercitationi martyrũ eorum qui ſe ad paſſiones, aut etiam mortis martyriũ pro veritate aut iuſtitia, ex fide & deuotione erga Deũ voluerint exercitare: propter quod D etiam ex inſtitutione eccleſiaſtica hic Pſalmus in martyrum feſtis peculiariter canitur, itémq; in feſtis Apoſtolorũ, quandoquidẽ ipſi vel primi ſunt inter martyres. Verſu ſecundo, Ego dixi in exceſſu meo. Exceſſus iſte poteſt accipi pro quodã ſtupore & pauore, quo ſubitò corripitur homo, ex omni parte ſibi videns imminere perſequutionem. Vnde fit, vt in quandam admirationẽ magnã adducatur, & velut in quendã ſtuporẽ, præ admiratione. Cui fauet quod Hieronymus vertit, Ego aũt dixi in ſtupore meo; omnis homo mẽdaciũ. Et Felix, In præcipitatione mea, vel in feſtinatione mea. Quidã Hebræi intelligunt, cũ præceps fugerẽ, vel fugiendo

2.Cor.4

feſtinarem, interpretãtes de perſona Dauid, quòd cum feſti- E
nanter fugeret à facie Saulis, proditus ab iis, à quibus nõ ſperabat, dixerit hanc ſententiã, Omnis homo mendax, volens nemini tutò fidendum, nuſquam eſſe (quod dici ſolet) tutam fidẽ in hominibus. Poteſt tamẽ exceſſus iſte, ſiue iſta ecſtaſis accipi pro raptu mentis, vt ſignificetur, tanta afflictione pro veritate humiliatũ, in mentis eleuatione poſitum, ac diuinæ illuminationis radio peculiariter illuſtratũ, hoc cõſideraſſe quòd ſit omnis homo ex ſeſe vanus ac mendax: in quã ecſtaſim & ſingularẽ mentis eleuationẽ ſolet Deus ſuos electos in grauibus malis poſitos adducere, vt eos conſoletur, atque F
confirmet in aduerſitatibus. Quod autẽ hîc dicitur, Omnis homo mendax, non peculiariter intelligendum videtur de mẽdacio falſitatis, quod ab ore egreditur, verùm generalius de mẽdacio vanitatis, quod eſt in omni vita & conuerſatione hominis. Eſt enim homo ſicut ad omnẽ falſitatẽ, ita ad

Gen. 6. & 8 omnem prauitatẽ ex vitiatæ naturæ miſeria pronus, ab adoleſcentia: ex qua etiã radice procedit, vt certæ veritati pau-

Roma. 11 ciſſimi adhæreant: cõtra verò hæreſibus, erroribus, & impietatibus, quamplurimi: virtutẽ itẽ, & quæ virtutis ſunt, perquam pauciſſimi ſectentur, malitiam penè omnes. Verſu G
tertio, Quid retribuã Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Retribuere non eodem modo, priore loco atq; poſteriori accipitur. Nã priori loco propriè accipitur, pro reddere, quomodo ratione cõpoſitionis verbum illud ſonat, quaſi iterum dare, ſiue reddere: hoc eſt, proprius dato dare. In poſteriori verò impropriè accipitur retribuere, nõ pro reddere, ſed vt valeat, ſimpliciter dare. Retribuere nanque propriè ſumptum, præſupponit donationẽ priorem eius cui fit retributio: ac proinde Deus nihil homini retribuit, quoniã prior illi homo donare non poteſt: quemadmodũ apud Paulum H
dicitur, Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Reſumit autem in hoc verſu animũ fidelis, qui in priore verſu ſe dixit in quendã ſtuporem fuiſſe adductum, vt iam ſe confortans aduersũ omnia mala, ſibi ſuadeat nihil metuere, ſed magis in ſuis paſſionibus aliquã Deo retributionem & gratiarum actionẽ, pro beneficiis acceptis, inquirere: debétq; interrogatio iſta dirigi, vel ad ſemetipſum, vel ad ſuã ipſius animã. Sonat autẽ, Quid retribuam, ac ſi dicas, Quidnam poſſim retribuere? éſtne aliquid in quo poſſim qualemcunq; facere re-

tribu-

A tributionem Domino?&c. Verſu quarto,Calicē ſalutaris Mat.26
accipiam. Calicem illum intelligimus,de quo Saluator ipſe Ioan.18
ait in Euangelio ,Poteſtis bibere calicē quē ego bibiturus Philip.2
ſum?Et iterū,Si fieri poteſt,tranſeat à me calix iſte. Ac rur-
ſum,Calicem quē dedit mihi pater,non vis vt bibam illum?
Hunc calicē prior accepit,& prior bibit,imò ad fæces vſque
exhauſit,noſtri cauſa,noſter Dominus,quando pro nobis fa
ctus eſt obediens patri vſq; ad mortē, mortē autē crucis. Et
nos eundē hunc calicē accipimus, quando tali nos obedien
tia Deo ſubiicimus, & ſic in medullatū holocauſtū Deo offe
B rimus,vt de eius manu parati ſimus ſuſcipere,quicquid tan-
dē illi placitū fuerit nobis immittere,pro eius amore quęli
bet ſuſtinere aduerſa,ferre etiā quantūuis grauia, etiā vſq;
ad mortis diſcrimina,atq; adeò ipſam etiā mortē,quantum
uis probroſam,quātumuis humano iudicio miſeram. Nec
eſt in quo magis congruè Deo noſtro beneficētiſſimo poſſi
mus referre gratiā,ſi tamen vel hoc referre gratiā dici po-
teſt,& nō magis perſoluere debitū.Eſt autē differentia inter
calicē accipere,& calicē bibere.Omnes enim fideles Dei ſer
uos,iuſtū eſt hunc calicem accipere, ſiue leuare : hoc eſt, di
C gnum eſt vt quilibet Chriſtianus talem animū offerat Do-
mino ſuo,prius ſui cauſa paſſo,qui ſit ad quęlibet pro ipſius
nomine perferenda paratus.Non omnibus autē datur mar-
tyrij gloria coronari, ſed quibus hoc ita conceditur ex Dei
munere.Nam complures ſanctorum patrum legimus vehe-
menter ſitiuiſſe,vt hunc aliquando calicem biberent : & ſu-
mebant quidē illum quotidie in manibus,vt biberent, dum
per quotidianas orationes ſuū ſpiritum Domino ad omnia
offerebant paratiſſimum : quibus tamen non eſt conceſſum
aliquando vt eum biberent, martyrij gloriam cōſequi non
D potuerunt:ſed in pace dormierunt,ſic volente Domino. Et
licet penè omnibus fidelibus calix iſte guſtari permittatur,
non ſic tamē omnibus cōceditur illū ebibere. Vix enim re- 2.Tim.3
periuntur,qui piè volunt viuere in Chriſto, quin aliquā ſu-
ſtineant perſequutionem.Non omnibus tamen vſq; ad ſan-
guinem datur reſiſtere : quemadmodum ſuis Hebræis iam
bonorum direptionem paſſis ait Apoſtolus,Nondum vſque Hebr.11
ad ſanguinē reſtitiſtis. Nouit enim Deus infirmos eſſe quoſ-
dam,qui licet ſint robuſti ſatis vt guſtent, non tamen ſuffi-
cientes ſunt vt ebibant illum amarum calicem : qui tam eſt

amarus carni, vt ſecundũ eam partem ipſe etiam Saluatõr, E
omnium athletarum robuſtiſſimus, ab eo abhorreret, cum
Mat.26 in illa grauiſſima lucta patri diceret, Pater, ſi fieri poteſt,
Luc.14 tranſeat à me calix iſte. Atq; idcirco conſulens Deus plurimorum infirmitati, non omnibus pręcipit calicem ebibere. Omnes tamen vult illum accipere, dum ad turbas vniuerſas exclamans, ait, Si quis venit ad me, & non odit patrẽ ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et qui non baiulat crucem ſuam, & venit poſt me, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Calix autem iſte, calix ſalutaris, vel ſa- F
lutis, vel ſaluationis appellatur. Chriſto quidem, quoniam (vt ipſemet poſt reſurrectionem hęſitantibus ait diſcipulis)
Luc.24 ſic oportebat Chriſtũ pati, & ita intrare in gloriam patris.
Actu.14 Nobis verò, quoniam (vt ipſius ait Apoſtolus) per varias tribulationes nos oportet introire in regnũ Dei. Quod autem in ſancto Miſſæ ſacrificio accipientes ſacerdotes bibendum ſacrum calicem, hos verſus proferant, dicentes, Quid retribuã Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? ac deinde, Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo: hoc non cogit de ſacro iſto calice nos intelligere præſentẽ G
Pſalmum. Nam id Eccleſiaſtico vſui freqũes eſt, verbis illis quæ in ſcripturis inueniũtur, pro deuotione fidelium in ſenſum aliquem pium vti, qui tamen non eſt ex præcipua intentione loci vnde verba illa ſunt deſumpta. Verſu quinto, Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Quidam intelligũt, mortem ſanctorum eſſe pretioſam in conſpectu Domini, eo quòd non facilè Deus ſuos permittit venire in mortem, ſecundum deſideria impiorum, ſed multa diligentia eos protegit, & in vita ſua protectione cuſtodit, donec ipſi fuerit placitum. Nos verò ideo pretioſam dicimus, quia H
magni valde pretij eſt apud Deum, vt pro ea ſanctis reddat magnificam retributionem vitæ æternæ. Omnino enim pretioſa ſit in oculis Domini mors illa neceſſe eſt, quam ipſe tanta retributione coronat. Contra verò in Pſalmo 33. de reproborum morte ſcribitur, Mors peccatorum peſſima. In ſequenti autem verſu, pro ô Domine, in Hebræo eſt anah, quod ſonat obſecro. Eſt enim ſermo blandientis, Obſecro Domine, quia ego ſeruus tuus, &c. De eo autem quod hic dicitur, Ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ, diximus in

A annotationibus Pſalmi 85. in verſu illo, Saluum fac filiũ ancillæ tuæ.

CENTESIMIDECIMISEXTI PSALMI ARGVMENTVM.

ILLVMINATVS ſpiritu Propheta de gentium ad fidem vocatione, déque miſericordiæ patribus Iudæorum promiſſæ in gentes dilatatione & communicatione, eoſdem in ſpiritu alacriter exhortatur ad laudem Domini, qui miſericordiæ huius facere ipſos dignatus eſt participes per gratiam ſuam, & veritatem promiſſionum ſuarum
B *ipſis æquè atque Iudæis dignanter conſtabiliuit. Atque in hunc ſenſum beatiſſimus Apoſtolus Paulus, capite decimoquarto Epiſtolæ ad Romanos, priorem Pſalmi huius verſum adducit.*

CENTESIMIDECIMISEXTI PSALMI ELVCIDATIO.

O Vos omnes gentium nationes, quæ olim longè eratis à Deo, idolis atque dæmoniis ſeruientes, Deúmque verum ignorantes, nunc laudẽ date & gloriam Deo Domino, in quem
C Apoſtolica edocti prædicatione crediſtis: * Neque ſolus de cætero Iudæorũ populus Deum laudet, verùm abſque diſcretione omnes populorũ nationes, vbiuis terrarum conſtitutæ, pariter collaudate Dominũ Deum. 2 Iam enim in tempore iſto gratiæ, nobis omnibus credentibus impleta eſt, & opere exhibita miſericordia, patribus olim promiſſa, hoc eſt, generis humani per Chriſtum redemptio: eſtque miſericordia Domini (à qua olim longè eramus, quando eramus natura filij iræ) iam ſuper nos credentes corroborata atque ſtabilita, ita vt nunquam auferri
D poſſit à nobis credentibus in eum: * & veritas promiſſionum eius non fallet nos in ſempiternum, ſed quæ promiſit infallibili veritate cuſtodiet credentibus: quæ ſanè duplex ratio, maximi gaudij cunctis credentibus debet eſſe materia.

*1 Laudate Dominum omnes gentes: * laudate eum omnes populi.*

2 Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius: Epheſ. 2 ** & veritas Domini manet in æternum.*

CENTESIMIDECIMISEPTIMI PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS hic magna exultatione totus penè tripudiat, liberationem diuinam à maximis fortium aduerſariorum periculis, cum liberatoris laude & gratiarum actione proponens.

Poteſt

Potéſtque commodius accipi, vt vox ſit totius Eccleſiæ, ſua pericula E
& ex aduerſo miraculoſam liberationem enarrantis, aut etiam viri
cuiuſlibet iuſti: qui primum ſibi peculiariter exhibita enarrat benefi-
cia, deinde ad communem per CHRISTVM *factam ſalutem trãſit,*
cum de angulari lapide canit, reprobato, ſed facto in anguli caput.
Ab eo enim loco manifeſtum eſt, ad communem ſalutem & commu
nia Eccleſiæ impenſa beneficia debere omnia referri. Eſt autẽ in hoc
Pſalmo peculiariter aduertendum, fieri aliquoties loquentis perſonæ
mutationem. Cum enim ab initio loqui cæperit, ſiue Eccleſia, ſiue iu-
ſtus quilibet ſuam liberationem proponens: verſu tamen decimonono, F
Aperite mihi portas iuſtitiæ, videtur ſermo eſſe popularium atque
inferiorum, ſibi portas ad Deum per eos qui clauem habent aperiri
poſcentium: & qui eſt in ordine vigeſimusquintus, Benediximus vo-
bis de domo domini, peculiariter maioribus videtur & in Eccleſia
præpoſitis, competere: quorum eſt ijs, quibus præpoſiti ſunt ſpirituali-
ter benedicere. Quemadmodum in ſequenti Pſalmi huius Elucida-
tione euadet manifeſtum.

*1 Confitemini domino, quoniã bonus: * quoniam in ſeculũ miſericordia eius.*
2 Dicat nũc Iſrael, quoniam bonus, quoniã in ſeculum miſericordia eius.
3 Dicat nũc domus Aaron, quoniã in ſeculum miſericordia eius.
4 Dicant nunc qui timent dominũ, quoniã in ſeculum miſericordia eius.
5 De tribulatione inuocaui dominum:

CENTESIMIDECIMISEPTIMI PSALMI ELVCIDATIO.

DATE confeſſionem & laudem domino qui- G
cunq; percepiſtis beneficia eius, ſerui fideles,
eaq; in vobis experti eſtis confitẽtes, & ſuper
omnia immenſam bonitatẽ eius: quódq; mi-
ſericordia eius erga nos ſit permãſura in ſem
piternum, neq; vnquam deficiet. 2 Narret iſta, confiteatur
& prædicet omnis populus Iſraeliticus, quòd bonus ſit ipſe,
& quòd ſit in ſempiternum permanſura ſuper nos miſericor
dia eius. 3 Peculiariter verò id confiteatur & prædicet fa-
milia Aaronica, quæ ſacerdotij priuilegio ſingulariter do-
mino eſt ſanctificata, vt diuinis iugiter vacet laudibus atque H
ſacrificiis. 4 Denique, ſine exceptione omnes ſerui domini,
qui colitis atque diligitis dominum, confiteamini atq; nar-
rate quòd ipſe ſit ſolus verè eſſentialiter atque perfectè bo-
nus, imò ipſa infinita perfectáq; bonitas, ꝙ in ſempiternum
ſit permanſura, neque finem aliquando habitura miſericor
dia eius. Qui enim nunc domino Deo ſeruiunt, eius in ſe
miſericordiam ac bonitatem experientur in æternum.
5 Loquar ego ſanè ad gloriam illius, quæ in memetipſo
expertus perſenſi. Conſtitutus in graui afflictione, ſiue cor-
poris ſiue ſpiritus, ex corde ſyncero clamaui ad dominum:

* ipſe

A * ipſe clamantem me exaudiuit, déque anguſtia & tribula-
tione liberatum ſaluauit,& in libertatem cordíſq; latitudi-
nem eduxit. 6 Ecce dominum ego elegi meum protecto-
rem,adiutorem,atque defenſorem,cuius auxilio fiſus, nul-
lam humanam potentiam, imò nullam omnino creatam
virtutem atque poteſtatem pertimeſco:cuius etiam auxilio
fiſus, pro nihilo pendo aduerſariorum meorum omnium
tam viſibilium quàm inuiſibilium potentiam ſiue inſultũ.
7 Dominũ Deum meum habeo fortiſſimum fideliſſimúm-
que auxiliatorem,cuius fiduciæ innixus, nihili faciam om-
B nem potentiam,ferociam atq; inſaniam inimicorum meo-
rum:ita vt propter impetum perſequutionis eorum nequa-
quam vltra velim anxiè cõturbari,aut deiici timore: quem-
admodum ij faciunt,qui Dominum non ponunt adiutorem
ſuum, quos leuis quilibet rumuſculus grauiter ſtatim con-
turbat. 8 Præſtantius longè eſt & vtilius atque conſultius,
ſpem omnem atque confidentiam in domino Deo conſti-
tuere,quàm in vllo hominum,quantumuis potente, ſapien-
te,aut glorioſo. 9 Melius item eſt, ſpem ponere in domi-
no,quàm in ſeculi principibus,id eſt viris eximiis,& quomo
C dolibet iuxta ſeculum præcellentibus,ſiue potentia,ſiue ſa-
pientia, ſiue auctoritate,aliíſve ſimilibus modis. Siquidem
non eſt alius æquè atq; Deus ad ſaluandum potens, neque
alius eſt æquè verax, cui ſic tutò fidi poſſet: neq; eſt alius æ-
què bonus, & ad exauditionem ſemper paratus. Dæmones
enim nunquam nihil niſi fallere intẽdunt & perdere.Homi-
nes verò ſaluare non ſufficiunt, neque etiã in iis ad quæ ſuf-
ficiunt, parati ſemper poſcentibus exiſtunt: nonnunquam
etiam quod promiſerunt, propter infidelitatem negligen-
tes:quæ omnia à Deo quàm longiſſimè abſunt. 10 Ex o-
D mni parte me circuierunt peruerſi atque maligni, & dæmo
nes, & homines infideles,variis me oppugnationibus labo-
rantes opprimere, & iuſtitiam mihi auferre, diuerſis modis
atq; conſiliis me aggreſſi,nunc hac via, nunc alia: * ſed be-
nedictus ſit dominus adiutor meus, quoniam triumphare
me fecit ſuper eos,& contra eos ex diuina protectione præ-
ualui,eóſq; ita deuici & ſuperaui. 11 Circundantes,in ma-
gna multitudine & temporis longitudine obſederunt me,ſi
quo modo vel numero vincerent, vel tædio pugnæ fatiga-
rent: * & benedictum ſit nomen domini, ad cuius inuoca-
tion

** & exaudiuit me in latitudine dominus.*
6 Dominus mihi adiutor, nõ timebo quid faciat mihi homo.
7 Dominus mihi adiutor, & ego deſpiciã omnes inimicos meos.
8 Bonũ eſt confidere in dño, quàm confidere in homine.
9 Bonũ eſt ſperare in dño, quàm ſperare in principibus:
10 Oẽs gentes circuierunt me:
** & in nomine dñi, quia vltus ſum in eos.*
11 Circũdantes circundederunt me:
** & in nomine domini, quia vltus ſum in eos.*

12 *Circundederunt me ſicut apes : * exarſerunt ſicut ignis in ſpinis : * & in nomine domini, quia vltus ſum in eos.* E

13 *Impulſus euerſus ſum, vt caderem: * & dominus ſuſcepit me.*

14 *Fortitudo mea, & laus mea dominus: * & factus eſt mihi in ſalutem.*

Pſalm.3
Ioan.5

15 *Vox exultationis & ſalutis, in tabernaculis iuſtorum.*

16 *Dextera domini fecit virtutem: * dextera domini exaltauit me: * dextera domini fecit virtutẽ.*

17 *Non moriar, ſed viuam:*

tionem ſuperaui malitiam inimicorum meorum, neq; præ-
ualuerunt mihi.
12 Cum fremitu magno & ſtridore, præ
iracundia, velut ſtridentes apes volitauerunt circum ani-
mam meam : * & ira atque furore exarſerunt, cum magno
ſtridore atque crepitu, quomodo ſolet ſtridere ignis ſpinas
adurens : * ſed benedictum ſit atque laudatum nomen ex-
celſum Domini, ad cuius inuocationem non præualuerunt
mihi. Imò quemadmodum non perdurat ignis ille in ſpinis
crepitans, ita horum furor exardeſcentium, diuina prote- F
ctione facilè & citò extinctus eſt : neque circunuolitantes
illas licet furibundas apes, diuina protectio permiſit acu-
leis peccatorum lædere animam meam, ſed viſitatione ſpi-
ritus ſui, quaſi flagello, quantocyus abegit eas.
13 Siquan-
do animum vehementia aut diuturnitas, aut multitudo ten
tationum atque perſequutionum impellere videbatur, &
quodammodo à ſtabilitate auertere ad caſum, ita vt aliquo
modo acquieſcere inciperet voluntas prauis impulſibus:
* mox aderat dominus, ſupponens manum ſuam, atque ita
me collapſurum, alioqui ſuſtentans, ne laberer: protexitque G
me, ne nocumentum paterer ab hoſtibus.
14 Ob hoc con-
fiteor, quòd Dominus ipſe ſit fortitudo & virtus mea, in
quo poſſum quicquid poſſum, & ſine quo nec minimum a-
liquid valeo: & ipſe eſt laus mea, id eſt, quem laudare atque
prædicare volo ſemper & debeo. * Ipſe enim ſe mihi exhi
buit, præſtititque ſaluatorem animæ meæ.
15 Pro com-
muni verò & vniuerſali generis humani liberatione, re-
ſonet, audiatúrque vox gaudij, vox cantici & tripudij, de
ſalute per Dei filium communiter omnibus perfecta & ob- H
lata in domibus & Eccleſiis fidelium : vt quibus vna eſt ſa-
lus, eadémque ſalutis vtilitas, communis ſit etiam exulta-
tionis lætitia.
16 Gaudij verò noſtri iuſta hæc eſt ratio,
quoniam diuina potentia per CHRISTVM brachium
ſuum potenter admodum atque validè egit, magnæque po
tentiæ & virtutis opera exhibuit, pro noſtra operanda ſalu-
te: * omnipotens brachiũ Domini, à portis mortis nos exal-
tauit in vitam, à damnatione ad ſalutem : * brachiũ (inquã)
omnipotentis Domini, non infirma manus noſtra pro no-
ſtra ſalute fortiter egit.
17 Redempti verò ſemel ita à
mort:

A morte per CHRISTI potentiam, abſit vt iterum cadamus
in mortis captiuitatem, qui in CHRISTVM credimus: ſed
vita fidei viuemus, ínque ea perſtare volumus: * confiten-
tes ſemper atque prædicátes mirabilia opera Domini, quæ
noſtri gratia dignanter exhibuit. 18 Atque etiam ſi per-
mittat nonnunquam dominus ad tempus nos tentationi-
bus vexari, aut perſequutionibus ſiue corporalibus ſiue ſpi-
ritualibus affligi, hoc agit, vt nos quaſi per diſciplinam eru-
diat atq; caſtiget: *non autem vt morti nos tradat iterum, à
qua ſemel nos ſua morte ipſe liberauit. 19 VOX MINO-
B RVM in eccleſia, Aperite nobis, populo Domini, ô ſancti
Apoſtoli atq; doctores, qui clauem à Deo accepiſtis ſcien
tiæ ſalutaris; aperite nobis portas iuſtitiæ, id eſt, fidei recti-
tudinem nobis prædicate, & Euangelicam veritatem nobis
facite manifeſtam, vt per eam ad iuſtitiam fidei (quæ coram
Deo iuſtitia vera eſt) introire, ac verè iuſtificari ante Deum
valeamus: * & cum in has portas introducti fuerimus, in-
que fidei rectitudine benè inſtructi, tunc confeſſionem ve-
ritatis perſoluemus Domino, tunc illi de corde fideli gratas
laudes perſonabimus: * ſiquidẽ fidei rectitudo, ipſa eſt por-
C ta, initium atque introitus, per quam acceſſum habemus ad
Deum: & quotquot verè ante Deum iuſti ſunt, per hanc de-
bent ad illum introire. 20 Confiteri volumus tibi nos fi-
deles tui, qui tuæ ſaluationis beneficia perſenſimus, quòd
exaudieris nos inuocátes, ſiſque nobis factus redemptor at-
que ſaluator. 21 CHRISTVS Dei filius in carne veniens,
à Synagogæ principibus, ſcribis, atq; ſenioribus (qui Syna-
gogam ædificare debuerant) quaſi peccator homo populiq;
ſubuerſor & ſeductor reputatus, & condemnatus, atq; inter-
D fectus, Diuina tamen ordinatione & patris ſui operatione
factus eſt in ædificatione nouæ Eccleſiæ lapis ſummangu-
laris, ſummitatem anguli continens, id eſt, duos parietes ad
hoc ædificium ſimul concurrentes, nempe populum Iudai-
cum & populum gentium, ſimul coaptans, & pariter conti-
nens in vno ædificio. 22 Eſt autem opus iſtud communis
vtriuſque populi ſaluationis, ex diuinæ bonitatis diſpenſa-
tione atque ordinatione perfectum, vt Iudæorum princi-
pibus CHRISTVM reprobantibus, gentium populus ad fi-
dei vocationem, & Eccleſiæ nouæ ædificationem congre-
garetur: ſicque non Iudæis ſolis, ſed & gentibus ſalus fieret

** & narrabo opera domini.*

18 *Caſtigãs caſtigauit me domin⁹: * & morti non tradidit me.*

Rom.5

19 *Aperite mihi portas iuſtitiæ: * ingreſſus in eas confitebor domino: * hæc porta domini, iuſti intrabũt in eam.*

20 *Confitebor tibi, quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem:*

Lucæ 23
Matth.7
Ioan.7

21 *Lapidem quem reprobauerũt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.*

22 *A domino factũ * & eſt iſtud.*

** & eſt mirabile in oculis noſtris.*
23 Hæc eſt dies quã fecit domin⁹: exultemus & lætemur in ea.
24 O domine ſaluum fac, o domine bene proſperare:
** benedictus qui venit in nomine domini.*
1. Tim. 3
25 Benediximus vobis de domo domini.

** Deus dominus:*
1. Cor. 3
** & illuxit nobis:*
26 Conſtituite diem ſolennem in condenſis vſque ad cornu altaris.

* & eſt opus iſtud diuinæ diſpenſationis verè mirandum in
conſideratione mentis, omni vtique attentione & conſide-
ratione digniſſimum. 23 In hoc igitur tempore gratiæ,
quo nobis ex gentibus conuerſis ſol iuſtitiæ, depulſis erro-
rum paternorum tenebris, illuxit, ſalutémque operari di-
gnatus eſt, exultemus in gaudio ſpiritus, & lætemur in do-
mino: quoniam hunc diem ſalutis, hoc gratiæ tempus pecu-
liariter nobis ad gaudium & lætitiam fecit atque ſanctifica-
uit altiſſimus. 24 Eia obſecro Domine, ſic tu noſtram
operare ſalutem, eia obſecro dulcis domine, ſic nobis fac
nunc proſperè cedere iſtam quam tu es operatus ſalutem; F
vt per fidem rectam & conuerſationem dignam, eius effi-
ciamur participes: * ſit benedictus Dei filius, CHRISTVS
dominus, ſit laudatus laude ſempiterna, qui ad nos venit
carne indutus, à Deo patre miſſus, ad humani generis ope-
randam in carne ſalutem. 25 VOX MAIORVM in Ec-
cleſia: Nos apoſtoli, ſacerdotes, põtifices atq; doctores, quos
ſibi vicarios ad Euangelicam prædicationem & ſalutarem
ſacramentorum adminiſtrationem Saluator dereliquit,
quóſq; ſuæ domus diſpenſatores conſtituit, vobis minori-
bus (qui aperire vobis paulò ante petebatis iuſtitiæ portas) G
bona precati ſumus, de diuitiis Eccleſiæ ſanctæ, quæ eſt do-
mus Dei: & per ſacræ catholicæ doctrinæ ſacramentorúm-
que legis Euangelicæ (quæ ſunt diuitię domus Dei) fidelem
diſpenſationem, ſpiritualibus vos beneficiis atque benedi-
ctionibus, quantum ex noſtro potuimus miniſterio, imple-
uimus. * Imò verò Deus dominus, ipſe per noſtrum miniſte-
rium benedixit vobis, cuius nos tantum miniſtri ſumus, ad-
iutores & cooperatores infirmi: * & ipſe nobis apparuit car-
ne viſibilis, nóſque per ſuam doctrinam & ſpiritus donatio-
nem illuminauit, déq; neceſſariis omnibus ſufficienter edo-
cuit. 26 In teſtimonium autem lætitiæ & ſpiritualis gau-
dij, pro exhibita per CHRISTVM angularem lapidem ſalu-
te celebrabitis per ſingula annorũ curricula ſolennes atq; fe-
ſtiuos aliquot dies, quibus exhibita rememoremini benefi-
cia, eóſq; celebretis in magnis turmarum aduentãtium con-
frequẽtationibus, ad ſolennitatem confluentibus, quomodo
in maximis ſolet celebritatibus fieri: ita vt ad cornua vſque
altaris, (in quo offertur ſolẽne ſacrificium) plena ſint omnia
turmis ad feſtiuitatem confluentibus. * Atque etiam in cõ-
d enſis

A denſis arborum ſiue ramorum, vſq; ad altaris cornua, ramis
atq; arboribus, in lætitiæ proteſtationem & ſolennitatis or-
natum, ritè diſpoſitis, quemadmodum in gaudioſis ſolet ſo-
lennitatibus obſeruari. 27 Ecce tu es Deus noſter omniū́q;
fidelium, in quem credimus, quem ſolum adoramus & coli-
mus: & iccirco te laudabimus, te celebrabimus: tu (inquam)
Deus noſter es, & nos te magnificabimus. 28 Celebrabo te
Domine, & collaudabo donec viuā, eo quòd exaudieris me,
ſiſq; mihi, atq; adeò vniuerſo hominum generi, factus Sal-
uator. 29 Confitentes Domino dicite, quòd ipſe ſit bonus,
B quod ſempiterna ſit permanſura ſuper electos eius miſericor-
dia. Bonitas ſiquidem immenſa Dei, & indeficiens eius mi-
ſericordia, fidelibus copioſiſſima & paratiſſima ſunt mate-
ria laudis.

27 Deus meus es tu, & cōfitebor tibi, Deus meus es tu, & exaltabo te.

28 Confitebor tibi quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem.

29 Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumdecimumſeptimum.

VERSV primo, Confitemini Domino, quoniam bonus. Particula quoniam, accipi poſſet in hoc verſu cauſaliter, vt ſit ſenſus, Date confeſſionem & laudem domino, quo- C niam ipſe eſt bonus. In ſequenti tamen verſu, cùm dicitur, Dicat nunc Iſraël quoniam bonus, quoniam non accipi poteſt cauſaliter, ſed tantū pro quod continuatiua particula, vt ſit ſenſus, Iſraël hoc dicat, quòd Deus bonus ſit, & quòd perdurabit in ſeculū miſericordia eius. Propter quod, videtur conuenientius, vt hoc modo etiam in primo verſu iſta particula accipiatur. Illud autem nunc, quod in ſecundo & tertio verſibus ponitur, Dicat nunc Iſraël, dicant nunc qui timent Dominum, quamuis poſſet accipi in ſignificatione temporis, vt indicet tempus gratiæ, ſítq; ſenſus, dicat in hoc tempore D gratiæ, in hac die ſalutis &c. melius tamen accipitur vt nullum tēpus importet, ſed tantū ſit per modum exhortationis adiunctū. Ita enim ſolemus exhortātes dicere, Age, nūc virū te præbe. Videamus iam quid hac in re valeas. Vel per modum blādientis, vt nunc pro obſecro ſit poſitū, in hunc ſenſum, Dicat obſecro Iſraël, dicāt quęſo timētes Dominū, &c.

Verſu quinto, Exaudiuit me in latitudine Dominus. Sicut is qui in afflictione eſt poſitus, dicitur in anguſto eſſe vel in anguſtia (ſunt enim tribulatio & anguſtia connexa adinuicem) ita per contrarium is qui à tribulationibus liber agit,

rectè dicitur eſſe in latitudine,vel ambulare in latitudine:& E
qui de tribulatione accipit requiem , rectè dicitur ab angu-
ſtia eductus in latitudinem. Secundum quam ſignificatio-
Pſal.17 nem in alio Pſalmo dicitur,Eduxit me in latitudinem,ſaluũ
me fecit,quoniã voluit me. Secũdum idem poteſt etiam in-
telligi quod dicitur Pſal.118.Et ambulabam in latitudine,
quia mandata tua exquiſiui.Item & in Pſal.4. quod dicitur,
In tribulatione dilataſti mihi, exponi poteſt,in tribulatione
dediſti mihi latitudinem : hoc eſt de anguſtia inuocatus li-
beraſti. Secundum eundem ergo modum ,& hîc dicitur de F
tribulatione inuocatus,in latitudine exaudiſſe inuocantem,
quoniam exaudiendo ipſum inuocantem , de anguſtia ere-
ptum,conſtituit in latitudine, atque exaudiendo dedit inuo
canti latitudinem.Alij tamen in latitudine exaudire,intelli-
gunt , multa & ampla benignitate exaudire. Verſu ſexto
& ſeptimo,Nõ timebo quid faciat mihi homo. Et ego de-
ſpiciam inimicos meos.Intellige,nõ timebo timore deiiciẽ-
te aut conturbante,nõ autem omnino nõ timebo,aut peni-
tus deſpiciã. Donec enim agimus in hac corporis vita(quæ
Iob 7 ſecundum beatum Iob , nõniſi militia eſt vel tentatio)ſem-
Prou.28 per res ſalutaris & neceſſaria nobis eſt timor. Beatus enim G
Eccle.1 homo qui ſemper eſt pauidus.Et qui ſine timore eſt,nõ po-
terit iuſtificari.Neq; poterit homo prorſus ita deſpicere ini
micos, vt negligẽter agat, vt non inuigilet ſuper cuſtodiam,
ſed quaſi ſecurus dormiat in vtranq; aurem. Sic enim abſq;
1.Petr.5 timore eſſe in hoc mundo,vbi aduerſarius diabolus tanquã
leo rugiens circuit, quærens quem deuoret : ſic inimicos
deſpicere , cùm adhuc ſis nocumenti capax , nec omnino de
finali victoria ſecurus , res eſt maximi periculi. Nihil enim
periculoſius, quàm ſi inimicum ſic contemnas , ſic negligas,
ſic vilipendas,vt ſollicitus nõ ſis ab illo tibi cauere. Vt enim H
hoſtis vel præpotens , ſi caueris,difficile tibi nocere valebit:
ita neglectus vel minimus & impotẽtiſſimus,facilè magnum
tibi malum adferet. Verſu octauo & nono,Bonum eſt con
fidere in Domino,quàm confidere in homine.Poſitiuus hoc
in loco pro comparatiuo poſitus videtur, bonũ pro melius.
Eſt enim ſenſus, Melius eſt cõfidere in Domino,quàm in ho
1.Cor.14 mine.Sic & Paulus Apoſtolus :Volo quinque verba in ſenſu
meo proferre , quã decem milia verborum in lingua : id eſt,
Matth.18 malo vel magis volo, &c, Sic & in Euangeliis dicitur, Bonũ

A eſt tibi debilem aut claudum in vitā intrare, quàm duas ma-
nus, aut duos pedes habētem, mitti in gehennam, & alia hu-
iuſmodi, id eſt, magis bonū. Cæterū, quod ad ſententiæ veri-
tatē attinet, quare confidere in Domino præſtet & in eo ſpe-
rare, quàm in homine cōfidere, aut ſperare in principibus, in
manifeſto eſt ratio: quoniam (vt in alio Pſalmo dicitur) non Pſal.145
eſt ſalus in filiis hominū. Domini verò eſt ſalus, & ſuper po- Pſal.3
pulū eius (id eſt, credētes & fidentes ei) eſt benedictio ipſius.

Verſu decimo, vndecimo, duodecimo, Et in nomine Dñi,
quia vltus ſum in eos. Nos in Elucidatione iſtud, in nomine
B ne domini, accipimus vt poſitū loco, benedictus Deus, vel be
nedictum ſit nomen domini. Pſalteriū autē Romanū abſq;
dictione quia, ſic legit, Et in nomine Domini vltus ſum in
eos: quomodo etiam habet Græca lectio: atq; hæc lectio ſic
poteſt exponi, In fiducia nominis domini, vel in virtute no-
minis domini, vltus ſum in aduerſarios meos. In Hæbreo ta
men iuxta modū noſtrę lectionis interponitur quia, vel quo-
niam. Vnde Felix ex Hebræo ſic vertit, In nomine domini,
quoniā perimā illas, ſcilicet gentes. Aliqui putant ſubintelli-
gendum verbū, ad compleadum ſententiam, hoc pacto, Et in
C nomine domini cōfido, quoniā perimā illas. Vnde Paraphra
ſis Chaldaica quibuſdam additis, ſic perficit ſētentiā, In no-
mine verbi Dei confiſus ſum, ideo abſcindam vel perimā il-
las. Alij intelligunt verbum dicebā, vel dixi, ad hunc ſenſum,
Omnes gentes circuierunt me, & (dicebam) in nomine do-
mins, quia vltus ſum in eos, vbi in nomine domini, idem va
lere videtur, quod ſuprà diximus, videlicet, benedictū nomē
domini. Verſu decimoſexto, Dextera domini fecit virtu-
tem, &c. Poterit hic verſus continuari cum præcedenti, ita vt
D hic verſus ipſa ſit vox exultationis & ſalutis, quæ reſonat in
tabernaculis iuſtorum, ad hunc ſenſum, Vox exultationis &
ſalutis reſonat in tabernaculis iuſtorū, canticum iucundita-
tis de ſalute allata, quæ quidem vox, ſiue quod canticū, iſtud
eſt quod proximè ſubſequitur, Dextera domini fecit virtutē,
dextera domini exaltauit me, dextera domini fecit virtu-
tem. Hæc enim vox, vtique vox exultationis eſt, quo-
niā digna eſt quæ ſumma exultatione canatur à fidelibus,
item & vox ſalutis: quoniam illam præclaram canit ſalu-
tem, à qua IESVS, id eſt, Saluator appellatus eſt is qui ad 1.Ioan.3
hoc natus eſt, vt opera diaboli aduerſarij noſtri diſſolueret, Matth.1

ipſum verò ſuum populum ſaluum faceret à peccatis eorũ. E
Poteſt etiam hic verſus diuiſim à præcedenti legi, vt cauſam indicet eius quod in priori ſignificatur, & exultationis exprimat materiam, de qua in verſu præcedenti fit ſermo. Cauſa enim quare in tabernaculis iuſtorum debeat reſonare vox exultationis & ſalutis, ex eo eſt, quia dextera Domini fecit virtutẽ, &c. Atq; ita nos in Elucidatione duos hos verſus cõiunximus. Cęterùm, per dexteram Dñi, vel generaliter intellige potẽtiam, ſiue robur Diuinitatis, per quã genus humanum fortiter & valenter ſaluatum eſt, vel etiam ſingulariter ipſam filij perſonam: quoniã nõ eſt ſcripturis infrequens, per F
Dei dexterã ſiue brachium, filiũ ſignificari, eo quòd per filiũ omnia faciat pater, quomodo homo per ſuam dexterã operatur opera quæ voluerit, quomodo in principio ſui Euan-
Ioan.1 gelij Ioãnes ait, Omnia per ipſum facta ſunt. Et licet ab opere redemptionis humanæ nulla trium perſonarum abſuerit (tota enim trinitas opus illud eſt operata) peculiariter tamen filio dicere poſſumus, quòd ipſe vt dextera patris fecerit virtutẽ, quódque nos exaltauit: quoniam ad hoc ipſe peculiari modo miſſus fuit, vt in aſſumpta fragili humanitate opus illud perficeret. Iterũ nota, quòd facere virtutem, iuxta G
modũ ſcripturæ, poſitũ eſt, pro fortiter agere: quẽadmodum facere bonitatẽ, frequenter in ſcriptura vſurpatur pro facere
Pſal.36 bene, vt in alio Pſalmo, Spera in domino, & fac bonitatem.
Pſal.118 Et iterũ, Bonitatem feciſti cũ ſeruo tuo. Sic facere iuſtitiam pro facere iuſtè, vt Pſal. 14. Qui operatur iuſtitiam. Et ite-
Ibidem. rum, Feci iudicium & iuſtitiam. Repetitio autem illa quæ in hoc verſu canitur, admodum feſtiua eſt, & magnifici gaudij iucundum exprimit affectum. Verſu vigeſimoprimo, Lapidem quẽ reprobauerunt ędificantes, hic factus eſt in caput anguli. Narratur vulgò, iſtud ſecundum hiſtoriam cõtigiſſe H
in ædificatione templi Salomonis, vt lapis quidam prius ad omnia æſtimatus inutilis, tandem ad conſummationem ædificij, duorúmq; angulorũ concluſionem in vnum, admodum iudicaretur accõmodus. Verùm id ex ſcripturis certam non habet auctoritatẽ. Ad præſentẽ locum ſatis eſt, id aliquãdo vſuuenire ædificãtibus, vt lapis qui antè nulli loco videbatur idoneus, tãdem ad ſummam eis proficiat vtilitatem: quemadmodũ lapis angularis ædificio vel maximè præ omnibus eſt vtilis, quoniam quidem non locũ ſolum implet ſuum, vt

cæteri

A cæteri lapides, ſed pariter duos parietes cõiungit & conti-
net. Eſt autẽ caput anguli, ſummitas duorũ parietũ in vnum
conueniẽtium. Nam vbi duo parietes conueniunt, illic angu
lus eſt. Et in horum angulorũ ſummitate, locari ſolent lapi-
des magni & graues, per quos duo parietes adinuicẽ iungã-
tur & contineantur pariter. Hunc autem locum de Chriſto
exponendũ, ex Euangeliis manifeſtè diſcimus: in quibus idẽ
ipſe, vt de ſe dictũ, & de ſe intelligendum, coram aduerſariis
ſuis, Scribis atq; Phariſæis, adducit, innuere volens & quid
illi eſſent poſt modicũ acturi, quando morte turpiſſima eum
B erant condemnaturi, & quid de ipſo poſt paſſionem ex Dei
patris voluntate eſſet futurũ, quando in ipſo cõſtructa ſtaret
Eccleſia fidelium. Citat quoq; de Chriſto pręſentem locum
Petrus Apoſtolus, Actuũ cap. quarto, vbi in concilio Iudæo-
rum ſuper benefacto ſanati claudi, quaſi reus interrogatus,
vnus pro omnibus conſtanter ita reſpondit, Notũ ſit omni-
bus vobis, & omni plebi Iſraël quia in nomine Domini Ieſu
Chriſti Nazareni, quem vos crucifixiſtis, quẽ Deus ſuſcita-
uit à mortuis, in hoc iſte aſtat corã vobis ſanus. Hic eſt lapis
qui reprobatus eſt à vobis ędificantibus, qui factus eſt in ca-
C put anguli: & non eſt in alio aliquo ſalus. Et rurſum idẽ Pe-
trus in priore ſua epiſtola, cap. ſecundo, ſuos fideles ita allo-
quitur, Vobis igitur honor, credentibus: nõ credẽtibus autẽ,
lapis quẽ reprobauerũt ædificãtes, hic factus eſt in caput an
guli. Super hæc beatus Paulus gentiũ Apoſt. eiuſdẽ huius la
pidis ſummangularis meminit, cum Epheſiis ſcribens, ita ait,
Iam nõ eſtis hoſpites & aduenæ, ſed ciues ſanctorũ & dome
ſtici Dei, ſuperædificati ſuper fundamentũ Apoſtolorum &
Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu, in
quo omnis ædificatio cõſtructa, creſcit in templũ ſanctum, in
D Domino. Qualiter autẽ lapis iſte factus ſit in caput anguli, Ibidem.
paulò antè diligenter exponit, cũ ait, Ipſe (nẽpe Chriſtus) eſt
pax noſtra, qui fecit vtraq; vnũ, & mediũ parietem maceriæ
ſoluens, inimicitias in carne ſua, legem mandatorũ decretis
euacuans, vt duos cõdat in ſemetipſo, in vno nouo homine,
faciẽs pacẽ, vt recõciliet ambos in vno corpore Deo, per cru
cem interficiẽs inimicitias in ſemetipſo. Quibus verbis illud
ſignificatur, quomodo Chriſtus duos parietes, id eſt, duos po
pulos, nempe Iudaicũ & gentilẽ, in vnum cõiunxit, ſicut lapis
angularis duos parietes ex ſe diuerſos pariter iungit & cõti

FfF 3

net. Verſu vigeſimotertio, Hæc eſt dies quam fecit Domi- E
Eſaiæ 49 nus.Hæc eſt dies illa, de qua ſit ſermo apud Eſaiã dicẽtem,
In tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te.
Quod verbũ tractãs Apoſt.2. Corinth.6. ita ſubiungit, Ecce
nunc tẽpus acceptabile,ecce ñunc dies ſalutis.De qua etiam
Rom.13 die Romanis ita ſcribit,Nox præceſſit, dies autẽ appropin-
quauit.Abiiciamus ergo opera tenebrarũ,& induamur ar-
ma lucis, ſic vt in die honeſtè ambulemus. Hanc autẽ diem
ſpecialiter Deus fecit,quoniã tempus hoc gratiæ ſingulari
beneficio nobis contulit, vt in eo gaudeamus & exultemus
Philipp.4 ſemper,quomodo nos monet ſanctus Apoſt.dicẽs,Gaudete F
in domino ſemper,iterũ dico gaudete. Et Saluator in Euan
Lucæ 10 gelio,Gaudete & exultate, quia nomina veſtra ſcripta ſunt
in cælis. Verſu vigeſimoquarto,O dñe ſaluũ fac,ô domine
bene proſperare : benedictus qui venit in nomine Domini.
Continetur in hoc verſu illa feſtiua acclamatio Hebræorũ
puerorũ,qua ſuper aſinã ſedẽti,ac Hieroſolymã ingrediẽti
Domino,Hebræorũ pueri acclamabãt, dicentes, Hoſiah na,
benedictus qui venit in nomine domini. Pro eo enim quod
nos habemus,ſaluũ fac,in Hebræo habetur,hoſiah na (pro
quo vulgo nos legimus,Oſanna) quod ſignificat, ſalua obſe G
cro.Nam hoſiah,ſignificat ſalua vel ſaluũ fac,& na,interie-
ctio eſt blandiẽtis.Quod autẽ quidam legũt,O dñe,ſaluum
me fac,malè legitur.Neq; enim lectio Hebræa illud prono-
men habet, neq; Græca, neq; etiam Latina exemplaria Pſal
terij Gallicani correctiora.Simpliciter verò legẽdum eſt,O
domine,ſaluum fac:id eſt,ſalua nunc,ſalutẽ cõfer,perfice ſa
lutem humani generis,tãdiu à patribus noſtris expectatam,
libera populũ tuum de captiuitate,& perfice opus ad quod
miſſus es à patre. Eſt enim vox populi in ſpiritu Chriſto ac-
clamãtis,vt opus perficiat redemptionis humanę,ad quod à
patre miſſus fuerat.Illud autẽ quod ſecũdo loco dicitur,O
domine bene proſperare : nos in Elucidatione expoſuimus
ferè ſecundũ actiuam & tranſitiuam ſignificationẽ, ad hunc
ſenſum,Fac nos proſperari in ſalute per te collata : vel fac
nobis proſperè cedere hãc ſalutẽ per te operatã ſiue operã
dam.Cui cõſentit quod vertit ad marginẽ Felix,Da proſpe
ritatẽ.Poteſt tamẽ propriè accipi,in hunc ſenſum, Obſecro
domine,proſperũ habe ſucceſſum,&(quomodo in alio Pſal
Pſalm.44 mo dicitur)Proſperè ꝓcede in operatione huius ſalutis,no

bis

A his tantopere deſideratæ,& tam vehementi deſiderio expectatæ.In eo verò quod ſequitur, Benedictus &c. legendum eſt, Benedictus qui venit in nomine Domini, in tempore præſenti: non qui venturus es, vt quidam habent codices.

Verſu vigeſimoquinto, Benediximus vobis de domo Domini. Videtur eſſe vox maiorum in Eccleſia ad minores, & prælatorum erga ſubiectos, quemadmodum illa ſuprapoſita, Aperite mihi portas iuſtitiæ, inferiorum iudicatur eſſe maiores alloquentium. In eo autem quod ſequitur, Deus Dominus:& illuxit nobis: difficultas quædam ſententiæ eſt,
B propter orationis(vt videtur)imperfectionem. Nos in Elucidatione ex præcedenti parte verbum benedicendi replicauimus, ad hunc modum, Benediximus vobis de domo Domini, imò Deus Dominus vobis benedixit, qui & illuxit nobis. Poteſt etiam verbum ſubſtantiuum ſubintelligi, hoc ſenſu, Deus eſt Dominus,& illuxit nobis. Vel, Deus Dominus, ſecundum conſtructionem ordinari poteſt poſt copulam,&,hoc ſenſu, Et Deus illuxit nobis. Verſu vigeſimoſexto, Conſtituite diem ſolennem in condenſis. In condenſis, intelligitur dupliciter, vel in condenſis ramorum &
C frondium, quibus ſolent in ſolennitatibus præcipuis templa & loca ſacra decorari. Cui ſententiæ conſonat quod vertit Hieronymus, Frequentate ſolennitatē in frōdoſis. Vel in condenſis, id eſt, in frequentibus turbis, in magna multitudine ad ſolennitates conuenientium. Cui cōſentit lectio Romani Pſalterij, quæ habet, In frequentationibus: quomodo etiam legit beatus Auguſtinus.

CENTESIMIDECIMIOCTAVI PSALMI ARGVMENTVM.

D *PSALMVS iſte qui ſequitur, iuxta numerum literarum alphabeti Hebraici (quæ ſunt duæ & viginti) in totidem diuiſiones ſecatur, quarum qualibet continet verſus octo ab eadem litera in Hebræo incipientes. Vnde totus hic Pſalmus octonariis duobus & viginti diuiditur:eſtq; in omnibus eadem penè materia, nempe ſpiritualis meditatio & exercitatio, qua vir iuſtus qui ad perfectionem aſpirat, ſeſe exercitat, ſuumq; affectum in Deo variè formare ſtudet: nunc ad mandatorum Dei obſeruationem, nunc ad peccatorum deteſtationem, nunc ad perſecutionum atque periculorum ſuorum enarrationem, nunc ad auxilij implorationem, nunc ad gratiæ & miſericordiæ ſupplicem poſtulationem,*

nunc ad ſuæ voluntatis ac deſiderij pij commemorationem, nunc E
ſalubriter metuens, nunc fiduciam reſumens, nunc hoſtium ac
perſequentium crudelitatem & impietatem deflens, nunc exaduer-
ſo in Domino confidenter animum erigens, nunc iuſtorum beatitu-
dinem, nunc impiorum infœlicitatem & venturum ſuper eos iuſtum
iudicium conſiderans: atque ita per cætera omnia in quibus ſe vir
ſpiritualis exercitare debet ac ſolet, diſcurrens, formam nobis tradit
optimæ & longè vtiliſſimæ exercitationis. Cui potiſſimum intentos
eſſe conuenit eos, qui ad ſingularem Dei cultum præ cæteris peculia-
riter in ſortem Domini ſunt aſſumpti. Ob quod eccleſiaſtica etiam
inſtitutio per ſingulos dies Pſalmum hunc in officij diuini laudibus F
tradit iuxta ſuas diuiſiones decantandum. Aduertendum vero
eſt, in Pſalmo iſto paſſim occurrere vocabula quædam idem penè
ſignificantia, nempe lex, mandata, præcepta, teſtimonia, via, ſemi-
ta, iuſtificationes, iudicia, iuſtitia, ſermones, eloquia. Siquidem hæc
omnia legem Domini ſignificant, Deique voluntatem & benepla-
citum: in quibus comminationes quoque & promiſſiones, exhorta-
tiones item ad bonum, & auocationes à malis, concludi videntur.
Et quidem quare illa lex, mandata, præcepta, eloquia, ſermones,
verba dicantur, ſatis per ſe claret. Cæterum, iuſtificationes eadem
dicuntur, quoniam obſeruantes iuſtos faciunt, & in eorum obſer- G
uatione iuſtificantur homines. Via autem & ſemita ſunt, quoniam
ipſa ſunt per quæ rectà ad Deum tendere oportet, non declinando
vel in dexteram vel in ſiniſtram. Teſtimonia ſunt, vel quatenus
cum conteſtatione & comminatione inſtituta ſunt, vel quatenus
teſtimonium perhibendo, monſtrãt quid agendum, quid non agen-
dum. Iudicia verò & iuſtitia, quia in iudicio ſiue rectitudine atque
iuſtitia diſpoſita ſunt, vel quia ſecundum ea quilibet iuſtificari
debet, atque iudicari. Nonnunquam tamen in propria ac vulgata
ſignificatione accipi poterit iuſtitia pro æquitate, & iudicium pro or-
dinatione ac diſpoſitione diuinæ voluntatis. H

CENTESIMIDECIMIOCTAVI PSALMI ELVCIDATIO.

1 *Beati immaculati in via: * qui ambulãt in lege Domini:*

BEATI ſunt nunc ſecundum expectationem bonæ ſpei, & in futuro ſecundum poſſeſſionem rei, qui huius peregrinationis viam (per quam ad patriam pergunt) ſine macula peccati perambulare ſtudent, quique vitam hanc ſine crimine viuere ſatagunt: * qui nunc conuerſantur, ac viuunt ſecundũ legem omnipotentis, eam ponentes in omnibus

A: *Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius:*in toto corde exquirunt eum.*
3 *Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt.*

nibus regulam actionum ſuarum. 2 Beati ſunt(inquam)
qui Domini ſui legem diligenter perſcrutantur,attentéque
& ſollicitè conſiderant, ad obſeruandum eam, qui in lege
Domini & teſtimoniis eius meditantur die ac nocte: *qui
ex pleno & vero affectu cordis deſiderant, atque conantur
placere illi. 3 Qui enim iniquè adhuc agunt,homines pec-
catores,nequaquam dicendi ſunt aut exiſtimandi ambula-
B re vias Domini,hoc eſt, ſecundum eius præcepta viuere:ſed
magis viam iniquitatis, itinera Diaboli, mundi & carnis
perambulare dicuntur,quorũ deſideria perficiunt. 4 Sanè
tu Dñe diſtrictè admodũ præcepiſti nobis ſeruis tuis,præce
pta tua obſeruari,atq; diligẽtiſſimè & ſollicitiſſimè imple-
ri,idq; diſtrictè admodũ exacturus es à nobis. 5 Proinde
vehementer opto, Domine Deus meus ſimul & poſtulo,vt
te rectore atque ductore dirigantur actiones meæ in obſer-
uatione præceptorum tuorum,neque greſſus meos per de-
C uia ſinas aberrare. 6 Scio quidem,donec diligenter reſpe
xero, attentéq; conſiderauero ad omnia quæ à te ſunt præ-
cepta,omnibus actionibus meis quaſi regulam ea applican
do,nunquam mihi veram apud te confuſionem poſſe con-
tingere:atque vnico hoc medio,confuſionem æternam ſpe-
ro me poſſe euadere, quam inuenient omnes qui ad man-
data tua non reſpiciunt, aut etiam ſi ad aliqua, non ad om-
nia,quædam negligentes. Qui enim legem obſeruauerit,
offenderit autem in vno,factus eſt omnium reus. 7 Lauda-
bo te Domine in rectitudine cordis mei,cum rectum fuerit
tecum cor meum,& directus ad te ſpiritus meus: * pro eo
D quòd tua interna vnctione inſtructus, didici legem, quam
in iuſtitia tua dediſti nobis, eiúſque ex tua illuminatione
accepi intelligentiam. 8 Tua præcepta, ex quibus nos de-
creuiſti Domine iuſtificari,ego ex voluntatis meæ propoſi-
to cuſtodire deſidero,& cum tuo auxilio firmiter obſerua-
re propono:*tu vero bonum hoc propoſitum adiuua, vt in
effectum deueniat:neque me auxilio gratiæ tuæ valde aut
diu nimium deſtituas, ſic vt in lapſum veniam. Non eſt
enim hoc tuum, potentiſſime Deus, vt eos qui bonæ ſunt
voluntatis,in finem derelinquas.

4 *Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis.*
Pſalm.1
5 *Vtinam dirigantur viæ meæ, ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.*
6 *Tunc non confundar, cum perſpexero in omnibus mandatis tuis.*
7 *Confitebor tibi in directione cordis:*
Iaco.2
**in eo quod didici iudicia iuſtitiæ tuæ.*
8 *Iuſtificationes tuas cuſtodiam:*
* *non me derelinquas vſquequaque.*

ELVCIDATIO SECVNDI B
OCTONARII.

In quo
corrigit ado
leſcẽtior viã
*ſuam? * in*
cuſtodiendo
ſermones
tuos.
2 *In toto*
corde meo
exquiſiui
te:
* *ne repel-*
las me à mã
datis tuis.
3 *In corde*
meo abſcon
di eloquia
tua, vt non
peccem tibi.
4 *Benedi-*
ctus es Do-
mine: doce
me iuſtifica
tiones tuas.
5 *In labiis*
meis pronũ
tiaui omnia
iudicia oris
tui.
6 *In via te*
ſtimoniorũ
tuorum de-
lectatus
ſum, ſicut in
omnibus di
uitiis.

IS QVI moribus adoleſcentulus eſt, in pueri
moré cupiditatibus adhuc obſequens, in quo
poterit conuerſationem ſuam illam minus
probatam corrigere, & per quid poterit ad
profectum ac perfectum peruenire? * ad hanc
rem indubiè nihil poſſet eſſe magis opportunum, quàm le-
gis diuinæ cuſtodia: cuius obſeruatione proficiunt, atq; in
viros perfectos euadere poſſunt, imperfecti. 2 Ex integro
atq; ſyncero cordis mei affectu quęſiui placere tibi: * ne me
permittas, quęſo te paſtor bone, errare atq; diſcedere ab ob
ſeruatione mandatorum tuorum. 3 In intimis cordis mei,
quaſi theſaurum aliquem pretioſum repoſui, atq; portaui
eloquia legis tuæ, præcepta atq; promiſſa tua, ea diligenter
conſiderando, vt ſic à peccatis mihi cauerem, & tuam offen-
ſam deuitarem. 4 Benedicendus tu es atque laudandus, ô
Domine: inſtrue me in præceptis tuis, docens me ea & intel-
ligere & amare, & opere adimplere. 5 Iudicia atq; præce-
pta quæ tu loquutus es, & per os tuum propoſuiſti nobis, di
gna mihi viſa ſunt, quæ ego per labia mea & os meum aper G
tè narrarem, ad tuam gloriam, & proximorum cæterorum
eruditionem, meiq; tædij conſolationem. 6 Et in obſer-
uatione tuorum præceptorum talem ego delectationem,
voluptatem atq; lætitiam perſenſi, qualem huius ſeculi ho-
mines, & auari ab omnibus ſuis diuitiis ſolẽt accipere: imò
ampliorem multò, quàm illæ ſuis poſſint amatoribus pręſta
re. 7 Proinde exercitare meipſum volo atque propono in
obſeruatione & adimpletione præceptorum tuorum, tam
corpore quàm ſpiritu; diligenter quoque attendere ad præ-
cepta tua, ſecundum quæ tu mihi ambulandum præcepiſti. H
8 Volo inſuper cum ſollicitudine atq; diligentia meditari
in præceptis tuis, ſtudioſus adimplendi ea, neq; in ſempiter-
num vltrà obliuiſci, ſeu tranſgredi præcepta tua. Eſt enim
iuſtum hoc potentiſſime Deus, vt quæ mihi tu obſeruãda
tradidiſti, nunquam ea mihi patiar excidere, nunquam ea à
mente abſcedant, nunquam ea præuaricando tranſgrediar.

7 *In mandatis tuis exercebor, & conſiderabo vias tuas.*
8 *In iuſtificationibus tuis meditabor: non obliuiſcar ſermones tuos.*

ELVC

A ELVCIDATIO TERTII OCTONARII.

TV Domine mihi ſeruire tibi cupiéti benignè 1 *Retribue*
tribue, ac liberaliter dona quod poſtulo: vitã *ſeruo tuo,*
verã per ſalutarẽ gratiã ſpiritus tui, da in cor- *viuifica me,*
de meo: & ego ſic in te viuificatus & cõforta- *& cuſtodiã*
tus, cuſtodiã præcepta tua. 2 Aperi, dñe, men *ſermones*
tis meæ oculos, & illuminãdo da mihi intelligentiã: * & con *tuos.*
ſiderabo ſic per te illuminatus mirãda & magnifica in lege 2 *Reuela o-*
tua, quantũ ad præcepta æquiſſima & ſuauiſſima, quantũ ad *culos meos:*
B propoſita obſeruantibus magnifica præmia, quantum ad * *& conſi-*
comminata præuaricantibus æterna ſupplicia: quæ omnia *derabo mi-*
in tua lege cernunt, qui ex tuo munere illuminatos habent *rabilia de*
mentis oculos. 3 Ecce incola ſum ego & peregrinus hîc in *lege tua.*
terra inhabitans, in loco tenebroſo & vmbra mortis, vbi te- 3 *Incola ego*
nebris plena ſunt omnia: * quapropter te oro datorem lu- *ſum in ter-*
minum, vt non patiaris mihi occultam fieri & à me abſcon- *ra:*
di legem tuam, ſed eam mihi aperias faciaſque manifeſtam. * *non abſ-*
4 Spiritus meus concupiſcendo deſiderauit, id eſt, vehemen *cõdas à me*
ter atque ardenter cõcupiuit legem tuam, eius obſeruatio- *mandata*
C nem ſuper omnia quæ in mundo ſunt exoptans: & tale pro- *tua,*
fectò deſiderium per omne tempus iugiter inhæſit animæ 4 *Concupi-*
meæ. 5 Ab initio tu in ſuperbos ſeſe contra te efferẽtes, ti- *uit anima*
bique obedientiã negantes, ſeueram ac metuendam protu- *mea deſide-*
liſti ſententiam: elatum Luciferum vnà cum complicibus de *rare iuſtifi-*
cælo detrudens, protoparentem inobedientiam à paradiſo *catiões tuas*
eiiciens, ſuperbum Saulem regno priuans, atq; ita in cæte- *in omni tem*
ris ſcripturæ exemplis: * ſunt proinde maledictioni, cõdem *pore.*
nationi, & ſempiternæ confuſioni obnoxij, qui per ſuper- Eſaiæ 14
biam derelinquunt ac trãſgrediuntur præcepta tua. 6 Hu- 5 *Increpa-*
D iuſmodi autem maledictionis æternæ opprobrium, & con- *ſti ſuperbos:*
temptum hunc peſſimum, Domine, tu longè fac à me, vt * *maledicti*
ſuper me nunquam confuſionem illam atque contemptum *qui declinãt*
venire permittas: * nam tuam legem, piiſſime Deus, cor- *à mandatis*
dis mei deſiderio ad cuſtodiendum exquiſiui. 7 Et qui- *tuis.*
dem potentes tenebrarum principes ſiue eorum miniſtri 2. Pet. 2
homines peruerſi, ſimul conſederunt velut conſilium in- Gene. 3
1. Reg. 15

6 *Auſer à me opprobrium & contemptum:* * *quia teſtimonia tua exquiſiui.*
7 *Etenim ſederunt principes, & aduerſum me loquebantur:*

** ſeruus autē tuus exercebatur in iuſtificationibus tuis.*

*8 Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt: * & conſilium meum iuſtificationes tuæ.*

euntes,& contra me loquebantur,pariter tractantes quem- E
admodum mihi valeant nocere, velut facta conſpiratione
ad opprimendum innocentem:* ego verò interim,vt pericu-
la effugerem & mala quæ illi machinabantur, exercitabam
meipſum in tuis mandatis,mente ea conſiderando, volũta-
tem in illis confirmando,& opere ea adimplendo. 8 Sunt
enim præcepta tua mihi iugis meditatio, in quibus medi-
tor atq; oblector:* & præcepta tua ex quibus procedit iuſti-
ficatio, in omnibus ſemper agendis mihi ſunt a conſilio,&
velut conſiliarij boni, qui mihi indicent quid agẽdam,quid
fugiendum,quid præſtantius,quidque minus bonum. Tales F
enim habens conſiliarios, piiſſime domine, facilè euadam
peruerſorum omnes machinationes iniquas.

ELVCIDATIO QVARTI OCTONARII.

*1 Adhæſit pauimento anima mea. * viuifica me ſecundũ verbũ tuũ:*

*2 Vias meas enuntiaui, & exaudiſti me: * doce me iuſtificationes tuas.*

*3 Viã iuſtificationum tuarum inſtrue me: * & exercebor in mirabilibus tuis.*

*4 Dormitauit anima mea præ tædio: * confirma me in verbis tuis.*

ADGLVTINATA eſt pulueri in pauimento ani-
ma mea,ſiue propter humilitatẽ, dũ iaceo ante
te,ex corde proſtratus atq; humiliatus in terra,
ſiue propter concupiſcentiæ pronitatẽ, quæ ani-
mam nonnunquam ad corporis pertrahit malum affectum:
* tu verò me coram te humiliatum, ſiue terræ ſic aliqua ex G
parte adhærentem,ſalutari gratia tua interius viuifica,iux-
ta verbum promiſſionis tuæ, quo ſemper laborantibus ate-
que inuocantibus polliceris aſſiſtere. 2 Vitam meam &
actiones meas non occultaui, non tacui ante te, ſed aperui
tibi: & tu confitentem me exaudiſti, de præteritis quidem
ignoſcere,de futuris autem præſeruare paratus:* doce me
præceptor bone intelligere, & viuendo obſeruare præce-
pta tua. 3 Inſtrue me, & fac intelligere præcepta tua,
per quæ mihi eſt ambulandum,& in quibus conuerſandum
atque viuendum:* & ego cùm hæc mihi præſtiteris, cum H
me interno tuo magiſterio ſalubriter inſtruxeris, exercita-
bo meipſum in præceptis atque promiſſis tuis, quæ ſtupen-
da ſunt atque miranda. 4 Si quando(vt ſolet) dormitare
cœperit,flacceſcere atque tepeſcere voluntas bona, propter
tædium, afflictionem atque laborem tentationis, ſiue ni-
mis diuturnæ, ſiue nimium vehementis, ſiue nimium mul-
tiplicatæ:* tu me,ò ſuſtentator optime, confirma quæſo,
& corrobora in verbis tuis, & quæ in lege tua loquutus es,
& quæ interius in corde intra me es loquuturus. Nihil
enim

A enim eſt,quod æquè me poſſit, atque tuus præualidus ſer-
mo, in omni bono corroborare. 5 Longè ſemper fac à me
vias malas, itinera hominum impiorum, & ne me patiaris
in vitam atque actiones illorũ aliquando deuenire, vt am-
bulem cum illis:* ſed miſericorditer fac mecum, quantum
ad legem tuam,vt ſemper in illa permaneam. 6 Ex bo-
no voluntatis propoſito ego elegi viam rectitudinis atque
iuſtitiæ,quæ eſt lex tua: quæ mihi eſt grata & placita, & per
quam ambulare deſidero, magis quàm per itinera impio-
B rum:* tua præcepta ego nolo vnquam obliuiſci,neq; tranſ-
gredi vnquam:ac proinde in via hac quam elegi tu me ſem-
per cuſtodi. 7 Ecce præceptis tuis per bonam volunta-
tem & bonum deſideriũ adhæſi domine, & permanſi in eis:
non me permittas,quæſo te,in confuſionẽ peccati, aut æter
næ dãnationis incidere:neque me fruſtrari patiaris ſpe mea,
qua fido tibi. 8 Cùm tu mihi,domine, per gratiam viſi-
tationis tuæ & infuſionem gratiarum, ſpiritum ſubinde ſo-
les implere,ac tuo amore cor dilatare, currebam tum ego
alacriter viam mandatorũ tuorum,& ſecundũ ea cum gau
C dio & alacritate conuerſabar abſque faſtidio. Atque hoc eſt
quod abs te Domine peto ſemper, vt corde per ſpiritus tui
gratiam dilatato,me facias mandatorum tuorum viam ala-
criter ſemper & libenter percurrere, nec vllis vel tentatio-
nibus vel moleſtiis me frangi patiaris.

ELVCIDATIO QVINTI OCTONARII.

VIAM præceptorũ tuorũ per quam ambulare
debeo, pone mihi pro lege in corde meo, &
deſcribe eã mihi,ſtatue ac firma in intelligen
D tia mentis meæ eam tu me doce & inſtrue in
ea:* & ego ſic inſtructus atq; inſtitutus in via
iuſtificationũ tuarũ, eã ex animo ſemper inquirã atq; cuſto
diam,in ea ſemper ambulare conabor omnibus diebus vitę
præſentis quibus peregrinabor ſuper terram. 2 Tu me tuo
interno magiſterio fac intelligere legẽ ſanctã tuam, quan-
tum ad præcepta & promiſſa, cæteraque quæ in ea inſunt:
* & ego à te inſtructus, apponam animum meum ad ſcru-
tandum & meditandum in ea,& ſyncero cordis affectu ob-
ſeruare conabor eam. 3 Perduc me domine,& ambulare
fac

*5 Viã iniquitatis amoue à me: * & de lege tua miſerere mei.*

*6 Viam veritatis elegi: * iudicia tua nõ ſum oblitus.*

7 Adhæſi teſtimoniis tuis domine, noli me confundere.

8 Viã mandatorũ tuorũ cucurri, cũ dilataſti cor meum.

*1 Legẽ pone mihi domine viã iuſtificationum tuarum: * & exquirã eã ſemp.*

*2 Da mihi intellectum, * & ſcrutabor legem tuã. & cuſtodiã illam in toto corde meo.*

3 Deduc me domine in ſemitam mandatorũ:

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

fac viam mandatorum tuorum , & in hac via eſto mihi du
** quia ipſã* itineris,ne ab ea deuié : * quoniam ex affectu bono hãc viã,
volui. tanquam mihi ſuper omnia impietatis itinera placitã, ele-
4 *Inclina* gi & concupiui. 4 Tu Domine , qui in manu tua habes
cor meum corda filiorum hominum,& quocunq; volueris inflectis ea,
in teſtimo- per flatum Spiritus ſancti tui inflecte cor meum ad amorem
nia tua: & obſeruationem præceptorum tuorum: * nequaquam ve-
** & non in* rò in amorem rerum quarumcunq; temporalium , quæ ab
auaritiam. obſeruatione præceptorum tuorum ſolent homines abdu-
5 *Auerte* cere,quæ ego omnia pro nihilo reputo,vt ſtercora. 5 Ocu-
oculos,ne vi los quoque meos,tam exteriores corporis,quàm interiores
deant vani mentis,operi,claude,& præſerua , vt non videndo vllã hau-
tatem: riant vanitatem , ad inordinatè concupiſcendum eam , per
quam commaculetur puritas cordis mei , atque item cæte-
** in via tua* ros corporis ſenſus & animæ vires : * ſed in obſeruatione
viuifica me. præceptorum tuorum ſalutari gratia tua interius me viuifi
6 *Statue ſer* ca atque corrobora , vt nullo extrinſecus oblato valeã co-
uo tuo elo- inquinari. Qui enim interius gratia Dei viuificati ſunt, nul-
quium tuũ: la poſſunt extrinſecus oblata pollui vanitate , cuſtoditi à
** in timore* morte,per eam quæ in eis inhabitat ſpiritus vitam. 6 Con G
tuo. firma , & velut firmiter ſtatue mihi ſeruo tuo legem tuam,
Prouer. 15 eam mihi in intimis cordis digito tuo inſculpendo , méque
Eccle. 27 in illa penitus confirmando : * ídque per ſalutarem ac ſan-
7 *Amputa* ctum timorem tuum,per quem declinat omnis homo à ma
opprobrium lo , & ſine quo facilè etiam iuſtus cadit à iuſtitia ſua , & citò
meum quod domus eius ſubuertitur. 7 Opprobrium verò illud & con
ſuſpicatus fuſionem ſempiternam peccati atq; condemnationis, quod
ſum: timui nonnunquam ac formidaui,conſcius fragilitatis meæ,
** quia indi-* quæſo te , tranſire fac à me , & ne vnquam ſuper me veniat,
cia tua io- tu præcaue,tuáque cuſtodia à me auerte: * tua enim præce H
cunda. pta fuerunt mihi grata ac placita , & obſeruatione dulcia
8 *Ecce con-* viſa ſunt mihi. 8 Tu noſti Domine,& vides,quemadmo-
cupiui man dum ex deſiderio concupiuerim obſeruare præcepta tua:
data tua: * proinde tu,propter iuſtitiã tuam , adiuuans imperfectum
** in æqui-* meum,vitam mihi dona ſpiritus mei,vt ex te valeam , quod
tate tua vi- me vtcunque deſiderare cognouiſti. Tu enim es,qui imper-
uifica me. fectum noſtrum adiuuas , & omne deſiderium bonum ad-
impleს.

A
ELVCIDATIO SEXTI OCTONARII.

SVPER me veniãt, & in me demóſtrentur effe
ctus miſericordiæ tuæ, miſericordiſſime Deꝰ,
ſalus tua atque ſaluatio à te veniat mihi ſe-
cũdum verbũ promiſſi tui, quo miſericordiã
& ſalutẽ promiſiſti omnibus eã poſtulãtibus.
2 Expertus autẽ miſericordiã & ſalutẽ tuam, habebo ſermo
nem legis tuæ, quem reſpondeã tentatoribus atq; perſequu
toribus meis, qui mihi indigna proponunt, ad res turpiſſi
B mas & indignas me ſollicitantes: id eſt, dæmonibus ac per-
uerſis hominibus prauiſſima & indigna nobis ſuggerenti-
bus, quod vir quilibet iuſtus pro exprobratione debet repu
tare: * reſpondebo autem illis, & eos refellam per ſermo-
nem legis tuæ, eo quòd ſpem magnam habeã in verbis le-
gis tuæ, ſciens ad refellendum malignorum ſuggeſtiones
nihil æquè conducere. 3 Et ne permittas vnquam ab ore
meo verbum rectum ac bonum legis tuæ prorſus excidere,
ita vt eo abiecto in verbis mendacij & iniquitatis cum pec-
catoribus incipiam oblectari: * quoniam in præceptis tuis
C ſpem meam omnem valde defixi atque conſtitui, & velut fir
miter ſolidéque collocaui. 4 Et ex bono propoſito cordis
mei volo ſemper obſeruare legem tuam, omnibus diebus
quibus vixero ſuper terram, & in ſempiternum vltrà non
tranſgredi. 5 Et cum me putarent ſeculi homines ambu-
lare in multa afflictione vias difficiles & anguſtas, in Dei ſer-
uitute, ſecundum veritatem magis ambulabam vias latas, in
libertate & hilaritate ſpiritus: * eo quòd præcepta tua ob-
ſeruare conabar: idque propter charitatem per Spiritũ ſan-
ctum in corde diffuſam, quæ legis tuæ obſeruatorum corda
D dilatat, ſicq; viam alioqui propter malitiam carnis anguſtã
& difficilem, dilatat & facilem reddit. 6 Neque verò ipſe
tantũ præcepta tua opere obſeruare volui, ſed confidenter
etiã atq; liberè, vbi occaſio aderat, coram potentibus & ma-
gnis auſus fui ea proloqui, & palàm ꝓponere, neq; publicũ
erubeſcẽs, neq; potentiã mũdi pertimeſcens: * & nequaquã
in his erubui, quæ mihi etiam ad magnam gloriã deputaui.

1 *Et ve-*
niat ſuper
me miſeri-
cordia tua
domine, ſalu
tare tuum,
ſecundum
eloquiũ tuũ.
2 *Et reſpon*
debo expro-
brantibus
mihi verbũ:
* *quia ſpe-*
raui in ſer-
monibꝰ tuis.
3 *Et ne au-*
feras de ore
meo verbũ
veritatis vſ
quequaque.
Rom.5
* *quia in iu*
dicijs tuis ſu
perſpera-
ui.
4 *Et cuſto-*
diam legem
tuam ſem-
per: in ſecu-
lum & in
ſeculum ſe-
culi.
5 *Et ambu*
labam in la
titudine:
* *quia man*
data tua exquiſiui.
6 *Et loquebar de teſtimonijs tuis in conſpectu regum:* * *& non confundebar.*

7 Et

7 Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi.
8 Et leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi:
** & exercebor in iustificationibus tuis.*
1 Memor esto verbi tui seruo tuo, in quo mihi ſpem dediſti.
Ioan. 6
2 Hæc me cõſolata eſt in humilitate mea: quia eloquium tuũ viuificauit me.
3 Superbi inique agebant vſquequaque:
** à lege autem tua nõ declinaui.*
*4 Memor fui iudiciorum tuorũ à ſeculo Domine, * & conſolatus ſum.*
5 Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

7 Et ſollicitè mecum ipſe ac diligenter cum gaudio & mul- E
ta delectatione meditabar in præceptis tuis, tum ad rectè
intelligendum, tum ad bene implendum ea quæ præ om-
nibus rebus temporariis dilexi. 8 Neque verò nuda illis ac
ſola animi meditatione inhæſi, verumetiam ad operandum
& exercitandũ in eis meipſum, manus extendi, & velut cum
conatu magno eleuaui, ad implendum ea quæ vt mihi be-
neplacita dilexi & elegi: * & omnino cunctis diebus quibus
viuam, exerceri volo in præceptis tuis, quæ ſola me pote-
runt iuſtificare obſeruantem ea.

ELVCIDATIO SEPTIMI OCTONARII. F

ESTO in bonum memor ô domine, ſermonis atq;
promiſſionis tuæ, quantũ ad me ſeruũ tuum, quo
ſermone tu me ſperare feciſti, atq; cõfidere, nimi-
rũ vt iuxta promiſſum, miſericordiam facias po-
ſtulanti, tibiq; ſeruire cupienti. 2 Spes iſta quam habeo in
verbis promiſſionũ tuarum, tota eſt conſolatio mea in affli-
ctionibus atq; perſequutionibus meis, quibuſcũq; obueniẽ-
tibus: quoniã ex verbo tuo mihi vita procedit, cũ verba quę
tu loqueris, ſpiritus ſint & vita. 3 Superbi dæmones, homi- G
neſq; iniquitate potentes, & peruerſi, aduerſum me vehe-
menter inique agebant, multis me afficientes moleſtiis, &
variis modis ad malũ pertrahere cupientes: * ego autẽ à tua
lege nolui diſcedere, ſed in ea firmo & infracto animo per-
ſtiti, ſuper te firmiſſimã petrã fundatus. 4 In memoria ha-
bui, & mente conſideraui iudicia tua, quibus ab initio iudi-
caſti ſemper iuſtè & in æquitate ſumma, bonis bonã, malis
malã retribuens mercedem: bonos de anguſtia & tentatione
opportuno tempore liberans, malos autem in impietate ſua
morte condemnans: * & magnam atque multimodam in
eis conſolationem contra malignantium inſultus inueni.
5 Pro impiis autem & peccatoribus, qui legẽ tuam tã mul-
tis & tam execrandis modis tranſgredi non verentur hor-
ror magnus & terror, horripilatio quoque & penè defectio
animæ inuadit me, quoties rei indignitatem attentus ipſe
cõſidero, quàm ſine fræno, quàm pro nihilo, quàm variis mo-
dis,

A dis, quàm indignè tua Deus præcepta æquiſſima præuaricē-
tur. Exigit enim hoc tua vera iuſtitia, vt non ſua tantum quis
propria, ſed etiam aliena doleat & defleat peccata. 6 Mihi
verò, piiſſime Deus, ex munere gratiæ tuæ, quaſi cantica &
carmina facta ſunt verba præceptorū atq; promiſſorū tuo-
rum, dum in hoc mūdo peregrinus ago, ad eā quę mihi pro-
miſſa eſt patriā tendens. Quemadmodum enim ij qui ſecū-
dum humanū morē peregrinationis viam ambulant, ad ſui
laboris depellendum faſtidiū, cantica ſolent per viam decan
B tare, eaq; ſiue carnalia, ſiue bellica, ſiue mūdana, iuxta viato-
ris affectum: ita mihi in hac peregrinatione ambulanti, ad
exilij & laboris lenimentū, tui ſermones ſunt pro cantilena,
in qua meipſum oblecto. 7 Etiam nocte, cū tranquilla ſunt
& pacata omnia, in mente habui te, Domine, & ſanctum no
men tuum, ſollicitus quomodo tibi placitam exhiberem ſer
uitutem: * & ſollicitus fui cuſtodire, tam in memoria quàm
in operatione, ſemper legem ſanctam tuam. 8 Hæc autem
nominis tui iugis etiam per noctem memoria, ſiue legis di-
uinæ perpetua cuſtodia, inde mihi à te data eſt: * quoniam
præcepta tua ex bono cordis propoſito exquiſiui, deſideriū
C habens tam intelligēdi, quàm obſeruandi ea. Sic enim es tu
benignus ſemper & miſericors, vt iis qui bonæ ſunt volunta-
tis, ad perficiendum libenter præbeas adiumentum.

*6 Contabi-
les mihi e-
rant iuſtifi-
catiōes tuæ,
in loco pere-
grinationis
meæ.*

*7 Memor
fui nocte no
minis tui do
mine.*

** & cuſtodi
ui legē tuā.*

*8 Hæc fa-
cta eſt mihi:*
** quia iu-
ſtificationes
tuas exqui-
ſiui.*

ELVCIDATIO OCTAVI
OCTONARII.

PRAE magno deſiderio legis diuinæ ego corā
te in cordis mei electione optādo, dixi, O dn̄e
portio mea ſit, & hęc pars ex tuo munere mihi
D contingat, vt cuſtodiā ſēper atq; obſeruē legē
tuā. Hæc enī eſt pars, portio, ſors atq; hæredi-
tas, quam ſuper oīa deſiderare debet omnis fidelis ſeruus
tuus. 2 Pro hac autē portione deprecatus ſum te, & oraui
ante cōſpectum tuū ex ſyncero ac pleno affectu cordis mei:
* quæſo te, hac in re mecū facias miſericordiā iuxta verbum
promiſſionis tuæ. Salutare eſt enim quod poſtulo, & saluta-
ria poſtulantibus exauditionē ſemper polliceris. 3 Vt autē
ad tuæ legis cuſtodiam peruenirē, quā peto ſuper ominia, re
cogitaui ego omnes actiones vitæ meæ, & præteritas & præ-
ſentes: * & diſpoſui actiones meas ſecundū rectitudinē præ-

*1 Portio
mea Domi
ne, dixi, cu-
ſtodire legē
tuam.*

*2 Depreca
tus ſum fa-
ciem tuā in
toto corde
meo:*
** miſerere
mei, ſecundū
eloquium
tuum.*

*3 Cogitaui
vias meas:*
** & cōuer-
ti pedes in
teſtimonia
tua.*

4 Paratus ſum,& non ſum turbatus: vt cuſtodiã mandata tua.*

ceptorum tuorum,vt in illis ambularem & viuerem. 4 Et E
ecce ſto vſque modo conſtans & perſeuerans, paratus ad
impletionem mandatorum cæleſtium, animo infracto, fir-
mo atque imperturbato, non pertimeſcens vllam aduerſa-
riam poteſtatem: * ad cuſtodiendum & opere implendum

5 Funes peccatorũ circũplexi ſunt me: & legem tuã nõ ſum oblitus.*

præcepta tua. 5 Peccatores & impij dæmones, atque homi
nes maligni, colligati & coadunati in malitiæ ſuæ conſenſu,
quaſi catenæ & funes circumuoluerunt me, quærentes per-
trahere animam meam in prædam ſuam & perditionem:
congregationes & cateruæ impiorum circundederunt me
ad deprædandum atq; perdendum: * ego verò legem tuam F
non fui oblitus,neque tranſgreſſus, atque ita vniuerſas eo-
rum colligationes diſſipaui:quoniam tuæ legis cuſtodia, fu

6 Media nocte ſurgebam:

nes omnes & colligationes impiorum quaſi araneæ telam
diſſipat atque diſrumpit, vt eis innodari legis tuæ obſerua-
tor non queat. 6 Dilatatus amore præceptorum tuorum,
frequenter etiam nocte media, quando pacata & quieta ſũt

** ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtificationis tuæ.*

omnia, exurgebam à ſtrato requiei corporis mei: * ad hoc
vt laudem dicerem tibi, ſecundum temporis opportunita-
tem, ſuper iudiciis tuæ iuſtificationis ſiue iuſtitiæ, hoc eſt,
ſuper præceptis tuis æquiſſimis & ſuauiſſimis,in quibus nos G
iuſtificare decreuiſti, aut ſuper iudiciis tuis & ordinationi-
bus diſpoſitionibúſque diuinæ voluntatis tuæ,quibus ab æ-
terno ſecundum tuam iuſtitiam diſpoſuiſti de nobis, déque
bonorum retributione, & malorum condemnatione. 7 So-

7 Particeps ego ſum omniũ timentiũ te,& cuſtodientium mandata tua.

cius ego ſum & confrater, & in omnibus bonis cõparticeps,
cum omnibus te diligentibus,tibíque ſeruientibus,& cuſto-
dientibus mandata tua. Eſt enim inter omnes ſanctos ſer-
uos tuos ſancta quædam fraternitas, & vera ſocietas,ac ſpi-
ritualis comparticipatio, tam fidei quàm operum cæterorũ,
in quam ſocietatem etiam me tibi ſeruire cupientem ſpero H
iam adſcriptum eſſe,vt quaſi vnus ex illorũ numero habear
ante conſpectum tuum. 8 Potentiſſime Deus, vbiq; terra-

*8 Miſericordia tua Domine plena eſt terra: * iuſtificationes tuas doce me,*

rum patent effectus miſericordiæ tuæ, nec eſt locus quiſ-
quam,vel in vltimis terræ finibus,in quo non parata ſit cla-
mantes exaudire miſericordia tua: * hanc vnam mihi quo-
que miſericordiam exhibe,vt me doceas & intelligere,& di
ligere,& opere adimplere ſanctiſſima præcepta tua. Hæc e-
nim eſt miſericordia,quam præ omnibus mihi fieri exopto,
& quàm poſſum humillima ſupplicatione depoſco.

ELVC

A

ELVCIDATIO NONI OCTONARII.

CONFITEOR hoc tibi Domine ad gratiarum
actionem, quòd mihi ſeruo tuo bona multa
ſupra meritum feceris, iuxta verba pollicita-
tionis tuæ. 2 Sed perge obſecro, mihi bene-
facere, & doce me vt benignus ſim atque ſua-
uis affectu, tibique & proximis omnibus quomodo oportet
affectus: vt ſim inſuper intelligens & inſtructus in lege tua,
& ſcientiam habeam agendorum omnium: * atq; hæc me-
B ritò mihi præſtari peto, quoniã mandatis tuis acquieui, ad-
hæſi, cor appoſui, eáq; obſeruãda libens acceptaui. 3 Priuſ-
quam tu me aduerſitatibus diſciplina tua ſalutari humiliaſ-
ſes, ego tibi inobediens in peccatis viuebam. * Aut priuſ-
quam ſub obedientia præceptorum tuorum humiliter me-
ipſum ſubiicerem, & donec collo extento gradiebar, iugum
tuum recipere recuſans, tam diu mihi dominabatur iniqui-
tas: * propterea nunc illam cupiẽs effugere atq; relinquere,
præceptorum tuorum obſeruationi me ſubmittere volui.
4 Tu Domine bonus es, imò ipſa ſecundum tuam eſſentiam
C perfecta & infinita bonitas, à qua fluit omnis creata bonitas:
* oro te, doce me, & intelligere & opere obſeruare propter
bonitatem tuam, præcepta tua, in quibus valeam iuſtificari.
5 Vehemẽter aggrauata eſt, & multipliciter increuit cõtra
me ſuperborũ dæmonũ atq; ſeculi potentum iniquitas, dum
me moleſtiis plurimis & grauibus perſequutionibus multi-
pliciter diuexãt: * ego verò vt ea quæ mihi ſunt ab illis eua-
dam pericula, ex pleno cordis mei affectu meditari volo, &
diligẽtiſſimè cõſiderare mandata tua. Neq; enim aliud noui
ad ſuperanda cuncta ſuperborũ tentamenta, & euincendam
D omnẽ ſeculi malitiã efficacius remediũ. 6 Impiorũ illorũ
corda, propter frigus iniquitatis, qua pleni ſunt, & corruptio-
nẽ odij quo erga bonos peſſimè afficiuntur, cõdenſata ſunt,
cõgelata, incaſeata, cõſtricta, coarctata in modũ lactis, quod
per frigus & corruptionẽ coaguli condenſatur: quẽadmodũ
ẽ cõtrario, iuſtorũ corda, propter charitatis inexiſtẽtis feruo-
rem dilatantur, & veluti rareſcũt, eleuantúrq; & expãduntur
ad amorem Dei & proximi: * Ego autem legem tuã ſum dili

1 Bonitatẽ feciſti cum ſeruo tuo domine ſecundum verbũ tuum.
*2 Bonitatẽ, & diſciplinã, & ſcientiã doce me: * quia mandatis tuis credidi.*
*3 Priuſquã humiliarer ego deliqui: * propterea eloquiũ tuũ cuſtodiui.*
*4 Bonus es tu: * & in bonitate tua doce me iuſtificationes tuas.*
*5 Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum. * ego verò in toto corde ſcrutabor mandata tua.*
*6 Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum: * ego verò legem tuam meditatus ſum.*

*7 Bonū mihi, quia humiliaſti me: * vt diſcam iuſtificationes tuas.*
8 Bonū mihi lex oris tui ſup millia auri & argenti.
*1 Manus tuæ dñe fecerunt me, & plaſmauerunt me: * da mihi intellectū vt diſcam mādata tua.*
*2 Qui timēt te, videbunt me, & lætabūtur: * quia in verba tua ſupſperaui:*
3 Cognoui dñe q̄a æquitas iudicia tua.
Gen.1
1.Cor.13
** & in veritate tua humiliaſti me.*
4 Fiat miſericordia tua vt cōſolttur me, ſecūdum

genter meditatus, ne ſimilis inuenirer illis, corde coagula- E
to. Hanc enim cordis malam coagulationem, diuinæ legis
meditatio prohibet ac diſſipat. 7 Bonum eſt mihi, quod
diſciplina tua me afflixeris ad eruditionem, atque ita humi-
liaueris: *confert enim valde afflictio diſciplinæ tuæ ad cu-
ſtodiam præceptorum tuorum: cùm non raró per diſcipli-
nam aduerſitatis, ad obedientiam redeant, qui in proſperi-
tate per inobedientiam à te receſſerant. 8 Melior mihi eſt
intelligentia, cuſtodia atque obſeruatio legis, quam tu de-
diſti, & præcepiſti nobis: quàm poſſeſſiones omnium diui- F
tiarum auri & argenti, & omnium quæ mundus habet pre-
tioſa. Hæc enim ſaluare neminem poſſunt, illa poteſt &
facit.

ELVCIDATIO DECIMI OCTONARII.

QVEMADMODVM artifex ſolet opus ſuum facere
manibus, & ſecundum artem illud iuxta formam
quam velit fingere atque formare, ita tu per om-
nipotentiam, ſapientiam atque bonitatem tuam, G
me ſecundum animam creaſti, & de limo terræ ſecundum
corpus finxiſti. * Cùm ergo tuum opus ſim ego & factura
tua, inſtrue etiam me, & doce intelligere atq; perficere præ-
cepta tua, quemadmodum iuſtum eſt facturam pręcepto fa-
ctoris obedire. 2 Qui te diligunt, conſiderantes conuerſa-
tionem & vitam meam, ſecundum præcepta tua lætabuntur
in gaudio ſpiritus, ſuper profectu meo & bono ſpiritali, eo
quòd charitas proximorum bonis congaudere facit, quæ
non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati:
* cùm viderint ſpe omnibus tuis verbis me inhærere, & to- H
tum animum ad præceptorum obſeruationem appoſuiſſe.
3 Intellexi, domine, tuo magiſterio, quòd æquiſſima ſint
atque rectiſſima præcepta tua, & diſpoſitiones omnes ſan-
ctiſſimæ voluntatis tuæ, quòd æquiſſimæ omnino ſint atque
iuſtiſſimæ: * & tu me ſecundum iuſtitiam & æquitatē tuam,
per correptionis diſciplinam, afflixiſti me, pro tuo benepla-
cito. 4 Fiat, obſecro, mihi ad conſolationem miſericordia
tua, iuxta verbum promiſſionis tuæ quod feciſti ſeruo tuo:
vt quemadmodum per iuſtitiam humiliaſti peccantem, ita
per miſericordiam ex aduerſo conſoleris pœnitentem: ne

fortè

A forte nimia contigat afflictione ſpiritũ deficere, aut triſtitia
abſorberi. 5 Demonſtrẽt ſe mihi effectus miſericordiæ tuę
in peccatorum remiſſione & gratię tuę collatione, atq; à peri
culis liberatione : atq; ita ex munere gratiæ tuæ viuet ſpiri-
tus meus : * quoniã legẽ tuã ego elegi, ac poſui meditatio-
nem delectationémq; meã, in cuius intelligentia, perſcruta-
tione & obſeruatiõe meditari volo atq; exercitare meipſũ.
6 Superbi dæmones, eorúmq; miniſtri, homines peruerſi,
nõ præualeant in ſuperbia ſua, in malo quod quærũt mihi,
ſed ſuo propoſito fruſtrati erubeſcant: * eo quòd iniuſtè ſine
B cauſa, & ſine meo merito iniquè egerũt aduerſũ me, machi
nantes mihi mala, cùm ego illis nihil nocuerim, neque mali
quicquam intulerim : * ego autẽ vt illorũ euadam machina
tiones, exerceri interim volo in obſeruatione præceptorum
tuorum. 7 Non curo ſi fugiãt atq; auerſentur me ſuperbi
illi legis tuæ tranſgreſſores : ſed opto magis, vt ij qui te dili-
gũt, & qui verè intelligũt, hoc eſt, obſeruãt præcepta tua, ſe-
ſe mihi adiũgant, & ad me cõuertãtur, méq; nõ auerſentur.
Melior eſt enim ſocietas viri vnius te diligentis, quàm mul-
torũ milliũ legem tuam præuaricãtium. 8 Fac tu domine
C per ſanctam tuã cuſtodiam cor meũ & ſpiritũ permanere in
tuis præceptis immaculatũ, ſic vt nullius vnquam trangreſ-
ſionis conſenſu cõmaculetur : * vt ante conſpectum diui-
næ maieſtatis tuæ nunquam confundar, neque in hac vita
per lapſum mortalis peccati, neque in nouiſſimo confuſio-
ne ſempiterna, quam ſentient tunc omnes qui cor ſuum,
dum viuerent, in Dei præceptis non ſtuduerunt cuſtodire
immaculatum.

ELVCIDATIO VNDECI-
D MI OCTONARII.

ANIMA mea vehementi ac nimio deſiderio expe-
ctauit atque anhelauit, & præ expectatione nimis
anxia veluti defecit, ad conſequendam ſalutem &
ſaluationẽ tuã, à malis omnibus vehementer cu
piens tuo dono fieri ſalua: * & in præceptis atque promiſſis
tuis ſpem meam omnẽ poſui, eiſq; animũ totũ dedi. 2 Ocu-
li interni animæ, atque etiam modo quodam per redundan-
tiam externi corporis, præ nimia anhelatione veluti defece
runt, intẽdentes in verbum promiſſionis tuę, & impletionem

eloquiũ tuũ ſeruo tuo.
5 *Veniant mihi miſeratiões tuæ, & viuam: * quia lex tua meditatio mea eſt.*
6 *Cõfundãtur ſuperbi, * quia iniuſtè iniquitatem fecerũt in me: *ego autem exercebor ĩ mandatis tuis.*
7 *Cõuertantur mihi timẽtes te, & qui nouerũt teſtimonia tua.*
8 *Fiat cor meũ immaculatũ in iuſtificationibus tuis, * vt non confundar.*
1 *Defecit in ſalutare tuũ anima mea, * & in verbum tuũ ſuperſperaui:*
2 *Defecerunt oculi*

mei in elo-
quiũ tuum:
**dicentes,*
Quãdo con
ſolaberis
me?
3 *Quia fa-*
ctus ſum ſic
ut vter in
pruina:
** iuſtifica-*
tiones tuas
non ſum o-
blitus.
4 *Quot sũt*
dies ſerui
tui, quando
facies de per
ſequentibus
me iudiciũ?
5 *Narra-*
uerũt mihi
iniqui fabu
lationes, ſed
non vt lex
tua.
6 *Omnia*
mandata
tua veri-
tas:
**iniqui per*
ſequuti ſunt
me, adiuua
me.
7 *Paulo-*
minus con-
ſummaue-
runt me in terra:
** ego autem non dereliqui mandata tua.*
8 *Secundum miſericordiam tuã viuifica me, & cuſtodiam teſtimonia oris tui.*

eius:*cum dicerem intra me,de mora nimia veluti conque- E
rendo,Quare Domine tandiu differs me conſolari, & quan
do tandem implebis effectum promiſſi tui? 3 Ecce enim
factus ſum ego, & æſtimatus ſum quaſi ſaccus coriaceus,
pruina congelatus,corruptus atque corrugatus, & quaſi ſac
cus fumo denigratus:ſic vilis,aſper & horridus(propter mi-
ſeriam peregrinationis meæ, & abſentiam conſolationis
tuæ)apparens ſeculi hominibus:*præcepta autem tua non
ſum oblitus, quantumuis fuerim ſecundum hominis iudi-
cium miſer atque contemptibilis. 4 Noli Domine tardare F
nimium, neque nimis elongari, ſed quantocyus adueni, vt
facias pro me iudicium aduerſus eos qui me perſequuntur,
me eripiendo de afflictionibus & perſequutionibus eorum.
5 Impij dæmones & homines peruerſi, ſuggeſtionibus ſuis
malignis propoſuerunt mihi nugas & inanes fabulas, imò
deliramenta pura & meras inſanias, de ſeculi voluptatibus
atque id genus aliis : ſed quæ iſti mihi narrabant, nequaquã
erant comparanda iis quæ proponit lex tua. Nihil enim
aliud ſunt illa niſi meræ nugæ, fabulæ vanæ, & veluti deli-
ramenta amentium:legis autem tuæ eloquia,veritate, æqui G
tate, atq; ſoliditate ſunt plena. 6 Quæcunque tu manda-
ſti,in æquitate atque iuſtitia ſunt diſpoſita, vera ſunt, æqua
ſunt, iuſtiſſima ſunt: * iniqui autem me tuis mandatis obe-
dire cupientem ſine cauſa affecerunt tentationibus atque
moleſtiis, & tu aduerſum illos eſto mihi adiutor, vt non
præualeant. 7 Penè me conſumpſerant ſuper terram: &
quantum ad humanæ virtutis reſiſtentiam, propter perſe-
quutionis immanitatem, non multum abeſſe videbar à
lapſu : ego tamen cæleſti tua gratia confortatus, non con-
ſenſi tentamentis eorum, neque dereliqui æquiſſima man-
data tua. 8 Propter tuam, Deus, miſericordiam & beni- H
gnitatem redde cordi meo vigorem atque virtutem, vt
quaſi reuiuiſcat anima, dona in me ſpiritum vitæ, in quo
confortatus polliceor, propono & ſpero cunctis diebus
vitæ meæ obſeruare diligenter præcepta quæ tu propoſui-
ſti nobis.

A ELVCIDATIO DECIMI-
SECVNDI OCTONARII.

ECCE IN cælis firmum permanet & cuſtodi-
tur diligentiſſime præceptum tuum, ipſis cæ-
lorum orbibus, aſtríſq; quæ in eo ſunt, in ſuo
curſu & actione, tuum verbũ ac iuſſum quod
eis ab initio dediſti, nunquam prætereunti-
bus: ipſis quoq; cæli incolis Angelis ſanctis, & beatorum ſpi
ritibus, tuum præceptum nec in minimo vnquam tranſgre-
dientibus. 2 Veritas quoque tua, fides & iuſtitia permanet
B tecum per omnes generationes, & in omnibus ſeculis ſem-
piterna exiſtens: *terra quoque in ea ſtabilitate, ſuper quam
ſemel à te fundata eſt, firma & immota perſeuerat, vt non
moueatur in ſeculum. 3 Inſuper diſpoſitione diuinæ vo-
luntatis tuæ, perſeuerant in ſuo curſu dies, poſt noctem quo
tidianis regreſſionibus iuxta anni tempora redeũtes: *quo-
niam omnia quæ creata ſunt, tibi ſunt ſeruitute ſubiecta, &
optimo iure tibi ſubiectiſſimè famulantia. Atque proinde
iuſtum omnino eſt, & rationi maximè conſentaneum, vt &
nos humanum genus, multò nobiliori ſtatu abs te conditi,
C debitum tibi, exhibeamus in omnibus ſemper famulatum.
4 Niſi legem tuam, Domine, poſuiſſem meditationem
meam, niſi ad eam attendiſſem, veriſimile erat meam hu-
miliationem & afflictionem, quam tu ad vtilitatem ſuper
me venire permiſiſti, mihi ad perditionem fuiſſe venturam.
Qui enim ad legem Dei non reſpiciunt, neque in ea ſe con-
ſolantur, frequenter in afflictionibus effecti murmurato-
res, aut queruloſi, aut deſperati, corruunt in perditionem:
ſicque eis hoc cedit ex eorum negligentia in detrimentum,
D quod ex meditatione diuinæ legis accepta conſolatione,
cumulum protuliſſet bonorum meritorum. 5 Proinde in
ſempiternum cunctis diebus vitæ meæ obliuiſci nolo, aut
ab animo eiicere præcepta tua, ſciens, ex illis vitam proce-
dere animæ meæ. 6 En tuus ſum ego, Domine: creatione
primum, quia factura tua: deinde voluntaria donatione &
liberali oblatione, quoniam ex bona voluntate tibi cu-
piens ſeruire: *atque ob hoc mihi intende, vt ſaluum me fa-
cias, quoniam præcepta tua ex cordis deſiderio exquiſiui, &

1 In æternum Domine verbum tuũ permanet in cælo. Pſalm. 133
*2 In generatione & generationẽ veritas tua: * fundaſti terram, & permanet.*
*3 Ordinatiõe tua perſeuerat dies: * quoniam omnia ſeruiunt tibi.*
4 Niſi quòd lex tua meditatio mea eſt, tunc fortè periſſem in humilitate mea.
5 In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas, quia in ipſis viuificaſti me.
6 Tuus ſum ego:

* *ſaluum me fac, quoniam iuſtificationes tuas exquiſiui.*

obſeruare concupiui. 7 Impij dæmones atq; peruerſi eorũ E
miniſtri, cum deſiderio me expectauerunt ad perdendum:
diúq; ac multum ſollicitantes ſuſtinuerunt, vt me vel tandẽ
in perditionem pertraherent:* ego autẽ per intelligentiam
bonam & obſeruationem præceptorum tuorum expectatio
ne ſua fraudaui illos. 8 Omnis humanæ conſummationis
atq; perfectionis conſideraui finem, ad quem nimirum om
nis ſcientia humana, omne humanum ſtudium, omnis co-
natus tendere debeat:* ipſe eſt obſeruatio mãdati tui, quod
omnium actionum humanarum atq; conatuum debet eſſe
finis in hoc mundo: quod ſanè mandatum tuum eſt admo-
dum latum, eo quòd dilectio (de qua eſt primũ & magnum
mandatum diuinum) ſeſe extendat & ad Deum & ad homi
nes, & inter homines rurſum ad inimicos atq; amicos, con-
ciues & peregrinos, notos & extraneos, & omnino erga om
nes. * Eſt etiam ſic latum, vt nunquam in huius vitæ via pe-
nitus percurri poſſit, id eſt, omnino impleri, eo quod dili-
gendi nullus debet eſſe terminus, & ſemper maior poteſt
haberi dilectio.

ELVCIDATIO DECIMI-TERTII OCTONARII.

VALDE ego ac multum amaui atque concupiui G
obſeruare legẽ tuam, iugiter ego meditor, oble
ctor, & exercitor in illa. 2 Inſtruxiſti me, & in-
telligentẽ feciſti in præceptis tuis, amplius quam
aduerſarios meos, ſeculi ſapientes, qui ſe ſapientes iactantes
ſtulti facti ſunt:* Propterea (inquã) hanc mihi præ illis in-
telligentiam ampliorem dediſti in præceptis tuis, quoniã in
æternum ego elegi ea, & in perpetuũ obſeruando nunquã
tranſgredi volo, ſicq; eligẽdo ad perpetuã obſeruationem,
quaſi in æternum mea feci. 3 Tu mihi tuo interno magiſte H
rio intelligentiam ampliorem donaſti in lege tua, quàm ab
omnibus potuerim exterius ſiue verbo ſiue ſcripto docenti
bus, conſequi:* propterea quòd in ea iugiter fuerim medi-
tatus, eámq; ſemper in mente portauerim. 4 Ex ſingulari
quoq; munere gratiæ tuæ, intelligentiam mihi legis tuæ
ampliorem dediſti, quàm pleriq; habeant multorum anno-
rum:* propterea quòd præcepta tua ex bono affectu cordis
exquiſierim. Plus enim illuminatur homo ex iugi medita-
tione & deſiderio legis tuę, quantum ad ea quę ſalutis ſunt,
quàm

7 Me expe-
ctauerunt
peccatores,
vt perderẽt
*me: *teſti-*
monia tua
intellexi.
8 Oĩs con-
ſummatiõis
vidi finem:
** latũ man*
datum tuũ
nimis.
1 Quomodo
dilexi legẽ
tuam domi
ne, tota die
meditatio
mea eſt.
2 Super ini
micos meos
prudẽtẽ me
feciſti man
dato tuo:
Rom.1.
** quia in*
æternũ mi-
hi eſt.
3 Super oẽs
docentes me
intellexi:
** quia teſti*
monia tua
meditatio
mea eſt.
4 Super ſe-
nes intelle-
*xi: * quia*
mandata
tua exqui-
ſiui.

A quàm exteriori quocunq; magiſterio:& nõ rarò illuc per-
tingit bona voluntas piaq; affectio, quò cani & multorum
annorum experientia nequeunt peruenire:& intrat illa ple-
runq;,vbi foris hæc ſtare compellitur. 5 Cuſtodiui greſ-
ſus meos magna cum diligentia,& velut in arctum conclu-
ſi,conſtrinxi atque cohibui, ne in vias peccatorum & itine-
ra impietatis declinarent, ad hoc vt non tranſgrederer tua
præcepta. Affectiones enim quibus feruntur homines, cohi-
bere oportet,& ſub diſtricta cuſtodia conſtringere eum,qui
in obſeruatione velit permanere præceptorum cæleſtium.
B 6 A præceptis tuis diligenter caui mihi,ne diſcederem : eo
quòd tu qui es creator Dominus atq; ſaluator meus, legem
hanc poſueris mihi , propter quod nequaquam dignum eſt
vt eam derelinquam :* quia tu Domine me inſtruxiſti in
tua lege,eiúſque mihi præſtitiſti intellectum. 7 Suauiſſi-
ma omnino & delectabilia valde ſunt in faucibus ſpiritali-
bus animę meæ eloquia præceptorum atque promiſſorum
tuorum,cum ea ſpiritaliter manduco,maſtico,rumino, atq;
interius deglutio :* dulciora certè ſunt animæ, quàm mel
corporale ſit in ore ipſum manducantis. Longè enim ante-
C cellit ſpiritualis voluptas omnes corporis delicias. 8 A mã-
datorum tuorum iugi meditatione , piáque affectione &
ſtudioſa obſeruatione , accepi veram & rectã legis tuæ in-
telligentiã:mandata tua in quibus verſor iugiter , pruden-
tem me faciunt & inſtructum in cognitione tui :* propter
hoc deteſtatus ſum & execror omnia itinera impietatis,
omniáque vitiorum & peccatorum genera, in quibus am-
bulant impij peccatores. Quomodo enim qui tuam legem
rectè intellexerit, non deteſtabitur itinera impietatis, quæ
ex diametro nouit cum illa pugnare?

D ELVCIDATIO DECIMI-
QVARTI OCTONARII.

LEX TVA Domine greſſibus meis eſt,quaſi lucẽs
candela:& eſt quaſi lumen vias atque actiones
meas illuminans, iuxta quam in agendis omni-
bus ſic me gero, ſic viuo, vt ſine offenſione per-
curram viam mandatorum tuorum, & ad optatũ finem per
tingã. Qui enim in lumine ambulat , non offendit:quemad
modũ illi faciũt,quibus pro lucerna nõ eſt verbũ tuũ,qui in
tenebris ambulant,neſciẽtes omnino quò vadãt. 2 Irreuo-

5 Ab omni via mala prohibui pedes meos,vt cuſt odiam verba tua.
*6 A iudiciis tuis non declinaui: * quia tu legem poſuiſti mihi.*
*7 Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, * ſuper mel ori meo!*
8 A mandatis tuis intellexi: propterea odiui omnẽ viam iniquitatis.*
1 Lucerna pedibus meis verbũ tuũ, & lumen ſemitis meis.
Ioan.11
2 Iuraui, et ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ.

cabiliter mecum propoſui,& firmiſſimè in animo ſtatui, ob E
ſeruare in perpetuum,& nunquam vltrà tranſgredi præce-
pta tua, iuſtiſſima ſanè atq; æquiſſima. 3 Videns autem in-
firmitatem & lubricitatem carnis meæ, ſimul & mundi fal-
laciam,& dæmonum machinamenta (quæ omnia me à tam
ſalutari propoſito indeſinenter quærunt auertere) afflictus
ſum valde & profundiſſima humilitate ſubieci meipſum,
& commendaui tibi, mihiipſi diffidens in tantis difficulta-
tibus:& idcirco tu, qui ſolus poteſtatem habes ſecundũ ver-
bum promiſſionis tuæ, vitam mihi veram ſpiritus largire
& cuſtodi, fortémque me fac & validum, vt quod propono F
adimplère ſufficiam. 4 Habe accepta, Deus piiſſime, & fac
tibi ſint grata ac placita, quę ego ex hilari corde & animo li-
berali offero, etiam per os meum, laudis, confeſſionis, ora-
tionis,& gratiarũ actionis munera ac ſacrificia : * & inſtrue
me in intelligentia atq; obſeruatione præceptorũ tuorum.
5 Anima quam in me ad imaginem & ſimilitudinem tuam
creaſti, pretioſa eſt mihi, eiúſq; cuſtodia ſuper omnia (quaſi
theſauri pretioſiſſimi) curæ & cordi eſt mihi:& idcirco por
to eam ſemper in manibus meis, vt furto inſidiantium qui
illam mihi rapere quærunt, non eam perdam : *& legẽ tuã G
quæ eſt cordis mei cuſtodia, non abieci de corde meo, per
cuius attentionem cuſtodia tuta ac firma adhibetur animæ.
6 Impij dæmones & peruerſa eorũ membra, homines ma-
ligni, inſidias poſuerunt animæ meæ, quærentes me occul-
tis ſuis fraudibus ad peccatum pertrahere: * & ego rectum
tenens iter præceptorum tuorũ, non declinans ad dexteram
neque ad ſiniſtram, ita euaſi laqueos eorum. Non enim poſ
ſunt, niſi ſecus viam laqueos ſuos extendere: quos euadunt,
qui non declinantes in partem alteram, rectà gradiuntur,
per viam mandatorum tuorum. 7 Pro hæreditate ego ha H
beo,& poſſeſſionem ac portionem meam hæreditariam e-
legi, obſeruationem præceptorum tuorum, in qua ſemper
permanere propono: *quoniam ipſa ſunt in quibus gaudet
& exultat ſpiritus meus: ſiue cum teſtimonio bonæ cõſcien
tiæ ea ſe cuſtodiſſe cognoſcit, ſiue cum ex eorum iugi con-
templatione cæleſti ſuauitate ſe perfundi percipit. 8 Per
gratiam tuam in me habitantem, dedi animum meum, &
cor appoſui, affectúmque inclinaui , ad perficienda opera
atq; adimplenda præcepta tua in ſempiternũ, ita vt in finem
vſque

3 Humiliatus ſum vſq; quaque Domine, viuifica me ſecundum verbũ tuum.
*4 Voluntaria oris mei beneplacita fac domine: * & iudicia tua doce me.*
*5 Anima mea in manibus meis ſemper: * legẽ tuam non ſum oblitus.*
*6 Poſuerũt peccatores laqueum mihi: * & de mãdatis tuis nõ erraui.*
*7 Hæreditate acquiſiui teſtimonia tua in æternum: * quia exultatio cordis mei ſunt.*
8 Inclinaui cor meũ ad faciẽdas iuſtificationes tuas in æternum,

vſque ſine tranſgreſſione in eis cupiã ac velim perſeuerare: *
neq; enim ſine retributione id faciã, ſed ſubſequetur mihi
beata nimis retributio, quæ es ipſe tu domine Deus meus,
qui vita es æterna, & merces ipſa magna nimis omnium tua
nunc mandata in finem vſque cuſtodientium.

ELVCIDATIO DECIMIQVINTI OCTONARII.

INIQVITATEM & impietatẽ omnem odio
habui, & peccatores ipſos quatenus eiuſmodi
deteſtatus fui: * legẽ autẽ tuã & obſeruato-
B res illius corde ſyncero dilexi. 2 Te Domi-
num ego habeo in adiutorẽ meum atq; de-
fenſorẽ, qui infirmitati meæ ſuccurrendo præbes adiumen-
tum, & ab inimicorũ impetu atque moleſtiis defenſionẽ: * &
ego ſpem meã omnẽ & cor omne verbis præceptorũ atque
promiſſorũ tuorũ appoſui. 3 Diſcedite procul à me & fu-
gite partes aduerſæ, quæ malũ quæritis animæ meæ: & om-
nes prauorũ hominum atq; dæmonũ ſuggeſtiones atq; ſo-
cietates lõgè fiant à me. Fruſtra enim à me cõſenſum expe-
ctatis in malitiã, quã modis omnibus deteſtor: * vt in tran-
C quillitate & pace intẽdere valeã præceptis altiſſimi domini
mei. 4 Et quoniam à malignorum ſocietate meipſum ob
tuum amorem domine ſegregaui, tu me ſuſcipe in tuã cu-
ſtodiam, tutelam, defenſionem, quaſi pater pius, paſtor bo-
nus, defenſor fidelis, ſuſtentator firmus, præceptor manſue-
tus, iuxta eloquium promiſſionis tuæ, quo pollicitus es eos
qui ad te confugiunt, ad refocillationem ſuſcipere: * neque
me patiaris cõfuſibiliter fruſtrari expectatione atq; deſide-
rio meo, quo te ſemper expectaui atque deſideraui. 5 Ad-
iuua tu me domine, confirma atque ſuſtenta in omni bono,
D qui ex meipſo nimium ſum fragilis & lubricus, atq; ita ex
tuo munere ſalutem conſequar, quam ex mea propria virtu-
te ſpes non erat conſequendi: * & ego tuo adiutorio corro-
boratus, iugiter meditabor in intelligẽtia atq; obſeruatio-
ne mandatorum tuorum. 6 Scio domine, quòd ſpernas tu,
& pro nihilo pendas, & quaſi nihilum reputes omnes qui
per tranſgreſſionem diſcedunt à præceptuis tuis: * quoniam
omnis cogitatio eorum, & omne conſiliũ illud quo ea quæ
tuæ legi contraria ſunt, cogitãt & eligunt, iniqua & impia
eſt, contra omnẽ prorſus æquitatem & naturæ & rationis:

propter retributionẽ.
Ioan. 14
Gene. 15
1 *Iniquos odio habui: * & legem tuã dilexi.*
2 *Adiutor & ſuſceptor meus es tu: * & in verbum tuũ ſuperſperaui.*
3 *Declinate à me maligni: * & ſcrutabor mandata Dei mei.*
4 *Suſcipe me ſecũdum eloquiũ tuũ, & viuam: * & nõ confundas me ab expectatione mea.*
5 *Adiuua me, & ſaluus ero: * et meditabor in iuſtificationib⁹ tuis ſemper.*
6 *Spreuiſti oẽs diſcedentes à iudiciis tuis: * quia iniuſta cogitatio eorũ.*

propter

7 Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ: ideo dilexi teſtimonia tua.*
8 Cōfige timore tuo carnes meas:
** à iudicijs enim tuis timui.*
1 Feci iudiciū & iuſtitiā: nō tradas me calūniātib⁹ me.*
2 Suſcipe ſeruum tuū in bonum: nō calumniētur me ſuperbi.*
3 Oculi mei defecerūt in ſalutare tuum: & in eloquium iuſtitiæ tuæ.*
4 Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiam tuam: & iuſtificationes tuas doce me.*
5 Seruus tuus ſum ego:

propter quòd,meritò ſunt ab omnibus ſpernendi. 7 Et ego E
quoque omnes ſuper terram inhabitantes peccatores, vt
præuaricatores tuæ legis æquiſſimæ, ſimiliter reputaui pro
nihilo:*atque ob hoc,ne illis forte ſimilis inuenirer, ſperni
atque abiici dignus,dilexi præcepta tua,& ad obſeruandum
ea conuerſus ſum. 8 Quoniam verò impedimentum mihi
magnum præſtat carnis laſciuia, oro te, vt ſagittis ſancti timoris
tui ſalubriter eam transfigas atque perfodias, vt tuo
vulnere bene ſauciata ſibi intereat caro,& tibi viuat, vnà cū
ſpiritu:quod fiet, ſi timore tuo ſancto immiſſo in cor meū,
carnis ſic reprimatur laſciuia:* hoc autem peto, quoniam F
præcepta tua ego timui & trāſgredi ſum veritus.Nihil enim
æquè formido,Domine,atque tuam legem aliquando trāſgredi.
* Timui quoque à iudiciis tuis illis, quibus tuæ legi
inobedientes iudicaſti ad ſempiternam miſeriam condemnare,
& à te in perpetuum repellere: qua re mihi nihil poteſt
formidabilius cogitari.

ELVCIDATIO DECIMISEXTI OCTONARII.

CVM AVXILIO gratiæ tuæ ego feci quod
æquum eſt & iuſtum,tam quoad obſeruatio- G
nem legis tuæ, quàm in conuerſatione ad
proximos meos:* propter hoc,obſecro te,ne
permittas mihi dominari & præualere eos
qui me perſequuntur & affligunt, vt impleatur de me mala
voluntas eorum. 2 Quin potius tu me ſeruire tibi cupientem,
in defenſionem contra aduerſarios meos ſuſcipe,ad bonum
& ad ſalutem meam:* neque permittas ſuperbos legis
tuæ oſores me affligere,opprimere, mihi vim inferre, ſic vt
præualeant, aut dominentur mei. 3 Oculi mentis interiores,
atque etiā exteriores corporis deſiderio magno in- H
tenti fuerunt & expectauerunt ad ſalutem tuā, illam ſuper
omnia deſiderando & expectando:* & ad præcepta iuſtitiæ
tuæ,propter ſollicitudinem ad obſeruandum ea. 4 Exhibe
te mihi,non ſeuerum modò iudicem, ſed miſericordem ac
pium patrem:neque ſecundum diſtributionem iuſtitiæ tuæ
agas mecum, ſed ſecundum benignitatem miſericordiæ
tuæ: * & inſtrue me intelligētia atque obſeruatione præceptorum
tuorum. 5 Ecce ego ſeruus tuus ſum,Domine,&
creationis iure, & bonæ voluntatis propoſito, tibi cupiens

in

A in veritate ſeruire:* tu me adiuua, vt poſſim quod deſidero:
& inſtrue me, vt diſcam & ſciam quæ placita ſint tibi, & mi-
hi vt tibi placeam exequenda. 6 Tempus eſt nunc, vt faciã
domine legem & voluntatem tuam: & tempus eſt nunc, vt
tu facias mihi ſeruo tuo poſtulatam miſericordiam: nũc (in-
quam) tempus eſt, donec in via ſumus & loco peregrinatio-
nis, donec per opera bona tibi placere valemus & irã tuam
effugere, quandiu clauſa non eſt vlli petenti miſericordia
tua. Veniet enim noctis tẽpus, in quo operari nemo poterit,
& laborare non proderit, & in quo miſericordia tua clauſa
B atque obfirmata erit: * & eo magis nunc tẽpus eſt faciendi,
quòd impij tanto numero, & tam grauiter tranſgredi non
verentur præcepta tua, vt ob hoc magis promptus debere
eſſe videaris erga eos qui tibi deſiderant famulari. 7 Et
quia tam paucos vidi præceptorum tuorum obſeruatores,
tam raros pretioſiſſimi huius theſauri amatores: iccirco il-
lorum videns inſaniam, & cæcitatem admirans, magis ego
me dedi ad tam pretioſiſſimæ rei amorem, dilexíque præ-
cepta tua amplius quàm aurum puriſſimum, & omnem la-
pidem pretioſum, & amplius quàm auarus quiſquã illa a-
C mare poſſit. Superexcedit enim charitatis tuæ ſancta dile-
ctio omnem carnis aut mundi conſpurcatum amorem.
8 Et vt dilectionem hanc meam opere demonſtrarem, dile-
xi, dediq; me ad plenam omnium mãdatorum tuorum ob-
ſeruationem:* & omnia itinera impietatis, vitia & peccata
per quæ ambulant peruerſi, ego ex animo ſum deteſtatus,
ita vt mihiipſi diligenter ab illis cauerem, & alios inſuper
quoad poſſem, congruis mediis vel educerem ex illis, vel ab
illis præſeruarẽ. Eſt enim hoc perfectum iniquitatis odium,
quod tibi eſt in veritate placitum.

** da mihi intellectum, vt ſciã teſtimonia tua.* Ioan. 9
6 Tempus faciendi domine:
** diſsipauerunt legem tuam.*
7 Ideo dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion.
*8 Propterea ad omnia mãdata tua dirigebar: * omnẽ viã iniquã odio habui.*

D ELVCIDATIO DECIMISEPTIMI OCTONARII.

PRAECEPTA tua domine ſunt ſtupẽda, ſpectanda, omníq; cõſideratione & admiratione digna: tũ quia æquiſſima atq; iuſtiſſima, tũ quia ſtabilia in æternũ, tũ quia vniuerſalia & omnibus ex æquo communia, tum quia leuia atq; facilia, vt prorſus nemo ſit hominum qui iure conqueri poſſit, quòd ea non ſit potens obſeruare: & tamen cùm tam ſint leuia, & ad tã glorioſiſſimam retributionem ſuos obſeruatores perducant: in his

1 Mirabilia teſtimonia tua:

his certè mirabilia ſunt:* atq; iccirco dedit ſe cor meum ad B
meditandum, intelligendum & cuſtodiendum ea. 2 Cum
tu in cordibus hominum humilium & ſimplicium, ſpiritus
vnctione & interno tuo magiſterio declaras & manifeſtas
ſermones tuos, tunc illuminantur ipſi & accipiunt intelli-
gentiã, ſicq; tuorũ præceptorum declaratio paruulos illumi
nat, & ea facit intelligere, quæ ſuperbis & in ſua ſapientia
gloriantibus clauſa manent & abſcondita. Pleriq; enim ſu-
perborũ, qui ſe gloriantur in lege tua inſtructos, verè tamẽ
illuminati non ſunt neque inſtructi ad intelligentiam, quia
clauſi ſunt ſuperbis ſermones tui, nec declarationẽ & aper- F
tionẽ illam habent quam tu das humilibus. 3 Præ nimio
deſiderio ego aperiẽs latè os meum hauſi flatũ & ſpiritum,
ad reſpirationẽ & magna edenda ſuſpiria, quæ intus laten-
tis vehementis deſiderij eſſent indicia: quomodo ſolent qui
ardenti deſiderio ad rem quampiam aſpirant: * valde enim
magno teneor deſiderio obſeruationis præceptorum tuo-
rum. 4 Benignè & miſericorditer reſpice in me, & fac me-
cum miſericordiã, iuxta quod diſpoſuiſti & ordinaſti facere
cum iis qui te diligunt, & ſecundum morem ac conſuetudi- G
nem qua cũ illis agere ſoles. Spero enim aut certè opto, ex
illorũ numero me vnum eſſe. 5 Actiones meas diſpone tu
domine, & dirige in rectitudine præceptorum tuorũ: & non
permittas vllum peccatũ regnare aut dominari, ſiue in cor-
pore, ſiue in animo meo, ſed neq; aliena cuiuſquã impietas
tua permiſſiõe mihi dominetur, nullus in ſua impietate mi
hi præualeat. 6 Libera me à perſequutionibus & moleſtiis
hominum iniquorũ, vt ab eis mihi non proueniat impedi-
mentũ in ſeruitute tua, ſed liberè valeã cuſtodire præcepta
tua. 7 Faciẽ tuam fac illuceſcere ſuper me ſeruire tibi cu-
pientem, & lumine tuo ſalutari illuſtrans cor meum, vultũ H
tuũ, ſiue temetipſum demonſtra mihi: & doce me præcepta
tua. 8 Effluxerũt ex oculis meis lacrymæ copioſæ, quaſi
riuuli per genas decurrentes, propter amaritudinem & do-
lorẽ cordis mei: propterea quod impij illi calumniatores &
perſequutores iuſtorum, tranſgreſſi ſint legem tuam. Perfe-
cta enim charitas etiam aduerſariorum peccata deplorat.

** ideo ſcrutata eſt ea anima mea.*
2 Declaratio ſermonũ tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.
Matt. 11
*3 Os meum aperui, & attraxi ſpiritũ: * quia mãdata tua deſiderabã.*
4 Aſpice in me, & miſerere mei, ſecundũ iudicium diligentium nomen tuum.
5 Greſſus meos dirige ſecundũ eloquiũ tuũ, et nõ dominetur mei oĩs iniuſtitia.
6 Redime me à calumnijs hominum, vt cuſtodiã mandata tua:
7 Faciẽ tuã illumina ſuper ſeruum tuum, & doce me iuſtificationes tuas.
8 Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam.

A ELVCIDATIO DECIMIOCTAVI OCTONARII.

NEQVE verò mirũ, ſi præuaricationes impio-
rum defleã. Scio enim quia non ſolũ miſeri-
cors es domine, in quo ſibi malè blandiuntur
peccatores, verumetiã iuſtus & verax: & iudi-
cia tua omnia rectiſſima ſunt atq; ęquiſſima,
neque tortũ aut curuum quicquam eſt in eis. 2 Inſuper
valde & diſtrictè admodum præcepiſti obſeruari præcepta
tua, quæ ſunt iuſtitia & veritas, id eſt, in iuſtitia & veritate
B diſpoſita: præcepta tua quæ nonniſi iuſtitia & veritas ſunt, id
eſt, iuſtiſſima, & fideliſſima, tu mandaſti cuſtodiri valde.
3 Meritò proinde zelus meus tum quoad honorem tuum,
tum quoad proximorum omnium ſalutem, me fecit lugere
atque plorare, & præ mœrore, triſtitia atque indignatione
veluti contabeſcere atque cõſumi: non vtique propter pro-
pria mea incommoda, neque mala, quæ ab illis aduerſariis
meis fortè ſuſtineo: ſed quoniam ipſi non cuſtodierunt præ-
cepta tua, per quod primùm quidem tuum ſanctum nomen
indignè blaſphemant, deinde ſuas animas miſerè ipſi miſer-
C rimi perdunt. 4 Sunt enim præcepta tua examinata val-
de, & quaſi igne probata, vehementer caſtiſſima atq; æquiſ
ſima, nihil habẽtia iniuſtitiæ aut impuritatis cuiuſlibet ad-
mixtum, propter quod magis deflendum, peccatores ea ſic
tranſgredi: * & quia tam probata fuerunt támque examina
ta, dilexi ea ego ſeruus tuus, & cor meum appoſui ad illo-
rum cuſtodiam. 5 Sum ego ſanè modicus ſiue ætate, ſiue
ſapientia, ſiue meritis, ſiue hominũ æſtimatione, ſiue in ocu
lis meis, ſiue ante conſpectum tuum, & ſum ex memetipſo
planè vilis & contemptibilis: * attamen tua præcepta ſua-
D uiſſime Deus non abieci ab animo, & ne tranſgrederer ea
caui mihi ſollicitus. 6 Iuſtitia tua temporaria non eſt,
neque durationis modicæ, cuiuſmodi eſt non raro humana
iuſtitia, ſed æterna iuſtitia eſt, deficere neſcia: * & lex tua om
nino vera eſt, nihil neque falſum, neque vanũ, neque iniquũ
continens. 7 Afflictio quælibet & anguſtia, cum fortè ali-
cunde obuenerint mihi, meditor ego & exercitor in præce-
ptis tuis, ex quorum meditatione & obſeruatione abundè

1 *Iuſtus es domine: * & rectum iudiciũ tuũ.*
2 *Mandaſti iuſtitiã, teſtimonia tua & veritatem tuã, nimis.*
3 *Tabeſcere me fecit zelus meus: * quia obliti ſunt verba tua inimici mei.*
4 *Ignitum eloquium tuum vehementer:* Pſalm. 11 * *& ſeruus tuus dilexit illud.*
5 *Adoleſcẽtulus ſum ego, & contemptus: * iuſtificationes tuas nõ ſũ oblit⁹.*
6 *Iuſtitia tua, iuſtitia in æternum: * & lex tua veritas.*
7 *Tribulatio & anguſtia inuenerunt me: mandata tua meditatio mea eſt.*

mihi

8 *Æquitas teſtimonia tua in æternum: intellectum da mihi, & viuam.* E

mihi & patientia & conſolatio procedit. Ob hoc etiam me-
ditor in anguſtiis mandata tua, vt non aduerſorum caſuum
impulſibus à recto dimouear. 6 Præcepta tua ſunt diſpo-
ſita in iuſtitia & æquitate ſempiterna: fac me ea vt opor-
tet intelligere cum effectu operationis, & vera vita viuam in
eis. Ex illorum nanque obſeruatione vera vita viuit huma-
nus ſpiritus.

1 Clamaui in toto corde, exaudi me domine: iuſtificationes tuas requiram.
*2 Clamaui ad te, saluũ me fac: * vt cuſtodiam mandata tua.*
3 Præueni in maturitate, & clamaui: quia in verba tua ſuperſperaui.
4 Præuenerunt oculi mei ad te diluculo: Pſalm. 76 ** vt meditarer eloquia tua.*
5 Vocem meam audi ſecundũ miſericordiam tuam, & ſecundum iudicium tuũ viuifica me.
6 Appropiquauerunt

ELVCIDATIO DECIMINONI OCTONARII.

CLAMAVI ex pleno affectu, & ſyncera deuotio- F
ne cordis mei, dicens, Exaudi me domine, & fac
quod poſtulo: præcepta enim tua exquirere vo-
lo, & cuſtodire propono. 2 Ex affectu cordis cla-
maui ad te, vt ſaluum me faceres ab iis qui perſequun-
tur, atq; ſuis moleſtiſſimis tentationibus diuexant: *non
vtiq; eo fine, vt otio vacem, aut in inertiá reſoluar, ſed vt ab
imminentibus periculis liberatus, ſecuro & libero animo
ſcrutari & cuſtodire valeam præcepta tua. 3 Matutino
tempore diluculũ anteuerti, clamás ad te in oratione mea: G
anticipauerunt vigilias oculi mei, ſummo mane, primo di-
luculo obtuli me ad orationem ante conſpectũ tuum: quo-
niam in verbis tam præceptorum, quàm promiſſorum tuo-
rum ſuſtinui, & expectaui, ſpémque meam omnem in eis
collocaui. 4 Primo diluculo euigilauerũt ad te oculi mei,
& ſolis ortum diligentia atque ſollicitudine præueni: *vt
meditarer atque recogitarem in trãquillitate, iuxta tempo-
ris opportunitatem, præcepta tua: quibus tanto clarius
tunc illuminantur homines, quanto à diei tumultibus &
æſtibus ſunt liberiores, ſenſibúſq; ſomno recreatis medita- H
tioni aptiores, intellectu quoq; & memoria, perturbationi-
bus ſomno ſedatis, limpidiores. 5 Exaudi orationem meã
domine, qua ſic diligẽter & ſollicitè te ſum deprecatus, pro-
pter miſericordiam tuam: & ſecundum diſpoſitionem ac be-
neplacitum ſanctiſſimę voluntatis tuæ, vitã ſpiritus pro qua
te ſum precatus, benignè concedas mihi. 6 Perſecutores
mei quærentes malũ animæ meæ, proximos ſe fecerunt im-
pietatibus, ſeſe applicuerunt, adiunxerunt, dederũt, & addi-
xerunt iniuſtitiæ, & affectu cordis illi adglutinati ſunt:

*&

A *perſequentes me iniquitati:*
** à lege autem tua longè facti ſunt.*
7 *Propè es tu domine, & omnes viæ tuæ veritas.*

*& quanto propinquiores facti ſunt iniquitati, tanto à lege
tua elongauerunt ſemetipſos, cùm ſint iniquitas & lex tua
ex aduerſo pugnantia. 7 Tu autem domine propè es in au-
xilium & protectionem omnibus te inuocantibus: & omnia
præcepta tua per quæ nos vis ambulare, ſunt æquiſſima, ſi-
militer & omnia iudicia tua, & diſpoſitiones tuæ, quibus
B agis nobiſcum, ſunt item veritate & æquitate plena. 8 Iam
olim ab initio, ac velut inter prima hoc ego intellexi de
præceptis tuis, cùm ad eorum meditationem & obſeruatio-
nem me dare cœpiſſem: * quòd in æternum ea firmaueris,
nunquam caſſanda, nunquam euacuanda, ſed perpetuò ſta-
bilia permanſura, adeò vt etiam cælo & terra tranſeuntibus,
verba tua nunquam ſint tranſitura. Hoc enim attendenti-
bus, meditantibus, & obſeruantibus facilè monſtrat ſumma
illa æquitas atq; iuſtitia, quæ in eis apertiſſimè conſpicitur.

C ELVCIDATIO VIGESIMI OCTONARII.

ASPICE benignus & miſericors in afflictionem
& humiliationem meam, qua me premunt aduer
ſarij mei, afflictorum & humilium conſolator do
mine: & libera me de aduerſantibus mihi, quo-
niam legem tuam non abieci, neq; ſum trangreſſus: legem
tuam in corde geſto abſconditam, vt eam non aliquando
tranſgrediar. 2 Iudica pro me iudicium contra aduerſan-
D tes, & libera me de iis qui machinantur aduerſum me: pro-
pter verbum firmiſſimę promiſſionis tuæ, da, & cuſtodi vi-
tam animæ meæ. 3 Peccatores à ſalute Dei elongati ſunt
ſua praua voluntate, & non conſequentur ipſi ſalutem: eo
quòd non exquiſierunt ad intelligentiam & cuſtodiam præ-
cepta tua: quia ſemetipſos oblata ſalute fecerunt indignos,
per impiam tranſgreſſionem, nunquam ad illam valebunt
pertingere. 4 Plurimæ ſunt miſerationes tuæ, quibus erga
nos agis miſericorditer: fac etiam hanc mihi miſericordiã,
vt ſecundum beneplacitum ſanctiſſimæ voluntatis tuæ me
viuifices. 5 Tametſi multi ſint aduerſarij mei qui me per-

8 *Initio cognoui de teſtimonijs tuis.*
** quia in æternũ fundaſti ea.*
1 *Vide humilitatem meã, & eripe me, quia legẽ tuã nõ ſum oblitus.*
2 *Iudica iudicium meũ, & redime me: propter eloquiũ tuũ viuifica me.*
3 *Longè à peccatoribus ſalus: quia iuſtificatiões tuas non exquiſierunt.*
4 *Miſericordiæ tuæ multæ dñe: ſecũdum iudiciũ tuum viuifica me.*
5 *Multi qui pſequuntur me, et tribulant:*

** à teſtimo* ſequutionibus ſuis affligunt, & tentationibus atque vexa- B
nÿs tuis non tionibus moleſtant: alij viſibiliter, alij inuiſibiliter, alij ſe-
declinaui. cundum corpus, alij ſecundum animam:* ego tamé immo-
6 *Vidi pre* bilis perſtiti in obſeruatione præceptorum tuorum, hacte-
uaricantes, nus tua me ſuſtentante gratia non me paſſus ſum ab æqui-
& tabeſce- tate præceptorũ tuorum dimoueri. 6 Conſiderabam pec-
bam: quia* catores tranſgredientes legem tuam, & zelo honoris tui atq;
eloquia tua ſalutis eorum indignabar & affligebar intra me, ac præ tri-
non cuſto- ſtitia & dolore veluti conſumebar: * quia videbam eos ne-
dierunt. gligere & prætergredi præcepta tua, ſicq; & tuum nomen F
7 *Vide, quo* inhonorare, & ſuas animas miſerè perdere. 7 Attende do-
niam man- mine & conſidera ad retribuẽdum mihi, quòd præcepta tua
data tua di ex animo dilexerim, atque exquiſierim: ſecũdum miſericor-
lexi, domi- diam tuam miſericordiarum pater (quæſo te) facias me tibi
ne: in miſeri viuere, vt mundo mortuus, tibi viuam: imò viuam iam non
cordia tua ego, ſed tu in me viuas. 8 Omnium præceptorum atque
viuifica me. promiſſorum tuorũ veritas æterna & immutabilis eſt prin-
Galat. 2 cipium, quoniam à prima illa & ſumma veritate æternaque
8 *Principiũ* Dei iuſtitia originaliter & primitus procedunt omnia præ-
verborum cepta & promiſſa Dei: & omnia iudicia iuſtitiæ tuæ, id eſt, G
tuorum ve- præcepta quæ iuſtitia tua præſtitit nobis, ſiue etiam diſpoſi-
ritas: tiones omnes iuſtæ diuinæ voluntatis tuæ, æternam habent
** in æternũ* ſtabilitatem: fundata ac ſtabilita in ſempiternum in Dei iu
omnia iudi- ſtitia & veritate, ex qua procedunt. Atque ob hoc, impoſſi-
cia iuſtitiæ bile fuerit, verba Dei vel eius iudicia vnquam deficere.
tuæ.

ELVCIDATIO VIGESIMI PRIMI OCTONARII.

1 *Principes*
pſecuti ſunt
me gratis:
** et à verbis*
tuis formi-
dauit cor
meum.
Act. 5

POTENTES illi tenebrarum principes, & ſu-
perbi ſeculi, malum quæſierunt mihi ſine cau- H
ſa, præter meum meritum, cùm nihil ipſe eis
nocuerim, vel malefecerim, ob quod aduer-
ſum me debeant malignari: cor autem meum
& ſpiritus meus timuit præcepta tua, eáque tranſgredi aut
2 *Lætabor* relinquere non audebat: etiamſi illi inſanirent aduerſum
ego ſuper e- me, permanebam ego in timore ſermonum tuorum, cogi-
loquia tua, tans oportere Deo magis quã principibus obedire. 2 Quo-
ſicut qui in- modo gaudere ſolent victores inuentis opimis ſpoliis, ita
uenit ſpolia ego oblectari & iucundari volo in præceptis tuis, quæ velut
multa. theſaurus precioſiſſimus ſunt mihi, quæ ego dilexi ſuper
aurum

A 3 *Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum: *legem autem tuam dilexi.*
4 *Septies in die laudem dixi tibi, *ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.*

aurum & topazion. 3 Iniquitatem omnem odiui ex affe-
ctu cordis mei: in meipſo primum, deinde & in cæteris, eáq;
modis omnibus ſemper deteſtatus ſum: * legem autē tuam
& obſeruationem eius ex aduerſo dilexi, & ipſe obſeruare
eam cupiens, & obſeruantes omnes iuſto proſequēs amore.
4 Per diem congruis atque ſtatutis horis ſeptem vicibus te
peculiaris laudis munere honoraui: *aut ſepties, id eſt, iugi-
B ter & inceſſanter cunctis diebus vitæ meæ conatus ſum te
collaudare: * de iudiciis iuſtitiæ tuæ, ſiue de præceptis tuis
æquiſſimis, leuiſſimis, & fœcundiſſimis, ſiue pro diſpoſitio-
nibus atque ordinationibus diuinæ voluntatis tuæ, quibus
mirabiliter & miſericorditer agis nobiſcum. 5 Pacem cor-
dis veram, quam mundus dare non poteſt, confert tuæ legis
dilectio ſiue obſeruatio atque cuſtodia: & non eſt illis rui-
na, aut lapſus, aut offenſio, in via quam ambulant. Nam Deū
& legem eius diligentibus, omnia cooperantur in bonum.
Qui enim vera dilectione ſtudioſè inhæret tuæ legis medi-
C tationi & obſeruationi, facilè ſcandala omnia declinabit Ioan.14
atque euadet, in quibus corruunt illi qui non ſunt fixi in Rom.8
amore legis tuæ. 6 Deſiderio magno deſideraui ſalutem
tuam Domine, eámq; expectaui ſollicitus: ad quam vt per-
tingerem, præceptis tuis per veram dilectionem & obſerua-
tionem inhæſi. 7 Sollicita fuit anima mea, vt cuſtodiret &
impleret omnia præcepta tua, & ea corde ſyncero multum
dilexi. 8 Studioſus fui ad obſeruandum omnia præcepta
atque mādata tua, quia omnes vias meas & actiones direxi
D ante conſpectum tuum, & ſecundum placitū tuum diligen-
ter ſtudui cōuerſari: ſimul etiam, quia omnes actiones meas
omnémque meam conuerſationem ſcio tuis oculis patere, Hebr.4
quemadmodum tuis oculis nuda & aperta ſunt omnia.

*5 Pax multa diligentibus legem tuam: * & non eſt illis ſcandalum.*
6 Expectabam ſalutare tuum domine: & mādata tua dilexi.
7 Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua, et dilexit ea vehemēter.
8 Seruaui mandata tua, et teſtimonia tua: quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo.

ELVCIDATIO VIGESIMISECVNDI OCTONARII.

1 Appropinquet deprecatio mea in cōſpectu tuo domine: iuxta eloquiū tuū da mihi intellectū.

NE REPELLAS Domine orationem meam, qua deprecatus ſum faciem tuam, pro ſpiritualium bonorum abundantia: ſed admitte eā ante ſacrarium exauditionis tuę, & iuxta verbum promiſſi

2 *Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo: ſecundum eloquiũ tuum eripe me.* E
3 *Eructabunt labia mea hymnum, cùm docueris me iuſtificationes tuas.*
4 *Pronun-*
tiabit lin- tui inſtrue me in præceptis tuis. 2 Fac vt præſententur tibi,
gua mea e- & intromittãtur poſtulationes meæ ante faciem tuam: do-
loquiũ tuũ: mine ne repellas orationem ſuppliciter obſecrantis ſeruuli
** quia om-* tui: quin potius ſecundum verbum promiſſionis tuæ, quã fe-
nia manda ciſti omnibus in te confidentibus, téq; ſuppliciter inuocanti-
ta tua æqui bus, libera me de iis in quibus verſor periculis, & malis im-
tas. minentibus, quæ metuo. 3 Cùm verò mihi cõtigerit tuo ma
5 *Fiat ma-* giſterio intelligẽtia & cuſtodia præceptorũ tuorum, tum ad F
nus tua vt gratiarum actionem & teſtimonium gratitudinis, ex pleno
ſaluet me, cordis affectu effundam tibi hymnũ laudis, & cãtabo etiam
quoniã mã per os meũ, & labia mea: cùm tu mihi poſtulata conceſſeris,
data tua e- ex corde hilari & alacri animo depromã tibi cantica grati-
legi. tudinis. 4 Pronuntiabo quoque per os meum præcepta ac
6 *Concupi-* promiſſa tua, ad ædificationẽ proximorũ meorum: neq; ta-
ui ſalutare cebo ea, ex quibus mihi vitã ſenſi procedere: *pronuntiabo
tuum domi vtiq; conſtanter, & cõfitebor fidenter, quoniã omnia præce-
ne, & lex pta tua ſunt æquiſſima, & iniquitas nulla eſt in eis. 5 Fiat,
tua medita- ſítq; dextera tua ſiue potẽtia tua mihi ad ſalutem, quoniam
tio mea eſt. præcepta tua ex bono cordis affectu & propoſito elegi, vt G
Leuit. 18 obſeruem & cuſtodiã ea: ac proinde iuſtũ eſt, vt mihi bona
Roma. 10 molienti, ſed abſq; te nihil valenti, ſubſidio veniat potentiſ-
Ioan 6 ſima manus tua, vt quod in me non valeo, in te perficiam.
7 *Viuet aĩa* 6 Deſideraui domine, & expetiui ſalutẽ tuam: & vt illa di-
mea, & lau gnus fierem, poſui præcepta tua meditationem atq; exerci-
dabit te: & tationẽ meã, vt ea intelligerẽ, & intellecta perficerem. 7 Vi-
iudicia tua uit ex munere gratiæ ſpiritus meus, & viuẽs ipſe laudẽ pla-
adiuuabũt citam dicet tibi. Non enim mortui laudabũt te Dñe, ſed vi- H
me. uentes benedicẽt tibi: & tua præcepta ad vitam requirẽdam
perducẽt me, cùm obſeruauero ea: quoniã qui fecerit ea, vi-
8 *Erraui ſi* uet in eis: ſuntq́; verba tua, ſpiritus & vita. 8 Errauit vniuer
cut ouis quæ ſum genus humanũ à prima illa & natiua in qua creatũ erat
periit: rectitudine, quaſi ouis perdita: & erraui peculiariter etiam
**quære ſer-* ipſe, multis modis & variis imperfectionibus, frequẽter viã
uum tuum, rectam derelinquẽs, tanquã ouis quæ ſui paſtoris oblita, per
quia man- deuia aberrat: * tu require, paſtor bone, me perditã ouem
data tua nõ tuam: & quoties forſitan iniquitate dominãte errare conti-
ſum oblitus. gerit, ne derelinquas me in deuiis, ſed per gratiam viſitatio-
nis

A nis tuę requiras,modis tibi placitis , ſiue per internam viſitationem,ſiue per externam correptionem,ſiue aliter quomodocunque tibi id fuerit placitum : require(inquam)me ſeruum tuum,& ne deſeras vnquam, quoniam in memoria habeo,neque abiicere volo,neque tranſgredi vnquam ſanctiſſima & æquiſſima præcepta tua.

ANNOTATIONES IN Pſalmum centeſimumdecimumoctauum.

PRIMVM OCTONARIVM.

VERSV primo,Beati immaculati in via. Viam iſtã poſ-
B ſumus intelligere vitã præſentẽ. Donec enim in cor-
pore mortis huius viuimus , quaſi in via ſumus:quoniam(vt 2.Cor.5
Apoſtolus ait)donec ſumus in hoc corpore , peregrinamur Hebr.13
à domino:neq; habemus hîc manentem ciuitatem, ſed futuram inquirimus, & ad terminum feſtinamus , videlicet vt ad dominum præſentes efficiamur , illícq; ſatiemur in aſpectu gloriæ eius. Aut viam iſtam,intellige legem dei, quæ eſt homini à Deo tanquã via bona & recta præſtituta,vt ambulet in ea,neq; declinet ad dexteram vel ad ſiniſtram. Vtroq; autem modo cõgrua eſt ſententia. Beati enim ſunt, qui in via
C hac mortalitatis poſiti,immaculatos ſe cuſtodiunt : & beati ſunt,qui in lege domini immaculatos ſe ſeruãt,abſq; tranſgreſſione. Via enim nõnunquã ſignificat conuerſationem, vt in verſu primo ſequẽtis octonarij,In quo corrigit adoleſcẽtior viam ſuam?id eſt, vitam vel conuerſationem. Et alibi, Pſal.5
Dirige in conſpectu tuo viam meã. In plurali autẽ numero, viæ hominis dicũtur ipſius actiones : vt verſu quinto,Vtinã dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.

Verſu ſecundo,Beati qui ſcrutãtur teſtimonia eius,in toto corde exquirũt eum.Vbiq; hoc penè obſeruat Propheta in
D beati hominis deſcriptione, nõ ſolam ponit ſcrutationẽ vel meditationem præceptorũ Dei, ſed adiicit quod neceſſariũ eſt,etiam bonam voluntatẽ. Sic & in primo Pſalmo deſcribens beatum hominem , non dicit ſolum , Qui in lege eius ſcrutabitur,aut meditabitur die ac nocte : ſed præmittit, In lege domini volũtas eius:ac deinde ſubiũgit, Et in lege eius meditabitur.Sic & hoc in loco,cũ dixiſſet , Beati qui ſcrutãtur teſtimonia eius:ſtatim adiungit, In toto corde exquirũt eum. Neq; enim ſolum hoc ſufficit ſcrutari. Sunt enim qui teſtimonia Dei & legẽ eius diligẽter ſcrutantur,ac etiã per-

ſcrutãtur:qui tamẽ à propoſita beatitudine ſunt alieni,quia E
non in toto corde,non in tota voluntate exquirunt eum,cu
ius ſcrutãtur teſtimonia,ſed ſeipſos magis exquirũt:quem-
admodum in annotationibus Pſalmi primi latius diximus.
Notandũ etiam,quòd ſecundum rectum ordinẽ, pars ſecun
da conueniẽtius præponeretur,hoc modo, Beati qui in toto
corde exquirunt eum,ſcrutãtur teſtimonia eius. Prius enim
eſt,Deum exquirere,& deſiderare vt ei placeamus:atq; hinc
proficiſcitur,vt ad id obtinẽdum diligẽter ſcrutemur man-
data ipſius,vt diligens mandatorũ perſcrutatio debeat pro- F
ficiſci à bono erga Deum affectu. Verſu quarto, Tu man-
daſti mandata tua cuſtodiri nimis. Aduerbium Nimis,quod
pro valde ex ſcripturarum conſuetudine ponitur,indifferẽ-
ter coniungi poteſt, ſiue cum præterito Mandaſti, ſiue cum
infinitiuo Cuſtodiri.Deus enim valde mãdauit,id eſt,diſtri-
ctè admodũ, ſub magnis teſtificationibus & cõminationi-
bus præcepit,ſua mãdata cuſtodiri.Mandauit item ea valde
& diligentiſſimè cuſtodiri,ita vt quiſquis aliquid eorũ quæ
præcepit obſeruari, trãſgreſſus fuerit, illi efficiatur ad pœnã
ferẽdam obnoxius. Poſterior autem hæc connexio videtur G
literæ eſſe magis conueniens. Verſu ſexto, Tunc non con-
fundar,cùm perſpexero in omnibus mandatis tuis. Attende
quod dicitur, Cùm perſpexero in omnibus mandatis tuis.
Neq; enim ſufficit,quibuſdam mãdatis Dei intendere, aliis
neglectis,ſed ad omnia ſimul oportet attẽdere eũ qui ante
Deum velit confuſionem euadere,& ſpe ſalutis nõ fruſtrari.
Videretur autem aptior eſſe oratio,ſi per accuſatiuũ dice-
retur,Dum reſpexero in vel ad omnia mãdata tua:quẽad-
modum vertit Hieronymus. Verſu octauo, Iuſtificationes
tuas cuſtodiam.Verbum Cuſtodiam,futuri tẽporis eſt,& in
dicantis modi.Eſt enim Græcè φυλάξω futuri temporis indi H
catiui modi.Illud autem operæpretiũ fuerit ſemel admo-
nere, pro huius Pſalmi vſu quotidiano, ꝙ quoties per vni-
uerſum hũc Pſalmũ de futuris loquimur,tales orationes ac
cipi debeant & intelligi, nõ quaſi iudicare velimus per eas
quid omnino futurũ ſit,aut quid certò ſit nobis euenturum,
ſed tantũ noſtrum bonæ voluntatis propoſitũ.Exempli gra-
tia,cùm in ſequentibus dicitur, In æternũ non obliuiſcar iu
ſtificationes tuas:&,Cuſtodiam legem tuam ſemper:non ita
ſermo iſte accipiendus venit, quaſi ſic certò futurũ pronun-

A tiemus, velut prophetantes de futuris contingẽtibus. Quis
enim, quantumuis hodie iuſtus, nouit quid illi craſtina dies
ſit adductura? Sed propoſitum tantum indicamus volunta-
tis noſtræ, & bonum deſiderium, quod etiam ſperamus Dei
gratia aſſiſtente, in effectum & impletionem operis ſedulò
nos perducturos. Sed & de iis quæ per præteritum tempus
efferuntur in hoc Pſalmo, quiſquam addubitare poſſit, quo
nam pacto intelligi debeant. Veluti cũ dicitur, In toto cor-
de meo exquiſiui te, Iudicia tua non ſum oblitus, A iudiciis
tuis non declinaui, & id genus alia, quæ vix ab vllo homi-
B num videntur cum veritate poſſe proferri. Quis enim au-
deat dicere, quòd iudicia Dei non vnquam fuerit oblitus?
Quis non aliquando declinauit à iudiciis eius? Videntur au
tem hæc dici ab eo qui de peccatorum ſuorum remiſſione
nihil hæſitans, teſtimonium habet bonæ conſcientiæ, quòd
dimiſſa ſint ei peccata, quòd proiecerit ea omnia Deus poſt
tergum ſuum, atq; ita nec ipſe vltrà memor vult eſſe eorũ:
ſicque ſermo accipi debet ſecundum eum ſtatum in quo ſe
iam fidelis agnoſcit poſt liberationem à peccato. Ab iis au-
tem qui non omnino bene ſibi conſcij ſunt cùm iſta profe-
C runtur, debent eiuſmodi cum formidine & dolore pœniten
tiæ iſta pronunciare, ſaltem optantes & deſiderantes illam,
quã per os ſuum efferunt perfectioné & integritatem, in ſe
aliquando inueniri, quã nunc ex teſtimonio nó optimæ cõ-
ſcientiæ ſibi ſentiunt deeſſe. Ita fiet vt nó ad mendaciũ, neq;
ad vanitaté, neq; ad hypocriſim hęc imputẽtur imperfectis,
ſi ea ſic in ſpiritu humiliato, & corde cõtrito ꝓnũciauerint.

IN SECVNDVM OCTONARIVM.

VERSV primo, In quo corrigit adoleſcẽtior viã ſuam?
Adoleſcentiorem, ſiue adoleſcenté, aut puerũ hìc vo-
D cat, eũ qui adhuc ex ignorãtia vel infirmitate, à cõcupiſcen-
tia propria abſtractus & illectus, nó ad integrũ Dei manda Iacobi 1
ta perficit, plus æquo indulgẽs carnis prauæ concupiſcẽtię.
Qui enim talis fuerit, etiãſi ad annos octoginta peruene-
rit, adoleſcẽs aut puer meretur appellari. Vnde apud Eſaiã, Eſaiæ 65
puer aliquis centũ annorũ cõmemoratur. Pueri auté tales
appellantur, ſi non ætate, certè moribus: quam diſtinctio-
nem in libris Ethicorum poſuit Ariſtoteles, pueros dicens
ineptos auditores moralis diſciplinæ, pueros ſcilicet mori-
bus, non ætate. De huiuſmodi ergo imperfectis & concu-

piſcentiæ ſuæ nimium indulgentibus,quæritur, quò reme- E
dio potiſſimum ab illa poſſint infirmitate curari. Mox verò
in eodem verſu parata ſubiungitur reſponſio, In cuſtodien-
do ſermones tuos.Neque enim efficacius poteſt illi morbo
adhiberi remedium. Atque ita quidem in Elucidatione ex-
planauimus hunc verſum,vt pars poſterior ſit prioris reſpon
ſio,& velut ſatisfactio quæſtionis.Cui expoſitioni ſatis ma-
nifeſtè conſentit Hieronymus, ita legens, In quo corrigit iu
uenis ſemitam ſuam?cum cuſtodierit verba tua. Alij tamen
malunt totum verſum legere per interrogationem, ad hũc
ſenſum, In quo corrigit adoleſcens viam ſuam, vt cuſtodiat F
ſermones tuos? Atq; ita hac interrogatione dicunt ſignifica
ri non aliud quàm difficultatẽ ad obſeruandũ pręcepta Dei:
quod melius tamẽ quadraret,ſi per futurũ diceretur.In quo
corriget adoleſcẽtior,quã per tẽpus pręſens. Verſu ſecun-
do,Ne repellas me à mãdatis tuis.Hieronymus ex Hebræo,
Ne errare me facias à mãdatis tuis,hoc eſt,ne errare me per
mittas:ĩ quo explicatur qđ habet noſtra lectio, ne repellas.

IN TERTIVM OCTONARIVM.

VERSV primo, Retribue ſeruo tuo.Quod ſuprà dixi-
mus in verſum tertium Pſalmi 115.de verbo retribue- G
re,id huic loco etiam deſeruit rectius intelligendo , videli-
cet vt intelligatur dictũ eſſe retribue,pro tribue, ſiue dona
liberaliter.Ita enim diximus,retribuere aliquando ſignifica
re non amplius quàm tribuere, quomodo retributiones ali
quando vocantur ipſa etiam beneficia quę dantur, non in vi
ciſſitudinem aliorum præcedentium.Atq; ad hunc modum
vertit ex Hebræo Hieronymus, Tribue ſeruo tuo. Alij iux-
ta ſententiam vertunt,Benefac ſeruo tuo. Verſu tertio,In-
cola ego ſum in terra.Incola hîc,pro aduena vel peregrino
accipitur. Vnde Hieronymus, Aduena ego ſum in terra. H
Alij legunt peregrinum,alij inquilinum, id eſt, incolam vel
aduenam. Verſu quarto,Cõcupiuit anima mea deſiderare
iuſtificationes tuas.Quidam ita intelligunt,Concupiuit de-
ſiderare iuſtificationes,vt minus ſit quàm ſimpliciter deſide
rare iuſtificationes. Qui enim concupiſcit deſiderare Deũ,
vel quę Dei ſunt,nondum eò peruenit quò is qui iam deſide
rat : ſicque adiecta particula omni tempore,commoda erit
ſententia talis: Quamuis propter infirmitatem & fragilita-
tem carnis à bono abſtrahentis, non ſemper actuali deſide-

A rio ferri queam ad tua præcepta, concupiſcit hoc tamen ſpi-
ritus meus, qui promptus eſt ad tuum ſeruitium, vt omni
tempore queat deſiderare præcepta tua. Nos tamen in Elu-
cidatione duplicationem iſtam, concupiuit deſiderare, retu-
limus ad vehementiam deſiderij: tanquã ſi diceretur, Con-
cupiſcendo deſiderauit, vel concupiuit deſiderando. Atque
huic ſententię conformiter vertit Felix, Confracta vel con-
trita eſt anima mea præ deſiderio erga iudicia tua, in omni
tempore: hoc eſt, ſic iugiter & vehementer ſpiritus meus in-
tentus eſt deſiderio iudiciorum tuorum, vt conſumi videa-
B tur atque deficere præ nimio deſiderio. Verſu octauo, Cõ-
ſilium meum iuſtificationes tuæ. Præcepta Dei dicuntur vi-
ri iuſti conſilium, ad eum modum quo amicum aliquem
prudentem in agendis rebus, appellamus omne noſtrum
conſilium, id eſt, noſtrum conſultorem, abſque cuius conſi-
lio nihil agimus: & cuius conſilium ſemper in cunctis occur-
rentibus negotiis requirimus. Ita enim in omnibus occur-
rentibus negotiis ſemper nos decet ad diuina mandata at-
tendere, & conſiderare quid illa nobis conſulant agendum
C vel non agendum.

IN QVARTVM OCTONARIVM.

VERSV primo, Adhæſit pauimento anima mea. Adhæ-
ſio iſta animæ ad pauimentum, ſiue ad puluerem, in-
telligi poteſt variis modis. In Elucidatione duplicem indi-
cauimus intellectum. Priorem hunc, Præ humilitate ego
adhæſi pauimento, iacui proſtratus in terra, quomodo ſo-
lent ij qui ſuam agnoſcentes miſeriam, cæleſtem depoſcunt
miſericordiam. In hac autem ſententia, adhæſio indicat
continuitatem humiliationis: animæ autem adhæſio, ſigni-
ficat non tantùm corporalem atque externam fuiſſe humi-
D litatem, ſed etiam veram & internam. Poſterior intellectus
hic eſt, Anima mea & ſpiritus meus terreno pulueri adhæ-
ret plus iuſto, agglutinatur affectus meus terræ, rebúſque
terrenis: promptus ad bona ſpiritus, caro in bono infirma, &
fortis in malum, ad ſe ſecundum partem aliquam inclinat
& inflectit. Tu verò per tuam gratiam confirma mihi vitam
in ſpiritu meo, ne deficiam. Poteſt & ſimpliciter iſta adhæ-
ſio animæ ad pauimentum intelligi, inhabitatio animæ in
corpore. Propter colligationem nanque animæ cum corpo-
re pro ſtatu huius vitæ, rectè quaſi pauimento illi adhærere

dici poteſt. Ex hac autem adhæſione animæ, tam nobilis ſpi- E
ritus, cum corpore tam ſordido pauimento, tam vili pulue-
re, oritur animæ difficultas magna ad operandum bene:
Mat.26 quemadmodum ipſe ait Saluator, Spiritus quidem prom-
ptus eſt, caro autem infirma. Atque ob hoc, rectè poſtulat
qui ſibi à carne fragili metuit: Viuifica me ſecundum ver-
bum tuum. Iterum iſta adhæſio animæ ad pauimentum, in-
telligi poteſt proſtratio, vt conquerendo dicat vir boni de-
ſiderij, vexatione ſe iam quaſi proſtratum in terram, & ve-
lut iacentem in puluere, & quantum in ſeſe deſperantem de
ſuperandis tantis malis: propter quod, ad Deum leuans ocu- F
los, petit viuificari ab eo qui ſemper manet inuictus, imò
ſemper inuincibilis. Verſu ſecundo, Vias meas enuntiaui,
Pſal.36 & exaudiſti me. Hîc iam in ſe fatetur impletum, quod in
Pſalmo alio tanquam cōſiliarius bonus bene monet dicēs,
Reuela Domino viam tuam, & ſpera in eo, & ipſe faciet. Id
nunc ſe expertum in ſemetipſo confitetur, dicens Domino,
Vias meas enuntiaui, & exaudiſti me. Pro enuntiaui au-
tem, beatus Hieronymus legit, Expoſui. Verſu tertio, Viā
iuſtificationum tuarum inſtrue me. Pro Inſtrue, Hierony-
mus vertit, Fac me intelligere. Pſalterium Romanum ha- G
bet, inſinua mihi. Verſu quarto, Dormitauit anima mea
præ tædio, confirma me in verbis tuis. Sicut corpus aliquan
do deficere & collabi incipit, ita vt pedes ipſum corpus non
rectè ferre valeant, neq; debitè incedere, cui debilitato nō
Pſalm.103 eſt medicina præſentior, quàm panis confirmans cor homi-
nis, & vires reparans: ita cum aliquando contingit flacceſce-
re ac velut ſeneſcere ſpiritus internum robur, præſentius re
Hebr.4 medium adferri non poteſt quàm ſermo Dei ille viuus & ef
Deut.8 ficax, in quo vt procedente ex ore Dei, ſecundum ſpiritum H
Mat.4 fœliciſſimè viuit & nutritur homo. Verba autem iſta Dei
accipimus, & quæ exterius loquitur in ſcripturis ſanctis, &
quæ interius in nobiſipſis per ſuam inſpirationem dulciter
infundit. Illud tamen in verbis tuis, poteſt accipi in aliam
ſententiam, vt valeat, ſecundum, aut iuxta verba tua: in quā
ſententiam vertit Hieronymus, Serua me iuxta eloquium
tuum. Similiter & Felix, Confirma me iuxta verbum tuum.
Verſu quinto, Et de lege tua miſerere mei. Nouè hoc dictū
eſt, Miſerere mei de lege tua, in hunc ſenſum, Miſerere mei
quantum ad legē tuam, vel per legem tuam: hoc eſt, ſic mei
miſerere

A miſerere, vt ex tua miſericordia mihi illa poſſit contingere,
vt illam & illius intellectum atque obſeruationem mihi ex
tua miſericordia acquiram. In quam ſententiam aliquantu-
lum à litera Hebraica abſcedens Hieronymus, vertit, Legẽ
tuam dona mihi: cùm ad verbum ex Hebræo legendum ſit,
Lege tua, vel de lege tua miſerere mei, aut gratioſus eſto
mihi. Verti etiã poſſet, Lege tua gratioſè dignare me. Ver-
ſu octauo, Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilata-
ſti cor meum. Interdum iuſti viam mandatorum Dei cur-
runt, interdum eunt ac vadunt, interdum vix ſerpunt ac re-
B punt. Currunt quidẽ, dum in magna alacritate, corde in ſpi
ritus ſancti gratia dilatato, quę Dei ſunt & facillimè & liben
tiſſimè perficiunt. De his currentibus, etiam apud Eſaiã ſcri Eſaiæ 40
bitur, in hæc verba, Qui autẽ ſperant in Domino, mutabũt
fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilæ, current, & non
laborabunt. De ambulãtibus autẽ in via mandatorũ, in alio Pſal. 125
Pſalmo legimus, Euntes ibant, & flebant, mittentes ſemina
ſua. Et iterum, Benedictionem dabit legiſlator, ibunt de vir- Pſal. 84
tute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion. Nonnun-
quã verò ſerpere tantũ videntur aut repere, quando ad tem
C pus præſentia confortantis & accedentis gratiæ ſpiritualis
deſtituti, ſibimetipſis relicti, ægrè admodum & multa diffi-
cultate quæ Dei ſunt peragunt. Qui verò in via mandatorũ
Dei nullo horum modorũ progrediuntur, vt neque currãt,
neq; ambulent, neq; vel repant, ſed pertæſi laboris declinãt
ab ea, vel retrogrediũtur, in morem cancri, ad ea quæ ſemel
reliquerunt vana ſeculi deſideria, aut ad priſtinas concupi-
ſcentias carnis corde reuertẽtes, ij à via Dei in vias Diaboli,
mundi, & carnis deflectũt: quod à iuſtis omnibus debet ab-
eſſe. Nemo tamen conturbari debet, ſi non ſemper viam ſe
D videat poſſe percurrere. Nam currere viã, nõ datur, niſi cũ à
Deo cor nobilis dilatatur: quę ſanè cordis dilatatio nõ eſt in
hac via cõſtitutis certa hæreditas, ſed Dei eſt ſingularis viſi-
tatio, qua dignatur ipſe hominẽ quãdo & quantũ voluerit.
Si currere tibi nõ datur, ſollicitus eſto quomodo vel ambu-
les: ſi nec ambulare ſufficis, vt minimũ repas: tantũ ne decli-
na à via recta, viã mandatorũ Dei nõ deſeras, quantũuis etiã
paululũ tibi promouere videaris, quantacunque tibi in am-
bulando, ſiue rependo oboriatur difficultas. Ita commuta-
tis vicibus, nunc currendo, nunc ambulando, nunc rependo,

tandem ad optatum pertingemus noſtri curſus terminum, E ad beatã Dei noſtri viſioné, vbi corde ſemper dilatatiſſimo, nó iã repemus vltrà, nõ ambulabimus, nó curremus: imò nó volabimus, ſed perpetuò in aſpectu gloriæ eius, in perpetuis æternitatibus requieſcemus, in domino Deo noſtro.

IN QVINTVM OCTONARIVM.

VERSV primo, Legem pone mihi domine viam iuſtificationum tuarũ. Nota quòd in Pſalmis vbicunq; inuenies Legem pone, in Græco vnica dictio eſt, νομοθέτησόν με, quæ ſecundũ rationem ſuæ compoſitionis ſignificat legem pone: in Hebræo autem ponitur imperatiuum verbi horah, F quod ſignificat docere, inſtruere, aut oſtendere, quomodo præceptor oſtendit diſcipulo. Vnde vbicunq; nos habemus iuxta vulgatam lectionem Legem ponere, beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, docere, vel oſtendere. Vt in Pſalmo xxiiij. Legẽ dabit delinquentibus in via: Hieronymus vertit, Docebit peccatores in via. Et in eodem Pſalmo, Legem ſtatuit ei in via quam elegit: Hieronymus vertit, Docebit eum, &c. Iterũ Pſalmo xxvj. Legem pone mihi domine in via tua: vertit ille, Oſtende mihi domine viã tuam. Ita & in propoſito loco huius, Legẽ pone mihi domine viam iuſtificationum tuarum: vertit ille, Oſtende mihi domine viam præceptorũ. G Vnde nõ poteſt facilius exponi legem ponere, quàm per docere vel inſtruere. Quod ergo hic dicitur, Legem pone mihi domine viam iuſtificationum tuarum, tantundem valet, ac ſi dicas, Viam iuſtificationum tuarum doce me, vel oſtende mihi, vt legem ponere idem ſit quod pro lege ponere, & tanquã legem oſtendere. Ex quo deinde fit manifeſtũ, relatiuum, eam, referre non legem, ſed viam: id quod in Græco atque Hebræo euidenter cognoſcitur, tametſi in Latino indifferens videatur. Verſu tertio, Deduc me in ſemita H mandatorum tuorum. Quidam per accuſatiuum legunt, in ſemitam: ſed melius per ablatiuum legitur, in ſemita, quomodo habent correctiora exemplaria Gallicani Pſalterij: cui etiam conſonat Græca lectio, ὁδήγησόν με ἐν τῇ τρίβῳ &c. id eſt, Deduc me, vel, Dux eſto mihi in via, vel per viam mandatorum tuorum. Atque ita etiam per ablatiuum legit Hieronymus. Non habet tamen incommodam ſententiam, ſi per accuſatiuum legatur, in ſemitam. A Deo nanque poſtulare debemus, vt in ſemitam mandatorum ſuorum nos

A inducat,& conſtituat in ea pedes noſtros, vtq́ue nos in viam inductos,in via etiam deducat, ſéque ducem præbeat in via jam ambulantibus. Verſu quinto, Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Quomodo hîc poſtulat auerti ſibi oculos ne vanitatem videat, cùm omnia quæ ſunt ſub ſole (iuxta Sapientis Eccleſiaſtici verbum) vanitas ſint, & vani- Eccl.1
tas vanitatum? An erui ſibi petit oculos? an ſibi donari cæcitatem,vt omnino nihil eorum quæ ſunt ſub ſole videat? Ita profectò qui ad perfectionē aſpirat, vt facit qui in hoc Pſalmo loquitur, penitus auerti ſibi poſtulat oculos, ne omne
B quod vanitas eſt videat:non quidem vt ſimpliciter non cernat oculis carnis, ſed ne ſic videat, vt inordinato aliquo amore illis turpiter adhæreat. Eſt enim quoddā videre malè concupiſcendo,quemadmodum Saluator ait in Euangelio, Qui viderit mulierem ad concupiſcendū eam,mœchatus eſt iam in corde ſuo. Sic qui rē proximi videt ad concupiſcendum, delinquit in eo quod viderit vanitatem. Ita qui rem quamcunque temporalē,caducam & tranſitoriam videt, ad illi inordinato amore adhærēdū,delinquit in eo : vt meritò poſtulare debeat homo,auerti ſibi oculos ab omni creatu-
C ra quæ vanitas eſt, multo verò magis ab omni impietate, quæ minus quàm vanitas eſt,nēpe inſania & nihilū, ne horū quicquā malè videat. Quod autē hîc de oculis poſtulat, idē & de mēbris aliis eſt intelligendū. Sub vno enim ſenſu quo magis ſolet homo periclitari,cōprehendit & cæteros. Sicut enim per vnumquenque exteriorū ſenſuū ad animam intus poteſt mors ingredi, iuxta illud,Mors intrauit per feneſtras Hiere.9
noſtras:ita neceſſarium eſt pro ſingulis orare Dominum, vt claudantur ab eo,& auertantur à noxiis. Auertit autē Deus oculos ne videant vanitatē,ſimiliter aures,ne vanitatem au-
D diant:non quidē prohibendo ne obiectū viſui oblatum non naturaliter percipiatur ab oculo, aut ſonus vocis oblatus auribus non percipiatur ab auditu,ſed per gratiā ſuā ipſum videntē vel audientem præſeruando,vt ex viſis vel auditis in conſenſum vel amorem prauū non veniat. Atq; ob hoc, vbi poſtulaſſet auerti oculos ſibi ne videret vanitatē,abſq; mora ſubiungere voluit, In via tua viuifica me. Verſu ſeptimo, Amputa opprobrium meū quod ſuſpicatus ſum. Clarius & ſententiæ in Elucidatione explanatæ conuenientius legit Hieronymus,Auerte opprobriū meū quod reueritꝰ ſum. Et

Felix,

Felix, Fac tranſire opprobriũ meum quod timui. Significa- E
tur opprobrium non tẽporale, ſed magis ſpirituale. Oppro
brium enim verũ homo iuſtus reputat, venire in cõſenſum
peccati, ab hoſte tentante ſuperari, mortis reũ & gehẽnæ fi-
liũ cõſtitui: ſuper omnia autẽ, ab optimo patre Deo ſe elon
gari atque reprobari. Et hoc eſt opprobrium verũ quod me
tuit iuſtus, quódq; à ſe amputari, à ſe auerti, & lõgè à ſe fieri
precatur: de quo etiam in Octonario tertio orabat, dicens,
Aufer à me opprobrium & contemptũ, quia teſtimonia tua
exquiſiui. Cæterum opprobrium hominum, qui perfectioni
intendit nõ admodum metuit, imò improperium expectat F
cor eorũ & miſeriam, dum paratos ſe offerunt ad perferen-
da pro iuſtitiæ amore quæuis opprobria, quemadmodũ de
Actu 5 Apoſtolis legimus, quòd ibant gaudentes à conſpectu conci
lij, quoniam digni habiti fuerant pro nomine IESV contu-
Rom. 5 meliam pati. Et Paulus gloriari ſe dicebat in tribulationi-
Iacobi 1 bus. Atque alibi Iacobus fratres monet, debere eos omne
gaudium exiſtimare, cùm in varias incidiſſent tentationes.

IN SEXTVM Octonarium.

VERSV ſecundo, Et reſpondebo exprobrantibus mihi G
verbum. Exprobrantes in Elucidatione ſpiritualiter
ſumus interpretati aduerſarios, nobis indigna & turpia pro-
ponentes. Quomodo enim grauiter exprobrat nobili prin-
cipi, qui illi proponit vile ſcortum, ſuadens accipere illud in
coniugem: ita verè exprobrant nobis aduerſarij noſtri dæ-
mon, caro, mundus, cùm nobis proponunt impietatem &
carnalia deſideria. Quid enim ſordidius, quid vilius poſſit
proponi rationali animæ, tam nobili creaturæ, de excel-
ſo cælo prognatæ, quàm vt ſeſe ſubdat rebus tranſitoriis & H
momentaneis, aut concupiſcentiæ ſeruiat, ipſa tam nobilis
Dei propago, viliſſimæ meretriculæ? Huiuſmodi ergo ex-
probrantibus reſpondere poteſt verbum, qui ſperat in ver-
bis Domini: quomodo Saluator noſter CHRISTVS Do-
minus, ad eruditionem noſtrã, exprobranti ſibi maligno ſpi
ritui, & indigna proponenti, nẽpe quæ carnis & ſeculi erant,
Matth. 4 reſpondit verbum efficax, dicens, Vade Satana: Non in ſolo
Lucæ 4 pane viuit homo: & alia quæ Matthæus & Lucas pulchrè de
ſcribunt. Poterit etiam exprobratio iſta aliter intelligi, ſe-
Pſalm. 41 cundũ id quod in alio Pſalmo dicitur, Fuerunt mihi lacry-
mæ

A mæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, Vbi
eſt Deus tuus? Et iterum, Dum confringuntur oſſa mea, ex-
probrauerunt mihi qui tribulant me inimici mei, dum di-
cunt mihi per ſingulos dies, Vbi eſt Deus tuus? Verſu quin
to, Et ambulabã in latitudine, quia mandata tua exquiſiui.
Profectò verbum verum eſt, in latitudine ambulare eos qui
mandata Dei exquirunt. Eſt enim (vt in alio Octonario di-
citur) mandatum Dei latum nimis: & in conſcientiæ magna
libertate atq; iucunditate ambulant, quicunq; in Dei ſerui- 2. Tim. 2
tute præceptis eius incumbunt. Impij verò, qui obediunt
B concupiſcentiis prauæ carnis ſuæ, qui captiui tenentur dia-
boli laqueis, & ducuntur ſiue aguntur ad eius voluntatem,
ipſi ſunt qui ambulãt in anguſtia & arctitudine, iuxta quod
in alio Pſalmo ſcribitur, Contritio & infelicitas in viis im- Pſalm. 13
piorum. Et in perſona reproborũ dicitur in libro Sapiẽtiæ, Sapien. 5
Laſſati ſumus in via iniquitatis, ambulauimus vias difficiles.
Quod autem Saluator in Euangelio dicit, anguſtã eſſe por- Matth. 7
tam, & arctam viam quæ ducit ad vitam: contra verò latam Lucæ 13
eſſe & ſpatioſam viam atq; portã, per quam intratur in per-
ditionem: ob hoc dicitur, quia perpauci ſunt qui viam vitæ
C perambulant, & per portã vitæ ingrediuntur: plurimi verò
vias mortis percurrunt, & ingrediuntur portas dãnationis.
Quod ſi via vitæ anguſta propter difficultatem dicatur, in-
telligi debet illa difficultas ex parte malitiæ carnis. Gratia
verò Spiritus ſancti anguſtiã aufert, & viam dilatat, atq; a-
mœnã reddit, quæ carni videtur horrida. Verſu vltimo, Et
leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi. Poſtquam
in prioribus verſibus dixerat, Loquebar de teſtimoniis tuis
in conſpectu regum: ac deinde, Et meditabar in mandatis
tuis, ad cõplemẽtũ perfectionis adiicere curauit hoc nouiſſi
D mũ, Et leuaui manus meas ad mãdata tua, quæ dilexi. Inue-
niũtur enim nõnulli, forſitã & non pauci, qui de teſtimoniis
Domini nunquã ferè non loquũtur, etiã corã regibus & po
pulis, & nõ cõfunduntur: imò hoc ipſo ſibi gloriã aucupan-
tur, non rarò & auaritiæ quæſtũ: item & meditantur ſubin-
de in mandatis Dñi, quomodo illa eloquantur: ſed vſq; ad
nouiſſimũ hoc non perueniunt, vt manus leuẽt ad mãdata,
quæ dilexerunt ad prædicandũ, aliiſq; proponendum. Atta-
men niſi & hoc adſit præcedẽtibus, nõ eſt perfecta Chriſtia-
ni hominis gloria. Non enim in ſermone (vt Apoſtolus ait)
eſt

eſt regnum Dei,ſed in virtute. Leuare autẽ manus ad mandata Dei,vel ſimpliciter accipe,pro extendere manus,& opere perficere : vel , ſi velis,peculiarem accipe emphaſim in eo quod non ſimpliciter dicit , Extendi manus meas , ſed leuaui. Qui enim manus leuat , cum conatu aliquo ad id quod modo quodã ſupra ipſum eſt,manus porrigit in altum. Atque ita mandata Dei,quia modo quodam ſupra hominem ſunt , ita vt ab homine ob carnis grauedinem ſine difficultate nequeant impleri,rectè dum ad impletionem mãdatorum conamur,quaſi leuare manus ad mandata dicimur. E

IN SEPTIMVM Octonarium. F

VERSV primo, Memor eſto verbi tui , ſeruo tuo. Clarior fiet oratio,ſi pro datiuo illo ſeruo tuo, ponatur accuſatiuus cum præpoſitione conueniẽti, hoc modo, Memor eſto verbi tui erga ſeruũ tuum , vt ſcilicet illi impleas verbum tuum. Vel ſic intellige,Memor eſto verbi tui ad ſeruum tuum,id eſt quod loquutus es ſeruo tuo,interna ſcilicet loquutione, vel etiam in ſcripturis ſanctis de auxilio & conſolatione gratiæ tuæ. Verſu ſecundo, Hæc me conſolata eſt in humilitate mea. Humilitas (vt frequenter alias) G pro afflictione accipitur. Vnde ex Hebræo vertunt Hieronymus & Felix, Hæc eſt conſolatio mea in afflictione mea.

Verſu quarto,Memor fui iudiciorũ tuorum à ſeculo,Domine.Quanquam in hoc Pſalmo frequenter admodum iudicia accipimus pro præceptis, hoc tamen in loco, propter additionem illius partis, à ſeculo, magis conueniens videtur intelligere de iudiciis illis, quæ à ſeculo Deus exercuit in bonorum ſaluatione,& condẽnatione prauorum. Verſu quinto, Defectio tenuit me. Pro defectione in Græco eſt H ἀθυμία ,quod ſignificat defectionem cordis , vel deſtitutionem animi , quemadmodum habet Romanum Pſalterium, Defectio animi tenuit me , &c.Ex Hebræo autem Hieronymus legit , Horror obtinuit me. Similiter Felix , Horror vel timor vel combuſtio apprehendit me, ab impiis, &c. id eſt,pro impiis , vel propter impios. In verſu autem ſequenti,vbi nos habemus , Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ,Hieronymus vertit,Carmina erant mihi præcepta tua: & Felix, Cantica mihi erant ſtatuta tua. Verſu octauo, Hæc facta eſt mihi. Hæc, referre poteſt ſiue demonſtrare legem

A legem, Ipſa lex facta eſt mihi, contigit mihi, ſum ego aſſequutus illam, quia iuſtificationes tuas exquiſiui. Illis enim contingit aſſequi legem Dei, qui in toto corde præcepta eius exquirunt. Vel poteſt referre ſiue demonſtrare ipſam memoriam ſiue recordationem nominis Domini per noctem, de qua fit ſermo in verſu præcedenti. Nam & hæc ex eo homini cõtingit, quòd ſollicitus eſt in toto corde adimplere mãdata. Beatus Hieronymus vertit per genus neutrum, dicens, Hoc factum eſt mihi, id eſt, quòd memor fui nocte, & quòd cuſtodiui legem Dei. Atque ita etiam poteſt accipi in lectio-
B ne vulgata genus fœmininum pro neutro, hæc ſcilicet pro hoc: quemadmodum alibi, Vnam petij à Domino: loco hu- Pſal.26
ius, vnum petij à Domino.

IN OCTAVVM
Octonarium.

VERSV primo, Portio mea Domine, dixi, cuſtodire legem tuam. Poteſt hoc per optãtis ſiue deprecãtis modum legi, ad hunc ſenſum, Portio mea, ô Domine, hæc ſit, vt cuſtodire valeam legem tuam: tu hoc mihi in partẽ meam dona, vt cuſtodiam illam: vnã hanc peto à te Domine, hanc
C requiro, vt in tua ſemper obediẽtia permaneã: hæc eſt portio quã abs te in hac vita poſtulo. Vel per modum indicandi, vt ſignificet bonum cordis propoſitum, ad hunc ſenſum, Ego dixi, ô Domine, portio mea hæc eſt, vel erit: hoc in portionem vel partem meam reputo, cuſtodire legẽ tuam. Habeant alij alias partes: hæc vna eſt quam ego elegi, & in qua eſt mihi beneplacitum. Verſu quinto, Funes peccatorũ circumplexi ſunt me. Peccatorum in tertia declinatione accipiẽdum eſt, non in ſecunda, id quod tam ex Græco quàm ex Hebræo eſt euidẽs. Nam in Hebræo eſt dictio Reſchaim, in
D Græco ἁμαρτωλῶν, quorum vtrunq; ſignificat peccatores vel impios. Dicuntur autem funes impiorum, ipſæ cõgregationes, ſocietates & colligationes eorum. Vnde ex Hebræo pro funibus peccatorum, quidam ſocietates vel congregationes impiorum legunt. Verſu ſexto, Media nocte ſurgebam ad confitẽdum tibi. Præter intelligẽtiam in Elucidatione poſitam, poteſt verſus iſte ſecundũ myſticũ ſenſum etiã ad hunc modum intelligi, In mediis tribulationibus atq; aduerſitatibus, nõ deſtiti à laude tua & gratiarum actione, ſed exurgebam conſtanti & forti animo, non fractus neq; deiectus ad-

verſis, ad confitendum tibi ſuper æquiſſimis iudiciis tuis. E
Verſu vltimo, Miſericordia Domini plena eſt terra, Quòd terra plena dicitur eſſe miſericordia Domini, poteſt ad vniuerſitatem creaturæ corporalis referri. Vbique enim terrarum atq; locorum relucet Dei immenſa bonitas atq; lætiſſima miſericordia, etiam in illis creaturis quæ rationis ſunt expertes: vel ad ipſos terrę inhabitatores, creaturas rationales, quibus in omni loco prompta eſt Dei miſericordia, vbicunque terrarum ſiue locorum fuerit inuocata.

IN NONVM Octonarium. F

VERSV ſecundo, Bonitatem & diſciplinam & ſcientiam doce me. In Græco eſt χρηστότητα, primo loco, quod ſignificat benignitatem vel ſuauitatem: propter quòd, bonitatẽ iſtam interpretati ſumus affectum benignũ & ſuauem erga Deum & proximũ quo iuſtum eſſe decet. Simpliciter tamen bonitas pro bono poteſt accipi, vt ſit ſenſus, Doce me bonum. Verſu ſeptimo, Bonum mihi, quia humiliaſti me. Humiliatio iſta, ſignificat afflictionem. Valde enim vtile eſt ſanctis ſubinde à Deo humiliari, & aduerſis caſibus quaſi diſciplina paterna corripi, quemadmodum pulchrè & prolixè declarat Apoſtolus, cap. XI. Epiſtolæ ad Hebræos, adeò vt dicat adulterinos ac nothos & non filios eſſe eos, qui extra diſciplinam ſunt. Huic autem expoſitioni cõſonat apertè verſio Hieronymi, Bonum mihi, quia afflictus ſum. G

IN DECIMVM Octonarium.

VERSV primo, Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Manus Dei intellige metaphoricè, ſi velis, H ad modum artificis opus ſuum facientis manibus: vel interpretare potentiam, ſapientiam & bonitatem, quæ etiam digiti aliquando appellantur: quemadmodum diximus in Annotationibus Pſalmi VIII. in verſum illum, Videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum. Inter duo autem illa verba fecerunt & plaſmauerunt, talis poteſt aſſignari diſtinctio, vt prius ad animæ creationem, poſterius ad corporis formationem referatur, quemadmodum in Elucidatione indicauimus. Vnde ſecundum animam, quæ penitus de nouo creatur, potius Deus facit hominem vel creat, quàm

A plaſmat. Secundum corpus verò, quod de limò à Deo for-
matur,non de nihilo creatur,rectius dixerimus Deum plaſ-
mare quàm facere hominem. Nam plaſmare ſignificat fin-
gere ſiue formare, ad eum modum quo figulus de luto fin-
git opus. Pulchrè autem volens poſtulare Dei inſtructionē,
præmittit, opus illius ſe eſſe, vt quaſi debitam ſibi ſignificet
exauditionem. Iuſtum enim eſt vt opifex ſuum opus quod
formauit exornet ornatu congruo,atque cuſtodiat. Verſu
ſecundo,Qui timent te,videbunt me, & lætabuntur. Poteſt
B hoc intelligi tam de Angelis, quàm de hominibus iuſtis.
Nam Angeli ſicut gaudent ſuper vno peccatore agente pœ- *Lucæ 15*
nitentiam,ita procul dubio gaudent in bono & ſalute iuſto-
rum:homines quoq; iuſti de proximorũ bono gaudent pro-
pter charitatem, quæ facit bonum vnius eſſe alterius, atque
omnia communia quæ ad ſalutem ſpectant: quæ non æmu-
latur,non inuidet, non gaudet ſuper iniquitate(vt Apoſto- 1.Cor.15
lus ait)ſed congaudet veritati, gaudere etiam facit cũ gau-
dentibus. Verſu quarto,Fiat miſericordia tua vt conſole-
tur me. Clarius ita dici poteſt,Sit miſericordia tua mihi ad
C conſolationem, accipiam meam conſolationem ex tua mi- Rom.11
ſericordia,tua miſericordia mihi conſolationem præſtet.In
quam ſententiam legit Felix,Sit, obſecro, miſericordia tua
ad conſolandum me:vel, Sit nunc miſericordia tua vt cõſo-
letur me. Hieronymus, Sit obſecro miſericordia tua in con
ſolatione mea.In ſecunda autem parte,cùm dicitur, Secun-
dum eloquium tuum ſeruo tuo:ſubaudiri oportet quod lo-
quutus es,ad hunc ſenſum, Secundum verbum tuum quod
loquutus es ſeruo tuo: quod paucis verbis clarius expreſſit
Hieronymus,Sicut loquutus es ſeruo tuo. Verſu ſeptimo,
D Conuertantur mihi timentes te. Conuertantur mihi, poſi-
tum eſt,pro,conuertantur ad me,quomodo habet Pſalteriũ
Romanum,& Hieronymus,Reuertantur ad me.

IN VNDECIMVM
Octonarium.

VERSV ſecundo, Defecerunt oculi mei in eloquium tuum,dicentes, Quãdo cõſolaberis me?Nouo modo hîc dicitur, oculi dicentes,cum oculi nihil loqui poſſint aut dicere: ſed hæc eſt accipienda ſententia, Defecerunt oculi mei in eloquium tuum,me dicente,quando,&c.Vel ſic, Dixique,quando,&c. Verſu quarto, Quot ſunt dies ſerui tui

quando facies de perſequentibus me iudicium ? Hic verſus E
poteſt accipi vt vnicam continens interrogationem, in hunc
ſenſum , Quot dies ſunt , quibus expectare debebit ſeruus
tuus, antequam facies iudicium, &c. vel ſic, Quantū tempus
expectare debet ſeruus tuus , priuſquam facies ei iudicium
contra perſequentes? Atq; ita dies ſerui dicuntur, dies expe-
ctationis ante liberationem. Poteſt verò totus verſus æquè
conuenienter diuidi in duas partes, in hunc modum , Quot
ſunt dies ſerui tui , quibus ſcilicet in iſta permanebit affli-
ctione, deſolatione , & expectatione? & , Quando facies de
perſequētibus me iudicium? Verſu ſexto, Omnia mandata F
tua veritas. Veritas ſunt mandata Dei, id eſt, vera & maxi-
mè iuſta: quomodo alibi Pſalmo 110. dicitur , opus Dei eſſe
confeſſio & magnificentia , id eſt , confitendum & magnifi-
cum: atque iterum, Opera manuum eius dicuntur eſſe veri-
tas & iudicium, id eſt, vera & iuſta. In ſequenti autem verſu,
Paulominus conſummauerunt , idem valet quod ferè con-
ſumpſerunt, vel ferè ad nihilum redegerunt.

IN DVODECIMVM
Octonarium.

VERSV primo, In æternum Domine , verbum tuū per- G
manet in cælo . Poteſt intelligi hoc vel de ipſis cæleſti-
Pſal.148 bus corporibus, de quibus in alio loco dicitur , Statuit ea in
ſeculum, & in ſeculum ſeculi præceptum poſuit, & non præ-
teribit. Legem enim ſibi à Deo præſcriptam ab initio , ob-
ſeruatione inuiolabili cuſtodiunt. Vel de Angelis, qui in cæ-
lo ſemper Dei voluntatem abſq; tranſgreſſione cuſtodiunt:
Matth.6 propter quod noſter nos Saluator ita docuit orare, ac dice-
re, Fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra. Primæ intelli-
gētiæ ſatis fauet lectio Hebraica , in verſu tertio. Nam in
loco eius quod nos habemus , Ordinatione tua perſeuerat H
dies, in Hebręo eſt, Iudiciis tuis permāſerūt vel ſteterūt ho-
die, hoc eſt, permanſerunt & perſtant vſq; hodie tuis ordina-
tionibus: vt indicetur, cælos, Dei veritatem & terrā, Diuina
ordinatione perſtitiſſe ab initio. Verſu quarto, Niſi quòd
lex tua meditatio mea eſt. Clarius abſque, quòd, efferretur,
hoc modo , Niſi lex tua fuiſſet meditatio mea , tunc fortè
periiſſem in humilitate mea. Quemadmodū id quod in alio
Pſal.93 Pſalmo dicitur: Niſi quia Dominus adiuuit me, paulominus
habitaſſet in inferno anima mea : clarius ſic diceretur, Niſi

A Dominus adiuuiſſet me,&c.ſimiliter & illud quòd in Pſalmo 123. Niſi quia Dominus erat in nobis, cum exurgerent homines in nos, fortè viuos deglutiſſent nos. Quantum verò ad ſentētiam huius verſus, diligenter nota, optimam eſſe conſolationem in aduerſis, meditationem Diuinæ legis: cui quiſquis aſſueuerit, nihil adeò poteſt obuenire durum ſiue toleratu difficile, quod non ſic Theologicè philoſophando æquanimiter ferat. Humilitas autem hoc in loco, quomodo aliàs admodum frequēter, pro afflictione ſumitur. Vnde Hieronymus vertit, Fortè periiſſem in preſſura mea: & Felix, In afflictione mea. Verſu vltimo, Omnis conſummatio-
B nis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. Hunc verſum in Elucidatione nos ſumus interpretati ſecundum connexionem partis poſterioris cum priore, ad hunc modum, Vidi finem omnis conſummationis, nempe mandatum tuū latum nimis, vel, qui finis eſt mandatum tuum, &c. Poteſt tamen & intelligi, ſecundum diuiſionem partium, ad hunc ſenſum, Omnis conſummationis, omnis rei finitæ & conſummatæ ſiue creatæ, vidi finem, ſed tuum mandatum eſt nimis latum, finem eius nequeo comprehendere. Atque ita
C conſummatio accipietur pro ipſa re conſummata, vel pro re creata. Quidam intelligunt infinitiuum verbi ſubſtantiui, ad hunc modum, Omnis conſummationis vidi eſſe finem.

IN DECIMVMTERtium Octonarium.

VERSV primò, Quomodo dilexi legem tuam Domine: hoc eſt, quantò dilexi, ſiue quàm dilexi, vt habet Hieronymus. Explicat homo iuſtus nimium vehemens ſuū deſiderium, ad obſeruationem Diuinæ legis. Verſu ſecundo, Super inimicos meos prudentē me feciſti mādato tuo. Iſtud
D mandato tuo, eſt caſus ablatiui. Eſt enim ſenſus, Feciſti me prudentem mandato tuo, ſubaudiendo in: hoc eſt, inſtruxiſti me mandato tuo, vel docuiſti me mandatū tuum. In Græco eſt per accuſatiuum, ἐσόφισάς με τὴν ἐντολήν σου, hoc eſt, Sapientem me feciſti in mandato tuo, vel docuiſti me mandatū tuū. Hieronymus legit, Inſtruxiſti me mandato tuo: Poſſet tamē accuſatiuus ille reſolui per præpoſitionem per, ad hunc ſenſum, Feciſti me ſuper omnes inimicos prudentē, per mandatū tuū, quēadmodū in hoc eodē Octonario verſum vltimum exponit Elucidatio, A mandatis tuis intellexi.

Neque huic intelligentię vllo pacto lectio Hebraica repu- E
gnat. Secundam autem partem, quia in æternum mihi eſt, Hieronymus complet, adiiciendo ſuppoſitum, Quia in ſempiternum hoc eſt mihi. Verſu ſexto, Quia tu legē poſuiſti mihi. In Elucidatione, duplicem indicauimus intelligentiā. Priorem ſumendo ponere legem vt apud Latinos verba ſonant, pro cōſtituere legem: poſteriorem, accipiendo ponere legem, pro docere vel erudire, quemadmodum diximus in verſum primum quinti Octonarij, Legem pone mihi domine viam iuſtificationum tuarum. Atque huic magis conſonat quod ex Hebræo vertit Hieronymus, Quia tu illumi- F
naſti me, & Felix, Quia tu docuiſti me.

IN DECIMVMQVARtum Octonarium.

VERSV ſecundo, Iuraui & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ. Significatur hoc verſu firmatio iuſti ſecundum propoſitum bonum, in ſeruitute Dei & obſeruatione mandatorum eius. Firmum enim illud decretum quo proponit homo, nullo obſtante impedimento, in Dei ſemper mandatis permanere, quoddam iurare eſt, quemadmodum
Pſalm.88 in alio Pſalmo dicitur, Iurauit dominus Dauid veritatem: G
cùm tamen de iuramento expreſſo nihil alicubi legamus: ſed firmum decretum & promiſſum appellat iuramentum. Vnde poteſt coniunctio, &, accipi vt expoſitoria, vt quod ſequitur, ſtatim exponat quid velit quod antecedit, iuraui.

Verſu quarto, Voluntaria oris mei beneplacita fac domine. Fac beneplacita, id eſt, complaceant tibi, ſint tibi iucun-
Pſalm. 103 da, quemadmodum alibi dicitur, Iucūdum ſit ei eloquium meum. Voluntaria autem oris, vocat laudes ſpontaneas, & ſacrificia laudis ex corde grato deprompta: quemadmodū H
Pſalm.63 in alio Pſalmo dicitur, Voluntariè ſacrificabo tibi, & confi-
Pſalm.27 tebor nomini tuo domine. Et rurſum, Ex voluntate mea confitebor illi. Hæc ergo vltronea ex bono corde gratitudinis cantica, vocat oris voluntaria. Signanter autem oris voluntaria petit fieri beneplacita, quoniā illa potiſſimū Deo
Pſalm. 42 nouit eſſe accepta: quemadmodum in alio Pſalmo dicitur,
Pſalm.15 Immola Deo ſacrificiū laudis, & redde altiſſimo vota tua.
Pſalm.50 Ac iterum, Sacrificium laudis honorificabit me. Bonorum autem noſtrorum quia Deus non indiget, & holocauſtis non delectatur, idcirco de voluntariis oris potius quàm de

A de voluntariis manus poſtulat. Apoſtolus autem Paulus, iſta
oris voluntaria, in Epiſtola quam ſcripſit Hebræis appellat Hebr.13
fructum labiorum confitētium nomini Domini. Apud Pro- Oſee 14
phetam verò etiam vituli appellantur labiorum, dicentem
Domino, Omnem aufer impietatem, & omne accipe bonū,
& vitulos labiorum noſtrorū ſacrificabimus. Verſu quin-
to, Anima mea in manibus meis ſemper. Per animam habe
re in manibus. Elucidatio intelligit, animam diligenter cu-
ſtodire, ne perdatur, aut ne furto auferatur. Nihil enim cer-
tius cuſtodimus, quàm quod in manus tenemus concluſum.
B Poteſt tamen aliter exponi, in hunc ſenſum, Anima mea iu
giter verſatur in periculis. Ponere enim animam in mani-
bus, eſt periculo & diſcrimini vitam exponere. Nam quod
in manu quis tenet, facilè eo priuatur, ſi fortior ſuperueniat,
qui illud de manu extorqueat. Sic in libro Iudicū loquitur Iudic.12
Iephthe coram filiis Ephraim, Poſui (inquiens) animā meā
in manibus meis, tranſiuíq; ad filios Ammō, & tradidit illos
Dominus in manibus meis. Cui ſententiæ apertè conſentit
quod habet Paraph. Chald. In periclitatione fuit anima
mea, acſi fuiſſet in extremitate manus ſemper. Aut ſignifica-
C tur verſari in afflictionibus & continua miſeria: queadmo-
dum ſanctus Iob ait, Quare lacero carnes meas dentibus Iob 13
meis, & porto animā meam in manibus meis? Etiam ſi occi
derit me, in ipſo ſperabo. Quibus verbis proculdubio ſuam
deſignat afflictionem. Atq; ita in propoſito commodè poſ-
ſet intelligi, Ago quidem ego nunc iugiter in periculis &
afflictionibus malis, attamen legem tuam non trāſgredior,
non me pericula, non afflictiones à tua lege poterunt diuel-
lere: quemadmodū inſignis ille dicebat Apoſtolus, Certus Rom.8
D ſum, quia neq; mors, neque vita, &c. ſeparare nos poterit à
charitate Dei. Iterum, Animam meam derelinqui in mani-
bus meis, ſignificare poteſt quaſi animæ deſtitutionem, &
derelictionem à Dei auxilio. Quaſi nanq; in manibus meis
relinquitur anima mea, quando diuinum ei videtur ſubtra-
ctum vel elongatum adiutorium. Ac ſecundū hunc ſenſum,
indicat homo iuſtus, etiam tunc cum à Deo videtur vtcūq;
deſtitutus & ſibi derelictus, nolle ſe Dei mandata relinque
re aut tranſgredi. Rurſum, in hoc verſu intelligi poteſt liber
tas humani arbitrij, ad hunc ſenſum, Sēper quidem eſt ani-
ma mea in manibus meis, ſemper in poteſtate mea eſt ani-

ma mea: tu libertatem mihi donaſti, vt agere poſſim quod B
voluero, ſiue bonum ſiue malum, animam meam poſſum ſi
volo proiicere, perdere, ac in manus hoſtium tradere. Atta-
men legem tuam non ſum oblitus, hac libertate abuti non
volui in animæ meæ perniciem, vt malum operando eam
perderem. Verſu ſeptimo, Hęreditate acquiſiui teſtimonia
tua in æternū. Quod in Latino habetur per duas dictiones,
hęreditate acquiſiui, Gręcè vno verbo dicitúr ἐκληρονόμησα,
quod valet, hæreditaui, id eſt, hæreditate acquiſiui, vel hære
ditate poſſedi, aut pro hæreditate elegi: quod vltimum pro-
poſito melius conueniet, ad hunc ſenſum, Ego elegi pro por-
tione & hæreditate mea, non aurum, argentum, aut ſeculi
pompas, ſed tua teſtimonia, in quibus exultat cor meū, ſic-
ut in omnibus diuitiis, magis quàm in auro & topazio. Hie
ronymus ſic legit, Hæreditas teſtimonia tua in æternū, hoc
eſt, teſtimonia tua ſunt hęreditas mea in ęternū. Verſu octa
uo, Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in
Gene. 15 æternum, propter retributionem. Dixit Dominus ad Abra-
ham, Noli timere Abraham, Ego protector tuus, & merces
Ioan. 14 tua magna nimis. Et in Euangelio diſcipulis loquitur, di-
cens, Ego ſum via, veritas, & vita: vita autem proculdubio G
æterna, quæ eſt æterna ſanctorum retributio. Secundū quā
conſiderationem, rectè vir iuſtus dicit ſe inclinaſſe cor ſui
ad iuſtificationes Dei faciendas, propter illam mercedē, pro
pter illam retributionē, id eſt, propter ipſum Deum, vt illi
mereatur aliquando conſequi in præmium, illíq; perpetua
beatitudine copulari. Si verò retributionem conſideremus
vt bonum & commodum ipſius hominis, ita, Propter, nō de
bet ſignificare cauſam finalem præcipuam, quaſi velit indi-
care iuſtus, ſe mercenario amore diligere Dominū, qui pro
pter ſemetipſum potiſſimum eſt diligendus. Debet autem H
præpoſitio propter, accipi tantùm vt denotet finem minus
principalem ſiue occaſionalem, & finem potius quendam
ex fine præcipuo conſequentem, quàm ex agentis intentio-
ne ſpectatū. Iuſtus enim in omni operatione ſua bona, præ-
cipua intentione Deum ſpectat, quem propter ſe diligit, cui
propter ſemetipſum placere deſiderat & conatur. Merces
verò & retributio fœlicitatis æternæ, ex Dei bonitate con-
ſequitur, & contingit omnibus qui Deum ſibi fide & bonis
actionibus demeruerint. Nos illud in Elucidatione expreſ-
ſimus,

A ſimus,ita dicentes, Neque id ſine retributione : loco eius
quod eſt in textu,Propter retributionem.

IN DECIMVM QVINtum Octonarium.

VERSV quarto,Suſcipe me ſecūdum eloquium tuum.
Poteſt hic accipi ſuſcipe,pro defende vel ſuſtenta:quē-
admodum ſolet frequenter accipi ſuſceptor, pro defenſore
vel ſuſtentatore. Cui conſonat quod vertit Hieronymus,
Confirma me ſecundum verbum tuum.Felix ſimiliter,Con
firma vel ſuſtenta me. Verſu ſeptimo, Præuaricantes repu
B taui omnes peccatores terræ. Videtur mihi Propheta hoc
loco indicare velle vilitatem peccatoris, ſecundum quam
pro nihilo venit æſtimandus:vt hic ſit ordo, Omnes pecca-
tores terræ ego reputaui præuaricantes, id eſt vt mendaces,
vt infideles tranſgreſſores pro nihilo computaui.Neq; ma-
lè huic conſonat quod ex Hebræo legit Hieronymus, Ve-
lut ſcoriam computaſti omnes peccatores terræ, vbi ad
Deum ſermo dirigitur,id eſt,tanquam nihilum,& rem nul-
lius pretij reputaſti omnes peccatores terræ.

IN DECIMVM SEXtum Octonarium.

C
VERSV ſexto, Tempus faciendi, Domine. Gerundium
illud faciendi, duplicem facit ſententiam, ſecundum
quod duobus modis poteſt reſolui. Primum quidem, ad
hunc modum, Tempus eſt vt ego faciam,ſupple legē tuam.
Nam alij eam diſſipant & præuaricantur. Et vtiq; iam tem-
pus eſt,quo iuſti faciant legem Dei.Nunc enim ſi præcepta
Dei cuſtodiant, beatam retributionem vitæ æternæ procul
dubio conſequentur de manu Domini. Altera intelligentia
hæc eſt, Tempus eſt vt facias tu Domine, id eſt, vt impleas
D quæ poſtulo, vt me adiuues, vt mihi facias miſericordiam,
vt mihi des intellectum,& cætera,quæ in verſibus præcedē-
tibus ſunt poſtulata. Atq; hunc poſteriorem ſenſum mani-
feſtè ſequitur verſio Hieronymi, quæ ſic habet, Tempus eſt
vt facias Domine. Priori verò magis conſonat quod habet
Paraphraſis Chaldaica,Tempus eſt faciendi volūtatē Dei.

IN DECIMVM SEPTImum Octonarium.

VERSV tertio,Os meum aperui,& attraxi ſpiritū. Spi
ritus capitur pro vitali aura, ſiue flatu corporeo,qui

attrahitur reſpirando. Vnde Hieronymus vertit, Os meum E
aperui & reſpiraui. Quod autem in ſequenti verſu dicitur,
Secundum iudicium diligentium nomen tuum, poteſt exponi dupliciter: vel ſecundum iudicium quo iudicas de diligentibus nomen tuum, id eſt, ſecundum eum modum, quo ex iudicio tuo agis cum ſeruis tuis qui te diligunt. Aliter ad hunc modum, Aſpice in me, & miſerere mei, ſecundum quod iudicant & volunt illi qui diligunt nomen tuum, hoc eſt, ſecundum quod bonum iudicabunt, & bonum videbitur illis qui zelant tuam gloriam, non ſecundum iudicium
& voluntatem illorum qui ſuam quęrunt gloriã, qui meam F
perditionem magis optant quàm ſalutem. Verſu octauo, Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Exitus, id eſt, emanationes vel riuos ſiue fluenta lacrymarum. Vnde Hieronymus, Riui aquarum fluebant de oculis meis: & Felix, Riui aquarum emanauerunt ab oculis meis. Vel ſic, Riuos aquarum produxerunt oculi mei. In ſecunda autem parte, cum dicitur, Quia non cuſtodierunt legem tuam, ſuppoſitum non exprimitur, ſed debet intelligi, peccatores. Oculi enim viri iuſti deducunt lacrymas, propter tranſgreſſio-
nes impiorum: quemodo de Samuele legimus, quòd luge- G
1.Reg.15 bat Saul. Ille enim exitus deducebat aquarum, eo quòd hic
1.Cor.13 non cuſtodiſſet legem Domini. Charitas enim (vt ait Apoſtolus) non gaudet ſuper iniquitate, ſed deflet magis: quemadmodum ſuper veritate non dolet, ſed congaudet eidem: & quomodo falſa iuſtitia habet ſeueritatem condemnationis, ita vera iuſtitia benignitatem habet compaſſionis.

IN DECIMVM-octauum Octonarium.

VERSV ſecundo, Mandaſti iuſtitiam, teſtimonia tua, &
veritatem tuam, nimis. Orationem iſtam ad hunc mo H
dum cõſtrue, vt accuſatiuus ille, teſtimonia tua, cũ aliis duobus, iuſtitiam & veritatem, coniũgatur per appoſitionẽ, hoc ordine, Tu mandaſti nimis teſtimonia tua, iuſtitiã & veritatem: hoc eſt, quæ teſtimonia ſunt iuſtitia & veritas. Vel mandaſti nimis iuſtitiã & veritatẽ tuam, teſtimonia tua, hoc eſt, quæ iuſtitia & veritas eſt teſtimonia tua. Quam conſtructionem aliquãto etiam commodius ſuſcipiet oratio, ſi pronomen, tuam, ſecundo loco omittatur, quod neq; in Hebręo, neq; in Græco legitur. Quod autem in verſu ſequenti ſub-
iungi

A igitur, Tabeſcere me fecit zelus meus, quia obliti ſunt ver-
ba tua inimici mei, illi cõſonat quod in præcedẽti octona-
rio dictũ eſt, Exitus aquarũ deduxerunt oculi mei, quia nõ
cuſtodierũt legem tuã. Et iterum in alio Pſalmo, Nõnne qui Pſal.138
oderunt te dñe, oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebã?
Perfecto odio oderam illos, inimici facti ſunt mihi. Verſu
quarto, Ignitum eloquium tuum vehementer: id eſt, igne
examinatum vel probatum. Græcè enim eſt πεπυρωμένον,
quod alibi vertitur, igne examinatum, vt Pſalm. 11. Eloquia
domini caſta, argentum igne examinatum: vbi eadem di-
B ctio ponitur. Et in Pſalm. 16. Igne me examinaſti, verbum
correſpondens ponitur. Atque in hunc ſenſum vertit Hie-
ronymus, Probatus ſermo tuus nimis: & Felix, Examinatum
eloquium tuum nimis. In verſu autem ſequenti, pro adole-
ſcentulo, Hieronymus & Felix vertunt paruulum, quod in
idem recidit. Vtrunque enim humilitatem ſignificat.

IN DECIMVMNONVM Octonarium.

VERSV tertio, Præueni in maturitate. Felix, Præueni
C crepuſculum, id eſt, primũ mane anteuerti. Hierony-
mus à verbis aliquantulũ recedens, ſententiã ita ex-
preſſit, Surgebam adhuc in tenebris. Verſu ſeptimo, O-
mnes viæ tuæ veritas. Melius eſt, vt viæ Dei intelligantur
præcepta. Vnde ex Hebræo Hieronymus & Felix vertunt,
Omnia mandata tua veritas, & ſimiliter habet Pſalterium
Romanum. Verſum autem ſequentem, Initio cognoui de
teſtimoniis tuis, quia in æternum fundaſti ea. Clarius ali-
quanto legit ex Hebræo Hieronymus, A principio noui de
teſtimoniis tuis, quòd in æternum fundaueris ea. Valet au-
D tem illud à principio, acſi dicas, Primum omnium, ante o-
mnia, vel in primis hoc cognoui, quaſi maximè obuium, &
cognitu facillimum.

IN VIGESIMVM Octonarium.

VERSV primo, Vide humilitatẽ meã. Humilitatẽ pro
afflictione accipit verſio Hieronymi, quę pro humili
tate habet afflictionẽ. In ſequẽti autẽ verſu quod no
ſtra lectio habet, Iudica iudiciũ meũ, clarius vertit idẽ, Iu-
dica cauſam meam. Hoc enim eſt iudicare iudiciũ, cauſam
abſol

abſoluere. Verſu octauo, Principium verborum tuorũ veri- E
tas. In Hebræo eſt, Caput verborum tuorum: & eadem eſt
ſententia, quandoquidem pro principio caput ponimus,
quemadmodum à capite ad calcem vſque dicimus, id eſt à
Eccleſ.32 principio ad finem vſq;. Et apud Sapientem dicitur, Adole-
ſcens ſi interrogatus fueris, habeat caput reſponſum tuum,
id eſt principium tibi cõgruum & ordinatum ſermonis tui
conſtitue, vt non præcipites ſermonem, quaſi temulentus
vel temerarius, neſciens vnde ſumas exordium, ſed quicquid
in buccam venerit, abſque præuia meditatione proferens.
Intelligitur autem hæc oratio, Principium ſiue caput ver- F
borum tuorum veritas, variis modis. In Elucidatione ita ſu
mus interpretati, Omnium verborum Dei, veritas prima eſt
principium, eſt origo & fons, quoniam à veritate Dei proce
dunt cuncti ſermones eius: éſtq; ipſa increata veritas, omniũ
ſermonum Dei caput atque fontale principium. Alij ſic in-
terpretantur, A capite & initio rerum vſque in ſeculum, o-
mnia dicta, facta & iuſſa tua ſunt veritas. Alij ſic, Caput ſta-
tim & initium omnium verborum tuorum, dictorum atque
factorum, veritas atque iuſtitia eſt.

IN VIGESIMVM PRImum Octonarium. G

VERSV quartò, Septies in die laudẽ dixi tibi. Septena-
rius in ſcriptura ponitur pro pleno numero, vt quod
ſepties factum dicitur, perfectè & integrè factum ſignifice-
Pſalm.11 tur. Veluti cum in Pſalmo alio dicitur, Eloquia domini elo
quia caſta, argentum igne examinatum, probatum terræ,
purgatum ſeptuplum, ſiue ſeptem vicibus: id eſt, plenè & per
fectè purgatum, & quantũ purgari poteſt. Et rurſum, Redde
Pſalm.78 vicinis noſtris ſeptuplum, in ſinu eorum: id eſt, perfectam il-
lis da retributionem, & ſuis demeritis bene condignam. Ita H
& hîc ſepties dicere laudem, ſignificat perfectam, integram,
& continuam ſiue perpetuam laudem dicere, vel laudẽ mul
tiplicem & copioſam. Iudicia autem iuſtitiæ, indifferenter
accipi poſſunt, vel præcepta ipſa quæ in iuſtitia diſpoſuit, vel
diſpoſitiones diuinæ voluntatis, ſecundum quas iuſtè ope-
ratur omnia. Vtraque enim ſunt copioſa laudis materia.
Verſu quinto, Pax multa diligentibus legem tuam, & non
eſt illis ſcandalum. Quomodo pax multa ſit iis qui diligunt
Deum & legem eius (non eſt enim amor alterius ſine alte-
ro)

A ro) & quomodo nullum ſit illis ſcandalum, in Euangelica parabola dominus declarat, dicens, Omnis qui audit verba Matth. 7 mea, & facit, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuã ſupra petram, & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & nõ cecidit. Fundata enim erat ſupra petram. Hoc ſcilicet eſt, pacem multam & ſecuritatem habere diligentes legem domini, & nullũ eſſe illis ſcandalum, ex nulla parte eſſe illis ruinam, quantæcunque tandem cõmotiones exurrexerint. Facit enim amor legis Dei, hominem in bono fixum: & ſic hu-

B manum ſpiritum Deo adglutinat, vt nulla vi poſſit ab illo duelli. Propter quod clamabat ſanctus Apoſtolus, Quis Rom. 8 nos ſeparabit à charitate CHRISTI? tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas, &c. ac deinde, Certus ſum enim, quia neq; mors, neque vita, &c. poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in CHRISTO IESV domino noſtro.

IN VIGESIMVM SECVNdum Octonarium.

VERSV tertio, Eructabunt labia mea hymnum: id eſt, loquentur labia mea laudem, vel effundent ſiue ef-

C fluent laudem. Quod autem ſequitur, Cùm docueris me iuſtificationes tuas, poteſt accipi ſecundum cauſalitatem, vt ſit ſenſus, Quia tu docuiſti me mandata tua. In quam ſententiam habet lectio Hieronymi, Fundent labia mea hymnũ, docebis enim me præcepta tua. Verſu quinto, Fiat manus tua, vt ſaluet me. Clarius id legit Hieronymus, ſecundum eandem ſententiam, Sit manus tua auxiliatrix mea: & Felix, Sit vel fiat manus tua vt auxilietur mihi. Verſu ſeptimo, Iudicia tua adiuuabũt me. Verum hoc eſt, ſiue de præceptis intelligas, vt exponit Elucidatio, ſiue de diſpoſitionibus di-

D uinæ voluntatis. Iudiciorum enim Dei attenta conſideratio confortat & conſolationem præbet iuſtis. Oblectat enim pios animos conſideratio illius ſummæ & admirabilis æquitatis, quam in cunctis Dei præceptis aduertunt. In ſequenti autem vltimo verſu, ouem quæ periit, intellige ouem perditam, quomodo vertunt Hieronymus ac Felix.

CENTESIMIDECIMINONI PSALMI ARGVMENTVM.

IN hoc Pſalmo vir iuſtus peruerſorum ſuggeſtiones formidans, à domino (à quo & aliàs ſe meminit exauditũ) poſcit auxiliũ: &

inter

interrogatus quid ſibi in remedium dari poſtulet , ſagittas poſcit at- E
que carbones vaſtatorios , quibus contra linguas iniquas & doloſas
ſeſe poſſit defendere , & ea quæ forſitan ab illis ſuperſeminari conti-
gerit malarum cogitationum atque affectionum zizania , carbonum
igne adurere atque deuaſtando conſumere. Poſt quod ſuam proli-
xam peregrinationem & longum defleat incolatum in medio praua-
rum: qui pacis veræ oſores , iuſtum etiam ea quæ pacis ſunt quæren-
tem , multipliciter ſine cauſa oppugnant.

CENTESIMIDECIMINONI
PSALMI ELVCIDATIO.

1 *Ad do-* POSITVS in afflictionibus & perſecutionibus, F
minum cum ſiue corporalibus ſiue ſpiritualibus, ex corde
tribularer inuocaui dominum in auxiliatorem meum:
clamaui: * & ipſe non deſpexit ad ſe clamantem , ſed
* *& exau-* pro ſua benignitate ſalubriter magis exaudi-
diuit me. uit. 2 Confiſus verò in ſolita tua miſericordia, quam fre-
2 *Domine* quenter fui expertus, etiam nunc ad te clamo , domine, de-
libera ani- precans vt pauperculam meam animam non patiaris ſedu-
mã meam à ci, aut in conſenſum pertrahi malitiæ, ab iis qui praua & ini
labiis ini- qua, aut etiam fraudulenta in dolo mihi loquuntur, propo G
quis , & à nunt , ſuadent , & ſuggerunt : hoc eſt, ab impiis dæmonibus
lingua do- & peruerſis hominibus, qui meam animam ſuis doloſis lin-
loſa. guis conantur perimere. VOX INTERROGANTIS.
Rom.1 3 Quid verò eſt, ô homo, ô anima meticuloſa, quod tibi da
3 *Quid de-* ri poſſit, aut quid tibi dari optas? & quid eſt quod tibi exhi-
tur tibi, aut beri aut præſtari poſſit , veluti in præſeruationem contra
quid appo- doloſas malignorum ſuggeſtiones? VOX RESPONDEN-
natur tibi, TIS. 4 Opportunum remedium mihi videntur diuini ſer-
ad linguam monis eloquia , ſiue per internam inſpirationem efficaciter
doloſam? immiſſa , ſiue per ſcripturas ſanctas , aut homines diuinos H
4 *Sagittæ* per adhortationem, ſeu cõmonitionẽ externã fideliter pro-
potentis a- poſita : quæ ſunt veluti ſagittæ viri potentis nimium acutæ,
cutæ. penetrantes intima cordium (eſt enim ſermo Dei viuus &
Pſal.44 efficax , & penetrabilior omni gladio ancipiti) quibus ani-
Hebr.4 ma ſalubriter transfixa conſentire non poteſt iniquis ſugge
ſtionibus, & quas iaculando in hoſtes facili opera eos vale-
mus perimere , déque eis victoriam reportare: * quæ diuini
* *cum car-* ſermonis eloquia etiã ſunt velut carbones igniti , facilè de-
bonibus de- uaſtare, exurere, & conſumere potentes de cordibus fideliũ
ſolatoriis, ſpinas omnes & tribulos , & omne loliũ malarũ ſuggeſtio-
num

A rum atq; prauarum affectionum, quas eis terra ipſorũ ger-
minauit, ſiue quas illi ſuggeſſerint atque immiſerint. 5 Af-
flictio & dolor eſt mihi quòd peregrinatio iſta vitæ meæ ſu
per terram nimium ſit prolongata atque protracta, propter
deſiderium eius patriæ, quam expecto poſt finem huius mi-
ſeriæ: habitatio mea in hoc mundo, in medio peccatorum
eſt, qui ſunt habitatores Cedar, id eſt, viuentes in nigredine,
obſcuritate, & tenebris infidelitatis, ac peccatorũ cætero-
rum:* atq; inter hos multum ac diu perdurauit vita mea, vi
ſa eſt animæ meæ admodũ prolixa hæc peregrinatio. 6 In
B medio eorũ qui veræ pacis (quam ſola parit iuſtitia) ſe mon
ſtrabant oſores, quíq; malitiis, iniuſtitiis & contentionibus
oblectabátur, ego ſtudebam pacificum exhibere meipſum,
cum omnibus hominibus (quantum quidem in me erat)
pacem habere cupiens: * & cum illis loquerer quæ pacis &
iuſtitiæ erant, pro bono malum reddentes, mihi loqueban-
tur malè, & pugnam, cõtumelias ac perſecutiones parabant
mihi, ſine cauſa iuſta, abſque vllo meo merito.

*5 Heu mihi, quia incolatꝰ meus prolongatus eſt, habitaui cum habitantibus Cedar: *multum incola fuit anima mea.*
6 Cum his qui oderunt pacem eram pacificus: Rom. 12
** cũ loquebar illis, impugnabant me gratis.*

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumdecimumnonum.

C VERSV tertio & quarto, Quid detur tibi aut quid ap-
ponatur tibi, ad linguam doloſam? Sagittæ potentis
acutæ cũ carbonibus deſolatoriis. Duo iſti verſus à diuerſis
diuerſimodè exponuntur. Quidã enim in bonum intelligũt,
vt verſus tertius ſit verbum interrogantis, vtpotè vel Dei ad
hominem, vel hominis ad ſuam ipſius animam: verſus au-
tem quartus ſit reſponſio de tribulatione clamãtis ad Deũ,
pro auxilio. Iuxta quem modum nos in Elucidatione præſen
tem locum enarrauimus: per ſagittas potentis, intelligentes
D eloquia Dei, de quibꝰ & in alio Pſalmo dicitur, Sagittæ tuæ Pſalm. 44
acutæ, populi ſub te cadent in corda inimicorum regis: quæ
eadem ſimiliter appellari indicauimus carbones deſolato-
rios, quòd (iuxta alium prophetã) verba Dei ſint quaſi ignis, Hiere. 23
quibus nimirum abſumuntur mala omnia purgantúrque &
perficiuntur corda filiorum hominum: quemadmodũ ignis
metalla purgat & omnem ſcoriam omnémque rubiginem
abſumit. Poterimus tamen non parũ cõmodè per carbones
deſolatorios intelligere honeſta ſanctorũ exempla, quibus
veluti ignitis carbonibus, ſanctæ æmulationis feruor in pro-
ximis ea conſiderantibus ſuccenditur, vt abſumatur à corde
omnis

omnis vitiorum rubigo. Atque ita in hoc vnó verſu duplex E
cótra linguas doloſas poſtulatur remediũ, nempe diuinorũ
eloquiorũ ignitæ ſagittæ,& bonorum honeſta exempla ze-
lo ſancto feruentia: quibus duobus nihil inueniri poteſt ef-
ficacius cótra linguas doloſas, ad effugiẽdas ſcilicet atq; de
pellẽdas cunctas prauorũ malas ſuggeſtiones, aut retunden-
das doctrinas peſtiferas. Alij verò duos iſtos verſus in malũ
exponunt, vt verſus tertius ſit vox hominis per querimoniã
ſeipſum vel ſuam animã alloquentis, in hunc ſenſum, O ani-
ma mea quid tibi dari poſſit, vel apponi, ad linguã doloſam?
quid adhuc mali poſſet ſuperaddi? quid tibi ad hanc peſtem F
aliud mali poſſet adiici? quaſi dicat, Nihil magis peſtiferum,
nihil magis noxiũ tibi, ô anima mea, poſſit occurrere. Nam
lingua doloſa ſiue (vt in Hebræo eſt) lingua fraudis & men-
dacij peſſimũ malũ eſt. Ac iuxta hunc ſenſum, verſus qui
e veſtigio ſubiungitur de lingua fraudis vel lingua doloſa,
debet ſecundum conſequẽtiam intelligi in hũc modũ, Lin-
gua illa doloſa eſt ſicut ſagittæ potentis acutæ, & ſicut car-
bones deſolatorij. Nam quomodo ſagittæ acutæ cum à po
tẽte & valido homine iaciũtur, infiguntur profundiſſimè, &
ad intima vſq; penetrãt: ſic lingua doloſa ſæuit valdè, & læ- G
dit vſq; ad intima hominẽ, cui infixa fuerit: id eſt, cui præua
luerit. Ac rurſum, quomodo carbones vehemẽter accẽſi, inti
méq; igniti, fortiter adurũt vel leuiter cõtingẽtes: ſic lingua
doloſa facilè magnũ gignit incendium in iis quos ſua pra-
uitate cõtigerit. Quibus non malè cõſonat, quod de lingua
Iacobi 3 praua ſanctus Iacobus pulchrè ſcribit in Epiſtola ſua cano
nica: Lingua (inquit) modicum quidẽ membrum eſt, & ma-
gna exaltat. Ecce quantus ignis, quàm magnã ſyluã incendit.
Et lingua, ignis eſt, vniuerſalitas iniquitatis. Lingua conſti-
tuitur in mẽbris noſtris, quæ maculat totum corpus, & inflã H
mat rotam natiuitatis noſtræ, inflãmata à gehenna. Omnis
enim natura beſtiarũ & volucrium, & ſerpentũ, & cæterorũ,
domantur & domita ſunt à natura humana: linguam autem
nullus hominum domare poteſt, inquietum malum, plena
mortifero veneno. Hęc de mala lingua ſanctus Iacobus Apo
ſtolus. Verſu penultimo, Hei mihi, quia incolatus meus
prolõgatus eſt. Circa id quod ait vir iuſtus ſuũ incolatũ eſſe
prolongatum, & multum incolam fuiſſe animã eius, aduer-
te, quòd dies huius vitæ, quibus viuimus ſuper terrã, tametſi
breues

A breues ſint iuxta veritatem,& numerò pauciſſimi: iis tamen qui ſuam hoc in mundo peregrinationem intelligunt, longi ac multi nimis videntur, propter tædium præſentis militiæ, & deſiderium patriæ cæleſtis, ad quam pergere ſe cognoſcunt. Quemadmodum enim peruerſis, omnis duratio vitæ humanæ quantumuis ſit diuturna nimium breuis æſtimatur, propterea quòd in malitia & delitiis huius ſeculi oblectantur & gloriantur, ſpémque omnem in hoc mundo habent repoſitam: ita iis quibus præſentia vileſcunt, & æterna ſunt in deſiderio, omnis duratio vitæ huius prolixa
B reputatur.

CENTESIMIVIGESIMI PSALMI ARGVMENTVM.

QVi in priori Pſalmo iniqua timebat labia, ſuúmque deflebat incolatum, nunc ad Deum cæli oculos leuat, pro cæleſti impetrando auxilio: móxque à verſu tertio ſe in ſpiritu conuertens ad eum qui huiuſmodi fuerit, ſecuritatem diuinæ promittit cuſtodiæ, qua & in die & in nocte, ingrediens & egre-
C diens, erit ab omni malo præſeruatus quiſquis ad Deum plena fiducia leuat oculos. Aut poſſunt omnia quæ poſt ſecundum verſum ſequuntur vſque in finem, accipi tanquam dicta à Spiritu ſancto, vt poſtquam de ſua ſpe homo loqui cœperit duobus verſibus, mox reſponſionem audiat Spiritus ſancti interius loquentis, tutámque Ioan.16
cuſtodiam & firmam in omnibus protectionem in ſe ſperantibus pollicentis, aut etiam pro eiſdem poſtulantis. Siquidem Spiritus ſanctus in fidelium ſuorum cordibus non ſolùm quæ ventura ſunt annuntiat, ſed etiam pro Sanctis poſtulat ſecundum Deum, & Rom.8
gemitibus inenarrabilibus interpellat pro eis. Vel intelligatur iuſtus ipſe vt ſibiípſi loquens, bonáque & prædicens & imprecans. Eſt
D enim hoc in Pſalmis non infrequens, vt homo vel ſuam animam vel ſeipſum alloquatur. Ad animam quidem Pſalmo LXI. *Veruntamen Deo ſubiecta eſto anima mea. Et alibi, Quare triſtis es anima mea? Spera in Deo, &c. Ac rurſum, Conuertere anima in requiem tuam. Ad ſeipſum verò Pſalmo* CXV. *Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Et iterum, Expecta dominũ, viriliter age, &c.*

CENTESIMI VIGESIMI E

PSALMI ELVCIDATIO.

*1 Leuaui oculos meos in montes: * vnde ueniet auxiliũ mihi.*

2 Auxiliũ meum à domino, qui fecit cælum et terram.

*3 Non det in commotionem pedem tuum: *neque dormiet qui custodit te.*

4 Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit Iſraël.

*5 Dominus cuſtodit te: * Dominus ꝓtectio tua ſuper manũ dexteram tuam.*

6 Per diem ſol non vret te, neq; Luna per noctem.

CVM me in peregrinatione hac, in medio ge-
nerationis prauæ ad huc poſitũ, peruerſorum
hominum preſſerit malitia, hæc mihi eſt vni-
ca conſolatio, attollere ad cælum oculos mẽ-
tis meæ, illúcq; ad montes æternos (in quibus
diuina inhabitat maieſtas) ſpem omnem & orationem di-
rigere: * inde enim ſcio mihi certiſſimum atque ſecurum
dari poſſe auxilium: quemadmodum & dandum ſpero, & a-
liunde venire non poſſe credo. 2 Auxilium meum omne F
quod expecto, ab illo expecto, & ab illo vẽturum ſpero po-
tentiſſimo domino, qui cælum & terram ſolo verbo condi-
dit, & quæ in eis ſunt vniuerſa: propter quod, nihil dubito
quin & mihi poſſit, ac etiam veſit poſtulanti, libens præbe-
re gratiæ ſuæ auxilium. 3 Et tu quiſquis es, qui ſic in plena
fiducia cæleſtis auxilij ad dominum leuas oculos, confidito,
atque ſecurus eſto. Non enim patietur ipſe in quo habes fi-
duciam, commoueri au labi greſſus tuos in mortem aut
mortale peccatum, ſic vt ab eo iterum non reſurgas: * & is
qui te in ſuam cuſtodiam ſuſcepit, in quo confidis omnipo- G
tens Deus, non erit in tui cuſtodia negligens, ad modum ho
minum dormitantium, ſícq; ſuam cuſtodiam nõ debitè ob-
ſeruantium. 4 Nequaquam enim ad modum pigrorum
hominum aut fatigatorum ipſe dormitabit, neq; vel leuiſ-
ſimo ad tempus occupabitur ſomno, ipſe qui eſt cuſtos po-
puli ſui, omnium qui veri ſunt Iſraëlitæ, veríque fideles, ſed
omnis inertiæ, ſomni aut fatigationis expers, in tua cuſtodia
peruigil ſemper & attentus, propter quod formidare nõ de-
bes de eius cuſtodia. 5 Quod ſi de potẽtia quæris tui, en do
minus eſt cæli & terræ creator potẽtiſſimus, qui te cuſtodit: H
* ipſe tibi pugnanti cõtra aduerſarios eſt veluti ſcutũ, pro-
tectio atq; obumbratio, ſuper dexterã manum tuam, ſic te
ſua protectione cuſtodiens, vt nocumentũ ab hoſte accipere
non queas. 9 Ita autẽ diligens & aſſiduus erit cuſtos tui, vt
neq; per diem te permiſſurus ſit à ſolis æſtu exuri, neque per
noctem à lunæ algoribus affligi: ita vt nec in proſperitatis
tẽpore, in quo vt in die ſerena vidẽtur omnia, tibi nocere va-
leant hominũ laus & honorificẽtia, cæteráq; huiuſmodi, ne-
que item in aduerſitatis tẽpore (quãdo vt in nocte luna do-
minans

A minante, triſtia ac nubila ſunt omnia) paupertas, egeſtas,
afflictio, contemptus, conuitia, cæteraq; huiuſmodi, quæ in
aduerſis obuenire ſolent. 7 Quid multis eſt opus? Domi- *7 Dominus*
nus ipſe te cuſtodiet in vniuerſum ab omnibus malis, ſicq; *cuſtodit te*
præſeruabit, vt nihil tibi verè malum contingat: * ſpiritum *ab omni*
tuum & vitā animæ tuæ ipſe diligentiſſimè fideliſſiméq;, vt *malo:*
rem pretioſiſſimam, & ſibi multo chariſſimam, cuſtodiet: vt * *cuſtodiat*
eam & à peccatorum morbis, & in ſempiternū à morte da- *animā tuā*
mnationis ſaluet in vitam æternam. 8 Precor magnum & *dominus.*
omnipotentem Dominū, vt omnes quicunq; ſunt veri fide- *8 Dominus*
B les ſperātes in eum, quaſi pater & paſtor cuſtodire ac præſer *cuſtodiat in-*
uare dignetur ab omnibus verè noxiis, introeuntes & exeū- *troitū tuum*
tes: hoc eſt, in omnibus actionibus ſiue interioribus ſiue ex- *& exitum*
terioribus quocunq; ſe verterint, à modo vſq; in ſempiter- *tuū, ex hoc*
num, ita vt diuina eos protegente gratia, nihil eis mali con- *nunc et vſq;*
tingat in perpetuum, ſicq; tandem ad plenitudinem pertin- *in ſeculum.*
tingant bonorum omnium in gloria cæleſti, Amen.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumvigeſimum.

C VERSV primo, Leuaui oculos meos in mōtes. Per mon
tes rectè etiam intelligi poſſent ſancti Angeli, cæteriq;
beati ſpiritus, qui ſunt in conſpectu Dei, ad quos tanquā ad
aduocatos quoſdam generis humani amantiſſimos, pro pa-
trocinio recurrūt qui Deum quærūt protectorem: non quaſi
per ſe ipſi ſalutem dare aut auxilium poſſent (ſiquidem do-
mini eſt ſalus, & ſine eo nemo quicquam poteſt efficere) ſed Pſalm.3
vt illorum precibus cōmēdati, & adiuti ſuffragiis, facilius di Ioan.15
uinam valeamus protectionē impetrare: atq; hoc modo in
illis expectamus venturū auxiliū. Cæterū is à quo, vt prima-
D rio auctore & datore, munus cęleſtis auxilij debet expectari,
Deus eſt cæli & terræ creator omnipotēs. Propter quod non
in illis montibus quieſcit, ſed quantocyus ſubiungit, dicens,
Auxiliū meum à Domino, qui fecit cælum & terram. Sic in
Pſal. 124. poſtquam de montibus dixiſſet, Montes in circuitu
eius, e veſtigio annectit, Et Dominus in circuitu populi ſui.
Verſu tertio & vltimo, Non det in conmotionem pedem
tuum. Quæ hic per modum precandi dicuntur aut optandi,
quantum ex Hebræi ſermonis virtute, poſſent ſimiliter vt
alia inibi poſita verba in futuro tēpore indicatiis modi legi.

Non dabit neq; dormitabit, dominus cuſtodiet. Et plenius E
eſt, quantum ad ſententiam, vt quæcunque à verſu tertio in finem vſq; dicuntur, ſic accipiantur, vt ſimul & precando & prænunciando dicta. Nam Sancti ſpiritus aut etiam viri iuſti per ſpiritum bona precatio, parum abeſt à prænuntiatione: & ſic precari, penè prædicere eſt, propter rectitudinem diuinæ exauditionis, in iis quæ ſecundum Deum à ſpiritu poſtulantur. Verſu ſexto, Neque Luna per noctem. Non debet repeti Vret ex præcedenti particula. Luna enim neminem vrit: ſed intelligi debet Percutiet, affliget, aut nocebit, aut ſimile quippiam. Felix in ſua verſione pro Vret ponit Per- F
cutiet, quod verbum vtrique parti conuenit.

CENTESIMI VIGESIMI PRIMI PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte viri iuſti ad cæleſtem Hieruſalem exprimit deſiderium, cuius vel ſolo auditu priuſquam quid ſit detur percipere, fidelis animus lætatur, piæ affectionis pedibus ſubinde illuc aſcendens, quò ſecundum carnis corpulentiam nondum datur mortali pertingere. Ad Hieruſalem verò ſe conuertens verſu tertio modum ædificationis eius, & ineffabilem illam quæ inter G
beatiſſimos ciues eſt mutuam communionem deſcribit: ſuæ ſpei deinde rationem reddens, propter eos qui iam illuc priores in teſtificationem ſubſecuturorũ ſunt ingreſſi, quorum nonnullos (nempe Apoſtolos) etiam iudiciariæ ſedis gloria eſt dignatus, ſuper domum Dauid iudices eos conſtituens. Poſt hæc, verſu ſexto & ſeptimo, ponitur eius qui adhuc peregrinatur ſupplicatio ad cæleſtis patriæ ciues, vt quæ verè ſunt bona, & quæ ad pacem faciunt, à Deo poſtulent pro ſanctis. Cui humili ſupplicationi verſibus duobus nouiſſimis benigna adhibetur reſponſio à cæli ciuibus, ad ea quæ bona ſunt pro militantibus poſtulanda ſeſe iuſta ratione paratos aſſerentibus. H

CENTESIMI VIGESIMI PRIMI PSALMI ELVCIDATIO.

1 *Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi: * in domũ domini ibimus.*

GAVDIO magno gauiſus eſt ſpiritus meus, propter gaudioſiſſima illa nuntia, quæ mihi partim exteriori Chriſti, Apoſtolorum, aliorúmq; fidelium veritatis prædicatorum magiſterio ſunt annuntiata, partim interna ſpiritus vnctione facta ſunt credibilia: * nimirum quòd in domum domi

A domini, in ſupernam illam ac multo beatiſſimam Hieruſa-
lem (à qua multis annorum ſeculis exulauit, propter præ-
uaricationem, genus noſtrum) aperta per Chriſtum porta,
ſimus ingreſſuri, quicunq; credituri ſumus in nomine eius,
beatiſſimiſq; angelicis ſpiritibus illic cōiungendi. Nunquid
non hæc iuſtiſſima nobis eſſe debet lætitiæ cauſa? 2 Præ — *2 Stantes*
nimio deſiderio quo à te ferimur, ô præcellentiſſima domus — *erant pedes*
domini, etiā nunc, donec hîc in terra quaſi in exilio & pere- — *noſtri:*
grinatione conſiſtimus, leuamus nōnunquā in cæleſtes man-
ſiones vires ſpiritus noſtri: & licet carne in terra poſiti, mēte — 1.Cor.13
B tamen & affectu volūtatis terras relinquimus, ſubinde & in — Pſal.145
cęlos aſcēdimus:* ſicq; velut in atria tua, inq; anteriora tua — * *in atrijs*
pertingimus, ô ciuitas ſancta Hieruſalem, veluti per rimu- — *tuis Hieru-*
las quaſdam, & per ænigmata cōtemplantes ea quę gerūtur — *ſalem.*
in te: ſed in interiora inq; cubilia ipſa (in quibus exultāt ſan
cti ciues tui, qui iam intra te recepti ſunt) nequaquā adhuc
peruenire poſſumus. Imò neq; in ipſis tuis atriis ſedere no-
bis aut habitare permittit carnis noſtræ fragilitas, ſed tantū
ſtare & permanere aliquātulum, veluti mox aliò auocandis
ſiue potius abſtrahēdis. 3 Hieruſalem illā quam loquor, ad — *3 Hieruſa-*
C quā ſuſpiro, ipſa eſt illa ſuperna beatorū omniū māſio, quæ — *lem quæ æ-*
in modum ciuitatis in cælis conſtruitur ex viuis lapidibus, — *dificatur vt*
optimè politis, & prorſus immaculatis, qui ſibi per ſpiritum — *ciuitas:*
ſanctū coædificātur, & conglutinantur cōnexione indiſſolu-
bili, & ſemper duratura, cuius ædificij architectus eſt Deus,
miniſtri verò operis & coadiutores, ſancti Angeli, Apoſtoli,
Prophetæ, atq; doctores, & alij in hominibus præcipui, quos
Deo cōplacuit ſibi aſſumere in adiutores operis ſui:* huius — 1.Cor.3
autē ciuitatis maxima omnino eſt & ineffabilis vnitas, quo- — * *cuius par*
D niam eſt ipſius participatio ſiue cōmunio ſimul cum ſeipſa: — *ticipatio e-*
hoc eſt, ipſa cōiuncta eſt ſibiipſi ſimul: quoniā in ea ciues o- — *ius in idip-*
mnes omnibus, & ſinguli ſingulis, ineffabili charitatis compa — *ſum.*
gine coniuncti ſunt pariter atq; conglutinati inuicem. 4 Si — *4 Illuc enim*
quis verò me roget, vnde ſpem iſtā cōceperim ingrediēdi in — *aſcenderūt*
beatiſſimā illā domū Dei, ecce iam illuc ingreſſi ſunt prio- — *tribus, tri-*
res, iamq; illuc aſcenderunt (vt credimus diuinis edocti ora- — *bus domini:*
culis) plurimi, quos dinumerare nemo poſſit, ex oībus tribu
bus, ex omnibus gētibus, linguis & populis, ſtātes ante thro — Apoc.7
num Dei:* qui ſunt Iſraëli (id eſt, fideliū populo, qui adhuc — * *teſtimo-*
per fidem Deū hîc ſpeculatur) in teſtimoniū, quòd etiā ipſi — *niū Iſraël.*

per fidem in qua ſunt, & fidelem Dei ſeruitutem, qua nunc E
ei placere curant, illuc ſint ſecuturi & peruenturi, quò iam
priores illi accepta à laboribus requie ſunt introducti: *a-
ſcenderunt (inquam) ad dandam gloriam & honorem & be
nedictionem omnipotenti Deo, in ſecula ſeculorum: quod
illorum erit opus idem & ſempiternum, à quo non habe-
bunt requiem neq; nocte neq; die, ſine fatigatione ſemper
collaudantes Dominum. 5 Et (quod amplius eſt, firmiorémq;
fidem electis faciat) ſunt iam in ciuitate illa ex fratribus ge-
neris noſtri, ex hominibus conſtituti iudices, ad iudicandū
domū Dauid: hoc eſt, duodecim tribus Iſraël: quibus iam F
iudiciariæ ſedes poſitæ atq; paratæ ſunt, in quibus ipſi tan-
quā ſeniores & præfecti populi Domini cū ipſo Domino vē
turi ſunt ad iudicium: hoc eſt, quibus data eſt à primo iudi-
ce Chriſto Domino poteſtas iudiciaria & auctoritas aſſeſſo
ria, vt in die regenerationis cum eo veniant cui dedit pater
iudicium facere, ſedeántque ſuper thronos ſuos iudicantes
duodecim tribus Iſraël, tanquam primi iudicis aſſeſſores, &
approbatores ſententiæ illius. Quòd ſi ex hominibus illuc
aſſumpti ſunt etiam in iudices, qui hîc perfecerunt volunta
tem Domini, & perſeuerantes ſeſe exhibuerunt in tentatio G
nibus, neq; regnum modò æternum, ſed inſuper etiam pote
ſtatem hanc tam ſingularem accipere meruerunt: quomo-
do non ſperemus etiam nos illuc, velut ouiculæ ſimplices,
ingredi, faciētes voluntatē illius? VOX MILITANTIVM
AD CIVES CAELESTIS HIERVSALEM. 6 O vos
modò ciues cæleſtis Hieruſalem, qui beatiſſimā illam man-
ſionem inhabitatis, rogate, petite, & poſtulate nobis in cor-
pore iſto adhuc militantibus, atq; peregrinantibus, qui ad-
huc in mille periculis verſamur, poſtulate (inquā) nobis ab
illo cuius vultui præſentes iam aſtatis, cuius ſocietate atque H
conſpectu familiariſſimè perfruimini, ea quę ad veram cor
dis noſtri pacem faciunt: id eſt, ſalutarē gratiam Dei, & ſpiri
tualia bona, per quæ ſola pax vera eſt in cordibus fidelium:
* & veniat adiutorio interceſſionis veſtrę à Domino omniū
verè bonorum fœcunditas, vbertas, & abundantia, in iis qui
te vero amore diligunt, te verè deſiderant, ad te ex animo
ſuſpirant: id eſt, qui dignos ſe exhibere ſtudent, vt tuis ordi-
nibus aliquando inſerantur. 7 Veniat pax nobis in hoc tur
bulento ſeculo adhuc militātibus, qui ſumus virtus tua, ſiue
exerc

** ad confitendum nomini Domini.*

Apoc. 4

5 Quia illic ſederūt ſedes in iudicio, ſedes ſuper domum Dauid.

6 Rogate quæ ad pacem ſunt Hieruſalē.

** & abundantia diligentibus te.*

7 Fiat pax in virtute tua:

A exercitus tuus, ad te ſpectans, & tibi pertinẽs: veniat (inquã) in nobis exercitu tuo veſtris orationibus à Deo noſtro pax vera: quandoquidem pacem hanc quam petimus, mundus dare non poteſt: propter quod, à ſuperna virtute (quæ etiam vos in pace firmat) illam expectare habemus neceſſarium: * & abundantia bonorum omnium ſpiritualiúmq; chariſmatum veniat (obſecro) in iis qui ſe velut propugnacula exhibent militantis eccleſiæ & exercitus duces. Tales enim à quibus inferiorum aliorum manna ex parte bonũ dependet, ſicuti præ cæteris fortitudine opus habẽt ad rectam domus Dei defenſionem, ita pro eis ſpecialiter etiam poſtula-
B mus, vt repleantur omnibus ſpiritalibus virtutibus, vt ſuo exercitui, id eſt, commiſſo ſibi populo propugnando, gubernandóq; ſufficiant. CIVIVM SVPERNORVM RESPONSIO. 8 Propterea quòd fratres noſtri ac proximi ſitis vos, licet in corpore militantes, qui eandem quam nos iam peregimus militiam adhuc militatis, ad eandem quoq; in qua nos viuimus vitam & gloriam prædeſtinati, omnino libentiſſimo animo loqui volumus ſemper bona pro vobis apud
C Dominum Deum noſtrum poſtulando, vt impleat de vobis bonam voluntatem ſuam, adimpleatq; prædeſtinationem veſtrã: & hoc ipſum agimus ſemper, & iam agebamus, eramúſq; facturi, etiam ſi non ita humiliter nos fuiſſetis deprecati. 9 Propter domum Dei, & ciuitatem iſtam, in qua nos iam ædificati ſumus, & in quam vos quoq; coędificãdi eſtis, complendã atq; perficiendã, quã ſcimus ex electis eccleſiæ militantis compleri debere, promptiſſimi atq; ardẽtiſſimi ſumus, ad poſtulandum vobis à Domino quæcunq; verè bona ſunt & ſalutaria: vt hac ratione citius perficiatur noſtræ ciuitatis conſummatio, quã ipſi quoq; ſummè deſideramus.

** & abundãtia in turribus tuis.*

8 Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacem de te.

9 Propter domum domini Dei noſtri quæſiui bona tibi.

D
ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumvigeſimumprimum.

VERSV tertio, Cuius participatio eius in idipſum. In idipſum accipiatur, vt valeat Simul, aut Pariter: quoniã dictio Hebræa quæ hîc ponitur, Ita ſignificat: quomodo etiã Pſalmo 4. dicitur, In pace in idipſum: id eſt, Simul vel Pariter. Pro intellectu autẽ eius quod dicitur, participationem ciuitatis Hieruſalem eſſe in idipſum, nota diuerſitatem inter ædificationẽ ædificiorum corporalium & huius ſpiritualis ędificationis. In ædificiis enim corporalibus hic lapis

cum illo proximo ſibi contiguo lapide tantum coniunctus E
eſt,non autem cum cæteris,licet in eodẽ ædificio ſimul com
pactis.Lõgè verò aliter eſt in ædificio illo cæleſti, vbi ineffa-
bili modo ſinguli ſingulis proximi ſunt, ſinguli cohærent,
atq; conglutinati ſunt ſingulis, qui in eodem ædificio ſunt
coædificati, & habẽt ſinguli cum omnibus ineffabilẽ & in-
comprehenſibilem communionẽ atq; participationem, id-
que per vnum illud ſumme bonũ,cum quo ſinguli perfectè
ſunt vnum, & in quo ratione conſequenti omnes ſunt vnũ.
Eſt etiam communio & ſocietas ciuium cæleſtium adinui-
cem, quatenus in vno omnes conueniunt, quatenus vnum, F
idem,indiuiſum & inuariatũ eſt bonũ omnium,quod ſimul
omnes poſſident,quo ſimul omnes fruuntur, vna eſt beati-
tudo omniũ,vna æternitas, vnũ regnũ, vnus panis,vnus rex,
vnum conuiuiũ, vna ſatietas, vna ebrietas, vna omnis boni
plenitudo : & omnino omnia ibi ſunt vnum, vbi vnum eſt
quod ſufficit omnibus,cum hîc inter mortales (vbi nihil eſt
quod omnibus ſufficiat) diuiſa ſint omnia. Verſu quarto,
Illuc enim aſcenderũt tribus,&c. Iſraël datiui caſus eſt,quẽ-
admodũ monſtrat litera Lamed in Hebræo adiuncta, quæ
ſolet eſſe nota caſus datiui,valẽtq; oratio,acſi dicas, Teſti- G
moniũ ipſi Iſraëli.Et debet illud iuxta ſuprapoſitam enar-
rationẽ accipi,quaſi per parentheſim interiectũ,hoc modo:
Illuc aſcenderunt tribus tribus Domini (teſtimoniũ Iſraël)
ad confitendũ nomini Domini:eſſẽtq; oratio clarior,muta-
to ordine verborũ,Illuc aſcenderunt ad confitendũ nomini
Domini tribus tribus Domini,teſtimoniũ Iſraël.Quod au-
tem dicitur per repetitionẽ, tribus tribus Domini, videtur
ſolito ſcripturarũ more vniuerſalitatẽ indicare:quaſi dica-
tur,omnes tribus, ſiue ex omnibus tribubus aliqui:quemad
modũ generatio & generatio, progenies & progenies, pro H
omni generatione,& omni progenie:& ſeculum ſeculi pro,
omnibus ſeculis,in ſcripturis ſolent accipi.Quãuis poſſet &
aliter iſtud intelligi,vt cauſa diſtinctionis electorũ à repro-
bis,poſt primũ tribus, iterũ adiiciatur cũ determinatione,
tribus Domini:ad hũc modũ:Illuc enim aſcenderũt tribus,
nõ quælibet tamẽ tribus,ſed tribus Domini, qui ſunt electi
Dei. Verſu qnto,Quia illic ſederũt ſedes in iudicio.Quòd
ſedes ſedere dicãtur,mirũ forſitã videbitur. Quomodo eñ
ſedẽt ſedes?Soluitur autẽ duplici via hoc incõmodũ.Primũ
quidem

A quidem,ſi verbum Sederunt accipiamus imprōpriè: vt va-
leat,Ad ſedendum conſtitutæ vel poſitæ ſunt, ſituatæ ſunt:
aut(vt barbarè ita rem exprimamus)ſedes ſedeatæ ſunt. Ali
ter ſederunt ſedes,quoniam ipſi Apoſtoli, qui ſedent ſuper
ſedes duodecim, ſecundum eam quã acceperunt ſpecialem
à Chriſto auctoritatẽ,ipſi ſimul etiam ſedes ſunt, in quibus
nimirum ſecundum gloriam ſuam ipſe reſidebit, quãdo ad
iudicium veniet glorioſus:quomodo ſuper Cherubim ſede Pſalm.99
re dicitur, & inter ordines Angelorum throni diſtinguun-
tur. Verſu octauo & nono, Propter fratres meos & proxi-
B mos meos,loquebar pacem de te.Propter domum Domini
Dei noſtri,quæſiui bona tibi. Vulgo hos verſus ſic accipiũt,
vt continuent ſermonem ciues militantis eccleſiæ, quibus
verſus duo præcedentes conueniunt. Nos autem in Elucida
tione exponimus,vt reſponſionem ſupernæ Hieruſalem, ad
deprecationẽ duobus prioribus verſibus à militãtibus pro-
poſitam.Cui noſtræ ſententiæ non parum fauere videbitur
originalis lectio Hebræa, ſi eam diligẽtius penitiúſq; intro
ſpexerimus. Primũ enim,quæ vulgata lectio habet per tem
C pus præteritum,illa habet per futurũ,& verba illa Hebræa,
ſignanter in fœmineo ponuntur genere, adiecta & particu-
la blandientis,ſermonémq; facientis dulceſcere:ad hũc mo
dũ,Propter fratres meos,& amicos,vel ſocios meos,loque-
bar nunc pacem de te,vel precabor certè,ſiue vtique pacem
tibi,ſiue pro te.Propter domũ Domini Dei noſtri quæram
vel precabor bona tibi.Quòd autem verba illa(quẽadmo-
dum Hebræum inſpiciẽtibus eſt manifeſtiſſimum) adiecta
in fine he litera,in gẽnere fœmineo ſignanter ponuntur,an-
ſam nobis præbent & audaciam,vt præter aliorum interpre
tationes,hos duos verſus,tanquam ab ipſa ciuitate Hieruſa
D lem pronuntiatos, accipiamus,& exponamus:vt ſub genere
fœmineo,illam quæ ſurſum eſt Hieruſalem matrẽ noſtram, Galat.4
ſponſam agni,accipiamus,ſuis filiis adhuc in militia & an- Apoc.21
temurali degentibus, ſuauis eloquij blanditiis acclaman-
tem,eorúmque præmiſſæ orationi dulciter reſpondentem.

CENTESIMIVIGESIMISECVNDI PSALMI ARGVMENTVM.

POSITVS *in afflictione atq; perſecutione impiorum ſeruus fidelis, ad Dominum leuat oculos, cuius ſe ſeruum agnoſcit, adq; illius adiutricem & liberatricem manum aſpicit, & ab*

eo, miſericordiam inſtanter poſtulat, vt de iniquis manibus diuitum E
atque ſuperborum ſeculi (qui amaritudine replent animam eius)
Dei iudicio liberetur.

1 Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis.
2 Ecce ſicut oculi ſeruorũ, in manibus dominorum ſuorũ:
3 Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad Dominũ Deũ noſtrũ, donec miſereatur noſtri.
*4 Miſerere noſtri Domine, miſerere noſtri: * quia multum repleti ſumus deſpectione.*
*5 Quia multum repleta eſt anima noſtra: * opprobriũ abundantibus, & deſpectio ſuperbis.*

CENTESIMIVIGESIMISECVNDI PSALMI ELVCIDATIO.

AD TE, Domine Deus omnipotens, cælorum
inhabitator, leuaui oculos cordis, atq; etiam
corporis mei, tanquã ad eũ in quo ſpes mea
omnis poſita eſt, & à quo expecto auxilium,
ſimul atque protectionem, & omne omnino
bonum, tam corporis quàm animæ meæ. 2 Ecce quemad- F
modum oculi temporalium ſeruorum ſemper ad manus
dominorum ſuorum reſpiciunt: 3 Et quemadmodum o-
culi ſeruarum ad manus reſpiciunt dominarum ſuarum, ad
eundem modum & nos ſerui tui oculis noſtris ad tuas ma-
nus ſemper aſpicimus, vt miſericordiam tuam conſequa-
mur, nempe vt tu pro nobis facias contra opprimentes iudi-
cium: & quæcunq; nobis ſalutaria cognoueris, dones libera-
liter: quemadmodum ſeruos ſuos defendere ſolent ab iniu-
riantibus domini, & in neceſſariis omnibus ſuſtentare.
4 Miſericordiam tuam Deus monſtra nobis: iterum clamo, G
quò amplius tibi affectum animi mei geminato clamore
teſter, fac miſericorditer nobiſcum Deus: * vehemẽter enim
nobis opus eſt miſericordia, qui valde oppleti ſumus, & qua-
ſi plus quàm ferre commodè poſſimus, grauati ſumus deſpe-
ctione, iniuria, & opprobrio, quod ab inimicis & oppreſſo-
ribus noſtris, tam dæmonibus inuiſibilibus quàm aliis viſi-
bilibus hoſtibus patimur. 5 Verè plurimum grauati ſumus
deſpectione, oppreſſione, & perſecutione inimicorum no-
ſtrorum, ita vt penetrauerint modo quodam in interiora,
vſq; ad cordis dolorem, & vſq; ad animam noſtram: * diui- H
tibus huius ſeculi (qui temporalibus abundant bonis) fui-
mus opprobrium atque irriſio, & ſuperbis huius ſeculi fui-
mus ludibrio, nóſque ſibi veluti ludum faciunt, dum pro
ſuo libito ſine miſericordia nos tractant modis indignis,
tuum timorem non habentes ante oculos.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumvigeſimumſecundum.

VERSV ſecũdo, & tertio, Ecce ſicut oculi ſeruorũ, &c.
Pro intellectu comparationis illius, quæ eſt tẽporaliũ
ſeruo-

A ſeruorum ad tēporales dominos, & ſeruorū Dei ad ipſum
cæleſtē dominū, nota, quòd triplici ratione ſumi poteſt hæc
ſimilitudo cōparationis. Quemadmodū enim ſerui, ſi quam
patiantur iniuriā aut oppreſſionē, non ſeipſos vindicare de-
bent, neq; ſeipſos liberare ſufficiūt de opprimētiū poteſta-
te, ſed vindictā dominis ſuis cōmittunt, eámq; à manibus do
minorū expectant, vt pro eis faciant iudicium, eóſq; liberēt
de manibus affligentiū: ita & nos cùm affligimur & iniuſtè
premimur, domino Deo noſtro (cuius eſt vltio) cōmittimus Deut.32
iudicium, & ad manus eius reſpiciunt oculi noſtri, vt noſtri
B miſertus nos liberet, faciátq; pro nobis ipſe, non ipſi pro no Rom.12
bis iudiciū. Rurſum, quemadmodū ſerui à liberalitate do-
minorū petunt & expectant quæcunque eis ſunt neceſſaria,
ita & nos ad liberalē Dei noſtri manū ſemper reſpicimus,
quæcunq; re nos indigere cōtigerit, ſcientes, quoniā inde o- Iacobi 1
mne datum optimū & donum perfectū deſcendere debeat.
Deniq;, quando propter delictū à domino ſeruus flagris cæ
ditur, quēadmodum inter verbera ad manus dominorū cæ-
dentium ſerui reſpiciunt, expectantes nimirum vt à verbere
ceſſet manus feriētis: ita cū noſtris exigētibus culpis iuſtè à
C Deo, ſiue in ſpiritu, ſiue ſecūdū corpus affligi permittimur,
ad illius vltrices manus, quibus nos puniri attendimus, men
tis oculis aſpicimus, placationē diuinæ iræ expetētes, & ex-
pectātes vt ceſſet plaga, deſinátq; à nobis vltrix manus eius.
Notandū inſuper, quod diſtinctè dicuntur oculi ſeruorū eſſe
in manibus dominorum ſuorū, & oculi ancillæ ſiue ſeruæ in
manibus dominæ ſuæ, propterea quòd vbi ordinata eſt fa-
milia & rectè diſpoſita, quēadmodū ſuper ſeruos immedia-
tū habet herus dominiū, & eorū gerit curā immediatā, vir
ſuper viros: ita hera ſuper ancillas ſiue ſeruas immediatum
D habet dñium, & immediatā gerit earū curā, nimirū fœmina
ſuper fœminas. Vbi autē id nō ſeruatur, cōfuſus eſt ordo fa-
miliæ. Sed & illud non indignū eſt notatu, quemadmodum
oculi ſeruorū in manibus dominorū dicantur, quia videli-
cet manus eorū aſpiciunt, ſúntq; ad illas intenti: iuxta eū lo
quendi modū quo ſapiens quidā vtitur dicens, Oculi ſtulto-
rum in finibus terræ: quo verbo ſignificat, oculos ſtultorum
quaſi inſtabiles & vagabundos quoquouerſum aſpicere, ad
omnia attendere, & nihil non perluſtratū relinquere. Quod
autē in verſu ſequenti, anima repleta dicitur deſpectione &
cont

contemptu improborum, ſignificat grauiſſima opprobria B
quibus ab impiis afficiuntur ſancti: quomodo alibi volens
grauiſſimam ſignificare tribulationem, exclamat, Saluum
Pſalm.78 me fac Deus, quoniam intrauerũt aquæ vſq; ad animã meã.

CENTESIMIVIGESIMITERTII PSALMI ARGVMENTVM.

VOX EST *totius eccleſiæ, totius populi fidelis, Dei benignitati atque cuſtodiæ ſuam ſalutem omnem aſcribentis, próque ſua liberatione ſaluatorem Dominum ex affectu collaudantis.* Poteſt etiã *vnus quilibet de fidelium populo congruè eandem hanc vocem ſibi aſſumere, agnoſcens ſpecialem erga ſe Dei liberationem de periculis* F *eiuſmodi, quæ ſua virtute non exiſtimat ſe potuiſſe effugere.*

CENTESIMIVIGESIMITERTII PSALMI ELVCIDATIO.

1 *Niſi quia Dominus erat in nobis, dicat nũc Iſraël,* NISI FVISSET nobiſcũ Dominus Deus noſter, & niſi in medio noſtrûm ipſe adfuiſſet
quaſi adiutor: iure optimo fidenter hoc agnoſcere ac profiteri ingenuè poteſt & debet populus omnis fidelis, & vnuſquiſque ex nume-
** niſi quia Dñs erat in nobis:* ro ſeruorum Dei:* niſi (inquam) Dominus in adiutorium G
adfuiſſet nobis ſeruis ſuis: 2 In die perſequutionis aut tentationis, quando inſurrexiſſent in nos dæmones aut homi-
2 *Cùm exurgerent homines ĩ nos, fortè viuos deglutiſſent nos.* nes maligni, ad tentandum nos ſiue perſequendum, ſatis veriſimile eſt, aut potius vix dubitandum, illos facilè nobis fuiſſe præualituros, & quaſi pro nihilo nos aſſumpturos: quomodo ſolent maiora animalia, fera, animalcula minora etiam viuentia, quaſi pro nihilo deglutire. Non enim eſt poteſtas ſuper terram quæ comparetur violentiæ dæmonis,
Iob 41 qui tam in ſe quàm in peruerſis hominibus ſemper infeſtus
Lucæ 22 eſt ſeruis Dei, qui etiam primos illos & electiſſimos Apo-
3 *Cum iraſceretur furor eorũ in nos, forſitan aqua abſorbuiſſet nos.* ſtolos expetiuit vt cribraret ſicut triticum. 3 In die belli & H
tentationis, quando iram furoris ſui demonſtrabant aduerſum nos, omnibus modis nocere nobis cupientes, ſatis eſt veriſimile, imò vix dubitandum, ab immanitate perſequutionis & grauitate tribulationis, quam ſuper nos accumulabant, nos fuiſſe obruendos & demergendos in conſenſum peccatorum & profundum inferni, quomodo ſolent ab inundantium aquarum magnitudine homines abſor-
4 *Torrentẽ* beri. 4 Nunc quidem Dei gratia & auxilio ſancta eccleſia

A cum ſuis mẽbris perſequutionem grauiſſimã, in magni tor-
rentis modum,cũ impetu maximo,& per vniuerſum orbem
rapidiſſimè ſæuientẽ , euaſit,non ſubmerſa impetu neq; ob
ruta fluctibus: * verùm niſi dominus fuiſſet cum ea, indubiè
experta fuiſſet aquã impertranſibilem,nec vnquam tam ſæ-
uiſſimas perſequutiones ſalua potuiſſet euadere. Ita & nos
ſinguli,qui ſumus eccleſiæ mẽbra,frequẽter nos validas ten
tationes meminimus effugiſſe , & euaſiſſe liberos , quas ſine
Dei auxilio ſpeciali ſcimus planè fuiſſe nobis , vel difficilli-
mũ vel omnino impoſſibile,vt effugeremus. 5 Sit proinde
B laudatus dominus Deus liberationis noſtræ auctor,qui non
permiſit nos venire in prædã , qui non eſt paſſus capi nos ab
aduerſariis noſtris,eóſq; nobis præualere malitioſa & inui-
da potẽtia ſua,qua nos cupiebãt diſcerpere,dilacerare,& ad
mortẽ vſq; nos perducere. 6 Quemadmodũ paſſer aut auis
qualibet quæ rete effugit aucupis , euolat libera:ita nos de
laqueis & inſidiis dæmonũ (qui ad modum venatorũ longo
& maximo labore ad mortem perſequuti ſunt animas no-
ſtras)Dei gratia liberi euaſimus,ſalui futuri (quemadmodũ
in ſpe filiorũ Dei confidimus)in vitam æternã. 7 Laqueus
C mortis,in quo per peccata tenebamur impliciti atque capti
ui,per CHRISTVM dominũ contritus atque cõfractus eſt,
ſuntq; peccatorũ vincula per eundẽ diſrupta:*& nos quicũ-
que in CHRISTVM liberatorem credimus,ſaluati ac libera
ti ſumus de nexibus mortis,à morte tranſlati ad vitã: & cùm
nobis frequẽter inſidias ponũt ac laqueos tendunt tentato-
res maligni,conterit Deus laqueos illos,nóſq; liberat,vt non
illaqueemur neque implicemur in eis, dũ per gratiam ſuam
illos nobis latẽtes demõſtrat,ſicq; ſuo ducatu pedes noſtros
dirigit,vt non inuoluamur in eis. 8 Proinde quemadmodũ
D hactenus omne auxilium expectauimus non à nobiſipſis,nõ
in potẽtia, ſapientia , aut virtute noſtra,ſed à Deo omnipo-
tente,ita etiã amodò omne adiutorium noſtrum in illo con
ſtituere,ab illo volumus expectare:* qui eſt omnipotẽs cæ-
li,terræ & omniũ quæ in eis ſunt creator,ſolus ad præbendũ
adiutorium miſeris & potentiſſimus & benigniſſimus.

pertranſiuit anima noſtra:
** Forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam intolerabilem.*
5 *Benedictus dominus,qui non dedit nos in captionem dẽtibus eorum.*
6 *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium.*
Pſalm. 115
1.Ioan.3
7 *Laqueus cõtritus eſt: * & nos liberati ſumus.*
8 *Adiutoriũ noſtrum in nomine domini:*
** qui fecit cæli & terram.*

ANNOTATIONES IN
Pſalmum Centeſimumuigeſimumtertium.

VERSV primo, Niſi quia dñs erat in nobis , dicat nunc Iſraël,niſi quia dominus erat in nobis.Magnã gratiam habet

habet illa repetitio verbi in quo pondus eſt, eius videlicet, E
Niſi quia Dñs erat in nobis, & illa interpoſitio exhortationis, Dicat nunc Iſraël: quemadmodũ & in alio Pſalmo dici-
Pſalm. 128 tur, Sæpe expugnauerũt me à iuuentute mea, dicat nunc Iſraël, ſæpe expugnauerũt me à iuuentute mea, &c. Illud autem, nunc, tempus non ſignificat: ſed interiectio quædam eſt ſermoni dãs aliquã plenitudinis emphaſim, in hũc ſenſum, Dicat certè hoc Iſraël: vel meritò vtiq; hoc fateatur Iſraël, quòd niſi Dominus fuiſſet in nobis, &c. Enuntiatio autẽ illa, Niſi quia Dominus erat in nobis, ſecũdum figurã eſt græcanici ſermonis. Sic enim in Græco legitur, εἰ ὅτι κύριος ἦν ἐν F
ἡμῖν. Secũdũ proprietatẽ autẽ ſermonis Hebræi, oratio hæc ita efferretur, Niſi Dominus qui erat in nobis, vel niſi Dominus qui fuit nobis, ſiue pro nobis. Secũdũ verò formã latinæ eloquutionis, ita clarius dicitur, Niſi Dominus fuiſſet in nobis (quomodo in ſua verſione legit Hieronymus, itẽ & Felix) forma ſermonis Hebraici cõmutata ad formam linguæ Latinæ. Formã autem illã Græci ſermonis, & in aliis aliquot Pſalmorum locis inuenimus: vt Pſalmo xciij. Niſi quia Dominus adiuuit me, paulominus habitaſſet in inferno anima mea, & Pſal. cxviij. Niſi ꝗ lex tua meditatio mea eſt, tũc G
fortè periſſem in humilitate mea. Quæ iuxta formam ſermonis Latini clarius ita efferrentur, Niſi Dominus adiuuiſſet me, &, Niſi lex tua meditatio mea eſſet, vel fuiſſet, &c.

Verſu ſecundo, Fortè viuos deglutiſſent nos. Cum fortè audis non ita accipias, quaſi cũ dubitatione fidelis proferat quod dicit de ſua liberatione. Nequaquã enim dubitando, ſed vt certiſſima conſtanter pronuntiando, loqui illa debemus. Habet enim gratiã oratio & aliquid ſingularis emphaſis, cum ſermonis vtimur modeſtia, animo tamen veritatem rei certam tenemus atque indubitatã: quemadmodũ econ- H
trario, turpe eſt & hominis parũ pudentis, cõſtanter ſine formidine pronũtiare, in re quã vel ignores, vel non ſatis ſcias. Simili loquendi modo, in alio Pſalmo dicitur, ex ore Domini, Iſrael ſi in viis meis ambulaſſet, pro nihilo forſitã inimicos eorum humiliaſſem. Verſu ſecundo, tertio, & quarto, Cum exurgerent homines in nos, fortè viuos deglutiſſent nos. Veriſſimũ eſt quod dicitur, ſine peculiari Dei auxilio fidelibus futurã fuiſſe intolerabilem perſequutionẽ, & quaſi nimiis aquarum inundãtium fluctibus eccleſiam obruendã.

Nun

A Nunquam enim ſancta Eccleſia in tantis perſequutionum fluctibus, quas partim à ſeculi potentibus, partim à mundi ſapientibus, partim ab hæreſiarchis, partim ab aëris poteſtatibus, & in primordiis ſuſtinuit nimium graues, & in nouiſſimo ſentiet grauiſſimas, ſtabilis perſtare potuiſſet aut poterit, niſi ſpecialiſſimo Dei protecta auxilio: neque item ſerui Dei in ſuis tentationibus, quæ ſubinde videntur intolerabiles, perſtare poſſent, niſi ſuperno fulti auxilio.

CENTESIMIVIGESIMIQVARTI PSALMI ARGVMENTVM.

B TRACTAT *Pſalmus iſte de ſtabilitate & ſecuritate eorum qui confidunt in Domino, qui veluti in medio montium ſecuri poſiti, Deum inſuper habent ex omni parte cuſtodem atque protectorem, qui virgam impietatis ſuper ſuam ſortem, id eſt, ſuper ſeruos ſuos (pars enim Domini populus eius) requieſcere non patitur, ſed benefacit eiſdem, & cùm impios in peccata declinantes in iudicium adducat condemnationis, pacem ex oppoſito donat omnibus qui recto ſunt corde.* Deut. 32

CENTESIMIVIGESIMIQVARTI PSALMI ELVCIDATIO.

C QVI SPEM ſuam omnem atq; fiduciã in Domino Deo conſtituũt, qui nunc mente atque affectu ſurſum habitãt in ſuperna Hieruſalẽ, qui contemptis temporariis, quæ videntur, ad ea quæ non videntur æterna aſpiciunt: huiuſmodi ad modum montis Sion (qui immobilis eſt, & conturbari neſcit) non commouebuntur, neque perturbationem vllam ſentient malam in ſempiternum: ſed erunt ſtabiliti atque firmati in eo in quo fixerunt ſpei ſuæ fiduciam.
2 Erunt huiuſmodi quaſi montibus circuncincti ex omni
D parte ſecuri, quomodo ſecura eſt ciuitas in medio montiũ poſita: * & Dominus Deus ipſe potenter ac diligenter cuſtodit per circuitum ex omni parte ſeruos ſuos, ita vt ex nulla parte quicquam eis poſſit obuenire mali, neq; in vita iſta præſenti malum vllum peccati, neque in futuro mortis aut damnationis æternæ. 3 Et quidem licet in præſenti forſitan virga paterna & diſciplina emendationis ſuos Dominus ſubinde corripiat, nequaquam tamen faciet vel patietur venire ac permanere ſuper populum iuſtorum, ſuper ſeruos ſuos, virgam punitionis hominum impiorum:

1 Qui confidũt in Domino, ſicut mons Sion, nõ cõmouebitur in æternum, qui habitat in Hieruſalẽ.
2 Montes in circuitu eius:
** & Dominus in circuitu populi ſui, ex hoc nunc et vſque in ſeculum.*
3 Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum.

qua

qua nimirum impios eſt non ad emendationem, ſed ad condemnationem, in die vltionis percuſſurus. Neq; etiam permiſſurus eſt Dominus, vt impij poteſtatem obtineant ſuper viros iuſtitiæ, neq; illos patietur his præualere: & quãquam ad tempus aliquantum ſubinde videantur impij præualere bonis, non diu tamen hæc durabit eorum poteſtas: * vt non æmulentur iuſti peccatorum impietates, neque vlli ſe malo operi more peccatorum dedant. Si enim eadem eſſet ventura indignationis & condemnationis virga ſuper iuſtos & iniuſtos, nõ videretur quorſum iuſto prodeſſet ſua iuſtitia: & ſi Dominus impios virga poteſtatis ſuæ præualere fineret bonis, non eſſet qui eos à malo ſeruare poſſet. 4 Tu autem ò Domine (qui diſcernis inter iuſtos ac iniuſtos, redditurus & iuſtis ſecundum iuſtitiam, & iniuſtis ſecundum iniuſtitiam ſuam) benefac ſemper iuſtis tuis, & benignè age cum iis qui erga te recto ſunt corde, quorum corda nulla peccati curuitate aut tortuoſitate à tuorum præceptorum diſſentiunt rectitudine, eíſq; præſta liberaliter beneficia & benedictiones tuas: nunc quidem ſpiritalis gratiæ, poſt verò æternæ gloriæ. 5 Eos autem qui derelicta rectitudine ſe dant curuitatibus atq; tortuoſitatibus iniquitatũ, per quas (cùm ſint ſtipendia peccati mors) ad mortem ſeſe obligant, ſéq; ipſos veluti morti adiudicant: hos Dominus in venturo examine conſtituet ad ſiniſtram cum hœdis, cum operariis iniquitatis, diabolo & angelis eius, cæteríſque iam olim in hoc iudicium proſcriptis miniſtris eius, ſimilem cum his ſuper eos perpetuæ damnationis ſententiam prolaturus, in ignem æternum pariter eos iuſſurus diſcedere: * Super vniuerſam autem ſortem iuſtorum, ſuper populum fidelem & ſuper Iſraël Dei, pax & miſericordia eius requieſcet ſempiterna, ad quam nos tua ineffabili, pietate, IESV bone, perducere digneris, qui cum tuo patre & ſpiritu ſancto viuis in omnia ſemper ſecula benedictus. Amen.

** vt nõ extendant iuſti ad iniquitatẽ manus ſuas.*

4 Benefac domine bonis & rectis corde.

5 Declinantes autẽ in obligatiões, adducet dominus cum operãtibus iniquitatẽ:

** pax ſuper Iſraël.*

Rom.6
Matth.15
Galat.9

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumuigeſimumquartum.

VERSV primo, Qui cõfidũt in domino ſicut mõs Sion, non cõmouebitur in æternum, qui habitat in Hieruſalem. Incommodũ eſſe videtur orationis, & nonnulla ſententię difficultas, propter numeri diuerſitatẽ, qui à plurali mox tranſit ad ſingularẽ. Pro huius ergo difficultatis expeditio-

ne,

Ante notandum eſt, triplicem verſus propoſiti dari poſſe con-
nexionem & intelligẽtiam, iuxta diuerſam partium adinui-
cem cõbinationem vel diſtinctionem. Prima eſt, partẽ extre-
mam copulando cũ prima, ad eum modum quo in Elucida-
tione explicatum conſpicitur, vt ſit ſenſus, Qui confidunt in
Domino, qui habitat in Hieruſalem, non commouebitur in
æternũ, ſicut mons Sion, qui firmus & ſtabilis moueri nõ po
teſt. Neq; verò nouum eſt in ſcripturis, ſubitam fieri nume-
ri mutationem, quemadmodum etiam perſonæ aut generis
nõ rarò ſolet fieri ſubita commutatio. Altera eſt, particulam
B vltimã, qui habitat, adiungẽdo ad id quod vicinius præcedit
ſecũdum ordinem literæ, id eſt, ad montẽ Sion, vt ſit ſenſus,
Eos qui in Domino cõfidunt non eſſe cõmouendos in æter-
num, ſicut mons Sion qui in Hieruſalem habitat (id eſt, ſi-
tus, firmatus ſiue ſtabilitus eſt) cõmoueri non poteſt. Poteſt
tertiò verſus iſte ita diſtingui, Qui confidunt in Domino, ſi-
cut mons Sion, ſupplendo erunt: vel ſimile aliquod verbum,
quod ſentẽtiam compleat. Ac deinde, Non cõmouebitur in
æternum, qui habitat in Hieruſalem. Suppleto enim verbo
facilis erit intelligẽtia, eos qui confidũt in Domino eſſe ſicut
C montem Sion: & oratio quæ ſequitur, Non cõmouebitur in
æternum, qui habitat in Hieruſalem, quædam eſt expoſitio
& declaratio partis mox præeuntis. Penè enim idẽ indicant.

Verſu ſecũdo, Montes in circuitu eius. Montes illi qui in
circuitu iuſtorum ſunt, commodè referri poſſunt ad Angeli-
cam cuſtodiam, qua nos muniri & ab aduerſariis, quaſi mon
tibus per circuitum adiacẽtibus, tutari, docet catholicę fidei
rectum dogma. Vnde in alio Pſalmo dicitur, Immittit An- Pſa.33
gelus Domini in circuitu timẽtiũ eũ, & eripiet eos, vel vt in Heb.1
Hebræo eſt, caſtrametatur aut moratur per circuitũ, ſcilicet
D ad defendendum ab hoſtibus. Et quia parũ forſitan videri
poſſet Angelorũ (qui ſunt adminiſtratorij tantùm ſpiritus)
cuſtodia, niſi adeſſet & Dominus, idcirco additur, Et Domi-
nus in circuitu populi ſui. Quẽadmodũ ſupra Pſal. 120. cùm
dixiſſet, Leuaui oculos meos in mõtes: mox adiecit, Auxiliũ
meum à Domino. Verſu vltimo, Declinãtes autem in obli
gationes. In nonnullis exemplaribus vetuſtioribus repertum
eſt haberi, pro obligationes, obliquationes: quod propoſito
loco rectè admodũ conuenit, iuxta quod in Elucidatione eſt
manifeſtum. Neq; diſſonat quod ex Hebræo legitur, praui-

tates, vt vertit Hieronymus, aut peruerſa, vt Felix. Alij autẽ B
obliquitates vel tortuoſitates vertunt, quæ omnia pro obli-
quationibus faciũt. Habet nihilominus vocabulum obliga
tiones rectam & cõmodam intelligentiam. Nam præter eam
quæ in Elucidatione monſtrata eſt, poſſunt obligationes ac-
cipi pro peccatis, quibus anima obuoluitur, obligatur, inno-
datur & vincitur, vt eædem hîc dicãtur obligationes, quæ ſu
Pſal. 115 prà dicta ſunt vincula, Pſal. 115. Dirupiſti vincula mea.

CENTESIMIVIGESIMIQVINTI PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte de liberatione tractat quæ per Chriſtum venit humano generi, ob quam à captiuitate miſeranda diaboli peccati & mortis liberati fideles exultant in ſpiritu, & diuinum ſua exultatione (licet inuidentibus & mirantibus inimicis) profitentur beneficium: poſcentes verſu quinto, viuifico Spiritus ſancti flatu de captiuitate ad libertatem reduci eos qui adhuc per infidelitatem in captiuitate, ſua propria voluntate detinentur. Deinde verſu ſexto vſque in finem, de paſſionibus huius temporis, quæ pro iuſtitia ijs qui piè volunt viuere in fidei veritate obueniunt, ſeſe conſolantur, ſpe æternæ retributionis: attendentes, quòd vnuſquiſque quæ ſeminauerit, hæc & metet: & quoniam (iuxta Domini promiſſum) beati erunt ac conſolandi in venturo retributionis tempore, qui nunc in luctu & patientia perſeuerauerint. F G

Galat. 6
Match. 5

CENTESIMIVIGESIMIQVINTI PSALMI ELVCIDATIO.

1 *In conuertendo dominus captiuitatem Sion: * facti ſumus ſicut cõſolati:*
2 *Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, et lingua noſtra exultatione.*
3 *Tũc dicẽt inter gẽtes:*

CVM conuerteret atque auferret miſericordia-
rum pater, & Deus totius conſolationis capti
uitatem populi ſui, ſub qua ante Chriſti ad-
uẽtum, vniuerſum premebatur genus huma- E
num: *tunc quicunq; in Chriſtum credimus,
quicunq; ſumus de populo eius, ſummã accepimus conſola
tionem, & facti fuimus ex hoc gaudio ſpiritali verè gauden
tes. 2 Tantum autem fuit ex hoc noſtrum gaudium, vt
ipſum corde celare totum non potuerimus, ſed plena facta
ſint ex abundantia cordis etiam ora noſtra gaudioſis canti-
cis: & linguis noſtris laudes cõfeſſionis atq; exultationis ce-
cinimus liberatori noſtro. 3 Tunc inuidi dæmones tantam
Dei dignationem admirãtes, & præ inuidia dolẽtes, inter ſeſe
muſſitantes, item & infideles idololatræ admirantes dixerũt

A adinuicem :* Ecce quàm magnificè fecit cum electis ſuis,
cum genere hominũ Deus omnipotens, quos tam dignãter,
tam mirificè à captiuitate & grauiſſima & maximè diutur-
na tãdem abſoluit. 4 Et verè ita eſt vt vos, licet per inui-
diam, aſſeritis, & hoc ipſum quod vos dolẽtes fateri debetis,
nos quoq; gaudẽtes agnoſcimus. Verè enim magnificè val-
de, & ſupra quàm dicere ſufficiamus magnificè, egit nobiſ-
cum Dñs Deus noſter :* & in hoc liberati à peccato, ſerui
autem facti Deo, exultamus atq; gloriamur in ſpe gloriæ, &
in libertate filiorum Dei. 5 Tu Domine, qui de captiuitate
B miſera genus humanũ feciſti liberũ, perge quæſo cœptum
opus implere: & captiuitatẽ humani generis cõuerte, id eſt,
eos qui adhuc in ſua captiuitate detinentur, propter infide-
litatẽ, aut cętera peccata, in quibus per ſuæ propriæ volunta
tis prauitatẽ ad huc permanẽt ſub ſeruitute priſtina mortis,
peccati, atq; diaboli: hos tu dignanter cõuerte, & reduc eos
de omnibus finibus orbis terrarũ, ad libertatẽ quam paraſti
atq; donaſti omnibus credentibus ſancto nomini tuo:* con-
uerte (inquam) vt ad te vndiquaq; cõfluant, quaſi aqua inũ-
dans: quemadmodum torrens rapidus, qui ardente Sole ſic-
C catus fluere ceſſat, flante auſtrali vento, qui humectus eſt, &
pluuias adducẽs, iterum ſuum fluxum atq; rapidum curſum
reſumit, cõfluẽte ex omni parte aquarũ copia. Et quomodo
torrentes per auſtrum tepidum ventum niuibus calore ſolu
tis augentur & fluunt fortius. 6 Neq; verò gaudium libe-
rationis noſtræ de captiuitate miſera prohibere debent, aut
vllo modo etiã perturbare paſſiones huius tẽporis momen
taneæ & leues, quas in via iuſtitiæ ſuſtinent qui piè volunt
viuere: quãdoquidem certiſſimum eſt, eos qui nunc in luctu
D pœnitentiæ opera Deo digna ſtudioſè operantur, in tempo
re retributionis ſuorum operum mercedem beatiſſimam
cum inæſtimabili gaudio recepturos. Sic enim promiſit ve-
ritas, cõſolationẽ & mercedem copioſam accepturos, foréq;
beatos, eos qui nunc lugent, atque in lacrymis ſeminant.
7 Euntes quidem nunc per viam huius vitæ, per viam arctam
mandatorum Dei ambulant, atque procedunt de virtute in
virtutem, tanquam flentes, lugentes, miſeri atque deſpecti,
quantum attinet ad corporis ſpeciem: operantes quæ bona
ſunt & recta, & perſequutiones atq; miſerias vitæ præſentis
libenter ſuſtinentes, quæ illis ſunt veluti ſemina, ex quibus

**Magnificauit domi-nus facere cum eis.*

4 *Magnificauit dominus facere nobiſcum:*

Roma. 6

Roma. 5

** facti ſumus lætantes.*

5 *Conuertere domine captiuitatẽ noſtram:*

** ſicut torrens in auſtro.*

6 *Qui ſeminãt in lacrymis, in exultatione metent.*

Matth. 5

7 *Euntes ibant & flebant, mittẽtes ſemina ſua.*

expectant in ſuo tempore fructum retributionis æternæ. E

8 Venientes autem veniēt cū exultatione: 8 Cùm autem ij qui nunc arctam viam ambulant, redeuntes à peregrinatione & à via vitæ præſentis, ad patriam reuerſi fuerint, ad quam ſuſpirauerant, ad quam pergebant, tunc apparebunt intus ac foris pleni exultatione & gaudio: Rom. 6 * habituri finem ſuæ iuſtitiæ (in qua ſeminauerunt) vitam 1. Petr. 1 æternam, reportantes fructum fidei ac patiētiæ ſuæ ſalutem ** portantes manipulos ſuos,* animarum ſuarum: ſicut qui lætantur in meſſe, cùm de ſuis laboribus quos in ſeminando impenderunt, plenas tenent frugibus atque ſegetibus manus ſuas. F

ANNOTATIONES IN PSALmum centeſimumvigeſimumquintum.

POSSET Pſalmi iſtius intelligentia non ineptè referri ad illam perfectam lætitiam, quæ ciuium cæleſtium erit, cùm poſt tranſitum huius vitæ (quæ cōparatione futuræ captiuitas quædam eſt & exilium) ad perfectam libertatē peruenerint. 1. Cor. 5 Donec enim corpori huic mortali pręſentes, peregrinamur adhuc à Domino, de perfecta libertate nondum gloriari poſſumus: cùm verò captiuitas iſta auferetur penitus, G Pſal. 149 tunc dabitur nobis plena cōſolatio, tūc exultabūt ſancti in gloria, tunc replebuntur laudibus fauces noſtræ, tunc qui in malitiis ſuis damnati ſunt, cùm viderint inſperatā bonorum Sapien. 5 gloriam, turbati timore horribili dicent intra ſe, Ecce quomodo cōputati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorū eſt: & nos lætabimur in magnifica ſalute Domini Dei noſtri. Iuxta hanc autem intelligentiam, oratio quę fit verſu quinto, filiorū eſt captiuitatis, qui in Eccleſia hac degūt militante, petētium à ſua captiuitate cōuerti in patriā, per flatum viuifici ſpiritus, ad modū torrētis qui flatu auſtralis vēti colligitur. H Neq; refert iuxta hanc intelligentiā, ſiue in hoc Pſalmo loqui faciamus eos qui iam in eccleſia triumphāte gloriantur, ſiue eos qui adhuc in captiuitate ſuſpirant ad libertatē. Hoc tantū obſeruandum eſt, ſi triumphātibus aptetur, vt oratio illa verſus quinti, tametſi fiat à triūphantibus, pro militātibus tamē fieri intelligatur, ab illis poſtulātibus impleri numerū fratrū ſuorum. Si verò militanti applicetur Eccleſiæ, hoc eſt aduertendū, vt quæ initio Pſalmi pręterito tēpore dicuntur, per futurū intelligātur, iuxta modum ſcripturis nequaquā inſolitū. Verſu ſexto, Mittētes ſemina ſua.

A Per ſeminare, intelligitur operari: & ſemina mittere, eſt ope
ra facere, ſũtq; ipſa opera ſemina, ex quibus modò in carne
(dum tempus eſt) operatis fructus expectatur vitæ æternæ.
Sic enim & Paulus loquitur Galatis ſcribens, Quæ, inquit, Galat.6
ſeminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in
carne ſua, de carne metet corruptionem. Qui autem ſemi-
nat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Et veluti de-
clarans quid per ſeminare intelligat, ſtatim ſubiungit, Bonũ
autem facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo mete-
mus non deficientes. Ad intelligendum autem clarius ea
B quæ hic de ſeminantibus in iuſtitia dicuntur, conſideranda
eſt conditio ſeminantium corporale ſemen. Quemadmo-
dum enim agricola quando ſeminat, nullam prætendit læ-
titiam, dum à terra adeò nihil recipit, vt etiam ſemina bona
in terram mittat corrumpenda, intus tamen gaudet & con-
ſolatus eſt animo ſpe venturæ meſſis, pretioſum fructum ter
ræ patienter expectans: ita fideles qui piè viuere volunt, Iaco.6
non prætendant in hoc tempore foris ſigna vlla lætitiæ, ſed Hebr.11
triſtes videntur, afflicti, egentes, anguſtiati: dum membra Coloſ.3
ac corpora ſua mortificare ſuper terram, dum veterem ho- Eph.4
C minem cum actibus ſuis deponere, & carnem cum vitiis & Galat.5
concupiſcentiis crucifigere ſollicitè ſtudent, dum aduerſus
mundum ac mundi principem viriliter pugnant, dum ar-
ctam vitæ viam perſeueranter retinere ſatagunt: verùm in
tus, animo ſemper ſunt gaudentes, propter ſpem beatæ re-
munerationis.

CENTESIMIVIGESIMISEXTI PSALMI ARGVMENTVM.

D VIDETVR *Pſalmus iſte ad præcedentem penè continuari.
Quemadmodum enim ille de fidelium liberatione & captiui-
tatis diſſolutione loquitur: ita hic de ædificatione domus Dei,
quæ eſt eccleſia, & ex fidelibus componitur per Chriſtum liberatis.
Ac primum quidem ædificij huius Deum aſſerit primarium eſſe au-
ctorem & architectum, imò & cuſtodem atque conſeruatorem, ſine
quo nihil in hac re facit humana omnis potentia ſiue induſtria: ſur-
gere tamen verſu tertio, monet eos qui adhuc in captiuitate reſident,
& in luce miſerationum Dei ſeſe à peccatis erigere: deinde, quam
magnificet Deus electos, ex quibus domum ſuam cõponit, ex venturo
retributionis tempore patefacit: quando manifeſtè in hæreditatem do-
mini cernuntur aſcripti, & fructus ventris Chriſto, veluti in mer-*

BIBLIOT UNIVERSIT GAND

cedem aßignati : qui poſtquam ſemel diuinitus fuerint liberati, ſic E
amodo ſunt in manu Dei, quomodo in manu robuſtorum ſagittæ,
ex quibus quiſquis inſtitutionem bonam ſuſceperit, ſuam omnem vo
luntatem illis conformando, confuſionem non inueniet in nouiſſimo
die, quando in porta exhibebitur iudicij ante tribunal Chriſti.

CENTESIMI VIGESIMI SEXTI PSALMI ELVCIDATIO.

1.Tim.3 — QVEMADMODVM captiuitaté illam miſeran
1 *Niſi domi-* dam generis humani præter Deũ auferre ne-
nus ædifica- mo potuit, ita quoq; ædificiũ Eccleſiæ ſanctæ F
uerit domũ, (quæ eſt domus Dei, & ex fidelibus liberatis
in vanũ la- cõponitur) ſine Deo ſuſcitari aut fieri nõ po
borauerunt terit, adeò vt niſi Dominus ipſe domũ hanc ædificare vo-
qui ædifi- luerit, fruſtra laborent: quæcunq; ſine eo quamlibet magnũ
cant eam. conatum ad eius ædificationem adhibuerint : & quantum-
uis magnum inſumpſerint laborem, non efficient quicquam
1.Corin.3 abſq; Dei (qui in hoc opere architectus eſſe debet) volunta
Philipp.2 te & auxilio : quanquam vt cooperatores & adiutores Dei,
nonnihil poſſint in hac re homines, ad peccatorum con-
uerſionem verbo & opere plurimum laborantes, & ſcientia G
Dei ad alios erudiendum præualentes, alius plantando, alius
rigando, modò adſit eorum operi Deus architectus, qui in-
crementum præbeat: qui operatur in nobis tam velle quàm
2 *Niſi do-* perficere, pro ſua bona voluntate. 2 Deinde vt etiam
minus cuſto extructa fuerit ſancta Dei eccleſia in modum ciuitatis fir-
dierit ciuita mæ, in qua ſingulæ eccleſiæ domus ſunt atque familiæ, cu-
tem, fruſtra ius ciuitatis ſinguli fideles, qui de captiuitate exierunt, ci-
vigilat qui ues ſunt & domeſtici : vt (inquam) ſi extructa fuerit iſta ci-
cuſtodit eã. uitas, non poterit tamen abſque Deo cuſtodiri, atque in
ſua diſpoſitione rectè conſiſtere, adeò vt niſi ille ad cu- H
ſtodiam eius vigilauerit, fueritque ad eam intentus in o-
mni bono promouendam, & à malo cuſtodiendam, fruſtra
Eſaiæ 62 ſit conatus omnis ac diligentia hominis cuiuſcunque, qui
Hiere.6 illam ſuis viribus, potentia, ſapientia, aut induſtria huma-
Ezech.3 na cuſtodire conatus fuerit : quanquam vt cooperatores
3 *Vanũ eſt* & miniſtri Dei, nonnihil neque parum hac in re poſſunt
vobis ante homines, in quibus eſt zelus domus Dei, quos ſuper mu-
lucem ſur- ros & ſuper ſpeculam ipſe cuſtodes poſuit vineæ, & ſpecu-
gere. latores domus ac ciuitatis ſuæ. 3 Atque etiam ſi manè pri
mo

A mò diluculò exurgatis,quomodo ſolét qui ad rem quamli
bet perficiendam ſunt ardentiſſimi, ſummámq; diligétiam
& conatum extremũ adhibeatis, nihil proficietis, nihil effi-
cietis,vanus erit labor veſter:ſi abſq; Deo rem attentatis, ſi
in vobis hac in re fiditis,ſi antequam lux diuinæ gratiȩ atq;
viſitationis exurgat, rem efficere conamini: *vos tamen ô *ſurgite*
captiuitatis filij,qui de captiuitate cupientes effugere, pec- *poſtquam*
cata veſtra recogitatis in amaritudine pœnitentiæ,ſicq; pa- *ſederitis qui*
nem veſtrum in ſalutari dolore manducatis, nolite quaſi re *manducatis*
deſperata permanere iacentes ſupini in miſeriis veſtris, ſed *panem do-*
B ad lucẽ miſerationis ac viſitationis Dei expergiſcimini:eui- *loris.*
gilate & exurgite, poſtquã diu iam ſatis, & heu nimiũ diu, 2.Cor.3
ſediſtis,imò iacuiſtis,& ſorduiſtis in peccatis veſtris, neque Ioan.15
apponatis amplius in illis permanere. Tametſi enim ex vo- 2.Cor.3
bis tanquã ex vobis ſufficiẽtes non ſitis ad exurgendũ abſq;
Deo,ſine quo nihil poteſtis facere:ſufficientia tamen virtu-
tis ex ipſo eſt, in quo vos confortante poteritis omnia.
4 Neq; verò mirũ videri debet,ſi dictũ eſt à Domino & ȩdi 4 *Cum de-*
ficari & cuſtodiri debere domũ ac ciuitatẽ ſuam, & ſine eo *deris dile-*
nihil fieri poſſe quod ad ſalutem pertineat electorũ ſuorũ. *ctis ſuis*
C Ecce enim cum Dominus ipſe electis & prædeſtinatis ſeruis *ſomnum:*
ſuis requiem dederit beatitudinis æternæ,eóſq; in cubiculũ ** ecce hære*
ſuum introduxerit:*tunc apparebit,& tunc videbitur hære *ditas Do-*
ditas eius & tota poſſeſſio, in qua inhabitabit & gloriabi- *mini,filij:*
tur,nẽpe electi fideles,quos in filios Deus adoptauit, & qui Ioan.1
bus per gratiã ſuam poteſtatẽ dedit filios Dei fieri,ac cõfor Rom.8
mes imaginis filij ſui primogeniti. Hæc enim erit hæredi-
tas,in qua inhabitabit & gloriabitur Deus, nõ fertiles cãpi,
non denſæ ſyluæ,non prata virentia, non montes aurei, ſed
D filij gratiæ & gloriæ,quos habebit ſibi in hæreditatem præ
claram & pretioſam:*qui ſanè filij erunt merces & præmiũ **merces fru*
Chriſti, qui fructus eſt virginalis vteri, in ventre virginis *ctus vẽtris.*
abſq; virili ſemine ſola ſancti ſpiritus operatione cõceptus
atq; formatus. Cum ergo electos ſuos tanti faciat Deus, vt
eos pro hæreditate ſua reputet, & mercede Chriſti ſui, mi
rũmne id eſt,ſi hominis ſola virtus ad huius domus Dei ædi
ficationẽ,ad electorum ſalutẽ promouendã,per ſe niſi Deo
principaliter operante nihil poſſit? Non enim patitur neq;
vult ſuam ſibi domum, hæreditatẽ & mercedem, ab alienis
tantũ parari,ſed ipſe ſibi eam vult & ædificare & cuſtodire.

5 *Sicut ſa-* 5 Imò verò, quò magis pateat quàm charos ac pretioſos ha- E
gittæ in ma beat ſuos electos Deus, illud dico, quoniam ſicut in manu
nu potentis, hominis validi ac robuſti ſunt ſagittæ, quæ donec ab eo te-
nentur, difficilè illi extorquentur è manibus, cum verò ad-
uerſum inimicum iaciuntur, potentes valde & efficaces ſunt
** ita filij ex* ad vulnerãdum: * ita ſunt in manibus Dei, filij illi & electi,
cuſſorum. qui excuſſi ſunt, ſiue de numero excuſſorum, à captiuitate
per ipſum potenter liberati: neq; ipſi tantum primi illi Apo
ſtoli atq; diſcipuli, quos per ſe veritas ipſa excuſſit, verum-
1. Corin. 4 etiam illorum filij, quos per Euangelium genuerunt, om-
6 *Beatus* nes qui per verbum eorum crediderunt veritati. 6 Et bea- F
vir qui im- tus erit qui deſiderium & cor ſuum omne impleuerit taliũ
pleuit deſide doctrinis monitis atq; exemplis, qui ſecundum ſalutarem
rium ſuum doctrinam ipſorum & vitæ ac conuerſationis exempla, ſic
ex ipſis: ex ipſis omnem voluntatis ſuæ affectũ formare ſtuduerint,
vt ea ament quæ illi amanda verbo & exemplo docuerunt,
nempe cæleſtia: econtrario autem fugiant, contemnant quæ
illi fugienda atq; ſpernẽda monſtrarunt, nempe hęc tranſi-
toria: virtutes ſectentur, deteſtentur vitia, quemadmodum
** non con-* priores illi docuerunt: * qui enim tales ſeſe præſtiterint, non
fundetur cũ erunt confuſi in nouiſſimo die, quando exhibebuntur ante G
loquetur ini Chriſti tribunal: quando de omnibus cogitationibus, affe-
micis ſuis in ctionibus, operibus, imò & verbis accuſantibus inimicis,
porta. erit iuſto iudici reddenda ratio palam omnibus. Qui enim
illis ſeſe per omnia diligenter (quantum fragilitas humana
patitur) cõformauerit, habebit quod inimicis accuſantibus
& expoſtulantibus exactoribus coram iudice iuſto reſpon-
deat, neq; ſuſcipiet confuſionem in ſententia damnationis,
ſed gloriam magis accipiet æternæ ſaluationis. Ad quam
nos ædificator eccleſiæ ſanctæ, fidelium iuſtificator & cu-
ſtos, CHRISTE IESV perducere digneris, qui cum patre
& Spiritu ſancto in æternitate regnas benedictus. Amen.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumvigeſimumſextum.

VERSV quarto, Merces fructus ventris. Fructus vẽtris
dicitur Chriſtus Dominus: quemadmodũ Propheta
Eſaiæ 4 fructũ terræ eũ appellat, Et erit (inquiẽs) fructus terræ ſubli
Pſalm. 84 mis. Et in alio Pſal. dicitur, Etenim dominus dabit benigni-
tatẽ, & terra noſtra dabit fructũ ſuum: quod de fœcunditate
virginis matris piè ſuprà diximus intelligendũ. Et notandũ,
quod

A quòd huius fructus virginei vteri merces ac præmium ſunt filij adoptionis, quoniã à patre ei dati ſunt in portioné, hęreditaté, & poſſeſſioné, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus, pro quibus ipſe & ventris fructus & hoſtia placationis, & mediator recõciliationis fieri voluit. Quòd enim verbum caro factũ eſt, quòd incarnatũ vſq; ad morté voluit humiliari, quòd ſepeliri, quòd reſurgere: deniq; quæcunq; pro noſtra liberatione fecit, aut pertulit, omnia propter electos, vt ipſi liberationem & ſalutem conſequantur: eſtq́; tantorũ laborum præmium & merces, electorum ſalus. Quanquam Roma.8 Ioan.1 Philip.2

B enim ſuę humilitatis paſſionibus, Chriſtus vt homo promeruit ſuæ humanitatis exaltationem & glorificationé, ſicq́; modo quodam etiam hæc glorificatio & exaltatio merces videri poſſit & præmium fructus illius: illud tamen ex ſacris ſcripturis cõſtat, nõ ad hoc principaliter deſcendiſſe de cælis verbũ patris, vt gloriã ſibi compararet aut acquireret (ſatis enim illi erat bene, imò optimè, cũ ab æterno Deus eſſet altiſſimus, etiamſi homo nõ eſſet tẽporaliter exaltatus) ſed principaliter atq; primariò noſtri gratia, id eſt, propter electos, deſcendit, & factus eſt vteri fructus, inter homines ho

C mo, vt fieret ipſe primogenitus in multis fratribus. Itaque Rom.8 præcipuũ præmiũ, merces primaria, quã ille veniebat quærere, fideles erant quibus poteſtaté comparauit, & dedit filios Ioan.1 Dei fieri, per aſſumptioné humanæ naturę in vtero virginis. Vnde in Pſal.2. à patre ad filium dictum legimus, Poſtula à me, & dabo tibi gentes in hæreditaté tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Offert enim pater filio in præmium & mercedé, quod illũ nouit præ omnibus quærere & quæſiſſe, nimirum hæreditatem & poſſeſſioné filiorum gratiæ. Quidam autem hanc aſſignant intelligentiam, ecce hæreditas

D Domini ſunt filij, filij ſcilicet adoptionis ſunt hæreditas Chriſti: & merces ac præmiũ Domini ſunt, fructus ventris, id eſt, illi qui ex vtero gignũtur eccleſiæ, filij regenerationis & gratiæ, qui de vtero eccleſiæ ex aqua & ſpiritu ſancto fuerint regenerati. Erítq; tum nomé fructus, caſus nominatiui, & idé ſibi volent ambæ illæ partes, hæreditas Domini ſunt filij, & merces Domini ſunt fructus ventris: vt qui in priori parte appellantur hæreditas, in poſteriori dicantur merces: & qui in priori filij, in poſteriori dicantur fructus ventris. Poſſet tamẽ iuxta hanc cõſtructioné alia dari intelligentia,

vt non eundẽ duæ partes iſtæ haberent ſenſum, in hunc mo B
dum: Ecce hæreditas Domini ſunt filij, & viciſſim merces
vel præmium, & hæreditas illorum filiorum eſt fructus ven-
tris, id eſt, Chriſtus Dominus: hoc eſt, Chriſtus Dominus pro
hæreditate & præmio habebit filios gratiæ, & viciſſim ipſi
filij gratiæ pro hæreditate ſua & pręmio habebunt Chriſtũ
Dominum. Atq; in hunc ſenſum reſpicere videtur celebris
eccleſiæ doctor Thomas Aquinas, in antiphona illa q̃ huic
Pſalmo in veſperis altiſſimi ſacræ euchariſtiæ ſacramenti
præcinitur, in hunc modũ, Fructus ventris virginalis, eſt hæ-
reditas ſanctorũ, adimplens bonorũ deſideriũ. Atq; harum E
quidem ſentẽtiarum vtraq; ex Hebręo rectè poteſt accipi,
cum in Hebræo fructus poſſit accipi in quolibet caſu, eo q̃
nullum ſit adiectum ſignum ad certum caſum determinans.
Græca tamen lectio neutram prędictarum intelligentiarum
patitur, quæ ſic habet: *ἰδοὺ ἡ κληρονομία κυρίου υἱοὶ, ὁ μισθὸς
τοῦ καρποῦ τῆς γαστρὸς*: vbi manifeſtum eſt, tum ex articulo
addito, tũ ex ipſa terminatione fructus eſſe caſus genitiui,
& regi à nomine merces: vt ſit ſenſus, merces eius qui eſt fru
ctus ventris. Propter quod illa ſententia quæ in Elucidatio-
ne explicatur, magis videtur conueniẽs. Verſu penultimo, G
Ita filij excuſſorũ. Cum dicitur, filij excuſſorũ, genitiuus ex
cuſſorũ paſſiuè capitur, pro iis q̃ excuſſi ſunt ac liberati de
iugo miſeræ ſeruitutis. Et poteſt accipi oratio hæc impro-
priè, in eo ſenſu, acſi dicatur: Filij de numero excuſſorũ: vel
ſecundũ proprietatẽ ſermonis dicãtur filij excuſſorũ, ij qui
ſecundũ fidẽ per Euangeliũ geniti ſunt ab illis primis filiis
libertatis, ſanctis Apoſtolis atq; diſcipulis Dñi. Omnes enim
hi ſic in manibus Dei ſunt, quomodo in manu potentis ſa-
gittæ: primũ quidẽ, q̃a eos quos Deus liberauit ac iuſtifica- H
Rom. 8 uit, nemo poteſt condẽnare, vt ſanctus Apoſtolus ait: & ne-
Ioan. 10 mo poterit electos rapere de manu paſtoris, quomodo ipſe
Chriſtus ait in Euãgelio. Itẽ & cũ illos emiſerit in virtute
ſpiritus, quaſi ſagittas ſuas, ad depugnãdũ per veritatis præ-
dicationẽ aduerſarias poteſtates & inimicos veritatis infide
les, & peccatores ſalubriter vulnerãdos, ac perimẽdos com
pũctione pœnitẽtiæ, vim & efficaciã magnã habebũt in vir-
tute ſpiritus, ad perficiẽdũ omnia ad q̃ miſſi fuerint: quẽad-
modũ in primis fidei pręedicatoribus ſanctis Apoſtolis mani
feſtè patuit, & quotidiana mõſtrat experiẽtia in amicis Dei,
quos

A quos ipſe deſtinat quaſi ſagittas ad peccatorum cõuerſionem, & in virtute Spiritus facit viriliter contra Diabolum & omnem falſitatem atq; vanitatem operari. Poterunt etiã aliter ſancti Apoſtoli noui filij, intelligi filij excuſſorum: id eſt, eorum qui a Deo excuſſi ſiue abiecti ſunt, vtpote ſecundum carnem exiſtentes filij Iudæorum, quorum gentẽ pro maxima parte ſub tẽpore gratiæ velut excuſſit Deus, quando illis ſeſe indignos facientibus, ad gentes conuerti iuſſit Apoſtolos: quemadmodum in Actis teſtatur Paulus Apoſtolus. Verſu vltimo, Non confundetur cum loquetur inimi- Actu. 13

B cis ſuis in porta. Per id quod dicitur loqui inimicis in porta, intelligi rectiſſimè videtur examen iudicij, quod in porta antiquitus ſolebat fieri palam omnibus: quemadmodum etiamnum conſuetudo eſt quibuſdam. Vnde in alio Pſalmo dicitur, Aduerſum me loquebantur qui ſedebant in porta, & in me pſallebant qui bibebant vinum: per quos, iudices populi & potentes ac diuites intelligi videntur. Idipſum ex libri Ruth quarto capite ſatis fit manifeſtum. Non eſt autẽ ſic accipiendum, quòd dicimur loquuturi inimicis noſtris, quaſi in Dei iudicio prolixis contentionibus aut altercatio- Pſal. 68 Ruth. 4

C nibus cum inimicis noſtris ſimus acturi cauſam noſtram, ad eũ modũ quo iudicia exercẽtur humana: ſed more hominũ dictũ illud accipi debet, ad ſignificãdũ exactionẽ & expoſtulationem inimicorũ, qui noſtrã damnationẽ requirẽt. Poſſet tamẽ & ad exitum à corpore referri. Tunc enim quodãmodo inimicis noſtris in porta loquemur, quãdo in egreſſu de corpore mortis huius, iudici Chriſto præſentati, accuſantibus inimicis, noſtráq; mala proponentibus, reſpõdere debebimus, & rationẽ pro omnibus ante iuſtũ iudicẽ reddere.

CENTESIMI VIGESIMI SEPTIMI PSALMI ARGVMENTVM.

D DESCRIBITVR *beatus qui nunc timet Dominum, eiúſque mandata cuſtodit, eo quòd pro operibus quæ in corpore eſt operatus, bonæ retributionis accipiet mercedem: qui etiamſi ſecundum carnem ſterilis videatur, ſecundum ſpiritum tamen vxorem quam ſibi elegit, cæleſtem ſapientiam, habet fœcundiſſimam, ex qua proles accipit & multas & laudabiles, optimas ac Deo placitas actiones: quæ illi omnia ex cæleſti procedunt benedictione. Tandem verò ad illos ſe in ſpiritu conuertens Propheta, aut vir quilibet iuſtus, cæleſtem eis benedictionem precatur à Domino,*

bona

bona videlicet cæleſtis Hieruſalē, & vt videat filiorū filios & pacem E
electorum Dei: quæ quiſquis acceperit, non deerit illi omne bonum.

CENTESIMI VIGESIMI SEPTIMI PSALMI ELVCIDATIO.

1 *Beati omnes qui timent dominū, qui ambulant in vijs eius.* BEATVS eſt nūc expectatione certa, pòſt quoque item beatus futurus poſſeſſione ſecura,
qui timet, reueretur, diligítque dominū Deū
ſuum, qui in viis mandatorum eius ſtudioſè
conuerſatur: diligenter attendens, vt ab iis
quæ illi diſplicuerint, abſtineat: quæ verò placita eſſe illi no-
Prouer. 31 uit, ſedulò perficiat. 2 Gaude, & lætare in ſpiritu quiſ- F
2 *Labores manuū tuarum quia mãducabis, beatus es, et bene tibi erit.* quis talem te (perhibente teſtimoniū tibi conſcientia tua in
ſpiritu ſancto) agnoſcis. Verè enim etiã nunc beatus ac fœ-
lix es firmiſſima expectatione, & bona accipies reali fruitio-
ne, in retributione æternitatis, quia dabitur tibi de fructu
manuū tuarū, comedéſq; de operibus quę operatæ ſunt ma-
nus tuæ: hoc eſt, pro operibus tuis quæ in timore domini in
carne es operatus, merces tibi dabitur æternæ retributionis,
1. Cor. 3 in qua ſatietas eſt omnium bonorū. Vnuſquiſq; enim mer-
Galat. 6 cedem accipiet ſecundum ſuum laborem. 3 Neque verò in
3 *Vxor tua ſicut vitis abundãs in lateribus domus tuæ.* futuro tantum ſeculo futurus es beatus, aut bona percipies, G
verū etiã aliqua ex parte in pręſenti tempore. Cœleſtis enim
ſapientia, quam tibi in vxorem adamaſti, atque deſponſaſti,
nequaquam erit ſterilis tibi & infœcunda, ſed fructum ope-
rum bonorum copioſiſſimū proferet tibi, ad modum vitis
fœcundæ, quæ per latera domus latè expanſa, botros profert
& plurimos & pinguiſſimos. Sic enim per omnem modum,
qui cæleſtem ſibi ſapientiam deſponſarunt, & cum illa con-
uiuunt aſſiduè, optimarum operationum pinguiſſimos bo-
4 *Filij tui ſicut nouellæ oliuarū, in circuitu menſæ tuæ.* tros copioſè progignunt ex ea. 4 Cogitationes quoque &
affectiones piæ, quas tibi quaſi filios quoſdam pariet vxor H
tua, ſic erunt quaſi per circuitum, & ex omni parte, in ſecura
conſcientia tua ſalubriter lætante, & quaſi iugiter conuiuan-
te, ſicuti nouellæ plantationes oliuarum plenæ virore atque
pinguedine, fragrantia ſui odoris totam conſcientiæ tuæ
domum replentes, Deúmq; & angelos lætificantes. * Inſu-
per filij quos tu & verbo & exemplo Deo gignes, ſicut ger-
mina oliuarum erunt circum te, tanquam à te ſalutaris do-
ctrinæ pinguedinem ſumentes, & quaſi pabulum ſpiritale
à te accipientes, quomodo ſolent de menſa parētum ſume-
re

Are cibum filij. 5 Ecce ad eum modum quo ſuprà iam de-
ſcripſimus, replebuntur benedictionibus quicũq; ſancto ti-
more reuerentur ac diligunt dominum Deum ſuũ, eiúſque
mãdata ſollicitè cuſtodiũt, talibus bonis, tali gloria, tali or
natu ornabuntur ex benedictione & beneficio altiſſimi.
6 Ego quoq; in ſpiritu ſuper huiuſmodi gaudens atque ex-
ultans, tibi quiſquis es qui times dominum, fœlicia proſpe-
ráque omnia ex cordis deſiderio exopto, & Deũ precor, cu-
ius eſt benedictio ſuper populum ſuum, vt de ciuitate ſua
ſancta, de cæleſti Sion, in qua inhabitat, vbi eum contem-
B plantur beati omnes facie ad faciem, benedicat tibi benedi
ctione ſua ſancta in cæleſtibus donis ſuis, détq; tibi, poſtea-
quam tempus hinc emigrandi aduenerit, videre in teipſo,
recipere atq; experiri vſq; in æternum ſine fine bonum illud
vnicum & ſummum (in quo ſunt ſimul omnia) ciuitatis ſu-
pernæ Hieruſalé, quod nec oculus vidit, neq; auris audiuit,
neq; in cor hominis aſcendit. 7 Fœcundet te quoq; Deus
ſpiritali ſua fœcũditate in omnibus virtutibus, ita vt de vir-
tute ſemper in virtutem proficiens, & ex vna in alteram ſem
per procedens, ſic quaſi filios accipias filiorum tuorũ. *Rur
C ſum ita quoque te fœcundet virtutibus, vt in longas ac mul
tas generationes permaneant tibi filij, quos Deo, ſiue verbo
doctrinæ, ſiue exemplo vitæ genuiſti: quemadmodum ſolet
virorum iuſtorum ſemen ſpiritale in multas generationes
permanere, impiorum carnali pereunte ſemine: * det quo-
que tibi videre pacem verã ſuper omnem populũ fidelem,
& ſuper omnes electos, pacem (inquam) Dei ſuper Iſrael, vt
vna cum electis omnibus pace fruaris ſempiterna. Amen.

5 *Ecce ſic benedicetur homo qui timet dominum.*
6 *Benedicat tibi dominus ex Sion: & videas bona Hieruſalẽ, omnib⁹ diebus vitæ tuæ.*
Pſalm.3
Eſaiæ 64
1.Cor.2
7 *Et videas filios filiorũ tuorum:*
**pacem ſuper Iſrael.*

ANNOTATIONES IN PSALmum centeſimumvigeſimumſeptimum.

D VERSV tertio, Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Per vxorem iſtam intelligi etiam poteſt conuenienter affectus ſenſitiuus, qui in carne inhabitat, quem ſolemus nominare ſenſualitatem. Quemadmodũ enim vxor ex Dei inſtitutione ſubiecta eſt dominio viri, dicente domino, Sub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur Geneſ.3
tui: ita hæc ſenſualitas, rationis debet imperio regi. Et quẽadmodum vxor ſi rectè regatur à viro, fructum plurimũ & commodum parit in familia: contrà verò ſi indomita fuerit, & in malis vir ei nimium indulgere cœperit, mala plurima

&

& damna committit in familia rebúſque domeſticis, etiam E
ea quæ viri diligentia atque induſtria fortè lucrata fuerit,
non rarò malè abſumens atq; dilapidans. Ita affectum ſenſitiuum iſtũ quiſquis bene ſecundum rationis imperiũ gubernauerit, & quiſquis rectè illum ſub habenis rectæ rationis continuerit, quaſi ſub viri poteſtate, fructum plurimum ex eo percipiet, & opera plurima bona proferre poterit, vbi ad virtutem aſſuefactus fuerit. Contra verò, ſi permittatur ſuper rationem præualere, & quaſi ſupercreſcere ſuper eam, ſpinas & tribulos & mala plurima proferet, & ſuffocabit etiam atq; abſumet, ſi quæ bona ratio atq; voluntas videan- F
tur nonnunquam operari: dum bona deſideria ac ſancta propoſita, ſua laſciuia opprimit atq; diſperdit, vt in effectũ non perueniant. Et huic vxori rectè comparatio vitis applicatur. Vitis enim nonniſi maximo labore, diligentia atque impenſa adhibitis, fructificare poteſt, neq; quiſquã ex ea fructum percipit otioſus. Ita ſanè & ſenſualitas, niſi diligentiſſimè colatur, & plurimum fodiatur, euulſis ſedulò malarum paſſionum radicibus, & bonis inſitis ſurculis, per continuam ad virtutes aſſuefactionem, fructum bonæ operationis pro- G
ferre poterit nunquam. Ac iuxta hanc intelligentiam, per filios conuenienter intelligi poſſent omnes vires aliæ corporales, quæ omnes (ſola ſenſualitate bene recta & exculta) facilè pingueſcunt, & virent in operibus bonis. Quidam verò omnia iſta de filiis & vxore & manducatione laboris manuum, exponunt de temporalibus diuitiis, vxore & liberis: verùm quoniam (vt ſuprà in Annotationibus Pſalm. cxj. diximus) perpaucis Deũ timentibus iſta ſic competunt: quemadmodum neque CHRISTO, neque apoſtolis, neque plurimis poſt ipſos ſanctiſſimis viris, commodius nobis videtur H
ſecundum ſpiritualem intelligentiam iſta ſpiritualiter dicta intelligere, ita vt generaliter piis omnibus Deum timentibus conueniant.

CENTESIMI VIGESIMI OCTAVI PSALMI ARGVMENTVM.

NARRAT *in ſpiritus lætitia vir iuſtus quemadmodum frequentiſſimis inſultibus aduerſariorum ſuorum oppugnatus, ab initio conuerſionis ſuæ ad Deum, nondum tamen ſuccubuerit, tametſi grauia multa ab importunitate & lætitia aduerſantium perpeſſum ſe fateatur. Quorum deinde pœnam*

A *confeſſionem & reprobationem æternam. ſiue prædicendo iuxta con-*
formitatem diuinæ iuſtitiæ optat, ſiue optando prænuntiat, tectorum
ſœno eos comparans, à quibus (cùm ſint maledictionis filij) longè eſt
omnis benedictio.

CENTESIMIVIGESIMIOCTAVI PSALMI ELVCIDATIO.

A TEMPORE quo vetuſtate depoſita, renoua-
ta eſt mihi iuuentus mea, ex quo abdicatis vi
tiis ſeruire cœpi domino Deo meo, frequen-
ter admodum inſultum in me fecerunt, méq;
B oppugnauerunt dæmones atq; maligni eorũ
miniſtri, cupientes à rectitudine animum meum depellere,
caſtrúmq; animæ meæ deuincere: * meritò hoc ipſum dice-
re debet, & fidenter fateri, omnis qui Deo credens, piè in
ipſo viuere ſtuduerit. Neq; enim mihi ſecundum perſonam
hoc eſt peculiare, ſed omnibus qui piè viuere volunt com-
mune, vt perſecutionem multiplicem patiantur. 2 Ego
tamen de meipſo ſingulariter loquens, hoc fateor, & dico
liberè, quòd à tempore iuuentutis meæ frequenter admo-
dum me oppugnauerunt, & expugnare conati ſunt perſe-
C quutores mei: * veruntamen diuina aſſiſtente gratia hac-
tenus aduerſus me non potuerunt, hactenus mihi non præ-
ualuerunt, neq; poteſtatem plenã adhuc ſuper me obtinue-
runt, ſic vt eorum poteſtatem non potuiſſem euadere, ſed
perſto (gratia Dei) etiamnum in bona voluntate paratus &
non turbatus, vt cuſtodiam mãdata Dei mei. 3 Multa qui-
dem (fateor) & grauia & moleſta ab illorum importunitate
& crudelitate perpeſſus ſum, ita vt quaſi ſupra dorſum meũ
fabricauerint, grauiſſimis me affligentes moleſtiis: * mul-
tiplicauerunt aduerſus me omnem malitiam ſuam, omnem
D ſuam quam poterant prauitatem aduerſus me machinan-
tes, & nihil eorum in quibus nocere potuiſſent omittentes.
4 Verùm dominus Deus, qui eſt iuſtus iudex, & vltor pau-
perum ſeruorũ ſuorum, ipſe pro me retribuet eis, ipſe faciet
vindictam, interfecturus eos gladio oris ſui, & ſententia con
demnationis æternæ, ad eum modum quo materiali gladio
ſolent incidi ceruices, & amputari capita maleficorũ: * con-
fuſio ſempiterna & erubeſcentia horribilis apprehendet in
nouiſſimo omnes qui odio habent populum domini, eccle-
ſiam ſanctam, bonos atque fideles Dei ſeruos: tu quoque
Deus

1 *Sæpe expugnauerũt me à iuuentute mea,*
2. Tim. 3
**dicat nunc Iſrael:*
2 *Sæpe expugnauerũt me à iuuẽtute mea.*
**etenim nõ potuerunt mihi.*
Pſalm. 118
3 *Supra dorſum meũ fabricauerunt peccatores:*
**prolongauerunt iniquitatẽ ſuã*
Pſalm. 7
4 *Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorũ:*
**cõfundantur, & conuertãtur retrorſum omnes qui oderũt Sion.*

Deus in machinationibus quas contra tuum populum me- E
ditantur, fac non præualere eos nobis: ſed confundantur, & à
cœpto turpiter deſiſtere cogantur, tanquam non potentes,
5 Fiant ſicut fœnum tectorum, quod priuſquam euellatur exaruit. te prohibente, quæ cogitabant perficere. 5 Similes erunt
huiuſmodi fœno quod ſuper tecta domorum creſcit, quod
in alto quidem conſiſtit, ſed radicem ac ſtabilitatem nõ habet,
neq; vllius eſt pretij, quódque in ſe quantocyus areſcit,
pôſt computreſcit & perit, nullo euellente. Sic enim dæmones
& homines mundi huius, in alto quidem poſiti videntur,
dum principari in mundo, & poteſtatem ſeculi obtinere
vidétur: verùm nulla eſt in eis ſtabilitas, ſed virore ſuo quã- F
tocyus tranſibunt, tabeſcentes in malitia ſua, & computreſcentes
in corruptione mortis æternæ. 6 De quo fœno in
6 De quo nõ implebit manũ ſuam qui metet, & ſinũ ſuũ qui manipulos colliget. tecto enaſcente nemo meſſorum ad demetendum implet
manum ſuam, neque illi qui à meſſoribus præciſa in manipulos
colligunt, ſinum ſuum aut brachia ſua implebunt fœno
iſto: tanti enim non eſt, neque quiſquam tanti facit fœnum
hoc, vt demetendi illius gratia velit ſupra domorum
tecta aſcendere: quemadmodum demetitur quod in pratis
ſuper terram exoritur: & omnino nulli eſt vſui, ſed prorſus
derelinquitur, areſcitq; & computreſcit in ſemetipſo. Et ſic G
ſanè dæmones ac cæteri reprobi prorſus à Deo ſunt derelicti,
qui in conſummatione ſeculi, quando exibunt meſſores
angeli, non colligabũtur cum iuſtis in manipulos, vt inferantur
in horreum vitæ æternæ: ſed magis ſeparabuntur
Matth. 13. & 24 de medio iuſtorum, & alligabuntur in faſciculos, vt in ignẽ
vorandi proiiciantur: quomodo ea quæ nulli bono vſui vltra
*7 Et nõ dixerunt qui præteribãt, Benedictio domini ſuper vos. * benediximus vobis in nomine domini* tra eſſe poſſunt, in ignem ſolent proiici. 7 Et quemadmodum
fœno illi tectorum, eo quòd nullius ſit vtilitatis, nemo
prætereuntium benedicit aut bene precatur, ad eum mo- H
dum quo ſolent bonis ſegetibus & virentibus paſcuis pertranſeuntes
bene precari: ita ſuper impios iſtos derelictos &
reprobatos à Deo, nulla veniet benedictio, nulla precatio
bona: neque dicetur vel ab angelis ſanctis, vel à iuſtis hominibus
ſuper eos, Benedicat aut benefaciat vobis Deus: neq;
dicetur eis, Benediximus vobis, aut bona precati ſumus à domino
Deo noſtro, quoniam condemnati ſunt, & ab omni
bono reprobati obdurati in malitia: neq; benedictionis capaces
eſſe valent, filij exiſtentes maledictionis, quos poſſidet
æterna maledicti o.

ANN

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumvigeſimumoctauum.

VERSV primo, Sæpe expugnauerũt me à iuuẽtute mea, &c. Similis hîc eſt in ſermone alacritas, eadémq; locutionis feſtiuitas, qualis in Pſal. 123. cùm dicitur, Niſi quia dominus erat in nobis, dicat nunc Iſraël, niſi quia dominus erat in nobis, &c. Expugnauerunt autem nota accipi impropriè, pro Oppugnauerunt, vel impugnauerunt, ſiue tribulauerunt: vel loco huius, expugnare conati ſunt. Nam propriè loquendo, non expugnatur niſi quòd oppugnando deuincitur. Vnde ſi propriè acciperetur Expugnare, non ſibi conſtarent partes duæ vnius verſus, cùm in altera parte dicatur: Etenim non potuerunt mihi: id eſt, nihil potuerunt aduerſum me, non mihi potuerunt præualere, non me valuerũt expugnare. Quanquam ſecundum aliquam conſideratioñe commoda adhuc poſſet accipi ſentẽcia, ſi hoc dicamus, fidelem ſermone iſto velle indicare, quòd cùm ſæpius fuerit ab adoleſcentia ſua expugnatus atque deuictus, ſæpiúſq; inimicorum tentationibus ſuccubuerit, ſemper tamen à peccato reſurrexerit, vt inimici plena poteſtate ſibi hactenus non præualuerint, cùm per pœnitentiam reſurgendo à malo poteſtas effugiatur diaboli. Cæterùm, iuuentutem iſtam intelligere poſſumus temporalem vel ſpiritualem: & vtroque modo bona eſt ſententia: item & de inimicis corporalibus vel ſpiritualibus poterimus intelligere Pſalmum. Nos tamen maluimus de ſpirituali iuuentute & inimicis ſpiritualibus interpretari. Verſu tertio, Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem ſuam. Per iſtud fabricare ſupra dorſum, quod prouerbialiter dictum eſt, intellige grauem & longam vexationem atque afflictionem, quã iis qui piè volunt viuere ſecundum Deum, iugiter moleſti ſunt impij. Dorſum enim eſt, quo feruntur onera: & cùm alicui adminiſtratio rei cuiuſlibet difficilis iniungitur, dicimus prouerbiali ſermone, illius dorſo vel humeris eſſe iniectum graue onus: & eum qui ampla eſt ſuſtinentia, ſiue magna patientia, vt facilè poſſit ferre obtrectationes, ſiue alias iniurias aut contumelias, huiuſmodi homines latum habere dorſũ dicimus. Tunc ergo ſupra dorſũ iuſti impius quaſi fabricat, quando magna illum vexatione affligit, & quaſi portanda multa imponit, quando illum facit

portare grauia,& quæ ſunt portatu difficilia. Quantũcunq; autem fabricauerint peccatores ſuper dorſum iuſti, nõ ſuccumbet iuſtus:quoniã non patitur Deus amplius dorſo eius
Cor.10 imponi,quàm ipſe valeat ferre.Fidelis enim eſt Deus(vt ſanctus ait Apoſtolus)qui nõ patietur tẽtari vos ſupra id quod poteſtis, ſed faciet cũ tentatione prouentũ , vt poſſitis ſuſtinere,& ipſe eſt qui dorſum noſtrũ ita corroborat,ſecundum ſuũ beneplacitũ,vt nullo pondere deprimi poſſit, vt ſub nullo ſubſidamus onere. Nõ enim ſolũ fidelis eſt ꝙ nõ patiatur nobis imponi onus ſupra quàm poſſumus:verũetiã oneratos F
& laborantes ſub onere paratus eſt reficere:quemadmodum
Matth.11 in Euãgelio aperta voce clamat,dicẽs, Venite ad me omnes qui laboratis,& onerati eſtis,& ego reficiã vos. Verſu quarto,Dñs iuſtus concidet ceruices peccatorũ.Idem hic intelli-
Pſal.67 gitur per ceruicũ conciſionẽ,quod in alio Pſalmo per capitis cõfractionem: cũ dicitur, Verũtamen Deus cõfringet capita inimicorũ ſuorum,verticem capilli perambulantium in
Pſal.74 delictis ſuis. Et in alio Pſalmo per cõfractionẽ cornuũ,cùm dicitur,Omnia cornua peccatorũ cõfringam.Alibi quoque per dentiũ confractionẽ & maxillæ percuſſionẽ:vt Pſal.3. Tu G
percuſſiſti omnes aduerſantes mihi ſine cauſa(pro quo in Hebræo eſt, Tu percuſſiſti omniũ inimicorũ meorũ maxil-
Pſal.57 lam)dentes peccatorũ cõtriuiſti.Et alibi,Dñs confringet dentes eorum in ore ipſorũ, molas leonum cõfringet dominus. Quòd autem omnia iſta ſignificent grauem perſecutionem, qua Deus in ſententia ſua feriet impios,ſuis in locis manifeſtatũ eſt. Verſu ſeptimo,Et nõ dixerũt qui præteribant,Benedictio domini ſuper vos , benediximus vobis in nomine domini.Quidam intelligunt.Non dixerunt prætereuntes ad meſſores qui tentauerint colligere fœnũ illud tectorũ ,& la H
borẽ in illo impẽdere,futurũ eſt vt illis fruſtra & in re inutili laborãtibus prætereũtes nõ dicant,Benedictio dñi ſuper vos: quomodo ſcilicet vulgo ſolent homines tranſeuntes per viã bene precari iis,qui in agris metẽdo laborant,dicẽdo, Proſit, benedicat vobis Deus, aut dominus vobiſcũ, quomodo ſuis
Ruth.2 meſſoribus dicebat Booz. Nobis in Elucidatione fuit viſum cõuenientius,vt benedictionẽ illam prætereuntiũ intelligamus referri ad ipſas fruges quæ in agris ſunt. Ita enim ſolẽt homines,cùm per viam tranſeunt,& agrũ bona ſegete adornatũ cõſpiciũt, bene precari agro illi,& ſegeti quæ in eo eſt.

A ## CENTESIMIVIGESIMINONI
PSALMI ARGVMENTVM.

DE PROFVNDIS *peccatorum, tentationum, atque periculorum, ſiue de intimis cordis clamat, qui ope eget, ad dominum, petens exaudiri in oratione ſua, & iniquitates ſuas, ne forte obſint exauditioni, refugiens obſeruari. Deinde verſu quarto, in Dei propitiatione & in obedientia legis Dei ſpem erigit, & animam ſuam rectè ſperare facit, vniuerſum inſuper populum Dei ad eandem ſpem fiducialiter inuitans, eo quòd domini ſit miſericordia, &*
B *ſalus, & liberatio ab iniquitatibus.*

CENTESIMIVIGESIMINONI
PSALMI ELVCIDATIO.

CLAMAVI Domine ad te de profundis tenta- 1 *De pro-*
tionum, de profundis periculorũ, quibus penè *fundis cla-*
immerſus fuit ſpiritus meus, de profundis etiã *maui ad te*
cordis mei & intimis præcordiis meis, de cor- *domine.*
de contrito & ſpiritu humiliato: * tu verò me * *domine*
clamantem ne deſpicias, ſed clamãtis vocem exaudi. 2 Ne *exaudi vo-*
C auertas ab oratione mea aures tuas, ſed benignus auditus *cem meam.*
tuus ad exauditionem ſit intentus voci meæ, qua oro ante 2 *Fiant au*
conſpectum tuum. 3 Neq; verò in memoriam reuoces pec *res tuæ intẽ*
cata mea prçterita, vt propterea clamantem deſpicias, atque *dẽtes in vo-*
etiam ſi adhuc maculæ quædam leuiorum peccatorum in *cẽ depreca-*
me reſideant, non ob hoc ſtatim (quæſo) repellas orationem *tionis meæ.*
meam. Nam ſi tu iniquitates hominum obſeruare velles, vel 3 *Si iniqui-*
antiqua ſemel remiſſa (quod frequenter faciunt homines) in *tates obſer-*
memoriã reuocando, vt propterea reconciliatis minus eſſes *naueris do-*
ad exauditionẽ facilis, vel quotidiana delicta & lapſus (qui- *mine:*
D bus in die ſepties cadit iuſtus, & per quæ in multis offendi- Prou. 4
mus omnes) ſecundum ſeuerum rigorem & rigidam diſtri- Iacobi. 3
ctionem iuſtitiæ tuæ expendere atq; diiudicare: ſi (inquam Geneſ. 6
ita tu noſtras iniquitates diſtrictè attenderes atq; obſerua- & 8
res: * quis eſſet inter mortales (qui ab infantia ſua ad ma- * *domine*
lum proni ſunt omni tempore) qui ferre poſſet tuam hãc di *quis ſuſtine*
ſtrictionem, tuã hanc iuſtitiæ ſeueritatẽ ſuſtinere? Quis ſtare *bit?*
poſſet corã te, aut quis iuſtificari poſſet in conſpectu tuo hîc Pſal. 142
viuẽs ſuper terrã? aut quis iam confideret orationẽ ſuã apud
te poſſe exaudiri? quãdoquidem penè omnes & præteritorũ
grauium peccatorum, & plurimorum inſuper lapſuum quo-

tidianorum,ſibi ſunt conſcij. 4 Abſit verò, piiſſime Deus, E
vt ita obſerues iniquitates noſtras, quoniam tecũ eſt propi-
tiatio,& propriũ eſt tibi miſereri,propitiari ac parcere:pro-
pter quod miſericorditer magis agere debes nobiſcum,neq;
diſtrictè ſic omnia exigere, vt diſſimules peccata hominum
propter pœnitẽtiam:* & propter legem ſanctam tuã, quam
obſeruãdam præcepiſti nobis,ego pro mea paruitate cũ ad-
iutorio gratiæ tuæ perſeuer aui in te,neq; à te per tranſgreſ-
ſioné volui abſcedere, téq; in obedientia legis tuæ perſeue-
rando ſuſtinui,propter quod te mihi(quæſo)exhibeas beni-
gnum. 5 Anima mea & ſpiritus meus fiducialiter ſuſtinuit; F
atque expectauit longanimiter in verbis promiſſionũ tuarũ,
quibus miſericordiã pollicitus es poſtulãtibus:* anima mea
fiduciã & ſpẽ ſecurã habuit in dño Deo ſuo, qui cũ ſit fide-
lis in oĩbus verbis, & iuſtus in oĩbus viis ſuis, imò ipſa veri-
tas atq; iuſtitia,neq; fallere neque fruſtrare poteſt rectè in ſe
ſperãtes. 6 Et quidẽ fiducialiter ſine hæſitatione atq; omni
metu ſpem cõiiciamus in dominũ Deum quicũq; verè fide-
les & de populo Dei eſſe volumus: idq; iugiter & per omne
tempus à vigilia matutina vſq; ad profundam noctẽ: id eſt,
ab ætate prima vſq; in vltimã, omnibus diebus vitæ noſtræ: G
aut tam in aduerſis quàm proſperis. Semper enim ipſe adeſt
in ſe ſperantibus,& nullo vnquã tempore eos eſt relicturus.
7 Sperent dico,fideles omnes fidenter,quoniã cum domino
eſt miſericordia,éſtq; ipſius miſereri omniũ quæ fecit: neq;
obliuiſcetur aliquãdo miſereri,neq; prorſus cõtinebit in ira
miſerationes ſuas: * & copioſa,plena,multiplex, ac liberalis
redemptio atq; ſaluatio eſt apud illum,redemptio (inquam)
ſiue ſaluatio à morte,à peccatis,ab aduerſariis, à tentationi-
bus,à periculis, à malis plurimis, quibus ſubditum eſt genus
humanũ vniuerſum. 8 Et ipſe redimet ſeruos ſuos in ſe cre- H
dentes ab omnibus eorũ iniquitatibus, ſaluúmq; faciet po-
pulum ſuũ à peccatis eorũ: à præteritis quidẽ & præſentibus,
per remiſſionem eos expurgãdo: à futuris verò ac poſſibili-
bus,per præſeruationẽ cuſtodiẽdo. Nemo enim peccata po-
tens eſt dimittere, niſi tu ſolus, Deus piiſſime: à quo & nos
miſeri qui in profundis iacemus malarum concupiſcentia-
rum noſtrarum, fidenter ſperamus, & profunda humilitate
ſupplicamus, gratis liberari, propter gloriam nominis tui,
quod eſt benedictum in ſecula, Amen.

4 *Quia apud te propitiatio eſt: * propter legem tuã ſuſtinui te domine.*
5 *Suſtinuit anima mea in verbo eius;*
Pſal. 144.
Ioan. 14
* *ſperauit anima mea in domino.*
6 *A cuſtodia matutina vſq; ad noctẽ ſperet Iſraël in domino.*
Sapien. 11
Pſal. 76
7 *Quia apud dominũ miſericordia: * & copioſa apud eũ redemptio.*
Matth. 1
8 *Et ipſe redimet Iſraël ex omnibus iniquitatibus eius,*

ANN

A ANNOTATIONES IN PSAL-
mum centeſimumvigeſimumnonum.

HOC PSALMO ex eccleſiaſtica inſtitutione & conſue-
tudine, pro defunctis orantes vti ſolemus: propterea q
in eo multa fiat mentio, & frequens replicatio miſericordiæ
Dei, cui maximè cupimus illos eſſe commendatos, vtpote ea
maximè indigentes, ſi adhuc à Dei conſpectu demorantur
illos è corpore egreſſos in corpore commiſſa delicta. Nam
(vt ſanctorum definiuit auctoritas) in locis purgatoriis deti-
nentur, quos ſic in carne commiſſa, ac non penitus expiata
B delicta demorantur ab ingreſſu beatæ requiei, vt ibi ſecun-
dum Dei iuſtitiam, per afflictiuam punitionem, omnis ab-
ſtergatur ſcoria, omne debitum ad nouiſſimum vſque qua-
drantem perſoluatur, priuſquam illuc ingredi poſſint, quò
nihil poteſt intrare coinquinatum, vt ait in ſacra ſua Apo- Apoc.21
calypſi dilectus Domini diſcipulus. Et quoniam illi tali in
ſtatu poſiti, id eſt, extra tempus vitæ pręſentis, in hoc ſeculo
iam non vllis operibus valent ſeſe redimere, quoniam me-
rendi ſpatiũ illis iam expirauit, & tẽpus operandi pertrãſiit,
C vnica ſpes eſt, vt pro illis Dei miſericordiam nos qui adhuc
in corpore agimus, ſuppliciter inuocemus, videlicet vt ipſa
liberaliter debitum velit relaxare, pro quo detinẽtur & re-
morantur à gloria. Nõ ſic tamẽ peculiaris oratio defuncto-
rum eſt hic Pſalmus, quin optimè etiã viuo cuilibet in tribu
lationibus poſito, atq; in Dei miſericordia reſpiranti, cõue-
niat, vt in illo ad Deum clamet. Verſu primo, De profũdis
clamaui. Intelligi poteſt, de profundis tentationũ ſiue tribu-
lationum, id eſt, quaſi de imo tribulationum quibus obruor
& quibus infigor: quẽadmodum alibi dicitur, Infixus ſum in Pſal.68
D limo profundi. Et iterũ, Veni in altitudinẽ, id eſt, profundi-
tatẽ maris, & tẽpeſtas demerſit me. Vel de profundis cordis,
id eſt, ex imo cordis, ex ſpiritu cõtribulato & corde cõtrito.
Sunt enim quidam clamantes, ſed nonniſi de ſuperficie oris
exterius, videlicet de quibus ait per Prophetã Dominus, Po Eſai.29
pulus hic labiis me honorat, cor autẽ eorum longè eſt à me. Mat.15
Rectè autẽ clamant, qui de profundo clamant, id eſt, ex cor-
de fideli & recto ſpiritu. De cuiuſmodi ſic clamantibus in
alio Pſal. dicitur ex ore Domini, Clamauit ad me, & ego ex- Pſal.90
audiã eũ. Quomodo autẽ in ſequẽti verſu aures Deo attri-
buantur ſecundũ ſimilitudinẽ hominis, non eſt difficile cui-

quam intelligere: præſertim cum eiuſmodi paſſim in ſcri- E
pturis occurrant, vt Deo os, manus, pedes, nares, oculos, au-
res, aliáque huiuſmodi attribuamus, quum ille nihil horum
verè habeat. Verſu ſeptimo, Quia apud dominum miſeri-
cordia, & copioſa apud eum redemptio. Apud dominũ eſſe
miſericordiam, eſt ipſum eſſe miſericordem, ipſius eſſe mi-
ſericordiam, imò ipſummet eſſe miſericordiá & miſericor-
Pſalm.35 diæ fontem, quomodo in alio Pſalmo dicitur, Apud te eſt
fons vitæ, id eſt, tu ipſe es fons vitæ. Si verò miſericordia pro
miſeratione, id eſt, pro exhibitione miſericordiæ accipere-
tur, poſſet illud quod dicitur, eſſe miſericordiá apud domi- F
num, aliter intelligi, quatenus promptus ſemper & paratus
eſt dominus ad miſerationem, quemadmodũ in verſu quar-
to dicitur eſſe apud Deum propitiatio, eo quòd ſit pronus
& propinquus ſemper ad propitiandum pœnitẽtibus. Apud
nos enim eſſe dicimus, quæ vicina & quaſi ad manum ſiue
in promptu ſunt nobis. Notandum quoq;, quòd in verſibus
quinto, ſexto, & ſeptimo, alia poſſet ſumi diſtinctio verſuũ,
quàm vulgata habeat lectio, in hunc modum, Suſtinuit ani-
ma mea in verbo eius, ſperauit anima mea in domino, à cu-
ſtodia matutina vſque ad noctem. Speret Iſraël in domino, G
quia apud dominum miſericordia & copioſa apud eum re-
demptio. Quam diſtinctionem, in Hebræa etiam lectione
videmus obſeruari. Noſtra tamen diſtinctio commodum
ſimiliter ſenſum habet.

CENTESIMITRIGESIMI PSALMI ARGVMENTVM.

IN BONAE *conſcientiæ teſtimonio humilitatem ſuam vir iu-
ſtus commendat domino, ſuperbiam animi, extollentiam oculo-
rum, omnémque ambitionem ab ſe abnegans, atq; etiam cum ma-
la quadam precatione deteſtans: ablactato autẽ puero ſeſe cõparans,* H
*ac deinde ad ſperandum in domino fideles omnes verſu vnico noniſſi-
mo exhortans, cuius ſe in humilitate perſenſiſſe nouit beneficia.*

CENTESIMITRIGESIMI PSALMI ELVCIDATIO.

1 Domine nõ eſt exaltatum cor meum, neq; elati ſunt oculi mei.

DOMINE Deus, tu vides humilitatem cordis
mei, quoniam non eſt eleuatus, neq; inflatus
intra me ſpiritus meus, neq; oculorũ elatione
ſuperbiam vllam aut ambitionem cordis de-
monſtraui, neque altus fui in oculis meis, vt

A mihiipſi plus æquo placerem, de me amplius quàm in me
erat ſentirem, altaq; ſaperem: ſed humilis ac paruulus fui in
oculis meis; propter conſiderationem potiſſimum magnitu
dinis tuæ & vilitatis meæ. 2 Neq; meipſum extendi ad ea 2 *Neq:*
quæ me erant maiora, neq; attẽtaui ſimilia, quaſi plus ſape *bulaui i*
re volens quàm oporteret, neq; mirabilia quæ ſuprà meam *gnis, ne*
erant facultatem ſectatus ſui, aut tentaui, aut etiam ea iacta *mirabi*
ui, mihiq; ipſi aſcripſi, quemadmodum faciunt illi qui extra *ſuper*
ſuam regulam in aliorum laboribus vel bonis, aut in iis etiã Rom.
quæ non habent gloriari ſolent: ſed timens ſemper, in mea 2. Co
B paruitate permãſi, non alta ſapiẽs, ſed humilibus conſentiẽs: Rom.
nõ in alio, niſi tantũ in Domino gloriam habens. 3 Si non Pſalm.
humiliter ſentiebam, ô Deus, de meipſo, ſed magis exaltaui 3 *Si n*
animã meam, ac ſuperbiui in corde meo, non tibi ſed mihi- *militer*
ipſi dans gloriã, cum ecõtrario non nobis debeatur, ſed tibi: *tiebam*
ſi videbar mihi eſſe aliquid, cũ nihil ſim: ſi aliter quàm in te *exalta*
gloriabar, ſi nõ ad menſurã ſapiebam: ſi (inquã) talem me vi *nimã*
des, aut talẽ agnoſcis, certè dignus fuero, qui à te puniar & Galat.
priuer omni bono, qui cũ ſuperbis abs te deſpiciar atq; re- Actu.
pellar. Verũ tu, qui omnia noſti, qui probas corda & renes,
C longè aliter (vti confido, teſtimoniũ mihi perhibẽte, cõſcien
tia mea) rem habere vides, humilitatémq; meam benignè
(vt ſpero) reſpicis. 4 Ecce enim Domine, quemadmodũ fi- 4 *Sic*
lius qui matris lacte primum, ac deinde alimento extraneo, *lactatus*
matris tamen ſemper cura eſt educatus in iuſtã ætatẽ atque *ſuper*
ſtaturã, erga matrẽ ſuam eſt, & quomodo ſe habet erga ma *tre ſua.*
trẽ, omne corporis robur illi acceptũ referens, ingenuéq; a-
gnoſcens, hanc ipſam in quã perductus eſt ętatẽ, ſtaturã atq;
fortitudinem, à matre ſeſe accepiſſe, cuius labore, ſollicitu-
dine & innumeris moleſtiis ſe nouit educatum: *ita erga te, * *ita r*
D ô Deus, in anima mea eſt retributio gratiarum actionis, ita *butio*
ſpiritus meus omne bonũ non corporis modo, ſed quicquid *ma me*
etiam in ipſo eſt, tibi vni refert acceptum: agnoſcens omne Iacob
bonum & omne datum optimum deſurſum à te patre lumi
num deſcendere, qui cum des omnibus omnia, nihil à quo 5 *Sper*
quam recipis ipſe. Et quemadmodum ingratiſſimus foret, *raël in*
qui matris obliuiſceretur, cuius lacte eſt alitus: ita ingratiſ- *mino*
ſima foret anima mea, & omni punitione digniſſima, ſi te *nunc*
negligens (à quo ſe nouit omnia accepiſſe) in ſe gloriam *que*
conuerteret tibi debitam. 5 Et quoniam hanc in meipſo *lum.*

Dei miſericordiam ſum expertus, ad eandem ego omnibus E
expoſitam miſericordiam, proximos quoq; meos adducere
cupiens, hortor ac moneo fideles omnes, & qui de populo
Dei eſſe deſiderant, vt cum humilitate ſpem ſuam omnem
ponant in Domino, amodo vſque in ſempiternum: omnem
ſollicitudinem ſuam proiicientes in eum, quoniam ipſi eſt
1. Petr.5 cura de omnibus filiis ſuis, neq; vnquam derelinquere po-
Pſalm.9 teſt in ſe ſperantes: quemadmodum non poteſt obliuiſci nu-
Iſaiæ 49 trix paruulum ſuum alumnum, neq; mater filium vteri ſui.

ANNOTATIONES IN *Pſalmum centeſimumtrigeſimum.*

F

VERSV tertio, & quarto, Si nō humiliter ſentiebā, &c. Sicut ablactatus eſt, &c. In intelligentia manifeſtè patet, quemadmodum diuiſim hi duo verſus intelligi atq; exponi valeant, vt ſit in priori verſu ſermo deficiens, ad quem complendum oporteat nõnihil ſubaudiri. Sic enim ſolet in ſcripturis frequentius vſitari coniũctio ſi, vt ſit nota & ſignũ iurandi, aliquando quidem iuramento completo, aliquando iuramento incompleto, veluti cum dicitur in Pſalmo 88.
Pſalm.94 Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar. Et iterum in alio Pſalmo, quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam. G Illud enim abſq; negatione ſic dictum, ratione eius quod ſubauditur, ſecundũ virtutem tantundem eſt acſi diceretur, Nequaquam ingreſſuri ſunt in requiẽ meam. Et in Pſalmo proximè ſubſequuturo, cum dicitur, per ſimilem loquutionis modum, Si introiero, ſi aſcendero, ſi dedero ſomnum oculis meis, &c. tantundem eſt, acſi dicas, Nequaquam introibo, nequaquam aſcendam, non dabo ſomnum oculis meis, donec &c. Vbi notandum eſt, quòd ſicut enuntiationes iſtæ quæ ſine negatione fiunt ratione ſupplementi, valent vehementem negationem: ita econtrario, cum per negationem fiunt, vehementem valent affirmationem. Quemadmodum cum dicitur in Pſalmo 136. Si non propoſuero Hieruſalem in principio lætitiæ meæ, perinde eſt acſi dicas, Proponam vtiq; Hieruſalẽ in principio lætitiæ meæ. Qua de re latius pleniúſq; tractatum inuenies in Annotationibus Pſalmi 88. Atq; ita ſanè in propoſita loquutione, cum partim negatione ſermo fiat, dicendo, Si non humiliter ſentiebam: partim affirmatione, dicendo, Sed exaltaui animam meam: oportet totum hoc pronuntiatum ratione ſupple-

A ſupplementi modo contrario exponi. Valet enim acſi dicatur, Vtiq; te teſte Deus humiliter ego ſentiebam coram te, & animam meam neutiquã exaltaui. Alij malunt duos hos verſus, quos noſtra Elucidatio diuiſim exponit, in vnam ſententiam componere. Atq; id quidem rurſum dupliciter, Primò, per modum imprecationis, ad hunc ſenſum, Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animam meam, fiat retributio, & vindicta tua aduerſum me in animam meam, vt ſubtrahatur mihi conſolatio gratiæ tuæ qua paſcor, lactor, & nutrior, ad modum puerulí qui à lacte materno ante tẽpus
B auellitur. Vel per modum ſimplicis enuntiationis, ad hunc ſenſum, Siquando fortè humanum aliquid paſſus incipiebã humilitatẽ deſerere, & exaltari cœpit intra me anima mea, tu viciſſim, vt me mihi oſtenderes, quum ſine te nihil eſſem, quàm miſer & miſerabilis, ſubtrahebas mihi lac tuæ viſitationis & conſolationis, ſicq; fiebat retributio à te in anima mea, & iuſta vindicta, quẽadmodũ cùm puerulus à lacte matris auellitur: vt cõſolationis lacte ita ſubtracto, cogerer de meipſo deſperãs, ad te rurſũ per fletus & gemitus cõuerti.

C
CENTESIMITRIGESIMIPRIMI PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVM *iſtum, qui de ædificanda habitatione Domino, déque promiſſionibus Dauidis & electione ſanctæ Eccleſiæ loquitur, quidam auctorum malunt in totum myſtico ſenſu ad Chriſtum referre: etiam id quod in principio eius dicitur de voto Dauid, ad Chriſtum dicentes pertinere, quatenus ipſe Deo patri ſuo requiem parare voluit in populo fidelium, cuius gratia in mundum venit: ſimiliter quoque & illud, Surge Domine in requiem tuam, de requie in Eccleſia ſancta accipiunt: per arcam ſanctificationis Chriſti corpus benedictum intelligentes. Cui ſanè in-*
D *terpretationi, cùm pia ſit, fidelis & bene myſtica, nequaquam volumus obſiſtere. Veruntamen, ſi primum ſenſum qui literæ eſt, quærimus, omnino apparet, initium Pſalmi ad Dauid regem temporalem pertinere: & ea quæ ſequuntur, de loco Domini, de tabernaculo, de arca ſanctificationis, & quod poſtulatur Deus in requiem præparatam ſurgere, cum arca ſanctificationis ſuæ, reſpicere templum à Salomone Dauidis filio ædificatum, vt in eo poneretur arca fœderis Domini. Sic & illud, Non auertas faciem Chriſti tui, quod alij exponunt de non differendo Meſſiæ aduentu, ad Salomonem filium, iuxta literæ intelligentiam ſpectat: vt eius deuotionem, & ex*

deuotione domum ædificatam non deſpiciat, ſed ſuſcipiat Deus. E
Atque id quidem dubitare nemo poterit, qui finem v I. capitis I I.
libri Paralipomenon diligenter inſpexerit, vbi poſita in templo
arca Domini, verba penè eadem quæ hoc loco habentur à Salo-
mone prolata legimus, cùm de templo illo & arca materiali ipſe
verba faceret. Quanquam & hoc verum eſt, Spiritum Sanctum
per omnia illa quæ tum agebantur temporaliter præſignare vo-
luiſſe ea quæ per Chriſtum verum Salomonem & verum Daui-
dis ſemen, erant futura in Eccleſiæ nouæ ædificatione, propter quod,
abſurdum non fuerit, ea quæ illic de templo materiali & arca di-
cuntur, hoc loco ſecundum myſticam intelligentiam ad templum F
Dei ſpiritale (quod eſt eccleſia) referri. Veruntamen circa finem
Pſalmi, vbi promiſſio narratur Dauidi facta, nihil dubium eſt, ad
Chriſtum vt verum eius ſemen (in quo illi promiſſio facta fuerat)
principaliter omnia referri, & de Eccleſia quam ipſe erat ædifica-
turus, in qua ſe pater dicit requieſcere, & manſionem fixiſſe.
Quamuis & hæc modo quodam aptari poſſint ipſi Salomoni ſe-
cundum temporalem proſperitatem & abundantiam, quæ ipſo re-
gnante fuit in populo. Huius autem Pſalmi quis auctor ſit, videtur
dubium. Forſitan enim Salomonis videbitur eſſe oratio ſiue cùm
ponenda eſſet, ſiue cùm iam poſita eſſet ab eo arca Domini in tem- G
plo per ſe ædificato, in qua ipſe cum vniuerſo ſuo coadunato populo,
merita Dauid ſerui Dei commemorat, eiúſque bonum deſiderium
erga ædificationem domus Dei, ob cuius merita petit vt aperian-
tur oculi eius ad locum illum habitationis eius, vbi etiam promiſſio-
nes allegat Dauidi factas de ſemine eius in throno poſt ipſum ſta-
biliendo: ac tandem verſu decimoquinto, Deus introducitur loquens,
qui reſpiciens præparatam requiem, acceptat eandem, & ſibi dicit
beneplacitam, eámque omnibus bonis & ſalute vera implere polli-
cetur: in vltimis duobus verſibus, ſignanter Meſſiæ ſui aduentum
promittens, & præcurſoris anteceſſionem, Chriſti quoque gloriam H
& inimicorum eius confuſionem prædicit. Salomonis verò hunc
eſſe Pſalmum, per orationis modum ita compoſitum, ſuadere vi-
dentur verba illa quæ in loco ſuprà citato libri Paralipomenon, à
Salomone dicta legimus, eadem penè quæ hoc in loco. Quan-
quam fieri poteſt, neque prorſus vero eſt diſſimile, hanc orandi
formam per modum Pſalmi ab ipſo Dauid fuiſſe compoſitam, &
filio traditam, vt in introductione arcæ in templum ſolenniter de-
cantaretur ab omni Eccleſia cõgregata, aut à filio ſingulariter pro-
ferretur coram Domino. Quemadmodum enim legimus, impenſis

omnes

omnes diligentiſſimè illum multò ante præparaſſe, & filio reliquiſſe,
inſuper & deſcriptionem omnium diligentiſſimè eidem tradidiſſe. ſi-
cut à domino ei fuerat demonſtratum, iuxta quod ad filium ſuum
capite 28. primi Libri Paralipomenωn cum dixiſſe legimus, Omnia
(inquit) venerunt ſcripta manu Domini ad me, vt intelligerem vni-
uerſa opera exemplaris. ita abſurdum non videbitur ſi dicamus etiã
pſalmum & orationẽ hanc illius templi futuri dedicationi, ſiue arcæ
eius introductioni conuenientem, à domino eidem fuiſſe demonſtra-
tum: quem cõpoſitum filio ſuo, in conſummatione templi ab ipſo pro-
ferendum, & à ſacerdotibus decantandum tradidiſſet.

1 CENTESIMITRIGESIMIPRIMI PSALMI ELVCIDATIO.

MEMOR eſto domine ſerui tui Dauid, qui vir
erat ſecundum cor tuum, & qui rectum fecit
coram te in toto corde ſuo: * & memor eſto
omnis manſuetudinis illius, patientiæ, & lon-
ganimitatis, quã in perſequutionibus & plu-
rimis & grauiſſimis ſemper exhibuit atque monſtrauit.
2 Memor eſto (inquam) voti illius ac ſancti propoſiti, quo
priuſquam per Prophetam Nathan ſuper hac re tuam didi-
ciſſet voluntatem, deſiderauit domum ædificare magno no-
mini tuo, quemadmodũ & perfecturus fuerat, niſi tuo ora-
culo fuiſſet prohibitus. Cùm enim vidiſſet iam ſibi firmatũ
à Domino regnũ, dolens arcam domini non habere fixum
requiei locum, firmo cordis ſui propoſito decernens illi ædi-
ficare templum, ita modo quodam iuramentum fecit do-
mino, & votum vouit firmum, ſuum propoſitum offerens
Deo patrum ſuorum, Abraham, Iſaac & Iacob, ſiue Deo ve-
ro populi Iſraëlitici, iurans ac vouens in hunc modum:
3 Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, ſi cum quiete cor-
dis mei introiero in palatium domus meæ, quam mihi ædi-
ficauit dominus: & ſi cum plena quiete in lectum ſiue ſtra-
tum me compoſuero. 4 Si ſomnum quietum & liberum
permiſero venire in oculos meos, & palpebras meas per-
miſero claudi quieta dormitatione. 5 Et ſi reclinauero
ad ſomnum capiendum caput meum, ita vt requies ſomni
aſcendat per tempora mea: ſi (inquam) huiuſmodi quietem
ac requiem plenam mihi dedero, vſquequo locum aptum
inueniam cultui domini Dei mei, ad ædificandũ domum ac
templum, vbi adoretur atque inuocetur nomen Dei Iacob.

*1 Memento domine Dauid: * & omnis manſuetudinis eius:*
2 Sicut iurauit domino, votũ vouit Deo Iacob.
2.Reg.7
1.Paral.17
3 Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcẽdero in lectũ ſtrati mei:
4 Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem.
5 Et requiẽ temporibus meis, donec inueniã locũ domino, tabernaculum Deo Iacob.

Tu enim noſti domine quemadmodũ ipſe ſeruus tuus, cùm E
accepiſſet auxilio protectionis tuæ requiẽ ab omnib⁹ perſe-
quutorib⁹ ſuis & inimicis per circuitũ, cogitauerit corde fi-
deli & propoſito firmo ſe nõ habiturũ requiẽ, neq; ceſſatu-
rũ, donec templũ ædificaſſet nomini tuo: quod licet illi pro-
hiberetur tuo oraculo, non tamen deſtitit quæcũq; neceſſa-
1.Para.22 ria & opportuna erant, ad ædificationẽ hãc præparare, tra-
& 28 dens inſuper filio omniũ quæ erãt ædificãda præſcriptionẽ,
6 Ecce au- quemadmodũ ei à dño fuerant demonſtrata. 6 Ecce ſpi-
diuimus eã ritu reuelãte, ipſo Dauid ex domini indicio declarãte, audi
in Ephrata, uimus locũ ipſum ſiue domũ quietis electã eſſe à domino, F
& deſignatã in tribu Beniamin, vbi ſita eſt Euphrata in mon
**inuenimus* te Hieruſalẽ, quem locũ deſcripſit Dauid, vt ibi ædificaretur
eam in cam domus domini: * accepimus atq; didicimus domũ habita-
pis ſyluæ. tionis Dei fore in cãpis ſylueſtribus, id eſt in loco nemoro-
7 Introibi- ſo, in planitie ſylueſtri montis, arboribus conſita, nempe in
mus ĩ taber monte Moria. 7 Introibimus in domum dñi cum gaudio,
naculũ eius: poſtquã ipſa quam Dauid ædificare cupiebat, fuerit per fi-
** adorabi-* lium conſummata: * adorãtes incurbabimus nos ante arcã
mus in loco Dei, ſupra quã inter duo Cherubim eſt ſedes Dei, & ipſum
vbi ſteterũt arcæ operculũ quodammodo ſcabellũ eſt pedum Dei, ſuper G
pedes eius. ipſum iuxta humanã conceptionẽ ſedentis. 8 Nũc præpa-
8 Surge do rata à ſemine Dauidis domo nomini tuo, orat te omnis mul
mine in re- titudo tui populi à maximo vſq; ad minimũ, ad deducendã
quiẽ tuam, arcã tuam congregata, vt venire tibi placeat & acceptare lo-
** tu & ar-* cũ præparatũ: * ſurgat quoq; & veniat nobiſcũ, & deduci ſe
ca ſanctifi- patiatur arca quam ſanctificaſti tibi, & in qua ſanctificaris,
catiõis tuæ. atq; honoraris, & ſuper quã reſides ac pręſentem te exhibes
9 Sacerdo- populo tuo: ſurge, & veni in locũ requiei tibi præparatũ, &
tes tui in- arca tua quæ hactenus fuit in tabernaculis, fixũ non habens
duantur iu habitationis locũ, ipſa iam in tẽplo præparato ſtabilẽ acci- H
ſtitiam: piat mãſionẽ. 9 Sacerdotes tui, vt dignè tibi valeant mini-
** & ſancti* ſtrare, per te cõſummatione induãtur omniũ virtutũ, & per
tui exultẽt. ſãcta adornentur iuſtitia: * & populus tuus omnis, qui eſt
10 Propter multitudo ſanctorũ, corde fideli tibi adhærens, vera exulta-
Dauid ſer- tione ſemper in te lætetur, vt in domino Deo ſuo. 10 Pro-
uum tuum: pter Dauid ſeruũ tuum, qui vir fuit ſecũdũ cor tuum, quæ-
**non auer-* rẽs quod bonum eſt in cõſpectu tuo: propter deuotionẽ cor
tas faciem dis eius & bonũ deſideriũ, quod erga huius templi habebat
Chriſti tui. ædificationẽ: propter quoq; factam illi promiſſionẽ: *ne re-
pellas,

pellas ne abiicias, neque cõfundas faciẽ Salomonis CHRI- 11 *Iurauit*
ſti tui, regis tui, qui ex tuo imperio vnus è fratribus ſuis vn *Dominus*
ctus fuit in regem populi tui. Eius faciem non confundas, *Dauid ve-*
ſed veni benignè, & oculos benigni aſpectus tui conuerte in *ritatem:*
ſeum iſtum, quẽ ex patris ſui imperio ac deſcriptione pa- * *& nõ fru*
rauit tibi: quoniã ipſi Dauid ꝓmiſiſti habitare in loco iſto, *ſtrabitur*
quẽ ædificaturus eſſet filius eius. 11 Tu enim dñe pollicitus *eũ:* * *de fru*
es patri meo Dauidi, & tãquam iuramento firmiſſimè pro- *ctu ventris*
miſiſti rem verã, quã etiã ſuo tẽpore veriſſimè implere cogi- *tui ponã ſu-*
taſti: & ab ea veritate quã promiſiſti nũquã auerteris, neque *per ſedẽ tuã*
fiet aliquando vt obliuiſcaris ſiue omittas eam: neq; ab ipſo 12 *Si cuſto*
citũ Dauid ſic vnquam auerteris, vt promiſſum illi non im- *dierint filij*
pleas: * Iuramentũ autẽ & promiſſum quod feciſti ipſi Da- *tui teſtamen*
uid, tale erat, Filiũ qui de lũbis tuis egredietur, faciã regna- *tum meum:*
re poſt te in regno tuo omnibus diebꝰ vitæ ſuæ, qui vir quie 1. Para. 22
tiſſimus erit, & ædificabit mihi domũ. 12 Quòd ſi obſerua * *& teſti-*
uerint filij tui præcepta mea, ambulando corã me in corde *monia mea*
perfecto, ſicut tu ambulaſti: * & ſi iudicia mea atq; ceremo- *hæc quæ do-*
nias, quæ eos docui & docebo, cuſtodire voluerint, nõ rece- *cebo eos.*
dentes poſt deos alienos, neq; tranſgredientes præcepta atq; 13 *Et filij*
iudicia mea: 13 Si (inquã) hæc ita obſeruauerint, polliceor *eorũ vſque*
tibi, quòd etiã filij filiorũ tuorũ, donec ſic in iuſtitia perſtite *in ſeculũ ſe-*
rint, in ſempiternum ſedebũt in throno regni domini ſuper *debũt ſuper*
Iſrael: neq; deficiet vir ex ſemine tuo, qui ſedeat ſuper ſedẽ *ſedẽ tuam,*
mã. Sin autem dereliquerint dñm Deum ſuũ, proiiciam eos, Ibidem.
vt non regnent in ſempiternum in regno meo. 14 Et qui- 14 *Quoniã*
dẽ elegit dominus ciuitatẽ ſanctã Sion, locũ Hieruſalẽ, Ec- *elegit domi-*
cleſiæ ſanctę typũ atq; figurã: * Deſiderauit eam, & habere *nus Sion:*
voluit in habitationẽ ſuã, cõplacuítq; ipſi habitare, & ſtabi * *elegit eam*
lẽ manſionẽ accipere in ea, dũ in illa quidẽ materiali Hieru *in habita-*
ſalẽ tẽpli locũ deſignauit: in hac autẽ ſancta Eccleſia perma *tionem ſibi.*
nere decreuit vnà cum ſuis fidelibus vſq; in conſummatio- Matth. 28
nem ſeculi. 15 VOX DEI PATRIS, de ædificio & ele 15 *Hæc re-*
ctione ſanctæ Eccleſiæ. Hæc Siõ, hęc ſancta ciuitas, Eccleſia *quies mea*
ſancta, locus eſt quẽ mihi ad quietẽ & iocundam habitatio- *in ſeculũ ſe-*
nem elegi, in quo coletur & inuocabitur nomen meum: * in *culi:*
hac ciuitate ego habitabo, in medio fideliũ, permãſurus in * *hîc habi-*
ea vſq; ad ſeculi conſummationem, tanquam paterfamiliàs *tabo:*
in domo ſua: & ambulabo inter illos, tãquã in medio filio- 1. Cor. 5
rum meorũ, ad illis protectionẽ, liberationẽ, & opportuna Leui. 26

omnia

** quoniam* omnia impendenda beneficia:* ídq; faciã propter bonã vo- E
elegi eam. luntatẽ meam, quoniam cõplacuit mihi in ea, & quoniam
16 *Viduam* ſic placitum fuit ante me. 16 Ego autẽ in ciuitate hac inha
eius benedi- bitans, viduas quæ in ea veræ viduæ fuerint (omnem animã
cens benedi dico nõ fidentẽ in humano vllo auxilio, neque in ſeipſa, ſed
cam: ſpem omnẽ cõſtituentẽ in domino Deo ſuo, cuius ſolius ca
ſtas optat nuptias) copioſè benedicã, & multiplicibus atque
** pauperes* fœcũdiſſimis implebo ſpiritualibus benedictionibus: * eos
eius ſatura- quoq; qui in ea pauperes ſpiritu ſunt & humiles corde, ego
bo panibus. non ſinã deficere omni bono, ſed copioſè ad ſatietatẽ vſq;
implebo ſpiritali pane verbi Dei, & fortitudinis gratia ſpi- F
ritus ſancti: vt corroborentur, oblectentur, & impinguen-
tur in ipſis corda eorum, & creſcãt cóualeſcántq; robore ſpi
17 *Sacerdo* ritali in viros perfectos. 17 Sacerdotes quoque meos fide-
tes eius in- les, quibus cordi fuerit cõmiſſum ſibi miniſteriũ rectè admi
duam ſalu- niſtrare, omnibus adornabo virtutibus: & veſtiméto ſalutis
tari: (quod eſt perfecta iuſtitia) induam eos, vt dignè queãt aſſi-
** & ſancti* ſtere cõſpectui meo:* & fideles omnes faciam ſpiritali gau-
eius exulta- dio lætari, meũq; nomé in gaudio & exultatione collauda-
tione exul- re. 18 Illic in populo meo oriri atq; exurgere faciã ipſi Da
tabunt. uid, in plenitudine tẽporis, naſcíque iubebo de ſemine eius G
18 *Illic pro* cornu potentiæ & magnæ fortitudinis, Chriſtum ſaluatoré.
ducã cornu Hoc cornu ſalutis erigã, ſubmiliterque ac mirabiliter ſupra
Dauid: humanæ naturæ virtuté naſci faciam in domo Dauid pueri
mei, in ſancta fidelium Eccleſia, ad ſaluté faciendã populo
Lucæ 1 Dauid, populo electorũ meorum, ab inimicis eorum, & de
manu omniũ qui oderunt eos, & ad implẽdas patrũ promiſ-
** paraui lu* ſiones: * huic autẽ cornu, huic Meſſiæ meo, quem decreui
cernã Chri- opportuno tẽpore mittere in mundum, ego lucenté cande-
ſto meo. lam præordinaui, & in mentis prædeſtinatione iã quaſi pa-
raui, quam mittam ante illũ: præcurſoré videlicet Ioanné, H
qui erit lucerna ardẽs, & lucẽs, teſtimoniũ perhibiturus Chri
Ioan. 5 ſto meo. Hũc enim hominé mittam ego, qui veniet in teſti-
Ioan. 1 moniũ, vt teſtimonium perhibeat de Chriſto: vt ſciatur ipſe
atque cognoſcatur, ex illius teſtimonio, eſſe verus ſaluator
19 *Inimicos* mũdi. 19 Et ſunt quidẽ futuri plurimi, qui Meſſiam meum
eius induam venientẽ nolent recipere, neque agnoſcere ſaluatorem, qui
confuſione: etiam conſilia & conſpirationes facient aduerſus eũ. Verùm
omnes eius aduerſarios, qui eum non receperint, neq; credi
derint in nomine eius, interficiam eos & operiã confuſione
ſemp

ſempiternæ dãnationis:* ſuper ipſum verò Meſſiam meum, Eſaiæ 61
electum meum quem elegi, ponam non ad menſuram ſpiri Ioan.3
tum meum, & florere faciam, glorioſámque oſtendam in eo * ſuper ip-
ſanctificationem meam, & ſanctificabo in eo ac demonſtra- ſum autem
bo gloriam meam: aduerſarios omnes cõdemnando, ipſum efflorebit
verò cum ſuis omnibus in dexteram meam ſublimando. ſanctifica-
tio mea.

ANNOTATIONES IN *Pſalmum centeſimumtrigeſimumprimum.*

VERSV ſexto, ac deinceps, Ecce audiuimus eã in Ephrata, &c. Cũ Dauid figura fuerit Chriſti, & ædificatio tẽpli ipſi quidem prohibita, ſed per filium eius Salomonẽ ex Dei mandato completa, figura fuerit ædificationis Eccleſiæ ſanctæ, quæ in plenitudine tẽporis erat perficienda non per aliũ quàm per Chriſtũ de ſemine eius naſciturum; qui verus Salomon, id eſt, verè rex pacificus, amabilis Domino patri, rex potẽtiſſimus atq; glorioſiſſimus fuit in Iſrael, in populo filiorũ Dei: rurſum, cum promiſſiones Dauidi factæ de ſemine ſuo in æternum regnaturo, potiſſimũ & principaliter ad Chriſtum referãtur, quãuis etiam ad literam & ſecundũ hiſtoriã impletæ ſint in Salomone temporaliter: hinc fit, vt
C quæcunque dicũtur in hoc Pſalmo de domo, habitatione & requie Dei, ſiue de ædificatione ipſius, ſicut iuxta hiſtoriã Salomonis tẽplo aptantur, ipſíq; Salomoni: ita ſecundũ myſticam intelligentiam aptari poſſunt ædificationi domus Dei, quæ eſt Eccleſia & Chriſto Domino: vt ſecundũ hanc intel- 1.Tim.3
ligentiã Pſalmus iſte vox ſit populi fidelis, petentis Deo acceptam fieri Eccleſiã nouam, quam ipſi ædificauit filius eius. Neq; difficile eſt ei qui illuminatos habet mẽtis oculos, conſequẽtiã Pſalmi huius ad Chriſtũ referre, quod nos prolixitatis nimiæ vitandæ gratia, per ſingula explanare omittimus. Sed & ſi quid deſideretur, ex Elucidatione Pſalmi 88. facilè & copioſè ſuppleri poteſt. Verſu duodecimo, & decimotertio. Promiſſio hæc facta Dauidi de ſemine eius in ſempiternũ regnaturo, tametſi eos qui de lumbis Dauid ſecundũ carnẽ orti ſint, prima facie reſpicere videatur: iuxta tamen veritatem potiſſimũ ſpectat ad Chriſtum, qui ex ſemine Dauid erat naſciturus, futurus rex pacificus, amabilis, filius altiſſimi, & omnino quietiſſimus, accepturus ſedẽ Dauid patris ſui & regnum æternum ſuper populum Dei, cuius erat regnum Dauid temporale ſignum tantùm atq; figura,
qui

Lucæ 3 qui etiam domũ ædificauit Domino, Eccleſiam ſanctam v- E
tramq;,& militantẽ & triumphantem, in qua diuinitas inha
bitat. Reſpicit inſuper & Chriſti fideles omnes. Non enim
Apoc.1 ſolus ipſe Chriſtus regnabit,verum etiam per eũ reges con-
Apoc.22 ſtituentur,quicunque in Dei præceptis fideles ſeſe exhibue-
rint, & regnabunt cum Chriſto in ſecula ſeculorũ. Promiſ-
ſio autẽ iſta in Pſalmo ad hoc adducitur, vt inclinetur Deus
ad perficiendum promiſſum ſuũ, vt confirmaretur videlicet
regnum Dauid,& intenti ſemper eſſent oculi Domini in lo-
cũ habitationis ſuæ, quod nos ſpirituali poſtulatione æquè
ad Eccleſiam,& ad filios Dauid ſecundũ ſpiritum poſſumus F
aptare. Verſu penultimo, Illuc producã cornu Dauid. No-
ta,quòd Chriſtus rectè dicitur cornu,quoniã ſicut animalia
cornibus ſe ſolent ab aduerſantibus defendere, atque vindi
ctam facere,inimica lædere, atq; etiam perimere: prius au-
tem quàm excreuerint cornua, nec lædere valent, neq; ſeſe
defendere: ita cum in Eccleſia ſancta de ſemine Dauid hunc
Chriſtũ ſuum Deus fecit exurgere, quem per ſublimitatem
omnis plenitudinis veluti in capite cõſtituit totius Eccleſiæ
(qui ſolet eſſe locus ipſius cornu) tunc iudicium factum eſt
populi Domini: & hoc cornu peremptus eſt antiquus ille G
humani generis hoſtis, qui donec cornu hoc mirabiliter e-
natũ apparuiſſet,liberè dominabatur,nec erat qui cõtra eũ
poſſet vltionis exercere iudicium,aut foras eum proiicere à
ſuo tyrãnico dominatu,iugũq; captiuitatis miſeræ excute-
re potuiſſet à domo Dei: ne ipſe quidẽ(quanquam robuſtiſ-
ſimus)Dauid,neq; ante eum,vel poſt eum aliorũ quiſquam.
Luc.1 Secundũ huc modum apud Lucam canit Zacharias,de cor-
nu hoc iamiam enaſcituro: Erexit(inquit)Deus Iſraël cornu
ſalutis nobis,in domo Dauid pueri ſui, Salutem ex inimicis
noſtris,& de manu omniũ qui oderũt nos: & cætera quę ini- H
bi ſequũtur. Neq; ignoramus,per cornu in ſcriptura frequẽ-
ter fortitudinem vel potentiã regni ſignificari, iuxta quem
modum etiã hoc in loco plures expoſitores intelligũt, pro-
ducendum regnum potens & præualidũ in Hieruſalem vel
in Eccleſia: nobis tamẽ videtur quod iam dictum eſt myſte-
rio veritatis admodũ rectè competere,& nihil irrationabile
continere. Neq; enim eſt neceſſe,vt idem ſermo per omnem
ſcripturam cõſimilẽ accipiat interpretationem. Verſu eo-
dem, Paraui lucernã Chriſto meo. Quod dicitur de lucerna
ad

ad Ioannem præcurſorem relatum, per omnia cõſonat Euã-
gelicis teſtimoniis. Sed dubitare quis poſſit, cùm Chriſtus Ioan.1
ipſe lux vera ſit illuminans omnem hominem venientem in
mundum, quid eſt quod illi lucerna paratur? nunquid lucer-
na eget Sol, vt videatur. Aduertendum proinde eſt, quòd ta-
metſi lux fuerit Chriſtus Dominus, quia tamẽ vẽturus erat
carnis teſta obuolutus, nimirum ex ſemine Dauid ſecundum
carnem: idcirco lucernam illi præordinauit Deus pater, quæ
illum monſtraret ignorantiæ hominum: quomodo candela
ardens & lucens ſolet ea quæ latent & occulta ſunt facere
manifeſta. Et quomodo poſt rem demonſtratam atq; inuen-
tam, non vltra vſus eſt candelę, ſed extinguitur: ita poſtquam
Chriſtus hominibus Ioanni indicio factus eſt manifeſtus,
quaſi extincta eſt lucerna, clauſúſq; eſt Ioannes in carcerem, Ioan.3
& occiſus, vt impleretur illud quod dixerat, Illum oportet
creſcere, me autem minui. Quaſi dicat, Lucere me quidem
oportebit, donec ille cuius gratia veni ad perhibendum ipſi
teſtimonium, per meum indicium & teſtimonium fuerit fa-
ctus manifeſtus. Illo autẽ manifeſtato & cognito, me opor-
tebit extingui: illum verò gloria creſcere, & magnalibus
virtutum clareſcere atque effulgere, ad demonſtrationem
diuinitatis ſuæ.

CENTESIMITRIGESIMISECVNDI PSALMI ARGVMENTVM.

DESCRIBITVR *laus atque vtilitas fraternæ charitatis, oleóque odorifero ſanctæ vnctionis comparatur, quo capita vngebantur ſummorum ſacerdotum: ſimiliter & rori impinguanti, quo montes Hermon & Sion deſuper impinguantur: per quã inſuper Deus benedictionem & vitam donat illis, per quos eam inuenerit bene vnitos.*

CENTESIMITRIGESIMISECVNDI PSALMI ELVCIDATIO.

O QVAM pretioſa, & multò optima atq; amœniſſima res eſt, fraterna charitas, & proximorum dilectio qua fideles pariter habitant in vna Eccleſia ſancta, per illam quaſi per glutinum adinuicem compaginati, & quaſi perfectionis vinculo ſimul in vna ſpe vocationis, in vno Domino, in eadem fide, & in eadẽ ſententia coniuncti, ac dulciter colligati. Et ex aduerſo, quàm praua res eſt, & quàm iniucunda

1 *Ecce quã bonum & quàm iocũdum, habitare fratres in vnum:*

atq; deteſtabilis, eos qui vnanimes in pace viuere deberent E
in domo Dei, Chriſti fideles, abinuicem diſſidere animis, &
2 Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbã barbã Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius.
odioſis vacare diſſenſionibus. 2 Verè res optima eſt illa
vnanimitas fraternæ charitatis, & multo iucũdiſſima, quẽ-
admodum ſacerdotalis vnctionis oleum illud optimum &
optime odoriferũ quo caput Aarõ, id eſt ſummi ſacerdotis,
vngitur, quod deinde de capite per genas aut tẽpora deſcẽ-
dit, vſq; in barbã eiuſdem ſacerdotis ſummi, ac deinde vſq;
ad ſummitatẽ veſtimenti eius de barba, ita vt ſumma veſtis
eius ora perfundatur eodem, ſic gratiſſimũ odorem de ſeſe
diffundens, & bona fragrantia ſui odoris præſentes omnes F
oblectans atque reficiens. 3 Eſt inſuper res fœcundiſſima,
3 Sicut ros Hermõ, qui deſcendit in montẽ Sion.
& ad fructum faciendum bonorum operũ opportuniſſima,
ſicuti ros qui deſcendens in montẽ Hermon, de cælo fœcũ-
ditatẽ eidem donat maximam: & ſicut ros montis Sion, qui
ſuper ipſum de cælo datur, vt inde fœcũditatem accipiat ad
1.Cor.13 fructum proferẽdum. Sic enim in quibus eſt charitas illa fra
terna, fœcundati ſunt optima hac pinguedine, ad fructificã-
dum in omni opere bono. Siquidẽ charitas patiens eſt, beni-
gna eſt, facit non æmulari, non quærere quæ noſtra ſunt, ſed
quæ Dei ſunt, & quę etiam aliorũ: omnia ſuffert, omnia cre- G
dit, omnia ſperat, & omnia omnino bona operatur in nobis.
4 Quoniã illic mandauit dominus benedictionem:
4 Verè dico, bonum eſſe & iucundũ ſic habitare fratres in
vnum, quoniam Dominus Deus (qui in fidelium ſuorũ con-
cordia maximè oblectatur) ipſe illic, id eſt in vnanimi fratrũ
cohabitatione, vbicũque conſpexerit in vera charitate fide-
les ſuos cohabitare, dare diſpoſuit, & ſuper illos venire præ-
cepit rorem benedictionis ſuæ ſanctæ, per quã fœcundabun
** vitam vſque in ſeculum.*
tur ad omne opus bonum: * & vitam dabit eiſdem, nũc qui-
dẽ in gratia, ac poſt in gloria perfecta. Vbicunque enim duo
vel tres fuerint congregati in nomine eius, illic ipſe adeſt in H
Matt. 18 medio eorum. Contrà verò, vbi odium eſt & diſſenſio, man-
dauit Deus illic maledictionem, vt ſteriles ſint ab omni ope-
re verè bono (ſiquidem abſque charitate ad ſalutem nihil
proſunt omnia) ſimul & mortem ſempiternam, quoniam o-
1.Ioan.3 mnis qui fratrem ſuum odit, manet in morte.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumtrigeſimumſecundum.

VERSV ſecundo, Sicut vnguentũ in capite. De oleo hoc
effuſo vel ſuperlito ſuper caput ſummi ſacerdotis, hic
loquit

A loquitur,ad eum modũ quo in cæteris liquoribus capiti ſu-
perfuſis fieri conſpicimus:quomodo cũ aqua quælibet pre-
cioſa ſuper capita effunditur diſcumbentiũ , ſolent guttulæ
à capite in barbam,ac deinde à barba atq; etiã à genis deſcẽ
dere in ſummam oram veſtimentorum.Eſtq; in hoc propoſi
ti vnguenti comparatio, quòd ſicut vnguentũ illud de ſe gra
tiſſimum fundit odorem,ſic & charitatis fraternæ illa vna-
nimitas odorem fragrãtiſſimũ effundit in naribus Domini,
eſtque gratiſſima Deo & ſanctis Angelis, ac iuſtis omnibus
plurimũ amabilis:quẽadmodum econtrario,illa animorum
B diſſenſio,& fraternũ oleum,in modum ſtercoris fœtidiſſimi,
ſuo fœtore eſt tam Deo , quã angelis & bonis omnibus abo
minabile.Spiritualiter verò per iſtud vnguentum ſiue oleũ
optimum(vt in Hebræo legitur)intelligitur gratia Euange-
licæ doctrinæ, quæ optimi exiſtens odoris, à capite Chriſto
defluit in barbam Aaron:id eſt,eiuſdem ſummi ſacerdotis:
hoc eſt, in primos Apoſtolos & Apoſtolicos viros, qui capiti
Chriſto fuerunt adiuncti,quíq; illi adhęſerunt,vt barba ca-
piti:à quibus deinde hoc oleũ ad oram vſq; veſtimenti deflu
C xit,id eſt, ad infimos & nouiſſimos in Eccleſia, quæ eſt quaſi
veſtimentum Chriſti, cuius infimi in Eccleſia ſunt velut ora
infima. Verùm prior ſententia videtur eſſe de intẽtione pro-
phetæ. Verſu tertio,Quod deſcendit in oram &c.Initium
huius verſus ad finem præcedentis ſecundum ſententiam ve
nit adiungendum. In ſequenti autem particula, eum dici-
tur,Sicut ros Hermon,qui deſcendit in montem Sion: atten
de diligenter, ne ſenſum accipias qui prima facie ſe offert,
quaſi idem ros ſit qui deſcendat in montẽ Hermon, & in mõ
tem Sion,imò ad hunc per illum, eo quòd dicitur, ros Her-
D mon,qui deſcendit in montẽ Sion. Non enim ita eſſe poteſt,
cum mons Hermon & mons Sion abinuicem ſint diſiuncti,vt
non poſſit fieri deſcenſus ab altero in alterũ. Atq; ob hoc re
latiuum qui,non refert ſecundũ numerum,ſed ſecundũ ſpe-
ciem:vt ſit ſentẽtia Pſalmiſtæ,Sicut ros qui deſcendit in mon
tem Hermon,& ſicut ros qui deſcẽdit in montem Sion: hoc
eſt,qualis etiam deſcendit in montẽ Sion. Vterq; enim mõ-
tium iſtorum rore cæli impinguatus, profert fructum copio
ſum.Eſt autem Hermon, mons ſitus trans Iordanem, vbi do
minabatur Og,quemadmodũ legimus Ioſue XII. Per Sion
autem montem,intelligit montana Iudææ.

CENTESIMITRIGESIMITERTII PSALMI ARGVMENTVM. E

PROPHETA in ſpiritu, ſiue ſpiritus per Prophetam ſeruos Dei, peculiarius autem quorum eſt verſari in domo domini, ad laudem inuitat, atque etiam in noctibus manus ad illum fidenter leuare: inuitati verò ad benedicendum, qui acquieuerunt exhortationi, accipiunt benedictionem.

CENTESIMITRIGESIMITERTII PSALMI ELVCIDATIO.

Pſal. 47
1 Ecce nunc benedicite domino, omnes ſerui domini.
Pſal. 49
2 Qui ſtatis in domo Domini, in atrijs domus Dei noſtri.

CONSIDERANS, quoniam magnus domi- F
nus eſt, & laudibilis nimis, hortor, ac moneo
vos, quicunque ſerui eſtis domini Dei, qui-
cunque in illum creditis, & ſeruire atque ob-
ſequium impendere eidem deſideratis, vt illi
inceſſanter laudibus atque gratiarum actione benedicere
ſtudeatis. Hoc enim eſt ſacrificium, quo honorificatur ipſe
à ſeruis ſuis: & ipſum eſt, quod ſibi immolari poſtulat. 2 Pe-
culiariter verò vos moneo, ô ſacerdotes Dei & miniſtri tem-
pli, qui in ſacrario operamini, & quorum eſt diuinis inſiſte-
re miniſteriis, qui in domo Domini permanetis, & habita- G
tis in atriis eius, quibus cura commiſſa eſt vigilandi in do-
mo Domini. Vos enim tanto ſpecialius decet laudare domi-
num, quanto illi eſtis cæteris peculiarius addicti, per com-
miſſa vobis miniſteria. 3 Etiam in noctibus leuate manus
veſtras ad ſancta, ad ſanctuarium eius, ad cælos, ad ſanctum
templum eius: * & laudes dicite Domino, qui habitat in
cælo, in templo ſancto ſuo. Dico non per diem ſolũ, verum-
etiam per noctem, quando tranquilla & pacata magis ſunt
omnia, quàm in diei tumultibus. Item & in nocte aduerſi-
tatis, cùm ſerenitatem fugauerit obſcuritas tribulationum, H
æquè atque in die, ſiue in proſperitatis tempore, manus ve-
ſtras ad Deum leuate, ab illo poſcentes auxilium: & in o-
mnibus ſemper illi benedicite, qui cuncta pro ſuorum vti-
litate nouit diſpenſare. 4 Et quicunque ſanctam hanc
exhortationem ſuſceperint, benedicat atque benefaciat illis
dominus Deus in cælo ſancto ſuo, implens eos cæleſtibus
donis & bonis: * ipſe (inquam) qui eſt cæli & terræ, & o-
mnium quæ in eis ſunt potentiſſimus creator, ac proinde
ad benefaciendum præ omnibus potentiſſimus æquè atque

Pſal. 10
*3 In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, * & benedicite domino.*

*4 Benedicatte dominus ex Siõ: * qui fecit cælum & terram.*

benig

benigniſſimus, cum omnia hæc propter ſuam bonitatem potenter ipſe creauerit ex nihilo.

CENTESIMITRIGESIMIQVARTI
PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte exhortatio eſt ſeruorum Dei ad laudem eius, propter magnitudinem potentiæ & bonitatis eius, qua antecellit Deus verus omnes deos. Et primum quidem monſtratur hæc præcellentia potentiæ ex operibus quæ fiunt in vniuerſo mundo generaliter, in nubium videlicet congregatione, in fulguris atq; ventorum productione. Deinde à verſu octauo ſpecialiter ex magnalibus illis quæ pro populo Iſraëlitico, tum in Aegypto, tum in terra Chanaan, in veteribus ſacris hiſtoriis legitur operatus. Poſt quæ, verſu decimoquinto, idolorum vanitatem & impotentiam monſtrans, in exhortatione diuinæ laudis (vbi cœperat) concludit.

CENTESIMITRIGESIMIQVARTI
PSALMI ELVCIDACIO.

CELEBRATE laudibus benedictum, & nunquam ſatis laudabile nomen Domini: quicun- *1 Laudate*
C que illi ſeruitutis obſequia præſtare vultis, lau *nomē domi-*
dibus efferte eum quantum poteſtis. 2 Pecu- *ni: laudate*
liariter verò vos decet laudatio, ô ſacerdotes *ſerui domi-*
& miniſtri templi Domini, qui verſamini ad perficiendum *num.*
veſtra miniſteria in domo Domini, & in atriis eius: qui di *2 Qui ſta-*
uinis obſequiis eſtis præ cæteris ſpecialius deputati. * Vni- *tis in domo*
uerſi quoque, qui per fidem ſtatis in Eccleſia ſancta, quæ eſt *domini, ī a-*
domus Dei, & qui in eius amplitudine demoramini, lau- *triis domus*
date dominum Deum veſtrum cui creditis. 3 Et eſt ſanè *Dei noſtri.*
vt laudetis dominum, æquiſſimum omnino atque iuſtiſſi- *3 Laudate*
D mum: quoniam ipſe ſolus verè eſſentia ſua bonus eſt, imò *dominum,*
puriſſima immenſaque bonitas, à qua bonitatem ſuam par- *quia bonus*
ticipare debet quicquid in creatis bonum dicitur. Eſt ergo *dominus:*
Dominus, quomodo ſolus ſummè perfectè atq; eſſentiali-
ter bonus, ita ſolus ſummè laudandus: * Pſalmos & iucun- ** pſallite no*
da lætitiæ cantica canite nomini eius, quoniam verè ſuaue *mini eius,*
eſt, & omnino iucundiſſimum. Semper enim iucunda eſt *quoniam*
memoria nominis eorum, qui boni ſunt & benefici. Vnde *ſuaue eſt.*
cùm Dominus noſter & ſummè bonus ſit, & ſummè bene-
ficus omnibus ſeruis ſuis, debet indubiè ſuauiſſima quoque

4 *Quoniã* eſſe memoria nominis eius. 4 Si requiritis,in quo bonitatẽ B
Iacob elegit hanc oſtendit, ecce in hoc eius apparet erga ſeruos ſuos bo
ſibi Domi- nitas atq; ſuauitas,quòd ipſe cum ſit glorioſiſſimus,ac potẽ
nus: tiſſimus ęternitatis Dominus,nullius egẽs miniſterio,neque
* *Iſraël in* bonorum noſtrorum indigens : propter tamen bonitatẽ ſuã
poſſeſſionẽ in nos effundendã & gloriam communicandã,elegit populũ
ſibi. fideliũ:*& hos qui credunt nomini eius,ipſe in peculiarem
5 *Quia e-* hæreditatẽ ſibi aſſumpſit,vt in eis inhabitet,eóſq; cuſtodiat,
go cognoui & ditet in omnibus bonis. 5 Et quidem per fidem certiſſi-
quòd ma- mo certius ego noui,& ſciunt mecũ quicunq; fidem rectam
gnus eſt Do habent,quòd Dominus noſter verè & ſimpliciter infinitéq; F
minus: magnus ſit:ita vt magnitudinis eius non ſit finis, cum ſit in-
Pſalm.144 finitus & immenſus in maieſtate ſua : *& Deus noſter ipſe
* *& Deus* magnus eſt ſuper omnes,vel qui dicuntur, vel qui æſtiman-
noſter præ tur dij,in cœlo & in terra:& ita in immenſum omnes ante-
omnibus cellit,vt nulla parte cum illo valeant cõparari. 6 Si requi-
diis. ritur in quo demonſtret ipſe magnitudinem ſuã, opus con-
6 *Omnia* ſideremus magnificentię eius. Tanta eſt enim eius potentia,
quæcunque vt quæcunq; velit fieri,mox fiant ita vt voluit. Neque mora
voluit Do- eſt inter eius velle & fieri,neq; eſt apud eũ impoſſibile om-
minus fecit. ne verbum,imò nec difficile quicquã. Sunt enim in eius di- G
Lucæ 1 tione cuncta poſita,& non eſt qui poſſit reſiſtere eius volun
Gene.8 tati:*neq; verò hanc poteſtatis plenitudinẽ in cælis tantùm
Heſter 13 habet,verumetiam in terris,in mari, imò & in profundiſſi-
* *in cælo et* mis profunditatibus atq; voraginibus abditiſſimis,ita vt o-
in terra, in mnino nullus locus ſubtractus ſit eius imperio, in quo non
mari, & o- poſſit quicquid voluerit. Vnde cum omnes,ſiue qui ęſtiman
mnibus a- tur,ſiue qui nominantur dij,alicubi horum locorum conſi-
byſſis. ſtere debeant,ſi in rerum natura exiſtant, cõſtat, omnes ſub
Hiere.10 Dei noſtri ditione atq; imperio,vt creaturas ſub creatore ac
7 *Educens* Domino,contineri. 7 Ipſe eſt qui leuat ſua virtute in aëra, H
nubes ab ex & aſcendere facit à ſummitate terræ, atq; etiam ab vltimo
tremo ter- terrę,à mari Oceano (quod eſt terræ terminus) exhalatiões
ræ: atq; vapores,ex quibus in aëris regione nubes generantur,
vt inde conſequenti ordine,pluuia,ros,grando,nix,atq; cæ-
* *fulgura* tera generentur : * ipſe eſt & qui fulgura quodammodo re
in pluuiam ſoluit in pluuiam,poſt fulgura ſubſequi faciens pluuiam, &
fecit. fulgura per pluuiam quodãmodo ſedari. Solent enim poſt
fulgura venire pluuię abundantiores : & his aduenientibus,
illa ceſſare,atq; ita fulgura in pluuias finiri, ſiue terminari.

8 Ipſe

8 Ipſe eſt qui ventos ſuſcitat, eóſq; cum voluerit, facit pro-
cedere de occultis terræ viſceribus, de locis nobis prorſus
incognitis, vt neſciamus vnde veniant, aut quò vadant, quaſi
de occultis cellariis: * ipſe eſt qui in vltioné rebellionis re-
gis Pharaonis, qua filios Iſraël nolebat dimittere, iuxta ver-
bum Domini, vna nocte interfecit omnia primogenita Æ-
gyptiorum, tam in hominibus quàm in pecoribus. 9 Mul-
ta quoq; ante hanc potiſſimam plagam, alia priora mirabi-
lia, ſigna atq; portenta, tam in iis quæ ad naturam attinent,
quàm in iis quæ extra naturam ſunt, exhibuit in medio Æ-
gypti, quæ viderunt atq; ſenſerunt omnes Ægyptij, Pharao
rex & omnes ei ſubditi, cũ filij Iſraël in terra ſua nihil ma-
lorũ horum perſentirent, illíſq; multipliciter afflictis, hi ni-
hil eiuſmodi experirentur. 10 Ipſe eſt qui volens populum
ſuum iam traductum per mare rubrum atque per deſertũ,
introducere in terram promiſſionis, quã promiſerat patri-
bus eorum, interfecit pro eis populos terram illã inhabitã-
tes: qui & numero erant plurimi, & robore, armis, diuitiis,
atq; munitionibus potẽtiſſimi, nempe Chananæos, Euæos,
Iebuzeos, Gergezæos, ac cæteros: * reges eorum potentiſſi-
C mos ipſe tradidit in manus illorum, & interfecit pro illis.
11 Nominatim Sehon regem Amorrhæorum, qui poſtulatus
tranſitum concedere filiis Iſraël pacificum, non ſolùm non
conceſſit, verumetiam exercitu magno occurrit eis in præ-
lium: quẽ tradidit Dominus in manu Ioſue ſerui ſui, percuſ-
ſúſq; eſt ab eo in ore gladij, & inhabitata ſunt omnia loca
eius à populo Domini. * Deinde etiam regem Baſan, poten-
tem valde, nomine Og: qui & ipſe cũ omni populo ſuo filiis
Iſraël occurrit in præliũ, & traditus eſt à Domino in manus
Ioſue, factúmq; eſt illi ſicut priori factũ fuerat: * multos in-
D ſuper reges alios terrę Chanaan cum populo & ciuitatibus
ſuis, regem Hierico, regem Hai, & alios reges 5. regem Hie-
ruſalem, regem Hebron, regem Hierimoth, regẽ Lachis, &
regem Eglon, cũ exercitibus ſuis: quos conturbauit Domi-
nus à facie Iſraël, contriuítq; plaga magna, ſuper quos etiã
lapides magnos grãdinis miſit Dominus de cælo, & propter
quos ſolẽ ſtare fecit ad orationem Ioſue, alióſq; reges plu-
res omnes qui inhabitabãt in terra Chanaã, cũ exercitibus
eorum, quorum omnium, Domino pro ipſis pugnante, facti
ſunt filij Iſraël victores. 12. Horum autem omniũ terram

8 *Qui producit vẽtos de theſauris ſuis: * qui percuſſit primogenita Ægypti ab homine vſque ad pecus.*
Exod. 8. 9. & 10
9 *Et miſit ſigna et prodigia in medio tui Ægypte ĩ Pharaonem, & ĩ omnes ſeruos eius.*
Numer. 21
Ioſ. 6. & 7
Ibidem 10
10 *Qui percuſſit gentes multas: * & occidit reges fortes.*
11 *Sehõ regẽ Amorrhæorum: * & Og regẽ Baſan: * & omnia regna Chanaan.*
12 *Et dedit terram eorum hereditatem,*

hæreditatē ac poſſeſſionem,illis propter peccata ſua iam vſq; ad plenū E
Iſraël popu conſummata interfectis, atque euulſis de terra ſua,dedit in
lo ſuo. poſſeſſionē atq; hæreditatē populo ſuo Iſraël, iuxta quod
13 *Domine* promiſerat patribus eorum. 13 Maxime deorum Deus,tu
nomē tuum in æternum permanes, & glorioſum nomen tuū tecum per-
inæternum: manet in æternum, quod in obliuionem nunquam venire
* *Domine* poterit ſeruis tuis:*memoriam ſempiternam feciſti nomi-
memoriale ni gloriæ tuæ, dum talia támq; præclara edidiſti pro ſeruis
tuum in ge tuis ſigna atq; prodigia, neq; in vllis vnquam generationi-
neratione et bus auferetur memoria magnificæ omnipotentiæ tuæ.
generatio- 14 Quoniam tu Domine, ſicut olim feciſti cum filiis Iſraël, F
nem. pro quibus iuxta promiſſum in terram illam introducendis
14 *Quia iu* interfeciſti impios terrę inhabitatores,ita ſemper iudicium
dicabit Do facies pro populo tuo,& pro omnibus qui in te fideliter cre
minus popu dunt,eorum aduerſarios pro eis expugnando:*& erga ſer-
lum ſuum: uos tuos te exhibebis deprecabilē atq; placabilē,téq; ab eis
* *& in ſer* deprecari,placari,atq; exorari facilè ſuſtinebis,etiā ſiquan-
uis ſuis de- do in vllo offenderint: tametſi aduerſum peccatores illos
precabitur. obſtinatos,ita ſeuerū te & implacabiliter furibundum exhi
bueris.*Inſuper etiā in ſeruis tuis cōſolaberis,atq; oblecta-
beris,efficieríſq; erga illos placabilis,poſteaquam ad tem- G
pus tuam indignationem oſtenderis, tametſi iſtos obſtina-
tos & conſummatos peccatores ita fueris abominatus.
15 *Simula-* 15 Hactenus quidem opera potentiæ & virtutis Dei narra-
chra gentiū uimus:quibus patet quàm ſit ipſe magnus, quàm potens,
argentum quàm bonus erga ſeruos ſuos,atq; proinde quàm ſit vere ab
& aurum: omnibus laudandus. Nunc verò gentium deos, libet quid
* *opera ma* ſint aut quanti expendere,vt videamus verum eſſe,quòd ma
nuum homi gnus ſit Deus noſter præ omnibus diis. Sunt autem ſimula-
num. chra quæ gentes colunt in deos ſuos, vel argentea, vel au-
rea,vel ærea:neq; ſecundū materiam,ex qua conſtant, aliud H
ſunt quàm argentū,vel aurum,vel ſimilis alia quęlibet pre-
tioſa materia,nulla anima viuificante animata:*ſuntq; ope
ra facta per manus artificum, qui ea vel opere ſculptili,vel
fuſili effigiant,ſiue efformant, & multo labore atq; impen-
ſis in eam figuram,pulchritudinem atq; nitorem, in quibus
16 *Os ha-* conſpiciuntur,perducunt. 16 Videntur quidem ſecundum
bent, & nō externam apparentiam ratione figuræ habere os, quemad-
loquentur: modum ea quæ viuunt: verùm ſuo hoc ore quod videntur
oculos ha habere, non valent ſermonem edere:*oculos videntur ha-
bere

bere propter effigiatam ſimilitudinem,verùm per hos ocu-
los videre nihil poterunt. 17 Aures item habere videntur,
neq; tamen per eas audire valent:*neq; id ſanè mirũ,quan-
doquidem ne reſpirare quidem poſſunt:quæ res indicio eſt,
ſpiritum vitæ in eis nullum eſſe,qui tamen neceſſariò ad lo
quendum,audiendũ,videndúmq;,cæteróſq; ſenſuales actus
perficiendos eſt neceſſarius, tanquam eorum omnium effi-
ciens principale. 18 Qui ea ſibi fieri iubent ad colendum,
& omnes qui fiduciã ſuam ponunt in eis, quaſi in veris diis,
ipſi ſimiles fient illis, nempe ſine ſenſu & ratione homines:
qui veritatem Dei commutant in mendacium , & gloriam
creatoris tribuunt creaturæ,operibus hominũ ſeſe ſubmit-
tentes,qui eos iuuare non poſſunt, & quibus ipſi potius be-
nefacere poſſunt,quàm ab eis accipere quicquam beneficij:
quæ omnia , nemo niſi irrationabilis & lapidei cordis , ac
ſine ratione beſtia, admittere poterit. 19 Cum itaq; nullã
hi falſi dij potentiam habeant , ne ad actus quidem vitales
corporis,qui omnibus tamen conueniunt animalibus,quo-
modo non ſine comparatione infinito maior eſt Deus verus
quem colimus?Proinde huic noſtro Domino vero Deo be-
nedicant omnis populus Iſraël,omnes qui credunt in eum:
*ſpecialiter tamẽ Aaronica familia benedicat Dominũ,quę
ſingulari electione ſacerdotio ſummo donata eſt. 20 Leui-
tarum etiam vniuerſa familia , pro ſua ſingulari electione,
ad miniſteria diuerſa domus domini deputata , benedicat
Domino:*deniq; in vniuerſum omnes qui diligitis Domi-
num,benedicite illi,vnuſquiſq; in eo gradu in quo à Domi
no poſitus eſt. 21 Sit ſemper laudatus Dominus Deus ve-
rus,qui eſt Deus Sió,Deus cæli,Deus populi ſui, Deus eccle
ſiæ ſanctæ, qui in Hieruſalem inhabitat in medio populi
ſui.Atque ô vtinam ſic dignè nunc tuas laudes inchoare va-
leamus,potentiſſime Deus, vt in æternis canticis te olim cũ
ſanctis tuis omnibus collaudare mereamur, Amen.

bẽt, & non videbunt.
17 *Aures habent , & non audiẽt: * neq; enim eſt ſpiritus in ore ipſorũ.*
18 *Similes illis fiãt qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.*
19 *Domus Iſraël benedicite Domino: * domus Aaron benedicite Domino.*
20 *Domus Leui benedicite Domino: * qui timetis Dominum, benedicite Domino.*
21 *Benedictus Dominus ex Sió, qui habitat in Hieruſalem.*

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumtrigeſimumquartum.

VERSV ſeptimo, Educens nubes ab extremo terræ. Poteſt illud intelligi dupliciter. Vel de mari, qđ eſt quaſi terminus terræ,vt quidam exponunt,eo quòd illinc copioſius extrahantur vapores. Vel de ſuperficie terræ,cui conſonat quod habet verſio Hieronymi : Leuans nubes de ſum-

mitatibus terræ. Quidam ab extremo terræ accipiunt, loco E
huius, ab extrema terra: id eſt, à terra, quæ eſt nouiſſimum
& vltimum locum habens inter elementa. A tota enim ter-
ra exhalationes & vapores eleuantur. Atq; ita verti poteſt
ex Hebræo, Subleuans nubes ab extrema vel infima terra.
Quod etiam ſequitur in eodem verſu, Fulgura in pluuiam
fecit, variis modis exponitur. In Elucidatione ſic exponitur,
Fulgura fecit in pluuias deſinere, & quaſi poſt fulgura plu-
uias dare conſueuit: præmittens videlicet terrorem fulgu-
rum, vt poſtmodum ſequeretur pluuialis fœcunditas. Atq;
huic intelligentiæ ſatis fauet in Græco atque Latino caſus F
accuſatiuus: & in Hebraico articulus Lamed præpoſitus plu
uiæ, vt videatur ſignificari, ipſi pluuiæ, vel ad pluuiam, vel
pro pluuia: vt dicamus, Fulgura ipſi pluuiæ fecit, vel ad plu-
uiam, vel pro pluuia, videlicet vt poſt fulguris terrorem
ſubſequatur fœcunditas pluuiæ. Poteſt etiam ſic intelligi,
Fulgura ſimul cum pluuia fecit, vt proponatur quoddam
miraculum, in eo quòd hæc duo (quæ videntur naturæ con
traria) nempe pluuia & fulgura, ſimul fieri cernantur. Et
hanc ſententiam velle videtur verſio Felicis, quæ per abla-
tiuũ habet, Fulgura in pluuia fecit. Verſu decimoquarto, G
Et in ſeruis ſuis deprecabitur. Hoc loco deprecabitur accipi
debet ſecundum ſignificationem paſſiuam, licet verbum ſit
deponens, & ſecundum Latinæ linguæ vſum ſignificet ma-
gis actiuè. Valet autem deprecabitur, idem quod Exorabi-
tur, vel Placabitur, aut Deprecabilem ſe reddet, propitium
atq; exorabilem. Vnde Hieronymus, Et in ſeruos ſuos erit
placabilis. Simile quid ſuprà dictum eſt in Pſalmo 77. cum
dicitur, Virgines eorum non ſunt lamentatæ: vbi lamentor
diximus poni in ſignificatione paſſiua, cum ex vſu Latini
ſermonis ſignificet magis actiuè, nec ſit niſi deponens ver- H
bum. Pſalterium autem Romanũ, pro Deprecabitur: quod
prouenit ex ambiguitate & æquiuocatione verbi Græci,
quod hîc ponitur παρακληθήσεται, quod ſignificat & conſo-
lari, & deprecari (vt ſupra acceptum eſt) in ſignificatione
paſſiua. Verſu decimoſexto, Aures habent, & non audiẽt:
neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum. Pulchrè hîc reddi-
tur cauſa, quare idola gentium illo ſuo ore quod videntur
habere, non poſſint loqui, & quare ſuis illis quos videntur
habere oculis non videãt, deniq; cur & cæteris ſuis illis effi-

ctu

ipſis membris non valeant vti ad vitales operationes: videlicet quoniam non eſt ſpiritus in ore ipſorum, quoniam non eſt in eis flatus inſpirationis vel reſpirationis: quæ res indicio eſt, ſpiritum vitæ non eſſe in eis, neque vllam animā viuificantem. De vita loquimur animi. Cum ergo omnis operatio vitalis, primario à ſpiritu vitæ, id eſt, ab anima inhabitante corpus, debeat procedere, impoſſibile eſt illa, in quibus non eſt anima viuificans, vitalem operationem vllam poſſe exercere. Qua de re etiā ſuprà diximus in annotationibus Pſalm. 113. vbi iidem hi verſus poſiti ſunt, quos hîc habemus præ manibus.

CENTESIMITRIGESIMIQVINTI PSALMI ARGVMENTVM.

ARGVMENTVM *Pſalmi huius penè idem eſt quòd mox præcedentis. Eſt enim exhortatio fidelium ad Dei laudem ex magnitudine eius: quæ primùm ex operibus creationis, deinde ex mirabilibus pro Iſraelitico populo ſpecialiter exhibitis conſideratur.*

CENTESIMITRIGESIMIQVINTI PSALMI ELVCIDATIO.

LAVDEM dicite, & cōfeſſionem date domino 1 *Cōfitemi-*
Deo omnes ſerui eius, quoniam ſolus ipſe ve- *ni domino*
rè ſubſtātia ſua eſt bonus, ac proinde ſolus lau *quoniam bo-*
dabilis: *neque ſolum in ſeipſo bonus eſt, ve- *nus:*
rumetiam maximè beneficus, ita vt in ſempi- * *quoniam*
ternum perduratura ſit ſuper ſeruos ipſius miſericordia e- *in æternum*
ius: atq; ob hoc etiam maximè eſt dignū, vt laudibus illū ce *miſericor-*
lebremus, cuius ſempiterna gaudemus miſericordia. 2 Lau *dia eius.*
des dicite Deo vni viuo & vero, qui eſt ſuper omnes deos, ſi- 2 *Confite-*
ne vlla cōparatione omnibus in immēſum excelſior. 3 Lau *mini Deo*
des dicite ipſi, qui eſt rex regum, & dominus dominantium, *deorum.*
ſuper omnes qui domini nominantur, aut etiam quadā par- 3 *Cōfitemi-*
ticipatione exiſtunt. Cæteri enim dij ſunt aut domini, vel *ni domino*
nominatione ſola, vel etiam participatione. Deus autē no- *dominorū.*
ſter non ſic, ſed verè ei competit, vt omnium creatori atque
poſſeſſori, ſuper omnia imperium, neque ab alio quoquā re
gni ſui accipit poteſtatē. Atque ob hæc ſolus ipſe ſuper om 4 *Qui fa-*
nes eſt laudibus celebrandus. 4 Ipſe eſt qui ſolus per virtu *cit mirabi-*
tem propriā omnipotentiæ ſuæ poteſtatem habet operan- *lia magna*
di mirabilia quæcunq;, & quomodocunq; placitū fuerit ei. *ſolus.*

Nam

Nã & ſi alius quilibet,ſiue Angelus,ſiue homo,ſiue dęmon, E
videatur miranda facere,conſtat id nó eſſe à propria virtute,
ſed quatenus vt hoc poſſint, virtutem acceperũt à Domino
5 Qui fecit Deo noſtro. 5 Si audire geſtis,quæ fecerit mirabilia:ecce
cælos in in- cælos in principio creauit,in ſapiẽtia ſua corpora ampliſſi-
tellectu. ma,ſolidiſſima,nobiliſſima,indiſſolubilia, & in perpetuum
6 Qui fir- duratura. 6 Ipſe elementũ terræ ſtabiliuit & firmiter ſta-
mauit terrã tuit ſuper aquas,vt quaſi in aqua requiem haberet,nec ſub-
ſuper a- ſideret,haberétq; ſtabilitaté,nec inclinaretur in ſeculũ ſecu
quas. li. Ipſe enim eſt qui à principio terræ elementũ in aquis po-
Pſalm.103 ſuit,& ſuper aquas firmamentũ (vt nó inclinetur, cómouea- F
7 Qui fecit tur,aut ſubſidat) in ſui loci ſtabilitate cuſtodit. 7 Ipſe quar
luminaria to die diſtinctionis rerũ poſt lucẽ creatã,poſt firmaméto di-
magna. uiſas aquas ab aquis,poſt terrã diſcoopertam,& fœcũditate
Geneſ.1 fructificationis donatã,fecit in cælo duo luminaria,præ ce-
teris (quantũ ad humani viſus iudiciũ) magna,nempe ſolem
& lunam,quæ humano ſenſui, propter maioré propinqui-
tatem & vicinitatem, maiora videntur aliis luminaribus, id
eſt,ſtellis quæ ſunt in firmamento: quæ etiam luminaria ob
8 Solem in hoc dicuntur magna,quod lumen maius præbeant ſuper terrã,
poteſtatem quàm ea quæ ſunt in firmamento,etiam ſi quantitate,multa G
diei. horũ illis ſint maiora. 8 Inter hæc duo luminaria, quæ fe-
9 Lunam cit ad lucendũ in firmamento, & illuminandũ terram, vnum
& ſtellas in fecit maius in quantitate molis & virtute lucis, népe ſolẽ, vt
poteſtatem præeſſet,poteſtatémq; ac dominiũ haberet per diem ſuper
noctis. terram,eam tunc ſuis radiis illuminando atque viſitando.
10 Qui per 9 Alterũ verò fecit luminare,& quantitate molis & virtute
cuſſit Ae- illuminationis minus,nempe lunam,atq; etiam alias infiniti
gyptum cũ numeri ſtellas plurimas in firmamento fixas, nónullas autẽ
primogeni- ſed pauciſſimas in orbibus inferioribus errãtes. Atq; hæc lu
tis eorum. minaria ob hoc fecit,vt ſimul cum luna præeſſent nocti,po- H
Exod.12 teſtatémq; ac dominiũ haberent ſuper terrã,ad eam illumi
11 Qui edu nandũ per noctem, in ſolis abſentia. 10 Ipſe eſt qui plagis
xit Iſrael maximis Aegyptũ percuſſit atq; afflixit, inter quas illa erat
de medio præcipua,quòd vna nocte omnia eorũ primogenita per ma
eorum. num Angeli tranſeuntis interfecit, tam in hominibus,quam
12 In manu in iumentis. 11 Ipſe eduxit populũ Iſrael de medio Aegy
potenti, & ptiorũ,inter quos habitabat ſub ſeruitute duriſſima. 12 Id-
brachio ex- que fecit Deus per manũ omnipotentis virtutis ſuæ, in ma-
celſo. gnifica & glorioſa fortitudine. Poſtquã enim plagam hanc
nouiſ-

A nouiſſimam in primogenitis conſpexerunt Aegyptij, timo-
re perterriti, compulerunt exire à ſe filios Iſrael, quos prius
rogati, atq; etiã in Dei mandato iuſſi dimittere noluerant.
Et ipſe eos egredientes ſua potẽtia ſeruauit, vt nemo Aegy
ptiorum quicquam illis auderet inferre nocumenti. 13 Ipſe
eſt qui ad populi ſui clamorem & orationem Moyſi ſerui
ſui, mare rubrũ diuiſit in duas partes, ita vt aquæ quaſi mu-
rus ſtarent ex vtraq; parte, cùm perſequeretur Pharao cum
exercitu ſuo filios Iſrael. 14 Ipſe tranſire fecit populum Iſ-
rael per medium ſicci maris, aquis ſeſe pro muro hinc inde
B præbentibus. 15 Pharaonem verò cum omni exercitu ſuo,
ingreſſos poſt filios Iſrael, per eandem viam tranſire volen-
tes, ipſe violenter oppreſſit in mari rubro, dũ per columnã
ignis & nubis interfecit exercitum eorum, & ſubuertit rotas
curruum, ita vt ferrentur in profundum: fugere autem vo-
lentes, mari redeunte in locum ſuum, & aquis illis occurren
tibus, demerſit in profundum. 16 Ipſe deinde populum ita
mirabiliter ſaluatum ab Aegyptiis, tranſduxit per deſertum
quadraginta annis, multa eis ibi beneficia prius inaudita
præſtans. 17 Poſt annos autẽ quadraginta, vt in promiſſam
C terram eos introduceret, deuicit, expugnauit, & interfecit
pro eis reges magnos, qui terram illam filiis Iſrael promiſ-
ſam poſſidebant. 18 Et occidit, pro eis pugnando ſua di-
uina virtute, reges virtute atq; diuitiis admodũ fortes, qui-
bus nunquam potuiſſent virtute humana filij Iſrael præua-
lere: ipſos tamen interfecit, data eis de cælo victoria, & eo-
rum munitiones & regna occupauit. 19 Ex horũ numero
erat Sehon ille rex Amorrhæorũ, qui filiis Iſrael humiliter
petentibus, cõtumaciter negauit tranſitũ: quẽ tradidit Deus
in manus populi ſui. 20 Item & Og regem Baſan, qui &
D ipſe occurrebat populo domini in prælium, factúmq; eſt illi
à domino ſicut priori: ſed & alios plurimos trans Iordanem
tradidit Dominus in manus filiorum Iſrael. 21 Et tradidit
terrã illorum quos interfecerat propter peccata eorum, in
hæreditariã poſſeſſionem aliis melioribus quibus volebat. 22
22 Tradidit (inquam) populo quem elegerat ſibi in pecu-
lium, populo Iſrael, in poſſeſſionem & hæreditatem. 23 Fe-
cit autem hæc omnia pro populo ſuo tam magnifica & ſtu-
penda, eo quòd viderat afflictionem & tribulationem, qua
humiliabantur & opprimebantur ab Aegyptiis ſeruitute

13 *Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones.*
Exod. 13
14 *Et eduxit Iſrael p mediũ eius.*
15 *Et excuſſit Pharaonẽ & virtutem eius in mari rubro.*
16 *Qui trãſduxit populum per deſertum.*
17 *Qui percuſſit reges magnos.*
18 *Et occidit reges fortes.*
19 *Sehon regẽ Amorrhæorum:*
Num. 21
20 *Et Og regẽ Baſan.*
Ibidem.
Ioſ. 6. & 8
21 *Et dedit terrã eorum in hæreditatẽ.*
22 *Hæreditatẽ Iſrael ſeruo ſuo.*
23 *Quia in humilitate noſtra*

memor fuit nostri.
24 Et redemit nos ab inimicis nostris.
25 Qui dat eſcam omni carni.
26 Confitemini Deo cæli.
27 Confitemini domino dominorũ, quoniã in æternum miſericordia eius.

intolerabili: & clamorem eorum qui de anguſtia operis cla- E
mabant ad dominum ipſe attendit, memórque fuit populi
ſui,& promiſſionum quas fecerat patribus eorum. 24 Et
propter hoc appoſuit cor ſuum vt liberaret populum ſuum
ab inimicis & oppreſſoribus eorum. 25 Neq; verò ſoli po-
pulo Iſrael exhibet beneficentiam ſuam, verumetiam erga
omnes omnino quicunq; viuunt ſuper terrã, dans omnibus
eſcam & pabulum, vnicuiq; iuxta conditionem & proprie-
tatem naturæ ſuæ,in qua condita ſunt ab initio. 26 Con-
cludens reſumo quam ab initio propoſui exhortationem,
vt confeſſione laudis Deum verum qui in cælo habitat, non F
in manufactis celebretis. 27 Celebretis (inquam) dominũ
omnium dominantium,& regem regum: quoniam in ſem-
piternum permanebit ſuper omnes ſeruos eius miſericor-
dia ipſius,& vſque in cõſummationem ſeculorum, quiſquis
quæſierit in omni progenie,inueniet eam.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumtrigeſimumquintum.

VERSV quinto, Qui fecit cælos in intellectu. Græcè eſt ἐν συνέσει, id eſt, in intellectu, quod valet, in ſapientia: quemadmodũ in Pſalm.xlvj. pſallere συνετῶς, vertitur, pſallere ſapienter, quod verti potuiſſet, Pſallere intelligibiliter, vel cum intellectu: quemadmodum & hîc, pro eo quod nos habemus, Qui fecit cælos in intellectu, clarius dici potuiſſet, Qui cælos fecit ſapienter. Atque ita Hieronymus vertit, Qui fecit cælos in ſapientia. Felix, In intelligentia, ſiue prudentia. Verſu ſeptimo, Qui fecit luminaria magna. Luminaria iſta duo, quorum in duobus ſequẽtibus verſibus fit mentio, nempe ſol & luna, peculiariter magna hîc appellantur, ſicut & in principio libri Geneſis. Quod nõ ita eſt accipiendum, quaſi ſecundum molis quantitatem omnibus ſtellis quæ ſunt in firmamento ſint ſol & luna maiores. Nam de luna ex aſtronomorum demonſtratione conſtat eam eſſe quantitate multo minorem omnibus, etiam minimis ſtellis quæ videri poſſunt in firmamento. Minima enim ſtellarum viſibilium firmamenti, vt Alphraganus aſtronomus aſſerit, tota terra eſt maior. Luna verò minor eſt terra, ac proinde omnibus ſtellis quæ in firmamento videri poſſunt quantumuis minimis. Imò verò ſtellas eſſe tradunt aſtronomi in firmamento tam miræ magnitudinis, vt

(margin: G; Gene.1; H)

totam

A totam terræ quantitatem quælibet earum contineat centies & ſepties, alias quæ eam contineant nonagies, alias ſeptuagies & bis, alias quinquagies & quater, alias trigeſies & quinquies, alias decies & octies: quemadmodum ſuo loco oſtendimus in VII. libro de conſideratione rerum naturalium, cui titulus eſt, De cælo & mundo. Quomodo ergo, ſi de quantitate molis ſermonem faciamus, luna ipſa (quæ tota terra eſt minor) verè dici poterit luminare maius, cóparatione ad eiuſmodi ſtellas firmamenti tanto terra maiores? Sed & ſol ſecundum molem licet luna ſit lógè amplior,
B tamen multis ſtellis firmamenti eſt minor. Oportet ergo hanc peculiarem appellationẽ, qua nuncupantur ſol & luna, duo magna luminaria, accipi ſecundum præcellentiam luminis, & excellentiam miniſterij, quo ſuæ lucis beneficio eximiè inſeruiunt mortalibus, præ omnibus aliis luminaribus lucem abundantiorem terris infundendo, & operationes exercẽdo magis validas, magíſq; manifeſtas. Quæ enim ſtella firmamenti ſic ſentitur in terris, ſecundum operationem ſui effectus, vt eius aduentu omnia vireant, eius abſceſſu omnia flacceſcant & emoriantur? Quæ ſtella vel maxima
C firmamenti, ita manifeſtè totum hominis corpus diſponit, vt ipſas quoq; medullas ſua varietate augeat & minuat? Attamen iſta ſolis & lunæ eſſe operationes manifeſtiſſima certiſſimáq; experientia cognoſcimus. Et notandum quòd non dicuntur hæc duo ſol & luna peculiariter magna corpora, aut magna aſtra, ſed tantum magna luminaria, videlicet vt indicetur illuminationis ſuper terram præcellentia. Deniq;, magna ſingulariter dici poſſunt ſecundum æſtimationem mortalium. Secundum nanque humanum iudicium, euidentiſſimum eſt, lunam & ſolem iudicari maiores omnibus ſtel
D lis quæ ſunt in firmamento. Quod autem in verſibus duobus ſequentibus dicitur, ſolem eſſe factum in poteſtaté diei, ſiue (vt Felix vertit) in dominium diei, & lunam in poteſtatem vel dominium noctis cum ſtellis, illud eſt quod in primo capite Geneſis, in horum luminarium creatione die quarto, ſic dicitur, Fecítque Deus duo luminaria magna: luminare maius vt præeſſet diei, & luminare minus vt præeſſet nocti & ſtellis. Et poſuit eas in firmamento cæli, vt lucerent ſuper terram, & præeſſent diei ac nocti, & diuiderent lucem ac tenebras.

CENTESIMITRIGESIMISEXTI E
PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte populi veteris eſt Iudæorum ſuam deſten-
tis captiuitatem. Et primum quidem ſui cordis amaritudi-
nem teſtantur, dum terræ ſuæ ſanctæ à qua tranſlati ſunt
recordantur. Propter quod organa ſuſpendunt, ſigna nulla exhibe-
re volentes vllius lætitiæ, neque cantica iucunditatis canere, in terra
captiuitatis, etiam ſi ad hoc ab ijs qui illos in captiuitatem duce-
bant, inuitarentur: præcipuè ob recordationem ciuitatis ſanctæ il-
lius Hieruſalem, cuius ſe memoriam atque deſiderium proteſtantur
nunquam in perpetuum velle è corde abijcere, adeò vt etiam mala ſi- F
bijpſis imprecentur, ſi id vnquam contingat. Deinde verſu nono per
modum imprecandi pœnam prædicit Idumæorum, qui in deſtructione
Hieruſalem Chaldæis admixti, crudeliſſimos ſeſe hoſtes exhibuerunt
Iudæis, ad omnimodam & perfectam deſtructionem vſque ad fun-
damenta, illos ſuis exhortationibus animando. Nouiſſimis verò duo-
bus verſibus, Babyloniorum pœnam ex diuinæ iuſtitiæ ſtatuto eis ven
turam prænuntiat.

CENTESIMITRIGESIMISEXTI
PSALMI ELVCIDATIO.

*1 Super flumina Babylonis, illic ſedimus & fleuimus: * dū recordaremur tui Sion.*
2.Paral.16

CVM abduceremur captiui in Babylonem à
terra patrum noſtrorum, in itinere adhuc cō G
ſtituti tranſmigrationis, reſedimus atque de-
morati ſumus iuxta fluenta Babylonis, vbi
ad demorandū locus aptior videbatur: illícq;
ſedentes atq; demorantes, lugubres fletus edidimus: cum no
bis in mentem veniret deſolatio ciuitatis ſanctæ Hieruſa-
lem, & terræ illius ſanctæ miſeranda diſsipatio, & quomo-
do templum quod in eo erat ſolenne domino igne combu-
ſtum ſit: & vaſa ſancta prophanata, aliáq; indigna plurima
in loco ſancto cómiſſà: ſimul etiam dolentes nos à loco illo H
ſancto, quem ſibi dominus ſic elegerat, per tranſmigratio-
nem hanc & captiuitatem elongari. Quis enim iſta conſi-
derans, lacrymas valeat continere? 2 Ingreſſi in Babylo-
nicam terram, & iam velut in medio eius poſiti, videntes
quam eſſet locus hic à terra noſtra alienus, inſtrumenta læ-
titiæ quæ attuleramus nobiſcum, in quibus cantare eramus
ſoliti, ſuſpendimus ad ſalices, quarum erat iuxta fluenta vbi
demorabamur magnus numerus: vtpote quibus non libè-
ret inſtrumentis vti lætitiæ, ſed potius flere & eiulare in tri-

2 In ſalicibus in medio eius, ſuſpendimus organa noſtra.

ſtitia,

A ſtiria pro miſera tranſlatione & captiuitate noſtra. 3 Et
quidem (quod noſtrum dolorem etiam augmentabat) ii qui
nobis præfecti erãt in hac tranſlatione, quos rex Babylonio
rum ad nos transferendos conſtituerat, poſtulauerunt à no-
bis verba canticorum, & cãtica lætitiæ nos hortabantur ca-
nere. 4 Et qui nos de natali ſancto loco noſtro abduxe-
rũt captiuos in terram ignotam, alienam, & idololatria con
taminatam, poſtulauerunt nos, & exigere videbantur à no-
bis: *dicentes, vt cantica aliqua lætitiæ caneremus de iis quæ
canere ſolebamus in inſtrumentis noſtris muſicis, cum eſſe-
B mus in terra noſtra Hieruſalem. Atque hæc dicebant, vel per
irriſionem, ad noſtri doloris aggrauationem, vel per com-
paſſionem ad triſtitiæ qua nos oppreſſos conſpiciebant leni
mentum. 5 Nos verò, vt pote homines amaro animo, &
quibus non libebat ſigna vlla oſtendere lætitiæ, reſpondeba
mus illis dicentes, Quonam modo cantare poterimus canti
ca domino conſecrata, cantica diuino cultui deputata in ter-
ra hac aliena atq; prophana, in qua omnis viget idololatria,
vbi prorſus ignoratur Dei reuerentia. 6 O Hieruſalem ci
uitas ſancta, ô terra Deo ſacrata, quomodo ſigna poterimus
C oſtendere vlla lætitiæ, donec deſolationis illius quæ in te fa-
cta eſt nobis hæret memoria? Ecce enim firmiſſimo propoſi
to illud ſtatuo, nunquã tui memoriã de corde deponere, ſed
quãtuuis diu hæc noſtra protrahatur captiuitas, tuã deſola-
tioné deflebo, & ad reparationé reditúmq; ſuſpirabo, adeo
vt fidenter audeam mihiipſi etiam cóminari ac dicere, Si vn
quã in loco iſto captiuitatis poſitus, memoriã atq; deſideriũ
tui ô Hieruſalẽ è corde abiecero, oblectatus in terra iſta alie
na: aut in Babylonicis ſiue diuitiis ſiue deliciis, ĩ vltioné hæc
mihi pœna eueniat, vt non vltrà memor ſis dexteræ meæ, nó
D mihi veniat à te vllú auxiliũ, ſed derelinquar à te atq; proii-
ciar. 7 Areſcat quoq; in me omnis vigor meus, & interius
humore omni atq; virtute deſtituar, ita vt præ ſiccitate lin-
gua veluti adhęreat gutturi. Hęc (inquam) mihi faciat Deus
& hæc addat, ſi tui memoriã abiecero de corde meo. 8 Si
nó te, ô ciuitas ſancta, caput ſemper & principiũ lętitię meę,
omnibus deſiderabilibus & delectabilibus quæ mihi obueni
re poſſint præpoſuero, ſi non te ſemper in animo præ omni-
bus geſtauero, ſi nó tuũ bonum & tuã reſtitutioné omnibus
ſemper antepoſuero, quæcũq; mihi poſſét læta aut proſpera

3 Quia illic interrogauerũt nos qui captiuos duxerũt nos verba cãtionum.
*4 Et qui abduxerũt nos, * Hymnũ cãtate nobis de cãticis Sion.*
5 Quomodo cantabimus canticũ domini in terra aliena?
6 Si oblitus fuero tui Hieruſalẽ, obliuioni detur dextera mea.
7 Adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi non meminero tui.
8 Si nõ propoſuero Hieruſalem in principio lætitiæ meæ.

obtingere, ſi non in omni lætitia quæ mihi quomodocunq; E
cõtigerit,tui primũ memor exiſtã.Et omnino nunquã in ter
ra hac captiuitatis cõſtitutus ita me vlla ſinã capi aut detine
ri oblectatione,vt prorſus tui fiam immemor.Ita mihi cordi
eſt, quæ in te facta eſt deſolatio, & ita mihi in deſiderio eſt,

9 Memor eſto domine filiorũ Edõ in die Hieruſalem.

tua quã ſpero futurã aliqñ reparatio.
9 Dñe Deus,tu vides
quãta in nos mala exercuerũt inimici noſtri Babylonii, qui-
bus iũcti fuerũt ij qui terræ noſtrę erãt vicini Idumæi,qui ſe
illis cõmiſcuerũt,vt nos iuxta quod ſemper optauerãt, nacta
opportunitate, per exercitus potẽtioris virtutẽ deſtruerent. F
Horũ,tu dñe,Idumęorũ malitiã attẽde, & ad vltionẽ memor
eſto malitiæ & crudelitatis quã exercuerunt in nos in die viſi
tationis ,& in tẽpore deſtructionis ciuitatis tuæ ſanctæ Hie-

10 Qui dicũt,Exinanite,exinanite vſque ad fundamentum in ea.

ruſalem.
10 Qui Chaldęos,licet ex ſeipſis nimiũ crudeles,
adhortãtes ad maiorẽ crudelitatem,dicebãt,Euacuate,&ad
fundamẽta vſq; prorſus demolimini,cuncta deſtruite,igniſq;
abſumite,prorſus nihil relinquẽtes,neq; lapidẽ in fundamẽ-
to,neq; vllũ omnino veſtigiũ:ita vt in ſempiternũ vltrà non
valeat reædificari,neq; vltra ſit memoria eius ſuper terram.
Huius crudelitatis tu domine memor eris ,vt eis iuxta mali G
tiã ſuã reddas vindictã:cũ debuiſſent iure fraternitatis nobis
ipſi poti⁹ in protectionẽ atq; auxiliũ extitiſſe,aut vt minimũ

11 Filia Babylonis miſera:

cõpaſſionis nobis affectũ exhibuiſſe.
11 Populus autẽ Baby
lonicus,gens Chaldæa,qui deſolationis factæ in ciuitate tua
pręcipui auctores & crudeliſſimi executores fuerũt,ipſi erũt
miſeri,& ex decreto iuſtitiæ tuæ ſẽtiẽt miſeriã, in die cũ re-

** beatus qui retribuet tibi retributionẽ tuam quam retribuiſti nobis.*

tribueris eis pro ſua malitia:*& beatũ nos prędicabimus po
pulũ illũ,qui ex decreto diuinę ſentẽtiæ retribuet illis iuxta
meritũ digna præmia,ita in illos agẽs crudeliter,vt ſine mi-
ſericordia ipſi crudeliſſimè egerũt aduerſus locũ ſanctũ tuũ.

12 Beatus, qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petrã.
Eſaiæ 13

12 Beatos illos prędicabimus,& laudibus magnis celebrabi H
mus illos diuinæ iuſtitiæ miniſtros,q ex ſentẽtia iuſtitiæ Dei
eandẽ oſtendẽt in vos crudelitatis ſæuitiã, quã monſtraſtis &
exercuiſtis aduerſum nos,ita vt etiã paruulis veſtris infanti-
bus atq; lactẽtibus nõ parcãt, ſed crudeliter eos apprehẽdãt,
allidãtq; ſine miſericordia ad petras,& ſagittis perimãt:quo
modo paruulos noſtros petris illiſos, & ſagittis perfoſſos ne-
fandiſſimè interemiſtis.Sic enim à domino decretum & ſtatu
tum eſt,vt iuxta omnẽ malitiã,quã in nos exercuiſtis, ô cru-
deles Babylonii,ſuo tempore reddatur in caput veſtrum.

ANNOT

A ANNOTATIONES IN PSALmum centeſimumtrigeſimumſextum.

MANIFESTVM per ſe eſt, hunc Pſalmum ad literam conuenire filiis Iſraël in tranſmigratione Babylonica deflentibus ſuæ captiuitatis miſeriam,& loci ſancti deſolationem, ſuis autem hoſtibus pœnam & vltionem vel prædicentibus vel imprecantibus. Secundum autem myſticam intelligentiam, facilè aptare poterimus Pſalmum iſtum populo fidelium,in hoc mundo tanquam in exilio degenti,vbi longè ſumus ab illa terra ſancta,à loco illo paradiſi,vbi erat
B ſumma quies atque tranquillitas,vbi erat perpetuum ſabbathum in perfecta innocentia:cum nunc in medio Babyloniorum, id eſt,in maxima confuſione, in perturbatiſſimo hoc mundo, vitam ducamus in medio deriſorum & iniquorum, qui de die in diē (vt de Loth ait ſanctus Petrus)affligunt ani- 1.Pet.2
mas iuſtorum. Ipſi verò ſancti iugiter memores ſui exilii,& agnoſcentes tranſmigrationis locum, ſcientes vnde abducti ſunt, atq; in patriā ſuam tandem aliquando reditum ſperātes,organa ſuſpendunt in ſalicibus,omnia huius mundi gaudia,delitias omnes & voluptates abiiciunt & abiurant,ſem-
C per ad patriam illam vnde abducti ſunt aſpirantes, in omnibus quæcunque in terra captiuitatis blandiuntur renuentes conſolari,atque in ſola ſpe ſui ad patriam reditus oblectari proponentes. Vltio autem illa quæ in fine Pſalmi ponitur,ſignificat grauiſſimam illam deſolationem & damnationem, quam iuſto Dei iudicio experientur vniuerſi impii, & dæmones peruerſi,& illis adhærentes maligni homines,qui in hoc mundo iuſtorū fuerunt irriſores,quique filiorum Dei in hoc exilio,quantum potuerunt,captiuitatem aggrauare non deſierunt. Verſu primo,Super flumina Babylonis, illic ſedi-
D mus & fleuimus. Poteſt iſta ſeſſio ſuper flumina intelligi, in via,cum eſſent adhuc in tranſmigratione. Solent enim magni exercitus libenter iuxta loca, vbi ſunt aquæ, figere tentoria ob vſum aquæ in cunctis neceſſarium,quemadmodum in primo libro Eſdræ legimus, quòd Eſdra ipſo cum magna 1.Eſdr.8
populi multitudine aſcendente de captiuitate Babylonica, congregatus ſit omnis populus ad flumen qui decurrit ad Ahaua, ibíque manſit tribus diebus. Vel intelligi poteſt ſeſſio iſta, de habitatione in terra Babylonis, quam plurima irrigabant flumina,vti Strabo refert libro XVI.quorum

maxima erant Tigris & Euphrates.Nã & vulgo ſic dicimus, E
ciuitatem illam eſſe ſitam ſuper hoc aut illud flumẽ,id eſt,iu
xta flumẽ,videlicet vt ex eo ciuitas ipſa ſua commoda in re-
bus neceſſariis accipiat.Quod autem dicit populus, in verſu
ſecundo,in ſalicibus ſe ſuſpendiſſe organa,indicat magnam
ibi fuiſſe ſalicũ copiam,quæ iuxta flumina ſolẽt in locis hu-
midioribus libẽter naſci,quemadmodum ecõtrario myricę
in locis arẽtibus.Verſu tertio,Quia illic interrogauerũt nos
qui captiuos duxerũt nos verba cantionum. Intelligi poteſt
quod hîc dicitur de Babyloniis poſtulantibus cantica à filiis F
Iſraël,tripliciter. Primo,vt ironicè accipiamus hoc illos di-
xiſſe,deridẽdo populũ Domini:quaſi dixiſſẽt,Cãtate nũc cã-
tica quæ canere ſoletis,quare nõ canitis?quare nõ gaudetis?
quemadmodũ per ironiam ſubinde afflictis loqui ſolẽt illu-
dentes alii,qui malis afflictorum cõgratulãtur, maximè illis
qui prius in excedenti erant gaudio, antequã ſubita illa oc-
curreret tribulatio. Atq; huic intellectui conſonat quod ver
tit Felix,Quia illic interrogauerũt nos qui captiuos duxerũt
nos,verba cantici:& deridẽtes nos, lætitiã (ſupple) interroga
uerunt nos,dicendo,Cantate nobis de cantico Sion. Neque G
diſſonat quod habet Paraphraſis Chaldaica, Ibi interroga-
uerunt nos Babylonii qui captiuos abduxerũt nos,vt dicere
mus verba cantilenarum : & raptores noſtri lætitia affecti di
cebãt,Pſallite nobis cãtica quæ dicebatis in Siõ. Secũdò ac
cipi poteſt hæc poſtulatio vt ſeria, & nõ ironica,vt videlicet
exegerint Babylonii ſeriò ab ipſis,cantare carmina conſueta
laudis Dei ad eorum irriſionem,vel ob nimiã ſuperbiam ad
Dan.5 ſuam oſtẽtationẽ:quemadmodum rex Balthaſar , ex ingen-
ti ſuperbia & nimio cordis faſtu,ſacra vaſa iã temulẽtus iuſ-
ſit ad mẽſas ſuas adferri,vt biberent ex eis ipſe & optimates H
eius laudantes deos ſuos aureos & argenteos:quaſi dignũ ſe
iudicãs qui iiſdem vteretur vaſis cum domino Deo Iſraël,in
quibus ille olim acceperat miniſteriũ.Ita intelligi poteſt,Ba
bylonios ob ſuperbiã voluiſſe coram ſe decantari illa carmi
na,& ſuas aures iiſdẽ oblectari,quibus ſolebãt in terra Iſraël
ſoli cãtare domino.Tertiò,poteſt accipi hęc poſtulatio,vt ex
cõpaſſione prolata.Quanquam enim Babylonii in ipſa ciui
tatis deſtructione & inuaſione crudeliſſimè egiſſent:fieri ta-
mẽ potuit,vt poſt vltionẽ conſummatã, & iam omnia demo
lita,ad qualemcunq; mãſuetudinem eorum animi flecterẽ-
tur

A tur erga eos qui relicti erãt ſuperſtites: quemadmodũ ferè ſo
lent poſt omnia vaſtata & impetũ expugnationis tranſactũ,
animi victorũ erga reliquias deuictorũ molleſcere. Atq; ita
fieri potuit, vt Babylonii illi, quibus erãt admixti filii Iſraël,
videntes magnam triſtitiam quã fletibus & querimoniis gra
uiter proteſtabantur, miſericordia cõmouerentur ſuper illo-
rum deſolatione, ac proinde hortarẽtur illos ad ſeſe cõſolã
dum patriis canticis, quibus populũ Iſraël cognouerãt plu-
rimum aſſuefactũ, videlicet poteſtatem illis concedentes (ad
conſolandum animi mœrorem) canendi cantica domini. Eſt
B autem primus horum modorũ communior, & magis veriſi-
milis. Verſu quinto, Quomodo cantabimus canticum do
mini in terra aliena? Terrã alienam intellige, non ſolum po-
pulo domini alienã & peregrinam ſiue incognitam, ſed alie
nam etiã à Deo, vtpote in qua nõ agnoſcebatur, neq; coleba
tur Deus. Verſu nono, Memor eſto domine filiorũ Edom,
in die Hieruſalem. Oratio eſt ecliptica, id eſt, defectum pa-
tiens, cuiuſmodi eſſe ſolent orationes imprecatoriæ: vt ipſa
etiã loquendi forma, animi indignatio & rei indignitas, pro
qua fit imprecatio, oſtendantur. Completur autẽ verſus hoc
C modo, Memor eſto domine filiorũ Edom, ſecundum ea quę
fecerunt contra populum tuum in die Hieruſalẽ, vel quanta
aut qualia fecerũt aduerſum nos in die Hieruſalẽ. Diem au
tẽ Hieruſalem vocat tẽpus vaſtationis & deſolationis ipſius:
quo modo loquẽdi etiam in vulgato ſermone ſubinde vti-
mur, dicẽtes, Hodie dies mea eſt, cras forſitan tua: volẽtes in
dicare, vt mihi hodie eſt afflictio, infirmitas, aut quodlibet
malũ, ita tibi cras forſitan euẽtura ſimilia: quẽadmodum de
morte apud Sapiẽtẽ breui verbo dicitur, Mihi heri, tibi ho- Eccle.38
D die. Sic in Pſalmo XXXVI. de die impii dicitur, Dominus
autem irridebit eũ (impium) quoniam proſpicit quòd veniet
dies eius, nẽpe impii, id eſt, dies quo pœnas dabit, & ſubibit
æterna ſupplicia. Quo etiam modo videtur intelligendum,
quod Hieremias dicit, Diem hominis nõ deſideraui, tu ſcis: Hiere.17
hoc eſt, ego nemini malum optaui, aut malũ quæſiui, ſed in
vera charitate omnibus bene volui. De Idumæis autẽ pœna
quæ hic prædicitur, eadẽ latius atque apertius apud prophe
tam Abdiam explicatur, cum ad Edom ita vaticinatur, Pro- Abdias.
pter interfectionem, & propter iniquitatẽ in fratrẽ tuum Ia-
cob, operiet te confuſio, & peribis in æternũ. In die cum ſta-

res aduerſus eum,quando capiebant alieni exercitum eius, E
& extranei ingrediebantur portas eius, & ſuper Hieruſalem
mittebāt ſortē,tu quoq; eras quaſi vnus ex eis. Ac poſt pau
ca,Sicut feciſti,fiet tibi:retributionem tuam cōuertet in ca-
put tuum. Verſu vndecimo,Filia Babylonis miſera.Poſſu-
mus accipere cōſtructionē tranſitiuā,pro non tranſeunte,vt
filia Babylonis dictum ſit, pro filia Babylon. Sic enim ſolēt
Matth.21 ciuitates in ſcripturis appellari filiæ:quemadmodū alibi, Di
Eſa. 62 cite filiæ Sion,Ecce rex tuus venit,&c.Poſſumus autē ſecun-
dum conſtructionem tranſitiuam propriè accipere filiā Ba-
bylonis,pro gente & populo qui eſt in ipſa.Eſt enim ciuitas, F
principium & quædam mater omnium qui in ea nati ſunt:
quomodo dicimus filios Hieruſalē,filios Eccleſiæ,id eſt,na-
tos in Hieruſalē,renatos in Eccleſia,atque ita in cæteris.Cū
autē in eodē verſu ſubnectitur,Beatus qui retribuet tibi re-
tributionem quam retribuiſti nobis,nō idem valet,beatus,
Pſalm.1 quod in principio libri Pſalmorū,cū dicitur, Beatus vir, qui
nō abiit in cōſilio impiorum:aut in Pſalmo CXI.Beatus vir
qui timet dominū,atq; in aliis cōſimilibus locis. Non enim
fit hîc de tali beatitudine mētio,neq; talis beatitudo ꝓmit-
titur iis qui interfecturi erāt Babylonios,eorúmq; pueros al G
liſuri ad petrā.Sonat ergo hîc,beatus,laudabilis & prędican
dus.Hūc enim ſenſum volūt,Populus ille qui tibi retribuet,
&c.hac in re benefaciet, rem bonā & laude dignam (nimi-
rum diuinæ iuſtitiæ executionē) faciet, laudémq; & com-
mendationem ex ipſo facto commerebitur.Et hoc quidem
ita verum eſt,ſi rem ipſam,ipſumq; factum in ſemetipſo cō
ſideres.bonum enim eſt & dignum laude iuſtitiam exequi,
& diuinæ voluntatis peragere ſententiam. Verſu vltimo,
Beatus,qui tenebit,& allidet paruulos tuos ad petrā. Vul-
go hîc legunt per pronomen tertię perſonæ,Beatus,qui te- H
nebit & allidet paruulos ſuos ad petram:quod etiam myſti
cè exponunt, illum verè beatum prædicantes ſecundum
Deum, qui cogitationes & affectiones prauas, antequam
ad perfectum conſenſum perueniant, ſupprimit & allidit ad
1.Cor.1 Chriſtum,quem petram eſſe interpretatur ſanctus Apoſto-
lus. Verùm hæc ſententia, licet admodum arrideat, cum
verſiculus iſte per ſe fuerit enarratus, vbi tamen ad præce-
dentia & cum toto decurſu Pſalmi confertur, vel modica
eſt,vel nulla cohærentia. Neque legendum eſt per tertiam
perſon

A perſonam, ſuos, ſed per ſecundam, paruulos tuos. Dirigitur enim ſermo ad ipſam Babylonem, quomodo & in verſu præcedenti. Atque ita per ſecundæ perſonæ pronomen manifeſtiſſimè fit ſermo in Hebræo, Chaldæo, & Græco, itē & in antiquioribus atq; correctioribus Latinis exemplaribus, tam Gallicani quàm Romani Pſalterij. Quod ſi quis mordicus velit tenere pronomen ſuos, accipiat improprie pro eorum, nempe Babyloniorum: & eandem habebit ſententiam. Hanc autem pœnam quam hic Babyloniis imprecatur populus Domini, latius prænuntiatam legimus per Prophetam Eſaiam, capite decimotertio, in hæc verba, Omnis
B qui inuentus fuerit, occidetur: & omnis qui ſuperuenerit, cadet in gladio. Infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & vxores eorum violabuntur. Ecce ego ſuſcitabo ſuper eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint, ſed ſagittis paruulos interficient, & lactentibus vteri non miſerebuntur, & ſuper filios non parcet oculus eorum.

CENTESIMITRIGESIMISEPTIMI PSALMI ARGVMENTVM.

C *CONFITETVR fidelis Domino in conſpectu Angelorum ſanctorum, ſuper miſericordia & veritate, & exaltatione nominis eius, atque etiam promptiſſima Dei benignitate, quæ petentibus ſemper augmentat fortitudinem. Cui etiam verſu quinto, optat ab omnibus regibus & regnis terræ confeſſionem & laudem propter magnitudinem gloriæ eius, quæ in hoc peculiariter eſt ſpectabilis, quòd ipſe excelſus, humiles tamen diligit, & excelſos corde & ſuperbos odit. Propter quod, corde humili in Domino fidens, etiā inter medias tribulationes nihil metuit, ſecurus in Dei protectione & cuſtodia, qui opera manuum ſuarum non deſpicit.*

D CENTESIMITRIGESIMISEPTIMI PSALMI ELVCIDATIO.

CONFESSIONE laudis celebrabo te Domine ex pleno affectu cordis mei, mente pura & voluntate bona: quoniam ſecundū benignitatem tuam, miſericorditer exaudiſti omnia verba deprecationis meæ, quibus oraui ante conſpectū tuum. 2 In ſpiritu quoque mentis meæ eleuatus ad te, tanquam in medio Angelorum tuorum conſtitutus pſalmum laudis tibi cantabo: *adorabo ad thronum ſublimis gloriæ tuæ, ad ſanctam

*1 Cōfitebor tibi domine in toto corde meo: quoniā audiſti omnia verba oris mei. 2 In cōſpectu Angelorum pſallam tibi: * adorabo*

& cæleſtem habitationem tuam,in qua vt in templo tuo ſan E
cto glorioſus inhabitas: * atque illic ſpiritu mentis conſti-
tutus, quaſi ante præſentiam maieſtatis tuæ, confeſſionem
laudis cantabo tibi, tametſi carne adhuc poſitus in terris.
3 Quanquam autem infinita mihi ſit confeſſionis materia,
de duobus tamen potiſſimum confitebor tibi,nempe ſuper
miſericordia atque veritate ſiue fidelitate tua, quas in om-
nibus operibus tuis coniunctas inuenio, & in iis quæ erga
humanum genus agis operibus præcipuè lucere conſpicio:
* quoniam ſuper omne quod eſt in cælo & in terra, tu ſu- F
pérextuliſti magnificentiam ſancti nominis tui: & tuam
ſanctam maieſtatem demonſtraſti ſuper omnia glorioſam,
atque præcellentem. 4 Tu verò,Domine,ſecundum hanc
miſericordiam tuam atque veritatem,in quocunque tem-
pore te corde fideli inuocauero,exaudies me: * & augebis
in ſpiritu meo fortitudinem, & virtute interna me confor-
tabis,ita vt à te nunquam diſceſſurus ſim vacuus, ſed ali-
quid ſemper ſpiritualis gratiæ atque fortitudinis internæ
adiicies mihi,quotieſcunq; ad te effudero orationẽ meam:
vt ſic de virtute ſemper in virtutem progrediar. 5 Et non G
ſolum dignum eſt vt ego tibi homo pauper & modicus con
fitear,verumetiam tanquam dignum & iuſtum opto, peto,
& futurum ſpero, vt confiteantur tibi omnes reges orbis
terrarum,cum regnis ac populis ſibi ſubiectis, ita vt tibi fa-
muletur totus orbis: * quoniam iam in omnes fines orbis
terræ annuntiata ſunt atque audita, ex Apoſtolica prædica-
tione,omnia verba ſancti Euangelij, præcepta atq; promiſ-
ſa omnia quæcunq; per os tuum præcepiſti aut docuiſti: vn
de factum eſt,vt in omnibus partibus orbis terrę plurimi ex
populis,multi etiam reges ac principes ſe ſubmiſerint con-
feſſioni Chriſtianæ fidei. 6 Et quanquam apud homines H
magni æſtimatur dignitas regia, iuſtum tamen eſt vt ſupe
riorem agnoſcentes Dominum in cælis, in canticis laudis
& gratiarum actionis,etiam reges ipſi & principes terrarũ,
vnà cum ſubiectis ſibi populis,in viis præceptorum tuorum
ambulantes,confiteantur tibi: *quod magna ſit ſuper om-
nem gloriam terrenam, gloria magnificentiæ tuæ. Iuſtum
enim eſt vt ſe humilient huius mundi principes ante cõſpe-
ctum tuum,qui es Rex Regum & Dominus dominantium.
7 Et in hoc quidem peculiariter valde miranda eſt & ma-
gnifi

*adtemplum ſanctũ tuũ, * & confitebor nomini tuo.*
3 *Super miſericordia tua & veritate tua: * quoniam magnificaſti ſuper omne, nomen ſanctũ tuũ.*
4 *In quacunq; die inuocauero te, exaudi me: * multiplicabis in anima mea virtutem.*
5 *Confiteantur tibi Domine omnes reges terræ: * quia audierunt omnia verba oris tui.*
6 *Et cantent in viis Domini: * quoniam magna eſt gloria Domini.*
Apoca.19
7 *Quoniã excelſus Do*

gnificanda gloria tua, quòd cùm ipſe excelſus ſis, ſuper om-
nes altiſſimus, & in omnibus præcellentiſſimus, ſemper ta-
men ad humiles reſpicis & attendis, vt eos exaltes : * ſuper-
bos verò & eos qui ſeipſos exaltant, tu deſpicis, contemnis,
& tanquam elongatos à conſpectu tuo, pro nihilo reputas.
8 Et ego ſi humiliatus fuero, téque humiliter inuocauero,
confido quòd etiam ſi inter grauiſſimas ex omni parte tri-
bulationes & tentationes verſatus fuero, tu me ſis liberatu-
rus, & in vita ſpiritus ſeruaturus, atque etiam corroboratu-
rus: * imò contra iram, inuidiam, & malitiam eorum qui me
B perſequuti fuerint, demonſtrabis potentiam virtutis tuæ,
eorum videlicet malitiam tua potentia prohibendo & ſu-
perando: * & dextera omnipotentiæ tuæ ſaluabit me ab in-
ſania & furore inimicorum meorum. 9 Inſuper tu Domi-
ne retribues etiam, & vindictam facies in illos pro me . tua
enim eſt vltio, & tu retribues impiis iuxta malitiam ſuam:
* O Domine, miſericordia tua ſempiterna eſt, quam ab ini-
tio cognouimus ſemper erga ſeruos tuos fidelem extitiſſe,
neque dubitamus in finem vſque in perpetuum permanſu-
C ram: * propter quam miſericordiam, te precor piiſſime
Deus, vt nos qui ſumus opera atque figmenta manuum tua-
rum, quos formaſti atque finxiſti ad imaginem & ſimilitu-
dinem tuam, in potentia, ſapiētia, & bonitate tua nunquam
abiicias aut negligas : neque vnquam nos in perditionem
venire permittas, propter gloriā nominis tui, quod eſt be-
nedictum in ſecula. Amen.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumtrigeſimumſeptimum.

VERSV ſecundo, In conſpectu Angelorum pſallam ti-
bi. Hinc manifeſtè cognoſcito, etiam ſpiritum habere
D pedes ſuos, quibus proficiſci poſſit cùm voluerit, vel vſque
ad Angelicorum agminum conſortia, corporis pedibus in-
terim ſuper terram ſuam perſtantibus. Niſi fortè magis ve-
limus alas dare ſpiritui, quibus volet, quàm pedes, quibus
ambulet vel currat. Sic enim ille eximius Theologus Boë-
tius alas maluit quàm pedes dare humano ſpiritui, cùm de
ſe ita caneret: Sunt etenim pennæ volucres mihi, Quæ celſa
conſcendāt poli: Quas ſibi cùm velox mens induit, Terras
peroſas deſpicit : Aëris immenſi ſuperat globum, Nubéſq;
poſt tergum videt: Quíq; motu agili calet ætheris, Trāſcen-

*minus, et humilia reſpicit: * & alta à longè cognoſcit. 8 Si ambulauero ĩ medio tribulationis, viuificabis me: * & ſuper iram inimicorum meorum extendiſti manū tuam: * & ſaluum me fecit dextera tua.*

Deut. 32
Rom. 12

*9 Dominus retribuet pro me: * Domine miſericordia tua in ſeculum: * opera manuum tuarum ne deſpicias.*

dit ignis verticē, Donec in aſtriferas ſurgat domos, &c. His E
ergo ſiue pedibus, ſiue alis, confidit vir ſanctus, & proponit
in conſpectum Angelorū aſcendere, aut potius ſubuolare,
illicq; Deo pſallere, & adorare ad templū ſanctū eius. Sine
his enim nunquam ad tantæ poſſet celſitudinis ſublimitatē
conſcendere. Tunc verò in conſpectu Angelorum Deo pſal
limus, quando mente & affectu Deo præſentes nos facimus,
& quaſi in circuitu throni eius noſipſos conſtituimus. Vel
dum in profundiſſima cordis humilitate, cum ſumma reue-
rentia coram Deo procidimus, vt in medio Angelicorum
agminum glorioſiſſimè regnante, quando ſic coram thro- F
no gloriæ eius procidimus: attendentes quanta reuerentia
illi miniſtrent milia milium, & aſſiſtant decies centena mi-
lia. Poteſt etiam illud, In conſpectu Angelorum, aliter expo-
ni, vt ſignificetur, quaſi ſub illorum patrocinio. Quomodo
enim is qui præ humilitate nimia erubeſcit coram rege ma
gno ſolus loqui, fidētius loqui audebit, ſi aſſiſtant quos ſpe-
rat cauſæ ſuæ habiturum ſe patronos: ita & nos meritis ni-
mium exigui in conſpectu Angelorum pſallere & orare de-
bemus, vt vel per illos noſtræ laudes Deo præſentatę, fiant
acceptæ, & exaudiātur orationes. Verſu tertio, Magnifica G
ſti ſuper omne, nomen ſanctum tuum. Ne putes omne no-
men, eſſe orationem adiectiui & ſubſtantiui: ſed diuiſim le-
ge, & omne numeri ſingularis intellige poſitum pro plurali,
omnia, in hunc ſenſum, Magnificaſti ſuper omnia nomen
ſanctum tuum. Quàm verò dulce eſt, quòd in verſu ſequenti
vir ſanctus, quotieſcunq; ad Dominum clamat, non ſolùm
exaudiri, verumetiā adiici ſibi virtutem, & multiplicari ſem
per fortitudinem, confidēter pronūtiat, de Dei bonitate &
fide nihil hæſitans. Cui non malè conſonat, quod alio in lo-
Pſal.83 co dicitur, Beatus vir, cuius eſt auxilium abs te, aſcenſiones H
in corde ſuo diſpoſuit in valle lacrymarū, &c. Etenim be-
nedictionem dabit legiſlator, ibunt de virtute in virtutem.
Illi enim quorum auxilium à Deo eſt, & qui aſcenſiones in
corde ſuo diſponunt, ipſi ſunt, & qui clamando inuocāt Do
minum: atq; hi exaudiuntur à Domino, & ex benedictione
eius pergunt de fortitudine in fortitudinē, multiplicaturq;
virtus in animabus eorum. Verſu ſexto, Et cantent in viis
Domini, quoniam magna eſt gloria Domini. Cantant qui-
Tit.1 dem, ſed non in viis Domini, qui (iuxta Apoſtolum) ore qui-

dem

A dem Deum laudant, aut Deum ſe noſſe confitentur, ſed fa- Eſa.29
ctis negant, qui labiis Deum honorant, corde autē & mori- Mat.15
bus elongantur ab eo. In viis autem Domini cantare mone-
mur, vt Dei præcepta cuſtodientes laudemus. Qui enim can-
tant & non in viis Domini, peccatores, horum (teſte Sapien- Eccle.15
te) non eſt laus ſpecioſa. Rectos verò (vt noſter ait Pſalmi- Pſal.32
ſta) decet laudatio. In ſecunda autem parte dictio quo-
niam, accipi poteſt vt dicat cauſalitatem, in hunc ſenſum,
Cantent fideles reges in viis Domini, propterea quòd glo-
ria Domini magna eſt. Magnitudo nanq; gloriæ Dei, ratio
B eſt, quare laudandus ſit, & nos illi in viis ipſius cantare de-
beamus. Vel accipi poteſt pro quòd, vt ſignificetur quid de-
beat cantari, in hunc ſenſum, Fideles in viis Domini hoc can
tent, quòd magna ſit gloria eius: id eſt, de hoc eum canticis
laudent, quòd ſit magnus & glorioſus ſuper omnes.

CENTESIMITRIGESIMIOCTAVI PSALMI ARGVMENTVM.

IN HOC *Pſalmo multiplex ponitur conſideratio Diuinæ ma-*
gnificentiæ, ex qua conſurgitur ad laudem Dei. Et primum qui-
C *dem ipſius omniſcientia proponitur, quæ ſe etiam vſque ad ſingu-*
las humanas actiones, cogitationes, atque loquutiones, ad præterita
inſuper & futura extendit: ita vt futurorum etiam priuſquam ſint
habeat præſcientiam: propter quod mirabilis eſt, & ſupra imbecillem
humani ingenij captum, Dei omniſcientia. Deinde verſu ſexto, ad
Dei omnipræſentiā (vt ita rei exprimendæ gratia loquamur) tranſit,
oſtendens per inductionem, nuſquam locorum poſſe quenquam effu-
gere præſentiam Domini, qui eſt & in cælo & in terra, & in nouiſ-
ſimis maris. Verſu autem decimo, ſoluitur erronea perſuaſio, qua ſe
quidam putant tenebris à Dei cōſpectu atque præſentia occultari: &
D *declaratur, quemadmodū Deus perinde die ac nocte, in luce & in te-*
nebris omnia habeat præſentia, & patentia ſuo cōſpectui: neq; adiu-
uetur luce diei, neque impediatur tenebris noctium: cuius adiungitur
cauſa, quoniā omnibus ipſe eſt præſentiſſimus ſemper & intimus, ita
vt intima noſtra poſſideat, habeátque in ſua poteſtate, quos à matris
vtero formare cœpit. Propter quod, ex mirabiliū operū cōtēplatione,
in ſpiritu conſurgit ad laudem & confeſſionē eius, cuius oculis etiam
oſſa noſtra, quamuis pelle & carne occultata, nuda tamen ſunt & a-
perta: qui etiam ſubſtantiam corporis noſtri cognoſcebat adhuc in
terra viſceribus diſperſam, priuſquam in corporis compaginationem
vniretur

vniretur:qui deinde corpus ipſum noſtrum in matris vtero vidit imperfectum, nondum membris omnibus abſolutum, neque rationali anima adhuc formatum: in cuius præſcientiæ libro vniuerſi ſcripti ſeruantur, etiam illi qui in pòſt venturis diebus formandi ſunt, nondum in rerum natura ſubſiſtentes. Atque hæc quidem vſque ad verſum decimumſextum. Ab hoc autem, conſequenti ordine, relicta cõtemplatione operum creationis & mirabilium prædictorum, tranſit ad conſiderationem Diuinæ bonitatis atque dignationis, quam erga electos ſuos demonſtrat, quos honore maximo honorificauit, & principatu ſempiterno dotauit: neque eos paucos, ſed in multitudine innumerabili, multos valde, quos nemo dinumerare poßit hominum: ad quorum ſocietatem aſpirans, ſe dicit exurgere & erigere ſpem atque conatum, & cum Deo intra illorum numerum velle ſemper permanere. Peccatores autem & viros ſanguinum ſciens eſſe ſub odio illius, & ab illo eſſe mortis ſententia interficiẽdos, etiam ipſe à ſe abigit vir iuſtus: propterea quòd vanam ſentiant eſſe ſpem electorum, cæleſtes manſiones (quas expectant fideles) commentitias & vanas exiſtimantes, promiſsis Dei credere recuſantes. Atque hos, quatenus Deo ſunt inimici, etiã ipſe inimicos habet, & odio perfecto exoſos. Vltimis tandem duobus verſibus ſe ad Deum poſt omnia conuertens, ipſum interrogat ſuæ conſcientiæ teſtem & iudicem: & bene confidens de cordis ſui rectitudine, probari ipſum petit à Deo, atque ita in æternæ vitæ via eundem habere ductorem, ne vſquam fortè aberret.

E F G

CENTESIMITRIGESIMIOCTAVI
PSALMI ELVCIDATIO.

1 *Domine probaſtime, & cognouiſti me.* MAGNA eſt & mirabilis, domine, latitudo
ſcientiæ tuæ, qua omnia noſti, etiam particu-
lares quaſque actiones hominum. Ecce enim
domine, tu me totũ intus & in cute perſcru-
taris, inueſtigas atque perquiris, & quaſi pro- H
**tu cognouiſti ſeßionem meam, & reſurrectionẽ meã.* batum diligenter atque perueſtigatũ optimè nouiſti: * ſiue
ſedeam, ſiue ſurgam, ſiue ſtem, ſiue iaceam, & omnino quic-
quid egero, tu exactè nouiſti ſingula: & nihil te poteſt la-
tere eorum quæ ago.* Denique, ſiue ſedeam in quiete con-
templationis & meditationis legis tuæ, ſiue exurgã à quie-
2 *Intellexiſti cogitationes meas de longe:* te contemplationis, ad negotia quælibet aut labores actio-
nis, tu omnia attendis & noſti, vniuerſa quæcunque ago, tu
habes explorata. 2 Neq; verò ſolas actiones externas, ve-
rumetiam cogitationes quæ mihi ſunt intimæ, tu cogno-
ſcis

A ſcis à longè, hoc eſt, prius etiã quàm intra me ſint, per tuam
præſcientiam: * aut de longinquo, cum tu in cælo habites,
nos hic in terra verſemur, neq; obſtat tibi ſpatij intermedij
vel maxima diſtantia, vt confundantur qui te putant, quòd
circa cardines cæli perambules, noſtra ob hoc nihil conſide-
rare: * viam vitæ meæ, quam ambulo, & conuerſationem
meam, ſimul & funiculum viæ meæ, id eſt, intentionẽ mea-
rum omnium actionum, tu optimè habes cognita. Tu enim
noſti viam bonam, an malam ambulem coram te: & ſingu-
larum actionum intentionem tu iudicas. 3 Neq; verò tũc
B vias meas & actiones ſcire incipis, cum me vides in eis am-
bulare, quaſi ex mea actione tu haurias tuam ſcientiã, quẽ-
admodum homines faciunt, qui per ſenſus exteriores cogni
tionem hauriunt eorum quæ intellectu cognoſcunt: ſed ab
æterno ſecundum æternam tuã præſcientiam prænouiſti o-
mnes vias vitæ meæ, quas in hoc mundo eram perambula-
turus: * & omnino nullus eſt ſermo in ore meo, quem tu
non noueris, etiam priuſquam edatur per os meum, & do-
nec ſub lingua mea adhuc volutatur, nondum expreſſurus.
* Neque ſermo vllus eſt in lingua mea, quo tibi aliquid va-
C leam patefacere, quod non antè in cogitatione mentis meæ
æquè clariſſimè conſpexiſſes, neq; ſermone vti debeo per lin
guam meam, ad tibi rem quamlibet inſinuandã: ſed ſola ti-
bi cogitatio ſufficit, vt tibi ſola cogitatio hominis loquitur.
4 Et quid multis eſt opus? Ecce enim in vniuerſum omnia,
& quæ vltima ſunt in nouiſſimis vẽtura temporibus, & quæ
antiqua ſunt, quæ olim præceſſerũt in prioribus generatio-
nibus, ſicut præſentia æquè omnia nouiſti. Tua enim ſcien-
tia & præterita, & præſentia, & futura, æquè cõplectitur, ra-
tione æternitatis tuæ, in qua præteritũ & futurum nõ ſunt,
D ſed totũ præſens eſt: in qua tibi ſunt præſentia, quæ homini-
bus in tẽpore iſto viuentibus, aut præterita ſunt, aut futura:
* neq; verò tantũ ſpectanda occurrit mirabilis latitudo co-
gnitionis tuæ, verumetiã ineffabilis potentia virtutis. Tu e-
nim creaſti me, & ſecundũ animam tuæ imagini me aſſimi-
lans, & ſecundũ corpus de limo terræ me fingens: * neq; poſt
quã creaſti me, ſtatim abſtraxiſti manũ tuã à me, neque mox
ceſſauit erga me operatio virtutis tuæ: ſed manum potentiæ
tuæ, ſicut adhibuiſti mihi, cũ me creares, ita eandẽ ſuper me
confirmaſti: vt quem creaſti, quandiu tibi fuerit placitũ con-
ſeru

** ſemitam meã & funiculũ meũ inueſtigaſti.* Iob 22

3 *Et omnes vias meas prævidiſti: * quia non eſt ſermo in lingua mea.*

4 *Ecce domine tu cognouiſti omnia nouiſſima & antiqua:*

**tu formaſti me:*

** & poſuiſti ſuper me manũ tuã.*

ſerues. Non enim es tu dñe vt corporales ſunt artifices, qui E
poſtquã opus quodlibet perfecerint, conſeruare ipſum opus
non valent, manũ abſtrahũt, & permanet nihilominus opus
quod effectũ eſt. Omnia ſiquidẽ quæ à te creata ſunt, perpe-
tua egẽt manutẽtione, & ſuſtẽtatione tua: ita vt ſi ſemel ma
nus tuæ tentionem ſubtraxeris creaturis, vniuerſæ ſimul col
5 *Mirabi-* labantur in nihilũ. 5 Verè mirabilis facta eſt tua ſcientia
lis facta eſt atque ſapientia à me, extra me, ſupra me, mihi nimiũ vide-
ſcientia tua tur mirabilis, extra captũ meũ eſt, ſupra intelligentiã meã:
ex me: * valde cõfortata eſt, valde robuſta, valde valida eſt, nimiũ-
* *cõfortata* que exaltata, & nõ potero præualere vt comprehendã eam: F
eſt, & nõ po nimis excelſa eſt, & eleuata longè ſupra vim ingenij mei, vt
tero ad eã. nequaquam ſpes ſit mihi poſſe eam vt eſt comprehendere.
Excedit enim miranda tua ſapientia, quam in rerũ tã crea-
tione, quàm ſuſtentatione monſtras, omnẽ humani ingenij
6 *Quò ibo* facultatẽ: neq; ad eius ſublimitatem pertingere valet noſtra
à ſpiritu craſſities. 6 Et quemadmodum in omniſcientia tua atque
tuo ? aut omnipotentia, ſic & in omnipræſentia tua ſpectandus es
quò à facie atque mirabilis, quòd videlicet in omnibus locis vnus ipſe
tua fugiã? præſens adſis. Neq; enim vllus eſt locus in cælo ſurſum, aut
Ioan.4 in terra deorſum, ad quẽ poſſit homo accedere, ad abſcon- G
7 *Si aſcẽde-* dendum ſe à te, domine, qui ſpiritus es, & non caro: neq; eſt
ro in calũ, quò poſſit homo cõfugere, ad occultandũ ſe à cõſpectu præ
tu illic es: ſentiæ tuæ: id quod per ſingula inducendo facilè fit manife-
Eſaiæ 66 ſtum. 7 Si enim etiam vſq; ad cæli altitudinẽ quis cõſcen-
Hiere.33 derit, putans illic ſe à te occultare, errat grauiter ille. Te e-
* *ſi deſcẽde-* nim illic maximè præſentẽ inueniet, quandoquidẽ cælũ ti-
ro ad infer- bi ſedes eſt, & mãſio habitationis tuæ, cælúmq; & terrã ad-
num, ades. imples: * ſi verò in oppoſitã partem abſcedens etiã vſq; ad
8 *Si ſumpſe* profunda inferni deſcẽderit, ſperás vel ibi non adfuturũ do
ro pennas minũ, errat iterum. Tu enim illic ades ſecundũ potentiam & H
meas dilu- ſeueritatem tuæ iuſtitiæ, quaſi iudex & vltor in loco carce-
culo, & ha- ris, ad perpetuã impiorum, qui illic vincti detinẽtur, vltionẽ.
bitauero in 8 Quod ſi illi poſſibile foret etiam alas ſibi aſſumere pri-
extremis mo diluculo, & celerrimo volatu peruolare vaſtiſſima ma-
maris. ria, ita vt perueniat vſq; ad longiſſimè diſtãtes partes maris:
9 *Etenim* 9 Ne ſic quidem euaſerit ille præſẽntiam tuã. Siquidẽ illuc
illuc manus eum deducere debebit manus tua omnipotẽs, neq; ſine tuo
tua deducet ducatu illuc pertingere poterit: & eris ei quaſi dux per om-
me: nem viã, neq; vnquã vſquã vel ad momentum aberis ab eo:
*&

A * & dextera omnipotentiæ tuæ inueniet illum,tenebit quaſi apprehẽſum,aut tenebit ne cadat in profundũ & pereat. Patet ergo,quemadmodum nec in cælo ſurſum, nec in inferno deorſum,nec in vltimis maris, ac proinde nec in alio quolibet loco poſſit eſſe abſcóſio à præſentia vultus tui : quandoquidẽ cælũ & terrã tu imples , ſúntq; omnia nuda & aperta oculis tuis. 10 Quòd ſi quis dixerit, & reputauerit ſecũ in corde ſuo,lux eſt Deus, & in luce videt omnia : forſitã verò fieri poteſt, vt tenebræ occultẽt hominẽ à cognitione & præſentia Dei,& quaſi abſcódant, conculcent atq; ſupprimant, B ita vt non videat exiſtentes in tenebris per noctẽ, vel etiam per diẽ in locis obſcuris:quemadmodum homines etiã quæ ante oculos ſunt,nó poſſunt videre,quando lumẽ abeſt.Forſitan ita & cũ Deo res habet.* Sed hoc omnino vaniſſimum eſt.Nam quantum ad oculos diuinæ cognitionis, etiam nox me illuminat, & lumen ſuper me præbet Deo , æquè atque dies,ad me contuendum,ſi me abſcondero ad perfruendum delicijs meis,ad explẽdas conceptas voluptates & peccandũ liberius.Solent enim homines ſuas concupiſcentias explere cupiẽtes,fugere lucem,& tenebras exquirere, perinde quaſi C ita tuos oculos poſſint effugere : verùm falluntur miſeri, neſcientes quoniã æquè die & nocte illuminata ſunt omnia tibi ad perſpiciendum. 11 Quia tenebræ quas homines reputãt tenebras & obſcuritates,apud te nó ſunt tenebræ,nec obſcuritates reputantur à te,ſiue ante te,ita vt valeant quicquam omnino coram te obſcurare, aut occultare quod nõ videas : * nox quoq;(quæ maximè hominibus obſcura videtur) ante te reputatur quaſi illuminata, ita vt non minus per noctẽ cuncta videas,quàm per diem:neq; minus tibi pateant omnia in denſiſſimis tenebris , quàm in clariſſima lu- D ce: * ſicut tenebræ ipſius noctis , ſic lumẽ ipſius diei ante te: & ſunt corã te lux diei & tenebræ noctis æquales.propterea quòd ſicut illa nó indiges,ita his non impediris. Neq; enim lux corporalis diei quicquam te adiuuat,vt videas etiã corporalia : neq; tenebræ corporeæ vllũ tibi ne videas præſtant impedimentũ : ita fit, vt ante te lux & tenebræ ſint æquales.
12 Neq; verò mirũ, ſi mihi tu vbiq; præſens adſis, & ſemper me atq; mea omnia cognoſcas : quandoquidem in intimis meis tu inhabitas, & intimus es mihi, ita vt etiam renes qui intra me ſunt occultiſſimi &bene abſcóditi,poſſideas,eos in

** & tenebit me dextera tua.*
Hiere.23
Hebr.4
1.Ioan.1
10 *Et dixi, forſitan tenebræ cõculcabunt me:*
** & nox illuminatio mea in delicijs meis.*
11 *Quia tenebræ non obſcurabuntur à te:*
**& nox ſicut dies illuminabitur:*
**ſicut tenebræ eius, ita & lumen eius.*
12 *Quia tu poſſediſti renes meos:*

tua

** ſuſcepiſti* tua pleniſſima habens poteſtate: * ſuſcepiſti quoque me fa- E
me de vtero ciendum & perficiendũ ex vtero matris meæ, in quo me pri
matris meæ. mum plaſmare cœpiſti, omnibus mẽbris neceſſariis compo-
nens: vt deinde poſt egreſſum ex materno vtero, temporis
proceſſu, in iuſtã quantitatis & roboris perfectionẽ adduce-
res: * ſuſcepiſti etiam me à matris vtero, in tuã protectionẽ,
13 *Confite-* curam atq; cuſtodiã. 13 Confeſſione laudis prædicabo te,
bor tibi, Domine, pro eo quòd mirabiliter valde magnificatus ſis, mi
quia terri- rabilémque te demõſtraueris in omnibus operibus tuis: po-
biliter ma- tiſſimũ autem in mirabili creatione figmenti noſtri: * verè
gnificat⁹ es: mirãda ſunt atq; ſtupenda opera tua, omnia quæ facis: & ita F
** mirabi-* ſunt miranda, vt anima mea nunquã ſatis valeat illis cogno-
lia opera ſcendis intendere, nunquã ea ſufficienter poſſit contempla-
tua, & ani ri: & quantũuis contempletur ſpiritus meus, quantũuis con-
ma mea co- ſideret, non ſatiabitur præ admiratione. Neq; enim inter o-
gnoſcet ni- mnes tuas creaturas eſt vel vna, quã dignè homo admirari,
mis. vel ſufficienter & plenè (quantum ad potentiam, ſapientiam
atq; bonitatẽ infinitam, quæ in eis lucet ex tui participatio-
14 *Non eſt* ne) poſſit contemplari. 14 Non ſunt occultata à te oſſa
occultatum mea, quæ tamẽ feciſti in occulto, pelle & carne veſtita: neq;
os meum à per hanc operationẽ abſcondi poſſunt à conſpectu tuo: * & G
te, quod fe- ſubſtantia mea, ſiue materia de qua eram ſecũdum corpus
ciſti in oc- formãdus, nó erat occultata à te, cùm adhuc eſſet in viſceri-
culto: bus terræ, priuſquã in materiã diſponeretur corporis mei,
** & ſubſtã-* aut priuſquam in eam anima eſſet introducta. 15 Informe
tia mea in meũ, meam informitatẽ, id eſt, me adhuc informẽ & imper-
inferiorib⁹ fectũ in matris vtero viderunt oculi tui: priuſquã formam
terræ. vltimã & perfectionem corporis acciperem, cum adhuc ru-
15 *Imperfe-* dis & impolita maſſa eſſem in matris vtero, ſine forma na-
ctum meum turæ humanæ, priuſquã forma vltima perficeretur, ante ra- H
viderunt tionalis animæ infuſionẽ: * & oẽs omnino quotquot creati
oculi tui: ſunt, vel creabũtur boni atq; mali, in libro præſcientiæ tuæ
** & in li-* erũt ſcripti, & in mente tua quaſi in libro ſeruabitur omniũ
bro tuo o- memoria, illi etiã qui nondũ perfecti ſunt adhuc informes,
mnes ſcri- imò prorſus adhuc ĩ nihilo deliteſcẽtes: * adhuc tẽpora de-
bentur: currẽt, & formabũtur in eis multi, etiã adhuc generabũtur
** dies for-* homines, & non eſt iã vnus neq; ſubſiſtit adhuc vnus ex illis
mabuntur, omnibus, qui in diebus illis vẽturis generabũtur: & tamẽ iã
& nemo in ſcripti ſunt vniuerſi in libro præſciẽtiæ tuæ, & non eſt vnus
eis. ex omnibus illis tibi incognitus, non minus quàm ſi in die-
bus

A bus præteritis iam præfuiſſent. 16 Et hactenus quidē ma
gnificentiam maieſtatis tuæ in teipſo atque in tuis mirabili-
bus operibus cōſideraui vt potui: libet nunc ad tuā gloriam
etiā illud attēdere, qualem te erga tuos ſeruos exhibeas. Et
mihi quidē hæc conſiderare volenti, vidētur tui electi quos
tu amicos habes & nominas, à te honore permaximo pluri-
mū honorificati: pro quibus talia ac tā ſtupēda peregiſti mi
rabilia, propriū filiū tuum carne veſtitum pro eorum ſalute
tradēdo in mortem, ſpiritum paracletum illis mittēdo, & vi-
tæ æternæ promiſſa magna & precioſa donando: quæ ſanè
B omnia propter electos facta, maximæ erga illos dignationis
ſunt indicia: *eorum quoq; imperiū & regnum quod diſpo-
ſuiſti illis, valde confortatū, corroboratū, atq; confirmatum
eſt. Regnum enim quod diſpoſuiſti eis, ſempiternum eſt: &
regnabunt tecum amici tui in ſecula ſeculorum. Regnum
quoq; eorum valde cōfortatum eſt, dum ipſi ex pauciſſimis
facti ſunt plurimi, & in maximum excreuerūt numerū, adeò
etiam dilataſſe ſe videatur principatus & dominiū amicorū
Dei in omnes fines orbis terrarū. 17 Si enim velim eos di
numerare, & cœpero numerū conſiderare electorū tuorum,
C inuenio eſſe innumerabiles, quemadmodum ſunt arenæ in
littore maris: nimirum ex omnibus gentibus, tribubus, lin-
guis, populis & nationibus collectos, turbam magnā nimis,
quam prę multitudine nemo dinumerare poſſet, tametſi tibi
ſit cognitus tuorū electorū numerus: * & ego quoq; cupiēs
& ſperans in horum numerum computari, & aſcribi catalo-
go amicorum tuorum, ſpe concepta ex tanto electorum nu-
mero & multitudine tā innumerabili, ſimul & accenſo deſi-
derio ex tanto amicorum tuorum honore, à peccatis meis in
D quibus iacere cœperā erexi me, ſicq; exurrexi: & adhuc tecū
permaneo, adhuc (vt confido, teſtimonium mihi perhibēte
conſcientia) in cōſpectu tuo inter amicos tuos perſiſto, perſi
ſtamq; tuæ gratiæ auxilio, dum viuam, & imperpetuum te-
cum eligo permanere, ita vt nulla me poſſit quantūuis abū
dans malitia à te abſtrahere. 18 Atq; ita quidem honorifica
ti ſunt apud te ſancti & electi tui. Cæterū quantū ad homi-
nes reprobos, lōgè aliud conſidero, quos non ſaluationis ho
nor, ſed potius mortis æternæ manet decretū. Et quidē ſi tu
Dñe decreuiſti, imò q̃a omnino decreuiſti, & firmiter ſtatui
ſti illos dānationis gladio ferire, quia tu eos in mortē æter-

16 *Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui, Deus.*

* *nimis confortatus eſt principatus eorum.*

17 *Dinumerabo eos, & ſuper arenā multiplicabuntur:* Apoc. 7

* *exurrexi, & adhuc ſum tecum.*

18 *Si occideris Deus peccatores:*

nam daturus es præcipites : idcirco neq; ego eos vllo digna- E
bor honore, quemadmodum electos tuos, neq; communica
** viri ſan-* re cum eis volo, aut quicquam habere cõmercij: *ſed aduer-
guinũ decli- ſum ipſos qui ſunt viri ſanguinum, homines iniuſti, peccatis
nate à me. deditì, & effuſionis innoxij ſanguinis cupidi, exclamabo vt
fugiant atq; diſcedant à me in hoc tẽpore : quemadmodum
tu illos in nouiſſimo die iubebis à te diſcedere: iubebo (in-
2.Cor.6 quam) declinare à me, exibóq; & ſeparabo me de medio eo-
Epheſ.5 rum, ne communicem cum operibus eorũ tenebroſis & in-
19 *Quia di* fructuoſis, ne particeps factus immunditiæ, inuoluar in pec- F
citis in cogi catis ipſorum. 19 Occidet autẽ vos Deus, ô peccatores im-
tatione: pij & ego vos à me abigo, quoniã falſis perſuaſionibus dici-
** accipiant* tis in cogitationibus cordis veſtri, quaſi ad irriſionẽ electorũ
in vanitate Dei: *nos mundo hoc & iis quæ in eo ſunt perfruamur pro
ciuitates libito. Iſtis autem relinquimus ciuitates & manſiones cæle-
ſuas. ſtes, eas quas ſibi imaginantur atq; pollicentur. Accipiant il-
las, & regnent in eis, quas ipſi ſe conſecuturos ſperant: Acci-
piant eas (dicitis) in vanitate, quaſi nõ vera, ſed vana ſit ſpes
electorum Dei. Hæc enim dicũt apud ſe impij homines, car-
nales cogitationes, nõ rectè exiſtimantes falſam & vanã eſſe G
expectationem iuſtorum: ſuas autẽ voluptates, quibus in ſe-
20 *Nónne* culo perfruuntur, veras ac ſummas eſſe delicias: atque ita ob
qui oderunt hanc falſam perſuaſionẽ increduli & inobediẽtes, ab eo qui-
te Domine, dẽ interficiẽtur, omnibus autẽ iuſtis debẽt eſſe abominabi-
Actuum 1. les. 20 Teipſum interrogo Deus, qui corda omniũ noſti, tu
** & ſup ini* ipſe iudex eſto, annó mihi facti ſunt abominabiles, & ſummo
micos tuos odio deteſtabiles peccatores obſtinati, qui te habent odio,
tabeſcebã? tibi increduli atq; rebelles mãdatis tuis: * & annó ſumma in
21 *Perfecto* dignatione & ira aduerſum inimicos nominis tui affectus
odio oderam fui, ita vt præ ira & indignatione veluti conſumerer, atq; ta- H
illos, inimici beſierẽ in memetipſo, ad eũ modũ quo ſolẽt graui qualibet
facti ſunt indignatione affecti deficere, deperire, ac veluti reſolui per
mihi. indignationis feruorẽ? 21 Dñe, tu vides, quẽadmodũ odio
22 *Proba* cõſummato & integro ex toto cordis affectu illos habuerim
me Deus, exoſos, & quẽadmodũ eos vt maximè inimicos habuerim:
& ſcito cor non quidẽ eorum ſubſtantiã quam creaſti, odiẽdo, ſed mali
*meũ: * inter* tiam, & obſtinatã nequitiam, ſecundũ quam inimici tui exi-
roga me, & ſtunt. 22 Quæ loquor, Domine Deus, coram te, & ſecun-
cognoſce ſe- dum te, ex ſynceritate, & in veritate cordis mei loquor, non
mitas meas. aliud corde tenens, quàm verbis exprimam. * Tu inueſtiga,
&

A & examina me, & cõſidera intentionem cordis, vt ſcias cor meum: cognoſce, & attẽde ad vias meas, quas ambulare ſtudeo coram te, iuxta gratiã tuam, in corde recto & bona voluntate. 23 Et attende domine, num in me vlla iniquitas inhabitet, aut ſi via illa quam ambulo iniqua ſit, ſi vlla actio ſiue operatio quã ago, ſit praua: * & ab omni via iniqua elongatũ, quæſo, deducas in via æternitatis, in via præceptorum tuorum, quæ ad æternitatem perducit. In hac enim via vitæ æternæ te peto ducem habere & directorem, Deus piiſſime, vt à te Deo creatore & ſaluatore meo non aberrem in ſem-
B piternum, Amen.

*23 Et vide ſi via iniquitatis in me eſt: * & deduc me in via æterna.*

ANNOTATIONES IN Pſalmum centeſimumtrigeſimumoctauum.

VERSV primo, Domine probaſti me, & cognouiſti me. Totum hunc Pſalmum, vt à Chriſto prolatum, conantur Latini commentatores exponere. Vnde in ſancto die Paſchæ pro introitu ad miſſam vſus eccleſiaſticus accipit illud quod eſt in huius Pſalmi verſu decimoſeptimo, Exurrexi, vel (vt habet lectio pſalterij Romani) reſurrexi, & adhuc ſum tecum: pro verſu autem ad introitũ accipit initium hu-
C ius Pſalmi, Domine probaſti me, & cognouiſti me, tu cognouiſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam: videlicet intelligẽdo per ſeſſionem ipſam paſſionis humilitatem, aut in ſepulchro quietem: reſurrectionem autem, à morte & ſepulchro. Cui interpretationi vt nõ obſiſtimus, ita in Elucidatione noſtra non accedimus, ſed generali applicatione Pſalmum totum, Dei omniſcientiæ, omnipræſentiæ, atque omnipotentiæ applicamus, conſiderantes in eo mirabilem Dei erga vniuerſa ſcientiam, præſentiam, & prouidentiam.
D Iam enim ſuprà diximus in Annotationibus Pſalmi CXV. non eſſe neceſſarium, ſiquando verſiculo aliquo eccleſiaſtica cõſuetudo vtatur ad talẽ aut talem ſenſum, vt ob hoc cogamur ad eum ſenſum Pſalmum totum pertrahere. Illam enim dedimus libertatem eccleſiaſtico vſui, vt ex ſcripturis particulas accommodatas ſibi poſſit aſſumere, ſuóque propoſito applicare, etiam ſi principalis ſcripturæ talis intentio illuc non tendat. Nos ergo diligentiſſime expenſa tota Pſalmi conſequentia, quæ nobis videbantur magis conſentanea, magiſque germanam intelligentiam tangentia, diximus, nemini præiudicantes, qui aliter quomodocunque (modò

fideliter)enarrarit.Et haud ſcio,num in vniuerſo libro Pſal- E
morũ alius ſit huic ſimilis, qui tam in Hebræo quàm in Grę
co& Latino,ita variæ eſt intelligẽtiæ, cuiúſq; partes tã variis
modis poſſunt & transferri & exponi, quemadmodum par-
tim in his præcipuis, partim in alteris poſterius annexis pate
bit annotationibus.Quid autem nos per ſeſſionẽ& reſurre-
ctionem intelligamus,gemina interpretatione aperuit Elu-
cidatio,quarũ prior eſt,Tu me cognouiſti, ſiue ſedentem in
quiete,ſiue exurgẽtem ad opus:ſiue otioſus degam,ſiue ope
ris aliquid agam , vbique & ſemper me conſpicis : nimirum
vbiq; & ſemper præſens. Poſteriore intelligẽtia,per ſeſſionẽ F
intellige contemplationem in quiete , quam præbet ſeſſio,
Thren.3 iuxta illud Hieremię,Bonum eſt homini cũ portauerit iugũ
tuum domine,ab adoleſcẽtia ſua. Sedebit ſolitarius,& leua
bit ſe ſupra ſe. Poſt reſurrectionem verò à contemplatione
quieta exitus ad laborioſam & diſtrahẽtem exteriorẽ actio
nem.Cui poſteriori intelligentiæ conſonat quod habet Pa-
raph.Chald.Coram te nota eſt ſeſſio mea,ad ſtudẽdum le-
gi:& reſurrectio mea,ad eũdum in prælium. Verſu ſecun-
do, Intellexiſti cogitationes meas de longè. Longinquitas
iſta(vt in Elucidatione indicatur)accipi poteſt vel ſecundum G
temporis diſtantiam,quoniam multò ante quàm cogitatio-
nes ſint in homine , Deus eas cognoſcit, atq; ita ideò quaſi à
longè videt,dum id quod longè abeſt,quod adhuc in longin
quo eſt,cognoſcit. Vel ſecundum diſtantiam localem , quo-
niam excelſus dominus,& in altis habitãs, iſta quę hîc infer-
nè cogitamus,non ignorat. In ſecunda autem parte,cum di
citur, Semitam meam & funiculum meum inueſtigaſti, nos
per ſemitam intelligimus rationem viuendi atq; conuerſan
di:per funiculum autem,intentionem, eo quòd ſicut per fu-
niculum ſiue perpendiculum ſolent ædificantes in rectitudi H
ne ædificium diſponere , atq; etiam in menſurãdis terris per
funiculum æqualitas & proportio ſortiũ acquiritur:ita per
intentionem tota vita hominis,vel in rectitudine,vel in cur-
uitate diſponitur , ipſumq; totum corpus omnium actionũ
& totius conuerſationis, ex ea accipit ſuam rectitudinem,ſi
Lucæ 11 ipſa recta fuerit:quemadmodum apud Lucam pulchrè Sal-
Matth.6 uator loquitur,dicens,Lucerna corporis tui eſt oculus tuus.
Si oculus tuus lucidus fuerit , totum corpus tuum lucidum
erit, &c. quem paſſum non malè ſancti Doctores de in-

tent

A tentione bona omnia rectificante exponũt. Vnde breui, ſed erudito verbo dixit quidam, Intentio operi tuo nomen imponit. Ob hanc ſcilicet cauſam, nos funiculum ſumus interpretati intentionem. Aliter verò hæreditatem intelligimus, quemadmodum & alibi dicitur, Pars auté Domini populus eius, funiculus hęreditatis eius. Et iterum, Funes ceciderunt mihi in præclaris, eo quòd per funiculos fiat diuiſio. Secundum hunc ergo modũ, ita intellige quod hîc dicitur, Tu inueſtigaſti ambulationẽ meam per viam, cum foris eſſem in negotiis: & quieté meam, cum eſſem in funiculo meo, ſiue in B hæreditate & habitatione mea: hoc eſt, ſiue foris peregrinabar, & domo aberam peregrè profectus ad negotia, ſiue in habitatione ſortis meæ & hæreditatis demorabar, vbiq; me cõſiderabas, & mea omnia perueſtigabas. Cui expoſitioni ſatis aptè conſentit quod ex Hebræo pro funiculo Hieronymus ac Felix vertunt, Accubitũ vel accubationẽ, vt ſignificetur quies in loco & ſorte hæreditatis. Item & quod Chald. habet paraphraſis, Sed & quãdo ambulauero in via, aut quãdo accubuero ad ſtudendũ legi, &c. Verſu tertio, Quia non C eſt ſermo in lingua mea. In Latina lectione videtur hæc pars eſſe incõpleta, quã in Elucidatione duabus rationibus compleuimus, nõnulla ſubaudientes. Poſſet tamen abſq; ſubauditione aliqua perfecta haberi ſententia, ſi finem iſtum tertij verſus connecteremus principio verſus quarti ſequentis, in hunc modũ, Non eſt ſermo in lingua mea, & ecce Domine tu cognouiſti omnia nouiſſima & antiqua: hoc eſt, etiamſi tibi nihil indicemus per linguã & os noſtrũ, attamẽ omnia tu habes cognita, & quæ olim præceſſerunt, & quæ fient in futuris tẽporibus. Verſu quarto, Tu formaſti me, & poſuiſti D ſuper me manum tuam. In libris de conſideratione rerum naturalium oſtendimus, inter efficientes cauſas, quaſdã eſſe ſui effectus cauſas tantũ ſecundũ fieri, ſine quibus videlicet effectus non poſſet produci: attamen cùm ſemel productus fuerit, nihil vltrà indiget eadem cauſa ad ſui permanentiam: neq; opus habet cauſa quicquã agere ad illius producti effectus conſeruationem: quemadmodum videlicet artifex ſtatuam facit aut domũ, operéq; abſoluto manet domus, mortuo artifice qui fabricauit illam. Sic patre (qui eſt cauſa filij vt fiat) mortuo, nihilominus is quem genuit filius in robore permanet. Sunt proinde cauſæ iſtæ ſuorum effectuum

Deut. 32
Pſal. 15

tantum ſecundum fieri,non etiam ſecundum eſſe.Sunt verò E
cauſæ aliæ quæ nó ſolũ cauſa ſunt vt res fiant, verumetiam
vt ſint:ita vt non ſolum nó fieri poſſit effectus abſq; cauſæ
efficiẽtia,ſed neq; poſſit abſque eius cauſalitate vllo modo
ſubſiſtere, quomodo corpus lucidum cauſa eſt ſui luminis,
eo quòd lumen à luce dependeat:neq; omnino poſſet vel ad
momentũ lumẽ ſubtracta luce permanere : quemadmodũ
ex ipſo momento quo ſolare corpus auferretur vel lux eius,
neceſſariũ foret ſimul omne lumen quod eſt ab eo deficere.
Hoc modo etiã cæleſtia corpora dicunt in omnibus his infe
rioribus habere cauſalitatem vel efficientiam.Super omnia F
verò Deus optimus maximus,ſuper omnia benedictus,cau-
ſa talis eſt, à qua omnes omnino effectus ſecundũ ſuũ eſſe
dependent,vt ſicut abſq; eius efficientia nihil poteſt fieri,ita
nec permanere iam productum,neq; vel ad momentũ ſubſi
ſtere:niſi continuò ſua infinita virtute ipſe adeſſet, qui illud
velut manuteneret. Atq; hanc manutentionẽ, ſiue ſuſtenta-
tionem indicat Elucidatio intelligendam,cum non conten-
tus Pſalmiſta dixiſſe, Tu formaſti me : adiecit quantocyus,
Et poſuiſti ſuper me manum tuam,ab eo videlicet momen
to quo me ſuſtentare & manutenere cœpiſti. Quemadmo- G
dum enim cum opus aliquod primũ efficimus, dicimur ad
moliri manum operi,vel manum applicare ad opus:ita per
manus poſitionem ſuper ipſum opus,rectè accipimus ipſam
ſuſtentationem atq; conſeruationẽ. Alij verò hæc duo, for-
maſti me,& poſuiſti manum ſuper me,pro eodem accipiũt,
vt ponere Deum ſuper nos manum,ſit idem quod formare,
nempe manũ ad noſtrum opificium applicare. Poteſt etiã in
hac manus ſuperpoſitiõe intelligi ſingularis protectio,cura
atque defenſio,qua nos Deus ab infantia mirabiliter curat,
protegit,& defendit,quaſi iugiter ſuper nos extẽto brachio H
eius. Alij intelligũt de afflictiõe & correptione:Tu formaſti
me,& formatũ multis miſeriis afflixiſti, aggrauaſti vltricem
& verberatricẽ manũ tuam ſuper me. In quem ſenſum ſcri
pturæ dicũt manum domini aggrauari ſuper eum, aduerſus
quem diſciplina ſeuerior miſſa fuerit:quemadmodũ in Pſal
mo XXXI. ex perſona pœnitentis dicitur, Aggrauata eſt ſu-
per me manus tua,conuerſus ſum in ærũna mea,&c. Sic in-
terdum leuare manum dicitur Deus,quando ad grauẽ vltio
nẽ ſe parat:vt Pſalmo CV. Et leuauit manũ ſuam ſuper eos,

ret proſterneret eos in deſerto. Et alibi, Leua manus tuas in Pſal. 73
ſuperbias eorum in finē. Atq; huic expoſitioni fauet, quod
Felix ait, hoc in loco ex Hebræo verti poſſe, Poſuiſti ſuper
me plagā tuam. Et Chaldaica paraphraſis, Concitaſti ſuper
me percuſſionem manuum tuarū. Verſu quinto, Mirabi-
lis facta eſt ſcientia tua ex me. Particulam illam ex me, nos
accipimus in Elucidatione, loco à me, vel ſupra me, vel vltra
me, vel extra me: cui nō malè conſonat verſio Hieronymi,
Super me eſt ſcientia, & excelſior eſt, nō potero ad eam. Po-
teſt tamen particula Ex, accipi propriè, vel loco De, in hunc
B ſenſum, Scientia tua ex me, de me, quā videlicet oſtendis in
me, vel erga me, vel circa me, eſt mirabilis, & ita excelſa, vt
ego non poſſim eam cōprehendere. Atq; ita ſanè res habet.
Dei enim ſcientia, vel ſapientia, vel illa ſolū quam circa ho-
minē monſtrat, & quę de homine eſt, tam eſt mirabilis, tam
eſt excelſa, vt nō poſſimus nobiſipſi cōprehēdere, quomodo
tam ſapiēter, tam mirabiliter, nos formare, & nobiſcū agere
poſſit. Verſu decimo, Et dixi, forſitan tenebræ cōculcabūt
me. In Pſalmis hoc conſuetum eſt, cum quippiam proponi-
tur per modum obiectionis, præmittere particulam talem,
C & dixi. Quemadmodum in Pſalmo 72. Et dixi, ego ſine cau-
ſa iuſtificaui cor meū, & laui inter innocentes manus meas,
&c. Et iterum in eodem Pſalmo, Et dixerunt (impij) ſi eſt
Deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo. Rurſum in alio Pſalmo, Et Pſal. 57
dicet homo, ſi vtiq; eſt fructus iuſto? Sic enim per interroga
tionem conuenièter hoc legi poteſt, vt ſuo loco declaraui-
mus. Ita ergò & hoc in loco quod ſequitur pòſt, & dixi, nem
pe, Forſitan tenebræ conculcabūt me, per modum obiectio
nis, ſiue dubitationis, dubięq; propoſitionis cōſiderandum
offertur, & diſcutiendum atque diſſoluendum proponitur.
D Quod verò mox ſubſequitur, Et nox illuminatio mea, pro-
poſiti eſt determinatio ſecundum partem negatiuam, oſten
dens, nequaquam tenebras poſſe hominem conculcare, ſiue
obtegere ne à Deo cōſpiciatur. In hūc enim ſenſum accipi
debet Cōculcare, hoc in loco, pro Operire, ſiue Occultare,
eo q̃ ab oculis quodāmodo ſubtrahitur quod in terra pedi
bus calcatur. Vnde Hieronymus clarius vertit, Forſitan te-
nebræ operient me. Similiter Felix, Operient vel obtenebra
bunt. In eo autem quod ſequitur ad diſſolutionē propoſiti,
Et nox illuminatio mea in delitiis meis, cōiūctionē ET pro

ETIAM accipere,vt hūc faciat ſenſum,Nequaquam fieri po E
teſt,vt tenebræ operiāt & abſcondant me,imò etiā nox ipſa
illuminatio mea eſt,vt tam in nocte, quàm in die me Deus
videat:hoc eſt,apud te nox quoq; lucida eſt:vel (vt Hierony
mus vertit) Nox quoq; lux erit circa me. Quod autem in
Græcis & Latinis codicibus habetur, In delitiis meis, non
habetur in Hebræo.Habet autē duplicē intellectū.Priorem
in Elucidatione expreſſimus.Alter eſt, Nox quoq; erit illu-
minatio mea ad meū gaudiū,ad meum commodū,ad meas
delitias.Vir enim iuſtus adeò non cupit poſſe latere Deū,vt
etiam in magnū gaudium hoc ſibi reputet, quòd ſemper & F
vbiq;, etiam in denſiſſimis tenebris, etiā in tenebroſiſſimis
locis,pateat oculis Dei benigniſſimi curatoris & protecto-
ris ſui.Eſt ergo etiā nox circa me lucida in delitiis meis, ad
meas delitias,ad meū gaudiū. Atq; hæc ſententia poſſet vt-
cunq; accipi ex Hebræo.Verti enim poteſt,Nox erit lux vel
lucida, vel illuminata pro me.Quod ſimpliciter quidem in
telligitur,pro me cognoſcēdo aut vidēdo:id eſt,vt me Deus
videat etiā in nocte.Veruntamen poteſt etiā aliter exponi
pro me,in meū commodū,ad meū gaudiū, quod eſt,in deli-
tiis meis. Verſu vndecimo,Quia tenebræ nō obſcurabun- G
tur à te,& nox ſicut dies illuminabitur:ſicut tenebrę eius,ita
& lumen eius.Partes prima & vltima,in noſtra lectione atq;
etiā in Græco,difficilē habent intelligentiā.Eandem autem
ſententiam ex Hebræo clarius ita vertit Hieronymus, Nec
tenebræ habent tenebras apud te,& nox quaſi dies lucet:ſi-
miles ſunt tenebræ & lux.In eandē quoq; ſententiā, nec mi
nus clarè Felix, Etiā tenebræ non habent tenebras apud te,
& nox ſicut dies illuminabitur:ſimiles ſunt tenebrę luci.Ex
quibus diſce in noſtra lectione qđ dicitur, tenebras nō ob-
ſcurari à Deo,idē eſſe,quòd tenebras apud Deū nō reputari H
tenebras,vel nō eſſe obſcuras.Nam hoc eſt quod Hierony-
mus dicit,tenebras nō habere tenebras apud Deum. Diſce
itē,in vltima parte cū dicitur,Sicut tenebræ eius,ita & lumē
eius,pronomina illa,eius & eius,non idē referre:ſed primū
relatiuū noctem refert,ſecundū diem:ad hūc ſenſum,Sicut
tenebræ noctis,ſic lumē diei,intellige:& ecōtrario, ſicut lu-
mē diei,ita tenebræ noctis.Quare clarius ſic dici poſſet,Si-
cut tenebræ illius,ita & lumē huius:hoc eſt, diei lux & no-
ctis tenebræ,æquales & ſimiles ſunt apud Deum,vt æquè in
nocte

A nocte tenebroſa videat omnia atq; in clara die, dum neque
diei corporale lumen quicquam Deo confert vt videat, aut
melius videat, exactiúſve rẽ pernoſcat: neq; noctis tenebræ
impediunt quominus videat, aut quominus exactè rẽ per-
ſpiciat. Vt autẽ intelligas, quomodo Deus omnia tam in lu
ce, quàm in tenebris videat, & nihil illi poſſit eſſe occultũ,
nec in denſiſſimis tenebris, quod hoc Pſalmo frequẽter in-
culcatur, finge tibi oculũ aliquẽ, qui ex ſemetipſo lucem ha
beat indeficiẽtẽ, in qua videat quicquid voluerit, qui itẽ om
B niũ rerũ ſpecies habeat ſibi cógenitas, talis ocul⁹ neq; lumi-
ne extrinſeco indigebit, vt rem quãlibet videat, eo ꝙ ipſe lu
cem habeat ſibi intrinſecã, in qua poſſit omnia cõtueri, neq;
vllis tenebris extrinſecis impediri poterit à rebus viſibili-
bus percipiẽdis. Atq; à tali oculo nulla res poterit abſcódi,
cuius in ſe habeat congenitã ſimilitudinẽ, quin ſemper eã
videat, & quaſi præſentẽ habeat atq; intueatur. Ita diuinam
mentem nos intelligimus, velut mentalẽ quendam & ſpiri
tualem oculum: id eſt, intellectum purum, qui in ſemetipſo Ioan. I
lucẽ habeat intrinſecã, imò qui eſt ipſemet lux vera & incõ Rom. II
prehenſibilis, & tenebræ in eo nó ſunt vllæ, in qua luce illu-
C minãtur illi omnia, vt nihil apud illũ poſſit latere quaſi oc-
cultatum in tenebris: propter quod, tenebris extrinſecis nec
adiuuatur nec impeditur. Iterũ, quia in ipſo ſunt omnia, &
vt in radice, omnia quæ fuerunt, ſunt, erunt, vel eſſe poſſunt,
cóprehenduntur: & quia in ſua eſſentia, vt in quodã ſpeculo
& quadã ſimilitudine, ſiue imagine omnes creaturas cogno
ſcit, fieri nõ poteſt vt quicquã ei abſcondatur & occultetur,
qđ non, quãtumuis intra intima terræ defoſſum viſcera, præ
ſenti oculo intueatur. Eandem hanc rem pulchrè & plenè,
quantũ potuimus, à propoſito tractauimus in libris de cõſi-
D deratione rerũ naturaliũ, ca. xxij. lib. II. Verſu duodecimo,
Suſcepiſti me de vtero matris meæ. Magis obuius videtur
hic ſenſus: Suſcepiſti me defendendũ & educandũ ex vtero
matris meæ: id eſt, fuiſti mihi ſemper adiutor & auxiliator:
quẽ ſenſum breuibus in Elucidatione loco poſteriori tantũ
indicauimus. Verùm ipſa originalis Hebræa lectio ſuadet
aliter intelligendũ, Suſcepiſti me formandũ & fingendũ de
vtero matris meę: hoc eſt, incepiſti me facere & formare in
vtero matris. Sic enim ex Hebræo vertit Hieronymus, Or-
ſuſq; es me in vtero matris meæ. Similiter Felix, Orditus es

me in vtero matris meæ.Vulgò autẽ dicere ſolemus, cũ arti E
fex quiſpiam opus aliquod incœperit,quod multũ tẽpus ad
perfectionẽ requirat,ſuſcepiſſe illũ hoc opus:& ſi hodie in-
cœperit opus,dicitur illud ſuſcepiſſe hodie,videlicet ſuo tẽ-
pore perficiendũ.Iuſtũ enim eſt,vt quod cœpit artifex, perfi
ciat.Ita intelligimus Deũ nos ſuſcepiſſe de materno vtero,
quoniã iam tum formare nos cœpit, neq; ſubtrahet manũ,
donec opus perfecerit quod cœpit in vtero. Neq; enim diei
vnius opus eſt homo,ſed opꝰ eſt multi tẽporis.Pulchrè quo
que huic expoſitioni conſonat quod in Chald.Para.dicitur,
Fundaſti mihi, vel fundamentũ poſuiſti, ſiue iecisti mihi, in F
vẽtre matris meæ. Verſu decimoquarto, Nõ eſt occultatũ
os meũ à te.Caue,os hic accipias pro ore. Nam os quod ge
nitiuũ oſſis format,debes accipere:quod beatus pater Augu
ſtinus quò facilius intelligeretur, dicebat oſſum meũ, loco
os meũ,melius dicẽs,vt reprehẽdãt Grãmatici,quàm nõ in-
telligãt populi. Id tam ex Hebræo quàm ex Græco eſt eui-
dentiſſimũ.Vnde ad diſcretionẽ Hieronymus per numerũ
pluralẽ vertit,Nõ ſunt occultata à te oſſa mea. Oſſa autẽ ſi-
gnãter dicit nõ eſſe occultata à Deo,vt ſignificet,etiã illa quę
intima ſunt,eſſe Deo aperta & nuda,poſteaquã oſſa & pelle G
& carne diligẽter tecta,nõ ſunt illi abſcondita. Verſu deci-
moquinto,Imperfectũ meũ viderunt oculi tui. Imperfectũ
meum dicitur,pro imperfectum me:quemadmodũ frequen
ter dicimus, Aſpice paupertatẽ meam,vide afflictionẽ meã:
id eſt,vide me pauperẽ,me afflictum,&c.Imperfectio autem
iſta intelligitur, ſecundum formationem corporis, quod in
principio admodum rude eſt & inabſolutum in matris vte-
ro,& temporis ſucceſſu paulatim perficitur.Vnde Hierony-
mus vertit,Informem adhuc me viderũt oculi tui: & Felix,
Informe meum vel imperfectum meũ,id eſt, corpus meum H
nondum formatũ nec organizatum, maceriã rudem & in-
cultam atq; indigeſtã Illud autem quod ſequitur,Dies for-
mabuntur,& nemo in eis: ſic intellige, Dies formabũtur,&
decurrẽt adhuc tẽpora,& nemo in illis venturis diebus for-
mabitur vel erit,qui non ſit ſcriptus in libro tuo.Vel ſic,Ad
huc formabuntur dies,& nemo illorum qui in diebus ven-
turis naſcituri ſunt, in illis adhuc eſt diebus:quoniam vide-
licet nondum ſunt dies illi, & ob hoc nondũ ſunt in illis qui
tũc naſcituri ſunt: ſubaudi, & omnes illi tamẽ in libro tuo

A etiam deſcripti ſunt. Vel ſic, Nemo in eis, id eſt, ex eis qui in diebus formãdis ſunt naſcituri, eſt adhuc in rerũ natura: vel nemo ex eis eſt quem non habeas ſcriptum in libro tuo. In Græco autẽ ſic legitur, ἡμέρας πλασθήσονται, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς, vbi dies in genitiuo caſu ponitur, vel in accuſatiuo plurali, videtúrque ſic vertẽda hæc lectio, Per dies formabũtur, ſcilicet homines pòſt naſcituri, & nemo in eis: hoc eſt, Adhuc per ſingulos dies noui homines formandi ſunt, & ex eis nemo eſt qui nõ ſcriptus cõtineatur in libro tuo. Atq; eundem ſenſum habebit noſtra lectio, ſi dies accipiatur vt accuſatiB uus pluralis numeri, rectus à ſubintellecta prępoſitione per, hoc modo, Per dies formabũtur, & cætera. Alij, nemo accipiũt improprie, vt valeat nullus vel nulla, quemadmodũ in Græco ſonat οὐδεὶς, id eſt, nec vnus: ſicq; intelligũt, Dies formabũtur, & nõ eſt iam vnus ex illis vẽturis diebus: ſubaudi, & tamen iã omnes illi, ſimul & omnes qui in eis naſcentur, & quæcũq; in eis fiẽt, tuo iam libro ſunt inſcripta. Et ad hãc intelligẽtiã ſatis accedit quod vertit Hieronymus, Dies formati ſunt, & non eſt vna in eis. Verſu decimoſexto, Mihi autẽ nimis honorificati ſunt amici tui Deus. Mihi honoriC ficati, intellige meo iudicio, ſecundũ meã exiſtimationẽ, vt ſit ſenſus, Mihi cõſideranti videntur amici tui valde honorificati, & magnificati à te. Vel ſic intellige, A me valde honorificati ſunt, & magni admodũ reputati, ego illos maximi feci, & in magno honore habui: quemadmodũ de viro iuſto in alio Pſalmo dicitur, Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus, timentes autem Dominum glorificat. Eſt enim hoc pij hominis, quos Deus amat magnificare, & qui Deum habet odio, viciſsímq; odiuntur à Deo, habere contemptos. Verſu decimoſeptimo, Dinumerabo eos, & ſuper D arenã multiplicabuntur. Id nos partibus ambabus ſimul iunctis, ita in Elucidatione exponimus. Si dinumerare eos voluero, inuenio multos ſicut arenã. Alij diuiſim legunt, prius referẽtes ad initiũ Eccleſiæ nouæ, quando admodum pauci numero erant fideles veri: poſterius ad profectum eiuſdem, quãdo iam mirum in modum creuit fidelium numerus, per vniuerſum orbẽ illato Euãgelio. Atq; ad hunc ſenſum, præſentem locum ita exponunt, Prius quidem illi amici tui admodũ erant pauci, ita vt facillimè potuiſſent dinumerari, ac nullo negotio cogi in certũ aliquẽ numerũ, queãdmodum

Pſalm. 14

vide

videlicet in actis Apoſtolicis, eos qui ſimul in Hieruſalem E
Actu.1 erant cógregati fideles, Eccleſiæ nouæ initiũ, legimus certo
cóprehenſos numero,atq; ante ſpiritus ſancti miſſionẽ ferè
etiã nominatim deſignatos. Verùm poſtmodũ ſpiritu ſan-
Actu.2 cto demiſſo de cælo,& beatis Apoſtolis in omnẽ terram ex-
euntibus,tanta facta eſt credentiũ multitudo,vt quaſi arena
maris fierẽt innumerabiles.Pars illa autẽ quæ ſequitur,Ex-
urrexi,& adhuc ſum tecũ,multipliciter exponitur. Quidam
de Chriſto peculiariter intelligũt,Surrexi,ô pater,à mortuis
ego filius tuus,& adhuc tecũ ſum, permaneo viuus in ſecula
ſeculorũ,nũquam vltra poſt mortẽ vna morte mea deuictã F
Apoc.1 moriturus.Hac autẽ occaſione dicunt reſurrectionis Chri-
Rom.6 ſti fieri mentionẽ,quoniam mox ſermo præceſſerat de mul-
tiplicatione fidelium,quę tum primũ facta eſt, cũ à mortuis
ſurrexiſſet Chriſtus dominus ad patris gloriã. Ita enim defi
nitũ fuerat, vt non prius in gentibus prædicaretur Euange-
lium, vnde illa innumerabilis arena cõfluxit in Eccleſiã, ſed
tantum intra fines Iudææ(quemadmodũ indicabat Chana-
Matt.15 nææ mulierculæ Saluator dicẽs, Nõ ſum miſſus niſi ad oues
quæ perierũt domus Iſrael: & cum diſcipulos vetuit nõ ab-
ire in viam gentiũ,neq; in ciuitates Samaritanorũ introire) G
Matt.10 donec exaltatus à terra, iuxta quod ipſe prædixerat, omnia
Ioan.12 ad ſe attraheret,& donec ſemẽ cadẽs in terrã bene mortuũ,
fructũ proferret plurimũ. Verùm quia in toto hoc Pſalmo
ſingularẽ nuſquam fecimus Chriſti mentionem in Elucida-
tione, neq; hîc voluimus Chriſti peculiariter meminiſſe,vt
eſſet Pſalmi cõnexio commodior. Exponit autem ſic Eluci-
datio,Exurrexi à peccatis,tantum vidẽs tuorum amicorum
honorem,tãtam gloriam,& tãtam multitudinem, videlicet
allectus illorum gloria, cõfortatus illorũ copioſo numero,
Lucæ 15 vt ſpem haberẽ poſſe me fieri ſicut vnum ex illis.Sic enim & H
ille prodigus filius perditionis,cũ exurgere,& ad patrẽ vnde
fugerat reuerti proponeret,apud ſeſe dicebat,Quãti merce-
narij in domo patris mei abundant panibus, ego autẽ fame
hîc pereo?Surgam,& ibo ad patrẽ meum,& dicam ei, Pater
peccaui,& cætera,fac me ſicut vnũ ex mercenariis tuis.Cum
ait,Quanti mercenarij, vides ipſum multitudinis ſeruorum
patris mentionem facere.Cum addit,abundant panibus,re-
cordatur,quàm illis bene ſit,quã beatè, qui in patris domo
verſantur.Atq; harum rerum duarũ conſideratione ſeipſum
confir

A confirmat,& erigit animum,vt in ſancta cõcepta fiducia di-
cat, Surgã & ibo. Nouiſſimè verò cum ait, Fac me ſicut vnũ
ex mercenariis tuis:quid hoc aliud eſt, quàm,vt ego ſemper
ſim tecũ? Ecquis tandẽ tam obſtinati cordis fuerit, quis tã in
vitiis profundè immerſus,qui harum duarum rerũ conſide-
ratione non exurgat per ſpẽ veniæ,& ſeſe erigat à ſua praui
tate,in qua iacuerat? Vbi nanq; mẽtis cõſideratione perpen
deris,quàm multi ſint in ſancta Eccleſia adoptione filiorum
Dei donati, ſi turbam illam magnã attendas,quam in ſacra
Apocalypſi dilectus domini diſcipulus ſe vidiſſe teſtatur, ex Apoc.7
B omnibus gentibus,tribubus,linguis populis,& omni natio-
ne,ſtãtes ante thronũ in cõſpectu Dei & agni,& palmas ha-
bẽtes in manibus,quomodo non & tu vnus miſer & pauper-
culus ſperabis poſſe te in eadẽ ſocietate loculũ vel nouiſſi-
mũ obtinere,ſi in corde cõtrito & ſpiritu humiliato poſitu-
fueris? Rurſum,ſi conſideres, ad quantam dignitatem eue-
cti ſint illi amici Dei, in quàm ſublimi gloria & pleniſſima
fœlicitate poſiti, quemadmodũ in eadem Apocal.XXIIII.
ſeniores,omniũ(vt arbitror)fidelium nomine canũt: Rede-
miſti nos domine Deus noſter in ſanguine tuo ex omni tri-
C bu,& lingua,& populo,& feciſti nos Deo noſtro regnum &
ſacerdotes,& regnabimus ſuper terram:ſi prætereà attendas
quod aiũt ſancti Apoſtoli domini,Ioãnes & Paulus:ille qui- 1.Ioan.3
dẽ,Chariſſimi, nũc filij Dei ſumus,& nõdum apparuit quid
erimus. Scimus,quoniam cũ apparuerit, ſimiles ei erimus,
quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Hic verò, Cum Chriſtus Coloſſ.3
apparuerit vita veſtra,tunc & vos apparebitis cũ illo in glo-
ria. Sed quid diſcipulos nominamus? Ipſe magiſter omniũ Ioan.12
ait,Vbi ego ſum,illic erit & miniſter meus. Et iterũ, Diſpo- Lucæ 22
no vobis,ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnũ, vt edatis &
D bibatis ſuper mẽſam meam,in regno patris mei. Iterum ad Ioan.17
patrem,Et ego claritatem quam tu dediſti mihi, dedi eis,vt
ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus. Hæc (inquam) omnia
quæ ad honorem & gloriam pertinent amicorũ Dei, quiſ-
quis attenta mente cõſiderauerit, quomodo fieri poterit vt
non accenſus tantorum propoſitione bonorum, vt nõ tantis
tamq; ampliſſimis ſpebus prouocatus,erigat ſeſe,atq; exur-
gat è luto in quo iacuerat,vt non vltrà velit peregrinari à pa
tre tam benefico,ſed amodo cum eo eſſe, & perpetuò cũ eo
permanere,vt(cũ Apoſtolo)ſiue abſens,ſiue præſens corpo- 2.Cor.5
re,

re,ſemper contendat placere Deo? In hoc autem ſenſu poſ- E
ſet dictio, adhuc, accipi pro ſemper, vt ſit ſenſus, Exurrexi, &
vſq; vel ſemper ſum tecum: id eſt, perpetuò tecũ eligo permanere & nunquam à te ſeparari, quantacunq; malitia occurrerit. Quidam ſic intelligunt, Exurrexi ſummo mane, vt dinumerarem electos tuos, & adhuc ſto coram te ad dinumerandum & conſiderandum, & nequaquam poſſum comprehẽdere tuorum amicorum numerum, tam ſunt inſuper excedenti numero. Atque ita nihil hîc niſi nimia electorum multiplicatio innuitur. Verùm omnibus maturè penſatis, F
& excuſſa diligenter Pſalmi conſequentia, arbitror, inter cætera non peſſimum eſſe, quod in Elucidatione exprimimus, & in hac iam annotatione latius declarauimus. Attamen in tam variis enarrationibus, noſtrum nõ eſt cuiquam quid teneat præſcribere. Verſu decimonono, Quia dicitis in cogitatione, accipiant in vanitate ciuitates ſuas. Præter intelligentiã poſitam in Elucidatione, poteſt altera aſſignari, Vos impij dicitis in cogitatione veſtra, quòd peccatores in vanitate ſua, in peccatis ſuis viuentes, accipient ciuitates ſuas, id eſt, manſiones cæleſtes, dicitis & perſuadetis vobis, G
eandem retributionem cæleſtium habitationum venturam illis qui viuũt in vanitatibus, atq; illis qui cõuerſantur & viuunt in veritate: atq; ob hoc, dũ nõ metuitis æterna ſupplicia, nec diſſimilem metuitis retributionem, agitis quæcũque vultis. Quidam putant legendũ per pronomen ſecũdæ perſonæ, pro ſuas, tuas, quomodo habẽt Græcæ atq; Hebraicæ lectiones. Siue autem legamus ſuas, ſiue tuas, eadem facilè accipietur ſentẽtia. In expoſitionibus autem prædictis, ſemper illud, Accipiant & cætera, iunximus cum verbo dicitis, in hunc ſenſum, Dicitis in cogitatione hoc quod ſequitur, H
Accipiant & cætera. Verùm poterunt hæc etiam abinuicem diuidi & disiungi ſecundum ſententiam, ſi tantùm ſubaudiatur accuſatiuus mala, in hunc ſenſum, Ideo vos viri ſanguinum declinate à me, quia dicitis mala in cogitationibus veſtris: id eſt, cogitatis abominanda & nõ nominãda. Ac deinde, Ipſi hi impij, ô domine, tuas ciuitates accipient in vanũ: id eſt ipſi ſublimabuntur & præficientur populis, & exaltabuntur (vt non rarò fieri ſolet) accipientq; populorum, ciuitatum, aut regionum regimen, ſed in vanum, id eſt fruſtra, & ad nullam vtilitatem. Quomodo enim vtiliter præ-
eſſe

eſſe poſſent populis & ciuitatum regimini, qui ipſi pleni ſunt impietatibus,& nihil niſi talia cogitant? Quomodo aliis poterit vtiliter præeſſe, & pro ſalute ac vera vtilitate alios regere, qui ſibiipſi neſcit dominari, imò cui dominatur iniquitas & impietas? Et ſi quidem temporale adminiſtrant dominium, tyranni ſunt & oppreſſores bonorum: ſi verò ad ſpirituale͂ proueh͂utur dignitatem,hoc ſunt, quod aſinus ad liram,imò fures ſunt & latrones, qui plerunque non intrant per oſtium,ſed aſcendunt aliunde:& ad hoc aſcendu͂t, vt furentur,mactent & perdant. Ergo ciuitates tuas,ô Deus, Ioan.10
B in vanum accipient: & ſuas ciuitates quas ipſi occupauerint, vel in quas ſublimati fuerint,accipie͂t in vanitate,id eſt, abſque vtilitate. Non enim prodeſſe quæru͂t, ſed tantu͂ præeſſe. Huic autem ſenſui melius conuenit futuru͂ indicatiui, accipient,quàm optatiui accipiant. Hebraica autem lectio, hoc loco multum diuerſa eſt,quemadmodum ſuo loco fiet manifeſtu͂. Verſu vigeſimoprimo, Perfecto odio odera͂ illos. Quidam ſubtiliter interpretantur, odiu͂ perfectum eſſe quo ſic mali odiuntur, vt tantùm odiatur vitium, ametur autem perſona. Non erit autem odium perfectum,ſi ſimul cu͂ vitio
C odio habeatur & perſona. Eſt enim hoc odium malum, & veræ charitati contrarium. Hæc autem ſententia licet pia ſit,& certa͂ habeat veritatem, no͂ videtur tame͂ hoc modo in præſenti loco accipi perfectum odium,ſed pro odio co͂ſummato & odio vehementi aduerſus impietatem. Sunt enim quidam,qui vtcunq; odio habent malum,ſed non quantum oportet,non ſicut oportet: no͂ eſt co͂ſummatu͂, non perfectu͂, no͂ integru͂ odium. Habeo (exempli cauſa) filium que͂ video malè agere: diſplicet quidem mihi malitia,& moleſtu͂ eſt mihi malum quod agit filius: no͂ adeò tamen malitiæ illius
D indignor, non tantùm eſt odium mali eius, vt illum velim arguere,& quomodo iuſtum eſt corripere, profectò non eſt hoc perfectum odium, non eſt odium integru͂ ſiue conſummatum. Atque hoc odio imperfecto multi homines vitia odiunt,in quibus tamen & ipſi permane͂t, & alios quos poſſunt & deberent eripere,permanere dimittunt. Perfectu͂ autem odiu͂ mali eſt, quo ſic homo auerſatur malitia͂ & execratur,vt ea͂ pro ſua virili à ſe qua͂ longiſſimè propellat,& in aliis deſtruere conetur,vt pro ſua facultate,verbo,exemplo, auctoritate,poteſtate auferat malu͂ de medio populi ſui, ac primo

primo omnium à ſeipſo,& obſiſtat malo vbicunque pote- E
Pſal.100 rit, quemadmodum in alio Pſalmo Propheta & rex noſter
ait,Non proponebam ante oculos meos rem iniuſtam, fa-
cientes præuaricationes odiui. Non adhæſit mihi cor pra-
uum, declinantem à me malignum non cognoſcebam. De-
trahētem ſecretò proximo ſuo,hunc perſequebar. Superbo
oculo & inſatiabili corde, cum hoc non edebam. Non ha-
bitabit in medio domus meæ qui facit ſuperbiam: qui lo-
quitur iniqua,non direxit in conſpectu oculorum meorum.
In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſ-
perderem de ciuitate domini omnes operantes iniquita- F
tem. Hoc videlicet eſt perfectum iniquitatis odium, quod
omnium maximè in principe debet relucere, & in omni eo
qui præpoſitus eſt populo domini.

CENTESIMITRIGESIMINONI PSALMI ARGVMENTVM.

*IN PSALMO iſto 139. vir iuſtus à Deo poſcit ſalutem & au-
xilium contra malitiam & inſidias multiplices paratéſque la-
queos aduerſantium: poſt quæ vſque ad verſum ſeptimum enar-
rata, in Dominum ſuum iactat fiduciam, quem & aliàs nonnun-
quam expertus eſt propugnatorem, ſimul poſtulans neque futuro vn-
quam tempore tradi in manus inimicorum. Poſt hæc autem à ver- G
ſu decimo ad finem vſque, impiorum pœnam deſcribit, atque vindi-
ctam Dei, quam pro ſuis pauperibus aduerſus impios eſt demonſtra-
turus, quando iuſtos recipiet in habitationem ſuam ante conſpectum
vultus ſui, in confeſſione ſempiterna.*

1 Eripe me domine ab homine malo, à viro iniquo eripe me.

CENTESIMITRIGESIMINONI PSALMI ELVCIDATIO.

*2 Qui cogitauerūt iniquitates in corde: * tota die cōſtituebāt prælia.*

3 Acuerūt linguas ſuas ſicut ſerpentes:

DOMINE Deus ſpes mea vnica atq; refugium
tutiſſimum, in omnibus aduerſitatibus meis,
te precor vt me eripias ab hominibus peruer- H
ſis, qui mala mihi meditantur, vtque me illæ-
ſum tu cuſtodias ab iniquis & impiis tam dæ-
monibus quam hominibus, ita vt non patiaris aliquando
illos mihi præualere. 2 Ipſi enim aduerſus ſeruos tuos ma
la cogitant animo, & corde verſant ſemper quomodo ſer-
uis tuis valeant inferre mala: *iugiter quaſi tota die medi-
tantur atq; parāt pugnā aduerſus ſeruos tuos, perpetuò eos
circumeūtes, oppugnātes, debellantes, vt vel tandē aliquādo
deuorent, expugnent, ſiue deuincant. 3 Linguas ſuas acutas
redd

Accedũt,& ſubtilibus verbis adornant ad fraudẽ,deceptionẽ
atq; oppreſſionem bonorũ, vt noceant ſicut ſerpentes inie-
cto veneno: *& peſtiferos ſermões,ad modũ veneni efficaciſ-
ſimi maximè noxios ſub labiis ſuis geſtant,& in ore paratos
habẽt,vt opportuno tẽpore virus illud ſuũ effundãt,idq; ſi-
ue per dogmata praua mẽdacij,ſiue perſuaſiones malas ve-
nitatis atq; peccati. Duplex enim hoc eſt virus,quod impij dę
mones eorũmq; miniſtri bonis ſemper ad nocendũ quærunt
infundere. 4 Cuſtodi me, domine, & per protectionis tuæ
gratiã me ſerua, ne veniam in manus impiorũ,in poteſtatẽ,
B ditionẽ atq; ſubiectionẽ inimicorum animæ meæ: * vt mihi
non præualeant homines impij,neq; etiam dæmones,tuam
ſupplex imploro liberationẽ atq; cuſtodiam. 5 Valde enim
magna & multũ pertimeſcenda eſt iſtorum peruerſitas. Co-
gitauerunt nanq;,& firmo propoſito decreuerunt,quantum
quidem in ipſis foret,conari ad infringendũ greſſum meum,
quo ambulo in via tua, mẽq; in lege tua gradientẽ, in terrã
proſternere: quemadmodũ ſolent per inſidias nonnunquam
homines inter ambulandum proſterni,ſicq; pedibus calcari:
*atq; hoc vt perficerent impij, per occultas tentationũ ſua-
C rũ verſutias,inſidias poſuerũt mihi,& quaſi laqueũ abſcõde
runt,quo me ſperabãt in captiuitatem ſibi attrahere. 6 Et
quemadmodum ſolẽt nonnunquam homines in obſcuris te
nebris funem extendere de parte vna in alterã,quaſi pro la-
queo,vt in fune hęrẽs viator cadat,qui tranſire exiſtimabat:
ita mihi occultas inſidias ſtudioſiſſimè tetẽderũt: *poſuerũt
mihi offendicula iuxta viam præceptorum tuorũ,quam am
bulabam,ita vt ſi paululum declinauero, vel ad dexterã,vel
ad ſiniſtram,mox in terram proſternar à rectitudine & ſtatu
bono animi,in profunditatẽ vitiorum caſurus. Nonnunquã
D etiam nobis iuxta iter rectum ſcãdala ponũt,dum mala qua
ſi bona ſub aliqua virtutis ſpecie ſuadent atque proponunt.
Atq; iterum,dum ex verè bonis actionibus,occaſionem ſibi
ſumere conantur nos in lapſum præcipitandi,vtpotè cum ex
operibus iuſtitiæ nos quærũt ad vanam gloriam impellere.
7 Ego autem attendens iſtorum tantam malitiam,tamque
callidas inſidias,mihiipſi planè diffidẽs,ad te ô domine recur
rebã,dicebamq; tibi in oratione mea: Ecce Deus meus tu es,
creator meus & ſaluator meus: *exaudi orationẽ ſerui tui,tã
tam malitiam & tales inſidias nõ iniuria metuẽtis, tẽq; pro

** venenum aſpidum ſub labijs eorũ.*
*4 Cuſtodi me domine de manu peccatoris: * ab hominibus iniquis eripe me.*
*5 Qui cogitauerũt ſupplãtare greſſus meos: * abſconderũt ſuperbi laqueũ mihi.*
*6 Et funes extenderũt in laqueum: * iuxta iter ſcandalũ poſuerũt mihi.*
*7 Dixi domino, Deus meus es tu: * exaudi domine vocem deprecationis meæ.*

liberatione ſollicitè deprecantis. 8 Tu verò ô domine, do- E
8 Domine mine (inquam) qui es fortitudo & robur omne ſaluationis
domine vir meæ, per quem & in quo poſſum omnia, & ſine quo valeo ni
tus ſalutis hil: * tu (inquã) aduocatus & inuocatus nõ defuiſti ſeruo tuo,
meæ: ſed ad protectionem aduenisti mihi in tẽpore pugnæ: cũ me
Philip. 4 oppugnarẽt hoſtes mei, tu mihi fuiſti quaſi galea, caput ope
Ioan. 15 riẽs, & quaſi vmbraculũ atq; clypeus ſuper caput meũ, ita vt
**obumbra-* tua protectione munitus, hoſtiũ impugnationes ſaluus eua-
ſti ſuper ca- ſerim, & ab eorũ ignitis iaculis illæſus: quem abſq; tua prote
put meũ in ctione, facillimo negotio confodiſſent vſque ad mortem.
die belli. Obumbraſti etiam, ac veluti in vmbra luminis apparuiſti ſu F
per caput meũ, quaſi propugnator, pro me debellaturus atq;
9 *Non tra* fugaturus aduerſarios meos. 9 Hoc ipſum autẽ protectio-
das me do- nis atq; propugnationis tuæ beneficium, vt in præteritis ſen-
mine à deſi- ſi periculis, ita in poſterũ oro mihi ſemper adeſſe. Neq; pa-
derio meo tiaris vnquã tradi me, aut quomodocunq; venire ipſis pecca
peccatori. toribus in ſubiectionem & poteſtatem præter & contra de-
** cogitaue-* ſiderium meũ ac voluntatem bonam, qua ſemper cupio tibi
runt contra adhærere, & ab illis prorſus eſſe alieniſſimus: *cõſilia fece-
me, ne dere- rũt, & firmo cordis propoſito ſtatuerũt mihi nocere: atq; ob
linquas me: hoc precor, vt nunquã me derelinquat protectio gratię tuę, G
** ne fortè* ne te abſente ego (qui ſine te nihil poſſum) deuincar, & ipſi
exaltentur. glorientur, exultẽt, & extollãtur de caſu meo, quaſi victores
10 *Caput* capta pręda, & ſicut auceps in laqueũ tractis auibus. 10 Ne
circuitus eo que verò ſine vltione euadẽt aduerſarij iuſtorũ. Nã caput ac
rũ, labor la ſumma circuitus eorũ, nempe labor labiorũ ipſorũ, operiet
biorum ipſo eos confuſione in die nouiſſimo. Siquidẽ deceptorij eorum
rum operiet ſermões, quos ad decipiendũ bonos, elaboratos reddiderũt,
eos. & modis omnibus quibus poterãt vt efficaces eſſent ad ma-
lè ſuadendũ adornauerunt, erunt impiis cauſa damnationis
& confuſionis in die nouiſſimo. Atq; hi elaborati comptiq; H
ac melliti ſermones, caput ſunt, ſumma atq; præcipuũ, quo
11 *Cadent* impij bonos circumeunt atq; circundãt, vt per eos decipiãt,
ſup eos car- & in peccatum trahant. 11 Super eos proferetur à iuſto iu-
bones: dice ſententia gehennæ & ignis æterni: & quemadmodum
** in ignem* cũm deſuper cadũt carbones igniti, ſic inflammabũtur & ar-
deijcies eos: debũt ſuccenſi igne gehennę, quaſi caminus ignis flagrantis:
Mat. 25 *proiicies eos à facie tua, à cõſpectu præſentiæ tuæ eos iube
** in miſerijs* bis diſcedere in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo &
nõ ſubſiſtẽt. angelis eius: * perfectã infelicitatẽ ſentient & omnimodam

A miſeriā, quæ eis erit intolerabilis, in qua præ acerbitate pœnarum perdurare nō poterunt, & quam niſi ſumma miſeria portare non valebunt: ferent tamen diuina cogente ſententia, velint nolint, ita vt quærant mortem & non inueniant, dicantq; mōtibus, Cadite ſuper nos, & collibus, Operite nos: & non obtinebunt. 12 Homines qui linguis ſuis malè vtuntur ad proximorum deceptionem, & ſeductionē ſimplicium, ad loquenda mendacia, ad ſeminandos errores, ad peierandum, ad tractanda de proximis mala, atque ita in aliis quæ per linguam committi poſſunt malis, huiuſmodi non erunt B firmi, ſtabiles, recti, aut ſolidati, non proſperabuntur, neque hic in terra inter iuſtos, neque in terra viuentium in numero beatorū: *homines iniuſtos mala apprehendent in tempore mortis, cum interierint, mala pœnæ ſentient æternæ in interitu ſempiterno. 13 Fide teneo indubitatum, & firmiſſimè credo, quod facturus ſit dominus iudiciū pro pauperibus aduerſus opprimentes eos: * & vindictam atq; vltionem retribuet illis, qui nunc premunt inopes, tametſi in hoc tempore diſſimulet Deus, & illi videantur euadere impuniti.

C 14 At verò iuſti & pij ſerui tui collaudabunt nomen tuum, cum viderint tuam erga ſe miſericordiam, & contra aduerſarios iuſtitiam, laudabúntque te vltorem & vindicem ſuum in ſecula ſeculorum: * & qui recto ſunt corde, bona & pura voluntate, nulli vitiorum curuitati aut tortuoſitati ſubiecti, ipſi tecum habitabunt, erúntque tecum in menſa tua, ſicut filij coram patre ſuo per omnia ſecula, Amen.

Apōc. 9
Luc. 23
12 *Vir linguoſus non dirigetur in terra:* *virum iniuſtum mala capiēt in interitu:*
13 *Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis:* * *& vindictam pauperum.*
14 *Verūtamen iuſti cō fitebūtur nomini tuo:* * *& habitabūt recti cū vultu tuo.*

ANNOTATIONES IN PSALmum centeſimumtrigeſimumnonum.

D VERSV primo, Eripe me domine ab homine malo, à viro iniquo eripe me. Attende, quod nonnunquā in Pſalmis etiam dæmon ſub hominis aut viri nomine accipitur, potiſſimum cùm in malum ſit ſermo. Vnde poteſt hic pſalmus contra dæmones dirigi, & (vt videtur) conuenientius quàm contra homines malos tantū, tametſi in principio ſtatim de homine dicat malo & viro iniquo. Eſt enim conueniētia diabolo cum homine in eo quod eſt præcipuū hominis, nempe in parte rationali & ſpiritu, tametſi corpus nō circunferat. Similitudo quoq; eſt in turpitudine peccati & conſenſu prauitatis: eſtq; dæmon caput impiorū hominū, & ipſi mēbra eius. Verſu ſexto, Iuxta iter ſcādalū poſuerūt mihi

Iuxta iter dicitur ſcandalũ poni. Non enim in via recta præ E
Pſal.118 ceptorũ Dei ſcandalũ eſſe poteſt, quoniã pax multa eſt diligentibus legem ipſius, & non eſt illis ſcandalum. Tametſi enim ex operibus omnino bonis nonnunquam exoriri contingat, quaſi per occaſionem, alterius generis vllum vitium (quẽadmodũ ex operibus præclaris occaſionẽ cótingit preſtari vanæ gloriæ) nunquam tamen in via recta ſcandalum eſſe poteſt, ſed iuxta viam ſunt ſcãdala poſita: quia donec in via iuſtitiæ quis permanet, offendere non poteſt. Si verò vel paululum cœperit deflectere, timendũ eſt lapſus periculum. F

Verſu decimo, Caput circuitus eorũ, labor &c. Huius verſus multiplex dari poſſet & intelligentia & partium ordinatio. Secundum autem modũ qui in Elucidatione indicatur, accipiantur illi duo nominatiui, caput & labor, vt appoſitoriè ſibiinuicem coniuncti, ad hunc modum, Caput circuitus eorũ, qui eſt labor labiorũ ipſorum, operiet eos. Hæc enim conſtructio, & facilis eſt, & rectam facilémque habet intelligentiam. Conſtructio quidem ex Græco ſermone accipitur, vbi caput in nominatiuo caſu, & circuitus in genitiuo ponitur, ad hunc modũ, ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος, &c. hoc eſt, Caput circuitus vel circuitionis ipſorum. Sententia autẽ apta G
eſt, accipiendo caput pro ſumma vel præcipuo, talis: Summa & ipſum præcipuum circuitionis eorũ, id eſt quo impij circumeunt pios, nempe labor labiorũ ipſorum operiet eos, & in confuſionem mittet præcipites. Non enim aliud poſſunt dæmones neque miniſtri eorum, niſi ſermonibus atq; ſuggeſtionibus mala ſuadere, & artificioſis ſuis ſuaſionibus, atque miro modo elaboratis mala proponere: & hoc ipſum caput eſt atque præcipuũ, quo circundare, tentare, vexare poſſunt bonos. Non poſſunt autem ſic bonos circuire, vt vlla violentia eorum corda ac voluntatem in peccata queant pertrahere. Vnde fit, vt cum per arbitrij ſui libertatẽ, iuſti gratia Dei H
confortati, illorum elaboratos & mollificatos ſermones reiecerint, in veritate ſolidati, confuſio illos operiat & ignominia. Verſu vndecimo, Damnati in miſeriis nõ ſubſiſtent. Non ita hoc accipiatur, quaſi ſecundum ſuam ſubſtantiam impij perituri ſint, & in perpetuum ſubſtantialiter victuri, (viuent enim ſemper, & ſemper mortẽ ferent, iuxta id quod
Pſal.48 in alio Pſalmo de impio dicitur, Et laborabit in æternum, & viuet adhuc in finem) ſed iuxta communem loquendi modum

A dum accipi debet, vt ſignificetur importabilitas tantum & infinita magnitudo miſeriæ eorum. Sic enim etiam vulgò dicere ſolent homines, ſe non poſſe perdurare, vel ſubſiſtere in iis quæ nimium eis videntur dura, & ad tolerandum grauia, quæque ſine vehementiſſimo dolore & magno incommodo ferre non poſſunt: & non rarò dicunt ferre ſe aliqua, aut in eis perdurare, aut ſubſiſtere nō poſſe, quæ velint nolint ferre coguntur: quo loquendi modo vtitur ſanctus Petrus, cum angelos malos dicit non portare aduerſum ſe execrabile iudicium. 2.Pet.2

B CENTESIMIQVADRAGESIMI PSALMI ARGVMENTVM.

CLAMAT in hoc Pſalmo pro ſuis membris Eccleſia militans, congregatio iuſtorum, orationem ſuam gratam fieri & exaudiri exoptans: ſpecialiter verò contra linguæ lapſum, & potiſſimum cōtra accuſatorios ſermones, ad peccatorū defenſionem, quibus vti ſolent peccatores in ſuis malitijs perſeuerare volentes, à quibus alienos eſſe oportet qui ſunt de congregatione ſanctorum & eccleſia Dei. Hos enim decet ad correptionem ſuſcipiendum eſſe paratos, ſi C *quando in vlla re peccauerint, & excuſationes nō prætendere: peccatorum autem adulationes deteſtari, ne per eas in malitijs foueantur, contra quas oratione iugiter debent fideles militare. Atq; hoc quidem vſq; ad medium verſus ſeptimi. Poſt hoc verò, iudicium quod à Chriſto factum eſt contra principes errorum, malignas videlicet poteſtates, tyrannos, mundi ſapientes & hæreſiarchas deſcribitur: quibus iudicio Dei abſorptis, auditus præbetur verbis veracium atq; fidelium, quæ ſancti apoſtoli prædicauerunt, & quotidie prædicant in eccleſia ſancta miniſtri fideles: ex qua verborum veritatis prædicatione, tamet ſi perſequutio immaniſſima exorta fuerit in primitiua Eccleſia, ſitq;* D *etiam poſt exoritura, ita vt vſq; ad oſſa diſſipentur confeſſores veritatis, quia tamen ſemper in domino Deo ſpes eorū erit ab omnibus malis quod ad animā attinet, ſalui euadent electi Dei. Quod ipſum verſu penultimo iterum ſollicita deprecatur Eccleſia, ne in laqueos mortis cadāt eius filij: & vt Dei protectione cuſtodiantur à ſcandalis peruerſorum, quos dicit in rete diaboli cōcludendos, electis ſingulari Dei cuſtodia, & electione ab illorum impietate ſeruatis, donec de ſeculi huius malitia in vitā tranſeant ſempiternam. Aduertendū tamen pſalmum hunc etiam cuilibet fideli (qui membrum eſt Eccleſiæ) rectè conuenire: quemadmodū fere vbique, quod Eccleſiæ conuenit, vt corpori.*

fidelibus aptari poteſt, vt corporis illius membris. Videntur tamen E
octauus & nonus verſus ipſi magis fidelium congregationi, quàm
vni cuilibet illius congregationis particulæ competere.

CENTESIMIQVADRAGESIMI PSALMI ELVCIDATIO.

*1 Domine clamaui ad te: exaudi me:*intende voci meæ, cum clamauero ad te.*
*2 Dirigatur oratio mea ſicut in cẽſum in cõſpectu tuo: * eleuatio manuum mearum ſacrificiũ veſpertinum.*
*3 Pone domine cuſtodiam ori meo: * & oſtiũ circunſtantiæ labiis meis.*
*4 Non declines cor meum in verba malitiæ: * ad excuſandas excuſationes in peccatis.*

DOMINE Deus meus, ecce in oratione ego cla
morem & deſideriũ bonum cordis mei leua-
ui ad te, tibi aperui, tibi obtuli orationẽ meã,
tu me clamantem benignus exaudi: *ne auer
taris, ſed attendas ad vocem orationis meæ,
cum ad te orauero, vt impleas, pręſtéſque misericorditer F
quod poſtulo. 2 Non inueniat obſtaculum aliquod oratio
mea in aſcenſu ſuo, quemadmodum oratio impiorũ, quam
iniquitatis nubes deorſum pellit, nec ſurſum ſinit ſcandere:
ſed dirigatur via recta vſq; ante conſpectum tuum, pertin-
gátq; ad ſacrarium exauditionis tuæ grata tibi & accepta,
ad eum modum quo thus aut aliud quodlibet ſuffimentum
igni impoſitum ſolet fumum ſurſum rectà mittere abſq; ob
ſtaculo, ſimul cum bona fragrantia, & odore grato in nari-
bus olfacientium: *cum in oratione manus meas ad te leua
uero, ſit tibi deuotio cordis mei oblatio grata & accepta, G
quemadmodum ſacrificium veſpertinum, quod ex legis ſta-
tuto offerebatur per ſingulos dies, ad honorẽ nominis tui,
in ſignum eius hoſtiæ quę in plenitudine temporis pro om-
nium ſalute erat immolanda. 3 Et quoniam facillimè in
lingua video labi homines, & raros admodũ eſſe qui in lin-
gua non offendant: idcirco peculiariter hoc abs te poſtulo,
vt os meum tua cuſtodia ita obſerues, ne quid per os meũ
loquar, ſiue mendacium, ſiue vanum, ſiue ocioſum, quod nõ
deceat: *ſicq; labiis meis oſtium ponas, quod ipſa circunſtet
& cuſtodiat per circuitũ, vt nihil per ipſa poſſit egredi, quod H
præſtitiſſet non egreſſum fuiſſe: hoc eſt, dona mihi gratiam
tuam ad obſeruandum, refrænandum atq; edomandum lin
guam, vt ea non peccem. 4 Non ſinas cor meum ſeſe dare
ad ferẽdos ſermones malos, ſiue ad veritatis blaſphemiam,
ſiue ad proximorum ſeductionem aut deceptionem: *potiſ
ſimũ autẽ ne patiaris inclinari, aut eouſq; moueri cor meũ,
vt excuſationes quærat in peccatis commiſſis, quibus ea de-
fendere ſiue excuſare laboret: ſed magis cor pœnitens & ſpi
ritum contritum da mihi, ad confitendum tibi iniuſtitiam
meam,

A meam;pró peccati remiſſione conſequẽda. 5 Non loquar
(inquam)ego verba malitiæ, neq; excuſationes quæram in
peccatis,iuxta quod faciunt homines illi qui ex affectu pra
uo & voluntate peruerſa ſunt operarij iniquitatis : * & non
communicem, non fiam particeps eorum quæ ipſi electa re
putant,& in quibus ipſi ſuas conſtituunt delicias. Non enim
peto huius ſeculi voluptatibus & deliciis frui,quibus fruun
tur ipſi : in quarũ rerum perfruitione(vtpote in cõuiuiis &
cópotationibus)ſolet multipliciter labi hominis lingua:ſed
malo in ſilentio vti iis etiã quæ illi viliſſima reputant, vtpo
B te panis bucella tantũ,aut eſca qualibet mediocri. 6 Siquã
do me cótigerit per fragilitaté & infirmitatem in vllo defi-
cere,paratus ſum correctionem(vel tuã,Domine,vel homi
nis iuſti timentis te)ſuſcipere,& miſeríçorditer atq; huma-
niter ſalubritérq; monenté,vel etiã acriter obiurganté pa-
tienter audire:ſciens, quoniã correptio hæc tametſi ſeueri-
tatem prætendat, eſt tamé miſericordiæ & benignitatis, ad
emẽdationẽ peccati mei:*adulatorũ autẽ blanditię,quibus
demulcent peccantiũ corda, eóſq; in malis fouent atq; enu
triunt,non oblectent animũ meum,neq; foueant me in pec
C catis meis. Melius enim eſt, lixiuio corripientis caput ablui
& mũdari,quàm oleo adulantiũ, vt fiat immundius,obliniri
atq; impinguari. 7 Neq; mirum,ſi ab illorum malitiis cu-
pio mundus inueniri:quandoquidẽ adhuc futurũ eſt,vt ora
tio mea dirigatur contra illorum malitias, in quibus cópla
cent ſibi & oblectantur,cótra hæc orationẽ fundere nõ ceſ-
ſabo,donec viuã:primũ quidẽ,vt ab illis ſemper ego mũdus
ſeruer & incõtaminatus. Deinde, vt ij etiã qui in illis adhuc
agunt aliquãdo auertãtur ab eiuſmodi, relictiſq; vitiis & cõ
cupiſcẽtiis,diſcãt odio iam habere,quę antè habuerãt bene
D placita,& in quibus antè fuerãt oblectati. 8 Principes malo
rũ,qui velut capita erãt & duces inter eos errorũ atq; vitio-
rũ,vias aliis demõſtrãtes,& in illis homines dirigẽtes,hi pe-
træ Chriſto applicati,perierũt,abſorpti ſunt atq; vorati à fa
cie pręſentię eius,poſtquã aduenisſet in mũdũ ad faciẽdũ iu
diciũ eius. Nã & dæmones,q erãt velut mũdi rectores firmiſ
ſimè illi petrę Chriſto iũcti deuicti ſũt,iudicati, foráſq; miſ
ſi i abyſſũ. Iudices etiã & pricipes terrę,itẽ & mũdi ſapiẽtes,
q populo duces erãt(illi qdẽ p vim,iſti p apparẽtẽ ſapiẽtiã)
omnis erroris,Chriſto iuncti, ad Chriſtũ cóparati,abſorpti

*5 Cum hominibus operantibus iniquitatem: * & non cõmunicabo cum electis eorum.*

*6 Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me: * oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.*

7 Quoniã adhuc, & oratio mea in beneplacitis eorum.

8 Abſorpti ſunt iuncti petræ iudices eorũ.

1.Corin.1

Ioan.21

videntur:quando eorum & potentiam & ſapientiã omnem E
ipſe diſſipauit, virtus & ſapientia patris.*Sunt quoq; cõtri-
ti,& perierunt,attriti ad Chriſtum duriſſimã petram,quem
debellare tentabant. *Sunt inſuper in abyſſum damnatio-
nis miſſi iudices illi terrarum, poſtquã exhibiti ſunt, & ap-
** audient* plicati ante tribunal ſummi iudicis Chriſti:*hoc autẽ con-
verba mea: tra principes magiſtróſq; errorum facto iudicio, populi qui
illorum detinebantur erroribus,pœnitentiã agentes audie-
runt atq; etiã audient verba veritatis,quæ ego fidelis eccle-
ſia loquar illis:obediẽtes ſeſe pręſtabũt doctrinæ meę,ſuſci
** quoniam* piẽntq; gaudentes doctrinam veritatis:* neq; id ſane mirũ, F
potuerunt. quandoquidem verba prædicationis & doctrinæ, quæ ego
Pſalm. 27 ex Dei doctrinatione doceo,& trado, potẽtia admodũ ſunt
Hiere.23 & valida, eloquia caſta ſunt & examinata, potentia ſicut
ignis,& quaſi malleus conterens petrã:ſuntq; decora admo
dum,iucũda & amabilia, fide & omni acceptatione digniſſi
9 Sicut craſ ma. 9 In annuntiando autem hæc veritatis & ſanctæ fidei
ſitudo terræ verba grauiſſima nobis tribulatio atq; perſecutio exurre-
erupta eſt ſu xit in primordiis naſcentis eccleſiæ, & exurget crudelior in
per terrã, nouiſſimis tẽporibus Antichriſti,ita vt nõ ſolũ nos interfice
diſſipata rent,verumetiã in oſſa quantũ poſſent deſæuirent, ea diſſi- G
ſunt oſſa no pando,in cinerem adurendo & diſpergendo,iuxta infernum
ſtra ſecus in ſiue foueam ſepulchri: nolentes propter ſæuitiã vel oſſibus
fernum. fideliũ in ſepulchris requiem dare, cadauera noſtra feris &
beſtiis exponendo,& oſſa tanquã ſepultura indigna per ſu-
perficiẽ terræ in locis abominabilibus diſpergendo,ad eum
modũ quo terræ craſſitudines,id eſt,craſſę glebę terrę(agri
cola terrã aratro ſcindẽte)erumpunt per ſciſſionẽ aratri &
magna violentia à loco ſuo,in quo compactæ iacebant, di-
10 Quia ad ſperguntur ſuper ſuperficiẽ terræ. 10 Verũtamẽ licet gra-
te Domine uiſſima & fuerit in initio eccleſiæ, & erit in fine perſequu- H
oculi mei,in tio noſtra: quia tamen ſemper reſpiciunt oculi noſtri ad te,
te ſperaui, Domine ſaluator & liberator fidelium tuorũ,quia in te ſpe
nõ auferas rant ſerui tui,& tuo innitũtur auxilio: idcirco tu perire nõ
animã meã. ſines animas noſtras,ſed conſeruabis ſemper tibi tuos ele-
Lucæ 13 ctos,quos nullis perſequutionibus patieris à veritate excide
11 Cuſtodi re,in quorũ corpora tametſi patiaris impios peruerſam ex-
me à laqueo ercere poteſtatem,animas tamen eorũ auferri,aut perdi nõ
quẽ ſtatue- ſines. 11 Veruntamen quia video excreſcere & abundare
runt mihi: in terris impiorũ malitiam, clamare adhuc cogor infirmis

memb

A membris meis,ac dicere,Cuſtodi eos Domine, & præſerua ſemper ab inſidiis tentationum malarũ, quas ponunt & occultant aduerſarij bonorum ſeruis tuis: * & ab offendiculis quæ præbent bonis operarij iniquitatis, illos conſerua, vt nunquam in laqueum incidant, neq; impingentes aut offendentes cadant in peccatum. 12 In rete & laqueũ eius, nempe Diaboli & impiorum ſeductorũ , qui ſunt ex parte eius, in laqueũ & in vincula mortis æternæ cadent ij qui in peccatis ſuis permanent obſtinati, & moriẽtur in eis:huiuſmodi ſunt,quos ipſe cũ ſibi adhærentibus capiet, quos laqueo B ſuo in damnationem abducet : * ego verò congregatio iuſtorum & nos ſerui atq; electi tui, velut ſeparatim atq; ſingulariter ſubſiſtimus per tuæ electionis gratiam,ab illis me rito ſeparati,& quaſi in partem ſepoſiti, vt in nullo communicantes eorum infidelitati,aut infructuoſis operibus tenebrarum,ita nec damnationi pœnarũ,donec tandẽ poſt hanc exactã militiã,tranſitus nobis præſtetur ex præſentis ſeculi malis,ad requiẽ ſempiternã,quã in te præſtolamur. Amen.

** & à ſcandalis operãtium iniquitatem.*

12 *Cadent in retiaculo eius peccatores:*

** ſingulariter ſum ego donec tranſeam.*

Epheſ.5

ANNOTATIONES IN Pſalmum centeſimumquadrageſimum.

C VERSV ſecundo,Dirigatur oratio mea,&c.Quẽadmodum(teſte Sapiente)oratio humiliantis ſe nubes penetrat,& ad Deum pro exauditione tranſcendit:ita impiorum oratio eſt execrabilis,& obſtaculũ habens repellitur, ne ad exauditionem ante Deũ introgrediatur. Bonorum autem oratio rectà ſurſum ſcandit,in modum thuris cremati, eſtq; Deo gratiſſima. Oratio autem impiorũ ad modum nebulæ diſpergitur,& in naribus Dei fœtida eſt, atq; abominabilis. Ob hoc petit fidelis orationẽ ſuam dirigi in conſpectu Dei ſicut incenſum. Verſu tertio, Pone Domine cuſtodiam ori D meo.Quomodo in domum cui nulla eſt cuſtodia adhibita, quæ porta aut oſtio nõ eſt concluſa, ſine delectu quilibet ingreditur atq; egreditur, facilliméq; ventus quilibet introgreditur & efflat:ita ſtulti & peruerſi, quibus nõ eſt linguæ cuſtodia,neq; oſtium labia circunſtans,ſine delectu atq; iudicio proferunt quicquid in buccam venerit,& quicquid libuerit.Et quomodo ciuitatẽ aut domũ,quæ cuſtodia adhibita ſeruatur,oſtio quoq; & porta cõcluditur,niſi cũ diſcretione & iudicio egredi vel introire nemo poteſt : ita per os bonorũ nõ egrediũtur, niſi quæ ſecundũ iudiciũ & rationis

Eccleſ.35

examen,vera,bona,atq; vtilia probata fuerint. Vnde & vul- E
gò dici ſolēt homines,Ori frenū imponere,aut ſerā adhibe
re,quum nonniſi probos & bene meditatos ſermones loqui
proponūt, neq; ſine delectu inutilia quælibet indiſcrimina
tim profundere. Verſu quarto,Nō declinet cor meū in ver
ba malitię,ad excuſandas excuſationes in peccatis.Admodū
neceſſaria eſt hæc oratio,omnibus qui cupiūt in æternū non
proiici,nō derelinqui in perpetuū à Dño.Nā peccare huma
nū eſt,& à peccato potes reſurgere,ſi lapſus fueris,modò hu
militer tuū peccatū agnoſcas,& cōfitearis : iuxta qđ in alio F
Pſal.131 Pſal.dicitur,Dixi,confitebor aduerſum me iniuſtitiā meam
Dño,& tu remiſiſti impietatē peccati mei. Hinc in alio iterū
Pſal.cū de grauibus fœdi adulterij, & impij homicidij ſcele
ribus veniā quæreret olim Propheta Dñi, tūc factus ſeruus
Diaboli,precādo remiſſionē cōfitetur culpā,dicēs, Amplius
Pſal.50 laua me ab iniqtate mea, & à peccato meo mūda me:Quo
niā iniquitatē meā agnoſco,& peccatū meum cōtra me eſt
ſemper. Tibi ſoli peccaui,& malū coram te feci, vt iuſtifice-
2.Reg.12 ris,&c. Sic veniente ad ipſum Propheta Dñi Nathan,de per-
petrata impietate redargutus, nō quæſiuit excuſationes in G
peccatis,ſed ingenuè reatū cōfeſſus eſt, dicēs, Peccaui Dño.
Quā ob cauſam,diuinæ conſolationis verbū meruit audire,
dicente Nathan, Dominus quoq; trāſtulit à te peccatū tuū,
nō morieris. Illi autē qui poſt cōmiſſum peccatum excuſa-
tiones quærūt ſui peccati,qui cū redarguuntur,vel interius
obmurmurante conſciētia,Domino in ea loquēte, vel exte
rius bonorum verborum ſiue exemplorū exhortationibus,
non ſolùm non agnoſcunt iniquitatē, non ſolùm nō dicunt,
Peccaui Domino,ſed aliquod inſuper ſuo peccato pallium
quærūt,quo operiāt,quo tegāt,quo excuſent cōmiſſam ini
quitatē:quomodo remiſſionē huiuſmodi promerebūtur ac H
cipere? Sic ſanè primus ille parēs noſter Adam, malū exem-
plum reliquit poſteris,ſimul & coniux eius : quod nimiū li-
benter imitātur filij Adam, quicunq; ex tali patre & tali ma
tre ſunt progeniti. Sic enim in Gene.exordio legimus, poſt
Gene.3 Dei pręceptū ſerpentis ſeductione præuaricatum, Domino
requirente Adam, & interrogante, quāobrē præceptū fuiſ-
ſet tranſgreſſus:reſpondiſſe illum,nō verbū humilis confeſ-
ſionis,ſed vanæ excuſationis:Mulier(inquit) quā dediſti mi
hi ſociā,dedit mihi de ligno,& comedi. Item & coniux in-
ter

A terrogata, cur id feciſſet, verbū vanæ excuſationis reſpondit, dicens, Serpés decepit me, & comedi. Nuſquā hîc audis vocē filij Iſai, nuſquā audis, Peccaui dño, ſed excuſationes tātū in peccatis, Illa decepit me, ille decepit me. Propter quod non meruerūt ipſi parētes primi à dño audire, quod filius Iſai à propheta dñi Nathā audiuit, videlicet vt trāſferretur peccatum eorū, ſed quātocyus in eos vltionis ſentētia prolata eſt. Huius exēpli mali primū imitatorē legimus, illū primū homicidā Cain, qui poſt patratū crudele fratricidiū dño miſericorditer requirēti, Vbi eſt Abel frater tuus? non reſpondit, Gene.4
B Peccaui dño, ſed frōte ſuperba & ceruice elata excuſationē quæſiuit: Nūquid (inquiēs) cuſtos fratris mei ſum ego? Quā ob cauſam, eueſtigio diuinæ vltionis ſententia aduerſus illū prolata eſt. Vix autē aliū inuenimus tā pertinacē excuſatorem, vt illū prius humilē, poſt nimiū ſuperbum Saulem. Sic enim vbi præter ſuum officium holocauſta obtuliſſet, atque 1.Reg.13
ob hoc à Samuēle fuiſſet correptus, prolixam excuſationem proponēs, etiā neceſſitatē prætēdit, dicens, Neceſſitate compulſus obtuli holocauſtum Domino. Nōne violēta eſt excuſatio, quæ neceſſitatē prætendit (vt dici ſolet) lege carentē?
C Ita in captione Amalech, quē penitus deleri mādauerat Do 1.Reg.15
minus, cū aduerſus Domini mādatū optimis quibuſq; ſeruaſſet, à Samuēle fuiſſet admonitus, interrogante, quænam eſſet vox gregū ſequētiū, &c. ille ſuperba excuſatione reſpondit, De Amalech adduxerūt ea. Pepercit enim populus melioribus ouibus & armētis, vt immolarentur dño Deo tuo, reliqua verò occidimus. Vide (quæſo te) ſuperbā excuſationē. Primū, nō ait, De Amalech adduxi ea, Peperci melioribus, vt immolarē, &c. ſed à ſe peccatū abiicit in populum, dicens perſona tertia, adduxerunt, pepercit populus. Deinde etiam
D laudē excuſatio iſta videtur poſtulare pro reprehēſione, cū pietatē prętēdit, dicēs, Vt immolarētur dño. Et cū iterū à Samuēle acrius obiurgaretur dicente, Quare ergo nō audiſti Ibidem.
vocem Dñi, ſed verſus ad prædā es, & feciſti malum in oculis Domini? Ille perfricta fronte excuſationem excuſationi adiecit, Imò (inquiens) audiui vocē domini, & ambulaui in via per quam miſit me dominus, & adduxi Agar regem Amalech viuum. Tulit autem de præda populus oues & boues, primitias eorum quæ cæſa ſunt, vt immolet Domino Deo ſuo in Galgalis. Nunquid hic audit, Peccaui Domino?

Se enim dicit obediſſe Domino,& per viã bonam ambulaſ- E
ſe : populo verò imponit,q̃ adducta ſit præda, & hoc ipſum
quantum valet excuſans, quòd ad immolandum eſſet ad-
ducta. Verſu quinto,Et non communicabo cum electis eo-
rum. Poteſt accipi,electis,in genere maſculino : vt ſit ſenſus,
Non habebo ſocietatẽ,neq; cum iis qui inter operarios ini-
quitatis ſunt primi. Melius tamen accipitur in genere neu-
tro,quomodo in Elucidatione à nobis expoſitũ eſt,cui cõſo
nat quod ex Hebræo vertit Hieronymus, Neque comedam
in deliciis eorũ.Et Felix,Nec comedã ex iocundis eorũ. Ver
ſu ſeptimo, Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis F
eorũ.Beneplacita impiorũ, quid melius intelligimus, quàm
vitia atq; peccata,in quibus illi eligũt permanere & requie-
ſcere?Eſt ergo ſenſus,Adhuc oratio mea eſt,& erit in eorum
malitiis:vel potius in malitias,cõtra vitia & peccata eorum:
ſiue pro malitiis eorũ,videlicet vt ipſi ab illis conuertantur,
donec tempus eſt,& ego illis nunquã coinquiner. Atq; huic
expoſitioni conſonat, quod ex Hebræo vertit Hieronymus,
Quia adhuc oratio mea ꝓ malitiis eorũ:itẽ & quod Chal.
habet paraphraſis,Adhuc oratio mea ordinata eſt cõtra ma
litias eorũ.Alij ſic intelligunt,Ego orabo pro eis, dum ipſi G
manebunt in ſuis vitiis,quæ ſunt eis beneplacita. Cui ſenſui
videtur fauere quod vertit Felix, Adhuc oratio mea inter
mala eorũ. Verſu eodẽ, Abſorpti ſunt,iuncti petræ iudices
eorum.Clarior eſſet intelligentia ſi ab hac parte verſus no-
nus inchoaretur, vt ſimul cum principio verſus ſequẽtis cõ-
poneret verſum octauũ:ac deinde ſecunda pars verſus octa-
ui cum principio noni componeret verſum nonum,ad eum
modũ quo nos in Elucidatione diſtinximus : vt aliqua fieret
per talem diſtinctionẽ commodiorem alleuiatio difficulta-
tis, quæ eſt in his verbis non modica. Huius autẽ verſus in- H
telligentiã prolixè indicauimus in Elucidatione, per iudices
intelligendo principes & capita errantiũ:id eſt,duces,magi-
ſtros,& quomodocunq; auctores errorũ,non obediẽtes ve-
ritati,ſed potius repugnantes ei, & contradicentes. Hi enim
impiorũ principes iuncti petræ Chriſto,abſorpti ſunt, con-
ſumpti ſunt,iudiciũ ſuum acceperunt:& illis interfectis Dei
iudicio,audierunt ſimplices prius ſeducti per principes illos
verba Dei,quoniã potuerunt ſupple,verba Dei,id eſt,poten
tia & præualida fuerũt.Sic enim in præſenti loco,potuerũt,
acci

A accipi debet, vt valeat potētia fuerunt, præualida fuerūt. Ex Hebræo Hieronymus legit, Audiēt verba mea, quoniā decora ſunt. Felix, Iocunda: alij, Suauia, vel dulcia. Quidā Hebræorum expoſitores interpretātur hunc locum de peccato Moyſi & Aaron iuxta petram. Ipſi enim iuncti petræ, id eſt, prope petrā, vel iuxta petram poſiti, ſublati ſunt, & abſorpti ſunt, quatenus hoc ibi promeruerūt, vt morte interirēt vterque ante ingreſſum terræ promiſſionis: ac deinde audierunt verba domini, quoniam potētia fuerūt ad educendū aquam de petra. Verùm huic ſenſui non bene conſonant neq; præ-
B cedētia neq; ſequētia. Neq; ſatis videtur, quorſum huc pertineat eius rei facere mentionem, maximè cùm mox ſubdatur, Sicut craſſitudo terræ, &c. Quod non videtur vllo modo cum præcedentibus cohærere. Verſu nono, Sicut craſſitudo terræ erupta eſt ſuper terram, diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum. Hunc verſum clarius aliquanto ſic legit ex Hebræo Hieronymus, Sicut agricola cùm ſcindit terram, ſic diſſipata ſunt oſſa noſtra in ore inferni: & Felix, Velut ſcindens & findens terram, diſperſa ſunt oſſa noſtra ſecus foueā, vel in ore inferni. Quod in Elucidatione ſatis lucidè expoſi-
C tum eſt. Illud autē, Secus infernum, exponi poteſt, iuxta ſepulchrum: quoniā videlicet iuxta ſepulchri foueam interfectorum martyrū cadauera proiiciebantur, & oſſa diſpergebãtur inhumata iacētia. Pro quo facit quod vertit Felix, Secus foueam. Solet enim nonnunquā per foueam intelligi ſepulchrū. Vel intellige, Sic diſſipata ſunt oſſa noſtra, vires noſtræ ita confractæ ſunt, in tāta nos adduxerūt diſcrimina, vt viſi nobis fuerimus eſſe in portis inferni, & inferno iā proximi: quemadmodū de homine proximè morituro dicimus, quòd eſt prope ſepulchrum, vel prope infernū, aut quòd al-
D terum pedē habeat in ſepulchro, vel in cymba Charontis.

Verſu vltimo, Cadent in retiaculo eius peccatores. Quāquam nihil præceſſit ſecundum numerū ſingularē, quod videatur ei poſſe referre, eo quòd præcedentia omnia per numerum puralē ſint dicta, poteſt tamen referre ipſum caput impiorū diabolum, aut ſimul totū corpus diaboli. Ipſum enim ſe ſeducit, & in laqueos trahit, dū ſeducti mali ſeducūt alios, quemadmodum Paulus dicit, errantes & in errorē mit- 2. Tim. 3
tētes, quomodo per contrarium corpus CHRISTI ſe à laqueis ludet eximere, dū qui audit (iuxta illud Apocalypſis) Apoc. 22
dicit,

dicit, Veni, & vnuſquiſq; per Deũ liberatus, rationẽ ſalutis E
habet proximorũ ſuorũ. Vel ſingulare accipe pro plurali, In
retiaculo eius, id eſt, eorum, quẽadmodum in Græco habe-
tur, αὐτῶν. Intelligi etiã poſſet, in retiaculo impietatis, cuius
in fine verſus præcedẽtis fit mentio. Illud quoq;, in retiacu-
lo, diuerſum ſenſum patitur. Nã ſi ablatiuus pro accuſatiuo
ponitur in retiaculo, ꝓ in retiaculũ, quomodo habet lectio
Romana: ſenſus eſt, In rete diaboli vel impiorũ, vel impieta-
tis cadẽt peccatores. Si verò, in retiaculo valeat, per retiacu-
lum, ſenſus eſt, Per retiaculũ cadent in mortem, & præcipites
corruẽt in infernũ. Quomodo autẽ iuſtorũ cõgregatio ſin- F
gulariter ſit, donec tranſeat, id quod in fine pſalmi dicitur,
docet nos Chriſtus Dominus huius beatæ ſocietatis caput
Ioan.15 & princeps, cum ſuis ait Apoſtolis, Non vos me elegiſtis, ſed
ego vos elegi, & poſui vos, vt eatis & fructũ afferatis, & fru-
ctus veſter maneat. Et infrà, Si de mundo fuiſſetis, mundus
quod ſuũ erat diligeret: quia verò de mũdo nõ eſtis, ſed ego
elegi vos de mũdo, propterea ódit vos mũdus. Ac rurſum ad
Ioan.17 patrẽ loquẽs, ait, Ego pro eis rogo, non pro mũdo rogo, ſed
pro his quos dediſti mihi, quia tui ſunt. Ego dedi eis ſermo-
nẽ tuum, & mundus eos odio habuit, quia non ſunt de mũ- G
do, ſicut & ego non ſum de mũdo. Vides quomodo ſunt ſin-
gulariter ſancti, donec tranſeant. Tranſitus autẽ hic idẽ eſt,
Ioan.13 de quo apud Ioannẽ ſcribitur: Ante diẽ feſtũ Paſchæ, ſciens
IESVS quia venit hora eius, vt trãſeat ex hoc mũdo ad pa-
trẽ, &c. trãſitus videlicet per corporis mortẽ, à vita tẽporali
ad æternã, ab exilio ad patriã, à valle lacrymarũ ad paradi-
ſum æterni gaudij, à corruptione ad incorruptionẽ, à morta-
litate ad immortalitatẽ, deniq; à morte ad vitã ſempiternã.
De particula quoq; Donec, hic notãda ſunt quæ diximus in H
verſum ſecundum Pſal. 109. Nam poſt hunc tranſitum, tunc
Matth.25 vel maximè ſingulariter erunt iuſti, tanquam oues ſeparatæ
ab hœdis, ſicut dilecti pueri in cubili parentis ſegregati à
maleficis vinctis in ſempiterno carcere, deniq; ſicut perpe-
tuò beati à perpetuò miſeris. Atq; ita quidẽ in perſona to-
tius Eccleſiæ, ſiue totius cõgregationis iuſtorum, exponitur
hæc particula: quẽadmodũ in Pſalmo illo videtur loqui. Si
autẽ in hoc verſiculo accipere voluerimus ipſum caput no-
ſtrũ, in ſua tantũ perſona loquens, & orationem corporis ſi-
niens, admodũ ſuauẽ habebit hæc clauſula intelligentiam,

nimi

A nimirum hanc, O cæleſtis pater, ego filius tuus, totius caput Eccleſiæ (quę hactenus ad te clamauit) ſum quaſi ſingularis, quaſi ſolitarius, & vnicus tuus filius, donec ex hoc mundo ad te tranſeam, donec ad te redeam, vnde egreſſus fueram. Tunc enim nequaquam ſingularis ero, non amplius ſolitarius, Pſal.140
non vltrà vnicus filius tuus: ſed aſcendens in altum, ca- Ephe.4
ptiuam ducam captiuitatem, multos filios tibi adducam in Hebr.2
ſalutem & gloriam, eróq; extũc quaſi primogenitus in mul Rom.8
tis fratribus, qui antè fueram quaſi ſolitarius.

CENTESIMIQVADRAGESIMIPRI-MI PSALMI ARGVMENTVM.

B *EX TITVLO palàm eſt, Dauid prophetam pſalmum iſtũ, poſt conſummatam Saulis aduerſus ſe iram, in fuga ceciniſſe, ſuam miſeriam & animi anguſtiam, partim ex grauiſſima aduerſantium perſecutione, partim ex amicorum omnium atque notorum derelictione, domino commendando, atque ab eo (poſtquam humanitus nullum erat) ſupernum poſcendo auxilium. Veruntamen quia Dauid figura erat Chriſti, totus iſte Pſalmus commodè admodũ Chriſto Domino peculiariter aptari poteſt. Ipſe enim in grauiſſima perſecutione Iudæorũ poſitus, ita vt ab omnibus amicis, notis, Apoſtolis* C *atque diſcipulis derelinqueretur, ad patrem clamauit, ab ipſo ſalutem depoſcens, in cuius etiam manus ſpiritum ſuum moriens commendauit, à quo orauit de carcere inferni ſaluari, & à corpore mortis expediri, ad ſatisfaciendum expectationi iuſtorum, qui ante eius reſurrectionem in ſuam quam expectabant retributionẽ pertingere abſque illo non poterant. Iterum autem, ſicut Pſalmus iſte Chriſto Domino peculiariter aptari poteſt, ita cuilibet fideli (qui membrum eſt eius) formam præbet ad Deum orandi in afflictionibus & perſecutionibus, cum humanum ſibi vel deeſſe, vel ſufficiens non adeſſe conſpexerit auxilium. Nos Elucidationem ita moderati ſumus, vt faci-* 1 *Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad dominũ deprecatus ſum.*
D *le, ſiue Chriſto capiti, ſiue fidelibus membris eius, ab attento animo æquè valeat aptari.*

CENTESIMIQVADRAGESIMIPRI-MI PSALMI ELVCIDATIO.

VOCEM orationis meæ ad Dominum leuaui, & ex cordis affectu ad illum direxi clamorem deprecationis meæ, qui ſolus ab omni malo & periculo me poſſit ſaluum facere. 2 Ante conſpectum eius penitus mihiipſi diffidens effundo, veluti ex pleno affectu cũ ſyncera fiducia, orationẽ meam
2 *Effundo in conſpectu eius orationem meam.*

**& tribula*
tionē meam
ante ipſum
pronuntio.
3 *In deficiē*
do ex me
ſpiritū meū:
& tu cogno
uiſti ſemi-
tas meas.
4 *In via*
hac qua am
bulabam,
abſcōderūt
laqueum
mihi.
5 *Cōſidera-*
bam ad de-
xteram, &
videbam:
* *non erat*
qui cogno-
ſceret me.
6 *Perijt fu*
ga à me:
* *& nō eſt*
qui requi-
rat animam
meam.
7 *Clamaui*
ad te Do-
mine:
* *dixi, Tu*
es ſpes mea:
* *portio*
mea in ter-
ra viuētiū.
8 *Intende*
ad depreca-
tionē meā:

meam:*tribulationem omnem quam patior, ſiue corporis,
ſiue animi, manifeſtam facio ante præſentiam illius, & illi
anguſtias meas omnes propono, vtpote quē ſcio mihi de tri
bulatione & poſſe & velle dare auxilium. 3 Cum deficeret
in me ſpiritus meus, & præ nimia anguſtia vix vltrà intra
me poſſet contineri, cogeretúrq; velut excedere è corpore,
ego ſemper ad te clamabam, & tribulationem omnem tibi
aperiebā: neq; enim alius eſt cui rectius mea omnia poſſim
aut debeam cōmittere, quādoquidem tu cognouiſſi omnes
vias meas, quibus ambulaui coram te corde perfecto & bo-
na volūtate, & omnis ratio vitæ meæ nulli melius eſt quàm
tibi cognita. 4 Iuxta viam iſtam veritatis atq; iuſtitiæ per
quam ambulaui, inſidias poſuerunt mihi aduerſarij mei cu
piētes me in mortem ſiue animę ſiue corporis præcipitare,
propter iuſtitiam quam tenui, ad mortē vſq; me perſequen
tes. 5 Illis autem ſic inſidiantibus, aſpiciebā ex omni parte,
ſi ex hominibus nullum mihi adueniret adiutorium, & at-
tendebam ſi nemo adeſſet à dextris, paratus ferre auxi-
lium mihi inimicorum inſidiis circundato, & diligēter at-
tendebam, ad modum eius qui ardenter expectat liberato-
rem: * verùm neminem omnino conſpexi, neminé inueni,
ex omnibus notis, cognatis & amicis, qui me agnoſceret: ſic
vt pro mea liberatione quicquam auderet agere, aut ferre
tribulato auxilium: imò qui erant noti & proximi mei ſibi
timentes, fugerunt à me, reliquerunt me, atque etiam abne
gauerūt. 6 Quòd ſi meipſum fuga ſaluare voluiſſem, non
erat quò, aut ad quem cōfugerem, vbi ab hoſtibus meis ſal-
uari poſſem: *omnes me reliquerūt, neq; eſt ex notis & ami-
cis quiſquā, qui animam meam requirat ad ſaluandū eam,
cui cordi ſit ſaluare vitā meam: ſed in manibus hoſtiū abſq;
vlla requiſitione me dimiſerūt, neq; pro mea innocētia pro-
pter timorē humanū, vel loqui vel agere ſunt auſi. 7 Cum
ergo viderē apud homines nuſquā mihi eſſe auxiliū, nullam
eſſe ſpē liberationis meæ ab hominibus, leuaui ad te domi-
ne vocē meā deprecatoriā:* tibíq; dixi in cōfeſſione oratio-
nis meæ, Spes mea in te omnis eſt, vtpote quē ſcio & potētiſ-
ſimū vt valeas, & optimū vt velis ſalutem dare animæ meæ:
*tu quoq; pars es & hæreditas mea omnis, quā expecto poſ-
ſidere, & qua ſpero frui in cęleſti illa patria ſemper ac beatè
viuentium. 8 Proinde, obſecro te, ô ſpes & hæreditas mea

tu

vt intétũ te exhibeas ad orationem meam, qua te deprecor
pro ſalute mea, exaudiáſq; deprecantem: *quoniam afflixe- *quia humiliatus ſum nimis.
runt & anguſtiauerunt me valde inimici mei, ita vt ex mea
virtute, niſi tu adiuues, non videam quomodo illorum ma-
nus effugiam. 9 Tu me libera, qui ſolus potes, ab iis qui me 9 Libera me à perſequentibus me:
ad mortem vſq; inſatiabili odio perſequuntur: *iam enim
tempus eſt vt feſtines, quoniam valde inualuerunt in me, &
ſæuierunt contra me, & penè præualuiſſe videntur mihi: li-
bera (inquã) vt in manibus illorum non pereat anima mea, * quia confortati ſunt ſuper me.
ſed in manibus tuis cuſtodita ſaluetur. 10 Educ domine,
ad laudem & confeſſionem nominis tui, animam meam de
cuſtodia & obſidione qua me obſident inimici mei, perdere 10 Educ de cuſtodia animam meã, ad cõfitendum nomini tuo:
quærentes eam, vt ſaluam educas liberatione tua: *Item &
de cuſtodia ſiue carcere inferni & mortis libera animã meã,
ne per fraudes atq; inſidias aduerſantium vnquam illuc in-
grediar. * Inſuper & de cuſtodia carnis huius mortalis, in
qua vt in carcere multis pleno miſeriis ſpiritus inhabitat,
educas illum, cũ tibi placitum fuerit. Inquieta eſt enim ani- * me expectant iuſti, donec retribuas mihi.
ma mea, donec veniat ad te: *me expectant iuſti omnes, qui
priores ad te ingreſſi ſũt, cũ expectatione & deſiderio mul-
to, donec à te accipiam retributionem fœlicitatis meæ, vehe-
menter cupientes impleri numerũ fratrum ſuorum, facturi Lucæ 15
feſtum magnum & gaudium ſuper ſaluatione mea, qui gau-
dium habent etiam ſuper peccatore pœnitentiam agente.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumquadrageſimumprimum.

VERSV primo, Voce mea ad Dominũ clamaui. Præmittitur huic pſalmo titulus, Intellectus Dauid, cum eſſet in ſpelunca, oratio. Qui titulus indicat extremã illam anguſtiam in qua erat Dauid, cum cogeretur in ſpelũcis ſeſe occultare, occaſionem dediſſe Dauidi, hunc Pſalmum per orationis modum componẽdi. Non tamẽ ob hoc neceſſe eſt, totum Pſalmũ principaliter de illa anguſtia tẽporali profugi Dauidis exponi, queãdmodum poſt Pſalmi tertij annotationes diximus: ſed veriſimile eſt, præcipuã intelligentiã Chriſto accommodandã eſſe, vt de ſuæ paſſionis anguſtia ad patrem pro liberatione & reſuſcitatione clamãti. Tituli enim huiuſmodi, non tã materiam, quàm occaſionem Pſalmi plerunq; exprimunt: quemadmodum illo in loco plenius proliuiuſq; per plura exempla deduximus. Optimè itaq; hic Pſal

mus conueniet Chriſto Domino, de extrema illa anguſtia, E
in qua erat,cũ iam eſſet traditus in manus hoſtiũ,cum illum
Pſalm.21 vituli multi circundediſſent, & tauri pingues obſediſſent,ad
patrem,totam ſuæ ſalutis anchorã, exclamantẽ,illíq; ſuum
ſpiritum lamentabiliter cõmendantem. Quomodo autem
in Pſal.3.diximus, quod ſecundum literam ad temporalem
anguſtiam Dauidis in illa perſecutione (cuius ſit mentio in
titulo) poſiti,poſſet etiã referri, ſic & de hoc dicendum erit.
Magis tamen vtiliter ad vnũquemq; iuſtũ paſſionibus Chri-
ſti configuratũ,in grauibus anguſtiis poſitum,ſecundũ ſpiri- F
tualem expoſitionem accommodabitur. Et præcipuè ex hoc
mundo abſcedẽtibus in Dei gratia cõueniet: quemadmodũ
ſanctum hominem Dei, beatum Franciſcũ, in ſuprema vitæ
hora,iamiam Deo redditurũ omnibus virtutibus bene fra-
grantem ſpiritũ legimus,totum eum à capite ad calcem vſq;
perlegiſſe, atq; ita voce vltima dicentem, Educ de cuſtodia
animam meam ad confitendũ nomini tuo, me expectãt iuſti
donec retribuas mihi,beatã animam in patris ſinũ exhalaſ-
ſe. Applicando itaq; pſalmum hũc Chriſto,principiũ in cru-
ce pendenti rectè cõpetit. Illic enim voce ſua ad Dominum G
clamauit, voce ſua ad patrẽ deprecatus eſt,effudit in cõſpe-
ctu eius orationẽ ſuam,& tribulationem ſuam annuntiauit,
deficiẽte ex eo ſpiritu ſuo:quãdo(vt ex Euangeliis diſcimus)
Matth. 27 in cruce pendens exclamauit: Deus meus, Deus meus,quare
Ibidem. me dereliquiſti? Quando tandẽ cũ clamore valido exclamãs,
Pater in manus tuas commendo ſpiritũ meum:beatam po-
Hebr. 5 ſuit animã: quãdo (vt Apoſtolus ait) preces ſupplicationéſq;
ad eum qui poſſet ſe ſaluũ facere à morte,cum clamore va-
lido & lacrymis obtulit. Atque ita defectio illa ſpiritus ex
ipſo (de qua in verſu tertio) intelligitur emigratio animæ à H
corpore. Defecit enim in mortis articulo ex eo ſpiritus eius.
Verùm ſi ad vnũ quẽlibet de anguſtia corporali aut ſpiritua
li clamantẽ referamus intelligentiam, per defectionẽ illam,
non aliud quàm grauis anguſtia & nimia anxietas accipie-
tur. Iuxta enim vulgatam loquendi cõſuetudinem dicimus,
in nobis vel ex nobis deficere ſpiritũ, aut à nobis abſcedere,
nos ſpiritu priuari,ſiue deſtitui,cũ in rem arduã,perplexam,
aut penè deſperatam inciderimus,vnde ſpes nobis nõ videa-
tur emergendi. Atque in hanc ſententiam vertit Hierony-
mus, Quum anxius fuerit in me ſpiritus meus: & Felix, Dum

me

A mœrore operietur in me ſpiritus meus, vel dũ anxietate inuoluetur. Verſu quinto, Reſpiciebam ad dexterã,& videbam. Ex ſcripturarum conſuetudine,à dextris eſſe dicimus, quaſi ad auxilium paratũ aſſiſtere:vt Pſalm.xv. Prouidebam dominũ in cóſpectu meo ſemper,quoniã à dextris eſt mihi, ne commouear. Et Pſalmo CVII. Qui aſtitit à dextris pauperis,vt ſaluam faceret à perſequentibus animã meam.Cum ergo hic dicit in anguſtia poſitus, ſe reſpexiſſe ad dexteram, ſignificat ad auxiliũ ſe reſpexiſſe, an nullus ferret ſuppetias, nemo ſubueniret iniuſtè oppreſſo,innocenti,annon alicunde
B ueniret ſic vallato ſubſidiũ. Et quod iterum addit, Et videbam, ſignificat diligenter,& quaſi cum obſeruatione attendebam: quemadmodum ſolent in graui metu poſiti attentiſſima obſeruatione ad auxilium aſpicere, annon alicunde quicquam adueniat.Quo tamen loquendi modo,non intelligamus Chriſtũ anxiè quæſiſſe auxiliũ. An enim putamus, Matth. 26
quia non poterat ille rogare patrẽ, & dediſſet ei plus quàm duodecim legiones angelorũ, ſiue in præſidiũ, ſiue in ſubſidium.Non ergo iſta dicit,quaſi anxiè quærẽs auxiliũ, & inuenire nõ potens,ſed ad ſignificandum hoc loquendi modo
C ſuam extremã derelictionem & deſtitutionẽ:quando relicto eo(vt ſcriptũ eſt in Euangeliis) omnes fugerũt, & nemo pro Ibidem.
illo iam tradito vel verbo vel opere quicquã auderet agere. Quidam ſic exponunt,Conſiderabã ad dexterã,& videbam, ſupplentes,ad ſiniſtram,id eſt ad omnem partẽ direxi aciem oculorum meorum,& nulla ex parte apparuit qui cognoſceret me. Verùm quod priori loco diximus, videtur potius. Quod autem in verſu ſequenti dicitur,Periit fuga à me,tantundem valet atq;, Non patebat mihi effugiũ,non erat quò fugerem,nullus erat relictus effugiendi locus,dum ita eram
D vndiquaq; circũcinctus hoſtibus, omni ex parte tẽtus atque vallatus anguſtiis,vt neſcirem quò me verterem. A Chriſto verò peculiariter fuga in paſſione periit,nõ quia non potuiſſet effugere, ſed quia iam hora venerat & poteſtas tenebrarum,quando à patre decretũ fuerat, vt non effugeret:& quo Lucæ 22
modo decretũ fuit,ita & ille adimplere cũcta voluit:quemadmodum in alio Pſalmo dicitur, Traditus ſum,& nõ egrediebar, videlicet quoniam nolebam egredi, eo quòd patris Pſalm.87
eſſet voluntas,vt impleretur eorũ,qui me obſederunt,malitia.Requirere quoq; animã longè aliter hic accipitur,quàm

in aliquot ſcripturæ locis ſignificat quærere animam. Ani- E
mam enim quærere,plerunq; ſignificat quærere ad perditio
nem,vel ad interitum:velut Exod.IIII.Mortui ſunt omnes
qui quærebant animam Moyſi:id eſt,qui quærebant interfi-
cere. Et 1.Reg.xx.conqueritur Saul de filio ſuo Ionathã,
quòd quærat patris animam.Et in Pſalmo 39. Confundan-
tur, & reuereantur omnes, qui quærunt animam meam, vt
Pſalm. 62 auferant eam.Et iterum,Ipſi verò in vanum quæſierunt ani-
Matth. 2 mam meam. Et apud Matthæum Angelus Ioſeph alloqui-
tur,dicens,Vade in terram Iſraël:defuncti ſunt qui quęrebãt
animam pueri.Requirere autem animam,hoc loco per con F
trarium intelligitur,ad ſeruãdum, quomodo dicitur paſtor
ouem perditam quærere ſiue requirere,vt perditã inueniat,
ac ſeruet ne pereat. Verſu decimo,Educ de cuſtodia animã
meam. Cum verſum iſtum vt à Chriſto prolatũ accipimus,
intelligere licet cuſtodiã ſiue carcerẽ immortalis corporis,
vel cuſtodiam ſiue obſidionem inimicorum perſequẽtium:
vel cuſtodiam ſiue carcerem inferni aut limbi. Primo mo-
do hic eſt ſenſus,Educ pater cęleſtis animam meam de cor-
pore iſto pleno doloribus , & agoniæ grauiſſimæ finem im-
pone,iube exire ſpiritum meum , & in manus tuas euolare. G
Pſalm.15 Secundo modo hic eſt ſenſus,Libera Domine animã meam
de iſta obſidione,qua obſident me diligẽtiſſimè hoſtes mei,
vt non illorũ in manibus me derelinquas , tanquam vnum è
mortuis ceciderunt gladio:ſed tertia die reſuſcitatum, fac il
lorum manus euadere. Tertio modo hanc habes ſententiã:
Libera Domine animam meam de cuſtodia limbi, vbi tan-
quam in carcere vincti cuſtodiuntur ,& à gloria detinentur
electi:non derelinquas animam meam in inferno, ſed viſita
tis captiuis, fac etiam in corpus redire, & ad te vnà cum illo
aſſumi in gloriam.Illud quoque quod adiungitur,Ad cõfi- H
tendum nomini tuo, expone , vel vt ego liberatus confitear
nomini tuo,vel vt iuſti de mea liberatione confiteantur tuo
nomini. Quanquam in idem hæc duo cõueniunt,quoniam
quidem cõfeſſio fideliũ eadẽ & Chriſti eſt:atq; econtrario,
quæ Chriſti, & mẽbrorũ eius.Vltima quoq; clauſula Pſal-
mi,Me expectant iuſti,donec retribuas mihi : de Chriſto ſic
exponitur,O pater,feſtina me educere de corpore mortis,de
Hebr. 2 obſidione inimicorũ,de cuſtodia inferni. Nam iuſti omnes
meam præſtolantur liberationem & ſalutem,vt pote nõ po-
tentes

A ctentes ſine me cõſummari, me præſtolantur, vt auctorem &
cauſam ſalutis ſuæ, abſq; quo diu expectatam & multum de
ſideratam ſalutem non poſſint conſequi, & per quem ſciant
ſe illam accepturos, ſimúlq; mecum in beatam requiem in-
greſſuros ante conſpectum tuum. Me expectant, donec mihi
retribuas, quoniam ſciunt non prius ſe accepturos ſuam re-
tributionem, niſi vbi ego meam accepero. Ego nanq; vt pri-
mogenitus in multis fratribus, vt primogenitus mortuorũ, Rom. 9
& primitiæ dormientium, primam debeo beatæ remunera- Apoc. 1
tionis hæreditatem accipere: ac deinde per me vt primoge- 1. Cor. 15
B nitum & cõſubſtantialem, illi vt adoptiui, ſuam ſinguli ſunt
accepturi gloriam. Si verò ad fidelem quenq; Pſalmus appli
cetur, habes in Elucidatione multiplicem intelligentiam.

CENTESIMIQVADRAGESIMI SECVNDI PSALMI ARGVMENTVM.

*QVOD hactenus in Pſalmis illis, qui pœnitentiales nominan-
tur, notauimus, idem in hoc quoque eius appellationis ſecun-
dum ordinem nouiſſimo, quàm apertiſſimè cernitur.
C Alucctu enim graui incipit, & in ſecuro gaudio finit, vt in illo ma-
nifeſtè videre liceat, quod in alio Pſalmo legimus: Quoniam ſecun-* Pſal. 93
*dum multitudinem dolorum conſolationes Dei lætificant animas iu-
ſtorum: & quod Paulus Apoſtolus ait, Quoniam ſicut abundant* 2. Cor. 1
*paſſiones Chriſti in nobis, ſic & per Chriſtum abundat conſolatio
noſtra. Itaque preſſus graui mole tentationum ſeruus Dei, qui cu-
pit retinere iuſtitiam, ad dominum clamat pro exauditione: quam
vt impetret, ſuæ iuſtitiæ parum fidens, diſtrictum iuſtitiæ iudicium
non audet ſuſcipere, conſcius infirmitatis & miſeriæ ſuæ, ſed miſeri-
D cordiam magis exoptat: quam vt obtineat, mala quæ ab inimicis pa-
titur, ſollicitè diligentérq; commemorat, & in ſolitæ miſerationis pri-
ſtinorum temporum opera mentis oculis intendit. Ex quorum conſi-
deratione, verſu ſexto, ſpem erigens, concepta fiducia, manus fiden-
ter expandit, & celerem poſtulat ſuccurſum, iamiam deficiens, priuſ-
quam in perditionem deſcendat per peccati conſenſum: vocem miſe-
rationis diuinæ audiri intra ſe depoſcit, viam quoque vitæ ſibi mon-
ſtrari, & in omnibus quæ ſunt ſalutaria ſpiritu ductore regi atque
deduci. In cuius auxilio pleniſſimè fidens, verſibus duobus vltimis
quaſi ſecurus de victoria & ſalute, omnes inimicos ſuos fugandos
atque etiam perdendos audacter denuntiat.*

CENTESIMIQVADRAGESIMI SECVNDI PSALMI ELVCIDATIO.

E

*1 Domine exaudi orationẽ meã, auribus percipe obſecrationẽ meã: * in veritate tua exaudi me, ĩ tua iuſtitia.*
*2 Et nõ intres in iudiciũ cum ſeruo tuo: *quia nõ iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.*
3 Quia perſequutus eſt inimicus animã meã, humiliauit in terra vitam meam.
*4 Collocauit me in obſcuris, ſicut mortuos ſeculi: *& anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus, in me turbatũ eſt cor meũ.*

DOMINE Deus, orationem quam fundo ante
conſpectum tuum benignus exaudi, & aures
tuas(vt humanũ aliquid loquar)fac intendas
deprecationi meæ, benignúmq; illi auditum
præbe:*ſecundum veritatem promiſſionum
tuarũ,ſecũdum æquitatẽ iuſtitiæ tuæ,exaudi me, tibi corde
humili ſupplicãtem. Exigit enim hoc tua veritas & iuſtitiæ F
æquitas,vt iuxta promiſſum pœnitenti peccatori miſericor-
diam non deneges.Neque enim iuſtitiæ eſt, neque veritatis
tuæ,promiſſum denegare poſtulanti humiliter. 2 Neque
verò me,Deus piiſſime,adducere velis in diſtrictum tuum iu
dicium,vt ſecundũ diſtrictionẽ ſeueræ iuſtitiæ tuæ mihi re-
tribuas,ſed ad thronum miſericordiæ tuæ confugio,& miſe
ricorditer mecũ agi cupio. * Nam ſecundũ diſtrictionem &
ſeueritatẽ iuſtitiæ tuæ,ſepoſita miſericordia,vix quiſquã vi-
uentiũ ſuper terrã,iuſtus per omnia ante conſpectum tuum
comperietur, qui nõ vlla vnquam macula peccati vel fuerit G
vel ſit coinquinatus.Neque quiſquam ſoli iuſtitiæ,non præ-
ſuppoſita miſericordia,innitẽs,ſe poterit iuſtũ comprobare
ante diſtrictũ eiuſmodi iudiciũ tuũ. Quãto minus ego pec-
cator miſerabilis,qui multorũ malorum mihi ſum cõſcius,
tui audebo iudicij diſtrictionem prouocare, vel expectare?
3 Ecce enim perſequuti ſunt me ad mortẽ aduerſarij,& per
dere quæſierunt animã meã,eam in mortẽ præcipitare quę
rentes:& reuera vitam animæ meæ valde afflixerũt,depreſſe
runt,& contriuerunt vſque ad terram, in interitum penè &
infernum. 4 Conſtituerunt me & habitare fecerunt in ob H
ſcuritatibus,tenebris& horroribus internis,tentationũ mul
titudine & grauitate conſcientiam velut obtenebrantes,&
ſpiritus lumen obnubilãtes, ad eum modũ quo peccatores
huius mũdi,qui in perfectis & perpetuis degunt obſcuritati
bus.*Vel ſicut eos qui olim mortui ſunt,qui iam in tenebris
degunt:*vel ſicut eos qui in hoc mundo morti addicti ſunt,
quos tenebroſi ſeruant carceres:*ſpiritus autem meus intra
me factus eſt timore anxius,ſibi metuens,ne fortè obſcurita
tibus eiuſmodi inuolutus pereat in mortem, & huiuſmodi

A metu turbata ſit intra me anima mea. 5 Cum verò ita me
conturbarent cogitationes meæ, non deſperabã tamen, ſed
in memoriam reduxi ſecula præterita, quæ ab initio mundi
fluxerunt, & cõſideraui diligenter ad omnia opera tua, quæ
feciſti in tẽporibus & generationibus præteritis, quomodo
ſemper humilibus & pœnitentibus propitius miſerator, im-
piis verò ſeuerus vltor extiteris: *& in iis quæ fecerunt ma-
nus tuæ, quæ tu feciſti in omnipotentia tua, diligentẽ appo-
ſui cõſiderationem. 6 Ex his verò ſpe miſericordiæ tuæ &
liberationis meæ concepta, expandere cœpi fiducialiter bra-
B chia ad te Deum meum, qui me poſſis à morte & ab omni
malo facere ſaluum: *anima mea tibi eſt, ad te ſitit, te deſi-
derat, & modo quodam præ ariditate tibi eſt aperta, aquis
gratiæ & cõſolationis tuæ percupiens humectari atq; refo-
cillari: quomodo terra arida & ſicca, non habens aquæ hu-
morẽ, præ ſiti & ariditate fiſſa, aperitur, ſititq; & anhelat ad
pluuiæ irrigationem, vt potetur & humectetur ab ea. 7 Fe-
ſtina Domine ad ſeruum tuum, ne tardes amplius: ſed exau
di me quantocyus, & velociter præſta auxilium: * iam enim
in proximo eſt vt deficiat ſpiritus meus, longa & graui ni-
C miũ inimicorũ prauitate confractus, niſi præſentiſſimum ad
ſit tuum mihi auxilium: nec video quemadmodum ex me
ipſo vltrà valeam tantæ malitiæ reſiſtere, cum penè nihil re-
manſerit in me viriũ. 8 Nequaquam vltrà differas ad me
conuertere benignum aſpectum tuum, neq; exaudire diſtu-
leris orationẽ meam: *alioqui etiam ſi vel modicum adhuc
auerteris aſpectũ tuum, iam ſimilis ero iis qui in lacũ mor-
tis & inferni demerſi ſunt, & vnus ero de numero illorum,
eritq; cum illis portio & manſio mea. 9 Mane diluculo, in
ſerenitate & tranquillitate interiori, per tuum aduentum in
D anima mea immiſſa, te poſt noctem tribulationis exoriente
ad viſitationẽ & conſolationem in ſpiritu meo, atq; etiam
matutino tempore cum ad te attentius orauero, tunc quæſo
fac me audire vocem miſerationis, fac vt à me audiatur vox
tuæ conſolationis, fac vt ſentiam intra me dulcorem adue-
nientis miſericordiæ tuæ: *Ecce enim ſpem meam omnem
& fiduciã plenam in te repoſui. 10 Demonſtra mihi viam
bonam, per quam ambulare debeã coram te, vt placeam ti
bi: & inſtrue me, ac dirige per viam præceptorum tuorum:
*quoniam ad te Deus leuaui pauperculam, & cæcutientem

5 *Memor fui dierũ antiquorũ, meditatus in omnibus operibus tuis:*
* *in factis manuũ tuarum meditabar.*
6 *Expandi manus meas ad te: *anima mea ſicut terra ſine aqua tibi.*
7 *Velociter exaudi me Domine:*
* *defecit ſpiritus meus.*
8 *Nõ auertas faciem tuam à me:*
* *& ſimilis ero deſcendentibus in lacum.*
9 *Auditã fac mihi mane miſericordiã tuã:*
* *quia in te ſperaui.*
10 *Notam fac mihi viam in qua ambulem:*
* *quia ad*

te leuaui animā meā.

*11 Eripe me de inimicis meis: * Domine ad te confugi: * doce me facere voluntatem tuam: * quia deus meus es tu.*

*12 Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: * propter nomē tuum Domine viuificabis me in æquitate tua.*

*13 Educes de tribulatione animam meā: * & in miſericordia diſperdes omnes inimicos meos.*

*14 Et perdes omnes qui tribulant animā meam: * quoniam ſeruus tuus ego ſum.*

animam meam, vt à te lumen accipiat & eruditionem atq; E
ducatum bonum. 11 Libera me Domine ab aduerſariis &
perſequutoribus meis, qui malum quærunt animæ meæ, vt
non præualeant mihi :* tu es ô Domine tutiſſimū meū refugium,ad quem in omnibus obuenientibus mihi periculis fiducialiter confugio,tanquā ad patrem Dominū & patronum meum,& à quo ſecuritatem ſemper expecto:*proinde tu me doce interno tuo magiſterio,& ſpiritus tui illuminatione ſalutari, obſeruare præcepta tua,& in omnibus tuæ ſanctiſſimæ voluntati fieri obedientē:* tu enim es Dominus meus & Deus meus,cui me parére in omnibus æquiſſi- F
mū eſt,quíq; ſolus me potes de omnibus quæ veritatis ſunt
edocere. 12 Sanctus tuus ſpiritus,qui eſt ipſa eſſentialis bonitas, à quo omnis bonitas in omnibus per cōmunicationē procedit ac deriuatur, ipſe mihi dux erit(vti poſtulo & confido) præſtabítq; ducatum,lumine gratiæ ſuæ & directione ſua ſancta,per viam rectam & bonam,per viā pręceptorum tuorum : * propter gloriam magni nominis tui, & propter temetipſum, non propter mea Deus merita,viuifico ſpiritu tuo vitam dabis animæ meæ, & in ea vita in finem vſq; ſer-
uabis,propter iuſtitiam & fidelitatem tuam. 13 Liberam ac G
ſaluam facies animam meam de omnibus tribulationibus & anguſtiis ſuis, quibus premitur ab aduerſantibus :* & propter miſericordiam tuam, cùm tibi placuerit oculis tuę miſericordiæ meam afflictionem reſpicere,diſperdes, diſſi-
pabis,fugabíſq; omnes qui mihi quærebant mala. 14 Et in
perditionem atq; damnationem mittes, per ſeueram vltionem iuſtitiæ tuæ,omnes qui nunc tribulant & affligunt ſpiritum meū:*quoniam ſeruus tuus ego ſum, bona volūtate tibi deſiderans ſeruire:& tu viciſſim meus es Dominus, qui
me ſeruū tuū & nunc in hoc tempore cōſolationibus deſti- H
tui non patieris,& in venturo ſeculo vnà cum omnibus ſanctis tuis plena ſatietate lætificabis in ſecula ſeculorū. Amē.

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumquadrageſimumſecundum.

VERSV quarto, Sicut mortuos ſeculi. Per mortuos ſeculi poſſunt intelligi peccatores huius mundi, iuxta quod in Elucidatione expreſſimus. Aut intelligi poſſunt mortui à ſeculo,qui olim in præteritis generationibus quaſi à ſeculo & mundi initio ſunt mortui, quorum non eſt vlla

A amplius memoria. Et huic ſenſui conſonat beati Hierony-
mi ex Hebræo verſio, quæ habet, Mortuos antiquos, id eſt,
olim mortuos. Aut per ſeculum intelligatur infelix illud
damnatorum habitaculum, locus inferni, in quo omnes qui
mortui ſunt, ad vitam non reſurgent amplius. Vel mortuos
ſeculi accipe eos qui ſecundum iudicium huius mūdi con-
demnati in obſcuris locis ſeruantur ad mortē. Verſu octa
uo, Et aſſimilabor deſcendentibus in lacum. Noua videtur
eloquutio, & noua admodum coniūctionis copulatiuæ ac-
B ceptio, cùm ita dicitur, Non auertas faciem tuam à me, &
ſimilis ero deſcendentibus in lacum. Ad intelligentiā enim
& ſermonis claritatem aptius dicēdum videretur, Alioquin
ſimilis ero: aut ita, Si enim auertas adhuc faciē tuam à me,
ſimilis ero deſcendentibus in lacum. Et ad hanc ſententiam
accipi debet propoſita enuntiatio. Similis acceptio coniun-
ctionis, &, inuenitur Pſal. 27. cum verſu primo dicitur, Ad te
Domine clamabo, Deus meus ne ſileas à me, nequando ta-
ceas à me, & aſſimilabor deſcendentibus in lacum. Aliquan
do verò eadē coniunctio pro cauſali ponitur, vt Pſal. 59. Da
nobis auxilium de tribulatione, & vana ſalus hominis: hoc
C eſt, quia vana ſalus hominis: quo ferè modo etiā hîc poteſt
accipi, in hunc ſenſum, Non auertas, &c. nam ſi adhuc auer
teris, aſſimilabor ego, vel ſine te ego aſſimilabor, &c. Verſu
nono, Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, id eſt,
fac vt à me audiatur, fac me audire, fac me percipere ac per
ſentire intra me miſericordiam tuam. Et poteſt auditus ac-
cipi ſpecialiter, ſed ſpiritualiter, vt poſtulet homo afflictus
vocē Diuinæ conſolationis & miſerationis Dei interius lo-
quentis, auribus ſpiritualibus exaudire: iuxta illud, Audiā Pſalm. 33
quid loquatur in me Dn̄s Deus, quoniā loquetur pacē in ple
D bem ſuā. Poſtulat enim vt dicatur ſibi à Dn̄o, Dimiſſa ſunt
tibi peccata tua, Vade in pace, Fides tua te ſaluā fecit, Dimiſ
ſus es ab infirmitate tua, Fiat tibi ſicut petiſti, & alia huiuſ-
modi Diuinæ cōſolationis verba: quę ſicut olim in carne lo
quutus legitur Chriſtus Dn̄s, peccatorū dimiſſor, & infirmi
tatū curator, ita etiā nūc in cordibus pœnitētiū & humiliū
loquitur per ſingulos dies. Aut generaliter accipi poterit au
dire, pro percipere vel cognoſcere vel intelligere, quēadmo
dū frequēter, &, videri ſolet accipi: ſicq; poſtulat afflictus, co
gnoſcere, ſentire, experiri, & percipere Dei miſericordiā, quā

omnibus rebus anteponit. Verſu duodecimò, Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Per terram rectam faciliori intelligentia accipe viam rectam & bonam, eo quòd ſuper terram ſit via quam calcat & ambulat homo. Vnde Pſalterium Romanum pro terra recta habet viam rectam. Tametſi poſſet & ad Eccleſiam ſanctam, potiſſimum triumphantem, congruè referri: quæ terra eſt, propter æternitatis ſtabilitatem, recta verò propter perfectam iuſtitiam, quoniam nihil eſt in ea coinquinatum, curuum aut tortuoſum, ſed omnia in rectitudine ſunt ſtabilita.

Apoc. 21

CENTESIMI QVADRAGESIMITERTII PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVM *hunc David compoſuiſſe videtur, recogitans plurimas ſibi à Domino Deo conceſſas victorias. Et licet ex titulo vtcunque videri poßit, compoſitum eſſe ante tempus regni ipſius David, eo quòd inſcriptionem habeat aduerſus Goliath, magis tamen apparet ex Pſalmi verbis, tempore regni fuiſſe decantatum, in rememorationem priorum victoriarum: inter quas quia omnium prima, atque adeò præcipua fuiſſet gigantis illius Goliath proſtratio, idcirco non immeritò titulum ab ipſo ſortitur particularem, cùm tamen ſimul contra omnes aduerſarios dirigatur. Itaque ſtatim in ipſo Pſalmi initio, Diuino muneri non ſibipſi aſcribit omnem victoriam, eúmque ſuſceptorem, protectorem & ſaluatorem agnoſcit, per quem populos ſibi agnoſcit factos eſſe, fierique & permanere ſubiectos. Vbi obiter Dei magnificentiam conſiderans, & hominis vilitatem, admiratur tantam Dei erga genus humanum dignationem: móxque relicta admiratione, verſu ſexto, orationem dirigit contra aduerſarios ſuos, & de manibus alienigenarum & hominum peccatorum poſtulat liberari, qui ad agendum malè exercitam habent dexteram, pro gratiarum actione canticum nouum liberatori promittens. Poſt quæ, verſu decimotertio, hominum peccatorum in hoc mundo proſperitatem, in qua plerunque florere conſpiciuntur, enarrat: primùm in prolis fœcunditate, deinde in diuitiarum copia & multitudine gregum, in omnimoda tranquillitate & ſecuritate, in qua degere videntur huius ſeculi potentes, in quibus mundus fœlicitatem ſitam malè iudicat: contra quos vltimo Pſalmi hemiſtichio ſententiam fideliſſimam omnino atque veriſſimam pronunciat, in Deo ſolo aſtruens ſitam eſſe veræ beatitudinis fœlicitatem.*

CENTE

CENTESIMIQVADRAGESI-
MITERTII PSALMI
ELVCIDATIO.

SIT BENEDICTVS, ſit laudatus & glorifi-
catus Dñs Deus meus, qui me docet pugna-
re & præliari aduerſum hoſtes meos, qui mi-
hi manus roborat & digitos aptat ad dimi-
candum aduerſum illos, ad reſiſtendũ iis qui
me quærunt interficere, dans mihi virtutem & agilitatem,
vt me defendere valeam ab inimicis meis, eóſque in fugam
[c]onuertere. Quo enim modo doceri ſolent tyrunculi ad præli-
andum corporaliter, quomodo videlicet manibus gladium
ſiue haſtam geſtare, eiſque vti debeant, quomodo item digi
tos debeant verſare, agilitérq; mouere, iuxta ictum aduer-
ſarij ferientis, ſic per omnia exactiſſimè & ſollicitè Deus
ſuos pugnatores inſtituit, vt prælia Domini aduerſus tam
[v]iſibiles quàm inuiſibiles hoſtes valeant præliari. 2 Ipſe
eſt à quo omnis mihi procedit miſeratio, ipſe meum eſt tu-
tiſſimum refugium, ad quem in omnibus mihi obuenienti-
bus periculis confugio, in quo vt in arce munitiſſima ſecu-
[r]us ſemper exiſto: * ipſe eſt defenſor meus, qui me ſuſcepit
in defenſionem contra omnes me oppugnantes, & libera-
tor meus, de omnibus periculis ſaluum me facturus in vitã
æternam. 3 Protector meus eſt, & in ipſo ſalutis meæ ſum
mam ſpémq; omnem conſtitui: * ipſe eſt qui ſua diuina mi-
hi aſſiſtente virtute, populos ſubiicit ditioni meæ, cuius vir-
tute barbaras ſubigo nationes per circuitũ. 4 Conſiderans
verò tam beneficam erga nos homines magnificentiã tuã,
obſtupeſco Deus, & admirans optimo iure clamito, Magne
Deus, quæ eſt humana natura, & quid in vniuerſo hominum
[i]n genere eſt, ob quod tam peculiari & familiari dignatione
teipſum ſic nobis exhibes? cur tam familiariter manifeſtas
homini teipſum, & tantis illi beneficiis innoteſcere tibi com
placuit? * & quid ſumus nos filij hominũ, homines de homi
nibus, de mortalibus mortales geniti, caro de carne, puluis
de puluere, ꝙ tam ſingulari dignatione tua tanti nos facias,
tãq; digniter teipſum exhibeas nobis mortalibus? 5 Ecce
enim homo vanitati ſubiectus eſt atq; aſſimilatus, & quaſi va
nitas quædã eſt omnis homo ſuper terrã viués: q ad modicũ
quidẽ apparet, mox aũt abſcedit, & in puluerẽ redit, quaſi flos
agri,

1 Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.

*2 Miſericordia mea & refugiũ meũ: * ſuſceptor me⁹ & liberator meus.*

*3 Protector meus, & in ipſo ſperaui: * qui ſubdit populũ meũ ſub me.*

*4 Domine quid eſt homo quia innotuiſti ei? * aut fili⁹ hominis, quia reputas eũ?*

Pſalm.38

Pſalm.102

5 Homo vanitati ſimilis fact⁹ eſt:

** dies ei⁹ ſicut vmbra prætereunt.*

*6 Domine inclina cælos tuos & deſcende, *tãge montes & fumigabunt.*

*7 Fulgura coruſcationẽ & diſſipabis eos: *emitte ſagittas tuas, & conturbabis eos.*

*8 Emitte manũ tuam de alto: * eripe me & libera me de aquis multis, *& de manu filiorum alienorum.*

*9 Quorum os locutum eſt vanitatem: * & dextera eorũ dextera iniquitatis.*

agri,perinde acſi nõ fuerit: * dies temporis & anni duratio-
nis vitæ ipſius breues ſunt , & pauci admodum,& citò nimis
pertranſeunt:ad eum modum quo vmbra pertrãſit, nullam
habens durationis ſubſiſtẽtiam , quæ poſtquã ablata fuerit,
ſic eſt quaſi nunquam fuerit. 6 Sed deſino mirari, & admi-
rationis huius abyſſum relinquens ad ſolitũ tuum depoſcẽ-
dum auxiliũ animi incẽtionem cõuerto.Tu domine qui cæli
es inhabitator,ſolita tua miſeratione deſcende de ſublimi
ſolio,vt venias mihi in auxiliũ,& modo quodam cælos tuos
ſic inclina,vt ad me deſcẽdas in terris aduerſum inimicos di-
micãtẽ, mecũq; prælieris cõtra illos:*& veni in terrore tuo
cõtra inimicos meos,mõtes cõtingẽs in ira tua,ad oſtẽſionẽ
terribilis præſentiæ tuæ:& mõtes ipſi,te iubente, ad mani-
ſtandũ præſentiã iræ tuæ , velut ignes ardentes fumũ dabũt:
* itẽ ſuperbos ſeculi principes,qui ſe veluti montes eleuant
ſuper populum tange per vltionem iuſtitiæ tuæ : & ipſi præ
ira,furore & inſania , veluti fumum ſpirabunt, & quaſi ignẽ
voment. 7 Fulmina fulmina tua,id eſt, fulminando emitte
fulmina ſiue fulgura tua , ad oſtenſionem terribilis præſen-
tiæ tuæ:& ipſi cum conſpexerint te pro me deſuper pugnan-
tem,in fugam vertentur confuſi , & huc illúcque diffugient:
* cũ fulmina illa tua quaſi ſagittas terribiliter emiſeris,con-
turbabuntur vehemẽtiſſimè , & diſſoluẽtur corda eorũ præ
timore. 8 Extende manum tuam de excelſo cælorũ habi-
taculo in quo inhabitas , & brachiũ omnipotentiæ tuæ fac
manifeſtum in terra : *eripe me de populis multis & multi-
tudine aduerſantium, qui in modum aquarum magnarũ &
vehementium me quærunt opprimere & ſuffocare animam
meam:* aut de multis & magnis periculis, in quibus infixus
ſum,& penè immerſus: * de manu(inquã)& poteſtate alie-
nigenarum,hominum idololatrarum, qui te non nouerunt,
& nomẽ tuum inuocare neſcierunt, nõ tui , ſed idolorũ cul-
tores : propter quod filij ſunt alieni. De manu etiã prauorũ
dæmonũ & aliorũ peruerſorum, qui omnes à te ſunt alieni,
me libera, vt non mihi vnquam præualeant. 9 Qui alieni
filij per os ſuum loquũtur quæ falſa ſunt,quæ vana, quæ in-
utilia , quæ noxia , quæ veritatis & virtutis ſunt loqui ne-
ſcientes: * & dextera eorum nonniſi ad iniquitatem potens
eſt,& malitiã omnimodã perpetrandã.Sunt enim viri fortes
atque potentes ad faciendum malè, impotentes autẽ ad be-
ne

agendũ: & in ſumma,quidquid meditantur,ſiue ore,ſiue
opere,ac multo magis etiã cogitatione, vanitas eſt atq; ma-
litia:propter quod eripi poſtulo de manibus illorũ. 10 Et
cum tu mihi liberationem iuxta votum præſtiteris, ego tibi *
pro gratiarũ actione,in cordis mei lætitia, canticum nouita
tis & iucunditatis decãtabo : * & pſalmos canã tibi in pſal-
terio decẽ chordarum , inſtrumento ad laudem & gratiarũ
actionem accommodatiſſimo. 11 Siquidẽ tu es cuius mu-
nere & auxilio victoria & ſalus cõtingit non ſolum in infi-
mæ ſortis hominibus, verũ etiã in potentiſſimis principibus
terræ & regibus,magis quàm ex armorũ potentia. In mani-
bus enim tuis ſalus eſt atque victoria,& cui volueris das ea:
*tu es qui me Dauid ſeruum tuũ redemiſti de omnibus pe-
riculis,anguſtiis & neceſſitatibus meis , & in hanc vſq; horã
ſaluũ cuſtodiſti,ſpecialiter ab illo peſſimo & omnibus agmi
nibus Iſrael formidabili gladio Goliæ,atq; etiã Saulis mihi
etiã moleſtiſſimo. 12 Et quomodo hactenus ſemper me
cuſtodiſti,ita precor vt perpetuus fias mihi protector,vt de
poteſtate hominũ prauorum qui à te ſunt alieni, ſemper me
ſaluũ facias,neq; illos vnquã dominari mihi aut præualere
permittas:q filij alieni nihil niſi vana, falſa & praua loquun
tur,eſtq; eorũ dextera ad omne malũ facilis & valida , ſicut
ad omne bonum tarda & impotẽs:potẽtes ſunt ad malè fa-
ciendũ, bene autẽ facere neſciunt. 13 Qui filij alieni,homi
nes mũdani & peccatores , in omni tẽporali proſperitate a-
bundantes atq; florẽtes,filios habẽt pulchros atq; decoros , in
adoleſcẽtia ſua creſcẽtes,& augmentũ tã quantitatis quàm
roboris continuũ ſumentes,ad modum nouellarum planta
tionum,tenellos atq; delicatos, & omnibus delitiis copioſè
paſtos atque impinguatos. 14 Filias habent multo ornatu
& habitu decẽter cõpoſitas & coaptatas,corporiſq; proceri
tate & coloris viuacitate atq; omni externa pulchritudine
veluti pictas,ita vt ſtatuæ magis artificioſiſſimè pictæ, quàm
homines naturaliter progenitæ videri poſſint: * & ſup hæc,
variis monilibus,torquibus,annulis,zonis, aliiſque pretioſis *
eiuſmodi ornamentis ita ſunt circumpoſitæ,ita ſunt circun-
datæ,illis hincinde ex omni parte dependẽtibus,vt quaſi tẽ-
pla videre te putes,aut in tẽplis ſtatuas , quæ ſolent ad hunc
modũ pretioſis donariis,& exquiſita arte fabrefactis, pluri-
mum adornari. 15 Neque verò prole tantùm ſunt fœcun-
di,

*10 Deꝰ canticũ nouum cãtabo tibi. * & in pſalterio decachordo pſallam tibi.*

*11 Qui das ſalutem regibus: * & qui redemiſti Dauid ſeruum tuũ de gladio maligno.*

12 Eripe me, & erue me de manu filiorum alienorum, quorũ os loquutum eſt vanitatẽ, & dextera eorũ, dextera iniquitatis.

13 Quorum filij ſicut nouellæ plantationes in iuuẽtute ſua.

*14 Filiæ eorũ cõpoſitæ: * circumornatæ, vt ſimilitudo tẽpli.*

15 Prõptuaria eorum plena:

** eructantia ex hoc in illud.*

16 Oues eorum fœtoſæ, abundantes in egreſſibus ſuis:

** boues eorũ craſſæ.*

17 Non eſt ruina maceriæ, neque tranſitus:

**neque clamor in plateis eorum.*

1.Tim.3

18 Beatum dixerũt populum cui hæc ſunt:

** beatus populus, cuius Dominus Deus eius.*

di,verũetiã diuitiis & omnibus temporariis rebus abundan- B
tes,arcas,cellaria penaria,& repoſitoria omnia, omnibus re-
bus neceſſariis plena habentes:* tam vtiq; copioſè, vt diuer-
ſorum generum & cibos & potus,& alia humanis vſibus ne-
ceſſaria, abũdè & diuiter valeant ſubminiſtrare , vt quaſi de
genere vno in aliud genus,de vna ſpecie in aliam,præ nimia
plenitudine eructent effundántq; largiter. 16 Oues ſuas ha-
bẽt admodũ fœcundas,abũdãtes in partubus ſuis,& in mul-
to numero parientes agniculos, vnde augmentantur greges
illorũ:* boues habent pinguiſſimos,& velut pinguedine o-
nuſtos,ſiue ad faciendũ opera craſſos , fortes, atq; robuſtos. F
17 Et cùm tanta ipſi vbique commoda percipiant , nihil vel
minimũ damni patiuntur,neque quicquam ſentiunt aduer-
ſum,ita vt neq; maceria illis corruat,neq; quiſquam illis vel
maceriã circũ agros aut vineas diruat,ad faciendũ ſibi trãſ-
itũ per agros aut vineas eorum,eo quòd reuereãtur omnes
potẽtiã & diuitias illorũ,propter quod nec in minimo quiſ-
quam illis nocere audet:* neque vlla vox mali rumoris aut
vllius tumultus auditur in plateis eorum,aut circũ locũ ha-
bitationis eorũ:ſed in ſumma degunt tranquillitate, ſecuri-
tate & gloria:neq; quiſquã vel hiſcere præſumit aduerſum G
illos,neq; niſi proſpera audiunt & læta. 18 Huiuſmodi po-
pulũ cui hæc adſunt temporaria,dicunt ſeculi homines (in
quibus non eſt ſcientia Dei)beatum,& in his ipſi beatitudi-
nem ſummámq; felicitatẽ conſtituunt, errantes,& in errorẽ
mittentes:* verùm nequaquã ita res habet,neq; hac in par-
te ego cum illis ſentio:verùm iuxta meã ſententiã & ſecun-
dum veritatem,beatus eſt populus ille,qui eſt cultor domi-
ni Dei ſui , & cuius viciſſim protector atq; ſaluator eſt Do-
minus , qui ipſum agnoſcit & habet Deum ſuum , qui illum
colit,& qui illum habet adiutorem ac protectorem ſuum. H

ANNOTATIONES IN PSALmum centeſimumquadrageſimumtertium.

VERSV tertio , Qui ſubdit populũ meũ ſub me.Quidam libri habẽt ſubdis,ſed cõmodior eſt perſona tertia,& magis cum præcedentibus conuenit, atque ita habent exemplaria emẽdatiora. Qui ſubdit populũ meum ſub me. Ideo autem Dauid aſſerit dominum ſibi ſubdere populum ſuum,quia ex ipſius volũtate,electione & virtute,regnũ obtinuerat ſuper Iſrael & Iuda, & ſuper plurimas per circuitu-

na

tiones. Generaliter etiã intelligi poteſt hoc de omnibus regibus, quatenus per ipſum (vt à Sapiente dicitur) reges regnant, quatenus ipſe rex primus eſt, à quo omne regnum & omnis poteſtas, quemadmodũ Paulus ait, Non eſt poteſtas, niſi à Deo. Quæ autẽ ſunt, à Deo ordinatæ ſunt. Itaq; ſic generaliter loquẽdo, verum eſt, Deum omnem populum ſuo principi ſubdere. Eſt tamen indubitatũ, ſpeciale aliquid voluiſſe Dauidem. Agnoſcens enim paruitatẽ ſuam & progeniem humilem, agnoſcebat impoſſibile hoc eſſe, vt ſua aut ſuorũ virtute ad tam glorioſum regij culminis faſtigiũ conſcendiſſet, niſi ſingulari Dei electione atq; promotione eò fuiſſet ſubuectus, quomodo ſecũdi libri Regum capi. 7. poſt ſuſceptum regnum ſtabile, legimus eum in cordis humilitate proteſtantẽ, quando poſt auditos ſermones Nathan ingreſſus eſt, & ſedit corã domino, dixítq;, Quis ego ſum domine Deus, & quæ domus mea, quia adduxiſti me hucuſq;? Sed & hoc parum viſum eſt in conſpectu tuo, domine Deus, niſi loquereris etiam de domo ſerui tui in longinquum. Si cui verò hunc Pſalmũ ſpiritualiter pronũtiare corã Deo libuerit, ꝓ victoriis ſibi freqũter de immani Goliath (id eſt, aduerſario diabolo, mũdo etiã & propria carne) reportatis ex Dei auxilio, poterit ille per populũ hunc intelligere cogitationes omnes & affectiones, & vniuerſas operationes, quæ multæ valde ſunt in homine, & ſunt quaſi populus, & quoddã vulgus ex ſeſe tumultuoſũ atq; ſeditioſum, plenũq; murmure & rebellione: quem ſanè populũ, niſi auxilietur gratia Dei, nũquã tibi ſubdere poteris. Nã hic erat popul9 ille quẽ etiã vas electionis expaueſcebat, cũ velut territus nimio ei9 impetu, exclamaret, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? quaſi dicat, O me miſerũ, & quantum ex me infelicem, niſi aduerſus ſeditioſam turbam quæ intra meã hanc carnem inhabitat, contingat mihi auxiliũ. Cũ verò e veſtigio ſubiũgit, Gratia Dei per IESVM CHRISTVM dominũ noſtrũ, quid hoc eſt aliud, quàm, Tu meũ populum ſubdes ſub me, tuæ gratiæ auxilio tumultuoſam hanc turbã compeſcere & ſubigere valebo? Impij verò qui Dei neſciunt auxilium, vel qui in ſuis propriis fidunt viribus, hunc populum nunquam ſibi habebunt ſubditum. Eſt enim hoc inter iuſtos & impios diſcrimen, quòd boni hunc populum ſibi habent ſubiectum, quòd ſuis dominantur paſſionibus, &

Prouer. 8

Rom. 13

Rom. 7

& affectibus prauis imperāt,eos ſub rationis conſtringentes E
imperio:in malis verò ecōtrario populus iſte dominatur, ſi-
biq; ſceptrū vſurpat, rectā Dei inſtitutionē & naturæ ordinē
peruertens. Verſu quinto, Homo vanitati ſimilis factus eſt.
Pſalm.38 In alio Pſalmo dicitur,nō ſolū quòd vanitati ſit aſſimilatus,
verùm quò ipſa ſit vanitas,imò vanitas vniuerſa:Verūtamen
(inquit) vniuerſa vanitas,omnis homo viuēs:quod quomo-
do intelligēdū ſit,ſuo loco plenius declaratū eſt.De inclina-
tione autē cælorū,quæ in ſexto verſu ponitur,mētio etiā ſit
Pſalmo 17.vbi hoc vt præteritū enūtiatur, quod hîc per mo
dū deprecatoriū poſtulatur.Inclinauit (inquit) cælos,& de- F
ſcendit,& caligo ſub pedibus eius.Rurſum de montiū cōta
ctu & fumigatione,Pſal.103.dicitur,Qui reſpicit terrā,& fa-
cit eā tremere,qui tāgit montes & fumigant. Quæ iterū ſe-
quūtur,verſibus ſeptimo & octauo,per modū deprecatoriū,
eadē Pſalmo ſuprà citato 17.per modū indicatiuū vt præte-
rita enuntiantur,his verbis, Miſit ſagittas ſuas, & diſſipauit
eos:fulgura multiplicauit,& cōturbauit eos. Miſit de ſum-
mo,& accepit me,& aſſumpſit me de aquis multis,& eripuit
me de inimicis meis fortiſſimis,&c. Verſu nono, Dextera
eorū,dextera iniquitatis.Per dexterā, ſolet in ſcripturis non G
rarò ſignificari virtus ſiue potentia ad agendum vel operan
dum aliquid. Vnde in Pſalmis frequēter dextera domini &
Pſalm.117 brachiū domini,pro virtute Dei ponitur,vt, Dextera domi
Pſalm.43 ni fecit virtutem,dextera domini exaltauit me. Et iterum,
Nō enim in arcu meo ſperabo,& gladius meus nō ſaluabit
me,ſed dextera tua & brachiū tuū. Ac rurſum, In brachio
virtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos. Sic & impiorum dexte
ra vel brachiū intelligitur ipſa eorum poteſtas, potentia &
virtus,ſiue per ſe,ſiue per ſuos,quod voluerint operādi. Vn-
de in Pſalmo 9. orat iuſtus conteri brachium peccatoris & H
maligni. Habent ergo & impij dexteram, non ſunt abſque
brachio impij, & non rarò præualidū videtur brachiū illo-
rū:ſed dextera iniquitatis eſt,non dextera iuſtitiæ,quoniam
Rom.13 totam ſuam poteſtatem atq; fortitudinem impendūt iniu-
ſtitiæ.Iuſtorum autem dextera,eſt dextera æquitatis & iuſti-
tiæ, quoniam in ea iuſtitiæ ſeruiunt, ad defenſionem bono-
rum,vindictam autē malorum. Verſu duodecimo & deci-
motertio, De gladio maligno eripe me. Et erue me de ma-
nu filiorum alienorum,&c. Secundum hanc diſtinctionem

vulgò legimus iuxta vſum Gallicani Pſalterij, vt particula
illa Eripe me, iũgatur cũ præcedẽti, de gladio maligno. Ve-
rũ multo videretur diſtinctio aptior, ſi in caput verſus ſequẽ-
tis ſeiungeretur: illud autẽ de gladio maligno, cõnecteretur
ſtatim pręcedentibus, hoc modo. Qui das ſalutẽ regibus, qui
redemiſti Dauid ſeruũ tuũ de gladio maligno: ac deinde di-
uiſim, Eripe me, & erue me de manu filiorũ alienorũ, &c. quã
diſtinctionẽ habet Pſalteriũ Romanũ, habent item manife-
ſtiſſime Græca, Hebæa, atq; Chaldæa exemplaria. Inſuper
& ſenſus eſt multò cõuenientior. Illũ autẽ gladiũ malignũ,
cuius ſpecialiter facit mentionẽ, intellige gladiũ Saulis, qui
illi inſigniter fuit moleſtus, & nimiũ diu: vel gladiũ Goliæ,
qui terribilis fuerat omnibus agminibus Iſraël. Cui mani-
feſtè fauet quod habet Paraph. Chal. Liberaſti Dauid ſer-
uum tuũ à gladio prauo Goliæ. Propter quod nos in Elucida
tione diſtinctionẽ Pſalterij Romani ſequuti ſumus, maximè
cũ nõ in vocabulo vllo, ſed in ſola diſtinctione ſit differentia.
Neq; rarò hoc occurrit, vt finis verſus pręcedẽtis debeat re-
ferri ad caput ſequẽtis. Verſu decimotertio, Quorũ filij ſi-
cut nouellæ plantationes. Nos hæc & quæ ſequũtur omnia,
exponimus de tẽporali fœlicitate & abũdãtia impiorũ, qua
illos ſuo occulto iudicio Deus patitur in hoc mundo gloria
ri, quibus nõ eſt ſpes futuræ ſalutis. Alij tamẽ ſanctis & iuſtis
malũt applicare, eo quòd nõ pauci iuſtorũ non ſolũ in ſpiri-
tualibus, verumetiã in tẽporalibus acceperint rerũ omnium
abundantiã, quemadmodũ Abrahã, Iſaac & Iacob, & horum
cõplures ſimiles: neq; pauci eiuſmodi inueniũtur etiam ſub
tẽpore nouæ legis, qui in iuſtitia perſeuerantes, multis etiam
tẽporalibus bonis à Deo donantur. Prior autẽ expoſitio quã
in Elucidatione ponimus, aptius quadrat Græcæ lectioni, &
noſtræ vulgatæ Latinæ, eo quòd vbiq; ſub tertia perſona ſer-
mo fiat, quorũ filij, oues eorum, filiæ eorũ, promptuaria eo-
rum, in plateis eorum, & poſtremò, beatũ dixerunt populũ:
qui ſanè loquendi modus, ſatis indicat, non ad iuſtos, qui lo-
quuntur, ſed ad impios de quibus iuſtus loquitur, pertinere
hæc omnia, vſq; ad vltimã Pſalmi clauſulam, Beatus popu-
lus, &c. quæ eſt vox iuſti cõtradicentis impiorum ſententiæ.
Sic econtrario lectio Hebræa magis fauere videtur poſterio
ri expoſitioni, vt omnia ad perſonam referantur iuſtorum,
eo quòd in Hebræo omnia dicantur ſub prima perſona,

hoc modo,Filij noſtri,filiæ noſtræ,oues noſtræ:in vltimo au E
tem verſu non eſt verbũ tertiæ perſonæ dixerũt,ſed tantum
legitur, Beatus populus cui ſic eſt , vel beatus populus cuius
talia ſunt,vt deinde quod ſequitur,Beatus populus cuius eſt
dñs Deus eius,nõ ſit cõtradictio, ſed quaſi prioris cõplemen
tum.Non enim qui hæc habet,ideo beatus eſt, quia hæc ha
bet, ſed quia eſt dominus Deus eius, in hoc eſt ipſius ſolida
fœlicitas. Et quidem manifeſtum eſt, ſecundum ſententiam
beati Hieronymi in ſua verſione ex Hebræo,totã hanc Pſal
mi partem ad iuſtorum fœlicitatem referri. Sic enim hunc
verſum cũ præcedentibus continuat, Libera me,& erue me F
de manu filiorũ alienorum,&c.vt ſint filij noſtri quaſi plan-
tatio creſcens in adoleſcentia ſua,Filiæ noſtræ,&c. Similiter
intelligere Chaldæum Paraphraſten, ex adiectis aliquot ver
bis fit manifeſtum.Sic enim habet,Quòd filij noſtri ſint ſicut
plantationes dactylorũ in doctrina legis nutriti à iuuentute
ſua,filiæ noſtro ſplẽdidæ & acceptæ ſacerdotibus,qui mini-
ſtrãt in medio tẽpli:quod de filiis alienis nequaquã poteſt in
telligi.Hoc tamẽ ſciendũ eſt,quòd noſtra lectio & interpre-
tatio conuenienter ex Hebræo accipi poteſt,neque obſtabit
quod ita dicitur,filij noſtri, filiæ noſtræ,&c.ſi tantũ accipia- G
mus verſus omnes vſq; ad vltimum , tanquam verba prolata
ab ipſis impiis.Nam in verſu præcedenti præmiſſum eſt,Quo
rũ os loquutũ eſt vanitatẽ,vt ſi quæras, quam vanitatem? ha
beas hîc ad oculum vaniſſimum ſermonem, ſeſe de tempo-
rali ſua fœlicitate iactantium : quo quid vanius poteſt dici?
Tam enim vanum eſt,in huiuſmodi gloriari,ac ſemetipſum
iactitare,quàm eſt illorum duratio momentanea,& minimè
ſtabilis. Et hac conſideratione arbitror eos,qui ex Hebræo
Græcam verſionem fecerunt, vbiq; commutaſſe perſonam,
pro prima ponendo tertiam , vt ambiguitatem tollerent,& H
manifeſtum facerent,de temporali proſperitate impiorum,
non autem iuſtorum , debere omnia intelligi. Verſu de-
cimoſexto , Oues eorum fœtoſæ , abundantes in egreſſibus
ſuis. Egreſſus nos ſumus interpretati partus , vt oues eſſe
abundantes in ſuis egreſſibus, ſit, eas fœcundas eſſe partu-
bus , vt ſcilicet vno quolibet partu multos effundant fœtus,
quo ſic creſcant greges. Nam hac via maximè fit ſpeciei
multiplicatio. Quidam autem putant legendum,In greſſi-
bus ſuis,quod ſi exponatur,in itineribus,ſatis rectè conſentit

A Hebræo, quód habet, in compitis vel in vicis noſtris: ſimiliter & Romanæ lectioni, quæ habet in itineribus: Græcæ autem lectioni non quadrat, quæ habet ἐν ἐξόδοις, quod manifeſtè ſonat, in exitibus vel egreſſibus eorum. Eandem tamen ſententiam cum Hebræo habebis, ſi egreſſus accipias pro greſſibus vel itineribus, eritq; ſenſus, Cum gradientur oues per iter erunt numero plurimæ.

CENTESIMIQVADRAGESIMIQVARTI PSALMI ARGVMENTVM.

B *PSALMVS qui ſequitur, forma eſt fidelibus aptiſſima, qua ſe in Dei laudes excitare, & in eis ſeſe exercitare valeant. In quo multiplex Diuinæ laudis materia exprimitur, nempe magnitudo eius immenſa, infinita potentia, magnifica gloria, ſanctitas glorioſa, opera mirabilia, ſuauitas atque bonitas inæſtimabilis, quam eructant qui eam percipiunt, longanimitas & miſericordia, quæ generalis eſt ſuper vniuerſa opera eius, magnificentia & æternitas regni eius, dominationis perpetua ſtabilitas, veritas quoque Dei in promiſſis, ſanctitas in omnibus operibus, miſeratio in erectione collapſorum & peccatorum iuſtificatione, liberalis omnium viuentium edu-*
C *catio, facilitas exauditionis bonorum, ſaluatio iuſtorum, & impiorum perditio. Pro quibus omnibus, concludens, laudem illi pollicetur ſempiternam, & ad eandem omnem carnem exhortatur: hoc ipſo potenter indicans, laudis illius poſſe quidem facilè reperiri introitum, finem verò nequaquam.*

CENTESIMIQVADRAGESIMI QVARTI PSALMI ELVCIDATIO.

D GLORIFICARE te volo, & magnificè prædicare, ô Deus creator meus, qui es etiam rex & poſſeſſor meus: * & nomen tuum glorioſum laudare, prædicare, atque benedicere volo in ſempiternum.
2 Nolo vllo vnquã tempore ceſſare, neque aliquando fatigari, ſed per dies ſingulos recens ſemper inueniri volo in tuis laudibus, per ſingulos dies ſtatutis horis tibi laudes canam, teq; prędicabo vt potero: * & benedictũ nomen tuũ laudibus efferã in ſempiternũ, donec ab huius vitæ imperfecta laudatione ad perfectiſſimam illam transferar venturi ſeculi, vbi nõ erit à tua laude vlla requies, nulla ceſſatio, neq; per diem, neq; per noctem.

*1 Exaltabo te Deus meus rex: * & benedicã nomini tuo in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.*

*2 Per ſingulos dies benedicam tibi: * & laudabo nomen tuũ in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.*

*3 Magnus dominus, & laudabilis nimis: * & magnitudinis eius non eſt finis.*
*4 Generatio & gn̄atio laudabit opera tua: * & potentiam tuam pronuntiabunt.*
*5 Magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur: * & mirabilia tua narrabunt.*
6 Et virtutẽ terribiliũ tuorum dicent, & magnitudinem tuam narrabunt.
*7 Memoriã abundãtiæ ſuauitatis tuæ eructabunt: * & iuſtitia tua exultabunt.*
*8 Miſerator & miſericors dominus: * patiens, & multum miſericors.*

3 Et eſt mihi quidem te laudare volenti laudis copioſiſſi- E
ma materia. Nam magnus omnino ſuper omnes tu es domi
ne, tam ſecundũ ſubſtantiæ naturam, quàm ſecundũ præcel-
lentiam mirabiliũ operum tuorum: & iuxta tuæ magnitudi
nis præcellentiam, es ſuper omnes etiam laudandus: * & ma-
gnitudo tua finem non habet neque menſuram, infinita eſt,
immenſa eſt, inæſtimabilis & imperueſtigabilis. 4 Gene-
ratio præcedens, & generatio ſubſequens, id eſt, in omnibus
generationibus ſerui & fideles tui, laudibus celebrabunt &
prædicabũt magnifica atq; mirãda opera tua: * & glorioſam F
potentiã virtutis tuæ, quam monſtras in illis, enarrabũt atq;
prædicabunt. 5 Magnificam illam gloriam tuæ ſanctitatis,
tuæ iuſtitiæ & omnimodæ perfectionis (qua in teipſo ſanctus
es, ſimul etiã ſanctificãs omnia) fideli confeſſione apertè cõ-
fitebuntur: * & mirabilia quæ tu facis nequaquam tacebunt,
ſed per os ſuũ eloquentur ea, & prædicabũt palam omnibus.
6 Fortitudinem mirabilium atq; ſtupendorum operũ tuo-
rum proloquentur, & tuam illam infinitam magnitudinem
enuntiabũt: tibi quidem ad laudem & gratiarum actionem,
poſteris verò & filiis ſuis ad eruditionẽ & fidelem inſtructio- G
nem, ſibiinuicem quoq; ad mutuam exhortationẽ & conſo-
lationem. 7 Ipſi tanquam pleni & velut ſatiati tuæ ſummæ
bonitatis copioſiſſimis beneficiis, eloquentur quam ſenſe-
runt abundantiam bonitatis atq; ſuauitatis tuæ, quã ſenſiſ-
ſe meminerunt, quámq; in ſe ſunt optimè experti, quo ſic &
tibi dignas gratiarũ actiones perſoluant, & itẽ proximos ad
eiuſdẽ deſideriũ accendant: * & in iuſtitia, veritate atq; fide-
litate tua, quam præſtas ſeruis tuis, magnificè lætabuntur &
exultabunt, nõ fruſtrati ſpe & expectatione ſua. 8 Si requi-
ris, quæ ſit hæc abundantia bonitatis eius, quæq; hæc ſit erga
ſeruos eius fidelitas, ecce dominus ipſe eſt miſericors natu- H
ra, & miſereri ſciens, ſempérq; miſericordiã præſtare ſolitus
ab initio: * longanimis & patiens, nõ ſtatim oſtendens iram,
neq; exercens vindictam, ſed patienter expectãs peccatores,
vt conuertantur ad pœnitentiam: & ſicut ad iram longus ac
tardus eſt, ita eſt econuerſo multum miſericors, ad miſeren-
dum ſemper promptiſſimus, quacunq; hora conuerterit ſe
quis ab iniuſtitia ſua, quantumuis etiam fuerit illa magna.

Nequaquã moroſus, durus, intractabilis, aut difficilis eſt
Dñs, ſed benignus eſt, bonus, dulcis, mitis, atq; ſuauis, neque
id quidẽ cum perſonarum acceptione, quibuſdã tantũ, aliis
autẽ non, ſed ſine diſcretione aut perſonæ reſpectu, omnino
erga oẽs qui requirunt bonitatẽ eius: *& miſericordia eius
nõ particularis eſt, vt ad pauculos aliquot tantũ ſe extẽdat,
ſed effunditur tanquam generaliſſima & vniuerſaliſſima ſu-
per omnia opera quæ fecit ipſe. Eſt enim terra plena miſeri-
cordia eius, & miſeretur omniũ quæ fecit, eſtq; miſericordia
eius ſuper omnẽ carnẽ. Omnia ſiquidẽ opera quæ fecit De⁹,
miſerationes Dei ſuſcipiũt, & veluti in ſe perſentiũt. 10 Pro
inde cũ nulla creatura expers ſit miſerationis tuæ, iuſtũ eſt,
vt tibi dent laudis confeſſionẽ omnia opera tua: id quod fa-
ciunt, dum in ſuæ naturæ ſubſiſtentia, tuã infinitam poten-
tiam, ſapientiam atq; bonitatem demonſtrant: * peculiari-
ter verò ſancti & fideles tui, quos per fidem & ſpiritũ tuum
ſanctificaſti, debent laudem tibi & confeſſionem, vtpote qui
non per ſubſtantiã ſuæ naturæ, verumetiã intellectu & affe-
ctu te laudare debent, atq; etiam ore & opere ſiue vita cõfi-
teri. 11 Gloriam & magnificentiam regni, dominij atque
poteſtatis tuæ proloquẽtur, qua nimirũ tã glorioſè regnas,
ſuper omnia quæ in cælo ſunt & in terris poteſtatẽ obtinens
æternam, non vtiq; ab aliquo communicatã ſiue acceptam,
ſed à temetipſo eam habens æternaliter, rex regũ exiſtens, &
Dominus dominantium: * & potentiam virtutis tuæ admi-
rabilem, cui nemo poteſt reſiſtere, pronuntiabunt. 12 Idq;
facient ad inſtructionem & eruditionem poſterorum ſuo-
rum, vt generationibus poſterioribus ſua cõfeſſione faciant
notam potentiã tuam, & magnificã illam gloriã regni tui:
quemadmodũ & ipſis eſt à te, ſiue à ſuis maioribus, manife-
ſtata. 13 Magne Deus, de tuo regno quid dicam? Ecce enim
regnum eſt nequaquã horarium aut temporarium, ſed ſem-
piternũ, ac per omnia ſemper ſecula æternaliter duraturũ,
neq; temporis plenitudine aliquando defecturũ, vel etiam
imminuendum: * & potentatus dominationis tuæ, qua do-
minaris ſuper omnia, in omnibus generationibus ſine fine
perdurat in ſempiternũ: quæ omnia longè ſunt à regnis hu-
ius ſeculi, quæ tẽporaria ſunt, neq; perdurant niſi ad dies vel
annos modicos, & ſubinde vel deſerũtur omnino, vel tranſ-
ferũtur atq; mutãtur. Regnũ autẽ tuũ ſemper ſtabile manet,

9 *Suauis Dominus vniuerſis: * & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.*
Pſal. 32
Sapien. 11
Eccle. 18
10 *Cõfiteantur tibi domine omnia opera tua: * & ſancti tui benedicant tibi.*
11 *Gloriam regni tui dicẽt: * & potentiã tuam loquentur.*
Apoc. 19
12 *Vt notã faciant filijs hominũ potẽtiã tuã, et gloriã magnificentiæ regni tui.*
13 *Regnum tuũ regnum omnium ſeculorum: * & dominatio tua in omni generatione & generationem.*

14 *Fidelis dominus in omnibus verbis ſuis:*
** & ſanctꝰ in omnibus operibꝰ ſuis.*
15 *Alleuat dominus oẽs qui corruũt:*
** & erigit oẽs eliſos.*
16 *Oculi omniũ in te ſperant domine:*
** & tu das eſcã illorum in tempore opportuno.*
17 *Aperis tu manum tuam:*
** & imples oẽ animal benedictiõe.*
18 *Iuſtus dominus in oĩbus viis ſuis,*
& ſanctus in oĩbus operibus ſuis.
19 *Propè eſt dominus oĩbus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate.*

& indeficiens. 14 Fidelis ac verax eſt Deus in omnibus ver-
bis ſuis,nihil promittẽs quod nõ fideliſſimè adimpleat in tẽ-
pore ſuo,neq; falſum quicquã aut vanũ loquẽs,quod à veri-
tate alienũ ſit:*& ſanctus eſt,immaculatus atq; irreprehẽſi-
bilis in omnibus operibus,ita vt de omnibus operibus quæ-
cunq; operatus eſt ab initio,nemo iure illum poſſit argue-
re,aut vel in vno reprehẽdere,dicens,cur hoc ita feciſti? aut
illud quamobrem ſic non feciſti? 15 Ipſe eſt qui peccatores
in peccata collapſos,quantũ quidẽ ex ſe eſt,vniuerſos à ſuo
lapſu facit reſurgere:*& omnes qui collidẽdo ſe ad offendi-
culum quodlibet,vulnerati ſunt, aut offendendo incuruati,
ſiue collapſi ſunt,ipſe erigit,inq; ſoſpitatem animæ & rectũ
ſtatum reſtituit.Sic(inquam)omnes erigit, & omnes eleuat
lapſos,vt quiſquis reſurrexerit,nonniſi per eum reſurgat,&
nemo omninò reſurgere valeat, niſi eo ſubleuante. Atque
etiam ſimpliciter omnes(quantum quidem ex ſe eſt)ipſe al-
leuat,gratiam eis per quam reſurgere valeãt,& adminicula
ſufficiẽtia præbens, quanquã iacentiũ pertinacia plurimos
in peccatis detineat. 16 Eſt inſuper tam copioſa & vniuer-
ſalis miſericordia atq; bonitas tua,vt omnia animalia & vi-
uentia ex ea pendeãt.Siquidẽ omnium oculi ad te reſpiciũt,
tibi ſunt intenti,tanquã paſtori & nutritori ſuo à te expecta-
tes atq; expetentes pabulum nutritionis ſuæ : *& tu non ſi-
nis ea fruſtrari ſpe & expectatione ſua,ſed pabulũ cõueniens
præbes illis,cuiq; iuxta conditionẽ naturæ quam dediſti ei:
cùm opportunũ fuerit,cùm eſurierint,& nutritione indigue-
rint. 17 Oſtendis tu liberalitatem tuam,& donas liberali-
ter,benignè ac diuiter, quæ ſunt illis neceſſaria : * & reples
omnia animalia beneficiis tuis,iuxta deſideriũ reficis abũdi-
ter,& paſcis diuiter,liberalitérq; ſatias ea.Neq; ſolũ hæc ve-
ra ſunt de corporis pabulo,verumetiã de nutrimẽto animæ,
quod item à te expectant & expetunt omnes ſerui tui, & te
aperiẽte manũ tua de tua liberalitate recipiũt. 18 In omni-
bus actionibus & iudiciis ſuis, quibus agit,diſponit,& opera-
tur omnia,iuſtus eſt & rectus dominus, neq; quicquã eſt ini-
quitatis in eo:& eſt ſanctus atq; irreprehẽſibilis in omnibus
quæ fuerit operatus. 19 Propè eſt in auxiliũ & defenſionẽ,
& ad omnimodis benefaciendũ,omnibus qui ipſum vt verũ
Deum & dominũ inuocant,abſq; ſimulatione in veritate,vt
oportet,de corde puro & conſciẽtia non ficta,quicunq; non

A labiis tantũ,ſed ex cordis affectu ſeriò illũ inuocãt. 20 Eſt-
que eius tanta benignitas atq; facilitas,vt paratus ſit perfice
re ea quæ volũt & petũt ſerui eius,quæ ipſis proficua & ſalu
taria nouerit:*& exaudiet orationem, implebitq; petitionẽ
eorum quancunq; poſtulauerint in nomine ipſius:*& ab o-
mni malo ſaluos faciet, liberabitq; eos, & in ſalutem ac re-
quiem æternam perducet in regnum ſuum cæleſte. 21 Cu-
ſtos eſt Dominus, ſeruator, protector atq; defenſor omniũ
ſe ex corde vero diligentium, ſuáq; mandata obſeruantiũ:*
peccatores autem, qui ſunt oſores nominis eius, & ſanctæ
B voluntatis præuaricatores,mittet in perditionem æternam.
22 Cum itaq; tot modis magnus & laudabilis comperiatur
Dominus Deus noſter, concludẽs, in eo qđ cœpi perſeuero
propoſito,nempe ꝙ laudẽ Domini Dei mei loquar ego iugi
ter per os meum,neq; quiſquam vnquam hanc mihi laudẽ
auferet de ore meo in ſempiternum:*& hoc ipſum opto,vt
omne quod viuit,aut ſpiritum vitæ habet ſuper terrã , item
ſancto eius nomini confiteatur, & benedicat in æternũ. Ita
enim ęquum eſt & iuſtum,optime Deus, vt creatura omnis,
potiſſimum autem ea in qua vitę rationalis ſpiritum poſui
C ſti,quam ad imaginẽ tuam creaſti,tibi confiteatur laude pe-
renni & confeſſione ſempiterna,in ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATIONES IN Pſalmum centeſimumquadrageſimumquartum.

HIC Pſalmus,quomodo & 33.per alphabeticas literas eſt compoſitus, ita vt ſinguli verſus in Hebræo ſecundum ordinem literarum Hebraicarum à ſingulis literis incipiant,primus videlicet ab Aleph,ſecundus à Beth, atq; ita deinceps, excepta ſola litera Nun, quæ in Hebraico nullum habet verſum quẽ inchoet. Verſu quarto,Generatio & ge
D neratio laudabit opera tua. Iã ſępe diximus,hac repetitione dictionis eiuſdẽ,ſignificari vniuerſalitatẽ,vel collectionẽ vniuerſalitatis:vt ſit ſenſus,Omnis generatio laudabit opera tua. Sic & ſeculũ ſeculi,pro ęternitate(in qua omniũ ſeculorum duratio vnita colligitur) in ſcripturis ponitur, vel in plurali,ſecula ſeculorũ. Sic apud Ezechielẽ dicitur, Homo Ezechi.14
homo ex filiis Iſraël,&c.id eſt,qcũq; ex filiis Iſraël. Ita qualis qualis,ſignificat qualiſcũq;:quantus quantus, valet quantuſcũq;:quiſquis quiſquis ſonat quicũq;.Sic frequẽter,à ꝓgenie in progeniẽ, à generatione in generationẽ, ſignificat in

20 Voluntatem timẽtium ſe faciet:
** & deprecationem eorum exaudiet:*
** & ſaluos faciet eos.*
21 Cuſtodit Dominus omnes diligẽtes ſe:
** & omnes peccatores diſperdet.*
22 Laudationem Domini loquetur os meũ:
** & benedicat omnis caro nomini ſancto eius in ſeculũ & in ſeculum ſeculi.*

omnes generationes, per omnes progenies: ſic dicimus, de E
domo in domum: id eſt per omnes domos. Quidã verò exponunt generatio, vel populus veteris teſtamẽti, Et generatio ſeu populus noui teſtamenti laudabunt opera tua. Sed melius accipitur vniuerſalitas, vt ſignificetur per omnes generationes laudandus Deus. In ſequenti autẽ verſu, cum dicitur, Magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur: in eo quòd tria illa ſic ſimul iungit, dicendo, Magnificentiam gloriæ ſanctitatis, cum duo abundè potuiſſent ſufficere, dicendo, Magnificentiam ſanctitatis, vel gloriam ſanctitatis, non aliud quàm magna quædã exaggeratio oſtenditur, & F
ſingularis emphaſis maieſtatis Dei, quam cupit & conatur, prout valet, vtcunq; exprimere. Eſſet autem oratio clarior ſi vnum trium illorum abſtractorum verteretur in cõcretũ, hoc pacto, Magnificam gloriam ſanctitatis tuæ loquentur, vel glorioſam magnificentiã ſanctitatis tuæ: quomodo beatus Hieronymus in ſua verſione ex Hebræo verſum ſeptimum aliquanto reddidit clariorẽ, per cõmutationẽ vnius abſtracti in concretum. Nam vbi nos legimus, Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabũt: ipſe vertit, Memoriã multæ bonitatis tuæ loquentur. Sententia tamen eadem eſt. G

Verſu ſeptimo, Memoriam abundãtiæ ſuauitatis tuæ eructabunt. Suauitas hîc non accipiatur, vt ad guſtum referenda, ſed pro benignitate ſumitur. Nam in Græco eſt χρηςότητος quod ſignificat benignitatẽ. Sic & in verſu nono, cum dicitur, Suauis Dominus vniuerſis, χρηςὸς eſt Græcè: id eſt, benignus. Qua de re admonuimus etiã in annotationibus Pſal. 33. vbi dicitur: Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus. Quod autem ſequitur, Et iuſtitia tua exultabunt, eandem videtur habere ſententiam, acſi per præpoſitionem diceretur, Et in iuſtitia tua exultabunt: vel de iuſtitia, aut pro H
iuſtitia tua. Cui conſonat quod vertit Hieronymus, Et iuſtitias tuas laudabunt. In eãdem quoq; ſententiam Felix, Et iuſtitiã tuã cantabunt. Vel ſic, Et in iuſtitia tua exultabunt. Poteſt etiã aliter intelligi, Per iuſtitiã tuã exultabunt: id eſt, cum à te fuerint iuſtificati, exultabunt per tuam iuſtitiã, qua ſcilicet tu illos iuſtificaſti à peccatis eorũ. De iis autem quæ dicũtur in verſu ſequẽti, Deo attributis, videlicet quomodo miſerator ſit, quomodo miſericors, & quomodo lõganimis, in aliis pluribus Pſalmis iam antè prolixius oſtenſum eſt,

ſpecia

ſpecialiter etiam in Pſal.102.cùm dicitur, Miſerator & miſericors Dominus, longanimis, & multum miſericors, non in perpetuũ iraſcetur,&c. Et in Pſal.110. vbi dicitur, Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus. Verſu nono, Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Quidam iſtud interpretantur, Miſerationes Dei ſuperexcedunt omnia opera eius, quoniam videlicet ſuper omnia opera eius emineant operationes miſericordiæ: quomodo apud Iacobũ dicitur, Superexaltat autem miſericordia iudicium: & ſecundum id quod miſereri peculiariter Deo quaſi proprium quoddam ſolet attribui: iuxta quod oratio publica legitur in eccleſia, Deus cui proprium eſt miſereri ſemper & parcere,&c. Quæ quidem expoſitio licet admodum piam habeat ſententiam, non videtur tamen propoſito conuenire. nam, ſuper, hîc non ſignificat excellentiã vel ſupergreſſum. Quod enim hîc dicitur, Miſerationes eius ſuper omnia opera eius, non aliud ſignificat, quàm ad omnia Dei opera miſerationes eius pertingere. In quã ſentẽtiã vertit Hieronymus, Miſericordiæ eius in vniuerſa opera eius: vbi manifeſtũ eſt nullã indicari comparationem. Idipſum & ex Græca & ex Hebræa lectione facilè cognoſcitur. Verſu decimoquarto, Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis, &c. Verſus iſte hoc loco in Hebræo non habetur, ſed in ſequentibus ponitur totus poſt verſum decimumſeptimum, excepto quòd illic Iuſtus ponitur loco Fidelis. Quid autem in verſu decimoſeptimo ſit aperire manũ, diximus in Pſal. 103. vbi eadem ponitur ſententia, Omnia à te expectant, vt des illis cibum in tempore. Dante te illis colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Iaco.2

CENTESIMIQVADRAGESIMIQVINTI PSALMI ARGVMENTVM.

QVI nunc ſequuntur Pſalmi ad finem vſque libri, numero ſex, & titulum eundem habent, & materiam penè eandem. Omnibus enim his titulus Halleluia præfigitur, quod ſonat, Laudate Deum: & eſt laus Dei, omnium vna eadémque materia, tametſi diuerſis rationibus & conſiderationibus ſumpta. In hoc autem præſenti Pſalmo, ſeipſum fidelis ad laudem Dei excitat, & ſperandum in eo, quòd vanum ſit in principibus, aut in quibuſcunque filiis hominum ſalutis ſpem ponere, qui velint nolint, adueniente mortis tempore, hinc emigrare debent, reſoluíque in terra

*1 Lauda anima mea Dominum: * laudabo Dominum in vita mea, pſallā Deo meo quandiu fuero.*
Pſalm.33
*2 Nolite cōfidere in principibus: * in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus.*
Gene.3
*3 Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam: *in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.*
*4 Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius: * ſpes eius in Dn̄o Deo ipſius, qui fecit cælum & terrā, mare & omnia quæ in eis ſunt.*
Pſalm.144
Tit.1

puluerem, vnde formati ſunt. In Deo autem ſpem ponere, multis rationibus & conſiderationibus beatum prædicat atque ſecurum: tum quòd potentiſſimus ſit, nimirum creator cæleſtium atq; terreſtrium, tum quòd fidelis ſit in obſeruatione verborum ſuorum, tum quòd erga afflictos atque miſeros plurimum ſit miſericors, iudex oppreſſorum, paſtor eſurientium, compeditorum liberator, illuminator cæcorum, collapſorum erector, & amator iuſtorum, aduenarum quoque, pupillorum, & viduarum cuſtos, atque defenſor, quem in æternum ſuper populum electorum prædicat regnaturum. E

CENTESIMIQVADRAGESIMI QVINTI PSALMI ELVCIDATIO. F

LAVDA Dominū Deum tuum anima mea, quę tanta ab illo percepiſti, & in creatione, & in redēptione, beneficia, & cui parata ſunt ab illo bona inuiſibilia, & inæſtimabilia: * vtique laudare ego volo Dn̄m meū donec viuā, pſalmos illi & laudes canā, donec ſubſtitero in vita corporis, benedicam Dominū in omni tempore, eritq; ſemper laus eius in ore meo. 2 Nolite, ô filij hominū, ſpem, fiduciamq́; veſtrā ponere in præcellētibus ſeculi huius, qui excellunt ſiue potentia, ſiue prudentia, ſiue nobilitate mundana: *neq; vniuerſaliter in quocunq; filiorum hominū, à quibus vobis nō poteſt vera prouenire ſalus, neq; poteſtaté habent vos, imò neq; ſeipſos ſaluandi: ſed ſpem veſtram ponite in Deo viuo, cuius eſt ſaluare, & perdere. 3 Nequaquam (dico) ſalus eſſe poteſt filiis hominum. Emigrabit enim adueniente mortis tempore ſpiritus eorū de tabernaculo corporis, & reuertentur ipſi in terram matrem ſuam, de qua ſumpti ſunt: quoniā puluis ſunt, & in puluerem reuertentur, per corporis diſſolutioné & incinerationé: * & tunc quidé ſic, adueniente mortis tempore, peribunt, & in nihilum redigentur omnia cōſilia propoſita, & cogitationes eorū, ita vt præpediti morte nō valeāt quę cogitauerāt perficere. Ac proinde vaniſſimū eſt in eiuſmodi ſpem ponere, quos certū eſt morti eſſe ſubiectos, per quam omnis eorum quæ videbatur potentia peribit. 4 At verò ille vir beatus eſt, qui Dominū Deum Iſraël, Deum viuum & verum, ponit & habet adiutoré ſuum: *qui ſpem ſuam omné atq; fiduciam conſtituit in Domino Deo ſuo, qui creauit de nihilo cælū, terrā & maria, & omnia quę

in eis

in eis ſunt cæleſtia atq; terreſtria:per quam rerum omnium
creationé nota ſit omnipotentia eius,cui ſoli poteſtas com
petit veram ſaluté donandi. 5 In hoc(inquam) qui ſperat
beatus eſt, qui,præter quod eſt omnipotés & ſaluare potés,
eſt etiã fideliſſimus in omnibus verbis ſuis, cuſtodiens veri-
tatem promiſſionũ ſuarum,& fidem ſeruans in ſempiternũ,
ita vt mẽtiri aliquando non poſſit,neq; fallere: * qui inſu-
per,ſecũdũ ſuam iuſtitiam,iudicium facit pro iis qui oppri-
mũtur,& iniuriam patiũtur ab oppreſſoribus, facturus pro
illis vindictam in iudicio:* qui etiam cibum dat congruẽtẽ
B omnibus eſurientibus,tam quoad corpus,corporalẽ, quàm
quoad animã, ſpiritualé. 6 Ipſe eſt qui poteſtatem habet
vinctos ſoluẽdi, & cæcos illuminandi: idq; frequenter facit
etiã quoad corpus, eos qui corporeis cõpedibus vincti ſunt
à captiuitate liberãdo,cæciſq; oculis viſum reſtituẽdo:quan
tũ verò ad ſpiritũ & animã,per ſingulos dies,dũ eis qui pec-
catorũ vinculis iacent irretiti,impotentes ad omne opus bo
nũ,vincula diſrũpit captiuitatis ipſorũ,& eos qui mẽtis ocu
los habét excæcatos ſpiritualis lucis beneficio, per ſpiritum
ſanctum illuminando ſanat. 7 Dominus erigit,& ſubleuat
C eos qui eliſi & collapſi ſunt ſiue cõfracti,& eos qui iã ad ca-
ſum erant incuruati,ſuppoſitione manus ſuæ ſuſtẽtat:* do-
minus diligit eos qui odiẽtes malũ,diligũt & ſequũtur iuſti
tiam. 8 Dominus cuſtos eſt,tutor,patronus,atque defenſor
aduenarũ & peregrinorum,qui in terra aliena inter exteros
commorantes abſque amicorũ ſunt patrocinio: * orphanos
quoq; & pupillos abſq; parentibus, & virorũ ſuorũ ſolatio
orbatas verè viduas,in ſuam tutelam, protectioné atq; de-
fenſioné ſuſcipit,tanquã pater orphanorũ,iudex viduarum,
& pupillorũ adiutor, eò quòd ſoleant huiuſmodi plus cæte
D ris humano eſſe deſtituti patrocinio: * itinera autem & a-
ctiones impiorum diſperdet,dum pro eis perditionis æter-
næ & damnationis præmia factoribus retribuet. 9 Noli
timere Sion popule fidelis populus domini, qui fide cogno
ſcens dominum Deum tuum,ſed fidenter ſpera in illo. Siqui-
dem idẽ ipſe Deus tuus regnabit in æternitate, in omnibus
generationibus.Poteſtas enim tua, Deus, poteſtas eſt æter-
na,& regnum tuum regnum eſt omnium ſeculorum, inſu-
per dominatio & potentatus tuus, atque imperiũ in omni-
bus generationibus perſtabit in ſecula ſeculorum.Amen.

*5 Qui cuſtodit veritatẽ in ſeculum: * facit iudiciũ iniuriã patientibus: * dat eſcam eſuriẽtibus.*

6 Dominus ſoluit compeditos, dominus illuminat cæcos.

*7 Dominus erigit eliſos: * domin⁹ diligit iuſtos.* Pſalm.9

*8 Dominus cuſtodit aduenas: * pupillum & viduam ſuſcipiet: * & viam peccatorum diſperdet.*

9 Regnabit dominus in ſecula Deus tuus Sion, in generatione & generationẽ. Dan.4 & 7 Pſal.144

ANN

ANNOTATIONES IN PSALmum centeſimumquadrageſimumquintum.

E

VERSV ſecundo & tertio, Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus. Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam, in illa die, &c. Vide hîc propheta quod monet, quàm pulchrè demonſtret, & quàm efficaciter perſuadeat. Nam vbi propoſuiſſet, Nolite confidere in principibus, in cauſam huius admonitionis e veſtigio ſubiungit, In filiis hominum, vbi ſtatim mortalitas & corruptibilitas eorum, ac minimè ſtabilis vita inſinuatur, ac deinde adiungit, In quibus non eſt ſalus, vt oſtendat vanum omnino eſſe à tali ſperare ſalutē, in cuius poteſtate non eſt ſaluatio. Vanum eſt enim ſperare quippiam ab aliquo, quod in ipſius facultate non eſt. Cauſa verò ob quam non poſſit eſſe ſalus in filiis hominum, dehinc exprimitur, cùm ſubiungitur: Exibit ſpiritus eius, nempe filij hominis, & reuertetur in terram ſuam, & tunc peribunt omnes eius cogitationes: tanquam ſi dicat: Etiā ſi te princeps aliquis ſaluare decreuiſſet, & ſaluandum ſuſcepiſſet, etiamſi ad id optima fuerit voluntate, poterit tamen ſubitò illum nihil cogitantem mors abripere, ſicque ſpes tua quæ tibi videbatur ampliſſima, tota collabitur in cinerem (quod dici ſolet) & pro ſpe tibi ſuccedet deſperatio: dum ille in quo ſpem omnem conſtitueras, morte abſumitur, ne tuum poſſis cōplere deſiderium. Aptiſſimè ergo oſtendit, nullam eſſe ſpem certam in hominibus. Propter quod, apud prophetam Hieremiam

Hiere.17 maledictioni ſubiicitur huiuſmodi, qui Deo relicto confidit in homine: Maledictus homo (inquit) qui confidit in homine, & carnem ponit brachium ſuum, & à Domino recedit cor eius. Erit enim quaſi myrice in deſerto, & non videbit cùm venerit bonum, ſed habitabit in ſiccitate in deſerto, in terra ſalſuginis & inhabitabili. Cōtrà verò, benedictio ſubiungitur illorum qui fiduciam habent in domino, Benedictus vir (inquit) qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Et erit tanquam lignū quod tranſplantatur ſuper aquas, quod ad humorem mittit radices ſuas, & non timebit cùm venerit æſtus. Et erit folium eius viride, & in tempore ſiccitatis non erit ſollicitum, nec aliquando deſinet facere fructum. Verſu eodem, In quibus non eſt ſalus: hoc eſt, in quibus non eſt facultas ſiue poteſtas ſaluandi, neque

A ſemetipſos,neq; alios, in quorum põteſtate non eſt vt ſalu-
tem conferant. Hieronymus ex Hebræo in hanc ferè ſen-
tentiam vertit, In filio hominis,cui non eſt ſalus : id eſt, qui
nõ habet vt poſſit ſaluare. Vel,in quibus,accipe,pro,à qui-
bus:vt ſit ſenſus, A quibus non poteſt ſalus procedere. In eo
quoque quod ſequenti verſu dicitur, Exibit ſpiritus eius, &
reuertetur in terram ſuam, ſingulare poſitum eſt pro plura-
li,eius pro eorum. Non enim de aliquo in particulari fit ſer
mo,ſed generaliter de quolibet filiorum hominum. Suppo
ſitum quoq; verbi Reuertetur,non eſt ſpiritus eius, ſed ipſe
B filius hominis. Non eſt enim ſenſus, Exibit ſpiritus filij ho-
minis,vel principis,& ipſe ſpiritus reuertetur in terrã ſuam,
quaſi ſignificetur ſpiritus humanus ſimul interire cum cor-
pore,& in terram diſſipari,cùm id ſanctæ noſtræ fidei,neque
noſtræ ſolùm fidei, verumetiam ſaniorum philoſophorum
ſententiæ ſit contrarium. Sed hic ſenſus accipiendus eſt, E-
migrabit ſpiritus filij hominis, & ipſe filius hominis reuer-
tetur in terram ſuam,nimirum ſecundum corpus. Quæ au-
tem ſit iſta reuerſio hominis in terram,& quare dicatur non
ſimpliciter in terram, ſed in terram ſuam, vtrunque nobis
C in illa ſententia domini indicatur, quam protulit ſuper A-
dam,dicẽs,In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec re- Gene.3
uertaris in terram de qua ſumptus es : quia puluis es, & in
puluerem reuerteris. Sic & in alio Pſalmo dicitur, Auferes Pſalm.103
ſpiritum eorum,& deficient,& in puluerem ſuum reuerten-
tur.Profectò enim noſter puluis eſt,noſtrã terra eſt, quoniá
de puluere & terra formati ſumus : quomodo aurum ipſius
eſt,ex quo compoſitæ aureæ ſtatuæ,tãquam eius pars atque
materia.Quòd ſi altiori conſideratione,In terram ſuã,acci-
pere vellemus loco huius, in locum ſuum : id eſt, in locum
D ſibi deputatum, ſibi competentem, ſibi aſſignatum à Deo,
poſſet abſq; vllo fidei periculo,etiam Spiritus pro ſuppoſito
verbi Reuertetur ſubiici,in hũc ſenſum, Exibit ſpiritus ho-
minis, & reuertetur ſpiritus ipſe in locũ quem illi Deus aſ-
ſignauerit, quémque ille dum viueret actionibus bonis vel
malis ſibi velut præparauit : in loca occulta, vel ad æterna
gaudia, vel ad ſempiterna ſupplicia, &c. Illud tamen quod
prius diximus,atq; item in Elucidatione explanauimus,non
dubium eſt in præſenti loco Pſalmiſtam voluiſſe : præcipuè
quòd in Hebræo habeatur,non aretz (quod plerunque pro
terra

terra ponitur, vt etiam ſuperna patria terra viuentium appellatur) ſed adamah, quod ſignificat humum, à qua primus homo Adam dicitur, ſicut Latinis ab humo denominatur homo, quaſi factus ex humo. Vnde beatus Hieronymus vertit, Reuertetur in humũ ſuam. Verſu quarto, Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius. Felix aliquanto clarius ſic vertit, Beatus ille in cuius auxilio eſt Deus Iacob, vel cuius auxilium in Deo Iacob. In iis autem, quæ ſequuntur per plures verſus, vſq; ad finem, ratio oſtenditur ob quam beatus aſſeritur, cuius eſt ſpes in domino, quemadmodum in verſu ſecundo, & tertio ratio data fuit ob quam vanum eſt ſperare in principibus, aut filiis hominum. Quare autem bonum beatúmq; ſit fiduciam habere in domino, ratio aſſignatur multiplex. Et primum quidem eius ſumma potẽtia quæ innuitur hoc ipſo verſu, quum dicitur, Qui fecit cælũ & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt. Deinde firmiſſima & indubitata Dei fides, quam tangit ſubiungens: Qui cuſtodit veritatem in ſeculum. Poſt hæc eius vindex iuſtitia contra bonorum oppreſſores, quam proponit, dicens: Facit iudicium iniuriam patientibus. Denique eius erga miſeros & egenos omnes inexhauſta miſeratio, quam prolixè declarat, cùm præcedentibus adiungit, Dat eſcam eſurientibus. Dominus ſoluit compeditos, dominus illuminat cæcos, &c. ad verſum vſque penultimum. Poſtremò indeficientia regni eius, quam verſu vltimo pulchrè exprimit, dicens, Regnabit dominus in ſecula. Deus, &c. Illa autem quæ dicuntur de eſuriẽtium paſtu, cæcorum illuminatione, & alia huiuſmodi, partim quidem temporaliter, potiſſimum verò ſpiritualiter debent exponi, quomodo in Elucidatione ſatis apertè monſtrauimus.

CENTESIMIQVADRAGESIMISEXTI PSALMI ARGVMENTVM.

QVEMADMODVM *in Pſalmo mox præcedente, atque etiam qui illum antecedebat 144. ita & in hoc exhortatio ponitur laudis diuinæ, multiplici laudis materia ad id adducta & commemorata: quemadmodum ipſe per ſe pſalmi proceſſus facilè quemlibet docet inſpicientem. Neque opus eſt alio peculiari argumento aut epitomate.*

CENTESIMIQVADRAGESIMISEXTI PSALMI ELVCIDATIO.

CELEBRATE laudibus Dominum fideles ſer- 1 *Laudate*
ui eius,quoniam bonum eſt pſallere illi & lau *dñm : quo-*
dem dare:* ſit Deo noſtro ex nobis ſeruis ſuis *niam bonus*
iocunda laudatio, ſit illi placita,ſit illi ſpecio- *eſt pſalmus:*
ſa, grata & accepta laus, quam illi optamus * *Deo no-*
canere. 2 Ipſe eſt Dominus qui ciuitatem pacis,Eccleſiam *ſtro ſit iocũ-*
ſuam ſanctã, veram Hieruſalem, ex ſibi credentibus ædifi- *da decoraq;*
cat,quaſi ex viuis lapidibus:* atq; ad hoc extruendũ ædifi- *laudatio.*
ciũ congregat electos ſuos à quatuor ventis terræ, diſper- 2 *Aedeſi-*
ſos per vniuerſum orbem, ex omnibus finibus orbis terræ, *cãs Hieru-*
ex omnibus gentibus, linguis & populis, in vnam fidem, v- *ſalem dñs:*
nam ſpem,vnũ baptiſma,vnũ ſpiritũ,atq; in eandem Eccle- * *diſperſio-*
ſiam ſanctam, ínq; perfectam & omnimodam vnitatem ſa- *nes Iſraëlis*
lutis. Quos enim peccati auctor diabolus, ſua prauitate & *cõgregabit.*
fraude diſperſit,ipſe auctor iuſtitiæ colligit, & congregat in 3 *Qui ſanat*
vnũ ad ædificiũ ſanctũ ſuũ. 3 Ipſe pœnitentes & vera cor- *cõtritos cor-*
dis contritione humiliatos ſanat, tanquam medicus bonus, *de : & alli-*
qui venit ſanare malè habentes,& peccatores vocare ad pœ *gat cõtritio*
nitentiam:ſanat certè,languores peccatorũ tollendo, & do- *nes eorum.*
lores mali reatus noſtri in ſeipſum aſſumendo : * dolores Matth.9
quoque, vulnera,& infirmitates eorum diligenter curat, ad Lucæ 5
eum modum quo medicus peritus iuxtà ac diligens, loca Eſaiæ 52
vulnerum atque infirmitatum ſolet alligare, & fouere em- 4 *Qui nu-*
plaſtris, donec quæ erant infirma,ad firmitatem & ſanitatẽ *merat mul-*
perducat. 4 Ipſius ſcientia tanta eſt, vt vniuerſitatem ſtel- *titudinẽ ſtel*
larũ firmamenti (quæ ſunt hominibus innumerabiles) ha- *larum:*
beat veluti numeratam in cognitione ſua, omnẽ earũ nu- * *& omni-*
merũ in ſua ſcientia deſcriptũ habens, exactiſſiméque etiã *bus eis nomi*
ſingulas pernoſcens : * & ita pernoſcens, vt ſingulas vocet *na vocat.*
propriis ſuis nominibus,ſciatq; diſtinctè vocare ſingulas, v- 5 *Magnus*
niuſquanq; iuxta cõditionẽ naturæ ſuæ. Ad quod profectò nõ *dñs noſter,*
ſolũ neceſſe eſt illũ ſtellarũ definitũ numerũ habere cogni- *& magna*
tũ, verũetiam ſigillatim ſingularũ ſtellarũ naturã atq; pro- *virtus eius:*
prietates habere perſpectas. 5 Sed quid vnum vel alterum * *& ſapien-*
ex infinitis Dei mirabilibus proponimus? Ecce ſimpliciter *tiæ eius non*
in omnibus,& per omnia magnus eſt dominus Deus noſter, *eſt numerꝰ.*
& omnino maxima eſt virtus omnipotentiæ eius : * ſapien- 1.Petr.5
tiæ quoq; eius nõ eſt finis, ſed eſt vt virtus potentiæ,ita & ſa 6 *Suſcipiẽs*
pientiæ eius nobilitas infinita atq; immẽſa. 6 Ipſe eſt ſuſce *manſuetos*
ptor,defenſor atq; patronus mãſuetorũ, qui humiles ſuſci- *Dominus:*

* humilians pit ad exaltationē,vt eos exaltet in tēpore viſitationis: * ſu- E
autē pecca- perbos autē peccatores, qui ſe modò exaltant in inobedien-
tores vſque tia mandatorū Dei,ipſe deprimet & humiliabit confuſione
ad terram. maxima, & prorſus in terrā proſternet omnem altitudinem
7 Præcinite eorum. 7 Præcinite ſerui Dei qui iſta cognoſcitis,ac veluti
domino in contendentes ad laudem Dei, aliósq; ad eandem inuitātes,
confeſſione: cātica cōfeſſionis & laudis priores incipite, vt vos audientes
* pſallite æmulentur cæteri: * pſalmos & laudes Deo noſtro canite,
Deo noſtro etiā citharis aliíſq; muſicis inſtrumētis adhibitis. 8 Ipſe eſt
in cithara. cuius potentia nubes generātur, quæ in altū ſubuectæ, cæle-
8 Qui ope- ſtē machinā ſua denſitate & caliginoſa obſcuritate obuol- F
rit cælū nu- uunt quodammodo & obſcurant,vt nequeat videri: * cæli
bibus: & quoq; aëreū,partem aëris inferiorem,operiunt,dum ſuper-
parat terræ latæ in media ſuperiorem aëris portionē, illam inferiorem
pluuiam. veluti obducunt. * & ipſe idem eſt qui terris, per nubiū con-
denſationem,& ad naturalem aquæ diſpoſitionē parat,atq;
per earundem reſolutionem donat pluuiā,quādo & vbi vo-
9 Qui pro luerit. 9 Ipſe eſt qui in mōtibus facit germinare herbā,vbi
ducit in mō nulla adeſt cultoris hominis induſtria,labor, vel diligentia:
tibus fænū: * & terrā facit gramina herbamq; progignere in pabulum
* & herbā iumentorū cæterorúmq; animaliū,quæ homini ſubſeruiūt, G
ſeruituti ho quæq; hominibus ſunt in vſum,ſiue quoad cibum,vt vaccæ,
minum. oues,boues,& alia huiuſmodi:ſiue quoad miniſteriū,aut a-
10 Qui dat liū quēlibet vſum,vt equi,cameli,atq; id genus alia. 10 Ipſe
iumentis eſ eſt qui in vniuerſum omnibus iumentis cibū dat conuenien-
cam ipſo- tem naturæ ipſorum: * peculiari quoq; miraculo, etiā pullis
rum: coruorū eſca præbet ad ſe præ eſurie clamātibus,quos ante
* & pullis quā plumeſcāt atq; nigreſcant, à parentibus derelictos ſine
coruorū in- paſtu ipſe paſcit, abſq; vlla alterius pabuli per quancunque
uocantibus creaturā adminiſtratione: hoc ipſo patenter indicās,orpha-
eum. norum omnium & derelictorū peculiarem ſe gerere curam.
11 Non in 11 Cum verò ſit ipſe Deus noſter potentiſſimus atq; fortiſſi-
fortitudine mus,nō eſt tamen ei beneplacitū neq; cōplacentiā aut oble-
equi volun- ctationē habet in fortitudine corporali,etiā ſi quis equi for-
tatem habe titudinem habeat: neq; etiā in equorum gloriatur fortitu-
bit: dine,quemadmodum ſolent homines bellici atq; mūdani:
* nec in ti- * neq; iterum in fortitudine viri oblectatur, ſi conſpexerit
bijs viri be- quempiam craſſis atq; robuſtis tibiis, validū ad luctam ſiue
neplacitum ad pugnam, in quo ſolent homines mundi huius gloriari: in
erit ei. his(inquam)atq; huiuſmodi non eſt beneplacitum Deo,ne-
que

quæ iſta ſunt quæ attendit in hominibus, aut propter quæ homines diligat. 12 In quo ergo beneplacitum eſt altiſſimo? Vtique complacentiam & oblectationem habet in eis, ac ſuper eos ponit benigni aſpectus ſui oculos, qui reuerentur atq; diligunt eum, obſeruantes ſtudioſè mandata ipſius: *& in eis qui ſpé ſuam ponunt, & gloriantur non in fortitudine corporali, neq; item in alia qualibet re temporali, ſed in altiſſima & immenſa miſericordia eius. Non ergo glorietur fortis in fortitudine ſua, neq; potens in potētia ſua, neq; quomodolibet aliter præcellēs in præcellētia ſua: ſed in hoc glorietur, ſcire, noſſe, atq; timere te, Deus piiſſime, & in tua ſuauiſſima miſericordia ſperare, quæ eſt ſuper oēs electos tuos æterna, non auferenda in ſecula ſeculorum, Amen.

12 *Beneplacitũ eſt Domino ſuper timentes eũ:* * *& in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius.*

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumquadrageſimumſextum.

VERSV primo, Laudate Dominum, quoniam bonus eſt pſalmus: Deo noſtro ſit iucunda decoráq; laudatio. Poſteriorē partē ita ſumus interpretati, Laudatio ſit Deo noſtro iucunda & decora, vt ſpecioſam, gratam, & ſuauē optemus fieri laudem illi quem celebramus laudibus: quomodo & in alio Pſalmo dicitur, Iocundum ſit ei eloquium meũ, ego Pſalm.103
verò delectabor in Domino. Aliter etiam accipi poteſt, vt exhortatio ſit ad dignè aptéq; Deum collaudandũ, in hunc ſenſum, Laudate Dominum, quoniam bonum eſt illi pſallere: neque verò qualibet illi laus ſufficit, ſed talis ſit noſtra laudatio quæ ſit iucunda & decora, quæ ſit ſpecioſa & grata, vt placeat Deo. Inſuper datiuus ille Deo noſtro, qui ſecundum vulgatam cōſtructionem coniungitur ſequentibus, poteſt & præcedentibus annecti, hoc modo, Laudate Dominũ, quoniam bonus eſt Pſalmus Deo noſtro: id eſt, quoniam bonum eſt pſallere & cōfiteri Domino: quomodo in alio Pſal- Pſalm.91
mo ſcribitur: ac deinde, Sit iucunda decoráq; noſtra laudatio. Et eſt hæc diſtinctio magis cōſona Hebræo, quàm prior, quemadmodum priori magis Græca fauet lectio. Sic enim Græcè eſt, *ἡδυνθείη ἡ αἴνεσις*, hoc eſt, dulceſcat laudatio. Verſu ſecundo, Ædificans Hieruſalem Dominus, diſperſiones Iſraëlis congregabit. Poſſunt duæ iſtæ partes ſeparatim legi, vt in priori intelligatur verbum ſubſtantiuum, hoc ſenſu, Dominus erit ædificans Hieruſalem, & ipſe diſperſiones Iſraëlis congregabit: vel coniunctim, vt totum illud ædifi-

cans Dominus,ſit ſuppoſitum verbi congregabit,hoc ſenſu, B
Dominus qui ædificabit Hieruſalem , congregabit diſperſio
nes Iſraëlis : vel Dominus cum ædificauerit eam,&c. De hac
autē diſperſionis congregatione , ſpiritualiter ad ædificium
ſpirituale ſanctæ Eccleſiæ nouæ relata,pulchrè Ioannes me
minit Euangeliſta,vbi in concilio Iudæorum,Cayphæ Pon-
tificis conſilium ſimulatq; prophetiam deſcribit , capite ſui
Euangelij XI.cuius hæc ſunt verba,Vnus autem ex eis Cay.
phas nomine,cùm eſſet pontifex anni illius,dixit eis,Vos ne-
ſcitis quicquam , nec cogitatis , quia expedit vt vnus homo F
moriatur pro populo,& non tota gens pereat. Hoc autem à
ſemetipſo non dixit, ſed cum eſſet Pontifex anni illius,pro-
phetauit quia Ieſus moriturus erat pro gente:& nó tantum
pro gente,ſed vt filios Dei qui erant diſperſi,congregaret in
vnum.Hæc ille. Quam diſperſionem,quis dubitet ſpiritua-
lem debere intelligi , ex diuerſus vitiis & erroribus in vnam
fidem vnámque ſanctam Eccleſiam, non autem tēporalem?
Vnde ſignanter dicit,Vt filios Dei qui erant diſperſi,congre
garet in vnum,non autem vt filios Iſraël.Alioqui ſi de tem-
porali congregatione loquamur, videtur mors Chriſti po- G
tius diſperſionem feciſſe filiorum Iſraël ſecundum carnem
(intelligendo per occaſionem) quando quidem propter eius
interfectionem & ſuam infidelitatem, cōtriti ſunt & diſper-
ſi in omnes gentes,vſq; in præſentem diem,quomodo apud
Lucæ 21 Lucam de eis futurum prædicitur. Et ipſemet in Euangelio
Matth.10 Dominus confitetur,quòd venit facere ſeparationem ſecun
dum corpus : Veni(inquit)ſeparare filium aduerſus patrem
ſuum,& filiam aduerſus matrē ſuam,& nurum aduerſus ſo-
crum ſuam, &c. & inimici hominis domeſtici eius. Verſu
quarto, Et omnibus eis nomina vocat:hoc eſt, ſingulas ſtel- H
las vocat ſuis propriis nominibus , vel ſingulis indit ſiue im-
ponit propria nomina.In quo indicatur magna & valde exa
cta Dei cognitio,qua pernoſcit diſtinctè ſingula. Eius enim
qui nomen poteſt rei indere,eſt rē prius cognoſcere:&quan
to vniuſcuiuſq; rei naturā melius cognoueris, tanto eidem
nomen aptius potius poteris indere.Cum enim nomina de-
beant rei conuenire, vt congrua ſit appellatio, omnino ne-
ceſſe eſt eū qui nomē imponit,vt cōuenienter imponat,rem
ipſam cognoſcere.Veluti(exempli gratia) cùm Adam addu
ctam ad ſe vxorē vocaret Iſſach , quod Latinè Hieronymus

Aviraginem vertit: quomodo id conuenienter feciſſet, niſi cognouiſſet quòd eſſet de viro ſumpta? Et cùm Adam ſingula animantia appellaret ſuis nominibus, ita vt quomodocũq; appellaſſet ea Adã, hoc eſſet vniuſcuiuſq; nomen (quomodo in Geneſis ſcribitur hiſtoria) indubiè ſignificatur, ſingulorũ Gen.2.
animaliũ à Deo illi fuiſſe datam ſcientiã, & ſingulorũ naturas atq; conditiones ipſum cognouiſſe. Alioqui, nõ ad illum ea adduxiſſet dominus, vt videret quid vocaret ea. Ita ergo in propoſito loco, cũ Dominum Propheta dicit ſtellas numerare, & inſuper ſingulas ſuis propriis nominare nominibus,
B ſignificat non ſolũ numerũ ſtellarum nõ latere Deũ, verumetiam ſingularum naturam & conditionẽ exactiſſimè illum pernoſcere. A qua perfecta ſciẽtia, quantũ nos abſimus, imò quantum abſint vniuerſi Aſtronomi, vel illud nos docet verbum Dñi ad Abrahã, Numera (inquit) ſtellas, ſi potes: quaſi Geneſ.15
ſignificare velit, nihil minus eſſe homini poſſibile, quã ſtellarum vniuerſitatẽ numero certo in ſua cognitione comprehendere: quanto minus ergo ſingulis vocare nomina, id eſt, ſingulis nomina imponere, vel ſingulas ſuis appellare nomi-
C nibus? Quidã verò myſticè hîc per ſtellas intelligũt electos, fide lucentes in Eccleſia, ad modum ſtellarũ in firmamento. Et in hoc dicitur Deus multitudinem ſtellarũ numeraſſe: & ſingulis vocare nomina, ſignificatur, Deũ cognoſcere, & definitum atq; deſcriptum in ſuæ prædeſtinationis libro tenere electorum ſuorum numerum, & ſingulos eorum ſibi eſſe optime cognitos: iuxta illud Apoſtoli, Cognouit Dominus 2.Tim.2
qui ſunt eius. Quod ſi quis roget, cui propoſito verſus iſte deſeruiat, maximè ſi ad literam de ſtellis corporalibus exponamus, quod facit Elucidatio: dicimus, quoniam in pręcedenti-
D bus dixerat diſperſiones Iſraëlis à Deo cõgregandas in ædificationẽ Hieruſalem, & ſanandos infirmos, curandóſq; vulneribus ſaucios, ne cui iſta magnũ aliquid & quaſi impoſſibile Deo videãtur, ſic diſperſa poſſe colligere ex omnibus gentibus, & in vnũ congregare, aut ſic infirmis ſingulis adhibere curã, adducit exemplũ de ſtellis corporalibus, quæ cũ plurimæ ſint, & per firmamenti immenſam latitudinem abinuicẽ quàm maximo ſpatio diſtantes, ſic tamẽ ſingulæ ſubſunt exactiſſimæ Diuinæ cognitioni. Si verò myſticè exponas, continuatio manifeſta eſt. In verſu autem ſequenti, cum dicitur ſapientiæ Dei non eſſe numerũ, attende numerum poni pro

menſura vel fine,vt ſignificetur,non eſſe menſurā definitam, E
vel non eſſe finem magnitudinis eius. Et verſu ſexto, quòd
dicitur humilians peccatores vſq; ad terrā, accipe vt ſecundum figuram dictum, pro humiliatione maxima & depreſſione infima. Qui enim ad terrā vſq; deprimitur, non poteſt vilior fieri atq; humiliari magis. Verſu ſeptimo, Præcinite domino in cōfeſſione. In Græco eſt verbum ἐξάρξατε, quod ſignificat incipite. Eſt enim ſenſus, Incipite domino in confeſſione, inchoate pſalmos & cantica confeſſionis Diuinæ, vt excitetis proximos, qui proſequantur vnà vobiſcum cœpta cantare carmina. In Hebræo autē ſimpliciter eſt, ca- F
nite. Verſu decimo, Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorū inuocantibus eum. Ferunt pullos coruorum iam editos, vbi à parentibus conſpiciuntur nō eſſe ſimiles in plumis atris, vel (iuxta quorundā ſententiam) quòd implumes ſint, vel (vt alij volūt) quòd plumulas ipſas quas habent, albas vel ſubalbas habeāt, tanquam degeneres & parentum diſſimiles, ab eis relinqui in nido abſque pabulo, donec ſuo tempore plumis enaſcentibus, & paternum colorē referentibus, parentū ad ſe reuocent naturale ſtudium. Interim verò, dum ſic à parentibus relinquuntur, Deus illos ſua bonita G
te ſuſtentat: quanquam de ſuſtentationis modo eſt nonnulla diuerſitas. Quidam dicunt rore cæleſti eos paſci: alij vermiculis in nido enaſcentibus, Dei prouidentia. Alij, abſq; omni cibo Diuina bonitate tantiſper illos dicunt ſuſtentari. In hoc autem coruorum ſic derelictorum paſtu, euidentiſſimè Deus monſtrat, quàm ſemper adſit rebus deſperatis, & iis qui relicti ſunt ab hominibus. Quod etiam conſiderans alio in
Pſalm. 26 loco noſter Pſalmiſta, dicebat domino, Pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem aſſumpſit me. Nam ſi ita coruorum pullis ſuccurrit derelictis, quanto ma- H
gis filiis hominum, cùm in eandem venerint derelictionem? Nam & ipſe nos Dominus in Euangelicis exhortationibus iubet volatilia cæli reſpicere, atq; ex iis quæ circa illa agere conſpicitur benigniſſima Dei prouidentia, ſpem noſtram
Matth. 6 firmare, Reſpicite (inquit) volatilia cæli, &c. ac deinde, Nonne vos magis pluris eſtis illis? De hoc autem paſtu coruorum
Iob 38 ex Dei prouidentia, manifeſtè Dominus loquitur ad Iob dicens, Quis præparat coruo eſcam ſuam, quādo pulli clamant ad Deum, vagantes, eo quòd non habeant cibos? In his tamen

men verbis, nihil de illa pullorum derelictióne indicatur,
ſed tantùm dicitur, clamantibus pullis, Deum prouidere
cibum parentibus, quem videlicet adferant ſuis pullis præ
fame clamantibus. Vnde & in propoſito loco, ſicui nõ place-
rent illa de pullorũ coruinorũ derelictione, puto illum poſ-
ſe locũ præſentem commodè exponere, abſq; mentione rei
illius, in hunc ſenſum, vt dicatur Deus pullis coruorũ è nido
ad ipſum clamantibus, atq; præ fame crocitantibus, prouide
re de neceſſario victu, idq; per parentes, quibus Deus donat,
vt inueniant quæ in paſtum afferant pullorum. Verùm ſi
ita dixeris, quæſtio tibi reſtabit, quamobrem magis de pullis
coruorum dicatur, quòd eis cibum præbeat Deus, quàm de
pullis aliarũ auium, cum ſit hoc cõmune omni ſpeciei vola-
tilium, imò nõ tantùm volatiliũ, ſed etiam greſſibiliũ ſuper
terrã, & in aquis natantiũ? Cui quæſtioni reſpõderi poterit,
ideo ſpecialiter de coruis dictum eſſe, quia carniuoræ aues
ſunt, inſuper & multi cibi, ob vehementẽ calorem quo abun
dant: propter quod, difficilius videtur & maioris miraculi,
illos ſufficienter paſci vnà cum ſuis pullis, quàm alia volati-
lia, quæ ferè quibuſlibet oblatis veſcuntur, & pauco ſuſten-
C tantur nutrimento, ac proinde non ita multo negotio & ſe
& ſuam nidularem familiam ſuſtentant. Vel forſitan ob con
temptum ſingulariter dici potuit de coruis, quoniam vulgò
hæ aues triſte aliquid referunt, & quaſi infernale quiddã re-
præſentãt, tum ipſo colore aterrimo, tum crocitatione per-
quàm inamœna, tum voracitate humanę carnis, quibus om-
nibus aliqua ex parte cum odioſiſſimo nobis inimico dia-
bolo auium hoc genus videtur conuenire: propterea quòd
hæ aues hominibus in delitiis nõ ſunt, vt aliæ plurimæ, neq;
multum hominum aſpectibus ſeſe offerunt. Atq; ita quaſi
D per deſpectum accipi poſſet, quod hîc dicitur, in hũc ſenſum,
Qui dat eſcam omni carni, etiam pullis coruorũ ad eum cla
mantibus, etiam aues illas quę nobis quaſi execrabiles ſunt,
ſua vniuerſali ac generaliſſima benignitate paſtu congruo
ſuſtentãs. Verùm nos iſta tantùm propoſuimus: elige tibi le-
ctor quicquid malueris. Illud tantùm aduerte, quòd coruo-
rum hæc inuocatio, nõ aliud intelligitur quàm clamor. Dũ
enim præ defectu cibi è nido aues clamãt, quaſi Deum nutri
torem inuocant: quemadmodum cum in ſtabulis conſiſtens
iumentum, & pabulo carens, clamorem emittit ſuæ naturæ

congruum, vtpote ouis balatum, bos mugitum, equus hinnitum, hoc ſuo clamore teſtantur iumenta indigentiam, & E
quaſi dominos ſuos inuocant, vt pabulum vel potum præbeant. Vnde in Hebræo hoc loco habetur, Pullis coruorum qui clamant.

CENTESIMIQVADRAGESIMISEPTIMI PSALMI ARGVMENTVM.

CONSIDERANS *Pſalmiſta, quę & quanta vtriuſque Eccleſię oues à Deo percipiant beneficia, ad laudem benefactoris ſui in ſpiritu exhortatur vtranque: & primum quidem illam ſupernam triumphantem: cuius ſeræ ſunt vectibus obfirmatæ,* F
in qua eſt plena benedictio omnis boni, quæ pace eſt per Deum circummurata, & pinguedine ſatiatur Diuinitatis eius. Poſt hoc verò, de ea quæ adhuc militat loquitur, cui Deus verum ſuum miſit Saluatorem, atque per eum, verbum fidei & prædicationis Euangelicæ, quo velociter orbem vniuerſum percurrente, ſpirituali generatione plurimos ſibi regenerauit, & tetra infidelitatis atque vitiorum nigredine pulſa, virtutum & veritatis candore dealbauit, quaſi niuem & lanam: caliginoſos ſpiritus, qui velut nebulæ hærent in aere, fugere cogens, longéque abſcedere de cordibus credentium: eos autem qui corde obdurato noluerunt obedire veritati, in damnationem pro- G
iecit & pœnas intolerabiles: in qua etiam Eccleſia, vt nemo prorſus deſperet, quotidie Deus per operationem verbi ſui gelida peccatorum corda liquefacit, emollitque ad compunctionem & pœnitentiam, & flatu ſpiritus ſui quæ prius arida fuerant peccatorum corda, ſuæ ſalutaris gratiæ imbribus perfundit. Nouiſſimè autem, legis Euangelicæ beneficium magnificans, & velut peculiare beneficium plurimum efferens, vtpote cuius indigentiam omnes patiantur qui extra Eccleſiam ſunt, ita terminat Pſalmum exhortationis.

1 Lauda Hieruſalē Dominum: 1.Corin.13 ** Lauda Deum tuū Sion.* *2 Quoniam confortauit ſeras portarum tuarū:*

CENTESIMIQVADRAGESIMI SEPTIMI PSALMI ELVCIDATIO. H

O VRBS beata Hieruſalem, ô ciuitas pacis ſuperna, quæ in pace æterna triumphas ſecura, tu lauda Dominū Deum tuum: * ſed & tu ô militans iuſtorū Eccleſia, quæ per fidem adhuc ambulas, & ſpecularis in ænigmate, nondum per ſpeciem facie ad faciem, laudare etiam debes Dominum Deum tuum. 2 Et eſt profectò cauſa iuſtiſſima, cur vtraque hæc Eccleſia, tam triumphans illa, quàm hæc mili

militans, laudare debeat Dominum. Et primum quidem,
quantum ad te, ô cæleſtis Hieruſalem, propterea quòd ipſe
Dominus portas tuas non ſolùm ſeris clauſit, verumetiam
ſeras ipſas portarum cõfirmauerit, vectibúſq; corroboraue
rit, vt ſit firmiſſima clauſura atq; cuſtodia tua, ita vt nullum
poſſit ad te accedere malum, nullum poſſit flagellum in te Pſalm.90
introire, atq; etiam vt nemo omnium qui intra te ſunt, vn-
quam ab illa, quã intus poſſidet, fœlicitate poſſit eiici, vel
exire, vel excidere, vel exerrare: *filios quoq; qui in te ſunt, *benedixit
id eſt, ciues & incolas tuos, idem ipſe Deus benedictionibus *filiis tuis in*
æternæ beatitudinis copioſè impleuit. 3 Ipſe tibi fines po *te.*
ſuit, & terminos tuos conſtituit in pace, perfectámq; & im- 3 *Qui po-*
perturbabilem pacem tibi pro muro dedit, & pace te quaſi *ſuit fines*
per circuitum circundedit, ac veluti circummurauit, vt ni- *tuos pa-*
hil ad te valeat accedere quod poſſit tuam quietem cõtur *cem:*
bare: * &, quod omnibus maius eſt, aſpectu diuinitatis ſuæ * *& adipe*
(quæ eſt tanquam adeps & pinguedo frumẽti, cibus delica *frumenti ſa*
tiſſimus & pretioſiſſimus) ipſe te ſatiat, & omnes qui in te *tiat te.*
ſunt ciues tuos, dum ſuam diuinitatem vobis dat videre fa- 1.Cor.13
cie ad faciem, ſicq; ſatiamini apparente vobis gloria ipſius. Pſalm.36
C 4 Et tu quoq;, ô Sion militans, tametſi hæc nondum in te 4 *Qui emit*
perſentias, neq; adhuc tanta acceperis, habes tamen in qui- *tit eloquiũ*
bus, & pro quibus iuſtum eſt te laudare Dominum Deum *ſuũ terra:*
tuum: qui verbum ſuum, filium ſuum vnigenitum emiſit è Ioan.1
ſinu ſuo in mundum, ad ſalutem Eccleſiæ ſuæ, atq; per hũc
verbum prædicationis Euangelicæ, verbum ſalutaris fidei,
à Iudæa (vbi per ſe Dei filius ipſe prædicauit) emiſit, per A-
poſtolos cæteróſq; fidei prædicatores, in omnem terram, &
in omnes fines orbis terrarum: * & verbum hoc eius, vtpote
magnæ efficaciæ & virtutis, velociter cucurrit, celerriméque * *velociter*
D peruoluit: dum ipſo cooperante, & ſermonem illorum cõ- *currit ſer-*
firmante, breuiſſimo temporis ſpatio in omnem terram exi *mo eius.*
uit ſonus prædicationis eorum, & verba eorum in fines or- Matth.28
bis terræ peruenerunt. 5 Currente autem ſic verbo ſanctę Pſalm.18
prædicationis, ipſe nouam regenerationem, & ad modum 5 *Qui dat*
niuis candidatorum fidelium multitudinem dat, & naſci *niuem ſicut*
facit, in candore ac munditia præcellenti in omnibus vir *lanam:*
tutibus ac gratiis, vt ſint quaſi lana albiſſima atque mun- * *nebulam*
diſſima: * caliginoſas autem & tetras aëreas poteſta- *ſicut cinerẽ*
tes, quæ ſunt quaſi nebula atra per malitiam, caliginoſa *ſpargit.*

per ignorantiam,& ſterilis per defectũ omnis bonæ opera-
tionis,has ipſe per virtutẽ prædicationis Euangelicæ ſpar-
git,diſſipat,diſiicit,fugat, & expellit, quemadmodũ cinis &
puluis aridus flante vento diſſipatur atq; diſpergitur,nõ va-
lens ſubſiſtere, & quẽadmodũ nebula ſolaribus radiis diſſi-
6 *Mittit* patur,adueniẽte ſole in virtute ſua. 6 Homines quoq; ob-
cryſtallum ſtinatos & induratos in ſua malitia,qui ſunt quaſi cryſtallus
ſuam ſicut & glacies induratiſſima, vltrà non liquefactibilis, homines
buccellas: corde incredulo & inobedientes(qui per verbũ Euangelicæ
prædicationis nõ voluerunt emolliri,neq; reſolui ad pœni-
tentiã)hos ipſe à facie ſua in tenebras exteriores proiiciet,
cum Diabolo & Angelis eius,dabítq; eos velut in cibum, vt
ſint partes & portio vulpiũ, quẽadmodũ proiici ſolet buc-
**ante faciẽ* cella panis ante conſpectũ canũ in eſcam. * Quis verò hanc
frigoris eius iram eius nõ timebit?Aut quis ſtare poterit ante conſpectũ
quis ſuſtine indignationis eius? Quis ferre poterit hanc iram intolera-
bit? bilem? 7 Attamen cum emiſerit ipſe verbũ ſuum, ſiue per
7 *Emittet* internam inſpirationẽ, in cordibus hominum loquendo in-
verbũ ſuũ, terius,ſiue etiam per exteriorẽ prædicationem ſonando ex-
& liquefa- terius,liquefaciet & reſoluet ad pœnitentiam corda multo
ciet ea: rum, quæ glaciata,congelata, aut aliquouſq; indurata eſſe
cœperant,& aliqua ex parte cryſtallus erant : & flante, ope-
rante atq; inſpirante in eis ſpiritu Domini, veluti aquæ re-
ſoluentur per pœnitentiã,quemadmodũ cum glacies diſſol
uitur à facie caloris liquefacientis, atq; reſoluentis.Potens
eſt enim verbũ Dei quaſi ignis, & quaſi malleus conterens
petrã,etiã frigidiſſimã nõnunquã,& quæ videbantur obdu-
Hiere.23 rata corda,in quibus nihil erat diuini amoris,ad veritatẽ &
**flabit ſpi* pœnitentiã conuertens : *flat quoq; in Eccleſia ſpiritus ille
ritus eius,et ſanctus,à patre atq; filio miſſus,per influxum & elargitionẽ
fluẽt aquæ. donorũ ſuorũ in cordibus fidelium:& quocũq; peruenerit
benignus flatus eius,fluunt,copioſéq; ſcaturiunt in eis aquę
Ioan.4 viuæ,ſalientes in vitam æternam, aquas lacrymarum excu-
8 *Qui an-* tiens de ſaxoſis cordibus pœnitentiũ, aquas autẽ gratiarum
nuntiat ver in cordibus ſcaturire faciens proficientiũ. 8 Ipſe eſt Domi
bum ſuum nus Deus qui verbũ fidei & ſalutaris Euangelicæ doctrinæ,
Iacob: verba quoq; mandatorũ ſuorũ annuntiari facit populo fide
**Iuſtitias* lium Eccleſiæ ſuæ ſanctæ : * populo ſuo Iſraëli,id eſt fideli-
& iudicia bus ſuis,annunciari facit omnes voluntates, præcepta atque
ſua Iſraël. iudicia ſua,quæ obſeruari vult ab ipſis, & ſecundũ quæ iudi

ciũ

cium faciet in die retributionis. 9 Neque verò paruum eſt hoc beneficium, tametſi forſitan inaduertentibus & ingratis hoc ita videatur, ſed peculiare & grande eſt donum. Nõ enim ſic fecit omnibus nationibus gentium & cæterorum populorum, qui adhuc in infidelitate perſeuerant, quemadmodum nobis fecit fidelibus ſuis, qui intra Eccleſiam ſanctã ſumus: & iudicia, præcepta, ac volũtates ſuas nõ fecit omnibus manifeſta, ſicuti fecit nobis. Sunt enim plurimi extra Eccleſiã populi, apud quos magna eſt fames verbi Dei, quo nos, q̃ intra illã ꝑmanemus, copioſè reficimur & ſatiamur.

9 *Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.*

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumquadrageſimumſeptimum.

VERSV primo, Lauda Hieruſalẽ Dominũ, lauda Deũ tuum Sion. Nos in Elucidatione partẽ priorẽ retulimus ad Eccleſiam triumphantẽ, poſteriorem ad militãtem. Itẽ verſus duos proximè ſequentes, Quoniã confortauit, &c. Qui poſuit, &c. accõmodauimus triumphanti Eccleſiæ: quæ verò deinde ſequũtur, militãti. Quæ diſtinctio ſatis manifeſtè in Elucidatione monſtratur, vt hîc iterũ replicare nõ ſit opus. Poſſent tamen omnia iſta commodè intelligi de ſola militante Eccleſia, quæ Hieruſalẽ appellatur, ratione veræ pacis, quã Chriſtus donat eius ciuibus: illius (inquã) pacis, de qua Saluator abſcedens aiebat diſcipulis, Pacem meã relinquo vobis, pacem meam do vobis: Non quomodo mundus dat, ego do vobis. (Ioan. 14) Appellatur & Sion, ratione cõtemplationis, in qua ſunt per fidem incolæ eius. Huius autẽ Eccleſiæ ſeras portarum confirmaſſe dicimus Chriſtum, eo ꝙ illam ſic validè muniuit contra omnes aduerſarias poteſtates, vt nec portæ inferi poſſint præualere aduerſus illã, neq; vlla omnino inimici quantũlibet ſæuiẽtis potentia vel aſtutia eã valeat expugnare. Porrò, quomodo filiis qui in ea ſunt benedixerit Dñs, nemo ignorat eorũ, qui, vt veri Eccleſiæ filij & ciues, nõ numero tantũ nominis, verũetiã virtute & merito bonæ conuerſationis, eam inhabitant: cũ (iuxta Apoſtoli verbũ) diuites ſiunt per Deum, in omni bono, ita vt nihil eis deſit in vlla gratia, (1. Cor. 1) & (quomodo alibi noſter Pſalmiſta ait) accepta à legiſlatore benedictione, eũt de virtute in virtutẽ, vt videant Deũ deorum in Sion. (Pſalm. 38) Fines quoq; militantis Eccleſiæ Deus poſuit, pacẽ, id eſt, pacem circummuniuit & circundedit per circuitũ, quaſi inexpugnabilẽ, dum (vt ſuprà

diximus) ipſam ſecuram conſtituit,& firmam reddidit in pa- E
ce firma, quam mundus vt non potuit dare, ita neq; auferre,
& quam euertere item non valeat omnis virtus inimicorũ.
Ioan.14 Adipe quoq; frumenti ciues Eccleſiæ ſatiat Chriſtus, quan-
do de pinguedine ſpiritualium gratiarum eius (quam ab
eius plenitudine credentes accipiunt) abundè reficimur,
Ioan.1 paſcimur, oblectamur & corroboramur, vt creſcamus in vi-
Epheſ. 4 ros perfectos, in mẽſurã ætatis plenitudinis Chriſti: vtq; a-
Pſalm.108 lacres ſimus,& potentes ad currendũ in fortitudine viã man
datorũ Dñi. Nã hæc pinguedo gratiæ ſpiritalis, rectè adeps
frumẽti poteſt nũcupari, frumẽti ſcilicet quod eſt Chriſtus: F
Ioan.12 quemadmodũ ipſe ſe in Euangelio appellat, dicẽs, Niſi gra-
num frumẽti cadens in terrã mortuum fuerit, ipſum ſolum
manet: proculdubio ſeſe deſignare volẽs morte afficiendũ,
atq; intra terræ viſcera ad tempus condendum, donec reſur
gens à mortuis fructũ faceret centuplũ. Huius ergo frumen
ti adeps eſt, quicquid ab eius plenitudine in mẽbra eius, in
Eccleſiæ ciues manat. Aut per adipem frumẽti, accipe illum
delicatiſſimum atque pinguiſſimum panem ſancti corporis
Dñi, quo ſatiantur, quo paſcuntur, & copioſè quaſi eximiis
delitiis reficiuntur omnes fideliũ animæ, quæ ipſum dignè G
& cũ iudicio manducauerint: de quo etiã illud intelligi po-
Pſalm.89 teſt quod in alio Pſal. ſcribitur, Et cibauit eos ex adipe fru-
mẽti,& de petra melle ſaturauit eos. Satiare autẽ in hac ex
poſitione accipi debebit, non ſecundum plenitudinem ſuæ
Pſalm.16 ſignificationis, iuxta quam dicitur in alio Pſalmo, Satiabor,
cum apparuerit gloria tua: ſed vt ſignificet ſufficientẽ, imò
copioſam & delicatã refectionem. Nam prior illa ſatietas à
peregrinantibus nobis longè eſt, tametſi poſterior iiſdẽ ne-
quaquam denegetur. Verſu ſecundo, Quoniam conforta
uit ſeras portarum tuarum: benedixit filiis tuis in te. Vigilan H
ter attende, quòd non ſimpliciter Propheta hîc dicit, Deum
confortaſſe aut ſeris clauſiſſe portas Hieruſalẽ, verùm quòd
ſeras portarũ eius cõfortauerit. Plus enim hoc videtur, etiã
ſeras portarum cõfortaſſe, quàm tantũ portas confortaſſe,
vel ſeris clauſiſſe. Nam ita ſolent ciuitatũ portæ contra ho-
ſtiũ ingreſſum vel inſultum duplici claudi & obfirmari mu-
nimine. Primũ enim, ſeris maximis & fortiſſimis cõcludun-
tur, deinde vectes adhibentur ferrei, aut ligneæ trabes ma-
gnæ, ferramẽtis craſſis quaſi circulis fabrorũ artificio obli-
gatæ

gatæ & corroboratæ,quibus ea clauſura quæ ſerarũ eſt,veluti cõfirmatur,cõfortatur & ſecura redditur, ne vlli forſitã impetui vel concuſſioni hoſtili poſſint ſeræ non cõfirmatæ cedere:quomodo & priuatarum domorum plerarunq; non tantùm oſtia ſeris ſimplicibus clauduntur, ſed inſuper & peſſulo ſeralis illa clauſura velut firmatur. Videtur autẽ mihi ſecundum hanc conſiderationem dixiſſe Propheta, non ſimpliciter, Clauſit portas, ſed confortauit ſeras portarum tuarum:volens nimirum fortiſſimam & penitus infrangibilem clauſuram ſecuritatémq; maximam atq; inexpugnabilem huiuſmodi verbis ſignificare. Nam ſi de illa loquamur ſecuritate cæleſtis Hieruſalem, certum eſt, nullis vnquam verbis ſatis illam poſſe explicari: ſi verò de hac terreſtri loquamur Hieruſalem,ipſa tametſi non eadem qua illa prior perfecta gaudeat ſecuritate, vt prorſus malum nullum,nedum ſuperans, ſed nec tentans aut vexans ad eam poſſit accedere: ex ipſis tamen domini verbis, tantam cognoſcimus eſſe etiam huius ſecuritatẽ, vt nulla poſſit hoſtili oppugnatione,vel ab ipſis quidẽ inferi portis, deuinci aut expugnari:quomodo in Euangelio ait Saluator, Et portæ inferi non Matth.16
C præualebunt aduerſus eam. Quod ſi quæras,quis hanc præſtet ſerarum confortationem,id eſt ſummam ſecuritatem & firmam cuſtodiam. Ipſe videlicet eſt,qui in Euãgelio loquitur,dicens, Ego vobiſcum ſum vſque in conſummationem Matth.28
ſeculi,& de quo in alio Pſalmo dicitur, Deus in medio eius Pſalm.45
non commouebitur, adiuuabit eam Deus, &c.quaſi dicat, Ideo non commouebitur illa ciuitas, quoniam dominum habet in ſui meditullio, qui ciuitatem ſuã nunquam patietur expugnari,qui ſemper illi laboranti aderit, ferétq; ſuppetias in ea pugnãtibus,ne prorſus ſuccũbãt.Rurſum atten
D de,quòd tota hæc cõfortatio domino aſcribitur.Non enim dicitur ſimpliciter, Quoniã confortatæ ſunt ſeræ portarum tuarũ,ſed dominus id feciſſe memoratur:Quoniam (inquit) confortauit,nimirũ ipſe Deus tuus,ſeras portarum tuarum. Videlicet quia (vt in alio Pſalmo ſcribitur) Niſi dñs cuſto- Pſalm.126
dierit ciuitatẽ,fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Poſtremò & hoc aduertendum eſt,quòd ciuitatis huius plenam beatitudinẽ volens deſcribere, duo hæc ſimul iungit, nempe quòd ſeras portarũ eius Deus cõfirmauerit, & filiis eius benedixerit.Nam tũc ciuitas aliqua rectè valet, cũ talis eſt portarum

atque

atque murorum fortitudo,vt ſit tuta ab hoſtibus: & inſuper E
abundantia eſt eorum quæ ad vitam agendã fuerint neceſ-
ſaria. Nam alterum ſine altero nequaquam ſufficit. Si enim
ciuitas quælibet,vel validiſſimas portas, aut quàm maximè
cõfortatas portarũ ſeras habuerit, & intus deſectũ patiatur
panis,aquæ,ſalis,aut aliarũ rerũ quæ ſunt ad vſum humanũ
neceſſariæ,nõ ex ſola portarũ fortitudine erit bene tali ciui
tati. Rurſum,non ſatis fuerit ciuitati abundè habere omnia
eiuſmodi quæ humanis apta ſunt vſibus, neq; hoc vnicũ ab
hoſtium expugnatione illos poterit ſecuros facere,ſi portas
habuerint nimium infirmas,aut imbecilles muros, vt facileq;
queãt hoſtes irrũpere. Neutro(inquã) horũ modorũ ciuita
ti bene poteſt eſſe proſpectũ. Nam illic penuria ac fames ho
ſti portas aperire cõpellit:hic,portarũ infirmitas hoſti irrũ-
penti & inſultanti quantocyus cedens,præbet aditũ. Verùm
vbi hæc ſimul duo eadẽ ciuitas habuerit, nempe vt portarũ
ſeras habeat cõfortatas contra hoſtium inſultum, & rerum
omnium neceſſariarũ intra ſe abundantiam, vt non cogan-
tur qui intus exiſtunt,ſeſe dedere in manus hoſtium,ibi ſci-
licet omnia ſecura ſunt, ibi in tuto degunt ciues. Atque hoc
pacto,in præſenti nunc loco Propheta perfectam volens ci- G
uitatis ſupernæ ſecuritatem deſignare, in priori parte pri-
mum inſinuat,cum ait, Confortauit ſeras portarũ tuarum:
in altera autem poſterius, cum ſubiungit, Benedixit filiis
tuis in te. Siquidem benedictio hæc,omnis boni à Deo libe
ralis donatio & prouiſio eſt. Videntur autẽ quæ in hoc ver-
ſiculo obſcurius dicta ſunt,eadem proximè ſequenti clarius
exponi. Cùm enim ſubiungitur, Qui poſuit fines tuos pacẽ,
videtur hoc priorem partem iam dicti verſus declarare, ve-
lut exprimendo quid voluerit per confortationem ſerarum
intelligi. Et cũ deinde adiicitur, Et adipe frumenti ſatiat te: H
proculdubio illa apertè exprimitur benedictio, cuius in præ
cedenti verſu mentionem fecerat. Ciuium enim supernorũ
hæc eſt benedictio, Diuinitatis adipe ſatiari. Verſu tertio,
Et adipe frumẽti ſatiat te. Iam ſuprà in annotatione prima
oſtendimus,quomodo adeps frumenti,& iſta ex adipe ſatie-
tas intelligi debeant, ſi militanti applicemus Eccleſiæ. Ve-
rùm ſi triumphanti(vt in Elucidatione) voluerimus accom
modare, ponderãdum hoc nobis & expendendũ videbitur,
quod non ſimpliciter Pſalmiſta dixerit, Et frumento ſatiat
te, ſed

te,ſed plus dixit,frumenti adipe. Nã ſicut in tritico vides ſeparari adipem ſiue medullam quæ in ipſo eſt,ab ea quæ remanet groſſiori magiſq; graſſa ſubſtantia: ita in CHRISTO homine, qui ſeipſum grano frumenti in ſancto Euangelio Ioan.12
comparat,duplicem conſideramus naturam,Diuinã ſcilicet atq; humanam. Illa velut adeps delicatiſſimus eſt, & medulla pinguiſſima: hæc autẽ, licet craſſior ſit,& minus ex ſe digna, tamen ſimul eſt cũ illo adipe in eodem frumento coniuncta. Non ſolum autem tritici adeps, verumetiam reliqua eius ſubſtantia eſui apta eſt,& pabulũ congruum. Et licet ſit ille regũ cibus, iſte tamen poſterior inferioribus etiam bonus eſt. Ita & nos in propoſito loco duplex cõſideramus pabulũ. Nã adipe Diuinitatis,medulla illa delicatiſſima, iam ſatiãtur qui ſunt in cõſpectu regis CHRISTI noſtri, ipſi ſi- Apoc.1
mul cũ eo reges & ſacerdotes in ſecula ſeculorũ: hac (inquã) 1.Cor.13
ſatiantur,quoniã eam vident facie ad faciem, & in ea oblectantur pleniſſimè ad omnẽ ſufficientiam & abundantiam, ſuprà quàm dici, imò vel cogitari poteſt. Nos verò interim hic ſuper terrã adhuc peregrini,adhuc miſeri,adhuc exules, illo nondum adipe ſatiamur: attamen ne deficiamus in via, miſeretur nobis frumentum noſtrum, & quaſi de craſſiori ſubſtãtia nos paſcit,de ſua humanitate, dũ nobis de ſua plenitudine communicat,quantũ ipſe voluerit, & nobis neceſſe fuerit ſpiritualis gratiæ,& dum ſuo nos benedicto corpore paſcit. Non omnino tamen deeſt nobis peregrinantibus ille adeps,illa medulla: ſed latet nos,& occultatur adhuc,neque nobis niſi craſſius illud corporaliter proponitur. Atq; ita ſanè dicere poſſumus, quòd de frumẽti adipe peculiariter beatos in gloria Dei ſatiat. Verſu quinto, Qui dat niuẽ ſicut lanã, nebulam ſicut cinerẽ ſpargit. Mittit cryſtallũ ſuã ſicut buccellas. In his verbis, effectus deſcribitur virtutis verbi Dei & Euangelicæ doctrinæ, cuius in verſu ſtatim præmiſſo fiebat mẽtio. Tria enim hæc potiſſimũ operata eſt Euangelij per orbẽ prædicatio, videlicet niuis ſicut lanæ apparatũ, nebulæ diſperſionem vt cineris,& cryſtalli in modũ buccellarũ proiectionem. Euangelio nanq; rutilante, niuem dedit Deus quaſi lanam, id eſt electos ſuos fideles, candidiſſimos reddidit, vt fierent quaſi lana naturali colore albiſſima, etiam ij qui antè per peccata fuerãt nigerrimi,aut velut coccinũ ſiue vermiculus maximè rubri: quemadmodũ per Pro- Eſaiæ 1
phetam

phetá dicitur, Si fuerint peccata veſtra quaſi cóccinũ, velut E
nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra ſicut vermiculus, velut
lana alba erunt. Et in Pſalmo 50. Lauabis me, & ſuper niuẽ
dealbabor. Poteſt verò in niue non ſolũ candor, ſed & alia
ratio cõſiderari, ob quam electi cóparentur niui. Nix enim
dũ cadit, flocci vidẽtur diuiſi innumerabiles, qui tamẽ mox
vbi ceciderint, pariter coadunantur, & quaſi vnam efficiunt
telam, adeo vt nemo artifex tam aptè poſſit filũ filo iunge-
re texendo, quàm flocci niuei ſibiinuicẽ coniungũtur. Atque
ita fideles in Eccleſia, ad Euangelicá prædicationẽ, tameſi
ex diuerſis gentibus, tribubus, populis, linguis, & ſtatibus F
congregentur, in ſumma tamen vnitate, in vna fide, vna ſpe,
vna charitate, & omnimoda vnitate, per Deum vniũtur. Ne-
bulam verò per Euangeliũ diſperſit Deus vt cinerẽ, qui ante
faciẽ venti nequit conſiſtere, ſed rapitur & diſſipatur: id eſt,
aëreas poteſtates fugauit de cordibus credentiũ, fecitq; eas
neſcere, vt non poſſent in ſuis habitaculis quæ obſederant
Pſalm.67 cõſiſtere: quẽadmodũ in alio Pſalmo dicitur, Exurgat Deus,
& diſſipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum à fa-
cie eius. Sicut deficit fumus, deficiant: ſicut fluit cera à facie
ignis, ſic pereant peccatores à facie Dei. Tertius autem effe- G
ctus, qui ex Euangelij prædicatione ſcribitur conſequutus,
cryſtalli eſt in modum buccellarũ proiectio, id eſt homini
prauorũ, & in ſuæ infidelitatis ac aliorum vitiorum frigidi-
tate permanere eligentiũ reprobatio. Vbi nota, nõ de qua-
libet glacie dici generaliter, Mittet glaciem ſicut buccellas,
ſed tantum de cryſtallo. Omnes enim peccatores qui extra
Dei charitatẽ ſunt, verè glacies dici poſſunt: videlicet quo-
niam nimiũ frigus illorũ cor obſedit, & congelari facit, atq;
Pſalm.118 cócreſcere, iuxta illud, Coagulatũ eſt ſicut lac cor eorum: H
Hebr.12 ſuntq; ante Deũ qualibet glacie frigidiores, à quorũ cordi-
bus abeſt amor diuinus, qui ignis conſumens & liquefaciens
eſt, vt cordis congelationẽ non patiatur. Quilibet enim pec-
cator, glacies eſt: & quò quiſq; ab amore Dei magis eſt elon-
gatus, eo magis glacies dici debet. Verùm non item omnis
peccator cryſtallus eſt. Cryſtallus enim ſiue cryſtallũ, eſt res
induratiſſima, & ita cócreta atq; cõgelata, vt nec igne adhi-
bito admittat diſſolutionem, cũ glacies igne adhibito facilè
ſe patiatur reſolui. Ita ſanè peccatores illi, qui audito verbo
veritatis, per pœnitentiã ad Deum emolliti ſunt, velut igne

A Diuino liquefacti, glacies coram Deo quidem fuerant, ſed
non cryſtallus, atq; ideo nō ſunt proiecti quaſi buccellæ ſi-
ue fragmenta panis, iccirco non ſunt facti reprobi. Qui verò
audito verbo veritatis, nō ſolùm nō emolliti ſunt vt agerēt
pœnitentiam, ſed magis etiam indurati ſunt & deteriores
facti: hi non glacies tantū, ſed cryſtallus indiſſolubilis repu-
tantur: indiſſolubilis dico, ratione obſtinatæ prauitatis, non
ob verbi Diuini impotentiam: atq; ideo ſicut buccellæ, ſicut
panis fragmenta, fuere proiecti. Quibus autem proiiciātur,
in Elucidatione manifeſtatur apertius. Verumtamen diſſi-
B mulandum non eſt, quod Græcè κρύσταλλος, etiam glaciem
ſignificat: quēadmodū Pſalmo proximè ſequēti, Ignis, gran-
do, nix, glacies, &c. neq; hoc loco aliud quàm glaciē vertunt
Hieronymus ac Felix. Atq; ita ſi nos quoque cryſtallum hîc
ſumamus pro glacie, neceſſe erit iſtam glaciei proiectio-
nem intelligere de glacie in modum cryſtalli indurata, non
indiſcriminatim de qualibet glacie. Nam (vt ſuprà oſtēſum
eſt) non indifferenter quamlibet glaciē Deus vt buccellam
proiicit, ſed illam tantū quæ vt cryſtallus eſt indurata, vt no
ſit verbo Dei liquefieri. Verſu eodem, Ante faciē frigoris
C eius quis ſuſtinebit? Per frigus iſtud domini, nos intelligi-
mus irā domini, qua ab obſtinatis hominibus manet auer-
ſa. Vbi notādū, quòd ira domini aliquādo per calorē ſigni-
ficatur, aliquando per frigus. Per calorē ſignificatur Pſal. 18.
cùm dicitur, Non eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Sic ira
Dei dicitur ſubinde exardeſcere velut ignis: quemadmodū
in Pſalmo alio, Vſquequò exardeſcet velut ignis ira tua? Ac Pſalm. 17
rurſum, Ignis à facie eius exarſit. Contrariis ergo ſimilitudi
nibus Dei ira exprimitur ſecundum diuerſas conſideratio-
nes: quomodo item Chriſtus dn̄s noſter nunc leo, nūc agnus
D figuratur. Ira ergo Dei, quatenus grauē vindictam, & ſeuerā
ultionem excitans, quaſi perditionē & cōſumptionē exigens
impiorū, igni aſſimilatur, & feruori ſemper cōſumere, ſem-
per ignire deſideranti, & ſemper vt voret gliſcēti. Eadē verò
Dei ira, frigus dicitur: quatenus per iracūdiā Deus ab obſti-
natis, ſui ſalutaris caloris ſubtrahit beneficium, & dulces ſui
luminis radios ab eis abſcōdit, quos ſuper iuſtos ac pœniten
tes benignè effundit ad ſalutē animarū ipſorū. Quemadmo
dū videlicet ſolem corporalem imaginari poſſumus duabus
rationibus iraſcentem. Si enim in quenquā tam impetuosè

tàmque

támq; nimiũ violenter iaciat ſuos flagrantes radios,vt illum incendat atq; conſumat, huic quaſi per caloré iraſci illũ intelligimus:contrà verò ſi terræ alicui prorſus ſuos neget radios, ita vt omnino nolit vel luminis vel ardoris ſui beneficiũ illi cõmunicare,& reliquas terræ partes illuminans, atq; calore téperato fœcũdans, hanc ſolá terræ portionem nolit ſuis radiis contingere,huic dicemus illum ſuo frigore iraſci: quemadmodũ videlicet in tempore paſſionis domini dicere poſſumus,terræ iratũ fuiſſe ſuis tenebris ſolem, quando noluit ſuper terram ſuũ lumen effundere. Ad hunc ſanè modũ dominus Deus noſter, quatenus erga impios in tempore vl- tionis ad iudiciũ & perditioné per ſuã iuſtitiã feruet, quaſi ignis gliſcens ad inflammationem circumpoſitæ materiæ, eatenus eius ira caloris feruori aſſimilatur: propter quod
Hebr.12 etiam alibi Deus noſter ignis conſumés eſſe dicitur. Quatenus verò ab iiſdé illis omnis luminis & omnis ſpiritualis boni oblectationẽ abſtrahit, quatenus illis non ſuo benigno aſpectu illucet,quaſi frigore ſuo illos affligit,quibus ita ſuũ gratum calorem & vultũ benignũ abſcondit. Pulchrè verò ſecundũ ordinem,duplicem hanc irã inuenimus deſcripſiſ-
Deut.32 ſe Moyſen in ſuo cantico:prius quidem de ira frigoris, pòſt de ira caloris loquẽtẽ.Sic enim habet,Vidit dominus, & ad iracundiam cõcitatus eſt, quia prouocauerunt eũ filij ſui & filiæ. Et ait, Abſcondã faciem meam ab eis,& conſiderabo nouiſſima eorũ.Generatio enim peruerſa eſt, & infideles filij. En habes frigoris iram:cũ ait,Abſcondã faciem mei,&c. Hoc enim facit ira frigoris. Poſt pauca deinde ſubiungitur, Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſq; ad inferni nouiſſima,deuorabítq; terrã cũ germine ſuo,& montiũ fundamenta comburet. Cõgregabo ſuper eos mala, & ſagittas meas cõplebo in eis. Cõſumentur fame,& deuorabunt eos aues morſu amariſſimo.Dentes beſtiarũ immittã in eos,&c. Foris vaſtabit eos gladius,&c. Et dixi, Vbinam ſunt,&c.Hæc omnia quis non videt ad exardeſcentẽ ignis iracundiã pertinere? Admodũ autem pulchra videtur reſpõdentia duarum iſtarum partiũ adinuicem, vt cum in priori parte dixiſſet de proiiciendo cryſtallo, quod vtiq; frigidũ eſt, opponat exaduerſo diuinæ iuſtitiæ frigus vlciſcens & puniens illud cryſtalli impiũ frigus,id eſt obſtinatorũ hominũ impietatem & impœnitentiam. Tanquam ſi dicat propheta,Eligunt impij

nunc

tunc quidẽ cryſtallum eſſe, & ſuũ frigus eligunt, inq; eo per
manere volũt,& nõ ſe patiuntur emolliri diuini verbi ardo-
re:ſed huic illorũ frigori cõtinget frigus aliud intolerabile,
quòd cryſtallus illa ferre nõ poterit, quòd cryſtallus illa ne-
quaquã amabit:ad ſignificandũ, quòd frigori humanæ obſti
nationis frigus ex aduerſo opponetur diuinæ vltionis. A fa-
cie autem frigoris illius nemo poterit ſuſtinere,vel quia ne-
mo poterit illud ſubterfugere,aut quia nemo poterit reſiſte
re,aut quia definitam ex ira Dei vltionẽ nemo poterit ferre,
quo Petrus apoſtolus dicit angelos malos licet virtute homi 2.Pet.2
nibus potẽtiores, nõ ferre tamẽ aduerſum ſe execrabile Dei
iudicium. Verſu ſeptimo, Emittet verbũ ſuum,& liquefa-
ciet ea. Difficultas eſt in relatione huius pronominis EA.
Non enim videtur aliquid apertè præmiſſum, quod referat.
In Elucidatione indicamus relationẽ ſecundũ intellectum
magis quàm ſecundũ vocem:hoc modo,Emittet verbũ ſuũ,
& liquefaciet ea: nempe corda glaciata,quæ ſunt vt glacies,
vel aliquo modo vt cryſtallus. Non debet tamẽ fieri relatio
pro iiſdẽ ſecundũ numerũ, qui ſignificãtur in verſu illo præ-
cedenti.Nam iidẽ illi proiecti ſicut buccellæ,nõ hîc dicũtur
liquefieri,ſed illi qui fuerũt quidem aliquãdo cryſtallus,vel
glacies,at non ita obdurati in ſuo frigore,quin ſe igne verbi
Dei emolliri ſuſtinuerint: quales videlicet glacies illi erant
de quibus ait Apoſtolus,Scitis,quoniam cũ gentes eſſetis,ad 1.Cor.11
ſimulacra muta prout ducebamini euntes,&c.Et alibi,Neq; 1.Cor.6
fornicarij,neq; idolis ſeruientes,neq; adulteri, neq; molles,
&c.regnũ Dei poſſidebũt. Et hæc aliquãdo quidẽ fuiſtis,ſed
ſancti eſtis,ſed iuſtificati eſtis in nomine dñi noſtri Ieſu Chri
ſti,& in ſpiritu Dei noſtri. Poſſet tamen relatiuũ iſtud referre
ſimul etiã niuẽ:ad hunc ſenſum, Emittet Deus verbũ ſuum,
& liquefaciet ea:nempe & niuẽ & glaciẽ. Sanctos enim,etiã
eos qui iam nihil obdurati ſunt, ſed iam olim emolliti,ad-
huc tamen liquefacit Deus, vt magis amẽt, vt magis molle-
ſcãt,magiſq; caleſcãt in amore Dei:iuxta illud Apocalypſis, Apoc.22
Qui ſanctus eſt,ſanctificetur adhuc. Vnde ſponſa in Cãticis, Canti.5
licet iam prius liquefacta,tamẽ quaſi nouo modo ſe fatetur
liquefactã,ſtatim vt ſponſum audiuit loquentẽ:Anima mea
(inquit) liquefacta eſt,ſtatim vt dilectus locutus eſt. Eos ve-
rò qui adhuc glacies ſunt, reſoluit & liquefacit conuerſione
pœnitẽtiæ.De aquis autẽ illis,quæ fluũt ad flatum emiſſi ſpi

ritus,nota,quòd non eædem ſemper aquæ ſunt,quas excutit E
Luc.7 emiſſus ſpiritus. Nam vbi ſuper glaciem cadit, primũ aquas
progignit amaritudinis,id eſt,lacrymas pœnitentiæ,cuius e-
gregium exemplũ præbuit illa peccatrix fœmina,quæ verbo
domini exterius,ſimul & ſpiritu eiuſdẽ interius tacta,accur-
rẽs ingreſſa eſt domũ cõuiuij, illícq; largiter aquas per ocu-
los euomuit, vt lacrymis ſuis ſcribatur rigaſſe pedes eius,
cuius verbo & ſpiritu tacta fuerat. In ſanctis verò , qui iam
olim glacies eſſe deſierũt,aquæ fluunt dulces ſpiritualiũ gra
Ioan.7 tiarũ:de quibus Saluator ait in Euãgelio,Qui credit in me, F
ſicut dicit ſcriptura,flumina de ventre eius fluẽt aquæ viuæ.
Ac rurſum, Aqua quam ego dabo,fiet in eo fons aquæ viuæ
ſalientis in vitã ęternam.Sciendum tamen eſt,quoſdam peni
tus literæ inhærẽtes,& prædicta de Hieruſalem & Sion tem
poraliter intelligentes,de priſtina fœlicitate reſtituenda poſt
Babylonicam captiuitatẽ,omnia iſta quę hactenus congruis
myſticis intelligẽtiis expoſuimus,tẽporaliter & corporaliter
intelligere,in hũc modum, O Hieruſalem,lauda dominum
Deum tuum,qui te aliquando eſt reædificaturus, & reſtitu-
turus in ſtatum priſtinum , vt habeas portas confortatas,& G
omniũ rerũ in te abundantiã , vt habere omnia ſolebas ante
deſolationem tuam. Quæ verò deinde ſequũtur de niue,gla
cie,& liquefactione,ita exponunt:Neq; verò eſt quòd deſpe-
res,ô Hieruſalem,de tua reædificatione,ſed crede verbo do-
mini,qui potens eſt,vbi voluerit,omnia commutare,vel ſolo
verbo quod currit velociſſimè,id eſt quãtocyus adimpletur,
& cui parent omnia:id quod euidẽtiſſimè oſtendit,dum ſubi
tò niuẽ ad modũ lanæ candidiſſimã , ſuper terram facit de-
ſcendere,& vbi voluerit , nebulam,ſiue pruinam mittit,rur-
ſumq; glaciẽ, ſiue grandinem ad modum fragmentorum pa
nis , cuius glaciei, vel grandinis frigus foret hominibus into
lerabile, quoniã eſt vehementiſſimũ:ſtatim quoq; vbi iuſſe-
rit Deus,ſolo eius verbo iſta(nẽpe nix,pruina, grando & gla
cies)diſſoluũtur in aquam:& flante ſpiritu, ſiue vẽto calido,
iſta conuertuntur in aquas,vt fluãt quæ prius erant cõſtricta,
& velut ſolida : vt videlicet hoc exemplo ſuum populũ ani-
met,atq; in ſpe confirmet,quaſi hoc indicare volẽs,ſi tantam
Deus poſſit ſolo ſuo verbo mutationem efficere in eiuſmo
di creaturis,poſſe etiã & Hieruſalem,quanquam nunc deſola
tam,ſuo tẽpore,vbi iuberet,in priſtinũ ſtatũ reſtituere.Quæ
expoſitio,

expoſitio, vt ſufficiat pro literæ rudi intelligẽtia, & admodũ facilis ſit, nos tamẽ eam non vt pręcipuã ſequimur: quoniam altiora i his omnibus & penitiora arbitrati ſumus latere myſteria, quę pro noſtro modulo, ſecundũ Dei gratiã, vt potuimus, elucidare conati ſumus. Verſu penultimo, & vltimo, Qui annuntiat verbũ ſuũ Iacob, &c. Non fecit taliter omni nationi, &c. Videtur hi duo verſus ad literã facere mentionẽ de veteri populo Iſraëlitico, cui Deus pro ſpeciali beneficio, & quaſi ſingulari quadã prærogatiua dedit Moſaicã legem, quam aliis nõ dedit populorũ nationibus. Nos tamẽ in Elu-
B cidatione iſta ſpiritualiter ad verũ Iſraëlis ſemẽ ſecũdũ ſpiritũ, id eſt ad fidelẽ in eccleſia populũ accommodauimus, de noua Euangelica lege exponẽtes: per nationes verò, quibus non ſimiliter fecit Deus, vniuerſos accipientes incredulos, qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati. Rom. 2

CENTESIMIQVADRAGESIMIOCTAVI PSALMI ARGVMENTVM.

Psalmvs iſte, omnium creaturarum inuitatio eſt atque exhortatio ad laudem Dei, qui creauit omnia. Et primum quidẽ,
C *ordine congruo cæleſtes creaturæ inuitantur ad laudem, nempe ſpiritus angelici & cæleſtes omnes exercitus, Sol quoq;, Luna & ſtellæ, quæ ſolo verbo creata atque ſtabilita ſunt, vt in æternum perſeuerent, & ſuis arctata legibus, quas inuiolabiliter obſeruare debent. Deinde quæ in inferiori hoc mundo cernuntur, ad laudem item aduocãtur: primum omnium dracones, quos ſiue terreſtres, ſiue marinos poſſumus accipere, qui in abyſſis gignuntur & habitant, quos veriſimile eſt propter nimiam corporis immanitatem, ac etiam ſuper alia animalia terrorem & poteſtatem, priori loco nuncupari. Poſt hos aduocantur*
D *ea, quæ in ſuperiori vel media aëris regione generari, atque ex ea conſpiciuntur deſcendere, nempe ignis, qui ab exhalationibus inflammatis in aëre gigni conſpicitur, grando, nix, glacies, & ſpiritus tempeſtatis: quæ omnia diuino verbo obediunt. Montes deinde & colles, & ligna tam fructifera, quàm alijs apta vſibus aduocantur, beſtiæ quoque & ſerpentes & volucres, ac poſtremò omnium genus humanum vniuerſum, nullum omnino neque ſtatum, neque ætatem, neque ſexum excipiendo, propter celſitudinem Dei, cuius confeſſio nimium ſublimis, cælum & terram ſuperexcedit, qui præter omnia magnificentiſſima creationis ſuæ opera, etiam glorificatione populi ſui, hymnos & laudes ab omnibus fidelibus ſeruis promeretur ac poſtulat.*

CENTESIMI QVADRAGESIMI OCTAVI E
PSALMI ELVCIDATIO.

1 Laudate dominũ de cælis: laudate eum in excelſis.*
*2 Laudate eum omnes angeli eius: *laudate eũ omnes virtutes eius.*
Daniel 7
3 Laudate eum ſol & luna:
Gene. 1
**laudate eũ oẽs ſtellæ & lumen.*
4 Laudate eũ cæli cælorũ, & aquæ quæ ſup cælos ſunt:
** laudẽt nomẽ domini.*
5 Quia ipſe dixit, & facta sũt: ipſe mandauit, & creata ſunt.
6 Statuit ea in ſeculũ & in ſeculũ ſeculi: præceptũ poſuit, * & nõ præteribit.*

LAVDATE dominũ creaturæ omnes,tam cæ-
leſtes,quàm terreſtres:& primũ quidé,vos quę
de cælis ſiue cæleſtes eſtis, laudate cæli domi-
num : * laudate ipſum vos ô ſublimes creatu-
ræ,quarũ eſt in excelſis manſio,quibus pro ſua
dignitate deputatus eſt locus ſupremus in altiſſimis. 2 Im-
primis autem vos,ô angelici ſpiritus,laudate dominũ Deum
veſtrũ:qui vos tã nobiles ſpiritus fecit,támq; magnificè glo-
rificauit:*&laudate eũ vniuerſi cęleſtes exercitus,qui eſtis in F
circuitu eius , miniſtrantes in millibus millium , & in decies
centenis millibus aſſiſtentes ei omni tẽpore. 3 Laudate illũ
ſol & luna,duo luminaria magna, & præ cæteris inſignia,fa-
cta à Deo vt præſitis diei ac nocti,illuminetíſq; terrã,& in di
ſtinctioné ſitis temporũ:*laudate etiã illũ vos ſtellæ omnes,
quas ad illuminationé noctis creauit altiſſimus,& lumen o-
mne quod ſiue à ſole,ſiue à luna,ſiue à ſtellis eſt,laudet pari-
ter increatũ illũ patrẽ luminũ, & lumẽ increatũ,à quo crea-
tũ lumẽ õe procedit. 4 Omnes quoq; cęli,ipſum præcipuè
ſummum empyreum cælum, quod alios omnes tegens,atq; G
in ſe concludẽs,eſt veluti cælorũ cælum,laudẽ date Deo qui
vos mira claritate adornat:cælum quoque cryſtallinum,ſiue
aqueum, quod eſt ſuper firmamentum , naturam quandã &
conditioné aquæ participans:*hæc(inquam)ſuperna omnia
laudẽt nomẽ domini,qui cuncta ea incorruptibilia cõdidit,
ac perpetuò ſtabilia. 5 Idcirco autem vos ô nobiles & prę-
cellentes creaturæ,laudem Deo debetis,quoniam ſolo ver-
bo vos ab illo factæ eſtis,& ſola volũtatis eius iuſſione crea-
tæ eſtis,abſq; vllius laboris moleſtia,abſq; vllius alterius co-
operãtis adminiculo. 6 Statuit quoq; vos,firmauit,atq; ſta- H
biliuit in ſtabilitate eſſentiæ veſtræ , vt perpetuò maneatis,
atq; in ſempiternum in veſtra eſſentia perſiſtatis,nunquã in-
teritura:*præceptum quoq; poſuit vobis,quomodo,& quo-
uſq; moueri, & in omnibus quid,quando, & qualiter agere
debeatis, quomodo in terras influere,quibus tẽporibus,vbi
apparere, quando terras relinquere,quando eaſdẽ reuiſere,
& ita in cæteris omnibus leges & regulas motuũ, atq; ope-
rationum veſtrarum omnium ab illo accepiſtis cõditore ve-
ſtro; *& præcepta illa atq; ſtatuta Dei nunquam fięt per vos
irrita,

A irrita, nunquã vos ea tranſgrediemini, neq; aliud quã quod
vobis pręſtitutũ eſt facietis. 7 Vos quoq; terreſtres creatu-
ræ, quæ ſub cælis eſtis in elemẽtari mũdo, laudate eundẽ do
minũ, qui ſicut cæleſtiũ, ita etiã veſter eſt dñs: *vos in primis
dracones, ſiue in terris venenoſa animalia, ſiue in mari cete
grandia, quæ eſtis animalia magnitudine & mole ſingulari-
ter eximia atq; inſignia: oẽs quoq; profunditates immenſæ,
ſiue terrarũ, ſiue mariũ, in quibus dracones iſti ſiue naſcun-
tur, ſiue inhabitant. 8 Ignis etiã & grando, nix, & glacies, &
ſpiritus turbinis, ac venti tẽpeſtuoſi, etiã vos laudate domi-
B nũ: * quæ nullã habẽtes ſtabilitatẽ ſubſiſtentiæ veſtræ, obe-
ditis verbo & iuſſioni eius, ita vt cũ ille iuſſerit, mox exurga-
tis, vel ceſſetis, ſiue ad conſolationẽ & liberationẽ iuſtorũ ſi-
ue ad pœnã & vltionẽ malorũ, ſiue ad aliã quamlibet diuinę
voluntatis adimpletionem. 9 Montes etiã maiores & mon
ticuli minores, qui aſcenditis in locũ præfinitũ, qui terminos
cuſtoditis quos ille poſuit vobis, vt nõ cõuertamini operire
terrã: * ad hæc ligna omnia & arbores quæ naſcimini è ter-
ra, & fructũ fertis humanis potiſſimũ vſibus accommodũ, ce
dri quoq; proceritate nobiles, & ad ædificia cõſtruenda hu-
C manis vſibus plurimũ cõducẽtes. 10 Beſtiæ itẽ irrationales
& pecora vniuerſa, cuiuſcunq; ſint generis, cuiuſcunq; tandẽ
naturæ, ſerpẽtes etiã qui repũt ſuper terrã, & aues quę pẽnas
habent ad volandum in aëre. 11 Poſtremò vos, ô rationales
homines, cuiuſcunq; tandẽ ſtatus, cõditionis, ætatis, vel ſexus
fueritis, ſiue reges qui dominamini in orbe terrarũ, ſiue ſub
iecti illis populi, ſiue principes atq; iudices ſuper terram. 12
12 Adoleſcẽtuli, ſiue adoleſcẽtulę, ſenes atq; iuuenes, pariter
õnes laudẽ & cõfeſſionẽ dẽt nomini domini, neq; vll⁹ omni
D no hominũ à laude ceſſet creatoris: * quia nomẽ eius ſolius
verè eſt excelſum & magnificatũ, & ſolus ipſe iuxta ſuã cel ſi
tudinẽ eſt omni laude digniſſimus. 13 Cõfeſſio & laus eius
altior eſt cælo & terra, neq; cęlo vel terra comprehendi po-
teſt, neq; vſquam illi, ſiue hic, ſiue illic, digna & ſufficiens po-
teſt dari laudis confeſſio: * & ipſe exaltare decreuit fortitudi
nem poteſtatem, & gloriam populi ſui, magnificare ſalutem
electorum ſuorũ, eos à captiuitate diaboli liberando, & in li-
bertatem verã, atq; in adoptionem filiorum Dei ſublimãdo:

7 *Laudate*
dominũ de
*terra: * dra*
cones, & oẽs
abyſſi.
8 *Ignis, grã*
do, nix, gla-
cies, ſpiritus
procellarũ:
* *quæ faciũt*
verbũ eius.
9 *Montes,*
et oẽs colles:
* *ligna fru-*
ctiſera, &
oẽs cedri.
Pſalm. 103
10 *Beſtiæ*
et vniuerſa
pecora, ſer-
pẽtes, & vo
lucres pen-
natæ.
11 *Reges ter*
ræ, et oẽs po
puli, princi-
pes, et oẽs iu
dices terræ.
12 *Iuuenes,*
et virgines,
ſenes cũ iu-
nioribus lau
dent nomen
*domini: * qa*
exaltatũ eſt
nomen eius
ſolus.
13 *Confeſſio*
eius ſup cœ-
*lum & terram: * & exaltauit cornu populi ſui.*

14 Hymnus omnibus ſanctis eius, filiis Iſraël, populo appropinquanti ſibi.

quod ſuper alia oĩa creationis opera fidelibus maior adhuc E
debet eſſe laudis materia. 14 Hymnus,laus, & bñdictio per
tinet & cõpetit oĩbus credẽtibus in eũ, vero ſecundũ ſpiritũ
Iſraëli populo,qui per fidẽ & rectũ cultũ illi appropinquare
ſtudet, illiúſque & dici & eſſe populus conatur. Decet enim
ſanctos & electos Dei ſeruos,laudibus & hymnis illum cele
brare,qui in oĩbus,tã quæ ad creationẽ,quã quæ ad recrea-
tionẽ ſpectãt,vſqueadeo ſeſe exhibuit glorioſè mirabilẽ,&
mirabiliter glorioſũ, q in trinitate ſummè vnus,& in vnita-
te verè trinus regnat in ꝑpetuis æternitatibꝰ ſeculorũ.Amẽ.

ANNOTATIONES IN F
Pſalmum centeſimumquadrageſimumoctauum.

VERSV primo,Laudate dominum de cælis. Ita accipiẽda eſt hæc oratio,ac ſi diceretur,Laudate dominũ vos qui eſtis de cælis,id eſt,ciues cæleſtes:ac deinde,Laudate eũ in excelſis,id eſt,qui eſtis in altis,qui in ſupernis moramini. Similiter inverſu ſeptimo,cũdicitur,Laudate dñm de terra, ſenſus eſt,Laudate dominũ vos creaturæ terreſtres,ſiue quæ eſtis de terra.Hunc ſenſum manifeſtè indicat Chaldaica paraph.quæ in primoverſu ſic habet,Laudate Deum creaturę ſanctæde cælis,laudate eũ angeli excelſi. Poſſet tamẽ etiam G aliter noſtra lectio exponi, Laudate dñm de cælis, & de iis quæ conſiderãtur,gerũtur in illis,laudate eũ in,vel de ſublimibus illis,de iis quæ in ſublimibus agũtur, vel habitant in eis. Omnino tamẽ prior expoſitio huic poſteriori præferenda videtur. In ſecũdo autẽ verſu, virtutes debere accipi pro exercitibus,ex iis quæ iã ſæpius in præcedẽtibus dicta ſunt, præſupponimus manifeſtũ. Verſu quarto,Laudate eũ cæli cælorũ,& aquę quę ſuper cælos ſunt,laudẽt nomẽ domini. In hoc verſu duplex poteſt accipi conſtructio. Prior eſt,vt nominatiuus ille aquę quę ſuper cælos ſunt,ſupponatur verH bo Laudent:ad hunc ſenſum, Laudate dominum cæli cælorũ:ac deinde,Et aquæ quæ ſuper cælos ſunt,laudent nomen domini,eius videlicet qui eas ſic mirabiliter ſuper firmamẽtũ in maxima perſpicuitate & limpiditate condidit & continet.Altera eſt cõſtructio,ſecũdũ quã nominatiuus ille,aquæ quæ ſuper cælos ſunt, coniũgitur verbo ſecũdæ perſonæ,in principio verſus poſito,laudate : finis autẽ verſus,ad omnia præcedẽtia refertur:hoc ſenſu,Cæli cælorum, & aquæ quæ ſuper cęlos ſunt,laudate dominũ:omnia(inquam)iã enarrata laud

ta laudent nomen Domini, quoniã &c. Atq; hanc diſtinctionem, vt magis verã, in Elucidatione ſequimur, quã in Greco licet aptiſſimè videre, vbi nõ ſecundũ numerũ pluralẽ dicitur, Aquæ quæ ſuper cælos ſunt, ſed per numerũ ſingularẽ, τὸ ὕδωρ τὸ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, hoc eſt, ipſa aqua quæ ſuper cælos eſt: verbũ aũt ſequitur in numero plurali, αἰνεσάτωσαν id eſt, laudent: vt manifeſtũ ſit illũ nominatiuũ qui eſt numeri ſingularis, nõ poſſe ſupponi huic verbo numeri pluralis. Quare cõformiter etiã in lectione Latina præſtat diſtinctionem poſteriorẽ eligere. Inſuper & Hebrea lectio eidẽ diſtinctioni manifeſtè conſentit, in qua totum illud: Laudent nomen Domini, penitus ſeparatur à præcedentibus, in caput noni verſus, hoc modo, Laudate eum cæli cælorũ, & aquæ quæ ſuper cælos ſunt. laudent nomẽ Domini, quia ipſe mãdauit & creata ſunt. Nam quod in noſtris & Græcis codicibus adiicitur, Quia ipſe dixit, & facta ſunt, Hebræa omnino non habent, ſed illud tantũ quod ſequitur, Ipſe mandauit & creata ſunt. Cæterũ de aquis illis q̃ ſuper firmamẽtũ ſunt, quid ſint, & quare ita appellentur, & quo loco conſiſtãt, cuiuſue ſint naturę, plenius ſuo loco ex intẽtione tractauimus in libris de conſideratione rerũ naturaliũ, cap. xij. libr. 7. cui titulus eſt, De cælo & mũdo. Verſu ſexto, Præceptũ poſuit, & non præteribit. Quidã putant, ſingularẽ numerũ poſitum pro plurali, præteribit, pro præteribunt: vt ſit ſenſus, Poſuit Deus illis cæleſtibus corporibus præceptum, & ipſa nõ præteribunt: hoc eſt, non tranſgredientur illud. Poteſt tamẽ nõ minus rectè accipi in numero ſingulari, maximè cum & in Græco & in Hebræo ſingulare habeatur, iuxta ſenſum in Elucidatione expoſitũ, vt ſuppoſitũ verbi præteribit, ſit Præceptũ: hoc modo, Præceptũ non præteribit, id eſt, non fiet irritũ, non erit inane, ſed implebitur & obſeruabitur diligentiſſimè. Secundũ quẽ modum Saluator in Euangelio loquitur, dicens, Iota vnũ, aut apex vnus nõ præteribit à lege, donec omnia fiant. Et iterũ, Cælũ & terra tranſibũt, verba autẽ mea non præteribunt: videlicet ſignificare volens, omnia pleniſſimè implenda. Verſu ſeptimo, Laudate Dominũ de terra, dracones & oẽs abyſſi. Illud de terra (vt ſuprà admonitũ eſt) valet, vos qui de terra eſtis: vbi etiã generaliter accipi debet, de terra, pro omnibus quæcũq; in hoc mũdo inferiori exiſtũt infra regionẽ cęleſtẽ. Nã hoc verſu, ab illis quæ

Matth. 5 & 24

in ſuperiori cæleſti habitant regione delabitur, deſcenditq; ad ea quæ in elementari iſta & inferiori regione videntur, vt ſic ordinato progreſſu per omnẽ tranſeat creaturam, nihilq; relinquat quod non in laudẽ proponat, atq; etiã excitet ſui cõditoris. Dracones autẽ hîc intellige, immanis quãtitatis, ſiue terreſtria, ſiue aquatilia animalia. Nã cete grandia, etiã dracones appellantur, quẽadmodũ in Pſal.103. Draco iſte quẽ formaſti ad illudendũ ei. Et annotat in hunc locum B. Hieronymus, legi hîc poſſe, Cete & omnes abyſſi, eadémq; animalia hîc dracones appellari, quæ in principio Geneſis cete nominantur: vbi dicitur, Fecit Deus cete grandia. Quare manifeſtè vanũ eſt, quod quidã dicunt legẽdum tracones per t, nõ per d, dicentes tracones eſſe ſubterraneos meatus occultos. Nã & ex Græco & ex Hebræo manifeſtum eſt, dracones per d, legendũ, non per t. In ſequenti quoq; verſu, attende, vt ſpiritũ procellarũ non intelligas tempeſtatem maris, ſed flatũ turbinis, id eſt, vẽtũ turbidũ. Vnde Hieronymus ex Hebræo pro ſpiritu procellarũ legit, Ventus turbo: Felix ſimiliter, Vẽtus turbinis. Verſu penultimo, Et exaltauit cornu populi ſui. Diximus in annotatione vltima Pſalmi 111. per exaltationẽ cornu intelligi ſublimationẽ alicuius, & magnificationẽ dignitatis atq; gloriæ eius, quẽadmodum illo in loco dicitur de viro iuſto, Cornu eius exaltabitur in gloria: & quomodo Anna Samuelis mater, accepta

1.Reg.2 fœcunditate per quã ſuper æmulã fuit exaltata, canit ſuum cornu eſſe exaltatũ in Deo. Ita ſanè Deus cornu populi ſui exaltabit, ita omnes ſuos electos magnificè exaltabit: iuxta

om.8 quod Paulus ait, Quos iuſtificauit, hos & magnificauit. Rurſum ad memoriã reuoca, quod in Pſalmum diximus 131. in declaratione verſus penultimi, Illic producã cornu Dauid, &c. Per cornu videlicet intelligi illo in loco Chriſtum Dominũ per quẽ eccleſia contra inimicũ Diabolum præualuit, ſicut per cornu animalia ſeſe defendunt ab impetentium feritate. Iuxta quã acceptionẽ, in præſenti loco nõ incõmodè per cornu intelligere poterimus Chriſtũ Dominũ, vt poſt omnẽ in creaturis enarratam Dei magnificentiã, illud quod omniũ maximũ eſt, & priora omnia in immẽſum ſuperat, in admiratione ſubiungat de Meſſiæ noſtri exaltatione. Ad quod reſpexiſſe videtur in ſuo cantico Zacharias, cùm ita

Lucæ 1 canit, Benedictus Dominus Deus Iſraël, quia viſitauit & fecit

et redemptioné plebis ſuæ. Et erexit cornu ſalutis nobis in domo Dauid pueri ſui. Cornu enim iſtud appellat cornu ſalutis, vtpote per quod ſalus tum erat facienda, éſtq; iam facta humano generi. Eſtq; hoc cornu populi Dei, quaſi pro populi liberatione productum atq; erectum, nimirũ vt per illud ſaluentur electi. Verſu vltimo, Hymnus omnibus ſanctis eius. Intelligendum eſt verbum ſubſtantiuum, vel modi indicatiui, hoc ſenſu, Hymnus eſt omnibus ſanctis eius: id eſt, fideles habent laudem quam illi offerant, quáq; illum celebrent. Vel per modum imperatiuum, vt ſecundum exhortationé accipiatur ſenſus, Hymnus vel laus ſit omnibus ſanctis eius, &c. fideles illi canant ac dent gloriam. Vel ſic intellige, Hymnus debet eſſe, vel conuenit omnibus ſanctis eius, ſecundum eum ſenſum quo dicitur in alio Pſalmo, Rectos decet laudatio: id eſt, ipſi ſunt qui poſſunt laudare & debẽt: poſſunt quidem, quia eſt ſpecioſa laus in ore rectorum: debent verò, quia ab eiuſmodi Deus requirit laudẽ. Nam peccatori (vt in alio loco ſcribitur) Dixit Deus, quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamẽtum meũ per os tuum? Tu verò odiſti diſciplinã, &c. Econtrario verò iuſto dicitur, Immola Deo ſacrificiũ laudis, & redde altiſſimo vota tua.

Pſalm. 32. — Pſal. 49. — Ibidem.

CENTESIMIQVADRAGESIMINONI PSALMI ARGVMENTVM.

QVOMODO in Pſalmo præcedenti poſita fuit exhortatio totius creaturæ, tam rationalis quàm irrationalis, ad laudem creatoris: ita in hoc præſenti ſpecialis ponitur inuitatio eccleſiæ huius militantis, ad lætandum in Domino Deo ſuo, illique laudem & confeſſionem debitam perſoluendum, propter beneplacitum ipſius in ſuis fidelibus, & propter mirificam ac glorioſam electorum exaltationem, ad quam illos perducturus eſt in regno venturi ſeculi, qui nunc in militante eccleſia fidelem ipſi ſeruiunt ſeruitutem. Vbi, occaſione oblata, magnificentiam gloriæ & exaltationis illius venturæ, latè & pulchrè deſcribit, potiſſimum autem glorioſam illam exaltationem & lætitiam ineffabilem, quam ex diuinitatis conſpectu in cæleſtibus manſionibus ſunt conſequuturi, & poteſtatem autoritatémque iudiciariam, quam à Chriſto domino primario iudice ſancti ſunt accepturi, ad faciendum ſimul cum Chriſto iudicium aduerſum omnes tam inuiſibiles quàm viſibiles veritatis aduerſarios, etiamſi reges illi, aut quãtumuis nobiles extiterint. Placet enim Deo, huiuſmodi glorioſa poteſtate ſuos electos glorificare.

1 Cātate do
mino cāticū
nouū: laus*
eius in eccle
ſia sāctorū.
2 Lætetur
Iſraël in eo
qui fecit eū:
** & filiæ*
Siō exultēt
in rege ſuo.
3 Laudēt no
men eius in
*choro: * in*
tympano et
pſalterio
pſallant ei.
4 Quia be-
neplacitum
eſt Dn̄o in
populo ſuo:
** & exalta*
bit manſue
tos ĩ ſalutē.
Ioan.1
1.Ioan.3
5 Exulta-
bunt ſancti
in gloria:
** lætabun-*
tur in cubi
libus ſuis:
1.Petr.1
Ioan.14
6 Exulta-
tiōes Dei in
gutture eo-
*rū: * & gla*
dij ancipites
in manibus
eorum.

CENTESIMI QVADRAGESIMINONI PSALMI ELVCIDATIO.

CANTATE, ô fideles omnes, Domino Deo ve
ſtro canticum nouitatis, iucunditatis atq; læ-
titiæ: *vera enim, ſumma atq; gratiſſima laus
eius eſt in congregatione fidelium, in populo
electorum ſuorum: & à vobis quicunq; de ec-
cleſia ſanctorum eſtis, laus illi debetur, háncq; ſolā ſibi gra-
tam & acceptam habet, quæ à iuſtorum cōgregatione per-
ſoluitur, non eam quæ eſt à ſynagoga Satanæ. 2 Lætetur
populus fidelis gaudio ſpirituali, in Deo factore, creatore,
& ſaluatore ſuo, qui ipſum fecit: primùm quidē ſecundū na
turam creando, deinde ſecundum adoptionem regeneran-
do: *fideles quoq; & deuotæ animæ, quæ ſunt filiæ matris
Sion, matris ſanctæ eccleſiæ, ipſæ exultent, & magnificè glo-
rientur in Deo, qui regnat in eis, nunc quidem per ſuam bo
nam gratiam, in futuro autem per plenā gloriam. 3 In te-
ſtimonium autem perfectæ lætitiæ, chorū facite, & congre-
gamini pariter in laudem nominis eius, vt vno corde & ore
collaudetis Dominum: *adhibentes etiam exteriora muſi-
ca inſtrumenta, tympana, & pſalteria, in quibus pſallatis ei.
4 Si cauſam fortè requiritis, qui ad cantandū exhortamini,
huius lætitiæ & exultationis cauſa certè iuſtiſſima eſt, eo q
beneplacitū ſit Domino, & cōplacentiā bonámq; volunta-
tem & oblectationē habeat Dominus in populo ſuo, in ſer
uis ſuis, in iis qui diligūt eum, obſeruántq; præcepta ipſius:
*& ipſe ad declarationē beneplaciti & dilectiōis ſuæ, exal-
tare decreuit humiles atq; manſuetos populi ſui in magni-
ficam ſalutem, imò iam exaltauit, data illis poteſtate, vt filij
Dei mereantur & nominari, & eſſe, qui credunt in nomine
ipſius. 5 In illa autē ſalute, cùm ad illā perducti fuerint, ibi
ſancti illi cęleſtes ciues exultatione inenarrabili oblectabū
tur in gloria ſempiterna: *lætitia inenarrabili, incōtamina-
ta, incorrupta, immarceſſibili & ſempiterna gaudebunt in
cęleſtibus māſionibus (quę multę ſunt in domo patris) in cu
bilibus illis, vbi ſomno ſuauiſſimo & quiete ſempiterna po
tiūtur oēs beati. 6 Cātica exultationis & magnificæ laudis
diuinæ erunt in ore ipſorū, qualia in hoc tēpore, in his an-
tris exilij, ínq; his ignorantiæ latibulis, meditari non poteſt
noſtri ingenij paruitas, & hebetudo intellectus: *dabitur
quoq;

quoq; eis poteſtas iudiciaria, ad faciẽdũ iudiciũ vnà cũ Do-
mino,ſuper duodecim tribus Iſrael,& ad iudicãdũ ſuper o-
mnes impios,qui noluerũt obedire veritati: quos vt Chriſti
confeſſores & aſtipulatores, ſententia dãnationis quaſi gla-
dio feriẽt vtrinq; ſcindẽte,nimirũ corpus & animã in perdi-
tionẽ mittẽte. 7 Accipiẽt(dico)poteſtatẽ hãc, vt faciãt vin
dictã & iudiciũ in incredulis nationibus,quæ veritati nolue-
runt obedire, obedierunt autẽ iniquitati:* vtq; in populos
eiuſmodi incredulos exerceãt ſentẽtiã increpationis & con-
dẽnationis,vnà cũ Chriſto vẽturo iudice. 8 Vt reges illorũ
incredulorũ,nempe principes tenebrarũ,rectores mũdi hu-
ius,atq; etiã alios tyrãnos miniſtros illorũ alligent cõpedi-
bus ſempiternæ condemnationis:*& nobiles atque inclytos
eorũ tyrannos,reges, duces atq; præfectos terrarum alligẽt
vinculis ferreis,vinculis indiſſolubilibus mortis æternæ,quę
in æternũ ſolui nõ valeant,& quibus eis in ſempiternũ ma-
nſerunt colligatæ, id eſt, poteſtas omnis erit ablata, qua
pollere in mundo videbantur.Manifeſtũ eſt enim, quoniam
ſancti etiam Angelos malos iudicabũt,& ꝙ in eis,& per eos
iudicabitur mũdus. 9 Data eſt autẽ ſanctis & fidelibus iu-
diciaria hæc poteſtas,ad hoc vt in prauos dæmones atq; in-
credulos homines exerceãt ſimul cũ Chriſto, ad maiorem
damnandorũ confuſionẽ, iudicium illud condemnationis,
quod eſt in libro diuinæ præſcientiæ deſcriptum, ad quod
conformiter ipſi ferent iudicium, vt aſſeſſores & approba-
tores latæ per illũ ſententiæ, cui ſe in iudicando ſancti om-
nes cõformabunt:* eſt autẽ hæc glorioſa poteſtas danda, &
data omnibus fidelibus ſeruis eius, qui nũc illi fideliter ſer-
uierint. Qui enim vicerit, & cuſtodierit vſq; in finem opera
tua,magnificẽtiſſime Deus, dabitur illi poteſtas ſuper gen-
tes:& reget eas in virga ferrea,qũo & ipſe filius tuus Chri-
ſtus Ieſus à te accepit,tanquã primogenitus mortuorum, &
princeps regũ terræ,oĩum in cęlo & in terra p̃tatẽ,qui tecũ &
cũ ſpiritu ſancto vnus Deus regnat per æterna ſecula. Amẽ.

7 Ad faciendã vindictã in nationibus:
** increpationes in populis.*
Rom.2
8 Ad alligandos reges eorũ in compedibus:
** & nobiles eorum in manicis ferreis.*
2.Cor.6
9 Vt faciãt in eis iudicium cõſcriptum:
** Gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius.*
Apo.2 & 1
Matt.28

ANNOTATIONES IN PSALmum centeſimumquadrageſimumnonum.

VERSV primo, Laus eius in eccleſia ſanctorũ. Duobus modis hoc exponitur,vel(vt in Elucidatione indicatũ eſt)laus Dei vera & accepta eſt in cõgregatione iuſtorum, à ſanctis & fidelibꝰ vult Deus laudari:quomodo in alio Pſal-

modi

mo dicitur, Rectos decet laudatio: & Pſalmo proximè præce- déti, Hymnus omnibus ſanctis eius. Vel ſic intellige, Præci- pua laudis materia eſt in vel de eccleſia fideliũ: id eſt, de iis quæ fecit in eccleſia ſancta, quę nimirũ in ea, & pro ea vel iã operat⁹ eſt, vel adhuc operari decreuit in futuris generatio- nibus vſq; ad cõſummationẽ ſeculi. Neq; enim tãtã præbet diuinæ laudis materiã, cæli & terræ, & omnium quæ ſunt in eis potẽtiſſima creatio, quàtam benigniſſima & ſuauiſſima erga humani generis reparationẽ curatio, & erga electorũ ſalutẽ dulciſſima prędeſtinatio, eorũq; in veturo ſeculo poſt paululũ reuelãda glorificatio. Ac de his prolixè ſimul atque dilucidè hic Pſalmus tractat, cùm dicit, beneplacitũ eſſe dño in populo ſuo, manſuetos exaltandos in ſalutẽ, ſanctos exal- taturos in gloria: & gladios habituros in manibus, ad facien- dũ iudiciũ, &c. quæ ſequuntur ad finem vſq; pſalmi. Verſu ſecundo, Et filiæ Sion exultent in rége ſuo. In Græco eſt υἱοὶ id eſt filij, genere maſculino, non filiæ, ſimiliter in Hebræo per genus maſculinum habetur, filij Sion, quomodo vertit etiam Hieronymus. Dicunt quoque ita habere pſalterium Romanum. Verùm ſententia eadem eſt, ſiue filij Sion, ſiue filiæ Sion legamus. Intelliguntur enim ciues & inhabitato- res Eccleſiæ, ſiue qui in ea ſunt geniti. Alibi verò iidem fi- liæ Iudæ appellantur, vt Pſal. xlvij. Lætetur mons Sion, & ex- ultent filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine. Interdũ etiã ſingulari numero totus populus qui in Eccleſia eſt, filia Sion

Matth. 21 appellatur: vt apud prophetã, Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus

Eſaiæ 62 venit tibi, &c. Et iterum, Noli timere filia Sion. Quemad-

Ioan. 12 modum per contrarium, totus populus Babylonis appella- tur filia Babylonis: cũ in Pſal. cxxxvj. dicitur, Filia Babylonis miſera. In numero autem plurali, filij huius mundi vel hu- ius ſeculi nominantur, qui ad ſeculũ iſtud mundi huius per- tinent. Verſu quarto, Quia beneplacitum eſt Domino in populo ſuo. O vox nimiũ ſuauis, dulcior faucibus noſtris ſu- per mel & fauũ, ſuper mel dulcis gutturi noſtro, auribus no- ſtris amabilior & deſiderabilior omnib⁹ quę audiri poſſunt. Ecce enim hæc ipſa vox de nobis in pſalmo nũc ſonat in o- re prophetæ; quã in ſancto Euangelio pater in cælis de nube

Mat. 3 ſuper filiũ protulit, dicẽs, Hic eſt filius meus dilectus, in quo

Luc. 3 mihi cõplacui; vel in quo mihi eſt cõplacitũ. In quo, inquit ille de nube reſonans, mihi cõplacui. In quo mihi eſt bene- placi-

placitũ. Et nũc, quid de nobis hic propheta loquitur? Beneplacitũ (inquit) eſt Domino in populo ſuo. Ergo non in ſolo illo filio, qui per colũbæ deſcenſum naturalis & cõſubſtantialis fuit demonſtratus, Deo patri eſt beneplacitũ, verumetiã in nobis, in omni populo ſuo. Sed vigilanter attẽdendũ eſt, quòd non dicitur, Beneplacitũ eſt domino in omni populo, ſed cum reſtrictione loquendo, in populo ſuo tantum ait Deo eſſe beneplacitũ. Atq; ita conſimili obſeruatione, etiã Angelũ Matthæus in ſuo Euangelio refert loquentẽ, cum nomen dulciſſimũ IESV patri Ioſeph exponẽs, diceret, Vocabis nomen eius IESVM: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorũ. Populum (inquit) nõ quemlibet, ſed populum ſuum. Qui autem ſint de populo eius, ſtatim inueniemus, ſi ad partem ſubſequentẽ procedamus. Subiungitur enim, Et exaltauit manſuetos in ſalutem. Sunt ergo manſueti populus eius, in quo eſt ei beneplacitum. Et ſi requiras, quóſnam verè debeamus appellare manſuetos, audi quod per prophetã dicit dominus, Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum & contritũ ſpiritu & trementem ſermones meos? Hi enim ſunt, quos hic mãſuetos dicimus: hi ſunt qui de populo domini computantur, ſuo tẽpore exaltãdi in ſalutem. Cæterũ exacerbatores illi eloquiorum Dei, qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, qui verba Dei nõn cũ debita reuerentia & obedientia ſuſcipiũt in corde bono, ſub odio Dei ſunt, nunquã exaltandi in ſalutẽ, ſed reprobandi ſuo tẽpore in dãnationem: quæ diſtinctio pulchrè etiã in alio loco à Propheta indicata eſt his verbis, Suſcipiens manſuetos dominus, humilians autem peccatores vſq; ad terram. Cæterùm quod in quibuſdam codicibus per tempus præteritum legitur, exaltauit, melius legitur per futurũ exaltabit, quomodo in Græco ὑψώσει, itẽ & in Hebræo, & quomodo habent emendatiores Latini codices. Verſu quinto, Exultabũt ſancti in gloria, &c. Omnia iſta ad finem vſq; Pſalmi, nos de gloria & exaltatione ſanctorum in futuro ſeculo, in Elucidatione ſumus interpretati: quã interpretationem ipſa Pſalmi verba, ſi diligenter conſiderentur, manifeſtè monſtrabunt. Poſſunt tamen fidelibus in militante Eccleſia non omnino malè accõmodari, qui etiã in hoc mũdo exaltantur in ſalutẽ, quãdo Dei gratia à diaboli poteſtate eximũtur, & ſalui fiunt à peccatis ſuis, quomodo in Pſal. xxvj.

Matth. 1

Eſaiæ 66

Rom. 2

Pſalm. 146

xxvj.gloriās dicit victor,In petra exaltauit me, & nunc exal-
tauit caput meum ſuper inimicos meos. Exultant iidē nunc
in gloria & honore, quo affecti ſunt à Deo, in gloria ado-
Rom.5 ptionis filiorū Dei,quēadmodū Apoſtol⁹ ait, Gloriamur in
Rom.8 ſpe filiorum Dei.Inſuper lætantur in cubilibus ſuis:id eſt,in
2.Cor.1 cordibus & conſciētiis ſuis,dū teſtimoniū perhibet in cordi
bus eorū ſpiritus Dei,quòd filij ſint altiſſimi, & gloria eorū
eſt teſtimoniū cōſcientiæ ipſorū.Ita dū gloriantur in ſua cō
ſcientia,quaſi in cubilibus lætātur. Eſt enim vnicuique pro
cubili, ſua tuta cōſciētia,in qua molliter requieſcit,bonum
eſt teſtimoniū quaſi pro lectulo habens.Qua etiam ratione
Prouer. 15 apud Sapientem dicitur,Secura mens,quaſi iuge cōuiuium.
Quomodo autē exultationes Dei ſint in gutture ſanctorū,
hîc etiā in peregrinatione degentium,manifeſtè indicat, qui
Pſal.118 dicit,Cātabiles mihi erāt,vel(vt in Hebræo legitur) Cātica
mihi erāt iuſtificationes tuæ,in loco peregrinationis meæ.
Eſaiæ 38 Et alius quidā, Viuens viuens ipſe confitebitur tibi, ſicut &
ego hodie:pater filiis notā faciet veritatē tuā. Domine ſal-
uum me fac,& pſalmos noſtros cantabimus cunctis diebus
Pſalm.119 vitæ noſtræ in domo domini.Gladios autē ancipites in ma-
Pſalm.44 nibus fideliū,appellabimus eadē illa veritatis ac Euāgelicæ
doctrinæ eloquia,quæ alibi ſagittæ acutæ appellātur,& ſa-
gittæ potētis acutæ. Sed & Paulus apertè verbū Dei gladiū
Ephe. 6 appellat,cū Epheſiis ſcribit,Accipite gladiū ſpirit⁹, quod eſt
Hebr. 4 verbū Dei.Ac rurſum Hebræis,Viuus eſt ſermo Dei & effi-
cax,& penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingēs ad di-
uiſionē animæ ac ſpiritus, &c.Hos gladios ancipites habent
in manibus ſancti,vt in eis pugnēt ac dimicent cōtra omnes
aduerſarios, quemadmodū materialē gladiū in manibus te-
nēs,hoc facit,vt defendat ſe,atq; etiā impugnet & feriat ho-
ſtes.Tenent (inquā) hos gladios ſancti in manibus,ad faciē-
dā vindictā in nationibus, & increpationes in populis. Ad
alligandos reges eorū in cōpedibus, & nobiles eorū in ma-
nicis ferreis.Hoc eſt,ad ſubigendas ſibi incredulas nationes,
ad expugnandas & deuincendas aereas poteſtates, potentes
quoq; & ſapientes ſeculi ſuperādos,& populos ad veritatem
fidei de manibus eorū eripiendos.Quod in alio Pſalmo per
Pſalm.44 comparationē ſagittarū ita dicitur, Sagittæ tuæ acutæ, po-
puli ſub te cadēt,in corda inimicorū regis. Et Paulus Apo-
2.Cor.10 ſtolus, de hac ſanctorū victoria apertè ſcribit:cū ait, Arma

mili-

militiæ noſtræ nõ carnalia ſunt,ſed potẽtia Deo, ad deſtructionẽ munitionum,cõſilia deſtruentes,& omnem altitudinem extollẽtem ſe aduerſus ſciẽtiam Dei , & in captiuitatẽ redigẽtes omnem intellectũ in obſequiũ CHRISTI , & in promptu habẽtes vlciſci omnem inobediẽtiam.Hoc autem eſt iudiciũ cõſcriptum,hæc vltio eſt , quam ab æterno propoſuit facere per filium ſuũ atq; eius diſcipulos Deus, cõtra principẽ mũdi huius:hæc eſt illa vltio de qua trina replicatione gloriatur Eccleſia,cũ ait,Omnes gẽtes circuierũt me, Pſalm.117
& in nomine Domini,quia vltus ſum in eos. Circundantes circũdederũt me ſicut apes,& exarſerũt ſicut ignis in ſpinis, & in nomine Domini, quia vltus ſum in eos. Hoc illud eſt iudiciũ,de quo alibi dicitur,Iudicabit dominus populũ ſuũ, Pſalm.132
& in ſeruis cõſolabitur ſiue deprecabitur. Et in Euangelio Deut.32
Dominus, Nunc iudiciũ eſt mundi.Iam princeps huius eiicietur foras. Ioan.12
Eſt poſtremò hæc omniũ ſanctorum cõmunis gloria,quòd abſq; humana potentia,abſq; humana ſapientia,ſola Dei virtute,ita potentes ſint ad perdendum ſapientiam ſapiẽtum,& reprobãdam prudẽtium prudentiam:atq; ad deuincendũ & ſubigendum omnem mundi potentiam:& talia profectò ſunt hæc omnia,pro quibꝰ meritò debeat cãtari canticũ nouũ,in quibus lætari debeãt verus Iſrael & filij Sion:quomodo in alio Pſalmo dicitur , Lætetur mõs Siõ, 1.Cor.1 Eſaiæ 29
& exultent filiæ Iudæ propter iudicia tua dñe.Digna profectò ſunt , ob quæ debeamus illi in choris , tympanis atque Pſalm.47
pſalteriis canere, quomodo nos iſte modo Pſalmus exhortatur.Sunt ſanè indicia patentiſſima certiſſimáque teſtimonia,quòd beneplacitũ ſit Domino in populo ſuo:hi effectus ſunt magnificæ exultationis,qua ſuos electos etiam in præſenti ſeculo Deus exaltat,faciẽs illos mũdũ vincere,& ſemper in omni loco triũphare in Chriſto IESV filio ſuo. Hæc 2.Cor.2
autẽ expoſitio nequaquã illi præiudicat, quam nos in Elucidatione de gloria & fœlicitate ſuperna dedimus , imò potius ordinatur vna ad alterã: quẽadmodũ illa quæ in hoc tẽpore eſt electorũ exaltatio,illius pòſt venturæ glorificationis quoddam eſt prænuntium.Cæterum,quòd quidam hæc de temporali fœlicitate conantur exponere Iudæorum,poſt captiuitatem Babylonicam priſtinã gloriam aliqua ex parte recuperantium,intelligẽtes gladios materiales,& temporales victorias atq; vltiones , & iudicium conſcriptum intelli-

gentes

Deut.32 gentes, iudicium quod in libro Moyſi promiſſum fuit filiis E
Iſrael, à ſuis iniquitatibus ad Deũ ſe cõuertentibus, quo videlicet promiſſa illis erat vltio de inimicis, ſi ab iniquitatibus ſe conuerterent ad ſeruiendum Domino, quemadmodum econtrario à Deo recedẽtibus promiſſa fuerat captiuitas & ſubiectio: hæc (inquam) expoſitio, vt nimium Iudaica & craſſa, nobis digna viſa non eſt quam proſequeremur.

CENTESIMIQVINQVAGESIMI PSALMI ARGVMENTVM.

QVASI in ebrietate ſpiritus raptus Propheta, conſiderans nullum eſſe laudis Diuinæ modum neque terminum, ipſum F
in ſanctis & in firmamento fortitudinis, in medio Angelicorum exercituum, glorioſè reſidentem & inhabitantem, iubet, adhibitis omnis generis muſicis inſtrumentis, pro poſſibilitate modi humani, quibuſcunque fieri poſſit mediis collaudari, vt quod agnoſcit, neque corde, neque ore plenè impleri poſſe, ad id etiam exteriora corporis membra, quantum poſſint, adiuuent.

CENTESIMIQVINQVAGESIMI PSALMI ELVCIDATIO.

*1 Laudate dominũ in ſanctis eiꝰ: * laudate eũ in firmamento virtutis eius.*
*2 Laudate eum in virtutibꝰ eius. * Laudate eũ ſecũdum multitudinẽ magnitudinis eius.*
3 Laudate eum in ſono tubæ, laudate eum in pſalterio & cithara.

LAVDATE dominũ in ſanctis eius, in quibus
tam mirabilẽ ſe ac glorioſum in potentia, ſa- G
pientia & bonitate demõſtrauit, dum ipſos ad
ſuam imaginem creauit, vt diuinæ capaces eſſent naturæ, dum illos à peccatis ſaluauit, dũ
morte redemit, dũ ex filiis iræ filios Dei conſtituit, nũc eos
gratia iuſtificans, ſalute autẽ æterna eos glorificare in ſeculo venturo diſponens: *laudate quoq; eum in firmamento
fortitudinis ſuæ, in cæleſti palatio, mãſione fortiſſima, & firmiſſimo habitaculo ſuo, in quo cũ ſanctis omnibus ſine fine
regnat & gloriatur. 2 Laudate eum in potentatibus, fortitudinibus ſiue potentiis ac virtutibus eius, id eſt, in ſua maxima & infinita omnipotẽtia, cui ſubeſt cum voluerit poſſe
& cui penitus nihil impoſſibile eſt, imò neq; difficile: *laudate eũ iuxta magnitudinem immenſæ omnipotẽtiæ & infinitæ virtutis eius, hoc eſt laudate quantũ poteſtis, & quantũ præualebitis, quia propter immenſam gloriã eius dignè
ſatis nunquam laudari poterit. 3 Et quia neq; corde neque
Sapien. 12 ore ad laudandum ſufficitis, vt etiã manus & membra cetera atteſtari valeant perfectæ laudis (ad quam non ſufficitis)
Lucæ 1
Geneſ.18 deſiderium & bonam voluntatem, adhibete, & aſſumite

etiam

etiam exteriora quælibet inſtrumenta muſicæ harmoniæ, in
quibus laudes illi decantetis, videlicet in tubarũ clangori-
bus perſonantes, & buccinis concrepãtes, in pſalteriis quoq;
& citharis ſuauem edentes melodiam. 4 Adhibete tympa-
na, & perſonate in eis, choros faciẽtes, ad pariter collaudan-
dum Dominum: in inſtrumentis quoq; chordarum, & in or-
ganis laudes illi decantate. 5 Collaudate eum in cymbalis
bene reſonantibus, laudate eum in cymbalis dulci ſono bene
tinnientibus, & hoc ſuaui tinnitu veluti iubilantibus. *Quid
plura ego dicam? Quam inuitabo vltrà creaturã? quẽ adhuc
laudis modum exprimam? Ecce per ſingula percurrens defi
cio, nec inuenio quid vltrà commemorem. Generali proin-
de exhortatione concludens, omne quod ſpiritũ habet vitę,
& omne quod ſubſiſtit creatũ ab ipſo, inuito in laudẽ eius,
quem pro ſuæ magnitudinis præcellentia conſtat dignè ſatis
nunquam laudari, neq; glorificari poſſe, qui eſt ſolus ſuper
omnes laude ſempiterna laudabilis, Deus trinus & vnus in
omnia ſecula benedictus, Amen.

4 *Laudate eũ in tympano et choro, laudate eum ĩ chordis & organo.*
5 *Laudate eum in cymbalis benè ſonãtibus, laudate eum in cymbalis iubilationis:* **omnis ſpiritus laudet Dominum.*

ANNOTATIONES IN
Pſalmum centeſimumquinquageſimum.

PSALMORVM liber conuenientiſſimum, maximéque decentẽ finem accipit hoc vltimo Pſalmo, vtiq; deuotionis iubilo pleniſſimo. Cum enim totus Pſalmorũ liber hoc pręcipuè ſpectet, vt ad laudem Dei homines adhortetur, partim ex iis quæ in ipſo ſunt perfectionibus, partim ex conſideratione mirabilium eius operum & prouidiſſima benigniſſimaq; eius erga humanum genus diſpenſatione, quo ad electorũ ſalutẽ cũcta diſponit diſpoſuitq; ab initio, decens fuit vt tali aliquo Pſalmo clauderetur liber, q nihil eſſet niſi laudis excitatio: cuiuſmodi proculdubio hic eſt, ſi eſt vllus. Nihil enim aliud eſſe videtur quàm purum halleluia, id eſt, mera laudis exhortatio: cum nihil aliud proponat, quàm hallelu, hallelu, id eſt laudate, laudate. Eſt autem in hoc Pſalmo quaſi defectio laudantis, cum præ magnitudine, tam multis, tamq; frequentibus & feruentibus exhortationibus propoſitis, veluti fatigatus iam deficit inuitator, & quaſi deficiẽs laudi imponit terminum: cũ poſt toties repetitum, & in prioribus duobus Pſalmis & in hoc nouiſſimo laudate, cantate, tandem ponit totius ſuæ exhortationis clauſulã, Omnis ſpiritus laudet Dominũ, hoc eſt, omne quod ſpirat, omne quod vitã

habet, laudet Dominum: ſub hoc quod particulariter dictũ E
videtur, intelligendo vniuerſaliter omne quod vitam & eſſe
Ioan. 1 habet. Nam Deo viuunt omnia, in quo (vt ait Ioannes) vita erat quicquid factum eſt. Cæterum, quantum ad inſtruméta quæ hic plura explicãtur, in quibus iubemur laudare Dominum, nota quòd ea omnia ſecundum myſticas intelligentias moraliter exponi poſſũt, quẽadmodũ ante nos plures qui in Pſalmis laborarunt, diligenter explicarunt, apud quos facilè erit iſta requirentibus inuenire. Nos tamẽ nihil illorum attigimus, neq; arbitramur Prophetam illa principaliter ſpectaſſe, tametſi piè & deuotè cõtemplantibus ita expoſita ſint: ſed F
ex ſpiritus ebrietate & plenitudine deuotionis, ex nimia inflammatione cordis geſtientis magnificè celebrare dominum, putamus omnia hæc muſica inſtruméta hîc nominari: vt hoc modo ſignificaretur, dignus eſſe Deus noſter, qui in omnibus muſicis inſtrumentis, quibuſcunq; modis fieri poſſit, collaudetur & celebretur: quemadmodum in Pſal. CXLVIII. à rationali creatura omnis inuitabatur ad Dei laudé, etiam irrationalis, etiam inſenſibilis, etiam inanimata creatura, vt ſic tali inuitatione proteſtaretur laudans, ſolum ſe G
non ſufficere ad dignè laudandum tam laudabilem dominum. Qui enim auxilium poſtulat ad rem aliquam perficiédam, hoc ipſo monſtrat ſe non eſſe per ſe ſolum ſufficienté ad rem eiuſmodi, vt dignum eſt, peragendam. Alioqui, quid opus fuerit alienum inuocare auxilium, ſi tu ſolus tuo ſufficis, quod quæris, tranſigendo negotio? Verſu primo, Laudate dominum in ſanctis eius. In Græco atq; in Latino, ambiguum eſt genus, vt intelligi poſſit, in hominibus vel angelis ſanctis, genere maſculino, vel in ſanctis, genere neutro, id eſt in cæleſtibus: quomodo in Pſalm. CXXXIII. dicitur, In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, id eſt, ad cælos (qui ratione inhabitãtium ſanctificãtorũ) peculiariter illi
Hebræ. 9 quãdo ſancta appellãtur: quomodo etiam Paulus Apoſtolus Chriſtum dicit per propriũ ſanguiné ſemel introiſſe in ſancta, æterna redemptione inuenta, proculdubio cælos ſignificare volens & manſionem beatorum, quæ ſunt vera ſancta. Similis ambiguitas eſt in verſu vltimo Pſalm. LXVII. Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, &c. Nos in Elucidatione expoſuimus per genus maſculinum, in hominibus ſanctis, ſiue fidelibus eius: quomodo etiã beatus pater Auguſtinus interpretatur,

A tatur,vt quomodo etiam alterum illum locum Pſal.LXVII.
ſumus loco ſuo interpretati. Quod autem in ſecunda parte
dicitur,In firmamento virtutis eius,nos expoſuimus de cæle
ſti habitaculo,accipientes videlicet firmamentũ virtutis, pro
cœleſti habitaculo,quod Paulus appellat tabernaculum non
manu factum,id eſt,non huius creationis,id eſt, quod nõ eſt
factum manu vel ſapientia hominum artificum, ſed potẽtia
virtutis Dei:propter quod,ſpecialiter firmamẽtũ appellatur
virtutis eius. Atq; huic interpretationi bene conuenit quod
Felix vertit,In firmamento fortitudinis eius : item quod alij
B vertunt, In expanſo virtutis vel fortitudinis eius : hoc eſt, in
cælo quod ſecundũ virtutem ſuam expandit ſibi, quomodo
dicimus tẽdere tabernaculũ. Vel intelligi poſſet firmamen-
tum virtutis Dei,eo quod ibi ſpecialiter reluceat Dei poten Daniel 7
tia,nimirũ circundati illic miniſtris mille millibus, qui mini
ſtrant ei,& decies centenis millibus qui ei aſſiſtunt. Alij verò
ſic intelligunt , In firmamento virtutis eius,id eſt, in virtute
eius,quæ eſt firmiſſima & potentiſſima,vt firmamentũ acci-
piatur quaſi pro firmitate vel fortitudine vel ſtabilitate:quo
modo in alio Pſalmo diximus,Non eſt firmamentum in pla Pſal.72
C ga eorũ,id eſt,nõ eſt fortitudo, nõ eſt duratio & ſtabilitas in
plaga impiorũ, vt ſit ſenſus, Non eſt impij in hoc ſeculo gra
uis plaga,aut diu durans, aut multum grauans afflictio,quẽ
admodum ſuo loco expoſitum eſt. Atq; huic expoſitioni nõ
omnino diſſonat quod vertit ex Hebræo Hieronymus, Lau
date eum in fortitudine potentiæ eius : & quod dixit Felix
verti poſſe, In extenſione virtutis eius : vel(vt alij) In exten-
ſa aut forti virtute eius. Verſu ſecundo , Laudate eum in
virtutibus eius. Ne mireris , ſi virtutes(quod hactenus ferè
vbiq; interpretati ſumus exercitus)iã aliter interpretemur,
D nempe fortitudines.Nam in aliis locis, vbicunq; virtutes in-
terpretati ſumus exercitus,vt , Domine Deus virtutũ(quod
frequenter in Pſalmis ponitur) Non egredieris Deus in vir- Pſal.58
tutibus noſtris , ac in aliis huiuſmodi locis : vbicunque(in- Pſal.79
quam)ſic ſumus interpretati, ſi Hebræam lectionẽ inſpicias, Pſal.59
inuenies haberi illic ſebaoth,quod ſignificat exercitus,in nu
mero plurali:itẽ ſi Græca inſpicias , inuenies δυνάμεων,quod
frequẽtiſſimè pro exercitibus ponitur, eo quòd in exercitu
ſit virtus belli.Hoc autem loco , neque Hebræa habent ſe-

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

baoth, neq; Græca δυνάμεων, ſed in Hebræo eſt geburoth, numero plurali, quod robora, fortitudines, virtutes, vires, potẽtias vel potẽtatus ſignificat. In Græco autem eſt δυναστείαις, quod potẽtatus ſignificat, vel præualẽtes fortitudines. Quę ambæ dictiones, tam Græca quàm Hebræa, ponuntur eodẽ in Pſalmo x c i. vbi nos habemus, Si autem in potentatibus octoginta anni, quod illic diximus ab aliis legi, In robuſticitatibus, vel in præualentibus fortitudinibus. Hoc ergo cõſilio cognoſcito, nos hîc virtutes diuerſo modo quàm hactenus expoſuiſſe. Vnde & Hieronymus ex Hebræo hîc vertit, In fortitudinibus, non (vt ſolet) in exercitibus. Et Felix multiplicem ponit verſionem, In virtutibus, potentiis, fortitudinibus, poteſtatibus, potẽtatibus. Verſu vltimo, Laudate eũ in cymbalis iubilationis. Tinnitus hîc vocatur iubilatio, quẽadmodum exprimit lectio Pſalterij Romani, quod hoc loco habet, In cymbalis bene tinnientibus. Vnde cap. x i i i. Epiſtolæ prioris ad Corinthios, vbi nos habemus, Factus ſum velut æs ſonãs, aut cymbalum tinniens, in Græco eſt ἀλαλάζων, id eſt, iubilans, quemadmodum ἀλαλαγμός, iubilationem ſignificat. Vnde ſicut illic rectè verſum eſt cymbalum tinniens, pro iubilans: ita hîc pro cymbalis iubilationis, legi rectè poterat, cymbalis tinnitus vel tinnientibus, id eſt, bene ſonoris. Quod autem ſequitur, Omnis ſpiritus laudet dominum, non ſolum huius Pſalmi, ſed totius libri Pſalmorũ eſt egregia & congrua clauſula. Et poſt omnia ſubiungitur, Halleluia, quod caput eſt & finis totius libri Pſalmorũ, qui ſemper & vbique non aliud clamat quàm halleluia, nihil nobis aliud loquitur, quàm laudate Deũ. Quę exhortatio vtinam ſic modò capiat in cordibus noſtris, vtinã ſic tota poſſideat noſtra pectora, vtinam tam lingua quàm vita ita ſeſe nunc exerat, vt cum beatis ſupernis ciuibus perpetuum illud & indeficiens halleluia olim cantare mereamur in cõſpectu Dei & agni, qui cum ſuo conſubſtãtiali patre & ſpiritu ſancto viuit ac regnat in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

FINIT EXPLANATIO LIBRI PSALMORVM.

DEO LAVS ET GLORIA.

ELVCIDATIO IN CANTICA ferialia, quæ ex conſuetudine eccleſiaſtica per ferias decantantur in horis canonicis.

ARGVMENTVM IN CANTICUM Eſaiæ, cuius initium eſt, Confitebor tibi Domine.

CANTICVM iſtud ſcribit Eſaias capite ſuæ prophetiæ duodecimo. In quo Propheta loquens ſub perſona totius eccleſiæ Christi, gratias agit de ſalute per Chriſtum in plenitudine temporis allata, & ablata ira, quæ ab exordio, propter primam præuaricationem, vſq; ad tempus illud gratiæ humanũ genus præceſſerat: ac deinde fælicitatem temporis huius quod Pſalm. 84
eſt ſub noua lege commemorat, & fideles omnes horum beneficiorum 1 *Confite-*
factos participes ad laudem Dei & prædicationem mirabilium eius *bor tibi Do-*
inuitat. *mine, quo-*

ELVCIDATIO IN CANTICVM ESAIAE. *niam iratus*
es mihi: con-

TE CONFESSIONE laudis celebrabo, do *uerſus eſt fu-*
mine Deus meus, quoniam cũ in priori- *ror tuus, &*
bus ætatibus à tempore primæ trãſgreſ- *conſolatus*
ſionis mihi fueris iratus, iam tamẽ in tẽ- *es me.*
poris plenitudine ceſſauit illa iracundia Galat. 4
tua, auertiſti ab ira indignationis tuæ, fa- Matth. 1
ctus placatus humano generi: & qui olim Pſalm. 73
auerſus à nobis fuiſti per iracundiam, iam tandem conuer- Pſalm. 117
ſus es ad nos vultu placido per miſericordiam: & in hac tua Rom. 8
conuerſione refeciſti nos conſolatione optima, prius quaſi 2 *Ecce De⁹*
deſolatos & deſperatos. 2 Ecce tu es ipſe Deus Saluator *Saluator*
meus, tibi ſic placuit, quando venit plenitudo temporis, mit *meus: *fidu-*
tere in mundum filium tuum, ad ſaluandum populum ſuũ *cialiter agã,*
à peccatis eorum: tibi placuit per filium tuum operari ſalu- *et non ti-*
tem in medio terræ: *atq; ob hoc bene fidenter agam, viuã *mebo.*

abſque timore, nec vltrà timebo quid faciat mihi homo, & E
ego deſpiciam omnes inimicos meos. Scio enim neminem
poſſe condemnare quos Deus iuſtificauerit, neque vllam po
teſtatem nocere poſſe ei quem dominus ſaluare voluerit.
Quare in Dei electione & gratia firmam habens fiduciam,
3 Quia for nolo cõturbari, nolo vltra metuere. 3 Quid enim timeam?
titudo mea qui dominum Deum potentiſsimum habeo meam fortitu-
et laus mea dinem,& meam laudem vel gloriam: qui nõ in propria mea
dominus: virtute,non in propriis viribus cõfido aut glorior, cũ ſciam
** & factus* me ex memetipſo vel nihil eſſe,vel minus nihilo: ſed domi-
eſt mihi in nus Deus ipſe eſt fortitudo & virtus mea, in qua confido & F
ſalutem. glorior,ſine quo vt nihil poſſum, ita in eo & per eum poſ-
Ioan.15 ſum omnia : * & ipſe factus eſt mihi ſaluator, ipſe placatus
Philip.4 humano generi factus mundi ſaluator, genus humanum à
4 Haurietis captiuitate peccati, in qua detinebatur, & debito mortis
aquas ĩ gau quo obſtringebatur, redimens ac faciẽs ſaluum. 4 In illo
dio de fonti tempore acceptabili,in temporis plenitudine, vos qui intra
bus ſaluato Eccleſiam eritis fideles,credituri in nomine eius abundãter
ris: accipietis aquas cæleſtis gratiæ & ſpiritualium chariſmatũ,
Ioan.1 de plenitudine Chriſti ſaluatoris,quaſi de fontibus pleniſſi
mis:accipietis de plenitudine eius, qui plenus eſt gratiæ & G
Ioan.3 veritatis,habẽs non ad menſuram ſpiritum: & ſic accipietis,
vt tamẽ illius plenitudini nihil decedat: quemadmodũ cum
** & dicetis* ex fontibus aquam hauris,quantũcunq; hauſeris,ob conti-
in illa die, nuam ſcaturiginem,nõ deficit neq; diminuitur fontis aqua:
* & in illa die ſalutis ac gratiæ,in illo tempore acceptabili,
dicetis vos fideles quicunque eſtis credituri in nomine eius,
& hæc multo maxima beneficia in Eccleſia ſuſcepturi: dice-
tis(inquam)vobis inuicem,ad exhortandũ pro gratitudine:
5 Confitemini domino ex corde fideli & animo grato, qui H
5 Confitemi tanta vobis contulit bona, quæ nõ fecit omni nationi, neq;
ni domino, generationibus priſtinis : & confitentes ad gratiarum actio-
inuocate no nem,ſimul etiam inuocate nomen eius fiducialiter, eũ inuo
men eius. cate paratũ adhuc maiora vobis cõferre. Omnis enim qui
Ioël 2 cunque inuocauerit nomen domini,ſaluus erit.* Et quo ſa-
Rom.2 lus hæc omnibus allata magis diuulgetur & agnoſcatur,vos
** notas fa-* qui iam Deo crediditis, & agnoſcitis hanc ſalutem, ſtude-
cite in popu te eam annuntiare populis & gentibus,prædicantes mirabi-
lis adinuen les cogitationes & mirabilia conſilia eius quæ cogitauit
tiones eius: ſuper genus humanũ, & quibus perfecit ſalutem noſtram:
*& hoc

*& hóc ad memoriã reuocate, hoc recogitate, ac rememo- *memento-
rando prædicate, q̃ nomẽ eius qui hanc ſalutẽ eſt operatus, te, quoniam
excelſum eſt & ſublime ſuper omne nomẽ. Saluatorẽ enim excelſum eſt
noſtrũ Deus exaltauit, dans illi nomen ſuper omne nomen, nomen eius.
vt in nomine eius omne genu flectatur, cæleſtiũ, terreſtriũ Philip. 2
& infernorum. 6 Gaudẽtes cantate Domino, quòd magni- 6 Cantate
ficè admodum fecerit, quòd ſuam magnificentiam mirabi- Domino,
liter demõſtrauerit pro reparando & ſaluando populo ſuo, quoniam
vt eos à morte reſtitueret ad vitã, ab ira ad gratiã, à captiui- magnificè
tate ad libertatem, à damnatione ad gloriã: * hoc opus tam fecit:
B admirabilis potentiæ, ſapientiæ & bonitatis: hoc (inquam) * annuntia
opus redemptionis humanæ ne tacueritis, qui agnoſcitis, te hoc in vni
ſed proclamate & annuntiate in omnem terram & fines or- uerſa terra.
bis terrarum. 7 Exulta, & lauda, ô beate populus, qui habi- 7 Exulta
tas in Sion: gaudete & exultate quicunq; intra ſanctam Ec- et lauda ha
cleſiam inhabitatis, credentes in nomine Saluatoris veſtri: bitatio Siõ:
*& meritò vos quidẽ gaudere debetis & exultare, propter * quia ma-
illum qui habitat in medio veſtri, videlicet quoniam ma- gnus in me-
gnus eſt ille ſanctus Iſraël, Dominus Deus verus Saluator ve dio tui ſan-
ſter: qui habitat in medio veſtri, tanquam protector, defen- ctus Iſrael.
C ſor, propugnator, paſtor & rector in medio populi ſui, ſicut
pater in medio familiæ & filiorum ſuorum, qui pollicitus Matth. 18
eſt, vbicunq; duo aut tres fuerint cõgregati in nomine ſuo, Matth. 28
ibi ſe futurum in eorũ medio, qui inſuper pollicitus eſt vo-
biſcum eſſe ac permanere vſq; in conſummationem ſeculi.

ANNOTATIONES IN
præcedens Canticum.

VERSV primo, Confitebor tibi Domine, quoniã iratus es mihi, conuerſus eſt furor tuus. Sic intellige, acſi cõiunctim hæ partes proferrentur, vt confeſsio non ad partem
D illã referatur, Quoniã iratus es mihi: ſed ad totũ hoc, Quoniam iratus es mihi, cõuerſus eſt furor tuus, ad hũc ſenſum, Confitebor tibi, quoniam cum iratus olim fueris mihi, iam conuerſus eſt tamen furor tuus, atq; ceſſauit, & es me conſolatus: quo ferè loquẽdi modo Paulus Romanis ait, Gratias Rom. 6
ago Deo, quòd fuiſtis ſerui peccati, obediſtis autẽ ex corde in eam formã doctrinæ in qua traditi eſtis: hoc eſt, Gratias ago Deo, quòd cũ olim fueritis ſerui peccati, nunc facti ſitis obedientes, &c. Secundũ ſententiam verò pulchrè iſta recõciliatio & conuerſio iræ Dei apud Pſalmiſtã exprimitur, cũ

Pſal.84 in Pſal.84.ſic loquitur, Benedixiſti Dñe terram tuã, auertiſti E
captiuitatem Iacob. Remiſiſti iniquitatem plebis tuæ, operuiſti omnia peccata eorum. Mitigaſti omnẽ iram tuã, auertiſti ab ira indignationis tuæ. Verſu tertio, Quia fortitudo mea & laus mea Dñs. Laudẽ, potes intelligere gloriam. Dñs enim, laus & gloria noſtra eſt, in quo ſolo gloriari & lauda-
Pſalm.33 ri ſiue lætari debemus, quomodo in Pſal. dicitur, In domino laudabitur vel gloriabitur anima mea. Poteſt tamen aliter intelligi Dñs eſſe laus ſuorum fidelium, id eſt, laudis obiectum ſiue materia, quatenus videlicet ipſe eſt quẽ pro ſuis maximis beneficiis & admirabilibus operibus laudare debent fideles. Vel laus eſt Dominus ſuorũ, quatenus ipſe ratio eſt vnde ſui laudentur. Laudabilis enim populus & beatus, cuius eſt Dominus Deus. Quemadmodũ enim Salomonem glorioſum præ regibus aliis, rectè diximus fuiſſe laudem & gloriam ſui regni atq; ſui populi, ſic Chriſtum multo magis dicere poſſumus laudẽ populi ſui. Verſu quarto, Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. Per fontes iſtos ſaluatoris, piè quidam intelligunt ſacramenta Eccleſiæ à Chriſto inſtituta: ex quibus hauriuntur aquæ, quatenus ex Chriſti inſtitutione per ea purgantur peccata, & G
confertur gratia. Piè item quidam fontes iſtos intelligunt vulnera Saluatoris, ex quibus aquas haurimus in gaudio, quoniam ex eius paſſione tota nobis noſtra ſalus proceſſit.

ARGVMENTVM IN CANTICVM EZEchiæ, cuius initium, Ego dixi in dimidio dierum meorũ.

CAPITE xxxviij. *Eſaiæ legimus, poſt ſuperbum & blaſphemum Sennacherib percuſſum per Angelum Domini, cæſis in caſtris eius centum octogintaquinque millibus virorũ, ægrotaſſe Ezechiã vſque ad mortem, adq; ipſum ægrotantem miſſum fuiſſe Eſaiã Prophetam, qui illi diceret, Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues: ſed cũ ille conuerſa ad parietẽ facie oraſſet Dominũ, fletuq; magno fleuiſſet ſententiã illam fuiſſe reuocatã & retractatã, vt diceret illi Dominus per eundem Prophetã, qui prius morti ſibi denuntiauerat: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui. Audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas. Ecce ego adiiciam ſuper dies tuos quindecim annos, &c. dans ei ſignum retroceſſionis vmbræ ſolaris in horologio Achaz. Pro hoc ergo ſanationis ſuæ beneficio, quod ſubſequitur canticum Ezechias cecinit, quemadmodũ titulus indicat his verbis, Scriptura Ezechiæ regis Iuda, cum ægrotaſſet, &*

ſe & conualuiſſet de infirmitate ſua. In hoc ergo cantico rememorat amaritudinem & triſtitiã illam in qua fuit, cũ audiſſet nuntiũ mortis ſuæ, in ætate adhuc florenti, & velut in dimidio dierũ: quoniã (vt volũt in hac re fide digni authores) annũ agebat trigeſimũnonũ cũ de Sennacherib à Deo acciperet victoriã, quã ſubſequuta eſt iſta infirmitas. Multum etiam defſet, quòd abſque ſemine eſſet diſceſſurus, & quòd in eo generatio Dauid eſſet acceptura finẽ deplorat, dicens, Generatio mea ablata eſt, &c. Dicũt enim tũc tẽporis nondũ illũ genuiſſe liberos. Reliqua inſuper omnia ad finẽ vſq; per querimoniã proſequuntur. Sic enim loquitur, ſecundũ eum affectũ, quo tum erat, cum eſſet in anguſtia, antequã de conualeſcentia erat ex Dei voce inſtructus: & maximè morbi ſui grauitatẽ exaggerat, quo Dei beneficium amplius extollat: pro quo, cõcludẽs pollicetur illi ad gratiarum actionem, ſempiternæ laudis cantica. Eſt autẽ per ſe euidens ac manifeſtiſſimum, ſecundum literam totum hoc canticũ exponendum eſſe de Ezechia & eius infirmitate atque conualeſcentia, neque in Elucidatione aliam ponemus intelligentiam. Veruntamen ſecundum myſticum ſenſum, poterit etiam accommodari illi qui ſimiliter in ſpiritu fuerit affectus, vt Deo gratias agere velit pro liberatione à morbo animi, vel recogitare ſtatum ægrotantis animæ per Deũ iam ſanatæ: quomodo Ezechias hîc de corporali infirmitate ſanatus, ſuã curationem ad gratiarum actionẽ commemorat. Vel etiam ad totũ genus humanum per Chriſtum ſanatũ, ſecundũ myſticum ſenſum poteſt accommodari.

ELVCIDATIO CANTICI EZECHIAE.

POSITVS in infirmitate, vbi audiſſem per E- 1 *Ego dixi:*
ſaiam Prophetã ex ore Domini nuntiũ mortis Eſaiæ 38
meæ, illo dicente: Diſpone domui tuæ, quia
morieris tu, & nõ viues, cũ magno dolore cor
dis & fletu vocis, dixi ego, velut corã Deo pro
ponẽdo querimoniã: *ecce in medio dierũ meorũ ſecundũ ** in dimi-*
huius decreti nũtiũ cogor è viuis abſcedere, iam in ætate flo *dio dierum*
rida ante ſenectutẽ, adhuc robore fortis, vegetus atq; robu *meorum va*
ſtus, præmatura morte cogor occũbere, & abire è terra iſta *dam ad por*
viuẽtiũ ad portas inferni, id eſt, ad loca mortuorũ: ſecũdum *tas inferi.*
corpus quidẽ ad ſepulchrũ ſecundũ animã verò ad limbum
patrũ maiorũ meorũ, qui ante me illuc deſcẽderũt. 2 Quam 2 *Quæſiui*
obrẽ cõuertẽs caput ad parietẽ lectuli, fletu magno populaui, *reſiduũ an-*
& requiſiui à Domino Deo meo reſiduũ annorũ meorũ: *norum meo*
poſtulaui vt miſereretur mei, adhuc in ætate florida vigẽtis, *rum:*

quaſi in medio vitæ meæ robore cõſiſtentis: & petij reſiduũ E
annorum mihi ex Dei miſericordia adiici, petij mihi adiici

** dixi, Non videbo Dominũ Deũ in terra viuentium.*

ſaltẽ annos aliquot vitæ meæ,& prolõgari terminum: * Et
dixi,cõquerendo atque lamẽtando,Si morte iamiam cogar
abſcedere è terra viuentiũ,ergo non vltrà dabitur mihi hic
ſuper terram videre Dominũ,non vltrà potero aſcendere in
domũ Domini, vt ibi eum videam, ſiue viſitem,& adorem.

3 Non aſpiciam hominem vltrà:

3 Neque amodo aſpiciam hominem vllum in hoc mundo,
poſtquam morte(iuxta hoc quod audiui nuntium)abſum-
ptus fuero,non vltrà erit cum hominibus ſuper terram con
uerſatio mea,neq; videbo ego illos,neq; illi me,neq; ſciam F

** & habitatorem quietis.*

omnino quid illi agant in terris:* neq; videbo populũ meũ
poſt Sennacherib percuſſum & contritum,paci reſtitutum,
in ſua pace & quiete habitãtem, populum iam ſecurè inha-
bitaturum terram, abſq; inimicorum timore, non dabitur
mihi videre:quod tamen vehementer optarem,ſi mihi poſ-

4 Generatio mea ablata eſt:

ſet contingere.4 Et quod me omnium maximè cruciat,ecce
generatio mea ceſſauit & ablata eſt:ſi moriar, penitus mo-
riar,quoniã ſemẽ nondũ ſuſcitaui,neq; relinquã ſimilẽ mei,
qui poſsit mihi in regno ſuccedere:ita ablata eſt mea gene-

** & conuoluta eſt à me, quaſi tabernaculum paſtorum.*

ratio,quoniã prolem non habeo:* & quomodo tabernacu- G
lum paſtorũ,vbi voluerint migrare, voluitur in vnũ & com-
plicatur, quò portetur commodius, nec vltra extenditur vt
antè:ita mea generatio conuoluta videtur,à me incipiendo
finitur ſeries lineæ regiæ & regij generis: à me, ſi iam mo-
riar abſq; liberis,quaſi tabernaculũ paſtorũ cõuoluetur ge-
neratio, quoniam in me finietur, & nõ extendetur amplius.
Atq; ita, quomodo fieri poterit, vt iuxta promiſsionẽ factã
Dauidi,nõ deficiat de ſemine eius qui regnet ſuper domum
Iacob? quomodo Meſsias ille deſideratus cũctis gẽtibus de
Dauid naſcetur, ſi ego abſq; liberis iã nũc morte abſumar? H

5 Præciſa eſt velut à texente vita mea:

5 En vita mea in medio ſuo validiſsimo curſu ſubitò per in
firmitatẽ hanc abrũpitur & præciditur, vt nõ vltrà decurrat
vel progrediatur longius: quomodo ſubinde texens rumpit
filũ & frangit in curſu medio,vel quomodo ille cũ voluerit

** dũ adhuc ordirer, ſuccidit me:*

ſubitò vno impetu filũ rũpit & frangit: * vix mihi videbar
adhuc incœpiſſe viuere,& iam ego ſuccidor, iam finitur mi
hi curſus vitæ meæ.Nã in infantia vix homo viuit vt homo,
dum rationis vſum nõ habet:in pueritia quoq; & adoleſcen
tia vix vt homo viuit, dum non eſt ſui iuris, neq; ad ſuũ ar-
bitrium

bitriū permittitur viuere,& dū in multa viuit afflictione, &
inſipiētia,propter iuuētutē & inexperiētiā.Mox autē vbi flo
rere incipio in ætate perfectiori, prægmatura morte hinc ab
ripior,vix dū in flore viuere exorſus:* abſumes me,& mor-
te finies,de mane vſq; ad veſperā expectātē & præſtolātem,
quomodo ſolēt ægri de mane expectare veſperā, & veſpere
expectare mane, quaſi ſperātes tēporis mutatione aliquod
ſui morbi leuamētū. 6 Ita expectabā vſq; mane, ſi aliquid
ſentirē leuaminis,quod ſubinde ſolet ægrotis tēpore matu-
tino contingere: * verū morbus iſte qui me ex Dei iudicio
corripuit,totū me depaſcit,cōſumit, & deuorat vſq; ad oſſa,
nihil mihi relinquit fortitudinis, omnibúſq; exhaurit viri-
bus,idq; in admodū modico tēpore magno impetu,& mul-
ta violētia: quēadmodū leo deuorat prædā ſuā quā rapue-
rit,aut quæ illi tradita fuerit, abſq; mora magna violentia.
7 Ita me finies de mane ad veſperā vſq; expectantē, & præ-
ſtolantē:ſi ſic pergas,& niſi alleuies à me manum tuā, ita me
abſumes expectantē: id quod ex cōtinuo defectu & deſtitu-
tione manifeſtè percipio,dū me ſentio de die in diē, de ho-
ra in horam,magis magíſque deſtitui viribus:& quo diutius
præſtolor,eo vicinius ad finē tēdere:* propter quod ego ad
te clamaui cū magno fletu & gemitu, ſicut pullus hirūdinis
cū magno, quantū poteſt,vocis ſtridore clamitat:& medita-
tus ſum,& excitatꝰ loquēdo & gemēdo,ſicut colūba: id eſt,
ex amaro animo,& ardēti affectu ad te clamaui, in bona fi-
ducia,quē vnū ſciebam mihi poſſe ferre auxiliū, & præterea
neminē. 8 Oculi quoq; corporis mei præ nimia & conti-
nua ſuſpectione ad cœlū attenuati & debilitati ſunt, conti-
nuò ſuſpicientes, & ſurſum dirigētes aſpectū. Facit enim de-
bilitari & attenuari oculos illa cōtinua defixio viſus in rem
Dnā, maximè cū in ſuperna leuātur, & defiguntur in ea quæ
ſurſum ſunt,vt eleuari eos oporteat. 9 O domine (dicebā
ego) vides tu,quomodo ego vim & violētiam magnā patior
a morbo iſto,qui me ſic abſq; ceſſatione cōſumit, & penitus
deuorat,vt nihil relinquat in me viriū:* tu pro me reſpon-
de,pro me loquere,ꝑ me age cōtra hūc tā rabidū leonē. Nō
enim ego video remediū,neq; puto quēquam eſſe hominū
vel medicorū,q poſſit me ſaluū facere,niſi tu ſolus:qui per-
cutis, & ſanas, occidis, & viuificas.* Sed quid dicam ego?
Quorſum iſtam dño Deo propono querimoniam? Aut quid

** de mane vſque ad veſperam finies me.*

6 *Sperabā vſq; ad mane:*

** quaſi leo, ſic contriuit omnia oſſa mea.*

7 *De mane vſque ad veſperam finies me:*

** ſicut pullus hirundinis ſic clamabo, meditabor vt columba.*

8 *Attenuati ſunt oculi mei ſuſpicientes in excelſa.*

9 *Domine vim patior,* ** reſponde pro me:*

Deut.32

** quid dicā, aut quid reſpondebit mihi, cū ipſe fecerit?*

ipſe

ipſe mihi reſpõdebit? Quid ab illo expecto reſpõſi, lutum à
figulo, à creatore creatura, cũ ipſi⁹ ſit omne quod patior, cũ
ipſe omnia hæc fecerit, cũ ex ipſius iudicio, voluntate & diſ
poſitione, in hoc vitæ diſcrimen venerim? Non igitur quaſi
omnino cõtendens, aut quaſi murmurãs, iſta quæ dixi propo
no, cũ ſciam te quæcũq; facis in iuſto iudicio facere, & non
obligari ad reſpondendũ mihi, ſed poſſe te facere quod vo-
lueris. Attamẽ in miſericordia cõfidens poſtulo, & mea que-
rimonia nõ murmurationis aut contẽtionis eſt, ſed humilis

10 Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

deprecationis. 10 Et quò ad me exaudiẽdũ fias pronior, ec
ce volo ante oculos tuos rememorari oĩa tẽpora præterita
vitæ meæ, quibus vixi ſuper terrã, ídq; in amaritudine & do-
lore cordis mei: pro oĩbus quibus te offendi malis, ne fortè
in me ſint delicta iuuẽtutis aut ignorãtiæ, ꝓpter quæ idign⁹
inueniar tua exauditiõe, ecce volo tibi rememorari oĩa tem
pora mea cũ amaritudine pñtẽtiæ.* Itẽ rememorabor corã
te totũ tẽpus præteritũ vitæ meæ, cũ dolore cordis mei totũ
tibi proponã ante oculos, vt cõſideres quàm breue fuerit vni
uerſũ tẽp⁹ vitæ meæ, & quàm plenũ miſeriis, & quàm in illo
omni tpe vitæ meæ ſtuduerim corã te ambulare perfectus,
vt vel hic te inflectam ad adiiciẽdũ tã modico æuo meo, vel ſi

11 Domine ſi ſic viuitur, & in talibus vita ſpiritus mei:

pauculos annos. 11 O dñe (dicebã ego in hac amaritudine
poſitus) hæccine eſt vita hoĩs, ſiccine viuit homo, ad tempus
tã modicũ? nõ aliud eſt hoĩs vita, quàm talis quidã velut vm
bræ horarius, imò penè momẽtaneus trãſitus? & eſt vita ſpi
ritus mei in talibus? vita mea an cõſiſtit in tã modica & bre
ui duratione, & tã modica voluptate, tãtis cõmixta malis, ac
plena ærumnis? talis eſt vita hominis ſuper terrã? quã vulgo
æſtimãt homines magnũ quid eſſe, nõ attẽdẽtes ad breuita-

** corripies me, & viuificabis me.*

tẽ durationis, & finis velocitatem.* O domine, tu me in tuo
iudicio corripuiſti, & erudis morbo iſto grauiſſimo: ſed cũ
volueris, iterũ me viuificabis in tuo beneplacito, poteris me

** ecce in pace amaritudo mea amariſſima.*

ſanare qui percuſſiſti: & hoc vt facias peto propter miſericor
diam tuam:* ecce enim iam quando pacem ex tuo munere
nactus fueram, poſt victoriam de blaſphemo Sennacherib,
quãdo ſperabã viuere in pace cum populo meo, venit mihi
repente dolor alius maximus, & amariſſima amaritudo, cũ
morbo iſto qui iam quærit extorquere è corpore animam
meã. Propter quod te precor, vt iã ſalutẽ quam mihi dediſti
ab illo hoſte, ita & ab hoc morbo geminata tua miſericor-

dia

dia ſanes. 12 Tu autẽ domine, qui ſemper ad miſerendũ es
pronus, atque ad exaudiendum facilis, exaudiſti orationem
meã, & eruiſti animã meam à perditione, ſeruaſti à morte vi
tam meã: & quomodo à morte ſpirituali me præſeruaſti, ita
etiã à morte temporali, cum alioqui ſecũdũ naturæ curſum
aduerſus hoc malũ nullũ eſſet remedium: * omnia peccata
mea proiecisti poſt tergũ tuũ, dimiſiſti mihi omnia peccata
mea, quæ in annis præteritis cõmiſi: omnia delicta iuuentu-
tis meæ, & ignorantias meas non attendiſti, neq; rememora-
tus fuiſti, vt propterea non exaudires deprecãtem: & omni-
no non attendiſti ad illa vniuerſa, quomodo non attẽdit ho
mo, neq; reſpicit ad ea quæ poſt tergum ſunt. 13 Quoniam
illi qui in inferno ſunt, non dabunt tibi cõfeſſionem laudis,
& mortui qui in dãnatione ſunt, nõ vllas tibi laudes dabũt,
quoniã in inferno & morte nõ audietur vox laudis, vbi non
eſt niſi fletus & ſtridor dentiũ: propter quod, cõplacuit tibi
dimittere peccata mea, & ea poſt tergũ proiicere, qm̃ mauis
vt inter viuentes & iuſtos te collaudem, quàm inter dãnatos
& mortuos perpetuò à tua laude ſileam: * qui deſcẽdunt in
lacum profundum inferni & dãnationis æternæ, ipſi non ex-
pectabunt veritatẽ & fidem tuam, nihil vltrà præſtolabũtur
a te, nõ vllam habebũt ſpem ſalutis: quoniã in inferno nulla
eſt redemptio. 14 Sed is qui viuit non ſolum corporis vita,
verumetiã vita ſpiritus, talis cõfeſſionẽ laudis dabit tibi, dñe
Deus, eiuſmodi te laudabit, vt laudari dignus es: quemad-
modũ & ego hodie, adhuc viuẽs in corpore & anima, te pro
omnibus acceptis beneficiis laudo, & ſicut te laudant iuſti
omnes quicũq; ſuper terram: * imò parentes docebũt filios
ſuos veritatẽ tuã, docebũt patres ſuos filios, quàm ſis tu ve-
rax & fidelis in oĩbus verbis & operibus tuis: erũt ſolliciti pa
rẽtes etiam ſuos poſteros in Dei cognitione inſtituere, vt di-
ſcãt & ipſi laudare dñm, quoniã bonus, quoniã in ſeculũ mi-
ſericordia eius. 15 O domine concludens propono poſtu-
lationem meã, poſtulãs ſaluus fieri, & ſecundũ corpus ab in-
firmitate hac hũana, opa & arte incurabili, & ſecũdũ aĩam
ab omni peccati periculo: * & nos in gratiarũ actionẽ, tum
pro hoc beneficio, tũ pro omnibus aliis, cantabimus cantica
laudis, in domo tua, in tẽplo ſancto tuo, & in ſancto populo
tuo cũctis diebus quib⁹ viuemus ſuper terrã, perpetuũ exhi
bebimus tibi famulatũ, & in ſempiternum ſeruiemus tibi.

12 Tu autẽ eruiſti animam meã, vt non periret: proieciſti poſt tergum tuũ omnia peccata mea.*
13 Quia nõ infernus cõfitebitur tibi, neque mors laudabit te:
Matth. 25
**non expectabunt qui deſcẽdunt in lacum veritatem tuã.*
14 Viuens viuens ipſe confitebitur tibi, ſicut & ego hodie:
Pſalm. 144
** pater filijs notam faciet veritatem tuam.*
15 Dñe ſaluũ me fac, * *& pſalmos noſtros cantabimus cũctis dieb⁹ vitæ noſtræ ĩ domo dñi.*
1. Reg. 1

ARG

ARGVMENTVM IN CANTICVM Annæ matris Samuēlis, 1. Reg. II.

ANNA Samuelis mater, cũ diu fuiſſet ſterilis, atque ob ſterilitatem vehementer illi fuiſſet moleſta æmula Fenenna, & ipſa vxor exiſtens Helcanæ, ita vt etiam exprobraret illi, quòd dominus concluſiſſet vuluam eius, contriſtata ſuper ſterilitatis opprobrio, & impudenti exprobratione æmulæ, corã domino in Silo in amaritudine animi ſui effundens orationẽ, votumq; faciens, à domino exaudita eſt, concepitque, & peperit filiũ Samuēlẽ: quẽ (iuxta promiſſum) vbi fuiſſet ablactatus, obtulit dño: ac deinde concepit & peperit tres filios & filias, vt nõ ſolum eſſet ab ea ablatũ ſterilitatis opprobriũ, id quod vno ſ ea prole ſufficiẽter poterat fieri, verũetiã fœcũditatis gaudiũ illi daretur multiplicatum pro afflictione quã tulerat. Videns itaq; Anna feciſſe ſecũ dominũ miſericordiã, in data ſibi fœcũditate, cecinit dño gratulatoriũ hoc cãticum: in quo ſibi factã à Deo miſericordiam gaudiſe cõmemorat, & pro ablato opprobrio gloriatur in Deo, ac gratias agit, Deo ſoli opus illud aſcribens, cuius ſanctitatem & fortitudinem prædicat, in quo ſolo dicit gloriandum, cũ ipſe ſolus omnia poſſit pro ſuo arbitrio cõmutare: vt fortes reddat infirmos, atq; econtrario infirmos fortes: victos victores, atque econtrario victores victos: pauperes diuites, atque econtrario: humiles excelſos, atque econtrario: ſteriles fœcũdas, atque ecõtrario, & ita in cæteris eiuſmodi, in quibus magnifica Dei omnipotẽtia cõmõſtratur eadẽ illa qua terræ fundamenta poſuit. Nouiſſimè verò ſingularem Dei erga electos curã deſcribit, & circa impios irã, cũ eum dicit ſeruare pedes ſanctorũ, & impios in tenebris concludi, vt ibi cõfuſi cõticeſcant, & formidini eum fore impijs, quãdo ſuper illos de cælis tonabit in terrore ſuo. Vltimo tandẽ verſu Chriſti aduentum apertè ſatis deſignans, ipſi dicit à patre dandum imperium, vt pro ſanctis ſuis faciat iuſtum iudicium. Quanquã autẽ ſinguli pene verſus myſticè exponi poſſint, referendo omnia ad eccleſiam gentium, cuius Anna typum geſſit, vt Fenẽna veteris ſynagogæ: nos tamen in Elucidatione ſimpliciter cãticum iſtud ad literã Annæ gratulationi & gratiarum actioni accõmodamus. Erit enim per quã facile hæc intellectum capientibus, eccleſiæ gentium omnia ſuo modo applicare.

ELVCIDATIO IN Canticum Annæ.

*1 Exultauit cor meum in domino: * & exaltatum eſt cor meũ in deo meo.*

COR meum & ſpiritus meus præ gaudio geſtiuit & exultauit in domino, qui fecit mihi magna ſecundum magnam miſericordiã ſuam: * & cornu meum ſublimatũ eſt in Deo meo: exaltata ſum ego,

ego,& magnificata vehementer atque glorificata, & ſic ex-
altata ſunt cornua mea ꝑ Deũ auctoré ſalutis meæ,qui mi
hi exaltauit cornua,ſicut ecõtrario hoſtiũ meorũ cornua cõ
fregit. 2 Tãta autẽ bona cõferẽdo,Deus mihi quaſi os ape
ruit,& latè aperuit,ad gloriandum ſuper & contra inimicos
meos,vt audacter loqui iã poſſim, & gloriari cõtra eos qui
me prius deridebãt,atq; etiã ſuper illos,& præ illis: * quo-
niã lætificauerit me ſalutare domini Dei mei,quoniã Deus
ſaluator meus tali me affecit lætitia,vt meritò poſſim ſuper
meos inimicos cõfuſos lætari & gloriari. 3 In veritate hoc
ſentio,& prædico,quod & experta loquor,neminem eſſe vel
in cælo vel in terra,vel vbicũq; tãdẽ locorũ,qui ſit cõparan-
dus domino Deo noſtro in ſanctitate,qui ſic vt dñs noſter ſit
fidelis & ſanctus in omnibus verbis & operibus ſuis, qui ſic
firmus & verax, certus & fidelis ſit in cunctis promiſſis ſuis,
& in adiuuando ſemper omnes in ſe ſperantes: * nam præ-
ter te,dñe Deus,alius non eſt ita ſanctus & fidelis, & non eſt
quiſquã ita fortis & potẽs ſicut dominus Deus noſter: cuius
fortitudo omnem excellit fortitudinẽ, cui vni ſubeſt cũ vo-
luerit poſſe, qui oĩa quæcũq; voluit fecit in cælo & in terra,
in mari,& in omnibus abyſſis, deniq; cui nihil eſt neq; im-
poſſibile,neq; difficile. 4 Ac proinde caueant ſibi homi-
nes,ne multa garriãt,& ſuperbè loquãtur in elatione cordis
ſui,gloriãdo vanè in iis quæ ſibi Deus dederit,in deſpectũ &
cõtẽptũ ꝓximorũ:caueãt à multiplicatione verborũ iactan-
tiæ,quibus eloquãtur ſuperba atq; tumẽtia,inaniter gloriã-
do propter ea quæ à Deo fortè donari ſibi cõtigerit. Nã ſu-
perbã hãc gloriationẽ meritò debet cõpeſcere cõſideratio
fortitudinis & omnipotẽtiæ Dei,cui facile eſt donare ei qui
non habet id propter quod deſpicitur, vel auferre ei qui ha
bet id in quo extollitur. 5 Vetera illa vanæ gloriationis &
ſuperbiæ verba recedãt de ore veſtro,ô illuſores cõtẽptores
mei:qui me olim quaſi ſterilẽ ſpernebatis, & tãquã infœcũ-
dæ inſultabatis, ceſſate à verbis ſuperbiæ, & tumentis glo-
riationis:* quoniã Deus eſt dominus ſcientiarũ, qui omnia
nouit,quẽ nihil latet,cuiꝰ oculis nuda & aperta ſunt omnia:
* & ipſi præparãtur cogitationes, hoc eſt, ab eo præparãtur
cogitationes,ipſe præparat cogitatiões,ipſe ſe parat ad agen
dũ quæcũq; cogitauerit: non aſpicit quid nos iactemus glo-
riãdo,ſed quæ ſibi videtur bona facit,& frequẽter lõgè alia
quàm

2 Dilatatũ eſt os meum ſuper inimicos meos:
**quia lætata ſum in ſalutari tuo.*
3 Non eſt ſanctus vt eſt dominus.
Pſalm.144
Sapien.12
Pſalm.113
Gene.18
Lucæ 1
** neque enim eſt aliꝰ extra te, & non eſt fortis ſicut deus noſter.*
4 Nolite multiplicare loqui ſublimia gloriantes.
5 Recedant vetera de ore veſtro:
** quia deus ſcientiarum dominus:*
**& ipſi præparantur cogitationes.*

quàm hominis cogitatio cóprehēdat. Inſuper & cogitatio-
nes noſtræ omnes illi prȩpar ātur,cogitationes hominum o-
mnes corā eo ſunt,ipſiq; denudatæ, vt nulla illum poſſit la-

6 *Arcus fortium ſuperatus eſt: * & infirmi accincti ſunt robore.*

tere. 6 Facit ipſe,cum ſibi viſum fuerit, cómutationes ad-
modū mirabiles,efficiens nó rarò,vt fortes confidétes in ar-
cubus,ſagittis,haſtis,& armis bellicis,ſuperentur : ita vt illis
nihil ꝓdeſſe poſſint arma bellica,in qbus cófidebāt,& tume
bāt,quaſi inuicti & inſuperabiles:contrà verò illi qui imbe-
cilles viribus & impotētes virtute reputabātur,vt induantur
fortitudine fortes fiāt,Dei auxilio cófortati in prȩ ʒio,vt etiā
Hebr.4 aduerſarios ſuos prius ſibi formidabiles , & ſe prius multò

7 *Repleti prius, pro panibus ſe locauerunt: * & famelici ſaturati ſunt.*

fortiores,poſſint ſuperare. 7 Itē facit nó rarò,vt illi qui an-
tè ſaturi erant,pleni & abūdantes omnibus bonis,poſtmodū
ad ſummā deueniāt egeſtatē,adeò vt cogantur ſeipſos loca
re,& ſuā operā quaſi vendere pro neceſſario ſimplici pabu-
lo,vt ad mercedē ſeruire cogātur, ad acquirendū victui ne-
ceſſaria:* illi verò qui prius multum indigētes fuerāt,etiam
rerū neceſſariarū,victus ſcilicet & veſtitus penuriā magnam
patientes,poſtmodū admirabili cōmutatione acquiſierūt
eorū,quibus antè indiguerant, abundātiam, & ſaturati ſunt

8 *Donec ſterilis peperit plurimos, et quæ multos habebat filios infirmata eſt.*

bonis. 8 Deniq; & hoc nó rarò contingit, vt illa quæ prius
vt ſterilis & infœcunda deſpiciebatur, tandem ex Dei mu-
nere fiat admodū fœcunda,& pariat plurimos filios, vbi illa
quæ prius multis prolibus ornata erat, & admodū fœcūda,
humiliatur, vel parere deſinēs, vulua ꝓpter ſuperbiā clauſa
à dño,vel morte pereuntibus prolibus,vt relinquatur mater
orbata filiis. 9 Dn̄s eſt qui occidit cum voluerit,& cum vo-

9 *Dominus mortificat et viuificat, * deducit ad inferos & reducit.*

luerit reſuſcitat ad vitā:qui poteſtatem habet ſuper omnes
vitæ ac mortis,vt viuentes poſſit morti tradere , & mortuos
reuocare ad vitā : *deducit ad inferos vſq; homines,& redu
cit vſq; ad portas mortis, in diſcrimina vitæ maxima addu-
cit homines , vt iā in portis,& ſub vmbra mortis ſibi videa-
tur degere , vt ſibi videantur morti & infernalibus clauſtris
Pſal.146 proximi:atq; iterū cū voluerit, educit hominē de periculis
Lucæ 1 etiā maximis eū liberando, ac reſtituendo ad vitā. 10 Do-

10 *Dn̄s pauperē facit,et ditat: * humiliat, et ſubleuat.*

minus quos vult facit pauperes,etiā ſi antè fuerūt diuites:&
cū vult diuites facit eos qui fuerāt pauperes , multos facit à
paupertate ꝑuenire ad āplas diuitias:*pro ſuo quoq; placi-
to homines exaltat & humiliat, quemadmodū ſuperbos &
peccatores humiliat vſq; ad terrā,eóſq; deponit de ſedibus
&c

[quo]s in locum eorum exaltat humiles:facítq; non rarò viles &
[in]fimæ ſortis homines ad ampliſſimas fortunas conſcédere,
quemadmodum Dauidē paſtorem de gregibus ouiū aſſum-
pſit ad auguſtiſſimi regni faſtigium, & ſuperbū Saulem ini-
micum eius penitus humiliauit,vt non relinqueretur de ſe-
mine eius qui regnaret pro eo. 11 Suſcitat, erigit, & eleuat
pauperem de puluere,id eſt de vilitate maxima,in qua iacet
quaſi ſordidus & ignobilis,exaltat eum: & pauperem illū in
humilitate ſua quaſi in ſtercore ſordentem,& diſpectum ab
omnibus,ipſe cum voluerit magnificè exaltat,& in ſummum
prouehit altitudinis gradum:* ita vt ſedeat etiā cum princi-
pibus,cum iis qui nobilitate & dignitate habentur præcellē-
tes,atq; ita ſolium glorioſum obtineat & thronum magni-
ficum dignitatis ſuæ,ex ignobili puluere ad ſublimē ſolium
euectus,& ab infima ſorte ſublimatus ad celſitudinem ma-
ximam:quomodo etiam humanum genus ſecūdum corpus
penitus vile & ignobile,ad tantam ſubleuat dignitatē, nunc
quidem in gratia, ac poſt in gloria ſuperna, vt nobiliſſimis
illis angelicis principibus coæquetur. 12 Neque verò mi-
rum cuiquam videri debet,ſi tam admirandis commutatio
nibus pro ſuo beneplacito cuncta poſſit agere Deus, ſi tam
potenter ſimul ac mirabiliter poſſit omnia commutare.Ipſe
enim eſt,qui in omnipotentia ſua creauit terrā, & ſuper ſta-
bilitatem ſuam fundauit eā, quaſi ſuper cardines ſuos eam
appendens:& ipſius ſunt cardines ſiue baſes aut fundamenta
terræ,& in ſua manu ea habet,quod proculdubio nōniſi eius
eſt qui omnia poteſt,& multo videtur maius, quā fortes infir
mare,aut debiles cōfirmare,pauperē ditare, aut diuitē pau-
perē facere,ſterilē facere fœcundam,aut fœcūdam ſterilem,
aliaq; huiuſmodi. 13 Dominus ſemper obſeruabit greſſus
fidelium ſeruorum ſuorum,& eorum pedes cuſtodiet, vt nō
declinēt in vias malas:aut ſi declinauerint, vt quātocyus re-
uertantur à malitia, neq; ſtent in ea, nec ſinet offendi ad la-
pidē ſcandali pedes eorum:* impij verò qui non ſtuduerunt
eſſe de numero ſeruorum eius,in tenebris æternis, in damna
tione inferni permanebunt, in ſilentio perpetuo, in ſumma
triſtitia, ærumna atq; miſeria:vbi erit taciturnitas & ſilentiū
à laude Dei & omni verbo bono,neq; audietur vlla vox læti
tiæ,ſed tantū fletus & ſtridor dentium, & heu atq; væ ſem-
piterna: * non enim confirmabitur homo,aut corroborabi

11 *Eleuat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem:*
* *vt ſedeat cū principibus, & ſolium gloriæ teneat.*
Pſal. 105
12 *Domini enim ſunt cardines terræ, et poſuit ſuper eos orbem.*
13 *Pedes ſanctorum ſuorum ſeruabit:*
* *& impij in tenebris cōticeſcent:*
Matth. 25
* *quia non in fortitudine ſua robo rabitur vir.*

tur:ſiue præualebit in fortitudine ſua,vt ſperet ſe poſſe Deó
14 Dominũ formidabũt aduerſarij eius, & ſuper ipſos in cælis tonabit.
reſiſtere, aut manus eius atq; iudicium effugere. 14 Atque
ob hoc etiam formidabunt dominũ in ſua potentia præua
lenté omnibus,cũcti aduerſarij eius:& aduerſum illos de cę
lis aduenićs tonabit,tonitru terribile emittet aduerſum ini-
micos ſuos,quo oẽs eos vehemẽtiſſimè perterrefaciet.Cum
enim venerit dominus in maieſtate ſua,& apparuerit in præ
ualenti fortitudine ſua, tunc præmiſſo ſonitu terribilis tubæ
formidabunt oẽs impij aduerſarij eius,& ille proferet de ſu-
pernis aduenićs in modũ terribilis tonitrui horribilẽ ſenten
tiam aduerſum iſtos damnationis æternæ,dicturus,Diſcedi-
Ibidem.
te à me maledicti in ignẽ æternũ , qui paratus eſt diabolo &
15 Dominus indicabit fines terra;
angelis eius. 15 Et ſi requiras quiſnam iſte ſit,qui hæc tan-
ta ſit facturus,ecce dominus Deus omnipotens ipſe iudica-
bit fines terræ , ipſe dominabitur ſuper vniuerſos habitato-
res terræ,ab Oriente vſque ad Occidentem, & à ſeptentrio
ne vſque ad Meridiem, ſuper omnes imperabit & dominabi
tur,principémque aget & iudicem,& ſuo tempore de omni-
** & dabit imperiũ regi ſuo: * & ſublimabit cornu Chriſti ſui.*
bus faciet nouiſſimum vnius examinis iudicium:* atque hoc
imperium hoc dominiũ,Deus pater omnipotens dabit Chri
ſto filio ſuo, qui in temporis plenitudine naſcetur inter ho-
mines : * & Meſſiam ſiue Chriſtum ſuum,illum quem naſci
faciet in plenitudine temporis, ipſe exaltabit, magnificabit,
& glorificabit:exaltabit caput ſiue cornu eius,ipſumq́; ſuper
omnia excelſum ponet præ regibus terræ,ita vt nominetur,
Pſal.71 Apoc.1, & 19 Mat.18 Ioan.6 Actu.10
& ſit princeps regum terrę, & rex regum,& dominus domi-
nantium:quum data illi fuerit omnis poteſtas à patre in cæ-
lo & in terra,acceperítq; poteſtatem iudicium facere, conſti
tutus iudex viuorum atque mortuorum.

ARGVMENTVM IN CANTICVM filiorum Iſraël,cuius initium,Cantemus domino,&c.

POSTEAQVAM *ſtupendo miraculo filij Iſraël,diuiſo mari rubro, & alueo ſiccato,aquis ex vtraque parte quaſi pro muro ſtantibus,tranſiiſſent ſalui per medium ſiccati maris. Aegyptij verò & ipſi ingreſſi ad perſequendum Iſraëlem , aquis redeuntibus, & diſſolutis fluctibus, fuiſſent ſubmerſi, pro gratiarum actione compoſuit Moyſes canticũ iſtud, cuius ſubſequitur explanatio, quod ſimul cum filiis Iſraël cecinit,vt habet Exodi hiſtoria: Tunc(inquit)*
Exod.15
cecinit Moyſes & filij Iſraël carmẽ hoc dño:& dixerũt,Cantemus domino,&c. In hoc itaq; cantico gratulatorio,primum in Deo præmi-

tens

pus exultationem, enarrat miraculoſam & verè admirabilem ſui po
puli liberationem, atque ex diuerſo perſecutorum condemnationem.
Poſt quæ enarrata, tranſit deinde prophetico ſpiritu ad illa comme-
moranda, quæ adhuc reſtabant poſt annos plures exhibenda prodi-
giaſic tamen enuncians futura, quaſi præterita, & adhuc patran-
da, quaſi iam completa: videlicet de introductione in terram promiſſi-
onis, & introductionem illam præcedentibus glorioſis victorijs

ELVCIDATIO IN CANTICVM FILIORVM ISRAEL.

CANTEMVS domino cantica laudis, & car-
mẽ gratiarũ actionis, quoniã fecit nobiſcum
magnifice, & glorioſè admodũ magnificatus
eſt, in patenti exhibitione præualidæ omnipo
tentiæ ſuæ, faciens pro nobis contra inimicos
noſtros victoriam:* nam equos ſimul & eos qui ſuper equos
atque currus aſcenderant Aegyptios, ad perſequendum nos,
ipſe excuſſos è curribus, & de equis proſtratos, proiecit & de
merſit in mare. 2 Omnem hanc victoriam cum laude &
cãtico aſcribo ego domino deo noſtro qui eſt fortitudo mea
illa tota, per quam tam præclara mihi contigit de inimicis
victoria, quam meis propriis viribus ſpes nunquam fuiſſet
conſequendi: & ipſe eſt laus mea, ipſe meum canticum, mea
gloria, quem ſolũ vt ſaluatorem meũ ſempiternis celebrabo
canticis:* nimirum ipſe factus eſt mihi ad ſalutem, exhibuit
ſe mihi ſaluatorem, per quem ſum liberatus de poteſtate ini
micorum. 3 Iſte eſt Deus meus viuus & verus, & extra eum
alius nemo, quem vnum colere & adorare volo, quem ſolũ
pro Deo, vt eſt, propono agnoſcere, & illi vni, vt dignum eſt,
dabo honorem & gloriam diuinitati debitã, ipſum ſolũ ado
rabo, ipſum inuocabo:* neq; verò Deus recens eſt iſte meus
ſaluator, ſed eſt ipſe idem Deus quem coluerunt patres mei
Abraham, Iſaac, Iacob, ac cæteri, quiq; etiam illis fuit ſem-
per protector & ſaluator, & eum magnificabo quantũ pote-
ro in laudibus & canticis. 4 Hic dominus quaſi vir pugna
tor pro me liberando apparuit, tãquam homo pugnator de
monſtratus fuit hoſtibus meis, mittẽs de nubibus fulgura &
tonitrua quaſi ſagittas in Aegyptios, & rotas currũ eorum
ſubuertẽs, vt ferrentur in profundum, ad eũ modum quo pu
gnatores viri è fortaliciis in hoſtes eiaculantur iacula ſua, &
quomodo in prælio currus ſolent deſtruere atq; ſubuertere,

1 Cantemus domino: glorioſè enim honorificatus eſt:
** equum & aſcenſorem deiecit in mare.*
2 Fortitudo mea, et laus mea dominus:
** & factus eſt mihi in ſalutem.*
3 Iſte Deus meus, et glorificabo eũ:
** Deus patris mei, & exaltabo eũ.*
4 Dominus quaſi vir pugnator:

vt excutiantur pugnãtes in curribus,ita vt ipſi Ægyptij per-
ſentientes manũ pugnantis domini adinuicem dicerent, Fu-
giamus Iſraëlé, quia dominus pugnat pro eis: *ſi requiras,
quis iſte ſit pugnator tã validus,& quod nomẽ eius,ecce no-
men eius eſt dominus omnipotens:hoc eſt illi nomẽ pecula-
re,quo ab omnibus ſecernitur.Nemo enim alius prẹter hũc
vnum eſt,aut verè dici poteſt omnipotens:* currus Pharao-
nis regis Aegypti, & vniuerſum exercitum eius ipſe coniecit
in mare, & demerſit in eo. 5 Nobiles principes eius,qui illũ
vt ſuũ regem fuerant comitati,ſubmerſi ſunt in mari rubro:
aquarum abyſſi & immenſæ moles inuoluerũt, operuerunt
& abſorbuerũt eos:demerſi ſunt in profundũ aquarũ, abſq;
impedimento, & ſubitò ex vltione domini, cui nihil poteſt
reſiſtere:ad eum modum quo lapis abſq; mora in profundũ
ſubſidit ſuo pondere,quũ fuerit in aquas iniectus. 6 Omni-
potẽs brachiũ tuũ Deus potẽtiſſime,glorificatũ eſt in fortitu-
dine:ĩ hac tã potẽti vltione manifeſtã feciſti, & ſupra modũ
magnificaſti fortitudinẽ omnipotẽtis brachij tui:*omnipo-
tẽs brachiũ tuũ ita percuſſit inimicos meos,& ĩ maxima glo-
ria tua humiliaſti aduerſarios meos Ægyptios,q perſequẹ-
bãtur populũ tuum,quẽ de Aegypto eduxeras:in iſta Aegy-
ptiorũ humiliatione & contritione maximã tuæ fortitudini
comparaſti gloriam. 7 Miſiſti iram indignationis tuæ, quæ
deuorauit eos,& penitus conſumpſit: extendiſti, & exercere
voluiſti vltionem tuam contra eos, quæ eos abſumpſit,& pe-
nitus ad nihilum redegit abſq; vlla difficultate,ad eum mo-
dum quo ſtupula ſicca conſumitur à facie flammæ vorantis:
*& in indignatione furoris tui, quo aduerſus illorum indi-
gnabaris ſuperbiam, congregatæ ſunt aquæ:& relinquentes
naturalẽ fluxibilitatis ſuę conditionẽ,ex vtraque parte colle-
ctę ſũt in cumulos, vt fieret populo tuo iter per ſiccũ alueũ,
quem paulo ante occupauerant aquę. 8 Ad imperiũ iuſſio-
nis tuæ ſteterũt aquę,prius fluẽtes,& totũ occupãtes alueũ,
fecerũt quaſi pro muro à dextris & à ſiniſtris; aquarũ cumu-
li maximi,qui ſunt velut abyſſi,agglomerabantur, & coniun-
gebantur in vnum in medio mari, vt iter prẹberent populo
per mediũ tranſeundi in ſicco alueo,ſicq; populus tuus ſalua-

** omnipotẽs nomen eius.*
** currus Pharaonis & exercitũ eius proiecit in mare.*
5 *Electi prĩcipes eius ſubmerſi ſunt in mari rubro: abyſſi operuerunt eos, deſcenderũt in profundum quaſi lapis.*
6 *Dextera tua domine magnificata eſt in fortitudine:*
** dextera tua domine percuſſit inimicũ, & in multitudine gloriæ tuæ depoſuiſti aduerſarios meos.*
7 *Miſiſti irã tuã quæ deuorauit eos ſicut ſtipulam: * in ſpiritu furoris tui congregatæ ſunt aquæ.*
8 *Stetit vnda fluens,congregatæ ſunt abyſſi in medio mari.*

retur

retur de manu perſequentium. 9 Videns autem inimicus
Pharao cum populo ſuo, quòd trāſiret populus tuus per ſic-
cū mare, hortati ſunt ſe mutuò, vt ſequerentur tranſeūtem,
intrarēntque & ipſi ſiccatum alueum, ſic putantes facilè poſ
ſe ſe comprehēdere quos quærebant: dixerúntque ſe inuicē
exhortantes, & iam quaſi certam victoriam reputantes, Per
ſequemur illos tranſeuntes per medium maris, & facilè præ
ualebimus in fortitudine noſtra, vt comprehendamus eos:
quibus comprehenſis, auferemus ſpolia eorum, & quæcunq;
illi attulerunt ſecum ex Aegypto, nos recuperabimus nobis,
referemúſque in Aegyptum vniuerſa, & ſaturabitur deſide-
rium noſtrum, tam in punitione filiorum Iſraël fugitiuorū
noſtrorum, quàm in ſpoliorum diuiſionibus. 10 Inſuper ve
lut ante bellum adornātes victoriam, dixerunt adinuicem:
Vbi illos comprehenderimus, non parcemus animabus illo
rum, neque iterum reducemus in Aegyptum, vnde fugerunt
nos, ſed euaginatis gladiis, feriemus illos: manus noſtræ in
gladio interficient eos, neque erit qui illos poſſit liberare de
manibus noſtris. 11 Illis verò ſic cogitantibus, & præſum-
ptione nimia poſt populum tuum ad perſequendum in ma-
re ingreſſis, tu domine flare feciſti ſpiritum tuum, tu domi-
ne propugnator populi tui, miſiſti ſpiritum iræ & indigna-
tionis, quo diſſipatæ ſunt omnes cogitationes illorum, quo
factum eſt, vt redeūtibus aquis in ſtatum priſtinum poſt ter-
gum populi qui iam tranſierat, iterúmque ſe coniungenti-
bus, & ad locū ſuum, quem ad tempus dereliquerant, reuer
tentibus, illi omnes operirentur aquis maris: * ſubmerſique
ſunt & abſorpti aquis illis vehementibus, in aquis nimis &
admodum tumultuantibus, ſubitò & quaſi in momento, in
ictu oculi: quemadmodum plumbum ſuo pondere, ſtatim
vbi in aquas fuerit iniectum, abſque mora ſubſidit, neque
quieſcit, donec ad profundum vſque perueniat. 12 O domi
ne, quis poterit aſſignari ſimilis tui, ſiue æqualis tibi, ex vni
uerſo numero eorū, qui fortes exiſtimantur, ſiue in diis, ſiue
in hominibus? * Quis ſicut tu magnificus eſt in ſanctitate?
Quis aſſignari poterit tā glorioſè ſanctus & fortis? * meritò
terribilis omnibus impiis etiā regibus terræ, vt pote qui ha-
beas poteſtatem auferendi ſpiritum, etiam principum & re-
gum terræ: & ecōtrario amabilis, atque laudabilis piis omni
bus, quibus tam benignum & fideliſſimū te exhibes defenſo

9 *Dixit inimicus, Perſequar & cōprehendam: diuidam ſpolia, et implebitur anima mea.*

10 *Euaginabo gladium meū, interficiet eos manus mea.*

11 *Flauit ſpiritus tuus, & operuit eos mare:* * *ſubmerſi ſunt quaſi plumbū in aquis vehementibus.*

12 *Quis ſimilis tui in fortibus domine?* * *quis ſimilis tui magnificus ī ſanctitate?* * *terribilis atq; laudabilis, & faciēs mirabilia?* *Pſal. 75*

13 *Extendi-*
ſti manum
tuā, & de-
uorauit eos
terra:
** dux fuiſti*
in miſericor
dia tua po-
pulo quem
redemiſti.
14 *Et por-*
taſti eum in
fortitudine
tua:
** ad habita*
culum ſan-
ctum tuū:
15 *Aſcēde*
rūt populi,
et irati sūt;
** dolores ob*
tinuerūt ha
bitatores
Philiſthim.
16 *Tūc con*
turbati sūt
principes
Edom:
** robuſtos*
Moab obti
nuit tre-
mor.
Num.20
Num.21
** obrigue-*
runt omnes
habitatores
Chanaan.
Ibidem.
Ioſue 2

rem,quippe qui facis aduerſum impios pro bonis mirabilia E
ſigna atq; prodigia:quemadmodū pro nobis feciſti aduer-
ſum Ægyptios. 13 Extendiſti ad vindictam vltricem ma-
num tuam ad percutiendū perſecutores populi tui:& ex vl-
tione tua abſorbuit eos mare, & perierūt tanquam ſi viuen
tes ſubitò fuiſſent abſorpti à terra : neq; verò hoc ſatis tibi
viſum fuit,liberaſſe videlicet populū tuum de manu Ægy-
ptiorum,ac per mare rubrū ſaluos tranſuexiſſe, ſed inſuper
iam traducto & liberato populo,te ducē præbuiſti in ſuper-
abundanti & inexhauſta miſericordia tua, quæ nunquā finē
habet miſerendi. 14 Et deduxiſti eum,ac velut in manibus F
portaſti,abſq; offenſione & periculo, ad eum modum quo
geſtat mater in vlnis filium, neceſſaria omnia abundè ſup-
peditans,& mala cuncta depellens,per fortitudinem omni-
potentiæ tuæ,quæ poteſt omnia & aduerſus quam nihil po-
teſt aliud:*vſq; in habitaculum ſanctum tuum, vſq; in ter-
ram promiſſionis,quā peculiariter elegiſti,& peculiari ele-
ctione velut ſanctificaſti ac mancipaſti tibi, vt tu habites in
ea,vnà cum populo tuo , quem in tuum elegiſti peculium.
15 Audientes verò nationes populorum quæ erant vel circi-
ter locū trāſitus noſtri,vel in terra illa promiſſionis,ad quā G
pergebamus,aſcenderunt & exurrexerunt ac præparauerūt
ſe aduerſum populū tuū in prælīū, & vehementer indignati
ſunt aduerſum nos:& dolores inuidiæ, & indignationes ma
læ occupauerunt inhabitantes Palæſtinam,locaq; terræ pro
miſſionis finitima ægrè hoc acceperūt de nobis, quod aſcen
dere tentaremus ad occupandum terram nobis promiſſam.
16 Tunc principes Edom conturbati ſunt, nolentes neq; au-
dentes nobis licet poſtulantibus, & cōditiones pacis offeren
tibus præbere tranſitū:*robuſtos quoq; & principes Moab,
vbi audiſſent quæ facta fuerant Amorrhæo & Chananæo, H
obtinuit magnus timor & tremor, adeò vt ipſe rex eorum
Balach plurimū ſuo regno metuens,multis precibus & pol-
licitationibus quæreret à Balaā Propheta maledici populo
tuo,dicens maioribus natu Madiā, Ita delebit hic populus
vniuerſos qui in noſtris finibus cōmorātur, quomodo ſolet
bos herbas vſq; ad radices carpere:*habitatores autē terræ
Chanaan,auditis iis quæ fecerat Dominus pro nobis cōtra
Ægyptios, & quæ facta fuerāt trans Iordanem Amorrhæo,
Chananæo,Baſan & Moab,prorſus obſtupuerūt,& obrigue

runt,

A runt,tanquã deſtituti viribus,prę terrore nimio.Irruit enim
in eos terror noſter,& elãguerũt,pertimuerũtq́;,& elanguit
cor eorũ,nec remãſit in eis ſpiritus ad introitũ noſtrũ.17 Ita
Domine,te ſic operante,irruat in eos formido & pauor, ti-
mor & tremor apprehẽdat eos,propter magnitudinẽ,celſi-
tudinẽ,& fortitudinẽ omnipotẽtis dexteræ tuæ,ita cõſterna
ti,& animo reddantur deſtituti,propter magnitudinẽ præ-
clariſſimorũ operũ tuorũ,quæ tu pro nobis operaris in for-
titudine tua. 18 Obrigeſcant (inquam) & timore obſtupe-
ſcant,vt fiant immobiles ad modũ lapidis, vt quomodo la-
B pis immobilis iacet,nec ſe poteſt mouere:ſic & illi nõ ſe poſ
ſint ad nos inuadendum mouere,aut nobis quomodocunq;
obſiſtere,donec populus tuus ô potẽtiſſime Deus, populus
(inquã)tuus iſte(qui ſumus nos) quẽ in peculiũ & ſingularẽ
poſſeſſionem elegiſti tibi ex omnibus gentibus , tranſierit
ad terram quam pollicitus es patribus noſtris poſſidendam.
19 Tu Domine,in virtute omnipotẽtiæ tuæ, expulſis & eie-
ctis ante faciẽ eorũ impiis inhabitatoribus, introduces eos,
atq; eradicatis illis malis & infidelibus incolis, quorũ erant
iam conſummatæ iniquitates, in locũ horũ plantabis eum,
& firmiter habitare facies in illo monte hæreditatis tuæ, in
C locis illis mõtoſis, in terra promiſſionis, quã elegiſti tibi vt
habitares in ea, vnà cũ peculiariter electo populo tuo, tan-
quã in hæreditate & poſſeſſione tua: * in illa firmiſſima &
ſtabili habitatione tua,quam tu præparaſti tibi, Domine,&
quã tibi cõparaſti in fortitudine tua, vt habitaret in ea po-
pulus tuus,túque in medio populi tui.Neque enim in gladio
noſtro poſſidebim⁹ terrã illã,ſed brachiũ tuũ & dextera tua
illi nobis cõparabit. 20 In illud(inquam) ſanctuarium in-
duces populum tuum,in illum locum tibi ſingulari electio-
D ne ſanctificatum,quem ad hoc firmauerũt & parauerunt ma
nus tuæ,vt expulſis illis alienigenis idololatrarum nationi-
bus,populus ſanctus tuus habitaret in eo,ſimul & tu in me-
dio eius,quaſi in ſanctuario tuo. 21 Hic item Dominus Deus
omnipotẽs,qui omnia iſta pro nobis mirabilia operatus eſt,
non habet regnũ ſimile regnis terrenis,quod aliquãdo poſ-
ſit deficere,aut ſuperari,aut transferri,ſed regnũ habet in æ-
ternum,ſtabile,quod in perpetuum non poſſit deficere , aut
in alium trãsferri.Regnum enim ipſius,regnum eſt omnium
ſeculorũ:& regnũ ipſius omnibus dominabitur , & poteſtas

17 *Irruat ſup eos formido & pauor in magnitudine brachij tui.*
18 *Fiãt immobiles quaſi lapis, donec pertrãſeat populus tuus Domine,donec pertrãſeat populus tuus iſte quẽ poſſediſti.*
19 *Introduces eos, & plantabis in monte hæreditatis tuæ:* * *firmiſſimo habitaculo tuo quod operatus es Domine.*
Pſalm.43
20 *Sãctuariũ tuũ Domine, quod firmauerũt manus tuæ.*
21 *Dominus regnabit in æternũ,et vltra.*
Pſalm. 44
Danie.7

eius poteſtas æterna eſt, quæ nunquam auferetur ab eo. Pro-
pter quod nemini mirũ videri debet, ſi tanta pro ſuo popu-
22 lo ille poſſit, aut potuerit. 22 Concludens verò canticũ in
gaudio peculiariter illud placet repetere, quod nobis eſt im
præſentiarum cauſa noſtri gaudij, videlicet ꝙ ingreſſo Pha-
raone equite (quò eſſet ad perſequendum paratior & expe-
ditior ad comprehendendum quos quærebat filios Iſraël)
ſimul cum comitatu vniuerſorũ curruum & equitum ſuo-
rum in medium maris, dum inſequerentur præeũtẽ Iſraë-
lem, Dominus illũ cum vniuerſo comitatu ſuo fluctibus ma-
ris abſorpſit, reducẽs ſuper eos aquas, quę donec Iſraël trãſi-
ret, ſtabant agglomeratæ, quaſi pro muro ex vtraq; parte, vt
inuoluerentur aquarũ ſibi occurrentiũ fluctibus, ita vt nec
23 vnus effugeret ex omnibus. 23 Populus autẽ Domini, filij
Iſraël, maximo miraculo tranſierunt ſalui per medium ma-
ris rubri, per ſiccum alueum, aqua ſeſe ad vtrãq; partẽ cõti-
nente, donec ille trãſiſſet, neq; ſubmerſus eſt vel vnus exo-
mnibus filiis Iſraël. Tantam in hoc die, támq; manifeſtã po-
ſuit diſtinctionẽ Dominus inter populũ ſuum, & perſequu-
tores ipſius: quod & ſemper facturũ illũ nõ dubitamus vſq;
in conſummationẽ ſeculi, qui nouit ſemper quomodo pios
à tentatione ac perſequutione impiorũ eripiat, impios autẽ
condẽnet: propter quod, iuſtũ eſt à populo ſuo dari illi ſem-
per laudem & benedictionem, in ſecula ſeculorum. Amen.

22 Ingreſſus eſt enim eques Pharao cũ curribus & equitibꝰ eius in mare: & reduxit ſuper eos Dominꝰ aquas maris.

23 Filij autem Iſraël ambulauerũt per ſiccum in medio eius.

2. Petr. 2

ARGVMENTVM IN CANTI- cum Abacuc, cuius initium, Domine audiui. Abac. 3.

CANTICVM *Abacuc, cuius initium, Domine audiui auditum tuum, & timui, tantæ eſt difficultatis, vt ab Hebræorum magiſtris inter quatuor difficillima ſcripturarum loca cenſeatur: propter quod aliqui Iudæorum titulum cantico præmiſſum, pro ignorantiis, vel pro ignorationibus, ſic intelligunt, quia canticum iſtud talia proponat quæ ignorẽtur & non capiantur à quouis, donec videlicet ille veniet Meſſias, in cuius tẽpore ea dicunt reſeranda atq; complenda. Quam tituli explanationem, nos quoque rectam arbitramur. Idcirco enim pro ignorationibus canticum iſtud inſcribi putamus, quia de illis tractat, & illa proponit ſub diuerſis ſimilitudinum & figuratiuarum ac prouerbialiũ loquutionũ inuolucris, quæ vulgo ignorãtur, quæq; tum adhuc latebãt occulta, neq; cognoſcebãtur, niſi ab iis quos Deus ſpeciali illuminatione de iiſdẽ inſtruxiſſet, vt Dauid, Eſaiã, ac cæteros, quibus incerta & occulta ſapientiæ ſuæ Deus*

aute

antequam fierent voluit manifeſta facere. Et verè dicũt Iudæi, non
poſſe canticum iſtud intelligi, neque ſenſum verborum eius capi, donec
veniat Meſsias qui eius ſenſum aperiat. Profectò enim impoſsibile
foret ſenſum eorum quæ hic dicũtur, cõprehẽdere, niſi in ſe omnia im-
plendo Chriſtus Dominus noſter ea explicaſſet, niſi ipſe qui habet cla Apoc.3
uem Dauid & omnis Prophetiæ clauſa aperuiſſet, niſi ſignacula ille Apoc.5
agnus in ſanguine ſuo occiſus confregiſſet, & aperuiſſet ſignatũ Pro
phetiæ librum. Illud tamen vaniſsimum eſt, quòd adhuc Iudæi de hu-
ius cantici intellectu diffidunt donec adueniat Meſsias alius quẽ ipſi
ſomniant. Iam enim clauem habemus, in qua aperire & poſſumus &
audemus quod clauſum fuerat. Non vltrà clauẽ expectamus aliã: &
quantumuis ipſi expectẽt, nõ aliã accipient: quã quia reſpuũt, & quia
vtea ad ſcripturarum apertionẽ nolunt, meritò foris ſtare adhuc eis
obfirmato oſtio compelluntur. Nos verò (vt iam diximus) clauẽ haben
tes huius diligentiſsimè ſignati cantici, pro noſtra virili illud expla-
nabimus, de admirabilibus operibus, quæ in generis humani ſaluatio-
ne, & eccleſiæ gentium ædificatione, in temporis plenitudine, Deus pa
ter per filium ſuum voluit operari. Poſt nanque præmiſſam ſtuporis
admirationem, Propheta diuino colluſtratus radio, ſtatim in initio cã
tici, Chriſti in mũdum aduentum, & incarnationem ac natiuitatẽ de
ſcribit, ipſius deinde in cruce victoriã de morte atque Diabolo, mũdi
reparationem, eccleſiæ gentiũ ædificationẽ, & conuerſionẽ populorum
gentiliũ, licet Aethiopibus, dæmonibus, & illorũ miniſtris Madia-
nitis (id eſt perſequutoribus fidei) inuidentibus & repugnãtibus. Poſt
hæc, Dei erga gentes propitiationẽ deſcribit, amotã dicens à flumini-
bus iram per Apoſtolorum prædicationem, quos equos Dei & qua-
drigas appellat: quam velut arcum fœderis dicit in eccleſia poſitam,
ad implendum promiſsiones patrum. Secularis quoque ſapientiæ con-
futationem & deſtructionem deſcribit, ſcindendos dicens terræ flu-
uios, licet contrà luctantibus ſublimibus ſeculi, qui perſequutionis
gurgitem ſuſcitarunt eccleſiæ, abyſſo inferorum contra clamante, &
ſeculi poteſtatibus arma contrà mouentibus: aduerſum quos tamen
omnes præualuit verbum Dei, & tam Chriſti gloria, quàm eccleſiæ
ſplendor opprimi non potuit: ſed verbum Dei potentia ſignorum con
firmatum præualuit omnibus, Deo cooperante ſuis prædicatoribus, il-
lorumque ſermonem ſignis ſequentibus (vt ait Marcus) confirmante: Marc.16
ipſe verè princeps mundi percuſſus fuit & maledictus, vnà cum omni
bus ſibi adhærentibus, populũque Dei oppugnantibus. Poſt quæ om-
nia, à magnitudine eorum quæ audierat Propheta, ſe dicens contur-
batum & ſtupefactũ, pleno cordis voto optat populo illi beato genera

tioni venturæ coniungi, per quos tanta Deus erat operaturus mira- E
bilia, libenti animo ſe paratũ offerens ad quantacunque perferenda
huius mundi mala, ita vt etiam vſque ad oſſa eius ingrediatur putre-
do, tantum vt requiem cum illo populo Dei expedito poſſit accipere,
quam præuidebat per Chriſti victoriam fidelibus tam fore glorioſam
atque perfectam: vbi per occaſionem, impiorum in futuro ſeculo ege-
ſtatem & tribulationem, ac omnis boni egeſtatem per defectum fru-
ctuum vineæ ficus, oliuæ, & agrorum deſcribit: ſe verò vnà cum popu-
lo Domini ſemper ait in Domino gauiſurum & ad excelſa ex Dei
victoria deducendum cum gaudio & Pſalmorum canticis.

ELVCÍDATIO CANTICI ABACVC. F

1 Domine audiui auditionẽ tuam:

DOMINE auribus internis cordis mei, & inte-
riori ſpiritus auditu percepi verbũ tuũ, quod
in me loqui, & quod à me audiri voluiſti ſe-
cretũ tuũ: intellexi te mihi reuelãte, arcanum
conſilij tui admirabilis, quod cogitaſti facere

** & timui.*

in tempore ſuo: *ab auditione eiuſmodi tã admirabilis con
ſilij ſtupefactus extimui, & præ admiratione nimia quaſi in

2 Domine opus tuũ in medio annorum, viuifica illud.

ecſtaſim raptus obſtupui. 2 O Domine, opus illud tuum, de
quo mihi aurẽ reuelaſti, tu viuificabis in medio annorũ, in
tẽporis plenitudine, ante mundi conſummationem, quaſi in
annorum ſeculi medio opus illud adimplebis, perficies, &
quaſi viuere facies: nõ fruſtrabitur effectu ſuo verbum illud
quod audiui ex te, nõ permanebit mortuũ tametſi adhuc in
longinquũ ſit differenda eius adimpletio: ſed quando vene-
rit plenitudo tẽporis ad hoc definiti, ante finẽ mundi, viuifi-
cabitur opus illud, & ſicut multò antè prædictũ fuerat, vere

*3 In medio annorũ notum facies: * cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis.*

exhibebitur. 3 In plenitudine temporis opus illud manife-
ſtum facies, & reali exhibitione mõſtrabis in oculis omniũ:
*non enim imperpetuũ durabit ira tua, qua offenſus es pro-
pter præuaricationẽ primi parẽtis humano generi: ſed poſt-
quam tempus iræ finitũ fuerit in plenitudine temporis, in
tempore acceptabili, & die ſalutis obliuiſceris iræ tuæ, deſi-
nes iraſci: & memor eris miſericordiæ, cõuerteris ad miſeren-
dum humano generi, vt ipſum tibi reconcilies, quando pro
eius reconciliatione admirabile tuũ illud conſiliũ perficies.

4 Deus ab auſtro veniet:

4 Veniet nanq; in temporis plenitudine ad homines Deus
vt inter homines homo factus viuat, & cum hominibus con-
uerſetur, veniet Dei filius verus Deus ab auſtro, ſiue à meri-

A die id eſt, è ſinu patris ſui, vbi nunquã niſi meridies eſt, apud
quem perpetua & perfecta claritas eſt, quaſi ſplẽdor ſolis in
meridie, vbi tenebræ non ſunt vllæ: * & ipſe ſanctus ſancto- *Et ſanctus*
rũ veniet de monte Pharan, id eſt, de monte ſublimi excelſo *de monte*
& glorioſo: hoc eſt, à celſitudine maieſtatis paternæ quæ eſt *Pharan.*
quaſi mons excelſus & glorioſus altior omnibus. Vel de Lucæ 2
mõte condenſo & vmbroſo, de patris gloria, qui lucem ha- Matth. 2
bitat inacceſſibilem, quem nemo hominũ vidit vnquã neq;
videre poteſt, ſic vt viuat. Ita (inquã) Dei filius exibit à patre,
& veniet in mundũ, ad operandum opus redemptionis hu-
B manæ. 5 Ipſo autẽ adueniente, operuit cælos gloria eius: 5 *Operuit*
ipſo nato, manifeſtata eſt in ſupernis gloria eius, angelis in *celos gloria*
cælo cum magna claritate apparentibus, gloriámq; Deo in *eius:*
altiſſimis concinentibus, ſtella inſuper noua ad ortus ipſius
manifeſtationem exteris in cælo gentibus reuelata, quæ na-
ti regis teſtaretur maieſtatem: * & laudis eius plena eſt * *Et laudis*
vniuerſa terra, eum poſt manifeſtatũ celebrarunt laudibus *eius plena*
vniuerſi populi habitãtes in terra. 6 Effulſit in mũdo hoc *eſt terra.*
pleno caligine errorũ atq; vitiorum, ſicut lux in tenebris lu- 6 *Splendor*
cet: erat lux vera quæ illuminaret omnẽ hominẽ venientem *eius vt lux*
C in hunc mundum: ſicut lucerna accenſa & ſuper cãdelabrũ *erit:*
poſita illuminat omnes qui in domo ſunt, ita ſplendore do- Ioan. 1
ctrinæ, conuerſationis, atq; miraculorũ illuminauit mundũ: * *cornua in*
* & (quod præ omnibus maximè eſt admirandum) poſt per- *manibus e-*
actum doctrinæ & vitæ ſuæ curſum, fuerunt in manibus e- *ius:*
ius cornua crucis, affixæ ſunt manus eius cornibus crucis:
poſt peracta omnia, morte turpiſſima condẽnatus fuit, & in
cruce extenſus, fuerúntq; affixæ cruci, & in eius cornibus ſi-
ue lateribus fuerunt extenſæ manus eius, tantã cauſa noſtri
ille ſubiit humilitatem, talẽ ſuſtinuit aduerſus ſemetipſum
D pro nobis cõtradictionem, vt perficeret opus redemptionis
noſtræ, nóſq; ſuo redimeret pretioſo ſanguine, quẽ ſic in cru
ce pendens effudit in redemptionis & ſalutis noſtræ pretiũ.
7 Ibi fuit abſcõdita, tecta, & occultata fortitudo eius, cùm Hebr. 2
ita in cruce humiliatus pendebat, ſublatũ fuit in humilitate 7 *Ibi abſcon*
iudiciũ eius, non ſe tũc manifeſtauit illa diuinitatis fortitu- *dita eſt for-*
do, quæ tamẽ ei ſemper cũ patre eſt coæqualis & coæterna, *titudo eius:*
ſed quaſi infirmus homo apparebat, in nullo oſtẽdẽs poten Eſaiæ 53
tiam diuinitatis ſuæ, permittens cõpleri & conſummari in
ſe omnia quæcunq; ſecundum conſilium diuinæ voluntatis
& pro

& Prophetarũ vaticinia erant implenda. Et fuit quidem ipſa B
diuinitatis fortitudo in hac humilitate dupliciter abſcon-
dita: videlicet & in ſeipſa, dũ ſe mõſtrabat in aliquo, ſed pro
libito ſiuit inimicos agere quæcũque voluiſſent: & in homi-
nibus aliis, qui propter nimiam humilitatem ſcandalũ paſſi,
credere recuſauerũt diuinitatis in eo virtutẽ, ita vt etiã ſcan
dalũ & ſtultitia fiat verbũ crucis. Attamen verè etiã illi in
1.Cor.1 cruce pendenti fortitudo diuina fuit, quæ illum nunquã de
Ibidem. reliquit: propter quod, credẽtibus verbum illud crucis fuit
ante fa- Dei virtus & ſapientia: * & quidem tanta fuit eius illic, licet
ciem eius abſcondita, fortitudo, vt ante faciem ſuam cogeret mortem
ibit mors. abſcedere. In crucis nanque triumphalibus cornibus extẽſus
Ioan.1 agnus Dei, fecit victoriam, & ſummæ fortitudinis opus: quo
Epheſ.2 niã ſua morte noſtram ſuperauit mortem. Occiſus enim tu-
Ioan.8 lit peccata mũdi, & redemit nos à morte ad vitam, in ſangui
ne ſuo, & per mortẽ in corpore ſuo reconciliauit Deo: ſicq;
ante faciẽ eius in crucis cornibus appẽſi, mors aufugit, & li
8 *Egredie-* gè ꝓſligata eſt. 8 Simul & ipſe auctor mortis, homicida pri
tur Diabo- mus, Diabolus, ſerpens antiquus, qui per ſerpentem decepit
lus ante pe- & morti tradidit hominẽ, per illũ crucis cornibus appẽſum
des eius: deuictus ac ſuperatus eſt, nec potuit corã eo conſiſtere prin-
Ioan.16 ceps huius mũdi Diabolus, cõdẽnatus eſt per eũ, atq; proie
Matth.28 ctus foras: * reſurgens verò poſt paululum, & morte deuicta
Pſalm.2 rediens ad vitam, accepta iam à patre poteſtate omniũ, acce
* *ſtetit: &* ptis gẽtibus in hæreditatẽ & in poſſeſſionem terminis ter-
menſus eſt ræ, ipſe tanquã orbis Dominus ſtetit, & menſus eſt terram:
terram. quomodo nobis rex, vindicato de manu tyrãni regno aut ci-
uitate, cum diruta ac diſſipata per iniuſtũ poſſeſſorẽ repara
re voluerit, & reſtaurare quæ ille demolitus fuerat, aut no-
ua erigere ædificia, ſtat in terra eiuſmodi, & conſiderat ac
metitur locũ ædificiorũ ſuorũ: ita poſt reſurrectionẽ ſuam
Dominus vindicato ſibi regno mundi huius, & pulſo forti
tyranno Diabolo (qui omnia demolitus fuerat per idolola-
triã & enormia facinora, in quibus ſeruire fecerat gẽtes) co
gitauit de reſtauratione & reparatione diſſipati orbis, & no
ui ædificij erectione, id eſt, ædificatione Eccleſiæ ſanctæ ex
9 *Aſpexit,* gentibus. 9 Aſpexit oculo benigno miſericordiæ ſuæ gẽti
& diſſoluit populos, quos inuenit proſtratos & iacẽtes in imis ſordibus
gentes: aſpiciẽsq; miſertus eſt miſeriæ illorũ, & corda illorũ indura
ta vt lapis, ſua gratia emolliuit atq; diſſoluit per pœnitẽti-
da

dans eis pro corde lapideo cor carneum, ſpiritũ cõtribu-
latum & cor contritũ pro corde indomito & efferato vitiis:
* imò & montes ſeculi contriti ſunt in miſericordia aſpectu * *& cõtri-*
illius, non pauci potentũ atq; ſapientũ ſeculi per pœniten- *ti ſunt mon*
tiam contriti ſunt, egerúntq; de malis ſuis pœnitentiã, à va- *tes ſeculi.*
nitatibus auerſi, ad Deũ viuum ſeſe conuertentes. 10 Col- *10 Incur-*
les mundi illi, qui in ſeculo altitudine quacunq; præfulge- *uati ſunt*
bant, ſiue potẽtia, ſiue ſapiẽtia, ſiue honoribus, ſiue diuitiis, *colles mun-*
ex omnibus non pauci incuruati & humiliati ſunt, colla ſua *di:*
cũ humilitate ſubmiſerũt veritati: * ab itineribus æternita- ** ab itineri*
tis ſiue diuinitatis eius, quando ille ſecundũ diuinitatẽ ſuã *bus æterni-*
(ſecundũ quam æternus eſt) in eccleſiam & corda hominũ *tatis eius.*
aduenerit. Illo enim adueniente, mõtes & colles humilian-
tur, & maximi & mediocriter excelſi, omnes illi ſe ſubdunt,
cũ nemo illi poſſit reſiſtere. 11 Cum verò ſic diſſoluerẽtur *11 Pro ini-*
gẽtes ex aſpectu Dei, atq; etiã mõtes & colles humiliarẽtur *quitate vidi*
ſub manu domini, vidi tẽtoria Aethiopũ propter iniquita- *tẽtoria Ae-*
tẽ & inuidiã malitioſè cõ turbata, habitationes impiorũ dæ *thiopiæ:*
monũ (qui per malitiã conſummatã ſunt quouis Aethiope,
imò quouis carbone nigriores) vidi conturbatas & fremen- ** turbabun-*
tes præ dolore inuidiæ, indignantes ſe ſuperari, regno pri- *tur pelles*
uari, & auferri ſibi prædã: * ſimul etiam cũ his Aethiopibus *terra Ma-*
cõturbabuntur tabernacula Madianitarũ, id eſt perſequuto *dian.*
rũ populi domini, quales olim fuerunt Madianitæ, tempore Iudicũ 6
Gedeonis, qui grauiſſimè opprimebant Iſraelẽ. 12 Sed nũ- *12 Nũquid*
quid tu Domine aduerſus flumina, aduerſus aquas multas *in flumini-*
(qui ſunt populi gentiũ) irã tuã ſeruabis? nunquid in tẽpore *bus iratus*
illo, quando opus tuum (cuius ego auditũ audiui) facies, ad- *es Domine?*
uerſus flumina populorũ multorũ perſeuerabit furor tuus, *aut in flu-*
aut indignatio tua? nũquid etiã tũc aduerſus mare permane *minibus fu-*
bit obfirmata? id eſt, aduerſus mũdũ ac genus humanũ vni- *ror tuus, vel*
uerſũ, quomodo olim fuit cõtra eos ira, indignatio & furor *in mari in-*
tu? An permanebit ira tua aduerſum populos perpetua? an *dignatio*
nõ vel tũc finietur, vt illis fluminibus & mari fias placabilis? *tua?*
13 Nõ poterit fieri, Deus, vt etiã tunc perſeueret indignatio *13 Qui aſcẽ-*
tua, quoniam quidẽ illo in tẽpore tu aſcendes ſuper equos *des ſuper e-*
tuos, ſup equos cãdidos & veloces ſanctos Apoſtolos tuos, *quos tuos:*
per quos veheris ſuper omnia flumina, qui te prædicabunt Pſalm. 18
per vniuerſum orbẽ terrarũ: quando in omnẽ terram exibit
ſonus prędicationis eorũ, & in fines orbis terræ verba eorũ:

ita

ita te quaſi ſeſſorẽ, illi quaſi equi candidi & veloces porta-
bũt ſuper mare præſentis ſeculi, & ſuper vniuerſa flumina
gentiũ: quod nequaquam fieret, ſi adhuc eſſet in fluminibus
aut mari indignatio tua, ſi nõ iam velles illis te exhibere pla-
** & quadrigæ tuæ ſaluatio.* cabilẽ: * & ipſe tuæ quadrigæ, quibus ſic veheris, non aliud
quam ſaluatio ſunt: quocũq; tu per quadrigas tuas ſiue cur-
rus eiuſmodi (quos iã equos appellauim⁹) aduehẽris, pręſtas
ſalutẽ omnibus, vbiq; credẽtes ſaluos faciens à peccatis eo-
rũ, dãnſq; eis poteſtatẽ filios Dei fieri. Quomodo ergo ad-
huc in fluminibus aut in mari poterit perſtare indignatio
tua? Quomodo nõ eris placatus gẽtibus & vniuerſo huma-
14 *Suſcitãs ſuſcitabis arcũ tuum.* no generi, qui tantã omnibus præſtabis gratiam? 14 Itaque
iraſci deſines, atq; etiã propitiationis ſignum pones in terra
hominibus. Quomodo enim olim poſt illud celebre dilu-
uiũ, quo in ira tua periit mundus penè vniuerſus, arcum po-
ſuiſti nubibus, in ſignũ fœderis, quod non vltrà aquis diluuij
eſſes perditurus ſeculum: ita & in hoc tempore gratiæ ſuſci-
tans ſuſcitabis, & firmiter ſtatues ſignum fœderis atq; recon-
ciliationis ſempiternæ inter te & genus humanum, quod ſi-
gnũ arcus ille erit Euãgelicæ prædicationis & verbi tui ſan-
cti, quod quãdiu permanebit in fidelibus (permanebit autẽ
vſq; in conſummationem ſeculi) tandiu placatus permane-
bis erga electos tuos, & nũquã in ira tua repelles eos, vt per-
das vniuerſam carnẽ: ſed propter arcum tuum hũc in Eccle-
ſia, propter ſanctum verbũ tuum, ſemper tibi ſeruabis ele-
** iuramenta tribubus quæ locutus es.* ctos vſq; in conſummationẽ ſeculi: * & ſuſcitabis, præſtabis,
atq; implebis iuramenta ſiue promiſſa populis, quæ locutus
es ad patres eorũ: illa quæ iuraſti atq; ꝓmiſiſti Abrahæ de
ſeminis ſui multiplicatione ad modum ſtellarum cæli, item
& de benedictione omnium gentiũ in ſemine eius, hæc ſuſ-
citabis tum in illo tempore acceptabili, & adimplebis ſicut
15 *Fluuios ſcindes terræ.* fuiſti pollicitus. 15 Et ſcindes tunc quidem ac diuides flu-
uios terræ, vt fiant pertrãſibiles electis tuis, & abſorbeantur
in illis, omnẽ ſeculi ſapientiam, omnem ſcientiam munda-
nam atq; terrenã, ſiue animalem ſiue diabolicam, tu exhau-
ries & ſuperabis tua cæleſti ſapiẽtia, vt nihil ſit ab ea peric-
li fidelibus tuis: quod tũ facies, quãdo tuis illis equis & qua-
Lucæ 21 drigis dabis os & ſapientiam, cui non poſſint reſiſtere omnes
1. Cor. 1 eorũ aduerſarij, quando perdes ſapientiam ſapientũ, & pru-
dentiam prudentũ reprobabis, ſtultámq; facies huius mũdi
ſapien-

ſapientiam: * viderunt te ſic fluuios ſcindentem montes ſu- * *viderunt*
perbi ſeculi, glorìantes in animali ſapientia & prudẽtia ſua, *te, & dolue*
viderunt ſuã doctrinam euacuari ſuámque ſapientiã vt ſtul *rũt montes:*
tã reprobari, & dolore inuidiæ vehementer afflicti ſunt, ita
vt ſtriderent dẽtibus aduerſum prædicatores tuos, & quære
rent vel dẽtibus eos diſcerpere, ſi poſſent: * atq; hinc grauis * *gurges a-*
pſequutio exorta eſt ſeruis tuis multæ tribulationes & ma- *quarum*
la plurima venerũt ſuper prædicatores tuos, ita vt quaſi gur *tranſijt.*
ges & impetus magnus aquarũ ſuper illos tranſierit: qui ta-
men gurges nõ ſuper illos manſit, neq; eo fuerunt abſorpti,
ſed abſq; nocumento tranſiit per Dei adiutoriũ in quo tor-
rentem perſequutionis pertranſiit Eccleſia, quã alioqui for Pſalm.123
ſitan habuiſſet intolerabilẽ, & cuius aquis facilè fuiſſet ab-
ſorpta. 16 Suſcitata eſt ſeruis tuis perſequutio grauiſſima 16 *Dedit*
tũ à dæmonibus, tum ab hominibus in ſublimi poſitis. Nam *abyſſus vo-*
abyſſus & dæmones inferni cõtra clamauerunt & reſtiterunt *cem ſuam:*
per ſua vaſa iniquitatis, quantũ potuerunt, veritati: item &
prauitas cordis atq; ingenij humani, quod in malo quaſi a-
byſſus eſt, prauũ & inſcrutabile, & quod in malis adinuẽtio-
nibus atq; mẽdaciis nunquã penitus exhauriri poteſt: * qui- * *altitudo*
C bus adiuncta eſt altitudo & potẽtia ſeculi huius, quæ manus *manus ſuas*
ſuas leuauit contra ſanctos tuos, vt veritatem opprimeret, *leuauit.*
quãdo in primordiis naſcẽtis Eccleſiæ tuæ, penè omnes po-
tentes & ſublimes ſeculi principes potẽtiam ſuam & virtu-
tẽ oppoſuerũt veritati, minis, tormentis, & grauiſſimis per-
ſequutionibus, hoc agentes, vt Dei verbum ſileret, & mane-
ret in ſuo vigore ſapientia hominum. Ita illis vocem danti-
bus, & quaſi per rationẽ ſeculari ſapientia pugnantibus, hi
manus leuãt, & violẽtiã agũt, ſicq; perſequutio facta eſt ſer-
uis tuis grauiſſima. 17 Sed nunquid hãc ob cauſam tu im- 17 *Sol &*
D plere deſiiſti quæ voluiſti, in ædificatione Eccleſiæ gentium *luna ſtete-*
& conuerſione populorũ? Nequaquã. Sol enim & luna moti *rũt in habi-*
nõ ſunt: ſed firmi permanſerunt in habitaculo ſuo: Chriſtus *taculo ſuo:*
dñs verus ſol iuſtitiæ, lux vera, & luna eccleſia, ab illius lumi Ioan.1
nis participatione illuminata, non ſunt priuati ſuo lumine,
quantumuis illi contra niſi fuiſſent, ſed firmi & ſtabiles per-
manſerũt in loco ſuo, neq; de ſplẽdore ſuo quicquam per-
diderũt: * Nam in ſplẽdore ſagittarũ tuarum ibunt, tã præ- * *in luce ſa*
dicatores Apoſtoli, quàm auditores populi: ambulabunt & *gittarũ tua*
pergent in ſaluationem, non obſtante perſequutionũ gurgi *rum ibunt:*

te,

te, in ſplendore & luce verborũ tuorum, quę ſunt quaſi luci-
dæ ſagittæ, illuminantes oculos hominũ, vt videãt quò per-
gendũ ſit: & nihilominus corda transfigentes, vt non poſſint
** in ſplen-* ambulare niſi vt ipſæ ambulandũ mõſtrauerint: * ſimul & in
dore fulgu- ſplendore coruſcãtis haſtæ tuæ: id eſt, in potẽtia faciẽdi mi-
rantis haſtæ racula, quæ quaſi haſta eſt coruſcãs, ſic valida & efficax, vt vel
tuæ. inuitũ modo quodã cogere videatur ad credendum verita-
ti, tam potẽtibus ſignis confirmatæ. Illis nãq; ſagittis lucen-
tibus, & hac fulgurante haſta armati prædicatores veritatis,
equi tui & quadrigæ, cõſtanter & intrepidè ibũt & peragra-
bunt terrã: & in iiſdem ambulabunt ad ſaluté homines, qui
18 *In fremi-* prædicationi illorũ crediderint. 18 Ita in his ſagittis acu-
tu conculca- tis & fulgurãte haſta cõculcabis, peſſundabis, ac penitus ſu-
bis terram: perabis terrã in fremitu ſuo, corda terrena quantumuis fre-
** & in fu-* mentia: * & gẽtiũ populos in ſuo furore licet reluctãtes, ob-
rore obſtu- ſtupefacies: quãuis videãtur furere & inſanire aduerſum te,
pefacies gen- attamẽ per tam potẽtia iacula tua, & per haſtã illã præuali-
tes: dã (quæ erũt teſtimonia nimis credibilia) in ſtuporẽ conuer-
Pſalm. 19 tes eos: & plurimos quidẽ ſalubriter cõculcabis & obſtupe-
facies, alios verò in dãnationẽ, qui tã patẽti veritati recuſa-
19 *Egreſſus* uerint acquieſcere. 19 Neq; verò mirũ, ſi in tẽpore illo ac-
es in ſalutẽ ceptabili tãta venerit ſalus in terra, talis facta ſit cõuerſio po-
populi tui: pulorũ. Tũc enim ibi, Deus pater omnipotẽs, egredi placuit
Pſalm. 10 ad ſalutẽ populi: tũc venit tẽpus miſerẽdi, impletũ eſt tẽpus
quo exire voluiſti per operationẽ ſalutis ad populũ tuũ, ad
** in ſalutẽ* operandũ illi ſalutem: * egreſſus es (inquã) tu pater in popu-
cum Chri- li tui ſalutẽ, non ſolus, ſed vnà cum CHRISTO filio tuo, per
ſto tuo. quẽ tibi placuit humani generis operari ſalutẽ. Neq; tu ſo-
lus aduéniſti nobis ſaluator, neq; ſolus tuus filius: ſed veniſti
tu cũ filio, & tecũ venit tuus filius: neq; dubiũ quin & ſpiri-
tus ſanctus (q nõ poteſt non adeſſe vbi pater eſt & filius) quò
ſic noſtra redẽptio totius opus eſſe mõſtraretur beatæ Trini-
20 *Percuſ-* tatis. 20 In ſaluando populũ tuum, percuſſiſti, vulneraſti, &
ſiſti caput ſuperaſti eũ qui eſt caput de domo impij, principẽ dom⁹ im-
de domo pietatis: hoc eſt, principẽ huius mũdi diabolũ, q eſt caput do-
impij: mus impij ſiue impietatis: id eſt caput & princeps impiæ Ba-
bylonis, quæ ex omnibus impiis cõſtat in hoc mũdo. Ipſe e-
nim primus homicida fuit ab initio, mendax & pater mẽda-
cij, omniſq; peccati principiũ: hoc caput tu percuſſiſti, cõtri-
uiſti, condemnaſti, ac ſuperaſti in fortitudine diuinitatis tuæ.

* &

& confuſione permaxima affeci a tota eius turpitudinē & impudicitiā atq; ſimulatā nequitiā, ſimul & ipſius ignominioſam deiectionē, & contemptibilem conculcationē manifeſtando & reuelando omnibus, tanquā ſi aliquem multū leproſum, aut aliàs ſordidū, veſtibus ſpolies, eúmq; denudes à fundaméto vſq; ad collū, id eſt, à parte infima vſq; ad ſupremā, quomodo per talē veſtimentorū ablationē ſiue denudationē totalē, vehemētiſſima cōfuſione ſordidus ille perfunditur, reuelata omni turpitudine ſua.
21 Maledixiſti tu dn̄e regno, imperio & poteſtati eius, deſtruxiſti eius regnū, & imperiū & poteſtatē imminuiſti: ſicq; velut ſceptra eius, quibus ſub tēpore iræ dominabatur in mūdo, cōfregiſti: * maledixiſti quoq; capitib⁹ & ducibus bellatorū eius, maledixiſti principibus ſeculi, qui ſe exhibuerūt capita & duces pugnātium pro diaboli regno, q pro veteri idololatria ac priſtinis malis & antiquo diaboli regno cōfirmando, tota ſua virtute agebant, & his maledixiſti, & hos humiliaſti atq; depoſuiſti de ſedibus: * inſuper & omnibus illis exercitibus ac populis maledixiſti, qui ad modum turbinis mala violentia venerunt contra ſanctam eccleſiam, contra populum tuum electum, ad oppugnandum, diſpergendum, atque delendum eum de terra, & his maledixiſti, & hos humiliaſti, virtutémq; eorum cōminuiſti & cōfregiſti, vt præualere nō potuerint.
22 Exultatio eorū qui veniebant ad diſpergendum me, magna erat, veniebant contra me in magna petulantia & exultatione, quaſi certam habentes victoriam, ſicut eſt exultatio latronis aut prædonis qui pauperem in abſcondito deuorat, ſpoliat, prędatur, aut etiam interficit in occulto: & cum pręualuerit, facit ei quicquid libuerit, & omne ſuum adimplet de eo deſiderium: quoniam in occulto exiſtens, vbi præualuerit, neminem habet qui ferat oppreſſo auxilium, aut qui illum ab eo quodcunque voluerit impediat. Ita & de eccleſia tua ſperabant principes mūdi & exercitus, facilem reportare triūphū, & agere quicquid eis fuiſſet collibitum.
23 Tu autem domine per mare ſeculi huius licet tam multis perſecutionum fluctibus æſtuans & intumeſcens, feciſti viam equis tuis: tua virtute prædicatores verbi tui mare totum iſtud pertranſierunt, in omnibus finibus eius faciētes operationem ſuam: ſic illos veloces, ſic expeditos, ſic agiles feciſti in tui ſpiritus virtute, deduxiſti per medium lutum & cœnum aquarum mul-

** denudaſti fundamētū eius vſq; ad collum.*

21 *Maledixiſti ſceptris eius: *capiti bellatorū eius: *veniētibus vt turbo ad diſpergendū me.*

22 *Exultatio eorum ſicut eius qui deuorat pauperē in abſcondito.*

23 *Viam feciſti in mari equis tuis, ī luto aquarum multarum.*

24 Audiui & cõturbatus eſt vẽter meus, à voce cõtremuerunt labia mea.
25 Ingrediatur putredo in oſſibus meis: & ſubter me ſcateat:
26 Vt requieſcam in die tribulationis,
** & aſcendam ad populũ accinctũ noſtrũ.*
27 Ficus enim nõ florebit, & nõ erit germen in vineis.
28 Mentietur opus oliue, & arua non afferent cibum.
29 Abſcindetur de ouili pecus : & non erit armentum in præſepibus.

tarũ,per malitiã omniũ populorũ,ita vt nuſquam infixi hæ E
ſerint,ſed omnibus ſuperatis malis, contẽptis minis & tor-
mẽtis vniuerſis,abierũt quocunq; miſſi fuerant. 24 Omnia
hæc tam miranda,tam ſtupenda, tam humano iudicio incre
dibilia,te interius in me loquente , & aurem mihi reuelante
audiui,& plurimũ cõturbata eſt anima mea,mẽs mea pręad
miratione nimia,velut in ecſtaſim rapitur:à voce iſta ſermo-
nis tui,quam te interius loquẽte audiui, cõtremuerũt labia
mea præ nimio pauore & ſtupore, quẽ intra me gignit tan-
tæ dignationis admiratio. 25 Ego autem, tantis his auditis
à te , quæ pro hominũ ſalute in tẽporis plenitudine operari F
decreuiſti, toto cordis deſiderio populo illi qui hęc perſen-
tiet adnumerari exopto. Et quanquam ſimul audierim illos
multa aduerſa paſſuros ab oppugnante malitia, non ob hoc
illorum ſortẽ auerſor,ſed etiã ad maiora (ſi fieri poteſt) pa-
ratũ me offero, ita vt etiã computreſcãt oſſa mea & tabeſcãt
præ afflictione & tẽporalibus malis,& caro mea ita compu-
treſcat,vt ſubter me putredo ſcateat : libenter ſummã huius
mundi afflictionem & deſpectionẽ ſubire volo. 26 Vt vnà
cũ illis ſeruis Dei requiẽ poſtmodũ accipere merear in illa ſa
lute,quã audiui in tẽpore malo, in die afflictiõis & miſeriæ, G
in tempore quãdo impiis (qui nũc florẽt & gaudẽt) erit peſſi
mè,qñ illi in pœnis degent æternis : * & vt aſcendere poſſim
ad populũ iſtũ noſtrũ accinctũ, ad illũ expeditũ & fortẽ po-
pulũ domini, de quo iã auditu percepi, ad illos equos accin
ctos,paratos atq; expeditos ad opera Domini: vt ad hũc po-
pulũ valeã aſcẽdere,& vnà cũ illis in eãdẽ ſalutẽ merear ſu-
ſcipi. Prorſus nihil æſtimo, quicquid potuerit in hoc mundo
afflictionis & deſpectionis cõtingere, modo ad illũ accinctũ
populũ,& ſimul cũ illo ad eãdem fœlicitatẽ mihi detur con
ſcendere: libẽter illis cupio particeps fieri in tribulationibus
& laboribus, vt & ad eandẽ mihi detur pertingere requiem.
27 Nam quantũ ad impios, illo in tẽpore requiei ſanctorũ,
verè dies tribulationis erit,verè tempus ſummę miſeriæ, vbi
erit egeſtas maxima,& omnis boni defectus. Illic enim non
erũt florẽtes ficus, neq; germinãtes vineæ,vnde haurire poſ-
ſent quibus paſcãtur, vt ſolẽt cũ in mundo eſſent florẽtes in
deliciis. 28 Opus oliuæ illic mentietur : hoc eſt, illic defi-
ciet: quoniã nõ erit ibi oliua,quæ eis fructũ præbeat: & nulli
erũt agri,nulli cãpi qui producãt cibũ. 29 Auferetur pecus
omne

A omne de ouili:nõ habebũt ouilia ouibus plena,neq; armen-
ta bonum,aliorúmq; maiorũ animaliũ ad pręſepia,quępoſ-
ſint mactare cũ voluerint,eo modo quo ſolebãt facere,cũ in
hoc mũdo viuerẽt. Tunc enim omnis abũdãtia malorũ, qua
floruerãt, penitus deficiet:vt qui in hoc mũdo omnibus abũ
dant,nempe ficubus,oliuis,& vineis, vnde fructus accipiebãt
ad delicias,greges quoq; & armenta,& cũcta in abundantia:
jam prorſus omnibus ſint nudi & egeni, omnibus relictis in
ſeculo. Atq; hinc admirabilis valde fiet cõmutatio, vt qui in
vita præſenti ſatiari ſolebãt,tũc eſuriãt:qui inebriari,ſitiant:
B qui lætari & cõſolari,lugeant,& affligãtur in ſecula. 30 Ego
verò ab his toto corde me ſeparãs & elongans,& populo illi
accicto,ſeruis fidelibus Dei mei,me adnumerãs,& voto cor
dis aſſociãs,non accipiã conſolationẽ,non delectationẽ aliã,
quàm in dño Deo meo, qui pro hominũ ſalute tam magnifi
ca cogitauit conſilia:* & magnificè gloriabor atq; exultabo
in Deo Ieſu,id eſt(iuxta nominis interpretationẽ)Saluatore
meo:lętabor in patre,& exultabo in filio,per quẽ illa omnia
tam magnifica nobis perficiẽtur in tẽpore ſuo,ſimul & in ſpi
ritu ſancto, qui non poteſt non adeſſe,vbi adſunt pater & fi-
C lius. 31 Dominus Deus meus trinus & vnus,pater mittẽs,
filius miſſus,ſpiritus ſanctus vtrunq; coniungens,& ab vtroq;
procedẽs,ipſe eſt fortitudo & virtus mea,ſine quo nihil poſ
ſum,& ĩ quo poſſum omnia:& ipſe pręparabit pedes meos,
vt ſint quaſi pedes ceruorum : faciet me quoque accinctum
eſſe, expeditum, atque velocem ad impletionem mandato-
rum ſuorum,vt poſſim huius mundi ima tranſcẽdere:id eſt,
proſpera & aduerſa deſpicere,atque in altitudinem montiũ
expeditus currere,ad cæleſtia feſtinare atq; euolare,quomo
D do cerui altitudines montium ſua celeritate petunt. 32 Et
ipſe qui prior fecit victoriam , qui vt mihi vincẽdi daret fi
duciam,prior vincere voluit mundum, diabolum,& mortẽ,
ipſe me quoque deducet ſuper excelſa mea,ad illa excelſa &
alta cæleſtis manſionis tabernacula,ad quæ cõtendo,ad quæ
ſuſpiro , vt ſit etiam nunc in corpore mihi viuenti in cælis
cõuerſatio,ac poſt in vita futura firma habitatio:ita(inquã)
victor me deducet ſibi in pſalmis canentem , laudum canti-
ca ſibi perſoluentem pro tam magnificis mihi & vniuerſo
humano generi exhibitis, & præparatis bonis , quibus per-
fruemur in ſecula ſeculorum. Amen.

30 Ego autem in domino gaudebo:

** & exultabo in Deo Ieſu meo.*

31 Deus dominus fortitudo mea: Ioan.15 Philip.4

** & ponet pedes meos quaſi ceruorum.*

32 Et ſuper excelſa mea deducet me victor , in pſalmis canentem.

ANNOTATIONES IN Canticum Abacuc.

CANTICVM iſtud, ob ſuam nimiã difficultatem (de qua
in argumento diximus) admodũ variis modis à diuerſis
interpretibus exponitur: potiſſimũ ob hoc, quòd penè õnia
in hoc cantico parabolicis & ſimilitudinariis eloqutioni-
bus dicantur, in quibus ſolet varia eſſe ſignificatio. Nos in
Elucidatione vnicum ſenſum explanare cõtenti fuimus, ex-
poſitionum multitudinem, effugiẽdę perplexitatis cauſa, de
uitantes: quum etiam abſq; ſenſuũ plurium cõfuſione, prę ni-
mia difficultate vix capi poſſit ſimplex eius intelligentia. Hoc
admonitum voluimus lectorẽ, ne fortè quũ apud alios longè
alios ſenſus in quibuſdã cõpererit, noſtra protinus quaſi ina-
nia faſtidiat, quæ nos poſt diligentẽ & non oſcitanter adhi-
bitam conſiderationem, vt magis conſentanea toti proceſſui
cãtici, pro noſtro modulo diximus. Expoſitionem tituli, qui
eſt, Oratio Abacuc prophetę, pro ignorationibus, in argumẽ-
to poſuimus ex noſtra ſentẽtia, ignorationes accipientes pro
occultis & latentibus myſteriis quæ ignorantur, & occulta
latent. Quòd alij tamen interpretantur, pro ignorantiis diui-
norum iudiciorum, vel pro peccatis ex ignorantia. Interpre-
tes autem Septuaginta, loco huius, pro ignorationibus, po-
nunt cum cantico, ſignanter dicentes hãc eſſe orationẽ cum
cantico: quoniam videlicet orando hîc Propheta canit, & ca-
nendo orat: dum quæ audit venire precatur, & quæ ventura
præuidet gloriando canit. Verſu primo, Domine audiui
auditũ tuum. Auditũ Dei intellige id quod loquitur Deus.
Nam quod Deus loquitur, quatenus à Deo dicitur, verbum
aut ſermo, aut eloquiũ Dei appellatur: ac rurſum idem ipſũ
auditus dicitur, quatenus auditur ab homine. Eodẽ hoc vo-
cabulo in eandem ſignificationẽ vſus eſt Eſaias, cap. LIII. di-
cens, Domine, quis credidit auditui noſtro? id eſt, iis quę nos
à te audiuimus, quę tu loquutus es nobis. Quod autem in
altero verſu ſequitur, Viuifica illud, nos expoſuimus per fu-
turum indicatiui. Frequenter enim ſolet imperatiuus pro in-
dicatiuo poni. Poteſt tamen & per deprecationem accipi nõ
minus conuenienter, vt poſtulet impleri Propheta quod fu-
turum audit. Medium quoq; annorum in eodem verſu non
accipiendum eſt ſecundum exactam ſupputationẽ Arithme-
ticam. Non enim opus incarnationis Chriſti, & redemptio-
nis

A tis humanę viuificatum aut notificatum eſt ſic in medio an-
norum ſeculi, quaſi tantum temporis poſt ſit relinquēdum,
quantum ante præceſſerat. Venit enim Chriſtus in ætate vl-
tima,& velut circum cōſummationem ſeculi : propter quod
Joannes ait,Filioli,iã nouiſſima hora eſt.Et Paulus Apoſto- 1.Ioan.1
lus ait, In quo fines ſeculorum deuenerunt. Et Eſais nouiſ- 1.Cor.10
ſima appellauit tempora , dicens , Erit in nouiſſimis diebus Eſaiæ 2
præparatus mons domus domini,&c.Sed medium iſtud an-
norum generaliter intellige tempus quod poſt initium &
ante finem interiacet:vt ſit ſenſus, ante temporis conſumma
B tionem. Quidam admodum ſubtiliter iſtud medium anno-
rum exponunt,nō de medio annorũ ſeculi,ſed de medio an-
norum vitæ hominis, quo viuere poteſt homo,ſecundũ con
ſuetum naturæ curſum in bona qualicunque valetudine.
Hoc enim tempus in Pſalmis aſſignatur anni ſeptuaginta,
cum dicitur , Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta Pſal.91
anni.Si autē ſeptuaginta diuidas in duas partes æquales,tē-
pus mediũ habes annos trigintaquinque. CHRISTVS au-
tē dominus ſalutē humani generis in cruce operatus eſt an-
C no ætatis ſuæ trigeſimotertio , qui numerus admodum pa-
rum diſtat à trigeſimo quinto . Vndeopus illud humanę ſalu
tis rectè in medio annorũ vitæ hominis dici poteſt viuifica-
tum & notum factum. Alij annos iſtos duos accipiũt duo te
ſtamenta, annum ſcilicet ſeruitutis, & annum libertatis, qui Pſal.41
etiã apud Eſaiam annus domini acceptus appellatur. Quaſi Lucæ 4
autem in horum annorum medio perfecit Deus opus redē-
ptionis noſtræ,quia conſummato veteri,& nondum manife-
ſtato nouo, paſſus eſt. Nam poſt paſſionē cœpit annus acce-
ptus notus fieri, & prædicari in gentibus. Neque tacendum
D quòd hoc loco Septuaginta interpretes habēt,In medio duo
rum animalium cognoſceris.Quod admodum diuerſimode
exponitur. Intelligi enim poteſt,cognoſcendum Chriſtum
in medio duorum latronũ cruci appenſum:quod ſatis imple
tum conſtat , quando ſignis admirabilibus in cruce pendens
clarificatus fuit:ita vt diceret Centurio, Verè filius Dei erat Matth.28
iſte,& reuertētes percuterent pectora ſua.Cui etiã conſonat Lucæ 25
quod ante ſuam paſſionē ipſe prædixerat,Quum exaltaueri Ioan.8
tis filium hominis,tunc cognoſcetis,quia ego ſum. Alij duo
teſtamenta intelligunt , quaſi viuentia quædam animalia &
vitam ſpirātia.Alij duo Cherubim, in quorum medio Deus

ſedem habere videbatur ſuper veterem arcã. Alij in medio E
duorum populorũ, à quorum vtroq; poſt peractam ſalutem
Chriſtus eſt agnitus in vna eccleſia. Quidam ex noſtris ſim-
plici pietate intelligunt de animalibus quæ credũt fuiſſe in
eodem hoſpitio, vbi natus eſt Chriſtus dominus. Nam quòd
præſepe ibi fuerit vbi Chriſtus naſci voluit, apertè exprimit
Lucæ 2 euangeliſta Lucas, quum ait, Maria peperit filiũ ſuũ primo-
genitũ, & panniseũ inuoluit, & reclinauit in prę́ſepio. Quòd
autem ibi animalia tum adfuerint, etſi non apertè exprimat
ſcriptura, piè tamen credi poteſt. Vbi enim præſepia ſunt, ſo-
lẽt illic iumẽta ſtabulari, & maximè in noctibus, vt inter iu- F
mẽta in humilitate maxima credatur fuiſſe natus dominus
noſter. Atq; in hanc ſententiã pietas quorũdam etiam illud
accõmodat quod Eſaiæ 1. cap. dicitur, Cognouit bos poſſeſ-
ſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui. Quam ſentẽtiam
in celebri illo & triſtiſſimo Chriſtianis cantico, cuius initiũ,
Puer nobis naſcitur: ſequitur pietas deuota laudantiũ, qui
ita canit, In præſepi ponitur ſub fœno aſinorum, Cognoue-
runt dominum Chriſtum regem cælorum, quod indubitatũ
eſt de agnitione iumentorum intelligi. Pro quo etiam facit
ſolenne illud reſponſorium, quod ſecundum eccleſiaſticum G
vſum (qui non eſt leuiter contemnendus) quarto loco in no-
cte natalis dominici canitur, his verbis, O magnũ myſteriũ
& admirabile ſacramentum, vt animalia viderent dominum
natum, iacentem in præſepio: beata virgo, cuius viſcera me-
ruerunt portare dominum Chriſtum, &c. Verſu quarto,
Deus ab Auſtro veniet, & ſanctus de monte Pharan. Ab Au-
ſtro, ſiue à Meridie nos interpretati ſumus, à patre, vel è ſinu
patris: vbi nimirum perpetuò nõ aliud quàm meridies eſt,
claritas ſemper plena, abſq; omni tenebrarum obſcuritate,
ſicut in meridie, ſole lucente in virtute ſua. Idem quoq; per
ſecũdam partẽ intelligimus, vbi dicitur, Et ſanctus de monte
Pharan. Siquidem Pharan apud Hebræos (vt ait ſanctus Pa-
gninus, vir in Hebraicis literis nõ mediocriter eruditus) ſi-
gnificat gloriam, vel gloriationẽ, vel glorioſum. Mons ergo
Pharan, dicitur mons gloriæ, vel mons glorioſus. In quo re-
ctè Dei patris glorioſam altitudinem intelligimus, vt ſigni-
ficetur ab illa altitudine ſumma paterni ſinus aduẽturus Dei
filius. Cui etiã ſtipulatur, quod Septuaginta interpretes pro
monte Pharan verterũt, montem cõdenſum & vmbroſum.

Maieſtas

A Maieſtas enim & altitudo patris, mons cōdenſus & vmbro-
ſus rectè dicitur, propter occultationē ſuam : quoniā Deum
(vt in Ioanne dicitur) nemo vidit vnquā, & lucem habitat Ioan.1
inaceſſibilem. Propter quod, etiam alibi dicitur Dominus 3.Reg.8
habitare in caligine. Et alibi, Nubes & caligo in circuitu 2.Para.6
eius. In prima autē parte, quidā per auſtrū intelligūt ſpiritū Pſalm.96
ſanctum. Auſter enim vel meridies, calidus eſt. Et ſpiritus
ſanctus calor vel ignis appellatur, ſicut & amor. Vnde & in
liguis igneis Apoſtolis apparuit, & dat⁹ fuit. Et de eo Chri Actu.1
ſtus Dominus ait in Euangelio, Ignē veni mittere in terram, Luc.12
B & quid volo niſi vt accendatur ? Peculiari verò modo ſic ab
auſtro Dei filius venire dicitur: quoniam ex maximo amore
& charitate ſumma erga nos acceſſit ad nos, vt nos faceret
ſaluos ab omni malo in vitā æternā, quemadmodū ſanctus
ait Apoſtolus, Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum Epheſ.5
pro nobis. Et dilectus Dñi diſcipulus in ſacræ Apocal. exor- Apoc.1
dio, Qui (inquit) dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in
ſanguine ſuo. Apertiſſimè quoq; ipſe Dñs in Euangelio de Ioan.13
patris dilectione teſtatur, dicēs, Sic Deus dilexit mūdū, vt fi-
lium ſuum vnigenitū daret, vt omnis qui credit in ipſo non
C pereat, ſed habeat vitam æternam. Quidam in hoc aduentu
Chriſti ab auſtro, intelligūt natiuitatem eius in Bethleem,
quam dicunt ſitam eſſe ad meridiem. Verſu ſexto, Cornua
in manibus eius. Cornua iſta (iuxta ſanctorū patrū rationa-
bilē æquè ac piam interpretationē) expoſuimus cornua cru
cis. Sed quare cornua iſta dicuntur fore in manibus Chriſti,
& nō magis econtrario manus ipſæ in cornibus crucis? nam
ita magis videbatur dicēdū. Qui ſimpliciter intelligere vo-
luerit, dicet, per tranſpoſitionē dictū eſſe vnum pro altero,
Cornua in manibus eius: pro, Manus eius in cornibus: quē-
D admodū apud poëtā, Perflauit fiſtula buccas: loco huius, Per
flarunt buccæ fiſtulam. Et in Pſal. 110. Cinerem tāquam pa-
nem manducabam : quidam loco huius accipiūt, Panē tan-
quam cinerem manducabā. Altiori tamē cōſideratione po-
terit attribui myſterio, quòd cornua ſignanter dicantur eſſe
in manibus Chriſti, ad ſignificandū videlicet quòd nō violen
ter teneretur in cruce, quaſi nō poſſet ipſe, ſi vellet, ſe libera
re, man⁹ detrahere, & claues qbus affixæ erāt manus depelle
re, ſed ex amore & volūtate ſua. Verius enī ipſe ſe in crucis
cornib⁹ tenebat, aut ipſa tenebat crucis cornua, quā cornua

crucis illum tenuerint. Quomodo enim ait, poteſtatem ha- G
Ioan.10 beo ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam: & nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à meipſo: ita proculdubio poteſtatē habebat tenendi in cornibus crucis manus ſuas, & poteſtatem habebat, ſi voluiſſet, iterum reſumendi eas: & nemo quaſi per vim expādit illas in cornibus crucis, ſed ipſe eas poſuit, & dedit, vt affigerentur illis. Poſſunt etiā per cornua in manibus, intelligi illi cornuti & rudes claui, quibus beatæ manus in crucis arbore confoſſæ & confixæ fuerunt. Rurſum ad ſimilitudinem arcus poterimus accipere ſermonem. Habet enim arcus duo cornua, id eſt, duo la- F
tera. Atq; hoc modo quod dicitur, Cornua in manib⁹ eius, ſignificat Chriſtum accepiſſe arcum in manu ſua, ad ſagittas videlicet ſuas iaciendum, & fugandū Diabolū. Vnde & ſubiungitur, Ante faciem eius ibit mors. Egredietur Diabolus ante pedes eius, quaſi non ferēs arcū illū potentis, ſagittas tam acutas iaculantis. Atq; ita fere per totū hoc cāticū, ſinguli verſus variis poſſent modis exponi: & poſſent ſingulorū ferè verſuū diuerſæ aſſignari intelligētiæ. Nos tamen, ne nimiū prolixi efficiamur, aut magno aceruo interpretationum rem amplius inuoluamus, iis quæ in Elucidatione G
diximus contēti, de huius cantici verbis plura nō adiicimus.

ARGVMENTVM IN CANTIcum Moyſi, cuius initium, Audite cæli.

MOYSE iam appropinquante morte, prænoſcens Dominus præuaricationes filiorum Iſraël, quibus eum ad iracundiam erant prouocaturi, poſt introductionem in terram promiſſionis: quomodo videlicet ad idololatriam, atque alia turpiſſima facinora, Deo cæli abiecto, & lege eius prorſus cōtempta, deflecterent, iuſſit Moyſi deſcribere canticū iſtud, cuius initium, Audite cæli, &c. vt eſſet poſteris canticū iſtud in teſtimonium, in quo vniuerſa mala quæ illis propter tranſgreſſionē ex Dei iuſtitia erant superuentura, aptiſſimè pariter atq; ſeueriſſimè proponeret, quo magis forent inexcuſabiles. Ac primum quidē in hoc cantico cælum & terram in teſtimonium legiſlator aduocat, conteſtaturus duræ ceruicis populum, Deiq; magnificentiam & perfectionem in omnibus & operibus & verbis ante omnia proponit, ob quæ vel maximè debet eſſe mortalibus venerandus, ſtatim ad increpationē peruerſæ generationis verba conuertens, quod creatorē & patrē omnium Deum derelinquerent, à quo præter illud creationis & generationis beneficiū omnibus gen-

tibus

tibus cõmune, tam ſpeciali electione fuerant electi in peculiũ, ſiue in populum peculiarẽ præ omnibus gentibus, & pro quibus tam multa ſtupenda ſigna atq; prodigia fuiſſent edita, ex omnipotentia Domini in eductione de Aegypto, & deductione per deſertum, atq; introductionem in terrã lacte & melle manantem: id eſt, omnium bonorum quæ ad agendã vitam ſunt opportuna, abundantia affluentem, poſt quæ omnia ſuſcepta beneficia, diſſoluti præ delitiis ingrati filij Iſrael, dereliquerunt Dominũ, & conuerſi ſunt ad idolorũ culturam atq; ſacrificia, quibus rebus grauiſſimè ad iracundiam prouocarunt Dominum: propter quod, vltionẽ eis grauiſſimã cum magna ſeueritate denuntiat vniuerſorũ malorum, adeò vt etiam penitus gentem illam tam ingratã & perfidã voluiſſet delere, ſi non propter ſuperbam inimicorum, iactantiámq; & exprobrationem id facere omiſiſſet. Atq; hæc pluſquam dimidium cantici occupant. Poſt quæ, mẽtem ſaniorem & prouidentiam venturorũ malorum optans inſipienti populo, iterum malitiã eius deſcribens, vineã de Sodoma & Gomorrha eum appellat: & abominationes eorum, vuas fellis, botroſq; amariſſimos: fel item draconũ, & venenum aſpidum, illorum doctrinam peſſimam. Pro quibus omnibus, ſub perſona Domini (qui ſubitò introducitur loquens, ac dicẽs, Nónne hæc condita ſunt apud me, &c.

C *Mea eſt vltio, &c.) pœnam comminatur condignam aduenturam in proximo. Erga tamen populum ſuum & ſeruos ſuos Propheta Dominũ ſemper ſuam miſericordiam ſeruaturum promittit, quantumuis erga impios ſeuerum ſe vltorem oſtendat. Iterumq; ingrato populo exprobratur ſuper falſis diis quos coluerunt, quòd auxilium in anguſtia poſitis præbere non poſſint ſuis cultoribus: ex aduerſo autem Domini loquentis ſubitò perſona adiũgitur: Vide, quòd ego ſum ſolus, &c. vbi ſuam tremendam & terribilem illam iudiciariam poteſtatẽ, multa verborũ magnificentia exprimit vſq; ad verſus duos nouiſſimos, qui exhortatio ſunt Prophetæ ad populum gentium,*

D *quem in ſpiritu præuidebat in tẽporis plenitudine Deo adiũgendum.*

ELVCIDATIO IN CANTICVM MOYSI.

CONTESTATVRVS ego hodie populum duræ ceruicis, & ſeriò vẽtura omnia ex Dei præcepto illi denuntiaturus, inuoco vos, ô cælum & terra, ad audiendum hæc verba quæ ex præcepto Domini loquar per os meum, vt ſitis mihi in teſtimonium conteſtationis huius, quam facturus ſum audientibus. 2 Doctrina hæc quam loquar per os meum,

1 *Audite cæli quæ loquar: audiat terra verba oris mei.*
2 *Cõcreſcat vt pluuia doctrina mea:*

audientibus vobis & vniuerſo populo iſto, coaleſcat, & con- E
creſcat ad modum pluuię: quomodo pluuia ex concretione
& coagulatione tenuis nubis concreſcit, coagulatur, & con-
denſatur, vt non amplius hæreat ſuſpenſa in aëre, ſed pōde-
re ſuo cadat in terrā: ita hæc mea verba quæ loquar, cupio
ſuo pondere ſuper corda audientium cadere, non quaſi le-
uia auolare in auras, aut ventis diſſipari: quod contingit nu-
bibus quæ non concreſcunt, non congelantur in pluuiam:
**fluat vt ros* *verbum conteſtationis meæ fluat ad modū roris, ſic dulci-
eloquium ter labatur ſuper audientiū corda, & fructū faciat in eis, quo-
meum. modo ros ſuper terrā cadens, eam fœcundam ac frugiferam F
3 *Quaſi im* reddit. 3 Quemadmodum imber cadens ſuper herbas, &
ber ſup her pluuiales guttulæ ſuper gramina, vigere ſimul & virere fa-
bā, & qua- ciunt humectata, ſic verbū iſtud conteſtationis meæ opto in
ſi ſtillæ ſup audientiū cordibus humorem bonū mittere, & fructū fide-
gramina: lis ac manſueti cordis facere. *Dignum eſt enim, vt non ſine
* *quia no-* fructu vacuum egrediatur verbum iſtud meū, quod loquar
men Domi in nomine Domini, quoniam iam in exordio ſermonis mei
ni īuocabo. nomē inuocabo Domini, ex cuius loquor imperio. Nō enim
4 *Date ma* à meipſo quæ locuturus ſum loquar, ſed Domini erit verbū
gnificentiā cuius tantū ego miniſtrum me offero. 4 Ante omnia verò, G
Deo noſtro: ô popule Domini, filij Iſraël, vos hortor ac moneo, Deo no-
Pſalm. 85 ſtro, vni, viuo, ac verò (cui nō eſt ſimilis in diis, & præter quē
Apo. 4 & 5 non eſt alius) dare gloriā, magnificentiam & honorem, ſicu-
* *Dei perfe* ti dignus eſt, omnem gloriam, omnem honorem, & omnem
cta ſunt o- benedictionē accipere. *Dei enim noſtri omnia opera perfe-
pera: * *& o* cta & integra ſunt, ita vt nihil in omnibus operibus eius quiſ-
mnes viæ e- quam reprehendere poſſit, aut oſtendere quicquā aliter fa-
ius iudicia. ctum eſſe, quàm fieri debuerit, aut non ita ab eo factum, vt
Titum 1 debuit fieri: * & omnes actiones eius, quibus agit cum hu-
Pſalm. 144 mano genere, ſunt iuſtiſſimæ, & in iudicio diſpoſitæ, ſecūdū
Pſalm. 110 pleniſſimam æquitatem. 5 Deus ipſe noſter verax & fidelis
5 *Deus fide* eſt, qui mentiri non nouit, neque fallere, & abſque omni ini-
lis, & abſq; quitate, perfectè iuſtus & rectus eſt: fidelis eſt in omnibus ver-
vlla iniqui- bis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis: omnia quęcun-
tate, iuſtus que facit, in vero facit iudicio, ſuntq; opera manuū eius ve-
& rectus. ritas & iudiciū, vt falſitatis nihil, nihil iniquitatis in eo poſ-
ſit inueniri: propter quod, ex ipſius parte non eſt quod nos
queramur de tam perfectiſſimo, tam fideliſſimo, tam iuſtiſ-
ſimo, tam rectiſſimo Dn̄o Deo noſtro, neq; in eo nos deſide-

rare

are quicquã poſſumus:*verũtamé aduerſus hũc talé ac tan
tum Dominũ peccauerunt tranſgreſſores impij , in ſordibus
peccatorũ ſuorum:qui cum filij Dei & populus ipſius nomi-
nari velint, verè tamen appellationem hanc non merentur
propter inobedientiã peccati,ſed potius non filij , & nõ po-
pulus eius merentur appellari. 6 O praua atq; peruerſa ge
neratio,ô popule ſtulte & inſipiés,popule durę ceruicis,ſem
per diffidés,ſemper obmurmurãs creatori ſuo,hæccine ma-
la ſunt quæ tu reddis Domino Deo tuo? murmuratio,téta-
tio,blaſphemia,diffidẽtia,cultus idolorũ, & alia huiuſmodi
peccata peſſima,in quibus Dominum Deũ veſtrũ offendiſtis
multipliciter,iſtáne ſunt quę Domino Deo veſtro tã eximio,
tam perfecto,tam iuſto,tam fideli,pro gratiarũ actione per
ſoluitis?iſtíne ſunt fructus,ô vinea amara, quos ſatori & cul
tori veſtro profertis? 7 Nónne Dominus Deus veſter,in qué
peccaſtis,ipſe eſt verus ac primus pater veſtrũ omniũ,qui vos
in poſſeſſioné elegit atq; peculiũ ex omnibus gẽtibus, & cu
ius vos poſſeſſio eſtis,ſubiectique eius dominio?* qui etiam
ſua omnipotentia,ſapientia,& bonitate vos plaſmauit , tam
ſecundũ corpus,quàm ſecundũ animã: & creauit de nihilo,
Vt eſſetis aliquid,& nõ ſolum aliquid in rerũ natura, verum-
etiã creaturæ rationales.Hæc ergo electori,poſſeſſori,facto-
ri,& creatori veſtro,ô praua generatio,rependitis? 8 Super
hæc,quæ vobis,ô Iſrael,cũ cęteris gentibus ſunt communia,
reuoca in memoriã dies antiquos, tẽpora præterita : & quæ
in eis geſta leguntur pro patribus veſtris,ante mentis oculos
ponite, & reuoluite ſingulas generationes & ſecula , & quæ
per diuerſas generationes atque diuerſa ſecula pro patri-
bus veſtris magnificè à Deo geſta leguntur. 9 Vos poſteri
qui poſt generationes multas vẽturi eſtis,quos necdũ etiam
natos,& adhuc abſentes alloquor,non minus quàm pręſen-
tes,qui ipſi forſitã nõ vidiſtis mirabilia quę fecit pro populo
ſuo Deus,diſcite à parentibus veſtris,interrogate patres ve-
ſtros,& ipſi vos docebũt mirabilia illa quæ tã peculiari mi-
raculo pro populo ſuo fecit:maiores & ſeniores interroga-
te,& ipſi vobis hæc indicabũt,vel quæ ſuis oculis ipſimet vi-
derũt,vel auditu fide digno à ſuis maioribus acceperũt.Ipſi
vobis indicabũt,quãta,quã magnifica oſtẽderit Dñs populo
ſuo,vt ſic diſcatis,quãto debito obſtringamini Domino Deo
veſtro,prę omnibus gẽtibus,& quàm debeatis illius eſſe ſer
uituti

** peccauerũt ei,& nõ filij eius in ſordibus.*

6 Generatio praua atq; peruerſa , hæccine reddis Domino,popule ſtulte & inſipiens?

7 Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te:& fecit & creauit te?*

8 Memento dierum antiquorũ:cogita generationes ſingulas.

9 Interroga patrem tuum,& annuntiabit tibi : maiores tuos , & dicent tibi:

uituti addicti,qui tam magnificè egit vobiſcũ,& cũ patribus E veſtris.

10 Quando diuidebat altiſſimus gẽtes, quando ſeparabat filios Adam.

10 Cũ ipſe altiſſimus poſt diluuiũ gentes diuideret, & filios Adã iã rurſum per Noë multiplicatos ſepararet, cũ in ædificatione turris Babel cõfunderet linguas ædificantiũ, vt nõ audiret vnuſquiſq; vocẽ proximi ſui , ſicq; eos diuideret ex eo loco in vniuerſam terrã , & ſuper faciẽ cũctarũ regionũ terræ: aliis ad Orientẽ,aliis ad Occidentem , aliis ad Meridiẽ,aliis ad Septentrionem,diuerſa loca occupantibus.

11 Conſtituit terminos populorum iuxta numerum filiorũ Iſraël.

11 In hac (inquã) diuiſione hominũ,populos admodũ multos cõſtituit,atq; ſeparauit,& in eodẽ pene numero , in quo poſtmodũ filij Iſrael deſcenderunt in Aegyptũ. Nã ſicut Ia- F cob deſcendẽte in Aegyptũ,omnes animæ domus eius fuerũt ſeptuaginta,ita in hac diuiſione terræ, ſecundũ eũdẽ ferè numerũ diuiſæ ſunt gentes.

*12 Pars autem domini popul⁹ ei⁹: * Iacob funiculus hæreditatis eius.*

12 Et quũ in tanto numero diuiſæ eſſent gentes abinuicem , non elegit tamen dominus vllã ex illis gentibus:ſed populũ ſuũ,filios Iſrael, nondũ natos,poſt autẽ naſcituros,in partẽ ſibi ſeparauit.* Popul⁹ Iacob factus eſt funiculus hæreditatis:id eſt,ſors & portio hæreditaria eius:ſolũ populum Iſrael ex tot gentibus & linguis voluit eligere ſibi in populũ,& in peculiũ ex omnibus: quæ peculiaris Dei electio , haud dubiè maximæ fuit dignatio- G nis , & digna quæ à poſteris cum ſumma cordis gratitudine recogitetur attentius.

13 Inuenit eũ in terra deſerta , in loco horroris & vaſtæ ſolitudinis.

13 Populus autẽ iſte Iſrael non erat ab exordio,quũ primũ diuiderentur gentes, ſed nouus & recens populus eſt multo pòſt genitus,quẽ dominus poſt eductionem de terra ſeruitutis,de Aegypto,inuenit in terra deſerta,in loco horrido,& in vaſta ſolitudine: quẽ poſt liberationem de ſeruitute Aegypti quodãmodo inuenit quaſi nouum populũ , eo quòd tunc inciperet ſe oſtendere illius populi ſingulariter dominũ,liberatorem & cuſtodem,illicque in loco deſerto cœpit eius gerere curã , illũmq; in ſuam cu- H ram tanquã filiũ ſuſcipere.

*14 Circumduxit eum, * & docuit, * & cuſtodiuit quaſi pupillam oculi ſui.*

14 Neque defuit paterno officio ſuo dominus erga populũ ſuum , ſed diligenter circunduxit eum,præcedens in columna nubis per diem , & in columna ignis per noctem : ad demonſtrandũ iter ignotum populis, quò deberet pergere,ad locum ſibi promiſſum:* eundémq; per Moyſen docuit , & lege æquiſſima inſtituit , vt ſcirent quomodo Deum ſuum colerent,quídq; agere aut omittere deberent : quod maximum fuit diuinæ bonitatis beneficiũ: * inſuper & cuſtodiuit ac protexit illum ſumma diligentia

atque

atq; ſollicitudine, defendítque ab omnibus hoſtibus, & qui-
buſuis noxiis, ad eum modum quo in corpore humano o-
culi pupilla naturali ſollicitudine cuſtoditur diligentiſſimè.
15 Quomodo aquila ſe habet erga pullos ſuos, prouocãdo
eos ad volatũ, & ad hoc ſuper eos iterum atq; iterũ volitãs,
vt hoc pacto quaſi doceat & moneat volare pullos, quũ iam
ad volandũ ſufficere cœperint: ita Dominus ſe habebat er-
ga populum ſuum filios Iſrael, omni ſtudio velut laborans
ad leuandũ illos de terra & peccatis ſuis, vt murmurationẽ,
infidelitatẽ, tentationem ac concupiſcentias ſuas deſererẽt,
fidem verò & obedientiam diſcerẽt. 16 Quomodo aquila,
donec adhuc impotentes ſunt ad volandũ pulli, expãſis alis
ſuis, portat illos quo voluerit, cum ſedes fuerit mutãda, fue-
ritque migrandum: ſic dominus omnipotens, hunc populum
affectu paterno cõplexans, quaſi in expanſis alis ſuæ miſeri-
cordiæ geſtauit, quum eum de ſe impotentem Aegyptiacam
ſeruitutem euadere mirabiliter eduxit, atq; emigrare fecit,
aſſumpſitq; eum quaſi in humeros ſuos, atq; ita eduxit eũ,
qui ex ſemetipſo nunquam à ferrea illa captiuitate potuiſ-
ſet effugere. 17 Quum autem migraret populus iſte, &
exiret de Aegypto, dominus omnipotens, Deus cæli, ſolus
fuit dux eius, non habuerũt alium liberatorem, alium pro-
pugnatorem, alium ducem, quàm dominum Deum ſuum,
qui per manum Moyſi ſerui ſui educebat illos in fortitudi-
ne brachij ſui, ac poſtmodum eductis ducatum & defenſio-
nem præſtitit: * ſolus (inquam) Deus verus erat cum eo, ad
protectionem atque ducatũ, & non erat cum eo vllus Deus
alienus, præter dominum Deum cæli fortiſſimum: propter
quod ipſi ſoli debetur pro tanto beneficio gloria & gratia-
rũ actio. 18 Neq; verò ſolũ de terra ſeruitutis eduxit eum,
ſed eductũ ſuo tempore poſuit & habitare fecit in monta-
nis, in locis ſublimibus terræ promiſſionis, in terra alta &
maximè fertili, vt ad abundantiã frueretur delitiis & ferti-
litate agrorum, quæ eſt illic maxima, adeò vt iure dicatur
melle & lacte manare. 19 Vt ſugeret & comederet mellis
dulcedinem, cuius eſt ibi multa copia, quod in illa terra
ſponte producunt apes in petroſis locis, ob nimiam terræ
dulcedinem: ſimul & oleum pingue, quod manat de ſaxis
duriſſimis, in locis ſaxoſis vbi oliuæ abundant, & fructifi-
cando præbent oleum, pro terræ dignitate præſtantiſſimũ.

15 Sicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans.

16 Expandit alas ſuas: & aſſumpſit eũ, atque portauit in humeris ſuis.

17 Dñs ſolus dux eius fuit.

** & non erat cum eo Deus alienus.*

18 Conſtituit eum ſuper excelſam terrã, vt comederet fructus agrorum.

19 Vt ſugeret mel de petra, oleũque de ſaxo duriſſimo.

*20 Butyrũ de armẽto, et lac de ouib⁹, cũ adipe agnorũ & arietum filiorũ Baſã: 21 Et hircos cum medulla tritici: * & ſanguinem vuæ biberẽt meraciſſimum. 22 Incraſſatus eſt dilectus & recalcitrauit. * incraſſatus, impinguatus, dilatatus.* Exod.32 *23 Dereliquit Deum factorẽ ſuũ: * & receſſit à Deo ſalutari ſuo. 24 Prouocauerũt eũ in dijs alienis, et in abominatiõib⁹ ad iracundiam cõcitauerũt. 25 Immolauerunt dæmonijs & non Deo:*

20 Vt de armento & gregibus vaccarum butyrum acciperent pinguiſſimũ,ſimul & lac de ouibus,vnà cũ adipe agnorum & arietũ talium,quales nutriunt filij Baſan,id eſt poſſidentes & nutriẽtes in terra ſua agnos & arietes tãtæ pinguedinis, quantæ ſunt in terra filiorũ Baſan, vbi ſunt arietes & agni delicatiſſimi, propter vberrima quæ habent paſcua. 21 Hircos quoque & triticum plenum medulla ſiue adipe, triticũ delicatiſſimum:hoc eſt,vt abundanter & copioſè acciperent omnia quæ ad eſum ſpectant, tã in carnibus quàm in pane,& in aliis quæ eſui ſolẽt accommodari: * pro potu verò acciperẽt ex fœcũditate terræ ſanguinẽ vuæ meraciſſimũ,id eſt,liquorẽ vini fortiſſimi & pretioſiſſimi,quod colorem referat ſanguineum, in teſtimonium ſuæ præcellentiæ. 22 His autẽ omnibus ex Dei dono acceptis beneficiis, populus iſte ſic à Deo dilectus,cui tãta dilectionis indicia monſtrauerat,nõ motus eſt ad ſeruiendũ ſuo benefactori, vel ad gratias reddendũ illi pro tãtis vltro & gratis collatis beneficiis, ſed impinguatus atque incraſſatus ex vſu tẽporalium donorũ,murmurauit & rebellauit cõtra dominum, diuerſis modis & pluribus vicibus tentãdo,murmurãdo,in idololatriã declinãdo,Deum verũ relinquendo, alienos adorando: * ita eſt incraſſatus, impinguatus, & dilatatus populus iſte, ſecundũ corpus ſederunt vt comederent & biberent,ac poſt ſurrexerunt ludere, & deos alienos colere. 23 Poſt omnia Dei percepta beneficia, dereliquerunt dominum Deũ factorem & creatorem ſuũ,ſolum vnum viuũ & verum Deũ, qui illos & ſecundum corpus & ſecundũ animam fecit,& condidit:* & receſſerũt à Deo ſalutari ſuo,qui ſolus illis ſalutem præſtiterat de manibus omniũ inimicorũ, & qui ſolus illos ſaluare potẽs erat aduerſus omnes Deos gentiũ & nationes terrarũ,quãtũlibet fortiſſimas. 24 Irritauerũt eũ per adorationem deorũ alienorũ,& in abominationibus quas fecerunt,inſequentes exemplum idololatrarũ,prouocauerũt eũ ad iracundiã, dominum Deum ſuũ per idololatriam offenderũt grauiſſimè,& per abominanda ſacrificia,quæ illis idolis faciebant contra præcepta domini, ſecundũ conſuetudinem nationum infidelium, quæ erant in circuitu. 25 Fecerũt enim ſacrificia & oblationes idolis, & in ipſis dæmoniis, contẽpto & relicto domino Deo, vno,viuo, & vero, & præelegerũt ſeruire ac ſacrificia facere diis falſis(quæ dæmonia

ſunt

ſunt,& nō dij veri)potius quàm dño Deo ſuo:* diis (inquā)
falſis & vanis,quos patres ipſorū ignorauerāt, quibus nō ſer
uierāt patres eorū,imò quos ipſimet ignorabāt,quorū potē
tiā nūquā ipſi fuerāt experti,quos nunquā vlla viderant edi-
diſſe mirabilia,quemadmodū dominū Deū Iſrael cognoue-
rāt,ex ſignis & prodigiis potentiā diuinā certiſſimè atteſtan-
tibus. 26 Nouos & recentes deos introduxerūt ſibi ad co-
lendū,quos patres eorū nō coluerāt,cōtra Dei imperiū:qui
præceptū illis dederat,vt nō eſſet inter eos Deus recēs, neq;
alienus,ſed vnū adorarent dominum Deum ſuum. 27 Ita,
B ô generatio praua atq; peruerſa,per idololatriā dereliquiſti
cultum domini Dei tui,qui te & ſecundum corpus & ſecun-
dum animā formauit de nihilo:& oblita es eius qui te crea-
uit,à quo habes hoc ipſum quod es,& cuius eſt munus quic
quid habes boni: huius oblita es,hunc contemnis & abiicis:
quoniā ab eius cultu recedis,& præcepta eius tranſgrederis.
28 Conſiderauit dominus hanc peſſimam infidelitatē & in-
gratitudinem populi ſui,cui tāta dilectionis indicia iam mō
ſtrauerat, & iratus eſt vehemētiſſimè.* Nam ad iracūdiam
eum prouocauerunt filij & filiæ,illi qui nomē gerebāt filio-
C rum & filiarum,quos ipſe habebat tanquā filios & filias : &
quos viciſſim decebat erga Deum ſe exhibere vt filios & fi-
lias: quod ab his(inquiam) prouocaretur,à quibus decebat
vel maximè paternum honorē accipere,hinc vehementiſſi-
me ad iracundiam concitatus eſt. 29 Iratus autem domi-
nus,ita apud ſeſe loquutus eſt, ad exercēdam vltionem pro
tranſgreſſione impietatis : Abſcondā à tranſgreſſoribus iſtis
faciem meā,nō me illis præſentē demōſtrabo in protectio-
ne & cuſtodia , quomodo olim feci, donec mihi eſſent obe-
dientes:ſubtrahā aliquantulū fauoris mei pręſentiā,& quaſi
D abſens conſiderabo quid tandē illis euenturum ſit , poſtea-
quā à me derelicti fuerint:videbo ad quantā miſeriā & quā-
tam humilitatem deuenturi ſint,vbi ego abſcondero ab eis
faciem meam , vt vel hoc modo diſcant, quantum accipiant
ex mea præſentia atq; fauore beneficium, ſicq; vel vexatio-
ne dante intellectum,cognoſcant quid egerint. 30 Et pro-
fectò digni ſunt quibus hæc faciam , quoniā populus prauus
& peruerſus ſunt iſti,& filij rebelles, infideles atque ingrati:
non ſic erga me fideliter officium ſeruant filiorū,quomodo
erga illos ego exhibeo patris officiū , & paternum monſtro

affec

** dijs quos ignorabāt.* Pſalm.70

26 *Noui recētéſq; venerunt,quos non coluerunt patres eorum.*

27 *Deū qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es domini creatoris tui.*

28 *Vidit dominus, & ad iracundiam concitatus eſt: * quia prouocauerunt filij ſui & filiæ.*

29 *Et ait, abſcondam faciē meam ab eis, & conſiderabo nouiſſima eorum.*

30 *Generatio enim peruerſa eſt, & infideles filij.*

31 *Ipſi me ꝓuocauerũt in eo qui nõ erat Deus, & irritauerũt in vanitatibus ſuis.*
32 *Et ego prouocabo eos in eo qui nõ eſt populus, & in gente ſtulta irritabo illos.*
33 *Ignis ſuc-
cenſus eſt in
furore meo,
& ardebit
vſq; ad in-
ferni nouiſ-
ſima.*
34 *Deuora-
bit terram
cum germi-
ne ſuo, &
montiũ fun
damenta cõ
buret.*
35 *Congre-
gabo ſuper
eos mala:
& ſagittas
meas cõple-
bo in eis.*
36 *Conſu-
mentur fa-
me:
* & deuo-
rabunt eos
aues morſu
amariſſimo.*
Matth. 23
37 *Dentes
beſtiarum
immittam
in eos:
* cum furo
re trahen-
tium ſuper
terram at
que ſerpen-
tium.*

affectum. 31 Ipſi me ad iracundiam prouocauerunt atque
offenderunt, in cultu idoli, vel dæmonis, qui nõ eſt, neq; dici
meretur Deus: & ad iracundiã me prouocauerũt in abomi-
nationibus ſuis, in idolorũ cultibus & ſacrificiis ſuis vaniſſi-
mis, quæ ſecundum ritum nationum contra legem meã fa-
ciunt. 32 Et ego viciſſim, vt pœna reſpõdeat culpæ, eos ad
iracundiã prouocabo (hoc eſt, puniam, voluntati eorum fa-
ciendo cõtraria) in eo qui nõ eſt populus: hoc eſt per gentes
viliſſimas, & nullius quaſi reputationis, quas ipſi vix populi
aut gentis nomine olim dignati fuerãt appellare: puniã eos,
populos ſcilicet prius ab eis cõtẽptos, & deſpectui habitos,
illis præponẽdo. 33 Ignis vltionis meæ exardeſcit & iã ſuc-
cẽſus eſt in iracũdia furoris mei: & nõ ceſſabit ardere hic fu-
ror iræ meæ, donec ad nouiſſimũ illos perducat in ignẽ in-
ferni: in iracũdia mea incipiã eos punire nũc in hoc ſeculo,
donec poſtmodũ in ignẽ eos coniiciã ſempiternum, qui pa-
ratus eſt diabolo & angelis eius. 34 Ignis iſte furoris mei
abſumet terrã cum germine ſuo, terram præuaricatorũ, &
omnes qui ſunt in ea conſumet: qui ignis montiũ etiam fun-
damẽta comburet: id eſt, quantumuis ſublimes, potentes, &
glorioſos conſumet, & penitus quaſi vſq; ad fundamẽta cõ-
buret. 35 Ego dominus adducam ex diuerſis mundi parti-
bus, & congregabo ſuper eos mala plurima, & plagis diuer-
ſis affligam illos, tanquam ſi è pharetra mea ſemel vniuer-
ſas meas ſagittas in illos plenè effunderem: neq; erit vlla pla-
ga, qua non feriam illos, vt non videatur reſtare modus a-
lius quo puniam illos. 36 Nam primũ quidem famem ma-
ximam, defectúmq; & penuriam cibariorum immittam ſu-
per illos, quæ plaga proculdubio eſt non minima: * inſuper
& gentem velocem atque rapacem à longè adducam contra
eos, qui in modum auium rapacium deuorabunt eos ama-
riſſimo morſu: id eſt, interficient crudeliter, & abſq; vlla mi-
ſericordia. 37 Immittam in eos dentes beſtiarũ, homines
crudeles, immanes, irrationabiles, & immiſericordes, in ſimi-
litudinem beſtiarum, adducã eis, qui ſua ſæuitia & miſeran-
da crudelitate illos perdent, ad eum mopũ quo crudeles be-
ſtiæ ſolẽt dẽtibus ſuis dilaniare & perdere: * etiã aduerſum
eos

eos mittam furibundas & inſania exagitatas venenatas be-
ſtias repentes, atque ſerpentes ſuper terram : hoc eſt gentes
peſſimas crudelitate & malitia plenas, non aliud quærentes
quàm ſuæ malitiæ virus effundere, atque effuſione veneni
perdere.* Nonnunquam etiam corporales beſtias illis im-
mittam, ſimul & ſerpentes diuerſi generis, qui rebelles crea
turas rationales puniant. 38 Non erit eis requies, neq; in ci
uitate, neq; extra ciuitatem, neq; in domo, neque extra do-
mum. Nam foris, id eſt, extra domum, ciuitatem vel regio-
nem, interficiuntur gladio, vbicunq; fuerint reperti ab hoſti
bus ſuis: intus autem, id eſt, in ciuitate, vel in latibulis, aut do
mibus ſuis, pauor mortis, & timor hoſtium excruciabit eos:
* ita (inquam) omnes in vniuerſum gladius & pauor vaſta-
bunt, cuiuſcũq; cõditionis, ætatis, aut ſexus fuerint, tam ado
leſcentulos, quàm adoleſcentulas, tam infantes adhuc lactẽ
tes, quàm homines ſenes atq; decrepitos. Non enim vlli æta
ti, neque vlli ſexui parcet hoſtium crudelitas. 39 Et dixi ad
modum hominis plurimum iracundia exardeſcentis, vbinã
ſunt præuaricatores iſti? digni profectò ſunt, ſi rigorem per
ſequar meæ iuſtitiæ, quos funditus deleam, ita vt pereat de
terra memoria eorũ: digni ſunt ob ſuam nimiam ingratitu-
dinem, qui ita penitus deleãtur de terra, vt nec memoria re
linquatur eorum ſuper terrã in hominibus, quiq; fiant qua-
ſi nunquam fuerint. 40 Licet autem hoc illorum ingrata
infidelitas meritò expoſceret, nolui tamen quantocyus id
perficere : ſed cõpletionem huius punitionis diſtuli propter
ſuperbam iracundiam, vel iracundam ſuperbiam inimico-
rum:* videlicet ne hoſtes illorum ſuperbirent etiam contra
me, ſibi aſcribendo victoriam, atque de triumpho ſibi plau-
dendo, non meum agnoſcendo iudicium. 41 Ne in ſuper-
bia gloriantes dicerẽt adinuicem, Ecce manus noſtra excel-
ſa & glorioſa eſt in fortitudine, brachium noſtrum præpo-
tens eſt atque præualidum, in quo nos omnem hanc peregi
mus victoriam de populo Iudaico : * & non fecit iſta omnia
Dominus, ſed noſipſi propriis viribus noſtris in multitudine
exercitus & fortitudine armorum cuncta peregimus. Ob
hanc videlicet cauſam, ne occaſionem præberem ſic ſuperbè
gloriandi aduerſariis, ac ſimul etiam meum nomẽ blaſphe
mãdi, diſtuli, ne penitus delerem populum meum, licet ex ſe
optimè hoc ſuis malis commeritum. 42 Gens ſtulta eſt po

*38 Foris vaſtabit eos gladius, & intus pauor: * iuuenẽ ſimul ac virginẽ, lactentem cum homine ſene.*

39 Et dixi: Vbinã ſunt? ceſſare faciam ex hominibus memoriam eorum.

*40 Sed propter irã inimicorum diſtuli: *ne fortè ſuperbirẽt hoſtes eorum.*

*41 Et dicerent, Manus noſtra excelſa: *& non dominus fecit hæc omnia.*

42 Gens abſq; cõſilio eſt, & ſine prudentia.

Rom. 8

pulus iſte meus,abſq; conſilio & abſq; prudentia,non ſecun- E
dum rectæ rationis iudiciũ vitã inſtituens,neq; cũ prudentia
debita quid agat cõſiderans,populus abſq; ſano iudicio eſt,
nõ attendũt quid æquũ ac rectũ , quid decẽs atq; cõueniens,
deniq; quid ſibi vtile aut expediens:ſed inconſultè & impru
denter nimis ea eligũt & agunt quæ ſibi & ſummè inutilia

** vtinã ſaperẽt, & intelligerẽt,ac nouiſſima ꝓuiderent.*

ſunt,& maximè noxia:*vtinã ſaperẽt,nõ ſapiẽtia carnis,quæ
mors eſt & inimica Deo,ſed ſapiẽtia ſpiritus,ſapientia vera,
quæ deſuper eſt:vtinã intelligerẽt atq; cognoſcerẽt ſuorum
peccatorũ magnitudinem & multitudinẽ, legẽ itẽ & omnia F
quæ illis tradita ſunt,ad obſeruãdũ ea : ac cũ iudicio nouiſ-

43 Quomodo perſequebatur vnus mille,et duo fugarẽt decem millia?

ſima proſpicerẽt,tam pręmia quàm tormẽta ęterna haberẽt
ante mentis oculos. 43 Si vel hoc attenderẽt & intelligerẽt,
quomodo vnus ex hoſtibus perſequebatur mille eorum, &
duo ex hoſtibus fugabãt decẽ millia ipſorum:id eſt, pauciſ-
ſimi numero hoſtes maximũ exercitum deuicerint:cuius rei
vel ſolius conſideratio meritò admonere illos debuiſſet,

44 Nonne ideò , quia Deus ſuus vẽdidit eos, & dominus cõcluſit illos?

quòd ob ſua peccata omnia illa mala paterentur. 44 Quam
enim aliam ob cauſam ita in captiuitatem venerũt,& ſubie-
ctionẽ hoſtibus ſuis,niſi quia dñs Deus eorũ ob peccata ſua G
tradidit eos, & quaſi vẽdidit in poteſtatem ac ſubiectionem
hoſtibus?quia Dñs voluit eos in captiuitatẽ & ſeruitutẽ con
cludere? 45 Nam Deus noſter nõ eſt ſicut dij gentium inſi-

45 Nõ enim eſt Deus noſter, vt dij eorum:

deliũ,qui de ſuis cultoribus non faciũt vltionẽ,neq; puniunt
eos, ſiquãdo offenderint:quoniã poteſtatẽ nõ habẽt ſe vlciſ-
ſcendi,aut vindictã vllam faciendi:ſed Deus noſter populum
ſuum quantocyus arguit & corripit variis plagis, vbi decli-
nare cęperit,nimirũ iuſtus ipſe, & poteſtatẽ habens exercen
di iudicium in populum ſuum,vbi tranſgreſſus fuerit pręce-

** & inimici noſtri sũt iudices.*

ptum ſuũ:* cuius rei teſtes & iudices ſiue cõprobatores ſunt
etiam inimici & aduerſarij noſtri inſideles principes & popu
li:qui ſubinde manũ Dei & poteſtatẽ eius in ſeipſis grauiſſi- H
mè experti ſunt,quemadmodũ videlicet Pharao cũ ſibi ſub-
ditis,& alij reges atq; populi horum cõſimiles plurimi,iudi-
ciũ Dei & poteſtatẽ eius in ſemetipſis euidẽtiſſimè experti.

46 De vinea Sodomorũ, vinea eorum , & de ſuburbanis Gomorrhę.

46 Ratio autem quare dominus ita illos de populo ſuo vo-
luit tantis affligere malis, inſignis & nimia ipſorum malitia
fuit.Nã vinea eorũ fuit de vinea Sodomorũ,& de locis Go-
morrhæ,id eſt, aſſimilati ſunt vel æquati in peccatis populo
Sodomorũ & Gomorrhęorum,qui erãt peccatores nimis co
ram

A ram domino,& homines peſſimi : & cum illos Deus planta
uerit vt vineá Soreth, vineá electá, de ſtirpe Patriarcharum,
ipſi propter malitiá ſuá commutati ſunt in vinea peſſimam,
tanquá ſi de Sodomitis & Gomorrhęis nati eſſent, nó de ſan Eſa.1
ctis patriarchis. 47 Vuæ, quas vinea iſta producit, amariſſi 47 *Vua eo-*
mę ſunt ad modum fellis, & botros producunt amariſſimos: *rum vua fel*
id eſt, fructum malum faciunt & opera peſſima, qualia facie *lis:*
bant peccatores Sodomitæ corá domino:* non vuas dulces * *& botrus*
aut botros ſuaues, quales proferebát quondá patres eorum. *amariſſi-*
Ita vinea iſta alienata à prima radice ſua, cóuerſa eſt in ama *mus.*
B ritudinem : quæ expectata eſt vt faceret vuas, & fecit labru- Eſa.5
ſcas: quæ expectata eſt vt faceret iudiciú, & ecce iniquitas: iu- 48 *Fel dra*
ſtitiam, & ecce clamor. 48 Vinum inſuper eorum, id eſt, do *conum vinú*
ctrina , qua alios videntur potare, doctrina peſſima eſt, ſicut *eorú, & ve-*
viná draconú: nó ſolum peſſimos ipſi faciút fructus, ſed inſu *nenú aſpidú*
per & alios docét ſimilia: & eſt vinú hoc eorú ſicut venenum *inſanabile.*
aſpidú, quod eſt inſanabile, quo videlicet perdút animas pro 49 *Nónne*
ximorú, vt ſanari non poſſint, & morte perimunt, vnde nun- *hæc condita*
quam ſaluabuntur. 49 Hæc omnia an putatis me latere, & *ſunt apud*
non cognoſcere ea quæ vos agitis aut dicitis ? An non hæc *me, et ſigna*
C omnia diligentiſſimè apud me ſeruantur cognita, quaſi in *ta in theſau*
libro meo deſcripta, & in occulto cognitionis meæ, quaſi in *ris meis?*
theſauris meis conſeruata, concluſa & obſignata ? quæ licet Apoc.20
núc vt clauſa ſeruétur abſcondita, tamé ſuo tempore reuela 1.Cor.4
buntur, qñ veniet iudicij tempus, quádo libri aperientur, qui
iam ſunt clauſi , & iudicabútur mortui ſecundú ea quæ in li-
bris ſcripta ſunt, quádo illuminabútur abſcódita tenebrarú,
& manifeſtabuntur cóſilia cordium, quando cuncta quæ fe-
cerunt homines, adducentur in iudicium. 50 Vtique ſunt
hæc mihi non incognita , & in cognitione mea omnia iſta 50 *Mea eſt*
D ſeruantur. Ad me nanq; ſpectat iudiciú & vltioné facere pro *vltio,*
peccatis & omnibus quæ iniquè geſſerint homines: ego po- Pſal.61
teſtatem habeo faciendi iudicium , & exercédi vindictam in Pſal.74
omnes peruerſos : * & ego retribuam vnicuique ſecundum
opera ſua , cum tempus aduenerit faciendi iudicium : cum * *& ego re*
accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo:* & quidem in im- *tribuam eis*
pios illos & infructuoſos homines talem exercebo vltioné, *in tempore:*
vt non valeant ſtare in iudicio cum bonis, ſed labátur pedes * *vt laba-*
eorum , & cadant in profundum inferni , quo illos iubebo *tur pes eo-*
vná cum apoſtaticis ſpiritibus diſcedere in ignem æternum *rum.*

51 Iuxtà eſt dies perditionis & ad eſſe feſtinãt tempora.
Pſal.91
52 Iudicabit dñs populũ ſuum: & in ſeruis ſuis miſerebitur.
53 Videbit quòd infirmata ſit manus:
** & clauſi quoque defecerunt, reſiduiq; cõſumpti ſunt.*
Eſa.1
54 Et dicẽt, Vbi ſunt dij eorũ, in quibus habebãt fiduciam?
55 De quorum victimis comedebãt adipes:
** & bibebãt vinum libaminum*
56 Surgant & opitulentur vobis, et in neceſsitate vos protegant.

51 Et nequis ſibi blandiatur de moræ longitudine & nimia
iudicij huius diſtãtia, ſcitote, quòd dies iſta perditionis & dã
nationis impiorũ propè eſt in ianuis, nec longe adhuc diſtat,
ſed quãtocyus aderit, citius quam quiſquã credat aut exiſti.
met: & tempus illud ad iudiciũ definitũ, ad eſſe properat, ac-
cedit, imò accurrit, imò aduolat, & pluſquã aduolat celerri-
mè, vt longè abeſſe non poſſit. Mille enim anni ante oculos
dñi ſunt, quaſi dies heſterna quę pręteriit, & omne tẽpus ce-
leriter finẽ habebit. 52 Veruntamen populũ ſuũ dñs iudica
bit, & faciet pro eo iudiciũ, atq; erga ſuos ſe exhibebit propi
tium ac miſericordẽ: quanquã erga infideles ſeruos & peruer
ſos tam ſeuerũ ſe vltorẽ monſtrabit, ſemper tamẽ erga popu
lum ſuũ fidelẽ & obedientẽ, erga ſeruos bonæ voluntatis, pa
ternũ ſeruabit affectũ, faciétq; pro illis iudiciũ, defendendo
illos, & vindicãdo ab omnibus aduerſariis, & miſericordiam
ſuã eis oſtẽder. Illis etiã qui prius rebelles & inobediẽtes fue
rant dño Deo ſuo, ſi conuerti velint ex corde ad dominum,
& rurſum ſerui eius fieri ac populus eius, faciet Deus pro eis
iudicium contra opprimẽtes aduerſarios, & miſericordiam
oſtendet illis. 53 Videbit enim dominus, & attendet miſe-
riam illorum, quomodo videlicet omnis eorum virtus & po
teſtas ad nihilum redacta ſit, vt vltra non valeant ſuis hoſti-
bus quicquam reſiſtere: * & quòd illi quoque qui in carcere
& captiuitate erant concluſi iam defecerunt, pro miſeria &
afflictione, & quòd reliquiæ penè in totum conſumptæ ſint,
quòd vix pauculæ reliquiæ relictæ ſint, adeò vt niſi domi-
nus exercituum relinquat illis ſemen, fiant ſicut Sodoma &
ſimiles Gomorrhæ, vt pereat vniuerſa eorum poſteritas.
54 Et cum in hac miſeria pro ſuarum iniquitatum demeri-
tis fuerint conſtituti, dicent inſultantes aduerſarij, vel ſic di-
cetur & exprobrabitur impiis à bonis, ſi qui inuenti fuerint:
Vbi nunc ſunt dij eorum quos coluerunt, & in quibus habe
bant fiduciam? 55 Quibus ſacrificia faciebant & oblatio-
nes, neglectis ſacrificiis Dei viui, & de quorum victimis
illis oblatis ipſi comedebant pinguia quæque & delicatiora,
& adipes qui in ſacrificiis Dei viui ipſi cremabantur? * & in
quorum deorum ſacrificiis bibebant vinum quod libaue-
rant & obtulerant illis. 56 Exurgant nunc dij illi in auxiliũ
vobis, & opem ferant poſitis in tanta miſeria, & vel in tanta
neceſſitate iam protegãt cultores ſuos; ſi poteſtatem habẽt.

ſi quod habentur, ſunt, id eſt, dij veri, & ſaluare poſſunt ſibi
ſacrificantes, quare nunc ſilent? quare ſuos cultores non de-
fendunt? non ferunt ſuppetias ſeruis ſuis, tanta calamitate
oppreſſis? 57 Attendite, & videte, quòd ſolus ſim ego Deus 57 *Videte*
viuus & verus, & quòd præter me non ſit alius quiſquam ve- *quòd ego*
rus Deus, qui poteſtatem habeat diuinam, cum alij omnes *ſum ſolus,*
dij gentium nec minimum quid poſſint: quod maximè ta- *& non ſit*
men poſſe debere videntur, ſi dij veri ſunt, vt habentur. Ad *alius Deus*
Deum nanq; ſpectat, ſuos poſſe cultores defendere, & in ad- *præter me.*
uerſarios vindictam facere: quod cum eorum qui dij habé-
tur nemo poſſit, ego autem poſſim, & cum voluero faciam,
videre & cognoſcere meritò debetis, quòd ego ſim ſolus,
& non ſit alius præter me Deus verus. 58 Ego nanq; pote- 58 *Ego occi*
ſtatem habeo vitæ ac mortis, vita & mors ſunt in manibus *dam, et ego*
meis, poteſtatem habeo afficiendi morte, vel temporali vel *viuere fa-*
æterna, quos voluero, & poteſtatem habeo viuificandi quos *ciam:*
voluero, id eſt, ad vitam perducendi, qui prius in vita non
fuerant, vel etiam ad vitam reſuſcitandi, qui mortui fuerũt:
*poſſum percutere atq; vulnerare plagis & verberibus pro * *percutiã,*
meo placito, ſicut mihi expediens viſum fuerit, & iterum *& ego ſa-*
ſanare percuſſos, ac de malis liberare, cum egerint pœnité- *nabo:*
tiam: *& omnino non eſt quiſquam qui poſſit de manu **& non eſt*
mea eruere eum quem voluero occidere aut percutere, qui *qui de ma-*
mihi poſſit reſiſtere, aut me impedire in iis quæ ego volue- *nu mea poſ*
ro agere: omnia quæcunque voluero, & ſicut voluero facio, *ſit eruere.*
nec eſt qui obſtare poſſit aut impedire, quominus ego ex-
erceam mea iudicia pro mea ſententia: ſuperiorem alium
non agnoſco iudicem, potentiorem non ſcio Dominum,
cuius iudicio aut poteſtate ſuſpendi vel impediri poſſit exe-
quutio decreti mei. 59 Quomodo ſolent homines iuran- 59 *Leuabo*
tes leuare manum in cælum, ita ego Dominus leuo manum *ad cælũ ma*
meam ad cęlum, id eſt, iuramento loquor & affirmo, dicens, *nũ meã, &*
Viuo ego in æternum, & per meam vitam, per memetipſum *dicam, Viuo*
(qui in æternum viuo, & vita æterna ſum) iuro, & tanquam *ego in æter-*
firmiſſimum ac prorſus indubitatum hoc pronuntio. 60 Si *num.*
acuero, aptauero, & parauero ad vltionem gladium meum 60 *Si acue-*
vindicem, ſicut fulgur, vt ſit quaſi fulgur maximè pene- *ro vt fulgur*
trans: ſi romphæam meam vltricem ego parauero ad cele- *gladium*
rem & terribilem vltionem, quam iandiu vibraui & oſten- *meum.*
taui ad terrorem delinquentium, cum tandem ſuo tempore

** & arripuerit iudiciũ manus mea.*

61 Reddam vltionẽ hoſtibus meis:

** & ijs qui oderunt me retribuam.*

62 Inebriabo ſagittas meas in ſanguine, et gladius meus deuorabit carnes.

2.Tim.2

63 De cruore occiſorũ, & de captiuitate nudati inimicorũ capitis.

eam cœpero exequutionem exercere:*& cum vltrix manus E
mea conuerſa fuerit ad faciendũ iudicium,cum iuſtitia mea
conuertetur ad iudicium,& potẽtia mea exequutionem fa-
cere voluerit iuſtitiæ, quæ hominibus in longinquũ differri
videtur. 61 Tunc manifeſtum fiet,quomodo vltionem red
dam,& vindictam exercebo in aduerſarios meos, qui mihi
infideles & inobedientes ſemper ſe præſtiterunt, nec me co
luerunt,neq; mihi ſeruierũt vt iuſtũ erat:*& iis qui me ode
runt atq; contempſerũt,ſequentes deos alienos,contra præ
cepta mea,tum ego retribuã condigna ſceleribus præmia, F
nempe pro admiſſis ſceleribus æterna ſupplicia. 62 Tum
ego meipſum oſtendam in ſimilitudinem crudelis pugnato
ris,cuius ſagittæ copioſæ perfunduntur & rubricãtur ſangui
ne interfectorũ ab ipſo,& cuius gladius plurimorũ corpora
trucidat,ſicq; carnes veluti deuorat:interficiã tum ego plu-
rimos,& damnatione conſumam æterna. 63 Inebriabo(in-
quam)ſagittas meas,& gladium meum cõmaculabo de ſan-
guine eorum quos interfecero:& ſingulariter de captiuita-
te nudati capitis inimicorũ:id eſt, de iis quos nudato capite
captiuos abduxerunt, & à me elongauerunt inimici mei:de G
iis qui ſe captiuos teneri permiſerũt dæmonũ laqueis & vin
culis,vt me relicto,illorũ inſequerentur voluntatẽ,& de illis
qui ſe à me abduci atq; alienari per idololatriã & abomina
tiones ſuas permiſerunt,captiuitate vtiq; fœdiſſima, viliſſi-
ma & miſerabili:quẽadmodũ cũ in bello victi,capite nuda-
to in cõfuſionis ſignum agũtur vincti ante victores glorian-
tes:de hac(inquam)captiuitate nudati capitis quã tenuerũt
inimici diaboli,inebriabo ſagittas meas & gladium meum,
illos videlicet interficiendo & perdendo condẽnationis ſen

64 Laudate gentes populum eius:

Epheſ.2

Pſalm.32
Pſalm.143
Pſalm.147

tẽtia. 64 Vos autem,ô populi gentiũ,ô nationes,quæ olim
quaſi reprobæ habebamini,alienæ à teſtamento & promiſ-
ſionibus Dei,vos laudate,glorificate,& magnificate populũ
domini, beatũ dicite populũ cuius eſt dominus Deus eius,
vos hoc magni æſtimate, quod vetus ille populus viſus eſt
parui admodum facere, videlicet populum aliquem eſſe po
pulũ domini,& dominũ eſſe Deum eius : nolite facere ſicut
populus iſte ingratus,cui in hoc cantico exprobraui,qui pro
nihilo ducẽtes hoc,videlicet populũ eſſe domini,maluerũt
fieri populus deorum alienorum:ſed agnoſcite laudabilem
eſſe populum & beatam gentem cuius eſt dominus Deus

A eius,& cuius Deus Iacob adiutor eſt:*idcirco(inquam)po- ** quia ſanguinem ſeruorum ſuorum vlciſcetur.*
pulum eius laudate,& hoc magnificate, eſſe populũ Domi-
ni,quoniã ipſe defenſor eſt & vltor populi ſui, faciétq; vindi
ctam de aduerſariis ſeruorum ſuorum:& aduerſum illos ſe
opponet,qui quæſierint opprimere ſeruos ſuos,eorúmq; ef
fundere ſanguinẽ:& ſi effuderint, ſi occiderint, nequaquam
tantam impietatem ipſe patietur inultã. 65 Et vindictam *65 Et vindictam retribuet ĩ hoſtes eorum:*
faciet in hoſtes populi ſui atq; ſeruorum ſuorum,quod non
poſſunt facere dij alij, niſi hic ſolus viuus & verus Deus, &
B omnipotens Dominus:*terræ autem populi ſui erit ſemper ** & propitius erit terræ populi ſui.*
propitius,à populo ſuo,(quicunq; tãdem fuerit,ſiue Iudæo-
rum,ſiue gentium)qui illum coluerit, nunquã auferet miſe
ricordiam ſuam : ſed permanſurus eſt cum eis vſq; ad ſeculi
conſummationem, ſemper curam habiturus de cuſtodia &
ſalute ſeruorũ ſuorum:vt de eo aut eius fide nemo hæſitare
debeat,ſed hoc tantùm omnes curare, vt ei debitã præſtent
fidem & obediẽtiam,caueant autẽ ab omni malitia & ino-
bedientia,ob quæ in hoc cantico,ex Dei præcepto, præuari
catoribus Iudæis dira ſum comminatus, præſtituris autem
obedientiã gentibus bona denũtiaui ex ore Domini. Amẽ.

C *ARGVMENTVM IN CANTICVM* trium puerorum Hebræorum, cuius initium, Benedicite omnia opera Domini.

EX HISTORIA *libri Danielis cognoſcimus,quid tribus viris illis captiuitatis filijs Hebræis Ananiæ, Azariæ, & Mizaeli (quos, mutatis nominibus, Nabuchodonoſor rex Babylonis appellauerat Sidrac, Miſac, & Abdenago) acciderit in Babylone,quomodo videlicet contẽpto regis præcepto de adorãda aurea ſtatua,ex ſentẽtia furibundi principis, in ignis ardẽtis fornacẽ fuerint coniecti:ſed Dei gratia(ob cuius fidẽ regi reſtiterãt) liberati,ſalui exierunt,& abſq; omni nocumento, ita vt nec pilus de capite* D *eorum ignis virtute deperiiſſet. Inſuper & tantam illis Deus cõtulit gratiã,vt ignis ardore verſo in teporem roris,in medio camini,tanquam in templo Dei, canticum iucunditatis ſuo liberatori canerent, omnem creaturã ad Dei laudem inuitãtes, à ſupremis Angelicis ſpiritibus & cæleſtibus corporibus,per media quæ in aëre deſuper giguntur,ad inferiora deſcendẽtes,quæ in terra,& quæ in aquis ac ſuper terrã habitãt, donec tandẽ ad hominẽ tanquã ad vltimum omnium corporaliũ finem, deueniant : vbi peculiariter populũ Domini electũ & ſanctos eius, ac nominatim ſeipſos ad laudem adhortantur* Danie. 3

eius,qui ſua benigniſsima miſeratione & potentiſsima virtute erga E
ipſos ſigna innouabat antiqua. Hoc autẽ canticũ,licet apud Danie-
lem ita legamus deſcriptum,vt per ſingulos verſus replicetur, Lauda-
te & ſuperexaltate eũ in ſecula: vel, laudet & ſuperexaltet eũ in ſe-
cula, Eccleſiaſtica tamen cõſuetudo,ſecundũ quam in officio laudum
matutinalium hoc cantico vtimur, nõ per ſingula id replicat, niſi in
principio, & vbi terra inuitatur ſub perſona tertia, ſimiliter & Iſ-
raël,ac tandẽ verſu vltimo,vbi nominatim ſeipſos ad laudẽ inuitant,
dicentes, Benedicite Anania. &c. In reliquis autem duo ſimul diuer-
ſa cõnectimus. Quẽ etiã modũ nos in Elucidatione, & locato ex ad-
uerſo cantici textu ſeruauimus. Et quoniã frequẽs admodũ,imò quoti-
tidianus fermè huius cantici eſt vſus Eccleſiaſticis viris, idcirco pro-
lixiorem aliquanto in ſingulis facimus morã, quid in vnaquaq; crea-
tura pro laudis materia poſsit aſsignari, paucis indicãtes: quorũ etiã
pleraq; multo plenius in libris de conſideratione rerum naturalium,
ad Dei gloriam hoc ipſo anno per nos editis, ſuis locis tractauimus.

ELVCIDATIO IN CANTICVM
TRIVM PVERORVM HEBRAEORVM.

1 Benedicite omnia opera Domini Domino:

OPERA omnia quæcũq; fecit Deus, iuxta ma-
gnificentiam ſuam : ſiue in cælo ſurſum, ſiue
in terra deorſum,atq; in profundis terrarum
& marium,benedicite & laudate iuxta modũ
naturæ veſtræ Dominũ Deum creatorem ve-
ſtrum, eiúſq; magnificentiã & gloriam iuxta conditionem
veſtræ naturæ teſtemini,ac velut proclamate,qui vos ſecun-
dum ſummam potentiam, ſapientiã & bonitatẽ ſuam crea-
uit,& quidẽ omnia valde bona, vt meritò ab omnibus ſuis
creaturis debeat laudari: *laudate (inquã) creaturæ omnes,
& quantum poteſtis exaltate, atque iterum exaltate eum in
ſecula, laude ſempiterna collaudate illum, vt dignus eſt.
*Ipſum quoque qui eſt in ſecula benedictus Deus æternus,
laudate,& quantũ valetis, ſupereleuate ſuper omnia. 2 In
primis autem vos,ô nobiles ſpiritus, Angelicæ creaturæ, lau-
date Dominum Deum, non ſolum ſecundum naturæ veſtræ
ſubſiſtentiam, verumetiã per intellectum & affectum, qui-
bus duabus nobiliſſimis potentiis eſtis prǽditæ : illius agno-
ſcentes beneficia, & pro viribus gratias agentes, laudéſq; re-
ferẽtes illi, qui vos tam nobiles fecit eſſe creaturas, vt primi
ſitis dignitate in ordine omnium creaturarũ : qui etiam vos
à lapſu ſua gratia præſeruauit, cum rudentibus inferni de

** Laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.*

2 Benedicite Angeli Domini Domino:

cælo

cælo detraherētur Apoſtatici ſpiritus, & ipſi eiuſdē vobiſcū
naturæ, ne ſimili auerſiōe ab eo ſepararemini: ac poſt ita in
gratia & gloria viſionis ſuę firmauit, vt imperpetuū amodo
ſeparari ab eo, aut ab eius fœlicitate vlla ratione excidere
non valeatis: *ſecūdo autē loco, & inter creaturas inanima-
tas loco primo, vos ô cęleſtia corpora, laudate Dominū: vos,
ô cæli omnes, quos Deus mole ampliſſimos, & ſecundū na-
turā incorruptibiles, itéq; impaſſibiles fecit, nobiliſſimíſq;
corporeis qualitatibus perfecit in veſtra nobilitate, qua cæ-
teras omnes inanimatas præcellitis creaturas, laudate Deū,
à quo procedit quicquid eſt in vobis excellētiæ & præcellen
tiæ. 3 Specialiter verò aquæ quæ ſuper cælos ſunt, cælū a-
queū, ſiue cryſtallinū, quod ſuper firmamentū eſt, ac cælos
aliorū planetarū à Deo cōditū, ad ſingularibus qualitatibus
aliorum aſtrorū qualitates contemperandas, prouide à Deo
formatū, lauda Dominū, qui te ita ſuper firmamentum con-
ſtituit, eóq; diuiſum eſſe voluit ab aquis quæ ſunt ſub firma
mento: * & vos, ô cęleſtes ſpiritus, motores horū cæleſtium
orbium, quorum miniſterio & virtute vtitur naturæ guber-
nator Deus, ad cælorum continuū & regularem motū, lau-
date Dominū Deum veſtrum, ex cuius iuſſu hoc fungimini
miniſterio, ſiue officio, tantam vtilitatem ex Dei præcepto
præſtantes hominibus, atq; adeò vniuerſis viuētibus & crea
turis inferioribus: quæ abſq; cælorum motu nequirent con
ſiſtere. * Item & virtutes omnes cæleſtibus corporibus à
Deo inditæ, & influētiæ variæ, quibus influūt cæli in omnia
inferiora, laudate Dominū à quo proceditis. 4 Singularem
etiam laudē Deo adferte vos, ô duo magna luminaria, quæ
præ cęteris luminaribus in cęlis creauit, luce & efficacia vir-
tutis inſignia: vos (dico) ſol & luna: ſol quidem vt poſitus à
Deo in poteſtatē atq; dominium diei: cuius tanta eſt ſuper
hæc inferiora virtus, vt ipſius acceſſu atq; receſſu res infe-
riores generentur, & corrūpantur, eius aduentu omnia reui
reſcant atq; refloreant, eius abſceſſu omnia contriſtentur, &
emoriantur: qui totū terræ hemiſphęriū, cui apparuerit, mi
rabiliter ſuo fulgore colluſtrat, hac in re patentiſſimā diui-
nitatis gerens imaginē, & referens ſimilitudinem: luna verò,
vt facta in poteſtatem atq; dominium noctis, quæ ſimiliter
ſua admirabili, & tamen ordinatiſſima mutatione, diuerſi-
modè illuminata, nunc ſecundum partem ſuperiorem, nūc

I. Petr. 2

** benedicite cæli Domino.*

3 *Benedicite aquæ omnes quæ ſup cælos ſunt Domino:*

** benedicite omnes virtutes Domini Domino.*

4 *Benedicite ſol & luna Domino:*

Pſalm. 135

Ibidem.

ſecundũ inferiorem, nunc ſecundũ latus vnum, nunc ſecundum latus alterum, ac iuxta varios ad aſtra cętera reſpectus, mirabiles operatur in his inferioribus effectuũ diuerſitates: cuius etiã tractu maria creſcunt, ac decreſcunt, itémq; fluũt ac refluunt, oſſium quoq; medullæ augentur, ac minuuntur ſecundum plenilunium & nouilunium, & omnino multa eſt eius in his inferioribus efficacia: *ſtellæ quoq;, & omnia aſtra cæli, Domino benedicite, qui vos præ cæteris cælorum partibus ſpeciali luce donauit, vt cęlum veſtro pulcherrimo fulgore, quaſi variis depictum floſculis, adornetis: vt terram per noctem illuminetis, & effectus quos nouit Deus ſingulares, in inferioribus operemini: ipſum laudate Dominũ Deũ veſtrum, qui vobis hanc donauit claritatem atq; virtutem, qui vos fecit & magnitudine mirabiles, & multitudine innumerabiles, adeò vt ſolus ipſe veſtri nouerit multitudinẽ, ſicut & ſingulas poteſt vocare nominatim: magnitudine verò inæſtimabiles & immenſurabiles, vt vix credere poſſint homines, quantæ ſitis magnitudinis, cùm tamen vix aliud quàm puncta humanis oculis videamini. 5 Poſt hæc autẽ cęleſtia, impaſſibilia & incorruptibilia corpora, ad inferiora trãſeũtes, quæ in ſupernis generãtur, ad Dei laudẽ ſuo ordine inuitare volumus, priuſquam ad infima deſcendamus. Itaq; vos, ô imber, ſiue pluuia & ros (quæ ex vaporibus surſum virtute aſtrorũ eleuatis generamini in regione aëris, ac deinde ſuper terrã ad eam fœcundandã ex Dei inſtitutione deſcẽditis) Dominũ Deum veſtrum laudate, qui vos pro ſua voluntate, vbi voluerit, oriri facit ad vtilitatẽ terræ naſcentium: omnes quoq; venti & flatus, in quacunq; ſitis diuerſitate, è quacunq; proficiſcamini regione, cuiuſcunque ſitis qualitatis, laudate Dominum Deum qui vos producit quaſi de theſauris ſuis, vt vix percipi poſſit, vnde veniatis, aut quo proficiſcamini, q vos de viſceribus terræ educit, & per aërẽ circum terras modis variis moueri iubet. 6 Lauda Dominum, ô ignis, creatura pulchra, candida, rubicunda, lucens & flagrans, miri quoq; in agendo roboris, & ad aſſimilandum tibi quicquid inuaſeris potentiſſima, multum item valẽs ad immunda purgandũ, mala conſumendũ, & ſpecies diuerſas ſeparandũ: in quibus omnibus admodum pulchrè cum tuo creatore conueniſs, qui & ipſe ignis conſumens eſt, purgans atq; perficiẽs. Itẽ & ęſtus, ſiue ardor, & calor, q ſemper igni es con

* *benedicite ſtellæ cæli Domino.*

Pſalm. 146

5 *Benedicite imber & ros Domino:*

* *benedicite omnis ſpiritus Dei Domino.*

Pſalm. 134

6 *Benedicite ignis & æſtus Domino.*

es cõiunctus, lauda dominũ: per cuius miniſterium, agunt ignis & ſol, cuius virtute fiunt mirãda: * inſuper frigus ſiue hyems, quod eſt frigoris tẽpus, & æſtas, laudate dominum: qui mirabili & terris vtiliſſima cõmoditate diſpoſuit, vt vobiſinuicẽ ſuccedatis ordine congruo, vt neq; ſemper frigus ſit, neq; ſemper æſtas, ſed per quatuor anni partes, qualitatibus diuiſis, in vere calor ſit remiſſus ad initia frugũ: in æſtate calor intenſus ad decoctionẽ fructuũ terræ: in autumno, frigus remiſſius, ne ſubitaneo nimio frigore radices terræ naſcentiũ, & ſemina abſumãtur & pereãt: in hyeme verò, frigus intenſius, vt miſſa in terrã ſemina, cùm fuerint bene congelata atq; mortificata, poſtmodum vere redeunte, fructum multum afferãt, atq; vt arboribus ipſis & cæteris fructiferis, calore interno ad radices confluente, ob circunſtans intenſum frigus quaſi vires reparentur, ad iterũ frondes, flores, & fructus emittendos ſuo tẽpore: Siquidẽ viuẽtibus omnibus, non multò minus neceſſariũ eſt frigus hyemis, quàm calor æſtatis. Propter quod hæc omnia ſic prouidè diſpoſita à Deo, ſummã illi canunt gloriam, qui diſponit omnia ſuauiter. 7 Benedicite domino rores & pruina, quæ ex nube aquea non multum eleuata generamini, quaſi in aëris regione infima, ita vt ſi in aqueas guttulas illa vertatur, ſit ros: ſi verò congelatio fiat ante conuerſionẽ, habeatur pruina: quæ magis ſit in tempore frigidiore, quemadmodum ros in ſuaui & temperato veris nocturno frigore: * benedicite domino etiam gelu, per quod mirabili modo aqua ex ſe alioqui fluida, ſtringitur & cõpingitur, vt non dilabantur abinuicem partes, manente tamen eadem aquæ ſpecie: & frigus, quo talis ſit congelatio. 8 Benedicite inſuper glacies, ſiue grandines, & niues domino: quæ in ſupernis locis aëris generamini, ex vaporibus aqueis ſurſum eleuatis atque cõdenſatis in nubẽ: quæ ſi poſt cõuerſionem in aquam, ob nimium frigus ſuperueniens, per guttas aqueas cõgelatur, grando habetur: ſi verò ante conuerſionẽ nubis in aquam, nubes ipſa ob frigus nimiũ congelatur, nix deſcendit, quæ ſua albedine maxima nimij frigoris euidẽs perhibet teſtimonium: quæ quia aqua non fuit, niſi ſecundũ præparationem materiæ, idcirco difficilius diſſoluitur, aut in aquã reſoluitur, quàm grando, quæ aqua fuit, & tantũ aqueæ guttulæ ſunt gelu conſtrictæ: * noctes quoque & dies benedicite domino, quæ vobiſinuicẽ ex

Hebr. 12

* *benedicite frigus & æſtus Domino.*

Sapien. 8

7 *Benedicite rores & pruina Domino.*

* *benedicite gelu & frigus Domino.*

8 *Benedicite glacies et niues Domino.*

* *benedicite noctes & dies Domino.*

Dei

Dei ordinatiòne quotidie ſucceditis,vt poſt diem (quã ſolis E
ſuper noſtrũ hemiſphęrium efficit præſentia) ſuccedat nox,
quã facit ſolis abſentia:quæ diuerſitas ſic à Deo prouidè or
dinata eſt,propter vtilitatem fructuum , & maximè propter
quieté animalium,vt per noctis tempus quieſcédo vires re-
9 Benedici- parent diurnis operationibus defatigatas. 9 Benedicite do
te lux & te mino lux & tenebræ,quæ ſunt luminis priuatio:quarum illa
nebræ domi diẽ facit,iſtæ noctem,vtraq; mórtalibus apta, quoniá in lu-
no. ce illumináтur & viuificâtur omnia,per tenebras autẽ ſub-
** benedici-* dulci & neceſſario cótinentur ſilétio : * benedicite etiã do-
te fulgura mino fulgura,quæ mirabiliter apparetis ad terrorem homi F
& nubes do nũ, generata ex vehementi concuſſione , vel impetuoſa diſ-
mino. ruptione nubium,quibus ſubinde Deus ad vltionem vtitur
impiorum , ſiue ad terrorem eorum. Item & nubes omnes,
quas ab extremo terræ,ſiue à terræ ſuperficie Deus educit:
Pſalm. 133 vt ex ipſis prædicta omnia,nempe pluuia,imber,ros,pruina,
10 *Benedi-* grando,& nix gignantur. 10 Iam verò à ſupernis deſcen-
cat terra do dentes in infima,te imprimis , ô terra(quæ es firmata à Deo
minum, lau ſuper aquas , & fundata, vt non mouearis in ſeculũ) ad lau-
det , & ſu- dem tui creatoris hortamur,vt eum laudes,& efferas laude
perexaltet ſempiterna,qui te ita creauit, & ſolidam tibi ſtabilitaté lo- G
eum in ſæ- ci dedit,ac veluti totius mundialis machinæ cẽtrum, immo
cula. bilem conſtituit,vnić; ex elementis omnibus requiẽ à motu
Pſalm.135 dedit,cùm agitentur,& fluant cætera elementa,ignis,aër, &
Pſalm.105 aqua,nec vnquam habeant à motu requiem:tu autem ſola
immota perſiſtis, & immobilis ſolius Dei beneficio. Te etiã
in principio aquis circũdatã tertio die aquis nudauit ex ma
gna parte:vt apta fieres habitationi animaliũ,& fœcũditaté
Geneſ.1 dedit tibi mirabilé,atq; ornatũ variũ , vt germinares herbã
virentẽ , & ligna pomifera diuerſorum generũ produceres:
in quibus omnibus multa tibi eſt diuinæ laudis materia. H
11 Benedici 11 Mótes & colles , eleuationes in terra tam maiores quàm
te mótes & minores,benedicite Domino, qui ita ad terrænaſcentiũ cõ-
colles Domi moditatem quaſdã terræ partes voluit eſſe eleuatiores præ
no: cæteris, quas magis ex directo radiorum ſolarium aſpectus
cótingeret : ſubtus autem valles locauit, & loca demiſſiora
cõſtituit,ad quæ velut ex obliquo à mótibus, radiorũ ſola-
rium ictus deflecteret:vt illic quidé commodiorem habeãt
locum terrænaſcẽtia illa quæ fortem requirunt ſolis conta
ctum,& calorem ardẽtem,quemadmodum vineæ & huiuſ-
modi

modi:hîc verò locum acciperẽt ſibi magis commodum, illa
quæ minorẽ expoſcunt calorem,nec ferunt intenſum, cuiuſ
modi ſunt triticum,ordeum,& ſimilia: * denique in vniuer-
ſum omnia quæ germinãt in terra,omnes herbæ virentes, &
ligna pomifera , aut alia quæcũq; de terræ fœcunditate na-
ſcẽtia,laudem date Domino creatori veſtro:qui ſuæ iuſſio-
nis verbo,quædã quidem vltro, alia verò cultura & diligen-
tia adhibita:& de iacto in terrã ſemine,aut plantato ramu-
ſculo,hæc omnia de indita terræ fœcũditate facit procede-
re. 12 Benedicite Domino fontes aquarum,qui modo mi-
rabili de terræ viſceribus abſq; ceſſatione , tã per diẽ quàm
per noctem,aquas copioſè præbetis,multis modis humano
aptas vſui , idq; per annos plurimos & multa ſecula abſque
ullo vnquam defectu aquarũ , adeò vt æſtimare non ſufficiat
humanum ingenium , vnde tam indeficiens aquarum copia
queat procedere, & quomodo non vel tandẽ exhauriamini
poſt tantam euomitã aquarum abundantiam : * benedicite
Domino congregationes aquarũ,quæ appellauit Deus ma-
ria,quæ creata eſtis ab initio:quãdo iuſſit Deus , vt congre-
garentur aquæ in locum vnũ,vt appareret arida. Item & flu
mina aquarũ,congregationes minores,quæ ex fontibus vel
uno vel pluribus habetis veſtri fluxus exordiũ , quorũ quæ-
dã magna ſunt valde , profunda,& lata,alia mediocria, alia
minima, iuxta fontiũ à quibus oriuntur magnitudinem , vel
multitudinẽ: quæ flumina percurrentia terrã,regionem à re-
gione diuidunt,& per ciuitates ac pagos tranſeuntia , maxi-
mo ſunt hominibus & iumentis ſolatio , vtpote ſine quibus
penitus perdurare non poſſit hominũ cohabitatio: per quæ
etiam ratibus nauigantes homines,adinuicẽ mercibus com
municant , & quaſi mutuũ defectum regiones diuerſæ ſup-
plent:vt quod huic deeſt loco , illi per fluminũ miniſterium
abunde ſuppleatur. 13 Laudate Dominũ cete grandia, na-
tatilia molis immẽſæ,quæ à principio fecit Deus,vt inhabi-
tarent abyſſos marium:ſimul & omnia quæ in aquis natant,
piſces maiores atq; minores,quorum ſunt plurimæ in aquis
ſpecies,adeò vt certo numero comprehendi nequaquã poſ-
ſint , multò etiam minus quàm ſpecies illæ animalium quæ
reperiuntur in terra: * benedicite Dominũ omnes aues quæ
volatis in aëre,maiores atq; minores,vnaquæq; in ſpecie, at
quæ natura ſua plumis & pẽnis à Deo donatæ,quibus celer-
rimè

** benedicite vniuerſa germinantia in terra Domino.*

12 Benedicite fontes Domino:

** benedicite maria & flumina Domino.*

Ibidem.

13 Benedicite cete, & omnia quæ mouẽtur in aquis Domino:

** benedicite omnes volucres cæli Domino.*

rimè moueamini p aëra,ſiue ſurſum,ſiue deorſum, ſiue de-
xtrorſum,ſiue ſiniſtrorſum, quocũq; viſum fuerit:celeritate
volatus in aëre longè excedentes piſces in aquis natantes,&
animalia ſuper terrã gradiẽtia , quemadmodum & habita-

14 Benedicite omnes beſtiæ & pecora Dño:

tionis locum ſortiti eſtis ſublimiorem illis. 14 Inſuper be-
ſtiæ omnes tã ſylueſtres quàm domeſticæ,tam cicures quàm
indomitæ,laudate Dominũ, qui veſtram ſpeciem creauit ſe-
xta die diſtinctionis rerũ , poſt formatos piſces & volatilia:
die ſexto dixit vt produceret terra animã viuentem in gene-
re ſuo,iumenta & reptilia , & beſtias terræ ſecũdum ſpecies

* *benedicite filij hominum Domino.*

ſuas : * omnium autem nouiſſimè ad laudem creatoris in-
uitamus filios hominũ : id eſt, ſpeciem humanã vniuerſam.
Siquidẽ homo opus nouiſſimum Dei fuit,quem poſt omnia
conſummata voluit Deus formare, ad indicandũ ipſum eſſe
aliorum omnium corporalium prius conditorũ finem, pro-
pter quem facta eſſent omnia. Quẽ etiã omnibus aliis cor-
poralibus prius cõditis multò nobiliorem & digniorem fe-
cit, ad imaginem & ſimilitudinem ſuã formans eũ : duabus
potentiis nobiliſſimis, intellectu & voluntate , illum cunctis
corporalibus præferens,& ex hac parte quantũ ad ſpiritum,
penè coæquãs Angelis: cui etiã omnia ſubiecit ſub pedibus, Pſalm.8
vt terrã ſibi ſubiiceret,& præeſſet piſcibus maris,& volatili- Geneſ.1
bus cæli , & vniuerſis quæ mouentur ſuper terram. Quas ob
cauſas hominẽ ita cõſtat plus cæteris omnibus Deo eſſe de-
uinctũ ad laudem illi & benedictionem iugiter perſoluẽdã,
non ſolum vt cæteræ creaturæ ſecundum ſuæ naturæ eſſen-
tiam,verumetiam modo peculiari , ſecũdum intellectum &

15 Benedicat Iſraël Dominum: laudet , & ſuperexaltet eum in ſecula.

voluntatem. 15 Peculiari tamen modo inuitandi veniunt
ad Dei laudem illi qui ſunt de populo Domini, verus Iſraë
ſecundum ſpiritum,populus fidelis agnoſcens Dominũ Deũ
ſuum,eíque obediẽs,qui Dominũ Deum ſuum laudare de-
bet,& quantum poteſt laudare,laude ſempiterna: à quo tan-
ta ſuſceperunt maximæ charitatis beneficia , propter quæ
à peccatis,damnatione mortis,& iugo diaboli redimendos
caro fieri , & in cruce morte turpiſſima voluit mori , vt ſua
paſſione auferret peccata mundi , & ſua morte noſtrã mor-

16 Benedicite ſacerdotes domini Domino:

tem deſtrueret,vitamq; reſurgendo repararet. 16 Inter eos
verò qui ſunt de populo fidelium & electorũ , laudibus Do-
mini inſiſtere debent peculiarius ſacerdotes ipſius,quos ſibi
elegit & aſſumpſit ex hominibus, ad offerẽdum dona & ſa- Hebr.5
cri

crificia pro peccatis populi, & peragendum in templo Dei omnia quæ ad ipſius cultum ſpectant legitimum: hos decet pro omnibus vacare ſanctis Dei laudibus: * & omnes qui ſeruitio Dei ſpecialius addicti ſunt, ad peragendum quæ ad illius cultum immediatius ſpectant, curate rectè veſtro fungi officio, cum timore & tremore perſoluite veſtra miniſteria vnuſquiſq; in gradu & ordine ſuo. 17 Spiritus, ſiue animæ hominũ iuſtorum benedicite Domino, qui Spiritus eſt, & non caro, & ab iis qui adorant eum vult in ſpiritu & veritate adorari, quippe ſuper omnia ſibi cor præberi poſtulat, & de corde puro, ac conſcientia non ficta gaudet laudari: pro minimo, imò pro nihilo reputans, labiis honorari, vbi cor defuerit. * Deniq; in vniuerſum omnes ſancti, & humiles corde laudibus celebrate Dominũ. A talibus enim, id eſt, rectis & humilibus, laudari poſtulat, & talium laudes habet acceptas. Nam peccatoris laudes non poſtulat, quoniã non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Rectos autem decet laudatio. 18 Poſtremò omnium, noſipſos quoq; huius cantici cantores, nominatim ad Dei laudẽ adhortemur, ne poſtquã vniuerſum creaturarum ordinem ad Dei laudes excitauerimus, ſoli ipſi tam pulchro deſimus certamini. Nos itaq; Hebræi iuſſu regis in fornacem miſſi, ob contemptam idololatriam, Dei autẽ gratia ob fidem ei ſeruatam in medio ignis, quaſi in medio roris cum quarto quaſi Dei filio, in conſolatione reſidentes, quibus nomina ſunt, Ananias, Azarias, & Mizaël, benedicamus Domino Deo noſtro, qui non derelinquit ſperantes in ſe: ſed in nobis oſtendit admirabilem, tum potentiam, tum miſericordiam ſuam, qui nobis tã potenter innouauit ſua mirabilia, quæ olim faciebat pro patribus noſtris: nos ipſum laudemus, & ſupereſſeramus præconiis, quantum poſſumus, in omnia ſecula: quomodo dignus eſt omnem accipere gloriam, honorem, & benedictionem in ſecula ſeculorum. Amen.

** benedicite ſerui Domini Domino.*

17 Benedicite ſpiritus & animæ iuſtorũ Domino:

Ioan.4

Prouer.23

Matth.15

Eſaiæ 29

** benedicite ſancti & humiles corde domino.*

Eccleſ.15

Pſalm.32

18 Benedicite Anania, Azaria, Mizaël Domino: laudate & ſuperexaltate eũ in ſecula.

DEO VNI ET TRINO, PATRI INGENITO, FILIO VNIGENITO, & Spiritui ſancto paracleto, pro laboris huius conſummatione, ſit laus, honor, & gratiarum actio in omnia ſecula. Amen.

A N

NES I

CHALD

nem Pſal

Pſalm

noſt

I

T

V

non aliud q
ciitur impe
to, Illumina
mus, Lume
autem hoc
in Elucidati
lectioni vulg
ptiuitatis m
mano deſtin
bra mortis
niã & ipſi de
mine ſuo lib
quę enim au
pore gratiæ
giles & vil
centior eſſe

ANNOTATIONES EX HEBRAEO ATQVE CHALDÆO IN SECVNDAM SECTIONEM Pſalmorum, quibus quid in vnoquoque Pſalmo diſtet originalis lectio Hebræa à noſtra vulgata Latina, demonſtratur. Diuerſorum quoq; ex Hebræo interpretum variæ verſiones explanantur.

Per fratrem Franciſcum Titelmanum Haſſellenſem.

IN PSALMVM LXXV.

VERSV tertio, Ibi confregit potentias, arcum, ſcutum, gladium, & bellum. Hieronymus, Ibi confringet volatilia arcus, ſcutum & gladium & bellum, vertitq; ad eundem modum & Felix. Intelligunt autem per volatilia arcus, non aliud quàm ſagittas, quæ ex arcu velut euolant, dum iaciũtur impetu, & magna celeritate eiaculãtur. Verſu quarto, Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Hieronymus, Lumen tu es magnificè à montibus captiuitatis. Poteſt autem hoc ſecundum eundem ſenſum exponi, quem ſuprà in Elucidatione atq; annexis annotationibus aſſignauimus lectioni vulgatæ, videlicet de ſanctis Apoſtolis, qui rectè captiuitatis mõtes dici poſſunt, vel quoniã captiuo generi humano deſtinati, ad illuminãdos eos qui in tenebris & in vmbra mortis captiui tenebantur ſub mortis imperio: vel quoniã & ipſi de filiis erant captiuitatis huius, per quos Deus lumine ſuo libertatem nobis magnificè voluit concedere. Neque enim angelos miſit ad illuminationem mundi in tempore gratiæ, qui viſibiliter mundum illuminarent: ſed fragiles & viles homines filios captiuitatis, vt tanto magnificentior eſſet victoria de principe tenebrarum, tenebris è Luc.1.

mundo fugatis.Poſſet etiam præpoſitio,à,accipi, vt ſignificet B
comparationem & excellentiam,ſicque ſenſus erit,Lumē tu
es magnificè præ montibus captiuitatis, vel pluſquam mon-
tes captiuitatis. Atque ita per montes captiuitatis intelligi
poterunt, omnes præeminentes ſcientia & ſapientia huius
ſeculi.Hi enim propter ſublimitatem ſuæ ſcientiæ atque ſa-
pientiæ montes ſunt,ſed montes ſunt captiuitatis:neq; com-
parari valent ſecūdum luminis ſui claritatem vnico illi mon
ti æternitatis Chriſto domino,cuius ſapiētię collatus omnis
humanæ ſapientiæ actus, nonniſi obſcuritas eſt & meræ te-
nebrę.Vtrique autem expoſitioni rectè conſonat quod mox F
ſubditur in verſione Hieronymi, Spoliati ſunt ſuperbi cor-
de. Chriſti enim lumine mundo coruſcante, omnis ſapien-
Eſaiæ 29. tia mundi obſcura eſt:iuxta illud Prophetæ,Perdam ſapien-
1.Cor.1. tiam ſapientum,& prudentiam prudētum reprobabo. Ver-
ſu quinto,Nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in mani-
bus ſuis. Hieronymus, Non inuenerunt omnes viri exerci-
tus manus ſuas.Et pro eo quod poſt ſequitur,Ab increpatio
ne tua Deus Iacob, dormitauerunt qui aſcenderunt equos:
idē ſic vertit,Ab increpatione tua Deus Iacob conſopitus eſt G
currus & equus.Eſt autem hæc ſententia, Aduerſarii verita-
tis, & Euangelij perſecutores, tua diuina virtute impediti,
non potuerunt quicquam efficere manibus ſuis. Hoc enim
eſt non inuenire manus,nihil manibus poſſe efficere, manus
non inuenire potentes ad perficiendum cordis deſiderium.
Ab increpatione inſuper & imperio diuinæ iuſſionis, nihil
potuerunt in curribus & equis ſuis, factique ſunt abſque vir
tute equi & currus,& nihil potuerunt efficere. Conſentiunt
verſioni Hieronymi iam explanatæ cæteri ex Hebræo inter-
pretes. Verſu decimo,Quoniam cogitatio hominis confi- H
tebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem feſtum agent tibi.
Hieronymus,Quia ira hominis cōfitebitur tibi,reliquiis iræ
accingeris.Quod nō ita eſt intelligendum, quaſi ipſa homi-
nis indignatio per ſe laudem adferat Deo:ſed quòd per occa
ſionem ira malorū veritati reſiſtentium,& fidelem populum
totis viribus impugnātium(de quibus in prioribus verſibus
mentio facta eſt) Dei potentiam reddat celebrem, & faciat
Rom.9. glorioſam:quemadmodum Paulus Apoſtolus cap. IX. Epi-
ſtolæ ad Romanos,de vaſis iræ dicit,quòd in multa patientia
ſuſtineantur à Deo, apta in interitum, vt notam faciat in eis
poten

A potentiam & iram ſuam.Reliquiis autē ſiue reſiduo iræ impiorū accingitur Deus,quando propter reatum impietatis illorum , contra veritatē inſanientium,ad vltionē condignam ſe parat. Alij verò aliis modis & vertūt & interpretantur.Nobis impræſentiarū ſufficit Hieronymi verſionem explanaſſe. Ad prędictum autē ſenſum poſſet vtcunq; etiam vulgata noſtra lectio reduci , ſi cogitationē intelligamus malā machinationem hominum impiorū cōtra Deum & populum eius ac veritatem,aſtutè impieq; cogitantiū. Verſu vltimo,Terribili,& ei qui aufert ſpiritū principum.In Hebræo verbum
B ponitur batzar , quod ſignificat vindemiare. Dicitur enim Deus vindemiare ſpiritus principū : quoniam ſicut homines racemos vindemiantes colligunt,hinc & illinc legendo,abſq; vlla laboris moleſtia:ita Deus quos vult nulla difficultate in mortem colligit,& de vita auferens,quaſi de vite botros decerpit.De qua vindemiatione in Apocalypſi,angelorum voce ad dominū habentem in manu falcem acutam,clamatur, Mitte falcem tuam acutam in terram,& vindemia botros vineæ terræ,quoniam mutatæ ſunt viæ eius.

IN PSALMVM LXXVI.

C VERSV ſecundo,Manibus meis nocte cōtra eum,& non ſum deceptus. Hieronymus ſic habet , Manus mea nocte extenditur,& non quieſcit,id eſt,non ceſſo etiam per noctem te deprecari. Quo ſignificatur infatigabilis & aſſidua viri iuſti oratio.Felix autem ſic vertit,Vulnus meum per noctem defluxit,& nō reſedit vel ceſſauit. In quo proponit tribulatus ſuam afflictionē,comparatq; eam plagæ aut vulneri cōtinuò ſaniem ſtillanti per diem & noctem. Verſu tertio, Memor fui Dei,& delectatus ſum.Hieronymus,Recordatus Dei,conturbabar. Quod intelligi poteſt ob peccatorum re-
D cordationem. Quoties enim in afflictione poſiti Dei habemus memoriā,meritò conturbari nos conuenit propter noſtra peccata quibus Deum offendimus,& tribulationes multò maiores promeriti ſumus.Felix,Memor ero Dei, & vociferabor. In eo autē quod ſequitur, Defecit ſpiritus meus:verbum Hebraicū quod ponitur pro defecit,ſignificat ſummam cōmotionem & exagitationē , velut cum quis anxietate obuoluitur , & totus operitur anguſtia. Vnde Felix vertit, Anxietate inuoluetur,vel operietur ſpiritus meus : alij torque-

bitur,vel extaſim patietur ſpiritus meus.Beatus autem Hie- E
ronymus nobiſcum habet, Defecit ſpiritus meus. Verſu
quarto,Anticipauerũt vigilias oculi mei.Hieronymus, Pro-
hibebam ſuſpectum oculorum meorum : id eſt nõ audebam
leuare ad te oculos meos,vel ad te ſuſpicere oculis meis:quẽ
Mat.6. admodum de Euangelico publicano legimus, quòd nolebat
nec oculos ad cælum leuare. Felix, Tenuiſti palpebras vel
cuſtodias oculorum meorum : hoc eſt,non permiſiſti oculos
meos deficere, aut ſomno claudi, ſed vigiles eos cuſtodiſti in
oratione & meditatione.Pro eo autem quod ſequitur,turba
tus ſum, Hieronymus reddidit,ſtupebam : Felix, confractus F
ſum,quod exponit,deliquium animi paſſus ſum. Verſu ſex-
to, Et ſcopebam ſpiritum meum. Beatus quidem Hierony-
mus nõ aliud vertit quã habet lectio vulgata. Felix tamẽ cõ
uerſam ponit ſententiã,dicens,Perſcrutabitur ſpiritus meus.
Quod ſi ad ipſummet ſpiritum referatur, vt ſit ſenſus, Per-
ſcrutabitur ſeſe ſpiritus meus : ſenſus coincidit cum iis quæ
dicta ſunt in principalibus annotationibus de ſpiritu ſcobẽ-
do,fodiendo,ventilando,vexando,atque emundando.Si ve-
rò ad Dei iudicia,quomodo alij exponunt,ſenſus habetur di
uerſus, cui magis fauet quod habet Paraphra. Chald. Inue- G
ſtigabit mirabilia ſcientia cordis mei. Verſu ſeptimo,Aut
non apponet vt complacitior ſit adhuc? Clarius ex Hebræo
ſic vertit Hieronymus,Aut non repropitiabitur vltra?Felix,
Et non addet vt bonæ voluntatis ſit vltra : hoc eſt, non vltrà
beneuolentiam ſuam exhibebit. Verſu decimo, Et dixi,
nunc cœpi,hæc mutatio dexteræ excelſi. Hieronymus,Et di-
xi, imbecillitas mea eſt : hæc commutatio dexteræ excelſi.
Cuius lectionis ſenſus eſt,Non eſt aliud quàm infirmitas,ni-
mium es infirma & puſillanimis,ô anima mea, non ſatis fidis,
neque ſatis fixam & fortem te mõſtras in domino Deo tuo, H
dum ita querularis:tales enim mutationes ſunt dexteræ ex-
celſi. Dei excelſi dextera eſt,quæ poteſt mutare pro ſuo pla-
cito vt voluerit, & in illo oportet te habere fiduciam,in illo
Pſalm.4. corroborari, in quo poteris omnia. Eſt enim ex infirmitate
& puſillanimitate ac defectu fiduciæ in Deum, quòd pleriq;
adeò ſunt perplexi, vel nimium anxij, vel pro præteritis quę
recogitant malis,vel de præſentibus quæ perferunt, vel de
futuris quæ metuunt.Oportet enim attendere, quòd omnis
bona commutatio ad potentiam altiſſimi ſpectat, & quod
in

A in illo fidentes omnia poſſint. in ipſo enim ſanctus Iob ſpera Iob.17.
bat poſt tenebras lucem. Felix verò pro imbecillitate, vertit
expectationem, hoc modo, Et dixi, expectatio mea eſt, mu-
tationes dexteræ excelſi. Cuius ſenſus eſt, Dixi in corde meo,
meum eſt expectare & præſtolari dominum (In ſilentio enim Eſaiæ 30.
& ſpe, iuxta Prophetam, erit noſtra fortitudo) quoniam mu-
tationes ſunt in manu Dei, potens eſt altiſſimus cõmutatio-
nem facere cum voluerit: & qui nunc affligor, ſi patienter ex-
pectauero, potens eſt Deus efficere, vt pro afflictione reci-
piam conſolationem. Cætera ſatis conſentiunt.

B

IN PSALMVM LXXVII.

VERSV decimoſexto, Statuit aquas quaſi in vtre. Hie-
ronymus, Stare fecit aquas quaſi aceruum. Eadem eſt
cum vulgata lectione ſententia. Item & in eo quòd verſu
priori, pro campo Taneos, vertit, regionem Taneos. Et ver-
ſu decimooctauo quod nos habemus, Adaquauit eos velut
in abyſſo multa: ipſe clarius reddidit, Potum dedit quaſi de
abyſſis magnis. Nam adaquare poſitum eſt pro potum da-
re, ſumpta ſimilitudine ex gregibus pecorum, quæ dicuntur
C adaquari. Verſu vigeſimo, Panem angelorum manduca-
uit homo. In Hebræo habetur, panem abbirim, quod beatus
Hieronymus & alij plures vertunt, panem fortium vel robu-
ſtorum: quia ſcilicet tali pane fortes & robuſti reddeban-
tur. Non enim minus quàm panis terrenus, verùm amplius
etiam confirmabat corda ſumentium. Aut forte propter ſi-
gnificationem panis viui illius, tempore gratiæ mundo de-
ſcenſuri deſuper (cuius non dubium eſt manna corporeum
fuiſſe figuram) panis robuſtorum aut fortium dictus intel-
ligatur: quoniam is cuius typum gerebat panis viuus de cæ-
D lo mittendus confortaturus erat corda ſumentium in vitam Pſal.103.
æternam: iuxta quod apud Ioannẽ Saluator teſtatur, dicẽs,
Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Et qui man- Ioan.6.
ducat me, & ipſe viuet propter me. Alij verò dicunt ſigni-
ficari nubes, vertuntque panem nubium, eo quòd deſuper
deſcendebat de loco nubium. Alij angelorum, rationibus
quas in Elucidatione atq; prioribus annotationibus aſſigna
uimus. Felix in ſua verſione prædicta omnia complectitur,
dicens, Panem robuſtorum, vel regum, vel angelorum, vel nu
bium comedit vir. In ſecunda autem parte cum dicitur, Ci-

baria miſit eis in abũdãtia, Græcè eſt ἐπισιτισμὸν, numeri ſin E
gularis: pro quo pſalteriũ Romanum habet frumẽtationem,
quod intelligi debet prouiſionem vel commeatum frumẽti,
id eſt, panis. Nã frumentationem intelligi oportet, panis pro-
uiſionem. Poſſétque aptè ſic verti per numerum ſingularem,
Commeatũ miſit eis in abundãtia. Cui etiam conſonat quod
ex Hebræo vertit Felix, Cibum viaticum miſit eis ad ſaturita
tem. Cibus enim viaticus, cõmeatus eſt, & econtrario. Hiero-
nymus verò nobiſcum cibaria vertit. Neq; eſt in his vlla ſen-
ſus diuerſitas. Verſu trigeſimo, Tranſtulit Auſtrum de cælo.
Pro auſtro, in Hebræo ponitur kadim, quod ſignificat ventos F
Orientales, à kedem, quod ſignificat Orientem. Vnde ex He-
bræo beatus Hieronymus & Felix vertunt, Eurum ſiue ven-
tum Orientalẽ. Diuerſam tamen aſſignant huius verſus ſen-
tentiam. Nam Hieronymus ſic habet, Abſtulit Eurum de cæ
lis, & induxit in fortitudine ſua Aphricũ: qua lectione mani-
feſtè ſignificatur venti Orientalis qui flauerat ablatio, prohi
bitio atque ceſſatio, ac pro eo exuſcitatio vẽti alterius, nem-
pe Aphrici. Atq; huic ſententiæ conſentit quod vertunt alij:
Vertit Eurum in cælis, & induxit Aphricũ. Dicitur enim ver-
ti ventus, quando mutatur. Alij verò ſic putant vertendũ, Su- G
ſcitauit, vel progredi fecit, aut ſurgere fecit Eurũ in cælis: iu-
xta quem ſenſum habet pſalterium Romanũ, Excitauit Au-
ſtrũ de cælo. Et huic ſentẽtiæ poſſet etiã vulgata litera Gal-
licani pſalterij facilè applicari intelligẽdo, tranſtulit de cęlo,
fecit flare & exurgere deſuper. Verùm nõ videtur hæc ſenten
tia ſatis cum ſequẽti conſonare, quoniam ibi de alterius vẽti
introductione fit mẽtio. Sed & in Græco ἀφῆρε ponitur, quod
ſignificat abſtulit, nõ excitauit, vel progredi fecit. Verſu tri-
geſimoquinto, Et electos Iſraël impediuit. Ex Hebræo vertit
Hieronymus, Et electos Iſraël incuruauit: Alij, humiliauit: H
hoc eſt, per mortem interfecit. Aut etiã eos qui reſidui fuerãt
ad humilitatem & pœnitentiã conuertit, & electos etiam ac
nobiles ad manſuetudinẽ, & timorẽ conuertit. Poſſet inſuper
ex Græco (quod habet συνεπόδισεν) verti compediuit, quaſi
pedes ſtringendo & prohibendo, ne in promiſſionis terram
poſſent aſcendere, per mortis ſcilicet interfectionem. Signifi-
catur autem hoc verſu, quòd non ſecundum perſonarum ac-
ceptionẽ Deus exercebat iudiciũ, faciens primos eſſe in pœ-
na qui auctores ac primi fuerãt in culpa. Veriſimile enim eſt,
pingues,

pingues, electos, & delicatiores (vtpote magis aſſuetos diuerſorum ferculorum omnigenis deliciis) murmurationis fuiſſe præcipuos auctores, eóſque ad ſe promiſcuũ vulgus in murmurationem attraxiſſe. Verſu trigeſimoſeptimo, Et defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum feſtinatione. Ex Hebræo ſic vertendum, Conſumpſit in vanitate dies eorum & annos eorũ. Ipſe ſcilicet dominus, propter vanitatem, & infidelitatẽ conſumpſit dies eorum & annos celeriter, quia intra annos quadraginta totum illum exercitum murmurantiũ pro introitu terrę promiſſionis, proſtrauit in deſerto, ſolis Ioſue & Cales ſeruatis ad ingreſſum terrę. Felix autẽ pro eo quod habemus cũ feſtinatione, vertit, in horrore. Et quidem valde horrẽdum fuit, tantum exercitum ita breui tempore proſterni in deſerto, vt iuxta verbum domini, nec vnus præter duos illos ingrederetur in terram promiſſam. Hieronymus tamen ſecundum ſententiam noſtræ lectionis vertit, velociter. Verſu quadrageſimo, Et dilexerunt eum in ore ſuo. In Hebræo eſt, lactauerũt, vt vertit Hieronymus: vel adulati ſunt ei, vt Felix: ſiue perſuaſerunt illi cũ ore ipſorum, id eſt, ore ſimulabant & blandiebantur, promittentes mirabilia, cum non rectũ eſſet cor eorum. Verſu quadrageſimo ſecundo, Ipſe autẽ eſt miſericors, &c. Ante hunc verſum Hebræorum libri diuiſionem faciunt, interponúntq; dictionem ſignificantem hîc eſſe totius libri pſalmorũ dimidium. Computarunt enim (neſcio diligẽtia nimia, an ſuperſtitione dicã) verſus omnes totius libri pſalmorũ, ac iuxta ſuam computationem dimidium hîc eſſe inuenerũt; cuius tamen neq; Hieronymus neque Felix in ſuis verſibus vllam faciunt mentionem, neque talem ponunt diuiſionem. Verſu quadrageſimoſexto, Et ſanctum Iſraël exacerbauerunt. Hieronymus habet concitauerunt. Felix verò, Sanctum Iſraël circunſcripſerunt, quod exponit dicẽs: id eſt, potẽtiam eius limitauerunt, vel ſignauerunt, tentãdo ſcilicet & diffidendo de eius omnipotentia, vt cũ verſibus prioribus diceret, Quia percuſſit petram, & fluxerunt aquæ. Nunquid & panem poterit dare, aut parare menſam in deſerto? Verſu quadrageſimonono, Et conuertit in ſanguinẽ flumina eorum, & imbres eorũ ne biberent. Vbi nos imbres habemus, pſalteriũ Romanum habet, aquas pluuiales, quæ in idem redeunt: quoniã imbrẽ nos per aquas ſtagnales & pluuiales debemus exponere. Verùm

huic lectioni videtur non admodum fauere quod dicunt, in E
Ægypto aut vix, aut modiciſſimè fieri pluuiam, terrã autem
Nili inundatione (quæ illi pluuiæ vice eſt) irrigari, propter
quod, non apparet ſatis veriſimile fuiſſe ibi aquarum pluuia-
lium congregationes. Hanc autem difficultatem Hebræa le-
ctio non habet, quæ pro imbribus habet riuos, quemadmo-
dum Hieronymus & cæteri omnes ex Hebræo verterũt. Æ-
gyptus nanque (vt Strabo refert libro decimoquarto) foſſis
Nili riuos excipientibus vndique interſecta eſt, vt vbique ſit
nauigabilis. Omnes autẽ iſtos fluuios & riuos, maiores pari- F
ter & minores, conuertit Deus in ſanguinem. Erit autem o-
mnis difficultas à vulgata lectione ablata, ſi dicamus impro-
priè imbres poni pro paruis aquarũ congregationibus. Nam
parui riuuli, comparatione ad Nili magnitudinem, nonniſi
imbres cõputantur. Verſu quinquageſimoprimo, Et dedit
ærugini fructus eorum. Nicolaus Perottus in commentariis
linguæ Latinæ (quos Cornucopiæ appellauit) dicit pro ærugi
ne hoc loco poni debere rubiginẽ. Hanc enim dicit in ſege-
tibus inueniri, non autẽ æruginẽ. Ponit autem inter duo hæc
differentiam, quòd rubigo ſit quæ in metallis ſitu contrahi- G
tur, arida & rubra, paulatim abſumens metallũ, qualem vide-
mus in ferro; atq; hãc Græcis dicit à colore rubeo ἐρυσίβην ap
pellari, quæ dictio in Græco præſenti in loco habetur. Ærugi
nẽ verò dicit eſſe eam quæ in metallis cõtrahitur ex humore
nõ rubea & ſicca, ſed humida & viridi. Dicit autẽ corruptio-
nẽ quę ſegetes occupat, appellari rubiginẽ, quòd ſicut illa fer
rum atq; alia metalla cõſumit, ſic iſta ſegetes exurit vel con-
ſumit. Vnde & Robigus Deus dictus fuit, cui fiebat ſacrificiũ
ne rubigo ſegetes occuparet: & Robigalia huiuſmodi ſacrifi-
cia fuerũt appellata. Sunt tamen qui inter prędicta nõ ponũt H
differentiam, idem intelligentes rubiginem & æruginem. In
Hebræo autem nec ærugo habetur nec rubigo, ſed brucus,
quomodo beatus Hieronymus vertit, Dedit bruco germen
eorum. Verſu quinquageſimoſeptimo, Et perduxit eos tan
quam gregẽ in deſerto. Hierony. Minauit eos tanquam gre-
gem in deſerto: hoc eſt, per deſertum, quod pulchrè curã Dei
erga populum ſuum, ſecundum paſtoris ſimilitudinem expli
cat. Verſu quinquageſimonono, Et deduxit eos in montem
ſanctificationis. In Hebræo habetur, Adduxit eos ad termi
num ſanctificatũ ſuum, vel ad terminos ſanctificationis aut

ſancti

ſanctitatis ſuæ.Nec tamen ſecundū rē differt à priore lectione ſentētia. Verſu ſexageſimonono, Virgines eorū non ſunt lamentatæ.Quoniam nō eſt Latinis vſitatum, vt verbum Lamentari in paſſiua accipiant ſignificatione, beatus Hieronymus per actiuū fecit eloquutionē, hoc modo, Virgines eorū nemo luxit. Aliter tamen vertit Felix,Virgines eorū non nupſerūt, ad ſignificandum quod omnis tum aberat lætitia ob nimiam triſtitiam occupantem omnium animos. Adiicit in margine, Virgines eorum non ſunt laudatæ, quod intelligendum eſt,nō ſunt laudatæ epithalamiis, vel canticis nuptialibus:quod idem eſt acſi dicamus,non nupſerunt : hoc eſt, non eſt audita in eis vox ſponſi & ſponſæ.In eo quoque quod ſequitur in verſu proximo,Viduę eorum(nempe ſacerdotum) non plorabantur. In Hebræo actiuè habetur, Viduæ eorum non fleuerunt vel plorauerunt,intelligendo maritos. Et(vt in Chalda.Paraphr.dicitur)non licuit viduis plangere eos, nimirum maritos, vel quia & ipſæ morte perierunt : quemadmodum de vxore Phines legimus primo libro Regū, quum 1.Reg.4
audiſſet mortem viri partu animam exhalante : vel quia nimio timore pro ſcie ipſæ grauabātur. Verſu ſeptuageſimoſecundo, Et percuſſit inimicos ſuos in poſteriora. Hieronymus vertit,Percuſſit inimicos ſuos retrorſum:ſimiliter & Felix.Quod intelligi poteſt in poſterioribus partibus, vbi Phi- 1.Reg.5
liſthæos legimus percuſſos:vel generaliter,vt ſignificētur dominio priuati quo dominati fuerant ſuper populum Dei, & iiſdem ſubditi facti,quibus antè dominabātur:vt facti ſint in caudam qui antè fuerant in caput,contraria ſorte, in contrariū Dei vltrice manu cōmutata.Verti etiam poteſt, Percuſſit inimicos eorum poſterius vel poſtea : vt ſit ſenſus, Poſtquam inimicis eorum vſus fuiſſet ad populi ſui punitionem, quaſi virga,peracta correctione populi ſui, illos qui prius alios crudeliter percuſſerant,poſterius percuſſit : quemadmodū ſolet virga cū detrita fuerit caſtigationis vſu, in ignem proiici. Et ſic ferè feciſſe legimus dominū in ſanctis hiſtoriis, quòd eos quibus ad correptionē ſuorum vſus fuit, poſtmodum & ipſe grauiter afflixerit:eo quòd non Deo, ſed ſibi aſcriberent victoriam, & quia nimium crudeli animo ac ſuperbè nimium egiſſent negotium. Verſu ſeptuageſimoquinto,Et ædificauit ſicut vnicornium ſanctificiū ſuum. Hunc paſſum diuerſi diuerſimodè transferunt.Felix quidem ſic vertit, Ædificauit

ſanctuarium eius, velut excelſa, id eſt, velut cælos vel palatia E
ſuperba & magnifica: ad quem ſenſum etiã reduci poſſet lectio vulgata. Ædificauit ſicut vnicornium ſanctificium: id eſt, ſanctuarium ſuum ædificauit in magna gloria & dignitate, tanquam ædificium vnicornium: quomodo ſcilicet illi glorioſas ſibi manſiones præ cæteris animalibus conſtruunt, vt ſunt potentiſſima & glorioſa animalia. Beatus autem Hieronymus, iuxta ſententiam veteris lectionis vertit, Ædificauit in ſimilitudinem monocerotis ſanctuarium ſuum. Nam quod Græcè μονόκερος, Latinè vnicornis dicitur. Chald. etiam Paraphra. ſic habet, Ædificauit ſicut cornu naris cornis, vel F
rhinocerotis ſanctuarium ſuum, hoc eſt, excellenter.

IN PSALMVM LXXVIII.

VERSV primo, Poſuerunt Hieruſalem in pomorum cuſtodiam. Ex Hebræo vertunt Hieronymus ac Felix, In aceruos lapidum. Poteſt etiam verti in deſolationem, vel in deſerta. In vtroq; verò idem ſignificatur, nempe deſtructio & diſſipatio ciuitatis Hieruſalem. Quando enim ciuitatis muri infringuntur, & domus ac turres diruuntur, manifeſtũ eſt ciuitatem in lapidum aceruos redigi: ac tunc etiam in ſolitu- G
dinem ponitur, quoniam interfectis habitatoribus habitationes diſſipantur. Cæterùm, de redacta Hieruſalem in acertuos lapidum ſub illuſtri Antiocho, manifeſtum teſtimonium præbet hiſtoria Machabæorum, quando præfectus tributorum ab Antiocho miſſus, doloſè in ciuitatem Hieruſalem irruit, & percuſſit eam plaga magna, perdiditque populum multum, & ciuitate ſpoliata eandem igni ſuccẽdit, domóſque eius deſtruxit, & muros per circuitum demolitus eſt. Verſu vigeſimoſecũdo, Poſſide filios mortificatorũ. In Græco eſt H
τεθανατωμένων, id eſt, morte affectorũ, quod in vulgata editione dicitur mortificatorũ, in Pſalterio autẽ Romano, morte punitorũ. In Hebræo verò aliter habetur. Pro filiis enim morte affectorum vel mortificatorum, habetur, filij mortis. Nec poſſide habetur, ſed dimitte vel relinque, vel diſſolue, ad hunc modum: Relinque, vel diſſolue, vel dimitte filios mortis: hoc eſt, eos qui morti addicti ſunt, & mortem adhuc expectant in captiuitate poſiti, qui nondum gladio hoſtili perempti ſunt, ſed quotidie expectãt periculum mortis: hos (inquam) tu dimitte, diſſolue, facque liberos à periculo, ſer-

a eos gratia,ne hoſtili manu cadát , quemadmodum cæteri
qui iam occubuerunt. Aut relinque eiuſmodi , id eſt,fac ſu-
pereſſe,vt vel reliquiæ ſaluentur populi tui,& nó prorſus de-
leantur ſimul.Filij autem mortis,iuxta proprietatem ſcriptu
rarum appellantur,qui morti addicti atque deputati ſunt , &
quibus in proximo mors imminet.

IN PSALMVM LXXIX.

VERSV quinto,Domine Deus virtutum , quouſque iraſceris ſuper orationem ſerui tui?In Hebræo habetur, Vſquequo fumabis,quod eſt,iraſceris. Dicitur enim fumare, vehementer iraſci & indignari,ita vt fumus de ardente vultu videatur aſcendere, quemadmodum in alio Pſalmo dicitur, Aſcẽdit fumus in ira eius,& ignis à facie eius exarſit. Verſu ſexto,Cibabis nos pane lacrymarum,potũ dabis nobis in lacrymis in menſura.Beatus Hieronymus , pro pane lacrymarum,vertit panẽ flebilẽ,Cibaſti nos (inquit)pane flebili. Lo-
…eius autem quod ſequitur, In lacrymis in menſura, vertit, in lacrymis tripliciter.Quod exponunt aliqui abundanter & copioſè,quoniam trina menſura perfectionem indicat.Vnde Felix in contextu vertit,In maxima menſura. Alij exponunt tribus vicibus (quemadmodum ad marginem ponit Felix) id eſt , manè,veſpere & meridie,hoc eſt , ſemper & continuò. Alij dicunt vocabulum Hebraicum hîc poſitum ſalis , ſignificare capacem menſuram, & ſignificari in propoſito ſermone magnam abundantiam. Felix putat etiam verti poſſe , Feciſti nos bibere lacrymas catenarum , vel lacrymas in catenis:hoc eſt , in captiuitatis miſeria. Verſu vndecimo,Et arbuſta eius cedros Dei. Ex Hebræo ſic verti poteſt,Rami eius cedri Dei,ſupple ſunt : vt ſignificetur, genitos de illo populo …iſſe eleuatos altiſſimè in modũ cedrorũ quæ ſunt altiſſimæ arbores. Verſu decimonono, Et nomẽ tuum inuocabimus. Hieronymus, Et nomine tuo inuocabimur : hoc eſt, vocabitur populus tuus,& peculiũ tuũ. Felix,Et in nomine tuo clamabim⁹,id eſt,tuũ nomẽ inclamabimus in prælio: quẽadmodum Gedeon clamabat,Gladius domini & Gedeonis:vel in nominis tui inuocatione clamabim⁹,ad te ſolũ ſpẽ noſtrã & vocem eleuantes.Cęterum de huius Pſalmi titulo,qui eſt,In finẽ, pro iis qui commutabũtur,ſiue pro liliis, iam ſæpe dictũ eſt. Quod autem additur in quibuſdam codicibus,pro Aſsyriis,
id

id Hebræa non habent,& videtur adiectum, eo quòd contra inimicos dirigatur ſermo.

IN PSALMVM LXXX.

VERSV tertio, Buccinate in neomenia, tuba, in inſigni die ſolénitatis veſtræ. Quod hæc buccinatio in tuba ad nouā lunam: id eſt, in initium menſis Septembris pertineat, iuxta quod in Elucidatione expoſitum eſt, manifeſtè indicat Paraphraſis Chaldaica, ſic habens, Clangite per lunā Septébris cornu. Quod autē ſequitur, In inſigni die ſolennitatis veſtræ, id tametſi Hieronymus ferè iuxta modum noſtræ lectionis verterit, In medio die ſolénitatis veſtræ: & Felix, in ſolénitate, in die feſtiuitatis noſtræ, poteſt tamē & aliter verti, In operimēto feſtiuitatis noſtræ, quod exponūt de feſto tabernaculorum, quando in tabernaculis habitabāt cooperti in memoriā habitationis deſerti. Alij rurſum malunt vertere, In definito tēpore ſacrificij noſtri. Nam prima dies Septēbris feſti tubarū erat tempus deſtinatū ſpeciali ſacrificio. Nam in lege definitum erat, quid in illo die, & quomodo deberet offerri.
Num.29

Verſu quinto, Teſtimoniū in Ioſeph poſuit illud cū exiret de terra Ægypti. Chald. Parap. hîc intelligit perſonā Ioſeph. Sic enim habet, Teſtimoniū ſuper domū Ioſeph poſuit, qui non attigit vxoré domini ſui: in illo die egreſſus eſt de domo carceris, & dominatus eſt ſuper regionem Ægypti, labium quod neſciebat didicit & audiuit. Quā etiā ſententiam non omnino malè pateretur lectio Hebræa, ſi pro eo quod nos habemus, Cùm exiret de terra Ægypti, verteretur, Cū exiret ſuper terram Ægypti, videlicet tanquā princeps & dominus. Veruntamen tota ipſa textus connexio huic ſentētiæ videtur reclamare, quemadmodum & in aliis annotationibus tetigimus, & planè nobiſcū Beatus Hieronymus vertit, Cum exiret de terra Aegypti, quod non ad Ioſeph ſecundū propriā ipſius perſonā poteſt accōmodari. Neq; ipſi Ioſeph aliquādo hoc teſtimoniū poſitum eſt, aut præceptū datum, de feſtis huiuſmodi celebrandis. Verſu decimo, Et Iſrael non intēdit mihi. Hieronymus, Et Iſrael non credidit mihi: Felix, Et Iſrael noluit me, vel non deſiderauit me: id eſt, auerſatus eſt me, & abiecit per incredulitatē & inobedientiam. Verſu duodecimo, Si populus meus audiſſet me, &c. In Hebræo ponitur particula optatiua, hoc modo, Vtinā populus meus audiſſet

ſet me. Iſraël ſi in viis meis ambulaſſet. Illud autẽ quod pòſt ſequitur, Inimici domini mentiti ſunt ei, & erit tempus eorũ in ſecula. Aliqui cũ præcedentibus continuant ad hunc ſenſum, Si populus audiſſet me, inimici domini mẽtiti fuiſſent ei, (hoc eſt, coacti fuiſſent ſeruiliter ſupplicare, & plura ad euaſionẽ ſuppliciter promittere, quã potuiſſent præſtare, quẽadmodũ facere ſolent ſeruiliter ſupplices) & fuiſſet tẽpus eorũ in ſecula: hoc eſt, ipſi in æternum floruiſſent, atq; vixiſſent in omni proſperitate, & poſtremò in vita ſempiterna. Quidam autem verſum vltimum ſimiliter coniungunt hoc ſenſu, Et cibaſſet illos dominus ex adipe frumenti, & de petra ſaturaſſet eos melle. Verũ quod noſtra lectio habet, videtur veriſimilius per modũ indicatiuum in duobus verſibus nouiſſimis, quẽ etiam beatus Hieron. in ſua ex Hebræo verſione ſeruat.

IN PSALMVM LXXXI.

VERSV primo, Deus ſtetit in ſynagoga deorum. In Hebræo ſecũdo loco habetur numero ſingulari el, quod eſt Deus. Vnde Hieronymus ſic vertit, Deus ſtetit in cœtu Dei. Quod poteſt intelligi, Deum ſtare in cõgregatione iudicis, qui vocatur Deus. Iudicẽ enim circũſtat turba quærentiũ & expectãtium iudiciũ. In horum autem medio ſtetit Deus, tanquã iudex primus atque præcipuus, attendens quale iudicium iudicet is qui eius vicem gerit in terris. Atque ad hanc ſententiam vertit Felix, Deus aſtat in congregatione iudicis. Quod autem ſequitur, In medio autem deos diiudicat, hunc habet ſenſum, In medio deorum vel iudicum, Deus iudicem agit. Eſt autem ipſe iudicum iudex, quomodo regum rex, & dominantium dominus. Verſu tertio, Humilem & pauperem iuſtificate. Iuſtificate poſitũ eſt impropriè, pro iuſtè facite. Eſt enim ſenſus, Iuſtè facite, vel facite iuſtitiã humili & pauperi, quemadmodum vertit beatus Hieronymus, Egeno & inopi iuſtẹ facite. Verſu ſeptimo, Vos autem ſicut homines moriemini. In Hebræo habetur keadam: quod ſi vertatur, valet, ſicut homo vel ſicut homines: ſi verò non vertatur ſonat, ſicut Adam, quemadmodum non verſum reliquit Hieronymus, Ergo ſicut Adã moriemini: hoc eſt, ſicut Adã primus pater veſter mortuus eſt, ſic omnes vos poſteri eius quacunq; ſitis eleuati potentia, dignitate, & gloria, omnes moriemini. Eſt enim hæc lex communis ſuper omnes filios Adam. Felix Apoc.9

lix vtroque modo vertit,ſicut homines , vel ſicut Adam. Eſ- E
ſet autem ſermo plenior & ſonantior, ſi pro,autem, ponere-
tur,tamē,aut veruntamen,hoc modo,Vos tamen ſicut homi
nes moriemini:id eſt, quanquā dij eſtis,attamen moriemini.
Atque ita vertit Felix,Veruntamen ſicut Adam vel ſicut ho-
mines moriemini : & Chald.tranſlatio : Attamen in veritate
ſicut filij hominum,vel ſicut homines moriemini.

IN PSALMVM LXXXII.

VERSV primo , Deus,quis ſimilis erit tibi ? ne taceas. In
Hebræo nō eſt totū hoc,quis ſimilis erit tibi,ſed ita iu- F
xta verſionē Hieronymi legitur, Deus ne taceas,ne ſileas, &
non quieſcas Deus.Felix ferè ſimiliter, Ne taceas tibi , ne ſi-
leas,vel non ſilentium , ſupple tibi ſit, & non quieſcas Deus.
Verſu tertio,Et cogitauerūt aduerſus ſanctos tuos.In He-
bræo habetur,Inierunt conſiliū aduerſus arcanum tuum , vt
vertit Hieronymus,vel cōtra abſconditos tuos , vel ſuper ar-
cana tua, quomodo legit Felix.Intelligimus autem per abſ-
conditos Dei , ſanctos eius , quos ipſe ſub alis protectionis
ſuæ abſcōditè ſeruat,ne fiant in direptionē gētibus.Si autem
neutro genere legamus,cōtra abſcōdita vel arcana tua,intel- G
ligere poſſumus ſacra vaſa templi,& alia quæ in tabernaculo
ſiue in tēplo cuſtodiebātur occulta, nec vulgi aſpectibus erāt
expoſita.Hæc autē maximè idololatræ quærebāt prophana-
re:quomodo frequēter legimus,quòd ſancta vaſa abſtulerint
vel cōfregerint,vel in prophanos ſuos vſus aptauerint, & ſan
cta omnia conculcauerint. Si verò numero ſingulari , contra
arcanū vel abſcōditum legamus, intelligere poſſumus ipſam
domini hæreditatem velut occultatā ſub eius protectione &
abſconditā.Aut occultū Dei conſilium,aduerſus quod impij H
machinantur,cupientes ipſius cultū ſubuertere. Generi neu-
tro ac numero plurali fauet quod habet paraph.Chal. Con
ſiliū fecerunt ſuper abſcondita in theſauris tuis. Verſu ſe-
ptimo,Facti ſunt in adiutoriū filiis Loth. In Hebræo eſt:Fa-
cti ſunt brachiū filiorū Loth.in Græco,εἰς ἀντίληψιν, hoc eſt,
in ſuſceptionem , quomodo habet lectio Romani pſalterij.
Eſt autem ſententia eadem. Quid enim eſt aliud brachium
alicuius fieri, aut fieri alicui in ſuſceptionem & defenſio-
nem,quam in adiutorium illi fieri? Verſu vndecimo , Om-
nes principes eorum qui dixerunt , hæreditate poſſideamus

nobis ſanctuarium Dei. Principiũ huius verſus Hebræi iungunt cum fine præcedentis, ad hunc ſenſum, Pone principes eorum ſicut Oreb & Zeb & Zebee & Salmana, omnes principes eorum: hoc eſt, qui fuerunt omnes principes Madianitarum: ac deinde ſubiiciunt, Qui dixerunt, hæreditate poſſideamus, & cætera. quod referunt ad caput verſus præcedentis, Pone principes eorum (ſcilicet aduerſariorum noſtrorũ) qui dixerunt, & cætera. Vel etiam ad finem verſus ſequentis, ad hunc ſenſum, Ita pone principes hoſtium noſtrorum, vt olim poſuiſti Oreb & Zeb & Zebee & Salmana, qui omnes fuerunt principes eorum, qui præſumpſerant dominari in populo domini, vbi Deus tantùm dominari debebat, non alienigena. Verſu decimoquarto, Et in ira tua turbabis eos. In Hebræo habetur, In turbine tuo, pro in ira tua. Nec tamen eſt diuerſa ſententia. Siquidem ira Dei propter ſuã vehementiam ſuúmque terrorem, rectè turbini comparatur, & ſecundum metaphoram turbo appellatur: quomodo apud Abacuc de ira perſequentium dicitur: Venientibus vt turbo ad diſpergendum me.

IN PSALMVM LXXXIII.

VERSV ſecundo, Cor meum & caro mea exaltauerunt in Deum viuum. Hieronymus, Laudabunt Deum viuentem. Felix tamen nobiſcum vertit, Exultabunt in Deum viuentem. Sententia verò eadem eſt. Verſu tertio, Et turtur nidũ, vbi reponat pullos ſuos. Pro turture, Hieronymus generale nomen auis conſtituit, alij verò, hirundinem magis dicũt ſignificari. Iuxta generalẽ noſtram expoſitionẽ in Elucidatione adiunctiſque annotationibus poſitã, nihil refert quæ auiũ ſpecies exprimatur. Verſu quinto, In ſecula ſeculorum laudabunt te. Loco illius, in ſecula ſeculorum, beatus Hieronymus & Felix vertunt, adhuc adhuc, pro quo alij ex Hebræo vertunt, perpetuò. Id enim manifeſtũ eſt velle propoſiti ſermonẽ. Nam adhuc adhuc laudare, nihil eſt aliud quàm perpetuò laudare. Verſu ſexto, & ſeptimo, Beatus vir cuius eſt auxiliũ abs te, aſcẽſiones in corde ſuo diſpoſuit, in valle lacrymarũ, in loco quem poſuit. Etenim benedictionem dabit legiſlator. Hũc locũ multò ſecus ex Hebræo transferũt. Hieronymi quidem lectio ſic habet, Beatus homo, cuius in te eſt fortitudo, ſemitæ in corde eius: tranſeuntes per vallem fletus, fontem ponent eam, benedictione quoque amicietur doctor

doctor. Cōſonat quoq; huic per omnia Felicis verſio in cōn- E
textu. Et quidē id quod priore loco dicitur, Beatus homo cu-
jus fortitudo abs te eſt, ſemitæ in corde eius, eādem ferè ha-
bet cū noſtra vulgata lectione ſentētiam: ſi tantum de ſemi-
tis mādatorū Dei dictum accipiatur. Quod autem ſequitur,
Tranſeuntes per vallē fletus, fontem ponent eam, ita poteſt
intelligi, Qui in Deo ſpē habentes, ſemitas bonas, & vias do-
mini in corde ſibi conſtituerunt ad perambulandum eas, ipſi
tranſeuntes per vallem iſtam ploratus & miſeriæ, præ nimio
deſiderio cæleſtis patriæ, lacrymis implebunt eam, vt quaſi F
fons plenus aquarum videatur iſta vallis. Atque ita profectò
quaſi fons aquarū calidarū plenus appareret vallis iſta fletus,
vallis miſeriæ, ſi dignis deploraretur fletibus, ſi lacrymis pro
merito cōgruentibus rigarent eam omnes tranſeūtes. Quod
autē ſequitur, Benedictione quoque amicietur vel induetur
doctor, intelligi poteſt de mercedis benedictione, qua in futu
ro ornabitur, qui iam in valle miſeriæ alios inſtruxerit ad iu
Dan.12 ſtitiam, iuxta quod per Danielem dicitur, Qui autem docti
fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſti-
tiā erudierunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. G
Alij verò huius loco ſic vertūt, Etiam ciſternæ implebuntur
pluuiis, vel pluuiæ implebūt ciſternas. Quod rectè de ciſter-
nis cordiū fidelium accipimus, quæ pluuiis diuinæ conſola-
tionis implētur, ſi in pręſenti vita, vt oportet, luxerint pro de-
ſiderio cæleſtis patriæ, ſi tranſeuntes per vallem fletus, fontem
eā poſuerint. Beati enim (inquit Saluator noſter) qui lugent,
quoniā ipſi conſolabuntur. E contrario verò, qui per vallem
hanc fletus tranſeuntes, non eam fontem ponunt lacryma-
Matth.5 rum, qui nunc noluerunt lugere, facientes ſibi de loco fletus
locum riſus, de loco exilij locū patriæ, horum ciſternę erunt H
vacuæ omni pluuia, horū corda ſiti peribunt, & ariditate ſpi-
ritualis gratiæ deficient. Quidā verò Hebræorum expoſito-
res, omnia iſta quæ ſecundū ſpiritualem ſenſum pulcherri-
ma ſunt, ad literā trahētes, exponunt ea de corporali aſcēſu
Iudæorū ad tabernaculum domini, ad feſta domini celebran-
da: quorum nimium ſteriles expoſitiones non ſolum non in-
ſequi, ſed nec cōmemorare libet. Verſu vndecimo, Elegi
abiectus eſſe in domo Dei mei, magis quàm habitare in
tabernaculis peccatorū. Ita quidem nobiſcum vertit Hiero-
nymus, niſi quòd pro tabernaculis peccatorum, vertit, taber

nacula

nacula impietatis,quod in idem redit. Illud tamẽ, abiectum eſſe,in Hebræo ampliorem habet emphaſim. Sonat enim Hebraica lectio ac ſi dicas, Malui ad limẽ deſidere domus Dei, vel elegi ad limen habitare, aut volo potius manere apud ianuam domus Dei,quàm intra domos huius mũdi:vbi omnia ſunt impietate plena. Vnde quidam ſic exponunt, mallem eſſe vilis oſtiarius,aut abiectus ianitor, ac ſeruire in domo Dei, quàm, &c. Nam apud homines vile ſatis eſt fungi ianitoris officium, quod nonniſi ſenibus,& ad alia inutilibus ſolet committi. Significat autem hęc figura loquendi malle ſe minimũ eſſe, & omnium infimum in regno cælorum, quàm omnium maximũ & glorioſiſſimum in hoc ſeculo. Cui non malè cõſonat quod Saluator poſt ſummam commendationem Ioannis Baptiſtæ adiicit, dicens, Qui autem minor eſt in regno cælorum, hic maior eſt illo. Lucæ 7. Verſu duodecimo, Quia miſericordiam & veritatẽ diligit Deus. In Hebręo aliter legitur, Quia ſol & ſcutum dominus. Eſt autem dominus ſol,quatenus ſua potẽtiſſima virtute terram cordis noſtri fœcundat,noſque caleſcere facit amore diuino, item & noſtras vires omnes reparat,facitq; nos reiuueneſcere, quemadmodum ſol iſte corporeus terram ſuis radiis fœcundam facit,& rebus omnibus calorem atque vigorem prębet. Quomodo autem ipſe ſcutum noſtrum dicatur, omnibus per ſe notiſſimum expoſitione non indiget.

IN PSALMVM LXXXIIII.

VERSV primo, Benedixiſti domine terrã tuã. Hieronymus ita vertit, Placatus es domine terræ tuæ: Felix, Dilexiſti aut voluiſti domine terram tuam,vel cõplacuit tibi domine terra tua. Ad verbum autem ex Hebręo verti poſſet, Voluntas tua domine terræ tuæ,id eſt, beneplacitũ tuum ad terrã tuam. Quę omnia ad eãdem ferè ſententiam pertinent, ad quem vulgata lectio. Hoc ipſo tamen quòd terram Deus dilexit, & in terra ſibi complacuit, abſtulit ab eis maledictionem, & contulit benedictionem pro maledictione. In Græcis autem exemplaribus, quæ nunc ſunt in manibus, pro benedixiſti habetur *εὐδόκησας*, quòd propriè ſignificat complacuiſti,vel beneplacitum habuiſti, vt ſit ſenſus: Beneplacitũ habuiſti domine terrã tuam: id eſt, complacuit tibi in ea. Nunquam autem vox illa Gręca ſignificare inuenitur bene-

dictioné. vnde videntur inter pretes qui ex Græco in Latinũ E
fecerũt verſionem, legiſſe *εὐλόγησας* pro *εὐδόκησας*, quorum
prius ſignificat benedixiſti. Nó eſt enim inter duo illa verba
diuerſitas, niſi duarũ literarũ: vt hac occaſione facilè potuerit
alterum ſcribi pro altero. Verſu tertio, Mitigaſti omnem
iram tuam. Hieronymus pro mitigaſti vertit continuiſti. Fe-
lix ſimiliter, vel congregaſti ſiue collegiſti, videlicet vt non
ſe vltrà extenderet, neque vltrà deſæuiret. Sicut enim effun-
Pſalm. 34. di dicitur ira Dei, cum ad vltionem emittitur: iuxta illud, Ef-
funde iram tuam, & cætera, ita cõgregari vel colligi vel con
tineri dicitur per oppoſitum quando iam ceſſare iubetur, vl- F
tione perfecta. Quod auté in ſecunda parte dicitur, Auertiſti
ab ira indignationis tuæ, aptius & clarius diceretur genere
paſſiuo (quéadmodum vertit Hieronymus) conuerſus es vel
auerſus es ab ira. Eſt tamen eadem in noſtra lectione ſenten
tia, intelligendo accuſatiuum: hoc modo, Auertiſti te ab ira.

Verſu quarto, Et ſuper ſanctos ſuos, & in eos qui cõuerti-
tur ad cor. Hic verſus in Hebræo cum præcedéte vnum effi-
cit, & aliam habet quàm in vulgata lectione ſententiam. Sic
enim Hieronymo interprete legimus, Audiam quid loqui-
tur dominus Deus, quoniam loquetur pacem ad populum G
ſuum & ad ſanctos ſuos, vt non cõuertantur ad ſtultitiam: at-
que ad eũdem modum vertit Felix. Nec aliter habet Chal-
daica Paraphra. Ad intelligentiam auté huius lectionis con-
ſiderare oportet differentiam Synagogæ à populo nouę Ec-
cleſię, de quo reuelata ore hic prophetat Pſalmiſta. Nam ve-
tus ille populus, quantiſcunque acceptis promiſſionibus &
beneficiis terrenis, per duram ſuam ceruicem, ſemper cõuer
tebatur ad inſipientiam, ad tentandum dominum, ad idola
colendum, atque ad alia huiuſmodi, quæ veræ ſunt inſipien-
tiæ. Ad populum autem nouum in ſancta Eccleſia & ad ſan- H
ctos qui in ea per ſpiritum nouum regenerantur, loquitur
Ezech. 11. Deus pacem, vt dato eis (iuxta prophetam) corde carneo pro
dura ceruice, non vltrà conuertantur ad inſipientiam, non
redeant ad priſtinæ infidelitatis priorumque peccatorum mi
ſeriam. Verti etiam poteſt ex Hebræo, per coniunctionem
copulatiuam, Et non conuertentur ad ſtultitiam.

IN PSALMVM LXXXV.

VERSV decimo, Deduc me domine in via tua, & ingre-
diar in veritate tua. In Hebræo habetur, Doce me do-
mine

A mine viam tuam. Pro eo autem quod ſequitur, Lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum: In Hebræo legitur, Vni cor meum, vel vnitum fac cor meum, vt timeat nomen tuum. Petit autẽ cor ſuum homo ſpiritualis vniri, vt nõ diſtrahatur variis cogitationibus & ſollicitudinibus, neque turbetur erga plurima, ſed totum in ſeſe colligatur, vt vni (quod eſt neceſſarium) totum poſſit intẽdere. Vnitati enim huic diſtractio opponitur, quam Saluator non vno in loco reprobat. Luc.10 Verſu decimotertio, Synagoga potentium quæſierunt animam meam. Pro ſynagoga potentium, Hieronymus vertit, cœtus B robuſtorum: vertit item ſic Felix, vel concilium malignantium, quæ noſtram lectionem non variant, ſed elucidant.

IN PSALMVM LXXXVI.

VERSV ſecundo, Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei. Hieronymus loco de te, vertit, in te. Quod vel ſecũdum eandem accipi poteſt ſententiam, vt in te, valeat ſuper te, vel de te. Aut ſecundũ aliam ſentẽtiam ita poteſt intelligi, Glorioſa, magnifica, & valde ſublimia ſunt prædicata in te, ô ciuitas Dei, vt ſic indicetur diuinorum eloquiorũ excellentia, C quæ fluunt in Eccleſia de ore Apoſtolorum ſanctorum. Verè enim glorioſa, verè magnifica & eximia valde, ſunt quæ in hac ciuitate Dei viuentis per ſpiritum ſanctum dicuntur & prędicantur. Felix tamen non aliud vertit, quàm quod noſtra habet lectio. Cui etiã ſubſcribit Paraphr. Chald. ſic habens, Verba glorioſa vel honorifica dicta ſunt ſuper te, vel de te, ciuitas Dei. Verſu tertio, Memor ero Raab & Babylonis ſciẽtium me. Beatus Hieronymus vertit, Cõmemorabor ſuperbiæ, & Babylonis, ſcientium me: hoc eſt memor ero illorum D qui priùs in ſuperbia infidelitatis & confuſione vitiorũ vixerunt, eorum qui me voluerint agnoſcere, & per pœnitẽtiam ad agnitionem veritatis (vanitate abiecta) conuerti. Felix ita legit, Memor ero Raab & Babylonis, erga cognoſcentes me, hoc eſt, apud cognoſcẽtes me. Quam lectionem ſuprà expoſuimus in annotationibus principalibus, declarãtes lectionẽ Græcã, quę legit caſu datiuo, cognoſcẽtibus me. Dicit etiam ſic verti poſſe, Faciam reminiſci Raab & Babylonis cognoſcẽtes me, hoc eſt, faciam meos fideles agnoſcere peccatores & gentiles, vt ſcilicet etiam eos ſecum ad fidem adducant, & Matt.28. ſibi adiũgãt. Et vtiq; ſanctos apoſtolos fecit Deus reminiſci Actu.13.

Raab & Babylonis,quando eos miſit in mundum vniuerſum E
docere omnes gentes,& baptizare in nomine patris & ſpiritus ſancti:quando Iudæis in incredulitate permanentibus,ad gentes fecit cóuerti prædicatores veritatis & in cunctas longè nationes miſit,qui veritatē annuntiarent ſalutis. Verſu quarto,Ecce alienigenæ & Tyrus & populus Aethiopum,hi fuerunt illic.Pro nouiſſimo illo, Hi fuerunt illic, in Hebræo legitur numero ſingulari:Hic natus ibi.Quod aliqui intelligunt ſecundum eũ dem fere ſenſum,quē nos in Elucidatione explanauimus:Hic populus omnis gentiũ iam enumeratarũ natus eſt in Eccleſia per ſpiritualem regenerationē. Alij verò de Chriſto intelligunt,vt hoc hemeſtichio velut cauſa explicetur, per quã in Eccleſia populi omnes ſunt regenerandi. F
Chriſti enim ſecundum carnem natiuitas, eiusq́; in mũdum aduentus,tantam ſecũ nobis deſuper aduexit gratiam.Simul enim cum eo pax vera deſcēdit, & ſalus animarũ noſtrarum. Atque ita eſt,vel demonſtratio tantũ ad intellectũ,vel Deum & dominum refert, cuius eſt vt fundatoris in præcedentibus verſibus facta mentio. Verſu quinto , Nunquid Sion dicet homo,& homo natus eſt in ea. Huic noſtræ vulgatæ lectioni neq; Græca quæ nunc habemus conſonant,neque Hebraica. G
In Græco enim legitur,μήτηρ σιὼν ἐρεῖ ἄνθρωπος:hoc eſt, mater Sió , dicet homo:quéadmodũ habet Pſalteriũ Romanũ, & quomodo beatus pater Auguſtinus interpretatur. Quod quidã ita intelligũt,homo aut vir quidã dicet,mater Sió, appellabit Sió matrem ſuã : qui nimirũ homo natus eſt in ea, ſecundum temporalem natiuitatem,& nihilominus idē ipſe altiſſimus exiſtens , ſecundam æternam diuinitaté, fundator eſt matris ſuę. Neq; eſt ſenſus diuerſus ab illo quē in Elucidatione explanauimus , excepto tantum principio de matre Sió.Origo autem harum lectionum diuerſarum, videtur ex H
Græcis proueniſſe codicibus. Nó magna enim diſſimilitudo eſt inter μήτι quod ſignificat nunquid , & μήτηρ quod ſignificat matrem : vt veriſimile ſit codicibus Græcis abinuicē in duabus hiſce dictionibus variantibus, talé eueniſſe diuerſam lectionem.In Hebræo verò,Hieronymo interprete , ſic legimus,Ad Sion autem dicetur vir,& vir natus eſt in ea , & ipſe fundauit eam excelſus,vertitq́; omnino ad eundem modum Felix.Nam Sion in datiuo caſu ponitur,quéadmodũ articulus Lamed præpoſitus indicat:propter quod,ad Sion clarius

vertitur. Ad Sion ergo dicetur,vir & vir,aut homo & homo
natus eſt in ea. Cui lectioni hanc aſſignant intelligentiã. Ad
Sion multorum filiorum matrem fœcũdiſſimam,quaſi con-
gratulando & cõgaudendo dicetur,ecce hic & ille & ille nati
ſunt in ea:ecce quãtorum ipſa eſt mater filiorum, vide quã
eſt prole fœcunda, ille & ille & ille & ille(ſic demonſtrando
vniuerſitatem regeneratorum in Eccleſia)nati ſunt in ea,per
regenerationem ſcilicet ex aqua & ſpiritu ſancto. Aut iuxta
Hebraici idiomatis proprietatem accipiatur vt dictum vni-
uerſaliter,homo & homo natus eſt in ea,id eſt,quilibet natus
B ſpirituali natiuitate & regeneratus,in ea naſci debet:quoniã
oportet omnẽ eum qui per natiuitatem ſpiritualẽ vult fieri
filius Dei, in hac Eccleſia regenerari: quandoquidem extra
hanc Eccleſiã nõ eſt ſalus,& quicunq; naſci vult generatione
quæ ex Deo eſt(de qua Ioãnes Apoſtolus tam in ſuo Euange- 1.Ioan.5.
lio quàm in Epiſtolis ſubinde loquitur)hãc agnoſcat matrẽ
neceſſe eſt.Atq; ita talis ferè ſermo hic eſt , qualis eſt ille de
Chriſto in Euangelio Ioannis,Illuminat omnem hominem Ioan.1.
venientem in hunc mundum, quoniam videlicet quicunque
illuminatur,per eũ illuminatur. Quod autẽ repetitio talis,
homo & homo,aut vir & vir,vniuerſalitatem interdũ ſigni-
ficet,manifeſtũ eſt Hebraicæ linguæ proprietates callẽtibus.
Imò & apud Ezechielem ita tranſlatum legimus,Homo ho- Ezech.14.
mo de domo Iſraël, qui poſuerit immunditias ſuas in corde
ſuo,&c. Et poſt pauca,Homo homo de domo Iſraël,& de
proſelytis,quicũq; aduena fuerit in Iſraël,ſi alienatus fuerit
a me,&c. id eſt,omnis homo quicunq; tandem fuerit. Nunc
verò & illud oſtendamus(iuxta quod in annotationibus præ-
cipuis promiſimus)quomodo poſſit hæc ſentẽtia Hebraicæ
lectionis,etiam in vulgata noſtra inueniri.Satis autem facilè
H poterit,ſi cõſueta diſtinctione mutata,ita diſtinguamus.Nun
quid Sion dicet homo,& homo natus eſt in ea,&c. Debebit
autẽ nunquid capi pro nónne,& verbo dicet per intellectum
ſubiici debebit conueniens ſuppoſitum:hoc modo , Nónne
dicet vnuſquiſque ipſi Sion,homo & homo natus eſt in ea?
vt intelligatur reſponſio.Certè dicet vnuſquiſque ipſi Sion:
hoc eſt, dicetur ad Sion, ab iis qui eius fœcunditatem conſi-
derant,quod homo & homo in ea natus eſt,quòd hic & ille,
vel quòd omnis qui naſcitur ſecundũ ſpiritum,in ea naſci de-
bet,iuxta ſenſum prius datum. Verſu ſexto,Dominus narra-

bit in ſcripturis populorum & principũ horum qui fuerunt E
in ea. Longè ſecus habet lectio Hebræa. Beatus quidem Hieronymus ſic vertit, Dominus numerauit ſcribens populos, ipſe natus eſt in ea. Et Felix, Dominus numerabit, cum ſcribet populos, hic natus eſt ibi. Quod à diuerſis diuerſimodè exponitur. Poteſt enim intelligi de ſcriptura quæ eſt in libro vitæ, & de numeratione qua ſuos electos Deus numerat, ſicut paſtor ſuas numerat oues. Dominus enim numerat populos aſcribendo: qui ſcribendo eos in libro vitæ, & ad vitam prædeſtinando, certum habet eorum numerum, non aliter quàm ex ſcriptura libri in quo ſingulos habet de- F
ſcriptos ſuos diſcipulos præceptor, nouit ſuorum diſcipulorum numerum. Cognouit enim dominus (iuxta verbũ Apoſtoli) qui ſunt eius. Et ipſe bonus paſtor, iuxta ſuum ipſius teſtimonium oues ſuas cognoſcit, ſicque deſcriptas & numeratas habet, vt eas vocet nominatim, & illæ ſequantur vocatæ. De hac autem ſcriptura & alibi in Euangelio loquitur Saluator, dicens ſuis diſcipulis: Gaudete & exultate, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis. Atque ad hunc ſenſum exponi ſatis commodè poſſet etiam noſtra vulgata lectio, ſi tantùm narrare accipiamus pro recenſere vel recitare atque G
numerare: Scripturas autem intelligamus, non ſacra biblia aut ſanctas alias ſcripturas quibus inſtruimur, ſed inſcriptiones ſiue deſcriptiones, quibus Deus ſuos electos deſcribit ſiue inſcribit in libro vitæ. Deus enim recenſebit & numerabit ſuos electos, in inſcriptionibus populorum. Scribendo enim eos in libro vitæ nominatim, ſic eos numerabit, narrabit vel recenſebit. Inſcriptio verò principum qui ſunt in ea, illorum eſt in libro vitæ inſcriptio, qui bene præſunt in Eccleſia. Vt enim duplici honore dignos dicit Apoſtolus presbyteros, qui bene præſunt Eccleſiæ, quiq; præſunt in ſollicitudine, ita non eſt dubiũ, quin ſpeciali modo à Deo nume- H
rentur & deſcribantur in libro vitæ & remunerationis, vt ſuo tempore tanto copioſiorem accipiãt mercedis expectatæ retributionem, quanto prius maioris ſollicitudinis labore fuerunt afflicti. In Hebræo tamen nulla fit mentio principum. Nam loco huius, Et principum horum qui fuerunt in ea, repetitur hemiſtichium illud quod verſu quarto explicauimus, videlicet, Hic natus eſt ibi. Hoc enim tanquam inſigne aliquid, & diligentiſſimè notandum iam denuo in

Margin notes: 1. Corin. 2 (beside "rum numerum. Cognouit enim dominus"); Ioan. 10 (beside "ſtoli) qui ſunt eius"); Lucæ 10 (beside "Saluator, dicens ſuis diſcipulis"); 1. Tim. 5 (beside "Eccleſia. Vt enim duplici honore").

Hebr

Hebræo repetitur, quod hîc quoque ſicut illic de Chriſto conuenientiſſimè intelligitur, neque minus commodè hic ponitur,neque ob aliam cauſam, quàm ſuprà dixerimus poni:videlicet ad deſignandum per quem hæc fieret electorum numeratio atque deſcriptio in libro vitæ, & quis tantæ ſit ſalutis cauſa,aut boni tanti origo. Inde enim totum hoc nobis procedit,quod nos Deus numerat vt ſuas oues, quòd nos pater in libro vitæ deſcribit, quòd nos prædeſtinauit ad ſalutem æternam:hæc(inquam)omnia inde nobis ſunt, quoniam hic noſter Chriſtus natus eſt ibi,quia verbum caro factum eſt, quia Deus homo fieri dignatus eſt,per quem accipiunt poteſtatem filios Dei fieri omnes qui credunt in nomine ipſius.Plures loci præſentis expoſitiones non ponimus, ne nimia multitudine res alioqui per ſe ſatis inuolutas, maioribus implicemus difficultatibus. Verſu vltimo, Sicut lætantium omnium eſt in te. Et hic verſus ab Hebræo diſcrepat,imò ipſi ex Hebræo interpretes admodum variè eundem transferunt. Hieronymus ſic vertit, Et cantabunt quaſi in choris, omnes fortes mei in te. Qua lectione ſignificatur, fideles omnes in Eccleſia magno exultare gaudio, quemadmodum ſolent qui in choris cantant, item & gratias magnas in congregationibus ſanctorum Deo agere, per quem tanta ſe bona ſempiterna cognoſcunt ſuſcepiſſe. Felix multiplicem ponit verſionem:Et cantores(inquit)ſicut choraules,omnes contemplationes meæ in te:vel aliter,Et cantores ſicut ducentes chorū,omnes fontes mei in te. Nam vocabulū Hebraicum quod hic ponitur,dicūt ſignificare ſcaturigines, aut etiam interdum modulationes è pectoris alacritate velut ſcaturientes. Quidam etiam cogitationes aut contemplationes aut aſpectus.Illud tamē quod ſuprà adduximus ex Hieronymo,Omnes fortes mei in te,videtur eſſe deprauatum, ac pro fortibus debere legi fontes:quomodo econtrario in pſalmo XLI. annotauimus deprauatam eſſe lectionem communem qua legimus, Ad Deum fontem viuum, cum legendū potius videatur tam ex Græco quàm ex Hebræo,forte, viuum. Poteſt autem vltimum illud huius pſalmi, Omnes fontes mei in te, accipi, vel vt vox ipſius Pſalmiſtæ tali iucunda concluſione pſalmum finientis, vt dicat omnes ſcaturigines cordis ſui, omnes affectiones & contemplationes atque laudationes quæ in modum fontis ſcatent de corde, velle ſe in Deum

Ioan.1

regerere, tam humano generi beneficum, illúmque ſemper E
velle aſpicere ac contemplari, atq; in illum velle ſemper toto
conatu animi tendere. Vel ad hũc accipiatur ſenſum, Omnis
boni origo mihi eſt à te, tu es omnis puteus bonitatis & gra
Hiere. 17 tiæ meæ, in te eſt fons vitæ (quomodo alibi dicitur Deus eſſe
vena aquarum viuentium) & quicquid ad me boni venit, à
te mihi venit, tu es mihi fons omnis boni, neq; niſi à te vllum
Iacobi 1 mihi bonum ſcaturire poteſt. Omne enim datum optimũ, &
omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à patre lu
minum. Poteſt etiam accipi, vt vox domini ad eccleſiam, vt
ipſe concludens, polliceatur fontes ſuos omnes ſe poſiturum F
in eccleſia, id eſt omnem abundantiam ſpiritualium bono-
Eſaiæ 12 rum liberaliter largitérq; effuſurum, vt (iuxta propheticũ il-
lud) haurire poſſint aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris.

IN PSALMVM LXXXVII.

VERSV ſecundo, Inclina aurem tuam ad precem meam.
Hieronymus pro prece vertit laudationem. Qui enim
in oratione Deum inuocat, ſimul & illius ſolet laudes propo
nere quem orat. Felix vertit clamorem. Alij, cãticum putant
ſignificari. Verſu tertio, Et vita mea inferno appropinqua- G
uit. Hieronymus, Vita mea ad infernũ deſcẽdit. Verti poteſt,
Anima mea ſepulchrũ contigit, eſtque horum eadem ſenten
tia. Verſu quarto, Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio. In
Hebræo eſt, ſicut homo non fortis, vel non potens, non vali-
dus. Vnde Hieronymus vertit, quaſi homo inualidus. Et Fe-
lix, Sicut vir cui nõ eſt fortitudo. Verſu quinto, Sicut vulne-
rati dormientes in ſepulchris. In Hebræo eſt, Sicut interfecti
vel occiſi. In altera autem parte, Et ipſi de manu tua repulſi
ſunt. Loco verbi repulſi ſunt, in Hebræo ponitur paſſiuũ ver-
bi gzar, ſecũdum cuius multiplicẽ ſignificationẽ variè præ- H
ſens locus transferri poteſt. Significat enim verbum iſtud ali-
quãdo excidit vel abſcidit. Secundum quam ſignificationem
beatus Hieronymus vertit, Et ipſi à manu tua abſciſſi ſunt, id
eſt, abiecti & deſpecti, factíque abominabiles: in quẽ ſenſum
nos etiam in Elucidatione vulgatã lectionẽ ſumus interpre-
tati. Significat etiam verbum prædictũ interdum, per ſenten-
tiam aliquid definire vel ſtatuere & diſponere. Iuxta quã ſi-
gnificationem Felix dicit verti hîc poſſe, & ipſi de manu tua
ſententiati ſunt: id eſt definitiuam (vt loqui ſolemus) ſenten-

tiam

riam acceperunt de manu tua. In præcipua tamen verſione,
hoc ipſum ponit quod Hieronymũ diximus reddidiſſe. Para.
Chalda. ſic habet, Et ipſi à facie diuinitatis tuę ſeparati ſunt.
Verſu ſexto, Poſuerunt me in lacu inferiori. In Hebræo ha
betur per ſecundã perſonam, Poſuiſti me, & cætera, vt diriga-
tur ſermo ad Deum, quomodo in ſequentibus, Elongaſti à
me, & cætera. Deo enim aſcribit omnem quam patitur affli-
ctionem, quod tanquam ab illo cuncta ſuſcipiat de manu do
mini. Loco illius autem quod habet noſtra lectio, In vmbra
mortis, In Hebræo eſt, in profunditatibus. Verſu octauo &
nono, Longè feciſti notos meos à me, poſuerũt me abomina
tionem ſibi: Traditus ſum, & nó egrediebar. Ita vertit ex He-
bræo Beatus Hieronymus, Longè feciſti notos meos à me,
poſuiſti me abominationé ipſis, clauſum & non prodeuntem.
Quo ſignificari videtur, tanta illum qui loquitur confuſione
repletum eſſe, vt clauſus domi, non auſus fuerit prodire in pu
blicum. Felix aliter vertit, Poſuiſti me abominationem ipſis,
in carcere incluſus ſum, & non egrediar. Qua lectione ſigni-
ficat is qui loquitur, non videre ſe tantorũ malorum exitum.
Verſu vndecimo, Aut medici ſuſcitabũt & confitebũtur ti-
bi. Hæc pars diuerſimodè transfertur. Dictio enim rephaim
hoc loco poſita, deſcendẽs à verbo raphaa (quod ſignificat ſa
nauit vel medicauit) quandoq; ſignificat medicos, quandoq;
gigantes, quãdoq; mortuos. Primũ ſequuta eſt noſtra tranſla
tio: ſecundũ, Hieronymus ex Hebræo ſic vertens, Aut gigan-
tes reſurgent, & confitebũtur tibi. Tertiũ in ſua verſione præ
cipua ſequitur Felix, ſic reddens, An mortui ſurgẽt, &c. Chal.
tranſlatio magis videtur fauere verſioni Felicis, quæ mortuos
vertit. Sic enim habet, Fortaſſis corpora quæ conſumpta ſunt
in puluere, reſurgent, & confitebuntur tibi. Verſu decimo-
quarto, Pauper ſum ego, & in laboribus à iuuentute mea. Bea-
tus Hiero. ſecundũ ſententiam noſtrę lectionis vertit, Pauper
ego & ærumnoſus ab adoleſcentia mea. Felix verò longè ali
ter, Pauper ſum ego & expirans prę excuſſione, vel ſic, Periẽs
& penè mortuus à ſtupefactione: hoc eſt, ita horrendis malis
concutior & affligor, vt videar morti proximus & pene expi-
rare præ cócuſſione & ſtupefactione nimia. Illud quoq; quod
ſequitur, Exaltatus autẽ humiliatus ſum & cóturbatus, aliter
vertunt ex Hebræo interpretes: Hieronymus quidẽ ad hunc
modum, Portaui furoré tuum, & cóturbatus ſum. Felix, Tuli

terrores tuos, dubitabo, ſcilicet ne fortè deficiam, vel affixus, E
ſupple eſt, timor tui ſuper me. Verſu vltimo, Et notos meos à miſeria. Hieronymus, Notos meos abſtuliſti. Et ſecundum eandem ſententiam vertit Felix, Notos meos obſcurans, id eſt, occultans & abſcondens à me, vel quodammodo cõfuſos faciens & ignobiles præ mea nimia miſeria. Eſt enim hominibus quædam confuſio & opprobrium, cum quis ex eorum amicis & notis vehementer magna afficitur ignominia.

DE TITVLO PSALMI PRÆCEDENTIS.

F

HVIVS Pſalmi eſt ſpecialis titulus, iuxta vulgatã lectionem ſic habens, Canticum Pſalmi, filiis Core, in finem pro Mahéleth ad reſpõdendum, intellectus Eman Iſraëlitæ. De mahéleth dicunt aliqui quod ſit genus inſtumẽti muſici, in quo pſalmus iſte lugubris debebat decantari. Alij verò in linguam Latinã id vertẽtes, dicunt, Pro infirmitate, vel, Super afflictione. Quod quam ob cauſam Pſalmo præmittatur, nullam omnino habet difficultatem. Totus enim Pſalmus afflictionem clamat atque deſolationis miſeriã. Ad reſpondendũ G
verò ideo videri poteſt adiectũ, quoniam clamãs poſtulat ſibi diuinæ exauditionis præberi reſponſum. Quod autẽ primo filij Core præmittũtur caſu datiuo, ac poſteriori loco Eman ponitur caſu genitiuo, iuxta ſententiam quorundam ad hoc ponitur iſta diſtinctio, vt filij Core tanquam cantores aſſignentur, ad quorum ordinẽ ſpectabat huius Pſalmi decantatio: ipſe verò Eman tanquam Pſalmi auctor. Eſt autem Eman
1.Paral.6 iſte, de quo ſacra libri Paralipomenon tradit hiſtoria, quòd
3.Reg.4 præcipuus cantorum princeps à Dauid fuerit conſtitutus vna cum fratre ſuo Aſaph ſtante à dextris ipſius. Volens quoque ſcriptura ſacra libri Regum, Salomonis magnificare ſapientiam ad omnem laudem, hoc illi aſcribit, quòd ſapiẽtior erat cunctis hominibus, ſapientior etiã Ethan, Ezrahita, & Eman, & Chalcol, & Darda, filiis Maol. Vnde patet Eman cum aliis illis tribus fuiſſe ſumma præditos ſapientia, cũ vt inſigniſſimè ſapiẽtes nominatim iſti recenſeãtur præ omnibus. Vnde argumentantur quidam, veriſimile eſſe quòd ſecũdum hanc ſuam ſapientiã pſalmos aliquot cõpoſuerint, maximè hi quibus alicuius illorum nomẽ inueniatur prænotatum. Alij verò nonniſi cantoris officium illis tribuunt, quantumuis in titulo eorum

eorum præmittantur nomina:& ſi plures videantur præmitti (quemadmodum hîc primo loco filij Core, deinde Eman) diſtinctionẽ ponunt, ſecundum quòd huic vt præcipuò cantorum principi, illis verò vt ſubditis cantoribus, idem carmẽ aſcribitur. Soli autẽ Dauidi ſeruant auctoris honorẽ, etiamſi ipſius non fuerit nomen prænotatum. Quorum quid verius ſit iudicare, ad noſtrum haudquaquam ſpectat officium. Ex Hebræo autem hunc titulum ita vertit Felix, Canticũ Pſalmi filiorum Core, vincenti ſuper infirmitatem, vel propter afflictionem ad humiliandum eruditiuum, Eman Eſrahitæ. Cuius facilè patet ex dictis intelligentia. Hieronymus autem loco illius, pro Maheleth ad reſpondendum, vertit, per chorum ad præcinendum: quoniam videlicet per cantorum chorum hic eſſet Pſalmus concinendus.

IN PSALMVM LXXXVIII.

VERSV tertio, Quia dixiſti, in æternum miſericordia ædificabitur in cælis, pręparabitur veritas tua in eis. In Hebræo habetur per primã perſonã, Quia dixi, pro, dixiſti. Quod autẽ ſequitur, variè trãsferũt interpretes. Hieronym⁹ legit, Quia dixi, ſempiterna miſericordia ædificabitur, cælos fundabis, & veritas tua in eis. Atq; ita eſt ſenſus, Ego apud memetipſum ita cogitaui, in æternũ miſericordia ædificabitur: id eſt præparabitur, vel in æternum ſtabilietur, tu creabis cælos, & erit in eis corã te veritas tua. Quod etiã de cælis ſpiritualibus, de ſanctis Apoſtolis poſſet commodè intelligi: in quibus Deus ſuã veritatem poſuit toti orbi terrarũ prædicandam. Alij verò ita vertũt, Quoniã dixi, mundus miſericordia ædificabitur, cælos fundabis, & veritas tua in eis. Qua lectione ſignificatur, mundum (qui olim perditus fuerat per primi parentis præuaricationẽ) Dei miſericordia in temporis plenitudine reſtaurandũ: quomodo beatus Paulus ait, Dixit per Chriſtũ eſſe inſtaurata quæ in cælo & in terra. Quod autem ſequitur, Cælos fundabis, & cætera: eodem modo quo ſuprà, exponitur. Verſu octauo, Deus qui glorificatur in concilio ſanctorum tuorum. Dictio Hebraica hic poſita ſod, ſolet ſignificare ſecretum ſiue arcanum, iuxta quam ſignificationem Hieronymus tranſtulit, Deus inclytus in arcano ſanctorum nimio. Item Felix, Deus robuſtus in arcano ſanctorum valdè, vel terribilis in ſecreto ſanctorum: hoc eſt, Deus

fortiſ

fortis& ſtrenuus in occulto concilio ſuo, quod de ſanctis & E
electis ab æterno diſpoſuit, quoniá nemo eum poterit impe
dire, quin id quod de iis ab æterno præordinauit, ſuo tépore
perficiat. Et in hoc ipſo ſecreto concilio & arcano, quod de
ſanctis Deus diſpoſuit, maximè ipſe glorificatur. Et ad hunc
modũ etiam exponi poſſet commodiſſimè lectio noſtra vul-
gata, ſi conſiliũ legamus per ſ. Quia verò in cócilio ſecretum
tractatur & cócluditur, putant quidam, dictionem Hebræam
ſupra poſitam rectè etiam pro ipſo conſilio vſurpari, atque
ita vertunt, In conſilio ſanctorum. Iuxta quam ſententiá nos
in Elucidatione præſentem locum enarrauimus. Verſu vn- F
decimo, Tu humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum. In He-
bræo idem hîc vocabulum habetur Raab, de quo diximus in
principalibus annotationibus Pſalmi octogeſimiſexti circa
verſum illum, Memor ero Raab & Babylonis. Propter quod,
exiſtimant quidam & hîc Aegyptum ſignificari, putántque
transferendum, Tu humiliaſti ſicut vulneratum Aegyptum.
Poteſt autem intelligi, vel de Pharaone Aegyptiorum capi-
te cum ſuo populo, vel de lucifero cum ſua cohorte apoſtati-
corum ſpirituum. Verſu trigeſimotertio, Neque nocebo G
in veritate mea. Hieronymus, Nec mentiar in veritate mea.
In eundem ſenſum Felix, Neque falſam reddam vel falſifica-
bo veritatem meam. Verſu trigeſimoquinto, Semel iura-
ui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar. Pro in ſancto, Felix ver-
tit, in ſanctitate: atque ita nos expoſuimus. Chald. verò Para-
phraſis habet, In nomine ſancto meo, quod commodè etiam
poteſt in communi lectione intelligi. Illud autem, ſi Dauid
mentiar, ſecundum defectum abſque perfectione ponitur, ad
Pſal. 44 exprimendam vehemétiam: quomodo in alio Pſalmo, Si in-
troibunt in requié meam. Intelligitur autem vehementiſſi-
ma abnegatio, Nequaquam métiar Dauidi, nequaquam in- H
troibũt in requiẽ meam. Verſu trigeſimoſexto, Et ſicut lu-
na perfecta in æternũ. In Elucidatione thronũ regium Chri-
ſti domini cõparauimus lunæ in æternum in eadem perſtanti
plenitudine, cuiuſmodi nequaquam eſt luna ſecundum eum
ſtatũ in quo nũc eſt miræ ſubiecta mutabilitati: ſed talis erit,
cũ poſt iudicium curſu miniſterij terminato, in ſua plenitudi-
ne perpetuò (iuxta ſanctorum patrum traditionem) creditur
perduratura. Atque hæc quidem commodior videtur noſtræ
lectionis vulgatæ intelligentia. Ex Hebræo tamen poteſt
accipi

accipi etiã litera ex cõparatione ad mutabilitatẽ lunæ in eo
ſtatu in quo nunc cernitur. Sic autẽ ex Hebræo vertit Hiero-
nymus, Sicut luna ſtabilietur in ſempiternũ: ſic etiã & Felix,
vel dirigetur. Iuxta quã verſionẽ ſenſus iſte erit, Sicut luna,
quãuis nũc obſcura appareat, nũc pro parte dimidia, nũc to-
ta illuminata, ſemp̃ tamẽ ſtabilitur & cõſeruatur in ſua mu-
tabilitate, & nequaquã deficit: ita etiã thronus tuus, ſedes tua
in qua ſedes, nẽpe ſancta Eccleſia, quãuis varietate multa nũc
penitus videatur claritate luminis carẽs, ac veluti fidei virtu- Hier.29
tiſq; fulgore priuata, nũc candida & refulgẽs velut in pleni-
lunio, nũc ſubobſcura ſatis, tamẽ candida, nũc quaſi penitus
obſcurata, nimiis errorũ & pſequutionũ nubibus obuoluta,
iuxta varios ſtatus in Eccleſia: ſemper tamen ipſa à Deo diri-
getur & ſtabilietur, vt imperpetuũ penitus nõ deficiat. Ver-
ſu eodẽ, Et teſtis in cælo fidelis. Id aliqui legũt & exponũt di
uiſim à præcedẽtibus, ad hũc ſenſum, Et horũ omniũ prædi-
ctorum Deus eſt in cælo fidelis teſtis, quomodo nos in Eluci-
datione expoſuimus. Vt enim Deus idem ipſe iudex & teſtis
apud Prophetã aliũ dicitur, ita hic idẽ ipſe qui promittit, ſe Hier.29
fidelẽ teſtẽ afferit. Alij verò cõtinuè legũt, cũ eo quod præce
dit de luna ad hũc ſenſum, Thronus tuus dirigetur vel ſtabi-
lietur vt luna, quæ in cælis eſt teſtis fidelis, vel certus iudex
tẽporũ: quoniã videlicet ſecundũ eam, anni diſtinctiones ſup
putãtur. Cui ſententiæ fauet Paraph. Chald. ſic habẽs, Sicut
luna firmata ad ſignũ æternum, & teſtimoniũ in cælo fidele.
Verſu trigeſimoſeptimo, Diſtuliſti Chriſtũ tuum. Ex Hebræo
Hieronymus, Iratus es aduerſus Chriſtũ tuũ: hoc eſt, nec pro
pter Chriſtũ tuum feciſti miſericordiã: videris iam aduerſus
illũ iratus, dum quondam illi promiſſa nunc videris in totum
neglexiſſe. Idẽ ſibi vult diſtuliſti: id eſt, elongaſti à te, & quaſi
abieciſti, nõ aſpicis ad ea quæ olim promiſiſti. Plerunq; enim
quòd promiſſa non ſeruamus illi cui promiſimus, ex ira eſt
qua erga illũ concitamur. Facit enim nos ira bonarũ promiſ-
ſionũ immemores. Itaq; manifeſtũ eſt, de Deo humano mo-
re fieri ſermonem. Verſu trigeſimooctauo, Prophanaſti in
terra ſanctuariũ eius. Ex Hebræo quidam vertunt Diadema
pro ſanctuario, vt Hieronymus & Felix: quod intelligendum
videtur de gloria & corona regni. Alij verò ſanctuariũ tranſ-
ferunt, vel ſanctificationẽ. Verſu quadrageſimoquarto, Mi-
noraſti dies tẽporis eius. Hieronymus, Abbreuiaſti dies ado-

leſcen

leſcentiæ eius, item vertit & Felix: hoc eſt, florem ſtatus fœ- E
licioris citò tranſire feciſti. Quod ſi ad totum populum refe-
ratur, ſignificat ſtatum fœlicitatis illius in quo ſub Dauid in
principio huius ſuprà deſcriptæ electionis fuerat populus,
non diu duraſſe,& citò nimium trãſiiſſe: item in Eccleſia, de-
corem illum qui erat in primordio, cum eſſent adhuc in ea
primitiæ ſpiritus,non diu perſtitiſſe,ſed nimium citò trãſiſſe.
Si verò ad ſingulos quoſlibet referatur intelligentia,ſignifica
bitur præ nimia miſeria ante tempus conſeneſcentia,quæ ſo-
let multum miſeris aduenire:quomodo de ſeipſo in libro de
conſolatu Philoſophico canit,in multa afflictione agẽs Boë- F
tius ille his verbis, Intempeſtiui funduntur vertice cani.
Verſu penultimo, Exprobrauerunt commutationem Chri-
ſti tui. Pro commutatione in Hebraico habetur dictio ſigni-
ficans veſtigia vel plantas. Quod aliqui exponunt de mora
Chriſti, quaſi exprobrãtibus inimicis,quòd tardet Chriſtus,
& moram faciat à ſaluãdo ſuum populum,neque tempeſtiuè
occurrat, cum ſuos deſtitutos auxilio permittit in manibus
hoſtium. Iuxta quam ſententiam quidam ſic vertit: Oppro-
bria quibus affecerunt Chriſtum tuum,propterea quòd mo
ram faciat. Eandem ſententiam exprimit Chaldaica Para- G
phraſis quæ ſic habet, Exprobrauerunt tarditatem veſtigio-
rum pedum Meſſiæ tui. Alij intelligunt, exprobrari veſtigia
Chriſti, quando ab infidelibus irridentur fideles ſuper imi-
tatione Chriſti: dum ob hoc quòd eius inſequantur veſtigia
quaſi ſtulti reputantur. Alij per veſtigia ſiue plantas Chriſti
accipiunt ſanctos eius infirmos & humiles,quibus exprobrãt
increduli. Verum iuxta hunc ſenſum,melius conueniret ve-
ſtigiis,caſu datiuo,quàm veſtigia. Alij tempus vltimum intel-
ligunt aduentus Chriſti,de quo infideles obiiciunt & ſubſan-
nant fideles,quòd in eo videntur derelicti. H

IN PSALMVM LXXXIX.

VERSV tertio, Ne auertas hominem in humilitatem: & dixiſti, cõuertimini filij hominum. Secus legitur in Hebræo. Sic enim vertit Hieronymus, Conuertens hominẽ vſq; ad contritionẽ,& dicens, conuertimini filij Adam, hoc eſt, qui hominem reuerti facis, reducíſque illuc vnde exiit, id eſt, ad terram vnde ſumptus eſt, & ad puluerem de quo formatus eſt

A eſt,nec ceſſas,donec eum morte conſumpſeris, & dixiſti,con-
uertimini,id eſt reuertimini filij Adam:ſcilicet, ad puluerem
de quo ſuſcitati eſtis. Quam ſententiam ſatis dilucidè expri-
mit Paraph.Chal.ſic habens,Conuertens hominem de pec-
cato ipſius vſque ad mortem, & dicens reuertimini filij ho-
minis. Verſu quarto,Quæ pro nihilo habentur eorum an-
ni erunt.Hieronymus,Percutiente te eos,vt ſomnium erunt:
hoc eſt,Cum tu eos morte percuſſeris,erunt quaſi ſomnium
quod aufugit ab expergefacto, & euaneſcent quaſi fumus
qui reſoluitur in aërem.Felix,Rapuiſti eos vt impetus aqua-
B rum, ſomnus ſunt.hoc eſt,cum ſubitò in eos irruis tua indi-
gnatione,ad modum impetus aquarũ,euaneſcent quaſi ſom
nus, nec permanebunt ante faciem tuam, quemamodum
ſomniũ hominis dormientis.Chald.Paraph.hoc loco ſic ha
bet,Et ſi nõ conuertãtur,induces in eos mortẽ, tanquam dor
mientes erũt. Verſu octauo, Seculũ noſtrum illuminatione
vultus tui.Pro ſeculo noſtro, ex Hebræo Hieronymus vertit,
negligẽtias noſtras.Felix,occultata noſtra,vel,iuuentutẽ no-
ſtrã:quod exponit, peccata iuuentis noſtræ:id eſt ætatis præ-
teritæ,pro quibus alibi orat dicẽs,Delicta iuuentutis meæ & Pſal.24
C ignorantias meas ne memineris.Iuxta quam ſententiam legit
Chald.Parap.iniquitates iuuentutis noſtræ. Verſu nono,&
decimo,In ira tua defecimus:Anni noſtri ſicut aranea medi-
tabuntur. In Hebræo nulla fit araneæ mẽtio, ſed ita legitur
interprete Hieronymo,In furore tuo cõſumpſimus annos no
ſtros, quaſi ſermonẽ loquens : quod ſic intelligendũ videtur,
Nos annos noſtros conſumpſimus, ſicut loquens conſumit
ſermonẽ.Cum enim ſermonẽ loquens protulerit,iam pror-
ſus nihil illi de hoc quod protulit remanſit, & volat (iuxta
Poëtam) irreuocabile verbum. Ita poſtquam vitæ tempus
D trãlegimus,nihil iam totius illius durationis ſupereſt, neque
expectatur eius reditus,trãſitque penitus irreuocabile. Ae-
què enim eſt impoſſibile,elapſa priſtina vitæ tempora redu-
cere,atque ſermonẽ ſemel ab ore egreſſum reuocare.In ean
dem ſententiã vertit Felix, niſi quod participium illud nouiſ
ſimũ loquens non adiicit, vt nec in Hebræo habetur:quod à
Hieronymo,ad ſententiã clariorem, creditur eſſe adiectum.
Sic autem ille vertit, Conſumpſimus annos noſtros, ſicut
loquutionem. Verti etiam poteſt, ſicut cogitationem.
Nam vtrunque dictio hegeh ſignificat,loquutionem videli-

cet

cet & meditationẽ.Chald.Paraphr.pro vna hac dictione ver- E
tit,tanquã vapor oris noſtri in hyeme,qui videlicet mox den
ſatur,reſoluitúrque,& congelatur circa faciem. Verſu deci-
mo,Si autem in potentibus octoginta anni. Variè id ex He-
bræo trãsfertur:Hieronymus vertit,Si autẽ multum,octogin
ta anni : quod eſt acſi dicamus, vt ſummũ vel maximum dies
vitæ noſtræ ſunt anni octoginta. Ita dicit Felix verti poſſe,Si
ad plus octoginta anni. Aliter vertitur , in validiſſimis vel in
potẽtatibus,ſiue(vt Felix efficto ait vocabulo)in robuſticita-
tibus : hoc eſt,ſi admodum valuerimus & robuſti fuerimus.
Verſu eodẽ,Et amplius eorũ labor & dolor.Quod in He- F
bræo ponitur loco huius amplius eorũ , videlicet rabhebbã,
Hieronymus iuxta noſtrã ſententiã vertit, quod amplius eo-
rum:id eſt,quod ſupereſt.Felix vertit,Superbia eorum:quod
tamen videtur ſecundũ priorem ſententiam exponendũ pro
eo quod ſupergreditur aut ſuperexcedit terminum illum,
aut quod ſupereſt vitę vltra terminum præpoſitum.Sic & in-
telligi poteſt quod vertunt quidam,excellentia eorũ vel ex-
cedẽtia eorum,pro duratione illa quæ vltra hunc terminum
protenditur.Secundum quam etiam intelligentiam expont G
Chald.Paraph.quę legit,multiplicationem eorum.Quidam
tem eſt annorũ multiplicatio, niſi reſiduum vitæ quod poſt
annos illos definitos ducitur ? Quidam tamen intelligunt &
exponunt,pręcipuũ eorum,quod referri poteſt vel ad nume-
rum,vel ad fortitudinis præcellentiã. Sunt enim qui accipiũt
ſecundum numerum, vt ſit ſenſus:Bona & potiſſima pars ho
rum annorũ vitæ humanæ tranſiguntur in labore & dolore.
Quam ſentẽtiam in annotationibus principalibus diximus
Romanum Pſalterium continere,in quo ſic legitur, Et plu-
rimum eorum,labor & dolor. Alij vero reſpiciunt non nu-
merum, ſed fortitudinem, & exponũt potiorem melioremq;
que humanæ vitæ partem , intelligentes adoleſcentiam vel
iuuentutem,quæ plurimo labore & dolore affligitur, maxi-
me in iis qui ſecundum ſpiritum viuere ſatagunt , propter
carnis vigorem & ſenſualis affectus nimiam feritatem , quæ
ætate illa adhuc indomita & ferociens , tanquam laſciuiens
vitula , plurimum negotij faceſſit ſpiritui meliora molienti.
Verſu duodecimo , Quoniam ſuperuenit manſuetudo,
& corripiemur. Hieronymus , Quoniam tranſimus citò , &
auolauimus. Felix in eandem ferè ſententiam , Quoniam
decli

declinauit celeriter(ſupple tēpus vitæ noſtræ) & volauimus. Chalda.Paraphr.Quoniam tranſeunt velociter(anni noſtri) & volant in puluerem. Verſu decimotertio,Quis nouit poteſtatem iræ tuæ,& præ timore tuo iram tuam dinumerare? Aliter exHebrȩo Hieronymus.Quis nouit vim iræ tuæ,& ſecundum timorem tuum indignationem tuam?Quod ita poteſt intelligi:Quis nouit indignationem tuam, ſecundum timorem quo tu ob eam timēdus es?hoc eſt, Quis ita cognoſcit indignationem tuam,vt te ſic timeat, quomodo dignum eſt tam terribilem metuere dominū? Vel ſic,Quis nouit indignationem tuam,quæ eſt ſecundum timorem tuum?Quod aliqui ita exponunt, Quia ſecundum timorem malæ cōſcientiæ procedit indignatio eius.Nam & in aduentu iudicis, qui maximè erunt peccatis prȩ omnibus fœdati,maximus quoq; illos inuadet horror, quādo omnia in luce clareſcent ex teſtimonio denudatæ conſciētiæ. Illos autē quibus nullius erit peccati cōſcientia, nullus etiam timor premet indignationis Dei: & ita per omnia indignatio Dei ſecundum timorem ipſius tum erit,quod nunc homines animales atque carnales nequeunt intelligere. Poteſt etiam exponi de timore ſancto & bono in præſenti vita,& de indignatione Dei, quȩ videtur in afflictione præſenti,id eſt,in correptione & afflictione huius vitæ. Nam vt quiſq; magis habet timorem Dei,ita magis videtur erga eū indignatio Dei, quantū ad diſciplinam præ-
ſentis temporis.Qui enim piè volunt viuere in Chriſto,per- 2.Timó.3.
ſecutionem patiuntur.Et qui extra diſciplinam ſunt(vt idem Hebr.11.
ait)adulteri & nō filij ſunt.Quin & ipſe Dei filius in quo fuit maximus timor(id eſt reuerentia patris)maximā ſenſit erga ſe patris indignationē, ab eo traditus in mortem probroſiſſi-
mam.Deniq; quantū ad afflictionem exteriorem,quæ eſt ex Galat.5.
conſideratione & formidine indignationis iudicij Dei, con- Iob 9.
ſtat,magis timoratos ab hac conſideratione affligi:dum cōtinuò diem illum vltimum ante oculos habētes,ſtudent carnem ſuam crucifigere cū vitiis & concupiſcentiis,verētur ſollicitiſſimè omnia opera ſua, & cuſtodiunt vias ſuas ne offendant, quod indubiè multi eſt laboris.Habet etiam hoc loco dignam ſentētiam Chald.Paraphraſis,ſed quȩ neq; in communi lectione Latina, neque etiam in Hebræa inuenitur.Sic autem habet,Quis eſt ille qui ſciat conuertere fortitudinem iræ tuæ Deus?tantū iuſti qui timēt te,ſedant furorem tuum.

cet & meditationē.Chald.Paraphr.pro vna hac dictione ver- E
tit,tanquā vapor oris noſtri in hyeme,qui videlicet mox den
ſatur,reſoluitúrque,& congelatur circa faciem. Verſu deci-
mo,Si autem in potentibus octoginta anni. Variè id ex He-
bræo trāsfertur:Hieronymus vertit,Si autē multum,octogin
ta anni : quod eſt acſi dicamus, vt ſummū vel maximum dies
vitæ noſtræ ſunt anni octoginta. Ita dicit Felix verti poſſe,Si
ad plus octoginta anni. Aliter vertitur , in validiſſimis vel in
potētatibus,ſiue(vt Felix efficto ait vocabulo)in robuſticita-
tibus : hoc eſt,ſi admodum valuerimus & robuſti fuerimus.

Verſu eodē,Et amplius eorū labor & dolor.Quod in He- F
bræo ponitur loco huius amplius eorū , videlicet rabhebbā,
Hieronymus iuxta noſtrā ſententiā vertit, quod amplius eo-
rum:id eſt,quod ſupereſt.Felix vertit,Superbia eorum:quod
tamen videtur ſecundū priorem ſententiam exponendū pro
eo quod ſupergreditur aut ſuperexcedit terminum illum,
aut quod ſupereſt vitę vltra terminum præpoſitum.Sic & in-
telligi poteſt quod vertunt quidam,excellentia eorū vel ex-
cedētia eorum,pro duratione illa quæ vltra hunc terminum
protenditur.Secundum quam etiam intelligentiam exponit G
Chald.Paraph.quę legit,multiplicationem eorum.Quid au-
tem eſt annorū multiplicatio, niſi reſiduum vitæ quod poſt
annos illos definitos ducitur ? Quidam tamen intelligunt &
exponunt,pręcipuū eorum,quod referri poteſt vel ad nume-
rum,vel ad fortitudinis præcellentiā. Sunt enim qui accipiūt
ſecundum numerum, vt ſit ſenſus:Bona & potiſſima pars ho
rum annorū vitæ humanæ tranſiguntur in labore & dolore.
Quam ſentētiam in annotationibus principalibus diximus
Romanum Pſalterium continere,in quo ſic legitur, Et plu-
rimum eorum,labor & dolor. Alij vero reſpiciunt non nu-
merum, ſed fortitudinem, & exponūt potiorem meliorem-
que humanæ vitæ partem , intelligentes adoleſcentiam vel
iuuentutem,quæ plurimo labore & dolore affligitur, maxi-
me in iis qui ſecundum ſpiritum viuere ſatagunt , propter
carnis vigorem & ſenſualis affectus nimiam feritatem , quæ
ætate illa adhuc indomita & ferociens , tanquam laſciuiens
vitula , plurimum negotij faceſſit ſpiritui meliora molienti.

Verſu duodecimo , Quoniam ſuperuenit manſuetudo,
& corripiemur. Hieronymus , Quoniam tranſimus citò,&
auolauimus. Felix in eandem ferè ſententiam , Quoniam
deci-

declinauit celeriter(ſupple tēpus vitæ noſtræ) & volauimus.
Chalda. Paraphr. Quoniam tranſeunt velociter(anni noſtri)
& volant in puluerem. Verſu decimotertio, Quis nouit po-
teſtatem iræ tuæ,& præ timore tuo iram tuam dinumerare?
Aliter ex Hebręo Hieronymus, Quis nouit vim iræ tuæ,& ſe
cundum timorem tuum indignationem tuam? Quod ita po-
teſt intelligi: Quis nouit indignationem tuam, ſecundum ti-
morem quo tu ob eam timēdus es? hoc eſt, Quis ita cogno-
ſcit indignationem tuam, vt te ſic timeat, quomodo dignum
eſt tam terribilem metuere dominū? Vel ſic, Quis nouit in-
dignationem tuam, quæ eſt ſecundum timorem tuum? Quod
aliqui ita exponunt, Quia ſecundum timorem malæ cōſcien
tiæ procedit indignatio eius. Nam & in aduentu iudicis, qui
maximè erunt peccatis pręomnibus fœdati, maximus quoq;
illos inuadet horror, quādo omnia in luce clareſcent ex te-
ſtimonio denudatæ conſciētiæ. Illos autē quibus nullius erit
peccati cōſcientia, nullus etiam timor premet indignationis
Dei: & ita per omnia indignatio Dei ſecundum timorem
ipſius tum erit, quod nunc homines animales atque carnales
nequeunt intelligere. Poteſt etiam exponi de timore ſancto
& bono in præſenti vita,& de indignatione Dei, quę videtur
in afflictione præſenti, id eſt, in correptione & afflictione hu
ius vitæ. Nam vt quiſq; magis habet timorem Dei, ita magis
videtur erga eū indignatio Dei, quantū ad diſciplinam præ-
ſentis temporis. Qui enim piè volunt viuere in Chriſto, per- 2.Timo.3.
ſecutionem patiuntur. Et qui extra diſciplinam ſunt(vt idem Hebr.11.
ait) adulteri & nō filij ſunt. Quin & ipſe Dei filius in quo fuit
maximus timor(id eſt reuerentia patris) maximā ſenſit erga
ſe patris indignationē, ab eo traditus in mortem probroſiſſi
mam. Deniq; quantū ad afflictionem exteriorem, quæ eſt ex Galat.5.
conſideratione & formidine indignationis iudicij Dei, con- Iob 9.
ſtat, magis timoratos ab hac conſideratione affligi: dum cō-
tinuò diem illum vltimum ante oculos habētes, ſtudent car-
nem ſuam crucifigere cū vitiis & concupiſcentiis, verētur ſol
licitiſſimè omnia opera ſua, & cuſtodiunt vias ſuas ne offen-
dant, quod indubiè multi eſt laboris. Habet etiam hoc loco
dignam ſentētiam Chald. Paraphraſis, ſed quę neq; in com-
muni lectione Latina, neque etiam in Hebræa inuenitur. Sic
autem habet, Quis eſt ille qui ſciat conuertere fortitudinem
iræ tuæ Deus? tantū iuſti qui timēt te, ſedant furorem tuum.

Verſu decimoquarto, Dexteram tuam ſic notā fac, & eru E
ditos corde in ſapientia. Hoc loco pro eruditis, in exemplari
bus Græcis qui vulgo ſūt in manib⁹, habemus πεπεδημένους,
quod ſignificat vinctos vel compeditos. Vnde quidam Latini
legunt, Et compeditos vel vinctos corde in ſapientia. Noſtri
autem interpretes qui ex Græco in Latinum fecerūt verſio-
nem, legiſſe videntur πεπαιδευμένους, quod ſonat eruditos, vel
inſtructos. Et veriſimile eſt propter ſimilitudinem literarum
factam eſſe mutationem. Sciendū tamen eſt, quòd in ſenten-
tia nulla eſt diuerſitas, licet prima facie ſecundum vocē ma-
gna appareat. Nam idem eſt, corde fieri eruditū in ſapientia, &
& corde fieri vinctum vel cōpeditum in ſapientia. Qui enim
Dei correptione intellectū dante vexatione erudiuntur cor-
Eſaiæ 28. de ad ſapiētiam, hos rectè etiā dixerimus tali diſciplina & af-
flictione velut vinciri corde, vel cōpediri corde in ſapientia,
quatenus videlicet in chamo & freno conſtringuntur, vt ad
Deū approximent, & velut ſuauibus quibuſdam ac ſalutari-
bus vinculis & cōpedibus irretiuntur, implicāturq; ad ſalu-
tem. Nō enim ſolus diabolus compedes & vincula habet. Ha-
Pſalm.31. bet & Chriſtus ſuos cōpedes, habet ſua vincula, habet cha- G
mū & frena, habet ſtimulos, aliaq; huiuſmodi, quibus velut
compellat ad ſalutē introire, etiā illos qui ſuę videntur repu
gnare ſaluti. Alioqui, quomodo Paulus diceret captiuari in-
2.Cor.10. tellectū in obſequiū Chriſti, ſi nulla eſſent talia vincula, qui-
bus captiuari & ligari poſſet? Ex Hebræo autē verſum iſtum
ſic legit Hieronymus, Vt numerentur dies noſtri, ſic oſtende,
& veniemus corde ſapiēti. Felix, Vt numeremus dies noſtros,
ſic notum fac, & adducemus cor ſapientię. Quod hunc habet
intellectum, Ita tu domine tua eruditione indica nobis vitæ
noſtræ breuitatem, doce nos mēſurare & computare breues H
annos noſtros, vt ex hac conſideratione pertingamus ad cor
rectum, ad mentem ſapientem, ſibi ab ira per pœnitētiam &
vitam bonam proſpicientem. Nam conſideratio breuitatis
vitæ humanæ, mirum in modū homines cautos ac prouidos
facit, vt à malo declinent, & operentur bonum. Verſu deci-
mo ſexto, Repleti ſumus mane miſericordia tua. In Hebræo
per deprecationem legitur, Imple nos mane miſericordia
tua, vel matutina miſericordia tua, & laudabimus, & lætabi-
mur cunctis diebus noſtris: atque in verſu ſequenti, Lætifica
nos, &c. Verſu decimooctauo, Reſpice in ſeruos tuos: & in
opera

A opera tua,& dirige filios eorũ.Hieronymus, Appareat apud ſeruos tuos opus tuum, & gloria tua ſuper filios eorum:hoc eſt,effulgeat operatio miſericordiæ tuæ erga ſeruos tuos, & tuam potentiam glorifica in cunctis poſteris noſtris:hoc eſt, ſemper glorificare & ſanctificare in electis tuis, & qui nunc ſunt,& qui poſt futuri ſunt vſque ad cõſummationem ſeculi. In ſequenti autem verſu ferè ſecundum ſententiam noſtræ vulgatæ lectionis ſic legitur in Hebræo, Et ſit decor vel ſuauitas,ſiue dulcedo,aut ſerenitas & clementia domini Dei no
B ſtri ſuper nos, & opus manuum noſtrarum fac ſtabile ſuper nos,& opus manuum confirma,vel dirige vel diſpone.

DE TITVLO PRÆCEDENTIS PSALMI.

QVONIAM in titulo huius Pſalmi dicitur, Oratio Moſi hominis Dei, quidam ſentiunt hunc Pſalmum ab ipſo Moſe duce populi notiſſimo, fuiſſe compoſitum: imò & ſequẽtes Pſalmos decem, quibus alterius auctoris nomen non præmittitur.Quam ſententiam, quantum ad Pſal-
C mum præſentẽ,manifeſtè approbat Paraphraſtes Chaldæus, ita ponẽs in titulo, Oratio qua orauit Moſes Propheta Dei, quando peccauerũt filij Iſraël in deſerto,Reſpondit,& ſic dixit,ac deinde ſubſequitur Pſalmus. Et apud Hebræos firmiſſimum eſt,quandocunque dicitur Moſes vir Dei(vt hîc in titulo legitur)non alium intelligi quàm illum ducem & legiſlatorem, cui propter excellentiam hoc nomen atribuũt, vt non liceat cuiquam de alio Moſe ſuſpicari,quem aſſignet Pſalmi auctorem. Alij verò dicunt hunc Pſalmum non ideo prænotatum habere in titulo Moſen, quòd ipſe ſit eius auctor,ſed quia talia ferè in hoc Pſalmo deſcribũtur, qualia di-
D xit Moſes,& orauit coram domino,cũ pro populo(qui iram Dei ſuis peccatis prouocauerat)faceret deprecationẽ, ne in totum abſumeretur,iuxta comminationem domini. Verùm de his certi nihil determinari poteſt:quamobrem nec curioſus ea ducimus perueſtiganda.

IN PSALMVM XC.

VERSV primo, Qui habitat in adiutorio altiſſimi. Hieronymus,Qui habitat in abſcondito excelſi,in vmbraculo domini commorabitur.Quod in eandem ſentẽtiam in-

terpretari poteſt,in quam ſupra vulgatam lectionẽ ſumus in E
terpretati. In abſcōdito enim vel abdito vel ſecreto altiſſimi
habitare,non eſt aliud quā in ſpe auxilij eius totos nos intra
ipſum cōcludere , inq; eo velut in foraminibus petræ firmiſ-
ſimæ, & in cauerna dulcis maceriæ nidum componere:id eſt,
ſtabilem eligere manſionẽ.Et iterum,In vmbraculo vel vm-
bra domini:idem eſt,quod in eius protectione. Verſu quar-
to,Et à verbo aſpero,Hieronymus,de morte inſidiarū:id eſt,
de morte quā mihi machinātur aduerſarij venatores per in-
ſidias.Nō enim ad aliud inſidiātur,& in venatione occupan-
tur,niſi vt morte interficiāt: quẽadmodum latius diximus in F
annotationibus præcipuis.Felix vertit, A peſte prauitatū vel
confractionū:id eſt, à corruptione iniquitatis & malitiæ, per
quam cōfringitur virtus humani ſpiritus,& omnis vigor ex-
hauritur.Verſioni Hieronymi ſatis accedit Chal.Parap.quę
ſic habet,Liberabit te de laqueo,& de morte,& de inſidiis.

Verſu quinto,Scuto circundabit te veritas eius. Hierony-
mus,Scutū & protectio veritas eius:hoc eſt,fides ſiue fidelitas
eius tibi erit pro ſcuto & protectione. Alij vertūt,Scutum &
parma,vel haſta & parma veritas eius:vt ſignificetur in ſcuto
protectionis ſecuritas à malo:haſta verò aut parma,ipſa etiā G
ad inuadendū & impugnandū inimicos fortitudo. Per verita
tem nanq; Dei poſſumus nō ſolum à nobis malum depelle-
re,verumetiam hoſtes inuadere & humiliare.Propter quod
Paulus huius pugnę miles expertiſſimus,& hoſtium iſtorum
Epheſ.6. noſtrorum vigilantiſſimus explorator,docet nos,non modò
ſcutū habere in quo omnia tela nequiſſimi ignea valeamus
extinguere,ſed gladiū inſuper ſpiritus aſſumere,quod eſt ver
bum Dei:nihil dubiū quin ad noſtrorum hoſtium impugna
tionẽ,vt etiam aduerſum illos dimicare valeamus, & apertè
prodire in aciem, in confidentia veritatis Dei, & non ſolum
quaſi timidi ſcuto nos defenſare. Verſu ſexto,Ab incurſu & H
dæmonio meridiano.Pro incurſu,habet editio Romana,rui-
nā:A ruina(inquit)& dæmonio meridiano.Quæ duę lectio-
nes in vnā ſententiam facilè poſſunt reduci,ſi ruina intelliga-
tur illa,qua dæmonium meridianū aperto marte in hoſtem
irruit toto virtutis impetu,quantū pręualet.Hæc enim ruina
incurſus eſt. Vnde pro eodem dicimus,in exercitū aut ciuita
tẽ irruere,vel facere incurſum.Hieronymus verò totum hoc,
Ab incurſu & dæmonio meridiano,ita vertit, A morſu inſi-

diant

A diantis meridie. Felix aliter, Ab ægritudine repentina, deua-
ſtante in meridie. Alij, Ab exterminio vel exterminatore va
ſtāte meridie. Chal. Para. habet, A caterua dæmonū qui no-
cēt meridie. Secūdū aliquos verò nomina Hebraica in his lo
cis poſita, videlicet deber & keteb, ſūt nomina dæmonū, quo
rum prius valet peſtē. Vnde pro negotio, peſtē legūt Hebręi:
poſterius autem ſignificat ægritudinem ſubitaneam, quæ ve-
lociter incidit, & ab incidendo ſic dicitur: propter quod alij
exterminatorē, vel exterminiū transferunt. Verſu decimo,
Et flagellū nō appropinquabit tabernaculo tuo. Pro flagel-
B lo vertit Hieronymus lepram. Felix nobiſcum flagellum, aut
vulnus, aut plagam. Omnia eandem habent ſentētiam, vide-
licet nullum malū poſſe ſperanti in Deo accidere. Verſu vn
decimo, Quoniam angelis ſuis mandauit de te. Hieronymus
per omnia nobiſcum vertit: Felix ad hūc modum, Quoniam
angelos ſuos præcipiet adeſſe tibi, vel angelis ſuis mandauit
tibi: id eſt, in fauorem tui, vt cuſtodiāt, &c. Illud etiam quod
ſequitur, In manibus portabūt te, verti poteſt, Super palmas
leuabunt, vel portabūt te: & quod mox ſequitur, Ne fortè of
fendas ad lapidem pedem tuū, verti poteſt, Ne fortè offendat
ad lapidem, vel impingat lapidi pes tuus. Eſt & hoc animad-
C uerſione dignū, quòd per lapidem Chal. Parap. intelligit pra
uam cupiditatem ſiue cōcupiſcentiam, quam alibi fomitem
prauū nuncupat. Sic enim habet, Ne fortè impingant, vel of-
fendant ad prauam cupiditatē vel concupiſcentiam (quæ eſt
ſimilis lapidi) pedes tui: id eſt, ne à tua praua concupiſcentia
vllū patiaris ſcandalū. Verſu decimotertio, Super aſpidē &
baſiliſcū ambulabis, &c. Felix, Super leonē & aſpidem iter fa
cies, conculcabis catulū leonis & draconē: id eſt, quicquid vel
apertè vel occultè vel magna potentia vel per inſidias nocet,
D vt ſupra expoſuimus. Hieronymi lectio à noſtra vulgata ni-
hil differt. Verſu decimoquarto, Quoniam in me ſperauit.
Hieronymus, Quoniā mihi adhæſit. Felix, Quoniā me, vel in
me cōcupiuit: hoc eſt, vehemēter amauit, vel mihi per ſpē fir
miter adhæſit. Dictio enim Hebraica chaſack, ſignificat non
ſimpliciter amare, ſed vehementer & intensè diligere, velut
cū totali affectus intētione. Verſu vltimo, Et oſtēdā illi ſalu-
tare meū. Oſtendam, videtur poſitū pro exhibebo: vt ſit ſen-
ſus, Exhibebo vel præſtabo illi, ſiue experiri & poſſidere fa-
ciam illū ſalutē meam: hoc eſt, vitā & beatitudinē æternam.

VERSV tertio, In decachordo pſalterio, cum cantico, in cithara. In Hebræo fit diuiſio inter decachordũ & pſalterium, & ſic legitur, Super decachordo, ſuper pſalterio, ſuper higaion cum cithara, vel in cithara: vel ſic, ad decachordum, ad pſalteriũ ſiue nablum, ad higaion in cithara. Ex quo patet, quòd iuxta Hebraicam lectionem non ſit legendum coniunctim, pſalterium decachordum, neque idem valere quod pſalterium decem chordarum. In Græco tamen, vnde noſtra lectio manat, iunguntur hæc adinuicem abſque coniunctione media, vel vllius particulæ interpoſitione. Ideóq; nos interpretati ſumus, pſalterium decem chordarum: id eſt, inſtrumentum pſalterij decem fides vel chordas habens tenſas. Sic enim noſtra lectio apertè legit pſalm. XXXII. cum verſu ſecundo dicitur, In pſalterio decem chordarum pſallite illi. Quantum tamen ad locum præſentem poſſit facilè diſtinctio fieri ea quæ eſt in Hebræo, ſi diuiſim legantur pſalterium & decachordum, hoc modo, In pſalterio, decachordo, in cantico cum cithara. Higaion autem, pro quo nos habemus canticum, aliqui canticum vertunt, alij inſtrumẽtum muſicum eſſe opinantur, eo quòd in Hebræo eadem præmittatur præpoſitio, quæ prioribus inſtrumentis, dicendo, ſuper decachordo, ſuper pſalterio, ſuper higaion. Verùm id perparum refert, maximè cum nec ipſi Hebræi in huiuſmodi aliquid habeant certi. Verſu decimotertio, Plantati in domo domini. Ex Hebræo Hieronymus vertit non ſimpliciter plantati, ſed tranſplantati. Quod iucunda conſideratione eo poteſt referri, quòd natura filij iræ & mortis ſumus, per gratiam autem efficimur filij adoptionis. Atque ita dum in ſancta eccleſia per Deum iuſtificati plãtamur, rectè dicimur tranſplantati, quaſi de regione mortis ad regionem vitæ, de carcere diaboli ad domũ & tabernaculum Dei viui. De quo dilectus domini diſcipulus: Nos ſcimus (inquit) quoniam tranſlati ſumus de morte ad vitam. Hæc enim eſt illa tranſplantatio. Verſu decimoquarto, Adhuc multiplicabuntur in ſenecta vberi, & benepatientes erunt, vt annuntient. Dictionem ſignificantem vbertatem, lectio Hebraica iungit cum ſequenti, non cum ſenecta, hoc modo, iuxta tranſlationem Hieronymi, Adhuc fructificabunt in ſenectute, pingues & frondentes erunt: vel (iuxta Felicis verſionem) pingues

Ephes.2

1.Ioan.5

&

a & virides erunt. Alij vertunt, ſucceſi, vel ſucculenti & viuidi: ſignificatur pulcherrimus viror, & pleniſſimus vigor animæ iuſtorum in corpore deficienti.

DE TITVLO PSALMI PRAECEDENTIS.

HABET Pſalmus iſte talem titulum, Pſalmus cantici, in die ſabbathi. Quid ſibi velit, Pſalmus cantici, poſt annotationes pſalm. IIII. in expoſitione tituli diximus. In die autem ſabbathi adiicitur ſecundũ aliquos, quoniam illa die
b debeat decantari. Eſtque admodum aptus diei ſabbathi, quoniam adhortatur ad laudem Dei ſolennem, & conſiderationem operum Dei mirabilium, quibus maximè oportet ſabbatho intendere: quoniam ad hoc ſabbathi quies eſt inſtituta à Deo & ſanctificata, vt ab omni externo opere tum feriantes, attentius recogitaremus miranda Dei erga nos beneficia, & quæ iam collata accepimus, & quæ adhuc ab illo ſpe firma vſque in ſenectutem vltimam expectamus. Quod autem quidam Hebræorum dicunt, hunc Pſalmum dixiſſe primum hominem in die ſabbathi, diem plaſmationis ipſius Gene.
c ſtatim ſubſequenti, id nullam habet ſolidam auctoritatem.

IN PSALMVM XCII.

VERSV primo, Dominus regnauit, decorem indutus eſt. Hieronymus, gloria indutus eſt. Felix, magnificentiam induit. Eadem eſt ſententia, Decorem enim interpretati ſumus, gloriam & magnificentiam reſurrectionis.

Verſu ſecundo, A ſeculo tu es: hoc eſt, ab æterno, vt vertit Hieronymus ac Felix. Verſu quinto & ſexto, A vocibus aquarum multarum. Mirabiles elationes maris.
d In lectione Hebraica, finis verſus quinti principium eſt verſus ſexti, ad hunc modum: A vocibus aquarum multarum, mirabiles vel terribiles elationes maris. Quod exponi poteſt ſecundum eam ſententiam qua diximus, ſeculi potentes & ſapientes confidentes in populorum multitudine, non in veritate, mirabiliter ſe oppoſuiſſe verbo Euangelij. Quidam ex Hebræo ſic legunt, A vel præ vocibus aquarum multarum, terribiliúmque elationum maris, terribilis eſt in altis dominus: vt ſignificetur magis omnibus eſſe terribilis dominus: ſicut dicitur in alio pſalmo, Quoniam dominus

excelſus,terribilis,rex magnus ſuper omnem terram. Alij to- E
tum quod hîc de fluminum & maris eleuatione dicitur, in bonam partem interpretantur, & ad laudem Dei referunt. Vnde Chaldaica Paraphraſis ſic habet, Leuauerunt flumina laudem coram Deo,eleuauerunt flumina vocem ſuam in cantico,recipient flumina præmium laudum ſuarum. A vocibus aquarum multarum, à laudibus fluctuum maris magni laudata eſt in cælis Dei celſitudo.

DE TITVLO PRÆCEDENTIS PSALMI.

PSALMVS iſte nullum habet in Hebræo titulum : in Græ- F
cis tamen & Latinis exemplaribus noſtris prolixum & nouum inuenimus, in hunc modum, Laus cantici Dauid, in die ante ſabbathum,quãdo fundata eſt terra(vt habet lectio Romana)vel quãdo inhabitata(vt habet Gallicana). In quo titulo ſecundum myſticũ ſenſum, per diem ante ſabbathum, intelligi dicunt ætatem iſtam nouiſſimam, & tempus hoc gratiæ,in quo nunc viuimus,vſque ad conſummationem ſeculi,quando veniet octaua illa ætas nunquam finiẽda, ſabbathiſmus ille ſempiternus,populo Dei:de quo Paulus Apoſto- G
Hebr.4 lus loquitur in epiſtola ad Hebræos. In hoc enim proſabbatho,vt eſt in Græco,id eſt,die ante ſabbathum,hoc eſt in nouiſſima hac ætate,terra fundata eſt,eccleſia ædificata : & eadem iſta inhabitari cœpta eſt à populo fidelium. De hac autem terræ fundatione, ſiue eccleſiæ ædificatione, iuxta expoſitionem in Elucidatione poſitam, totus iſte Pſalmus facit mentionem:propter quod,meritò in titulo dicitur,Laus cantici Dauid in,id eſt,pro ſabbatho, quando inhabitata eſt terra. De hoc enim die ſalutis & gratiæ in quo nunc viuimus, quíque præcedit ſabbathum requietionis nouiſſimus potiſſi- H
mum loquitur.

IN PSALMVM XCIII.

VERSV primo,Deus vltionum liberè egit. Hieronymus, Deus vltionum oſtendere. Felix, Deus vltionũ ſplendidè apparere,vel ſplendidè apparuit. Quod vltimũ facilè cum noſtra vulgata lectione cõcordat. Ferè enim idem ſunt, ſplendidè apparere,& liberè agere. Quotieſcunque enim Deus liberè & confidenter agit in impiorũ punitione, proculdubio ſplendidè apparet,ſplendidè ſe manifeſtat,dum ſuã vltionem

pulchrè & palàm exhibet ante oculos. Videlicet cū mundum Geneſ..
diluuio perdidit, cum Sodomam & Gomorrham igne & ſul- & 19
phure abſumpſit, cum Pharaonem & omnem Ægyptum ma Exod. 14
nu valida cōtriuit, cum Sennacherib exercitū centum octo- Eſaiæ 37
ginta milia hominum in cineres conſumpſit, nō me in his omnibus ſimul & liberè egit, & ſplēdidè apparuit? Quòd ſi per imperatiuū modum legatur, intelligitur fieri deprecatio pro oſtenſione vltionis Diuinæ. Verſu quarto, Effabuntur, & loquentur iniquitatem. Hieronymus, Fluent loquentes antiquum. Felix, Effluent vel effabuntur, loquētur elatum, vetus, antiquum, ſuperbum. Vocabulum enim quod priori loco ponitur pro effabuntur, magnam habet emphaſim, ſignificans ebullire & abundanter eiicere, notátq; oris impiorum temeritatem & improbitatem, qua audent abſq; metu, abſq; obſeruatione oris temere quicquid in os venerit effutire. Loco autē iniquitatis habetur dictio athak, & ſignificat vetus, durum, ſuperbū, elatum. Propter quod verti poſſet, Loquentur inueteratam ſuperbiam, vel inueteratam malitiam. Verſu decimo, Qui corripit gētes, nō arguet? In Græco eſt παιδεύων, quod ſignificat vel caſtigationē, vel ipſam eruditionem & inſtructionem. Deus enim in diſciplina gentes inſtituit, docens omnes quæ recta ſunt: & nihilominus diſciplina ſua caſtigat, vlciſcens pro cōmiſſis impietatibus. Hieronymus vertit, qui erudit. Chaldaica trāſlatio cōſentit, dum loco huius, qui erudit, ponit, Qui dedit legē populo ſuo. Sic enim habet, An poſſibile eſt, quòd ille qui dedit legē populo ſuo, cum peccauerint, nō arguet eos? Felix autem vertit, qui caſtigat. Verſu duodecimo, Beatus homo quē tu erudieris domine. Eruditio iſta poteſt etiā caſtigatio intelligi. Vnde Felix vertit, Beatus quem tu erudieris vel caſtigaueris domine. Verè enim fœlix
eſt, qui Dei caſtigatione eruditur, & diſciplina patris ſui exer Hebr. 11
cetur. Non enim eſt filius (vt ait Apoſtolus) quem nō caſtigat Pſalm. 17
pater: & qui extra diſciplinam ſunt, adulteri ſunt & nō legitimi filij. Hinc & alibi dicitur, Et diſciplina tua correxit me in finē, & diſciplina tua ipſa me docebit. Verſu decimoquinto, Quoadusq; iuſtitia conuertitur in iudiciū? Ex Hebræo ſic legitur, Quoniam ad iuſtitiam reuertetur iudiciū. Quod exponi poteſt diuerſis modis in Elucidatione atque annotationibus principalibus expoſitis. Primùm quidē, de iuſtitia Dei, hoc modo, Iudicium quod nūc videtur à Dei iuſtitia abeſſe,

aliquando reuertetur ad iuſtitiam,videlicet vt iudicium exer E
ceatur ſecundum eam, & nō erit perpetuò iuſtitia Dei abſq;
iudicio otioſa,ſed prodibit tandem vltionis iudiciū,& vindi-
ctæ exercitium.De iuſtitia autem ſanctorum ſic expone,Fu-
turum eſt aliquando,vt iuſtitia bonorū quæ nunc contemni-
tur & deſpicitur,adducatur in iudicium coram tribunali do-
mini:& tunc apparebit pretium eius, tunc erit digna virtutis
æſtimatio,quæ nunc donec abſque iudicio latet,nullius æſti-
matur pretij.Vel ſic expone de iudicio generaliter, Futurum
eſt aliquando,vt iudicium reuertatur ad iuſtitiam,vt nō am-
1.Cor.3. plius iudicetur iniuſtè,quemadmodum fit inter homines,ſed F
1.Cor.4 vt iudicetur iuſtè:& tunc erit bonis bona merces, quum cœ-
ptum fuerit iuſtè iudicari:id eſt,in nouiſſimo die.Nunc enim
plerunq; iudicium abeſt à iuſtitia, & iudicium huius tempo-
ris vanum eſt.Sed in die illo reuertetur ad iudiciū iuſtitia,&
incipiet iuſtè iudicare, quando dies ille domini declarabit
vniuſcuiuſq; opus quale ſit,quando illuminabit Deus abſcon
dita tenebrarū,& manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus
erit vnicuiq; à Deo. Poſſet verò verſus iſte clarius ſecundum
hanc lectionē ſic verti, Adhuc erit iudiciū coniunctum cum
iuſtitia. Verſu eodem,Et qui iuxta illam, omnes qui recto G
ſunt corde.Hierony.Et ſequētur illud(repete iudiciū)omnes
recti corde:hoc eſt iudiciū Dei approbabunt, tanquam aſſeſ-
ſores omnes ſancti.Vel ſic,Iudicium coniunctū iuſtitiæ, ſiue
iuſtum iudicium,ſequūtur omnes recti corde:quemadmodū
omnes impij malum ſequūtur iudicium, coniunctū cum in-
Pſalm.57 iuſtitia.Vnde alibi monet Pſalmiſta, Recte iudicate filij ho-
minū. Alij vertunt, Poſt ipſum(dominū)omnes recti corde;
vel ipſum dominum ſequentur omnes recti corde. Quæ ſic
poteſt exponi, Quando iudiciū fuerit incurſum ad iuſtitiam,
tunc poſt ipſum dominum iuſtè iudicantem ſequētur omnes
ſancti,quoniam omnes illum in gloriam ſupernam comita-
buntur à iudicio reuertentem, impiis in ignem æternū longè
protruſis à facie Dei. Quā ſententiā ſatis apertè innuit quod
hoc loco habet Chald.Paraphraſis, Poſt eum redimentur o-
mnes recti corde. Videtur enim redēptio illa loqui de ſalute
ſanctorū. Verſu decimonono,Secundū multitudinem dolo-
rum meorū in corde meo, cōſolationes tuæ lætificauerūt ani
mam meam. Ex Hebræo Hieronymus, In multitudine cogi-
tationum mearum quæ ſunt in me intrinſecus,conſolationes
tuæ

tuæ delectabunt animã meam.Felix,in multitudine,vel iuxta multitudinẽ cogitationum mearum , in intimo meo,conſolationes tuæ delectabunt animam meam.Quas cogitationes cõuenientius intelligimus cogitationes perturbãtes & perterrefacientes conſcientiam : cuiuſmodi ſunt cogitationes puſillanimitatis, aut deſperationis,aut conſimiles , propter quas homo velut horrore concutitur , & grauiter affligitur: quales & Paulus apoſtolus experiebatur,quum diceret.Foris pugnæ,intus timores. Et iterum , Suprà modum grauati fuimus ſupra virtutem,ita vt tæderet nos etiam viuere. Sed ipſi reſponſum mortis habuimus in nobiſmetipſis , &c. Quidam vertunt,Secundum æſtum,vel pro æſtu multarum cogitationũ intra me recreauerũt conſolationes tuæ animam meam.

2.Cor.7

2.Cor.1

Verſu vigeſimoprimo, Captabunt in animam iuſti. In Hebræo eſt,copulabuntur,vt habet Hieronymus, vel congregabuntur quaſi cuneis militum, vt ait Felix , vel conglobabuntur ſiue agglomerabuntur aduerſus animam iuſti.

IN PSALMVM XCIIII.

VERSV primo,Iubilemus Deo ſalutari noſtro.Hieronymus,Iubilemus petræ Ieſu noſtro:id eſt,ſalutari vel ſaluatori noſtro.Ipſe enim dñs eſt petra noſtra:id eſt,firmamentum noſtrum,& fortitudo:& eſt noſtrũ ſalutare, ſiue ſalus noſtra, aut Saluator. Felix ſic vertit,Iubilemus rupi ſalutis noſtræ:id eſt,firmiſſimæ petræ,in qua ſalui cõſiſtimꝰ,& in bono immobiles.Alij vertũt,Iubilemus forti ſalutis noſtræ,vel forti Saluatori noſtro. Alij propugnatori ſalutis noſtræ.Quæ in idẽ conueniunt. Verſu quarto,Quia in manu eius ſunt omnes fines terræ. Hieronymus,In cuius manu fundamenta terræ.In quo ſignificatur pleniſſimũ dominium,quo dominatur terræ dominus,& perfecta poſſeſſio,vt poſſit eam concutere, cõturbare,deſtruere,aut cõtinere pro ſuo placito. Qui enim fundamenta habet ædificij in manu ſua , in huius arbitrio eſt ipſum vel conſeruare, vel commouere,vel penitus in ruinam dare,atque ex imo ſubuertere.Felix autem pro fundamentis habet explorationes. Alij vertũt penetralia terræ:id eſt,intima terræ,& quæ ſunt in ea abditiſſima.Omnia enim ſunt domini,qui etiam intima creauit terræ viſcera. Atque ita pulchrè iſtud cũ ſequenti conſentit , vt canat Propheta ea etiam

quæ hominibus prorſus neceſſaria ſunt,& incognita loca,cu- E
iuſmodi ſunt montiũ celſitudines,& terræ penetralia, eſſe in
manu & ſubiectione domini.Quod autem in ſecunda parte
dicitur, Et altitudines montium ipſius ſunt,hoc in Pſalterio
Romano ita legitur, Et altitudines montium ipſe conſpicit.
Quo verbo indicatur, Deo eſſe cognita etiam illa quæ ſunt
in altiſſimis mõtibus. Verùm hæc lectio neque in Hebraico
neque in Græco inuenitur.Sic enim habet vtraque lectio,vt
nos ſecundum conſuetudinẽ Pſalterij Gallicani legimus,Al-
titudines montium ipſius ſunt. Verſu ſexto,Venite adore-
mus & procidamus ante Deum, ploremus corã domino. In F
Hebræo non eſt ploremus. Sic enim legitur, Venite, adore-
mus,& procidamus,vel curuemur, vel flectamus genua ante
faciem domini factoris vel fictoris noſtri. Verſu octauo,Ho-
die ſi vocem eius audieritis. Hoc principium verſus quidam
Hebræi iungunt cum præcedentibus, cum verbis illis,venite,
adoremus, & procidamus ante Deum factorem noſtrum, ſi
modò hodie vocem eius audire volueritis: ac deinde legunt
ſeparatim,Nolite obdurare corda veſtra,&c. Verùm ita non
diſtinguit in ſua verſione Hieronymus, neque videtur diſtin-
ctio illa approbanda,maximè cum Beatus Paulus in epiſtola G
ad Hebræos hunc locum frequẽter replicans, manifeſtè no-
ſtram cõnexionem approbet,& eam ſolam ponat,ſemper ita
iungens,Hodie ſi vocẽ eius audieritis,nolite obdurare corda
veſtra. Verſu nono,Sicut in irritatione ſecundum diem ten-
tationis. Pro irritatione & tẽtatione in Hebraico eſt meriba
& maſſa,quæ aliqui putant eſſe nomina propria locorum, in
quibus filij Iſraël tentauerunt dominum.Magis tamen viden-
tur accipienda vt nomina appellatiua ſignificantia contra-
dictionem vel irritationem & tentationem: quomodo vertit
etiam ex Hebræo Hieronymus,Sicut in contradictione, ſic H
ut in die tentationis, in deſerto. Verſu decimo, Probaue-
runt & viderunt opera mea. In Hebræo eſt,Probauerunt me
& viderunt opus meum.

IN PSALMVM XCV.

VERSV octauo,Adorate dominum in atrio ſancto eius.
Hieronymus,Adorate dominum in decore ſanctuarij.
Quod exponi poteſt ſecundũ interpretationẽ lectionis vul-
gatæ:Adorate dominũ in decore eccleſiæ habitantẽ, vel ado

rate

rate dominum in decoro & magnifico ſanctuario. Intelligi etiã poteſt, Adorate dominum in fide, ſpe, & charitate, virtutúmque ornatu. Hic eſt enim decor ſanctuarij interioris dñi Dei noſtri, id eſt ornatus humani ſpiritus, quem inhabitat Deus vt templũ. Verſu decimoſexto, Etenim correxit orbem terræ, qui non cõmouebitur. Hieronymus, Siquidem appendit orbẽ immobilem: id eſt, firmauit atque præparauit orbẽ, qui non mouebitur: quod ſecundũ ſententiam cum lectione vulgata coincidit: quemadmodum & illud quod vertit Felix, Etiam firmatus eſt orbis terræ, non elabitur. In ſequenti autem verſu loco commoueatur, Hieronymus vertit, tonet mare, Felix tumultuetur, aut intonet mare. Alij reſonet vel perſtrepat mare. Omnia noſtræ expoſitioni conſentiunt.

DE TITVLO PRÆCEDENTIS PSALMI.

HVIC Pſalmo in Hebræo nullus præponitur titulus. In lectione tamẽ vulgata, atque etiã in Græca ſic legimus, Canticum Dauid, quando domus ædificabatur poſt captiuitatem. Qui titulus, ſi ſecundum myſticam intelligentiam exponatur, manifeſtè conſonat iis quæ in hoc pſalmo decantantur de eccleſiæ ſanctæ per Chriſtum ædificatione, & mundi correctione ſiue reſtauratione per Chriſti aduentum & prædicationem gloriæ eius. Dum enim mundus poſt longam captiuitatem tandem eſt libertati reſtitutus, & à captiuitate abſolutus, à iugo mortis & ſeruitute diaboli, quaſi poſt captiuitatem domus Dei ædificata fuit.

IN PSALMVM XCVI.

VERSV quinto, Montes ſicut cera fluxerunt à facie domini à facie domini omnis terra. Ex Hebræo ſic vertit Hieronymus, Montes ſicut cera tabefacti ſunt à facie domini, à facie dominatoris omnis terræ: ſimiliter & Felix, A facie domini vniuerſæ terræ. Atque ita etiam legitur in Græcis codicibus, *ἀπὸ προσώπου κυρίου πάσης τῆς γῆς*: vbi articulus manifeſtè indicat caſum genitiuum: hoc eſt, A facie domini omnis vel totius ipſius terræ. Vnde poteſt oriri ſuſpicio, factam eſſe immutationem vnius literæ æ in a, in vulgatis Latinis codicibus, vt pro terræ, ſcriptum ſit terra. Habet tamen nominatiuus etiam commodum & facilem ſenſum, vt ex Elucidatione patet. Verſu ſeptimo, Et qui

gloriant

gloriátur in ſimulacris ſuis. In Hebræo idem eſt vocabulum, E
quod verſu quinto pſalmi præcedentis, vbi noſtra habet le-
ctio, Omnes dij gentium dæmonia. Idem (inquam) vocabu-
lum Hebraicum eſt elilum, quod aliqui vertũt ſculptilia, ſed
ſignificare videtur vanitates, vel nihil. Vnde Felix vertit, Qui
gloriantur in idolis, vel in vanitatibus, vel in nihilo. Per con-
temptum enim, idola, vanitates & nihil appellat. Verſu octa
uo, Adorate eum omnes angeli eius. In Hebræo eſt, Adorate
eum omnes dij: hoc eſt, quicquid magnificum eſt, quicquid
glorioſum, agnoſcat ſuperiorem dominum, eúmque adoret, F
vt dictum eſt.

DE TITVLO PRÆCEDENTIS PSALMI.

IN Hebræo nullus eſt titulus, ſed in Græcis & Latinis codi
cibus ſic legitur, Pſalmus ipſi Dauid, vel huic Dauid, quan
do terra eius reſtituta eſt vel reſtaurata. Qui titulus ſecundũ
myſticã intelligentiã nõ malè cõuenit materiæ pſalmi præ-
ſentis, qui eſt de reſtitutione totius terræ, facta Chriſto dño
poſt reſurrectionem. Quaſi enim perdiderat terram, & ei ve-
lut perierat, dũ ſub manũ inimici & ſub tyrãnidẽ diaboli fuit G
tradita propter primi hominis peccatũ. Quaſi verò reſtituta
fuit Chriſto & inſtaurata, quando morte deuicta fuit redem
pta, & per euangelij prædicationem ad Chriſtum primum &
verum dominũ fuit conuerſa. Perfectiſſimè autem terra re-
ſtaurabitur & reſtituetur ipſi Chriſto in nouiſſimo iudicio,
1.Cor.15 quando omnia perfectè ſubijcientur ſub pedibus eius. Nunc
Pſal.8 enim (vt ait Apoſtolus) necdum videmus omnia ſubiecta ſub
pedibus eius, tunc autem fient ei omnia ſubiecta.

IN PSALMVM XCVII.

VERSV ſecundo, Saluabit ſibi dextera eius. Quomodo H
in annotationibus principalibus diximus, putant iſtud
vertendũ aliqui per accuſatiuum: Saluauit eum dextera eius:
hoc eſt, ipſum Chriſtũ dominum ſaluauit ſua diuinitas. Alij
vertũt, Saluauit ſibi dexterã ſuam, & brachium ſanctũ ſuum:
ad hunc ſenſum, Deus pater ſaluũ fecit à morte (per reſuſcita
tionẽ) filium ſuum, qui eſt ipſius dextera & brachiũ. Frequẽs
enim eſt, vt in ſcripturis filius dextera patris aut brachiũ no-
minetur: quemadmodũ in cantico virginis matris dicitur, Fe-
cit potentiã in brachio ſuo, quod aliqui non malè intelligũt

in Chriſto filio. Et quod in pſalmo CXVII. dicitur, Dextera domini fecit virtutẽ, dextera domini exaltauit me, Dextera domini fecit virtutẽ, poteſt de filio intelligi, per quẽ pater operatus eſt mũdi ſalutẽ. Veriſimili⁹ tamẽ videtur quod dicũt alij, ex more Hebraici ſermonis caſu datiuo eſſe vertendũ, vt habet noſtra lectio, & quomodo beatus Hieronymus vertit in pſalterio quod trãſtulit ex Hebraica veritate. Neq; hoc ſolũ in loco, verũetiã in aliis aliquot cõſimilibus ſacræ ſcripturæ locis. Veluti Eſaiæ LIX. Et ſaluabit ſibi brachium ſuũ, & iuſtitia confirmauit eum. Et iterum, Circunſpexi, & non erat auxiliator, quæſiui, & non fuit qui adiuuaret. Et ſaluabit mihi brachium meum, & indignatio mea auxiliata eſt mihi. In his (inquã) locis, quomodo non tranſtulit Hieronymus, Saluabit ipſum brachium ſuum, vel ſaluabit me brachiũ meũ: ſed ipſi & mihi, caſu datiuo: ita nos putamus etiã in præſenti loco dicendum (vt noſtra habet lectio) Saluabit ſibi dextera eius. Poteſt autẽ hæc locutio accipi, vt ſit proprietas Hebræi idiomatis, vel ad eum modum quo ſuprà expoſuimus in Elucidatione & annotationibus principalibus, vel vt ſignificetur exceptio, vt ſit ſenſus, Saluauit ſola dextera eius, ſalutem fecit ſola eius dextera: quemadmodum in illis aliis locis apud Eſaiam, Saluabit mihi brachium meum, ſenſus accipi poteſt, Solum brachium meum faciet ſalutem: & in altero loco, Solum brachium meum fecit ſalutem.

Pſal. 117

Eſaiæ 69

IN PSALMVM XCVIII.

VERSV tertio, Honor regis iudicium diligit. Hieronymus pro honore, vertit, imperiũ. Imperiũ (inquit) regis iudiciũ diligit. Alij vertũt, fortitudinẽ. Facilè autem iſta poſſunt exponi ſecundũ ea quæ diximus in Elucidatione & annotationibus principalibus. Verſu quinto, Adorate ſcabellũ pedũ eius, quoniam ſanctũ eſt. Ex Hebræo verti poteſt indifferenter, vel per genus neutrũ, Quoniam ſanctum eſt, videlicet ſcabellũ, quomodo habet lectio Latina: vel, Quoniã ſanctus eſt, genere maſculino, vt ſit ſenſus, Adorate ſcabellũ pedum domini, eo quòd ipſe dominus ſit ſanctus. Atq; ita vertit Hieronymus. Felix verò ſequitur genus neutrum. Pro eo autem quod in Hebræo, & in noſtra lectione habetur, Adorate ſcabellũ pedũ ei⁹: habet Parap. Chal. Adorate domũ ſanctuarij eius: quod illi fauet expoſitioni quæ per ſcabellũ pedũ intelligit arcam domini, vt diximus in annotationibus prioribus.

IN

IN PSALMVM XCIX. E

VERSV tertio, Ipſe fecit nos,& non ipſi nos. Hierony-
mus ita vertit,Ipſe fecit nos & ipſius ſumus. Populus
eius, & grex paſcuæ eius. Alij ex Hebræo vertunt, Ipſe fecit
nos & non nos,intelligendo ipſi, iuxta ſententiam noſtræ le-
ctionis. Felix & in textu ponit,Et non nos: ad marginem ve-
rò,Et ipſius nos,admonẽs,quòd dictio ipſius ſcribitur, dictio
autem nõ legitur. Id enim ſubinde in hebraica lectione vſu-
uenit,vt aliud ſcribatur, & aliud legatur. Quod autem huic
Pſalmo præmittitur pro titulo, Pſalmus in confeſſione, nul-
lam habet difficultatem. Manifeſtum enim eſt,ob hoc in con- F
feſſione præmitti,quoniam non aliud quàm ad cõfeſſionem
adhortatur.

IN PSALMVM C.

VERSV ſecundo, Pſallam & intelligam in via immacu-
lata. Hieronymus, Pſallã & erudiar in via perfecta, quod
pro noſtra facit interpretatione in Elucidatione poſita.
Verſu quarto, Non proponebam ante oculos meos rem
iniuſtam In Hebræo eſt verbum belial, pro re iniuſta, eã- G
démque ſententia eſt. In iis autem quæ ſequuntur, Facien-
tes præuaricationes odiui, non adhæſit mihi cor prauum,
declinantem à me malignum non cognoſcebam: aliam di-
ſtinctionem habet lectio hebraica. Sic enim vertit Hierony-
mus, Facientem declinationes odiui, nec adhæſit mihi. Cor
prauum recedet à me,malum neſciam. Verſu ſexto, Hunc
perſequebar. In Hebræo eſt,Hunc interficiam,vel hũc ad in-
ternecionem perducam: hoc eſt, grauiter illum redarguam,
confundã & puniam,nec ferre potero. Verſu ſeptimo, Su-
perbo oculo & inſatiabili corde,cum hoc non edebam. Cor
inſatiabile intelligi poteſt de corde auaro vel ambitioſo. H
Vtrunque enim eſt inſatiabile: illud quidem diuitiis, hoc au-
tẽ honoribus. Et ad vtrunque eſt lectio Hebræa indifferens,
quę habet latũ vel vaſtum vel amplum corde. Sunt autẽ lato
corde vel amplo corde tam auari quàm ambitioſi. Hierony-
mus tamen vertit, elatũ corde, ad ambitionem referens. Pro
eo autem quod ſequitur, Cum hoc non edebam: In Hebrę-
eſt, Cum hoc eſſe non potero, vt vertit Hieronymus: vel
hunc non patiar, vt habet Felix. In Hebræo enim eſt oratio
defectiua, non potero, vbi ſupplendum videtur ferre, au ſu-
ſtinere

A ſtinere, aut eſſe cum eo, aut ſimile aliquid. Verſu nono, Non habitabit in medio domus meæ, qui facit ſuperbiam. Pro ſuperbia, in Hebręo dolus vel fraus. Pro eo autem quod ſequitur in parte ſecunda, non direxit: Hieronymus habet, non placebit: Felix, non dirigetur, non ſtabilietur. Alij, non proſperabitur, non habebit proſperũ ſucceſſum. Omnia fere in idem recidunt, & ſententiam in Elucidatione poſitam declarant. Verſu vltimo, In matutino interficiam omnes peccatores terræ. Si in perſona Chriſti hic Pſalmus exponeretur, poſſet iſta peccatorũ interfectio intelligi damnatio im-
B piorum: & tempus hoc matutinum, dies iudicij, quando illuceſcet dominus, & illuminabit abſcondita tenebrarum, vt fiant manifeſta conſilia cordium. Tunc enim colliget & ſeparabit Chriſtus dominus de regno ſuo omnia ſcandala, & omnes qui ea operati ſunt, proiiciet in ignem damnationis æternæ. Cui expoſitioni ſatis fauet quod habet Chald. Paraphr. Mundo vẽturo qui aſſimilatur luci matutinæ, perdam omnes peccatores terrę, vt diſperdam de Hieruſalem ciuitate Dei omnes operarios iniquitatis.

1. Cor. 4.

Matt. 13

IN PSALMVM CI.

C VERSV quarto, Oſſa mea ſicut cremium aruerunt. Felix, Oſſa mea ſicut torris vel titio, vel focus, aduſta ſunt: quod eandem habet cum noſtra lectione ſententiam. Vicinius tamen Hieronymus vertit, Oſſa mea quaſi confrixa contabuerunt. Verſu octauo, Vigilaui & factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto. Verbum Hebraicum ſakad, ſignificat non ſimpliciter vigilare, ſed vigilare cum obſeruatione & expectatione aut cum exercitatione. Vnde verti poſſet, Expectando vigilaui, aut vigil expectaui, aut vigilando exercitatus ſum, ſiue vigil perſeueraui. Pro paſſere au-
D tem Hieronymus nomen generis ponit, vertens auem ſolitariam ſuper tectum, pro paſſere ſolitario in tecto. Felix tamen & alij, nomen ſpeciei iuxta noſtram lectionem retinent. Verſu decimotertio, Et memoriale tuum in generatione & generationem. Felix vertit, Memoria tui, quod clarius eſt. Hieronymus autem memorabile, quod fortè de nomine domini, vel de operibus memorabilibus & æterna commemoratione dignis intelligitur. Verſu vigeſimoquarto, Reſpondit ei in via virtutis ſuæ. Secus legitur in

BIBLIOT UNIVERSIT GRANA

Hebræo, Afflixit ſiue humiliauit in via virtutem aut forti- E
tudinem meam, abbreuiauit dies meos. Quam lectionem variis exponunt modis. Quidam ſic intelligũt, Afflixit dominus virtutem & fortitudinem meam, in via vitæ huius, per diuerſorum malorum immiſſioné, abbreuiauit ærumnarum & miſeriarum multitudine dies vitæ meæ. Chaldai. Paraph. ſic habet, afflicta eſt à via laborioſa (ipſa eſt via captiuitatis) virtus mea: breuiati ſunt dies mei. Secundum quam ſententiam, in via pro à via videretur accipiendum. Quidam ſubtilius interpretantur, per viam intelligentes hunc curſum Eccleſiæ, tempore medio inter primordia naſcentis Eccleſiæ F
& finem nouiſſimum. In hac enim via, in hoc tempore medio, quo verſus finem ſeculi properatur, Eccleſiæ fortitudo affligitur per varias hæreſes & ſchiſmata multa, Antichriſtis multis exurgentibus, qui fidei fortitudinem mirum in modum affligunt & imminuunt, donec in tempore nouiſſimæ perſequutionis ad ſummum excreſcat malitia. Sed propter electos (iuxta verbum Saluatoris) dies illi afflictionis breuiabuntur. Alij verò ſic exponunt, Non eſt paſſus Deus me progredi in peccatis meis, via mala quam ambulaui, per praua & deuia itinera, ſed impediuit me afflictionibus & flagel- G
lis ſuis, & dies meos malos abbreuiauit ſiue abſcidit, neque permiſit ſuum curſum perficere. Verſu vigeſimoſeptimo, Ipſi peribunt, tu autem permanes. Perire illud communiter intelligitur ratione mutationis, quæ fiet in cæleſtibus. Poſſet tamen ſic intelligi, Peribunt quantum eſt ex ſe, id eſt ex ſe corruptibiles ſunt & perirent, niſi tu eos in ęternũ conſeruares. In ſecunda autem parte, Et omnes ſicut veſtimentum veteraſcent. Quidam intelligũt, omnes vel homines vel omnes creaturæ, ſecundum quam ſentẽtiã habet Pſalterium Romanum, Et omnia ſicut veſtimentum veteraſcent. Ex Hebręo autem manifeſtum eſt debere intelligi de cęlis, de quibus facta fuerat mentio in præcedentibus. Vnde Felix ſic reddidit, Et omnes ipſi ſicut pannus veteraſcẽt vel conſumẽtur. H

Matth.24. Marc.13.

Verſu vltimo, Semen eorum in ſeculum dirigetur. In Hebræo eſt, Semen eorum ante faciem tuam perſeuerabit, vel in conſpectu tuo cõfirmabitur, aut dirigetur coram te. Et eadem eſt cũ noſtra lectione ſententia. Intelligimus enim hanc directionem ſeminis, non aliter quàm in conſpectu Dei.

VERSV primo, Et omnia quæ intra me ſunt nomini ſancto eius. Romanum Pſalterium habet omnia interiora mea, quomodo legit & Felix. Hieronymus autē vertit omnia viſcera mea. Eadem in omnibus ſententia eſt. Significantur enim quæcunq; intra hominem ſunt, & membra & vires, ſiue corporis ſiue animę. Verſu quarto, Qui redimit de interitu viam tuam. Pro interitu in Hebræo eſt dictio Sachath, ſignificans vel corruptionem vel foueam. Vnde Hieronymus vertit, de corruptione. Felix, de fouea, vel (vt ſimul ambo exprimat) de fouea corruptionis. Chald. autem Paraphr. ponit gehinam, quod nos gehennam dicimus. Omnia in idem redeunt. Significatur redemptio de inferno, perditione, corruptione & morte æterna. Verſu quinto, Qui replet in bonis deſiderium tuum. Pro deſiderio, in Hebręo eſt adi, per ain in principio: quod variam habet ſignificationem & interpretationem. Significat enim interdum ornamentum, aliquando maxillam ſiue os. Primam ſignificationē ſequutus Hieronymus, ita vertit, Qui replet bonis ornamentum tuū. Per ornamentū autem intelligi poteſt anima & ſpiritus, qui in homine eſt ſummum ipſius ornamentū, cuius nobilitate ornatur homo atque honoratur ſuper omnia viuētia. De quo ornamento poteſt etiam illud intelligi quod in VIII. Pſalmo ſcribitur, Gloria & honore coronaſti eum, ſi de toto humano genere paſſus ille exponatur, vti ſuo loco oſtendimus. Et hic eſt honor, de quo iterum dicitur, Homo cum in honore eſſet, non intellexit. Hoc autem ornamentum Deus bonis implet, cum animam ex ſe egenam, omnibus adimplet ſpiritualibus chariſmatibus. Alij reſpicientes alteram ſignificationem, vertunt: Qui replet bonis os tuum, vel maxillas tuas, vel buccas tuas. Quæ loquutio figurata videtur, ſignificans abundantem impletionem largæ petitionis, ſecūdum quod in Pſalmo alio dicitur, Dilata os tuum, & implebo illud. Siquidem per oris apertionem vel dilatationem, intelligimus deſiderij poſtulationem: per oris autē impletionem, ſignificatur deſiderij adimpletio. Ac ſecundum hunc intellectum, noſtra vulgata lectio Latina Hebraicam explicat. Verſu nono, Non in perpetuum iraſcetur, neque in æternum cōminabitur. Hieronymus, Non in ſempiternum iudicabit, neque in æternum iraſcetur. Felix, Non in æternum contendet, neque in æternum

Pſalm. 48.

Pſalm. 80.

ſeruabit odium. Verſu decimoquinto, Et non cognoſcet B
amplius locũ ſuum. In Hebræo aliter legitur: Et non cognoſcet eum locus eius, quemadmodum concorditer omnes ex Hebræo vertunt interpretes. Quod ſi de flore exponatur, ſenſum hunc habet: Vbi ceciderit flos, nó eum cognoſcit vltrà locus in quo ſtetit, locus in quo prius nutriebatur & florebat, iam non vltrà illi vigorem aut alimentum præbet, nullumq; tenet floris qui pridem in eo ſtetit veſtigium, ſic quaſi nunquam florem illum geſtauerit. Si de homine intelligas, ferè ſimiliter exponi debet, Locus quem prius inhabitare ſolebat homo dum viueret, poſt mortem illum vltra non co- F
gnoſcit, nactus alium dominum, alium hæredem, alium inhabitatorem: nullum tenet mortui veſtigium, ac ſi nunquam illum poſſeſſorem habuiſſet aut dominum.

IN PSALMVM CIII.

VERSV tertio, Extendens cęlũ ſicut pellem. Pro pelle, Felix vertit cortinam. Cęlum autem Deus extẽdiſſe dicitur, quaſi cortinam, intra quam habitet & ſedeat occultatus, Hieronymus verò nobiſcũ pellem vertit, & poteſt intelligi, ſicut tentorium & habitationẽ ſuam. Tẽtoria enim ex pelli- G
bus ſolent fieri. Verſu ſeptimo, Abyſſus ſicut veſtimentum amictus eius. Clarius ex Hebræo ſic vertunt Hieronymus ac Felix, Abyſſo quaſi veſtimento operuiſti eam: quam ſententiam habet aliquãto obſcurius noſtra lectio, hoc ordine: Abyſſus aquæ eſt amictus terræ, quaſi veſtimentum: hoc eſt, aqua terrã amicit & circundat in modum veſtimẽti. Verſu decimo, Terminum poſuiſti quem non tranſgredientur. Non ad montes ſolum hoc refertur, ſed maximè ad aquas, quẽadmodum apertè mõſtrat Chald. Paraphr. quæ ſic habet, Terminum poſuiſti fluctibus maris, quem non tranſgrediuntur. H
Verſu decimotertio, De medio petrarum dabunt voces. In Hebræo eſt, De medio frondium, ramorum, vel nemorum.
Verſu decimoſeptimo, Vt exhilaret faciem in oleo. Hieronymus nobiſcum vertit, Ad exhilarãdam faciem oleo: Felix, Vt illuſtret faciem oleo, id eſt, quaſi ſplendere faciat ex vnctione olei. Poteſt tamen & aliter verti, continuando illud cum præcedentibus ad hunc modum, Vinum lætificabit cor hominis, vt faciem ſplendeſcere faciat ſuper oleum, id eſt, Non ſolum ex vino cor hominis lætificabitur, verum etiam

A facies ipſa grato perfundetur colore, & nitebit ad modum olei. Vel ſic, Vt ſplendeſcere faciat vultum præ oleo, ſiue præ pinguedine. Quibus enim vſus eſt vini continuus & moderatus, pinguiuſculi fiũt, & bene curata cute. Sed prior ſententia videtur cõuenientior, qua indicatur, Deũ etiã quę ad honeſtam faciunt voluptaté donare hominibus. Nam quòd oleo & vnguentis inungi ad honeſtam refocillationem pertineat, vel ex eo patet, quòd Saluator vngi pedes ſuos in domo Simonis permiſit vnguẽto, item ſuper caput ſuum effracto alabaſtro pretioſum vnguentum nardi ſpicati paſſus eſt effundi, imò factũ ſuſcepit & commendauit. Verſu decimooctauo, Saturabuntur ligna campi. Hebræũ habet, Ligna domini. Dicuntur autem ligna domini, illa quæ abſq; hominis manu in ſyluis & campis naſcuntur, quemadmodum indicat Paraphr. Chald. Saturabũtur (inquiẽs) arbores quas creauit Deus, cedri Libani quas plantauit. Vel ligna domini dicũtur arbores altiſſimę, quemadmodum in alio Pſalmo, cum dicitur, Iuſti- Pſal.35
tia tua ſicut montes Dei, quidam intelligunt montes altiſſimos, vt per excellentiã dicantur eſſe Dei, quæ ſunt excellentiſſima, vt in eis ſpecialis reluceat operatio virtutis Dei. Secundum quod etiam in alio Pſalmo de cedris Dei poteſt in- Pſal.79
telligi cum dicitur, Operuit montes vmbra eius, & arbuſta eius cedros Dei. Verſu decimonono, Erodij domus dux eſt eorũ. In Hebræo ſecus legitur. Hieronymus enim ita vertit, Miluo abies domus eius, hoc eſt miluus in abiete habitationem ſuam ponit: Felix, Ciconiæ abietes domus eius: hoc eſt, Ciconiæ habitãt in abietibus. Significatur, aues iſtos in excelſis arboribus, cuiuſmodi ſunt abietes, ponere nidum ſuũ. In quam etiã ſententiam ſatis cõuenit lectio Latina, cuius ſenſus eſt, Domus, vel nidus, vel habitatio erodij (quem interpretãtur ciconiam, vel ardeam) eſt dux paſſerum ac aliarum multarũ auium, id eſt, præcedit & antecellit nidificãdo in altis, pluſquam multarum aliarum ſpecierũ volucres. In Græco enim, loco huius dux eſt, verbum ponitur ἡγεῖται, quod ſonat ac ſi dicas, præcedit vel antecellit: vt ſit ſenſus, domus erodij præcellit, & quaſi principem ac ducem agit ſuper paſſeres & alias aues: vel erodius ſuo nido ducem agit, & velut gloriatur atque ſuperbit ſingularis altitudinis excellentia. Pſalterium autem Romanum, pro erodio habet fulicam. Verùm id minus cõueniens eſſe videtur, eo quòd fulica videtur

eſſe auis marina,circa littora nidificás. In ſequenti auté par- E
te,cum dicitur, Petra refugium erinaciis, vertunt aliqui pro erinaciis lepores,vel cuniculos.Sunt enim & ipſa animalcula timida intra terram ſuum habentia latibulum. Verſu vigeſimo,Effecit lunam in tempora. Felix vertit, propter tempora,vel per tempora,id eſt,vt diſtinguantur tépora, præſertim illa in quibus conueniunt homines ad ſolennitatem. Nam feſtorum tempora, maximè ſecundum lunam diſtinguuntur.

Verſu vigeſimoquinto, Quàm magnificata ſunt opera tua domine.In Hebræo eſt rabbu, quod ſonat multa vel multiplicata: Vnde Hieronymus vertit, Quàm multa ſunt opera F
tua:& Felix, quàm multiplicata. Poteſt tamẽ rectè illa dictio ſignificans multitudinem,ad præſtantiam referri,vt ſit ſenſus, Quàm præſtantia,quàm eximia,quàm magna ſunt opera tua domine,vt habet noſtra lectio. Præſtantia nanque,ex virtutis multiplicatione eſt.

IN PSALMVM CIIII.

VERSV quarto, Quærite dominum & confirmamini. In Hebræo eſt, Quærite dominum, & virtutem vel fortitudinem eius:hoc eſt,quærite ab eo confortari & confirmari G
virtute ſuperna.In quam ſententiã facilè reduci poteſt lectio noſtra vulgata,ſi ita exponatur, Quærite dominum, & in eo confirmari ſiue corroborari ſtudete ac poſtulate.Iuxta quem modum alibi dicitur, Delectare in domino, id eſt conare vel delectationem habeas in domino,poſtula vt tibi det in ſe delectari. Verſu duodecimo, Cum eſſent numero breui, pauciſſimi & incolæ eius. Clarius hanc ſententiam habet verſio Hieronymi,Cum eſſent viri pauci,modici,& incolæ in ea. Et Felix, Dum eſſent viri illi numeri perquã minimi & aduenæ in ea. Verſu decimoſexto, Et omne firmamentũ panis con- H
triuit. Nos in Elucidatione firmamentum panis expoſuimus panem confirmanté cor hominis,quo confirmatur & ſuſtentatur vita eius. In eandem ſententiam accipi poteſt quod ex Hebræo vertunt,virgam panis,vel baculum aut ſuſtentamentum vel gubernaculum panis. Pane enim homo velut baculo aut virga ſuſtentatur,eiúſq; vita gubernatur & regitur, vt ſi-
Eſaiæ 3 ne eo non poſſit degere. Sic & in Eſaia dicitur, robur panis.
Secũdum literam verò accipere licebit ſtipulas frumenti, tritici,& omnium leguminũ, ex quibus quomodocunque panis

A confici poteſt. Panis enim, virga, ſiue baculus, ſiue ſuſtenta-
mẽtum, eſt ſtipula, quatenus frumentũ fert in ſui ſummitate,
vnde panis cõficitur: verùm prior expoſitio magis probãda vi
detur. Verſu decimooctauo, Ferrum pertranſit animã eius.
Hieronymus, In ferrum venit anima eius. Felix in eandẽ ſen-
tentiam, In ferrum ingreſſa eſt anima eius: hoc eſt, vita eius
ſiue corpus eius, aut viuens ipſe in ferrum venit compedi-
bus vinctus, vt fieri ſolet incarceratis. Quod autem ſequi-
tur: Donec veniret verbum eius, in Hebræo nouum verſum
B incipit, cum eo coniunctum quod ſequitur, hoc modo, Vſque
ad tempus donec veniret ſermo eius, eloquiũ domini proba
uit vel examinauit eum. Quod hanc habet ſententiã, Donec
impleretur ſermo prophetiæ eius, quo ventura prædixerat
cõcaptiuis ſuis piſtorũ & pincernarũ magiſtris, probatus in-
terim fuit à domino in afflictione carceris. Quã ſententiam
pulchrè noſtra etiam vulgata lectio recipit, ſi tantum qua-
lis dicta eſt, fiat diſtinctio. Nam inflammauit, loco probauit
vel igne examinauit, rectè accipitur, quemadmodum alibi, Pſalm.11
C Eloquia domini argentum igne examinatum. Et iterũ, Igne Pſalm.16
me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas. Verſu
vigeſimoprimo, Vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum,
Hieronymus, vt erudiret principes eius ſecundũ voluntatem
ſuam. De quo in annotationibus principalibus diximus. Alij
autem ſic vertunt, vt vinciret principes eius ſecundũ volun-
tatem ſuam. Quod aliqui exponunt de poteſtate plena, quam
habuit Ioſeph etiam principes Pharaonis vinciendi, quomo
do prius ipſe vinctus fuerat à ſuo domino. Poteſt tamen il-
lud vinciri intelligi, de vinciendo ciuiliter, legalitérq; ligan-
do. Legibus enim & ſtatutis æquis vinciuntur homines ac ve-
lut ligantur ſalubriter. Habuit autem Ioſeph auctoritatẽ &
D poteſtatem leges condendi ſuper vniuerſam Ægyptũ, & prę-
cipiẽdi omnibus etiã primis Pharaonis principibus pro ſuo Gene.41
placito. Sic enim illi regni gubernacula committens dixerat
Pharao, Abſque tuo imperio non mouebit quiſquã manum
aut pedẽ, in omni terra Ægypti. Quod ſi hoc modo intelli-
gamus, vincire principes ſecundũ ſuam voluntatẽ, idem erit
quod erudire ſecundũ ſuam voluntatem. Erudit enim legiſ-
lator, quos æquis legibus vincit. Chaldaica Para. ferè ad ſen-
ſum noſtrę lectionis habet, vt erudiret principes eius ſicut ani
mã ſuã, & ſenes eius prudẽtiã doceret. Verſu trigeſimoqnto

Primitias omnis laboris eorũ. Hieronymus vertit, Primitias E omnis partus eorum. Propter quod, nos in Elucidatione verſum iſtum de labore partus ſumus interpretati. Idem intelligentes per primitias laboris ſiue partus in hac parte ſecũda, quod in parte priori per primogenita. Alij vertunt primitias omnium virtutum, vel omnium fortitudinum, vel laborum: id eſt, primitias de omni virtute eorum, intelligentes de virtute generandi. Huius autem virtutis primitias conſtat eſſe primogenita.

IN PSALMVM CV.

VERSV quarto & quinto, Memento noſtri domine in F beneplacito populi tui, &c. In Hebræo eſt ſecundũ numerum ſingularem, Memento mei domine, & in ſequenti verſu, viſita me in ſalutari tuo. Illud autẽ in beneplacito populi tui, Hieronymus vertit in propiciatione populi tui. Felix, In bona voluntate erga populum tuum. Et illud ad videndũ in bonitate electorũ tuorum. Hieronymus clarius habet, vt videam bona electorum tuorum. Et quod in fine habetur verſus quinti, Et lauderis cũ hæreditate tua, in Hebræo habetur per primam perſonam, Et exultem cũ hæreditate tua, vt vertit Hieronymus, & Felix, Vt laudem cum hæreditate tua, vel G vt laudet. Verſu octauo, Et irritauerunt aſcendentes in mari, mari rubro. Hieronymus, Et ad iracundiam prouocauerũt ſuper mare rubrum: id eſt, iuxta mare rubrũ irritauerunt dominum. Quod autem nos habemus, aſcendentes, ſitum loci reſpicit: quoniam egredientibus Ægyptum verſus terram Chanaam, aut verſus deſertum, incumbit aſcẽdere ob ſitum loci, quia in humiliori loco ſita eſt Ægyptus. Verſu decimoſexto, Et miſit ſaturitatem in animas eorũ. Hieronymus pro ſaturitate, hoc in loco vertit tenuitatẽ. Felix maciẽ. Atq; ita videtur, quãtum ad vocem, cõtrarietas, dum noſtra lectio H ſaturitatem legit, Hebraica maciem vel tenuitatem. Quis enim non iudicat, tenuitatem & ſaturitatem eſſe contraria? Sciendum tamen, quòd nulla eſt ſecundum veritatem cõtrarietas, tametſi diuerſa habeatur ſentẽtia. Nam macies iſta videtur pro corruptione, peſte & cõſumptione hoc in loco accipienda, ad ſignificandum quòd nõ illis in bonum ceſſerit adimpletio concupiſcentiæ eorum, quòd non inde multum fuerint impinguati, quoniã quidem poſt paululum crudeli Dei vltione, bona murmuratorũ illorũ pars perdita eſt, & extre-

ma macie conſumpta. Verſu vigeſimotertio, Et dixit vt diſperderet eos, ſi non Moſes electus eius ſtetiſſet in cõfractione in conſpectu eius. Hieronymus, Dixit ergo vt contereret eos, niſi Moſes electus eius ſtetiſſet medius contra faciem illius. Felix autem noſtram lectionem non mutat, legens vt nos habemus, In confractione in cõſpectu eius. Clarior tamẽ eſt lectio Hieronymi, exprimens quid per iſtam confractionem intelligatur. Chalda. autem tranſlatio etiam modum exponit, quo in confractione ſtetit Moſes, Niſi (inquit) Moſes electus eius ſurrexiſſet, & inſtitiſſet orare in conſpectu eius. Pro confractione autem verti poteſt ex Hebræo, diuulſio vel diuiſio. Atq; ita intelligatur iſta diuiſio ſiue diuulſio ex ſimilitudine hominũ duorũ contra ſe inuicẽ concitatorũ, quorum alter alterum penitus cõficeret, niſi per ſequeſtrẽ aliquem & mediatorem ab inuicẽ diuellerentur. Ita ſanè ardens erat domini contra populum iracundia, vt niſi per ſequeſtrem & medium interceſſorem Moſen fuiſſet facta diuulſio, ſi permiſſa fuiſſet indignatio Dei aduenire in ſuo furore contra populũ, prorſus eos abſumpſiſſet. Cõfractio autem intelligitur ipſius furoris ſedatio. Dicitur enim ira frangi cum ſedatur: quemadmodum apud Sapientẽ, reſponſio mollis dicitur frãgere irã: Prou. 15
id eſt, ſedare. Verſu trigeſimo, Et ſtetit Phinees, & placauit, & ceſſauit quaſſatio. Hieronymus, Stetit autẽ Phinees, & diiudicauit, & retenta eſt percuſſio. Quid autẽ ſibi velit illud di- Num. 25
iudicauit, indicat Felix, qui eius loco vertit, exequutus eſt iuſtitiã, interficiendo videlicet principẽ illum Iſraëlitẽ, coëuntem cum ſcorto Madianitide. Quod autẽ ſequitur, Et ceſſa- Ibidem.
uit quaſſatio, ita vertit, Et ceſſauit vel prohibita eſt peſtis. Idẽ enim eſt, quod cõmunis lectio vocat quaſſationem. Hieronymus perſecutionẽ, & Felix peſtẽ appellat, grauis ſcilicet illa internecio, quæ ex præcepto irati Domini cœperat exerceri, cæſis de populo vigintiquatuor milibus. Verſu trigeſimoſecundo, Et vexatus eſt Moſes propter eos, quia exacerbauerũt ſpiritũ eius. Iſtud nos in elucidatione ſimpliciter de afflictione exponimus, qua vexatus fuit Moſes, quãdo iterũ iam murmurãtes audiuit propter aquæ penuriam, poſt toties iam conſpecta & ſuſcepta Dei beneficia: poteſt tamẽ exponi de vexatione, afflictione ſiue punitione illa, qua à dño fuit Moſes punitus ſimul cũ Aarõ fratre ſuo, videlicet vt non introducerẽt populũ in terram promiſſionis. Sic enim legimus illo in loco

Num.20 dicentem dominum ad Moſem & Aaron, Quia non credidi- E
ſtis mihi,vt ſanctificaretis me coram filiis Iſraël,non introdu
cetis hos populos in terram quam dabo eis. Vides vexationẽ,
vides afflictionem & pœnam, qua afflictus eſt Moſes, pro-
pter murmurationẽ populi. Ita ſanè propter murmurationẽ
populi,quoniam in hoc diſcrimẽ,in hãc vltionẽ illũ adduxit,
indigna nimium populi obſtinati murmuratio. Atque hoc
eſt quod ſequitur,Quia exacerbauerunt ſpiritum eius. Ad-
modum verò aptè hæc ſententia quadrat illi quod vertit Fe-
lix, & malum fuit ipſi Moſi, vel, malum intulit Moſi, pro- F
pter illos,hoc eſt,ipſe etiã Moſes ex illorum iniqua murmu-
ratione in diſcrimen venit & vltionem domini. Illud quoq;
quod in verſu ſequenti ponitur,Et diſtinxit in labiis ſuis,nos
ad ſententiã domini retulimus,propter iſtam & alias murmu
rationes definientes,ſe non deleturũ omnes inimicos præuari
catorũ, vt relinqueret in quibus eum probaret & exerceret.
Poteſt tamen ad iſtam iam ſuprapoſitã domini contra Mo-
ſem ſentẽtiã referri,cõformiter ad ſenſum prioris verſus iam
antè expoſitum. Atque ita ſenſus erit,Et diſtinxit dominus in
labiis ſuis,id eſt, definiuit & ſententiã apertã protulit per la- G
bia ſua contra Moſem,ad aquas cõtradictionis, de nõ intran
da promiſſionis terra. Sunt qui partem iſtam ſic ex Hebræo
vertunt, vt in ea ſignificetur peccatum Moſi, propter quod
ipſi malũ fuit,& propter quod à Deo prædicta ſententia puni
tus eſt. Sic autem vertunt,Et inconſideratè loquutus eſt labiis
ſuis,vel per petram loquutus eſt ore ſuo,videlicet ſignificare
volentes cauſam punitionis Moſi & Aarõ, quæ fuit, eo quòd
coram populo verbis dubitationẽ quandam indicantibus vſi
fuiſſent ad petram,& tali verborũ forma,quæ potius ad dubi
tationem populum adducere,quàm ad ſpem conformare po
tuiſſet. Sic enim tenens virgam manu Moſes, populo congre- H
Nume.20 gato ad petram,Dixit,Audite rebelles & increduli: Nũ de pe
tra hac vobis aquã poterimus elicere? In quibus verbis,non-
nullam inueniri dubitationem, & forſitã ex nonnulla dubita
tione ea fuiſſe profecta,ſatis indicat euentus ſubſequẽs. Siqui
dẽ bis percuſſa ſilice aquæ emanauerunt, vt quod primo ictu
non effluxerint, dubitationi videatur aſcribendum, vel illi
qua Moſes nimium commotus vtcunque vacillauit: vel cer-
tè illi quæ in verbis eiuſmodi indicabatur, etiam ſi nõ fuiſſet
in animo.

A VERSV tertio, Ab Aquilone & mari. Mare prò meridie poſitum eſt, eo quòd mare ſitum ſit ad meridiẽ. Vnde Felix vertit, ab Aquilone & meridie. Chalda. Paraph. habet, De mari, regione Auſtri: id eſt, de mari ad meridiem ſito. Pſal.48 de quo & alibi diximus, in verſum illum, Aquilonem & mare tu creaſti: id eſt, Aquilonem & meridiem. Verſu decimoſeptimo, Suſcepit eos de via iniquitatis eorum: propter iniuſtitias enim ſuas humiliati ſunt. In Hebræo ſic legitur, Stulti vel inſipientes propter viam ſceleris eorum, & à delictis ſuis B afflicti fuerunt. Verſu vigeſimotertio. Qui deſcendunt mare in nauibus. Aliqui putant præpoſitionẽ in, rectius iungendam cum nomine mare, hoc modo, Qui deſcendunt in mare nauibus. Attamen & Græca & Hebræa lectiones iungunt præpoſitionem cum poſteriori, vt ſit ſenſus, Qui deſcendendo ingrediuntur mare in nauibus. Intelligitur autem iſtud ab aliquibus etiam ſecundum literalem hiſtoriam, de primis Chriſti Apoſtolis, qui nautæ fuerunt & piſcatores, ſuam operationem, nẽpe piſcationis, exercentes in aquis. Hi enim piſcatores & nautæ mirabilia experti ſunt, in commiſſo ſibi C huius maris, præſentis ſeculi, regimine, &c. Verſu trigeſimoſecundo, Et exaltent eum in eccleſia plebis, & in cathedra ſeniorũ laudent eum. Chald. Paraph. Et exaltent eum in congregatione populi filiorum Iſraël, in ordine ſapientium laudent eum. Significatur (quemadmodum in noſtra lectione) laudandus Deus tam à vulgo quàm à primatibus & moderatoribus populi. Verſu quadrageſimo, Effuſa eſt contentio ſuper principes. In Hebræo eſt deſpectio vel contemptus, pro contentione: & ſonat idem dictio Greca ἐξουδένωσις, quæ in hoc loco ponitur. Vnde ſi fides ſuffragaretur La-D tinorum exemplariorum, ſuſpicari quis poſſet, ſcriptum fuiſſe contemptionem, ac mutatum eſſe in contentionem. Sententia tamen facilè concordatur, ſi ita exponamus, vt in Elucidatione dictum eſt, de ſtudio contentionis hæreticorum. Super principes enim, quando effunditur deſpectio & contemptus, & incipiunt quæ veritatis ſunt contemnere, & deſpicere quæ à ſanctis Apoſtolis Apoſtolicíſque viris & Eccleſiæ determinatione, ab orthodoxis patribus ſancita fuere, dum hæc contemnere, ac pro nihilo pendere incipiunt, inde ſcilicet exoritur ambitioſa & impia contentio, contra veritatis

re

regulam & eccleſiaſticæ vnitatis dogma: tum & ipſi ſequuntur deuia, relicta via regia, & in eadẽ alios quoque conantur pertrahere. Beatus Hieronymus vertit per accuſatiuum, Effundet deſpectionem ſuper principes: quod intelligẽdum eſt
Rom.1 effundi permittet, quomodo apud Paulum: Tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ, id eſt, venire permiſit.

IN PSALMVM CVII.

VERSV primo, Deus laudem meam ne tacueris. Hieronymus, Deus laudabilis mihi, ne taceas: hoc eſt, Tu Deus, qui es mihi laudabilis, quẽ ego laudo & magnifico, ne ſileas, ne diſſimules malitiã inimicorum meorum, ſed oppone te illis. In eandẽ ſententiã vertit Felix, Deus laudis meæ ne taceas. Alij, Deus gloriationis meæ, vel de quo glorior, ne taceas. Verſu tertio, Ego autẽ orabã. In Hebræo eſt, Ego autem orationẽ, ſupple fundebam. Alij vertunt, Ego autem oratio, id eſt, vir orationis erã, vel eram orans. Verſu ſeptimo, Et epiſcopatũ eius accipiat alter. Beatus Hieronymus nobiſcũ vertit, epiſcopatum. Felix dñium, præpoſituram vel epiſcopatum. Quidã munus vel officium. Quæ omnia ferè in idem recidũt. Inter Hebræos autẽ quidã interpretantur opes, quidam vxorẽ, quidam animam. Chaldaica tranſlatio ſic habet, Numerũ annorum eius hæreditet vel hæreditate acquirat
Actu.1 alius. Verùm hæc non conſonant illi ſententiæ quam Beatus Petrus in Apoſtolicis actibus de Iuda proponit. De epiſcopatu enim & præpoſitura Apoſtolatus illic loquitur, non de vxore, de diuitiis, numero annorũ, aut huiuſmodi. Verſu vigeſimotertio, Et caro mea immutata eſt, propter oleum. Iſtud ex Hebræo quidã ſic vertunt: Et caro mea macilẽta facta eſt abſq; pinguedine: vel, Caro mea macuit à pinguedine, id eſt, abſque pinguedine, vel exaruit, quòd omnem pinguedinem perdidit, vt ſola pellis oſſa circumueſtiat. Verſu vigeſimooctauo, Operiantur ſicut diploide confuſione ſua. Hieronymus pro diploide ponit veſtimentum, Felix, pallium. Verſu vltimo, Vt ſaluam faceret à perſequentibus animam meã. In Hebræo eſt, à iudicibus, vt vertit Hieronymus, vel à iudicantibus, vt vertit Felix: hoc eſt, à potentibus & poteſtate pollentibus, qui me perſequuntur, & iniuſto moliuntur iudicio condemnare: quomodo Chriſtum Scribæ & Phariſæi iniquiſſimi iudices nequiter conabantur perdere.

VERSV quarto, Tecū principium in die virtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorū. Lōgè aliter hoc legitur in Hebręo. Hieronymus ita vertit, Populi tui duces ſpōtanei erunt, in die fortitudinis tuæ, in mōtibus ſanctis. Quod hanc poteſt accipere intelligentiam, Sancti apoſtoli & Eccleſiarū præpoſiti, quos tu (iuxta alterius Pſalmi ſententiam) conſtitues principes ſuper omnem terram, & ſicut deos fortes terræ vehementer eleuabis, erunt ſpontanei, vltronei & bene voluntarij ac prompti, in die fortitudinis tuæ, id eſt, in tempore hoc quo nunc viuis & regnas in fortitudine tua, erunt (inquam) ſpontanei & bene voluntarij ac prompti, ad peragenda tuā negotia, ad implendū diligentiſſimè quæcūque tu per illos fieri iuſſeris. Vbi? In mōtibus ſanctis, in ſanctis Eccleſiis, quas illis cōmittes tradéſque inſtruendas, fundandas, & gubernandas. Felix vertit aliter, Populus tuus cum oblationibus, in die virtutis tuæ, in decoribus ſanctitatis: hoc eſt, In tempore regni tui, veniet ad te populus qui in te credet, cum oblationibus in deuotione cordis ſui, ad te honorandū: ídque faciēt in decoribus ſanctitatis, quoniā ſtudebunt corpora ſua offerre hoſtiā viuentē, ſanctam, Deo placentē, & animas ſuas ſtudebunt in ſanctitate atque iuſtitia offerre dño. Poteſt etiā ſic verti, Populus tuus ipſi erunt tibi oblationes ſpontaneæ, vel liberales & munificæ. Verſu eodem, Ex vtero ante luciferum genui te. Et hanc partem longè aliter nos legimus, iuxta interpretationem Septuaginta, ex Græco, quàm habeatur in Hebræo. Hieronymus ſic habet, Quaſi de vulua orietur tibi ros adoleſcentiæ tuæ. Atque in eandem ſententiam vertit Felix, tantum pro futuro præteritum ponens, Ex vtero ortus eſt tibi ros generationis tuæ. Pro eodem enim videntur accipi, ros adoleſcentiæ & ros generationis. Eſt autem hic ſenſus, Ros generationis tuæ, fœcunditas ex qua tu natus es ſecundū humanam naturam & homo factus, & tota ipſa efficacia virtutis, vnde corpus formatum eſt quod aſſumpſiſti in humanatione tua, omnis (inquam) ros ille, non ex viri lumbis proceſſit, ſed ex vtero tibi ortus eſt, in virgineo vtero tota illa virtus, vniuerſa illa fœcunditas inuenta eſt, ex ſpiritu ſancto, qui illum ſic irrorauit, cæleſtique ac miraculoſo rore rigauit, vt in ipſo generareris abſque virili commercio. Vel per rorem intellige ipſam totam materiam compoſitionis

[Margin notes: Pſal. 44 — Pſal. 40 — Roma. 12]

nis corporis humani,vnde componitur corpus.In generatiō- E
ne enim cæterorum hominum , ſemen paternum cum men-
ſtruo matris cōmixtum,facit cōpoſitionē corporis. In Chri-
ſti autē cōceptione, ſpermatis virilis nequaquam adfuit com
mixtio:ſed de puriſſimis virginis Mariæ ſanguinibus, virtute
ſpiritus ſancti , formatum fuit illud benedictum corpus filij
Dei,quod vniretur verbo in vnitatē ſuppoſiti. Nicolaus à Ly
ra ita ex Hebræo legit,De matrice auroræ,vel de vtero auro
ræ,tibi ros adoleſcentiæ tuę:appellans auroram beatam vir-
Lucæ 1 ginē,& corpus Chriſti cælitus formatū appellans rorē, vt ſi- F
Pſal.18 gnificetur Chriſtus ſecundū humanam natiuitatem de virgi
neo vtero natus , è quo quando impletum eſt tempus Mariæ
vt pareret,egreſſus eſt tanquā ſponſus de thalamo ſuo , ſicut
ſol poſt aurorā ſtatim apparet,& mundo ſe manifeſtat. Sunt
& aliæ aliorū interpretationes, quas ſciens prætereo, ob pro
lixitatem atque confuſionem deuitandam. Verſu ſeptimo,
Implebit ruinas. Hieronymus vertit pro ruinis valles,cui ver
ſioni eciā aſſentitur Felix. Impletio autem vallium poteſt in-
telligi ſecundum Eſaiæ vaticinium, Omnis vallis implebitur
Eſaiæ 40 vel exaltabitur. Nā & quod mox ſequitur in Pſalmo , Con-
quaſſabit capita in terra multorum , ſatis aptè illi reſpondet G
quod ſequitur in illo Eſaiæ vaticinio, Et omnis mons & col
lis humiliabitur. Nā illi quorum hic dicuntur capita cōquaſ-
ſanda ſuperbi , montes erant ſeculi. Alij , pro ruinis vertunt
cadauera,ad hunc modū, Congregabit cadauera,vel imple-
uit cadaueribus. In quo deſignatur grauiſſima cædes & vltio
prævalida,quā exercebit Deus aduerſum inimicos ſuos:qua-
ſi dicatur,implebit omnia cadaueribus. Verſu eodē, Con-
quaſſabit capita in terra multorum. Hieronymus, Percutiet
caput in terra ampla: Felix,percutiet caput ſuper terrā mul-
tam:hoc eſt,principem, ſupple qui erat ſuper terram multā. H
Quod intelligi poteſt de diabolo , qui erat princeps huius
mundi,qui eſt terra multa & ampla.

IN PSALMVM CIX.

VERSV primo , In concilio iuſtorum & congregatione.
Hieronymus nobiſcum vertit,in concilio iuſtorū. Felix
autem vertit,in ſecreto rectorum: quod licet magis videatur
prima facie fauere cōſilio per ſ.quod nos in Elucidatione nō
ſequimur , & in annotationibus prioribus minus probaui-
mus,

A mus,tamen poteſt etiã congruè concilio applicari, eo quòd
ſoleãt concilia in ſecreto congregari & celebrari. Verſu ſe-
cundo,Exquiſita in omnes volũtates eius.Hieronymus, Ma-
gna opera domini,exquirẽda in cũctis voluntatibus ſuis.hoc
eſt, diligenter conſideranda & contẽplanda in omnibus quæ
ipſe voluerit. Vident enim pij opera Dei magna in omnibus
quæ ille operari voluerit.Felix aliter vertit,Magna opera do
mini,exquiſita ab omnibus cupientibus ea,id eſt,quæ exqui-
runtur ſiue diligẽter conſiderantur ab omnibus piis, quibus
beneplacitum fuerit, vel qui delectantur in operibus domini
B ſui.Alij ſic vertũt, Exquirenda ab omnibus voluntatibus vel
deſideriis eorũ, vt ſignificetur, opera domini magna debere
toto corde exquiri, & conſiderari cũ ſummo deſiderio à iu-
ſtis.Nã,eorum,in hac verſione referre videtur iuſtos ſiue re-
ctos,quorũ in præcedenti verſu ſit mentio. Et hæc eadem ſen
tẽtia accipi poſſet ex verſione ſupradicta Hieronymi, ſi tan-
tũ ſuis acciperetur pro eorum. Alij rurſum ſic vertũt,Et exi-
mia ſunt opera domini,perueſtigata ad cũcta beneplacita il-
lorũ,ſupple ſunt vel ſufficiunt:hoc eſt,In quibus,qui ea dili-
gẽter perueſtigauerint & cõſiderauerint, inueniũt quæcũque
C cupiunt. Verſu quarto, Eſcam dedit timentibus ſe. Dictio
Hebraica quæ hic pro eſca ponitur tereph, in ſacris literis
ſubinde ſignificat prædã vel rapinã. Vnde quidam Hebræo-
rũ vertunt,Rapinam vel prædam dedit timentibus ſe, expo-
nentes de præda quàm ex iuſſione domini abſtulerunt filij
Iſraël,quando acceperũt ab eis accõmodato vaſa aurea atq;
argentea, & omnem ſupellectilem:de quo in Exodo plenius Exod.12
ſcribitur,quibus omnibus Aegyptios ſpoliauerunt,cũ exirẽt
de terra. Verùm hæc expoſitio nimiũ Iudaica eſt,nõ ad aliud
(vt arbitror)conficta,niſi in odiũ ſanctiſſimæ euchariſtiæ: vi-
D delicet ne hic paſſus (quomodo à fidelibus ſolet) exponatur
de illa viuifica eſca dominici ſacramenti,quomodo iam antè
in annotationibus ex Hebræo Pſal.xxi.in verſum decimũ
ſextum,oſtendimus, recentiores Iudæos multa vana commi-
niſci,& quantum valẽt tergiuerſari,contra tamẽ ſeniorũ au-
ctoritatẽ, ne locum illũ iuxta Hebraicam veritatem pro ſa-
cra euchariſtia admodum facientem, de eadem cogãtur in-
terpretari. Licet autem verum ſit dictionem illam Hebrai-
cam tereph,ſignificare prædam, non ita tamen hoc loco vi-
detur vertẽda.Nam ſignificat & cibum vel eſcam, quomodo

vert

vertit Hieronymus & Felix in contextu. Veruntamē etiamſi E
prædā quis legat, poterit & hoc conuenienter de eſca corpo-
ris Chriſti intelligi. Quis enim ignorat innocentē illū agnū
prædā eſſe factum leonum crudelium, qui ipſum diu fuerant
perſequuti, qui ſuper illū (vt in alio pſalmo ſcribitur) aperue-
rant os ſuū, ſicut leo rapiens & rugiens? De quorum ore ſuā
animā ibidem orat liberari, poſteaquam in prædam veniſſet
caro. Salua me (inquit) ex ore leonis, &c. Et bene quidē præ-
dam factū ſemetipſum dedit, quia in paſſionis articulo, quū
jamiā eſſet cōprehēdēdus in cœna nouiſſima, ſeipſum nobis
manducandū præbuit: vt ſi cui penitus libeat prædam accipe- F
re, hanc prædā agni magis quàm illam diuitiarum Aegypti
intelligat. Verſu vltimo, Intellectus bonus omnibus facien-
tibus eum. Hieronymus, Doctrina bona omnibus qui faciunt
eam: hoc ēſt, vtilis eſt doctrina ſapientiæ iis qui viuunt ſecun-
dum eam. Felix relatiuū ponit in genere neutro, hoc modo,
Intellectus bonus omnibus facientibus ea, ſupplēs præcepta
vel mandata, de quibus mētio facta eſt in prioribus. Ex lectio-
ne autem Græca manifeſtum eſt, debere legi, Intellectus bo-
nus omnibus faciētibus eū. Nā ſicut intellectus apud Græcos G
per fœmininū genus dicitur, ita & relatiuū ponitur eiuſdem
generis. Ita enim habēt Græca, σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποι-
σιν αὐτὴν. In eo autē quod ſequitur, Laudatio eius manet in
ſeculū ſeculi, quidam relatiuum ſingularis numeri accipiunt
pro plurali, vt eius poſitū ſit pro eorum, ſitq́; ſenſus, Laudem
eorum qui faciunt ea quæ intelligunt, Deíque præcepta ad-
implent, durare imperpetuum ante dominum, quomodo
nos in Elucidatione explanauimus. Alij referri putant domi-
num, cui à principio pſalmi data eſt confeſſio, vt ſit ſenſus,
Laus domini perſeuerat inęternum, ſemper eſt ipſe laudan- H
dus, & nunquam ſatis laudabilis. Et hæc ambiguitas, ſicut in
Latino, ita eſt eadem in Græco atque in Hebręo, vt liceat
ſiue ſic ſiue aliter intelligere.

IN PSALMVM CXI.

VERSV tertio, Gloria, & diuitiæ in domo eius. Hierony-
mus pro gloria vertit ſubſtantiam. Felix vbertatem vel
copiā. In idem redit ſententia. Nam ſubſtantiam hominis di-
uitis, qua plenus eſt dominus, & copiam omnium bonorum,
vocamus illius gloriam. Verſu quinto, Diſponet ſermones
ſuos

A ſuos in iudicio. Hieronymus vertit, diſpenſabit. Felix item, diſpẽſabit, vel gubernabit. Diſponere enim hîc valet gubernare, moderari, inſtituere, & diſpenſare. Verſu ſeptimo, Donec deſpiciat inimicos ſuos. Hieronymus, Donec aſpiciat in hoſtibus ſuis: id eſt, donec aſpiciat de hoſtibus ſuis debitam punitionem & malum exitum. Et id penè vult lectio noſtra vulgata. Vnde Felix nobiſcum vertit, Donec deſpiciat tribulantes eum. Sententiam clarius exprimit Paraphraſis Chal. ſic habens, Donec videat redemptionem à tribulationibus ſuis.

B

IN PSALMVM CXII.

VERSV primo, Laudate pueri dominum. Hieronymus, Laudate ſerui dominum. Alij per genitiuũ vertũt, Laudate ſerui domini, laudate nomen domini, vt in priori parte nõ ſit plena ſententia, regatúrque vltimus ille accuſatiuus, nomẽ domini, ab vtroq; verbo laudate. Verſu quinto, Quis ſicut dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cęlo & in terra. Hieronymus paululũ diſcedẽs à noſtrę lectionis verſione, nihil autem à ſententia, ſic legit, Qui in excelſis habitans humilia reſpicit, &c. Felix autem ſic vertit,
C Quis ſicut dominus Deus noſter, qui ſe exaltat, vt habitet vel ſedeat: qui ſe humiliat vt reſpiciat in cælo & in terra. Chald. paraphr. ſic habet, Quis ſicut ipſe Deus Deus noſter, qui exaltat habitationem ſuam ad ſedẽdum: demittit oculos ſuos ad videndum in cælis & in terra? Senſus eſt, Quis ſimilis eſt Deo noſtro, qui in ſublimi reſidet, qui in excelſo collocatũ habet thronum gloriæ ſuę, cuius maieſtas eſt ſuper nos nimium exaltata, & tamen ſe demittit, ſéque inclinat & velut incuruat, vt proſpiciat, & prouideat ſuper omnia quæ aguntur vel ſunt in cælis & in terris.

D

IN PSALMVM CXIII.

VERSV ſecundo, Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius. Ex Hebręo verti poteſt, Iuda in maſculino genere, vel Iudęa genere fœminino. Secundam autem partem: Iſraël poteſtas eius, vertit Felix numero plurali, Iſraël poteſtates vel dominatores eius. Quod ita poteſt exponi, Iſraël factus eſt ita potens ac validus ex Dei auxilio, poſt eductionem de Aegypto, vt poteſtatẽ & dominationem acquiſierit in omnibus gentibus per circuitum. Hieronymus verò nõ aliud vertit, quàm

quod noſtra habet vulgata lectio. Verſu quarto, Montes E
exultauerunt. Pro exultauerunt, Hieronymus vertit ſubſilie-
runt, & ſubſultauerunt: eadémque ſententia eſt. Verſu deci-
mo, Super miſericordia tua & veritate tua. Ex Hebrȩo Hiero
nymus ac Felix vertunt, Propter miſericordiam tuā & verita
tem tuam. Verſu vigeſimoquinto, Cælum cæli domino.
Quidam ex Hebræo vertunt in eodem caſu, Cæli cæli domi
no, vt replicatio habeat emphaſim, ad declarandam magnifi
cētiam habitationis domini. In Grȩco autem eſt caſus diuer
ſitas, ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ, id eſt cȩlū cæli, quomodo habet no- F
ſtra lectio. Atque ita etiam vertit Hieronymus, Cælum cælo
rum domino. Felix in textu ponit caſu diuerſo, Cælū cæli do
mino: ad marginem verò ponit in eodē caſu, Cæli cȩli domi
ni, ſubaudiens ſunt. Verſu vigeſimoſexto, Neque omnes qui
deſcendūt in infernum. In Hebrȩo eſt, Qui deſcendūt ſilētiū,
vel in ſilentiū: hoc eſt, in locū vbi eſt perpetuū ſilētium illud
Eſaiæ.26. malū, quod per prophetā prohibetur, dicētē, Ne dederitis ſi-
lētium illi, ſilētiū videlicet & ceſſatio à laude Dei, & omni ſer
mone bono. Hic autē locus quis eſt niſi infernus? Nuſquā e- G
nim penitus ſiletur à Dei laudibus niſi in inferno. Nā in cælo
requiē nō habēt beati illi ciues die ac nocte, inclamātes illud
Eſaiæ 26. nobile triſhagiō, Sanctus, Sāctus, Sanctus dominus Deus no-
Apoca.4. ſter omnipotens, qui erat, qui eſt, & qui venturus eſt. In terris
quoq;, & ſi nō omnes, neq; ſēper diuinis laudibus vacēt homi
nes, nō tamē ſiletur perpetuò, ſed ab electis ſuis ſēper lauda-
Pſalm.6. tur. In inferno autem prorſus ſilet laudis diuinæ cōfeſſio, vbi
Mat 8. nihil niſi fletus auditur & ſtridor dentiū, vbi væ væ væ carmē
Luc.13. eſt perpetuum, vt canere aliud non liceat, neq; libeat, in odio
Dei obfirmatis. Verſu vltimo, Sed nos qui viuimus benedi
cimus domino. Illud, Qui viuimus, in Hebrȩo non habetur. H
Sic enim legitur, Sed nos benedicimus domino. Rectè autē
adiectum eſt ad exprimēdam ſententiam. Nos enim viuētes,
debet intelligi. Aduertēdum quoque eſt hūc pſal. CXIII. quē
nos vt vnicum legimus, ab Hebrȩis diuidi, à quibuſdam tan-
tum in duos pſalmos: quorum primus octo verſus priores
complectitur: ſecundus autem à verſu nono, Nō nobis domi-
ne, ſumit exordiū, & in finem vſq; perdurat. Alij diſtinguunt
in tres, quorum tertium ſumit initiū à verſu vigeſimo, Domi
nus memor fuit noſtri, vſque ad finem. Prior tamē diſtinctio
in duos tantùm pſalmos, Hebræis communior eſt.

IN

A

IN PSALMVM CXIIII.

VERSV primo, Quoniã exaudiet dominus vocem orationis meę. In Hebręo eſt, vocem meam, deprecationes meas, quæ oratio vt appoſitoria cõuenienter accipitur. Verſu tertio, Circundederũt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. Hieronymus vertit, fines mortis. Felix vertit dolores, vel funes ſiue laqueos. Pro periculis autẽ inferni, Hieronymus habet munitiones inferni. Felix anguſtias inferni vel foueas. Sententiæ in nullo eſt diuerſitas. Verſu quinto, O domine, libera animã meam. Pro ô, eſt in Hebręo ana,
B quod ſignificat obſecro, quomodo vertit Hieronymus & cęteri, Obſecro domine, libera animam meam. Verſu ſexto Cuſtodiens paruulos dominus. In Hebræo pro paruulis eſt, dictio petaim, quæ ſignificat ſimplices & perſuaſibiles, qui nõ ſunt ſapientes in oculis ſuis, non proprio innituntur conſilio, ſed humiliter Deo commendant animas ſuas, omnem curam & ſollicitudinem proiicientes in eum, ſuntq́; iſti iidem νήπιοι 1.Pet.4.
id eſt paruuli, quibus in Euangelio teſtatur dominus arcana Mat.11.
ſapientiæ Dei eſſe reuelata.

C

IN PSALMVM CXV.

VERSV primo, Ego autem humiliatus ſum nimis. Hieronymus, Ego afflictus ſum nimis. Verſu tertio, Pro omnibus quæ retribuit mihi. Ad verbum ex Hebræo ſic verti poteſt, Cunctę retributiones eius ſuper me: quaſi dicat, Obruor quaſi immẽſis & innumeris ipſius beneficiis. Si verò tantum (pro) intelligatur, eadem eſt ſententia quam habet noſtra lectio, pro omnibus retributionibus eius ſuper me. Verſu quarto, Calicem ſalutaris accipiam. Paraphr. Chald. ſic
D habet, Calicem redẽptionis accipiã mundo venturo: hoc eſt, in ſæculo futuro accipiam calicem ſalutis, & bibã, ſatiabor, & inebriabor de tuo calice, quo tũ me potabis: id eſt, calicẽ fœlicitatis ęternæ. Atque ita calix ille idem hic foret, de quo in Pſalm. XXII. Et calix meus inebrians, quàm præclarus eſt. Pſalm.22.

IN PSALMVM CXVI.

VERSV ſexto, Dominus mihi adiutor. In Hebræo ad verbum eſt, Dominus mihi: hoc eſt, dominus pro me eſt, vel meus eſt, vel mihi ſupple adiutor eſt, ſiue adeſt. Verſu

vndecimo, Circundantes circundederunt me. Hieronymus, E
Circundederunt me & obſederũt me. Felix Circuierunt me,
etiam circundederunt me: hoc eſt, ex omni parte circũcinxe-
rũt & obſederunt. Verſu decimoſecundo, Et exarſerunt ſic
ut ignis in ſpinis. In Hebræo eſt, Extinctæ ſunt ſicut ignis in
ſpinis. Quod à noſtra lectione vulgata non multum diſſonat,
quoniam mox vt in ſpinis exarſerit ignis, extinguetur. Nã li-
cet multo ſtridore ſubitò in ſpinis ignis ſæuire videatur, quã
tocyus tamẽ deſinit, tũ quia ſucco & humore plenę ſpinę ni
mium obſiſtunt igni, tum quia in ſpinis non multũ eſt ligno
rũ, vt diu illis flamma foueri non valeat. Verſu decimoter- F
tio, Impulſus euerſus ſum, vt caderẽ: & dominus ſuſcepit me.
Hieronymus ad ſententiam noſtræ lectionis vertit, impulſus
pellebar vt caderẽ, & dominus ſuſtentauit me. Felix verò ſic
vertit, Impellens impulit me vt caderem, & dominus adiuuit
me, vbi ſuppoſitũ verbi, impulit, intelligi debet aduerſarius.
Alij ſub ſecunda perſona ita vertũt, Impellẽdo impuliſti me
vt caderem, vt dirigatur ſermo ad cuneũ aduerſariorum, de
quibus prius ſermo eſt habitus. Pulchrè verò hoc loco habet
Parap. Chal. Impulſione impulit me peccatũ meũ vt caderẽ, G
& verbũ Dei ſuſtẽtauit me: vbi quis ille inimicus ſit impellẽs,
de quo ĩ lectiõe Hebraica ſermo habetur, apertè exprimitur.
Verè enim peccato maior inimicus non eſt homini. Verſu
decimoquarto, Fortitudo mea, & laus mea dominus. Hiero-
nymus pro laude laudationẽ vertit: Felix canticũ. Laus enim
ſiue laudatio aut canticum iuſti eſt Deus, quia ipſe eſt quem
iuſtus sẽper laudat & canit, & in quo vno gloriatur. Verſu
decimoſexto, Dextera domini exaltauit me. In Hebræo eſt,
Dextera domini excelſa eſt, vel exaltata eſt, videlicet exaltã-
do & liberando me. Nam faciendo virtutẽ, ſiue agendo forti H
ter, exaltatur Dei dextera. Verſu vigeſimoquarto, O domi-
ne ſaluũ me fac, ô domine bene proſperare. Ex Hebræo ad ver
bũ ſic forte transferẽdũ, Obſecro domine ſalua obſecro, obſe
cro domine, proſperare obſecro. Vel ſic, Obſecro domine ſal
ua nũc: obſecro domine, proſperare nunc, vt dictio Hebraica
ana vertatur per obſecro, & dictio na per nunc. Verſu vigeſi
moſexto, Conſtitue diem ſolẽnem in cõdenſis, vſq; ad cornu
altaris. Beatus Hieronymus iuxta noſtrã ſententiã vertit, tan
tum loco illius (in cõdenſis) vertens, in frõdoſis, quę idẽ ſunt,
quemadmodũ in prioribus annotationibus diximus. Alij ſic
ver

A vertunt, Vincite agnum, vel ligate hoſtiam funibus ad cornua altaris: id eſt, hoſtias offerte in gratiarum actioné. Solent enim offerendæ hoſtiæ ad cornu altaris (vt aiunt) ligari. Qua ſententia nihil aliud quàm verarum hoſtiarum de corde puro & bona voluntate exigitur oblatio.

ANNOTATIONES EX HEBRAEO IN PSALM. CXVIII.

PRIMVM OCTONARIVM.

VERSV tertio, Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt. Hieronymus in eandé ſententiã cum noſtra lectione ſic vertit, Nec enim qui operãtur iniquitaté in viis eius ambulauerunt. Felix autem ſic vertit, Nõ enim qui operantur iniquitaté, in viis eius ambulauerũt. Cuius lectionis ſenſus eſt, illi qui amubulãt in lege domini, & qui ſcrutantur teſtimonia eius, &c. non operantur iniquitaté, ſed declinant à malo, & ambulant in viis eius, facientes bonum.

Verſu quinto, Ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas. Hieronymus pro iuſtificationibus vertit præcepta, Ad cuſtodiẽda (inquit) pręcepta tua: quemadmodũ & in verſu octauo, Iuſtificationes tuas cuſtodiam, Felix autẽ, ſtatuta reddidit. Verſu ſeptimo, Cófitebor tibi in directione cordis, in eo quòd didici iudicia iuſtitiæ tuæ. Clarius id vertit Hieronymus, Cum didicero iudicia iuſtitiæ tuæ: ſimiliter & Felix.

IN II. OCTONARIVM.

VERSV primo, In quo corrigit adoleſcentior. Verbum zachach, cuius hic futurum ponitur, in Hebręo ſignificat purgare, mũdare, purificare, emẽdare, corrigere, aut mũdum apparere. Verſu ſexto, Sicut in omnibus diuitiis. Felix, ſicut in omni copia diuitiarum. Chald. paraphraſis habet, Sicut de ſuprema omnium fortuna: id eſt, ſicut de eo quod in hac vita ſummè poteſt hominibus eſſe iucundum.

Verſu ſeptimo, In mandatis tuis exercebor, &c. pro exercebor, vertit Hieronymus meditabor. Felix ponit vtrunque. In verſu autem ſequẽti, cum dicitur, In iuſtificationibus tuis meditabor: pro verbo meditabor, in Hebræo eſt delectabor, vt vertunt Hieronymus & Felix.

IN III. OCTONARIVM. E

VERSV primo, Viuifica me, & cuſtodiã ſermones tuos.
In Hebræo eſt, Viuam & cuſtodiam verba tua.Senten-
tia eadem eſt.Cum enim poſtulando ſiue optãdo dicit Deo,
viuam,idem eſt ac ſi dicat, Viuifica me , aut vitam da mihi.

Verſu quinto , Increpaſti ſuperbos , maledicti qui decli-
nant à mandatis tuis. Quidam ex Hebræo ſic vertunt, In-
crepaſti ſuperbos maledictos qui declinant à mandatis tuis.
Hieronymus verò & Felix noſtro more legunt atque diſtin-
gunt. Verſu vltimo, Nam & teſtimonia tua meditatio mea F
eſt , & conſilium meum iuſtificationes tuæ. Hieronymus,
Sed & teſtimonia tua voluntas mea , quaſi viri amiciſſimi:
hoc eſt, præcepta tua adeò mihi chara ſunt, adeò accepta
& grata, ſic mihi eſt in eis beneplacitum, ſic mea voluntas
illis afficitur,quomodo afficior mihi amiciſſimis ſociis. Si-
gnificatur ſummi amoris affectus erga præcepta Dei. Felix
aliter vertit, Etiam teſtimonia tua delectationes meæ, viri
conſilij mei. Quæ lectio noſtræ vulgatæ ſatis pulchrè con-
cordat, iuxta expoſitionem noſtram in Elucidatione atque
annotationibus principalibus poſitam. Debent enim nobis G
Dei præcepta à conſiliis eſſe, debent nobis conſultatores eſſe
& conſiliarij.

IN IIII. OCTONARIVM.

VERSV quarto,Dormitauit anima mea præ tædio. Pro
dormitauit,in Hebræo eſt verbum dalaph:pro quo bea
tus Hieronymus vertit,diſtillauit. Sic enim hoc loco legit,
Diſtillauit anima mea præ ſtultitia : id eſt, anima mea quaſi
ſtillatim defluxit, & cõtinua imminutione deperiit præ inſi-
pientia vanarum cogitationũ & affectionum à carne, diabo- H
lo & mundo in me exorientium. Vel diſtillauit accipi poſſet
pro ſtillatione lacrymarum per oculos : id eſt, pro lacryma-
uit. Felix vertit, Liquefacta eſt , vel lacrymauit , vel diſtilla-
uit anima mea præ anxietate. Alij vertũt, Agonizauit anima
mea,vel in agonia fuit præ dolore. Verſu quinto, Viã iniqui
tatis amoue a me. Pro via iniquitatis, in Hebræo eſt viã falſi-
tatis vel mendacij: vt via falſitatis quã hic à ſe petit declinari
& amoueri,ex directo opponatur viæ veritatis, de qua in ſe-
quenti fit ſermo. Verſu ſexto,Iudicia tua non ſum oblitus.

Hieron

Hieronymus, Iudicia tua proponebam, videlicet, ante oculos. Felix, Iudicia tua feci, vel propoſui, vel poſui. Verſu octauo, Viam mandatorum tuorum cucurri. Hieronymus, Viam mandatorum tuorum curram: quoniam dilataſti cor meum. Felix, Viam mandatorum tuorum percurram, vel per viam mandatorum tuorũ curram, cum dilatabis cor meum.

IN V. OCTONARIVM.

VERSV primo, Et cuſtodiam eam ſemper. Pro ſemper in Hebręo ponitur dictio ekeb, quę variè redditur. Hieronymus vertit, Cuſtodiã eam per veſtigiũ, hoc eſt, dili-
B gentèr ambulabo in illa iuſtificationum tuarum via, ad eum modum, quò homines viam ignorantes & metuentes alicubi aberrare à recto tramite boni itineris, ſequuntur viam etiam per veſtigia diligenter conſiderantes, vbi maximè trita ſit, quò ſecurius ambulent. Felix vertit, Vſque in calcem. Quod exponi poteſt dupliciter: primò vſq; in calcem ſiue finem vitæ, quod cum noſtra lectione cõcordat, quę legit ſemper. Secundò, Vſque ad vltimum, vel vſque ad nouiſſimum, ita ſcilicet vt nihil velit omittere, ne vltimum quidem vel minimum mandatũ ex omnibus quæ lex Dei præcipit. Atq; ita
C ſenſus idem erit, ac ſi dicamus, Cuſtodiam mandata tua vſque ad vnguẽ: id eſt, exactè & perfectè. Verti etiam poteſt, propter præmium: quomodo Felix ponit ad marginem, vt ſignificetur, vel propter præmij propoſiti magnitudinem, omnino ſe cuſtoditurũ mandata domini. Omniũ autem horum diuerſitas ex vna radice procedit. Verbũ enim akab, ſignificat ſupplantauit, vnde deriuatum ſuperius nomẽ, propriè ſignificat calcem vel plantam: & quia calx, ſiue planta pedis eſt nouiſſimũ corporis, inde tranſumitur ad ſignificandũ terminũ ſiue
D finẽ. Et quia finis operis eſt ipſa merces, vel præmiũ quod pro labore perſoluitur, idcirco etiam pręmium ſignificat. Ex hac autem diuerſitate procedit, vt variis modis intelligi poſſit, vel vſq; in finem tẽporis, quod eſt ſemper: vel vſq; ad calcem, quod perfectè: vel propter præmium, ſiue ad retributionem, quomodo etiam pòſt dicetur in octonario decimoquarto, circa verſum illum, Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas inæternũ, propter retributionem. Verſu quarto, Et non in auaritiam, In Hebræo eſt Batza, quod aliqui vertunt auaritiã, alij pecuniam, vel lucrũ. Sentẽtia eſt eadem. Sub particulari tamen expreſſo, intelligendũ venit in genere

omne temporale præmium, etiam honor, fama, aut gloria. B

Verſu ſexto, Statue ſeruo tuo eloquium tuum, in timore tuo. Lectio Hebraica hoc loco ambigua eſt, & variis modis verti poteſt. Hieronymus ſic vertit, Suſcita ſeruo tuo eloquiũ tuum in timorẽ tuum: hoc eſt, Pone mihi ante oculos legem tuam, vt te quomodo oportet timeam, ſiue ad timendum te. Salutarem enim Dei timorẽ gignit in nobis, ſi poſuerit Deus ante noſtros oculos verbum ſuum. Felicis verſio ſic habet, Statue, cõfirma, vel fac ſurgere ſeruo tuo eloquium tuum, quod in timore tuo, vel qui in timore tuo. Si per genus neutrum legatur primo modo duplicem habet intellectum, vel hunc, F quod eloquium tuum eſt his qui in timore tuo ſunt: hoc eſt, quod illis eſt qui habẽt ſanctum timorẽ tuum: vel ſic, Quod videlicet ſtatui eloquium tuum, fiet in timore tuo: id eſt, per timorem tuum, iuxta ſententiam quam in Elucidatione poſuimus. Si autem per genus maſculinum legamus, Qui in timore tuo, ſenſus eſt, Statue domine ſeruo tuo verbũ tuum, qui ſeruus tuus eſt in timore tuo: id eſt, qui timet te & reueretur, tibíque cupit debitam ſemper præſtare obedientiam.

IN VI. OCTONARIVM.

VERSV primo, Et veniat ſuper me miſericordia tua. In G Hebræo eſt ſecundum numerum pluralem, Et veniant mihi miſericordiæ tuæ, vel miſerationes tuæ: Felix, Accedant ad me miſericordiæ tuæ. Pro ſalutari autem tam Hieronymus quàm Felix vertunt ſalutem. Verſu tertio, Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vſquequaque. Pro vſquequaque Hieronymus ponit, vſque nimis: Felix nimium, vel vſque nimis. Alij dicunt, vſque ad nimietatem: alij penitus, vel in totum. Alij vertunt, ne auferas de ore meo verbum veritatis vnquam. Verſu ſeptimo, Et meditabar in H mãdatis tuis. Pro meditabar eſt in Hebræo delectabar, quod nos in Elucidatione expreſſimus, dicẽtes, cum gaudio & multa delectatione meditabar. In ſequenti quoque verſu, vbi nos habemus, Et exercebor in iuſtificationibus tuis, in Hebræo eſt loquar.

IN VII. OCTONARIVM.

VERSV tertio, Superbi iniquè agebant vſquequaque. In Hebræo eſt, Superbi illuſerunt, vel irriſerunt me nimiũ ſiue vſque nimis. In Græco verò eſt παρηνόμουν, quod ſignifi-

cat,præter legem agebant. Eſt autem omnium ſententia ferè eadem. Manifeſtum nanque eſt, eum qui irridet alterum, iniquè & prauè agere in illum.

IN VIII. OCTONARIVM.

VERSV primo, Portio mea domine, dixi cuſtodire legẽ tuam. Poſſet ex Hebræo ſic verti, Portio mea Deus: dixi vt cuſtodiam legem tuam, ad hunc ſenſum, Portio mea dominus eſt, propoſui apud me, & firmo decreto ſtatui, vt eius legem cuſtodiam. Atq; ita diuiſim hic verſus legitur. Hieronymus tamen & Felix, iuxta modum noſtræ lectionis, per vocandi caſum legunt, Portio mea vel pars mea domine, &c.

Verſu quarto, Paratus ſum, & non ſum turbatus. Secus in Hebræo habetur, Feſtinaui, & non neglexi cuſtodire mandata tua, vt vertit Hieronymus. Vel ſic, Feſtinaui, & non tardaui, ſiue diſtuli cuſtodire: &c. quomodo habet verſio Felicis.

Verſu quinto, Funes peccatorũ circumplexi ſunt me, Hieronymus in eandem ſententiam habet, Funes impiorum implicauerunt me. Felix, Congregationes impiorum deprædatæ ſunt me. Chald. Paraphra. Cohors vel caterua impiorum congregata eſt contra me. Eadem ferè eſt ſententia.

IN IX. OCTONARIVM.

VERSV primo, Bonitatẽ feciſti cum ſeruo tuo domine. Hieronymus, Benefeciſti ſeruo tuo. Felix, Bonũ operatus es cum ſeruo tuo. Sententiam noſtræ lectionis iſta explanant, quoniam facere bonitatem, non aliud eſt quàm facere bene, aut operari bonum. Verſu ſecundo, Bonitatem & diſciplinam, & ſcientiã doce me. Felix legit vt nos legimus. Hieronymus verò diuerſum reddidit, dicens, Bonũ ſermonem & ſcientiam doce me. Alij vertũt, Bonum iudiciũ & ſcientiam, vel bonam ordinationem & ſcientiam doce me. Verſu tertio, Priuſquã humiliarer, ego deliqui. Et hic ſenſus variè redditur. Hieronymus vertit, Antequam audirem, ego ignoraui: nunc autem eloquiũ tuum cuſtodiui. Quod ita intelligitur, Antequam auditum accommodarem legi ſanctæ tuæ, antequam in humilitate cordis audirẽ quid in me loqueretur dominus, & attenderẽ præceptis eius, ego eram ignorãs, neſciebam quid agendum, quid omittendũ. Ioannes verò Reuchlinus in libro de rudimentis Hebraicis, verſionem noſtram

vulgatã præfert huic verſioni Hieronymi. Felix quóque in E
textu noſtram lectionem ponit, exponens eam in hunc ſen-
ſum, Antequam eſſem humilis, & addiſcerem præcepta tua,
ego erraui. Dicit etiam ſic verti poſſe, Antequam reſponde
rem, ego erraui: quod exponit, Antequã exercerem meipſum
in reſpondendo his quæ obiecta fuerũt mihi: vel, Antequam
exercerem meipſum in addiſcendo ea quæ opportuna erant
mihi. Vel, Antequam clamarem ad te, ſcilicet vt mihi porri-
geres auxilium, ego erraui. Alij autem vertunt ſimplicius, &
cõcorditer ad noſtram lectionem: Antequam affligerer, ego F
errabam. Prouenit autem hæc diuerſitas ex ambigua ſigni-
ficatione verbi anah, ſiue inneh, quæ dictio ſub iiſdem ra-
dicibus, ſolis punctis variatis, ſignificat reſpondere, loqui, vo-
cem exaltare velut cantando, humiliari, affligere, laborare.

Verſu quarto, Bonus es tu, & in bonitate tua doce me iu-
ſtificationes tuas. Secus eſt in Hebræo, Bonus es tu, & beni-
ficus vel benefactor, vel benefaciens doce me, &c. Et pro eo
quod in verſu ſequenti iuxta vulgatam lectionem habetur,
Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum, Hierony-
mus ſic tranſtulit, Applicabant mihi mendacium ſuperbi. Fe-
lix ſimiliter, Applicauerunt mihi mendaciũ ſuperbi, vel con- G
iunxerunt ſuper me mendacium; quod clarius dici poteſt,
Commentati ſunt vel confinxerunt contra me mendacium,
vel impoſuerunt mendacium & falſitatem. A qua ſententia
non omnino diſſonat lectio vulgata. Quãdo enim impij con
tra iuſtos falſitates & mendacia confingunt, proculdubio ini
quitas impiorum ſuper eos multiplicatur. Verſu quinto,
Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum. Ex Hebræo, Incraſſa-
tum eſt, impinguatum eſt, vel hebetauit ſicut adeps cor eo-
rum: quod ad temporalem proſperitatem referri poteſt, in
qua impinguati impij, prorſus ad ea quæ Dei ſunt fiunt ine- H
pti, cor molle, ſed incraſſatum habentes in modum adipis.
Chald. Paraphra. hîc fomitis meminit, ſic habens, Incraſſatus
eſt ſicut adeps fomes cordis eorum.

IN X. OCTONARIVM.

VERSV tertio, Et in veritate tua humiliaſti me. Hiero-
nymus, Et verè afflixiſti me. Felix, Et in veritate humi-
liaſti me: quod eandẽ habet ſententiã, Verti etiam poteſt, Et
fide humiliaſti me, quod intelligi poteſt, vel de fide ſiue fideli

tate ipſius Dei,quoniam ex ſua fidelitate qua erga noſtrã ſa-
lutem fideliſſimus eſt Deus, nos humiliat. Vel de fide quæ
eſt in iuſto. Per fidem enim quam donat Deus in corde ho-
minis,verè humiliatur homo,vt ſe agnoſcat, quàm ſit ex ſe-
ipſo nihil,& ſi quid eſt minus nihilo,& Deus, quàm fœliciter
ſibi ſit vnus omnia,& pluſquam omnia. Verſu ſexto, Con-
fundantur ſuperbi, quia iniuſtè iniquitatem fecerunt in me.
Hieronymus,Quoniam iniquè contriuerunt me.Felix,Quo-
niam falsò offenderunt vel læſerunt me.

IN XI. OCTONARIVM.

VERSV primò,Defecit in ſalutare tuum anima mea, Fe
lix,Concupiuit ſalutem tuam anima mea.Vel,Præ deſi
derio defecit in ſalutẽ tuam anima mea.Et ſimiliter in ſequẽ
ti verſu dicendum, Defecerunt oculi mei. Poteſt enim verti,
Concupierunt oculi mei eloquium tuum:vel, Præ deſiderio
defecerunt ad eloquium tuum:vbi aliquanto apertius expri
mitur boni deſiderij vehemẽtia. Beatus autem Hieronymus
in ſecundo verſu legit, Conſumpti ſunt oculi mei,in verbum
tuũ.Quod occultius eandẽ habet ſententiam. Verſu tertio,
Fact⁹ ſum ſicut vter in pruina.Felix vertit,ſicut vter in fumo:
cui conſonat paraphr.Chald.quæ habet, Sicut vter ſuſpẽſus
ad fumum,vel qui pependit in fumo.Hieronymus nobiſcum
legit vtrem in pruina. Sentẽtia verò eſt eadẽ. Verſu quinto,
Narrauerunt mihi iniqui fabulationes,ſed non vt lex tua.In
Hebræo ſic habetur,Foderũt mihi ſuperbi foueas, quæ non
erant iuxta legem tuam.Quod in eandem cũ noſtra lectione
ſententiã facilè reducitur.Dũ enim impij ſuggerunt iuſto ſe-
culi vanitates & mala deſideria, quæ ſunt contraria diuinæ
voluntati,quid ſunt fabulationes illæ niſi foueæ ? & tales fa-
bulationes narrare,quid eſt niſi foueas fodere? quæ non ſunt
ſecundum legem Dei,cùm ſint ei contrariæ. Verſu ſexto,Ini
qui perſequuti ſunt me,adiuua me. Ex Hebræo legendũ per
aduerbium:Iniquè vel falsò,vel mendaciter perſequuti ſunt
me. Atq; ita habet etiam lectio Græca ἀδίκως, id eſt,iniuſtè.

IN XII. OCTONARIVM.

VERSV tertio,Ordinatione tua perſeuerat dies. Hiero-
nymus, Iudicio tuo ſtant vſque hodie, videlicet cæ-
lum,veritas tua, & terra quam fundaſti. Verſu quarto,Niſi
quòd

quòd lex tua meditatio mea eſt. In Hebræo, pro meditatió- E
ne eſt delectatio, Niſi quòd lex tua delectatio mea. Significat
contra afflictiones occurrentes fuiſſe ſe conſolatum oblecta-
tione legis diuinæ.

IN XIII. OCTONARIVM.

VERSV primo, Tota die meditatio mea eſt. Hierony-
mus nobiſcum legit meditationé. Felix pro meditatio-
ne vertit loquutionem, alij commentationem: vt ſignificetur
iuſtus adeò ſibi cordi eſſe, atque adeò ſe diligere legem Dei,
vt iugiter de ea etiam loquatur & commentetur, quo & ipſe F
diſcat & alios doceat. Verſu quinto, Ab omni via mala pro-
hibui pedes meos. Felix vertit cohibui, vel in carcerem con-
cluſi. Oportet enim pedes & affectus noſtros per diſciplinam
rigidè cohibendo, quaſi in carcerem concludere, & vincire
compedibus, ne ferantur ad illicita.

IN XIIII. OCTONARIVM.

VERSV ſecundo, Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſti-
tiæ tuæ. Hieronymus, Iuraui, & perſeuerabo. Felix no-
biſcum, Iuraui, & ſtatuam vel ſtatui. Sententia eſt eadem. In
ſequẽti autem verſu, Humiliatus ſum vſquequaque domine. G
Hieronymus habet, Afflictus ſum vſque nimis domine.

Verſu octauo, Propter retributionem. Ex Hæbreo vertit
Hieronymus, Propter æternam retributioné, particulam ſci-
licet in æternum coniungens cum ſequentibus, quam noſtra
lectio habet cum præcedenti coniunctam: quod à noſtra le-
ctione ſecundum ſententiam nõ diſſonat, quam manifeſtum
eſt non de temporali, ſed de æterna retributione eſſe intelli-
gendam. Felix autem particulam (inæternum) iungit cũ præ-
cedentibus, vt habet noſtra lectio, ſed pro retributione cal-
cem vertit, hoc pacto, Inclinaui cor meum ad facienda ſtatu- H
ta tua inæternum, vſq; in calcem. Quod poteſt intelligi vſque
ad finem: vel (vt quidam dicunt) vſque ad vnguẽ: id eſt, perfe-
ctè & integrè, abſque omni offenſione. Ipſe tamen Felix ex-
ponit ferè in eandem ſententiam quam habet noſtra lectio,
ita dicens, vſque in calcem, vel calcaneum: id eſt, iuxta veſti-
gium vel præmium, id eſt, quoniam præmium eſt facientibus
ea. Ponitur autem hîc in Hebræo dictio ekeb, de qua ſupra
diximus in verſum primum quinti octonarij, vnde poteſt
conſiderari diuerſitatis harum verſionum origo & ratio.

VERSV primo, Iniquos odio habui. Pro iniquis, Hieronymus legit tumultuoſos. Felix, iniquos, vel cogitãtes cogitationes prauas. Alij, praua conſilia, vel prauas cogitationes.

Verſu ſecundo, Adiutor & ſuſceptor meus es tu. Hieronymus, Protectio mea & ſcutum meum tu es. Felix, Latibulum & ſcutum meum tu es. Eadem eſt cum noſtra lectione ſententia. Verſu ſexto, Spreuiſti omnes diſcedentes à iuſtitiis tuis, quia iniuſta cogitatio eorum. Hieronymus, Abieciſti omnes qui auerſantur præcepta tua, quia mendax cogitatio eorum. Felix, Calcaſti, vel conculcaſti omnes delinquentes vel aberrantes à ſtatutis tuis, quia falſitas cogitatio eorum.

Verſu ſeptimo, Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ. Hieronymus, Quaſi ſcoriam computaſti omnes impios terræ. Felix, Quaſi ſcoriam deleſti omnes impios terræ. Quidã vertunt, Quaſi rubiginem exiſtimaſti omnes impios terræ. Sentẽtia in omnibus eadẽ eſt, de re nihili abſtergenda, ſeparanda, exurendáq; in igne æterno. Quomodo ſcoria per ignem ſeparatur ab auro, & abiicitur, & rubigo abſtergitur, atque etiã igne abſumitur. Verſu octauo, Confige timore tuo carnes meas. Hieronymus, Horripilauit à timore caro mea: hoc eſt (vt Felix ait) exhorruit, vel cõſternata eſt præ timore tui caro mea. Eſt enim horripilare, vehementer exhorrere & conſternari, ita vt quaſi pili capitis erigantur in rectum.

IN XVI. OCTONARIVM.

VERSV ſecundo, Suſcipe ſeruum tuum in bonũ. Hieronymus, Spõde pro ſeruo tuo in bono. Vertit ſimiliter Felix in textu, ad marginẽ adiiciẽs, Fac ſuauem & dulcem ſeruum tuũ in bono, ſiue dulceſcat ſeruus tuus in bono: id eſt, fac habeat ſeruus tuus complacentiã & beneplacitũ in bono, fac in bono oblectetur: id eſt, fac ſeruũ tuum ad bonum facilem, & quæ ſunt virtutis operari cũ dulcedine & gaudio. Poteſt etiã ſic verti, Dulceſce tu ſeruo tuo in bonũ: hoc eſt, dulcẽ & ſuauem te præbe ſeruo tuo, vt impetrata omnia referat pro quibus te orat. Verſu ſexto, Tempus faciendi domine. Hieronymus vertit, Tempus eſt vt facias domine. Quod poteſt intelligi vel in bonum, vt ſit ſenſus, Tempus eſt vt facias domine quæ poſtulo, quæ præcedentibus verſibus commemo-

rata

rata ſunt.Iam enim eſt mihi opportunũ tuum auxiliũ,donec E tẽpus eſt operandi in hac corporis vita.Vel in malũ,hoc ſenſu,Tempus eſt vt tu facias , ſupple iudiciũ in impios,quoniã ipſi diſſipauerũt legem tuã. Felix per caſum datiuum vertit, domino,Tẽpus faciendi domino.Verùm id multipliciter exponit.Primò ſic,Tempus vt puniat(ſupple impios) dño :hoc eſt,tempus eſt domino faciendi punitionem impiorum : qui ſenſus vltimo loco iam explicatus eſt.Vel ſic,Tẽpore faciendi:id eſt,tempore vt faciant:in tempore quo facere deberent domino:id eſt,voluntatem domini, ipſi etiam diſſipant: hoc eſt,In hoc tempore quando deberent facere voluntatẽ Dei, F ipſi non obſeruauerunt,ſed diſſipauerunt legem tuã.Vel ſic, Tempus vt faciam domino:id eſt,vt ſeruiam domino, & ſeruem præcepta eius:nam alij diſſipauerunt legem tuam.

IN XVII. OCTONARIVM.

VERSV primo, Ideo ſcrutata eſt ea anima mea.In Hebræo eſt , Cuſtodiuit vel obſeruauit ea anima mea. Sententia eadem erit in noſtra lectione, ſi intelligamus, ſcrutata eſt ad obſeruandũ. Verſu ſecundo, Declaratio ſer- G monũ tuorũ illuminat. Hieronymus, Oſtium ſermonũ tuorum illuminat.Felix,Principiũ verborum tuorũ , aut oſtium vel initium.Quod quidam ita exponunt, Solum principium verborum tuorum illuminat paruulos. Mox vbi ingreſſus fueris in ſermones Dei,eóſque vel à limine (quod aiunt) ſalutaueris , ſenties illuminationem ſi in humilitate acceſſeris. Quanto magis cum ipſa fueris introgreſſus penetralia? Alij ſic intelligunt, Oſtium vel apertura verborum tuorum illuminat , hoc eſt , illi quibus oſtium verborum tuorum fuerit reſeratum,quibus contigerit apertio verborum tuorum,illu- H minationem accipient:cuiuſmodi ſunt paruuli , quibus oſtiũ reſeratur,& quibus aperiuntur verba Dei vt ea capiant.Iuxta illud Saluatoris verbum in euangelio , Confiteor tibi pater domine cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus,& reuelaſti ea paruulis. Verſu quinto,Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum. Hieronymus, Greſſus meos firma in ſermone tuo : & Felix , Plantas meas confirma in eloquio tuo. Eadem eſt cum noſtra lectione ſententia.

A IN XVIII. OCTONARIVM.

VERSV ſecundo, Mandaſti iuſtitiā teſtimonia tua, & veritatē tuam nimis. Ex Hebræo variè hic verſus redditur. Hieronymi verſio ſic habet, Præcepiſti iuſtitiam teſtimonij tui, & veritatē nimis. Et eſt ſenſus, Valde præcepiſti iuſtitiam & veritatē teſtimonij tui: hoc eſt, præceptum tuum iuſtum & verax. Quæ ſententia eadē eſt ei, quam ſuprà vulgatæ lectioni aſſignauimus. Felix in textu legit, vt habet noſtra vulgata lectio. Ad marginem verò ita reddit, Præcepiſti iuſtitia tua teſtimonia tua & veritate nimis. Cuius lectionis hūc ſenſum
B aſſignat, Mandaſti per iuſtitiam & per veritatem teſtimonia tua, vel viam iuſtitiæ & veritatis: hoc eſt, præcepta tua mandaſti ſecundum iuſtitiam & veritatem.

IN XIX. OCTONARIVM.

VERSV primo, Et à verbis tuis formidauit cor meum. Clarius per accuſatiuū vertit Hieronymus, Verba autem tua timuit cor meum. Felix autem iuxta modum noſtræ lectionis, Et à verbo tuo expauit cor meū. In ſequenti autem verſu tertio, cū dicitur, Iniquitatem odio habui, pro
C iniquitate, in Hebræo eſt mendacium vel falſitas, quomodo vertunt Hieronymus ac Felix. Verſu ſexto, Et mandata tua dilexi. In Hebræo eſt, Mandata tua feci, id eſt, opere complexui & obſeruaui ea.

IN PSALMVM CXIX.

VERSV tertio, Quid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguā doloſam? Ita quidē nobiſcū legit Hieronymus. Felix verò aliter vertit per verba actiua, ad hunc modum. Quid dabit tibi aut quid addet tibi lingua fraudis?
D Quod ita poteſt exponi, vt ſit expoſtulatio per amarā interrogationē, cū eo qui habet linguā fraudulētā & iniqua labia, in hūc ſenſum, Quid conferet tibi, aut quid apponet tibi lingua fraudis, in quo tibi proderit? quid tibi cōmodi ex lingua tua fraudulēta reportabis? Planè nihil. Eſt enim non aliud quàm ſagittæ potētis acutæ, & ſicut carbones vaſtatorij, id eſt, peſtiferum & mortale malū eſt, ſicut ſagittæ acutæ à robuſto homine emiſſæ, lædentes vehementiſſimè, & ſicut igniti carbones validiſſimè adurentes. Verſu quarto, Cum carbonibus deſolatoriis. Pro carbonibus deſolatoriis, in Hebræo

dici

dicitur,carbonibus iuniperorum vel geniſtarum.dicunt autẽ B
hiuſmodi carbones iuniperorum vel geniſtarũ,& vehementer vrere,& calorẽ igneum diutius conſeruare. Verſu quinto, Heu mihi,quia incolatus meus prolõgatus eſt. Hieronymus in eandem ſententiã vertit,Hei mihi, quia peregrinatio mea prolongata eſt. Felix ſimiliter in eandem ſententiã ad marginẽ ſic vertit,Væ mihi quia incola fui diutius,vel incola fui protractè,id eſt,longo tẽpore.Quod autẽ ſequitur, Habitaui cum habitantibus Cedar, Hieronymus vertit,Habitaui cũ tabernaculis Cedar.Felix, Cum tẽtoriis Scytharum.Alij F
cũ tabernaculis Arabũ.Significantur barbari idololatræ,omnis humanitatis & pacis ignari. Cedar enim filius fuit Iſma-
Geneſ.25 elis,qui fuit homo ferus & barbarus. In quo ſignificari poteſt gemitus hominis iuſti qui affligitur hîc inter malos habitãs & barbaros homines Deũ non timentes, cuiuſmodi illi erãt populi.Illud quoq; quod pòſt ſequitur, Multum incola fuit anima mea,lectio Hebræa ſeparat in principiũ verſus ſequentis ad hunc modũ,Multum incola fuit anima mea cum his qui oderũt pacẽ. Ac deinde pro verſu vltimo ſic legũt,vt ad verbũ transferamus, Ego pax, & dũ ego loquebar, ipſi ad G
bellũ.Quod ita intelligitur:Ego pax,ſupple erã : id eſt, eram vir pacis,eram quærẽs pacem, quemadmodũ pſalmo C V I I I. vbi vulgata lectio Latina habet, Ego autem orabam, in Hebræo eſt,Ego autem oratio,ſupple eram : id eſt, vir orationis vel orationi intentus.Sequitur,Et dum ego loquebar,ſupple quæ pacis erãt,illi ad bellũ ſe parabant,illi me oppugnabãt, quantumuis blandam erga illos inſtituerẽ conuerſationem meam,nolebant emolliri ad manſuetudinem. Hieronymus ſententiam magis quàm verba ſequutus, hunc verſum ita reddidit,Ego pacifica loquebar,& illi bellantia. H

DE TITVLO PRÆCEDENTIS PSALMI.

HVIC pſalmo & in Hebræo, & in Græco, & in Latino præmittitur pro titulo, Canticum graduũ, ſimiliter & ſingulis X I I I I. Pſalmorum hunc proximè ſequentium. Propter quod vulgò omnes hi X V. pſalmi, canticum graduum ſolent appellari. Quare autẽ hi pſalmi canticum graduum ſpecialiter appellentur,varias aſſignãt rationes. Quidam dicunt ideò ſic dicta, quòd in aſcenſu graduum ad

temp

A templum domini decantabantur in inſtrumentis muſicis, vbi ſacerdos in ſancta ingreſſurus eſſet ritu ſolẽni. Vnde in vltimo pſalmo canitur, Ecce nũc benedicite domino omnes ſerui domini. Qui ſtatis in domo domini, in atriis domus Dei noſtri. Verùm id ex nulla ſcripturę hiſtoria haberi poteſt. Alij myſticè putant iſtos pſalmos cantica graduũ appellari, eo quòd ſinguli quaſi gradus quidã videantur, quibus in Deum conſcendatur. In ſingulis enim exercitatio quædam continetur, qua mens & affectus ad Deũ ſeſe eleuẽt. Chal. Paraphr. myſticè indicat intelligendũ, cùm ita ait, Canticum quod dictũ eſt pro aſcenſionibus abyſſi: id eſt, pro aſcenſionibus ab
B abyſſo, à morte & dãnatione: id eſt, pro ſalute & redẽptione per Deum collata ab inferis. Non multum autem refert, ſiue dicamus pro aſcenſu ab inferis, ſiue pro aſcenſu ad cælos: quoniam quidem ab inferis aſcenſus, eſt etiam aſcenſus ad ſuperos. Quanto enim ex abyſſo ſubleuaris, tanto in altum ad cælum extolleris.

IN PSALMVM CXX.

VERSV primo, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Ita quidem nobiſcũ vertũt Hieronymus & Felix. Veruntamen ex Hebræo legi etiã po-
C teſt, Leuaui oculos meos in mõtibus, vnde veniet mihi auxilium. Atq; ita erit ſenſus, Quaſi in altitudine mõtium poſitus in hoc mũdi deſerto, attollo oculos huc illúcq; reſpiciens, vt videam vnde poſſit venire mihi auxiliũ. Poſt quod aptè mox ſubiũgitur, Auxilium meũ à domino. Verſu quinto, Dominus protectio tua ſuper manũ dexteram tuã. In Hebræo eſt, Dominus vmbra tua ſuper manũ dexteram tuã: id eſt, dominus erit tua obumbratio, vel obumbrabit tibi deſuper, quẽadmodũ in alio Pſalmo dicitur, Domine domine, virtus ſalutis meę, obũbraſti ſuper caput meũ in die belli. Eſt autẽ ſen- Pſal. 139.
D tentia eadem, ſiue vmbram ſiue protectionem dixeris. Poſſet verò ſecundum myſticam ſententiam, protectio iſta iuſti ſuper manũ dexteram, ſignificare cuſtodiam eius, propter obſeruationem præceptorum Dei. In quem ſenſum reſpicere videtur quod habet hoc loco Chalda. Paraphraſis, Deus obumbrabit tibi propter chartulam præceptorum, quæ confirmata eſt ad manum dexteram tuam, in ingreſſu tuo. Quid enim aliud eſt, membranam vel chartulam præceptorũ Dei eſſe confirmatam ad manum dexteram, quàm Dei præcepta

viriliter ſedulóque perficere & adimplere? Eſt etiam digna E
notatu pro ſequentibus verſibus, eadē Paraphra. Loco eius
enim quod in verſu ſexto dicitur, Per diem ſol non vret te,
neque luna per noctem, ſic habet, In die quando dominatur
ſol non nocebunt tibi diurni, neque nocturni, quando domi
natur luna in nocte. Et pro eo quod in verſu octauo dicitur,
Dominus cuſtodiat introitum tuum & exitum tuum: ſic illa
legit, Deus cuſtodiat exitum tuum ad negotiationem, & in-
troitum ad ſtudia legis: id eſt, tam exterioribus ſecundum
corporis neceſſitatem deditum, quàm ad interiora conuer-
ſum, ſemper dominus cuſtodiet. F

IN PSALMVM CXXI.

VERSV primo, Lætatus ſum in iis quæ dicta ſunt mihi,
Hieronymus, Lætatus ſum, eo quòd dixerunt mihi, in
domū domini ibimus. Ad verbum autem ex Hebræo ſic legi
tur, Lætatus ſum in dicētibus mihi, in domū domini ibimus.
Vnde patet vulgatæ lectionis hūc ſenſum debere accipi, Læ-
tatus ſum in iis quæ dicta ſunt mihi, nēpe quòd in domū do-
mini ibimus, vt illud, In domū domini ibimus, ſit lætitiæ ma
teria. In verſu autē ſequenti, pro atriis, in Hebræo ponuntur G
portæ: & eadem eſt ſententia. Verſu tertio, Hieruſalem quæ
ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum. Hie-
ronymus, Cuius participatio eius ſimul. Felix, Quæ coniun-
cta eſt ipſi ſimul: id eſt, ſibiipſi. Alij, Quæ cōſociata eſt vel con
iuncta eſt ſibi pariter. Quæ omnia pro iis faciunt quæ in Elu
cidatione atque annotationibus præcipuis diximus. Verſu
ſexto, Rogate quæ ad pacem ſunt Hieruſalem. In Græco ad
Hieruſalē additur articulus τὴν, caſus accuſatiui, qui hūc in-
dicat ſenſum, Rogate ipſam Hieruſalē, ſupernam ciuitatem,
quę ad pacem ſunt. Atq; ita non deprecatio eſt quę dirigatur
ad ciuitatē ſupernam, ſed exhortatio mutua ciuium militan- H
tis Eccleſiæ, ad poſtulandū à ſuperna ciuitate quæ pacis ſunt.
Non conſonat tamen hic modus illi quod proximè ſequitur,
Et abundantia diligētibus te. Hîc enim iam deprecatio, non
exhortatio eſt. Propter quod in Elucidatione & annotatio-
nibus prioribus, alium ſenſum indicauimus, in quo Hieruſa-
lem ſit caſus vocatiui, vt ſit hic ſermo non exhortatio mutua
militantium, ſed eorum deprecatio ad ipſam ſupernam ciui
tatem Hieruſalem directa. Maximè cùm in Hebræo origi-
nali nullus articulus habeatur, neq; vllum ſignum denotans

caſum

A caſum accuſatiuum,ſed abſolutè ponitur Hieruſalem, abſq; vllius articuli vel ſigni præpoſitione. Quod autem in altera parte dicitur,Et abũdantia diligẽtibus te, Hieronymus vertit,Sit bene iis qui diligunt te.Felix, Proſperabũtur vel abundabunt diligentes te,aut proſperentur ſiue abundent. Nulla eſt à noſtra lectione ſententiæ diuerſitas. Verſu ſeptimo, Fiat pax in virtute tua. Videtur prima facie hæc dari poſſe commoda intelligentia,Ora ô cæleſtis Hieruſalẽ,& tua oratione cura , vt in hac militante Eccleſia fiat nobis pax in virtute tua:ideſt,in virtute Dei,à qua tu habes tuã pacẽ ſolidiſ-
B ſimã:vt ſicut in te eſt pax omnino firma& penitus imperturbabilis, ex virtute Dei te inhabitantis , ſic & nobis ex eadem quæ in te pacem donat virtute,pax vera deſcẽdat.Verũ huic ſenſui videtur obſiſtere originalis Hebræa lectio.Nam Hieronymus vertit,In muris tuis.Felix,in antemurali vel exercitu tuo.Vnde apparet,virtutem hîc accipiendam pro exercitu ſiue fortalitio,cuiuſmodi ſũt muri & antemurale:quomodo accipi ſolet virtus,cùm dicitur,dominus virtutũ,pro domino exercituum:& quomodo nonnunquam ipſum populum ciuitatis,atque etiam fortalitia ipſius dicimus fortitudinem ſiue
C virtutem.Per hunc autem exercitũ ſiue antemurale aut muros ſupernæ Hieruſalẽ,rectè intelligimus populũ militantis Eccleſiæ.Exercitus enim ſumus ſupernæ ciuitatis omnes qui ad illã ſpectamus,tametſi adhuc in militia hîc iam degamus. Antemurale verò eſt hæc Eccleſia reſpectu ſupernæ triumphantis,eo quòd de hac fiat ad illã tranſitus, & hîc pugna geritur,cùm ibi ſit à pugna requies:quemadmodũ circa mœnia & in antemurali pugna geritur aduerſum hoſtes , intus vero belli tumultus non auditur,ſed ſunt quieta omnia.Cęterum
D pro turribus,in parte ſecunda,alij vertunt palatia, alij regias aulas , alij ſimpliciter ædes. Nos in Elucidatione turres iſtas ſiue palatia, expoſuimus præcipuos in Eccleſia , vt rectores atq; præpoſitos. Poſſemus tamẽ intelligere particulares Eccleſias,quemadmodum illic,Deus in domibus eius cognoſcetur, vbi in Hebræo idem vocabulum quod hîc ponitur. Pſalm. 47

IN PSALM. CXXII.

VERSV ſecundo,& tertio , Ecce ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorũ ſuorum.Sicut oculi ancillæ in manibus dominę ſuæ.In Hebręo eſt,ad manũ dominorũ ſuorũ,

ad manum dominarum ſuarum. Quod clarius ſententiam in E
Elucidatione atq; pręcipuis annotationibus expoſitam, proponit. Et niſi adderetur poſtmodũ, donec miſereatur noſtri, videretur hæc poſſe dari intelligẽtia, Sicut ſeruus oculos habet ad manũ domini, vt quàm primùm vel digitũ vnum mouerit, aut manum extenderit, ſtatim adſit, pareatq; indicantis imperio, ſic & nos ſemper oculos habemus ad te, ad omnia quæ tu præceperis paratiſſimi ſeduló q; intenti. Verùm quia ſtatim additur, Donec miſereatur noſtri, & quia finis Pſalmi magnam proponit tribulationem, magis videtur literæ conſonum, vt intelligamus de expectatione qua ſerui à domino F
malis eximi & bonis donari expectant atq; exoptant, ad eum modũ quo nos ſuprà interpretati ſumus. Verſu quinto, Quia multum repleta eſt anima noſtra, opprobrium abũdantibus & deſpectio ſuperbis. Duas has partes ex Hebræo interpretes vulgò cõnectunt opprobriumq́; & deſpectionem in ablatiuo ponunt, ad hunc modum: Multum repleta eſt vel ſaturata eſt anima noſtra opprobrio abundantiũ ſiue locupletum, & deſpectione ſuperborum, id eſt, opprobrio & contemptu, quibus à diuitibus afficimur. Poteſt tamen rectè etiã noſtra vulgata lectio ex Hebræo accipi, quẽadmodum & Felix te- G
ſtatur. Ait enim ſic poſſe transferri, Opprobrium abundantibus, ſupple fuimus, & deſpectio ſuperbis vel magnificis.

IN PSALMVM CXXIII.

VERSV tertio & quarto, Forſitan aqua abſorbuiſſet nos: Torrẽtem pertranſiuit anima noſtra, forſitan pertrãſiſſet anima noſtra aquam intolerabilem. Totum hoc ex Hebræo ita vertit Hieronymus, Forſitan aquæ circundediſſent nos, torrens tranſiſſet ſuper animam noſtram, forſitan tranſiſſent ſuper animam noſtram aquæ ſuperbiæ. Et in eandem H
dem ſententiam Felix, Tunc aquæ inundaſſent nos, torrens tranſiſſet ſuper animam noſtram, tunc tranſiſſent ſuper animam noſtram aquæ elatæ. Quæ lectio ex Elucidatione eſt intellectu facilis. Verſu quinto, Qui non dedit nos in captionem dẽtibus eorum. Pro captione, Hieronymus & Felix prædam vertunt: & in verſu ſequenti, pro paſſere Hieronymus ponit genus, dicendo, ſicut auis. Felix verò ſpeciem ſeruat, vt habet noſtra lectio.

A VERSV primo, & ſecundo, Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion, non commouebitur in æternum, qui habitat in Hieruſalem, Montes in circuitu eius. In Hebræo alia diſtinctio eſt quàm in lectione vulgata. Hieronymus ita vertit, Qui confidunt in domino quaſi mons Sion, immobilis, in æternum habitablis, ſubaudi, erunt: ac deinde, Hieruſalem, montes in circuitu eius. Cuius lectionis ſenſus eſt, Qui confidunt in Domino erunt ſicut mons Sion, qui eſt ſtabilis & immobilis, nec potens à ſuo loco dimoueri, quíque B in ęternum perſtat & habitatur, nec labitur vnquam aut diffluit. Ac deinde, Hieruſalem ciuitas ſancta (in qua mons Sion ſitus eſt) montes habet in circuitu ſuo, munita eſt montibus per circuitum adiacentibus. Neque tantum corporalem habet montium circumiacentium munitionem, ſed inſuper aliam meliorem, eo quòd Dominum habeat in circuitu ſuo. Poteſt verò ex Hebræo etiam ſic verti, Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion non commouebitur, in æternum habitabit: vt more Hebraico poſitus dicatur ſingularis numerus pro plurali in parte poſteriori, ſitq́; hic ſenſus, Qui con- C fidunt in Domino, ad ſimilitudinem montis Sion non commouebuntur, & habitabunt vel perſtabunt immobiles in æternum, quomodo ſcilicet mons Sion non commouebitur, & perpetuò manet habitabilis. Verſu tertio, Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum. Hieronymus, Quia non requieſcet virga impietatis ſuper ſortem iuſtorum. Hęc autem virga impietatis, vel pro ſceptro iniquitatis accipitur, id eſt, pro impiorum poteſtate atque dominio: vel pro punitione impiorum, ſiue potius gladio, aut rhomphæa quæ illis manet in iudicio: quæ ge- D mina expoſitio in Elucidatione indicatur. Verſu quarto, Benefac domine bonis & rectis corde. In Græco hîc eſt ἀγαθῦνον, quod ſonat benignare (vt ita dicamus) ſiue benignus eſto, aut bonum ſiue benignum te præbe, benigne age: de quo verbo diximus in annotationibus Pſalmi L. Illic enim verſu penultimo idem verbum in Græco ponitur, vertitúrque illo in loco, benignè fac. Sic enim legimus, Benignè fac domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hieruſalem: id eſt, benignum te præbe Sion, & cum ea age placidè atque ſuauiter.

VERSV primo, In conuertendo dominus captiuitatem
Sion. Clarius & ad formam Latini ſermonis aptius ver
tit Hieronymus, Cum conuerteret dominus captiuitatẽ Siõ.
Seruauit autem interpres Latinus formam Græci ſermonis,
Pſalm.2 quemadmodum alibi, In conueniendo populos in vnum. Et
Pſalm.22 iterum, in conuertendo inimicum meum retrorſum. Aptius
tamẽ per accuſatiuũ ſermo fieret, hoc modo, In conuertẽdo
dominum captiuitatem Sion. In ſecunda autem parte, vbi ha
bet noſtra lectio, quaſi conſolati, in Hebræo eſt, Facti ſumus F
ſicut ſomniantes. Quod exprimit magnitudinem repentini
gaudij & inſperatæ lætitiæ. Ita enim ſolent eſſe affecti quibus
ſubita aliqua contingit & inſperata lætitia magna, quemad-
modum afficiuntur ſomniantes, vt neſciant an verè res ita ſe
habeat: quomodo de Petro legimus, vbi à captiuitate eſſet
per Angelũ liberatus, quòd exiſtimabat ſomniũ eſſe, id quod
fiebat per Angelum. Felix autem vertit, ſicut ſomniantes vel
corroborati, quod proximè ad noſtram lectionem accedit.
Neque ab hoc poſtremo diſſonat quod habet Paraph. Chal.
Erimus velut infirmi, qui conualuerunt. In ſequenti autem G
verſu, pro gaudio in Hebræo eſt riſus, quod in idem redit.
Verſu quinto, Conuerte domine captiuitatem noſtrã, ſic-
ut torrens in auſtro. Hieronymus nobiſcum vertit, ſicut ri-
uus in auſtro. Felix verò aliter reddidit, Cõuerte vel ſeda do
mine captiuitatem noſtram ſicut torrẽtes in auſtro, vel ſicut
inundationes aquarum in meridie, vel in ſiccitate. Quod alii
videtur expoſcere ſenſum ab eo quem ſuprà dedimus, & quẽ
plures ſequuntur, ac ferè diuerſum, nempe iſtum: Seda domi
ne, & ceſſare fac noſtram captiuitatem, qua nunc premimur,
ſicut conuertuntur vel ſedantur torrentes à meridie, quando H
ſol vrit terram, & aquas exiccat, plurimúmq; aquarũ ſuo ex
ceſſiuo calore deuorat, vt vel ſiccentur aquæ torrentium, vel
certè minuantur, ne ita rapidè currant, impediti ſiccitate quę
eſt à nimio ſolis æſtu. Alij verò ſic vertunt, Conuerte Deus
captiuitatẽ noſtram, ſicut riuuli in arido, vel ſicut torrentes in
regione meridiei: id eſt, in loco ſicco & arido. Aſſignántque
hanc intelligentiam, Conuerte captiuitatem noſtram, quod
ſi feceris, ita nouam & iucundã rem nobis facies, ac ſi in lo-
cis inaquoſis & omnino ſiccis dares torrẽtes & alueos aquarũ.

A Cui intelligentiæ non omnino diſſonat quod habet Chald.
Paraphr.Conuerte domine captiuitatem noſtram:ſicut con-
uertitur terra quãdo abundãt fluenta aquarum tempore ſic-
citatis:id eſt,quomodo bene immutatur terra,vbi poſt mul-
tam ſiccitatem aquis fuerit irrigata. Verſu ſeptimo,& octa-
uo,Euntes ibant & flebant,&c. Duos hos verſus pariter iun-
git Hieronymus in hunc modum,Qui ambulãs ibat & flebat,
portans ad ſeminandum ſemẽtem, veniens veniet in exulta-
tione portans manipulos ſuos.Sententia tamen eſt eadem.Il
B lud verò quod Hieronymus vertit,portãs ad ſeminandum ſe
mentem,Felix aliter reddidit, Portans pretioſum ſemen, vel
portans protractè ſiue de longè ſemen. Quomodo autem iu
xta hanc verſionem,ſit viri iuſti ſemẽ pretioſum,manifeſtum
eſt ex fructu quem profert fœcundiſſimũ, item & quomodo
de longe ſemen hoc portat.Multum enim diſtat fructus à ſe-
mine,& longa animi expectatione opus eſt,poſt ſemen miſſũ
in terram, antequam conſequatur fructus eius. Alij ſurſum
vertunt vas ſeminis, ad hunc modum, Portantes vas ſeminis,
quomodo videlicet ſolent ij qui ſeminant.
C

IN PSALMVM CXXVI.

VERSV tertio, & quarto, Vanum eſt vobis ante lucem
ſurgere, ſurgite poſtquam ſederitis, qui manducatis pa
nem doloris.Cum dederit dilectis ſuis ſomnum. Felix ex He
bræo, Vanum eſt vobis diluculo præuenientibus ſurgere,re-
tardantibus ſedere,comedẽtibus panem dolorum : ſic dabit
dilectis ſuis ſomnium. Cuius lectionis hic eſt ſenſus, Vanum
eſt vobis,quod mane ante lucem ſurgitis ad opus,itẽ & quod
veſpere diu reſidetis ad opus,& in profundam vſque noctem
operis gratia vigilatis, ſicque panẽ in dolore & labore mul-
D to comeditis:totum hoc nihil poterit prodeſſe vobis,niſi ad-
ſit Dominus : quantumcunque ſecundum veſtram poſſibili-
tatem fueritis diligentes, etiamſi ſummo mane ante lucem,
quando adhuc in ſtratis molliter homines cubant,exurgatis,
etiam ſi ad profundam vſque noctẽ tardetis, ſedere in conti-
nuo opere,inſuper etſi in maxima penuria cibi ac potus viua
tis,nunquam rem facietis,nihil proficietis, non poteritis dite
ſcere,niſi adſit cooperator domin9,qui vobis collaboret:hoc
eſt(vt paucis dicamus) Quantumcunque impenderitis labo-
ris & ſolicitudinis , abſque Deo nihil efficietis. Quod verò

dehinc ſequitur, Sic dabit, vel certe dabit dilectis tuis ſomnũ, E
ſic intellige, Ita Dominus dilectis ſuis vult dare dulcem quie
tem & bonam requiem, vult eos quodammodo dormientes
eſſe; id eſt, ſecuros in bona confidentia, & non tanta anxietate
ſollicitos. Quaſi enim ſomno ſe dat homo, quando curam o-
1. Petr. 5 mnem & ſollicitudinem (iuxta Petri conſilium) proiicit in
Deum, cui nouit eſſe de ſe curam permaximã, quando (iuxta
Pſalm. 36 Pſalmiſtæ vocem) reuelans Domino viam ſuam ſperat in eo,
vt ipſe faciat: atque hoc facto in ſecuritate ſe cõſtituit, ſciens
1. Cor. 10 quod fidelis ſit cui ſuum commendauit negotium, quòd non
dormitabit neque dormiet, quin ſuæ commiſſum fidei cuſto F
diat atque perficiat. Alij prædictam ex Hebræo lectionem
Pſalm. 6 intelligũt de malis, in hũc modum, Fruſtrà vos peruerſi mane
ſurgitis ad perpetrandam impietatem, & veſpere in eadẽ de-
moramini, vſque ad profundam noctem, deuorantes panẽ &
ſubſtantiam hominũ pauperum & dolentium pro oppreſſio-
ne. Certè quicquid vos egeritis, tamẽ ſuo tẽpore dabit Deus
ſuis electis requiem à laboribus & moleſtiis omnibus: quẽ-
Apoca. 14 admodum in ſancta Apocalypſi legimus, A modo iã dicit ſpi
ritus, vt requieſcant à laboribus ſuis. Cui intelligentiæ con-
ſonat quod habet Paraph. Chald. Proptereà in vanum labo- G
ratis vos qui præuenitis mane perpetraturi rapinã, & vos qui
tardatis & cõcinnatis præparationes, & manducatis cibos mi-
ſerorum, qui laborauerunt in illis: conueniẽter autem vel op
portunè dabit Deus dilectis ſuis ſomnum. Verſu quinto, Ita
filij excuſſorum. Hieronymus vertit, Filij iuuentutis. Felix,
filij adoleſcentiarum. Per hos autem filios iuuentutis conue
nienter intelligimus ſanctos Apoſtolos, alióſque diſcipulos
Domini: quos quia in initio naſcẽtis Eccleſiæ ſibi Chriſtus ge
nuit, & primitiis ſui ſpiritus regenerauit, rectè iuuẽtutis filij
appellantur, vel filij adoleſcentiæ. Teſtatur tamen Felix rectè H
verti poſſe (vt habet noſtra lectio) filij excuſſorum. Verſu
vltimo, Beatus vir, qui impleuit deſiderium ſuum ex ipſis. In
Hebræo, pro deſiderio ponitur pharetra: qui impleuit phare
tram ſuam. Implet autem ex ipſis filiis excuſſorum vel filiis iu
uentutis pharetram, qui implet mẽtem & affectũ ex illorum
ſaluberrimis doctrinis, qui pectus ſuum implet illorũ inſtitu
tione & monitis. Quod autem in noſtra lectione ſubſequitur
in numero ſingulari, Non confundetur, cũ loquetur inimicis
ſuis in porta, id in Hebræo ſimul & in Græco per numerum
pla

A pluralem effertur,hoc modo,Non confundétur cum loquentur inimicis ſuis in porta, intelligédo non confundétur neq; ipſi filij excuſſorũ, ſiue iuuentutis, neque qui ex iis impleuerint ſuum deſiderium vel pharetram.Neq; enim primi illi filij,neque illorum fideles imitatores confundentur coram inimicis,ſed illi quidem vt bene pręeuntes,hi verò vt bene ſubſequentes,pariter in vitam introibunt.

IN PSALMVM CXXVI.

VERSV ſecundo, Beatus es,& bene tibi erit. Chald. Pa-
B raph.prius refert ad beatitudinẽ ſpei in via vitæ huius, quæ eſt in gratia Dei & pacata conſciẽtia:poſterius autem ad beatitudinem cæleſtis patriæ:Sic enim habet, Laborẽ manuũ tuarũ quia comediſti,bonũ tibi,vel beatus tu in mundo iſto,& bonum tibi,vel beatus tu in mundo venturo. Hieronymus ſic vertit,Labores manuum tuarum cum comederis;beatus tu,& bene tibi erit. Quod ita intelligitur, cum eò perueneris vt pro operibus detur tibi cõgrua merces,qua ſaturaberis,beatus eris,& tunc bene tibi erit, licet nunc ſecundum exteriorẽ afflictionem tibi videatur eſſe malè. Verſu
C tertio, Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuę. Hieronymus vertit vitem fructiferam pro abundanti:& pro lateribus vertit,in penetralibus. Quæ in eandem concurrunt ſententiam : quemadmodum & quod in ſequenti verſu, pro nouellis vertit germina,vbi in Græco eſt νεόφυτα, quod ſonat nouiter plantata ſiue nouellas plantationes.

IN PSALMVM CXXVII.

VERSV tertio,Supra dorſum meũ fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatẽ ſuam. Hieronymus,
D Supra ceruicem meã arabant arantes,prolongauerunt ſulcũ ſuum.Et in eandẽ ſententiã Felix,Supra dorſum meum arauerunt arantes,protraxerunt ſulcũ ſuũ. Quæ lectio cum noſtra vulgata eandem habet ſententiam. Nam arare ſupra dorſum vel ceruicem iuſti, & ſulcum ad modũ arantium ibi prolongare atque protrahere, quid aliud eſt, quàm graui & longa tribulatione iuſtũ affligere?Atq; hoc ipſum in lectione vulgata indicatur in fabricatione impiorũ ſupra dorſum iuſti,& in prolongatione iniquitatis impiorũ ſuper dorſum illius. Verſu quarto,Dominus iuſtus concidet ceruices pec-

catorum. In Hebræo eſt auoth : id eſt vincula, vel funes, vel E
perplexitates,ſiue intricationes.Vnde Hieronymus vertit,Dominus iuſtus concidet laqueos impiorum, & Felix,iugum vel funes impiorum.In quo ſignificatur iuſtum ab omnibus perplexitatibus atque difficultatibus, quibus inuolutus fuerit ab impiis,per Deum liberandum,& iugū illorum conterendum:quemadmodū per Eſaiā dicitur,Iugū enim oneris eius & ſceptrum exactoris eius,ſuperaſti. (Eſaiæ 9) Verſu quinto,Sicut fœnum tectorum,quod prius quàm euellatur exaruit. Hieronymus,Quod ſtatim vt viruerit areſcet, ante videlicet quàm e- F
uellatur:quod in eandem prorſus cum lectione vulgata ſententiam recidit.Felix verò etiam ad verbum nobiſcum vertit, Quod prius quàm euellatur, exaruit. Vel ſic, quod prius quàm egrediatur exaruit:hoc eſt, mox vbi exortū fuerit, incipit areſcere,nullam habet ſubſiſtentiam in ſuo virore,quia humorem non habet neque terram commodam.Chald.Paraph.videtur reſpicere ad ſitū loci, eo quòd in eminēti loco ſitum hoc fœnum quod in tectis naſcitur, facilè ſtatim vento læditur, & ideo non ſubſiſtit. Sic enim habet, Fiant ſicut fœnum tectorum,quod antequam floreſcat, irruit vētus Notus, G
ſpirátque in illud,& ſiccatur. Ita plane in impios antequā ad perfectum & optatū florem perueniant,exurgit ventus, Notus videlicet,vel peſtis vel morbus,vel plaga alia, aut vt minimum graue ſenium, qui illos cogit deficere. Quod autem in ſequenti verſu dicitur manipulos colligens,valet colligens in manipulos,de meſſe videlicet in brachia ſua colligens, ad faciendum & colligendum manipulos. Vnde in Hebræo eſt verbale, ſignificans ac ſi dicamus, manipulos, ſicut meſſorem dicimus à metendo.

IN PSALMVM CXXIX.

VERSV quarto,quinto, & ſexto, Quia apud te propitia- H
tio eſt,& propter legem tuam ſuſtinuit te domine.Suſtinuit anima mea in verbo eius,ſperauit anima mea in Domino.A cuſtodia matutina vſque ad noctē,ſperet Iſraël in Domino. Ex Hebræo Hieronymus ſic vertit, Quia tecum eſt propitiatio,cum terribilis ſis. Suſtinuit Dominum, ſuſtinuit anima mea & verbum eius expectauit. Anima mea ad Dominum (ſupple expectat) à vigilia matutina vſque ad vigiliam matutinam.Expectet Iſraël Dominū, quia apud Dominū miſericordia,&c.Cuius lectionis breuiter hāc accipe ſententia,

A Quanquã ſis terribilis & metuendus propter tuã iuſtitiam, attamen quia ſimul & miſericors es, quia etiã tecum eſt propitiatio, iccirco in patientia expectaui dominum, & in verbo promiſſionis eius ſperaui : expectauit anima mea ad dominũ, & perſeueranter in ſpe eius permanſit à vigilia matutina vnius diei vſque ad vigiliam matutinam ſubſequentem, id eſt per diem & noctem iugiter. Felix verò aliter vertit, Quia apud te propitiatio ſiue venia eſt, vt timearis, id eſt, vt te timeãt ſancto timore, téq; reuereãtur vt pium patrẽ fideles tui pij filij. Alij exponũt, vt timearis & colaris. Nam timere Hebræi pro colere vſurpant, vt in Pſalmo, vbi noſtra lectio habet, Et permanebit cũ ſole & ante lunã, in Hebræo eſt, Timebunt te cum ſole & vltra lunam : hoc eſt, colent te fideles tui quandiu ſol perſtabit. Atque ita ſenſus eſt, Apud te eſt indulgentia, propter quod coleris ex animo à fidelibus, vt Deus & pater pius. Nam ſi ſic iniquitates obſeruaret Deus, vt nõ eſſet ſimul apud eum indulgentia, nemo illum ex bono animo coleret, vt patrem, ſed potius quaſi tyrannum omnes ſeruiliter tantùm metuerent. Nũc autem ipſius miſericordia nos prouocat, vt ipſum ex toto cordis affectu colamus tanquam patrem piiſſimum. Deinde verſum ſextum vertit Felix in hunc modum, Anima mea in domino (ſupple ſperauit) vel ad dominum (ſupple clamauit vel expectauit) ſupra obſeruantes mane, obſeruãtes manè: id eſt diligentius quàm ij qui ſummo mane cum omni ſollicitudine & vigilantia quippiam obſeruant : vbi replicatio ſupra obſeruantes mane, obſeruantes mane, vel vehementiam indicat, vt indicetur ſupra obſeruantes valdè mane: vel ſignificat vniuerſalitatem, ſuper quoſcunque obſeruantes manè. Pſal.147

IN PSALMVM CXXX.

D VERSV tertio & quarto, Si nõ humiliter ſentiebã, ſed exaltauit animã meã, Sicut ablactatus eſt ſuper matre ſua, ita retributio in anima mea. Hieronymus, Si non propoſui & ſilere feci animam meam: Sicut ablactatus à matre ſua, ita ablactetur à me anima mea. Quæ lectio illam potius videtur ſpectare intelligentiã quæ in annotatione poſita eſt, vt in ſecundo verſu ſit imprecatio, qua ſibiipſi proferens Pſalmum imprecatur, vt ſi non cum humilitate ſuam animam poſuerit, & ſilere fecerit ab omni iactantia : fiat ſicut ablactatus à matre, vt ſic fiat ipſius anima ablactata, id eſt, Diuinæ

conſ

conſolationis lacte priuata. Poteſt tamen ex Hebræo etiam B
ſic legi: Si nó poſui & ſilere feci vel humiliaui animam meã:
ac deinde diuiſim, Sicut eſt ablactatus matri ſuæ, vel erga
matrem ſuam, verè inſtar ablactati habet mihi anima mea.
In qua lectione pulchrè ſenſus qui in Elucidatione poſitus
eſt exprimitur. Chaldaica Paraphr. nullam ponit interpreta-
tionem, verùm ſimpliciter ita habet, Si non poſui manum ad
os, & tacere feci animam meam, donec audiret verba legis,
ſicut lactentem animam meam.

IN PSALMVM CXXXI. F

VERSV primo, Et omnis manſuetudinis eius. Pro man-
ſuetudine Hieronymus vertit afflictioné. Et omnis (in-
quit) afflictionis eius. Felix legit, Omnis afflictionis eius, vel
humilitatis, vel manſuetudinis. Sententia in idé redit, quan-
doquidem manſuetudo conſiſtit in æquanimi tolerantia paſ
ſionũ & afflictionũ obuenientium. Verſu ſecũdo, Sicut iu-
rauit domino. Hieronymus, Qui iurauit domino: quod cla-
riore habet intelligentiã. Et in verſu quinto, quod noſtra le-
ctio habet, Et requiẽ temporibus meis, Hebræa non habét. G
Verſu ſexto, Ecce audiuimus eã in Ephrata. Hieronymus
legit per genus maſculinũ, Ecce audiuimus illum, nempe lo-
cum dñi: quo modo quidam etiam noſtram lectioné corrigi
volunt. In Græco tamen eſt genus fœmineum αὐτὴν, id eſt,
eam. Potéſtque fieri relatio ad intellectũ, eam habitationem,
vel requié, vel domũ domini. Pro campis autem ſyluæ, Hiero
nymus vertit, In regione ſaltus: Felix nobiſcum tenet, In cam
pis ſyluæ. Eadé enim ſententia eſt. Chald. Paraph. rem expli-
cat his verbis, Inuenimus eã in campis ſyluæ Libani, loco v-
bi adorauerunt patres mũdi: hoc eſt, in loco olim deſerto, in
monte Moria, vbi patribus aliquando fuit locus orationis & H
Geneſ.22 ſacrificij. Adorauit enim illic Abrahã, & magnum illud cun-
ctiſq; ſeculis memorabile ſummæ obedientiæ ſacrificiũ vni-
2.Reg.24 geniti ſui, quouſq; permiſſus fuit, perfecit: adorauit illic poſt
etiã Dauid, vbi ceſſaſſet à plaga angelus, obtulitq; ſacrificiũ.
Verſu ſeptimo, Adorabimus in loco vbi ſteterunt pedes
eius. Hieronymus, Adorabimus ſcabellum pedum eius, id
eſt, arcam domini, quæ fuit quaſi ſcabellum pedum eius, de
quo diximus in annotationibus Pſalm. XCVIII. in verſum
illum, Adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt.

Verſu

A Verſu vndecimo, Iurauit dominus Dauid veritaté, & non
fruſtrabitur eũ. Hieronymus, Et nõ reuertetur ab ea, ſcilicet
veritate, id eſt, non retractabit eã, non infringet, non omittet
quin perficiat. In eandem ſententiam Felix, non auertetur
ab ea, vel non conuertetur aut reuertetur: quæ omnia idem
volunt. Atq; eadem eſſet in vulgata lectione ſententia, ſi tan-
tũ in genere fœmineo poneretur relatiuum, pro eũ, legendo
eã, hoc modo, Iurauit dominus Dauid veritatem, & non fru-
ſtrabitur eã, id eſt, veritatem iuramento firmatam non faciet
irritã & vanam, ſed implebit eam. Atque hoc modo per ge-
B nus fœmineũ habet Græca lectio, οὐκ ἀθετήσει αὐτήν, hoc eſt,
Et non reprobabit vel abiiciet vel fruſtrabitur eam. Verũta-
men lectio habens maſculinũ genus, cõmodam habet & ipſa
intelligentiam, vt in Elucidatione monſtratũ eſt. Verſu de-
cimoſexto, Viduam eius benedicens benedicam. Ex Hebræo
vertit Hieronymus venationem. Felix vertit, Victum eius vel
cibũ viaticum eius benedicens benedicã. Alij vertunt, anno-
nã. Quæ omnia facilè in eandem poſſunt reduci ſententiam.
Nã per venationem quid intelligitur, item & per cibũ viati-
cũ ſiue annonã, niſi cibus ille delicatus quo in ſancta Eccleſia
C paſcimur, videlicet panis verbi Dei, de quo ſua benedictione
tã nos copioſè reficit, tam paſcit abundanter in plenitudine
benedictionibus? Græci autem codices quidam habent χή-
ραν, quod ſignificat viduam: plures & vulgatiores θήραν, quod
ſignificat venationem. Putant autem quidam Latinos inter-
pretes ignorantia lapſos, vt θήραν, verterint viduam. Verùm
id nimiæ ignorantiæ & ſtoliditatis fuerit incuſare homines
eruditos & benemeritos, præcipuè ex leui tantum ſuſpicio-
ne. Magis autem Græcorum exemplarium diuerſitati impu-
tandum eſt, quod viduã tranſtulerint, quàm illorũ ignorãtiæ.
D Quis enim vel tenuiter doctus, ignoret hanc inter χήραν &
θήραν differentiam? Latina verò exemplaria omnia conſtan-
ter habent viduam, vtrunque videlicet Pſalterium Roma-
num & Gallicanum, ipſa etiam lectio quam ſequitur bea-
tus pater Auguſtinus. Nam viduam prolixa expoſitione in-
terpretatur. Verſu penultimo, Illic producam cornu Da-
uid. Vulgò noſtri codices habent illuc, ſed conuenientius vi-
detur, ſi illic legatur. Nam quid ſibi vult, illuc producam vel
illuc naſci faciam? Videtur ergo potius legendum, Illic pro-
ducam: in quam ſententiam vertit Hieronymus, Ibi oriri

faciam cornu Dauid,& Felix, Illic germinare faciam vel flo- E
reſcere cornu Dauid,Aduerbium quoque in Græco poſitum
ἐκεῖ rectè illic vertitur. Verſu vltimo, Super ipſum autem
Apoc.19 efflorebit ſanctificatio mea. Hieronymus vertit,Super ipſum
Apoc.1 autẽ efflorebit diadema eius,id eſt, glorificabitur ipſe vt rex
Philip.1 regum & dominus dominantium, tanquam princeps regum
terræ,videlicet quando dabitur ei nomen quod eſt ſuper omne nomen.

IN PSALMVM CXXXII.

Verſu primo, Ecce quàm bonũ & quàm iucundum habi- F
tare fratres in vnũ.Hieronymus, Ecce quàm iucundũ &
quàm decorũ,habitare fratres vnà.Felix,habitare fratres etiã
ſimul,vel in vnum, hoc eſt, cohabitare fratres & vnanimes.
Chald.Paraph.ſic habet,Ecce quàm bonũ & quàm iucundũ,
habitare Siõ & Hieruſalem ſicut duo in vnum.Quod myſticè poſſet intelligi, de vnione & cõmunione Eccleſiarũ militãtis atque triũphantis.Sunt enim hæ quaſi duo, & tamẽ mirabili ſocietate couniũtur.Verſu ſecundo,Sicut vnguentũ in
capite.In Hebræo eſt,ſicut oleũ illud bonum, quaſi oleũ inſigne.Vnde vertunt Hieronymus & Felix, Sicut vnguentum
optimum,vel ſicut oleum optimum. Verſu tertio,Sicut ros G
Hermon,qui deſcendit in montem Sion. In Hebræo eſt numerus pluralis, ſuper montes Sion,vt vertit Felix. Vel ſuper
montana Sion,vt habet Hieronymus.Vnde putant hîc ſignificari, non ſingulariter illum montem qui erat in Hieruſalẽ,
Deut.6 ſed vniuerſa mõtana Iudææ,id eſt, terram promiſſionis, quæ
Num.14 in ſcripturis non ſemel dicitur manare lacte & melle: vt meritò credendum ſit,rorem illum de quo hîc dicitur, pinguiſſimum atque fœcundiſſimum extitiſſe.

IN PSALMVM CXXXIII.

Verſu ſecũdo,Qui ſtatis in domo domini, in atriis do- H
mus Dei noſtri.Illud in atriis domus Dei noſtri, non eſt
in Hebræo.Quod autem ſequitur principium verſus tertij,
In noctibus,iungũt ad finem verſus præcedentis: hoc modo,
Qui ſtatis in domo domini in noctibus.Ac deinde,Tollite &
leuate manus veſtras ad ſanctũ, vt vertit Hieronymus, vel ad
ſanctitatem,vt habet Felix.Chald.Paraphr. hoc loco ſic habet,Qui ſtatis ſuper cuſtodia domus ſanctuarij Dei, & laudãtis in nocte, Leuate manus veſtras ſacerdotes ſuper ambonem ſanctum,& benedicite Deo.

VERSV tertio, Pſallite nomini eius,quoniã ſuaue.Poteſt intelligi,quoniã ſuaue eſt nomen domini;eo quòd ſola domini memoria abundè reficit & iucũdari facit cor hominis.Vel quoniã ſuaue & iucũdum eſt,pſallere nomini domini.Simile occurrit & in Pſalmo LIII.Cum dicitur,Confitebor nomini tuo domine,quoniã bonum eſt. Poteſt enim intelligi,Quoniam bonum eſt nomen tuum,vel quoniam bonũ eſt confiteri illi:quomodo alibi dicitur, Bonũ eſt confiteri domino, & pſallere nomini tuo altiſſime. Quod autem in Pſalm.92

B hoc loco per genus maſculinũ habet lectio Romana , Quoniam ſuauis eſt , nempe dominus , id non reſpondet lectioni Græcæ,quæ per neutrum genus habet καλὸν, id eſt bonũ vel ſuaue. Et ex Hebræo Felix vertit ſuaue vel iucundum: Hieronymus,decens. Verſu quarto,Iſraël in poſſeſſionem ſibi. Hieronymus , Iſraël in peculium ſuum. Felix , In peculium vel in theſaurum ſuum,vel in proprietatem ſuam. Populum enim ſuum Deus quaſi ſuum theſaurum reputat. Vnde illud eſt quod ſupra dictum fuit in Pſal.CXXVI. Cum dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas domini , filij merces fru-

C ctus ventris. Et in Pſalmo II. Poſtula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam , & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Verſu octauo , Qui producit ventos de theſauris ſuis. Producit accipe non vt valeat progignit, ſed pro educit. Vnde in Græco eſt ἐξάγων,quod manifeſtè ſignificat educens, & ex Hebręo Hieronymus vertit,educens. Et apud Hieremiam cap.x. ſimiliter legimus , Fulgura in pluuiam facit , & educit ventum de theſauris ſuis. Felix dicit etiam ſic verti poſſe, Inueniens ventum in cellariis ſuis , quod eandem habet ſententiam. Verſu ſexto , Et miſit ſigna & prodigia. Quomo-

D do ſuprà diximus in verſum vigeſimumquartũ Pſal. CIIII. Edidit terra eorum ranas, in quibuſdam libris deprauatè legi, & dedit , pro edidit , cum & Hebraica & Græca lectio non & dedit habeat,ſed edidit: ita in propoſito loco videtur loco eius quod vulgò noſtri codices habent, & miſit , legi debere emiſit. Nam & in Græco eſt ἐξαπέστειλε, quod manifeſtè ſonat emiſit,vel edidit. Item ex Hebræo Hieronymus vertit emiſit , non & miſit. Felix ſimpliciter miſit, abſque coniunctione,quæ in Hebræo non ponitur. Nihil tamen variatur in ſententia , ſiue legas & miſit , ſiue emiſit. Verſu

dec

decimoquarto, Et in ſeruis ſuis deprecabitur. Hieronymus, Et in ſeruos ſuos erit placabilis. Felix, In ſeruis ſuis cõſolabitur vel pœnitebit eum: hoc eſt (vt loqui conſueuit ſcriptura) pœnitentiã aget de malo quod in eos venire permiſerat vel decreuerat, ſecundum ordinationem ſuæ ſententiæ. Chalda. Paraphr. ſententiam pulchrè explicat, dicens, Et ſuper vel ad ſeruos ſuos conuertetur in miſerationibus ſuis.

IN PSALMVM CXXXV.

VERSV decimoquinto, Et excuſſit Pharaonẽ & virtutẽ eius in mari rubro. Poteſt illa excuſſio intelligi ex curribus, in quibus reſidebat Pharao cũ ſuis principibus ad perſequendũ Iſraelẽ. Nã ita legimus, Pharaonem de populi di-
Exod.14 miſſione pœnitentem ſtatim inuexiſſe currum. Hieronymus verò pro excuſſit habet conuoluit: Et conuoluit Pharaonem & exercitum eius in mari rubro. Felix verò, concuſſit vel excuſſit. Verſu decimooctauo, Et occidit reges fortes. Hieronymus, Et occidit reges magnificos: Felix reges admirabiles vel terribiles. Verſu vigeſimoquinto, Qui dat eſcam omni carni. Pro eſca in Hebræo eſt lechen, quod ſignificat panem. Vnde Hieronymus vertit, qui dat panem omni creaturæ vel carni. Conſtat autem panem pro eſca generaliter accipi, quomodo & alias frequenter in ſcriptura accipi ſolet.

IN PSALMVM CXXXVI.

VERSV ſecũdo, In ſalicibus, & cætera. Hieronymus ſuper ſalices: Felix ſuper ſalices, vel in deſertis, aut in ſalicibus. Pro organis autẽ vertũt citharas. Verſu quarto, Et qui abduxerũt nos, hymnũ cãtate nobis de canticis Sion. Admodum variè hic verſus ex Hebræo vertitur. Hieronymi verſio ſic habet, Et qui affligebant nos læti canite nobis de canticis Siõ, nominatiuũ læti iungens cum verbo canite. Quæ lectio hũc ſenſum habet, Qui nos affligebãt præpoſiti nobis interrogauerũt nos, & dixerũt nobis, quaſi illudẽtes, Canite læti, vel in lætitia canite nobis de canticis Sion. Felix ſic vertit, Et deridentes nos, lætitiam (ſupple interrogabant nos, vel poſtulabant à nobis) cantate nobis de cantico Sion. Ad marginem verò ſic legit, Et pro vlulatu noſtro, id eſt, lamentationibus noſtris lætitiam, ſupple interrogabant vel poſcebant à nobis. Vel ſic, Inimici noſtri, qui ſcilicet deludebant nos,

A nos,lætitiã ſupple interrogabant nos,id eſt, ſermonẽ vel car
men lætitiæ poſtulabant. Vel ſic,Suſpẽſis noſtris, id eſt inſtru
mentis noſtris muſicis quæ ſuſpenſa erant,interrogabant ſer
monem lætitiæ .Chaldaica Paraph.clarè hanc lectionem ita
explicat,Et qui rapuerũt nos, affectꝰ lętitia dicebant pſallite
nobis cãtica quę dicebatis in Siõ.Verſu ſexto,Obliuioni de-
tur dextera mea.Quidam vertunt,obliuiſcatur dextera mea,
ſubaudiẽtes artis ſuę:id eſt,dextera mea deſtituatur arte de-
fendẽdi,nõ poſſit vltra protegere aut defẽdere me,ſi nõ,&cæ
tera.Atque huic verſioni ſatis cõſonat lectio Pſalterij Roma
B ni,quæ habet,Obliuiſcatur me dextera mea. Verùm noſtræ
verſioni fauet quod Hieronymus vertit, In obliuione ſit dex
tera mea.Felix itẽ legit nobiſcum, obliuioni detur. Intelligi
tur autem iſtum obliuioni dari à Deo , videlicet vt non vltrà
Deus recordetur adiutorium prębere dexterę:hoc eſt, vt nõ
amplius ſit auxilio. Solet enim Dei protectio per aſſiſtentiã
dexterę ſignificari,vt Pſalmo cxx. Dominus cuſtodit te, do-
minus protectio tua,ſuper manũ dexterã tuam. Verſu octa
uo,Si non propoſuero Hieruſalem,in principio lætitię meæ.
C Ita per omnia nobiſcum legit Hieronymus.Felix autẽ ſic ha
bet,ſi non extulero Hieruſalẽ,ſuper caput lętitię meæ:quod
eandem habet cum noſtra lectione ſententiam : hoc eſt,ſi nõ
Hieruſalem omni lætitiæ meæ præpoſuero,id eſt,ſi non Hie-
ruſalẽ præpoſuero omnibus gaudiis & deliciis,quæ mihi poſ
ſent in Babylone contingere:vel, ſi non luctum pro ciuitate
Hieruſalem præpoſuero omni gaudio & omni lætitiæ , quæ
mihi poſſit contingere,& ſi nõ illa ſemper ob oculos verſabi
tur,videlicet vt quandocunque lętitię vlla occaſio ſe obtule-
rit,prius luctũ mihi excitet memoria Hieruſalẽ , adeò miſe-
rè deſtitutę,quàm lętari incipiam,quo videlicet tali modo tẽ
D perata lętitia,modum non excedat , neq; alia ſit quàm exulẽ
& captiuum deceat.Quam rẽ nos quoque in deſiderio patrię
cęleſtis imitari nõ foret inutile, videlicet vt in qualibet occa
ſione lætitiæ occurrente,prius noſtrę captiuitatis in qua nunc
degimus,miſeriã ponamus ob oculos,quàm lętitiæ dedamus
noſmetipſos, vt hoc modo admixtione doloris velut miſcea
tur ac temperetur noſtrũ gaudium,ne fiat gaudium effuſum
& craſſius quàm exulem & captiuitatis filium deceat. Verſu
decimo , Exinanite, exinanite vſque ad fundamentum in ea.
Hieronymus, Euacuate vſque ad fundamentum eius. Felix,

exinanite,exinanite,vel euacuate euacuate,vel deuaſtate, de E
uaſtate,vſq;ad fundamentū in ea. Omnia enim hæc idē ſunt.
In eo verò quod ſequitur, Filia Babylonis miſera, Hierony-
mus pro miſera ponit deuaſtata,ſubaudiēdo erit vel fiet. Fe-
lix miſera,deuaſtata vel depopulata. Quidam Babylonem
ponunt caſu vocatiuo, & vaſtationis,vel miſerię caſu geniti-
uo,ad hūc modū, O Babylon filia vaſtationis vel deſolatio-
nis,ſecūdū eum modum loquendi quo in ſcripturis dicuntur
filij mortis vel dānationis,qui morti addicti vel deſtinati ſūt.

IN PSALMVM CXXXVII. F

VERSV primo, Quoniam audiſti omnia verba oris mei.
Totum hoc in Hebręo prorſus non legitur,ſed princi-
pium verſus ſequentis cum initio Pſalmi cōtinuatur,ad hunc
modum, Confitebor tibi domine in toto corde meo,in con-
ſpectu angelorum vel deorum vel iudicum aut magnatum,
pſallam tibi. In Gręco habetur quidem hęc oratio,ſed nō in
eodem loco quo in noſtris codicibus ponitur. Habent enim
Gręci libri hūc ordinē, Confitebor tibi domine in toto cor-
de,& in conſpectu angelorum pſallam tibi: Quoniā audiſti
omnia verba oris mei, adorabo ad tēplum ſanctum tuū,&c. G
Verſu tertio, quoniam magnificaſti ſuper omne nomen ſan-
ctum tuum. In vulgata hac lectione videtur ſingularis nume
rus poſitus pro plurali, omne pro omnia,in hunc ſenſum, Ma
gnificaſti nomē ſanctum tuum ſuper omnia, iuxta quod dici
tur in Pſalm. VIII. Domine dominus noſter,quàm admirabi-
le eſt nomen tuum in vniuerſa terra. In Hebręo autem habe
tur, Magnificaſti ſuper omne nomen tuum eloquium tuum,
quomodo vertunt Hieronymus ac Felix. Quod ita poteſt in-
telligi, Magnificaſti verbum tuum Euangelicę prędicationis,
& extuliſti ſuper omne nomē tuum,quoniam videlicet ante H
illud verbum mundo miſſum,vocabaris tantum Deus Iſraël,
Deus Abraham,Deus Iſaac,Deus Iacob,defenſor & paſtor Iſ
raël. Verum eloquium tuum non in Iudęa tantum voluiſti la
tere,ſed per vniuerſum orbē terrarū feciſti diuulgari. Chald.
paraphra. habet, Magnificaſti ſuper omne nomē tuum ver-
ba laudis tuæ, id eſt, verba tuæ laudis nullis tuis nominibus
valēt comprehendi,nullum tibi nomen eſt quo tua laus atq;
celſitudo penitus explicari poſſit. Quidā putant in hac ora-
tiōe eſſe hyperbatō,ſicq; in Hebręo eā eſſe iūgēdā, Magnifi-

caſti

A caſti nomē tuū,ſuper vel propter omne verbum tuū,hoc eſt, nomē tuū vehementer magnificaſti,& laude dignū cōmēdaſti,ex eo quod quicquid vnquam promiſiſti, fideliter adimpleas. Atq; ita dicit Felix verti poſſe, Magnificaſti ſuper omne elo quium tuū nomē tuū,modò ſuper, loco propter accipiatur. Verſu vltimo, Dominus retribuet pro me. In Hebræo, Dominus operabitur pro me, vt vertit Hieronymus: vel dominus perficiet, finiet vel cōſummabit pro me, vt Felix. In vltima autem parte, Opera manuū tuarum ne deſpicias. Hieronymus habet, Ne dimittas: id eſt, ne patiaris perdi, ne pe-
B rire ſinas. Felix, Ne dimittas vel ne relaxes: id eſt, ne diſſoluas aut diffluere ſinas.

IN PSALMVM CXXXIX.

VERSV ſecundo, Intellexiſti cogitationes meas de longè. Hieronymus, Intellexiſti malum meum de longè. quod poteſt intelligi actiuè, malū quod feci, vel paſſiuè, quod pertuli. Felix in textu nobiſcum legit cogitationem. Verùm ad marginem ponit multiplicem verſionem. Vel ſic, Intellexiſti malum meum, actiuè vel paſſiuè. Aliter, Intellexiſti vt cōſociares me, id eſt coniungeres me: vel intellexiſti ſociū meū, vel amicum meum: hoc eſt, non me ſolum cognouiſti, verum
C etiam quicquid ad me attinet, & quicquid mihi eſt coniunctum, aut tu noſti cum quibus ſit vita mea & cum qualibus conuerſatio mea. Vel ſic amicum meum & ſocium meū tu à longè optimè noſti, cum nullam videaris cum illo familiarē conuerſationem ducere: lōgè etiam melius me, qui tamē illi perpetuo cōuiuo familiariter, & cum illo ſum aſſiduus, ac iā ferè modiū ſalis (quod dici ſolet) cum eo abſumpſi: etiā poſt tam longam tamque familiarem conuerſationem, tu illum noſti melius ac magis intime quàm ego illum nouerim, & melius cognoſcis quo erga me ſit animo, cum ego id certò
D nō ſciā, & falli poſſim, quantumuis exterioribus indiciis amicitiā erga me teſtetur. Nemo enim filius eſt, qui omnino certum & exploratum habeat patris animum, atque ecōtrario: neque vllus maritus ſuæ coniugis habet certum animum, cū ſubinde auditum ſit, & à parentibus filios, & à filiis parentes, ab vxoribus maritos, à maritis vxores, variis modis fuiſſe interfectos. Verſu eodem, Semitam meam, & funiculum meum inueſtigaſti. Hieronymus, Semitam meam & accubitionem meam euentilaſti. Felix, Semitam meam & accubitū

meum circundediſti. De quibus diximus in annotationibus E
principalibus. Felix verò dicit etiam ſic verti poſſe, Semitam
meam & quadratum meum, vel quadrum vel quadrãgulum
meum euentilaſti vel diſperſiſti. Quod ego quidẽ puto (iuxta
ſentẽtiam Elucidationis) aptè poſſe exponi de hominis intẽ
tione, intelligendo per quadratum gnomonem, vel inſtrumẽ
tum quo examinantur lapides, an rectè quadrati ſint, quomo
do per funiculum muri & parietes in ædificio, an abſq; curui
tate ſurgant. Hominis autẽ intentio eadem ratione & funicu
lus & gnomon vel quadratum, id eſt inſtrumẽtũ ad quadran-
dum poteſt appellari. Ipſe verò ſic exponit, Semitam quã feci F
per omnes quatuor partes mundi, vel omnes quatuor partes
mei inueſtigaſti. Verſu tertio, Quia nõ eſt ſermo in lingua
mea. In Grecis exẽplaribus nunc legimus pro ſermone δόλος,
quomodo etiam habet lectio Romani Pſalterii. Non eſt do-
lus in lingua mea. Verùm id ex corruptiõe videtur eſſe, videli
cet pro λόγος deprauatè ſcriptũ δόλος: id eſt, pro ſermone do-
lus. Idex Hebræo fit euidens. Ceterùm ex Hebraica lectione
hec pars tertij verſus continuãda erit cũ principio quarti ver G
ſus ſequentis, in hunc modum, Quia non eſt eloquium in lin
gua mea, ecce domine noſti omnia. Sic enim vertit Hierony
mus. Neq; minus clare Felix, Quoniam non eſt ſermo in lin
gua mea, ecce domine tu cognouiſti totũ ipſum: quod ſic ex
ponit, Nõdum fuit ſermo in lingua mea, & tu domine cogno
uiſti totum ipſum ſermonem: vel ſic, Non eſt ſermo in lingua
mea, quem tu non cognoueris. Vel ſic, Quãuis non eſt ſermo
in lingua mea, attamen tu cognouiſti omnia quæ cogito, o-
mnes cogitationes cordis mei. Cui conſonat paraphr. Chald.
quæ ſic habet, Et cum non eſt verbum in lingua mea, ecce H
Deus tu noſti cogitationes cordis mei omnes. Deinde pro eo
quod nos habemus, Nouiſſima & antiqua tu formaſti me, ex
Hebræo longè à vulgata lectione diuerſa ſententia legimus,
Retro & antè formaſti me: id eſt, poſteriora & anteriora mea,
hoc eſt, totum me, quantus quantus ſum. Ita enim vulgò vbi
ſignificare volumus nos rẽ exactè perſpexiſſe & probè cogno
ſcere, dicimus nos rẽ eiuſmodi ante & retro perſpexiſſe: id eſt
quæcunque ſunt in re eiuſmodi. Verſu octauo, Si ſumpſero
pẽnas meas diluculo &c. Felix, Aſſumã pẽnas auroræ. Quod
ſimpliciter intelligi poteſt, Si aſſumpſero pennas ad volandũ
admodũ diluculo in aurora, iuxta ſentẽtiã vulgatæ lectionis.
Ali

A Aliqui comparationem putãt fieri à ſole in aurora, qui mox
vbi oriri cœperit, iactu celerrimo radios lõgiſſimos proiicit
verſus Occidentem,ſupra mare,quod ad Occidenté eſt, quo
niam illic mare dicitur occidere: propter quod etiã Poetę cũ
occaſum ſolis volũt ſignificare, ipſum ſe cõdere dicunt in O
ceano. Vult ergo ſignificare Propheta, Si ita celeriter poſsẽ
auolare,quomodo celerrimè ſol in aurora oriens ſpargit ver
ſus Occidẽtem longiſſimos radios,ſicque in vltimis maris, in
vltimo Occidẽtis facerem mihi habitationem, etiam illic te
inuenirem,& tu me illic regeres atque cuſtodires. Verſu no
B no,Etenim illic manus tua deducet me. Poteſt intelligi illuc,
ad illum locum,ad hoc extremum maris deducet me manus
tua,ſine cuius ductu impoſſibile me foret illuc pertingere.
Vel ſic manus tua illuc me deducet, illuc mihi dux erit & cõ
ſeruatrix:vt quod ſequitur, Et tenebit me dextera tua,pręce
dẽs explicet.Cui cõſonat quod vertit Felix, etiã illuc manus
tua diriget me,vel manu tua diriges me. Verſu decimoter
tio,Cõfitebor tibi quoniã terribiliter magnificatus es.Hiero
nymus, Confitebor tibi,quoniã terribiliter magnificaſti me.
Felix, Confitebor tibi,quoniã terribiliter.& mirificè forma
C tus ſũ:vel ita, Quoniã terribilibus ſegregatus ſum:id eſt,ter
ribilibus operationibus ſegregatus ſum,& formatus ſum à te,
vel occultè effectus ſum à te.In eo auté quod ſequitur, Mira
bilia opera tua,& anima mea cognoſcet nimis:quidã vltimo
loco poſitum aduerbiũ nimis,iungunt cum nomine mirabi-
lia,ad hunc modũ, Opera tua ſunt nimis mirabilia & anima
mea cognoſcet,vel contemplabitur ea.Cuius ſimile diximus
in verſum primum Pſalm.XLV. Deus refugium noſtrum &
virtus,adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.
Diximus enim, nimis conſtrui cum adiutor,hoc ſenſu, valde
adiutor:id eſt, adiutor potens ac validus. Verſu decimo-
quarto,Non eſt occultatum os meum à te,quod feciſti in oc
D culto.Hieronymus,Non ſunt operta oſſa mea à te,quibus fa
ctus ſum in occulto:id eſt,quibus formatus ſum in abſcõdito
materni vteri,vel in occulto,in operimẽto carnis & pellis.Fe
lix, Nõ eſt occultatum os meum à te,quoniam factus ſum in
occulto:hoc eſt,quanuis in occulto factus ſum in ſecreto ma
terni vteri,attamen oſſa mea non ſunt tibi incognita. Quidã
os pro fortitudine accipiũt,quę eſt in oſſibus maxima,in hũc
ſenſum,Non erat tibi occultata fortitudo mea,cum eſſem in

abſcódito:quaſi dicat, tu noſti quàm fuerim nullius virtutis, E
cum in vtero materno tuis manibus primũ formari inciperẽ.

Verſu eodẽ,Et ſubſtantia mea in inferioribus terræ.Dictio quæ hîc in Hebræo ponitur pro ſubſtãtia,à verbo rakam deſcẽdit,quòd(teſte Reuchlinio)ſignificat acu pinxit: imaginibus intexuit,polymitauit,&(ſi dicere liceret)texipinxit, hinc illud quod Hieronymus hoc loco vertit, Imaginatus ſum in nouiſſimis terræ,idẽ putat eſſe,quòd cõtextus ſum in inferioribus terræ,id eſt,in matrice.Valet enim imaginatus ſum acſi dicam,ſecundũ varias imagines & varios colores pulchra di F
uerſitate artificioſè factus ſum, quomodo pannus lineus pulchrè ſolet acu pingi,aut quomodo aulęa atq; tapeta(quæ vocant)diuerſarũ imaginum & diuerſorũ colorũ varietate ſolent artificioſè cõtexi.Significatur hoc loquẽdi ſchemate,inexplicabile,imò incõprehenſibile artificiũ,quo hominis corpus tam pulchra varietate,tam mirabiliter cõponitur ex tam diuerſarũ rationũ membris:quemadmodũ veſtis phrygianica ex nimiũ diuerſis coloribus aptiſſimè tamẽ diſtributis artificioſè cõtexitur.Hinc quidã verterunt, Ingenioſiſſimè contextus ſum:alij,acu pictus ſum:alij, phrygianicis imaginibus G
formatus ſum vel contextus.Ad idẽ hoc verbũ ſpectat dictio illa q̃ in Pſal.XLIIII.pro varietatibus,cũ dicitur de ſpõſa,q̃ ſit circũamicta varietatibus, de quo ſuo loco dictũ inuenies.

Verſu decimoquinto,Imperfectũ meum viderũt oculi tui. In Hebræo eſt galmi,quod ſignificat rudẽ fœtum meũ,quod vulgo ſolẽt naturales embryonẽ appellare,cũ videlicet nõdũ fœtus in materno vtero omnibus ſuis membris & forma vltima fuerit abſolutus,ſed impolitus adhuc,cũ tẽporis ſucceſſu per virtutem generatiuam perficiendus. De hoc dictum eſt plenius in annotationibus prioribus. Quod autem ſequitur, Et in libro tuo omnes ſcribẽtur, Felix vertit per genus neu- H
trum hoc modo, Et in libro tuo omnia illa ſcribentur,quod exponũt de membris corporis,hoc modo:Omnia illa membra corporis in libro tuo ſcribẽtur,omnia illa membra quibus informe illud corpus perficis,ſcribentur in libro tuo, ita
Luc.12 vt(iuxta domini verbũ)etiam capilli capitis omnes numerẽtur, nec poſſit vel vnus ex eis perire. Atque in hunc ſenſum quod cõtinuò ſequitur,Dies formabuntur,& nemo in eis, ita verti poteſt,Per dies formabũtur,& nullũ ex eis:hoc eſt, formabuntur membra illa temporis ſucceſſu,& non erat vnum

ex

A ex eis tũc temporis cũ adhuc eſſem informis maſſa in matris vtero. Iuxta quam ferè ſententiam, quidam Paraphraſtes ſic vertit, Cum informis eſſem fœtus, videbas me: cuncta mẽbra, quæ per dies formata ſunt, velut in libro habebas deſcripta, cum adhuc ne vnum quidẽ extaret. Hieronymus verò, quantum ad partem priorẽ vertit vt habet noſtra lectio, In libro tuo omnes ſcribẽtur. Quod autem ſequitur, Dies formabuntur, & nemo in eis, ita reddidit, Dies formati ſunt, & non eſt vna in eis. Cuius lectionis ſentẽtia in annotationibus prioribus aſſignata eſt. Alij verò ſic exponunt, Dies formabuntur, &
B dabuntur nobis quibus viuemus ſuper terram, & non vna in eis ſupple aſſignata eſt ad noſtrũ arbitrium, ſed ſtatuta vitæ periodus à Deo peragi debet, & nõ poteſt præteriri. Verſu decimoſexto, Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus, &c. Hieronymus, Mihi autem quàm honorabiles facti ſunt amici tui Deus, quàm fortes pauperes eorum: hoc eſt, quàm ſunt validi, conſtantes, & robuſti, ad perferendum omnia, verùm illi pauperes ſpiritu inter amicos Dei. Quàm enim fortis erat ille ex amicis Dei pauper, qui cũ nihil habe- Philip.4
ret, confidẽter iactabat omnia ſe poſſidere, & multos locuple- Roma.5
C tare, qui cũ in penuria viueret, clamabat omnia ſe habere, & 2.Cor.12
abũdare, omnia quoq; poſſe in eo qui ipſum cõfortabat, qui Rom.8
etiam in tribulationibus gaudebat, & pro infirmitatibus ſuis libenter gloriabatur: qui clamabat, neq; morte, neq; vita, neque vlla omnino creatura ſe poſſe ſeparari à charitate Dei, & alia huiuſmodi permulta magnæ fortitudinis teſtimonia. Quantum verò ad priorem partem, poteſt ex Hebræo etiam ſic verti, Mihi autem quã fuerunt pretioſæ cogitationes tuæ Deus. Nam dictio Hebraica hîc poſita reim, ambigua eſt, ad
D ſignificandũ cogitationes vel amicos: propter quod, in verſu ſecundo præſentis Pſalmi, vbi eadem dictio ponitur, diximus verti poſſe, Intellexiſti cogitationẽ meã, vel amicum meum. Huius autem lectionis ſenſus erit, O Deus, Cogitationes tuæ iſtæ quibus tu ſic cogitas, & ſic agis cũ genere hominum, quàm ſunt pretioſæ, quàm ſunt ſtupendæ, quantíſque laudibus dignę celebrari? Priori tamẽ verſioni apertè fauet Chal. Paraph. quæ ſic habet, Mihi autẽ quàm honorabiles ſunt qui amant te iuſti, Deus: & quàm validi ſunt principes eorum? Et quod ſequitur, aliter quoq; quàm Hieronymus vertit, legi poteſt. Nam Felicis verſio ſic habet, Quàm multiplicati ſunt

principes eorum,nempe amicorum Dei,vel,Quàm cõfortati B
ſunt:id eſt,quàm fortes facti ſunt.Vel ſic,Quàm corroborata
ſunt capita eorum.Quę lectio ſecundũ ſententiam ſatis cum
Hieronymiana cõuenit. Nam principes iſti multiplicati, vel
capita confortata amicorũ Dei,ſunt fortes illi pauperes quos
conſtituit Deus ſuper omnẽ terram, & quos tanquam fortes
Pſalm.44 deos vehementer eleuauit, vt in aliis Pſalmis ſcribitur. Qui-
Pſalm.40 dam vertunt ſummas pro principibus, vel capitibus, in hunc
modum, Quàm præualuerunt, vel quàm ingentes factæ ſunt
ſummæ earum, nempe cogitationũ, vt (quomodo ſequitur)
dinumerare non poſſint. Aut, quàm multæ ſummæ eorum, F
nempe amicorũ Dei:id eſt,quantæ multitudines eorũ, vt di-
numerari nõ poſſint. Nam lectio Hebraica ambigua eſt, li-
cétq; vertere per genus maſculinũ ſiue fœmininũ, vti videbi-
tur cõmodius.Quidam partem poſteriorẽ ſic vertunt,Quàm
difficilis eſt cõputatio earũ cogitationũ, vel eorũ amicorum
ob nimiam multitudinẽ. Diuerſitas omnis ex hoc procedit,
q̃ dictio Hebraica hoc in loco poſita roſch.per aleph in me-
dio plura ſignificat.Propriè enim caput ſignificat, tranſſum-
ptiue cacumen cuiuſlibet rei,principẽ, vel ſummum, vel pri-
mum & ſupremum.Inde ſummi principes & capitanei deno G
minantur.Inuenitur etiam & ſummam ſignificare, vt Exodi
xxx.Cum acceperis ſummã filiorũ Iſraël. Atq; ex hac vocis
ambiguitate procedit tranſlationum ſuprà poſita diuerſitas.

Verſu decimoſeptimo,Exurrexi,& adhuc ſum tecum. De
reſurrectione futura poſt mortẽ hoc exponit Paraphr.Chal.
quæ ſic habet,Reſurgã in mũdo vẽturo,& adhuc ſum tecum.

Verſu decimonono,Quia dicitis in cogitatione,accipient
in vanitate ciuitates ſuas.Longè aliter eſt in Hebræo.Hiero-
nymus quidem ſic vertit, Quia cõtradicẽt tibi ſcelleratè, ele-
uati ſunt fruſtra aduerſarij tui, hoc eſt, inimici tui in ſcelere H
& impietate ſua cõtradicẽt,repugnabũtq; tibi,& erũt inobe-
diẽtes: ipſi fruſtrà eleuati ſunt, abſq; vtilitate præpoſiti ſunt
aliis:quod tamẽ non rarò cõtingere ſolet,vt mali præſint bo-
nis.Secundũ quam expoſitionẽ hæc lectio facilè poterit cum
noſtra vulgata cõcordari, id quod conferẽti facilè fiet mani-
feſtũ. Poteſt & aliter intelligi hæc Hieronymi verſio, Fruſtra
& vanè contra te eleuati ſunt per ſuperbiam, vt tibi contradi
cant,cum nullã habeant cauſam ſeſe contra te eleuandi,imò
omnẽ potius cauſam habeant ſeſe humiliãdi ſub manu tua,
tibi

A tibiq; humiliter obediendi. Vel fruſtrà eleuati ſunt contra te
& amicos tuos,quia prȩualere non potuerũt, neq; tibi,neq;
tuis amicis:quoniam poſtquam corpus occiderint, nó habẽt Lucæ 12
quid faciant. Ponit Felix & alias plures verſiones, in textu ta-
men nó ponẽs niſi quod vertit Hieronymus. Quantũ autem
ad ſecũdam partem,dicit rectè verti poſſe vt habet noſtra le-
ctio, Accipient in vanũ ciuitates tuas. Verſu vltimo, Et vide,
ſi via iniquitatis in me eſt. Hieronymus pro via iniquitatis
vertit viam doli: Felix viã afflictionis vel contriſtationis, vel
contriſtantẽ:id eſt,efficientem dolorem vel afflictionem. Hæc
B autem eſt via impietatis, quæ perducit ad dolorẽ æternũ. Ver
ti etiam poteſt,via rebellionis vel inobediẽtiæ. Nomen enim
quod in Hebræo ponitur,venit à verbo atzab,quod ſignificat
ſollicitauit,contẽdit,contriſtauit,afflixit,irritauit,rebellauit,
ad iracundiam prouocauit,perturbauit,ærumnis affecit. Vn-
de nomen hoc loco poſitũ,ſignificat contentionem, contriſta
tionem,afflictionem,rebellionem,irritationem, perturbatio
nem,& huiuſmodi. Quod autem in ſecũda parte dicitur, De-
duc me in via æterna, Hieronymus ita legit nobiſcum. Felix
C verò, Deduc me per viam ſeculi, quod poteſt intelligi per
viam huius mũdi,vel ſic,per viam rectorum: id eſt, iuſtorum
qui ſunt in hoc mundo: quemadmodũ habet Paraphr. Chal.
in via rectorũ mundi. Poteſt & ſic verti, Deduc me per viam
in æternum Quidam hanc orationem accipiunt per modum
ſibi imprecantis malum, vt deduci in viam ſeculi vel mundi
ſit interfici,& ire viam mundi ſit mori: quẽadmodũ ire viam
vniuerſæ carnis, appellamus mori. Et iuxta hanc expoſitio-
nem ſic intelligunt: Vide,ſi in me eſt via iniquitatis, quod ſi
inueneris, interfice me. Non enim ſum mihi doli conſcius.
Verùm huic ſenſui obſiſtit addita coniũctio (&) ante deduc,
D quæ imprecationem talem non bene patitur.

IN PSALMVM CXXXI.

VESRV quinto, Qui cogitauerunt ſupplantare greſſus meos. Felix ait verti poſſe, Qui cogitauerũt propellere plantas meas:quod eũdem ſenſum habet, cogitauerũt impellere pedes meos vel plantas meas ad lapſum. Verſu ſexto, Iuxta iter ſcandalum poſuerunt mihi. Hieronymus, Iuxta ſemitã offendiculum poſuerunt mihi. Felix, Iuxta ſemitam tendiculas vel offendicula poſuerunt mihi. Senſum eũdem cum noſtra lectione explicant. Verſu octauo, Obumbraſti ſuper

caput meũ in die belli. Clarius Hieronymus, Protexiſti caput meũ in die belli. Verti etiam poteſt ad verbum, in die armorũ; hoc eſt, in die quando erant ſumenda arma, quod proculdubio eſt in die belli, & oppugnationis: cũ videlicet te oppugnauerint tui aduerſarij. Hoc autẽ tẽpus belli, quanquam generaliter loquendo totũ ſit tempus vitę huius (iuxta dictũ
Iob 7 beati Iob, Militia eſt vita hominis ſuper terram) ſpecialiter tamen quædam ſunt belli tempora, quando plus ſolito diuina permiſſione oppugnamur: quo tempore ſolet nobis Deus
Pſalm. 9 ſuper caput obumbrare, qui eſt adiutor in opportunitatibus.

Verſu nono, Ne tradas me domine à deſiderio meo peccatori, cogitauerũt contra me, ne derelinquas me, ne fortè exaltentur. In Elucidatiõe indicauimus, hic à poni loco cõtra vel præter, vt ſit ſenſus, præter & contra deſiderium meum. Totum autẽ hunc verſum ſic vertit Hieronymus, Ne des domine deſideria impij, ſcelera eius ne effundãtur & eleuẽtur. Cuius lectionis hic eſt ſenſus, Non cõcedas, nõ ſinas impleri deſideria impiorũ, videlicet ſcelera eorũ, & impias cogitationes, quas cogitauerũt contra bonos, ne ipſi effundantur lętitia, & exaltentur atq; glorientur, ſi eos præualere contigerit. Felix aliquãto clarius ſic vertit, Ne perficias Domine deſideria impij, cogitationẽ eius ne cõſummes, exaltabũtur: id eſt, alioqui exaltabuntur, ſi tu illorũ deſideria & cogitationes conſummares, ipſi eleuarentur ſuperbè. Dicit etiam ſic poſſe verti, Capiſtrũ eius (impij) ne abſtrahas, auferas vel educas. Quod ſecundum ſimilitudinẽ beſtiarum debet intelligi, quorũ ora, ne noceant, obſtruuntur capiſtris. Nã ita etiã dominus Deus, dum impios dæmones & homines coërcet, ne omnem malitiam quam vellent exercere poſſint in pios, quaſi capiſtro os illis obſtruit, obuoluit, atq; cõcludit, vt mordere, id eſt, nocere non valeant. Iuſtus ergo feritatẽ impiorũ, ſi relaxarentur, metuẽs, hoc ab eo poſtulat, vt non abſtrahat Deus capiſtrum impij, ſed capiſtratum illum relinquat, vt non poſſit præualere. Verſu decimo, Caput circuitus eorũ, labor labiorum ipſorũ operiet eos. Hiero. Amaritudo cõuiuiorũ, labor labiorũ eorũ operiet eos. Quod ita poteſt exponi, Praua doctrina & dogmatũ peruerſorũ adinuẽtio, quam bonis impij proponunt, quaſi conuiuia ſplendida, ſed quouis felle & abſinthio amariora, nempe labor labiorum ipſorum, videlicet dogmata peruerſa: in quibus diſſeminandis laborant, & quę per

labia

labia ſua proloquũtur,operiet eos confuſione æterna. Felix aliter vertit,Principem circundantium me , afflictio labiorũ eius operiet illum:id eſt,eũ qui eſt caput & princeps, & quaſi dux inimicorum meorum, hũc vnà cum ſuis opprimet labor labiorum ipſius , hic ex verbis ſuis doloſis damnationẽ recipiet. Ad quam ſentẽtiã reduci poſſet lectio noſtra vulgata,ſi caput acciperemus in caſu accuſatiuo,pro principe vel præcipuo,ipſum verò circuitum pro multitudine impiorũ circundantiũ.Eſſet enim hic ſenſus, Ipſum qui eſt caput & princeps inter eos qui nunc ad nocẽdũ me circumeunt, hunc vnà cum ſuis operiet labor labiorum ipſorum.Verſu vndecimo, Cadẽt ſuper eos carbones,in ignem deiicies eos,in miſeriis non ſubſiſtent. Quidam aliter hunc verſum diſtinguunt,hoc modo,Cadent ſuper eos carbones in igni : id eſt carbones ignis vel igniti,deiicies eos ĩ miſeriis:ac deinde , nõ ſubſiſtẽt:id eſt, non ſtabũt cũ beatis,non reſurgent ad gloriã,ſed tollẽtur ne videant gloriam Dei , & proiicientur in tenebras exteriores. Vtraque diſtinctio bonam habet intelligentiã. Hieronymus verò ex Hebræo ſic vertit , Cadent ſuper eos carbones ignis, deiicies eos in foueas,vt non conſurgãt:id eſt,vt nunquã inde queant exurgere,vt nunquam poſſint inde emergere. Chald. autem Paraph.noſtram lectionẽ pulchrè explicat,his verbis, Cadent ſuper illos carbones de cælo,in ignem & in gehennã præcipitabis eos,& in foueas illaqueationis , vt nõ reſurgant ad vitã æternam. Verſu decimoſecũdo,Virum iniuſtum mala capient in interitu.In Græco eſt verbũ θηρεύσει quod ſignificat venari:propter quod,hic eſt ſenſus, Virũ iniquum mala venabuntur,vel quaſi venatione capient in interitu,vel mala venationem inſtituent contra impium,aut ſicut venãdo perſequentur impiũ ad interitum, videlicet eũ iugiter inſequendo & impellendo, donec detrudãt in interitum ignis æterni. Et eadem hæc ſentẽtia in Hebræo indicatur.Vnde Chal. Paraphr.hanc venationẽ,ſic exprimit, Virum prauũ & malignũ venabitur angelus mortis,& detrudet in gehennam.

IN PSALMVM CXLI.

VERSV ſecundo,Dirigatur oratio mea, &c.Pulchrè hũc locum explanat lectio Chald.Parap.Dirigatur domine oratio mea ſicut ſuffimentum aromaticum corã te, eleuatio manuũ mearum in oratione ſicut munus ſuaue vel oblatio

ſua

ſuauis,quæ offertur in veſpere. Verſu tertio, Pone dñe cuſto E
diam ori meo,& oſtiũ circũſtãtiæ labiis meis.Felix,Pone Do
mine cuſtodiã ori meo, cuſtodiã ſuper oſtiũ labiorũ meorũ:
quod eandem habet cũ noſtra lectione ſententiã. Id enim eſt
poni labiis oſtiũ circũſtantiæ,quod poni cuſtodiã ſuper oſtiũ
labiorũ. Vtrunq; nõ aliud ſignificat quàm linguæ refrenatio
nẽ,& labiorũ cuſtodiã,vt nihil eloquatur lingua , nihil egre-
diatur labia,quod nõ deceat egredi per os iuſti. Verti etiã po
teſt,Pone cuſtodiã ſuper eleuationẽ labiorũ meorum , quod
ſimpliciter in ſententiã iã expoſitã poteſt accipi, Pone cuſto-
diã ſuper apertione labiorũ:vel vt ſignificetur cuſtodia ſuper F
exaltatione labiorũ:hoc eſt, præſeruatio à verbis ſuperbiæ.
Tũc enim modo quodã eleuãtur labia cũ ſuperba loquũtur.
Beatus autẽ Hieronymus neque oſtiũ vertit neque eleuatio
nẽ,ſed paupertatẽ : Serua (inquit)paupertatẽ labiorũ meo-
rũ : hoc eſt,cuſtodi labia mea in paucitate & raritate ſermo-
nis, vt non ſint ad effutiendum quælibet nimium facilia. Nã
in multiloquio (vt ſapiens ait) non deeſt peccatum. Et Iaco-
Iacobi 1 bus apoſtolus docet,tardos debere nos eſſe ad loquendũ, ſic-
ut & ad iraſcendum.Prouenit autem diuerſitas iſta ex æqui-
uocatione nominis Hebræi dal,quod ſi accipiatur pro deleh G
per ſex puncta,vt per apocopẽ vltima abſumpta litera,& pun
ctis ſex in vnũ patha cõmutatis, ſignificat oſtiũ , vt vertit Fe-
lix.Si autẽ dal accipiatur vt deſcẽdẽs à verbo dalah, quod ſi-
gnificat eleuauit,ſuſtulit,eleuationem ſignificat. Significat ea
dem dictio dal, hominem pauperem, miſerum,inopem , te-
nuem,& quaſi exhauſtum:quam ſignificationẽ inſequutus eſt
Hieronymus. Verſu quarto , Non declines cor meũ in ver-
ba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis , Cũ ho-
minibus operantibus iniquitatẽ & non communicabo cum
electis eorũ. Hieronymus, Non declines cor meũ in verbum H
malũ,voluere cogitationes impias cũ viris operantibus, neq;
comedere in deliciis eorum.Quæ lectio per ſe facilem habet
intelligentiã. Comedere autem in deliciis impiorũ , intelli-
gimus frui eiſdem quibus impij voluptatibus. Verſu ſex-
to, Oleũ autem peccatoris non impinguet caput meũ. Hie-
ronymus pro oleo peccatoris,vertit oleum amaritudinis.O-
leum (inquit) amaritudinis non impinguet caput meum.
Idẽ autẽ eſt quod ille oleũ amaritudinis , & noſtra lectio o-
leũ peccatoris appellat.Blãda enim adulatio,qua peccatores

ſolēt(potiſſimum principibus atque magnatibus) adblādiri, verè amaritudinis oleū eſt , quouis felle amarius , & quouis peius toxico,quo ſubuertūtur corda hominum.Felix autem totū hunc verſum lōgè aliter vertit in hunc modū,Percutiet me iuſtus miſericordia,& redarguet me, oleū capitis nō prohibebit caput meū. Quod ſic intelligitur : Si me percuſſerit iuſtus,erit hoc mihi benignitas,erit beneficiū, erit miſericordia talis percuſſio qua verberat charitas : & ſi me redarguerit,erit hoc mihi oleū capitis , quaſi oleū boni odoris ſuper caput:ita ſcilicet me refocillabit , & vires mihi reſtaurabit, atque ideo caput meū nō prohibebit tale oleū,ob hoc quia tā vtile eſt corripi à iuſto , nolo fugere correptionem iuſtorum, nolo caput ſubtrahere,ſed libenter volo ſuſcipere:Pro oleo autem capitis,verti poteſt oleum primum, præcipuum, excellens , vel eximium : & ſignificabitur correptio viri iuſti eſſe quaſi vnguentum pretioſiſſimum. Cauſa autem huius diuerſitatis,vt Hieronymus vertat oleū amaritudinis , Felix oleū capitis:alij,oleum primum, ex æquiuocatione eſt dictionis Hebraicæ roſch,per aleph in medio. Significat enim caput,vnde trāſumitur ad ſignificādū primū ,ſummū,pręcipuū, eximiū. Eſt & alia eius ſignificatio,fel, amaritudo, toxicum, quā ſequitur Hieronymus.Idē & in Pſalmi præcedētis verſu decimo vſuuenit,vbi nos habemus caput circuitus: nam Felix principem vel præcipuum vertit,Hieronymus amaritudinē,vt ſuprà oſtendimus. Pro illo quoque, Nō impinguet caput meum , quod habet cū noſtra lectione Hieronymus : & quod Felix vertit,Non prohibebit caput meum : verti etiam poteſt,Non franget vel conteret caput meum: éſtque ſenſus, Oleum illud correptionis iuſti non mihi caput conteret,non malū erit mihi aut inſalubre,imò potius confortabit, & reparabit mihi vires. Verſu ſeptimo, Abſorpti ſunt iuncti petræ iudices eorū. Id ex Hebræo vertit ferè iuxta modū noſtræ lectionis Hieronymus , Sublati ſunt iuxta petram iudices eorū.Felix autem in textu ſic habet, Diſtrahantur ſuper acumina lapidum iudices eorum.Quibus verbis quidam per figuram dicūt optari,vt principes errorum ſuper loca ſaxoſa diſtrahātur,& quaſi ſcindātur acutis petris:id eſt, crudeli ſupplicio intereant,vt illis iuſto ſupplicio peremptis, ſimpliciores quos illi in ſeductione tenebant, verba veritatis audiant, quæ ſunt potētia. Quam ſentētiam clarius alij ſic exprimūt,

Præ

Præcipitétur in locis petræ,vel in locis ſaxoſis : id eſt,in rupi- E
bus principes eorum.Verſu vltimo, Cadét in retiaculo eius
peccatores,ſingulariter ſum ego,donec tranſeã.Secus in He
bræo legitur. Nã Hieronymus ſic vertit , Incidét in rete eius
(népe diaboli,qui eſt malorum caput:vel in rete impietatis)
impij ſimul:id eſt, impiorũ vniuerſitas , vt nec vnus rete illud
mortis effugiat:ac deinde ſeparatim adiicit,Ego auté tranſi-
bo:id eſt,ego euadam rete illud impiorũ,trãſibo de vita hac
mortali ad vitã nunquam intermorituram:quemadmodũ in
Pſalm.123. alio Pſalmo dicitur , Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de
laqueo venantiũ:laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. F
Felix aliquanto obſcurius,ſed in eandem penitus ſentétiam,
ſic legit,Cadent in retia eius impij ſimul,donec ego tranſeã.
Vel ſic,Ego inæternum tranſibo,vel ego donec tranſeã.Qui-
dam verò dictionem iachad (quæ ſignificat ſimul) iungunt
cum ſequentibus , & alteram dictionem ad peram , quæ ſi-
gnificat vſque vel donec, accipiunt pro ſemper:quemadmo-
dum non eſt inconſuetum vſque pro ſemper accipere , ver-
túntque in hunc modum, Cadent in rete eius peccatores : ac
deinde,Simul ego vſque tranſibo : id eſt, perpetuò effugiam
illa ſcilicet peccatorum retia. Chald. Paraph.ſic habet,Sin- G
gularis ſum ego donec tempus tranſeat.

IN PSALMVM CXLI.

VERSV quinto,Conſiderabam ad dexterã,& videbã,&
non erat qui cognoſceret me.Hiero.& Felix per impe-
ratiuũ vertunt,hoc modo,Reſpice ad dexterã,&vide,quia nó
ſit qui cognoſcat me.Vbi domino proponit ſuã derelictioné
quaſi dicat, En tu vides , quòd præter te nemo adſit mihi in
auxiliũ,neque (vt in ſequenti verſu dicitur) pateat mihi fuga,
vt fugiendo me ſaluem: propter quod,ad te ſolum me poté-
tem liberare clamo pro auxilio.Verſu decimo,Educ de cu- H
ſtodia animam meã.Quod in Hebræo ponitur vocabulũ pro
cuſtodia,deſcédit à verbo ſagar,quod ſignificat clauſit.Vnde
nomen illud clauſurã ſignificat,vel carcerem aut locũ cuſto-
diæ,in quo quis côcluditur quaſi in carcere. Vnde Hierony-
mus vertit,De carcere:& Felix, De carcere vel de clauſo.Vl-
tima autem particula , Me expectant iuſti , donec retribuas
mihi,variè transfertur.Hiero.ſic vertit,In me coronabuntur
iuſti, cũ retribueris mihi. Quod facilem habet intelligétiam
cũ de Chriſto exponitur. In Chriſto enim tanquam in aucto
re

A re,& primaria cauſa ſalutis omniũ,iuſti coronati ſunt, ſuam acceperunt gloriam & claritatẽ: per illius paſſionem mortẽ & reſurrectionẽ conſecuti ſunt & ipſi coronam ſuæ gloriæ, quam præſtolabantur,ad quam ſine eo pertingere non poterant,donec ſuã retributionẽ ipſe accepiſſet:id eſt, donec poſt paſſionẽ reſurrexiſſet à mortuis, intraſſetq́; in patris gloriã. Si verò ad vnũ quemlibet iuſtum referatur,ita debebit intelligi,Quũ retribueris mihi:id eſt, cum benefeceris mihi, me videlicet educendo de carcere anguſtię,tũc in me coronabũtur iuſti:id eſt,in modũ coronæ congregabuntur circum me,
B quaſi congratulantes mihi, & exultãtes de mea liberatione, quemadmodũ fieri ſolet erga eiuſmodi qui de magnis euaſerunt periculis. Quam ſententiã apertius habet verſio Felicis. Me circundabunt iuſti,cũ retribueris mihi, vel in me facient coronas iuſti:quod alij vertunt, Circuncingent me iuſti,eo quòd benefeceris mihi. Conſentit & quod habet Paraph. Chald. Ob gratiam mei facient tibi coronam laudis iuſti,quoniam reddes retributionem bonam ſuper me.

IN PSALMVM CXLII.

VERSV quarto, Anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus.
C Hieronymus,Anxius fuit in me ſpiritus meus, in medio mei ſollicitũ fuit cor meũ. Felix, Mœrore affectus eſt in me ſpiritus meus,vel inuolutus eſt,ſiue opertus eſt anxietate:ac deinde, Intra me deſolatum vel obſtupefactum eſt cor meum. Idem hæc omnia ſonant quod vulgata noſtra lectio. Videtur autem illud quod habet noſtra lectio,ſuper me,accipiẽdum pro,in me:quãquam & aliter accipi poteſt, vt valeat, de me,vel pro me: vt ſit ſenſus,Anxius fuit de me,vel pro me ſpiritus meus,videlicet ne ab inimicis comprehẽderer, & in mortem abducerer. Verſu ſexto, Anima mea ſicut terra ſi-
D ne aqua tibi. In Græco eſt γῆ ἄνυδρος,id eſt,terra inaquoſa,vt verti ſolet. Intelligitur terra ſiticuloſa,deſtituta humore. Vnde Hiero. Anima mea ſicut terra ſitiẽs ad te. Alij,terrã torridã vel laſſam, nimia ſcilicet deſtitutione humectantis aquæ, legũt. Omnia in eũdem ſenſum cõcurrunt. Verſu vndecimo, Domine ad te confugi. Loco verbi confugi, in Hebræo ponitur kiſſah per ſamech daggeſſatum, quod ſignificat occultauit,celauit,abſcondit,operuit,texit, & ſimilia. Hieronym. vertit,Domine à te protectus ſum. Felix, ad te abſcondi, vel celaui:id eſt,te poſui pro operimẽto meo,vel pro redẽptio-

ne

ne mea,vel ad te clamaui in occulto,vel in te,ſiue apud te ce- B
laui,vel abſcondi,ſupple omnia mea.Alij vertũt, ad te vel a-
pud te latui,apud te me abſcondi. Alij,ad te occultè cõfugi.
Chald.Paraph.habet,Verbum tuum conſtitui redemptionẽ
meam. Hæc ferè omnia noſtra lectio maiori claritate com-
plectitur , dicens , Domine ad te confugi , vt ſcilicet apud te
abſconderer ab hoſtibus meis.

IN PSALMVM CXLIII.

VERSV tertio,Qui ſubdit populum meum ſub me. Hie-
ro.Qui ſubiecit populos mihi:Felix,Qui protegit popu F
lum meum ſub me:vel,Qui dilatat,ampliat,vel qui extendit
populos ſub me,vel qui comprimit populos ſub ipſo. Verſu
quarto , Domine , quid eſt homo quia innotuiſti ei ? Hie-
ronymus,Domine,quid eſt homo quia agnoſcis eum ? Simi-
liter vertit Felix,& eadem pene ſententia eſt. Verſu ſepti-
mo,Fulgura coruſcationem.Hieronymus,Mica fulmen : Fe-
lix,Emitte fulgur : alij,Fulminatione fulmina , vel eiaculare
fulmina. Verſu decimoquarto,Filiæ eorum compoſitę,cir
cumornatæ vt ſimilitudo templi. Hieron. Filiæ noſtræ quaſi
anguli ornati ad ſimilitudinẽ templi. Felix, Filiæ noſtræ ve- G
lut anguli teſſelati,aut ſecti, vel dolati ad ſimilitudinem tem
pli.Quod ſic exponit,Sicut anguli qui videtur ita bene com-
poſiti & ornati , vt præ magnitudine ſectionis & ornamenti
aliquid pulcherrimum oſtendere videantur,admodũ circum
ornatæ ſunt.Clarius verti poſſet,Sicut anguli ædium admo-
dũ expoliti.In angulis enim ſumma cura proſpicitur, vt bo-
na ſit cõpoſitio,& nullus appareat hiatus, neque ſit deformis
coniunctio. Verſu decimoquinto,Promptuaria eorum ple-
na,eructantia ex hoc in illud.Hieronymus, Promptuaria no
ſtra plena,& ſuperfundentia ex hoc in illud.Felix, Anguli no
ſtri(id eſt , anguli domus noſtræ vel promptuaria)pleni , ſu- H
pereffundentes de ſpecie in ſpeciem:id eſt,adeò ſunt abundã
tes , vt copioſè præbeant,& quaſi effundant diuerſas ſpecies
ciborũ atque omnium rerum neceſſariarum.Vel ſic,Superef
fundentes de tempore in tempus:id eſt,cum nouæ fruges ſu-
peruenerint plenæ erunt domus , ſiue cellaria frugibus anni
præteriti. Verſu decimoſexto, Oues eorum fœtoſæ abun-
dantes in egreſſibus ſuis. Hieronymus , Pecora noſtra in mi-
libus , & innumerabilia in compitis noſtris.Felix , Oues no-
ſtræ milia producentes,& cẽtenaria milia generantes in vicis

noſtris. Ex Hebræo ad verbum ſic poſſet transferri, Pecora noſtra millificantia & myriadificantia: id eſt, facientia milia & myriades ſiue centũ milia. Pulchrè autẽ iſtud noſtra tranſlatio ſimpliciter explicat, dicens, Oues eorum fœtoſæ. In eo autem quod ſequitur, Boues eorũ craſſæ, poteſt craſſities intelligi pinguedo. Vnde Hieronymus vertit, Tauri noſtri pingues, vel groſſities membrorũ ad declarationem roboris. In quam ſententiam vertit Felix, Boues noſtri fortes, portantes onus. Verſu decimoſeptimo, Non eſt ruina maceriæ neque tranſitus. Hieronymus, Nõ eſt interruptio, & non eſt egreſſus, & non eſt vlulatus in plateis noſtris. Cuius poteſt eſſe ſenſus, Nihil confringitur nobis, nihil egreditur, nihil fugit, nihil deperit nobis, ſed permanent ſalua & illæſa omnia noſtra. Felix autem ſic habet, Non eſt confractio, & non eſt faciens abortiuum: id eſt, nihil nobis confringitur, neque abortiuos fœtus pariunt pecora noſtra. Alij, interruptionem illam vel confractionem intelligunt hoſtium impetuoſam atq; violentam interruptionem, ſiue perruptionem per muros, & per egreſſum intelligunt emigrationem vel abductionem in captiuitatem: quaſi dicant, Nos ſecurè agimus, non laceſſimur ab hoſtibus, non perrumpunt in fines noſtros, neq; captiuus vllus abducitur, in medio terræ habitamus pacifici, nemo nobis nocere tentat, adeò vt nec clamor vllus tumultuoſus aut ſeditioſus audiatur in plateis noſtris.

IN PSALMVM CXLIIII.

VERSV tertio, Et magnitudinis eius non eſt finis. Notandum quòd dictio quæ in Hebræo ponitur pro fine, ſit à verbo chakar, quod ſignificat probauit, expertus eſt, perquiſiuit, inueſtigauit, explorauit. Vnde hoc loco verti poteſt, Magnitudinis eius non eſt exploratio, perquiſitio, inueſtigatio, probatio, vel inuentio, vt vertit Hieronymus. Quid autem aliud eſt, Magnitudinis eius non eſt finis? Verſu quarto, Generatio & generatio laudabit opera tua. Hieronymus, Generatio ad generationem laudabit opera tua. Felix, Generatio generationi laudabit, &c. Hoc eſt, vna alteri laudando prædicabit, ſicq; in omnibus generationibus laudabũtur opera tua, qui eſt ſenſus noſtræ lectionis. Verſu decimoquinto, Alleuat dominus omnes qui corruunt, & eligit omnes eliſos. Hieronymus, Suſtentat dominus omnes corruentes, &

erigit omnes iacentes. Similiter ferè vertit Felix, & eſt ea- E
dem cum noſtra lectione ſententia. Verſu decimoſeptimo,
Imples omne animal benedictione. Hieronymus, Imples o-
mne animal refectione.Quod enim noſtra lectio benedictio
nem,ipſe ex Hebręo refectionem appellat.Nomina quidem
diuerſa,res autem eadem eſt.Noſtra enim refectio,Dei bene-
dictio vel bonitas eſt: id eſt, ex Dei benedictione & liberali
bonitate procedens. Felix dicit verti etiã poſſe, Imples omne
animal benigna voluntate: quod idem eſt cum eo quod in
Pſalm.c i i i. dicitur,Omnia implebuntur bonitate.Nam re-
fectio corporis noſtri ex Dei bona voluntate (vt iam di- F
ctum eſt)procedit.Poteſt enim cùm vult claudere manum,&
auertere faciem,ita vt cibi defectu pereant viuentia.Quidam
etiam ſic vertunt,Satias vel imples omnium animalium vo-
luntatem.Vel,Satias omnia animalia iuxta deſiderium: hoc
eſt, Vnicuique ſecundum quod deſiderat, pabulum conue-
niens & ſufficiens præbes.

IN PSALMVM CXLV.

VERSV ſecundo, In filiis hominum, in quibus non eſt ſa
lus. In Hebræo eſt numerus ſiugularis, In filio homi- G
nis,cui non eſt ſalus, vel quoniam non eſt ipſi ſalus, vel cuius
non eſt ſalus: hoc eſt, cui non conuenit, vel cuius non eſt, ad
quem non ſpectat ſaluare:quemadmodum Pſalmo III.dici-
tur,Domini eſt ſalus,vel domino eſt ſalus:hoc eſt,Dei eſt ſal-
uare,ſalutem præſtare Deo competit. Totus quoque verſus
ſequens tertius per numerum ſingularem in Hebręo legitur,
hoc modo, Exibit ſpiritus eius,& reuertetur in humũ ſuam,
in illa die peribunt cogitationes eius. Verſu ſeptimo, Do-
minus erigit eliſos.Hieronymus vertit alliſos.Felix,collapſos
vel recuruos vel colliſos. H

IN PSALMVM CXLVI.

VERSV primo, Laudate dominum, quoniam bonus eſt
pſalmus,Deo noſtro ſit iucunda decoráq; laudatio. Se-
cus aliquanto in Hebræo legitur.Hieronymus ſic vertit,Lau-
date dominum:quoniam bonum eſt canticũ Dei noſtri,quo-
niam decorum eſt,pulchra laudatio. Felix, Laudate domi-
num,quoniam bonum eſt pſallere Deo noſtro, quoniã iucun
dum,decora eſt laus,aut formoſa,ſiue decens. Verſu ſecun-

A do, Diſperſiones Iſraëlis cógregabit. Hieronymus vertit eiectos Iſraël. Felix ſimiliter, vel propulſos: hoc eſt, exules, & à propria patria extorres, à patriis tráſlatos ſedibus in captiuitatem, qui iidẽ in lectione vulgata vocâtur diſperſio Iſraëlis: id eſt, diſperſi ex Iſraël. Verſu tertio, Et alligat contritiones eorum. Ita nobiſcum vertit Hieronymus. Felix autem, Et lenit dolores illorum, vel emplaſtris illinit aut obligat (vt ſolent facere chirurgi) vulnera eorum. Verſu quarto, Omnibus eis nomina vocat. Hieronymus, Omnes nomine ſuo vocat. In eandem ſententiam Felix, Omnes illas nominibus vo-
B cabit. Sententia cum noſtra lectione ſatis rectè conuenit, & quod habet noſtra lectio non minus commodè ex Hebræo verti poterat.

IN PSALMVM CXLVII.

NOTA, quòd Pſalmus iſte apud Hebræos abſque diuiſione continuè annectitur præcedenti, vt ex duobus fiat vnus, atque ita diuerſitas numeri, quo à Pſalmo nono Hebręi in ſua computatione ſemper vnitate vna antecedebãt Græcos atque Latinos, iam hîc terminatur, vt ſubſequuturus pro-
C ximè pſalmus tam Hebræis quàm Latinis ſit futurus in ordine CXLVIII. Verſu ſecundo, Quoniam confortauit ſeras portarum tuarum. Hieronymus pro ſeris vectes legit, ſimiliter Felix. Sententia eadem eſt, ciuitatem Dei bene munitam atque firmatam eſſe, vt non poſſit hoſtis irrũpere. In eo quoque quod ſequitur, Benedixit filiis tuis in te, Hieronymus vertit, in medio tui, & Felix, in meditullio tui, aut in medio tui, vel in viſceribus tuis. Omnia idem ſonant. Et in verſu ſequenti, pro plurali in Hebræo eſt ſingulare, hoc modo, Qui poſuit terminum tuum pacem: id eſt, Qui terminũ tuum vel
D fines tuos, pace donat, vel in pace circundat. In quinto autem verſu, pro nebula, pruina ponitur, inter quæ non ita multa eſt diuerſitas: quoniam fere nebula frigida & humida in pruinã reſoluitur, quemadmodum nubes aquoſa in pluuiam. Verſu ſexto, Mittit cryſtallum ſuam ſicut buccellas. Felix, ſicut fragmenta. Et in eo quod ſequitur, ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit? Hieronymus vertit, ſtabit: Felix, permanebit. In verſu autem ſeptimo, vbi nos habemus, Emittet verbum ſuum & liquefaciet ea, &c. Hieronymus in eandem vertit ſententiam, Mittet verbum ſuum, & ſoluet illa, ſpirabit ſpiritu

ſuo,& fluent aquæ. Et penitus eandem lectionem ſeruat Fe- E
lix. Alij verò ita legunt, Mittet verbum ſuum,& ſanabit eos,
videlicet à nimio & intolerabili frigore infirmatos: quēad-
Pſal.10 modum & in alio pſalmo dicitur, Miſit verbum ſuū, & ſana-
uit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum: ac deinde,
Quieſcere faciet vel ſedare faciet ſpiritum ſuum,& fluent a-
quæ:hoc eſt,ſpiritum ſuum faciet permanētem accipere ha-
bitationem in electis,& fluent aquæ,&c.

IN PSALMVM CXLVIII.

VERSV tertio, Laudate eum omnes ſtellæ, & lumen. In F
Hebræo non interponitur coniunctio &, ſed abſque
coniunctione dicitur, Omnes ſtellæ luminis:hoc eſt, omnes
ſtellæ luminoſæ, vel lucentes in firmamento. Verſu quin-
to,Quia ipſe dixit,& facta ſunt,ipſe mandauit, & creata ſunt.
Prior pars illa,Ipſe dixit,& facta ſunt, hoc loco non habetur
in Hebræo. Videri poteſt in codicibus Græcis atque Latinis
ex Pſalmo XXXII. huc adducta,vbi ambæ hæ partes ſecun-
dum eundem hunc ordinem in eodē verſu iunguntur. Ver-
ſu octauo,Ignis,grando,nix, glacies,ſpiritus procellarū.Pro
glacie in Hebræo eſt vapor, aut exhalatio,aut fumus. Dictio G
nanque in Hebræo poſita,venit à verbo keter,quod ſignificat
ſuffumigauit,vel euaporauit,vel exhalauit. Vnde dictio illa
vaporem vel potius exhalationem ſiccam videtur ſignificare.

Verſu decimotertio, Confeſſio eius ſuper cælum & terrā.
Hieronymus, Gloria eius in cælo & in terra:id eſt, magnifi-
centia eius vbique relucet,videlicet tam in cælo quàm in ter-
ra. Felix verò ad ſententiam noſtræ lectionis vertit,Cōfeſſio,
decor,laus,vel celebratio eius ſuper cælum & terram.

IN PSALMVM CXLIX. H

VERSV tertio,Laudent nomē eius in choro. Dictio He-
braica machol,per heth in medio, ambiguæ ſignifica-
tionis eſt. Plerunque enim chorum ſignificat,vt habet noſtra
lectio:& quomodo tam hìc quàm in ſequenti Pſalmo vertūt
Hieronymus & Felix. Interdum tamen & tibiam inuenitur
ſignificare,vnde verti hoc loco etiam poſſet,Laudant nomen
eius in tibia.Neque hoc propoſito malè conueniret,quādo-
quidem & alia poſt adiiciuntur inſtrumēta muſica, cùm ſub-
iungitur,In tympano & pſalterio pſallāt ei.Pro pſalterio au-

A tem,Hieronymus & Felix citharam vertunt. Verſu quarto, Quia beneplacitum eſt domino in populo ſuo. Hieronymus, Quia complacet ſibi dominus populo ſuo. Felix, Quia diligit dominus populum ſuum, vel quoniam vult dominus populum ſuum. Pro eo autem quod ſequitur, Et exaltauit manſuetos in ſalutem. Hieronymus vertit, Exaltabit manſuetos in Ieſu, quod intelligi poteſt in ſalutari vel in ſaluatore Chriſto. Per illum nãque erit omnis noſtra exaltatio. Felix autem vertit, Glorificabit manſuetos in ſalute, vel pulchros reddet, aut coronabit in ſalutem. Omnia eandem habent cũ noſtra

B lectione ſententiam. Verſu ſexto, Exultationes Dei in gutture eorum. Videtur hoc loco non eſſe legendum, vt vulgò legitur per u, ſed per a, exaltationes, id quod tam ex Hebræo quàm ex Græco fit manifeſtum. Nam in Græco eſt ὑψώσεις, quod citra controuerſiam ſignificat exaltationes, non exultationes. Nomen quoque Hebraicũ à verbo deſcendit, quod eſt extulit vel excitauit. Quare exaltationes ex Hebræo verti debet. Significantur autem per exaltationes, laudes, quoniam qui laudat, exaltat: & qui exaltat verbis, laudat. Vnde Felix vertit exaltationes vel laudes. Vnde eſt manifeſtum ſecũdum

C ſententiam parũ referre, ſiue legamus exultationes ſiue exaltationes, quoniam laudes illæ vel exaltationes ſanctorũ, nihil aliud quàm exultationes ſunt. Cõſimilem annotationem poſuimus in pſalmum LXV. cum dicitur, Ad ipſum ore meo clamaui, & exaltaui ſub lingua mea: pro quo vulgò nõ bene legitur exultaui per u, cùm ſit exaltaui, vt in annotationibus Pſalmi illius inuenies declaratum. Verſu vltimo, Vt faciant in eis iudiciũ cõſcriptum. Chald. paraphr. habet, Vt faciãt in eis iudicium quod ſcriptũ eſt in lege. Quod videtur literalem illam ſonare intelligentiam, quæ à nobis vltimo loco in prin

D cipalibus annotationibus tantũ eſt indicata, non approbata.

IN PSALMVM CL.

VERSV primo, Laudate dominũ in ſanctis eius. Hieronymus, Laudate dominum in ſancto eius. Nam in Hebraico ſingularis numerus ponitur. Quòd ſi accipiatur ſecundum genus maſculinum, intelligitur in Chriſto, qui eſt ſanctus ſanctorum, ſpiritu accepto non ad menſuram, ſanctificatus non ad menſuram. Si verò ſecundum genus neutrũ accipias, intelligi poteſt, in ſanctuario, vel in loco ſancto ſuo: id

eſt,in cælo.Vel in ſancto , pro in ſanctitate , quomodo vertit E
Felix,Laudate dominũ in ſanctitate eius. Simile quid dixi-
mus in Pſal.L I X.vbi dicitur,Deus loquutus eſt in ſancto ſuo,
quod exponi poteſt,in ſancto filio ſuo , aut propheta , vel in
ſanctuario ſuo,vel in ſanctitate ſua. Verſu tertio, Laudate
eum in ſono tubæ.Hieronymus,in clangore buccinæ:item &
Felix,vel in pulſatione cornu.In ſequẽti autẽ verſu,vbi dici-
tur,In tympano & choro:verti etiã poteſt ex Hebræo (vt in
annotationibus pſalmi præcedentis diximus) in tympano &
tibia.Pro eo autẽ quod nos legimus,In chordis, in Hebræo
eſt dictio minimis , qua Felix dicit ſignificari muſicũ inſtru- F
mentum nobis incognitum.Significat autem dictio illa He-
braica idem quòd genera. Vnde opinantur quidã fuiſſe ali-
quod inſtrumentum in quo plura genera muſicorum inſtru-
mentorum ſimul reſonabãt , quemadmodũ nunc in organis
noſtris plura muſicorum inſtrumentorum genera audiũtur.

Verſu vltimo,Laudate eum in cymbalis bene ſonantibus.
In Græco eſt vna dictio εὐήχοις,id eſt,ſonoris,bene ſonãtibus:
id eſt,quæ ſunt boni ſoni , quod vnica dictione Latinè dici- G
mus ſonorum,ita vt longè poſſit audiri, atque ita vertit Fe-
lix,In cymbalis ſonoris:adiiciens etiã verti poſſe, in cymbalis
auditus,eo quòd tam magnũ ſonũ faciant,vt audiãtur à lon-
ginquo. Vltimam autem clauſulam Hieronymus ſic vertit,
Omne quod ſpirat , laudet dominum. Felix,Omnis animalis
laudet dominum : id eſt, omne quod animã aut vitã,aut eſſe
habet,laudet dominum.Ita enim potentiſſime, ſapiẽtiſſime,
optime Deus,decet laudem tibi dari ab omni creatura quæ-
cunque ſubſiſtit,quæcunque à tuo pleniſſimo eſſentiæ fonte,
tanquam guttula minutiſſima defluxit.Præ omnibus verò &
ſuper omnes , debitores ſumus nos rationales creaturæ tuæ,
in quibus ſuper creata omnia magnificaſti vehemẽter ſanctã H
miſericordiam tuam.Quam etiam ſupplices oramus ita no-
ſtra formare corda,ita noſtras animas dirigere,vt in tuo ſem
per beneplacito viuentes, vita, lingua , & animo, ſecundum
laudem perfectam te laudemus , ex hoc nunc & vſq; in æter-
na ſæcula. Amen.

FINIS.

frai franco de castro

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA